UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Disputationum// Roberti Bel-//larmini Politiani,// Societatis Iesv// De Controversiis// Christianae Fidei, Adver-//sus huius temporis Haereticos,// Tomus ...

De Sacramento Evcharistiæ - Sex Libris Explicata

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1589]

VD16 B 1603

urn:nbn:de:hbz:466:1-54113

Visual Library

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th. 1507.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

SECVNDI TOMI

TERTIA CONTROVERSIA GENERALIS,

DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE.

Ex libris Conradi Meier

SEX LIBRIS EXPLICATA.

Colleg. Societ Iesv Paderb. 1661.

A R. P. ROBERTO BELLARMINO POLITIANO, Societatis IESV.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

LIBRORVM ET CAPITVM.

Ordo, ac partitio totius operis.

LIBER PRIMVS,

De reali pręsentia Christi Domini in Sacramento Eucharistiæ, ex verbo Dei.

CAP. I. *De hæresibus.*

II. *Explicatur sententia Catholicæ Ecclesiæ.*

III. *Ex figuris Testamenti veteris demonstratur præsentia corporis Domini in Eucharistia.*

IV. *Refellitur solutio aduersariorum ad argumẽtum nostrum.*

V. *Quòd Ioan. 6. agatur de Eucharistia.*

VI. *Probatur veritas corporis Domini in Eucharistia, ex cap. 6. Ioannis.*

VII. *Soluuntur obiectiones aduersariorum.*

VIII. *Referuntur variæ expositiones verborum Domini: Hoc est corpus meum.*

IX. *Propriè, non figuratè explicanda esse illa verba: Hoc est corpus meum.*

X. *Explicantur verba institutionis, & refelluntur hæreticorum deprauationes.*

XI. *Soluuntur argumenta, quibus probant aduersarij,*

ſarij, verba inſtitutionis figuratè accipiēda.
XII. *Probatur veritas corporis Domini in Euchariſtia ex locis Scripturæ, quæ continent vſum huius Sacramenti, ac primùm ex cap. 10. prioris ad Corinthios.*
XIII. *Idem probatur ex cap. 11. ad Corinthios.*
XIV. *Soluuntur argumēta aduerſariorum deprompta ex verbo Dei.*

LIBER SECVNDVS,

De veritate corporis Domini in Euchariſtia, ex teſtimoniis Patrum.

CAP. I. *Prima ætas Eccleſiæ ab anno Domini I. vſq; ad C. Teſtimonium diſcipulorum S. Andreæ Apoſtoli.*
II. *Teſtimonium Ignatij.*
III. *Teſtimonium Dionyſij Areopagitæ.*
IV. *Secunda ætas Eccleſiæ ab anno Domini C. ad CC. Teſtimonium Iuſtini.*
V. *Teſtimonium Pij I. Papæ.*
VI. *Teſtimonium Irenæi.*
VII. *Tertia ætas Eccleſiæ ab anno Domini CC. ad CCC. Teſtimonium Tertulliani.*
VIII. *Teſtimonium Origenis.*
IX. *Teſtimonium S. Cypriani.*
X. *Quarta ætas Eccleſiæ ab anno Domini CCC. ad CD. Teſtimonium Nicæni Concilij.*
XI. *Teſtimonium S. Athanaſij.*
XII. *Teſtimonium S. Hilarij.*
XIII. *Teſtimonium S. Cyrilli Hieroſolymitani.*

XIV.

XIV. *Testimonium S. Ambrosij.*
XV. *Testimonium Basilij.*
XVI. *Testimonium Gregorij Nysseni.*
XVII. *Testimonium Optati Mileuitani.*
XVIII. *Testimonium Gregorij Nazianzeni.*
XIX. *Testimonium S. Ephrem.*
XX. *Testimonium S. Epiphanij.*
XXI. *Quinta ætas Ecclesiæ ab anno CD. ad D. Testimonium Gaudentij.*
XXII. *Testimonium Chrysostomi.*
XXIII. *Testimonium S. Hieronymi.*
XXIV. *Testimonium S. Augustini.*
XXV. *Testimonium Cyrilli Alexandrini, & Synodi Ephesinæ generalis.*
XXVI. *Testimonium Procli Episcopi Constantinopolitani.*
XXVII. *Testimonium Theodoreti & Gelasij.*
XXVIII. *Testimonium S. Leonis.*
XXIX. *Testimonium Hilarij Papæ.*
XXX. *Testimoniũ Eusebij Emisseni, seu Fausti Rhegiensis.*
XXXI. *Testimonia Patrum sextæ ætatis, Remigij & Primasij.*
XXXII. *Testimonia Patrum septimæ ætatis, S. Gregorij & Isichij.*
XXXIII. *Testimonia Patrum octauæ ætatis, Ioannis Damasceni, & Epiphanij, eius æqualis.*
XXXIV. *Testimonia Patrum nonæ ætatis, Theophylacti, & Paschasij.*
XXXV. *Testimonia Patrum decimæ ætatis, Stephani Heduensis, & Fulberti Carnotensis.*

XXXVI.

XXXVI. *Testimonia Patrum vndecimæ ætatis, Anselmi & Oecumenij.*

XXXVII. *Testimonia Patrum duodecimæ ætatis, Euthymij & S. Bernardi.*

XXXVIII. *Testimonia ætatum reliquarum.*

XXXIX. *Compendium argumentorum, quæ sumuntur ex Patribus.*

LIBER TERTIVS,

De veritate corporis Domini in Eucharistia, & de modo existentiæ in eâdem.

CAP. I. *Proponitur quæstio; An possit fieri vt corpus Christi præsens constituatur in Eucharistia.*

II. *Quæ sit regula cognoscendi quid Deus possit.*

III. *Posse vnum corpus simul esse in pluribus locis.*

IV. *Soluuntur obiectiones, quibus aduersarij probare conãtur, implicare contradictionem, vt vnum corpus sit in pluribus locis.*

V. *Proponitur & explicatur secunda difficultas, quæ in eo posita est, quod corpus non occupet locum.*

VI. *Posse corpus alicubi esse, & locũ non occupare.*

VII. *Soluuntur obiectiones aduersariorum.*

VIII. *Ostenditur Deum voluisse, & fecisse, vt reipsa corpus Domini in Eucharistia præsens adesset.*

Ibidem de miraculis augendis.

IX. *Soluitur obiectio deprompta ab inutilitate realis præsentiæ.*

X. *Soluitur altera obiectio, quæ sumitur ab indignitate rei.*

XI. De

XI. *De modo existentiæ corporis Domini in Eucharistia. Recensentur variæ de hac re sententiæ.*
XII. *Refellitur secundus error Berengarianorum.*
XIII. *Refellitur error Durandi.*
XIV. *Refellitur quartus error.*
XV. *Refellitur error Ruperti.*
XVI. *Refellitur error Ioannis Parisiensis.*
XVII. *Refellitur error Vbiquistarum.*
XVIII. *Explicatur sententia Ecclesiæ.*
XIX. *Probatur ex verbo Dei transubstantiatio.*
XX. *Transubstãtiatio probatur testimoniis Patrũ.*
XXI. *Probatur idem ex definitione, & consensu Ecclesiæ ab annis quingentis.*
XXII. *Probatur eadem veritas ex conuenientia rationis.*
XXIII. *Refelluntur Kemnitij obiectiones.*
XXIV. *Refelluntur obiectiones Petri Martyris.*

LIBER QVARTVS.
De Sacramento Eucharistiæ.

CAP. I. *Quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, & num extra vsum sit verè corpus Domini sub specie consecrati panis.*
II. *Probatur ex verbis institutionis Dominicæ, Sacramentum Eucharistiæ esse rem permanentem, & in eo corpus Domini permanenter existere.*
III. *Probatur ex dissimilitudine Baptismi, & Eucharistiæ, Eucharistiam rem esse permanentem.*

IV. *Probatur eadem veritas testimoniis Patrum.*
V. *Diluuntur responsiones aduersariorum ad testimonia Patrum.*
VI. *Explicatur quid propriè sit Sacramentum Eucharistiæ.*
VII. *De materia Eucharistiæ; sitné azimo pane, an fermentato Sacramentum conficiendum.*
VIII. *Probatur Christum instituisse Sacramentum 14. die mensis secundum legem, & secundum morem Hebræorum.*
IX. *Soluuntur argumẽta Græcorum, & aliorum, qui quocunque modo eis fauent.*
X. *De vino temperando aqua in sacro calice.*
XI. *Soluuntur argumenta aduersariorum.*
XII. *Quibus verbis fiat consecratio Eucharistiæ.*
XIII. *Solis Domini verbis fieri consecrationem.*
XIV. *Soluuntur obiectiones Græcorum, & Lutheranorum contra formam consecrationis Eucharistiæ.*
XV. *Mendacia Kemnitij de forma Sacramenti Eucharistiæ.*
XVI. *De ministro Sacramenti Eucharistiæ.*
XVII. *De effectu Eucharistiæ, & de præparatione ad Communionem: sententiæ hæreticorum.*
XVIII. *Indignè sumere Eucharistiam omnes illos, qui accedunt cum conscientia peccati mortalis.*
XIX. *Soluuntur obiectiones aduersariorum.*
XX. *Proponitur quæstio, & sententiæ aduersariorum de Communione sub vna, vel vtraque specie.*
XXI. *Totum esse Christum sub vtraque specie.*

XXII.

XXII. *Totam Sacramenti rationem in vna specie inueniri.*
XXIII. *Non maiorem vtilitatē sumi ex Communione sub vtraq; specie, quàm sub vna.*
XXIV. *Non pugnare cum diuinis literis, seu cum Christi mandato, Communionem sub vna specie, probatur variis coniecturis.*
XXV. *Soluuntur obiectiones ex Scriptura petitæ.*
XXVI. *Refelluntur obiectiones ex Patribus.*
XXVII. *Refelluntur obiectiones ex ratione.*
XXVIII. *Ecclesiam iustis de caußis præcepisse Communionem sub vna specie.*
XXIX. *De veneratione huius Sacramenti.*
XXX. *Soluuntur obiectiones.*

LIBER QVINTVS.

De Eucharistia: qui est primus de sacrificio Missæ.

CAP. I. *De voce, Missa.*
II. *De sacrificij definitione.*
III. *Mortem Christi sacrificium esse propriè dictum.*
IV. *De partitione sacrificij.*
V. *Explicatur status controuersiæ, & sententiæ referuntur Catholicorum & hæreticorum.*
VI. *In Missa verum sacrificium offerri, probatur ex primo testimonio Scripturæ, & ex sacerdotio Melchisedech.*
VII. *Probatur sacrif. Missæ ex figura Agni Paschalis.*
VIII. *Probatur sarcificium Missæ ex figuris variorum sacrificiorum Testamenti veteris.*
IX. *Probatur sacrif. Missæ ex vaticiniis Prophetarū.*

X. *Probatur idem ex Malachia.*
XI. *Idem probatur ex cap. 4. Ioannis.*
XII. *Probatur sacrificiũ Missæ ex verbis institutionis.*
XIII. *Probatur sacrificiũ Missæ ex cap. 13. Actorum.*
XIV. *Probatur sacrificiũ Missæ ex c. 10. prioris ad Cor.*
XV. *Probatur sacrificium Missæ ex traditione Patrum, ac primùm ex vocibus sacrificij, oblationis, immolationis, &c.*
XVI. *Probatur sacrificiũ propriè dictũ ex ritu altariũ.*
XVII. *Idem probatur ex nomine sacerdotis.*
XVIII. *Probatur sacrificium ex Liturgiis.*
XIX. *Idem probatur ex iis, pro quibus sacrificiũ Missæ offertur.*
XX. *Probatur sacrificium Missæ ex coniunctione legis, & sacrificij.*
XXI. *Probatur sacrificium Missæ, ex comparatione legis Christianæ ad Mosaicam.*
XXII. *Probatur idẽ ex differẽtia Sacram. & sacrificij.*
XXIII. *Probatur idem ex consensu Ecclesiæ.*
XXIV. *Soluuntur obiectiones Lutheri.*
XXV. *Soluuntur argumenta Ioannis Caluini.*
XXVI. *Soluuntur obiectiones Kemnitij.*
XXVII. *Soluitur vltima obiectio, & explicatur in qua parte Missæ propriè cõsistat essentia sacrificij.*

LIBER SEXTVS,

De Eucharistia: qui est secundus de sacrificio Missæ.

CAP. I. *Ponitur controuersia; An Missa sit propitiatorium sacrificium.*
II. *Probatur sacrificium Missæ, propitiatoriũ esse.*
III. *Probatur idẽ sacrificiũ esse etiã impetratorium.*

IV. *Ex-*

IV. *Explicatur efficientia propria sacrificij Missæ.*
V. *Soluuntur obiectiones aduersariorum.*
VI. *Sacrificiũ Missæ omnibus viuentibus prodest.*
VII. *Sacrificium Missæ pro defunctis in Purgatorio degentibus, ritè offertur.*
VIII. *Sacrificium Missæ rectè celebrari pro Sanctis.*
IX. *De Missis priuatis.*
X. *Soluuntur argumenta contra Missas priuatas.*
XI. *De genere linguæ.*
XII. *Non esse omnia necessariò in Missa, alta voce pronuncianda.*
XIII. *De cæremoniis Missæ quid hæretici sentiant.*
XIV. *Cæremonias quæ Missam præcedunt, esse antiquas, & pias.*
XV. *De cæremoniis quæ fiunt in Missa, & in actione consistunt.*
XVI. *De iis, quæ recitãtur in Missa Catechumenorũ.*
XVII. *De Offertorio, & Præfatione.*
XVIII. *De nomine Canonis.*
XIX. *De auctore Canonis.*
XX. *De antiquitate Canonis.*
XXI. *De veritate primæ Orationis Canonis.*
XXII. *De veritate secundæ Orationis Canonis.*
XXIII. *De veritate tertiæ Orationis Canonis.*
XXIV. *De veritate quartæ Orationis Canonis.*
XXV. *De veritate quintæ Orationis Canonis.*
XXVI. *De sexta Oratione Canonis.*
XXVII. *De Oratione Dominica, & sequentibus Orationibus.*

DE SA-

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ LIBRI SEX.

Ordo, ac partitio totius operis.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ his omissis, quæ Catholici Doctores inter se disputare salua fide, & pace Christiana solent, quatuor hoc tempore inter Catholicos, & hæreticos versantur controuersiæ principales: de quibus omnibus, Domino adiuuante, pro nostrarum virium tenuitate iuxta instituti operis rationem disputare aggrediemur.

PRIMA *igitur, ac præcipua controuersia est de vera, ac reali, & substantiali præsentia corporis, et sanguinis Domini in hoc non minus admirabili, quàm venerabili Eucharistiæ Sacramento. Sed quoniam ea controuersia longissima necessariò futura est, vitandæ confusionis caussa, tribus modis tractabitur, ac si essent distinctæ quæstiones.* PRIMO *ex solo verbo Dei.* SECVNDO *ex solis Patribus antiquis.* TERTIO *ex iudicio rationis.*

ALTERA *de modo ac ratione existentiæ Christi in Eucharistia; sitné ratio existentiæ Christi in Eucharistia, conuersio panis & vini in corpus, et sanguinem Christi, quæ ab Ec-*

ab Ecclesia Catholica dicitur Transubstantiatio; an potiùs assumptio panis, & vini ad vnionem hypostaticam corporis, & sanguinis Domini; aut omnipræsentia, siue Vbiquitas, vt quidam loquuntur, humanitatis Christi, an aliquid aliud.

TERTIA *controuersia principalis est de ipso Sacramento, vbi primùm de natura ipsius disputandum erit, sitné res aliqua permanens, an actio transiens; ex qua quæstione illud etiam manifestum fiet, vtrum in Eucharistia sit corpus Domini solùm in vsu, an etiam extra vsum; deinde de materia, forma, fide, seu effectu, de ministro, de vsu, id est, de Communione sub vna, vel altera specie; & tandem de veneratione Sacramenti disseremus.*

QVARTA *& postrema de sacrificio.*

LIBER PRIMVS.

De reali præsentia Christi Domini in Sacramento Eucharistiæ ex verbo Dei.

CAPVT PRIMVM.

De hæresibus.

ANTEQVAM VENIAMVS AD QVAESTIONES propositas de præsentia corporis Domini in Eucharistia, explicandæ erunt hæreses contrariæ, contra quas pugnandum est, & sententia Ecclesiæ, pro qua pugnandum.

PRIMI qui negârunt, Christi corpus esse in Eucharistia, videntur fuisse illi ipsi, qui primi hæresum zizania in Ecclesia serere cœperunt, Simoniani, Menandriani, & similes; de his loquens S. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, sic ait: *Eucharistias, & oblationes non admittunt, eò quòd nõ confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris nostri Iesu Christi*, quæ sententia citatur à Theodoreto in 3. Dialogo ex epistola ad Smyrnenses, vbi tamen nunc non habetur.

Ne au-

Ne autem glorientur Caluinistæ sententiam suam valde antiquam esse, illud est OBSERVANDVM, antiquissimos illos hæreticos, nõ tam Sacramentum Eucharistiæ, quàm mysterium Incarnationis oppugnasse. Idcircò enim (vt Ignatius ibidem indicat) negabãt Eucharistiam esse carnem Domini, quia negabant Dominum habere carnem. Quare nullus veterum, qui de hæresibus scripserit, hunc errorem in Catalogo posuit, vt patet ex Irenæo, Tertulliano, Philastrio, Epiphanio, Augustino, Theodoreto, Damasceno: neque vllus veterum disputat contra hunc errorem primis sexcẽtis annis. His igitur omissis, PRIMI, qui veritatẽ corporis Domini in Eucharistia in quæstionem vocârunt, fuerunt Iconomachi post annum Domini DCC. in quodam suo Conciliabulo Constantinopolitano, quod ipsi septimam Synodum falsò vocabant. Hi enim (vt refertur in septima Synodo, act. 6. tom. III. in fine) dicebant vnicam esse imaginem Christi ab ipso Christo institutam, nimirum panem, & vinum in Eucharistia, quę repræsentant Christi corpus, & sanguinem. Quocirca ab eo tempore Græci scriptores sæpe monent, Eucharistiam non esse figuram, siue imaginem corporis Domini, sed ipsum verũ corpus, vt patet ex ipsa Synodo VII. loco citato, ex Damasceno lib. 4. cap. 14. ex Theophylacto in cap. 26. Matth. & in cap. 11. prioris ad Corinthios.

1.

2. SECVNDVS auctor huius erroris fuit Ioan. Scotus, non ille Doctor subtilis, sed alius antiquior, qui tempore Caroli Magni circa annum Domini DCCC. scripsit. Is em̃ primus in Ecclesia Latina de hac re dubiè scribere cœpit, cuius librũ de Eucharistia damnatum fuisse in Concilio Vercellensi, testatur Lanfrancus in suo libro de veritate corporis & sanguinis Domini in Eucharistia.

3. TERTIVS fuit Bertramus tempore Caroli Crassi, circa annum Domini DCCC. LXXXVI. cuius liber adhuc extat. Is rursum in controuersiam vocare cœpit, an esset verè in Eucharistia illud ipsum corpus Domini, quod de Virgine natum erat. Confutauit hunc errorem doctissimè Paschasius Abbas Corbeiensis, qui illo ipso tempore floruit.

4. QVARTVS fuit Berengarius Archidiaconus Ecclesię Andegauensis circa annum Domini M. L. qui auctor habetur huius erroris, non quòd primus eum inuenerit, sed quod primus apertè defenderit, & propagare studuerit, & re ipsa propaga-

pagauerit. Refutârunt Berengarium tres insignes scriptores, qui simul cum Paschasio editi sunt, Lantfrancus, Guitmundus, & Algerus: de quibus ità censuit Petrus Cluniacensis initio libri de sacrificio, vt diceret Lantfrancum scripsisse contra hæresim Berengarij benè, plenè, perfectè; Guitmundum melius, plenius, perfectius; Algerum optimè, plenissimè, perfectissimè. Porrò quatuor errores Berengarius docuit, per quos parens videtur fuisse omnium sectarum, quæ hoc seculo vigent. PRIMO docuit, paruulos nõ esse baptizandos, vt Guitmundus testatur lib.I. contra Berengarium; atque hinc pater dici potest Anabaptistarum. SECVNDO docuit, corpus Domini nõ esse in Eucharistia, nisi vt res significata est in suo signo, vt referunt Lantfrancus, Guitmundus, Algerus, auctores illius temporis: hinc verò pater est Sacramentariorum; quod agnoscit Caluinus in vltima admonitione ad Ioachimum VVestphalum. TERTIO docuit, post alteram palinodiam (nam ter reuocauit errores suos, vt infrà dicemus) corpus Domini esse quidem verè in Eucharistia, sed simul cum pane, & vino; vnde parens est Lutheranorum. Fuisse autem hunc errorem Berengarij, colligitur ex lib.I. Guitmundi, qui scribit nonnullos Berengarij discipulos, qui docebant, corpus Domini verè esse in Eucharistia, sed simul cum pane; dicere solitos hanc fuisse subtiliorem doctrinam Berengarij. Idem etiam colligitur ex Concilio Romano sub Gregorio VII. cuius Concilij meminit Thomas VValdensis tomo II. de Sacrament. cap. 43. Nam in eo Concilio coactus est Berengarius confiteri non solùm præsentiam realem corporis Domini in Eucharistia, vt antea coactus fuerat in Concilio Romano, sub Nicolao II. sed etiam transmutationem panis in corpus Domini. QVARTO docuit idem Berengarius, teste eodem Guitmundo ibidem, legitima Matrimonia posse dissolui, in quo etiam pater fuit omnium huius temporis hęreticorum. Sed de hoc aliàs.

QVINTVS propugnator huius erroris fuit Henricus quidã cum Petro Bruis, circa annum Dñi M.C.XL. qui asserebat sẹmel tantùm, id est, in ipsa vltima Domini cœna cum Apostolis, Christi corpus verè datum sub specie panis: deinceps autẽ meram esse deceptionẽ, quod Sacerdotum ministerio dicitur aut creditur. Testis est, & refutator huius erroris Petrus Cluniacensis, qui eodẽ tempore floruit, in tractatu de sacrificio.

SEXTVS

6 SEXTVS fuit auctor sectæ Albigensium, circa annum Domini M. CC. VIII. ij enim inter alios plurimos errores, hũc etiam habuerunt, Sacramentum Eucharistię, non esse verum corpus Domini. Testis est S. Antoninus in summa Theologica, par.4.tit.11.cap.7.§.5.

7 SEPTIMVS fuit auctor sectæ Flagellãtium, circa annum Domini M. CCC.L. teste Bernardo Lutzemburgẽsi, in Catalogo hæreticorum.

8 OCTAVVS fuit Ioannes VViclef, circa annum Domini, M. CCC.LXX. is enim rursus docere cœpit non esse corpus Domini in Eucharistia, nisi vt in signo, vt patet ex 4.lib. Trialogi, cap.2.& sequentibus, vsque ad 10. Huius libri post annũ Domini M. CCCC. delati in Bohemiam totũ illud regnum infecerunt, vt scribit Æneas Syluius, lib. de origine Bohemorum, cap. 35. & Thomas VValdensis tomo 11. doctrina 10. Tametsi enim Ioan. Huss ab hoc errore semper abhorruit, vt ostendit Ioan. Cochlæus in historia Hussitarum, tamen Iacobitæ, & alij permulti in Bohemia hunc errorem cum ceteris ex libris VViclefi libenter hauserunt. Contra VViclefum scripsit Thomas VValdensis in II. tomo de Sacramentis.

9 NONVS patronus huius hæresis iam nostro seculo fuit Andreas Carolostadius Archidiaconus VVittenbergensis, ac Lutheri discipulus primarius. Lutherus enim nunquã apertè hanc hæresim docuit, quin potiùs acerrimè illi restitit aliquando: tamen sine dubio semina iecit huius erroris, vt etiam Anabaptismi, de quo suprà diximus: licet postea, tum Sacramentarios, tum Anabaptistas cõfutare conatus sit: siquidem multa docuit, ex quibus ansam præbuit Sacramentariis huius hæresis renouandæ. PRIMVM in epist. ad Argentinenses asserit se valde propensum fuisse in eam sententiam, quæ in Eucharistia nihil præter panem agnoscit, & conatum totis viribus hoc asserere, sed non potuisse Scripturis satisfacere, quæ contra obiiciebantur. Quid igitur mirum, si discipuli eius id tentare ausi sunt, quod Magistro gratissimum fore putabant? DEINDE libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptismo, asseruit Sacramenta non iustificare, sed esse nuda signa. Ex quo rectè colligi videtur in Eucharistia non esse reuera Christum: quorsum enim ibi esset, si nihil nobis conferre debebat? In eodem libro, cap. de Euchar. negauerat, caput 6. Ioannis ad Eucharistiã pertinere. At hæc fuit præcipua caussa

cur

cur Sacramentarij negauerint, realem præsentiam Christi in Eucharistia. Ibidem scripsit, verba Euangelistæ: *Hoc est corpus meum*, hunc facere sensum: Hic panis est corpus meum. Quæ sententia aut accipi debet tropicè, vt panis sit corpus Christi significatiuè; aut est planè absurda, & impossibilis: nec enim fieri potest, vt panis sit corpus Christi. Itaque maluerunt Lutheri discipuli recurrere ad tropum, quàm admittere manifestam absurditatem.

DENIQVE in libro de Eucharistia ad VValdenses, negat Eucharistiam adorādam, & in dubium reuocat, an cum corpore sit etiam anima, & diuinitas in Eucharistia. At certè ex his manifestè sequitur, non esse reuera Christum in Eucharistia. Nam vbicunque reuera est, adorandus est, nec potest vllo modo separari anima, & diuinitas à Christi corpore, vt notissimum est. His ergo Lutheri sententiis edoctus Carolstadius anno M.D.XXV. vel vt alij volunt M.D.XXIV. librum edidit, in quo apertè negauit præsentiam corporis Domini in Eucharistia. Vide de Carolstadio Ioan. Cochlæum in actis Lutheri anno M.D.XXV.

DECIMVS patronus huius erroris fuit Huldricus Zvvinglius Tigurinus pastor, qui cùm aliquot annis docuisset Lutheri hæresim, ac palàm asseruisset, in Eucharistia verè esse corpus Christi, sed cum pane; tandem eodem anno, quo Carolstadius, librum edidit de vera, & falsa religione: atque in eo retractat sententiam suam, ac nouam quandam statuere nititur, nimirum, corpus Domini non esse in Sacramento, nisi vt in signo. Non est autem prætereundum, quàm egregiè purget Zvvinglius inconstantiam suam. Dicit enim se multò antea agnouisse id, quod verum erat, sed tempori seruiuisse; & in hoc laudari se à Christo tanquam seruum prudentem, & fidelem, qui dat cibum familiæ in tempore suo. Sed nimis frigida excusatio est: non enim laudat CHRISTVS eos, qui vt tempori seruiant, mentiuntur in rebus tanti momenti. Immò Zvvinglius non tam se purgat, quàm inquinat hac sua defensione: vt enim ignorantiam tegat, improbitatem prodit.

Zvvinglio comes accessit Ioannes Oecolampadius Apostata ex Monacho Birgittano, qui eodem tempore librum scripsit, de genuina expositione verborum: *Hoc est corpus meum*, vbi etsi in re conueniat cum Zvvinglio, tamen com-

modiùs exponere conatus est verba cœnæ, vt infrà dicemus. Zvvinglium, & Oecolampadium sequuti sunt permulti eorũ discipuli, ac pręcipuè Henricus Bullingerus Zvvinglij successor, in sede Tigurina, qui scripsit Apologiam pro Zvvinglio contra Lutheranos; & Bernardinus Ochinus, qui scripsit etiam librum de cœna Domini contra VVestphalum, & Petrus Martyr, qui scripsit ingens volumen de Eucharistia contra Stephanum Gardinerum, in quo refellit solutiones Gardineri ad 255. argumenta Sacramentariorum.

ii. VNDECIMVS patronus insignis erroris Berẽgariani fuit Ioan. Caluinus. Is igitur anno Dni M. D. XXXVI. edidit primò suas institutiones, vt apparet ex epistola dedicatoria ad Regem Gallorum Franciscum, quas postea iterum edidit auctas anno M. D. XXXIX. & tandem anno M. D. LIX. tertiò mutata forma, & quatuor libris comprehensas edidit.

Edidit etiam anno M. D. XL. librũ de cœna Domini Gallicè, quem post annos quinq; Nicolaus Gallasius Latinũ fecit; in quo libro extremo apertè, ac nominatim reprehendit tum Lutherum, tum Zvvinglium, & se iudicem eorum cõstituit, ac nouam opinionem introducit, quæ tamen reuera nihil differt à sententia Zvvinglij.

Vnde paulò pòst, id est, anno M. D. XLIX. edidit libellum de consensu suo cum Tigurinis in re Sacramentaria. Multa præterea de hac re scripsit in libro de reformanda Ecclesia, in commentariis tum ad cap. 26. Matth. tum ad cap. 11. prioris ad Corinthios, & in responsionibus ad Ioachimum VVestphalum.

Caluinum sequitur VVilhelmus Klebitius, qui scripsit librum contra Heshusium, quẽ inscripsit; Victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici: quando videlicet in ditione Comitis Palatini obtinuit Caluinismus. Itẽ Petrus Boquinus, qui scripsit examẽ libri Heshusij de corpore Domini, in quo egregiè Caluinum tuetur. Denique Theodorus Beza, qui adhuc superest, Caluini Geneuæ in Cathedra pestilẽtiæ successor multa scripsit pro errore Caluiniano; vt summam doctrinæ de re Sacramentaria; librum de cœna Domini contra VVestphalũ; Dialogum qui inscribitur κρεωφαγία, siue Cyclos contra Tilemannum Heshusium.

Porrò Caluini sententia breuiter explicanda est, quia de industria obscurè ab illo proponitur, vt mysterij aliquid continere

tinere videatur. PRIMO igitur docet Caluinus cum suis, symbola cœnę tantùm esse in terra, corpus autem Christi tantùm esse in cœlo: proinde tanto interuallo abesse Christi corpus à pane, & vino in cœna, quanto abest terra ab altissimis cœlis: quod videlicet Christi corpus nusquam sit nisi in certo, ac determinato loco cœli. Id habet disertis verbis in fine Consensus cum pastoribus Tigurinis; idem habet etiam disertis verbis Beza in summa doctrinæ de re Sacramentaria, quæstione 6.

SECVNDO docet, symbola, & corpus Christi, licet loco inter se plurimum distent, tamen coniuncta esse, non solùm ratione signi, quia vnum est signum alterius, sed etiam quia cum signo Deus nobis verè exhibet ipsum verum Christi corpus, & sanguinem, quo animæ nostræ verè alantur in vitam æternam. Id habet Caluinus in omnibus locis suprà citatis. In cap. 26. Matthæi sic loquitur: *Verè in cœna datur nobis corpus Christi, vt sit animis nostris in cibum salutarem, hoc est, substantia corporis Christi pascuntur animæ nostræ, vt verè vnum efficiamur cum eo.* Et infrà: *Non ergo vacuum & inane signum nobis proponitur, sed verè carnis & sanguinis Domini fiunt participes, qui fide promissionem hanc recipiunt.* Et lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. docet, comedere Christi carnem, non esse solùm credere, sed verè participem fieri carnis eius; & ponit exemplum: *Quemadmodum enim*, inquit, *non aspectus, sed esus panis alimentum corpori sufficit: ita verè, ac penitus participem Christi animam fieri conuenit.* Et §. 32. *In sacra sua cœna iubet me sub symbolis panis ac vini, corpus ac sanguinem suum sumere: nihil dubito, quin & ipse verè porrigat, & ego recipiam.* Et in libro de cœna Domini, capite 2. ponit exemplum de columba, in qua apparuit Spiritus sanctus.

Vt enim illa columba dicta est Spiritus sanctus à Ioanne Baptista, Ioan. 1. quia certissimum signum erat præsentiæ Spiritus sancti; ita panis per metonymiam dicitur corpus Christi, quia est certissimum signum præsentiæ corporis Christi, quod nobis datur in cœna.

Vnde ibidẽ affirmat, Christum nobis in cœna veram, propriamque carnis, & sanguinis sui substantiam donare. Similia habet etiam Beza loco notato, de re Sacramentaria, quęst. 6. Vnde etiam quæst. 7. admittit illas propositiones Luthera-

norum; Corpus Christi esse in pane, vel sub pane, vel iuxta panem; si sano modo intelligantur, id est, quod significent simul cum pane verè donari nobis corpus Christi. Quia verò hoc secundum videtur pugnare cum primo (quomodo enim corpus Christi verè nobis datur cum pane, & est pręsens in cœna, si corpus Christi solùm est in summo cœlo, & panis tantùm est in terra?) ideò ponit tertium dictum.

TERTIO igitur dicit, non posse ingenio comprehendi, sed sola fide, quomodo fiat ista coniunctio rerum tam distantium. Sic loquitur lib. 4. Instit. cap. 17. §. 7. *Nihil*, inquit, *restat, nisi vt in eius mysterij admirationem prorumpã, cui nec mens plane cogitando, nec lingua explicando par esse potest.* Et §. 10. *Etsi autem incredibile videatur in tanta locorum distantia penetrare ad nos Christi carnem, vt nobis sit in cibum, meminerimus, quantum supra sensus omnes nostros emineat arcana Spiritus sancti virtus, & quàm stultum sit eius immensitatem modo nostro velle metiri. Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum verè vnire, quæ locis disiuncta sunt.* Et §. 32. *Porrò*, inquit, *de modo si quis me interroget, fateri non pudebit, sublimius esse arcanũ, quàm vt vel meo ingenio comprehendi, vel enarrari verbis queat.* Similia habet Beza de re Sacrament. q. 9. *Sed*, inquit, *nihilominus fatemur incomprehensibile esse mysterium Dei; quo fit, vt quod est, & manet in cœlis, & non alibi, nobis, qui nunc in terra sumus, et non alibi, verè communicetur.* Et infrà: *Quo fit vt tota hæc actio valde propriè* μυστήριον *vocetur.* Sed q̃a intelligebat Caluinus hoc suum mysterium planè esse incredibile, & apertissimam repugnantiam inuoluere, ideò addit quartum.

QVARTO dicit, non ipsum corpus Christi ad nos descendere, sed quandam vim substantialem ex Christi carne ad nos deriuari per Spiritum eius, tanquam per canalem quendam. Vbi videtur dicere non substantiam, sed qualitatem quãdam nobis dari. Sic enim loquitur lib. 4 Institut. cap. 17. §. 12. *Vinculum*, inquit, *istius cõiunctionis est Spiritus Christi, cuius nexu copulamur: & quidam veluti canalis, per quem quidquid Christus ipse & est, & habet, ad nos deriuatur. Nam si solem conspicimus radiis in terram emicantem ad generandos, fouẽdos, vegetandos eius fœtus, suam quodammodo substãtiam ad eam traiicere; cur inferior Spiritus Christi esset irradiatio ad communionem carnis, & sanguinis eius in nos traducendam?*

Et

Et §. 32. *Ingenuè confiteor, mixturam carnis Christi cum anima nostra, vel transfusionem, qualis ab ipsis docetur, me repudiare; quia nobis sufficit, Christum è carnis substantia vitā in animas nostras spirare, immò propriam in nos vitā diffundere, quamuis in nos non ingrediatur ipsa Christi caro.* Quod ergo dixerat suprà §. 10. ad nos vsque penetrare Christi carnem, licet tanto interuallo distantem, debet intelligi, non per se, sed per virtutem suam. Quod tamen ipse viderit, quàm rectè cohæreat cum iis, quæ suprà dixerat de præsentia Christi in cœna; nisi etiam præsentiam intelligat, secundum virtutem, nō secundum substantiam.

Quia verò, si realis aliqua qualitas ex Christi corpore ad nos descenderet, periculum esset, ne nimis multum huic Sacramento tribueremus, ideò addit QVINTO, Communicationem istam siue corporis Domini, siue virtutis eius tantùm fieri per fidem. Fides enim apprehendit Christum in cœlo existentem, & eum nostrum facit, vt participare possimus bona ipsius. Itaque nulla fit realis coniunctio Christi nobiscum, sed solùm per cogitationem. In quo certè nullum est mysterium, nullum miraculum, nulla difficultas intelligēdi. Quis enim non facillimè capiat, fide apprehendi posse Christum, immò etiam totam Trinitatem? Sic igitur habet Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 5. *Interim verò hanc non aliam esse, quàm fidei manducationem, fatemur: vt nulla alia fingi potest.* Et §. 31. *Christus*, inquit, *præsens illis non videtur esse, nisi ad nos descendat: quasi verò, si ad se nos euehat, non æquè potiamur eius præsentia.* Hæc ille.

Vbi videtur corrigere, vel explicare, quod dixerat, §. 10. Carnem Christi magno miraculo ad nos penetrare: nunc enim sublato omni miraculo, dicit, nos fide ad ipsum ascendere. Item §. 32. dicit, fidem esse, quæ pascitur Christi corpore: porrò fides non aliter manducat, quàm credendo. Idem repetit in aliis libris; & idem habet Beza in libro de summa doctr. in re Sacramen. quæst. 9. 10. 11. & 13. Neque moueri debemus quod Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. & 11. negat, Christum sola cogitatione, vel intelligentia manducari, ac dicit, non esse omninò idem credere in Christum, & manducare Christum.

Nam ibidem asserit, manducare Christum non esse quidem ipsum credere, sed effectum tamen eius esse: nam cre-

dendo manducamus; siquidem ex actu fidei sequitur, vt Christus sit in nobis, & nobis sua bona communicet. Vnde Beza in libro de cœna Domini contra VVestphalum, cap. 9. dicit, hoc interesse inter fidem, & manducationem Christi, quod inter manum, & apprehensionem, quæ manu fit. Quia verò non est in nobis Christus nisi per fidem, vt perpetuò Caluinus, & Beza dicunt; inde fit, vt non sit in nobis, nisi obiectiuè, quomodo in nobis est id omne, de quo actu cogitamus.

Porrò ex hoc sequitur SEXTVM eorum pronunciatum, quo asserunt homines improbos non percipere corpus Christi, licet symbola percipiant. Nam (vt ait Beza in summa doctrin. de re Sacrament. quæst. 13.) *Sicut symbola accipiuntur solo ore corporis, ita corpus Christi solo ore fidei: cùm ergo non habeant impij os fidei, non percipiunt nisi symbola corporis Domini.* Docet hoc idem Caluinus libro 4. Institut. cap. 17. §. 33. & 34. Immò in libello de consensu cum Tigurinis, solos prædestinatos dicit, percipere symbola externa cum re per Symbolum significata, sicut soli prædestinati habent veram fidem.

SEPTIMVM ac postremum eorum pronunciatum est; nō esse eam vim in Sacramento Eucharistiæ, vt det ipsum corpus Christi, aut fidem non habenti, sed solùm vt testetur, & confirmet, iam haberi. Ita habet Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 2. *Magnum*, inquit, *fiduciæ, & suauitatis fructum ex hoc Sacramento colligere possunt piæ animæ, quod testimonium habēt in vnum corpus nos cū Christo coaluisse, vt quidquid ipsius est, nostrum vocare liceat.* Et §. 5. *Non*, inquit, *facit Sacramentum, vt Christus panis vitæ esse primùm incipiat, sed in memoriam reuocat panem vitæ esse factum, quo assiduè vescamur.* Et infrà: *Pollicetur enim nobis quidquid fecit, aut passus est Christus, id ad nos viuificandos factum esse.* & in lib. de cœna Domini, cap. 3. docet, ad præparationē ad hoc Sacramentum percipiendum requiri, vt quis antea fidem verā habeat, & per fidem fit factus Christi membrum, atq; adeò Christum in se habeat. Deniq; nisi Caluinus diceret, Eucharistiam tantùm esse testimonium acceptæ gratiæ, & veluti sigillum obsignās, & confirmans promissionem verbo factā, destrueret omnia, quæ antea docuit de Sacramentis.

Hinc autem nos tria colligere debemus. PRIMVM, falsò iactasse Caluinum sententiam suam de Eucharistia esse difficillimam,

cillimam, & incomprehẽsibilem humano ingenio, atq; adeò summum mysterium. Non enim maius mysterium est, quòd symbola panis, & vini reuocent nobis in memoriã, Christum pro nobis passum, & mortuũ esse, quàm quòd id faciat imago Crucifixi, præsertim si addatur hæc inscriptio ex verbo Dei: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Nam eiusmodi imago cum tali inscriptione idem omninò facit, quod Eucharistia Caluini, & sine vllo miraculo tàm imago, quàm inscriptio naturaliter agit, dum memoriam passionis Domini pro nobis toleratam excitat.

DEINDE, meras ludificationes esse illa omnia magnifica encomia Eucharistiæ; cùm videlicet tot in locis Caluinus dicit, nobis vnà cum symbolis dari ipsum verũ, & reale Christi corpus, & eo nutriri animas nostras, &c. nihil enim tandem nobis relinquit, nisi nudum symbolum rei iam habitæ.

DENIQVE, ex hac Caluini sententia sequi illud absurdum, vt porrigere cœnam Domini, sit testificari, illum cui porrigitur, iam antea sumpsisse cœnam, & Christi corpus comedisse: Quod & est intolerabile, si respiciamus vsum vocabulorum: & est sepissimè falsum, cùm plurimis porrigantur ista symbola, qui tamen non comederunt corpus Christi, secundum regulas Caluini, cùm sint impij. Quocirca falsò testificantur ministri, illos comedisse corpus Christi; & tamen ita nituntur ista sua testificatione, vt Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 2. dicat; ex hoc Sacramento sibi securè promittere posse, regnum cœlorum non magis sibi excidere posse, quàm ipsi Christo. Sed de his hactenus.

CAPVT SECVNDVM.

Explicatur sententia Catholicæ Ecclesiæ.

TAM verò explicandum erit, quid de hac re sentiat, ac senserit Catholica Christi Ecclesia. Sũma Catholicæ sententiæ his verbis exprimitur in Concilio TRIDENTINO, sess. 13. cap. 1. *Principiò docet sancta Synodus, & apertè, ac simpliciter profitetur in almo sancta Eucharistiæ Sacramento, post panis, & vini consecrationem Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum, atque hominem verè, realiter, ac substantialiter sub specie illarũ rerum sensibilium contineri.*

Singula verba huius decreti aliquid continent, quo damnentur hæreticorum ſententiæ. PRIMO, Concilium docet, poſt Sacramenti huius confectionem adeſſe corpus Chriſti, quod eſt contra Lutheranos Vbiquiſtas, qui etiam ante conſecrationem adeſſe volunt corpus Domini: eſt etiam contra Caluiniſtas, qui dicunt, Euchariſtiam eſſe ſignum cõiunctionis cum Chriſto iam antea factæ per fidem.

SECVNDO, Concilium dicit, Sacramenti confectionem eſſe conſecrationem panis & vini, cuius vi, exhibetur nobis corpus Chriſti. Id quod eſt contra eoſdem Vbiquiſtas, qui nõ vi conſecrationis, ſed vi omnipræſentiæ corporis Chriſti, id fieri contendunt: eſt etiam contra Caluiniſtas, qui non ex cõſecratione, ſed ex promiſſione Euangelij in concione explicata volunt effici Sacramentum.

TERTIO, Concilium docet, totum Chriſtum eſſe in hoc Sacramento: id quod explicatur clarius in 1.can. eiuſdem ſeſſ. vbi habemus, in Sacramento eſſe corpus & ſanguinẽ Chriſti, vnà cum anima, & diuinitate. Quibus verbis indicatur, ex vi Sacramenti tãtùm adeſſe corpus ſub ſpecie panis, & ſanguinẽ ſub ſpecie vini; id enim ſolùm exprimitur in forma verborũ: ac per naturalem concomitantiã ſub vtraq; ſpecie eſſe totum Chriſtum. Ita enim iſta coniuncta ſunt in Chriſto, vt ſeparari nequeant ſine eius diſſolutione: ipſe autem diſſolui, iam poſt reſurrectionem, nullo modo poteſt. Porrò eſt hoc aduerſus Lutherum, qui in dubium reuocat iſtam concomitantiam, in lib. ad VValdenſes de Euchariſtia.

QVARTO, Concilium dicit, Chriſtum in Sacramento eſſe verè. Id quod aſſeritur cõtra omnes Sacramentarios, qui volunt Chriſtum adeſſe, vt in ſigno, & figura. Figura enim veritati opponitur, vt colligitur ex 1.canone eiuſdem ſeſſionis, vbi poſteaquam Concilium dixerat, Chriſtum eſſe verè in Euchariſtia, explicat per negantem particulam: *Non autem ſolùm in ſigno, aut figura.*

QVINTO dicit, *Realiter*, quod opponitur figmento Caluiniſtico, qui (vt ſuprà oſtendimus) vult adeſſe, vt fide apprehenditur. Quod etiã diſertis verbis Zvvinglius docet, in Confeſſ. ad Carolum, quam citat Beza in lib. de cœna Domini, cõtra VVeſtphalum, cap. 9. ait eũ Zvvinglius, ſe credere in cœna Domini verum Chriſti corpus adeſſe, hactenus quidem, vt fidei contemplationi ſit veluti præſens, quod corporaliter

eſt

est in cœlis. Itaque Sacramentarij sæpe dicunt, reale corpus Christi in cœna adesse, sed realiter adesse nunquam dicunt, quod legerim; nisi fortè loquantur de cœna, quæ fit in cœlo, vt mox dicam. Atque hinc sequuntur duæ aliæ differentię inter nos, & Sacramentarios: quod illi negant Christum in Eucharistia adorandum; aut sumi posse ab illis, qui non credunt: nos vtrumque concedimus.

SEXTO, Concilium addit, *Substantialiter*, tum contra Caluinistas, qui dicunt, corpus Christi, quoad substantiam, esse tantùm in cœlo, sed nescio quam virtutem, seu vigorem inde ad nos manare: vnde idem Concilium, canone primo opponit illud, *Substantialiter*, virtuti; tum etiam vt explicaret modum existendi Christi in Sacramento. Nam vt paulò infrà idem Concilium dicit, Christi corpus in cœlo habet modum existendi naturalem, in Sacramento autem non naturalem, sed Sacramentalem. Porrò modus existendi Sacramentalis, & tamen simul verus, & realis, non poterat melius explicari, quàm illo aduerbio, *Substantialiter*. Id enim significat, totum Christum in Sacramento existere ad modum substantiæ, non quantitatis, vel qualitatis, vel aliorum accidentium, idq; ea ratione, quia substantia panis conuertitur in substantiam corporis Christi; cetera autem substantiam concomitantur, & ideò modum existendi substantiæ habere debent. Porrò substantia secundum se, neque ordinem habet ad locum, neq; ad corpora circumstantia. Quare in Christo (vt est in Sacramento) est quidem debita magnitudo præter substantiam; sed per eam non occupat locum, neque extenditur ad extensionem magnitudinis, sed per modum substantię. Pari ratione est in Christo sua figura, suus color, & tamen inuisibilis est, vt Sacramento continetur, quoniam figura, & color non habent modum qualitatis, sed substantiæ, vt in Sacramento sunt. Deniq; habet etiam Christus, vt est in Sacramento, certas qualitates, quibus tangi posset; & tamen per se ac propriè tangi nequit, quia eæ qualitates habent (vt sæpe diximus) modum existendi substantię, non qualitatis. Vide S. Thomam lib. 4. contra Gentiles, cap. 64. & 3. p. quæst. 76. art. 5.

SEPTIMO, Concilium dicit, corpus Domini sub illis speciebus sensibilibus contineri; quibus verbis explicatur adhuc clariùs modus existendi Christi in Eucharistia. Christus

enim non est in Eucharistia, vt in loco, vel vt in vase, aut quasi sub aliquo velo; sed est ad eum modum, quo erat substantia panis sub suis accidentibus, eo excepto, quod accidentia illa inhærebant panis substantiæ, Christi autem substantiæ non inhærent. Vnde ex natura rei peracta consecratione tamdiu perseuerat corpus Domini in Eucharistia, quamdiu naturaliter mansisset substantia panis sub illis eisdem accidentibus: atque hoc est Christi corpus sub speciebus panis contineri.

Ex qua sententia refutatur fraudulenta quædam confessio Bezæ. Nam (vt refert Claudius à Xantes in respons. ad Apologiam Bezæ) anno M. D. LVI. Theodorus Beza, vt Lutheranos per dolum traheret ad Caluinismum, scripsit Confessionem, in qua asseruit, Christi corpus verum, & naturale, verè, & realiter esse præsens in cœna, & communicantibus verè & realiter exhiberi. atque in eam confessionem consentire asseruit Ecclesias Heluetiorum, & Geneuensium. Verùm cùm inde Lutherani de Sacramentariis triumpharent, & Tigurini grauiter in Bezam inuehi cœpissent, respōdit ille, se vera scripsisse, sed à Lutheranis non benè intellecta; neque enim se loquutum de cœna Domini, quæ celebratur in terris, sed de illa, quæ celebratur in cœlis, vbi Christus verè, & realiter præsens est. Sed Concilium Tridentinū præuenit eiusmodi fraudes, cùm non ait in cœna corpus Domini præsens esse, sed sub speciebus panis & vini verè, & realiter contineri. Atque hæc de expositione decreti. Ex qua expositione deduci possunt aliquot regulæ de modo loquendi in hac materia.

V. Syrophanta et Sycophor

PRIMA regula. Nomina substantiua, quæ dicuntur de Christo, siue eius corpore extra Sacramētum, dicuntur etiam de ipso, vt est in Sacramento. Ratio est, quia nomina substantiua significant naturam rei, abstrahendo à modo: rei natura autem, & essentia omnium, quæ sunt in Christo, verè est in Sacramento. Itaque verissimè dicimus, in Sacramento esse corpus, carnem, sanguinem, &c. & carnem illam esse corpus, non spiritum.

SECVNDA regula. Nomina adiectiua, quæ dicunt ordinem ad corpora circumstantia, non dicuntur de Christi corpore, vt est in Eucharistia, licet dicantur de eo, vt est in cœlo; alia verò dicuntur. Ratio est, quia corpus Christi propter modum existendi in Eucharistia peculiarem, non dicit vllum ordi-

ordinem ad corpora circumstantia, vt diximus. Itaq; dicemus quidem corpus Christi, vt est in Eucharistia, esse verum, reale, naturale, animatum, quantum, coloratum, &c. & carnem illam dicemus esse corporalem, non spiritualem: nisi nomen spirituale sumatur, sicut 1. Cor. 15. *Seminatur corpus animale, surget spirituale*, id est, obediens spiritui in omnibus. At non dicemus, corpus Christi in Eucharistia esse sensibile, visibile, tangibile, extensum, licet tale sit in cœlo: quia ista nomina dicunt ordinem ad corpora circumstantia, quem non habet corpus Christi in Eucharistia. Vnde AVGVSTINVS, vt citatur à Gratiano de consecrat. dist. 2. can. Nos autem; inuisibilem appellat Christi carnem in Sacramento: *Nos*, inquit, *in specie panis, & vini quam videmus, res inuisibiles, carnem & sanguinem honoramus.*

TERTIA regula. Aduerbia, quæ dicunt modum existendi corporalem, non dicuntur de Christo in Eucharistia, licet dicantur de ipso, vt in cœlo residet: alia verò nihil prohibet dici. Ratio est, quia (vt sæpe diximus) non habet Christus in Eucharistia modum existendi corporum, sed potiùs spirituum, cùm sit totus in qualibet parte. Itaque dicemus, Christum esse in Eucharistia verè, realiter, substantialiter, vt Concilium rectè loquitur, sed non dicemus, corporaliter, id est, eo modo quo suapte natura existunt corpora, nec sensibiliter, mobiliter, &c. Immò contrà dici posset esse spiritualiter, vt Bernardus dicit in sermone de sancto Martino, vbi affirmat in Sacramento exhiberi nobis veram carnis substantiam, sed spiritualiter, non carnaliter: tamen non videtur hæc vox multum frequentanda, quia periculum esset, ne traheretur ab aduersariis, non tàm ad modum, quàm ad ipsam naturam significandam; propter quod item periculum non videtur valde vsurpandum illud, non esse corporaliter, nisi addatur continuò explicatio.

QVARTA regula. Verba quæ significant præsentiam corporis Domini in Eucharistia, abstrahendo à modo existendi cum ordine ad alia, simpliciter affirmari possunt; reliqua non item. Quare rectè dicemus: Corpus Domini est, continetur, manet, reperitur, sumitur, percipitur in Eucharistia: at non rectè diceremus; Corpus Christi in Eucharistia extensum est, occupat locum, &c.

QVINTA regula. Quamuis corpus Christi in Euchari-

stia

ſtia per ſe non videatur, nec tangatur, nec moueatur; tamen ratione ſpecierum, ſiue accidentium, quibus coniunctum eſt, poteſt dici, videri, tangi, moueri, &c. Id patet, quia ſpecies illę verè videntur, tanguntur, mouentur; & quod eis conuenit, vſitatè etiam tribuitur ei, quod eſt cum illis coniũctum. Nam hoc modo Angeli, qui ſunt ſpiritus, dicebantur videri & tangi corporeis oculis, quando videbãtur, vel tangebantur corpora ab illis aſſumpta, Gen. 19. & in toto lib. Tobiæ Scriptura paſſim vocat Angelos, quos dicit viſos, auditos, tactos. Immò Ioan. 1. Spiritum ſanctum dicit ſe Ioannes vidiſſe, cùm columbam vidit. Hinc etiam Patres eodem modo loquũtur de corpore Domini in Sacramento. CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. *Ipſum* (Chriſtum) *videſ, ipſum tangis, ipſum comedis.* & homil. 24. in priorem ad Corinthios dicit; Regium corpus nobis intuendum, & tangendum proponi. & CYRILLVS lib. 12. in Ioan. cap. 58. *Præbet*, inquit, *nobis carnem ſuam tangendam.* & AVGVSTINVS ſerm. 2. de verbis Apoſtoli: *Quod in Sacramento viſibiliter ſumitur, in ipſa veritate ſpiritualiter manducatur.* Denique in Concilio Romano ſub Nicolao II. compulſus eſt Berengarius confiteri, Chriſti corpus ſenſualiter Sacerdotum manibus tangi, & frangi.

Sed exiſtit hoc loco quorundam dubitatio; num ea, quæ dicuntur de Chriſto ratione ſpecierum, dicantur de ipſo verè, & propriè, an per aliquem tropum. Et quidem aliqui, volunt verè, & propriè dici eo modo, quo dicerentur illa eadem verè, & propriè de pane, ſi adeſſet: panis enim verè, & propriè dicitur videri, tangi, frangi, ratione accidentium ſuorum. Ratio horum eſt, quia exiſtimant vnionem Chriſti cum accidentibus panis, vel eſſe hypoſtaticam, vel ei valde ſimilem; atque idcircò fieri communicationem idiomatum inter Chriſtum, & accidentia illa. Itaque ſicut verè dicitur Deus in Chriſto videri, & tangi, immò etiam pati, & mori, ratione naturæ humanę aſſumptæ: ita iſti volunt, Chriſtum in Euchariſtia verè, & propriè videri, & tangi ratione accidentium panis. At ſententia Theologorum communis contrarium docet.

Ideò ſit regula SEXTA ex Petro de Soto lect. 6. de Sacramento Euchariſtiæ. Verba quæ ſignificant motum localem, verè, & propriè dicuntur de corpore Chriſti in Euchariſtia exiſtente, ratione ſpecierum; licet per accidens, non per ſe: cetera autem, quæ ſignificant alias mutationes, vel actiones, dicun-

dicuntur quidem de corpore Christi ratione specierum, sed impropriè, & figuratè.

PRIMA pars huius regulæ certissima est, quia realis præsentia corporis Christi, id necessariò requirit, vt motis speciebus verè moueatur corpus Christi, quamuis per accidẽs: quomodo anima nostra verè mutat locum, cùm corpus mutat locum. Itaque verè, & propriè dicemus, Christi corpus in Eucharistia, attolli, deponi, deferri, collocari in altari, vel in pixide, transferri à manu ad os, & ab ore ad stomachum.

ALTERA pars probatur, quia si quæ conueniunt speciebus, excepto motu locali, deberent propriè conuenire corpori Christi, oporteret, vel recipi eas mutationes immediatè in corpore Christi, quod omnes negant; vel mediantibus speciebus, & hoc vel quia species inhæreant corpori Christi, & id etiam omnes negant; vel ratione communicationis idiomatum ob vnionem hypostaticam, vel similem: & hoc etiam nõ habet locum. Nam vt omittam ea, quæ suo loco infrà dicemus contra opinionem, siue errorem de hypostatica vnione, si ista esset caussa, quatuor absurda sequerentur. PRIMVM, quòd Christus in Eucharistia deberet etiam dici albus, & rotundus ratione specierum: quod tamen omnes absurdum esse confitentur. Cur enim potiùs actiones, & passiones, quàm ipsę qualitates de Christo dicantur, si est communicatio idiomatum? certè in mysterio incarnationis, non solùm dicitur Deus ambulasse, comedisse, &c. sed etiam fuisse corporeus, humilis, tristis, &c. SECVNDVM, quòd sicut dicunt Christum verè, & propriè videri, & tangi; ita possent dicere eũ calefieri, aut frigefieri, immò & mucidum, aut acidum fieri, quãdo ista contingunt in speciebus, ante eorum corruptionem: quemadmodum Deus dictus est pati, vulnerari, & mori in carne. At illa nemo planè concederet. TERTIVM, quòd oporteret etiã speciebus tribuere Christi attributa; est enim mutua communicatio idiomatum. At nunquam est auditum, vt accidentibus aliquid eiusmodi tribueretur. QVARTVM, quòd non liceret dicere carnẽ Christi videri, aut tangi, sed solum ipsum Christum. Communicatio enim idiomatum tribuit soli supposito attributa vtriusq; naturæ, non autem attributa vnius naturæ accommodat alteri; caro autem natura est, non suppositum. Et tamen Patres suprà citati de carne ipsa loquuntur. CHRYSOSTOMVS enim homil. 47. in priorem ad Cor.

dicit,

dicit, nos carni Christi dentes infigere; & CYRILLVS loco notato: *Carnem suam*, inquit, *tangendam præbet.*

CAPVT TERTIVM.

Ex figuris Testamenti veteris demonstratur præsentia corporis Domini in Eucharistia.

NVNC, vt ad probationem accedamus, Catholicam veritatē, quatuor argumentorum generibus confirmabimus, ac simul respondebimus ad ea, quæ aduersarij in vnoquoq; genere obiiciunt. Ad PRIMVM genus argumentorum pertinent Scripturæ testimonia; ad SECVNDVM, testimonia veterum Patrum; ad TERTIVM, Ecclesiæ consensus; ad QVARTVM, variæ rationes. Ex Scripturis quatuor argumenta peti possunt. PRIMVM, ex figuris. SECVNDVM, ex promissione. TERTIVM, ex institutione. QVARTVM, ex vsu.

Ex figuris igitur Testamenti veteris sumitur hoc argumentum. Figuræ necessariò inferiores esse debent rebus figuratis. Figuræ autem Sacramenti Eucharistiæ, vel sunt excellentiores, vel non inferiores simplici, & naturali pane, significante corpus Christi: igitur Eucharistia non est simplex, & naturalis panis significans corpus Christi, sed est ipsum corpus Christi, panis verè cœlestis, & supersubstantialis.

Maior propositio ex Apostolo Paulo certissima est, qui Coloss. 2. comparat figuras Testamenti veteris vmbris, impletionem autem corpori. Et Hebr. 10. comparat easdem figuras vmbris, veritatem autem imagini. Vmbra enim non est vera imago, sed vel est inanis similitudo imaginis, qualis efficitur, cùm quis ambulat in sole; vel certè adumbrata imago in tabula, nondum expressa, & perfecta. HIERONYMVS in cap. 1. ad Titum, vt in re clara non multiplicem testes: *Tantum*, inquit, *interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter vmbram, & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria figurabantur.* Sed etiam absque his testimoniis dubitari non potest, quin figura seruiat veritati, & per eam impleatur, ac perficiatur.

Minor propositio dupliciter probari potest. PRIMVM, ex his figuris, quæ sunt æquales pani. DEINDE ex his, quæ sunt præstan-

præstantiores. Figurę æquales sunt illę, quę in pane sitę erāt. PRIMVM panis, quem protulit Melchisedech, Genes. 14. eum enim fuisse figuram Eucharistiæ docet CHRYSOSTOMVS, hom. 35. in Gen. *Vides*, inquit, *quomodo Sacramentum nostrum insinuatur, vidisti typum, cogita, oro, veritatem.* Idem habent alij Patres, Cyprianus lib. 2. epist. 3. Arnobius in Psal. 109. Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 3. Hieronymus in cap. 26. Matth. Clemens lib. 4. Stromatum. Eusebius lib. 5. demonstrat. Euangel. cap. 3. Damascenus lib. 4. cap. 14. DEINDE erat panis propositionis, qui solùm à pueris, & sanctificatis comedi poterat: Exod. 40. & 1. Reg. 21. quem figuram Eucharistiæ fuisse testantur Hieronymus in 1. cap. ad Tit. Damascenus loco notato, & Cyrillus catec. 4. mystag. ITEM panis primitiarum Leuit. 23. ad quem alludens Irenæus lib. 4. cap. 32. vocat Eucharistiam primitias diuinorum munerum in nouo Testamento. DENIQVE panis ille Angelicus, quo Helias roboratus 40. dierum spatio ambulauit, vsque ad montem Dei Oreb, vbi & Deum quodammodo vidit, 3. Reg. 19.

Ex præstantioribus tres sunt præcipuè figuræ, quæ robustissima argumenta Catholicis præbent. PRIMA, Agnus Paschalis, quem figuram Eucharistiæ fuisse docent multi veterum; vt Tertullianus lib. 4. in Marcionem. Isichius in cap. 23. Leuit. Hieronymus in cap. 26. Matt. Chrysostomus homil. de proditione Iudæ. Cyprianus lib. de vnit. Ecclesiæ. AVGVSTINVS li. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. *Aliud est*, inquit, *Pascha, quod Iudæi de oue celebrant, aliud, quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.* Leo serm. 7. de passione Domini. Gregorius hom. 22. in Euangelia. Et ex ipso Euangelio Matt. 26. Luc. 22. manifestè colligitur: non enim alia de caussa Dominus post Agnum Paschalē ritu Iudaico manducatum, continuò Sacramentum Eucharistiæ instituit, nisi vt significaret, vt ait Leo loco citato, antiquam obseruantiam nouo Sacramento adimpleri, & tolli. Deniq; constat Agni Paschalis cæremoniam non tàm fuisse positam in immolatione, quàm in manducatione, vt patet Exod. 12. igitur illi respōdet in Testamento nouo Agnus ille, q tollit peccata mūdi, quatenus mādūcatur; quod certè nō aliter fieri solet, quàm in Eucharistia.

Iam verò Agnum Paschalem Iudęorum rem fuisse prestantiorem Eucharistia nostra, si in ea non verè Christi corpus continetur; nullo negotio demonstrari potest. Si enim consideremus

deremus agnum & panem, vt res naturales, dubitari non potest, quin agnus excellat: Si verò ea consideremus vt Sacramenta, id est, symbola externa, eo modo etiam agnus excellit. Nam caro Christi melius significatur carne agni, quàm pane: itē mors Christi melius significatur morte agni, quàm fractione panis; Christi innocentia, mansuetudo, & aliæ proprietates melius significātur per agnum illum electum, anniculum sine macula, qui in lege iubebatur immolari, & manducari, quàm pane, qui nihil horum habet: effectus etiam Sacramenti, siue sit nutritio quædam spiritualis, siue excitatio fidei, melius obtinetur per esum agni, quàm per esum panis. Magis enim caro nutrit, quàm panis; & id etiam fidem magis excitat, quod melius repręsentat Christi mortem. Quare illa verba Domini: *Hoc est corpus meum*, aptius per metonymiam dici possunt de Agno Paschali, quàm de pane Eucharistiæ.

ALTERA figura est sanguis Testamenti. Nam Exod. 24. & Hebr. 9. describitur Testamentum vetus, vbi legimus, Moysem nomine Dei mandata legis proposuisse: deinde aspersisse sanguinem in populum, ac dixisse: *Hic est sanguis Testamenti, quem misit ad vos Deus.*

Impleta est autem hæc figura in institutione huius Sacramenti; quod facilè probari potest: posset enim aliquis existimare, illam esse figuram passionis Christi, & non institutionis huius Sacramenti. Probatur igitur PRIMO, quia Lucæ c. 22. disertis verbis Dominus ait: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*: igitur in ipsa cœna Testamentum institutum fuit. SECVNDO, quia videtur Dominus de industria vti voluisse iisdem ferè verbis, quibus vsus fuit Moyses: nam Matt. cap. 26. ita scribit eum dixisse: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Et præterea TERTIO, tunc Dominus proposuit etiam legem, vt antea fecerat Moyses, cùm ait, Ioan. 3. *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.* & aspersit sanguinem in pectora discipulorū; quorum neutrum in passione factum legimus. QVARTO, Testamentum fieri debet ab homine libero, ante mortē coram testibus, & per aliquod publicum instrumentum, quod exstet ad memoriam. Hæc omnia videmus adfuisse in vltima cœna, non autem in passione. Nam in vltima cœna Dominus adhuc liber erat, in passione autem, erat quodammodò iuris alieni, cùm vinctus esset in manibus Iudæorum. Item in vltima cœna testes aderāt

Apostoli,

Apostoli, & confectum est publicum instrumentum exstans ad memoriam, id est, Sacramentum ipsum Eucharistiæ. In passione autem inimici aderant, non testes, excepto Ioanne, neq; vllum tunc instrumentum factum est. Deniq; in vltima cœna Dominus viuebat, in passione non tam viuebat, quàm moriebatur. Vnde Apostolus Hebr.9. dicit: Testamentum morte confirmari; non enim valet dum viuit, qui testatus est, quasi dicat, ante mortem fieri, sed morte consequẽte firmari.

Hoc ergo posito, sanguinem illum Testamenti veteris, figuram fuisse sanguinis, qui nobis datur in Eucharistia; iisdem argumentis probari posset, meliorem fuisse figuram reipsa figurata, si ibi verus sanguis, hîc tantùm sit vinum, quibus probauimus Agnum meliorem esse pane. Sanguis enim, & nobilior substantia est, quàm vinum, & melius repræsentat Christi sanguinem, quàm vinum.

TERTIA figura est Manna, quod Iudæis in deserto pluebat, Exod.16. fuisse enim Manna figuram Eucharistiæ, patet ex verbis Domini, Ioan.6. *Patres vestri manducauerũt Manna in deserto, & mortui sunt; qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Idem PRAETEREA colligitur ex Apostolo, qui 1.Corint.10. mare rubrum comparat Baptismo, & Manna Eucharistię. IDEM & Patres docent, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, & Augustinus in cap.6.Ioan. & præterea Ambrosius lib.5. de Sacram.cap.1. & de iis, qui init.myster.cap.8. & 9. DENIQVE tanta est inter Manna, & Eucharistiam similitudo, vt res ipsa clamet, illud huius fuisse typum. Manna datum est in deserto, dum filij Israël transito mari rubro ad terram promissionis pergerent: ita etiam (vt notat Augustinus tract.11.in Ioan.) Eucharistia datur in huius vitæ deserto, dum post Baptismum tendimus ad veram patriam nostram, quæ est vita æterna. Deinde Manna id habuit singulare, vt licet aliqui multum, aliqui parum collegisse viderentur, omnes tamen eandem mensurã inuenirent: Exod.16. quod certè aptissimè quadrat in Eucharistiam, cùm idem sit Sacramentum, eadem virtus, idem fructus in magna parte signorum, & in parua. Denique non caret mysterio, quod & Manna, & aqua de petra, quibus vtraque species Sacramenti figuratur, contemptum, dubitationes, & contradictiones passa sint, & propterea multi inde perierint, vnde refici debuissent. De Manna Psalm.77. *Nunqui id panem poterit dare, aut parare mensam*

populo suo? Et Numer.20.legimus aquam illam,aquam contradictionis appellatam.Et Numer.21.*Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo.*Ibidem describitur strages occisorum propter huiusmodi murmurationes. Porrò dubitationes, murmurationes, & contradictiones circa Eucharistiam hoc potissimùm tempore notissimæ sunt. Et certè si (vt Apostolus ait,1.Corinth.11.)multi dormiebant,id est, moriebantur corporaliter olim,quia indignè sumebant Eucharistiam, multò plures credendum est mori in æternũ, propter contemptum, & blasphemias in tam admirabile Sacramentum.

Iam verò,quod Manna res fuerit multò præstantior,quàm Eucharistia,si ea nõ verè continet corpus Domini,facilè probari potest. Nam si consideremus Manna, & panem Eucharistiæ,vt dona quædam,abstrahendo à significatione;Manna fiebat manibus Angelorum, vnde dicitur panis Angelorum, Psalm.77.& Sapient.16.Panis Eucharistiæ fit manu pistorum. Manna pluebat è cœlo; panis iste è furno prodit. Manna habuit omnem saporem, immò summo miraculo, cuique sapiebat,quod is desiderabat,Sapien.16.panis,nihil nisi panem sapit. Quid igitur est,quod Christus Ioan.6.ait: *Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum*; & alia quæ ibidem subiungit, longè anteponens Eucharistiam suam Mannæ Iudæorum?Si verò considerẽtur vt symbola externa,melius Christum significat Manna quàm panis,&quia illud erat è cœlo,&quia habuit omnẽ saporem, & quia æqua mẽsura sumebatur ab omnibus,licet diuersa esse videretur.

CAPVT QVARTVM.

Refellitur solutio aduersariorum ad argumentum nostrum.

AD HOC argumentum respondet Petrus Martyr in sua defensione de Eucharistia,parte 3. pag.692. ac duo docet.PRIMO iacit fundamentum quoddam, videlicet in Sacramentis veteribus fuisse symbolum externum, & rem ipsam, sicut in nostris; & licet symbola nostra, & illorum sint diuersa, tamen rem esse eandem. Et probat ex Apostolo 1.Corinth.10.qui dicit,Hebræos eandem nobiscum escam manducasse; & ne quidquam de re dubitemus,eam ait disertis verbis fuisse Christum.

At

At in hac probatione bis peccat Martyr. PRIMO, quia Paulus nusquam dicit Hebræos eandem nobiscum escam manducasse. Illa enim particula (*nobiscum*) quam sæpe inculcat Martyr, & in qua totum præsidium ponit, non habetur in Apostolo, & nos suprà in disputatione de Sacramentis in genere demonstrauimus, Apostoli sensum esse, quod Hebræi eandem escam inter se comederint, non autem nobiscum. SECVNDO, quia Paulus nusquam dicit, escam, vel potum illum Hebræorum, seu rem Sacramentorum illorum fuisse Christum, quod tamen disertis verbis eum dicere, Martyr solita confidentia scripsit. Verba enim Apostoli hæc sunt: *Bibebant autem de spirituali, consequente eos petra; petra autem erat Christus.* Vbi Apostolus non dicit Christum fuisse aquam, quam illi bibebant, sed petram, vnde illa aqua fluebat; & petram non illam materialem, ex qua visibiliter, & quodammodò materialiter aqua fluebat, sed petram inuisibilem, quę Hebræos vbique comitabatur, id est, diuinam Christi prouidentiam, & virtutem, quæ erat caussa efficiens illius aquæ, & omnium bonorum. Sed de hac re satis multa loco citato disputauimus.

Vnicus restat scrupulus, quia apud Paulum (vt Martyr ibidem annotauit) idem est edere, & bibere aliquid, & de aliquo. Nam 1.Cor.11.dicit: *Bibere calicem, & bibere de calice*; & similiter, *edere panem, & de pane*. At id verum est, cùm agitur de re comestibili, vel potabili, vt in exemplis positis. Quia verò non rectè dicimur bibere petram; ideò cùm legimus, *bibere de petra*, non potest exponi, quasi idem sit quod, bibere petram, sed (vt nos diximus) quod bibere aquam ex petra manantem. Quare quantumlibet se vertat in omnem partem Martyr, non efficiet, vt Paulus dicat Hebræos bibisse Christum.

SECVNDO igitur Petrus Martyr iacto illo putrido fundamento, addit, Sacramenta nostra, quantum ad symbola externa, præstare antiquis Sacramentis, quia sunt magis firma, nec amplius mutanda, vsque ad finem seculi; & quia ostendunt rem factam, non vt illa, futuram; & quia sunt simpliciora, & pertinent ad populum numerosiorem, & quia sunt clariora, non propter externam repræsentationem, sed ex claritate verborum, quæ ibi proferuntur; vnde etiam sequitur, quod maiorem fidem excitat, & sic vberiorem fructum adferunt.

runt. Ac per istas prærogatiuas satisfieri putat argumento Catholicorum.

Sed minimè satisfaciunt. Nam quod attinet ad Sacramenta, vt signa; extrinsecę sunt illæ prærogatiuæ, quòd nostra sint durabiliora, & quòd significent rem præteritam, & quòd ad plures pertineant; id enim totum pendet ex voluntate instituentis; & idcircò, aut nullam, aut ferè nullam dignitatem addunt signis, vt signa sunt. Exempli gratia, immolatio agni ex se non minus durabilis esse posset, & ad multos pertinere, & rem præteritam significare, quàm fractio panis: quare per accidens est, quod Hebræi adhiberent immolationem agni ad rem futuram significandam, nos fractionem panis ad rem præteritam, vt notum est. Et idem de ceteris dici potest. Adde, cùm Dominus Eucharistiam instituit, mors ipsius, quę eo Sacramento significatur, futura erat, non præterita: igitur Eucharistia illa, quam Dominus ipse celebrauit, nihil habuit præ cœna typica Agni Paschalis. Quorsum ergo Dominus iterauit cœnam, & Eucharistiam tunc dedit? Comparatio facienda est in ipsa significatione, si propria, & intrinseca dignitas signorum quæritur: illa enim sunt meliora, quæ melius significant. Signa vetera melius significare, quantum ad externam repræsentationem, aduersarius non negat, & nos in nostro argumento planissimum fecimus.

Solùm ergo restat, quod nostra videantur excellere ratione verborum. Sed hoc aduersarios nihil iuuat: nam ipsi nolunt verba esse de essentia signorum, vt Catholici dicunt. Tria sunt enim genera verborum in Sacramentis. Primo, sunt verba institutionis; & hæc communia sunt Sacramentis veteribus & nouis, & non sunt propriè de essentia, cùm ad caussam efficientem pertineant. Secvndo, sunt verba promissionis; & hæc etiam sunt communia, & non sunt de essentia: distinguuntur enim per aduersarios verba, & Sacramenta, sicut diploma, & sigillum; vel sicut fœdus, & signum fœderis. Vnde Caluinus lib.4. Institutionum, cap.14. §.1. dicit Sacramenta esse appendicem promissionum: & omnes aduersarij dicunt Sacramenta esse signa confirmantia promissiones. Quamuis igitur verba promissionis sint clariora in nouo Testamento, quàm in veteri, non tamen sequitur ideò Sacramenta etiam esse clariora. potest enim fieri, vt diploma clarius obsignetur sigillo obscuriore, & diploma obscurius sigillo cla-

lo clariore, & meliore. Et hoc admittere coguntur aduersarij in materia Sacramentorum, cùm fateantur signa vetera fuisse clariora, quoad externam repræsentationem. Quare si maior fides excitetur in perceptione Sacramentorum nouorum, quàm veterum, vt Martyr dicit, id non est ex vi signorum, sed ex vi verborum tantùm, quæ distinguuntur à signis essentialiter, vt diximus. TERTIO, sunt verba consecratoria; & illa sunt de essentia apud Catholicos, & ratione eorum sunt Sacramenta nostra signa clariora: sed hoc genus verborum aduersarij explodunt, tanquam incantationem, & magiam. Nihil ergo illis remanet, vnde probent, signa nostra esse clariora veteribus.

Sed licet etiam id probare possent, adhuc remanet insolutum argumentum nostrum ex comparatione rerum inter se, omissa significatione; & hæc est comparatio, quæ fit in Scripturis, & apud Patres. Non enim Scripturæ, & Patres dicunt, nostra Sacramenta excellere veteribus, quia melius significant, sed quia illa erant figuræ, & ista res figurata, & proinde res ipsæ considerandæ sunt. Si autem res ipsæ considerentur, quis dubitet meliorem esse agnum pane, & Manna etiam de cœlo, quàm panem ex furno? Et hæc est comparatio, quam Christus facit, Ioannis 6. vbi non meminit significationis, sed dicit, Manna non fuisse panem verè de cœlo, si cum pane Eucharistiæ conferatur. Pari ratione Patres non dicunt, Eucharistiam esse præstantiorem, quàm Manna, quia melius significat, sed quia continet corpus Christi, quod est incomparabiliter nobilius, quàm Manna: vnde nunquam comparant Manna cum pane, vt facere debuissent, si de significatione ageretur, sed cum ipso corpore Domini. Loca Patrum multa ad hoc propositum attulit Gardinerus in eo libro, cui respondet Martyr, vt Origenem homil. 7. in Numeros. Cyprianum sermone de cœna Domini. Ambrosium de iis qui init. myster. cap. 9. Hieronymum in 1. cap. ad Tit. Chrysostomum hom. 83. in Matth. Cyrillum lib. 4. in Ioan. cap. 16. Hesychium lib. 6. in Leuit. cap. 22.

Explicationes autem, quas ad ea loca Martyr adhibet, adeò sunt absurdæ, vt magis confirment argumentum nostrum. Tres autem sunt eius solutiones. PRIMA est ad locum Cypriani; sic autem loquitur CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: *Cœna disposita inter Sacramentales epulas ob-*

uiauerunt sibi instituta antiqua, & noua, & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis. Hoc loco Cyprianus apertè comparat Agnum Paschalem non cum pane, qui non minus consumitur in cœna, quàm agnus, sed cum corpore Christi; quod ita sumitur in cœna, vt semper integrum maneat. RESPONDET Martyr, agnum dici consumptibilem, quia cæremonia illa cessare debebat, panem Eucharistiæ dici inconsumptibilem cibum, quia Sacramentum Eucharistiæ vsque ad finem seculi durabit. QVID magis, quæso, hac explicatione extortum? Nam non loquitur Cyprianus de cæremonia ipsa in genere, quæ tunc abroganda erat, sed de illo agno particulari, quem tunc Apostoli cum Domino comederant: *Agno*, inquit, *consumpto, quem antiqua traditio proponebat.* Sicut igitur ille agnus propriè per comestionem consumptus fuerat, ita è contrario si antithesis valet, cibus inconsumptibilis, non est cæremonia noui Sacramenti in genere, sed est res aliqua particularis, quæ dum comeditur, non absumitur, quæ certè non est panis, sed corpus Christi. Præterea, etiamsi Sacramentum Eucharistiæ durabit vsque ad mundi finem, tamen cessabit tandem: quare non rectè dici potest inconsumptibilis cibus, nisi ratione rei contentæ, quæ est absolutè inconsumptibilis; alioqui posset omnis panis, & quilibet alius cibus dici inconsumptibilis, quia durabit in specie vsq; ad mundi finem.

Adhibet DEINDE aliam solutionem, quæ etiam conuenit testimonio Ambrosij, ac dicit, posse inconsumptibilem cibum vocari ipsum Domini corpus; sed quia idem corpus, & eodem modo, (id est, per fidem) percipiebant veteres in agno, quod nos in pane iuxta aduersarios, ideò Martyr dicit, Cyprianum opponere agnum illum irrationalem non pani, vt par erat, sed corpori Domini, quia agnus ille obscurius significabat corpus Domini, quàm noster panis, & res tunc futura erat, quæ iam facta est. Poterant enim veteres propter illam obscuritatem per quendam tropum dici non habuisse corpus Christi.

AT quis non misereatur huius hominis in tantis angustiis positi? Nam & falsum est, vt ostendimus, agno illo obscurius significatum esse Christum, quàm pane, cùm potiùs multò clariùs illo significaretur: & falsum est etiam saltem de

Eucha-

Eucharistia, quam Dominus ipse discipulis distribuit, quod tem præteritam significauerit. Significabat Christi mortem, quæ futura erat, non præterita. Et præterea quis ferat tropum illum, quo dicantur non habuisse Christum veteres, & nos dicamur habere, cùm eundem Christum, & eodem modo, id est, per solam fidem habeamus? Ad hunc enim modum habendi, parum aut nihil interest, vtrum Christus venturus fuerit, aut venerit, sicut non magis reficit memoria præteriti cibi, quàm exspectatio futuri. Neque refert etiam vtrum habeamus per signa clariora, vel obscuriora. Ac, vt similitudine rem illustremus: Si quis dimitteret debitori debitum centum aureorum in gratiam amici, qui donaturus est ei mille aureos post annum, & faceret ei syngrapham donationis, & obsignaret sigillo paulò rudiori; deinde post duos annos dimitteret alteri debitum, item centum aureorum in gratiam eiusdem amici, qui ei donauit mille aureos ante vnum annum, & daret huic etiam syngrapham donationis, & obsignaret pulcherrimo sigillo: quæro, num propter sigilli, & temporis diuersitatem posset dici priori debitori datam obsignatam syngrapham, posteriori autem verè debitum remissum? nullus certè sanę mentis homo ita loqueretur, & hoc modo tamen loquitur Martyr.

Alter locus erat Ambrosii, qui ita loquitur de Manna, sicut Cyprianus de Agno Paschali; sic enim ait de his qui initiantur mysteriis, cap.9. *Considera nunc, vter præstantior sit, panis Angelorum, an caro Christi; quæ vtique corpus est vitæ. Manna illud de cœlo, hoc supra cœlum; illud cœli, hoc Domini cœlorum; illud corruptioni obnoxium, si in alterum diem seruaretur, hoc alienum ab omni corruptione.* Ad hunc locum non respondet Martyr, sed remittit nos ad solutionem iam datam ad locum Cypriani; & nos eum remittamus ad superiorem confutationem.

Ad alia testimonia Hieronymi, Origenis, Chrysostomi, Hesychij (nam à Cyrillo fatetur se dissentire) respondet illos tribuere Hebræis tantùm symbola, nobis autem rem ipsam; quia non intelligebant multi Hebræorum, quid symbola significarent, & proinde non habebant nisi externa symbola. At solutio non satisfacit, tum quia Hieronymus, & alij comparant inter se res ipsas, non autem habentes; tum quia etiam

Christiani, qui non intelligunt quid symbola significant, non habent nisi symbola secundum aduersarios.

CAPVT QVINTVM.

Quòd Ioan. 6. agatur de Eucharistia.

IAM vt ad SECVNDVM argumentum ex Scripturis veniamus, probanda est eadem veritas ex promissione Domini, quę habetur apud Ioannem cap. 6. Tria autem de hoc argumento tractanda erunt. PRIMO disputandum est, an Ioan. 6. loquatur Dominus de Eucharistia. SECVNDO, deducendum inde argumentum pro veritate corporis Domini. TERTIO, soluenda argumenta aduersariorum, qui putant Ioan. 6. non agi de Eucharistia.

Quantum ad PRIMVM, non est controuersia, an in toto capite agatur de Eucharistia: constat enim non ita esse. Nam & de miraculo panum, & de fide, & de Incarnatione agitur in magna parte capitis. Solùm igitur quæstio est de illis verbis: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*; & de sequentibus ferè ad finem capitis.

Ac hæretici quidem huius temporis ferè omnes negant hæc verba ad Sacramentum Eucharistiæ pertinere. Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, cap. 1. dicit cap. 6. Ioannis in totum seponendum esse, vt quod nihil ad hanc rem pertineat. Idem habet Zvvinglius in libro de vera, & falsa religione, cap. de Eucharistia Idem Oecolampadius in libro de verbis Domini: *Hoc est corpus meum.* Idem Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis, pag. 657. ad cap. 1. sess. 21. Concilij Tridentini. Ioannes Caluinus videtur quidem nonnullis in alia esse sententia. Nam lib. 4. Institutionum, cap. 17. §. 1. & 5. & deinceps, tractans de hoc Sacramento, citat cap. 6. Ioannis: tamen §. 33. apertè sententiam suam aperit. Nam cùm citasset illa verba: *Quisquis ederit carnem meam, & biberit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Ita subiungit: *Excipiunt, illic non agi de Sacramentali esu, quod ego fateor.* Non igitur voluit Caluinus intelligi debere sextum caput Ioannis de Sacramentali manducatione: citauit tamen verba huius capitis, cùm de Sacramento ageret, quia existimat in hoc capite tractari de spirituali Christi manducatione, cui postea Dominus addidit externa symbola. Id quod clarissimè exposuit

Petrus

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum part. 1. ad solutionē 32. obiecti: *De sexto capite*, inquit, *Ioannis, an ad Eucharistiam pertineat, nos ita respondemus, sermonem ibi de Sacramēto cœnæ non institui.* Et infrà: *Quoniam tamen res ipsa, id est, corporis & sanguinis Christi, spiritualis manducatio, & potus ibi luculenter traditur, ad quam postea Euangelistæ ad finem historiæ suæ declarant, Christum adiunxisse symbola externa panis, & vini, idcircò nos caput illud à Sacramento Eucharistiæ non putamus esse alienum.* Atque hæc de hæreticorum sententia.

Porrò Catholici ferè omnes intelligi volunt huius capitis verba de Sacramento ipso Eucharistiæ, siue de Sacramentali manducatione corporis Domini in Eucharistia. Sunt tamen pauci quidam, qui vt facilius responderent Hussitis, vel Lutheranis ex hoc capite probātibus communionem sub vtraque specie, docuerunt non agi in hoc capite de Sacramentali manducatione, & potu corporis, & sanguinis Domini. In hoc numero sunt Gabriel lect. 84. super can. Missæ. Nicolaus Cusanus epist. 7. ad Bohemos. Thomas Caietanus in 3. part. quæst. 80. artic. vlt. Ruardus Tapper in explicatione artic. 15. Louaniensium. Ioannes Hesselius in libro de Communione sub vna specie. & Cornelius Iansenius cap. 59. Concordiæ. Multum autem interest inter Catholicos, & hæreticos, licet in sententia eadem conuenire videantur; quod Catholici id senserunt optima intentione, vt videlicet faciliùs defenderent veritatem: hæretici autem, vt eandem faciliùs oppugnarent. Deinde Catholici subiiciunt se, ac sua censuræ Conciliorum, ac Pontificum, quod hæretici non faciunt.

Porrò ceteri scriptores Catholici, quos in maximo numero citat Nicolaus Sanderus in libro de sexto capite Ioannis, summo consensu docent in hoc capite agi de manducatione Sacramentali: quod sine dubio verissimum est; & probari potest quatuor argumentis. PRIMO ex hoc ipso loco Scripturæ. SECVNDO ex testimonio Ecclesiæ. TERTIO ex Patribus. QVARTO ex absurdis, quæ sequuntur ex aduersariorum sententia.

Quantum ad PRIMVM, ex ipso textu sumuntur hæc argumenta. PRIMVM, Dominus loquitur de futuro, cùm ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est.* At si panis eo loco significaret Christum, vt fide percipitur, sine vlla relatione ad species

Sacramentales, non diceret in futuro. Manducatio enim illa per fidem res est omnium temporum: nam etiam Patres veteris Testamenti ita Christum manducauerant. Et confirmatur ex textu Græco, quem hæretici Latino anteponere solent; sic enim habetur: *Panis quē ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Vbi illud secundum, *Dabo*, non potest exponi, nisi pro re verè, & propriè futura; ergo & primum, *Dabo*, ita exponi debet. Promisit igitur Dominus carnem suam, non absolutè, sed in Sacramento sumendam, quod promissum impleuit in vltima cœna. Confirmatur secundò ex distinctione, quam facit Dominus inter donum Patris, & donum suum. Nam de Patre dicit in præsenti: *Pater meus dat vobis panem de cœlo verum*, de se autē in futuro: *Panis, quem ego dabo.* quia nimirum donum Patris iam aderat, id est, Filius eius incarnatus: donum Filij, id est, caro in Sacramento, futurum erat.

SECVNDVM argumentum sumitur ex collatione horum verborum, cùm verbis cœnæ: tāta enim est similitudo, vt planè clamare videatur diuina Scriptura, ibi reddi, quod hîc fuit promissum. Hic enim dicitur: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi vita.* Ibi autem: *Accipite & manducate, hoc est enim corpus meum, quod pro vobis datur in remissionem peccatorum.*

TERTIVM argumentum ex sequentibus verbis: *Litigabant ergo Iudæi ad inuicem, dicentes; Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad mãducandum?* & ex illis discipulorum paulò infrà: *Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Ex his enim colligitur tàm Iudæos ceteros, quàm discipulos ipsos intellexisse, aliquid nouum, & mirandum proponi à Christo. Dominus autem non correxit eorum sententiam, sed iterum inculcauit: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, &c.* Quis credat, rem facillimam, qualis est credere in Christum, voluisse Dominum cum tāto offendiculo discipulorum inuoluere tot obscurissimis metaphoris, cùm potuisset vno verbo rem totam declarare? Et confirmatur, quia solebat Dominus, si quid per parabolas obscurè proponeret, postea discipulis explicare, vt patet Matth. 13. de parabolis seminantis, & zizaniorum. & Ioan. 3. cùm dixisset: *Oportet vos nasci denuò*, & Nicodemus non intellexisset, explicuit paulò pòst, id fieri ex aqua, & Spiritu sancto. & Ioā. 10. explicuit parabolam

rabolam de pastore, ouibus, ostio, &c. Idem fecit & Ioan.16. de illis verbis: *Modicùm & videbitis me, & iterum modicùm & non videbitis me.* Hîc autem non explicuit aliter, sed dixit iis, qui non recesserant: *Vultis & vos abire?* quasi diceret; Non habeo aliud quod faciam, insinuaui mysterium, fide hîc opus est, qui non vult acquiescere, abeat.

QVARTVM argumentum, ex illis verbis: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis; qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c.* Ista enim distinctio tam frequens carnis, & sanguinis, & cibi, ac potus, apertè indicat Christum loqui de communicatione sui sub speciebus panis, & vini: alioqui enim quorsum ista distinctio, toties præsertim repetita? Spiritualis enim perceptio Christi per fidem, nõ eget ista distinctione, cùm vno modo fiat: idem enim est manducare, & bibere in sumptione per solam fidem. Adde, quòd illa expressio: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*, significat diuersum modum sumẽdi carnem, & sanguinem Christi, qui planè perit, si tollas species Sacramentales.

QVINTVM est, in illis verbis: *Non sicut manducauerunt Patres vestri manna, &c.* Siquidem comparatio non fit inter manna, & corpus Christi, vt sumitur sola fide, sed vt sumitur in Sacramento, id quod perspicuum est, tum ex Apostolo, 1. Corinth. 10. vbi comparat transitum maris rubri cum Baptismo, & manna cum Eucharistia: tum etiã, quia corpus Domini, vt sumitur sola fide, non defuit veteribus; immò illud in manna ita sumebant opinione aduersariorum, vt nos sumimus in Eucharistia.

SEXTVM ex miraculo panum. Adiunxit eũ Dominus hãc disputationem illi miraculo, quia multiplicatio illa panum fuit insignis figura huius Sacramenti.

SEPTIMVM ex verbis manducandi carnem, & bibendi sanguinem tam sæpe repetitis & cum iuramẽto, *Amen, amen* confirmatis. Illa enim verba non possunt figuratè accipi, sed propriè; tum quia semper propria significatio sequẽda est, nisi euidenter probetur contrarium; tum quia valde absurdum esset Dominum non semel, sed sæpius iuramento confirmasse, oportere manducari ipsius carnem, si hoc non nisi figuratè facien-

faciendum esset:neque enim iuramento confirmare licet,nisi sententias apertissimas,& certissimas,& quę non possint in alium sensum torqueri,ne detur occasio periuriis. At propriè caro significat carnem, & manducare significat corporalem actionem,qua cibus traiicitur ab ore ad stomachum. Id autē non fit quando creditur in Christum, sed tantùm quando sumitur in Eucharistia; loquitur ergo Dominus de Sacramento Eucharistiæ.

OCTAVVM ex collatione huius capitis cum 3. cap. eiusdē Euangelij. Sicut enim cap.3.Dominus vt Baptismum insinuaret,dixit Nicodemo,& aliquoties repetiuit: *Oportet vos nasci denuò*, &, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto:* ita hoc loco, vt insinuaret alterum Sacramentum, nimirum Eucharistiæ, dixit, & repetiuit sæpiùs :*Nisi manducaueritis carnem Filij hominis*, &, *Qui manducat meam carnem, &c.* Et sicut eo loco mirabatur Nicodemus, neque poterat capere, quomodo fieri deberet illa regeneratio: sic etiam hoc loco mirantur discipuli, quomodo possit fieri ista manducatio.

Probatur SECVNDO ex testimonio Ecclesiæ: Nam Concilium Alexand.quod approbatum fuit in III. Synodo generali,in epist.ad Nestorium exponit illud: *Nisi manducaueritis;* de Sacramenti huius perceptione. Item facit VII. Synodus act.6. in fine 3.tomi. Similiter Concilium Trident. sess.13. cap.2.exponit de hoc eodem Sacramento illa verba: *Qui mādūcat me, & ipse viuet propter me.* Itaque licet ista Concilia non condiderint decretum aliquod de hac re:tamen satis apparet,quid senserint omnes Episcopi trium generalium Cōciliorum, & proinde omnis Ecclesia, quam illi repræsentabant. Adde, quod in die festo venerabilis Sacramenti,Euangelica lectio proponitur ab Ecclesia ex cap.6.Ioan. Adde vltimò, quòd Romanus Catechismus, qui omnibus pastoribus communis esse debet,adducit testimonia ex hoc capite, cùm de Sacramento Eucharistiæ tractat;quę argumenta ex Ecclesiæ præsentis testimonio, licet ab hæreticis contemnantur, tamen Catholicis maxima esse debent.

Probatur TERTIO ex Patribus. Ac primùm, qui cōmentaria scripserunt in Ioannem, summo consensu hæc loca de Sacramento Eucharistię exponunt,nimirum Chrysostomus, Augustinus,Cyrillus,Theophylactus,Euthymius,Rupertus,

S. Tho-

S. Thomas, Nicolaus Lyranus, & Dionysius Carthusianus. Præter hos interpretes, qui ex proposito Euangelium explicant, Origenes homil.7.in Num. Athanasius homil. in illud: *Qui dixerit verbum in Filium hominis.* & in synopsi. Basilius lib.1.de Baptismo, cap.3. & in regulis moralibus, cap.21. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4.mystagogica. Theophilus Alexandrinus lib.2. Paschali; Epiphanius hæres.55. Theodoretus lib.4. hist.cap.11. Damascenus lib. 4. de fide, cap. 14. Ex Latinis Cyprianus serm. de orat. Dominica, & lib. 1. contra Iudæos, cap. 21. & in serm. de cœna Domini. Hilarius lib. 8. de Trinit. Ambrosius lib.6. de Sacramentis, cap.1. & de iis qui initiantur mysterris, ca.8. & lib.4. de fide, c.5. Hesychius lib. 6. in Leuit.cap.22. Eusebius homil.5.de Paschate. Etsi enim Hesychius, & Eusebius videntur Græci homines fuisse, tamẽ Latinè scripserunt. Hieronymus in epist.ad Hedibiam, q.2. & in primum cap.ad Ephesios. Augustinus serm. 2. de verbis Apostoli q.57. in Leuiticum, in Psal.33. concione 1. de consensu Euangelistarum, lib.3.cap.1. & alibi. Leo serm. 6. de ieiunio 7. mensis. Cassiodorus in Psal.109. Haymo, Sedulius, & Primasius in cap.10. & 11. 1.ad Cor. Gregorius lib.7. moral.cap.4. Isidorus lib.1.de officiis diuinis, cap.18. Bernardus serm. 1. in vigilia Natiuit. & serm.1.de Paschate.

Ad hæc loca respondent Ruardus, & Iansenius, Patres in homiliis ad populum præsertim, accõmodasse verba Ioan.6. ad Sacramentum Eucharistiæ. AT maior pars auctorum allegatorum, scripsit commẽtaria, vel disputationes, in quibus literalis sensus exprimi debet, non sensus mystici, & accommodationes. Et sanè si licet hoc dicere de isto capite, cur non licebit idem dicere de cap. 3. Ioan. nimirum Patres accõmodasse eum locum ad Baptismum? Adde, quod aduersarij, ne vnum quidem proferre possunt, qui docuerit hunc locum Ioannis intelligi debere solùm de spirituali manducatione, & nullo modo de Sacramentali.

Præter hos Patres notandi sunt alij posteriores doctores, ne quis putet recentiores Catholicos contrarium sensisse, exceptis illis paucissimis, quos suprà nominaui. Ita igitur exposuerunt, qui scripserunt olim cõtra Ioannem Scotum, vel Berengarium, vt Paschasius lib. de Sacramentis, cap.14. Adelmannus in epist.ad Berengarium, Guitmundus lib.3. Algerus lib.1. cap. 10. 12. & 17. Ita etiam Scholastici qui postea sequuti

sunt

ſunt cum Magiſtro lib.4 d.10. Ita quoque Thomas VValdenſis contra VViclefum tomo II. de Sacramentis, cap.92. & 94. & Ioannes Gerſon, contra Huſſitas in lib. de Communione laicorum. Denique noſtro tempore contra Lutheranos plurimi, ſed præter alios Nicolaus Sanderus, librum integrum ſcripſit de hac re.

Probatur QVARTO hæc eadem veritas ex abſurdis, quæ ſequerentur. PRIMO, ſequeretur Ioannem nihil planè ſcripſiſſe de hoc Sacramento; nam nuſquam attigit hanc materiam niſi hoc loco. At certè valde abſurdum eſt, Euãgeliſtam primarium, & diligentiſſimum in ſummis myſteriis explicãdis, nihil de hoc ſummo Sacramento ſcriptum reliquiſſe, pręſertim cùm tam multa ſcripſerit de Baptiſmo. Quare Auguſtinus lib.3. de conſenſu Euangeliſtar. cap.1. monet, Ioannem nihil ſcripſiſſe de cœna Domini in proprio loco, vt ceteri fecerunt, quia plurima de ea re antè ſcripſerat. SECVNDO ſequeretur, Chriſtum nunquam explicuiſſe fructum, aut excellentiam huius Sacramenti, cùm id tam ſępe fecerit de Baptiſmo: nam in vltima cœna ſolùm inſtituit, ſed nihil addidit ad eius explicationem. Et confirmatur, quia (vt Chryſoſtomus annotauit in comment. cap.26. Matth.) Apoſtoli ſine dubio commoti fuiſſent, & turbati, cùm audiebant: *Accipite, & comedite, hoc eſt enim corpus meum*, niſi antea inſtructi fuiſſent. TERTIO ſequeretur, nullum exſtare pręceptum diuinum de hoc Sacramento percipiendo. Nam apud alios Euangeliſtas ſolùm exſtat inſtitutio, & vt quoties Sacramentum ſumitur, id fiat in memoriam Dominicæ paſſionis. Argumenta in cõtrarium ſoluentur infrà cap. 7.

CAPVT SEXTVM.

Probatur veritas corporis Domini in Euchariſtia ex cap.6. Ioannis.

NVNC iacto fundamento ſolidiſſimo, poſſumus inde ſumere æquè ſolidum argumẽtum ad probandam veram præſentiam corporis Domini in Euchariſtia. Dominus enim loquens de pane, quem daturus erat in cœna, diſertè dixit: *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.*

Poſſet

Posset autem dupliciter hoc argumentum refutari. PRIMO, si quis diceret (quod reuera dicunt hæretici) per panem hoc loco intelligi Christum absolutè, non autem vt est in Sacramento sub speciebus. SED hæc solutio profligata iam est omnibus argumentis, quæ fecimus cap. superiori.

SECVNDO, si quis admitteret, per panem intelligi Eucharistiam, sed diceret, panem illum Eucharisticũ dici carnem Christi, non propriè, sed figuratè, siue tropus sit in verbo *(est)* siue in nomine *(caro.)*

HAEC autem solutio refutanda est fusiùs in explicatione verborum illorum: *Hoc est corpus meum;* nunc autem refutari potest ex verbis huius ipsius loci multipliciter, & quidem solidissimè. PRIMO, ex cõparatione panum miraculo multiplicatorum, & Mannæ, quod pluit in deserto. Dominus enim cõtendit panem hunc suum, quem daturum se pollicebatur, præstantiorem esse vtrisque. At certè simplex panis ob solam significationem corporis Christi nõ præstat panibus illis miraculo creatis, & multò minus ipsi Mannę, quod etiam Christum significabat, vt suprà ostendimus. Præterea illi signum petebant à Christo obiicientes illi Manna, quod nõ sine magno miraculo pluebat Patribus in deserto; Christus autem respondet se daturum panem de cœlo verum. Nullum autem est miraculum in pane communi significante corpus Christi; neque etiam in apprehensione, & manducatione Christi per fidem. Denique Dominus aliquid promisit, quod Patres non habuissent: sicut illi habuerunt Manna, quod nos non habemus. At carnem Christi per figuram, seu significatiuè etiam Patres habuerunt.

SECVNDO, ex dubitatione Capharnaitarum, qui sine dubio intellexerunt veram carnem à Christo promissam; & similiter ex offensione discipulorum, qui eodem modo verba Christi intellexerant: quorum opinionem Dominus nõ correxit, sed arguit eorum dubitationem. At quis credat, Dominum, qui tantopere sitiebat hominum salutem, passurum fuisse, vt tot discipuli ab ipso discederent, si potuisset vno verbo eos reuocare, dicẽdo se figuratè loqui; & rem facillimam creditu se proposuisse?

TERTIO, ex illis verbis: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem.* Nam in apprehensione Christi per fidem, non solùm non est vera manducatio, sed nulla potest

test fingi distinctio inter cibum, & potum, vt suprà diximus; ergo hic promittitur vera caro, & verus sanguis, qui manducari & bibi possunt.

QVARTO ex illis verbis: *Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem, vbi erat prius?* Ista enim dupliciter exponi solent, & vtraque expositio confirmat nostram sententiam. VNA expositio est, quòd voluerit Dominus rem vnam mirabilem alia mirabiliore, vel æquè mirabili confirmare. Sicut em̃ cùm dubitabant Iudæi, an Christus posset remittere peccata, id ipse probauit, sanando paralyticum, Matth. 9. & idem sæpe alibi fecit, vt Ioan. 1. cum Nathanaële, & Ioan. 3. cum Nicodemo. Ex qua expositione sequitur veritas nostræ sententiæ: si enim Dominus nõ promisisset veram carnem suam se daturum in Sacramẽto, nõ fuisset opus probare potentiam suam exemplo Ascensionis.

ALTERA expositio est, quam indicare mihi videtur Chrysostomus in commentario, & sanè valde literalis, quòd Dominus reprehendat incredulitatem discipulorum, ac doceat, maiorem occasionem eos habituros dubitandi in Christi absentia, si in eius præsentia dubitant, quasi dicat; Hoc vos scandalizat, quòd carnem meam vobis edendam dare velim? quid ergo facietis, quando in cœlum ascendero, & tam procùl à vobis abierit corpus meum? quomodo tunc poteritis credere idem corpus vobis in Eucharistia præsens exhiberi? Porrò hęc etiam expositio mirificè confirmat Catholicam veritatem. Nam si Dominus solum promisisset corpus suum fide percipiendum, non fuisset difficilius, sed facilius ita illud sumere iis, qui vidissent Ascensionem Christi: Ascensio enim conspecta roborauit Apostolos in fide; non ergo Dominus diceret: *Quid ergo si videritis Filium hominis ascendentem?*

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

AD hoc nostrum secundum argumentum ex cap. 6. Ioan. nihil habent, quod obiiciant, nisi caput illud, ad Sacramentum non pertinere. Soluenda igitur sunt eorum argumenta.

PRIMVM argumentum Lutheri est, quo vtitur etiam Kemnitius, & alij. Cœna Domini instituta fuit pridie passionis

nis Christi. Sermo autem ille, qui describitur Ioan. 6. habitus est integro anno ante Christi passionem; non igitur in eo de cœna agitur. Confirmat Kemnitius, quia si ideò Papistæ reformare volunt Communionem, quia Ioan. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum;* oportebit etiam dicere in cœna solam aquam adhibendam, quia Ioan. 4. dicitur: *Qui biberit ex aqua hac, non sitiet in æternum.*

RESPONDEO; Non negamus cœnam Domini institutam fuisse pridie passionis, & non vno anno antè; dicimus tamen vno anno antè promissam à Christo, & de eius cœnæ futuræ eximiis fructibus ab eodem disputatum. Id quod in aliis etiã multis rebus Dominus fecit. Nam claues regni cœlorum Petro promisit, Matth. 16. & explicuit quam vim essent habituræ; quas tamen non tradidit, nisi post resurrectionem. Ioan. 21. Ad confirmationem RESPONDEO, Catholicos non reformare Communionem traditam, Matth. 26. ex cap. 6. Ioannis, vt Kemnitius mentitur: non enim deformatur Communio, Matth. 26. vt reformatione indigeat. Dicimus tamen rectè explicari vnum locum per alium: & quia Ioann. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum;* rectè colligimus, sub vna specie sumptum Sacramentum ita sufficere, vt non necessariò requirantur duæ ad fructum Communionis percipiendum. Magna est autem dissimilitudo inter aquam, de qua loquitur Dominus Ioan. 4. & panem de quo loquitur idem Dominus Ioan. 6. Nam inprimis omnes interpretes posteriorem locum exponunt de Eucharistia, vt supra demonstrauimus, priorem autẽ nullus omninò. Deinde Ioannes ipse exposuit per aquam gratiam Spiritus sancti. Ioan. 7. *Hoc autem dixit,* inquit, *de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum;* panem autem, de quo Ioan. 6. Christus ipse dixit, esse carnem suam, cùm ait: *Panis quem ego dabo, caro mea est.*

SECVNDVM argumentum eiusdem Lutheri. Ioan. 6. disserit Dominus de illa manducatione cœlestis panis, quæ dat vitam. Sed sola manducatio spiritualis per fidem dat vitam; ergo de illa sola agitur.

RESPONDEO, falsum assumi; nam etiam Sacramentalis manducatio dat vitam; sicut in Baptismo non sola interna ablutio, sed etiam externa mundat animas, illa formaliter, ista efficienter, atque instrumentaliter: & sicut scriptum est

Actor.15. *Fide purificans corda eorum*; ita scriptum est: *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*, Ephes. 5. Neq; obstat, quòd manducatio Sacramentalis nõ det vitam sine fide: nam id prouenit ex indispositione accedentis, non ex ipso Sacramento, quod ex se semper est efficax.

TERTIVM argumentum eiusdem Lutheri, & Martyris in defensione contra Gardinerum part. 1. ad obiectũ 13. pag. 94. Dominus Ioan. 6. non solùm dicit manducationem huius panis dare vitam, sed etiam dicit sine hac manducatione neminem posse viuere: *Nisi manducaueritis, &c.* At hoc præceptũ tam arctum non potest intelligi de manducatione Sacramẽtali; alioqui perirent omnes infantes, qui manducare nihil possunt, sed solùm lac sugere: perirent etiam omnes, qui non communicarent, impediti aliqua necessaria caussa, etiamsi alioqui baptizati & iustificati essent.

RESPONDEO, communem esse difficultatem; quomodocunq; hic locus intelligatur. Nam si velint aduersarij intelligi de manducatione spirituali per fidem; quomodo, quæso, infantes manducabũt, qui nullum habent vsum spiritus, nec fidem actualem vllam? immò facilius esset infantibus instillare aliquid Sacramenti, quàm efficere, vt credant. Dico igitur hunc locum ad solos adultos pertinere, qui quidem, aut re ipsa si possunt, aut saltem desiderio, tenentur hoc Sacramentum aliquando percipere. Id ita esse PATET, quia hoc Sacramentum nõ est institutum ad vitam dandam iis, qui nõ habent, sicut Baptismus; sed ad conseruandam iis, qui habent. Et sic intelligitur illud: *Non habebitis vitam in vobis*, id est, non poteritis retinere, sed eam amittetis, sicut dicitur 1. Ioã. 3. *Omnis homicida non habet vitam in se manentem.* Non enim sensus est, non acquirit vitam; sed non retinet, amittit, moritur: hinc enim non regeneratio, sed manducatio dicitur. Porrò ista conseruatio non est necessaria, nisi iis, in quibus vita iam acquisita minui, aut perdi potest, quales non sunt infantes. Vnde Dominus non ait; Nisi quis manducauerit, sicut dixit de Baptismo: *Nisi quis renatus fuerit*; sed, *Nisi manducaueritis*; vbi alloquitur circumstantes, & eorũ similes, qui capaces sunt huius præcepti. Et PRAETEREA cùm loquitur de manducatione panis, id est, cùm carnem suam panem vocat, satis apertè indicat, se non loqui de infantibus, qui non vescuntur pane, sed lacte. DENIQVE, vel hæc verba: *Nisi manduca-*

ducaueritis, sonant præceptum, vel medium ad salutem necessarium. Si præceptum, aut ad infantes non pertinet, cùm eius non sint capaces, aut certè excusantur cùm non possint illud implere; id enim est commune omni præcepto. Si mediũ ad salutem necessarium; certè solum est mediũ iis, qui vitam amittere possunt, quales non sunt, qui vsu rationis carent.

QVARTVM argumentum eiusdem. Augustinus lib. 2. cõtra Iul. docet infantes manducare carnem Christi, quatenus fidei communicant; igitur hic locus de manducatione per fidem intelligitur. Huc addi possunt alia loca Patrum, quæ à Martyre, & ab aliis adferuntur. Nam idem AVGVSTINVS tract. 25. in Ioan. cap. 6. Ioã. adeò spiritualiter exponit, vt dicat: *Crede, & manducásti.* & tract. 26. *Credere in eum, hoc est, mãducare panem viuum.* Idem etiam doctr. Christ. lib. 3. cap. 16. dicit illa verba: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis*, nihil aliud significare, nisi passioni Domini communicandum, & mente suauiter cogitandũ Christi carnem pro nobis fuisse crucifixam. Præterea Clemens Alexandrinus lib. 1. Pædagogi, cap. 6. exponit hoc loco per carnẽ, & sanguinem Christi, verbum Dei, quo spiritualiter alimur, & inebriamur. Item Basilius epist. 141. exponit per carnem, & sanguinem doctrinam Christi, & mysticum eius aduentum. Hieronymus quoq; in Psal. 147. per carnem, & sanguinem Domini Scripturas intelligit. Deniq; S. Bernardus in 3. versiculum Psal. 90. *Qui habitat*, dicit, mãducare Christi carnem, esse passioni Domini cõmunicare, eiusq; vitam imitari.

RESPONDEO ad locũ Augustini allatum à Luthero, qui habetur lib. 1. in Iulianum, non lib. 2. vt ipse citat. Ac PRIMO obseruandum est, Augustinum nõ rarò dicere infantes debere edere corpus Domini, si salui futuri sint; ceterùm nõ intelligit id fieri debere necessariò reipsa. Nam idem Augustinus ibidẽ, & lib. 3. de peccatorũ meritis, & remiss. cap. 4. & in serm. ad infantes, quẽ citat Beda in cõment. 1. Cor. 10. scribit infantes in ipso Baptismo communicare corpori Christi, & per susceptionem Baptismi implere etiam præceptum de sumptione Eucharistiæ.

Notandum SECVNDO, infantes non solùm non obligari ad Communionem reipsa, sed nec in voto explicito, cuius non sunt vllo modo capaces, sed tantùm in voto implicito, quod votum infantes habent dum baptizantur: tunc enim

infantes ius accipiunt ad Eucharistiam percipiēdam. Et quia omnis qui nascitur, naturaliter appetit cibum; ideò etiam illi hoc ipso, quod renascuntur in Christo, appetunt cibum renatorum, suo tamen loco, & tempore percipiendum. Itaque infantes non cōmunicant spiritualiter, nec Sacramentaliter in re, sed Sacramentaliter in voto implicito; ex quo sequtur, vt non sit omninò idem illis baptizari, & communicare, licet simul fiant, cùm vnum sequatur ex altero. Itaq; S. AVGVSTINVS, licet locis notatis, dicat infantes manducare Domini carnem in Baptismo, tamen alibi apertè distinguit baptizari, & comedere Christi carnem: *Aliud* (inquit serm. 11. de verbis Domini) *est nasci de spiritu, aliud pasci de spiritu; sicut aliud est nasci de carne, quod fit, cùm parit mater, & aliud pasci de carne, quod fit, cùm lactat infantem.* & lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 20. apertè demonstrat hoc præceptum: *Nisi manducaueritis*, distingui à præcepto Baptismi, etiam in infantibus.

Ad argumentum ergo RESPONDEMVS, Augustinum exponere hunc locum Ioan. 6. de manducatione Sacramentali, sed eam tamen manducationem tribuere infantibus, non in re, sed in voto implicito, quod per Baptismum habetur, vt diximus.

Ad alia duo loca AVGVSTINI ex tract. 25. & 26. in Ioan. RESPONDEO, illud: *Vt quid paras dentem, & ventrem? crede, & manducásti*; & illud: *Credere in eum, hoc est, manducare carnem eius*: dicta esse ab Augustino, non de Sacramento, sed de fide Incarnationis: nōdum enim peruenerat ad locum Euangelij, vbi agitur de Sacramento. Illud autem: *Qui manducat corde, non qui premit dēte*, dixit Augustinus cum de Sacramento loqueretur, non vt excluderet Sacramentalem esum, sed vt significaret, finem Sacramenti huius esse, alere animam, non corpus, licet per instrumentum corporis sumatur. Verè enim reficitur hoc cibo, qui manducat corde, non qui premit dente, nimirum solo: non enim excludit corporalem esum, cùm ibidem dicat Iudam comedisse solo corpore; sed solùm anteponit spiritualem manducationem corporali, quòd illa sine ista prosit, ista sine illa non prosit, sed obsit. Similis locus est Oseæ 6. *Misericordiam volo, non sacrificium*; non enim Dominus respuit sacrificia, sed non vult illa, si absque misericordia sint.

Ad

Ad alios Patres RESPONDEO, eos exposuisse mysticè, non ad literam: sed non negasse vsquam debere ista verba accipi ad literam de Sacramentali manducatione. Immò contra citauimus nos suprà pro nostra sententia, Basilium, Hieronymum, & Bernardum: non enim pugnant sensus literalis, & mysticus.

Ad vltimum Augustini ex lib. 3. de doctrina Christiana, RESPONDEMVS, figuram ponere Augustinum in his verbis, ratione modi sumendi carnem Christi, non ratione substantiæ ipsius rei. Non enim vult dicere carnem Christi tropicè dictam manducari; id est, panem, quo significatur caro; nec veram carnem tropicè manducari, si essentiam manducationis spectemus, quæ solùm requirit, vt verus cibus ab ore traiiciatur ad stomachum per instrumenta vitalia; sed vult dicere tropicè mãducari, quoad modum; nam ordinarius, & proprius modus manducandi carnem est, vt ea visibiliter secetur in partes, & particulatim sumatur, & cocta, non cruda, &c. Caro autem Christi sumitur integra, & inuisibiliter, & sine vlla sui læsione: quare non propriè, sed tantùm figuratè Christi caro occiditur, & laceratur in hac manducatione; repræsentamus enim Christi passionem. Augustinũ id voluisse, perspicuum est ex duobus. PRIMO, quia dicit tropicè id exponendum, ne scelus aliquod, vel flagitium præcipi videatur. Porrò scelus esset, Christi carnem occidere, & secare in partes; non autem spirituali quodam modo ipsam veram carnem, sine vlla sui læsione in Sacramento sumere. SECVNDO, quia ipse idem explicat, quis sit literalis sensus, qui scelus sonare videatur, videlicet is, in quo verba Christi acceperũt Capharnaitæ, qui putârunt Christi carnem laniandam, sicut in macello fieri videmus, & cuique particulam dandam. Vide tract. 27. in Ioan. & in Psalm. 98. Cùm igitur Augustinus dicit, hoc præcepto: *Nisi manducaueritis*, mandari, vt communicemus Christi passioni, & eam recolamus, ac mente reuoluamus; id ipsum significat, quod Apostolus ait 1. Corinth. 11. sumendam Christi carnem in Sacramẽto in memoriam passionis, & mortis Domini.

QVINTVM argumentum Zvvinglij est, in libro de vera, & falsa religione: Cibus, de quo disseritur, in cap. 6. Ioannis, est fides; nam cùm Dominus dixisset: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet*, dixerunt Iudæi; Quid faciemus, vt

operemur opera Dei? Respondit Dominus: *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille.*

RESPONDEO, in eo capite multa tractari: fit enim mentio triplicis panis, & ab vno transitur ad alterum occasione data inter loquendum. PRIMVM narratur de pane illo materiali, quem Dominus multiplicauit. DEINDE, quia Iudæi eum solum panem quærebāt, monuit eos Dominus, vt alium panem operarentur, id est, parare, & habere satagerent. Atque hunc secundum panem dicit seipsum esse, qui de cœlo descendit, per Incarnationem. De hoc pane dicit: *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi,* &, *Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.* Hunc autem panem, id est, Christum incarnatum fide apprehendere debemus, vt nos reficiat: & hoc est, quod Dominus ait: *Hoc est opus Dei: vt credatis in eum, quem misit ille.* Vbi cibus, qui parandus est, non est fides, vt Zvvinglius dicit, sed Christus ipse; Fides autem est operatio, qua panis iste acquiritur. Denique TERTIO, inde transitum fecit Dominus ad panem Eucharisticū, cùm ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, &c.*

Argumentum SEXTVM eiusdem Zvvinglij. Christus ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* At id nō est verum, nisi de spirituali manducatione: multi enim Sacramentaliter manducando, non solùm non viuunt, sed manducando moriuntur; *Qui enim mānducant indignè, iudicium sibi manducant,* 1.Corinth. 11.

RESPONDEO, verba Domini intelligi cum conditione, si ritè manducetur. Panis enim ille, quod ad se attinet, semper viuificat, & hoc significāt verba Domini: potest tamen impediri effectus aliunde, nimirum ex indispositione accedentis. Id quod commune est promissionibus similibus, ferè omnibus. Luc.11. *Omnis qui petit, accipit,* & tamen multi non accipiunt, quia (vt exposuit Iacobus cap.4.) nō benè petunt. Iohelis 2. *Quicunq; inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Et tamen dicitur Prouerb.1. *Tunc inuocabunt me, & non exaudiā, eò quòd exosam habuerint disciplinam.* Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Et tamē Actor.8. Simon post fidem, & Baptismū, periit. Deniq; Apostolus 1.Corinth.10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus:* omniū consensu de Sacramēto loquitur, & tamen multi de vno pane participāt, qui non sunt nobiscū

vnus

vnus panis, & vnum corpus, vt omnes hæretici, & schismatici, qui ritum huius Sacramenti integrè celebrant.

SEPTIMVM argumentum Petri Martyris in sua defensione contra Gardinerum parte 1. obiectio 13. Si illa verba: *Panis quem ego dabo*, ad symbola cœnæ Domini pertinēt, cur panem abiiciunt Papistæ? nec enim accidentia sola panis dici possunt.

RESPONDEO, Panis vocabulum in illis verbis: *Panis quē ego dabo*, non significat panem triticeum, neq; etiam corpus Christi absolutè, & sine respectu ad symbola, vt Martyr existimat, sed significat cibum generatim. Id enim frequens est apud Hebræos, vt nomine panis intelligatur omnis cibus: vnde in isto ipso cap. 6. Ioannis, Manna dicitur panis; & in Psalm. 77. *Panem de cœlo dedit eis, panem Angelorum manducauit homo.* Est igitur sensus: Panis, id est, cibus, quem ego dabo, est ipsamet caro, quæ crucifigenda, & occidenda est, pro salute humani generis.

OCTAVVM eiusdem Martyris, obiecto 32. Dominus Ioan. 6. nullam mentionem facit panis materialis, nec calicis, neq; gratiarum actionis, neq; fractionis, neq; distributionis, neq; Testamenti, neq; memoriæ, neq; annunciationis mortis Christi; non igitur loquitur de Sacramento cœnæ, quod sine symbolis illis esse non potest.

RESPONDEO, argumentum hoc rectè probat, non fuisse hoc Sacramentum institutum Ioan. 6. sed non fuisse promissum, non probat: satis enim ad promissionem est, quòd expresserit Dominus id, quod est præcipuum, id est, carnem suam, & sanguinem. Adde, quòd etiam symbola futura insinuauit, cùm tam sæpe distinxit carnem à sanguine, & illam cibū, hunc potum appellauit: & fortasse ideò carnem suam aliquoties panem appellauit, vt indicaret sub specie panis nobis edendam.

NONVM argumentum est quorundam Catholicorum. Dominus ait Ioan. 6. *Ego sum panis vitæ; qui venit ad me non esuriet, & qui credit in me, nō sitiet in æternum*; ergo panis, de quo agitur Ioan. 6. credendo manducatur, & bibitur. Expressit enim Dominus credere esse bibere: & sine dubio idem est venire ad Christum, & credere in Christum. Nam de fide loquitur, cùm ait ibidem: *Nemo potest ad me venire, nisi Pater traxerit eū*; ergo illud: *Qui venit ad me, nō esuriet*, significat;

Qui venit ad me per fidem, seu, qui fide manducat me, non esuriet.

RESPONDEO, verba, quæ citantur, nõ pertinent ad Sacramentum propriè, sed ad fidẽ incarnationis, vt suprà diximus: quæ verò sequuntur postea, ad Sacramentum pertinent.

DECIMVM argumentum, & ferè solum, quo persuasi sunt quidam Catholici, est, quoniam ægrè videtur posse defendi vsum Ecclesiæ de Communione sub vna specie, si ad literam de Sacramento intelligamus illa verba: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

Respondeo PRIMO, non oportere ob rei difficultatem deserere cognitam veritatem. SECVNDO, facilè solui posse hũc nodum, si dicamus (quæ est communis solutio) vim præcepti non consistere in modo sumendi, sed in ipsa re, quæ sumenda est. Verba quidem præcepti sonant, vt sumam carnem sub specie panis per modum cibi, & sanguinem sub specie vini per modum potus: tamen mens legislatoris, ex qua lex ipsa explicanda est, non erat obligare, nisi ad res ipsas sumendas, id est, veram carnem, & verum sanguinem; quæ res tàm sumuntur integrè sub vna specie, quàm sub duabus. Probatur autem eam esse mentem legislatoris, tum quia fructus huius perceptionis oritur ex ipsis rebus perceptis, non ex modo sumendi; sicut etiam medicina corporalis non prodest, quia sumitur per modum cibi, aut potus, sed quia ipsa vim habet sanandi: tum etiam quia idem Christus explicans, quod dixerat, ait ibidem: *Qui manducat me, viuet propter me*; vbi videmus idẽ esse mãducare carnem, & bibere sanguinem, quod Christum ipsum totum manducare.

CAPVT OCTAVVM.

Referuntur variæ expositiones verborum Domini; Hoc est corpus meum.

SEQVITVR argumentum TERTIVM ex ipsa institutione Sacramenti, quæ habetur Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. & 1. Corint. 11. de qua institutione, quæ sanè præcipuum fundamentum est totius controuersiæ, atque adeò totius huius altissimi mysterij,

tria

tria dicemus. PRIMO, referemus expositiones præcipuas horum verborum: *Hoc est corpus meum.* SECVNDO, confirmabimus eam, quæ est vera, & refellemus falsas. TERTIO, soluemus argumenta aduersariorum.

Quantum ad PRIMVM expositiones aduersariorum plurimæ sunt, ita vt ferè numerari non possint. Lutherus in libro quòd verba cœnæ adhuc firmiter stent, scribit decem fermè suo tempore fuisse Sacramentariorum opiniones, ac sectas. Nuper etiam anno M.D.LXXVII. prodiit libellus, in quo ducentæ numerantur hæreticorũ vel expositiones, vel depraua tiones horum paucorum verborum: *Hoc est corpus meum*, tamen præcipuæ sunt solùm nouem; quarum tres fundantur in pronomine HOC; duæ in verbo EST; tres in nomine CORPVS; vna in pronomine MEVM.

PRIMA igitur est Andreę Carolostadij, qui intelligi voluit aduerbium, ex pronomine, id est, Hic, ex hoc, vt sit hæc sententia verborum: *Hoc est corpus meum*; id est, Hic sedet corpus meum. Ac ne dubitaremus de hac expositione, asseruit in lib. edito Basileę anno M.D.XXIV. se ex reuelatione Patris cœlestis didicisse hanc expositionem. Quare Lutherus librum contra Carolostadium inscripsit, contra cœlestes Propheras.

SECVNDA est Buceri in retractationibus suis, & tribuitur etiam Ioanni à Lasko, qui volunt pronomen *Hoc*, significare totam actionem cœnę, vt sensus sit; Hæc actio corpus Christi repræsentat; siue in hac actione exhibetur corpus Christi.

TERTIA est Ioannis Langi, in annotatione ad 2. Apologiam Iustini, qui per *Hoc*, intelligit panem, sed panem exponit metaphoricè hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, corpus meum est hoc, nimirum panis, quia nutrit animas, & reficit instar panis.

QVARTA est Zvvinglij, qui in lib. de vera, & falsa religione cap. de Eucharistia, scribit, verba ista accipienda esse tropicè, sed tropum non esse in pronomine *Hoc*, sed in verbo *est*, quod accipi debet pro significat. Et sicut Carolostadius, vt fidem faceret, cœlestis Patris reuelationem, ita hic spiritus cuiusdam per quietem apparitionem protulit. Nam in libro, quem edidit anno XXV. & Subsidium de Eucharistia inscripsit; refert se biduo disputasse in senatu Tigurino contra Missam, & Eucharistiam, nec tamen fidem facere potuisse (resistente sibi scriba quodam) *est* accipi pro significat: sed tandem

1. Idem qui Cerrobastardus

nocte sequēti dormienti sibi astitisse nescio quem (*ater autē*, inquit, *an albus fuerit, nihil memini*) qui moneret, eum locū Exod.12. arriperet: *Est enim phase, id est, transitus Domini*, vbi *est*, accipitur pro significat. Itaq; die sequēti de eo loco verba fecisse ad populum, & quod volebat obtinuisse. Sequuntur Zvvinglij expositionem Bernardinus Ochinus in defensione verę doctrinę de cœna Domini contra VVestphalum, & alij.

QVINTA est Petri Boquini, qui in examine libri Heshusij non procul ab initio, contendit rectè dici panem esse corpus Christi, propter idiomatum communicationem, sicut propter eandem rectè dicimus in Christo, Hic homo est Deus: in qua expositione verborum, *est* accipiendum est, pro dicitur, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, hic panis dicitur corpus meum, propter idiomatum communicationem. Vbi notat Boquinus tres vniones, ex quibus resultat idiomatū communicatio. VNAM naturalem, qualis est animæ, & corporis. ALTERAM hypostaticam, qualis est Dei, & hominis in Christo. TERTIAM Sacramentalem, qualis est inter panem, & corpus Christi in Sacramento. Simile quid habet Lutherus in lib. de Babyl. captiuit. cap. 1. vbi dicit, ita verum esse, Hic panis est corpus Christi, sicut est verum, Hic homo est Deus. Hoc tamen interest inter Lutherum & Boquinum, quòd Lutherus ponit veram, & realem coniunctionem panis cum corpore Christi, ex qua vult oriri illam idiomatum communicationem: at Boquinus, qui Sacramentarius est, non ponit vnionem, nisi Sacramentalem, qua vniuntur res distantissimæ, id est, panis qui est in terra, & corpus Christi, quod est in cœlo.

SEXTA expositio est Ioannis Oecolampadij, qui tropum non agnoscit in pronomine *Hoc*, neq; in verbo *est*, sed in nomine *corpus*. Vult enim panem dici corpus per figuram Metonymiæ, qua nomen rei significatæ tribuitur signo, vt sensus sit; *Hoc est corpus meū*, id est, hic panis est figura corporis mei. Ita habet in lib. de genuina expositione horum verborum.

SEPTIMA est Ioannis Caluini, qui lib. 4. Instit. cap. 17. §. 21. admittit, cum Oecolampadio, tropum metonymiæ esse in nomine *corpus*; sed addit non esse panem Eucharistiæ nudam figuram corporis Christi, sed esse figuram, quæ rem ipsam exhibeat: ac propterea Christum non dixisse, Hic panis est figura corporis, sed corpus ipsum. In idem recidit, quod habet Petrus Martyr in lib. de vtraq; natura Christi, vbi per *corpus*, intelligit

telligit Sacramentum corporis. Nam ipse idem in defensione contra Gardinerum in fine tertiæ partis dicit, Christum noluisse dicere; Hic panis est figura, vel signum, vel Sacramẽtum corporis, sed corpus, vt exprimeret signum esse efficax, & cum quo res ipsa exhiberetur, &c.

OCTAVA est quorundam Caluinistarum, quorum sentẽtiam sine nomine citat Cornelius Iansenius, in commen. cap. 59. concord. in illa verba: *Nisi manducaueritis*. Hi docent vocabulum *corpus*, accipi pro corpore mystico, id est, pro Ecclesia, vt sit sensus: *Accipite & manducate, Hoc est enim corpus meum*, id est, quia vos discipuli estis corpus meum.

NONA est in pronomine *meum*, quam per iocum excogitauit Lutherus anno XXVII. in lib. Quòd verba Domini firmiter stent. Vt enim irrideat Sacramentarios, dicit se posse adferre pulchriorem expositionem in eorum gratiam, vt hic sit sensus: *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis est corpus à me factum, & creatum. Quod autem ioco Lutherus protulit, seriò accepit, ac defendit Ioannes Campanus, vt testatur Lutherus in sua breui confessione edita anno XLIV.

Cum his omnibus pugnat Ecclesiæ Catholicæ sententia, quę hæc verba simpliciter, & propriè docet esse accipienda, vt sensus sit; Hoc, id est, quod his speciebus continetur, est verè, & propriè corpus ipsum meum verum, & naturale.

CAPVT NONVM.

Propriè, non figuratè explicanda esse illa verba; Hoc est corpus meum.

NVNC, vt veram sententiam comprobemus, PRIMO in vniuersum demonstrabimus, non esse probabile, Dominum figuratè loqui voluisse. DEINDE expendemus singula verba institutionis, ac simul refellemus hæreticorum opiniones. PRIMVM igitur non esse probabile, Dominum loqui voluisse figuratè, probamus argumentis ductis à materia, de qua agitur. DEINDE à personis, cum quibus Dominus loquebatur, à loco, & tempore in quo loquebatur. TERTIO ex consensu Patrum. QVARTO ex regula interpretandi Scripturas.

PRIMVM igitur argumentum sumitur à materia. Est autem materia de qua hîc agitur, pactum, Sacramẽtum, Testamentum

tum, lex, & dogma; quæ omnia requirunt propriam, non figuratam loquutionem. SACRAMENTVM esse, de quo hîc agitur, nemo negat: Sacramenta autem solere à Deo institui propriis verbis, vt in eorum vsu non erretur, perspicuum est ex institutione Sacramentorum omnium veteris, & nouæ legis. Certè Gen. 17. vbi instituitur Circumcisio, & Exod. 12. vbi instituitur Agnus Paschalis, & in toto Leuitico, vbi tot sacrificia, & expiationes instituuntur, vix vnquam occurrit vna aliqua vox figurata: sic etiam Matth. vlt. Mar. vlt. & Ioan. 3. vbi de Baptismi institutione agitur, omnia propriis vocibus explicantur. Neque obstat, quod Ioan. 3. Dominus vtitur voce renascendi, quæ videtur metaphorica: nam ibidem explicatur vox illa per adiuncta: *Ex aqua, & Spiritu sancto.* Et præterea non pertinet vox illa ad Sacramēti essentiam, sed ad effectum significandum. Quis ergo credat Christum in instituendo Sacramento primario nostræ religionis, ita figuratè, & ambiguè loqui voluisse, vt ne ipsi quidem Doctores legis diuinæ inter se conuenire possint, quid sit hoc Sacramētum, panis ne an corpus Domini?

DEINDE Testamentum nouum fuisse simul à Domino institutum, patet ex illis verbis: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Matth. 26. vel vt habet Luc. 22. *Hic est calix nouum Testamentum in meo sanguine.* Iam verò nihil solet magis propriè, simpliciter & exquisitè explicari, quàm Testamentum; ne videlicet detur occasio litigandi de voluntate testatoris. Ita videmus Exod. 24. vbi Testamentum vetus instituitur, omnia propriissimis, & apertissimis vocibus explicari: sic enim refert illam institutionem Apostolus, Hebr. 9. *Lecto,* inquit, *omni mandato legis à Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo; ipsum quoq; librum, & omnem populum aspersit, dicens; Hic est sanguis Testamenti, quem misit ad vos Deus.* Sic etiam in testamentis hominum fieri videmus: nam Genes. 49. Iacob, vbi inter vaticinandum variis figuris vsus fuisset, ad ipsum Testamentum veniens, clarissimis verbis vtitur: *Ego congregor ad populum meum, sepelite me cum patribus meis, in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi contra Mambre in terra Chanaam, quam eruit Abraham.* Ita quoque & Rex Dauid 3. Reg. 2. & Tobias cap. 4. & Mathatias lib. 1. Machab. cap. 2. testamenta sua verbis simplicissimis composuerunt.

runt. Quídni igitur etiam Christus Testamentum suum tanti momenti, quo de æterna hęreditate agitur, verbis propriis, & apertis composuerit? nisi fortè deceat, vt Testamentum vetus, quod figura erat, & vmbra, propriis, ac perspicuis vocibus proponatur: Testamentum autem nouum figuratis, & typicis loquutionibus obscuretur? Confirmatur ex humano more, à quo etiam Apostolus argumentum sumpsit Galat.3. vbi dicit, testamentum hominis ita esse ratum, vt nemo audeat aliquid addere, vel demere. Iam ergo testamenta humana in proprio sensu verborum intelligenda esse, iubent humanæ leges, ff. de legatis, 3. leg. non aliter, & ideò si testamento relinquatur domus, aut ager, & vellet aliquis cauillari, non esse relictam domum veram, sed depictam, & exponeret, relinquo domum, id est, signum domus; apud nullum iudicem obtineret. Quantò igitur minus obtinere debent aduersarij, qui Testamentum ipsum Christi contra morem omnium testamentorum, detorquere audent ad metonymias?

PORRO, pacta, seu fœdera sunt etiam ex eo genere rerum, quæ exquisitissimis, & propriis verbis explicantur, ne locus vllus relinquatur cauillis. Testamentum autem Christi simul Testamentum & pactum fuit: nam est Testamentum conditionatum. Id quod patet ex veteri Testamento, cui nouum respondet, vt res figurata suę figuræ. Idcircò enim à Moyse vocatur pactum, Exod.24. & à Paulo Testamentum Hebr.9. quia vtrumque simul erat; continebat enim donationem hæreditatis, sed cum eo pacto, & conditione, si perseuerarent in cultu, & religione vnius veri Dei.

SEQVITVR lex, seu præceptum. Esse enim in hac institutione præceptum aliquod diuinum, nemo negat; & patet ex illis verbis: *Accipite, edite*, item, *hoc facite*. Etsi enim, vt suprà dixi, non est in his verbis præceptum, quo obligentur omnes ad Eucharistiam sumendam: tamen præceptum est saltem, quo iubebantur Apostoli tunc illam accipere, & etiam pręceptum est, vt quando sumimus, hoc modo, aut illo sumamus. Verba autem legum perspicua, & propria esse debent, ne detur occasio præuaricationi: vnde omnia præcepta non solùm Decalogi, sed etiam alia, quibus certi ritus instituuntur, in lege veteri propriis verbis explicantur. DICET aliquis; Verba in quibus lex posita est, propria sunt, nimirum: *Accipite, edite, facite*. RESPONDEO, Non satis est, nisi etiam propriè, &

apertè

apertè significetur quid sit, quod est accipiendum, edendum, faciendum: longè enim aliter accipiendum est frustum panis, aliter Christi corpus.

Denique, dogmata præcipua non nisi propriis verbis tradi solent in diuinis literis. Tropi enim locum habent, vel in prophetiis ad rem obscurandam, vel in laudationibus ad rem ornandam, vel denique in cohortationibus ad rem amplificandam, non autem in dogmatibus, quæ præcisè credi, aut seruari debent. Vnum autem ex præcipuis dogmatibus Christianæ religionis in illis verbis: *Hoc est corpus meum*, contineri, nemo hactenus negauit.

Ad hoc argumentum respondet Petrus Martyr in fine tertiæ partis defensionis suæ contra Gardinerum, non deesse in Scriptura Sacramenta, dogmata & præcepta tropis explicata. Et quidem exempla præceptorum ponit illa Matth. 7. *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouiũ.* Et Matth. 26. *Attendite à fermento Pharisæorum.* Et Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum sanctum.* Et Matth. 6. *Nolite cogitare de crastino, sufficit enim diei malitia sua; & crastinus sollicitus erit sibiipsi.* Exempla dogmatum ponit illud: *Deus noster ignis consumens est.* Et illud: *Nos omnes vnus panis sumus;* & illa, vbi Christus dicitur lapis, leo, vitis, &c. Denique exempla Sacramẽtorum ponit: *Petra erat Christus, & Agnus erat Pesach, & Circumcisio est fœdus, & denique calix est Testamentum nouum.*

Respondeo Inprimis, nihil aduersarium dixisse ad argumentum nostrum depromptum ex vocibus Testamenti, & pacti. Deinde, quod ad præcepta attinet, distinguenda sunt præcepta peculiaria, & propriè dicta à cohortationibus, licet etiam ipsę præcepta quædam continere videantur. Nam pręcepta peculiaria, & propriè dicta sunt efferenda propriis vocibus, ne sit locus tergiuersationi: at in cohortationibus, quæ non continent peculiaria præcepta, sed tantùm persuadent facienda, vel non facienda ea, quæ alioqui notissima sunt; apertissimè admiscentur tropi; & eiusmodi sunt allata exempla. Nam esse cauendum à falsis Prophetis, omnes nôrunt, etiamsi non præcipiatur: ideò Dominus, non tàm id pręcipit, quàm hortatur ad id faciendũ adhibita similitudine ouium, & luporum. Sic etiam cauendum ab hypocrisi, & falsa doctrina, quis nescit? ideò Dominus, vt non tàm id pręciperet, quàm excitaret

excitaret ad faciendum, vtitur tropo fermenti. Non esse aliquid agendum, quod displiceat Deo, nullus ignorat; idcircò Apostolus non simpliciter id scripsit, sed vt magis promoueret, vti voluit tropo contristandi Spiritum sanctum. Denique esse vitandas superuacaneas curas, & sollicitudines, omnes nôrunt; ideò Dominus adhibuit tropos.

Quod attinet ad dogmata, OBSERVANDVM est, non vocari dogmata quaslibet de Deo sententias, sed solùm eas, quæ habent peculiarem difficultatem, siue ad credendum, siue ad operandum, quales sunt articuli fidei, & canones Conciliorum: cetera autem, quæ ex illis apertissimè consequuntur, non dicuntur dogmata. Verbi gratia; Deus est vnus, Deus est trinus, Deus est infinitus; Christus est Deus, & homo, & similia, dogmata sunt. At Deus est ignis consumens, Christus est vitis, lapis, leo, &c. non dicuntur dogmata, sed explicationes proprietatum notissimarum Dei, & Christi.

Rursus tum de præceptis, tum de dogmatibus, NOTANDVM est, cùm dicimus dogmata, & præcepta debere propriis verbis efferri, sic esse intelligendum, vt vel tantùm propriis verbis efferantur; vel si vno loco tropicis, in alio propriis: nihil enim prohibet, quod habetur expressè & propriè in vno loco, alibi obscurius haberi. Quod notauit AVGVSTINVS, lib.2.doctr.Christ.cap,6.&9. *Nihil est*, inquit, *obscurè dictum in Scripturis, quod spectet ad fidem, vel mores, quod non planissimè dictum sit in aliis locis.* Ita videmus, quod de fermento Dominus dixerat obscurius, paulò pòst clarè explicuisse. Nam Matthæi 16. addidit se loquutum de doctrina, non de fermento panum. & Lucæ 12. *Attendite*, inquit, *à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.* Sic etiam illud: *Christus est lapis angularis*, sine tropo habetur in infinitis locis apud Paulum; & illud: *Vnus panis sumus*, habetur propriè frequentissimè, vbi dicimur vnus populus, vna Ecclesia, vna familia Dei. Sic illud Ioan. 2. *Soluite templum hoc*; explicuit Euangelista esse intelligendum de corpore Domini. & illud Ioan.7. *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ*; explicuit intelligẽdum de Spiritu sancto. & Ioan.vlt. illud: *Alius cinget te, & ducet, quò tu non vis*; explicuit de morte Petri accipiendum. At hoc dogma & præceptum peculiare, & præcipuum de Eucharistia nusquam habetur aliis verbis in Scriptura: nusquam enim

legimus

legimus panem Eucharistiæ significare, aut esse figuram corporis Domini. Quare cogimur propriè accipere id, quod legimus: *Hoc est corpus meum.*

Iam quod attinet ad Sacramenta, ostendemus paulò post non esse tropum in exemplis allatis. Id solum nunc est obiter ADNOTANDVM, in exemplo: *Petra erat Christus*, 1.Cor.10. tria esse peccata Petri Martyris. PRIMO enim dicit, petram illam, ex qua fluxit aqua in deserto, Sacramentum fuisse. At id nullo modo verum esse potest, cùm fuerit res temporaria, & non cæremonia religionis, quæ frequentanda esset in populo Dei. SECVNDO dicit, petram illam, vt etiam Manna, conferri cum Baptismo, 1.Corint.10. At Apostolus transitum maris confert cum Baptismo; Manna autem, & aquam de petra cum Eucharistia, vt omnes exponunt: nec tamen ita confert, quasi Sacramenta cum Sacramentis, sed quasi figuras Sacramentorum cum ipsis Sacramentis. TERTIO dicit, exemplum tropi in Sacramentis esse in illis verbis: *Petra erat Christus.* At Sacramentum erat (per aduersarium) petra illa materialis; Paulus autem non de illa loquitur, sed de alia inuisibili, quæ reuera erat Christus, vt Deus. Sic enim ait: *Bibebant de spirituali consequente eos petra; petra autem erat Christus.* Vbi est quidem tropus in eo, quòd Christus vocatur petra; sed hoc nihil ad propositum: non enim Christus erat Sacramentum, sed petra illa visibilis per aduersarios. Hic autem non petra visibilis dicitur Christus; sed Christus dicitur petra; sicut alibi dicitur leo, vel agnus, vel vitis: vnde nullũ ducitur exemplum tropi in Sacramentis.

Argumentum SECVNDVM sumitur à personis cum quibus Dominus loquebatur, cùm diceret: *Hoc est corpus meum*; nam loquebatur cum solis Apostolis. Dominus enim, etiamsi Pharisæis multa obscurè dicebat, quia indigni erant cognitione tam sublimium mysteriorum; tamen Apostolis, qui rudes, ac simplices erant, & instituebantur, vt magistri futuri totius humani generis, omnia vel clarissimè proponebat, vel obscuriùs dicta, continuò exponebat. Præterea loquebatur eo loco, & tempore, quo minimè oportebat obscurè loqui, nimirum cùm Apostoli essent primi participes tanti Sacramenti futuri. Nam vt cum debita reuerentia Sacramentum perciperent, necesse erat, vt planè intelligerent, quid eis daretur.

Quod

Quod autem Dominus in cœna non explicuerit tropum, manifestè colligitur ex duobus. PRIMO ex eo, quod nullum exstat vestigium explicationis, vt in omnibus aliis locis. Verbi gratia, Matth.13. Dominus parabolicè loquuturus, ait: *Simile est regnum cœlorum.* & Ioan.13. vbi dixerat: *Ego sum vitis, & vos palmites*, subiungit explicans: *Si quis in me non manserit, sicut palmes, &c.* At hîc nihil tale.

SECVNDO ex eo, quòd omnes scriptores huius historiæ iisdem verbis vtantur. Solent enim Euangelistæ, se inuicem supplere, vel explicare, vt quod vnus obscurius dixit, alius dicat clarius. Hîc autem omnes iisdem verbis vtuntur, cùm tamen sint scriptores quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Paulus; & scripserint diuersis in locis, & temporibus; quod argumentum est Dominum nihil aliud dixisse.

TERTIO, probatur ex consensu interpretum. Nullus enim vnquam ita posuit, vt tropicè hunc locum intelligendum esse diceret: cùm tamen scripserint in Matthęum Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, Beda, Anselmus; in Lucam: Ambrosius, Theophylactus, Beda; in Paulum, innumerabiles. Immò contrà multi expressè monent, non esse accipiendum tropicè, sed propriè. Vide Chrysostomum, & Theophylactum in hunc locum, Cyrillum Hierosolymitanum catechesi 4. mystagog. Ambrosium li. 4. de Sacramentis, c.5. Cyrillum Alexandrinum epist. ad Calosirium, Eusebium Emissenum homil. 5. de Paschate, Epiphanium in Ancorato, qui omnes docent, hîc opus esse fide, vt credatur res, quæ absurdissima sensibus esse videtur. At certè, si tropicè hic locus intelligendus esset, nulla esset difficultas fidei. Quæ enim difficultas, si solùm credendum pane significari corpus Christi?

VLTIMO, probatur ex communi regula explicandæ Scripturæ, quæ est vt nunquam dimittamus proprium verborum sensum, nisi cogamur ab aliqua alia Scriptura, vel ab aliquo articulo fidei, aut certè à communi totius Ecclesiæ explicatione: alioqui enim peribit fides, & remanebit sola opinio de rebus diuinis, & aperietur porta infinitis erroribus. Id probari potest exemplo aduersariorum, qui non habent fidem, sed meram opinionem de hoc Sacramento: nam eorum sententia non nititur expresso verbo Dei, cùm verba expressa non sint, Hoc significat, sed: *Hoc est corpus meum.* Neque nituntur

alio verbo Dei: nusquam enim inuenient in Scripturis: *Hoc est corpus meum*, debere exponi tropicè. Etsi enim proferunt quædam loca, vbi verbum, *Est*, putant debere exponi per, Significat; tamen fatentur non vbique, *Est*, exponi debere per, Significat. Proinde non possunt ex verbo Dei solidè concludere, hæc verba accipienda esse tropicè, nisi proferant locum, vbi expressè dicatur in particulari, hæc verba exponenda esse tropicè; qualem locum nusquam inuenient.

Nec habent articulum fidei, cui propria acceptio horum verborum expressè repugnet. Solent illi vrgere articulum Ascensionis: sed illi non repugnare hanc veritatem, patet; quia nos vtrumque credimus, & Christum verè ascendisse, & esse in cœlo, & simul esse in Eucharistia. Neque probabile est inter tot Catholicos, qui sunt, & fuerunt à tot annorum centuriis, non fuisse vllum, qui videret istam repugnantiam: præsertim cùm Doctores Scholastici longè melius nôrint regulas contradictionum, quàm omnes Lutherani, qui contemnunt subtilitatem disputationum. Idem apertissimè patet ex eo, quod Dominus cum primùm hoc Sacramentum præbuit discipulis, non in cœlo erat, sed in terra, nondum enim ascenderat in cœlum: tunc igitur non repugnauit hæc veritas articulo Ascensionis. Non igitur cogimur accipere hęc verba tropicè. Deniq; non magis repugnat hæc veritas articulo Ascensionis, quàm repugnat veritas Trinitatis, articulo vnitatis diuinæ. Sicut illi colligunt, CHRISTVS est in cœlo; ergo non in terra; ita possent colligere, Deus est vnus, ergo non trinus: neutrum enim intelligimus, tamen vtrumque fatemur, quia vtrumq; legimus in diuinis literis, nec est euidens repugnantia.

Sed nec saltem possunt proferre communem aliquam expositionem Ecclesiasticam, cùm inter se non conueniant. Nituntur igitur solùm auctoritate vnius, aut alterius Doctoris, & leuibus coniecturis, quæ certè non fidem diuinam, sed opinionem faciunt. Præterea experimur etiam, quot sectæ natæ sint his paucis annis & nascantur indies propter hanc solam caussam, quòd relicto sensu proprio Scripturæ, tropos temerè consectentur.

CAPVT

CAPVT DECIMVM.

Explicantur verba institutionis, & refelluntur hæreticorum deprauationes.

VENIAMVS nunc ad verba institutionis. Ac PRIMVM narrant Euangelistæ, Dominum accepto pane gratias egisse Deo, & panem benedixisse. Vbi OBSERVANDVM est, Euangelistas variè vsurpasse has voces, εὐλογεῖν, id est, benedicere; & εὐχαριστεῖν, id est, gratias agere. Nam Marcus, cùm de pane loquitur, vtitur verbo εὐλογήσας; cùm de calice, εὐχαριστήσας; Lucas, & Paulus vtuntur in vtroq; loco voce, εὐχαριστήσας. Matthęus in Latinis codicibus, & in Græco Complutensi, & in Syriaco habet: *Benedixit*, in multis tamẽ Gręcis habet: *Gratias agens*.

Hinc nonnulli Catholicorum contendunt, vtrumq; verbum in Scriptura idem significare, & eius significationem esse, Benedicere aliquid, nõ Gratias agere alicui. Hæretici contrà volunt, vtrumq; verbum poni pro Gratias agere, seu Benedicere Deo, ita vt non referatur ad panem benedictio, de qua hîc agitur. Optimè autem videtur Iansenius in commentario huius loci in sua Concordia obseruare, vtrumq; verbum seruare suam significationem, sed in vna actione intelligi etiam alteram, quia simul fiunt gratiarum actio, & oratio. Id satis probatur ex eo, quòd vnus Euangelista dicat: *Benedixit*; alius: *Gratias egit*; hinc enim colligimus vtrumq; esse factum, sed Euangelistas ex vno intelligi voluisse etiam alterum. Idem illustrat Iansenius apposito exemplo: ait enim Apostolus, 1. Timoth. 4. *Nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.* Vbi per gratiarum actionem intelligit etiam orationem sanctificantẽ cibos; clarè enim dicit: ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ, καὶ ἐντεύξεως. Oportet igitur, vel εὐχαριστεῖν, non significare Gratias agere, sed solùm Benedicere, quod est valde durum, vel significare quidem Gratias agere, sed in ea actione intelligi etiam aliam, quę ordinariè coniungi solet, nimirum orationem, seu benedictionem. Quocirca rectè Ecclesia in Canone Missæ, vtrumque exprimit: *Accepit panem, & eleuatis oculis ad te Deum patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, &c.*

Quod autem Dominus ipsum panem benedixerit, euidenter probatur contra aduersarios. NAM 1.Cor.10. Paulus ait: *Calix cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est?* vbi in Gręco est, ὃ εὐλογοῦμεν, id est, *quem benedicimus.* Neque dubium esse potest, quin Apostolus ritum seruauerit, quem antea nouerat à Christo ipso fuisse seruatum. ITEM Luc. 9. narrans miraculum de panibus, dicit, εὐλόγησεν αὐτοὺς, id est, *Benedixit eos.* DENIQVE modus loquendi Euangelistarum, ac præcipuè Marci cap.14. idem apertè indicat. Nam cùm dicit: *Accepto pane, benedixit, fregit, deditque discipulis,* dubitari nō potest, quin sicut, *fregit, & dedit,* refertur ad materiam, quæ erat in manibus, ita etiam, *benedixit,* ad eandem referatur. ADDE, quòd Iustinus in 2. Apologia verbum ipsum εὐχαριστέω retulit ad panē, quem vocauit τροφὴν εὐχαριστηθεῖσαν cibum Eucharistizatum (vt sic loquamur) id est, panem sanctificatum, & benedictum. DENIQVE omnes Liturgiæ, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & aliorum, habent tum in consecratione panis, tum vini, & *gratias agens, & sanctificauit, seu benedixit.* & Cyprianus lib.2. epist.3. ad Cæcilium, dicit à Domino calicem benedictum, quod tamen expresè nullus Euangelista posuerat.

Hinc igitur argumentū sumitur pro veritate corporis Domini in Sacramento. NAM Dominus non consueuerat gratias agere, nisi cùm aliquid magnum, & mirabile facturus esset: solùm enim legitur gratias egisse, cùm quinq; panes multiplicare vellet, Ioan. 6. & rursus cùm septem panes, Matth.15. & cùm Lazarum excitaturus esset ab inferis, Ioan.11. & deniq; in institutione huius Sacramenti. PARI ratione non consueuit benedicere res insensibiles, nisi cùm in eis aliquid mirabile operaturus esset: tantùm enim legitur hoc fecisse, cùm benedixit panes multiplicandos, Luc.9. & Mar.8. & in Eucharistia; sicut contrà cùm maledixit ficui, eam continuò arefecit. Nam benedicere Dei, est benefacere: benedictio enim Dei nō est imprecatio (vt nostra) sed effectio, vt patet Gen.1. cùm benedixit animātibus: tribuit enim eis ea benedictione fœcunditatem. ADDE etiam, quòd nusquam legitur Christus benedixisse aquam, quam symbolum Baptismi esse volebat, sicut benedixit panem, in quo Eucharistiam instituebat, quia nimirū nulla mutatio fiebat in substantia aquæ. ADDE vltimò,

quòd

quòd Patres ex hoc loco colligunt argumentum ad probandum idem, quod nos probare contendimus. AMBROSIVS (vt vnum exempli gratia proferamus) libro de his, qui initiantur mysteriis, cap. 9. *Quantis, inquit, vtimur exemplis, vt probemus hoc non esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit; maioremque esse vim benedictionis, quàm naturæ? quia benedictione, & ipsa natura mutatur.* Expendamus nunc singula verba institutionis, & refutemus nouem suprà citatas opiniones hæreticorum.

HOC.

PRIMA vox est pronomen Hoc, quod quidem quadrupliciter exponitur ab aduersariis. Alij volunt significare, *Hic*, vt Carolostadius, quæ fuit PRIMA opinio. Alij, *hæc tota actio*, quæ fuit SECVNDA opinio. Alij volunt esse demonstratiuum panis, sed ita vt panis sit prædicatum, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, corpus meum est hoc, nimirum panis: quam suprà diximus esse TERTIAM opinionem. Alij DENIQVE volunt ea particula demonstrari panem, sed ita vt panis sit subiectũ, hoc modo, *Hoc*, id est, hic panis: & est communior sententia aduersariorum, & minus absurda, quàm ceteræ.

Sed PRIMA explicatio ridicula est, & ridetur ab ipsis etiam hæreticis. Nam inprimis frustrà Dominus diceret, Hîc sedet corpus meum, cùm id Apostoli oculis cernerent, neq; admonitione egerent. Deinde malè cohærent ista verba cum superioribus. Illud enim: *Hoc enim est, &c.* reddit rationem, cur debeant accipere & edere: quę autem ratio est, Edite, quia hîc sedeo?

SECVNDA explicatio refellitur ęquè facilè. Nam (vt omittam, quòd est inauditus tropus, *Hoc*, id est, hęc actio, cùm Dominus panem ostenderet, cùm ait: *Hoc est corpus*) verba quæ dicuntur à Luca, & Paulo in consecratione calicis, conuincunt apertissimè hunc errorem; aiunt enim: *Hic calix.* Certè autem, *Hic calix*, non potest totam actionem significare: est enim calix res quædam vna, & certa.

Porrò QVARTA explicatio facilè etiã refelli potest. Nam INPRIMIS, vel illud, *Hoc*, accipitur adiectiuè, vel substantiuè; si adiectiuè, debet concordare cum substãtiuo; quare non potest demonstrare panem, sed corpus. Nam panis est generis masculini tàm Latinè, quàm Græcè; at in neutro genere ha-

betur τοῦτο Græcè, & Latinè, *Hoc*, quod conuenit cum corpore, quod Latinè, & Græcè est neutri generis. Similiter in altera specie, vinum est Græcè generis masculini, & sanguis neutri, Dominus autem non dixit οὗτος hic, sed τοῦτο. Latinè autem è contrario, vinum est neutri, & sanguis masculini, & tamen omnes legunt: *Hic est sanguis*; non Hoc, vinum scilicet, est sanguis. Si accipitur substatiuè, tunc sensus erit; Hoc, id est, hæc res est corpus meum. Si autem illud Hoc, siue Hæc res, de pane dicatur, absurdissima propositio erit: non enim potest dici, Hoc, de re quę cernitur, & apertè cognoscitur, nisi sit generis neutri res illa. Nemo enim demonstrato fratre suo diceret, Hoc est frater meus; vel demonstrata imagine Cæsaris, diceret, Hoc est Cæsar; ergo nec de pane, quem discipuli videbant, dici rectè potuit: *Hoc est corpus meum*. Ratio est, quia cùm semper subiectum debeat esse notius prædicato, cùm subiectum est notum audientibus in particulari, non debet efferri per nomen vniuersale, sed tunc solùm efferri debet per nomen vniuersale, cùm non est notum, nisi in vniuersali. Verbi gratia, vident aliqui longè nescio quid, sed non discernunt quid sit, arbor ne, an lapis, an homo, ego autem video esse hominem; quare dicam ceteris, illud est homo; non autem, ille est homo; at si videant esse hominem, sed non discernant quis sit, Petrus, an Paulus, an quis alius; non dicam, Illud est Petrus, quia iam sciunt esse hominem, sed dicam, Ille est Petrus. Cùm ergo discipuli panem viderent, & panem esse non ignorarent, absurdissima fuisset loquutio, si de illo pane Dominus dixisset: *Hoc est corpus meum*, cùm debuisset dicere, Hic panis est corpus meum. Non igitur potest fieri, vt illud, *Hoc*, demonstret panem tanquam subiectum propositionis.

Sed ADDO argumentum robustissimum ex Scriptura. Nam si, *Hoc*, demonstraret panem; ita etiam in consecratione vini, *Hic*, siue, Hoc, Græcè demonstraret vinum: quod quidem illi concedunt, sed apertè repugnat Lucas cap. 22. qui sic ait: τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, id est, *Hic calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur*, vbi, *qui effunditur* non coniungitur cum illis verbis, *In sanguine meo*, sed cum illis, *Hic calix*, vt patet ex Græcis verbis. Dicit ergo Lucas calicem effundi pro nobis: non autem vas

aut

aut vinum effusum est pro nobis, sed verus sanguis; calix igitur non significat calicem vini, sed calicem sanguinis. Ad hoc argumentum non potuit Beza respondere, nisi negando textum Euangelij esse integrum. Nam cùm in hunc locum scribit, fatetur ita legi in omnibus libris, etiam vetustissimis; tamen quia destruit hic locus eius sententiam; audet dicere, locum esse corruptum in omnibus codicibus, aut ex margine irrepsisse in textum. Quod si recipitur, nulla caussa est, cur nõ liceat totam Scripturam negare.

TERTIA explicatio, quæ habet etiam suos auctores, vt suprà ostendimus, refellitur hac ratione. Dominus ex sententia aduersariorum non dedit Apostolis corpus suum, sed panem, cùm ait: *Accipite, & manducate;* ergo debuit explicare vim, & efficaciam illius panis, non corporis sui: ergo non debuit dicere, Corpus meum est hoc, nimirum panis, quia reficit instar panis; sed dicere debuit, Panis est hoc, id est, corpus meũ, quia reficit significando, vel repræsentando corpus meum. Quemadmodum si quis daret panem edendum, ineptè diceret, Sume, comede istum panem: nam castaneæ sunt panis, id est, reficiunt instar panis: rectè autem loqueretur, si castaneas daret, ac diceret, Comede has castaneas; nam sunt & ipsę quidam panis.

DICENT, Dominum dedisse Apostolis corpus suum spiritualiter manducandum per fidem, ac de illo dicere potuisse, Corpus meum est hoc, id est, panis. CONTRA; nam disputatio nostra est de verbis Domini. Cùm autem Dominus dixit: *Accipite, & manducate,* non obtulit per ea verba corpus suum fidei, sed panẽ manibus, & ori corporali Apostolorum, vt patet ex illis verbis: *Accepit panem, & cùm gratias egisset, fregit, deditq; eis dicens, &c.* Itaq; panem obtulit manducandum, siue (vt aduersarij volunt) panem verum, & naturalem; vel, vt volunt Catholici, panem conuersum in suam carnem, manentibus tamen accidentibus, & specie exteriore panis. Cùm ergo panem dederit; ineptissima est illa ratio, Accipite, edite hunc panem: quia corpus meum nutrit instar panis.

PRAETEREA nititur hæc sententia baculo arundineo: probat enim eam Langus, quia sic tradidit præceptor linguæ Græcæ, Valentinus Cratoaldus: & quia apud Græcos articulus est signum subiecti in propositione; in hac autem sentẽtia τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, articulus adiungitur corpori, non

pronomini. At ſtultum eſt in re tanta dimiſſis omnibus ſanctis Patribus, & tot Conciliis Eccleſię Catholicę, audire quid vnus ludimagiſter in ſuo angulo muſſitet. Neque eſt vniuerſalis lex illa Grammaticæ Græcæ de articulo: ſæpiſſimè enim ponitur articulus in prædicato ad rem demonſtrandam, & definiendam, ſiue energiæ cauſſa, vt Matt.5. *Vos eſtis ſal terræ*, ὑμεῖς ἐστε ὁ ἅλας; & ibidem: *Vos eſtis lux mundi*, ὁ φῶς, & cap.21. *Hic eſt hæres*, & alibi. Quid, quod Paulus 1.Cor.11. non ait τοῦτό ἐστι ὁ σῶμά μου. ſed ad confundendum hęreticum dixit τοῦτό μου ὄστι ὁ σῶμα?

Reſtat igitur, vt vera ſit Catholicorum ſententia, qui illud, *Hoc*, demonſtrare volunt, non panem, ſed rem contentam ſub ſpeciebus panis; quæ etſi antea fuerat panis, tamen tunc iam erat Chriſti corpus. Ex quo ſequitur, vt etiam ex hac particula probetur veritas corporis Domini in Eucharistia.

EST.

SECVNDO conſideranda eſt particula EST, circa quam refutandæ ſunt duæ hæreticorum ſententiæ QVARTA & QVINTA. Igitur eam particulam Zvvinglius contendit accipiendam eſſe, pro Significat, quod etiam Caluinus, & Petrus Martyr, & Beza in lib. de cœna Domini, cap.5. aliquando dicunt; licet aptiùs putent, ſi tropus ponatur in nomine, *Corpus*, quàm in verbo, *Eſt*. At verò Catholici propriè accipi volunt, ita vt, *Eſt*, nihil ſignificet, niſi, *Eſt*. Quod autem Caluinus ſcribit lib.4.Inſtit. cap.17.§.20. Catholicos accipere, *Eſt*, pro Tranſubſtantiatur, qui eſt tropus omnibus gentibus inauditus, mera calumnia eſt. Catholici enim dicunt quidem colligi ex hac voce tranſubſtantiationem, vt infrà contra Lutherum demõſtrabimus, ſed non dicunt, *Eſt*, poni pro Tranſubſtantiari; nec ſolum hoc non dicunt, ſed ne veriſimiliter quidem id poteſt eis affingi, cùm ipſi contẽdant pronomen, *Hoc*, non demonſtrare panem, qui ſolus (eorum ſentẽtia) mutatur in corpus Chriſti.

Quod igitur verbum, *Eſt*, hoc loco ſignificet, *Eſt*, probatur PRIMO, quia hoc verbum non poteſt vllo modo accipi in alia ſignificatione, quàm in ſua propria. Nam INPRIMIS habet ſimpliciſſimam, & communiſſimam ſignificationem, ita vt omnia alia verba reſoluantur in hoc, & aliquid aliud; ſic enim reſoluimus, Homo ambulat, id eſt, eſt ambulans; ridet,

id eſt,

id est, est ridens, &c. ergo hoc verbum non potest trahi ad significationem alterius verbi; quia tunc posset, ac deberet resolui in se, & aliud, quod nullo modo fieri potest, cùm sit omnium simplicissimum. PRAETEREA hoc verbum est copula omnium propositionum, coniungens prædicatum cum subiecto; ergo est in omni propositione necessarium; ergo nunquam potest dimittere suam significationem, vt induat aliã. PRAETEREA tropi non ponuntur in verbis, nisi ratione peculiaris alicuius rei, seu naturæ, quæ in vno verbo implicatur, & non in altero; vt verbi gratia, ridere sumitur tropicè propter risum, quem significat, & sic de ceteris. At hoc verbum, *Est*, nihil significat, nisi coniunctionem vnius cum altero, aut ipsum esse commune cum omnibus rebus: vnde dicitur substantiuum, & alia adiectiua. Quare fieri non potest, vt in eo sit aliquis tropus. DENIQVE nullus vnquam Rhetor scripsit, tropũ fingi posse in verbo, *Est*. Opinio igitur Zvvinglij, & sectatorum eius, ex mera imperitia nata est; ac propterea prudentiores Sacramentarij, non in verbo, *Est*, sed in nomine, *Corpus*, tropum posuerunt.

DICES, in explicatione vocabulorum, *Est*, accipitur ordinariè pro Significat, vt, Amare est diligere, id est, significat diligere. RESPONDEO; Id verum est, & tamen non est hîc vllus tropus. Nam quia in eiusmodi sententiis prædicatur signum de signo, ideò explicatur, *Est*, per Significat; essentia enim signi est significatio. Itaque etiam in his sententiis, *Est*, significat Esse; sed quia ipsum esse, est significare, in vocibus, ideò, *Est*, explicatur per Significat; at in aliis sententiis, vbi quod prædicatur, non est signum formaliter, non potest, *Est*, explicari per Significat.

Sequitur explicatio Boquini, quæ erat QVINTA opinio. Is, vt diximus, vult illud, *Est*, significare communicationem idiomatum nascentem ex vnione Sacramentali panis, & corporis Christi: sed toto cœlo aberrat, licet multum sibi placeat cum isto suo nouo figmento. NAM communicatio idiomatum non oritur ex qualibet vnione, sed solùm ex hypostatica, vbi est vnum suppositum in duabus naturis. Id verò patet exemplo vnionis naturalis, quæ est inter animam, & corpus in homine. Etsi enim ex hac vnione putat Boquinus nasci communicationem idiomatum, quia idem homo dicitur corporalis, & mortalis ratione corporis, & spiritualis, & immorta-

lis ratione animæ: tamen apertè fallitur. Nam in rigore, id est, verè, & propriè homo non dicitur spiritualis, & immortalis, sicut verè, & propriè dicitur corporalis, & mortalis. Nam post mortem homo non est amplius homo, proinde non est homo immortalis, sed solus spiritus eius: ergo multò minus ex vnione Sacramentali, quæ est minor quàm naturalis, oritur communicatio idiomatum.

SECVNDO, Communicatio idiomatum non est inter naturas vnitas, sed in solo supposito communi: non enim dicimus, Deitas est humanitas, vel contrà; sed Verbum dicitur Deus, & homo; & in exemplo hominis dicitur homo secundum Boquinum corporalis, & spiritualis: at non corpus esse spiritus, vel contrà spiritus corpus. Ergo non potest dici vi istius communicationis; Hic panis est corpus, sed solùm, Hoc Sacramentum est panis, & corpus. Nam vt ipse Boquinus explicat, Sacramentum est id, in quo fit vnio Sacramentalis, sicut Christus est id, in quo fit vnio hypostatica; & homo est id, in quo fit vnio naturalis.

TERTIO, Comunicatio idiomatum est mutua: at ex vnione Sacramentali non oritur mutua communicatio. Nam tametsi signum accipit interdum nomen signati, tamen non contrà; imago Cæsaris dicitur Cæsar, sed Cæsar non dicitur imago; hedera est signum vini, & posset aliquo modo dici vinum, nimirum repræsentatiuè: at vinum nullo modo dicitur hedera: ita igitur licet panis posset dici Sacramentaliter corpus, quia illud significat: tamen Christus non potest dici Sacramentaliter panis. Non ergo exponi possunt verba Domini Sacramentalia, per communicationem idiomatum.

QVARTO, Communicatio idiomatum non solùm communicat nomina naturarum, sed etiam proprietatum ipsarum. De Christo enim dicimus: Hic homo est æternus, omnipotens, &c. & hic Deus esuriit, sitiit, mortuus est, &c. at non licet tribuere pani, corporis Domini proprietates, neque è contrario proprietates panis corpori: nemo enim ferret, si quis dicere vellet; Panis est animatus, vnitus diuinitati, &c. & multò minus, si quis diceret, Corpus Domini est rotũdum, triticeum, expers vitæ, & sensus. Quare ineptum est Boquini figmentum.

CORPVS.

CORPVS.

Sequitur alia particula, nimirum, CORPVS, quam tribus modis aduersarij exponunt. Alij enim significari volunt ea voce corpus Christi mysticum; Alij signum corporis Christi; Alij signum quidem, sed efficax: quæ sunt tres opiniones ex illis nouem, quas suprà recitauimus, nimirum, SEXTA, SEPTIMA, & OCTAVA.

Sed PRIMA expositio ineptissima est, nec vllo nititur fundamento, & apertè repugnat sequẽtibus verbis: *Quod pro vobis datur*; nec enim corpus mysticum datum est pro nobis, sed corpus verum. Magis autem repugnat verbis, quæ dicuntur in consecratione calicis: non enim Ecclesia, seu corpus mysticum Christi, dici potest calix sanguinis, vel Testamenti; nec pro nobis effunditur in remissionem peccatorum.

SECVNDA autem expositio refellitur his argumentis. PRIMO, quia nusquam in Scriptura accipitur corpus Christi, nisi vel pro corpore vero, & naturali ipsius, vel pro corpore mystico: pro signo, vel figura corporis nusquam; ergo expositio illa est planè temeraria, & sine exẽplo vllo Scripturæ introducta. Et confirmatur, quia Scriptura cùm accipit impropriè corpus Christi, id est, pro Ecclesia, continuò id ipsum explicat: vt Coloss. 1. *Adimpleo, quæ desunt passionibus Christi pro corpore eius, quod est Ecclesia.* At hoc loco nullus Euangelista, neq; Paulus explicuit corpus accipi impropriè: relinquitur igitur, vt propriè accipi debeat.

SECVNDO idem probatur ex dictis de pronomine, *Hoc*: Nam si pronomen, *Hoc*, non demonstrat panem, vt clarissimè antea ostendimus, certè ruit fundamentum aduersariorum: nec enim habent, de quo prædicent, *signum corporis*, nisi velint ipsum verum, & naturale corpus esse signum sui ipsius.

TERTIO probatur ex sequentibus verbis: *Quod pro vobis datur*. Est autẽ OBSERVANDVM, paulò aliter legi in Græcis, & Latinis codicibus. Matth. 26. & Marc. 14. & Luc. 22. Græcè habetur de sanguine ἐκχυνόμενον, id est, effunditur, Latinè *effundetur*. Luc. 22. de pane dicitur διδόμενον, & Latinè *datur*. 1. Corinth. 11. κλώμενον, id est, frangitur, Latinè *tradetur*.

Quæ

Quæ verba dupliciter exponi possunt. Vno modo, vt hæc omnia dicantur de corpore & sanguine, vt est in Eucharistia, non autem vt fuit postea in cruce, vt sensus sit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, id est, offertur, & donatur Deo Patri in sacrificium. Neq; obstat vocabulum Frangitur: nam iuxta morem Scripturæ, frangere, est dare, Isaiæ 58. *Frange esurienti panem tuum.* Vnde Lucas posuit, *quod datur*, pro eo, quod habet Paulus, Frangitur. Verborum autem calicis hũc esse volunt sensum: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur*, id est, qui libatur, & offertur Deo in sacrificium pro salute vestra. Porrò hæc explicatio si recipiatur, planè euertit hæreticorum sententiam de corpore Domini tropicè intelligendo. Neque enim corpus tropicè acceptum, id est, panis, datus est pro nobis, sed datus est nobis; neque vinum sanguinem significans effusus est in institutione cœnæ, sed infusus potiùs; neque id pro nobis, sed nobis; neque in remissionem peccatorum, quod propriè conuenire vero sanguini omnes fatentur.

Altera tamen expositio, quæ refert hæc omnia ad passionem, & crucem Domini, & quam recipit Petrus Martyr in comment. cap. 11. primæ ad Corinth. & Caluinus atque alij in cap. 26. Matth. est etiam vera, & non pugnat cum superiore, vt in 1. lib. de sacrificio, cap. 10. demonstramus. Quod autem hæc etiam expositio quam aduersarij recipiunt, ostendat corpus propriè, non tropicè accipiendum, probatur hoc modo. Ista additio: *Quod pro vobis datur*, non videtur apposita alia de caussa, quã vt distingueretur corpus Christi, quod dabatur discipulis, ab alio, quod eis non dabatur. Sicut enim addidit: *Meum*, vt distingueret corpus suum à corporibus non suis; ita adiecit *(quod pro vobis tradetur)* ad distinguendum corpus verum, & naturale suum ab alio corpore suo, sed non naturali, quale est, corpus mysticum Ecclesiæ. Quod etiam satis apertè indicat articulus appositus nomini Græcè τὸ σῶμα, &c. Nam vt Cyrillus docet lib. 1. in Ioan. cap. 4. articulus facit, vt nomen accipiatur in vna certa, determinata, & propria significatione. Itaque sicut cùm dicimus, Hic est ille Petrus, qui accepit claues regni, distinguimus eum ab aliis eiusdem nominis; ita cùm Dominus ait; Hoc est illud corpus (hanc enim vim habet articulus) quod pro vobis tradetur, intelli-

intelligimus Dominum distinguere corpus suum verum ab omni alio, & determinatè loqui de illo solo. Iam igitur, si Dominus Apostolis tradidit verum corpus propriè dictum, optimè se habet illa additio: dedit enim eis comedendum corpus suum naturale, non mysticum; si autem (vt aduersarij volunt) dedit eis panem, qui esset signum corporis; falsa est additio. Panis enim, vt symbolum corporis Dominici, vtrumque corpus significat, & mysticum, & naturale: quocirca malè addita fuisset illa distinctio. Quod enim panis Eucharistiæ vtrumq; corpus Christi significare debeat, & verum, & mysticum, dubitari non potest: inde enim 1. Corinth. 10. dicitur: *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.* & Augustinus tract. 26. in Ioannem, dicit, ideò in specie panis, & vini cõsecrari Eucharistiam, vt significetur vnitas corporis mystici. Vt enim panis ex multis granis efficitur, & vinũ ex multis racemis confluit; ita Ecclesiæ corpus, ex multis fidelibus componitur. Præterea corpus in crucem traditum, & sanguis in cruce effusus verè sunt corpus, & sanguis Christi propriè, non significatiuè.

DICENT, Panis est signum seu figura veri corporis, & sanguinis pro nobis traditi, & effusi. Contra; nam illæ voces in recto positæ διδόμενον, & ἐκχυνόμενον debent coniungi cum substantiuo in recto, non in obliquo; ergo iunguntur cum eo, quod dicitur corpus, & sanguis, non cum vocibus in obliquis positis, id est, corporis, & sanguinis. Ergo aut verum corpus, & sanguis sunt in Eucharistia, aut corpus, & sanguis significatiuè, id est, panis & vinum, tradita sunt pro nobis ad crucem, & mortem, quo nihil absurdius fingi potest.

Sequitur TERTIA explicatio, quæ (vt diximus) Caluini est, qui existimat panem Eucharistiæ non appellari signum corporis, sed ipsum corpus, quia est signũ efficacissimum. Quod idem admittit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum in fine tertiæ partis: vbi dicit, Christum non dixisse, Hoc significat, vel, Hoc est signum, sed, Hoc est ipsum corpus meum, vt distingueret hoc signum ab aliis signis inanibus, & sterilibus; dum enim panem istum Eucharistiæ ore sumimus, verè simul ipsum Christi corpus spiritu manducamus.

EST autem hic reuocandum ad memoriam, quòd suprà diximus in 1. capite, non existimare Caluinum nobis cum pane dari reipsa ipsum Christi corpus, ita vt Christi corpus

dici

dici possit esse tunc, & in cœlo, & nobiscum; sed solùm dari per quandam communicationem ipsius, & omnium bonorum eius, quæ non requirit localem præsentiam, quomodo dantur aliquando regna, & ciuitates, vel prędia absentibus. Id autem fieri existimat per instrumentum fidei: dum enim credimus in Christum, fit ipse noster cũ omnibus bonis suis. Vide quæ suprà diximus loco citato.

Hæc opinio, seu potius figmentum, duplici argumento refutari potest. PRIMO ex principio quodam ipsius Caluini. Credere in Christum, non est verè manducare Christum; nec diceretur panis Eucharistiæ corpus Christi, si credere esset manducare. At ex sententia Caluini apertè sequitur, nihil esse aliud manducare Christum, nisi credere in ipsum; ergo ex sententia Caluini non verè manducatur in Eucharistia corpus Christi, nec dici potest panis ille corpus Christi. Maior propositio est ipsius Caluini lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. *Sunt*, inquit, *qui manducare Christi carnem, & sanguinem eius bibere, vno verbo definiant, nihil esse aliud, quàm in Christum ipsum credere: sed mihi expressius quiddã, ac sublimius videtur voluisse Christus in præclara illa concione, vbi carnis suæ manducationẽ nobis commendat.* Et infrà: *Quemadmodũ enim non aspectus, sed esus panis corpori alimentum sufficit: ita vere ac penitus participem Christi animam fieri conuenit, vt ipsius virtute in vitam spiritualem vegetetur.* Vbi comparat actum credendi, cum actu videndi cibum, vt significet ita credere, non esse manducare, sicut videre cibum non est manducare; qualia etiam repetit, §. 11.

Probatur nunc minor propositio. Nam manducare est actio quædam, & actio manducantis, non cibi manducati, vt notissimum est. At in manducatione corporis Domini secundum Caluinistas, nulla est actio hominis manducantis, nisi ipsum credere; ergo ipsum credere est manducare secundum Caluinũ. Probatur minor. Nam illa vnio corporis Domini nobiscum, quæ sequitur post actum fidei, non est aliqua actio, sed relatio sequens apprehensionẽ fidei, vel si actio est, non est nostra, sed Christi: ita enim ipsi docent, ex hoc quod quis credit, sequi vt Christus se totum ei donet, & communicet; vel explicent ipsi, post actum fidei, quam aliam actionem exerceat homo in coniunctione cum Christo facienda. Et confirmatur exemplo corporalis mãducationis: in hoc enim man-

manducare est apprehēdere cibum, & traiicere ab ore ad stomachum, nō autem vnio cibi, & hominis; ergo eodem modo in spirituali manducatione, manducare erit apprehendere Christum, qui est actus fidei, nō autem vnio Christi nobiscū, quæ non est actio, sed actionis effectus. Confirmatur etiā ex loco Pauli, quem Caluinus adducit ad illustrādam sentētiam suam. Cùm Paulus ait Ephes.3. Christum habitare in nobis per fidem, non intelligimus idē esse credere, & habitare Christum in nobis, sed vnum ex altero sequi; ita etiam cùm dicimus, corpus Domini manducari per fidem. At habitare Christum in homine, non est actio aliqua hominis distincta ab actione fidei: ergo eodem modo vnio Christi nobiscum per manducationem spiritualem Eucharistiæ, non est actio distincta ab actione fidei; igitur manducare nihil est aliud nisi credere.

SECVNDO omissa ista inepta Caluini metaphysica, probo, nō posse panem dici corpus, quia sit signum efficax. Nam eandem efficaciam habent Sacramenta vetera, nouæ legis, Baptismus, verbum Dei, & imago depicta vel sculpta crucifixi. At ineptus esset, qui diceret, Imago crucifixi non est nuda imago, sed est verè ipse Christus, qui pro nobis passus est: & eodem modo esset ineptus, qui diceret, Sacrificia, & Sacramenta vetera, vel Baptismus noster, aut verbum Dei, sunt ipse Christus, non eius tantùm symbola; ergo ineptus est etiam qui dicit, Panis Eucharistiæ est ipsum corpus Domini, non nudum symbolum. Probatur maior propositio. Nam (vt suprà ostendimus in 1.cap.) nihil aliud tribuit Caluinus Eucharistiæ, nisi vt sit symbolum reuocans ad memoriam Christi passionem, & ea ratione fidem excitans, vt patet ex lib. 4. Instit. cap.17. §.2. & 5. & alibi. At hoc idem faciunt Sacramenta vetera, & Baptismus, & verbum Dei, & imago crucifixi. Omnia enim hæc repræsentant Christi mortem, & proinde fidem excitant: immò multò melius mortem Christi repræsentat imago depicta, vel sculpta crucifixi, quàm panis fractio. Et idem dici potest de sacrificiis vitulorum, & agnorum apud veteres; & maximè de verbo Dei expressè proponente Christi mortem.

AD hoc argumentum ex parte aliqua respondere conatus Petrus Martyr, in lib. contra Gardinerum part.1. obiecto 94. dicit enim Sacramenta vetera non fuisse appellata corpus

Christi,

Christi, sicut appellatur panis Eucharistiæ, licet illa etiã fuerint signa efficacia huius rei; quia nondum peracta erat Christi passio; nunc autem peracta est.

At vanissima est solutio. Nam quando Christus dixit *Hoc est corpus meum*, nondum peracta erat passio. Et præterea, quod signa repræsentent rem præteritam vel futuram, ad hoc, vt accipere possint nomẽ rei significatę, est omninò peraccidens, & impertinens. Nam si cùm Deus reuelauit aliquẽ nasciturum; sicut reuelauit de Cyro, Ioanne Baptista, & alijs, depicta fuisset imago illius, nõ minus illa imago dici potuisset Cyrus, vel Ioannes, quàm illæ, quæ modò pinguntur.

Deinde esto, solutio aliquid valeat, quantum ad Sacramenta vetera: certè nihil responderi potest ad instantiam de Baptismo, in quo repræsentamus Christi mortem iam præteritam teste Paulo Rom. 6. & de imagine crucifixi; & de verbo Dei. & tamen rideretur qui diceret, verbum, aut Baptismum esse ipsum corpus Christi: & imaginem depictam non esse nudum signum, sed ipsum Christum, qui pro nobis mortuus est.

MEVM.

Sequitur vltima particula Mevm, ad quam pertinet Vltima opinio hæreticorum, & ea quidem ineptissima, eorum videlicet, qui dicunt vocari panem corpus Christi, quia ab ipso creatus. Id enim facillimè refellitur ex sequentibus verbis: *Quod pro vobis datur*, & clariùs de sanguine: *Qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum*. Panis enim, & vinum, quamuis sint res à Christo creatæ: tamen non sunt datæ, aut effusæ pro nobis in remissionem peccatorum.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta, quibus probant aduersarij verba institutionis figuratè accipienda.

Videamvs nunc quibus argumentis probent aduersarij verba institutionis figuratè accipienda. Sed obiiciunt illi Primo argumentum, quod olim obiiciebat Berengarius teste Guitmundo lib. 2. Particula (*Hoc*) est demõstratiua. Dominus autem cùm ait: *Hoc est corpus meum*, panem solùm in manibus habuit, quem

quem demonstraret: ex sententia enim Catholicorum, non fuit corpus Domini in Sacramento, cùm diceretur *(Hoc)* sed peracta demum consecratione. SECVNDO, augetur difficultas ex illis verbis Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes*, illud enim *(ex hoc)* non potest referri nisi ad vinum. Quare iussit Dominus, vt vinum biberent, proinde vinum, nō sanguinem biberunt, nisi figuratè: vel si repētè mutauit vinum in sanguinem, præstigiis vsus videbitur, quippe qui vinum obtulerit, & dum essent bibituri, illud è medio sustulerit. TERTIO Lucas, & Paulus dixerunt τοῦτο τὸ ποτήριον, *hic calix*; ergo pronomē demonstrat calicem, non sanguinem. At eadem ratio est panis, & calicis, ergo illud: *Hoc est corpus*, significat, Hic panis est corpus. QVARTO est argumentum Lutheri cap. 1. de Babylon. captiuit. Hebræi non habent genus neutrum; ergo Dominus non dixit: *Hoc est corpus meum*, sed, Hic est corpus meum: ergo demonstrauit panem, non corpus. QVINTO est argumentum Caluini, & aliorum. Quod accepit Dominus, ac benedixit, fregit, id discipulis dedit; nam omnia verba: *Accepit, benedixit, fregit, dedit*, regunt eundem accusatiuum. Sed accepit, & benedixit, ac fregit panem; ergo & panem dedit; ergo illud *(Hoc)* panem demonstrat.

Vt soluantur obiectiones, & tota res aperiatur, NOTANDVM est secundum Græcos codices, pronomen τοῦτο, accipi posse substantiuè, & adiectiuè: præterquā Luc. 22. & 1. Cor. 11. vbi dicitur τοῦτο τὸ ποτήριον, *hic calix*: tamen in Latinis codicibus, non potest accipi substantiuè, nisi in illis verbis: *Hoc est corpus*. Nam in consecratione calicis omnes habent: *Hic est sanguis*, aut *Hic calix*, quæ nō possunt exponi substantiuè. Est quidē in quibusdam codicibus Cypriani lib. 2. epist. 3. *Hoc est sanguis*: sed correctiores Manutij, Morelij, Pamelij habēt, *Hic est sanguis*, vt etiam habetur in omnibus liturgiis Latinis. Quare vt omnia conueniant; præstat exponere vbique illud pronomen adiectiuè, vt hic sit sensus: *Hoc est corpus meū*, id est, Hoc edulium est corpus meum: *Hic est sanguis*, id est, Hic potus est sanguis meus. *Hic est calix sanguinis mei*, id est, Hic calix est calix sanguinis mei.

Nota SECVNDO Catholicos etsi conueniant in re, tamen non conuenire in modo explicandi, quid propriè demonstret illud pronomen, *Hoc*, vel *Hic*. Sunt autē duæ celebriores

ſententiæ. VNA, quod pronomen, *Hoc*, demonſtret corpus, & pronomen, *Hic*, demonſtret ſanguinem. Et ad argumentũ aduerſariorũ reſpondent; in huiuſmodi propoſitionibus, quę ſignificant id, quod tunc fit, cùm dicitur; pronomina demõſtratiua non demonſtrare id quod eſt, ſed id quod erit: & ponunt exempla, vt ſi quis dum pingit lineam, aut circulum, dicat; hæc eſt linea; hic eſt circulus: quomodo etiam exponi debet pronomen in illis verbis Domini Ioan. 15. *Hoc eſt præceptum meum*. Et rurſus: *Hæc mando vobis*. Et Luc. 22. *Hæc ſunt verba, quæ loquutus ſum ad vos, quoniã neceſſe eſt impleri omnia, &c.* & ſic accipiuntur illa exordia Prophetarum: *Hæc dicit Dominus*.

Hæc explicatio non videtur plenè ſatisfacere propter duas cauſſas. PRIMO, quia etſi pronomen demonſtratiuũ demonſtret rem futurã, quando nihil eſt præſens, quod demõſtretur, vt in exemplis allatis; tamẽ ſi quis digito aliquid oſtendat, dũ pronomen effert, valde abſurdũ videtur dicere pronomine illo non demonſtrari rem præſentem. Atqui Dominus accepit panem, & illum porrigens ait: *Accipite, edite, hoc eſt corpus meum*; videtur igitur demonſtrauiſſe panem. Neque obſtat, quod propoſitio non ſignificat, niſi in fine totius prolationis. Nam etſi ita eſt de propoſitione, quæ eſt oratio quædã: tamen demõſtratiua pronomina mox indicant certum aliquid, etiam antequam ſequantur ceteræ voces. Et ſanè in illis verbis: *Bibite ex hoc omnes*, valde durum eſt nõ demonſtrari id, quod erat, ſed id tantùm, quod futurum erat.

SECVNDO verba Sacramentalia ſecundum Catholicos non ſunt ſpeculatiua, ſed practica; efficiunt enim quod ſignificãt: vnde etiam à Patribus operatoria dicuntur, vt poſtea videbimus. At ſi pronomen demonſtrat ſolum corpus, verba erunt ſpeculatiua, non practica. Semper enim verum eſt demõſtrato Chriſti corpore, dicere: *Hoc eſt corpus Chriſti*, ſiue id dicatur ante conſecrationem, ſiue poſtea; ſiue à laico, ſiue à ſacerdote. At verba Sacramentalia, quia operatoria, nõ ſunt vera, niſi dicantur ab eo, qui eſt legitimus miniſter; neq; ſunt vera, antequam Sacramentum efficiatur.

Eſt igitur ALTERA ſententia S. Thomæ 3.p. q.78. art.2. & 5. & in cap.11. prioris ad Corinth. necnon aliorum multorum, qui eum ſequuntur, quod pronomen, *Hoc*, non demonſtret præciſè panem, nec corpus, ſed in communi ſubſtãtiam, quæ

eſt

est sub illis speciebus: sic tamen vt demonstratio propriè ad species pertineat; non quidem, vt sensus sit: *Hoc*, id est, hæ species sunt corpus meum; sed in obliquo, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, id est, sub his speciebus est corpus meum. Quomodo etiam exposuit olim Guitmundus lib. 2. qui hunc vult esse sensum eorum verborum: *Hoc est corpus meum*, id est, hoc hactenus panis, nunc est corpus meum: atque hoc modo omnia optimè cohærent. Nam quia Sacramenta significant, quod efficiunt, & non efficitur in hoc Sacramento, vt corpus Christi, sit corpus Christi; id enim semper fuit: neq; efficitur, vt panis sit corpus Christi, id enim fieri nequit; sed efficitur, vt sub speciebus illis sit corpus Christi, sub quibus antea erat substantia panis; ideò illud, *Hoc*, nõ demonstrat panem, nec corpus Christi, sed contentum sub speciebus.

Hinc argumentum optimè soluitur. Nam cùm aiunt, *Hoc*, demonstrat panem; ergo panis est corpus Christi: propriè autem id esse non potest, ergo figuratè. RESPONDEO illud, *Hoc*, non demonstrare panem præcisè, sed contentum sub illis speciebus; quod quidem licet fuerit panis ante consecrationem, tamen vi illorum verborum incipit esse corpus Domini.

Idem dico ad illud, *Bibite ex hoc omnes*: illud enim, *ex hoc*, non significat ex hoc vino, sed ex eo, quod in calice sub speciebus vini continetur, quod quidem licet vinum fuerit ante consecrationem, tamen finitis verbis consecrationis, non vinum, sed sanguis erat, vt Dominus testatur subiiciens: *Hic enim est sanguis meus*. Quare non iussit Dominus (sicut aduersarij mentiuntur) vt Apostoli in sacra cœna vinum biberent; nec fuerunt vllæ præstigiæ: id enim fuit verè, quod Dominus dixit, nimirum sanguis eius. Præstigiatores enim vnum pollicentur, & aliud præstant: immò contrarium Dominus fecit eius, quod præstigiatores faciunt; illi enim dicunt se aliquid dare, & non dant verè, sed apparenter: Dominus autem dedit verè, quod dicebat se dare, licet non appareret ita esse.

Illud quod obiiciebatur ex verbis Lucæ, & Pauli, *Hic calix*, pro nobis facit. Nam nomine calicis, intelligitur ex communi vsu loquendi nõ ipsum vas, sed quod in vase cõtinetur: rectissimè igitur exponitur, *Hic calix*, id est, quod in hoc calice cõtinetur. Neq; est eadem ratio panis, & calicis; nam panis

non potest significare nisi panem, calix autem significat generatim, quidquid in calice continetur, siue sit vinum, siue sanguis, siue quid aliud.

Ad argumentum Lutheri respondeo PRIMO. Sicut Hebræi non habent genus neutrum in pronomine, ita nec habere in nominibus: quocirca etiã corpus Hebraicè est generis masculini, & demõstrari potuit per pronomen masculinum. SECVNDO verba Domini Hebraica dico rectiùs exposita à Marco, & Luca, & ab eo, qui Matthæum Græcum fecit, qui sine dubio antiquissimus auctor fuit; quàm ab vllo alio exponi possint: porrò hi auctores cùm panem nominâssent ἄρτον generis masculini, pronomen posuerunt in genere neutro τοῦτο.

Ad vltimum RESPONDEO, Dominum accepisse, ac benedixisse panem; sed dedisse panem non vulgarem, vt acceperat, sed benedictum, & benedictione mutatum. Intercedit enim inter, *Accepit, & dedit*, verbum, *benedixit*, quod facit, ne omnia verba regant eundem accusatiuum eodem modo se habẽtem. Neque est hoc inusitatum: nam si quis dicat; Percussit quidam Petrum, occidit, & sepeliuit; non intelliget Petrum fuisse viuum sepultum, tametsi viuus fuerit percussus. ADDE quod etiam illi hoc modo coguntur soluere hoc argumentum: nam volunt Dominum accepisse panem vulgarem, & tamen dedisse panem Sacramentalem.

Obiiciunt contra hanc solutionem Caluinus, & Petrus Martyr. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 20. *Nihil absurdius*, inquit, *quàm ad speciem transferre, quod de pane prædicatur*. Respexit nimirum Caluinus ad verba S. Thomæ 3. part. q. 78 art. 2. vbi dicit, pronomen, *Hoc*, demonstrare species sensibiles panis, quæ solæ manent in illa mutatione panis in corpus Christi.

SED S. Thomas explicuit se in art. 5. ad 2. vbi dicit pronomen, *Hoc*, non demõstrare accidentia, quasi esset sensus; Hoc, id est, hæc accidentia sunt corpus Christi; (id enim verè absurdissimum esset, vt Caluinus dicit, qui videtur in hoc sensu accepisse verba S. Thomæ) sed demonstrare substantiam sub illis accidentibus contentam, quæ antea erat panis, & nunc est corpus Christi; ita vt hic sit sensus; Hoc, id est, substantia sub his accidentibus contenta, est corpus Christi. Et hic sensus

ſus non modò non eſt abſurdus, ſed eſt neceſſarius; quandoquidem (vt ſuprà oſtendimus) illud, *Hoc*, non poteſt demonſtrare panem, neq; etiam corpus Chriſti præcisè; & eſſet aptũ exemplum, ſi Dominus quando mutauit aquam in vinum, oſtendiſſet hydrias aquæ, ac dixiſſet, Hoc eſt vinum, & illis verbis mutaſſet aquam in vinum. Neque enim poſſemus ita exponere illam ſententiam; Hoc eſt vinum, id eſt, hæc aqua eſt vinum: id enim falſum eſſet; neque ita, Hoc, id eſt, hoc vinum, ſiue hæc res, demonſtrando vinum, eſt vinum: nam falſa fuiſſet demonſtratio, non enim aderat vinum, cùm diceretur; Hoc, ſed hìc eſſet ſenſus, Hoc eſt vinum, id eſt, in hoc vaſe eſt vinum.

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par.1. obiecto 13. & 14. ridet hanc ſolutionem, & quia dicimus demõſtrari ſubſtantiam ſub ſpeciebus contentam, quæ videtur eſſe quoddã indiuiduum vagum; ait ipſe indiuiduum vagum mente poſſe concipi, demonſtrari autem planè non poſſe: Dominum autem demonſtraſſe quod in manibus habebat, id eſt, rem certam, & determinatam. Et vt ſe in Scholaſticis verſatũ oſtenderet; addit Scotum fuiſſe parentem huius indiuidui vagi in explicatione horum verborum.

SED in vtroq; fallitur. Nam inprimis Scotus in 4. diſt. 8. q.2. vbi fusè de hac re agit, neq; nominat indiuiduũ vagum, neq; ita exponit hunc locum, vt pronomen, *Hoc*, demonſtret aliquid incertum, ſeu vagum, ſed dicit, *Hoc*, ſignificare, Hoc ens; illud autẽ, Hoc ens, ſupponere pro Chriſti corpore; proinde eſſe propoſitionem illam ſingularem, & determinatam: quam ſententiã ſuprà refutauimus. Porrò indiuidui vagi meminit Dominicus à Soto in explicatione ſentẽtiæ S Thomæ in 4. diſt. 11. q.1. art.5. Quamuis autẽ ſimile ſit indiuiduo vago ſubſtantia ſub ſpeciebus panis contenta; & ex ſe non magis poſſit ſupponere pro pane, quàm pro corpore Chriſti, & pro qualibet alia re, quæ ſub iiſdem ſpeciebus maneat: tamen in hac propoſitione: *Hoc eſt corpus meum*, ſubſtantia illa determinatur vi verbi, *EST*, ad ſupponendum pro corpore Chriſti; atq; ita propoſitio eſt ſingularis, & determinata.

Ad id verò, quod ille ait indiuiduum vagum non poſſe demonſtrari, RESPONDEO formaliter in hac propoſitione demonſtrari ſpecies, quæ ſunt certæ, & determinatæ, quamuis, vt dixi, in obliquo, non in recto. Quocirca non dicimus,

Hoc, id est, hæc substantia, vel hoc ens, cum Scoto, sed, *Hoc*, id est, substantia sub his speciebus, vt pronomen demonstratiuũ teneat se ex parte specierum, non ex parte substantiæ: interest autem inter illa duo, *Hoc*, id est, hæc substantia, & Hoc, id est, substãtia sub his speciebus. Quod si dicas, *Hoc*, id est, hæc substantia, necesse est, vt substantia illa tunc sit præsens, quando dicitur, *Hoc*, & tamen tunc non est præsens substãtia corporis Christi, & falsa tedditur demonstratio. At si dicas, Hoc, id est, substantia sub his speciebus, non est necesse, vt illa substantia tunc sit præsens, sed satis est, si præsentes sint species, quæ demonstrantur pronomine, His. Id quod clarius erit, si tacita substantia dicas: *Hoc est corpus meum*, id est, sub his speciebus est corpus meum. Sed de his satis.

SECVNDVM argumẽtum sumitur ex particula, EST. Docet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, part. 3. pagin. 658. cogi Papistas, vt verbum, *Est*, accipiant tropicè pro Fit, vel transubstantiatur. Nam alioqui esset falsa propositio: *Hoc est corpus meum*. prius enim debet esse res, quam pronũcietur eam esse; vera enim est propositio, si res ita se habeat, non contrà, ac præsertim secundum Catholicos, qui volunt hæc verba esse caussam conuersionis panis in corpus Christi: semper enim caussa est prior suo effectu. Sed corpus Domini non est in Eucharistia, antequam dicatur, *Est*, ergo falsò dicitur, *Est*, nisi sumatur pro Fit. PRAETEREA ista oratio est operatoria ex sentẽtia Papistarum, sicut illa, *Fiat lux*; ergo verbum, *Est*, debet sumi pro Fit.

RESPONDEO cũ S. Thoma, 3. par. q. 78. art. 2. & 5. (vnde videtur Petrus Martyr accepisse hæc argumenta) verba illa consecratoria (vt quamuis aliam sententiam) non habere perfectam significationem, nisi in vltimo instanti, quo profertur vltima vox: pendet enim intellectus, donec ad finem veniatur; in eodem autem vltimo instanti ponitur effectus verborum in esse, id est, conuersio panis in corpus Christi. Neque obstat, quòd verba non videantur habere vltimum instans positiuum, cùm finiantur per motum. Nam etsi non datur vltima pars motus, & proinde verborum; tamen datur vltimum mutatum esse, & proinde vltimum instans terminatiuum verborum; quomodo in linea non datur vltima pars, datur tamen vltimum punctum. Quare simul tempore sunt completa significatio verborum, & conuersio panis in corpus Chri-

Christi: ordine tamen naturæ inuicem se præcedunt, & sequuntur hæc duo. Nam verba illa, quatenus caussa sunt illius conuersionis, præcedunt conuersionem: & contrà, quatenus veritas propositionis pendet à rei essentia, conuersio pręcedit significationem.

Ad illam confirmationem RESPONDEO, verba esse operatoria, etiamsi non ponatur, *Est*, pro Fiat, quia cùm Deus, qui mentiri non potest, dicit aliquid esse, necesse est, vt illud sit; & ideò si antea non fuerit, necesse est, vt tunc fiat. Cur autē dixerit olim Deus, *Fiat lux*, & Christus non dixerit, Fiat corpus, sed Est corpus; rationem reddit S. Thomas, quia verba Dei in principio creationis operabantur solùm efficienter, non autem Sacramentaliter: verba autem Christi operantur vtroque modo; & ideò debent significare suum effectum in facto esse, quod fit per verbum substantiuum indicatiui modi, & temporis præsentis. Sed etiamsi ista caussa non esset; quis posuit Christo legem, vt semper eodem modo loqueretur cùm aliquid faciebat? nónne in Euangelio legimus dictū Lucæ 13. *Mulier dimissa es ab infirmitate tua?* & Ioan. 4. *Vade filius tuus viuit?* Et certè non minus his verbis curauit hos ægrotos, quàm alium illis verbis: *Tolle grabatum tuum, & ambula*, Ioan. 5.

Obiiciunt Zvvingliani quædam exempla Scripturæ, in quibus, *Est*, accipi videtur pro Significat, vt: *Semen est verbum Dei, Petra erat Christus*. SED de his dicemus in sequenti disputatione; nam communia sunt etiam Oecolampadio, & Caluino, & aliis. Perinde enim est si dicas: *Semen est*, id est, significat verbum, &, *Semen est verbum Dei*, id est, est signum verbi Dei: quomodo etiam possunt exponi omnes similes loquutiones.

TERTIVM argumentū, sicut & quatuor proximè sequentia, ex particula, CORPVS, desumitur. Igitur Caluinus, & Martyr, & ceteri sæpe hoc argumentum repetunt. Illa sententia: *Hoc est corpus meum*, est Sacramentalis; ergo Sacramentaliter exponenda, ergo significat, panem esse corpus Christi Sacramentaliter, seu significatiuè. Hoc argumentum tanti fecit Caluinus, vt in vltima admonitione ad VVestphalum de hoc argumento dixerit: *Hic murus aheneus esto.*

RESPONDEO, Sacramentalem propositionem sumi posse duobus modis. PRIMO, vt dicatur Sacramentalis, quia

explicat Sacramentum, siue eius significationem, qualis est Apocalyp. 17. *Septem capita, septem colles sunt, &c.* Nam ostenderat in visione Deus Ioanni mulierem sedentem super bestiam septem capitum, quæ significabat Romam, quæ sita est in septem montibus; ait ergo Angelus: *Ego dicam tibi Sacramentum mulieris; septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet.* Tales sunt etiam illæ Matth. 13. *Semen est verbum Dei.* Et Genes. 41. *Septem boues, septem anni sunt.* Atque in hoc genere propositionum accipiuntur semper prædicata tropicè, non propriè.

SECVNDO, potest dici Sacramentalis propositio, quia per eam Sacramentum instituitur, aut conficitur: vt cùm dicitur Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto.* Et Matth. vlt. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti,* aut cùm nos baptizantes dicimus: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et in hoc genere propriè accipiuntur vocabula, quæ designant materiam, & formam Sacramenti. Neq; enim licet dicere, non oportere assumere aquam propriè dictam in Baptismo, sed aliquid per eam significatum; aut non esse inuocandam propriis verbis Trinitatem, sed aliquem tropum in illis verbis subesse: aliqui nihil certi haberemus de Sacramentis.

Tota igitur quæstio est vtrum illa verba: *Hoc est corpus meum*, dicantur ad explicandum Sacramentum, an ad instituendum, vel conficiendũ; vel potius non est quæstio; sed certum est dici ad instituendum, & conficiendũ Sacramentum. Nam apud Catholicos hæc verba sunt de essentia Sacramẽti, & sunt operatoria, vt Ambrosius testatur lib. 4. de Sacramẽtis, cap. 4. Apud hæreticos autem etiamsi hæc verba non propriè dicantur forma Sacramenti, nec censeantur operatoria; tamen sunt necessaria ad Sacramenti confectionem; quia continent promissionem, sine qua nullum Sacramentum constare potest. ET quia Sacramentum secũdum Caluinum est posterius verbo promissionis, tanquam sigillum eius, & appendix, vt ipse loquitur lib. 4. Institut. cap. 14. §. 2. inde fit, vt panis non fuerit Sacramentum, nisi post ea verba recitata. Non ergo fuit illa explicatio Sacramẽti, cùm Sacramentum nondum esset; sed institutio, & confectio. DEINDE, cur omnes hæretici ista verba prẹmittunt in suæ cœnæ celebratione, nisi quia putant sine his verbis nullum esse Sacramentum?

DENIQVE,

DENIQVE, vbicunque in Scripturis est explicatio mysterij, precedit ipsum mysterium, & indicat Scriptura esse declarandum per sequentia. Id patet in omnibus parabolis, somniis, & visionibus, quæ declarantur in Scriptura. Hoc autem loco nullum narratum est mysterium, nec vlla indicatur sequutura declaratio; constat igitur illa verba ad institutionem, & confectionem Sacramenti, non ad declarationem significationis eius pertinere. Ita murus aheneus inuentus est luteus.

Argumentum QVARTVM eiusdem Caluini, lib. 4. Instit. cap. 17. §. 23. Nisi Apostolis venisset in mentem, *Corpus*, figuratè accipi debere, turbati fuissent de re tam prodigiosa. Atqui tranquillè, & quietè leguntur participasse sacram illam carnem.

RESPONDEO; Cur Apostoli mirati, ac turbati nõ fuerint, duplex est caussa. VNA, quia fuerant iam antea instructi, & præmoniti, Ioan. 6. vt Chrysostomus docet hom. 83. in Matt. ALTERA, quia idem Christus, qui mysteria tradebat, mentem eorum fide illustrabat, vt simpliciter crederent. Nam multa alia mirabiliora sine turbatione audierant, & crediderant; quale erat inprimis, hominem illum, quem videbant comedere, bibere, dormire, fatigari, esse verum Deum; & iam tunc esse in cœlo cùm loqueretur in terris. Ioan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo.* Denique cur hodie tot millia simplicium Catholicorum non turbantur, cùm primùm audiunt in Eucharistia esse totum, & integrum Christum? nisi quia fide illustrante persuasi sunt Christum, qui hoc dixit, Deum esse, qui mentiri non potest.

QVINTVM argumentum Klebitij in lib. de victoria veritatis par. 1. arg. 8. & aliorum. Christus de corpore suo ait: *Accipite, & manducate.* At corpus Christi non potest propriè manducari, cùm non possit dentibus teri: ergo vel accipitur corpus figuratè, vel certè ipsum manducare; vt vel sensus sit: Manducate panem, qui signum est corporis mei; vel, manducate corde, non corpore; fide, non ore, ipsum verum corpus meum.

RESPONDEO, corpus Christi verè ac propriè manducari etiam corpore in Eucharistia. Nam ad rationem manducationis non est necessaria attritio, sed satis est sumptio, & transmissio ab ore ad stomachum, per instrumenta humana, & naturalia, id est, linguam, & palatum. Alioqui senes, & pueri

edentuli nihil vnquam comederent, & nos, cùm deglutimus integros aliquos cibos, vel ipsas hostias non consecratas, non diceremur comedere. ADDO præterea, si de ratione manducationis esset attritio dentibus facta; corpus Christi propriè manducari in Eucharistia, non tropicè. Non enim dicimus, corpus Christi absolutè manducari, sed manducari sub specie panis; quæ sententia significat ipsas species manducari visibiliter, ac sensibiliter, ac proinde ipsas dentibus atteri: sed sub illis inuisibiliter sumi etiam, & transmitti ad stomachum corpus Christi. Nam etiam panis ipse verus non atteritur dentibus, nisi ratione accidentium suorum: substantia enim cuiuslibet rei non est per se diuisibilis. Hoc tamẽ interest inter substantiam panis, & corpus Christi sub speciebus panis; quòd illa extenditur ad extensionem quantitatis, qua verè informatur: hoc autem non extenditur, nec informatur, sed est totum sub qualibet particula. Ideò panis absolutè manducatur, corpus Christi non absolutè, sed sub specie panis.

SEXTVM argumentum sumunt ex variis locis Scripturæ, vbi vel, *Est*, accipitur pro Significat, vel certè prædicatum accipitur figuratè. Caluinus li. 4. Instit. cap. 17. §. 21. & §. 22. exempla profert. Genes. 17. *Circumcisio est fœdus*. Exod. 12. *Angelus dicitur Deus. Agnus est phase, id est, transitus*. Leuit. 16. *Sacrificia sunt expiationes*. Psal. 84. *Arca est Deus*. Matth. 3. *Columba dicitur Spiritus sanctus*. Ioan. 7. *Nondum erat Spiritus*. vbi, *Est*, non potest accipi substantiuè, alioqui non esset æternus Spiritus sanctus. 1. Cor. 10. *Petra erat Christus*. Et ibidem: *Panis est communicatio corporis Christi*. 1. Corint. 12. *Ecclesia est Christus*. Tit. 3. *Baptismus est lauacrum regenerationis*. Si illud, *Est*, acciperetur substantiuè, omnes qui baptizantur, regenerarentur; multis tamẽ scimus inutilem esse Baptismum. Alij adferunt alia, vt: *Septem boues sunt septem anni*, Gen. 41. *Semen est Verbum Dei*, Matth. 13. *Ego sum ostium*, Ioan. 10. & alia id genus. Confirmant argumentum; quia multæ hæreses ortæ sunt ex Scriptura propriè, & literaliter intellecta, vt Anthropomorphitarum, & aliorum. Exempla multa enumerant Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 23. & Klebitius de victoria veritatis par. 1. argum. 16.

RESPONDEO, hoc argumentum multis modis deficere. Nã INPRIMIS non potest colligi ex aliquot exemplis, sic vbiq; accipi verbum, *Est*, aut prædicatum propositionis: nos enim pro-

proferre possumus multò plura loca, in quibus, *Est*, significat, *Est*, & prædicatum propriè accipitur.

Refellit hanc solutionem Klebitius in lib. de victoria veritatis, par. 1. arg. 16. dicit enim simili modo argumentari aduersarios suos, qui inde probant locum Euangelij: *Hoc est corpus meum*, accipiendum sine tropo, quia multa loca in Scripturis accipiuntur sine tropo. AT mentitur in caput suum; nos enim generali regula vtimur, ac dicimus vbiq; seruandam esse verborum proprietatem, nisi euidēter doceatur alicubi esse tropum; ex illa vniuersali regula, pbamus hunc locum accipiendum sine tropo. Idem dico ad confirmationem; nō rectè probari vbique cauendum sensum literalem, quia aliqui inde occasionem errandi sumpserunt. Nam hoc modo probaremus etiam nunquam sequendum sensum mysticum, quia inde occasionem errandi sumpserunt Chiliastæ, Origenistę, Donatistæ, & alij: immò cauendum esset ab ipsa tota Scriptura, quia errores multi, ac ferè omnes ex ipsa malè intellecta orti sunt.

SECVNDO peccat argumentum aduersariorum, quia nullum exemplū simile attulerunt. Nam in exemplis allatis, semper prædicatur de disparato disparatum, vt patet ex illis; Boues sunt anni, Semen est verbum, Christus est vitis, &c. in his enim cùm nullo modo possit fieri, vt illa propriè sint vera, cogitur necessariò recurrere ad tropos. At in hac sententia: *Hoc est corpus*, non prædicatur disparatum de disparato, saltem verbis disertis. Quid enim illud, *Hoc*, referat, in quæstione est, & non debet assumi tanquam certū, quòd referat panem, cùm expressè Scriptura id non habeat. Deberent igitur adferre exemplū, vbi de pronomine, *Hoc*, prædicaretur aliquid tropicè.

Klebitius duo exempla ponit. VNVM argum. 16. Exod. 24. *Hoc est Testamentum*: vbi, *Hoc*, sanguinem refert. ALTERVM in fine libri ex Confessione Ducis VVirtembergensis, Ezech. 5. *Ista est Hierusalem*: vbi demonstratur imago Hierosolymæ depicta in latere, vt patet ex c. 4. AT illud, *Hoc est Testamentū*, non legitur. Exod. 24. sed, *Hic est sanguis Testamenti*; illud autem: *Ista est Hierusalem*, non intelligitur de imagine Hierosolymæ, sed de ipsa vera Hierosolyma, vt ex ipso textu, & Hieronymi commen. patet. Nam etiamsi cap. 4. iussus fuerit Ezechiel depingere illam vrbem; tamen cap. 5. non loquitur amplius de illa imagine. ADDO, quod non ait Ezechiel, Hoc est Hierusalē, ostensa imagine, sed, *Ista est Hierusalem*. Dominus

autem

autem dixit: *Hoc est corpus*, non Iste est corpus, quod dicere debuit si panem ostendere volebat. Itaq; non sunt illa similia.

TERTIO peccat argumentum, quòd multa falsa admiscet. Nam QVAEDAM falsò citantur. vt verbi gratia: *Sacrificia sunt expiationes*; citant Caluinus, & Klebitius ex Leuit.16. nec tamen habetur talis sententia eo loco, aut alibi. Item citat Caluinus Psal.84. v.8. vt probet arcam dici Deum. At non hoc ibi habetur; illa enim verba, ad quæ Caluinus respexit: *Videbitur Deus Deorum in Syon*, exponuntur ab Augustino, Hieronymo, Theodoreto, & aliis, nõ de arca, sed de ipso Deo vero, qui in cœlesti Syon in se videbitur: & in terrena Syon visus est cùm carnem induisset. Adde, quòd etiamsi de arca intelligeretur hic locus, non propterea dici posset, Hæc arca est Deus, sed per hanc arcam videtur Deus, vt per locum Deo sacrum, in quo responsa dabantur. Sic etiam citat, & val de vrget Caluinus ex 1.Cor.12. *Ecclesia est Christus*. At non hoc Paulus dicit, sed hoc: *Ita & Christus*. Vbi vocat Christum, ipsum Dominum cum suo corpore mystico; sed non propterea licet dicere, Ecclesia est Christus; sicut nec dicimus, Corpus est caput, vel regnum est Rex, licet aliquando nomine Regis intelligamus ipsum Regem cum suo regno. Illud etiam: *Nondum erat Spiritus sanctus*, Ioan.7. aliter habetur in textibus correctioribus, nimirum: *Nondum erat Spiritus datus*. Sic enim legit Didymus lib.2.de Spiritu sancto, Augustinus tract.52.in Ioan. Leo serm.2.de Pentecoste, & alij: Et præterea etsi legeretur: *Nondum erat Spiritus*, non propterea est ibi vllus tropus, sed intelligeremus non fuisse Spiritum in Apostolis, vt legit Hieronymus quæst.9.ad Hedibiam.]

QVAEDAM citantur rectè, sed malè exponuntur, vt illud: *Agnus est Pascha, id est, transitus*. Nam Agnus Paschalis non dicebatur Pascha tropicè, quia significaret transitum; nulla enim erat similitudo inter agni occisionem, & transitum Domini; sed dicebatur propriè Pascha, sicut etiam festus dies dicebatur Pascha, nomine deriuato ab illo transitu Domini, quia agnus immolabatur, & dies festus agebatur in memoriam & honorem illius transitus. Vnde in Euangelio absolutè Agnus Paschalis dicitur Pascha: *Vbi vis tibi paremus comedere Pascha?* &; *Necesse erat occidi Pascha*, Marc.14.Luc.22.

ILLVD etiam 1.Corinth.10. *Petra erat Christus*: secundum Chrysostomi, Theophylacti, Theodoreti, & Ambrosij expositionem

ſitionem veriorem, & literalem, non accipitur de petra materiali, quæ ſignificaret Chriſtum; illa enim non ſequebatur Hebræos: ſed de petra inuiſibili, & ſpirituali, quæ Iudæis omnia neceſſaria prouidebat; quæ petra verè, & propriè erat Chriſtus vt Deus. Etſi enim eſt tropus in eo, quòd Chriſtus vocatur petra, tamē per additionem, ſpiritualis, explicatur tropus, & determinatur illa vox ad Chriſtum ſignificandum; & proinde ipſa propoſitio: *Spiritualis petra erat Chriſtus*, propriè, non figuratè accipitur.

Caluinus, etſi in inſtitutione loco notato per petram intelligat ſaxum, tamen in vltima admonitione ad VVeſtphalum, intelligit aquam nomine petræ per metonymiam: aqua enim facilè ſequi poterat Hebræos per riuulos fluens. AT hoc commentum refutauit olim Theodoretus in hunc locum, & Petrus etiam Martyr non ei pepercit in commentario huius loci. Nam repugnat Scripturæ illa expoſitio: ſiquidem paulò pòſt indiguerunt rurſus aqua, vt patet Num. 20. & 21. qua certè non eguiſſent, ſi aqua de petra eos ſequuta fuiſſet.

Martyr duas expoſitiones adfert. VNAM, quòd illud: *Conſequente eos petra*, ſignificet, Obſequente, & miniſtrante eis petra. Quia tamen Græci Patres, qui optimè nouerant vim Græcæ vocis, ἀκολουθοῦσης, conſtanter explicant, *Comitante*, non, Obſequente, vt etiam Eraſmus, cui aduerſarij multum tribuunt: ideò ponit ALTERAM, quòd illud, *Comitante*, referatur ad Chriſtum, non ad petram, vt nos diximus. SED non aduertit hac ſua expoſitione, quam præ ceteris probare videtur, ſe deſtruere id, quod ſupra dixerat. Nam hoc modo non poteſt habere tropum in Sacramētis. Nam ſi petra comitans non erat petra materialis, ſed Chriſtus petra inuiſibilis; certè non poteſt exponere: *Petra erat Chriſtus*, id eſt, petra ſignificabat Chriſtum; quod tamen ille maximè contendit.

Eſt tamen hîc OBSERVANDVM, non negari à nobis, quin petra illa materialis figura Chriſti fuerit, & aqua inde manans figura fuerit ſanguinis Chriſti: ſicut etiam non negamus ſpecies panis ſigna eſſe corporis Chriſti; ſed negamus per illa verba: *Petra erat Chriſtus*, explicari illam figuram, ſicut negamus per illa verba: *Hoc eſt corpus meum*, explicari ſignificationem ſpecierum panis.

ILLVD etiam: *Panis eſt communicatio*, 1. Cor. 10. non rectè exponitur, cùm aiunt: *Panis eſt communicatio, id eſt, ſignificat*

cat communicationem: sed sensus est; Communicatio panis consecrati in cœna Domini, nónne communicatio corporis Domini est? Vbi non est tropus vllus tollens veritatem rei, aut obscurans sententiam: nam accipitur vsitatè panis, pro panis vsu, & communicatione. Neq; est tropus in voce panis, quia loquitur de pane consecrato, qui verè est corpus Domini, vt in sequenti capite ostendemus.

DENIQVE illud: *Baptismus est lauacrum regenerationis*, malè exponitur per illa verba, Baptismus significat lauacrum: nam non significat solùm, sed verè etiam lauat animas à peccatis, quod ad se attinet, licet impediri possit effectus per nostram indispositionem.

QVARTO peccat argumentum, quòd in omnibus locis adductis, vbi est vel tropus, vel aliquid obscurum, semper additur explicatio, vt Genes.17. vbi Circumcisio vocatur fœdus; ibidem dicitur etiam signum fœderis. Exod.12. vbi agnus dicitur phase; ibidem dicitur victima transitus Domini. 1 Cor. 10. *Petra erat Christus*. ibidem explicatur de spirituali consequente eos petra: denique in omnibus parabolis, & visionibus, seu somniis, semper indicatur parabolam esse, vel visionem mysticam.

Vbi præterea est ADNOTANDVM in eiusmodi locis parabolarum, similitudinum, visionum, &c. sine vllo tropo posse accipi, *Est*, pro Significat; quia essentia talium rerum tota posita est in significando, sicut suprà diximus de explicatione vocabulorum. Vt verbi gratia cùm dicitur Genes.41. *Septem boues sunt septem anni*, non est sensus, quod boues significent annos, sed quòd boues in visione ostensi sunt ad significandos annos. Hæc autem sententia: *Hoc est corpus meum*, vt sæpe diximus, non est explicatio signi, aut parabolæ, sed assertio rei. Quocirca Caluinus lib.4. Institut. cap.17. §.21. allaturus exemplum troporum, præfatur se nolle adferre exempla ex parabolis, nimirum aduertebat illa non esse ad rem.

SEPTIMVM argumentum est Caluini lib.4. Instit. cap.17. §.23. Si corpus in illa sententia: *Hoc est corpus meum*, accipitur propriè, vel significat solum corpus, vel totum Christum. Si solum corpus; ergo erit alicubi corpus Domini sine anima, sanguine, & deitate. Si totum Christum; ergo erit confusa battologia: *Hoc est corpus*, & *Hic est sanguis*, idem enim ista significabunt, & poterit dici de pane: *Hic est sanguis*, & de calice:

Hoc

Hoc est corpus. Confirmatur, quia si totum Christum significat vox, *Corpus*, erit tropus, qui dicitur, Intellectio: non ergo possumus tropos fugere in hac sententia, nisi impiè distrahamus corpus Domini à sanguine ipsius.

RESPONDEO, verba propriè significare; & nomine corporis solum corpus intelligi, nomine sanguinis solum sanguinem; nec tamen distrahitur corpus à sanguine, quia coniuncta sunt illa ob necessariam concomitantiam, licet ista coniunctio non significetur illis vocibus: sicut neque negatur. Quemadmodum si quis demonstrato corpore Petri, dicat; Hoc est corpus Petri; is propriè solum corpus significat; nec tamen sequitur corpus illud carere anima, quia non ait ille; Hoc est corpus sine anima, sed simpliciter; Hoc est corpus, quod est verum, siue ibi sit anima, siue non sit: quare neq; vlla est hic battologia, neq; intellectio. Quanquam si cogeremur intellectionem admittere, non grauatè id faceremus, quia magnum est discrimen inter intellectionem, & metaphoram, ac metonymiam: illa enim non tollit rei veritatem, istæ tollunt. Vnde in illis verbis: *Verbum caro factum est*, Catholici omnes intellectionem, qua ex parte intelligimus totum, omnes admittunt, metonymiam nulli, sicut nec metaphoram, nisi hæretici, qui negant veram carnem in Christo.

OCTAVVM argumentum Caluini §. 20. & Martyris in cap. 11. 1. Corint. & aliorum, ex illis verbis: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*. Hic enim duplex tropus necessariò est admittendus. PRIMVS in voce, *Calix*, accipitur enim omnium consensu continens pro re contenta, qui tropus dicitur metonymia. SECVNDVS in voce Testamenti: neque enim vinum, aut sanguis est propriè Testamẽtum, sed signum Testamenti. Quod probant PRIMO, quia alioqui singulis diebus renouaretur Testamentum Christi, & præcedens antiquaretur. SECVNDO, necesse esset sæpe Christum mori: Testamentum enim non valet, nisi moriatur, qui testatus est, Hebr. 9. Præterea TERTIO Matthæus ait: *Hic est sanguis meus noui Testamenti*; ergo sanguis non erat Testamentũ; at quod erat in calice erat Testamẽtum, teste Luca; ergo in calice non erat sanguis. QVARTO Lucas, & Paulus dicunt, calicem esse Testamentum in sanguine; ergo quod erat in calice, non erat sanguis: esset enim sensus; Hic sanguis est Testamentum in sanguine; quod est absurdum, & impossibile. Nam quando

vnum

vnum est in alio, non possunt illa esse vnum & idem, nisi dicamus idem esse in seipso. Ex his colligit Caluinus exponi debere verba Matthæi, & Marci per verba Lucæ, & Pauli, quia illa sunt pauciora, ista plura. Itaque illud: *Hic est sanguis meus*, quod Matthęus, & Marcus dixerunt, sic debet exponi; Hoc est Testamentum in sanguine meo, id est, signum Testamenti sanguine meo confirmati; & similiter illud: *Hoc est corpus meum*, exponi debet; Hoc est Testamentum in corpore meo. Non solùm enim sanguis, sed etiam corpus Christi Testamẽtum nouum stabiliuit: non ergo propriè accipi potest vocabulum corporis, nisi idem esse velimus corpus, & Testamentum in corpore. Atque hic videtur esse Achilles Caluini in hac materia.

RESPONDEO, non negamus in verbo, *Calix*, tropum esse; sed tropum ibidem clarissimè explicatum; quod de tropo, quem aduersarij ponunt in voce, *Corpus*, dici non potest. Dominus enim ait: *Accipite, bibite, hic est calix*; at certè non bibitur vas, sed liquor in eo contentus. ITEM (vt suprà diximus) Lucas addit in calicem: *Qui pro vobis effunditur*; at vas non effunditur, sed liquor. DENIQVE, quod Lucas, & Paulus dicunt: *Hic est calix*; Matthęus, & Marcus dixerunt. *Hic est sanguis*. oportet autem exponere obscura verba per clariora, & figurata per propria. Certè si idem homo de eodem vase diceret; Bibite ex hoc poculo, & adderet; Bibite ex hoc vino, nemo dubitaret illo poculo contineri vinum, & eum hominem explicare voluisse, quid in poculo contineretur: cùm ergo idem Spiritus sanctus de eadem re dicat per duos scriptores sanctos: *Hic est sanguis*, per alios duos: *Hic est calix*, dubitari non debet, eo calice sanguinem contineri. Demonstrent aduersarij explicari tam clarè in Scripturis tropum, quem fingunt in vocabulo corporis, & vicerunt. Omitto quod accipere calicem pro re contenta in calice, est tropus tam vsitatus & vulgaris, vt non minus apertus sit, quàm voces ipsæ propriæ.

Quantum ad alterum tropum, quem ponunt in voce, *Testamenti*, dico nullum esse ibi tropum. OBSERVANDVM enim est duo esse, quæ nomine Testamenti appellari solent. PRIMO, ipsa voluntas testatoris, quæ de hæreditate disponit, siue sit absoluta, siue conditionem requirat, & pactum etiam dici possit. Sic accipitur Exod. 24. *Hic est sanguis fœderis*; sed (vt citat Apostolus Hebr. 9.) *Hic est sanguis Testamenti*; est enim

enim ſenſus: Hic eſt ſanguis, quo ſancitur, & confirmatur voluntas, pactum, promiſſio Dei. Sic accipitur etiam Geneſ.17. vbi Circumciſio dicitur ſignum fœderis. & Galat.4. Hebr.8. & Hierem.31. vbi diſtinguuntur duo Teſtamenta.

SECVNDO, vocatum eſt Teſtamentum authenticum inſtrumentum, quo continetur voluntas teſtatoris, & per quod acquirit hæres ius ad hæreditatem. Et hoc modo non impropriè vocamus Teſtamentum vetus & nouum, ſacra Biblia, in quibus continetur voluntas Dei de bonis temporalibus dandis populo Hebræorum, & de bonis æternis dandis populo Chriſtianorum: necnon Sacramenta, quæ ſunt inſtrumenta authentica, quibus applicatur nobis ius ad hæreditatem; immò etiam ipſa hæreditas ſaltem ex parte. Hæreditas enim eſt gratia, & gloria: datur autem nobis per Sacramenta in præſenti gratia, & ius ad gloriam. Vnde Circumciſio, quę erat Sacramentum Teſtamenti veteris, & per quod dabatur Hebręis ius ad terram promiſſionis, Teſtamentum vocatur Eccleſ.4. *In carne eius ſtare fecit Teſtamentum.* Eadem etiam dicitur ſignum fœderis, & ipſum fœdus, Geneſ.17. & vtrumque propriè. Nam erat ipſa ſignum fœderis, vt fœdus accipitur pro diuina promiſſione: & ſimul erat fœdus, vt fœdus accipitur pro inſtrumento, quo explicatur illa promiſſio. Inter omnia autem Sacramenta dicitur Teſtamentum præcipuè ipſa Euchariſtia, quia non ſolùm eſt inſtrumentum conferendæ hæreditatis, ſed etiam continet apertiſſimam repręſentationem effuſionis ſanguinis Domini, à quo vim ſuam habet Teſtamentum nouum.

Ex his ad omnes obiectiones reſpondemus. Ad PRIMAM nego, quotidie fieri nouum Teſtamentum, & antiquari præcedens. Nam celebratio Euchariſtiæ non eſt noua inſtitutio Teſtamenti, ſed repetitio eiuſdem; vt cùm deſcribitur ſæpius idem Teſtamentum, quæ repetitio fit ad applicandam hæreditatem variis hæredibus, qui ſubinde exoriuntur; ſicut etiam Circumciſio repetebatur ſæpiſſimè, nec tamen antiquabatur præcedens.

Ad SECVNDAM nego, debere Chriſtum quotidie mori. Nam mors eius non fuit Teſtamentum, ſed confirmatio Teſtamenti: ſufficit autem vna eius mors ad confirmandum Teſtamentum ipſius, etiamſi infinities repetatur.

Ad TERTIAM dico, in Matthęi verbis: *Hic eſt ſanguis Te-*

ſtamenti, accipi vocem Teſtamenti 1. modo, id eſt, pro diuina promiſſione: in verbis autem Luc. *Hic calix Teſtamentum eſt*, accipi 2. modo, id eſt, pro inſtrumento illius promiſſionis. Itaq; vtrumq; eſt verè ac propriè dictum.

Ad QVARTAM dico, non eſſe abſurdam loquutionem *Hic calix Teſtamentum eſt in meo ſanguine*, etiamſi illud: *Hic calix*, ſignificet, Sanguis in calice contentus. Nam ſanguis accipitur diuerſo modo in his duobus locis. Cùm enim dicitur *Hic calix*, ſumitur ſanguis in eo contẽtus, vt eſt ſub ſpeciebus vini, & eſt Sacramentum, ac proinde Teſtamentum; cùm autem dicitur, *In ſanguine meo*, ſumitur pro ipſo ſanguine viſibiliter in cruce effuſo, vt hic ſit ſenſus; Hic calix, id eſt, res cõtenta in hoc calice ſub ſpeciebus vini, eſt nouum Teſtamentum dedicatum, & ſancitum in ſanguine meo.

Ad illud quod obiiciunt, neceſſariò diſtingui ea, quorum vnum eſt in alio, RESPONDEO; illud (*in*) hoc loco non ſignificare continentiam, ſed cauſſam inſtrumentalem: eſt enim poſitum (*in*) loco (*per*) vt ſit ſenſus; Teſtamentum nouum in ſanguine Chriſti ſanciri, id eſt, per Chriſti ſanguinem. Quomodo dicitur Rom. 3. Chriſtus propitiator in ſanguine ſuo. & Rom. 5. dicimur iuſtificati in ſanguine Chriſti. & Epheſ. 2 *Qui eramus longè, facti ſumus propè in ſanguine eius.*

Denique ad conſequentias illas Caluini, dico non debere exponi Matthæum per Lucam, neq; contrà; quia vterq; propriè loquitur, & ſatis apertè: tamen ſi tropus eſſet in illis verbis: *Hic calix Teſtamentum eſt*, deberet exponi per verba Matthæi, quæ ſunt clariora: *Hic eſt ſanguis noui Teſtamenti*. Poteſt tamen concedi Caluino, licere dicere, Hic eſt ſanguis Teſtamenti, id eſt: *Hic calix Teſtamentum eſt in meo ſanguine*. & etiam: *Hoc eſt corpus meum*, id eſt, Teſtamentum in corpore meo. Neq; ſequitur corpus accipi figuratè: quia, vt diximus, verum corpus, & ſanguis Domini ſub ſpeciebus panis, & vini, verè, & propriè Teſtamentum ſunt.

NONVM argumentum, ex illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem.* Nam memoria eſt rerum abſentium; ergo panis, & vinum non ſunt corpus, & ſanguis, nec in ea mutantur, ſed ſunt mera ſymbola rei abſentis; ergo corpus, & ſanguis figuratè accipiuntur pro ſigno corporis, & ſanguinis. Confirmatur, quia commemoratio mortis Domini eſt proprius finis ſymbolorum illorum Euchariſtiæ: ipſius autem veri

corporis

corporis alius est finis sublimior. At Dominus in institutione Sacramenti solùm meminit commemorationis; ergo corpus figuratè accipitur pro symbolo corporis.

RESPONDEO, quid sit, *in mei memoriam*, explicatum esse à Paulo 1.Corin.11.illis verbis: *Mortem Domini annunciabitis donec veniat*. Itaq; iubemur sumere Eucharistiam in memoriam Dominicę passionis, & mortis, quę non præsens, sed absens est, immò non est, sed fuit. Ad confirmationem RESPONDEO, Dominum meminisse vtriusq; finis. Nam cùm ait: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*. Et: *Hic est sanguis, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum*, apertè significat finem huius Sacramenti esse peccatorum remissionem. ADDE, quòd de fructu Sacramenti huius multa dixerat Dominus, Ioan.6.vt necesse non fuerit hic plura adiungere.

DECIMVM argumentum ex illis verbis: *Non bibam amodò ex hoc genimine vitis, donec illud bibam nouum in regno Dei*. Hæc dicuntur post consecrationem; ergo etiam post consecrationem vinum fuit, quod erat in calice; ergo non fuit sanguis, nisi figuratè.

RESPONDEO, ex Luca apertè colligi verba ista pertinere ad calicem vini, quem dedit Apostolis Dominus post esum Agni Paschalis ante consecrationem mysteriorum; ac proinde alios duos Euangelistas non narrasse hoc suo loco. Nam INPRIMIS Lucas meminit duorum calicum, vnius ante consecrationem panis, alterius post consecrationem panis; & de priore non dicit: *Hic est sanguis*, vel, *Testamentum in sanguine*, sicut dicit de posteriore: de eodem autem priore dicit: *Non bibam de hoc genimine vitis*. PRAETEREA coniungit Lucas ista verba: *Non bibam de genimine vitis*, cum illis: *Non manducabo ex hoc*, nimirum Paschate, *donec impleatur in regno Dei*. At certum est Pascha ibi vocari Agnum Paschalem, quo nomine vtuntur in hac significatione omnes tres Euangelistæ; ergo pertinent illa verba: *Non bibam de genimine vitis*, ad vinum, quod biberunt, cùm Agnum Paschalem comederent.

DICES, Matthæus, cap.26.non facit mentionem, nisi vnius calicis, nimirum Eucharistiæ, ergo cùm ait: *Non bibam de hoc genimine vitis*, illud; *Hoc*, refertur ad calicem Eucharistię, non ad alium: videtur enim valde absurdum, vt demonstret calicem alterum, de quo nihil omninò dixerat. RESPONDEO, Matthæum non demonstrasse vllum calicem ex duobus, sed

ſimpliciter demõſtraſſe vinum, quod erat in menſa, vel quod biberant in cœna: tamen ex Luca colligimus, Dominum non ſolùm reſpexiſſe ad vinum, quod biberant, ſed etiam ad certum quoddam poculum, quod ipſe Apoſtolis porrexit in fine cœnæ Iudaicæ, dum imponeret finem legalibus, quod Matthæus, vt multa alia, prætermiſit.

Si rurſus obiicias Auguſtinum, qui lib.3.de conſenſu Euangeliſtarum, cap.1. dicit, Lucam non narraſſe hiſtoriam ſuo ordine, ſed per anticipationem narraſſe id, quod ſuo loco Matthæus, & Marcus narrârunt. RESPONDEO, Auguſtinum non expendiſſe hunc locum diligenter, vt ex eo patet, quòd breuiſſimè ſe expediuit ab hac difficultate. Porrò Hieronymus in cap.26. Matth. Beda, & Theophylactus in cap.22. Lucę, aperte duo pocula diſtinguunt in cœna Domini, & de priore, quod erat Iudaicum, intelligunt illa verba: *Non bibam de genimine vitis*. ADDE, quod multò probabilius eſt (ſi nulla alia eſſet ratio) Matthæum, & Marcum non narraſſe ſuo loco rem parui momenti, quàm Lucam non narraſſe recto ordine ſummum myſterium. DENIQVE, ſi conuinceremur, verba illa Domini: *Non bibam de hoc genimine vitis*, dicta eſſe poſt conſecrationem calicis; adhuc nihil aduerſarij obtinerent. Poſſent enim, ac deberent ea verba referri, nõ ad calicem conſecratum, ſed antea potatum; vt ea refert Anſelmus in eum locum Matthæi: non enim voluit Dominus dicere, ſe non amplius celebratum Euchariſtiam, ſed non ſe bibiturum more humano ad reficiendas vires.

CAPVT XII.

Probatur veritas corporis Domini in Euchariſtia ex locis Scripturæ, quæ continent vſum huius Sacramenti, ac primùm ex cap.10. prioris ad Corinthios.

QVARTVM argumentum ex Scripturis ſumi diximus ex his locis, quæ declarant vſum Euchariſtiæ tempore Apoſtolorum. Sunt autem duo loca præcipua, quę ad propoſitum faciunt. VNVS habetur 1.Cor.10. in illis verbis: *Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quẽ frangimus, nónne communicatio corporis Chriſti eſt?*

Ex

Ex hoc loco plura sumuntur argumenta ad veritatem Catholicam comprobandam. PRIMVM, ex illis verbis: *Calix benedictionis, cui benedicimus.* Significatur enim his verbis, consecrationem necessariam esse ad hoc Sacramentum conficiendum; quæ tamen necessaria non esset, si tantùm contineret hoc Sacramentum figuram, seu repræsentationem sanguinis Domini: ad hoc enim sufficeret prima institutio, & voluntas Christi declarata in Scripturis. Nam Manna, & aqua de petra, & Agnus Paschalis erant etiam figuræ, & signa corporis Christi, immò & Sacramenta secundum aduersarios, eiusdem generis cum nostra Eucharistia, & tamen nulla erat necessaria consecratio ad hoc, vt Manna, & Agnus Paschalis essent figuræ, vel Sacramenta.

ATQVE hinc refellitur expositio Caluini, & Martyris in commentario huius loci, qui dicunt benedictionem calicis esse consecrationem, qua efficitur, vt vinum commune sit Sacramentum. Nam si ita esset, vel quia Sacramentum est signum ad placitum, vel quia habet analogiam quandam ad rem signatam ex natura rei. Non primum, quia ad illud sufficit prima institutio. Non secundum, quia illa analogia cùm sit naturalis, est in re ante omnem consecrationē: quod enim panis, & vinum alant corpora, sicut Christi corpus, & sanguis animas, non habent ex consecratione, sed ex natura. Denique cur in aqua Baptismi nulla est necessaria benedictio, vt Baptismus sit Sacramentum? cur etiam in Manna, & aqua de petra, & Agno Paschali? Neq; dicere possunt, hanc benedictionem calicis esse similem illi, quam adhibemus in mēsa communi ad benedicendos cibos. Nam illa adhibenda est, ne videamur ingrati creatori, & est vtilis, non autem planè necessaria: nam etiam sine benedictione cibi sapiunt, & nutriunt. At hîc fatentur etiam aduersarij necessariam esse consecrationem, vt vinum fiat Sacramentum.

SECVNDVM argumentum sumitur ex illis verbis: *Panis quem frangimus.* Nam in mysterio Eucharistiæ fractio idem est, quod immolatio, siue oblatio; vt patet ex illis verbis Pauli, 1. Cor. 11. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur.* Nam & Caluinus, & Martyr, & multi ex Catholicis referunt hoc ad passionem; & Caluinus disertis verbis dicit: Frangi, in eo loco idem esse, quod immolari. Ergo etiam hoc loco fractio erit immolatio: est enim verbum eiusdem auctoris, in eadem

epistola, & de re eadem tractantis. Et confirmatur, quia Paulus calicem descripsit per verba consecrationis, non per verba distributionis: non enim dixit; calix, quē propinamus, sed, *cui benedicimus*; ergo etiam panem describere debuit per verba consecrationis, nō distributionis. Ergo illud, *frangimus*, non significat distribuimus, sed offerimus, & immolamus Deo, quod fit per verba consecrationis. Si autem frangere est immolare, sequitur necessariò, vt vox illa, *panis*, non significet panem triticeum, sed ipsum Christi corpus, quod est panis superfubstātialis, & cœlestis. Neq; enim panem triticeū immolamus, sicut etiam paulò infrà, cùm dicitur: *Vnus panis, vnum corpus multi sumus*, non accipitur nomen panis pro pane triticeo, sed pro corpore Christi: non enim sumus nos panis triticeus, sed panis quidam mysticus, id est, (vt Apostolus exponit) vnum corpus Christi. Hinc autem euidenter probatur, Christi corpus verè esse præsens in cœna. Nam non immolamus panem (vt diximus) triticeum, sed corpus Christi; neque corpus Christi, vt est in cœlo; ergo vt est in ipsa mensa sub specie panis. Ad hoc argumentum responderi non potest, nisi admittēdo duplicem æquiuocationem; vnam in verbo, *frangimus*, alteram in nomine, *panis*: quare id saltem obtinebimus, vt nostra explicatio sit censenda aptior, cùm non admittat æquiuocationes, & Paulum per Paulum exponat.

TERTIVM argumentū sumitur ex illis verbis: *Communicatio sanguinis Domini*. Et: *Communicatio corporis Domini est*. VBI NOTANDVM est, vocem κοινωνία tripliciter accipi in Scriptura. ALIQVANDO enim significat distributionē, vt Rom. 12. *Necessitatibus Sanctorum communicātes*. Et hoc modo exponendum esse hunc locū negant aliqui Sacramentarij, vt Klebitius in solut. 1. arg. ne cogātur admittere, distribui cū specie panis ipsum Christi corpus. Sed Martyr, & alij, etsi ipsi quoq; Sacramentarij sint, non reiiciunt hanc expositionē. Nam satis putant se præsidij habere in suo tropo contra omnia argumenta: dicunt enim distribui quidem corpus Christi cū specie panis, sed significatiuè, & spiritualiter tantùm. ALIQVANDO κοινωνία significat societatē, seu confœderationē, vt Gal. 2. *Dederunt mihi, & Barnabæ dexteras societatis*. Et hanc significationē videntur Caluinus, & Martyr anteponere ceteris, vt sensus sit, calicis sacri potū signū esse societatis, quæ est omnibus fidelibus, qui eodem sanguine redempti sunt, atq; eodem

etiam

etiam ſpiritualiter hauſto nutriuntur. Deniq; ALIQVANDO ſignificat participationem eiuſdem rei, vt Epheſ.4. *Tribulationi meæ communicantes*, id eſt, participes effecti. Et hanc ſignificationem ſequitur ex aduerſarijs Klebitius loco citato, & vt ipſe dicit, etiam Melanchthon. Sed certè omnes videntur probabiles, & in idem recidere: ſiue enim ſit diſtributio, ſiue confœderatio, ſiue participatio, omnium conſenſu, Paulus docet ſumi in Sacramento corpus Domini.

Sed tota difficultas eſt, an corporaliter, realiter, propriè ſumatur ſanguis, & caro, an ſolùm ſignificatiuè, & ſpiritualiter. Quod autem corporaliter, & ꝓpriè, probari poſſet omnibus argumentis, quibus ſuprà ꝓbauimus ꝓpriè eſſe intelligenda illa verba inſtitutionis: *Hoc eſt corpus meum*; ſed illis omiſſis, tripliciter id probamus. PRIMO, qa ſenſus ꝓprius, & literalis ſemper eſt eligendus, niſi euidenter probetur contrariũ. Neq; debẽt à nobis petere aduerſarij, cur ſequamur propriũ ſenſum verborũ: ſimile em̃ id eſſet, ac ſi quis peteret ab iis, qui ſunt in itinere, cur ſequantur viam communẽ, & tritã: nemo enim ſanus id quęrit; vel cur ingrediamur per portã, non per feneſtrã.

SECVNDO, quia ſic expoſuerunt veteres ſancti, ac præſertim CHRYSOSTOMVS, quem alij ſequuntur. Nam in comment. huius loci, id eſt, hom. 24. in priorem ad Cor. exponens iſta verba: *Calix benedictionis, &c. Horum*, inquit, *& verborum hæc ſententia eſt; quod eſt in calice, id eſt, quod à latere fluxit, & illius ſumus participes*. & addit: Paulum noluiſſe dicere μετοχὴν, id eſt, participationem, ſed κοινωνίαν, id eſt, communicationem, vt indicaret per hoc Sacramentum ita participari corpus, & ſanguinẽ Domini, vt fiant vnum, participans, & res participata, intima quadam, & vera coniunctione, quomodo verè coniuncta ſunt per Incarnationem verbum Dei, & caro. Certè Dei verbum, & caro non ſunt coniuncta figuratè, aut per fidẽ tantùm, ſed verè, & realiter. Cyrillus quoq; lib. 10. in Ioan. c. 13. ex hoc loco probat, Chriſtũ per Euchariſtiã nobis vniri non ſolùm per charitatẽ, ſed etiam verè, & corporaliter.

TERTIO, probatur ex intentione, & propoſito Apoſtoli, quod erat auertere Corinthios à ſacrificiis Gentilium, & ab eſu carnium immolatarum, vt patet ex toto contextu: auertit autem illos oſtendendo menſam, & ſacrificiũ longè præſtantius, quo frui poſſunt. Illuſtrat autem rem totã Chryſoſtomus inſigni ſimilitudine. Sicut enim amans quiſpiam, cùm videt

personam à se amatam desiderare vestes, aut aliud aliquid alicuius alterius, continuò offert ipse sua illis meliora, & præstantiora: ita etiam Apostolus, cùm videret Corinthios desiderare sanguinem sacrificiorum, & esum carnium immolatarum, vt eos reuocaret, ostēdit illis mensam Domini, in qua sanguinem, & carnem habent sine comparatione præstantiorem. Sed si vera esset sententia aduersariorum, nihil Apostolus obtinuisset. Si enim vera caro, & verus sanguis non est in altari, sed tantùm figura & signum, non magis mouebit oratio Apostoli, quàm moueret qui personæ amatæ offerret vestem sericā depictam, vt eam auerteret à veste serica vera concupiscenda.

CAPVT XIII.

Idem probatur ex cap.11. prioris ad Corinth.

ALTER locus ad vsum Sacramenti pertinens habetur cap.11. prioris ad Cor. vbi præter verba institutionis, quæ suprà tractata sunt, habentur illa verba: *Qui manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Et supra: *Reus erit corporis, & sanguinis Domini.* Hinc enim conficitur hoc argumentum. Reprehenduntur quidam, quod indignè recipiant corpus Christi, & inde dicuntur non vitam, sed iudicium haurire. At isti non recipiunt spiritu, & fide corpus Christi, quia vtiliter reciperent, si ita reciperēt; ergo recipiunt solo corpore; ergo corpus Christi verè præsens est in Eucharistia, neq; enim ore corporali sumi potest corpus Christi, vt est in cœlo.

Aduersarij duobus modis eludere conantur hunc locum: dicunt enim eos, qui indignè accedunt, duplici de caussa reos fieri corporis Domini, & iudicium sibi manducare. PRIMO, quia non recipiunt verè corpus Domini, quod eis in illis symbolis Deus offert, quod idem est, ac si illud in terram abiicerent, & conculcarent. SECVNDO, quia iniuria afficiunt symbola corporis Domini: iniuria autem symboli, seu imaginis refertur ad ipsum, cuius est symbolum, vel imago. Vtramque caussam breuiter attingit Caluinus, lib.4. Institut. cap.17.§.33. fusiùs autem Petrus Martyr in commen. huius loci, vbi ponit exemplum statuæ principis, & Petrus Boquinus in lib. contra Heshusium, pag.164. vbi etiam adfert exemplum Theodosij, qui

qui grauissimè puniuit, qui vxoris suæ imaginem affecerant contumelia.

SED neutra caussa solida est. Ac, vt à posteriore incipiamus, miranda est inconstantia Caluinistarum. In caussa enim imaginum non putāt se peccare in Christum & Sanctos, cùm eorum imagines demoliuntur; & rident Catholicos, cùm illis obiiciunt, honorem, & contumelias imaginum referri ad exemplar: nunc autem summum sacrilegium esse volunt indignè sumere figurata corporis Christi, quòd ea iniuria in Christum ipsum redundet. Porrò Klebitius tam est sine mente, vt in eadem pagina in solutio. 7. argumen. inuehatur in eos, qui imagines Christi, & Sanctorum non demoliuntur, in qua dixerat peccare eos, qui indignè sumunt symbola corporis Domini; quia in Regem peccat, qui sigillo eius iniuriam facit, quia nimirum in sigillo inest Regis imago.

PRAETEREA non censetur fieri iniuria imagini, nisi quādo eo animo quis imaginem violat, vt illi iniuriam faciat: si enim alia de caussa imago discerpatur, conculcetur, maculetur, vt sæpissimè vsu venit in imaginibus, vel humi depictis, vel in vasis, vestibus, aliisq; eiusmodi rebus existentibus, nemo dicit violatum esse eum, cuius illæ imagines sunt. At qui Sacramentum Eucharistiæ percipiunt cum cōscientia peccati læthalis, rei fiunt corporis Domini, & iudicium sibi manducant, etiamsi non accesserint animo Eucharistiam violandi: non igitur illa caussa est huius peccati, quòd Eucharistia sit figura corporis Christi.

AD HAEC, si ideò peccarent, qui indignè sumunt Eucharistiam, quia illa Christum repræsentat; non liceret homini peccatori aspicere, vel tractare imaginem Christi depictam; neque verbum Dei audire. Nam ista etiam Christum repræsentant, & offerunt, immò opinione aduersariorum, melius verbi Dei prædicatio Christum nobis significat, & offert, quàm vllum Sacramentum. Et cur, quæso, Manna, & aquam de petra sumebant promiscuè boni, & mali; digni, & indigni, & tamen non dicebantur vlli rei corporis Domini, neque iudicium sibi manducabāt, licet illa etiam Christum repræsentarent, & offerrent eo modo, quo Eucharistia aduersariorum sententia?

SI OBIICIAS non licuisse in Testamento veteri homini polluto edere de carnibus sacrificij, Leuit. 7. nec de panibus

propositionis, 1.Reg.21. RESPONDEO, id pro nobis facere. Illa enim, quia erant typi quidam, & figuræ Sacramenti Eucharistiæ, exigebant munditiam quandam corporalem, vt inde intelligeremus spiritualem munditiam, quam exigit res figurata.

Si rursus OBIICIAS, in Baptismo esse aquam veram, & naturalem, & non Spiritum sanctum sub speciebus aquæ; & tamen, qui aquam illam sine debita dispositione sumit in Baptismo, sine dubitatione peccat in Sacramentum Dei, & proinde etiam in ipsum Deum. RESPONDEO, id quidem esse verum, peccare, qui Sacramentum quodcunque indignè, & sine dispositione sumunt, quia ponunt obicem gratiæ Dei, non autem quia materia illa significat, vel repræsentat aliquid sacrum. At in Eucharistia sumenda præter dispositionem, ne in vacuum Sacramentum recipiatur, requiritur etiam singularis quædam, & specialis reuerentia, & puritas. Quod patet tum ex verbis Pauli: *Reus erit corporis Domini; Iudicium sibi manducat.* nihil enim tale de vllo alio Sacramento vsquam legimus, nec vllus diceret reum esse Spiritus sancti, qui aquam Baptismi indignè tractat: tum ex pœna, qua puniebantur olim, qui Sacramentum Eucharistiæ indignè percipiebant; nam vel ægrotabant, vel moriebantur, vt Apostolus testatur: *Ideò inter vos multi infirmi, & dormiunt multi;* & exempla aliqua refert Cyprianus in sermone de lapsis, qualia de Baptismo nusquam inueniuntur: tum denique, quòd semper in Ecclesia diligentissimè cauerint, ne vlla particula Eucharistiæ in terram caderet. TERTVLLIANVS de corona militis: *Calicis, aut panis nostri aliquid decuti in terram, anxiè patimur:* at aquam Baptismi ipsi proïcimus, dum baptizamus. Quare non ideò solùm honoranda est Eucharistia, quia est Sacramentum, vel figura, vel signum corporis Domini, sed ob aliam longè maiorem caussam: nulla autem singi potest, nisi quia ipsum Dominum verè continet, nam cetera communia sunt aliis Sacramentis, & figuris.

Iam ALTERA caussa, quam adferunt aduersarij, cur Paulus reprehendat indignè sumentes Eucharistiam, quòd videlicet illi non recipiant verè corpus Domini, quod sacra symbola illis offerunt; nihil habet probabilitatis. NAM Apostolus non dicit eos peccare, quòd non recipiant, sed quòd recipiant

piant indignè: vbi crimen ponit in ipsa sumptione, non in omissione sumptionis.

PRAETEREA illa verba: *Iudicium sibi manducat, et bibit*, apertè indicant, ipsum, quod sumitur ab indignis, adferre illis mortem, cùm aliis adferat salutem: hoc enim est manducare iudicium, sumere aliquid, quod sumptum noceat.

PRAETEREA illa verba: *Non diiudicans corpus Domini*, quid aliud significare possunt, nisi non discernens corpus Domini; sed ita sumens, ac si non esset corpus Domini? vbi certè non negatur manducatio veri corporis, sed asseritur maximè.

PRAETEREA, si nollent impij sumere corpus Christi, non accederent ad Communionem: ergo cùm accedunt, nõ in eo peccant quod nolunt corpus Domini, sed in eo, quod illud volunt, cùm sint eo indigni.

DENIQVE omnes interpretes, atque omnes veteres ita hunc locum semper intellexerũt. Basilius lib. 2. de Baptismo, cap. 3. Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinth. prope finem; homil. 83. in Matthæum, & homil. 45. in Ioannem. Origen. homil. 2. in Psal. 37. Hesichius lib. 6. in Leuiticum, cap. 26. Hieronymus in 1. cap. Malach. Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, & Theodoretus in cap. 11. primę ad Corinth. in eo ponunt peccatum, de quo loquitur Apostolus, quod immundi, ac sordidi purissimum Domini corpus sumere audeamus. Et Chrysostomus quidem addit exemplum de eo, qui purpuram regiam in lutum abiicit, qui non minus peccare censetur, quam si eam scinderet. Theophylactus ponit exemplum de luce solis, quæ oculis ægris nocet, non quia non videtur, sed quia nimia lux offendit debiles, & infirmos oculos. Oecumenius comparat indignè communicantes cum iis, qui Christum crucifixerunt; qui certè non solùm peccârunt, quia Christum vt Deum non receperunt, sed quia eundem iniuria grauissima affecerunt. CYPRIANVS sermo. de cœna Dom. *Vbi sacrum cibum mens perfida tetigit, & in sceleratum os panis sanctificatus intrauit, &c.*

Denique AVGVSTINVS lib. 5. de Baptismo, cap. 8. *Sicut*, inquit, *Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non malũ accipiendo, sed malè accipiendo, locũ in se Diabolo præbuit: sic indigne quisq; sumens Dominicum Sacramentum, non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutẽ accipit, nihil*

nihil acceperit: corpus enim Domini, & sanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus; Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat. & lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. probare volens vsum malum rerum bonarum nocere: *Quid*, inquit, *de ipso corpore, et sanguine Domini, vnico sacrificio pro salute nostra, quamuis ipse Dominus dicat; Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam; nonne idem Apostolus docet, etiam hoc perniciosum malè vtentibus fieri, cùm ait; Quicunq; mãducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis et sanguinis Domini?* Quo loco Augustinus apertissimè dicit, indignos peccare, q̃a sumunt ipsum corpus Dñi, vnicum sacrificium salutis nostræ: certè autem vnicum sacrificium salutis non est symbolum panis, sed ipsum verum Domini corpus. Idem Augustinus in epist. 120. ad Honoratum, cap. 27. loquens de superbis, qui indignè communicant: *Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius; sed adorant tantùm, non etiam saturantur, quia non imitantur.* Vbi dicit, superbos licet sine fructu communicent, tamen percipere corpus Domini: & neputemus eum loqui de corpore figuratè, id est, de pane, qui est signum corporis, dicit eos adorare id, quod sumunt, sed inde non saturari. Denique in epist. 162. vltra medium: *Tolerat*, inquit, *ipse Dominus Iudam Diabolum, furem, & venditorem suum: sinit accipere inter innocentes discipulos, quod fideles nouerunt, precium nostrum.* At certè non est precium nostrum, frustum panis, sed vera Christi caro.

SED obiicit Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 34. quædam loca Augustini, vbi videtur sanctus ille Doctor negare sumi ab impiis corpus Christi. Tractat. 26. in Ioannem distinguit Augustinus visibile Sacramentum à virtute, seu re Sacramenti: ac dicit ab impiis sumi tantùm visibile Sacramentum, non virtutem, aut rem Sacramenti: & Sacramentum quidem proponi omnibus, siue ad vitam, siue ad exitium; rem verò ipsam omnibus ad vitam, nulli ad exitium. Quòd autem per virtutẽ, & rem Sacramenti non solùm intelligatur gratia iustificans, sed etiam corpus Christi, probat Caluinus ex antithesi inter visibile, & inuisibile. Nam corpus Christi non est visibile in Eucharistia; ergo non comprehenditur nomine Sacramenti visibi-

visibilis, quod à bonis, & malis sumitur: sed nomine rei inuisibilis, quæ sumitur solùm à bonis.

RESPONDEO, S. AVGVSTINVS per virtutem seu rem Sacramenti, non intelligit corpus Christi absolutè, sed gratiam iustificantem, id est, effectum carnis Christi spiritualiter reficientis. Id patet tum ex eo, quod ibidem dicit, Patres Testamenti veteris in Manna de cœlo pluente sumpsisse virtutem, & rem Sacramenti, quam nos in Eucharistia suscipimus; Patres autem non sumebant reipsa carnem Christi, quæ nondum erat, sed sumebant effectum eius, id est, gratiam, quæ dabatur ex merito passionis Christi futuræ: tum ex eo, quòd ibidem cùm asserit impios non sumere carnem Christi, addit vocē, *Spiritualiter: Ac per hoc*, inquit, *qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter carnem eius, nec bibit sanguinem, licet carnaliter, & visibiliter premat dentibus signum corporis & sanguinis.* Hæc ille. Porrò, corpus ipsum Christi sine effectu suo, id est, sine spirituali nutritione animæ, non distinguit Augustinus à visibili Sacramento, sed simul cum illo comprehendit, licet non sit visibile ipsum corpus nisi in specie panis. Ratio, cur non distinguat corpus à signo visibili, est, quia non maiorem fructum percipiunt ex Communione, qui sic accipiunt corpus Christi, quàm si nihil perciperent, nisi solùm signum. Ac ne miretur Caluinus, nos dicere cōprehendi corpus Christi nomine signi visibilis, cogitet Scholasticos omnes dicere solitos Christi corpus sumi ab impiis Sacramentaliter tantùm; cùm tamen constet, à Scholasticis non negari sumi ab impiis verè ipsum Christi corpus. Itaq; Sacramentaliter tantùm, siue quod Augustinus dicit, in signo visibili tantùm non excludit corpus Christi, sed effectum corporis Christi.

SED obiicit alium locum ex tract. 59. in Ioannē, vbi Augustinus dicit, Apostolos ceteros mādūcâsse panem Dominum, Iudam manducâsse panem Domini. & serm. 2. de verb. Apost. *Tunc erit*, inquit AVGVSTINVS, *Vnicuiq; corpus, & sanguis Christi, si quod in Sacramento sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducetur, spiritualiter bibatur.* Obiicit etiam alia loca, sed in eandem sententiam.

RESPONDEO, apud Augustinum sæpissimè illud solum dici tale, & verè tale, quod habet effectum suum coniunctū: res enim ex fructu æstimatur. Itaq; illos dicit verè comedere

corpus

corpus Christi, qui vtiliter comedunt: quomodo etiam nos vulgò dicimus aliquem nihil comedisse, qui tam parum comedit, vt non sufficiat ad eius vitam sustentandam; aut certè, quod comedit, non retinet, sed continuò eiicit. Idem etiam Augustinus lib. 4. in Iulianum, cap. 3. cùm dixisset, opera virtutũ sine fide esse mala, & vitiosa, explicat, se illud solùm appellare verum bonum, quod ad ęternam salutem ducit. Et lib. 11. contra Faustum, cap. 7. ostendit in Scripturis ita sæpe accipi vocabula, vt non substãtiam rei, sed qualitatem, vel effectum significent: vt 1. Cor. 15. dicuntur corpora post resurrectionem futura spiritualia; quia talia erunt quoad effectum, nõ quoad substantiam; & ibidem dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt*, vbi caro accipitur pro carnis corruptione: & 2. Cor. 5. *Si nouimus Christum secundum carnem, iam non nouimus*, vbi etiam caro non substantiam carnis significat, sed mortalitatem. Sic igitur dicuntur impij nõ comedere corpus Christi, licet sumant Sacramẽtum Eucharistiæ, quia nihil eis prodest, nec inde nutriuntur, aut roborãtur. Deniq; in serm. 2. de verbis Apostoli à Caluino citato, AVGVSTINVS dicit: *Illud mãducare, refici est; illud bibere, quid est nisi viuere?* cùm ergo manducare apud illum eo loco sit refici, quid mirum, si dicat eos non verè manducare, qui non reficiuntur?

SED vrget Caluinus alium locum ex lib. 21. ciuit. cap. 25. vbi Augustinus refert quorundam opinionem, qui putabant impios quoscunq; saluandos esse, modò non in Sacramento solùm, sed reipsa comedissent corpus Christi: refellit autẽ eam opinionem, atque affirmat, impios non posse dici verè comedere corpus Christi, sed solùm Sacramento tenus.

RESPONDEO, eo loco per corpus Christi accipit Augustinus corpus Christi mysticum, cuius etiam Sacramentum est Eucharistia, vt ipse ibidem dicit. Nam opinio, quam refutat, ita accipiebat corpus Christi: dicebant enim illi non posse perire eos, qui Sacramentum percepissent, in vera Ecclesia constituti, quia eo modo non solùm Sacramentum sumebant vnitatis fidelium, sed etiam comedebãt corpus Christi, id est, incorporati erant illi vnitati. Augustinus autem refellit ac dicit; neq; etiam eo modo impios comedere corpus Christi, quia non possunt esse membra Christi, cùm sint membra meretricis: vbi tamen nõ negat impios esse de corpore Christi, quod est Ecclesia, sed negat esse membra viua eius corpo-

ris.

ris. Itaque argumentum Caluini in manifesta æquiuocatione versatur. Sed de his hactenus.

CAPVT XIV.

Soluuntur argumenta aduersariorum deprompta ex verbo Dei.

NVNC tandem soluenda sunt argumenta, quæ aduersarij ex verbo Dei proferunt, vt probent Christi corpus non esse reuera in Eucharistia. Proponam autem argumenta secũdum ordinem librorum Scripturæ sacræ, memoriæ caussa.

PRIMVM argumentum sumunt ex illis verbis Psalm. 113. *Deus autem noster in cœlo.* Et Isaiæ 66. *Cœlum mihi sedes est.* Ex his locis hoc argumentum instituit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 1. in 8. obiecto: *Christus vt homo post resurrectionem est in eadem sede cum Patre, quia sedet ad dexteram Dei; ergo sicut Deus Pater in cœlo sedem habet, ibiq; quærendus est, non in templo, vel pixide; ita etiam Christus, nisi velimus, sedem Dei & cœlum in pixide contineri.*

RESPONDEO; Argumentum hoc nihil omninò probare, vel potius contrarium probare eius, quod auctor intendit. Nam licet sedes Dei dicatur cœlũ, quia in eo loco Deus manifestat gloriam regni sui; tamen etiam extra eum locũ Deus inuenitur, cùm sit vbique: & falsum est Deum non esse quærendum, nisi in cœlo, cùm Act. 17. Paulus dicat, vbique posse quæri, & inueniri Deum, quia non longè est ab vnoquoque nostrũm: in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Eodem igitur modo Christus homo, licet sit in cœlo & ibi sedeat in throno regni, manifestans Angelis & beatis gloriam suam; tamen etiam extra cœlum esse potest, vbi ipse voluerit: non ergo dicimus cœlum esse in pixide, sed Christum in cœlo, & extra cœlum esse posse.

SED vrget Martyr in solutione obiecti 48. hoc sophisma: *Christi corpus est in cœlo, Christi corpus est in Sacramento, ergo Sacramentum est in cœlo.* Et quia responderat Gardinerus vitiosum esse argumentum, cùm constet quatuor terminis, iterum Martyr affirmat, non esse nisi tres terminos, videlicet CHRISTI corpus, existens in cœlo, existens in Sacramento: & duobus aliis argumentis contendit omninò sequi, vt

Sacra-

Sacramentum ſit in cœlo,ſi corpus Chriſti eſt in cœlo,vt Scriptura dicit,& etiam in Sacramento,vt nos dicimus. SECVNDVM igitur argumentum eſt: *Eſſe idem corpus eodem tempore cum Sacramento,& nõ cum Sacramento, contradictio eſt manifeſta; ergo Chriſti corpus in cœlo erit etiam cum Sacramento, proinde Sacramentum erit in cœlo: nam ſi ſit in cœlo ſine Sacramento,erit eodem tempore cum Sacramento, & non cum Sacramento.* TERTIVM eſt in prima figura: *Omne Chriſti corpus,vel quidquid eſt Chriſti corpus, eſt in cœlo. Sed Sacramentum Euchariſtiæ eſt Chriſti corpus, ergo Sacramentũ Euchariſtiæ eſt in cœlo.*

RESPONDEO;In PRIMO argumento verè ſunt quatuor termini, vt Gardinerus dixit. Nam in concluſione: *Ergo Sacramentum eſt in cœlo*, non accipitur, exiſtens in Sacramento,qui fuit tertius terminus in præmiſſis,ſed ipſum Sacramẽtum, qui eſt quartus terminus: aliud enim eſt eſſe in Sacramento,aliud eſſe Sacramentum. Itaque vel ita concludi debuiſſet, Chriſti corpus eſt in cœlo, Chriſti corpus eſt in Sacramento;ergo quod eſt in Sacramento,eſt in cœlo:ſicut;ergo res exiſtens in Sacramento,eſt res exiſtens in cœlo. Et hoc eſt verum,ſed non inde ſequitur; ergo Sacramẽtum eſt in cœlo, cùm aliud ſit Sacramentum, aliud res exiſtens in Sacramento.

SECVNDVM argumentum nihil concludit: quia ex eo, quod Chriſti corpus eſt in cœlo, vbi non eſt Sacramentum, non ſequitur Chriſti corpus eſſe cum Sacramento; ſed tantùm ſequitur Chriſti corpus eſſe in Sacramento, & extra Sacramentum;vel eſſe cum Sacramento, & eſſe ſine Sacramento, vel eſſe non cum Sacramento. Quæ omnia ſunt vera,& nullo modo contradicentia,cùm omnia ſint affirmantia: cõtradicẽtium enim altera negare,altera affirmare debet. Idem videmus in ſimilibus. Nam ex eo, quod idem Deus eodem tempore eſt in cœlo, & in terra; & in cœlo non eſt Deus cum terra,nec in terra eſt cum cœlo:non colligimus;ergo Deus eſt in cœlo, & non eſt in cœlo; vel eſt cum cœlo, & non eſt cum cœlo: ſed ſolùm colligimus; ergo Deus eſt in cœlo, & extra cœlum; eſt cum cœlo, & ſine cœlo. Idem apparet in anima, quæ ſimul eſt in capite, & pedibus; cùm tamen nec pedes ſint in capite,nec caput in pedibus.

TERTIVM argumentum eſt quidem in prima figura ſi accipia-

accipiatur corpus Christi pro corpore Christi naturali, & mystico;sed tunc est falsa propositio: *Omne corpus Christi est in cœlo:* nam Ecclesia militans est corpus Christi, & non est in cœlo. Si verò accipiatur corpus Christi pro solo naturali corpore;tunc vera est propositio,sed non est vniuersalis, neq; argumentum esse potest in prima figura. Non enim propositio est vniuersalis,nisi signum illud (*Omne*)addatur ad terminum singularem:idem enim est;Petrus,&,Omnis Petrus,si de vno tantùm loquaris. Præterea etiam assumptio est falsa. Non enim Sacramentum Eucharistiæ est corpus Christi,sed continet corpus Christi:Sacramentum enim est signum sensibile.

SECVNDVS locus est Matth.15. *Omne quod intrat in os,in ventrem vadit,& in secessum emittitur. Sed corpus Christi nõ emittitur in secessum, sed solus panis; ergo non intrat corpus Christi in os,sed solus panis.* Argumentum est Petri Martyris in libro contra Gardinerum, 1.part. obiect.88.

RESPONDEO cum Algero initio secundi libri, ad similia obiecta oportuisse quidem aures obturare, & nihil respondere: tamen ob hæreticorum importunitatem, ac ne pusilli scandalizentur, breuiter argumento satisfaciendum. Dico igitur,apud Catholicos quæstionem esse Physicam, quid fiat de speciebus corruptis in stomacho,de qua nos hoc loco non disputamus: de corpore autem Christi, de quo solo disputationem instituimus,nullam esse quæstionem, sed certum esse Christi corpus intrare per os Communicantium, & tamen non emitti in secessum, sed corruptis in stomacho speciebus sine vlla sui læsione desinere ibi esse: sicut ante consecrationem panis sine vllo detrimento suo ibi non erat. Solùm igitur quæstio manet de verbis Domini, quomodo cum illis cohæreat, quod dicimus; aliquid per os intrare, & in secessum non emitti: Sed solutio apertissima est. Loquitur enim Dominus de cibis, qui sumuntur ad alendum corpus: illi enim ordinariè eum cursum tenent, quẽ Dominus describit. Quare ipse Dominus post resurrectionem verè comedit, & bibit, vt testantur omnes Euangelistæ in vlt. cap.Euãgelij,& Petrus Actor. 10. & tamen non emisit cibos in secessum,quia nõ comedit ad nutriendũ corpus,sed vt ex actione illa vitalis manducationis probaret se verum, & viuũ corpus habere. Sic igitur corpus Christi, quod à fidelibus mãducatur,nõ ad corpus

nutriendum, sed ad animam sustentandam, vt Ambrosius dicit lib.1.de Sacramentis, cap.4. non est necesse vt corporaliter digeratur, vel in secessum emittatur.

Excipit Petrus Martyr, exemplum allatum de Christo comedente post resurrectionem, non esse ad rem, quia Dominus loquebatur Matth. 15. de hominibus mortalibus comedentibus, non de immortalibus. AT sicut ipse restringit verba Domini ad manducãtes mortales: ita nos restringere possumus ad cibum corruptibilem, quale non est corpus Christi, quod in Sacramento sumimus. Et præterea exemplum nostrum maximè est ad rem. Nam Dominus si tantùm loquebatur de mortalium manducatione, ideò de eis tantùm loquebatur, quia illi soli comedunt, vt nutriantur: quocirca per se loquebatur de omnibus, qui comedunt vt nutriantur, per accidens autem loquebatur tantùm de mortalibus. Nam si immortales indigerent nutritione, certè etiam ipsi post comestionem digererent cibum, & egererent excrementa: sicut contrario cùm aliquis mortalis comedit, & inde non nutritur, sed euomit quod comederat, quod intrauit per os, in secessum non vadit. Exemplum igitur Christi comedentis post resurrectionem, apertissimum est ad demõstrandum eum solum cibum intrare per os, & in secessum emitti, qui sumitur ad corpus nutriendum.

TERTIVS locus est Matt. 24. *Si dixerint vobis, Ecce hic, aut illic est Christus, nolite credere. Non igitur credendum est, cum dicunt (Papistæ) Ecce in illo altari, aut in illa pixide est Christus.* Argumentum est eiusdem Petri Martyris in libro contra Gardinerum 1.parte, obiect. 9.

RESPONDEO; Monet Christus, vt caueamus impostores, qui se nomine Christi venditabunt: subiungit enim: *Surgent Pseudochristi, &c.* Sed duabus conditionibus describit hos impostores, quæ omninò repugnãt Eucharistiæ, vt nulla probabilitate trahi possit hic locus ad Eucharistiam. PRIMO dicit, eos impostores clanculum venturos, non apertè, & manifestè; vt patet ex illis verbis: *Ecce in deserto est, ecce in penetralibus.* Vnde etiam opponit his clanculariis Pseudochristis aduentum suum toti orbi terrarum conspicuum, quem comparat fulgori solis. nemo enim dicit; Hic est sol, aut ibi est sol; nam vix apparuit supra Horizontem, cùm totum hemisphærium splendore impleuit, vt non sit opus indicare vbi sit. SECVNDO

CVNDO dicit, eos venturos visibiliter, & more humano loquentes, & tractantes cum hominibus, licet in angulis, & penetralibus: nam dicit fore homines, qui verbis, & falsis prodigiis decipiant. Vtraq, conditio deest Eucharistiæ. Nam INPRIMIS non in deserto aut penetralibus, sed in mediis vrbibus, in frequentissimis templis, in editis, & conspicuis altaribus cõsecratur, & asseruatur. Et PRAETEREA licet ita publicè in toto mundo Eucharistia habeatur, & honoretur, tamẽ Christus non visibiliter, nec more humano ibi adest, neque prædicat, aut miracula facit, sed ita est ibi, ac si nõ esset, quod attinet ad iudicium exteriorum sensuum.

SED instat Petrus Martyr: *Licet Christus non loquatur eo loco de Eucharistia, tamen rectè adfertur iste locus contra Papistas errantes circa Eucharistiam. Nam Christi mens eo loco fuit, admonere fideles, ne temerè credendo decipiantur, & pro vero Christo recipiant impostores: at non minus periculum imminet, si Christum in pane esse credant, et creaturam pro creatore adorent.* AT probare debuit, non assumere, idem esse periculum. Siquidem magnum imminet periculum, si credamus alicui homini prædicãti in deserto se esse Christum; cùm Dominus apertè monuerit, se non venturum more prædicatoris, aut Prophetæ clancularij, sed solùm more iudicis, idq; in nubibus cœli manifestissimè. Nusquam autem Christus monuit, se non futurum inuisibiliter in Sacramento: immò contrariũ dixit, tum per se, cùm ait: *Hoc est corpus meum*; tum per Ecclesiam, cui vt obediremus, imperauit.

QVARTVS locus est Matth. 26. *Pauperes semper habebitis vobiscũ, me autẽ non semper habebitis.* Vrgent hunc locum vehementer Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 26. & Martyr contra Gardiner. in 2. obiect. *Nam si verè Christus est in Eucharistia*, inquit Martyr, *contraria sententia erit vera, nimirum: Pauperes non semper habebitis, me autem semper habebitis. Nam post resurrectionem non habebimus pauperes, sed in hac vita tantùm, atq; ita non semper habebimus; Christum autem, & hic in omnibus templis, & in alia vita in cœlo semper habebimus.* ET quia Catholici fortè respondere possent, hic agi de præsentia Christi pauperis, & egentis hominum obsequiis, qualis nunc non habetur à nobis: contrà illi probant, Christum hoc loco se à pauperibus distinxisse, cùm ait: *Pauperes semper habetis, me aũt non semper*; Nec loqui eũ de obsequio

vtili, sed de cultu, & honore: nam ideò Apostoli murmurabant, quia viderant subtractum precium pauperum necessitatibus, & effusum in cultum, & honorẽ quendam, quo Christus non egebat, neque eum requirebat. At eiusmodi cultum adhuc possemus exhibere Christo præsenti, si in Eucharistia adesset. Quare necesse esse concludunt, vt vel non sit Christus in Eucharistia,, vel falsa sint illa verba: *Me autem non semper habebitis*, id est, ita præsentem, vt rebus preciosis corpus meum honorare possitis. ADDIT Martyr, Christum his verbis apertè notasse Papistarum idololatriam, qui Eucharistiam honorant auro, argento, suffitu, aliisq; rebus preciosis. DENIQVE tum Caluinus, tum Martyr cõfirmant expositionem suam et Augustino, qui tract. 50. in Ioan. conferens hunc locum: *Me autem non semper habebitis*, cum illo: *Vobiscum sum omnibus diebus*; dicit, priorem locum intelligi de præsentia carnis, posteriorem de præsentia maiestatis.

RESPONDEO; Loquitur Dominus de præsentia sua corporali, ac visibili, & secũdum eum statum in quo aliquid vtilitatis corporalis ab hominibus recipere poterat. Id patet, quia loquitur de obsequio à Maria sibi prestito in illa vnctione, ac dicit non semper se ita fore præsentẽ vt tale obsequium recipere possit. Porrò Magdalena vnxit certam partem corporis, quam videbat, & tãgebat: proinde more humano cum ea versabatur Dominus. PRAETEREA loquitur Dominus de præsentia, qua habemus nobiscum pauperes: id enim requirit antithesis: *Pauperes semper habebitis, me autẽ non semper*, id est, eo modo, quo habetis pauperes, id est, visibiliter, & more humano conuersantem. NEQVE illud Magdalenę obsequium, fuit solius honoris, sed etiam commodi, & vtilitatis, siue respiciamus intentionem Marię, siue intentionem Spiritus sancti illam mouentis. Illa enim sine dubio id fecit ad refocillãda Christi membra exlaboribus fatigata: Spiritus sanctus autem intendebat etiam per hoc Mariæ ministerium significare Christi mortem, & sepulturam imminere; sic enim Dominus ait: *Præuenit vngere corpus meum in sepultura*. Vnctio autem corporum non est tantùm honoris, sed etiam vtilitatis, quia conseruat, & odorem tribuit. Secundum præsentiam igitur talem, id est, visibilem, & obsequio indigẽtem, non habemus nunc Christum: nec tamen carentia huius præsentiæ repugnat præsentiæ eiusdem Christi in Eucharistia,

qua

quæ est inuisibilis, & nullo indigens obsequio. Nam si Dominus Lucæ vlt. dixit: *Hæc loquutus sum vobis, cùm adhuc essem vobiscum*, vbi significauit, se non esse iam cum illis, quia non versabatur amplius cum eis more humano, licet verè, & visibiliter adesset: quantò magis nos dicere possumus, Christum non esse iam nobiscum iuxta illud: *Me autem non semper habebitis*; cùm non modò non versetur nobiscum more humano, sed ne adsit quidem visibiliter?

Ex his ruunt omnia obiecta aduersariorum. Nam INPRIMIS non sunt cõtrariæ sententiæ, vt Martyr obiiciebat: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*: &, Pauperes non semper habebitis, me autem semper. Nam si intelligantur de diuerso modo præsentiæ, ambæ sunt veræ.

DEINDE falsum est, quod illi assumebant, posse Christo exhiberi obsequium tale in Eucharistia, quale exhibuit Maria. Nam (vt paulò antè ostendi) illud obsequium fuit non solius honoris, sed etiam vtilitatis; qualis obsequij nunc Dominus capax non est. Et præterea illa obsequium præstitit Christo visibiliter præsenti, & vnxit certa membra, quod nos facere non possumus: immò si quid valeret obiectũ aduersariorum, sequeretur Christum, ne in cœlo quidem nũc esse. Nam etiam in cœlo existentem possumus honorare auro, argento, suffitu, ac similibus rebus, vt honoramus in Eucharistia. Nec enim suffitũ adhibemus, vt oblectemus nares Christi, vel aurum, vt oblectemus eius oculos corporales, sed adhibemus ista extrinsecus ad species illas panis, & vini, vt testemur pium affectum erga ipsum; sicut etiam facimus, cùm ornamus templa, cruces, imagines, & alia vel loca, vel instrumenta, etiam absente Eucharistia.

Quod autem Martyr dicebat, notari à Christo Papistarum idololatriam, qui auro honorant Eucharistiam: multò nos melius retorquemus in ipsum. Dominus enim dum factum Mariæ laudauit, satis apertè docuit cultum sui corporis anteponendum esse aliquãdo eleemosynis in pauperes. Et Theophylactus in cap. 14. Marci scribit, eos Iudæ Iscariotis socios esse, & cum eo à Domino reprehendi, qui discum aureum, in quo iacere solet Christi corpus in sacra mensa, dant pauperibus, & in viliori vase illud reponunt. Quod tamen intelligitur, quando non ea vrget calamitas pauperum, vt aliter prouideri non possit eorum necessitati.

Deniq; ad locum Augustini, RESPONDEO; Per carnis præsentiam intelligere AVGVSTINVM præsentiam visibilem Christi, more humano inter homines conuersantis: ita enim ipse se explicat: *Non semper habebitis*, inquit, *me vobiscum. Quare? quoniam cõuersatus est secũdum corporis præsentiam quadraginta diebus cum discipulis, et eis deducentibus videndo, non sequendo, ascẽdit in cœlum.* Et infrà: *Habuit illum Ecclesia secundum præsentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt.* Hæc ille. Vbi indicat præsentiam carnis vocari, quãdo Christus oculis videbatur, quam certè modò nõ habemus: nam Christum in Eucharistia fide tenemus, oculis non videmus. Adde, quòd Augustinus ibidem non tacuit præsentiam Domini in Eucharistia. Dixit enim nunc adesse tribus modis, per maiestatem, per prouidentiam, & per ineffabilem atq; inuisibilem gratiam: sub quo vltimo membro, etiam Caluino teste, includitur præsentia Domini per Eucharistiam. Sed intelligit ipse more suo non de reali præsentia, sed per signum, aut fidei apprehensionem. Verùm id repugnat eidem Augustino, qui superiùs in eodem tractatu scribit, Christum nunc esse præsentem per fidem, per signum Christi, id est, per signum crucis, per Baptismum, & per Eucharistiam: vbi distinguit Eucharistiam à signo, & apprehensione fidei.

Vbi etiam NOTANDVM est, fidem, signum crucis, & Baptismum non requirere realem præsentiam Christi, vt requirit Eucharistia. Nam fide apprehendimus etiam absentia; signum crucis repræsentare potest etiam absentia: in Baptismo adest Christus vt regenerans: potest autem regenerare, etiamsi corpore absit, quemadmodum sol manens in cœlo, gignit herbas in terra. At in Eucharistia Christus adest, vt cibus reficiens, dum manducatur: non potest autem cibus manducari, & reficere, nisi reipsa sit præsens.

QVINTVS locus est Marci vltimo: *Assumptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Dei.* Item Act.1. *Videntibus illis elevatus est, &c.* & Act.3. *Oportet illum cœlum suscipere vsq; ad tempus restitutionis omnium.* Philipp.3. *Conuersatio nostra in cœlis est, vnde etiam Saluatorem exspectamus.* Hinc ita argumẽtatur Caluinus li.4.ca.17. §.27. *Scriptura testatur Christum, quod attinet ad naturam humanam, ascendisse in cœlum; ibique mansurum vsq; ad diem iudicij; & tunc demum, & nõ ante ad inferos*

inferiora hæc loca rediturum: non igitur verum est tam sæpe descendere, vt sit in Eucharistia, vt Papistæ volunt.

RESPONDEO; Hoc argumẽtum, quod videtur aduersariis insolubile (vnde perpetuò clamant nos destruere vnũ articulum Symboli) nullam reuera difficultatem habet. Nos enim fatemur Christum, quoad naturam humanam ascendisse in cœlum, ibique nunc esse, & futurum vsque ad diem iudicij, neque antè descensurum. At negamus consequentiam: *Ergo non est verè in Eucharistia.* Non enim vt sit in Eucharistia, debet cœlum deserere, aut descendere motu locali: sicut etiam, vt appareret Paulo Act. 9. & Petro cùm ei dixit: *Vado Romam iterum crucifigi*, & aliis Sanctis frequenter; non cœlum deseruit, sed solum se constituit, vbi voluit, & quomodo voluit. Non igitur de articulo Ascensionis vlla quæstio est; sed potius de articulo omnipotẽtiæ, vtrum scilicet Christus possit se in pluribus locis cõstituere, & sit verè omnipotens, an id non possit: de qua re suo loco disseremus.

At, inquit Caluinus, *è cœlo illum exspectare iubemur; non igitur in terris quærere.* RESPONDEO; Exspectare iubemur, vt veniat cum gloria, reformaturus corpora nostra, mundum iudicaturus, &c. cum qua exspectatione non pugnat inuisibilis præsentia ad nos interim reficiendos.

SEXTVS locus est Luc. 24. *Palpate, et videte, quia Spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Caluinus lib. 4, cap. 17. §. 29. ita argumentatur: *Veritas carnis, Christo teste, probatur aspectu, & contactu. At in Eucharistia nihil videtur, aut tangitur, nisi panis: non igitur ibi caro, sed panis est.* Petrus Martyr in lib. cõtra Gardinerum obiecto 123. alio modo consequentiã deducit: *Si posset fieri, vt sensus fallerentur, & aliquid panis videretur, & esset caro: Christi argumentum infirmum fuisset, cùm probauit se carnem habere, quia videri, & tangi poterat: potuisset enim responderi, videri quidem sensuum iudicio esse carnem, sed tamen aliud quidpiam esse.*

RESPONDEO ad Caluinũ, aliud esse affirmatiuè colligere, Hoc palpatur & videtur, ergo corpus est; aliud negatiuè, Hoc non palpatur, nec videtur, ergo non est corpus. Prior consequentia optima est, quam Dominus facit: siquidem nullo modo fieri potest, vt res incorporalis videatur, aut tangatur sensibus corporalibus, nec sensus falluntur circa propriũ obiectum. Itaq; necessariò quod videtur & tangitur, corporale

est. Posterior consequentia, quam Dominus nunquam facit, sed Caluinus facit, mala est. Potest enim fieri, vt verum corpus sit præsens, & nõ tangatur, nec videatur, quia tectum est alio corpore; vel quia Deus impedit, ne species sensibiles ad sensus transmittat: quomodo Luc. 4 ipse transiens per medium illorum ibat, qui eum de monte precipitare volebãt. Et de S. Gregorio Thaumaturgo scribit Nyssenus in eius vita; & de S. Felice Nolano Paulinus in natalibus eius, ita interdũ eos persequutoribus occultatos, vt nulla re interposita præsentes non viderentur, aut sentirentur. Addo etiam, posse diuina virtute fieri, vt corpus existat more spirituum indiuisibiliter, vt videri, ac tangi nullo modo possit; cùm tamẽ fieri nequeat, vt spiritus existat more corporum diuisibiliter. Sed de hoc infra dicemus: nunc satis est ostendisse non esse bonam cõsequentiam; Non videtur, aut tangitur, ergo nõ est corpus; licet optima sit, Videtur, & tangitur, ergo corpus est.

Iam ad Petrum Martyrẽ RESPONDEO; Sensus corporales falli non posse circa proprium obiectũ, falli tamen posse circa id, quod latet sub obiecto sensuum; quod tamen magis cõuenit sensui interno, quàm externo. Sæpe enim accidit, vt pictores decipiant oculos, vel imaginationem intuentium, cùm aliquid ad viuum exprimunt: quod de illo refertur, qui ita scitè vuas depinxit, vt ad illas, aues accurrerent, quasi veræ essent vuæ. Et in Scripturis, qui videbant, & tangebant assumpta ab Angelis corpora, Gen. 18. & 19. non fallebantur, cùm se corpus videre, & tangere credebant: fallebãtur tamen, cùm se corpus humanũ tangere, & videre existimabant. Sic etiam in Eucharistia, non falluntur sensus nostri, cùm nos album quid, rotundum, solidum sentire arbitramur: falluntur tamen cum nobis substantiam panis, sub illis accidentibus latere denunciant. At non propterea infirmum fuit argumẽtum Domini, sed efficacissimum. Solùm enim probare voluit Dominus, se nõ esse inane spectrum, aut vmbram, seu phantasma, vt Apostoli suspicabantur, sed verum corpus; id verò ex testimonio sensus tangendi optimè probauit: illud autem corpus esse humanum, viuum, idem quod antea fuerat, non probauit Dominus hoc solo argumento ex tangendi sensu deprompto, quod sine dubio non erat sufficiens; sed multis aliis modis, loquendo, manducando, testimonio Angelorum, miraculo piscium, allegatione Scripturarum, &c.

SEPTI-

SEPTIMVS locus est Ioan.6. *Spiritus est, qui viuificat, caro non prodest quidquam.* Hoc est potissimum fundamentum Zvvinglij, in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Eucharistia; hunc enim locum vocat murum aheneum, & adamantem infractum. Petrus etiam Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 34. eodem hoc loco vtitur, atq; ita argumentum deducit: *Capharnaitæ putabant Christi carnē corporaliter manducandam, vt nunc arbitrantur Papistæ. At Christus errorem illorum reprehendit, cùm ait; Caro non prodest quidquam: significat igitur Dominus carnem suam non corporaliter manducandam, sed sola fide spiritualiter.*

RESPONDEO; Murum istum non modò non aheneum, aut adamantinum, sed vix luteum dici posse. Nam INPRIMIS etiamsi Christus loqueretur de carne sua, & eam diceret nihil prodesse: non tamen rectè colligeremus, non esse veram carnem in Sacramento, idque propter duas caussas. PRIMO, quia eodem modo concludi posset, non esse panem in Sacramento: nam si caro Christi non prodest, multò minus panis triticeus proderit. SECVNDO, quia si de carne sua hoc Dominus dixisset, certè non intellexisset eam absolutè non prodesse, sed non prodesse, si sola sit, id est, absque spiritu eam viuificante, vt exponunt Augustinus, & Cyrillus; alioqui enim si caro Christi non prodesset manducantibus eam, quomodo in eodem capite Dominus dixisset: *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam? & Nisi manducaueritis, non habebitis vitam in vobis?* Et DENIQVE summa impietas est negare Christi carnem Diuinitati vnitam nihil prodesse, cui totam nostram salutem B. Paulus tribuit, dum Colossen. 1. dicit, nos Deo reconciliatos per carnem Christi. Cùm igitur in Sacramento nos esse credamus non nudam carnem, sed vnitam diuinitati, & per spiritum Dei viuam, & viuificantem; nihil facit contra nos illud: *Caro non prodest quidquam.*

Sed PRAETEREA est alia solutio. Nam verus, & literalis sensus eorum verborum, non est, quòd caro Christi, siue substantia carnis non prosit, sed quòd carnalis intelligentia non prosit: vt exponunt Chrysostomus, Theophylactus, & Euthymius in hunc locum; necnon Origenes in lib. 3. in epist. ad Romanos explicans illa verba cap. 3. *Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.* & Cyprianus in serm. de cœna Domini, & alij. Vocatur enim eo loco nomine carnis, humana & carna-

lis cogitatio, vt distinguitur à cogitatione spirituali, & ex fide, atque inspiratione cœlesti excitata.

Id probatur PRIMO, quia caro in Scripturis vbicunque distinguitur contra spiritum, vel contra aliquid sublimius; non significat substantiam carnis, sed vel infirmitatem, vel corruptionem, vel (vt dixi) humanam, & carnalem cogitationem; quæ omnia in idem ferè incidunt: siquidem ex corruptione est, vt homo humano suo sensu de rebus diuinis iudicare velit. Gen.6. *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro sunt*, id est, carnales, infirmi. Matth.16. *Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus*. Rom.8. *Qui secundum carnem ambulant, & non secundum spiritum*. & *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*. & *Prudentia carnis mors est, prudentia spiritus, vita & pax:* Galat.1. *Non acquieui carni, & sanguini*. Hoc ergo modo caro non prodest quidquam, id est, cogitare, & intelligere manducationem carnis Christi humano, & carnali modo, quasi scindēda esset in partes, & coquenda, ac masticanda, & conuertenda in propriam substantiam per actionem caloris naturalis.

SECVNDO idem probatur ex occasione, quam habuit Dominus, vt diceret ista verba. Occasio enim fuit error Capharnaitarum, qui non solùm cogitabant, quod Martyr dicit, veram carnem Christi nobis promitti, quod est verissimum, sed cogitabant eam manducandam eo modo, quem illis suggerebat proprium iudicium, & humanum experimentum, vt Augustinus, & alij exponunt, nimirum quo modo comeduntur aliæ carnes. Huic enim errori aptissimè respondet hæc Domini sententia: idem enim est ac si dixisset; Animalis homo non assequitur diuina mysteria.

TERTIO probatur ex verbis sequentibus; subiungit enim immediatè: *Verba quæ ego loquutus sum vobis, spiritus, & vita sunt*, id est, sunt verba explicantia, & tradentia res diuinas, spirituales, vitam æternam adferentes, propterea non debent humano sensu accipi, sed fide, & intelligentia à Deo inspirata: quasi dicat Dominus; Non mirum est si vos non intelligitis, quia vos humana cogitatis, & ego loquor diuina. Quomodo etiam Ioan.3. cùm Dominus loqueretur de mysterio regenerationis, & Nicodemus cogitaret carnalem quandam nativitatem ex vtero matris, reprehendit eum illis verbis: *Qui de terra est, de terra loquitur; qui de cœlo venit, super omnes est*, id est,

id est, tu homo terrenus, terrena cogitas, & loqueris; ego qui de cœlo veni, loquor ea, quæ superant captum omnium hominum: & ideò fide diuina, non humano iudicio hîc opus est. Idem etiam colligitur ex aliis sequẽtibus verbis: *Sed sunt quidam ex vobis, qui nõ credunt*. Ista enim verba nullo modo cohęrent cũ illa explicatione: *Caro non prodest quidquam*, id est, non prodest manducare carnẽ in Sacramento. Quæ enim est ista connexio; Non prodest manducare carnẽ in Sacramento: sed sunt ex vobis qui non credunt? At cum nostra explicatione aptissimè cohærent. Idem enim est, ac si diceret; Caro nõ prodest ad credẽdum, sed spiritus fidei: ideò quidam ex vobis non credunt, quia non habent spiritum, sed toti sunt caro, & carnali iudicio res diuinas metiuntur. Vnde etiam consequenter adiungit: *Propterea dixi vobis, quia nemo potest ad me venire, nisi Pater meus traxerit illũ*. Vbi videmus Dominum semper loqui de intelligentia spirituali, q̃ datur à Deo iis, qui credunt verbis ipsius, & opponitur humanæ cogitationi, & sapientiæ.

Vbi etiam illud est OBSERVANDVM, istam sententiam: *Caro non prodest quidquam*, ideò adferri vt murum aheneum contra Sacramentum ab hæreticis, quia verè caro sunt ipsi, & caro non modò non prodest quidquam, sed etiam plurimùm obest: est enim radix, & quasi parens omnium hæresum. Ideò enim hæretici sunt hæretici, quia nolunt subiicere iudicium suum verbo Dei, sed humana sua ratione omnia metiri volunt; & præsertim Sacramentarij. Caussa enim præcipua cur non credant, est, quia humana ratio, qua sola ducuntur, non assequitur arcana Dei, & ipsi nihil volunt credere, nisi quod intelligunt. Prætexunt quidem Scripturas, sed tota quæstio est de sensu Scripturæ in quo assequendo nolunt illi Ecclesiæ acquiescere, ad quam nos Scripturæ apertissimè mittunt, sed iudicio suo niti volunt. Itaque Apostolus Galat. 5. inter opera carnis, hæreses numerauit.

OCTAVVS locus est Ioan. 12. *Vbi sum ego, illic & minister meus erit. At Sancti non sunt in Eucharistia; igitur neq; Christus ibi est*. Hoc argumentum satis indicat inopiam solidarum rationum, qua laborant aduersarij: neq; enim ad has ineptias descenderent, si aliquid solidi proferre possent.

Sed tamen respondeo PRIMO, Christum non dixisse, Vbicunq; ego sum, sed, *Vbi ego sum, illic & minister meus erit*. Satis igitur est si Sancti alicubi sint cum Christo, etiamsi nõ sint

vbicun-

vbicunque est ipse: alioqui etiam in cruce cum ipso omnes esse debuissent. SECVNDO, certum est, Christum illis verbis promisisse consortium regni, & gloriæ: sic enim ait clariùs Ioan.17. *Pater, volo vt vbi sum ego, & isti sint mecum, vt videant claritatem meam.*

Sed instat Petrus Martyr contra hanc solutionem in libro contra Gardinerum obiecto 37. *Vel Christus in Eucharistia est in gloria Patris, vel non: Si est, igitur etiam Sancti cum illo in Eucharistia esse debent: Si non est, impiè faciunt, qui eum à gloria Dei Patris ad hæc inferiora deuocant.*

RESPONDEO; Sophisticè argumentari Pseudomartyrem istum: siquidem Christum in Eucharistia esse in gloria Patris, dupliciter intelligi potest. VNO modo, vt dum est in Eucharistia, videat Deum sancta illa anima, & proinde sit etiam in gloria Patris; & hoc modo Christus in Eucharistia est in gloria; nec enim vnquam, aut vsquam gloria priuatur. ALTERO modo, vt esse in Eucharistia, sit illi gloria, & beatitudo; & hoc modo in Eucharistia non est in gloria. nec enim species illæ sunt gloria Dei Patris; non igitur opus est, vt Sancti sint in Eucharistia, vt sint cum Christo in gloria. ADDO autem secundum sanctorum Patrum doctrinam, Christo in Eucharistia existenti adesse semper choros Angelorum, vt apertè testatur Chrysostomus lib.6. de sacerdotio, & homil.65. ad populum Antiochenum; & Ambrosius in cap.1. Lucæ, in illa verba: *Apparuit illi Angelus:* & Gregorius lib.4. Dialog. cap.58.

NONVS locus est Ioan.14. *Relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Ac ne fortè respondeamus, Dominũ reliquisse mundum visibiliter, sed mansisse tamen in mundo inuisibiliter, occurrit Martyr lib. contra Gardinerum obiecto 3. & Caluinus lib.4. Institut. cap.17.§.26. ac probat id non rectè posse responderi, quia Dominus in eodem loco promittit alium Paracletum, id est, Spiritum sanctum, qui suppleat absentiæ suæ defectum. Nõ autem verè suppleret defectum absentiæ Christi Spiritus sanctus, nisi is verè saltem vt homo, abesset: si enim totus Christus, & vt Deus, & vt homo adest, quorsum eget vicario? Denique notat Caluinus, antitheta esse, Christi ascensum, & descensum Spiritus sancti: quocirca necesse esse, vt verè ex mundo Christus abierit quoad carnem, si ei succedere debuit Spiritus sanctus.

RESPONDEO; Christum reliquisse mundum, quoad conuersa-

uersationem humanam; non enim post mortem suam versatus est in mundo more aliorum hominum: hæc tamen absentia non repugnat præsentię alterius generis, vt suprà diximus, & probauimus ex eo loco Luc.24. *Hæc loquutus sum vobis cùm essem vobiscum.*

PORRO, argumentum de aduentu Spiritus sancti, aut ego nihil video, aut iuuat caussam nostram. Nam Spiritus sanctus non promittebatur, vt suppleret omnem Christi præsentiam, ipsè enim ibidem dicit: *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.* & Matth.vlt. *Vobiscum sum, vsque ad mundi consummationem.* & Ioan.1. *In mundo erat.* Solùm ergo supplere debuit præsentiam Christi inter homines humano more conuersantis. Quia enim Apostoli carituri erant conspectu Christi, & concionibus, atque exemplis eius; egebant maiori gratia interna, quæ suppleret externã illam consolationem, & auxilia: atq; hoc est, quod eis Christus promisit, cùm alium Paracletum promisit. Quod certè nihil facit contra præsentiam Christi in Eucharistia: sic enim ibi præsens est Christus, vt eum nec videamus, nec audiamus; neq; nobiscum humano more conuersetur.

DENIQVE illa antithesis ascensus Christi, & descensus Spiritus sancti, videtur etiam contra Caluinum. Nam sicut Spiritus sanctus verè descendit, & tamen in cœlo etiam mansit: ita Christus verè ascendit; & tamen verè etiam mansit nobiscum, non solùm vt Deus (quomodo vbique est) sed etiam vt homo, in Eucharistia, sed modo spirituali, & inuisibili.

DECIMVS locus est Ioan.20. *Noli me tangere; nondũ enim ascendi ad Patrem meum.* Vrget hunc locum Caluinus lib.4. cap.17.§.29. *Dominus*, inquit, *ipse nõ oculos tantùm, sed omnes sensus nostros è terra subducere voluit, se tangi à mulieribus vetans, donec ascendisset ad Patrem. Cum pio reuerentiæ studio Mariam videat properare ad osculandos pedes, cur tactum hunc improbet, ac prohibeat, donec in cœlum receptus fuerit, nulla caussa est, nisi quia nusquam alibi vult quæri.*

RESPONDEO; Tantum abest, vt nulla sit alia caussa, nisi ista; vt ista non sit vera caussa, & multę alię reddi possint. Istam enim veram caussam non esse, perspicuum est ex eo, quod paulò pòst permisit Dominus se tangi, non modò à Magdalena, sed etiam ab aliis mulieribus, vt Matthęus habet, cap.28. & Augustinus notauit tract.121. in Ioan. Sicut ergo Caluinus

ex prohibitione probat, Christum nolle quæri, aut tangi, nisi in cœlo; ita ex permissione nos probamus velle queri, & tangi etiam in terra. Deinde si Christus noluisset quæri, nisi in cœlo, non debuisset se ostendere nisi de cœlo; at in terra sæpissimè apparuit, tum ante ascensionem, tum etiam postea.

Multas autem caussas illius prohibitionis reddi posse non dubitabit, qui Patres legerit. Chrysostomus hom.85.in Ioan. & Theophylactus in hunc locum, dicunt, Mariam voluisse solito sibi more familiariter ad Dominum accedere, eumque complecti, Dominum autem id prohibuisse, vt indicaret corpus suum iam gloriosum & immortale, maiori reuerẽtia tractandum, quàm antea; & hoc significant illa verba: *Nondum ascendi, sed vade, etc.* id est, nondum quidem ascendi, sed paulò pòst ascensurus: iam enim corpus habeo gloriosum, & dignum cœlesti mansione. Vnde cùm ipsa cum aliis mulieribus paulò pòst adoraret, & pedes reuerenter oscularetur, non legitur eas prohibuisse.

Augustinus tract.121. in Ioan. & Leo serm.2.de ascensione, dicunt, Mariam typum gessisse Ecclesiæ Gentilium, & quia Christus non se ostensurus erat videndum, & tangendum Ecclesiæ Gentium, sed tantùm fide, per Apostolorum prædicationem post ascensionem, ideò dixisse: *Noli me tangere, nondum enim ascendi, &c.*

Idem Augustinus ibidem, & Gregorius lib.26. Moral.cap.26.dicunt, per illum contactum significari contactum fidei: & quia Maria nondum credebat Christum esse Patri æqualem; ideò Christum noluisse ab ea tangi; & hoc significari illis verbis: *Nondum enim ascendi*; id est, in corde tuo nondum ascendi, opinione tua non sum cum Patre.

Cyrillus li.12.cap.50. in Ioan. scribit, Christum voluisse his verbis significare carnem in Eucharistia nõ debere tangi, nisi ab hominibus puris, & qui iam acceperint Spiritum sanctum. Et quia Maria typum gerebat peccatorum, quatenus tangere eum voluit, antequam per aduentum Spiritus sancti plane purgata fuisset, ideò dictum esse: *Noli me tangere.*

Bernardus serm.28.in Cant.dicit hunc esse sensum: *Noli me tangere*, id est, noli iudicio sensuum probare meam resurrectionem, sed exspecta ascensionem, & aduentum Spiritus sancti: tunc enim roborata in fide, ipsa fide longè meliùs, & tutiùs cognosces me resurrexisse, quam nunc possis tangendo.

Addit

Addi potest alia explicatio, quæ mihi videtur simplicissima, & literalis maximè; non prohibitum contactum, sed cohibitam festinationem tangendi, vt hic sit sensus: *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, sed vade ad fratres meos, & dic eis, &c.* hoc est; Noli ita festinare ad me tangendum, adhuc satis temporis habebis; nondum enim recessi à vobis: vade prius ad Apostolos, nuncia me resurrexisse, & tunc commodiùs poteris vnà cum aliis me videre, & tangere. Ista expositio, ideo videtur optima, quia cohæret aptissimè cum illa caussa: *Nondum enim ascendi*, & etiam cum eo, quod Dominus se tangi permisit à mulieribus, & Apostolis; immò ipse inuitauerit eos, dicens: *Palpate & videte*, Luc. 24. & Thomæ: *Tange latus meum.* Ioan. 20. Deniq; ista explicatio totum Caluini fundamentum euertit.

VNDECIMVS locus est Actor. 7. & 17. *Deus non in manufactis templis habitat: non igitur manet inclusus Christus, cùm sit Deus, in singulis templis.* Vtitur hoc argumẽto Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 8. sed quia viderat facilè solui posse, dicit hanc esse vim huius argumenti, & hoc modo à suis proponi solere: *Deus ob suam immensitatem non potest vllo templo concludi, quia est maior omni templo: ergo neque corpus Christi, quod iustam hominis staturam habet, poterit includi in pixide, quia maius est pixide.*

RESPONDEO; Loca illa intelliguntur propriè de diuinitate, quę licet sit vbique, & peculiari modo in templis, dicitur tamen verissimè non habitare in templis manufactis; quia habitare significat indigentiam loci: illi enim propriè habitant in domo, qui nisi ibi essent, malè essent; significat etiam comprehensionem, & conclusionem in loco. Vtrumq; repugnat Deo vero, & tamen vtrumque conueniebat idolis Gentilium: idcirco Paulus Actor. 17. hoc dicit, Deum non habitare in templis, vt distingueret eum ab idolis. Quamuis autem hæc loca propriè de diuinitate intelligantur; tamen conueniunt suo modo etiam corpori Christi in Eucharistia existenti. Etsi enim est ibi verè Christus, tamen non propriè habitare ibi dicendus est, cùm non indigeat ipse tecto, aut domo vlla, nec concludatur ita vno in loco, vt non sit etiam extra eum locum.

Iam ad argumẽtum Martyris RESPONDEO; Si rectè accommodetur proportio, argumentum esse pro nobis, non contra

nos.

nos. Nam ſicut Deus ob ſuam immenſitatem non concludi-
tur templo, tamen ibi reuera totus Deus eſt; ita etiam corpus
Chriſti, ob omnipotentiam ipſius Chriſti non concluditur in
pixide, aut ſpeciebus panis, tamen totum ibi reuera eſt. Quo-
modo autem poſſit corpus humanum non occupare locum,
& proinde ſub ſpecie modici panis contineri, in alia quæſtio-
ne explicabitur: hîc enim ſolùm ex verbo Dei agitur. Verbum
autem Dei non habet, non poſſe magnum corpus eſſe in pa-
uo loco: ſed contrarium potius, cùm Matth. 7. legamus poſſe
Deum facere, vt tranſeat camelus per foramen acus.

DVODECIMVS locus eſt 1. Corinth. 10. *Patres noſtri eam-
dem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & eundem potum
ſpiritualem biberunt. At illi non manducârunt carnem Chri-
ſti, nec biberunt ore corporali, vt notum eſt, ſed fide tantum:
igitur etiam nos fide tantùm manducamus, & bibimus.* Hoc
argumentum vrget Petrus Martyr libro contra Gardinetum
par. 1. obiecto 82.

SED facilis ſolutio eſt. Nam INPRIMIS demonſtrauimus
in diſputatione de Sacramentis in genere, non velle Paulum
dicere eandem eſcam nos, & Hebræos comediſſe, ſed eandem
eſcam comediſſe omnes illos, qui tunc viuebant, tum bonos,
tum mali.

QVIA verò citat Auguſtinum Petrus Martyr, qui in Pſal.
77. & tract. 26. in Ioan. dicit, eandem eſcam nos, & Hebræos
comediſſe, ex hoc loco Pauli: ideò ad Auguſtinum duo quæ-
dam reſpondeo. PRIMO, Auguſtinum non expoſuiſſe hunc
locum in commentario aliquo proprio, ſicut fecerunt Chry-
ſoſtomus, Theophylactus, & alij; ſed ſolùm adduxiſſe ad ſuum
propoſitum aliquid ex hac Pauli ſentẽtia, propterea non mi-
rum videri debere, ſi anteponimus in hac parte in ſenſus lite-
ralis inueſtigatione Chryſoſtomum, & alios, qui expropo-
to hunc locum expoſuerunt, Auguſtino tractãti hæc verba in
alienis locis. Certè Paulus apertiſſimè ad literam loquitur de
eſca eadem inter omnes illos, non autem nobiſcum. Nam ſe-
cundum Auguſtinum, & etiam aduerſarios, non omnes He-
bræi, ſed boni duntaxat, qui ſymbola intelligebant, eandem
nobiſcum eſcam manducârunt. At Paulus ſignificat bonos, &
malos eandem manducaſſe; ſubiungit enim: *Sed non in plure-
bus eorum beneplacitum eſt Deo:* omnes ergo manducârunt,
& tamen plurimi eorum non placuerunt Deo, quia nimirum
multi

multi mali cum bonis illam escam manducabant. Et sicut dicit: *Omnes eandem escam spiritualem manducarunt*; ita etiam dicit: *Omnes mare transierunt*. At certè mare transierunt omnes, & mali, & boni.

Dico SECVNDO, veram esse AVGVSTINI sententiam, licet Pauli loco ad literam non conueniat: nec tamen nobis vllo modo aduersari. Nam dicit ipse, eandem nobiscum escam manducasse Hebræos; sed explicat quomodo eandem, nimirum significatione: quia idem significant Sacramenta illa, & nostra. Sic enim ait tract. 26. in Ioan. *Sacramenta illa fuerunt, in signis diuersa sunt, in re, quæ significatur, paria sunt*. Et præterea eadem sunt significatione, quia nostra continent, quod illa significant, vt apertè Augustinus ait in Psal. 73. vbi dicit, Sacramenta vetera promisisse Saluatorem, nostra dare salutem. & in Psal. 75. *Idem*, inquit, *in mysterio cibus, & potus illorum, & noster; sed significatione idem, non specie; quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus*. Vbi vides, Iudæis tribui Christum in petra, nobis in carne, quam nimirum petra illa figurabat. Denique lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. *Aliud*, inquit, *est Pascha, quod Iudæi de oue celebrant, aliud quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus*. Vbi vides, pro oue, quam habebant Iudæi, nobis non tribui panem, sed corpus, & sanguinem Domini, quę oue illa significabantur. Non igitur apud Augustinum eadem erat esca Iudæorum, & Christianorum, quoad rem ipsam, sed solùm quoad significationem: quomodo dicuntur idem esse figura, & figuratum, quia vnum est verè, quod alterum est typicè.

DECIMVS TERTIVS locus est 1. Cor. 10. & 11. *Vbi aliquoties Eucharistia vocatur panis, etiam post consecrationem: nihil igitur aliud est Eucharistia, nisi panis reipsa, significatione autem corpus Christi*. Vtitur hoc argumento, quod est commune aduersariorum, Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, obiecto 19.

RESPONDENT nonnulli, Eucharistiam vocari panem per tropum, quia fit ex pane, siue quia antea fuit panis: & adferunt multa exempla Scripturæ, vt quòd Gen. 3. Eua dicitur os Adami: Exodi 7. virgę conuersæ in dracones, adhuc vocentur virgæ: quòd Matth. 11. dicantur cæci videre, claudi ambulare: quòd Matth. 21. dicantur publicani, & meretrices præce-

dere in regnum cœlorum. SED hæc solutio non videtur solidissima: possent enim aduersarij dicere, non ideò, quia alicubi res denominatur ab eo, vnde facta est, vbiq; ita accipienda esse vocabula. SECVNDO igitur dici potest, Scripturam vocare ordinariè res vt exterius apparent; sic enim serpentē ęneum vocat serpentem: Angelos, qui apparebant in forma humana, vocat viros; boues æneos, malogranata aurea, & similia ornamenta templi simpliciter vocat boues, malogranata, &c. Quoniam igitur Eucharistia forma exteriore nihil differt a vero pane, quid mirum si vocatur panis? TERTIO dici potest, & (meo iudicio) optimè, vocari panem phrasi Hebraica, qua nomine panis intelligitur generatim omnis cibus. Et denique QVARTO vocari panem, quia non solùm est cibus, sed est cibus solidus, præcipuus, substantialis, qualis est panis triticeus inter cibos corporales. Ac vt videas argumentum aduersariorum nihil efficere, illud perpende, in 6. cap. Ioan. corpus Domini frequenter vocari panem, & tamen aduersarij contendunt in eo capite non tractari de Eucharistia, ac proinde coguntur per panem non intelligere panem materialem, sed cibum cœlestem.

DECIMVS QVARTVS locus est Philip. 3. *Saluatorem exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.* Hinc tale argumētum facit Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 29. *Corpora nostra post resurrectionem habebunt eas dotes, quas nunc habet corpus Christi. Stultum esset exspectare, vt nostra corpora esse possint in plurimis locis, vel sub modica panis specie.*

RESPONDEO; Quòd Christi corpus esse possit in multis locis, aut sub modica specie panis, non oritur ex aliqua dote corporis gloriosi, sed ex infinita Dei potentia. Nam etiam ante Christi resurrectionem credimus, Christi corpus fuisse in Eucharistia; nihil igitur ad rem facit gloria corporis, quam exspectamus.

DECIMVS QVINTVS locus est Coloss. 3. *Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens.* Ex hoc loco Caluinus colligit lib. 4. Instit. cap. 17. §. 36. Christum non esse quærendum in pane Eucharistiæ: & addit, non sine caussa in antiqua Ecclesia fuisse institutum, vt ante mysteriorum celebrationem diceretur: *Sursum corda.*

RESPONDEO; Si timeremus hoc argumentum, iamdudum

dum valere iussissemus illam præfationem: *Sursum corda;* quam tamen nos diligenter frequentamus, & aduersarij negligunt. Tametsi enim in lib. de ritu Sacrament. ministrand. iubet Caluinus, vt concionator inter concionandum moneat, sursum cor esse habendum: tamen non vult præscriptis verbis recitari prefationem illam cum suis responsionibus, vt veteres faciebant, teste Cypriano in serm. de orat. Domin. & Augustino libro de bono perseuer. cap. 13. & omnibus Græcis Liturgiis, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & omnibus Latinis. Id quod etiam hoc tempore nos facimus.

RESPONDEO igitur: *Sursum corda,* non significare eleuationem ad locum corporalem; alioqui astrologi piissimi essent omnium hominū, qui semper versantur animo, & oculis inter sydera: sed eleuationem à rebus terrenis, & curis huius vitæ ad Deum, & res æternas, & diuinas. Vnde, sacerdoti dicenti: *Sursum corda,* non respondetur, Habemus ad Firmamentum, sed, *Habemus ad Dominū.* Et certè, qui in hoc mundo Christum quærebant, vel in præsepi, vt tres Magi, vel in templo, vt ipsa Virgo Mater, vel in sepulchro, vt Magdalena; sursum cor habebant, quia illum quærebant, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Et potest fieri, vt quis dum terram intuetur, & cogitat, cor habeat sursum; & contrà, dum quis cœlum intuetur, & cogitat, cor habeat deorsum; si nimirum ille in terra cogitet Dei potentiam, quæ ibi relucet; hic autem in cœlo nihil cogitet, nisi naturam, & qualitates cœli.

Sic igitur qui in Eucharistia Christum quærunt, & venerantur, sursum cor habent, si de ipso Christo, non de negotiis huius vitæ, interim cogitent.

DE VERITATE CORPORIS DOMINI IN EVCHARISTIA EX TESTIMONIIS Patrum.

LIBER SECVNDVS.

HACTENVS EX VERBO DEI controuersiam disputauimus de præsentia corporis Domini in Eucharistia; nunc ex testimoniis veterum Patrum, qui ante hanc litem exortam floruerunt, eandem controuersiam disputare aggredimur. Nam etsi aduersarij, Patres contemnere soleant, cùm eos sibi aduersari non dubitent; in hac tamen quæstione aliquid eis tribuere videntur: certè laborant, quantum possunt, vt eos ad se pertrahant. Ioannes Caluinus in vltima admonitione ad VVestphalum: Constat, *inquit,* vetustos omnes scriptores, qui totis quinque seculis post Apostolos vixerunt, vno ore nobis patrocinari. *Petrus Martyr in præfatione suæ defensionis contra Gardinerum ad Reginam Angliæ, iactat se defendere sententiam Patrum Græcorum, & Latinorum veterum de Eucharistia. Petrus Boquinus initio libri de Cœna Domini contra Heshusium dicit, nullam esse rationem certiorem, & breuiorem inueniendæ veritatis, in hac de qua agimus controuersia, quàm insistendo vestigiis antiquorum Patrum.*

Nos

Nos igitur, vt apertißimè, & breuißimè (quantum rei magnitudo patietur) intelligamus, quid Patres senserint, singulos seorsim excutiemus ordine ætatis, quo in Ecclesia floruerunt: ac in singulis quatuor considerabimus. PRIMO, *quid ipsi doceant pro Catholica veritate.* SECVNDO, *quid ad ea respondeant aduersarij.* TERTIO, *quid ex iisdem contra nos illi adferant.* QVARTO, *quid ad ea sit respondendum.*

Est autem illud OBSERVANDVM, *testimonia Patrum, non quidem æquari per se Scripturarum testimoniis: tamen ex iis apertè cognosci, quæ fuerit sententia, & fides eius Ecclesiæ, quam omnes fatemur veram Christi Ecclesiam fuisse, & veram de Sacramentis fidem, ac doctrinam habuisse: quocirca ex illis colligitur argumẽtum firmißimum, & infallibile pro veritate. Vnde* AVGVSTINVS *lib.3. de peccatorum meritis, & remiß.cap.7. cùm attulisset Patrum testimonia quædam, vt Cypriani, & Hieronymi pro peccato originali:* Hæc, *inquit,* non ideò commemoraui, quòd disputatorum quorumlibet sententiis tanquam canonica auctoritate nitamur; sed vt appareat ab initio, vsque ad præsens tempus, quo nouitas ista orta est, hoc apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum, vt, &c.

CAPVT PRIMVM.

PRIMA ætas Ecclesiæ ab anno Domini I. vsque ad C.

Testimonium discipulorum S. Andreæ Apostoli.

PRIMO igitur excutienda sunt testimonia eorum, qui Apostolos viderunt, & audierunt, quæ fuit prima ætas Ecclesiæ. Ac PRIMVM occurrit liber passionis S. ANDREAE Apostoli scriptus ab eius

discipulis, qui passioni interfuerunt. Hunc librum legitimum esse satis constat; tum, quia nulli (quod sciam) adhuc in quæstionem eius auctoritatem vocârunt; tum, quia reuera nihil continet, quod nouitatem redoleat; tum, quia genus passionis S. Andreæ, & illa eius verba: *Salue sancta crux*, in tota Ecclesia celeberrima, ex hoc lib. sine dubitatione sumpta sunt: tum denique, quia Ioannes à Louanio in sua censura de passionibus Sanctorum, quæ habetur in Martyrologio Molani, hunc librum omnibus modis legendum censet; & idem indicauit vir grauissimus Aloysius Lipomannus, qui ex probatis auctoribus vitas Sanctorum descripsit; vt omittam quod in Breuiario Romano nuper recognito, ac repurgato, suum locum habet passio S. Andreæ ex hoc libro.

In eo igitur libro habentur hæc verba Apostoli Andreæ: *Ego omnipotenti Deo immaculatum agnum quotidie sacrificabam.* Et infrà: *Qui cùm sit verè sacrificatus, & verè à populo carnes eius manducatæ, integer perseuerat, & viuus.* In quibus verbis, illud (*Verè manducatæ*) excludit manducationem in solo signo, aut spiritu. Ac præterea paulò infrà, cùm Ægeas mirarretur, at peteret sibi explicari, quomodo posset fieri, vt agnus verè manducatus, integer & viuus maneret, & S. Andreas recusaret homini Ethnico mysterium explicare: & ille instaret, ac per tormenta cogere vellet Apostolum; tandem Apostolus subiunxit, fieri non posse vllo modo, vt sine fide in Christum, ad huius mysterij notitiam perueniret. At certè si nihil est Eucharistia, nisi panis significans Christum, non erat difficile etiam sine fide intelligere, quomodo Christus in signo manducatus, integer perseueret. Nam si in pane imprimatur imago Principis alicuius; certè sine vlla sua læsione, comedi poterit Princeps ille in sua imagine; nec vlla difficultas est in hac re intelligenda. Ad hunc locum non vidi vllam responsionem hæreticorum.

CAPVT SECVNDVM.

Testimonium Ignatij.

SECVNDVS auctor Apostolorum tempore est S. IGNATIVS, d. cuius epistolis dubitari non potest, cùm eæ citentur ab Eusebio, Athanasio, Hieronymo, Theodoreto, & aliis veteribus frequentissimè

tissimè. Is ergo in epist. ad Smyrnenses (vt citat Theodoretus dial.3.) sic ait: *Eucharistias, & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnem Saluatoris, quæ pro peccatis nostris passa est, quā Pater sua benignitate suscitauit.*

AD hunc locum Beza respondet in Dialogo Cyclops, fateri se veram carnem Christi nobis dari fide manducandam. At Ignatius non dicit, carnem Christi nobis dari quocunq; modo, sed dicit Eucharistiam esse carnem Christi. Petrus Boquinus in libro de Cœna Domini, respondet Ignatium disserere contra eos, qui negabant Christum habuisse veram carnem: & ex Eucharistia argumentum duxisse, quia si Christus non habuit veram carnem, non potest Eucharistia esse caro vera, id est, signum, seu symbolum veræ carnis.

AT contrà; nam Ignatius dicit, hæreticos illos, contra quos agit, omninò repudiasse Eucharistiam, ne fateri cogerentur, Christum habuisse veram carnem, si Eucharistiam, quæ est ipsa caro Christi, admisissent. OBSERVANDVM enim est, hæreticos illos (vt ex ipsa epist. ad Smyrnenses patet) docuisse Christum putatiuè natum, passum, mortuum, resurrexisse: ac per hoc non negasse Christum habuisse carnem aliquam visibilem, & apparentem, sed negasse habuisse eum veram carnem humanam. Ex quo sequitur, vt non debuerint repudiare imagines, & figuras carnis Christi, sed solùm ipsam veram carnem. Nam corpora humana apparentia depingi possunt, & figuris exprimi, licet verè humana non sint, vt patet de imaginibus Angelorum. Ergo hæretici illi non negabant Eucharistiam significare posse carnem Christi, sed negabant esse carnem Christi (vt Ignatius disertè dicit) ne videlicet cogerentur admittere, Christum habuisse veram carnem. Reprehenduntur autem ab Ignatio: igitur Ignatius contrarium sentiebat, nempe Eucharistiam esse verè, & propriè Christi carnem. Habentur alia loca in epist. ad Rom. & in epist. ad Ephes. sed facilius eludi possunt.

PORRO ex Ignatio obiicit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerū 1.p. obiecto 149. illa verba ex epist. ad Philadelphienses: *Rogo Vos, Vt instetis Vni fidei, Vni prædicationi, Vna Eucharistia Vtentes: Vna est caro Domini* IESV, *& Vnus eius sanguis, qui pro nobis effusus est: Vnus etiam panis pro omnibus confractus, & Vnus calix totius Ecclesiæ.* Notat enim Petrus Martyr Ignatiū distinguere panem, & calicem, à carne, & sanguine Christi,

cùm dicat: *Vna caro, & vnus sanguis: & vnus etiam panis, & vnus calix.* Ex quo sequi videtur, vt in Sacramento non sit nisi panis, & vinum, quæ tamen carnem, & sanguinem, quæ sunt res Sacramenti, significent. Addit etiam argumentũ ex nomine panis, & fractionis, quę non conueniunt propriè, nisi vero pani

RESPONDEO; Quod attinet ad nomina panis, & fractionis, non esse faciendam nouam quęstionem, cùm sint ista ipsa vocabula Pauli, 1. Cor. 10. *Panis, quem frangimus, &c.* de quibus suprà diximus. Quod autem pertinet ad illam distinctionẽ carnis, & sanguinis à pane, & calice, dico Ignatium distinguere carnem, vt in cruce passam, & sanguinem, vt in cruce fusum, à Sacramento Eucharistiæ; & rectissimè. Sacramentum enim Eucharistiæ, siue contineat verè (vt nos credimus) Christi carnem, siue non contineat, est signum repræsentans carnem Christi, vt morientem in cruce, & sanguinem, vt in cruce effusum, & proinde distinguitur ab illis. Vult autem eo loco Ignatius hortari ad vnitatem, & charitatem consectandam, & ad schismata, & hæreses fugiendas. Itaq; monet vt in vna fide maneant, eidem prædicationi dent operam, & vna vtantur Eucharistia, id est; simul communicent, non faciant schismata, non erigant contraria altaria. Probat autem debere eos simul communicare, quia vnum est Sacramẽtum Eucharistiæ: vnum autem Sacramentum esse, probat, quia vna est caro Christi, & vnus sanguis. Quæ probatio efficax esset, etiamsi hoc Sacramentum significaret tantùm carnem Christi, vt aduersarij volunt: sed est efficacior, si Sacramẽtum non tantùm significet, sed etiam verè contineat Christi carnem.

CAPVT TERTIVM.

Testimonium Dionysij Areopagitæ.

DIONYSIVM AREOPAGITAM Apostolorũ tempore floruisse nemo dubitat: libros qui ei adscribuntur, negant hęretici illius Dionysij esse, & nos alibi probauimus esse. Sed hoc loco supersedendum est hoc labore, quia Petrus Martyr non solùm admittit, eos libros esse alicuius antiqui Patris, sed etiam argumentum inde petere audet pro suo errore. Et præterea cùm citetur hic auctor tanquam antiquus, & venerabilis Pater à S. Gregorio homilia 34. in Euangelia; necesse est omninò vixisse illum in primis quinque seculis, quæ à Caluino recipiuntur. Nam S. Grego-

Gregorio, qui ante annos mille floruit, fuit hic auctor antiquus, & venerabilis Pater, quid erit nobis?

Ille igitur in libro de hierarchia Ecclesiast.cap.3.part.3.prę-ter alia multa, quæ de hoc Sacramento dicit, ita ipsum alloquitur: *O diuinissimum, & sacrosanctum Sacramentum, obducta tibi significantium signorum operimenta dignanter aperi, & perspicuè nobis fac appareas, nostrosq; spirituales oculos, singulari, & aperto tuæ lucis fulgore imple.* Hæc ille. At eiusmodi inuocatio stultissimè, & impiè referretur ad Sacramentum, si solùm esset panis triticeus, non autem panis cœlestis viuus, & diuinus.

Respondet Petrus Martyr in lib.contra Gardinerum, par.1. obiecto 150. Dionysiũ apostrophen fecisse ad rem significatam, id est, ad ipsum Christum, qui per symbola panis, & vini repræsentatur: *Quemadmodum in templis Papistarum*, inquit ipse, *videas procumbere homines ante signa, & statuas, & ad illas exclamare, quasi aut B.Virgo, aut Petrus, & Paulus præsens esset.*

At bis peccat in hac responsione Pseudomartyr. Primo, quia se ipse damnat cum ceteris Sacramentariis, qui acerrimè reprehẽdere solent, & idololatriæ accusare Catholicos, quòd orent ante imagines, aut venerabile Sacramentum: nunc enim vsum istum ipse defendit, dum eum sanctissimo Patri tribuit. Secundo peccat, quòd non aduertit, aliud esse ante imagines inuocare Christum, vel Sanctos quos imagines repræsentant, quod Catholici rectè faciũt: aliud inuocare ipsas imagines, quod Catholici non faciunt, nec potest nisi stultè, & impiè fieri. Dionysius autem ipsum inuocat Sacramentũ, atq; ab ipso petit, quæ à solo Deo rectè peti possunt: existimauit igitur in Sacramento verè Christum ipsum Deum, & hominem contineri, immò ipsum Christum vnà cum externis symbolis Sacramentum esse.

Idem Dionysius ibidem, sed paulò inferiùs: *Pontifex*, inquit, *quod hostiam salutarem, quæ supra ipsum est, litet, se excusat ad ipsum exclamans; Tu dixisti, Hoc facite, &c.* At certè purus panis nõ supra nos est; neq; esset opus vlla excusatione, si merũ panem tractare debemus, etiamsi is Christum significaret: alioqui debuissent etiam Aaronici sacerdotes se excusare, quòd indigni essent, qui tangerent oues, & boues illos, quod ridiculum est.

Audiamus nũc quid ipse pro se adferat ex Dionysio. Adfert igitur illa verba ex eodem cap. 3. part. 3. *Pontifex opertum panem & indiuiduum aperit, & in frusta concidit.*

RESPONDEO; Miram esse aduersariorum importunitatem, qui si in vno, vel altero Patre legant Eucharistiam vocari panem, statim clamant, Eucharistiam nihil esse, nisi panem propriè dictum: & cùm in omnibus Patribus in infinitis locis legant Eucharistam esse corpus Christi, tamen non volunt admittere corpus vllo in loco propriè accipi. Dico igitur panem vocari Eucharistiam, sed panem cœlestem, & diuinum, non triticeum: nam paulò antè (vt diximus) idem Dionysius scribit eum panem esse hostiam ipso Pontifice longè digniorem, ita vt excusatione illi opus sit, quòd rem tam eximiam tractare audeat.

CAPVT QVARTVM.

SECVNDA ætas Ecclesiæ a anno Domini C. ad CC.

Testimonium Iustini.

POST Apostolorum discipulos in SECVNDA ætate Ecclesiæ tres habemus testes insignes, & indubitatos, Iustinum Martyrem, Pium I. Pontificem, & Irenæum. IVSTINVS igitur Martyr in Apologia 2. ad Antoninum Imperatorẽ, sic loquitur de Eucharistia: οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγου θεοῦ σαρκοποιηθεὶς ἰησοῦς χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν: οὕτω καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ θεοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφὴν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος ἰησοῦ, καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. *Non enim vt communem panem, neque communem potum hæc sumimus, sed quemadmodũ per Verbum Dei incarnatus Iesus Christus Saluator noster, & carnem, & sanguinem pro salute nostra habuit:*

buit: sic etiam per preces Verbi Dei ab ipso Eucharistiam factum cibum, ex quo sanguis, & carnes nostræ per mutationem aluntur, illius incarnati Iesu, & carnem, & sanguinem esse edocti sumus. Hæc ad verbum ex Græco interpretatus sum; quia queri solent hæretici sæpenumerò de interpretationibus Catholicorum. Solùm ambigi posset de illa voce: *Eucharistiam factum*; nam Græca vox, ευχαριστηθεν σαρ, significare potest, super quem gratiæ actæ sunt, vel barbaro vocabulo, Eucharistizatum, vel (vt nos reddidimus) *Eucharistiam factum.* Sed non refert quidquam hoc ad rem propositam.

Ex hoc igitur loco duobus modis colligitur sensisse Iustinum, veram Christi carnem propriè in Eucharistia contineri. PRIMO ex eo, quod simpliciter asserit panem Eucharistiæ non esse communem panem, sed carnem Christi: neque vllam mentionem facit tropi, aut figuræ alicuius. Nam si Eucharistia esset significatiuè caro Christi, & non realiter, id Iustinus omninò dicere debuisset: scribebat enim Apologiam pro Christianis, quibus præter alia crimina obiiciebatur mãducatio carnium humanarum in sacris, vt patet ex Tertulliano in Apologetico, cap. 7. & ex Minutio Felice in Octauio: & quod maximum est, ex Athenagora, qui in Apologia ad eundem Antoninum tria crimina refellit falsò Christianis obiecta; quòd Deum non esse crederent; quòd humanis carnibus vescerentur; quòd promiscuo concubitu vterentur. Certè enim ad hoc abolendum crimen omninò dicendum fuit Christi carnem à Christianis non comedi, nisi significatiuè. Et etiamsi id crimen non fuisset Christianis obiectum; stultus fuisset Iustinus, si absque vlla necessitate mysteria religionis facillima ipse incredibilia suis verbis fecisset, ad ethnicum Imperatorem scribens.

SECVNDO, id colligimus ex comparatione Eucharistiæ, quam facit Iustinus cum mysterio Incarnationis. Vt enim doceret non temerè Christianos credere panem fieri carnem, adducit in medium aliud mysterium æquè difficile: qua enim potentia fieri potuit, vt Deus incarnaretur, eadem fieri potuisse dicit, vt panis fieret caro. Vbi nisi reipsa velit affirmare, panem fieri carnem, sed solùm significatiuè, frustrà adducit exemplum Incarnationis: nullum enim est miraculum facere, vt panis significet corpus Christi.

Vtrum-

Vtrumque argumentum ſoluere nititur Petrus Martyr, & contrarium etiam colligere ex hoc loco Iuſtini in lib. contra Gardinerum, obiecto 13. & 151. Ad PRIMVM noſtrum reſpondet, Iuſtinum nõ dixiſſe panem Euchariſtiæ eſſe figuram corporis Chriſti, ſed dixiſſe eſſe ipſum corpus, quia ita inter ſe loqui ſolebant Chriſtiani eo tempore, nec fuiſſe periculum, ne ethnici putarent nos verè, & propriè comedere carnem Chriſti, tum quia dixerat Iuſtinus, panem, & vinum proponi in ſacra menſa; tum quia poterant facilè Gentiles colligere, verba illa Chriſti: *Hoc eſt corpus meum*, à Iuſtino citata, eſſe intelligenda Sacramentaliter; tum denique quia Iuſtinus dicebat, non cuiuſuis hominis carnem à Chriſtianis manducari, ſed ſolius Chriſti, qui iam reſurrexerat, & in cœlũ aſcenderat.

AT Petrus Martyr multa dicendo, nihil dicit. Nam etiamſi Chriſtiani ita inter ſe loquerentur, tamen debuit defenſor Chriſtianorum Imperatori ethnico, & imperito rerum noſtrarum, explicare tropum in illis verbis conſtitutum; alioqui non tollebat, ſed augebat ſuſpicionem criminis Chriſtianis obiecti. DEINDE, etiamſi Iuſtinus dixerit, panem, & vinum proponi in ſacra menſa; tamen addidit, poſt myſticas preces non eſſe amplius panem, & vinum commune, ſed ipſam carnem, & ſanguinem Chriſti. Et ridiculum eſt debuiſſe, vel potuiſſe Imperatorem ethnicum per ſe intelligere verba Chriſti eſſe accipienda Sacramentaliter: vnde enim id colligeret homo Gentilis, qui neq; an Sacramenta eſſent, audiuerat? Opinatur fortaſſe Petrus Martyr Imperatorem illum verſatum fuiſſe in ſchola Caluiniſtarum, vt ſtatim ad tropos omnia reuocaret. DENIQVE, quod additur de Chriſti reſurrectione, non tàm explicat, quàm implicat magis difficultatem, & ſine vlla cauſſa reddit fidem noſtram homini Gentili prorſus incredibilem. Itaq; inſolubile manet hoc dilemma; Aut poterat Iuſtinus verè dicere, carnem Chriſti à Chriſtianis ſolùm in ſigno manducari, aut non poterat: ſi poterat, præuaricator fuit cauſſæ Chriſtianæ; nam odioſiſſimam reddidit fidem, & auxit criminum ſuſpicionem, cùm poſſet vno verbo & fidem probabilẽ facere, & crimen diluere: ſi non poterat, certè ideò non poterat, quia verè, & non in ſigno tantùm datur nobis comedenda Chriſti caro.

Ad SECVNDVM noſtrum argumentum reſponder Martyr,

tyr, Iustinum ideò explicuisse Eucharistiam exemplo Incarnationis, vt ostenderet contra hæreticos Marcionistas nos veram Christi carnem per fidem accipere. Nam si Christus nõ assumpsisset per Incarnationem veram carnem, sed simulatam, & fictam, vt Marcionitæ, & Valentiniani hæretici dicebant, non esset Eucharistia signum veræ carnis, neq; nos veram carnem participaremus.

At non probat hoc loco Iustinus Incarnationem ex Eucharistia, sed è contrario, Eucharistiam ex Incarnatione. Praeterea Iustinus hoc loco non scribit contra hæreticos, nec mentionem eorum facit, sed persuadere vult Imperatori nõ esse impossibile mysterium Eucharistiæ apud eos, qui credunt mysterium Incarnationis. Adde, quòd Imperatores, & ceteri ethnici tantùm aberant ab opinione Marcionis, vt nihil dubitarent Christum habuisse veram carnem, cùm id perpetuò Christianis obiicerent, Christum à Pilato verè crucifixum, & necatum fuisse: nulla ergo fuit caussa, cur Iustinus exemplum Incarnationis adferret ad probandum Christum habuisse veram carnem. Praeterea, si Eucharistia nihil esset nisi panis significans carnem Christi, nihil inde concluderetur contra Marcionem: nam diceret ille Christum habuisse carnem phantasticam, & apparẽtem, & eam significari per Eucharistiam; ideò veteres non probant ex signo isto Eucharistiæ, Christum habuisse veram carnem, sed probant ex communi sententia, & fide Ecclesiæ, quæ erat, Eucharistiam esse verè carnem Saluatoris. Quocirca (vt dicit Ignatius) hæretici illi simpliciter repudiabãt Eucharistiam. Denique, Iustinus cõparat Eucharistiam cum Incarnatione, quoad modum, quo vtrumque factum est: dicit enim eo modo per preces verbi Dei panem fieri Eucharistiam, & tunc esse carnem Christi; quomodo per verbum Dei, id est, per virtutem, seu imperium Dei, Incarnatio facta est. At si Eucharistia non esset corpus Christi, nisi significatiuè, non esset opus vlla prece consecratoria, sed satis esset prima institutio Christi: vnde etiam Caluinistæ nullam adhibent consecrationem. Ergo Iustinus, qui scribit panem Eucharistiæ fieri corpus Christi per preces verbi Dei, credebat Eucharistiam non esse solam figuram, sed reipsa corpus Christi.

Quod autem Martyr cauillatur, consecrationem apud nos non fieri prece, sed verbis illis: *Hoc est corpus meum*; nimis

leue

leue est, quia (vt suprà sæpe ostendimus) sancti Patres vocant mysticas preces omnium Sacramentorum formas, etiamsi non videantur habere formam precum; quia omnes illæ formæ, quocunq; modo pronuncientur, continent inuocationem Dei, cuius virtute Sacramenta, & eorum effectus producuntur.

Videamus nunc quid Petrus Pseudomartyr adferat pro suo errore ex vero Martyre Iustino. Duo igitur argumenta profert. VNVM, ex hoc ipso loco à nobis citato, quòd Iustinus dicat, pane Eucharistiæ ali corpora nostra: hinc enim colligit verum esse panem in Eucharistia, non autem corpus Christi, nisi significatiuè; non enim corpore Christi aluntur corpora nostra, sed animi tantùm. Eandem obiectionem facit Boquinus in libro de cœna Domini. Sed Petrus Martyr proponit ALTERVM ex Dialogo cum Triphone, vbi Eucharistiam vocat Iustinus panem, & poculum.

SED hoc posterius iam suprà refutatum est. AD illud prius respondeo dupliciter. PRIMO illa verba: (*Ex quo carnes nostræ per mutationem aluntur*) esse periphrasim *panis*, ex quo conficitur Eucharistia, vt sit sensus; Cibus ille, ex quo carnes nostræ ali solent, cùm prece mystica cõsecratur, efficitur corpus Christi. Neq; obstat, quod Iustinus prius meminerit cõsecrationis, quàm dicat ex eo cibo ali carnes nostras: nam non dicit ipse, ex pane consecrato ali carnes nostras, vt aduersarius contendit, sed dicit, per consecrationem cibum illum, ex quo carnes nostræ aluntur, fieri corpus Christi.

SECVNDO respondeo, non esse nouum apud veteres, & præsertim Irenæum, Hilarium, Nyssenum, Cyrillum, & alios, vt Eucharistia dicatur alere corpora nostra. Sed non intelligunt Patres, cùm hoc dicunt, Eucharistia nutriri, vel augere mortalem substantiam corporis nostri; sic enim facerent Eucharistiam cibum ventris, non mentis, quo nihil absurdius fingi potest: sed intelligunt, vt posteà videbimus, per Eucharistiam ali corpora nostra ad immortalitatem, id est, suscipere ex contactu carnis Christi vim quandam, seu dispositionem ad gloriosam resurrectionem, & vitam immortalem; id quod ex verbis illis deducunt, Ioan. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Sed de Iustino hactenus.

CAPVT

CAPVT QVINTVM.

Testimonium Pij I. Papæ.

IAM verò PIVS Papa I. qui eodem tempore sedit in Pontificatu, quo Iustinus florebat, statuit pœnam satis grauem in eos, quorum negligentia aliquid Dominici sanguinis in terrã, vel etiam super ipsum altare decideret: iussitque locum lambi, radi, &c. vt patet ex Gratiano de consecrat. distinct. 2. can. Si per negligentiam. & ex lib. 1. decreti Iuonis, & lib. 5. Burckhardi. Quãuis autem non habeamus nunc epistolam ipsam Pontificis, tamen satis probabile reddit hoc testimonium, tum auctoritas Iuonis, Burckhardi, & Gratiani; tum etiam, quod legamus in Tertulliano, Origene, Cyrillo, & aliis, qui proximi fuerunt iis temporibus, summam diligentiam adhiberi solitam in Ecclesia, ne quid Sacramenti huius vllo modo in terram decideret. Testimonia Tertulliani, Origenis, & Cyrilli. infrà suo loco ponentur.

Porrò ista cautio argumentum est euidens fidei antiquorum. Si enim panis Eucharistiæ non esset corpus Christi, nisi repræsentatiuè; non esset adhibenda maior diligentia, ne caderet in terram, quàm ea sit, quam adhibemus, ne sacra biblia in terram cadant, aut imago aliqua Christi, aut aqua Baptismi, aut quam adhibebant Hebræi in conseruando Manna, aut Agno Paschali. Quis autem audiuit vnquam debere lambi, aut radi terram, vbi cecidisset codex Euangelij, aut imago, aut Manna, aut aqua Baptismi? Ad hoc testimonium, non legi aduersariorum responsum.

CAPVT SEXTVM.

Testimonium Irenæi.

SEQVITVR IRENAEVS, qui eodem seculo floruit, quo Iustinus, licet paulò posteriùs. Is igitur in libro 4. contra hæreses, cap. 34. disputans contra hæreticos, qui negabant Christum esse Filium Creatoris, & Creatorem mundi huius, ita loquitur: *Quomodo autem constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicant, id est, Verbum eius, per*

quod

quod lignum fructificat, defluunt fontes, dat primùm quidem fœnum, pòst deinde spicam, deinde plenum triticum in spica. Ex hoc loco nos tale argumentum facimus. Irenæus probat Christum esse Creatorem, ex eo, quod panis per consecrationem fit corpus Christi: igitur credebat reipsa, & non sola significatione mutari panem in corpus Christi; nam mutatio realis requirit planè omnipotentiam Creatoris, non autem impositio nouæ significationis.

Respondet ad hoc argumentum Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 62. & 157. Irenæum non probare Christum esse Filium Creatoris, vel Creatorem ex transmutatione panis in corpus suum, sed ex eo, quod vtitur pane ad corpus suum significandum, & quia Patri gratias agit, cùm pane illo vtitur: non enim decebat, vt Filius illius Dei, qui est contrarius Creatori, vteretur rebus aduersarij sui, & de illis Patri suo gratias ageret.

At contrà; nam Inprimis argumentum ex vsu rerum Creatoris fecerat Irenæus in proximis verbis superioribus: dixerat enim solam Ecclesiam rectè offerre Deo oblationem cum gratiarum actione ex creatura eius; hæreticos autem offerre non posse, cùm non agnoscant eum esse Creatorem. Quid ergo opus erat, vt rursus idem argumentum repeteret? Adde, quòd illa verba: *Quomodo autem constabit eis, &c.* indicant nouum argumentum inchoari; alioqui dixisset: Quomodo enim, si hæc ratio ad argumentum præcedēs pertineret. Deinde, Irenæus hoc loco ex Eucharistia probat Christum non solùm esse Filium Creatoris, sed etiam ipsum Creatorem, cùm ait, non posse constare panem Eucharistiæ esse corpus Domini sui, nisi fateantur ipsum esse Verbum illud, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, &c. At hoc argumentum nihil concludit, nisi ponamus veram, & realem mutationem in pane fieri. Posset enim Christus vti pane ad corpus suum significandum, etiamsi non esset Creator illius panis; quemadmodum nos vtimur hedera, quam non creauimus, ad vinum designandum. Immò nec probat hoc argumentum Christum esse Filium Creatoris: potest enim vti rebus Creatoris etiam is, qui nō est Filius Creatoris. Siquidem probat, id solum est, Christum non esse aduersariū Creatoris; nec enim vteretur rebus aduersarij sui. At Irenæus Filium

lium Creatoris, & Creatorem affirmat esse Christum ex hac mutatione panis in corpus suum.

SECVNDVM testimonium est in eodem capite in illis verbis: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini, & sanguine alitur?* Et paulò infrà: *Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non cõmunis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus cõstans, terrena, & cœlesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.*

Ex his verbis tria argumenta colligimus. PRIMVM est: Corpora nostra incorruptibilia fiunt, quia aluntur corpore Christi: ergo corpus Christi non solùm animis percipitur, sed etiam corpore ex Irenæi sententia. At corpus non potest in cœlum conscendere, vt ibi gustet Christi carnem; ergo verè præsens est in Eucharistia ipsa Christi caro. SECVNDVM est: Panis terrenus post inuocationem Dei, seu mysticas preces, non est amplius communis panis, sed est cibus constans duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti. Non potest autem res illa cœlestis esse, nisi corpus Christi; igitur verè est in Eucharistia corpus Christi. TERTIVM: Ita panis mutatur ex terreno in cœlestem per inuocationem Dei, sicut corpora nostra mutabuntur per Eucharistiam ex mortalibus in immortalia. Sed corpora nostra reipsa fient immortalia, non autem sola significatione: igitur panis terrenus reipsa fit corpus Christi, non sola significatione.

Ad omnia respondere conãtur hæretici. Ad PRIMVM Beza respondet in Cyclope, per Eucharistiam corpora fieri immortalia, quia per eam fide coniungimur ipsissimo corpori Christi, ex quo tàm animus, quàm corpus viuificatur. Paulò planiùs id explicat Petrus Martyr, libro contra Gardinerum, obiecto 151. vbi dicit, per Eucharistiam corpora nostra fieri immortalia, quia per eam fide apprehendimus Christum; ex ea fide renouatur anima; ea renouatio redundat in corpus, illudque facit paulatim aptum instrumentum Dei, & vitæ æternæ capax.

AT contrà. NAM Irenæus (vt aduersarij fatentur) contendit probare hæreticis sui temporis veram carnis nostræ resurrectionem aliquando futuram; idque probat, quia ipsa caro nostra per Eucharistiam coniungitur immortali, & viuifi-

catrici Christi carni. At si esset vera aduersariorum sententia, Irenæi argumentum vel nihil concluderet, vel certè esset ſuperuacaneum. Nam qui negant resurrectionem carnis, non admittunt illam redundantiam gratiæ ex anima in corpus, in qua ponit Petrus Martyr totam vim argumenti Irenæiani, neque admittent, quod dicit Beza, Christi corpus animo apprehensum, animam & corpus viuificare; immò dicent inde loqui, corpus non viuificari, sed solam animam, cùm illa solum Christum apprehendat. DEINDE, quid erat opus vrgere tantopere Eucharistiam ad probandā resurrectionem, quod Irenæus facit, tum hoc loco, tum lib. 5. & alibi? Nam satis erat dicere, Christum per fidem apprehensum viuificaturū animas & corpora nostra: impertinens autem est; vnde excitetur illa fides, vtrum sumptione Eucharistiæ, aut Baptismi, aut solo Dei verbo, aut aliquo miraculo; ista enim omnia nihil sunt apud aduersarios, nisi instrumenta excitandæ fidei.

Ad SECVNDVM respondet Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 152. & 153. Eucharistiam vocari panem nō communem, quia est Sacramentum quoddam, proinde panem sacrum non vulgarem dici debere. Constare autem, ait, re terrena, & cœlesti, id est, symbolo, & re significata; licet res significata procul absit, sine pane, & sanctificatione. Est enim panis res terrena, sanctificatio autem, qua panis Sacramentum efficitur, res est cœlestis.

Vtraque absurda est explicatio: ac PRIMVM rem terrenam esse symbola, rem cœlestem esse rem significatam, sed absentem, nullo modo fieri potest. Nam nihil constare dicitur ex eo, quod in ipso non est: Eucharistiam autē constare dicit Irenæus ex duabus rebus, terrena vna, altera cœlesti; vult ergo vtramque rem esse in ipsa Eucharistia.

Respondet Martyr, omninò constare posse aliquid ex eo, quod in ipso non est: *Nam sermo noster*, inquit, *constat ex voce & re significata; & tamen res significata sæpe longissimè abest à voce. Præterea Paulus dicit, Sacramenta veteris Testamenti constitisse ex symbolis, & corpore Christi: manducabant enim eandem escam nobiscum.* 1. Corinth. 10. *At corpus Christi tam procul aberat, vt ne natum quidem esset.*

Hic verò prodit suam imperitiam Petrus Martyr. Quis enim vnquam dixit, sermonem constare ex voce, & re significata? nónne relatiuè opponuntur signum, & res significata? quo-

quomodo igitur potest aliquid ex oppositis constare? fefellit eum fortasse, quod dici solet, sermonem constare ex voce, & significatione. Sed significatio in ipsa voce est, vt relatio in suo subiecto; ac proinde non potest ex ea probare Petrus Martyr aliquid constare ex eo, quod in ipso non est. Quod verò addit de Sacramentis veteribus ex Paulo, impudens mēdacium est. Nusquam enim Paulus dixit, Sacramenta vetera constitisse ex symbolis, & corpore Christi: nec dixit Patres veteris Testamenti manducasse eandem escam nobiscum, vt suprà sæpius demonstrauimus.

Iam verò illa ALTERA expositio, qua per rem cœlestem intelligunt consecrationem, siue sanctificationem, æquè facilè refelli potest. Nam nullam ipsi agnoscunt veram consecrationem panis; quam enim nos adhibemus, incātationem vocant; sed solùm illis consecratio est, panem deputari à Deo ad Sacramenti vsum, id est, vt repræsentet corpus Christi: quæ consecratio nihil reale ponit in pane, sed merum respectum rationis. Porrò Irenæus de rebus loquitur, non de entibus rationis, cùm dicit Eucharistiam constare duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti. Et confirmatur argumentū ex ipso aduersariorum testimonio. Nam cùm quæritur, quid sit res terrena, & nos dicimus esse accidentia panis sensibilia, illi clamant, rem terrenam debere esse substantiā, non sola accidentia. Si ergo res terrena, vt verè dici possit res, debet esse substantia; res cœlestis, vt res verè dici possit, nónne debet esse etiam substantia? quomodo igitur exponunt per rem cœlestem, cōsecrationem, quæ in re nihil est? PRAETEREA nemo ita loquitur de aliis Sacramentis, vt dicat aquam Baptismi constare duabus rebus, vna terrena, altera cœlesti; & tamen aqua Baptismi, symbolum est Sacramenti, vt panis Eucharistiæ. DENIQVE consecratio non habet eam vim, quam tribuit Irenæus rei cœlesti in Eucharistia: ipse enim vult Eucharistiam, quia re cœlesti cōstat, facere corpora nostra immortalia ex mortalibus. At non habet sola consecratio istam virtutem, & præsertim secundum aduersarios, qui nullam vim tribuunt Sacramentis, nisi ad fidem excitandam repræsentando. Vera igitur expositio est, rem terrenam esse id, quod sensu percipitur in Eucharistia (illud enim etsi reuera substantia non sit; tamen vera res, & verè terrena est, alioqui sensibus corporalibus apprehendi non posset) rem cœlestem esse id,

quod creditur, nimirum Christi corpus gloriosum, & immortale.

Ad TERTIVM nostrum argumentum respondet Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 152. ex verbis Ireneæ colligi contrarium eius, quod nos volumus. Ille enim dicit, sic mutari panem per consecrationem, & ex communi fit sacrum, & cœlestem, quomodo per ipsam Eucharistiam corpora nostra fiunt immortalia ex mortalibus. At nostra corpora non mutantur substantialiter, sed accidentaliter tantùm; ergo & panis ille non mutatur nisi accidentaliter; quanimirum fit Sacramentum religionis, cùm antea cibus esset tantùm vulgaris.

Respondeo dupliciter. PRIMO, quę adferuntur vt similia debere esse similia in re, de qua disputatur, non autem in omnibus. Volebat autem Irenæus ostendere, corpora nostra verè resurgere, & fieri ex mortalibus immortalia: id ostendit hac similitudine; Sicut panis communis, & proinde corruptibilis per consecrationem fit panis cœlestis, & incorruptibilis, ita corpora nostra corruptibilia per Eucharistiæ perceptionem fiunt incorruptibilia. In qua similitudine id requiritur, & sufficit, vt sicut corpora nostra verè mutãtur, & fiunt incorruptibilia ex corruptibilibus; ita panis ille communis verè mutetur, & fiat incorruptibilis: vtrum autem id fiat per mutationem substantiæ, aut accidentium, impertinens est, vt patet.

SECVNDO tamen respondeo cum Ioan. à Louanio in lib. de Eucharist. Irenæum loqui de mutatione substantiali, tam panis, quàm etiam corporum nostrorum. Nam loquitur de mutatione, quæ fiet in resurrectione, quando pulueres, seu cineres corporum nostrorum mutabuntur in corpora humana gloriosa, & immortalia: id enim apertissimè Ireneus demõstrat lib. 5. cap. 2. Ibi enim cùm dixisset non posse fieri, quin caro nostra resurgat immortalis, cùm nutriatur corpore, & sanguine Christi, rebus nimirum immortalibus; ita subiũgit: *Et quemadmodũ lignum vitis depositũ in terra suo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & dissolutum, multiplex surgit per Spiritum Dei, qui cõtinet omnia, quæ deinde per sapientiam in vsum hominibus veniunt, et percipientia verbum Dei fiunt Eucharistia, quod est corpus, & sanguis Christi: sic & nostra corpora ex ea nutrita, & reposita in terra,*

ram, & resolutà in ea, resurgent in suo tempore Verbo Dei resurrectionem eis donante, in gloriam Dei Patris. Vbi pulchrè Irenæus comparat corpora nostra cum grano tritici, quod in terra dissoluitur, & corrumpitur; virtutē autem Eucharistiæ cum spiritu illo, seu genitali virtute, quæ corruptum granum resurgere facit. Nam quemadmodum granum frumenti, etiamsi mutatum fuerit in putredinem; tamē propter illam vim genitalem, quam habet, resurgit in spicā: ita corpora nostra, quamuis in puluerem resoluantur; tamen propter virtutem receptam à cōmunicatione carnis, & sanguinis Domini, resurgunt gloriosa, & immortalia. Et hoc est etiam, quod Irenæus significat, cùm ait, corpora nostra consistere, & augeri ex corpore, & sanguine Christi; quia nimirum Eucharistia facit, vt corpora non solùm non pereant, sed etiam vt resurgant aucta pluribus donis, quàm antea haberent: sicut etiam granum non resurgit simpliciter in granum, sed in spicam, id est, multiplicatum, & auctum.

Vnum argumentum ex Irenæo pro se adducit Petrus Martyr libro contra Gardin. obiecto 154. 156. 157. Nam Irenæus scribit, ipsum panem esse corpus Christi, quod non potest esse verum, nisi tropicè accipiendo corpus Christi, lib. 4. cap. 32. *Eum*, inquit Irenæus, *qui est ex creatura panem accepit, & gratias egit, dicens; Hoc est corpus meum: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est.* Et libro eodem cap. 34. *Quomodo constabit eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini? &c.* Et libro eodem capite 57. *Accipiens panem, suum corpus confitebatur.*

RESPONDEO, Irenæus non significat, panem simpliciter esse corpus Christi, sed panem, in quo gratiæ actæ sunt, id est, panē sanctificatum, & factum Eucharistiam, vt IVSTINVS loquebatur, τροφὴν εὐχαριστηθεῖσαν, Credibile enim omninò est, Irenæum eadem voce Græca vsum, quam interpres non potuit reddere vnica voce, sed per circumloquutionem expressit. Porrò, panis factus Eucharistia, verè, & propriè est corpus Christi. Similis loquutio esset, si quis diceret; Virga Moysis versa in draconem ambulabat, & comedebat: & aqua à Christo in vinum conuersa, colorem, & saporem vini habebat.

Profert etiã aliud argumentum Petrus Martyr ex eo, quod Irenæus dicit, corpore Christi ali, & augeri corpora nostra. Sed hoc iam est solutum.

CAPVT SEPTIMVM.

TERTIA ætas Ecclesiæ ab anno Domini CC. ad CCC.

Testimonium Tertulliani.

IN TERTIA ætate habemus tres testes, Tertullianum, Origenem, Cyprianum. TERTVLLIANVS ad initium anni CC. floruit, & quamuis hæreticus fuerit Montanista in extrema ætate sua, tamen à nullo veterum Patrum reprehenditur hoc nomine, quòd errauerit circa Sacramentum Dominici corporis. Ita que potest ad testimonium dicendum, tanquam auctoratissimus, & doctus, admitti, vt etiam eum admittunt hæretici huius temporis.

Is igitur in lib. 2. ad vxorẽ, cùm hortaretur fœminas Christianas, vt non nuberent Gentilibus maritis, præter alia argumenta, quibus id persuadere nititur, vnum sumit ab Eucharistiæ communicatione. Nam aut oportebit clàm marito sumere Eucharistiam, & hoc vix fieri poterit, aut illo sciente, ita tum exponetur Sacramentum contemptui: *Non sciet*, inquit, *maritus quid secretò ante omnem cibum gustes; & si sciuerit, panem, non illum credit esse qui dicitur.* Hæc ille. Vbi Tertullianus satis apertè indicat Eucharistiam non esse panem materialem, licet id videatur esse Gentilibus, sed esse Christum.

Respondet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum obiecto 160. velle Tertullianum dicere, Gentiles non scire Eucharistiam esse Sacramentum, sed prophanum panem solummodo credere.

AT repugnat ratio Grammaticæ. Nam Tertullianus ait: *Etsi sciuerit, panem, non illum credit esse, qui dicitur*: non autem ait; Non illud credit esse, quod dicitur: certè Sacramentum est generis neutri, non masculini. Denique nulla diuina cultu serat, vel fœminæ Christianæ significandi panem illum esse sacrum, quòd repræsentaret Christum; vel viro Gentili id credere.

credendi. Tertullianus autem loquitur de re, quam maritus Gentilis non facilè credere posset, nec tutò illi explicanda esset.

Idem Tertullianus in libro de corona militis, inter alios Christianos ritus ponit summam cautionem, quam adhibebant Christiani, ne aliquid Eucharistiæ in terram caderet: *Calicis*, inquit, *aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxiè patimur*. Hæc ille. De quo argumento suprà diximus in testimonio S. Pij Papæ.

Idem Tertullianus in lib. de resurrect. carnis probat, verè carnem resurrecturam, & non solam animam saluandam, ex eo, quòd omnia Sacramenta per corpus transeunt ad animã: *Caro*, inquit, *abluitur, vt anima emaculetur; caro inungitur, vt anima consecretur; caro corpore, & sanguine Christi vescitur, vt anima de Deo saginetur*.

Respondet Petrus Martyr loco citato, & Beza in Cyclope, & Boquinus in libro de cœna Domini, à Tertulliano vocari corpus Christi ipsum Sacramentum corporis, quia repræsentat per modum signi ipsum verum corpus Christi.

At si ita est, argumentum Tertulliani concidit. Dicent enim hæretici, qui negabant veram resurrectionem, quòd sicut sola anima verum corpus Christi percipit, caro autem non ipsum corpus, sed eius figuram: ita solam animam verè, & propriè resurgere, carnem autem non verè & propriè, sed metaphoricè.

Idem denique in libro de idololatria reprehendens quosdam, qui artifices idolorum ad Sacerdotium, vel certè Diaconatum promouebãt: *Proh scelus*, inquit, *semel Iudæi Christo manus intulerant, isti quotidie corpus eius lacessunt, ô manus præcidendæ, &c.* At certè non conferret Tertullianus crimen eorum, qui indignè tractant hoc Sacramentum, cum Christi crucifixione, nec manus illas præcidendas diceret, si tantùm putaret esse in Sacramento corporis Christi figuram. Nam etiamsi iniuria imaginis refertur (vt suprà diximus) ad exemplar; tamen quando non fit ea intentione, vt lædatur exemplar, non est crimen vllo modo conferendum cum iniuria, quæ fit ipsi exemplari in se. Tertullianus autem non loquitur de illis, qui dedita opera, & vt CHRISTVM iniuria afficerent Sacramentum eius violabant, sed de

illis, qui cùm peccatores essent, audebāt corpus Domini tractare, & porrigere communicaturis.

Sed videamus quid illi ex Tertulliano adferant. Tria igitur testimonia ex illo producunt. PRIMVM est lib. 1. contra Marcionem, paulò ante medium: *Sed ille*, inquit, *&c. nunc nec aquam reprobauit Creatoris, qua suos abluit, nec oleū, quo suos ungit, nec mellis & lactis societatem, quo suos infantat, nec panem, in quo ipsum corpus suum repræsentat.*

RESPONDEO, verbum Repræsentandi ambiguum est: significat enim præsentem rem aliquam facere, siue reipsa, siue in signo aliquo, vel imagine. Ac, vt omittā testimonia Ciceronis, & etiam sanctorum Patrum, qui frequenter vtuntur hac voce ad significandum rem aliquam verè, & propriè præsentem exhiberi: Tertullianus ipse vtriusque significationis exempla præbere potest, libro 4. in Marcionem, circa medium: *Itaque*, inquit, *iam repræsentans eum: Hic est Filius meus, &c.* vbi dicit Deum Patrem, qui aliquando promiserat Filium, eundem repræsentâsse, cùm ait in monte Thabor: *Hic est Filius meus.* vbi apertissimè vocat repræsentare, exhibere reipsa: & in libro contra Praxeam vocat Filium Patris repræsentatorem, quia reuera Pater est in Filio. Sed ipse idem in libro de pœniten. distinguit adulterium reipsa commissum, ab adulterio per concupiscentiam in mente repræsentato; vbi repræsentare est exhibere non reipsa, sed in imagine.

Cùm ergo vox ambigua sit, nō potest rectè vllo modo colligi, Tertullianum loqui de repræsentatione in signo, & nō in re; immò contra potiùs, quia magis propriè dicitur repræsentari, quod reipsa exhibetur, quàm quod solùm in signo: probabilius colligetur Tertullianum loqui de repræsentatione, qua reipsa corpus Domini exhibetur.

Quare Petrus Martyr libro cōtra Gardin. obiecto 160. tractans hunc locum Tertulliani, fatetur non posse ex hoc solo loco aliquid certi concludi, sed oportere ex aliis locis venari mentem Tertulliani, & remittit nos ad alium locum, quem nos paulò pòst excutiemus.

SECVNDVM testimonium proferunt ex lib. 3. cōtra Marcionem, & ex libro contra Iudæos: nam eadem verba in vtroque libro habentur. Sic ergo Tertullianus in libro contra Iudæos, ait: *De hoc ligno Deus per Hieremiam insinuat, quod esset in*

essetis dicturi; Venite mittamus lignum in panem eius. Vtique in corpus eius lignum missum est: sic enim Christus reuelauit, panem corpus suum appellans, cuius retro corpus in panẽ Prophetes nunciauit. Et rursus sic ait lib.3. in Marcionem: *Hoc lignum, & Hieremias tibi insinuat dicturis prædicans Iudæis; Venite mittamus lignum in panem eius, vtique in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quoque vestro reuelauit, panem corpus suum appellans, vt & hinc iam eum intelligas corporis sui figuram panis dedisse, cuius retrò corpus in panem Prophetes figurauit.*

RESPONDEO, hic locus Catholicis fauet, non hæreticis, si sententia Tertulliani diligenter consideretur. Nam scribit ipse apud Hieremiam per panẽ intelligi corpus Christi, quod in ligno crucis affixum fuit: atque addit, Christum ipsum ita explicuisse prophetiam Hieremiæ, cùm de pane Eucharistiæ dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

Vbi necesse est per panem apud Hieremiam non accipere panem materialem, qui significet corpus Christi (vt hæretici loquuntur de pane Eucharistiæ) sequeretur enim panem fuisse crucifixum, non autem ipsum Christum, si ita acciperemus eo loco panem; sed accipere cogimur per panem, ipsum verum Christi corpus, quod est panis vitæ. Itaq; Hieremias loquitur quidem figuratè, sed tropus non est in eo, quòd panis dicatur corpus, quia sit corporis signum; sed in eo, quòd corpus dicatur panis, quia nutrit animas nostras instar panis: vt etiam rectè exposuit Lactantius lib.4. diuin. Instit. cap.18. vbi dicit, corpus Domini vocari panem à Hieremia, quia est cibus, & vita hominum, qui credunt in eum. Sed Christus per Tertullianum declarauit prophetiam Hieremiæ, cùm ait de pane: *Hoc est corpus meum*, ergo Christus non de pane materiali dixit: *Hoc est corpus meũ*; sed de pane cœlesti, qui est verè corpus eius. Nam si Dominus de pane materiali dixisset: *Hoc est corpus meum*, sequeretur, panem materialem fuisse pro nobis crucifixum; de illo enim pane dixit: *Hoc est corpus meũ*, secundum Tertullianum, de quo dixit Hieremias: *Mittamus lignum in panem eius.* Quare ex sententia Tertulliani, illud pronomen, *Hoc*, demonstrat quidem panem, sed panem cœlestem, vel certè demonstrat panem terrenum, non qui maneat, sed qui mutetur in corpus Christi, vt sensus sit eorum verborum (secundum Tertullianum) *Hoc est corpus meum*, id

est, Hic panis, quem vobis porrigo, non est panis communis, sed est ipsum corpus meum: vel, Hoc, quod hactenus fuit panis communis, iam est corpus meum.

Porrò illa verba obscurissima Tertulliani ex lib.3. contra Marcionem: *Hinc intelliges corporis sui figuram panis dedisse*, non significant Christum dedisse Apostolis figuram corporis sui, non ipsum corpus: alioqui non diceret corporis figuram panis, sed figuram corporis panem dedisse. Significat igitur Christum dedisse, id est, explicuisse, siue implêsse figuram corporis sui, quam in pane Hieremias posuerat. Itaque sic ordinanda sunt illa verba; Hinc intelliges corporis sui figuram, figuram, inquam, panis, id est, in panis vocabulo latentem, Christum apparuisse; vnde subiungit: *Cuius retro corpus in panem Prophetes figurauit*. Est enim antithesis quędam in his verbis notanda: nam sicut Hieremias panem dixit, cùm significare vellet corpus Domini; sic è contrario Dominus corpus suum esse dixit, cùm panem vitæ discipulis daret.

Sequitur TERTIVS locus ex lib.4. contra Marcionem, vbi sic legimus: *Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit; Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.*

RESPONDEO; Priora verba huius testimonij, quod omnes Sacramentarij tanquam Achillem quendam in prima acie constituunt: pro nobis maximè faciunt: posteriora autem nihil obsunt caussæ nostræ. Illud enim: *Acceptum panem corpus suum fecit dicendo; Hoc est corpus meum*, apertè indicat panis realem mutationem in corpus Christi; illud autem: *Hoc est figura corporis mei*, non significat (vt Sacramentarij credunt) panem Eucharistiæ esse figuram corporis Domini, sed quod fuit olim figura in Testamento veteri, nunc in corporis veritatem esse mutatum. Coniungitur enim illud, *Figura corporis mei*, non cum voce proximè præcedente, *corpus meũ*, sed cum pronomine, *Hoc*, vt sit hic sensus; Acceptũ panẽ corpus suum fecit, dicendo, Hoc, id est, panis, qui olim fuit figura corporis mei, nunc est corpus meum: vbi pronomen, *Hoc*, demonstrat panem, non qui manet, sed qui mutatur, vt suprà diximus.

Id autem ita esse probatur PRIMO ex illis verbis sequentibus: *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus*. Si enim per figuram intelligeret Eucharistiam, non diceret, *non fuisset*

fuisset, sed, non esset: loquitur igitur de figura Testamenti veteris, quæ sine dubio vera figura nõ fuisset, nisi corpus verum ei responderet.

SECVNDO idem patet ex verbis paulò infrà sequentibus: *Cur*, inquit, *panem corpus suum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi, dicentis per Hieremiam; Venite coniciamus lignum in panem eius, scilicet crucem in corpus eius? Itaq; illuminator antiquitatum quid tunc voluerit significasse panem, satis declarauit, corpus suum vocans panem.* Vbi Tertullianus dicit, Christum vocasse corpus suum panem, non peponem, aut aliquem alium cibum, vt impleret figuram Hieremiæ, qui nomine panis significauerat Christi corpus: non ergo Christus instituit in Eucharistia figuram corporis sui, vt aduersarij volunt, sed impleuit figuram veterem ex pane conficiendo corpus suum.

TERTIO ex verbis aliis sequentibus, vbi explicans prophetiam Iacob. Genes. 49. *Lauabit in vino stolam suam; & in sanguine vuæ pallium suum. Stolam*, inquit, *carnem demonstrat, & vinum sanguinem. Ita & nunc sanguinem suum in vino consecrauit, qui tunc vinum in sanguine figurauit.* Vbi NOTANDVM, quòd sicut apud Hieremiam panis significabat corpus, quia corpus Domini est cibus fidelium, vt suprà diximus: ita vinum apud Iacobum Patriarcham significat sanguinem Domini, quia sanguis Domini est potus fidelium. Christus autem vt explicaret istas figuras, seu vaticinia, corpus sub specie panis, & sanguinem sub specie vini nobis tradidit: & sanè si non verum corpus, & sanguinem reipsa dedisset, non rectè explicuisset, vel implêsset vaticinia. Nam tàm Hieremias per panem verum corpus, quàm Iacob per vinum verum sanguinem prænunciauit, vt Tertullianus dicit. Illa autem verba Tertulliani: *Qui tunc vinum in sanguine figurauit*, referũtur ad illa verba Iacobi, *in sanguine vuæ pallium suum.* Vult enim dicere, per sanguinem vuę intelligi vinum, sed per vinum intelligi sanguinem Domini, vt ipse explicat, cùm ait per stolam carnem, per vinum sanguinem demonstrans.

QVARTO denique idem patet ex progressu totius libri. Nam propositum eius erat ostendere Christum in Euangelio non destruxisse Testamentum vetus, sed illud implêsse. Itaq; percurrit Tertullianus plurima Christi opera, ac demõstrat

ſtrat Chriſtum in omnibus illis dediſſe operam, vt impleret figuras legis: igitur hoc etiam loco non inducit figuram inſtitutam in Teſtamento nouo, ſed impletionem tantùm veterum figurarum.

CAPVT OCTAVVM.

Teſtimonium Origenis.

ORIGENES, qui Tertulliano non multò poſterior fuit, multis in locis de Sacramento Euchariſtiæ loquitur: ac PRIMVM homil.13. in Exod. exponens cap.25. eius libri, cùm hortari vellet populum, vt non contemneret verbum Dei, adducit exemplum diligentiæ omnium Chriſtianorũ in conſeruando Chriſti corpore: *Volo*, inquit, *vos admonere religionis veſtræ exemplis: noſtis, qui diuinis myſteriis intereſſe conſueuiſtis, quomodo cùm ſuſcipitis corpus Domini, cùm omni cautela, & veneratione ſeruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne conſecrati muneris aliquid dilabatur; reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſi quid inde per negligentiam decidat.* Hæc ille. Porrò aduerſarij, neq; corpus Domini ſeruant, cùm non agnoſcant Sacramentum, niſi in vſu, neque conſecrant, neque reos ſe putãt, ſi quid illius panis, aut vini in terram cadat. Et meritò non putant, quia nihil niſi panem habent: at ſi verè corpus Domini haberent, aut habere ſe crederent, certè vel diligentiſſimè conſeruarent, vt ſemper Eccleſia fecit, aut ſe apertè impios, & ſacrilegos teſtarentur. Ad hoc teſtimonium, vt etiam adſequens, non vidi reſponſionem aduerſariorum.

ALTERVM teſtimonium Origenis eſt in hom.5. in diuerſa loca Euangelij, in qua tractat de puero Centurionis: *Quando ſanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane, & poculo frueris, manducas, & bibis corpus, & ſanguinem Domini, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipſum, imitare hunc Centurionem, & dicito; Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Hæc ille. Sanè iſta non poſſunt rectè dici niſi de vero corpore Domini, quod verè ore corporis accipiatur. Nam ſi loqueretur Origenes de corpore Domini per metonymiam, id eſt, de pane ſignificante corpus Chriſti, non vocaret eum

panem

panem incorruptum epulum, nec ei dici vellet: *Domine non sum dignus, &c.* Si verò loqueretur de ipso Christo per panem significato, qui per fidem accipitur, non diceret: *Vbi indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Nam secundum aduersarios Christus per fidem non potest accipi nisi à piis, & ad vitam; quod enim indignè accipitur ab impiis, non est nisi externum symbolum, secundum aduersarios. At Origenes illi, qui ingreditur ad pios, & impios, vult dici: *Domine non sum dignus*, ergo vel vult adorari, & inuocari panē, quod est absurdissimum; vel vult sub illis speciebus verè Christum ipsum contineri.

TERTIVS locus est homil. 7. in lib. Numeri: *Tunc*, inquit, *in ænigmate erat Manna cibus, nunc autem in specie caro Verbi Dei est verus cibus, sicut ipse dicit, quia caro mea verè est cibus.* Hæc ille. At certè species cùm ænigmati opponitur, idē significat, quod veritas collata figuræ. Si autem Eucharistia esset corpus Christi solùm tropicè; non in specie, sed in ænigmate dici deberet caro Domini: nam etiam Manna erat corpus Domini tropicè, id est, significatiuè. Et confirmatur argumentum ex verbis præcedentibus, vbi Origenes dicit Hebræos habuisse Baptismum in ænigmate, dum transirent mare rubrum, nobis autem in specie per Baptismum conferri regenerationem. At vera regeneratio nobis datur in Baptismo, quam non dabat, sed adumbrabat solùm transitus maris rubri: ergo eodem modo vera caro nobis datur in Eucharistia, quam non dabat, sed in ęnigmate significabat Manna Iudęorum.

Ad hunc locum respondent aduersarij; ac maximè Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par. 4. Origenem loqui de modo loquendi, non de existentia rerum, id est, asserere Iudæos habuisse corpus Christi in ænigmate, quia non declarabatur eis, quid significaret Manna: nobis autem dari in specie, quia apertè nobis dicitur, quid significet panis Eucharistiæ.

Sed fallitur, aut fallit Petrus Martyr. Nā Origenes vtrumq; dicit, & Deum loquutum olim in ænigmate, nunc autem apertè loqui; & Deum dedisse in ænigmate, quod nunc in specie dat. Sic enim ait: *Veruntamen Moyses, priusquam acciperet Aethiopissam, non est scriptum, quia in specie loquutus sit ei Deus, & non in ænigmate: sed vbi accepit Aethiopissam, tunc*

dicit

dicit de eo Deus, quia os ad os loquar ad eum, in specie, & non in ænigmate. Modò enim cùm Moses venit ad nos, & coniunctus est huic nostræ Aethiopissæ, lex Dei, iam non in figuris, & imaginibus, sicut prius, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur: & quæ prius in ænigmate designabantur, nunc in specie, & veritate complentur. Hæc ille. Vides hîc non solùm Deum clarius loqui, sed etiam reipsa præstare, quæ in ænigmate designabat? Eucharistia igitur veram carnem continet, quam in ænigmate Manna designabat.

Videamus nunc quid illi contra nos adferant ex Origene. Profert Petrus Martyr loca sex Origenis in lib. contra Gardinerum, obiecto 162. & sequentibus, quę tamen, aut nihil concludunt, aut nobis magis, quàm aduersariis fauent. PRIMVS locus est ex homilia 16. in Numeros: *Bibere,* inquit, *dicimur sanguinem Christi non solùm Sacramentorum ritu, sed etiam cùm sermones eius recipimus.* Hæc ille. Hinc aduersarij probare nituntur in Sacramentis non bibi sanguinem Christi, nisi spiritualiter, sicut non nisi spiritualiter bibitur in concione.

AT contrarium potius sequitur. Non enim dicit Origenes eodem modo bibi Christi sanguinem in Sacramentis, quo bibitur in concione; immò cùm distinguat hos duos modos, indicat esse modos diuersos; & per hoc bibi in concione spiritualiter, in Sacramentis autem reipsa.

SECVNDVS locus est ex commentario Origenis in cap. 16. Matth. vbi sic legimus: *Panis iste, quem Deus Verbum corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum.* NOTAT Martyr panem ipsum vocari corpus Christi; proinde panem materialem esse in Eucharistia. DEINDE addit, eum panem dici verbum, quia Sacramenta sunt verba visibilia. ADDIT denique, non posse panem dici verbum nutritorium, si per transubstantiationem euanescat: id enim quod nihil est, non potest aliquid nutrire.

RESPONDEO; Origenes prætermisso literali sensu omnibus noto, exponit mysticè totum hunc locum. Nec per panem intelligit panem materialem, qui sit verbum visibile: sed intelligit sermones Christi, seu verba Dei non visibilia, sed audibilia; dicit enim hoc verbum esse verbum de Deo Verbo procedens, & panem de pane cœlesti, id est, esse sermonem quem loquitur Christus, qui est Deus Verbum, & panis cœlestis.

ſtis. Vide totum locum tract.35. in Matth. & nihil dubitabis, quin myſtica ſit, non literalis Origenis expoſitio.

TERTIVS locus eſt in homil.7. in Leuit. vbi poſtquam dixerat Origenes, carnem Chriſti eſſe verbum Dei, ſubiungit: *Si enim ſecundnm literã ſequaris hoc, quod dictum eſt; Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, occidit hæc litera.* Vbi videtur non admittere vllum alium ſenſum, niſi myſticum.

Reſpondeo PRIMVM; Si quid probat hoc teſtimonium, ſolùm probat non agi de Euchariſtia in 6.cap. Ioan. non autem probat in Euchariſtia nõ eſſe verum Chriſti corpus. Nam etiam aduerſarij docent Ioan.6. non agi de Euchariſtia; & tamen non concederent, carnem Chriſti non manducari, niſi audiendo concionem: hoc enim eſſet planè tollere Sacramentum Euchariſtiæ.

Dico SECVNDO, illa verba: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis*, tribus modis exponi poſſe. VNO modo prorſus myſticè, & figuratè, & hoc modo exponit hoc loco Origenes, dum per carnem Domini intelligit ſermones diuinos. ALTERO modo prorſus ad literam, id eſt, ſine vlla adiunctione myſterij; & hoc modo acceperunt Capharnaitæ, qui putârunt edendam Chriſti carnem, quomodo comeduntur ceterę carnes, id eſt, eam lacerando & conſumendo: & de hoc ſenſu rectè dicit hoc loco Origenes: *Litera occidit.* & Auguſtinus lib. 3.doctrinæ Chriſtianæ, cap.16.dicit, verba Domini ita ad literam accepta, ſcelus quoddam ſonare. TERTIO modo non omninò ad literam, nec omninò figuratè, ſed ad literam quoad ſubſtantiam rei, & manducationis, figuratè autem, quoad modum manducationis, vt videlicet ſenſus ſit; manducandam verè Chriſti carnem, ſed ſine vlla ſui læſione, vt ſupra diximus in explicatione ſententiæ S.Auguſtini de his verbis: atque hunc ſenſum hoc loco Origenes non attingit, ſed non reiicit; & homil.7. in Numeros, eundem apertè recipit cùm de Euchariſtia ad literam exponit illa verba: *Caro mea verè eſt cibus.*

QVARTVS locus eſt homil.9. in Leuit. prope finem: *Non hæreas in ſanguine carnis, ſed diſce potius ſanguinem Verbi, & audi ipſum tibi dicentẽ, quia hic ſanguis meus eſt, qui pro vobis effundetur in remiſsionem peccatorũ.* Hîc Petrus Martyr doceri contendit, vt non exiſtimemus in Sacramento eſſe verum

ſangui-

ſanguinem carnis Dominicæ; ſed erigamus mentem ad ſignificationem Verbi. Si enim reuera ſanguis Domini eſſet in Eucharistia, oporteret illi inhærere, vt precio noſtro, illudque ſubmiſsè adorare.

RESPONDEO; Toto cœlo hoc loco aberrat Petrus Martyr cum aliis Caluiniſtis, dum exiſtimat ſanguinem Verbi eſſe prædicationem, ſeu ſignificationem verborum Domini. Vocat enim Origenes ſanguinem Verbi, ſanguinem verum, & corporalem Dei Verbi, id eſt, Chriſti; ac monet vt non inhæreamus in eo ſanguine, tanquã in ſanguine carnis, ac ſi nihil eſſet, niſi ſanguis quidam humanus; ſed conſideremus eum eſſe ſanguinem ipſius Dei, quo redempti ſumus. Vel (quod videtur probabilius) monet, vt non hæreamus in ſanguine carnis, id eſt, in ſanguine vitulorum, & hircorum, de quo loquitur Moſes in eo loco Leuitici; ſed eo dimiſſo aſcendamus ad ſanguinem Dei Verbi, qui per ſanguinem illum vitulorum, & hircorum ſignificabatur. Intelligere autem Origenem per ſanguinem Verbi ipſum verum, & corporalem Chriſti ſanguinem, patet, quia de hoc ſanguine Verbi dicit Origenes, eo nos eſſe redemptos. At non ſumus redempti ſignificatione verborum, ſed veri ſanguinis effuſione. ITEM dicit de hoc ſanguine ſcriptum eſſe: *Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effundetur.* At hæc verba non poſſunt intelligi de concione, ſed de vero ſanguine, vt patet. DENIQVE addit ibidem Origenes hęc verba: *Nouit qui myſteriis imbutus eſt, & carnem, & ſanguinem Verbi Dei: non ergo immoremur in his, quæ & ſciendibus nota ſunt, & ignorantibus patere non poſſunt.* Vbi Origenes dicit fideles ſatis noſſe, quid ſit caro, & ſanguis Verbi Dei, infideles autem nec ſcire, nec diſcere poſſe, niſi prius ad fidem veniant. At quid ſit concio, quid paſſio Chriſti prædicata, etiam infideles nôrunt: omnibus enim in commune prædicatur Euangelium; non igitur loquitur de concione, ſed de myſterio altiſſimo Euchariſtiæ, quod infideles non nôrunt, nec diſcere poſſunt. Vides quomodo teſtimonium Origenis contra nos allatum maximè nobis faueat?

QVINTVM teſtimonium ſumunt ex commentario in cap. 15. Matth. vbi Origenes tractans illa verba Domini: *Quod intrat per os, non coinquinat hominem.* quædam dicit de hoc Sacramento, quæ Petrus Martyr & alij Caluiniſtæ pro ſua ſententia adducunt. PRIMO dicit, corporalem eſum Euchariſtiæ rem

rem esse indifferentem, id est, nec bonum, nec malum: *Quod*, inquit, *ad esum per se attinet, neque ex hoc, quod non edimus de pane, Verbo Dei & per obsecrationem sanctificato, fraudamur aliquo bono; neque ex edendo abundamus aliquo bono: siquidem caussa defectus est malitia, peccataq; & abundantiæ caussa est iustitia, & recta facta.* Hæc ille. At si esset in Eucharistia reipsa Domini corpus, rectè prodesset vi sua, & non solùm ex bonitate sumentis. SECVNDO dicit, in Eucharistia esse materiam panis, quæ in secessum emittitur: *Et ille cibus*, inquit, *qui sanctificatur per Verbum Dei, & orationem, iuxta id, quod habet materiale, in Ventrem abit, & in secessum emittitur.* Et infrà: *Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè Domino comedenti illum.* TERTIO, vocat Eucharistiam corpus typicum, & symbolicum, & distinguit illud à vero Christi corpore: *Et hæc quidem*, inquit, *de typico, symbolicoque corpore. Multa porrò & de ipso Verbo dici possent, quod factum est caro, Verusque cibus, etc.* QVARTO dicit, corpus Christi non posse manducari à peccatoribus: *Si fieri posset*, inquit, *Vt qui malus adhuc perseueret, edat Verbum factum carnem, cùm sit Verbum, & panis Viuus, nequaquam scriptum esset; Quisquis ederit panē hunc, Viuet in æternum.* Ob hæc loca ita triumphat Petrus Martyr, vt dicat lib. 1. contra Gardinerum, obiecto 169. *Locum hunc nunquam nobis excutiet: Verba ita sunt perspicua, Vt nullis ambagibus, aut commentis possint mitigari.*

AD hæc loca quidam respondent, commentaria ista non esse integræ fidei, neque omnino constare, an sint Origenis: modus enim loquendi (quidquid sit de re) non parum dissonat ab his locis, quæ nos supra citauimus ex veris libris Origenis.

Alij respondent, Origenem hoc loco non loqui de Eucharistia, sed de pane quodam sanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Eucharistiæ, de quo scribit etiam Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. qui panis rectè dici poterat corpus Domini symbolicum, quia repræsentabat Eucharistiam, cùm eius loco daretur. Vnum obstat huic explicationi, quòd Origenes de isto pane indignè manducato intelligat Apostolum 1. Corinth. 11. vbi ait: *Propter hoc multi inter Vos imbecilles, & dormiunt multi.* Nisi fortè Origenes extendere voluerit verba illa Pauli, quæ propriè ad Euchari-

ſtiam pertinent, ad panem illum Catechumenorum; nam ſi modo, id eſt, ſeruata proportione, peccat etiam, qui contemnit panem illum ſanctificatum, licet multò minus, quàm qui deſpicit Euchariſtiam.

Sed his omiſſis, reſpondeo, illa omnia quæ Origenes dicit, poſſe rectè intelligi de Sacramento Euchariſtię. Ad PRIMVM igitur reſpondeo, loqui Origenem præcisè de eſu corporali Euchariſtiæ, abſtrahendo à bonitate, vel malitia ſumentis, & hoc modo verum eſt, eſum illum non prodeſſe, ſi adſit; nec obeſſe, ſi abſit. Nihil enim prodeſt comedere corporaliter Euchariſtiam, niſi adſit etiam ſpiritualis manducatio; quia hic cibus mentis eſt, non ventris: neque obeſt non manducare, ſi non ex contemptu, ſed aliqua iuſta de cauſſa omittatur Sacramentalis manducatio. Neque ex hoc colligi debet, Euchariſtiam eſſe rem indifferentem, & non habere vim ſanctificandi, niſi ex fide ſumentis. Nam non dicit Origenes, eam non habere vim ex ſe, ſed dicit non exercere eam vim in eos qui indignè ſumunt; quod eſt veriſſimum.

AT, inquies, *comparat Euchariſtiam Origenes cum cibis communibus, qui ſunt verè indifferentes.* RESPONDEO: Non comparat, quoad omnia, ſed ſolùm quoad effectum: aliquin idem ipſe dixerat, panem illum ſanctum vim habere ſanctificandi ex verbo Dei, quo conſecratus eſt.

Ad SECVNDVM reſpondeo, materiale, quod in ſeceſſum abit, appellari ab Origene accidentia viſibilia. Neque obſtat, quod ait Petrus Martyr, illa accidētia ad formam potius pertinere, quàm ad materiam, cùm ſint qualitates quædam, id eſt, accidentales formæ. Nam hoc loco non vocatur aliquid materiale, reſpectu formæ naturalis, ſed reſpectu ſanctificationis, & ſignificationis. Et prętterea ex accidentibus Euchariſtiæ principale eſt magnitudo, in qua fundantur omnia alia: magnitudo autem ad materiam potius, quàm ad formam pertinet.

Ad TERTIVM reſpondeo, ſymbola panis, & vini rectè dici corpus typicum, & ſymbolicum, modò ſanè, & Catholicè intelligatur: omnes enim Catholici Euchariſtiam Sacramentum eſſe dicunt, ſignum ſeu ſymbolum rei ſacræ, id eſt, corporis Chriſti. Sed quęſtio eſt inter nos, & Sacramentarios, vtrum hæc ſymbola ſint rei abſentis, an prę ſentis: nos enim dicimus ſub illis ſymbolis verè contineri corpus Dominicum, illi negant.

gant. Et præterea ipsum verum corpus, vt est in Eucharistia, est typus ac symbolum sui ipsius, vt fuit in cruce, & vt est nunc in cœlo. Nam non solùm per Eucharistiam commemoramus passionem Domini, sed etiam accipimus pignus æternæ gloriæ. Ab hoc igitur corpore symbolico, & simul vero, distinguit Origenes Verbum Incarnatum, vt extra Sacramentum fide accipitur.

Ad QVARTVM respondeo, Origenem loqui de manducatione corporis Christi extra Sacramentum, cùm dicit non posse ab impiis manducari. Et hoc etiam verissimum est; nam extra Sacramentum manducatur solùm spiritualiter. Loqui autem Origenem de manducatione extra Sacramentum, patet, tum quia distinguit hanc manducationem à manducatione panis sanctificati per verbum Dei, qui est Eucharistiæ Sacramentum; tum etiam, quia allegat illa verba Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* quæ verba non intelliguntur de Eucharistia, sed de ipsa Christi Incarnatione. Distinguuntur enim eo loco à Domino duo panes. VNVS, qui iam tunc præsens erat, & fide comedendus erat, id est, verbum Incarnatum; & de hoc dicit: *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* ALTER futurus, in Sacramento videlicet, & de hoc subiungit: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Denique mirum est, cur tantam vim faciant in hoc loco aduersarij, cùm nihil esse putent in 6. cap. Ioan. quod ad manducationem Sacramentalem pertineat.

VLTIMVM testimonium Origenis sumunt ex lib. 8. contra Celsum, paulò ante medium, vbi sic ait: *Nos, qui rerum omnium conditori placere studemus, cum precibus, & gratiarum actione pro beneficiis acceptis, oblatos panes edimus.* Vbi Eucharistiam panem vocat.

RESPONDEO; Hic locus maximè nobis fauet. Nã non ait Origenes, nos panes simpliciter edere, sed panes mutatos in corpus Christi; sic enim ait: *Oblatos panes edimus corpus sanctum quoddam per preces effectos, & sanctificans eos, qui cum sancto proposito ipso vtuntur.* Quibus verbis non solùm dicit Origenes, panes mutari in corpus, sed etiam offerri Deo, & sanctificare homines; quorum vtrumq; negant aduersarij.

At instat Petrus Martyr libro contra Gardinerum obiecto 168. Origenem non dixisse, mutari panes in corpus sanctum

Christi, sed in corpus quoddam sanctum; illud enim, *quoddam*, est diminutiuum, vt cùm dicimus; Hic est quidam Isidorus, lachrymæ sunt quidam sanguis.

RESPONDEO; Si Origenes dixisset, panes mutari in quoddam corpus Christi, haberet locum aduersarij obiectio; significari enim posset panes mutari in corpus non verum, sed repræsentatiuum. At nõ ita dixit, sed, mutari in sanctum quoddam corpus; vbi illud, *quoddam*, non est diminutiuum, sed declaratiuum in confuso veri corporis Domini. Noluit enim Origenes ethnico palàm dicere, panes mutari in corpus Christi, ne daret illi occasionem magis irridendi mysteria, quæ nõ intelligebat: sed dixit obscurius, mutari in sanctum quoddam corpus; quod corpus nôrant fideles, cuiusnam esset.

CAPVT NONVM.

Testimonium S. Cypriani.

TERTIVS testis in eadem TERTIA ætate, est sanctus CYPRIANVS, qui passus est anno Domini CC. LIX. vel circiter. Is igitur in serm. 5. qui est de lapsis, reprehendens eos, qui post negatum Christum ad Sacramentum Eucharistiæ accedebant, non prius per debitam pœnitentiam purgati: *Vis*, inquit, *inferre corpori eius, & sanguini: & plus modò in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm cùm Dominum negauerunt.* Hæc ille. At profectò incredibile videtur Cyprianum sensisse maius esse peccatum indignis manibus tangere signum aliquod, seu figuram Christum repræsentantem, quam Christum ipsum negare. Quis enim ita desiperet, vt diceret, grauius peccare eum, qui tangeret librum Euangelij, aut imaginem Crucifixi cum conscientia peccati, quàm eum, qui Christum coram persequutore negaret? Vult igitur Cyprianus dicere, eos, qui indignè sumunt Eucharistiam, ipsam Christi personam in se, & immediatè iniuria afficere, & propterea grauissimè peccare, & grauius (saltem ex hac parte) quàm qui faciant, qui Christum negando, in fidem, & honorem eius peccant. Ibidem narrat S. Cyprianus quatuor miracula, quæ facta fuerant in eos, qui indignis manibus corpus Domini tractare voluerant, quæ satis abundè arguunt nõ esse Eucharistiam signum tantùm Dominici corporis, cùm nulla eiusmodi

modi miracula legantur in eos edita, qui alia signa indignè tractârunt, pręsertim cùm illi, de quibus loquitur Cyprianus, non ex contemptu, vel odio Christi ad Sacramentum accederent.

Exstat inter opera Cypriani sermo de cœna Domini, qui etsi Cypriani Episcopi Carthaginensis, de quo nunc agimus, esse non videatur: tamen est omninò antiqui alicuius, & doctissimi, ac sanctissimi Patris, vt aduersarij fatentur. Inde igitur petemus sub nomine Cypriani duo, vel tria clarissima testimonia. PRIMVM est in principio sermonis: *Cœna disposita inter Sacramentales epulas obuiauerunt sibi instituta antiqua, & noua; & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum magister apponit discipulis.* De hoc loco suprà disseruimus, vbi egimus de figuris Sacramenti huius, atq; ostendimus contra Petrum Martyrem per cibum inconsumptibilem nõ posse intelligi panem, qui non minus consumitur, quàm agnus; neque corpus Christi, vt sola fide manducatur, quia eo modo habuissent eundem cibum Iudæi in Agno Paschali, quem nos in Eucharistia, & propterea non rectè opponeret Cyprianus cibum consumptibilem datum Iudæis, cibo inconsumptibili, qui datur Christianis.

SECVNDVM testimonium habetur paulò inferiùs: *Panis iste*, inquit, *quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus; omnipotentia Verbi factus est caro, & sicut in persona Christi humanitas apparebat, & latebat diuinitas; ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.* Hoc testimonium nullam admittit solutionem, etiamsi aduersarij sæpe ad illud respondere conati sint.

Respondet igitur Petrus Martyr in 2. par. libri contra Gardinerum prope finem, & rursum in 4. parte libri eiusdem, panem mutari, quia ex prophano fit sacer, & ex non Sacramento Sacramentum Dicit autem mutari non effigie, sed natura, quia noua illa significatio Sacramentalis non accedit accidentibus panis, quæ à Cypriano dicuntur effigies, sed ipsi naturæ, & substantiæ panis. Analogia enim est inter panem, & corpus Christi, quòd sicut panis nutrit corpora, ita caro Christi nutrit animas: porrò nutrire ad substantiam pertinet, non ad accidentia. Addit verò (ne decipiamur) substantiam, seu naturam panis mutari, non quòd ipsa desinat esse, quod erat, sed quòd acquirat aliquid, quod non habebat: quemadmodum

dum mutari dicitur homo, cùm ex non Grāmatico fit Grammaticus, & ex priuato Princeps.

SED facilè refellitur hæc solutio ex omnibus ferè vocibus, quibus vtitur Cyprianus. PRIMO ex illa, *non effigie*. Nam si mutatio ista nihil est aliud, nisi additio significationis, non solùm natura panis, sed etiam effigies mutatur; immò magis effigies, quàm natura: siquidem id, quod propriè significat, est aliquod signum sensibile, qualia sunt accidentia panis; cur ergo Cyprianus ait, *non effigie, sed natura mutatus?*

Respondet Martyr, substantiam panis sensibilem esse per accidentia sua, & ipsi propriè conuenire analogiam illam nutritionis.

AT licet substantia sensibilis sit per accidentia, tamen, signum esse, magis conuenit accidentibus, quàm substantiæ: signum enim est id, quod per se, & immediatè sensibus percipitur. Neque verum est, analogiam illam nutritionis esse in substantia, & non in accidentibus; tum quia substantia sine accidentibus non nutrit: tum verò maximè vt aliquid sit signum nutritionis spiritualis, non requiritur, vt verè nutriat possit corporaliter, sed requiritur, vt repræsentet externa specie eam rem, quæ nutrire solet. Nam serpens æneus fuit vera figura Christi crucifixi, ob analogiam inter serpentem, & Christum; & tamen serpens ille æneus non habuit substantiam veram, sed solùm figuram serpentis. Et linguæ igneæ, quæ super Apostolos apparuerunt, rectissimè significabant donum eloquentiæ diuinitus datum Apostolis, ob analogiam inter linguam, & illud donum: & tamen linguæ illæ non habuerunt substantiam, sed solam figuram linguæ. Denique in omnibus visionibus Prophetarum, & in somniis diuinitus immissis, Pharaoni, Nabuchodonosor, & aliis, & in tota Apocalypsi describuntur plurima signa rerum aliarum, ob analogiam inter res naturales, & diuinas; & tamen signa illa non habebant substantiam rerum naturalium, sed figuram externam tantùm. Sic igitur accidentia panis propriè signa sunt corporis Domini, ob analogiam inter panem, & Christum: per accidens autem est, vt sub illis accidentibus sit substantia panis, vel non sit: nulla igitur caussa reddi potest, cur Cyprianus dixerit, non effigie, sed natura mutari panem, si mutari est acquirere nouam significationem.

SECVNDO refellitur ex illa voce, *sed natura*. Nam non diuis

dixit Cyprianus, naturam panis mutari, vt Martyr videtur accepisse, sed, panem natura mutari: panem autem natura mutari, est, panem naturaliter, id est, substantialiter mutari; naturam enim eo loco pro substãtia accipi, fatetur aduersarius. At acquirere significationem nouam, non est mutari substantialiter, sed accidentaliter tantùm, immò ne accidentaliter quidem, nisi secundum rationem, cùm sit illa significatio relatio rationis.

SED inquit Petrus Martyr, *non solùm mutatur panis, quia acquirit nouam significationem; sed etiam quia efficitur instrumentum Dei ad mouẽdos animos nostros.* AT si petas, quomodo sint Sacramenta instrumenta Dei ad mouendos animos, nihil respondere poterit, nisi significando, & repræsentando: nec enim tribuunt ipsi Sacramẽtis vllam efficientiam veram, vt suprà demonstrauimus.

TERTIO refellitur ex illis verbis: *Omnipotentia Verbi.* Nam quæ omnipotentia requiritur ad faciendum nihil? SED ait Petrus Martyr, requiri omnipotentiam, quia solus Deus potest instituere Sacramenta. CONTRA; nam omnipotentia requiritur in eo, qui instituit Sacramenta, vt verè perficiat, quod Sacramenta significant, id est, iustificet hominem. At non requiritur vlla omnipotentia ad faciendum, vt res aliqua significet: id enim etiam homines facere possunt. Porrò Cyprianus non ponit omnipotẽtiam Dei in efficiendo, quod Sacramenta significant; sed in mutatione panis in carnem; sic enim ait: *Omnipotentia Verbi factus est caro*; nulla potentia requisita est.

QVARTO ex illa similitudine: *Sicut in persona Christi humanitas apparebat, latebat diuinitas; ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.* Vbi Cyprianus non dicit, quod aduersarij ex hoc loco colligunt, in Sacramento esse duas naturas, vt sunt in Christo; ac proinde manere naturam panis: sed dicit ita latere sub specie visibili panis Deum verum, vt latebat sub specie visibili carnis Christi, dum is in terris conuersaretur. Et ne quis dicat in Sacramento latere Deum per solam repræsentationem, addit aduerbium, *ineffabiliter*, quo declaratur mysterium hîc subesse maximum, & difficillimum: nulla autem difficultas in eo, quod panis significet Christum.

TERTIVM testimonium est in eodem sermone: *Nonne hui̇us Sacramenti doctrina, & scholæ Euangelicæ hoc primum magisteriũ protulerunt, & Doctore Christo primùm hæc mundo innotuit disciplina, vt biberent sanguinem Christiani, cuius esum legis antiquæ auctoritas districtissimè interdicit; ista quippe esum sanguinis prohibet, Euangelium præcipit vt bibatur.* Hæc ille. Vbi nisi proptiè de sanguine loquatur, nihil prorsus dicit: non enim lex vetus prohibebat sanguinem figuratè sumptum; imò Hebræi in potu aquæ de petra scaturientis, Christi sanguinem bibebant figuratè; vt modò Sacramentarij facere se dicunt in Eucharistia.

Sed iam adferenda sunt testimonia, quæ ex Cypriano affert Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 170. & sequentibus nouem: collegit enim ipse omnia loca, quæ ab aliis citari solent. PRIMVM ergo ex isto ipso serm. de cœna Domini profert illa verba: *Vsque hodie hoc veracissimum, & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & piè sumentibus diuidit.* Quo loco, pro se aduersarij arripiunt illud: *Creat, sanctificat, benedicit, diuidit*; hæc enim omnia pani conueniunt, non ipsi corpori vero Christi.

RESPONDEO; Cyprianum alludere voluisse ad Canonem Missæ, vbi post consecrationem panis, dicimus: *Per quem omnia semper nobis bona creas, sanctificas, benedicis, & præstas nobis.* Porrò tam in verbis Canonis, quàm in verbis Cypriani illa: *Creas, sanctificas, & benedicis*, referuntur ad materiam vnde conficitur corpus Christi: agimus enim Deo gratias, quod per Christum nobis panem primùm creet, deinde per eundem sanctificet, & benedicat, conuertendo in corpus suum, & sic nobis præbeat. Itaque similis est illa sententia, Christus corpus suum creat, sanctificat, diuidit: ac si quis de pane diceret, hic panis primò seminatur, deinde metitur, tum molitur, coquitur, & tandem comeditur. Non enim sensus esset, panem sub forma panis, seminari, meti, moli, &c. sed quòad materiam vnde fit, primò seminari, deinde meti, &c. Quod autem loquatur Cyprianus de vero corpore, non de signo corporis, quod nobis diuidi, id est, distribui dicit, posteaquam panis creatus, & sanctificatus est, patet ex illo adiuncto, *veracissimum:* neque enim dici potest veracissimum, quod non nisi figuratè corpus est.

SECVN-

SECVNDVM testimonium ex eodem sermone: *Panis iste communis in carnem, & sanguinem mutatus procreat vitam, & incrementum corporibus: ideoq; ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas sensibili argumento edocta est, visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum.* Hæc ille. Hinc deducit Petrus Martyr, panem Eucharistiæ, etiam post mutationem Sacramentalem nutrire nostra corpora, & esse verum panem, & ex illa analogia nutritionis vocari corpus Christi, &c.

RESPONDEO; Errat hoc loco toto cœlo Petrus Martyr. Neque enim Cyprianus loquitur de pane Eucharistiæ, cùm dicit, *in carnem*, & alere corpora nostra; sed rationem reddit, cur ex pane communi fiat Eucharistia, & cur aliquando corpus Christi dicatur panis. Rationem autem esse dicit, quia sicut panis communis, id est, verè materialis, & triticeus, dum mutatur in carnem, & sanguinem nostrum per naturalem actionē caloris naturalis, nutrit nos, & auget: ita corpus Christi spiritualiter nos nutrit, & auget. Itaq; non loquitur de nutritione Sacramentali, cùm dicit: *Panis communis in carnem, & sanguinem mutatus*, sed de naturali mutatione, quæ fit in nobis, dum cibo nutrimur.

TERTIVM testimonium ex fine eiusdem sermonis: *Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus, sed fide syncera panem sanctum frangimus.*

RESPONDEO; Declarat his verbis Cyprianus fructum Sacramenti non consistere in corpore nostro delectando, vel saginando, sed in animo nutriendo, & reficiendo. Non enim acuere dicuntur dentes quicunque aliquid sumere volunt per oris instrumentum; sed qui auidè sumere cupiunt, vt palatum delectent. Certè qui medicamentum amarum comedere iubentur, non dicuntur acuere dentes, quia non sumunt, vt delectentur eo cibo, sed inuiti accipiunt, vt sanentur.

QVARTVM testimonium est ex eodem sermone, vbi legimus: *Solus quippe Filius Patri consubstantialis est, nec diuisibilis est, nec partiabilis substantia Trinitatis: nostra verò, & ipsius coniunctio nec miscet personas, nec vnit substantias, sed affectus consociat, & confœderat voluntates.* Hæc ille. Ex quo loco Petrus Martyr colligit, nullā esse inter nos, & Christum, corporalē vnionem, sed solùm spiritualem; proinde non corpore, sed spiritu solo Christi corpus à nobis manducari.

RESPONDEO; Loquitur Cyprianus de illa vnione, quæ est proprius, & principalis finis Eucharistiæ: ac negat per Eucharistiam ita nobis vniri Christum, vt efficiamur cum illo vna persona, sicut fit in mysterio Incarnationis; vel vt efficiamur vna natura, quomodo vnum est Pater cum Filio in arcano Trinitatis: & solùm affirmat vniri nos Christo per affectus, & voluntatis confœderationē. Porrò corporalem vnionem, qualis est inter nos, & Christi corpus per Eucharistiam, Cyprianus neq; negat, quia reuera fit, neq; asserit, quia nō est illa vnio finis Eucharistiæ, sed potius medium. Nam etiam in impiis illa vnio inueniri potest; & obest, non prodest, cùm non perducit ad spiritualem vnionem, quæ est verus finis huius Sacramenti.

QVINTVM testimonium ex eodem sermone: *Vt sciremus*, inquit, *quod mansio nostra in ipso, sit manducatio.* Et infrà: *Esus igitur huius carnis, quædam auiditas est, & desiderium manendi in ipso.* Et infrà: *Quod est esca carni, hoc animæ est fides.*

RESPONDEO; Cyprianus his verbis de Sacramēti effectu loquitur; id enim est comedere Christi carnem, quantum ad effectum, & fructum, manere in ipso per fidem, & charitatem. Hoc tamen testimonium nō Petrus Martyr, sed alij quidam adferre solent.

SEXTVM testimonium sumit Petrus Martyr ex sermone de vnctione Chrismatis: *Dedit*, inquit, *Dominus noster in mensa, in qua vltimum cum Apostolis participauit conuiuium, panem et vinum, in cruce verò manibus militum corpus tradidit vulnerandum: vt in Apostolis secretiùs impressa syncera veritas, & vera synceritas, exponeret gentibus, quomodo vinum & panis caro esset et sanguis, & quibus rationibus caussa effectibus conuenirent: & diuersa nomina, vel species ad vnam redacerentur essentiam; & significātia, & significata iisdem vocabulis censerentur.* Ex hoc loco colligit aduersarius panē tantùm, & vinum, vt opponuntur vero corpori in cruce mortuo, esse in Eucharistia, & ideò panem vocari corpus, & vinū sanguinem, quia illa significant, ista significantur.

RESPONDEO; Verba Cypriani non carent obscuritate, tamen rectè expensa, Catholicis, non hæreticis fauent. PRIMVM igitur cùm Cyprianus ait Christum in mensa dedisse Apostolis panem edendum, militibus autem in cruce dedisse corpus

corpus vulnerandum: non opponit panem corpori, sed corpus sub specie panis eidem corpori in specie sua; siue corpus vt cibum, eidem corpori vt victimæ. Id patet PRIMVM, quia idē iste auctor in superiore sermone disertis verbis docuit; panem natura mutari, & fieri carnem omnipotentia Verbi. DEINDE idem patet, quia in toto eo sermone tractat hic auctor de excellentia religionis Christianæ supra Iudaicā, conferens hinc inde Sacramenta: at certè nihil ad hanc excellentiā pertinet, quod habeamus merum panem in Sacramento.

PRAETEREA explicat continuò Cyprianus, cur dederit Dominus panem, & vinum in cœna; ratio autem eius nō benè cohæret, nisi per panem, & vinum intelligamus corpus, & sanguinem sub specie panis, & vini. Ratio quam subiungit, habet quatuor membra; dicit em̄ Dominum dedisse panem, & vinum, vt Apostoli secretò edocti synceram veritatem, possent aliis omnibus explicare ista quatuor. PRIMO, quomodo panis, & vinū caro sit, & sanguis. SECVNDO, quomodo caussæ effectibus conueniant. TERTIO, quomodo diuersa nomina, vel species ad vnam reducantur essentiam. QVARTO, quomodo & significantia, & significata iisdem vocabulis censeantur.

PRIMVM membrū à nobis rectissimè exponitur. Dicimus enim Apostolos facilè intellexisse, & aliis explicare potuisse; quomodo panis esset caro; quia verè panis ille sanctificatus, qui exteriùs panis videbatur communis, & vsitatus, caro Domini erat, dicente ipso: *Hoc est corpus meum.*

SECVNDVM etiam membrum nos rectè exponimus. Intellexisse enim Apostolos dicimus ex eo, quod acceperunt corpus sub specie panis, quomodo caussę cum effectibus conueniant, id est, quomodo caro Domini verè nutriat, & reficiat animas fideliter eam manducantium: id enim intellexerunt ex analogia panis, sub cuius specie carnem Domini sibi dari videbant.

TERTIVM quoq; membrum rectè exponimus. Dicimus enim Apostolos intellexisse, quomodo nomina, ac species diuersæ ad vnā reducantur essentiā: quia videlicet per consecrationem Eucharistiæ ex pane fit caro Domini, & vnica tantùm essentia remanet, carnis videlicet; quæ tamē diuersa nomina recipit; nam & dicitur caro, quia talis est per substantiam, & dicitur panis, quia talis est per effectum.

Deni-

Denique QVARTVM membrum rectè à nobis exponitur, quomodo scilicet & significātia, & significata iisdem vocabulis censeantur, id est, cur panis Eucharistiæ dicatur caro, & cur caro Domini dicatur panis. Nam caro Domini, quæ est res significata, potest dici panis, quia datur sub specie panis; & potest ille panis, qui exteriore specie sua corpus Domini significat, dici caro, quia reuera quoad substantiam, est caro. Itaq; omnia cohęrent in nostra interpretatione. At aduersarius nō ita facilè se expedire potest, & præsertim quoad tertium membrum illius rationis. Quomodo enim, quæso, ad vnam essentiam reducuntur diuersæ species, id est, panis, & caro, si nulla fit realis mutatio?

Respondet Petrus Martyr reduci ad vnam essentiam, quia fiunt vnum Sacramentum: Sacramentum enim Eucharistiæ integrum cōstat ex signo, & re significata. AT absurdissimum est quod dicit. Cùm enim signum & res significata sint opposita relatiuè, quomodo potest vnum aliquid ex signo, & re significata constare? Non enim vult ipse dicere, quod Catholici dicunt, Sacramentum constare materialiter ex signo, & re significata reipsa præsente, & cum signo coniuncta; sed formaliter cōstare ex signo, & re signata, quorum vnum tantum abest ab altero, quātum cœlum à terra: signum enim est tantùm in terra, & res signata tantùm in cœlo.

SEPTIMVM testimonium sumit ex epist. 6. libri 1. ad Magnum, vbi scribit Cyprianus, corpus Domini panem vocari ex multorum granorum adunatione congestum, & sanguinem vinum ex botris pluribus expressum.

SED nulla est hic noua difficultas; explicat enim Cyprianus, cur Dominus ex pane, & vino hoc Sacramentum conficere voluerit, & non ex aliqua alia re: rationem autem ipse dicit propter analogiam, quæ est inter panem, & vinum, & Ecclesiam Domini, quæ per Sacramentum illud significatur.

SED vrget aduersarius illa verba: *Panem vocauit corpus*, atque inde colligit, *ergo panis est corpus; non est autem proprie, ergo tropicè.* RESPONDEO, panem ex Cypriani sententia vocatum esse à Domino corpus, cùm dictum est in cœna *Hoc est corpus meum.* Quare panis vocatus est corpus, sed ipsa vocatione factus est verè corpus: & ideò non sequitur, panem dum est panis, esse corpus, sed qui fuerat panis, iam esse corpus

pus. Quemadmodum cùm exercitus priuatum aliquem militem appellabat Imperatorem, ipsa appellatione fiebat ille Imperator: nec poterat dici, homo priuatus est Imperator, sed qui fuerat paulò antè priuatus, nunc est Imperator.

OCTAVVM testimonium proferunt ex lib. 2. epistol. 3. ad Cecilium, vbi sic legimus: *Nec potest videri sanguis eius, quo redempti sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* Et infrà: *Videmus in aqua populum intelligi, in vino verè ostendi sanguinem Christi.* Et infrà: *Sic verò calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumq; sibi misceatur: quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi vtrumq; adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnius compage solidatum.* Ex hoc loco deducunt aduersarij PRIMO, vinum necessariò debere esse in calice, etiam post consecrationem. Nam post cõsecrationem, vinum ostendit sanguinem Domini; quod autem non est, nihil potest ostendere. SECVNDO, eo vino sanguinem Domini ostendi, id est, significari, ac proinde non esse in calice Domini, nisi figuratè. TERTIO, eo vino non ostendi sanguinem præsentem, & in calice reipsa existentem, sed absentem. Nam eo modo per vinum ostenditur sanguis, quo per aquam populi: populi autem non sunt in calice, nisi significatiuè. Hoc argumentum vrgent Petrus Martyr, Petrus Boquinus, Beza, & alij.

RESPONDEO; Locum hunc Cypriani, quo Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, obiecto 175. in fine, gloriatur ita perspicuè asseri suam sentẽtiam, vt ex nullo alio possit asseri clariùs, nihil omninò pugnare cum sentẽtia Catholicorum, sed apertè destruere sententiam hæreticorum.

OBSERVANDVM est enim, multum interesse inter has duas propositiones; Vinũ est sanguis Domini, & sanguis Domini est vinum. Nam prior propositio docet vinum esse sanguinem per similitudinem; reipsa autem, & propriè esse vinũ, non sanguinem: posterior cõtrà docet, sanguinem esse vinum per similitudinẽ; reipsa autem, & propriè esse sanguinem, nõ vinum; nec enim propriè esse potest, aut vinum sanguis, aut sanguis vinum, cùm res illæ sint specie diuersæ, & (vt loquuntur) termini disparati. Hinc fit, vt prior propositio, si apud Cyprianum vel alium Patrem inueniatur, non sit pro nobis, neque contra nos: posterior autem sit apertè pro nobis cõtra

aduer-

aduersarios. Nam illa propositio; Vinum est sanguis Christi significatiuè, solùm requirit, vt in Eucharistia sit vinũ, quantum ad id, quod significat, id est, quantum ad accidentia exteriora: nam, vt suprà ostendimus, ratione accidentium tantùm vinum significat. Verè autem in Eucharistia remanet vinum, quantum ad accidentia significantia sanguinem Christi. Vtrum autem cum accidentibus illis sit in Eucharistia substantia vini, aut ipse Christi sanguis: illa propositio nihil dicit; atque ita neque est contra nos, neque pro nobis. Altera autem propositio, nimirum, Sanguis Christi est vinum per similitudinem, est omninò pro nobis: nam requirit necessariò vt in calice sit sanguis propriè, qui tamen habeat cum vino similitudinem. Neque possunt dicere, sanguinẽ Domini esse alicubi, quoad accidentia, non quoad substantiam, vt nos dicimus de vino. Nam non est impium separare accidentia vini ab ipsa eius substantia: impium autem esset separare accidentia realia Christi ab eius substãtia; id enim esset Christum verè perimere.

Iam igitur aduersarij in Cypriano priorem tantùm propositionem videre potuerunt, quæ, vt ostendi, non est contra nos: at posteriorem etiam illis in eodem loco Cypriani ostendemus, quæ est apertissimè contra eos. Sic enim loquitur in illa epistola non procul à principio: *Nam cùm dicat Christus; Ego sum vitis vera; Sanguis Christi non aqua est vtique, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur.* Hæc ille. Vbi sicut dicit, Christum esse vitem, non vitem esse Christum; ita dicit sanguinem eius esse vinum, non vinum esse sanguinem: & eum sanguinem, quo redempti sumus, dicit esse in calice, sed demonstrari debere per vinum, quia sanguis est similis vino, non aquæ. Et infrà citat illud Genes. 49. *Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vua amictum suum.* Et illud Isa. 63. *Quare rubicunda sunt vestimenta tua, & indumenta tua velut à calcatione torcularis?* vt probet sanguinem Domini dici vinum, non vinum dici sanguinem. Non enim Dominus lauit stolam suam (id est, carnem suam in passione) vino significante sanguinem, sed vero sanguine, qui habet cum vino similitudinem. Habemus ergo in Cypriano posteriorem illam sentẽtiam, quam ostendere volebamus.

Iam

Iam ad illa tria, quæ ex Cypriano colligebant aduersarij, nullo negotio responderi potest. Ad PRIMVM dico, vinum debere esse in calice, saltem quoad accidentia, vt diximus, quia per ea sanguinem ostendit. Ad SECVNDVM dico, sanguinem Domini vino significari, sed præsentem in calice, non absentem. Nam vt ex Cypriano audiuimus, quod est in calice, vinum dicitur per similitudinem, sanguis autem est per proprietatem, & is sanguis, quo redempti sumus. Ad TERTIVM dico, comparationes non in omnibus rebus cõuenire debere. Quare licet dicat Cyprianus per vinum significari sanguinem, per aquam populos: non tamen inde colligi debet, in omnibus pares esse populos, & sanguinem Domini, vt si sanguis verè in calice sit, ibi etiam populos esse oporteat. Nam alioqui sanguis Domini significatur vt precium, & vt potus, populi autem non ita significantur: & denique principaliter in Eucharistia repræsentatur corpus, & sanguis Domini, secundariò autem populi. Ac de Cypriano hactenus.

CAPVT DECIMVM.

QVARTA ætas Ecclesiæ ab anno Domini CCC. ad CD.

Testimonium Nicæni Concilij.

SEQVITVR nunc ætas Ecclesiæ QVARTA, in qua habemus duodecim insignia testimonia, videlicet Nicæni I. Concilij, Athanasij, Hilarij, Cyrilli Hierosolymitani, Ambrosij, Basilij, Optati, Gregorij Nysseni, Gregorij Nazianzeni, Ephrem, & Epiphanij. Ac PRIMVM exstat testimonium NICAENI Concilij I. in Actis eiusdem Concilij in Vaticana Bibliotheca his verbis: *Iterum etiam hic in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem, & calicem, sed attollentes mentem fide intelligamus situm in sacra illa mensa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruente a sacerdotibus immolatum, & preciosum ipsius corpus, & sanguinem verè nos sumentes credere hæc esse nostræ resurrectionis symbola: propter hoc enim neq; multum accipimus, sed parum, vt sciamus non ad satietatem, sed ad sanctificationem sumi.*

Hoc

Hoc testimonium agnoscunt etiam aduersarij, vt Ioannes Oecolampadius in Dialogo cum Nathanaële, Ioannes Calvinus lib.4.Instit.cap.17.§.36.Petrus Boquinus in libro de cena Domini contra Heshusium, VVilhelmus Klebitius in libro de victoria veritatis in solutione 3. argumenti: ac nituntur ipsi grauissimum hoc testimonium ad suam hæresim stabiliendam trahere, quasi Concilium admoneat, vt non quæramus Christi corpus in sacra mensa sub speciebus panis, sed in cœlum mente conscendamus, atq; ibi fide Christi corpus comedamus. SED falluntur apertissimè. Iubet enim Concilium, vt non hæreamus in speciebus panis, & vini, quasi nihil ibi sit, nisi quod oculi nobis renunciant, sed fide intelligamus ibi verè esse corpus Christi, licet corporalibus oculis non videatur.

Hanc esse Concilij sentẽtiam, ita probari potest. PRIMO quoniam Concilium, postquam dixerat non humiliter hærendum esse in pane, & vino, sed mentem attollẽdam; adiungit, fide conspiciendum agnum Dei situm in sacra mensa. Debuisset autem secundum aduersarios dicere, fide conspiciendum esse Christum in cœlo ad dexteram Patris. Vult igitur Concilium, vt ad ipsam mensam attendamus, sed in ipsa non tàm symbola externa, quàm quod sub ipsis latet considera-mus. Klebitius per sacram mensam intelligit cœlum; dicit enim, Concilium velle, vt in cœlesti mensa, non in altari, ideo, agnũ Dei quæramus. At fallitur apertissimè. Nam Concilium in eadem diuina, & sacra mensa ponit symbola panis & vini, in qua ponit agnum Dei, vt patet ex primis verbis: *ne in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem.* Atqui symbola panis non sunt in cœlo, sed in altari, ideo: ergo diuina mensa non est cœlum, sed altare in terra. Ac ne fortè dicant in altari esse corpus Christi significatiuè, Concilium velle, vt non attendamus ad symbola, quatenus sunt res materiales, sed quatenus Christum repræsentant, addidit Concilium illam particulam, *situm.* Cùm enim dicit agnum Dei situm esse in sacra mensa, & eundem agnum ponit symbolis; manifestè declarat, agnum Dei verè & propriè, ac reipsa esse in mensa, & non solùm quatenus per symbola repræsentatur.

SECVNDO idem probatur ex eo quod Concilium dicit agnum Dei in sacra mensa à sacerdotibus immolari; nam per

agnum

agnum omnes intelligunt ipsum Christum, vt distinguitur contra symbola, quem aduersarij solùm in cœlo esse dicunt. At non potest manibus sacerdotum immolari, si tantùm est in cœlo; neque enim tam longas manus habent sacerdotes, vt ad cœlum pertingant.

TERTIO probatur ex illis verbis: *Preciosum corpus eius nos verè sumentes.* Quorsum enim illud, verè, nisi vt opponatur figuræ? AT, inquiunt, *nos verè sumimus corpus Domini, sed corde, non corpore.* SED repugnant verba sequentia, vbi symbola resurrectionis nostræ dicuntur corpus, & sanguis Domini. Quia enim mortalia corpora nostra cum immortali corpore Domini verè cõiunguntur; inde aptissimè significatur futura corporum nostrorum resurrectio: si autem sola esset coniunctio animorum cum corpore Domini, solus animus resurrecturus significaretur.

CAPVT XI.

Testimonium S. Athanasij.

SANCTVS ATHANASIVS, qui ipso tempore Nicæni Concilij floruit (quippe qui eidem Concilio interfuit) citatur à Theodoreto in 2. Dialogo in hæc verba: *Corpus est, cui dicit; Sede à dextris meis; cuius etiam fuit inimicus Diabolus cum malis potestatibus, & Iudæi, & Græci, per quod corpus Pontifex, & Apostolus fuit, & dictus est per id quod nobis tradidit, mysterium, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur, & sanguis noui Testamenti, non veteris, qui pro vobis effunditur. Diuinitas autem, neque corpus habet, neque sanguinem.* Hæc citantur ex oratione de fide, quæ etsi fortasse nunc non extet, tamen sufficit Theodoreti testimonium, vt non dubitemus hæc verba esse S. Athanasij. Porrò in hoc loco probare vult Athanasius, Christum verum corpus habuisse, & non solam in eo fuisse veram diuinitatem, sed veram etiam carnem. Id autem probat, quia Christo dicitur à Patre: *Sede à dextris meis*; sedere autem in certo loco, non diuinitati, sed corpori conuenit. Item probat ex eo, quod Christus vt Pontifex, & sacerdos corpus suum obtulit, & tradidit nobis, cùm ait: *Hoc est corpus meum.* Vbi si non verum, & propriè dictum corpus intelligeret Athanasius, hæreticis faueret, quos oppugnabat: illi

enim fatebantur Christum habuisse corpus quoddam appa-
rens, atque adeò figuram corporis, sed negabant verum cor-
pus humanum habuisse.

SED obiiciunt aduersarij alium locum ex Athanasio. Nam
in tractatu super illa verba: *Quicunq; dixerit Verbum in fi-
lium hominis, remittetur ei, &c.* Sic ait: *Quot hominibus cor-
pus eius suffecisset ad cibum, vt vniuersi mundi alimonia fo-
ret? Sed propterea ascensionis suæ in cælũ mẽtionem fecit, vt eos
à corporali intellectu abstraheret, ac deinde carnem suam (de
qua loquutus erat) cibum è supernis cælestem, & spiritualem
alimoniam, & ab ipso donandam intelligerent. Quæ enim lo-
quutus sum vobis, inquit, spiritus, & vita sunt; quod perfectum
est, ac si diceret; Corpus meum, quod ostenditur, & datur pro
mundo, in cibum dabitur, vt spiritualiter vnicuiq; tribuatur,
& fiat singulis tutamen, præseruatioq; ad resurrectionem vi-
tæ æternæ.* Hæc ille. De hoc loco ita triumphat Petrus Mar-
tyr in libro contra Gardinerum, obiecto 180. vt dicat: *Hoc ar-
gumento vix puto vllum aliud firmius esse, aut magis con-
ctum ex his, quæ sumuntur ex Patribus.*

RESPONDEO; In tribus rebus consistit vis argumenti ad-
uersariorum. PRIMVM in eo, quod Athanasius dicat, man-
ducationem corporis Domini non debere accipi carnaliter,
quia non sufficeret caro Christi tam multis, qui eam mãdu-
turi sunt, si carnaliter sumi deberet. ATQVI hoc non pugnat
contra sententiam nostram, sed cõtra Capharnaitas, qui pu-
tabãt debere diuidi carnem Christi in particulas, & sic dilani-
bui manducantibus: hoc enim modo verè non sufficeret tam
multis sine nouo aliquo miraculo. Nos autẽ dicimus ita sum-
carnem Christi, vt indiuisibiliter ab omnibus sumatur tota.

DEINDE in eo, quod Athanasius dicit, carnem Christi esse
alimoniam spiritualem, & spiritualiter distribui. SED neque
hoc pugnat cum sententia nostra. Vocatur enim caro Christi
rectissimè alimonia spiritualis, quia datur in cibum spiritum
non corporis, & distribuitur spiritualiter, non corporaliter,
quia non diuiditur in partes, sed datur tota simul, vt diximus,
indiuisibiliter. Vnde etiam S. Bernardus in sermone de Sa-
cto Martino dicit, carnem Christi spiritualiter dari, & man-
ducari, & tamen ibidem dicit in Sacramento adesse veram
carnis substantiam.

VLTIMO in eo, quod Athanasius dicit, Christum cùm lo-
quereturn

queretur de manducatione carnis suæ, meminisse ascensionis in cœlum, vt auditores abstraheret à corporali intellectu. Sed neq; hoc officit caussæ nostræ. Dominus enim meminit ascẽsionis, vt ostenderet, carnem suam non manducandam more aliarum carnium, qui erat corporalis intellectus Capharnaitarum, sed spirituali quodam modo: si enim Dominus dedisset carnem suam in particulas discerptam, vt Capharnaitæ suspicabantur esse dandam, certè in cœlum ascendere non potuisset cum illa carne. Cùm ergo discimus, Christum ascẽdisse in cœlum cum immortali, & gloriosa carne; simul discimus carnem illam non manducari carnaliter, ita vt laceretur, & consumatur.

Nihil igitur ex loco illo Athanasij colligitur contra Catholicorum sententiam, sed contrà potius aliquid pro ea colligitur. Nam quod ait ibidẽ Athanasius, illud ipsum corpus, quod ostensum est mundo, & datum ad mortem pro mundi vita, dari nũc nobis in cibum, satis apertè indicat verum corpus nobis dari, non corpus symbolicum; non enim corpus symbolicum datum fuit ad mortem pro mundi vita. Istud autem verum corpus dari nobis non solùm per apprehensionem fidei, sed etiam per apprehensionẽ oris corporalis, indicant illa verba Athanasij: *Vt sit nobis tutamen, & præseruatio ad resurrectionem.* Nam (vt suprà diximus) veteres Patres probare solebant corporum resurrectionem, ex coniunctione corporis nostri mortalis cum corpore Christi immortali in Sacramento Eucharistiæ.

CAPVT XII.

Testimonium S. Hilarij.

BEATVS HILARIVS æqualis Athanasij fuit: hos ẽm duos eximios Doctores simul Dominus excitauit, vt fidem contra Arianos defenderet, ille in Oriente, hic in Occidente. Is igitur sic ait in 8.lib. de Trinitat. *Si enim Verè Verbum caro factum est, & nos Verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est?* Et infrà: *De Veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus; nunc enim, & ipsius Domini professione, & fide nostra Verè caro est, & Verè sanguis est, &c.*

Ad hæc duobus modis aduersarij respondent: neq; habet ipsi præterea locum vllum, quem ex Hilario proferant. Caluinus in vltima admonitione ad VVestphalum, cõtendit Hilariũ hyperbolicè loqui. Sed refellitur facillimè ex ipso Hilario, qui quasi præuidisset, quod Caluinus dicturus erat, in eodem ipso loco affirmat se loqui propriè, & simpliciter; ait: *Non est humano, aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neq; per violentam, atq; impudentem prædicationem mysteriorum dictorum sanitati, alienæ, atq; impiæ intelligentiæ torquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt legamus, & quæ legimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ex eo discimus, stultè atq; impiè dicimus; ipse enim ait: Caro mea verè est esca, &c.* Vides vt Hilarius dicat, se nihil asserere humano aut seculi sensu, sed solum id, quod Scriptura ipsa recta intellecta docet. Præterea cùm Hilarius disputet aduersus Arianos, & ex naturali vnione Christi nobiscum per Sacramentum Eucharistię, concludat naturalem vnionem inter Deum Patrem, & Deum Filium; si hyperbolicè loquitur de naturali vnione CHRISTI nobiscum; oportebit etiam vt loquatur hyperbolicè de vnione Patris, & Filij, ex quo sequetur eum aut Arianum fuisse, aut certè imperitè caussam fidei defendisse: neque enim Ariani negassent naturalem vnionem inter Patrem, & Filium hyperbolicè.

Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, part. 4. Theodorus Beza in Dialogo Cyclope contra Heshusium, & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini contra eundem, respondẽt, Hilarium, cùm is ait nos verè sumere in Eucharistia carnem Domini, intelligere de sumptione spirituali, quæ fit per fidem: cùm autem ait, naturaliter Christum nobiscum vnitum, intelligere de vnione, quæ facta est in Incarnatione. Christus enim nobiscum naturaliter vnitus est, quia naturam nostram carnis assumpsit.

ADDIT Petrus Martyr, naturalem vnionem apud Hilarium non esse realem commixtionem naturarum, sed esse vnionem aliquam maiorem, quàm sit vnio voluntatum: ponit enim ille vnionem naturalem vnioni per cõsensum solius voluntatis, quam Ariani in Patre, & Filio ponebãt. Hanc autem vnionem naturalem, id est, maiorem, quàm solius voluntatis cum Christo habemus, ex sententia Petri Martyris, tum

tum quia, vt diximus, Christus naturam nostram assumpsit; tum quia nos per fidem in Sacramento carnem eius verè sumimus. Probat verò idem Petrus Martyr, Hilarium non loqui de reali naturarum cõmixtione, cùm dicit, Christum nobiscũ vniri naturaliter per Eucharistiam, quia Hilarius quinque vniones ponit naturales. PRIMO enim dicit, omnes fideles esse vnum naturaliter, quia per fidem sunt vnum. SECVNDO dicit, nos esse vnum naturaliter, quia sumus vnum per regenerationem. TERTIO dicit, nos esse vnum naturaliter, quia sumus vnum per Sacramentum Baptismi. QVARTO dicit, nos esse vnum cum Patre, & Filio per honorem nobis à Christo communicatum. QVINTO dicit, nos esse vnum cum Christo naturaliter per Eucharistiam. Sicut ergo vniones illæ per fidem, per regenerationem, per Baptismum, per honorem, dicuntur naturales, quia includunt aliquid præter consensum voluntatis, licet non includant naturarum commixtionem: ita etiam vnio, qua Christo coniungimur, dum per fidem carnem eius apprehendimus, dici potest naturalis, licet non includat realem vnionem carnis Domini cum nostra. Hæc illi.

At refelli possunt hæc aduersariorum figmenta ex ipso Hilario multis modis. PRIMO ex illis verbis: *Nos verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus.* Quod enim ait *(cibo Dominico)* cogit vt intelligamus de manducatione corporali, non de sola spirituali, vt ipsi volunt: nam cibus Dominicus omnium consensu, est Eucharistia. Vult igitur Hilarius nos, dum Eucharistiã percipimus, in illa, & per illam, verè carnem Domini sumere.

SECVNDO ex illis verbis: *De naturali in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atq; impiè dicimus.* Hæc enim verba indicant, mysterium Eucharistiæ tale esse, vt paradoxum stultissimum videri possit, nisi à Deo proponeretur. At Christum sola fide manducari, & esse in nobis, eo tantùm modo, quo sunt cetera, quæ animo apprehenduntur; neque paradoxum, neque stultum aliquid videri potest, etiamsi id non diceretur à Deo. Verè autem stulti haberi possemus, si absque Dei verbo crederemus, veram Christi carnem ore corporali manducari: nam id semper infideles stultissimum paradoxum æstimârunt, vt notum est de Auerroe, & de aliis.

TERTIO ex illis verbis: *De veritate carnis et sanguinis non est relictus ambigendi locus; nunc enim & ipsius Domini professione, et fide nostra verè caro est, et verè sanguis est.* Et mox: *An hoc veritas non est? contingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant.* HAEC verba non possunt accipi, nisi vno ex his tribus modis. Aut enim vult Hilarius dicere, veram carnem Christum assumpsisse; aut veram carnem fide manducari in Sacramento; aut veram carnem reipsa & ore corporis sumi, cùm sumitur Eucharistia. PRIMA intelligentia, quam amplectuntur Beza, & Boquinus, & fortè Petrus Martyr, non est ad mentem Hilarij. Nam non disserit eo loco de Incarnatione, sed de Eucharistia; neq; disputat cõtra Manichæos, qui negabant Christum habere veram carnem, sed contra Arianos, qui negabant Diuinitatem Christi, non carnem. Præterea paulò antè dixerat de veritate Christi in nobis, *nisi ab eo discimus, &c.* & attulerat illã Scripturam: *Caro mea verè est cibus*, vt probaret Christi carnem nobis naturaliter vniri: post illa autem verba immediatè subiungit: *De veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigẽdi locus*; & quę sequũtur. Loquitur igitur de veritate carnis nobis communicatæ, non veritate carnis assumptæ. Denique illa probatio, qua probat Hilarius non posse ambigi de veritate carnis Domini, quia Christus, qui dixit: *Caro mea verè est cibus*, verè Deus est; apertissimè indicat eum loqui de veritate carnis in Eucharistia, non de Incarnatione. Nam non rectè probatur, Christum habere veram carnem, quia idem Christus Deus est, vel quia dixit: *Caro mea verè est cibus.* At rectissimè probatur in Eucharistia esse veram carnem Domini, quia Christus Deus est, qui dixit, carnem suam esse cibum nostrum: cùm enim Deus sit, potuit præstare quod dicebat. SECVNDA intelligentia coincidit cum prima. Nihil enim aliud est, veram carnem fide manducare, nisi credere Christum habere veram carnem, & in ea carne verè esse mortuum pro nobis. Neque ad hoc probandum oportebat adducere argumentum ex Diuinitate Christi id asserentis: non enim difficile est (posito mysterio Incarnationis) veram carnem fide manducari. Remanet igitur TERTIA intelligentia, quæ sine dubitatione est ad mentem Hilarij.

QVARTO, probatur ex eo, quod Hilarius sæpissimè repetit, Christum naturaliter esse in nobis per sumptionem Eucharistiæ.

charistiæ. Nam apud Hilarium, vnum esse in alio naturaliter, est naturam vnius verè in altero esse, vt patet ex multis locis, sed maximè ex illis verbis, quæ habentur in eadem pagina: *Cur gradum quendam, atq; ordinem consummandæ vnitatis exposuit, nisi vt cùm ille in Patre per naturã Diuinitatis esset, nos contrà in eo per corporalem eius natiuitatem, et ille rursus in nobis per Sacramentorum inesse mysterium crederetur?* Vbi docet, Filium esse in Patre naturaliter, quia natura Filij verè est in Patre, cùm sit vna vtriusq; natura: item nos esse in Christo naturaliter, quia verè naturam nostram sibi Deus vniuit per mysterium Incarnationis. Denique Christum naturaliter esse in nobis, quando sumimus Eucharistiã, quia naturam carnis suæ nobis vnit. Sicut igitur verè, & propriè natura Filij est in Patre, & natura nostra est in Christo; ita necesse est verè, & propriè natura carnis Christi sit in nobis, quando Eucharistiam sumimus.

QVINTO, probatur ex illis aliis verbis eius, vbi explicans illud: *Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrẽ, & qui manducat meam carnem, & ipse viuet propter me*: sic ait: *Hæc verò vitæ nostræ caussa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua viuit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum viuimus, id est, naturam carnis suæ adepti, quomodo non naturaliter secundum Spiritum in se Patrem habeat, cùm viuat ipse per Patrem?* Et infrà: *Dicis Filium Dei carnaliter in nobis manere per Eucharistiã.* Quid potuit, quæso, clarius dici, quàm in nobis carnalibus Christum per carnem suam carnaliter manere? Si enim fide tantùm, & nõ corporis instrumento Christi carnem manducaremus; non esset in nobis carnalibus, id est, in nobis, quatenus carne constamus, sed esset in mente, & animo nostro tantùm; neque esset in nobis per carnem, sed per fidem, & spiritum; neque esset carnaliter, sed spiritualiter. Præterea comparatio Hilarij apertè conuincit. Ipse enim dicit, Filium secundum spiritum viuere propter Patrem, quia vita Patris, quę spiritus est, verè tribuitur Filio: & eodẽ modo nos viuere propter Christum secundum carnem, quia verè caro eius nobis in Sacramento communicatur.

Neque obiectio Petri Martyris concludit, quam ex Hilario ille adferebat: quod videlicet eo modo simus naturaliter

vnum cum Christo per Eucharistiam, sicut sumus inter nos vnum per fidem, per regenerationem, & per Baptismum; & sicut sumus vnum cum Christo per honorem. Sunt autem tres OBSERVANDA, pro huius argumenti solutione.

PRIMO, notandus est scopus Hilarij, & occasio totius disputationis. Obiecerat ille Arianis eum locum: *Ego & Pater vnum sumus*, Ioan. 10. Sed responderant Ariani, intelligi ea verba de vnitate voluntatis, & consensus, non de vnitate naturæ; & attulerant in exemplum illa Scripturæ loca: *Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna*, Actorum 4. Et: *Qui plantat, & qui rigat, vnum sunt*, 1. Corinth. 3. Et: *Et ipsi vnum sint in nobis*, Ioan. 17. Hilarius igitur, vt nulla in re cedat hæreticis, ex istis ipsis locis ab Arianis allatis, probat Patrem, & Filium esse vnum naturaliter, & non sola concordia voluntatum: *Ex his*, inquit, *ipsis, quibus vtuntur, refellendi sunt*. Ac PRIMVM docet, fideles inter se esse vnum cor & vnam animam, nõ solo consensu, sed naturaliter, quia sunt vnum per fidem, & per regenerationem, & per Baptismum, ac proinde sunt vnum per eandem fidei naturam, & per eandem naturam nouæ regenerationis, & Baptismi: omnes enim sunt fideles, omnes filij Dei, omnes baptizati, etiamsi fortè inter se nõ nouerint, nec sciat vnus, quid alter velit: *Quomodo*, inquit, *non naturalem in his intelligis vnitatem, qui per naturam vnius fidei vnum sunt?* Et idem dicit de regeneratione, & Baptismo, quod de fide dixit. DEINDE docet illud: *Qui plantat, & qui rigat, vnum sunt*, 1. Corinth. 3. indicare etiam naturalem vnitatem: sunt enim illi vnum, quia sunt ministri eiusdem Christi, & proinde vnum sunt per naturã eiusdem ministerij. *Itaq;*, inquit, *qui per rem eandem idem sunt, natura etiam vnum sunt, non tantùm voluntate; quia & ipsi res eadem effecti sunt, & eiusdem rei atq; efficientiæ sunt ministri*. Denique venit ad TERTIVM locum ex Ioan. 17. *Vt & illi vnum sint in nobis*; & docet nos esse vnum cum Christo naturaliter, quia per Eucharistiæ participationem vnitur nobis carnis Christi natura; & hîc habet illa omnia, quæ suprà exposuimus.

Nota SECVNDO, aliud esse apud Hilarium, aliqua esse vnum naturaliter; aliud autem, vnum esse in alio naturaliter. Nam vt aliqua sint vnum naturaliter, satis est, si verè participent naturam ipsius rei, in qua sunt vnum: & hoc modo dicit ipse, omnes fideles esse vnum naturaliter per fidem, per regene-

nerationem, & per Baptiſmum, quia participant naturam eiuſdem fidei, eiuſdem regenerationis, & eiuſdem Baptiſmi: & ſimiliter dicit omnes miniſtros eſſe vnum naturaliter per miniſterium, quia participant eiuſdem miniſterij naturam. Sed vt vnum ſit in alio naturaliter, nõ ſatis eſt, vt participent quomodocunq; eandem naturam, ſed neceſſe eſt, vt natura vnius merè ſit in alio; & hoc modo dicit Filium eſſe in Patre per Diuinitatem naturaliter, quia natura diuina Filij, verè eſt in Patre: & ſimiliter dicit, Chriſtum eſſe in nobis per carnẽ naturaliter, quia natura carnis eius nobis verè vnitur per Euchariſtiam. Atque ex his ſoluitur ferè tota obiectio Petri Martyris, & Bezæ, & aliorum. Non enim eodem modo loquitur Hilarius (vt illi falsò aſſumebant) de vnione per fidem, ſeu regenerationem, vel Baptiſmum; & de vnione per Euchariſtiã. Nam non dicit, Chriſtum eſſe in nobis per fidem, vel per Baptiſmum, ſicut dicit eſſe per Euchariſtiam: neq; dicit ex fidelibus vnum eſſe in alio per fidem; ſed omnes eſſe vnum per fidem.

Nota TERTIO, vnitatem per honorem apud Hilarium eandem eſſe cum vnitate per Euchariſtiam. Nam explicans illud eiuſdem capitis 17. Ioannis: *Ego claritatem, quam dediſti mihi, dedi eis;* dicit honorem, quem Filius habet à Patre, dediſſe eundem Filium nobis, quia fecit vt eſſemus vnum cum illo, ſicut ipſe eſt vnum cum Patre: vt autem vnum eſſemus cum illo, dicit eum feciſſe per myſterium Euchariſtiæ, per quod ipſe in nobis per carnem ſuam verè manet. Atq; ita ſoluitur tota obiectio aduerſariorum: non enim ipſi intellexerunt, quid eſſet apud Hilarium, fieri vnum per honorem. Ac de Hilario hactenus.

CAPVT XIII.

Teſtimonium S. Cyrilli Hieroſolymitani.

BEATVS CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, cuius laus eſt in II. Synodo generali, eodem tempore floruit, quo S. Hilarius, vt patet ex epiſt. eius ad Conſtantium Imperatorem. Ac de Sacramẽto Euchariſtiæ tam propriè, & perſpicuè loquitur, vt non magis apertè loqui potuerit, ſi vixiſſet temporibus noſtris. Quocirca nihil habent hæretici, quod ex illo nobis obiiciant: nos verò multa, & firmiſſima teſtimonia contra illos habemus.

PRIMVM igitur initiò Catechesis 4. mystagogicę, & in tota ferè Catechesi, hortatur ad non dubitandum de veritate corporis Domini in Eucharistia: quod certè superuacaneum esset, si Eucharistia esset solum signum corporis Domini; nemo enim dubitare solet de eiusmodi rebus, quæ nullam habent difficultatem. Sic ergo loquitur: *Hæc B. Pauli doctrina satis potest efficere vos certissimos de diuinis mysteriis, &c.* Et infrà: *Cùm Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane: Hic est corpus meum; quis deinceps audeat dubitare? ac eodẽ quoque confirmante, & dicente: Hic est sanguis meus; quis, inquam, dubitet, & dicat non esse illius sanguinem:* Quod autem dicit de pane, Christum affirmasse illum esse suum corpus, non significat panem materialem esse corpus Domini, sed panem consecratum, qui figura externa panis materialis est, sed quoad substantiam panis cœlestis est; illum, inquam, panem, corpus Domini esse confirmat.

SECVNDO, in eadem Catechesi apertè ponit Cyrillus transmutationem panis in corpus Domini, & solas panis species remanere post eam transmutationem: *Aquam*, inquit, *aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galileæ sola voluntate; & non erit dignus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutauit? Quare omni cum certitudine corpus, & sanguinem Christi sumamus. nam sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis.* Hæc tam sunt perspicua, vt omninò nesciam, quid fingi possit ad eorum peruersionem.

TERTIO, ibidem dicit, Christi corpus, non solùm animis nostris, sed etiam corporibus verè coniũgi per Eucharistiam: *Sic*, inquit, *Christophori erimus, hoc est, Christum ferentes, cùm eius corpus & sanguinem in membra nostra recepermus, atque vt B. Petrus dicit, Diuinæ naturæ consortes efficiemur.* Hæc ille. Neque potest intelligi hic locus de corpore symbolico, quasi solum panem in membra nostra recipiamus: nam de illo corpore loquitur, de quo immediatè antea dixerat, corpus Domini sub specie panis sumi, vbi distinguitur corpus à pane.

QVARTO monet ibidem, sensus nostros falli circa Eucharistiam, neque esse illis obtemperandum: *Ne ergo consideres tanquam nudum panem, & nudum vinum; corpus enim est, & sanguis Christi, secundum ipsius Domini verba. Quamuis enim*

enim sensus hoc tibi suggerit; tamen fides te confirmet; ne ex gustu rem iudices. Et infrà: *Hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat; sed esse corpus Christi: & vinum, quod à nobis conspicitur, tametsi sensui gustus vinum esse videatur; non tamen vinum, sed sanguinem Christi esse.* Quid clariùs dici potest?

NEQVE enim potest responderi, nòn vocari nudum panem, quia habet adiunctam significationem, & sensus in eo falli, quòd nudum panem esse iudicant. Nam sensus non iudicant, vtrum panis significet, vel non significet: sed iudicant rem eam esse, quæ solet naturaliter esse sub accidentibus, quę sentiuntur. Et PRAETEREA Cyrillus non dicit falli sensus, quia non iudicant esse corpus Christi sub specie panis, sed quia iudicant rem illā, quam sentiunt, esse panem, cùm non sit. At reuera panis esset, si solùm adderetur significatio: non igitur sensus fallerentur, vt Cyrillus dicit. DENIQVE in sequenti Catechesi prope finem, monet communicantes, vt summa diligentia prouideant, ne mica vlla Eucharistiæ cadat, néue amittatur; quod, vt suprà diximus, magnum est argumentum veritatis: & ibidem iubet, vt flexo genu, & in adorantium morem accedant ad Eucharistiam.

SED obiiciet aliquis quod idem Cyrillus Catech.3.mystagogica de sancto Chrismate dicit, non esse nudum vnguentum post consecrationem, sicut ibidem dicit, panem Eucharistiæ non esse nudum panem post consecrationem. ATQVI id confirmat sententiam nostram: nam Cyrillus non eodem modo loquitur de Chrismate, & de Eucharistia. De Eucharistia enim dicit, post consecrationem non esse panem communem, sed corpus Christi: de Chrismate autem dicit quidem non esse commune vnguentum, sed non addit esse Spiritum sanctum, vel corpus Christi, sed esse Chrisma Christi, seu sanctificatum oleum.

Hæc de Cyrillo, cuius testimonium vel solum sufficere deberet: est enim hominis sancti, & antiquissimi, & ex opere eius indubitato, & clarissimum, atq; apertissimum, vt nullo modo peruerti possit, & est ex Catechesi, in qua solent omnia propriè, & simpliciter explicari: & deniq; nemo vnquam reprehendit Cyrillum erroris alicuius circa Eucharistiam.

CAPVT

CAPVT XIV.

Testimonium S. Ambrosij.

SANCTVS AMBROSIVS rectè adiungitur Cyrillo, quia & eodem tempore floruit, & scripsit similes Catecheses, nimirum libros de Sacramentis, & de iis, qui initiantur mysteriis, & non minus apertè loquitur, quàm Cyrillus, vt videamus, eodem tempore eandem fuisse Orientis, & Occidentis sententiam de Eucharistia.

PRIMO igitur Ambrosius in libro de mysteriis initiandis cap.9. & lib.4. de Sacramentis, cap.3.4. & 5. fusè docet, longè excellentiorem escam nobis dari in Eucharistia, quàm olim in Manna Iudæi habuerint, cùm illis Christi corpus in figura, nobis detur in veritate: de quo argumento suprà diximus, cùm ageremus de figuris huius Sacramenti.

SECVNDO, idem Ambrosius in iisdem locis dicit, mutari panem & vinum in corpus & sanguinem Christi; & non esse amplius panem & vinum, sed corpus & sanguinem.

Ad quod argumentum dupliciter aduersarij respondent. PRIMO reuocant in dubium, sintné Ambrosij libri, qui inscribuntur de Sacramentis. SECVNDO dicunt mutationem, de qua loquitur Ambrosius, non esse realem, sed Sacramentalem, ita vt panis & vinum, ex communibus, & prophanis rebus adiuncta noua significatione, fiant Sacramenta religionis. Vide Petrum Martyrem lib. contra Gardinerum, parte 1. obiecto 190. & sequentibus, & parte 4. in explicatione verborum Ambrosij.

Sed PRIOR solutio timidè ab illis proponitur, & meritò. NAM citantur hi libri sub nomine Ambrosij à Lanfranco, Guitmundo, & aliis, qui ante annos D. floruerunt. DEINDE constat, librum de mysteriis initiandis esse Ambrosij: nam in præfatione dicit, se tractasse moralia quędam ex vitis Patrum, charum, & ex Salomone; quæ opera nemo negauit vnquam esse Ambrosij. Libros autem de Sacramentis eiusdem auctoris esse, cuius est liber de mysteriis initiādis, res ipsa per se clamat, tanta est styli, & sententiarum similitudo. DENIQVE etiamsi non essent Ambrosij, essent tamen antiqui alicuius auctoris. Sed stultum est ambigere de auctore horum librorum

rum, cùm nullum aduersarij argumentum adferant, cur ambigere debeamus.

Posterior solutio refellitur ex ipsis Ambrosij verbis. Nam in lib. 4. de Sacramen. cap. 4. *Tu*, inquit, *fortè dicis meus panis est & sit atus; sed panis iste, panis est ante verba Sacramentorum; vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi.* Hæc ille. At si panis tantùm mutaretur Sacramentaliter, non desineret esse panis post consecrationẽ. Ibidem probat multis miraculorum exemplis, Christi verba esse operatoria; & eiusmodi, vt naturas verè mutare possint, quæ omnia sine caussa adducuntur, si nulla realis mutatio fit in pane Eucharistiæ. Sed adferamus testimonium ad idem probandum ex lib. indubitato de mysteriis initiandis, cap. 9. *Fortè*, inquit, *dicas; Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus, non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit? maioremq; vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens.* Hæc ille: Qui posteaquam multa alia miracula narrauit Moysis, Heliæ, & Helisæi, concludit: *Quod si tantùm valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quòd si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem de cœlo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat; non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas.* Hæc ille: vbi tam apertè loquitur de reali mutatione, vt nimia impudentia sit id negare. Ibidem paulò infrà idem probat ex mysterio Incarnationis: *Liquet*, inquit, *quod præter naturæ ordinem Virgo generauit: & hoc quod conficimus, corpus, ex Virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus* Iesus *partus ex Virgine?* Hæc ille. Quàm ineptè ista omnia dicerentur, si nulla fieret realis mutatio? Quid enim opus erat probare, non posse naturaliter fieri ex pane corpus Christi, quemadmodum nec vt

Virgo

Virgo pariat; si non reipsa, sed solùm significatiuè panis fi
corpus Christi?

TERTIVM testimonium est in eodem lib.4.de Sacrame
cap.5.vbi probat, non esse dubitandum de veritate corpo
Domini. Quæ probatio superuacanea est, si verum est, quo
aduersarij sentiunt: nemo enim dubitare solet, vtrum pa
possit esse corpus Christi significatiuè: Deinde, inquit, *ipse
Dominus* IESVS *testificatur nobis, quod corpus suum accipi
mus, & sanguinem; nunquid debemus de eius fide, & testifica
tione dubitare?* & ibidem paulò infrà dicit: *Tibi Sacerdos, Co
pus Christi, & tu dicis, Amen: hoc est verum. Quod confiteri
lingua, teneat affectus.* Hic certè loquitur de eo, quod offe
tur manibus Sacerdotis, quod quidẽ, nisi verè sit corpus Chri
sti, decipit nos Ambrosius, qui vult nos id, & confiteri lingu
& affectu sentire. Et lib.6.cap.1. *Sicut verus est Dei Filius, Do
minus noster* IESVS CHRISTVS: *non quemadmodum ho
mines per gratiam, sed quasi Filius ex substantia Patris: ita
vera caro, sicut ipse dixit, quam accipimus.*

QVARTVM testimonium est lib.1.in Lucam.vbi exponen
illa verba capitis 1. *Apparuit illi Angelus: Non dubites*, inque
*assistere Angelum, quando Christus assistit, Christus immo
tur.* At certè non assisteret Angelus, si sola figura corporis Do
mini, non ipse Christus in altari adesset.

QVINTVM testimonium est lib.3.de Spiritu sancto, cap.
vbi tractans illud Psal.98. *Adorate scabellum pedum eius. Ho
que*, inquit, *per scabellum terra intelligitur, per terram autem
caro Christi; quam hodie quoque in mysteriis adoramus, &
quam Apostoli in Domino* IESV, *vt suprà diximus, adoraru
Hic locus nullam admittit solutionem: nam & liber est indo
bitatus, & sermo est de adoratione latriæ; & apertè Ambro
sius dicit, carnem Christi Verbo vnitam adorari à nobis in
mysteriis, id est, in Eucharistia.

Diluamus nunc breuiter, quæ Petrus Martyr ex Ambro
profert, lib. contra Gardinerum, obiecto 188. & sequentibu
PRIMO igitur obiicit ex commentario in 11.cap.1. ad Cori
quod Ambrosius in mysteriis dicat significari carnem, & sa
guinem, quæ oblata sunt pro nobis, & mysticum calicem
pum esse sanguinis Domini.

RESPONDEO, neque ea commentaria sunt Ambrosij, ne
que quidquam habent contra nos; fatemur enim immò d
doc

docemus, Eucharistiam signum ac typum esse mortis Christi, seu carnis, & sanguinis, vt visibiliter in cruce illa suffixa, ille effusus est.

SECVNDO obiicit ex lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. illa Ambrosij verba: *Hoc igitur astruamus, quomodo potest, qui panis est, esse corpus Christi? consecratione.* Hinc ita Petrus Martyr argumentatur: *Qui panis est, corpus etiam Christi est per consecrationem. At panis non potest esse corpus propriè; ergo solùm significatiuè.* Idem confirmat ex illis verbis, quæ ibidem habentur: *Si tanta vis est in sermone Domini, vt ea incipiant esse, quæ non erant, quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur?* vbi videmus sic mutari panem in corpus, vt tamen maneat panis.

Ad PRIOREM locum RESPONDEO, non dicere Ambrosium panem manere post consecrationem, sed potiùs nõ manere; illa enim verba: (*Quomodo potest qui panis est, esse corpus Christi?*) hunc sensum faciunt; Quomodo potest, qui nũc est panis, paulò pòst esse corpus Christi? & respondet: *Consecratione;* consecratio enim facit, vt qui panis est ante consecrationem, corpus sit post consecrationem. Istum esse sensum patet ex illis verbis lib. de myst. init. cap. 9. *Probemus, non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit:* vbi vides non esse panem post consecrationem. Immò in ipso lib. 4. de Sacram. cap. 4. nónne Ambrosius ait: *Panis iste panis est ante verba consecrationis, vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi?*

Ad ALTERVM locum respondit olim Lantfrancus in lib. contra Berengarium, dupliciter. PRIMO, in aliis codicibus Ambrosij nõ haberi illa verba: *Vt sint quæ erant;* sed hoc modo legi: *Quantò magis operatorius est, vt quæ erant, in aliud commutentur?* Quæ lectio verior esse videtur, quia est conformior lib. de mysteriis initiandis, cap. 9. vbi sic legimus: *Sermo ergo Christi; Qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant?* SECVNDO respondet, illa verba: *Vt sint quæ erant,* hunc sensum facere: *Vt sint quæ erant,* nimirum quoad speciem exteriorem, & tamẽ verè mutentur, quoad interiorem substantiam. POSSET etiam responderi, Ambrosium voluisse dicere; Si potuit Christus ex nihilo aliquid facere, cur non poterit ex aliquo aliquid facere, non annihilando id, quod antea erat,

sed

ſed in melius commutando? vnde non dixit: *Vt ſint id, qua erant*; tunc enim panis manere deberet, ſed: *Vt ſint que erant*, id eſt, non annihilentur, ſed maneant, quamuis mutata.

TERTIO obiicit ex lib. 4. de Sacramen. cap. 5. & de his, qui init. myſter. cap. 8. & de benediction. Patriarch. cap. 9. vbi Ambroſius dicit, corpus Domini accipientibus fieri peccatorum remiſſionem. Atque inde colligit non ſumi corpus Domini ab impiis; ac per hoc non ſumi corporali inſtrumento, quod eſt commune cum impiis, ſed ore tantùm ſpirituali, quod impij carent.

SED hæc ſæpius iam diſſoluta ſunt: corpus enim Domini, quod ad ſe attinet, omnibus adfert peccatorũ remiſſionem, licet in quibuſdam ob eorum indiſpoſitionem id non fiat.

QVARTO obiicit ex lib. de myſt. init. cap. 9. illa verba: *Ante benedictionem verborum cœleſtium alia ſpecies nominatur, poſt conſecrationem corpus Chriſti ſignificatur.* Et lib. 4. de Sacram. cap. 4. dicit, nos bibere ſimilitudinem precioſi ſanguinis, & cap. 5. dicit, oblationem altaris eſſe figuram corporis Chriſti. & lib. 1. de officiis, cap. 48. dicit, vmbram fuiſſe in lege, imaginem in Euangelio; veritatem in cœleſtibus.

RESPONDEO; In primis verbis citatis illud, *ſignificatur*, idem valet, quod *appellatur*, ſeu, *dicitur*. Non enim loquitur de ſignificatione rerum, ſed vocum; nec docet quid Euchariſtia ſignificet, ſed quomodo appelletur. Itaque ſenſus eſt: *Ante benedictionem alia ſpecies nominatur*, id eſt, panis vocatur id, quod eſt in altari: *Poſt conſecrationem corpus Chriſti ſignificatur*, id eſt, non amplius panem eſſe ſignificamus, ſeu dicimus, ſi quis nos interroget, quid ſit in altari, ſed corpus Domini eſſe ſignificamus, ſeu dicimus. Vnde ibidem: *Ante conſecrationem*, inquit, *aliud dicitur, poſt conſecrationem ſanguis nuncupatur.* AD alia verba fateor nos bibere ſimilitudinem cruoris, ſed ſub qua veritas contineatur. Docet enim Ambroſius, nos non in ſpecie ſanguinis ſanguinem ſumere, ne vt ibidem dicit, horror eſſet cruoris; ſed in ſimilitudine ſanguinis, id eſt, ſpecie vini, quod habet ſanguinis ſimilitudinem, ipſum ſanguinem bibere. AD illud de figura corporis: quamuis non eſſet abſurdum, Sacramentum Euchariſtiæ vocari figuram corporis ratione ſpecierum externarum: tamen contra eo Ambroſius loquitur de pane ante conſecrationem, vt ex eius verbis patet. Neque eſt abſurdum, panem vocari figuram corpo-

corporis Domini ante consecrationem, licet nondum sit Sacramentum: nam panis naturalem habet analogiam ad corpus Christi; & præterea ex eo, quod ponitur super altare, vt consecretur, incipit repræsentare ipsum Domini corpus, licet nondum habeat Sacramentalem significationem. AD aliud ex lib.de officiis, Ambrosius distinguit imaginem à veritate, non quoad substantiam, seu præsentiam rei, sed quoad notitiam: nunc enim habemus Christum, sed signis, & imagine velatum; in cœlo videbimus sine vllo signo facie ad faciem. Id patet ex verbis eius, quibus explicat, quod dixerat: *Hic ergo*, inquit, *in imagine ambulamus, in imagine videmus, illic facie ad faciem; vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.* Vnde etiam paulò antè distinguens vmbram ab imagine: *Antè*, inquit, *agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nunc Christus offertur, sed offertur, quasi homo recipiens passionem.*

QVINTO, obiicit illud ex lib.5.de Sacramento, cap.4. *Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ex his verbis*, inquit Petrus Martyr, *vel cæcus videre potest, Ambrosium non tam crassè sensisse de corpore Christi, vt putauerit illud ingredi, & recipi in corpus nostrum.*

RESPONDEO; Non negat Ambrosius corpus Christi ingredi in corpus nostrum, sed negat illud conuerti in substantiam corporis nostri more ciborum corporalium. Id patet manifestè ex aduersatiua: *Sed animæ substantiam fulcit.* Est enim sensus; iste panis non vadit in corpus, id est, non transit in corpus per nutritionem, sed animam reficit. Alioqui enim, quomodo negaret Ambrosius corpus Christi in corpus nostrum ingredi, cùm dicat in serm.de S.Agnete: *Iam corpus eius corpori meo sociatum est?* & cùm tam apertè docuerit in tot locis à nobis citatis, id quod sumimus, dum sumimus Eucharistiam, veram esse carnem Domini? Hæc de Ambrosio.

CAPVT XV.

Testimonium Basilij.

DIVVS BASILIVS eodem tempore, quo Ambrosius floruit; & in 2.lib. de Baptismo, cap.2. sic loquitur: *Si tales minæ aduersus eos positæ sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus*

sanctificantur: quid dicendum est de eo, qui in tantum act
mysterium temerarius est? Quantò enim maius aliquid
templo secundum Domini vocem, tantò grauius & terribil
est in animæ impuritate cõstitutum corpus Christi temere co
tingere, quàm sit accedere ad arietes, vel tauros, &c. Hoc loc
Basilius affirmat tantò grauius peccare, qui indignè sum
corpus Christi, quàm eos, qui indignè sumebant arietes,
tauros Deo immolatos, quantò Christus maior est, non
lùm arietibus, & tauris, sed etiam ipso templo Domini: q
certè sententia vera esse non potest, nisi in Eucharistia sit
corpus Domini præsens. Nam inter Christum, & arietes
Hebræis immolari solitos, distantia est planè infinita: in
panem autem Eucharistiæ secundum aduersarios, & illos
rietes penè nulla distantia: vel si distantia est notabilis; a
excellebant, non panis Eucharistiæ, vt nos suprà demonstr
uimus. Basilius autem affirmat tantò grauius peccare, qui
dignè tractant Eucharistiam, quàm ij, qui indignè tra
bant sacrificia illa vetera, quantò Christus maior est non
lùm sacrificiis, sed etiam templo.

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 4. respon
re conatur, sed se ipse inuoluit, ac secum turpiter pugnat
eadem pagina. Dicit enim PRIMVM, Basilium ita con
Eucharistiam cum Sacramentis veterum, vt ab vna parte
nat nuda symbola, id est, in Sacramentis veterum; ab alia
ponat rem ipsam, nulla facta symboli mentione, id est, in E
charistia nostra. Itaque vult corpus Christi, in illa collatio
Basilij significare corpus Christi propriè dictum: illud en
est per eum res, & veritas Sacramenti, vt opponitur symbo
externo. SED quia Basilius dicit, illud Christi corpus sumi
indignis; indigni autem non sumunt rem Sacramenti,
nuda symbola secundum aduersarios; ideò Petrus Mart
paulò pòst addit Basilium loqui de symbolis Eucharistiæ,
sola sumuntur ab impiis, & ea conferre cum symbolis vete
bus.

HAEC autem apertè inter se pugnant, & vnum destru
aliud; & præterea vtrumq; dictum est falsum. Quod pugnan
sic ostendo. Cùm Basilius nominat corpus Christi in illa co
latione cum sacrificiis veterum, vel intelligit corpus Christ
verum vel symbolicum. Si corpus Christi verum; ergo fal
sum est posterius dictum, quo asseruit Petrus Martyr Basilium
loqu

loqui de symbolis, quæ sola sumuntur ab impiis: si corpus symbolicum;ergo falsum est prius dictum eiusdem, quo asseruit Basilium conferre rem ipsam, id est, corpus Christi cum symbolis veteribus. Quod autem sit falsum etiam absolutè vtrumque dictum Petri Martyris, sic demonstro. Nam Basilius non confert cum sacrificiis veterum solum corpus Christi verum, quod erat primum dictum Petri Martyris: nam impij non sumunt corpus Christi verum secundum aduersarios, neque sumunt illud corpus extra symbola secundum Catholicos. At Basilius illud ipsum dicit sumi ab impiis; ergo non loquitur de solo corpore Christi vero. Adde, quòd non debuit Basilius, nec potuit ita comparare Sacramenta vetera cum Eucharistia, vt in illis tantùm poneret nudum signum, in hac, verum corpus, cùm vtraque Sacramenta eodem modo contineant corpus Christi secundum aduersarios; immò melius vetera, quàm noua, quia melius repræsentabant. Sed de hoc alibi diximus.

Neque verò confert Basilius cum sacrificiis veterum solum symbolum Eucharistiæ, quod erat SECVNDVM dictum Petri Martyris: nam symbola sola Eucharistię non præstant sacrificiis veterum, sed sunt illis inferiora, vt alibi ostendimus; & tamen Basilius hoc loco constituit infinitam distantiam inter corpus Christi, & sacrificia veterum. Sequitur igitur necessariò, vt Basilius loquatur de corpore Christi vero, vt continetur sub specie panis verè, & realiter: sic enim omnia cohęrent. Nam hoc corpus verè excellit sacrificiis veterum infinita distantia, & verè sumitur ab impiis corporali instrumento. Et confirmatur hoc totum argumentum ex sequentibus verbis eiusdem Basilij in eo loco: monet enim vt sumpturi Eucharistiam diligentissimè purgemur à sordibus peccatorum, ne incidamus in peccatum eorum, qui Christum occiderunt. Ista enim comparatio indignè communicantium cum illis, qui Christum occiderunt, cogit omninò vt intelligamus verè, & realiter Christi corpus contineri in Eucharistia. Nam ideò comparantur inter se ista peccata, quia vtrumque attingit Christum in seipso; & Christum, non vt est in cœlo, sed vt est in Eucharistia; quia impij non possunt Christum attingere, vt est in cœlo, sed solùm, vt est in Eucharistia.

ALTERVM testimonium Basilij est in lib. de Spiritu sancto, cap.27. vbi sic ait: *Verba inuocationis cùm ostenditur panis*

Eucharistiæ, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit? Hinc
nim habemus morem fuisse in Ecclesia veteri, vt post con
crationem ostenderetur populo Eucharistia, quod etiã nu
fieri videmus; & conceptis verbis inuocaretur, quæ verba q
dam suspicantur fuisse, KYRIEELEISON. Sed certè ex in
catione manifestè colligitur veritas Christi in Euchari
neque enim panem inuocare possumus quantumlibet sig
ficet, vel repræsentet corpus Christi. Ibidem Basilius de
steriis his loquens, dicit, nec intueri fas esse ista non initi
At certè nulla reddi potest caussa, cur Eucharistiam nec vi
ri quidem permitterent infidelibus, vel etiam Catech
nis, si nihil est nisi signum. Nam rem significatam, id est, C
sti passionem publicè prædicabant, & signum etiam ma
stissimum eiusdem passionis Catechumenis quotidie fere
primebant; dum eos signo crucis signabant. Qui igitur sig
clarissima concedebant, cur negassent signum obscurius

PORRO ex Basilio obiiciunt aduersarij, quod in sua Lit
gia Eucharistiam appellet ἀντίτυπα, id est, figuram corp
ris Christi. de qua re multa scribit Petrus Martyr in lib. co
tra Gardinerum obiecto 185.

Ad hoc argumentum tres dari solent solutiones, sed
priores mihi non videntur solidæ. PRIMA est, vocem
ἀντίτυπα non semper accipi pro figura, sed aliquando
pro exemplari: cuius significationis proferunt exemplum
1. epist. Petri, cap. 3. vbi Baptismus vocatur antitypon di
cùm tamen diluuium figura fuerit Baptismi, non Baptism
diluuij. Itaque hac acceptione contendunt quidam à Ba
Eucharistiam dici antitypon, quòd sit exemplar veterum
gurarum.

SED hæc opinio facilè reiici potest. Nam vox antitypon
etiam notauimus in 1. libro de Sacramentis in genere, m
quam accipitur pro exemplari, sed pro imagine, quæ è re
ne respondet exemplari; & ita illud imitatur, vt ferè cum
contendere videatur. Quomodo valde propriè vocatur an
typon imago, quæ resultat in speculo, dum quis in illo
tuetur: etenim ea imago ita ad viuum repræsentat, vt cum
homine de forma ipsius hominis certare videatur. Et hoc m
do accipitur hæc vox ab Apostolo, Hebr. 9. & ab auctoribus
passim: neq; aliter accipitur 1. Petri 3. Nam Baptismus aliquo
modo est exemplar, aliquo modo imago diluuij; & vt imago

non vt exemplar, dicitur à S.Petro antitypon diluuij. Nam si consideremus significationem ad placitum, seu diuinam ordinationem, diluuium figura fuit Baptismi, non contrà, Baptismus diluuij: neque enim Deus instituit Baptismum, vt repræsentaret diluuium; sed è contrario, diluuium Deus induxit in mundum, tum ob alias caussas, tum etiam vt esset figura Baptismi. At si consideremus naturalem similitudinem, Baptismus est potiùs imago diluuij, quàm diluuium Baptismi: si quidem magis propriè, & verè diluuium suffocauit homines impios, quàm Baptismus peccata suffocet; illa enim vera & propria, hæc metaphorica suffocatio est. Quia tamen valde similis est effectus Baptismi, id est, suffocatio iniquitatum, effectui diluuij, id est, suffocationi hominum impiorum: ideò S.Petrus Baptismum antitypon diluuij appellauit. Sed præterea licet antitypon pro exemplari accipi posset, non tamen id nobis prodesset. Nam Basilius non dicit, Eucharistiam esse antitypon Sacramentorum veterum, sed corporis Domini; quare certum est à Basilio non accipi hanc vocem pro exemplari, sed pro imagine imitante ipsum exemplar.

ALTERA solutio est aliorum, vocari à S. Basilio panem Eucharistiæ antitypon corporis Domini, sed ante consecrationem, non postea. Ita respondit olim Ioan. Damascenus lib. 4. de fide, cap. 14. & Epiphanius in VII. Synodo, act. 6. tomo 3.

SED hæc solutio multas habet difficultates. Nam in Liturgia Basilij inuenimus panem Eucharistiæ vocari antitypon corporis Domini post recitationem verborum illorum: *Hoc est corpus meum.* Quocirca oporteret Damascenum, & Epiphanium existimasse, non consecrari Eucharistiam illis verbis: *Hoc est corpus meum*, sed aliis, quæ infrà ponuntur; quod minus adhuc probabile est: de qua re disputabimus in 4. lib. in controuersia de verbis, quibus Sacramentum Eucharistiæ conficitur. Adde, quòd licet Basilius non vocaret Eucharistiã antitypon corporis Domini post consecrationem: tamen Theodoretus apertissimè ita eam vocat in 1. dialogo, necnon Macharius Ægyptius homilia 27. immò & Dionysius cap. 3. Eccles. hierarch. & Nazianzenus orat. in Gorgoniam.

Est igitur TERTIA solutio, Eucharistiam etiam post consecrationem rectè dici antitypon corporis, & sanguinis, non solùm quia species panis, & vini sunt signa corporis, & sanguinis ibi reuera existentium; sed etiam quia ipsum corpus, & sanguis

ſanguis Domini, vt ſunt ſub illis ſpeciebus, ſigna ſunt eiuſdem corporis, & ſanguinis, vt fuerunt in cruce; repræſentat enim Euchariſtia paſſionem Chriſti. Et ideò fortaſſe Baſilius, & alij Patres non vocant Euchariſtiam figuram, ſeu typum, ſed antitypon; quia, vt diximus, antitypa non dicuntur quælibet figuræ, ſed illæ tantùm, quæ nihil ferè differũt à veritate. Porrò panis & vinum, remoto corpore Domini, non ita ad viuum repræſentant corpus, & ſanguinẽ, vt dici poſſint antitypa: ſolius enim repræſentabat Agnus Paſchalis, & tamen non dicebatur antitypon, ſed typus. At ſi ſub ſpecie panis ſit verè corpus Chriſti, tum verè Euchariſtia erit antitypon corporis in cruce immolati. Vnde Chryſoſtomus homil.17. in epiſtolam ad Hebr. dicit, Euchariſtiam eſſe typum, ſeu figuram ſacrificij crucis: & tamen ibidem aſſerit, nunc eundem Chriſtum offerri, qui tunc oblatus fuit. Simile eſſet, ſi Rex aliquis grauiſſimo bello confecto idem ipſum bellum ad oblectandum populum in ſcena repræſentari vellet, & ipſe idem, qui verè pugnauerat, in ſcena ſeipſum repræſentaret: eſſet enim ipſe verè antitypon ſui ipſius. Similia habemus in aliis Chriſti repræſentationibus: nam cùm tribus diebus latuit, & tandem tertia die inuentus eſt in templo, ſignificare voluit, teſte Ambroſio in 2. Lucæ, ſe triduo futurum in ſepulchro abſconditum, & tandem tertia die reſurrecturum. Et Matt. 17. cùm trãsfiguratus eſt in monte coram Prophetis, & Apoſtolis, ſignificare voluit ſe eo modo videndum in gloria cœleſti ab omnibus Sanctis veteris & noui Teſtamenti. Ipſe igitur non ſemel fuit typus, & figura ſui ipſius.

CAPVT XVI.

Teſtimonium Gregorij Nyſſeni.

SANCTVS GREGORIVS NYSSENVS, S. Baſilij frater, inſigne teſtimonium nobis præbet: ex quo etiam intelligi poſſet, quid Baſilius ſenſiſſet, ſi de ea re vlla dubitatio oriretur. Conſtat enim Nyſſenum in iis, quę ad fidem pertinent, nulla in re à Baſilio diſſentiſſe. Igitur in libro de vita Moyſis, vbi diſputat de Manna Iudæorum, & eum cibum cum Euchariſtia confert, ſic loquitur de Euchariſtia: *Panis eſt abſque ſemine, abſque aratione, abſque vllo humano opere nobis paratus. Is deſuper deſluens inuenitur in terris. Panis enim, qui de cælo deſcẽdit, qui ſeruat cibum*

eſt.

est, qui ænigmaticè hac historia significatur, non incorporea quædã res est: quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet? res autem quæ incorporea non est, corpus omnino est. Hæc ille. Hic duo habemus, quę excludũt omnes, quæ fingi possent ab aduersariis, expositiones. Nam PRIMO Gregorius dicit; Panem Eucharistiæ sine semine, sine aratione, sine opere humano fieri; quod certè non conuenit pani triticeo: loquitur igitur de vero corpore Christi, cui illa omnia conueniunt.

SECVNDO dicit, eundem panem corpore manducari: non ergo loquitur de corpore Domini, vt est in cœlo, & sola fide sumitur, sed de vero corpore, vt est in Eucharistia.

Idem Gregorius in orat. Catechetica, cap.36. & 37. multa habet expresè de veritate huius Sacramenti, & citatur hic locus ab Euthymio in Panoplia, p.2.tit.21. & à Bessarione in lib. de verbis consecrationis. Inter alia dicit, & sæpius repetit, corpus Christi immortale coniungi per Eucharistiã cum nostro mortali corpore, & illud sibi simile reddere, id est, efficere, vt gloriosum & immortale aliquando resurgat: *Quemadmodũ, inquit, parum fermenti totam massam sibi similem reddit; sic & corpus illud, quod à Deo factum est immortale, in nostrum corpus ingrediens totum in se transfert, atq; commutat. Nam, vt pestiferum cum salubri commistũ, illud efficit perniciosum; sic & corpus immortale reddit totum illud, in quo susceptum est, naturæ simile immortali.* Et infrà: *Fidelium corporibus coniungitur, vt ea coniunctione cum immortali, homo etiam immortalitatis particeps fiat.* Hæc ille.

SECVNDO quærit, quomodo possit vnum corpus toti mundo communicari, & tamen semper integrum maneat: quæ quidem quæstio absurdissima esset, si tantùm in signo corpus Christi manducaretur; nulla enim difficultas in ea re fingi posset: *Considerandum est, inquit, quomodo fieri queat, vt cùm vnum illud corpus assiduè per totum orbem terrarum tot fidelium millibus impertiatur; totum cuiusq; per partem euadat, & in seipso totum permaneat.* Hæc ille.

TERTIO, respondet ad quæstionem, ac dicit, panem qui ponitur in altari, conuerti in carnem Christi, & eo modo omnes, qui eo pane vescuntur, verè sumere Christi carnem sine vllo eius detrimento: quæ sanè est acutissima, & verissima responsio. Nam vult dicere, vt habeamus, & comedamus veram Christi carnem, non esse opus, vt Christus de cœlo

descendat, sed manente illo saluo, & incolumi in cœlo, ve quotidie panem in corpus eius, & eo modo à multis mandi cari.

Quòd autem non loquatur de mutatione panis in carne per solam significationem, vt aduersarij dicere solent, sed vera, & reali mutatione, patet PRIMO, ex ipsa quæstione, q (vt dixi) inepta esset, si de mutatione significationis agere SECVNDO, patet ex ipsa eius explicatione; dicit enim, ita mu tari nunc panem in carnem Domini virtute verborum ipsi quemadmodum cùm ipse in terris viueret, mutabatur pa quo ipse vesceebatur, in carnem ipsius. TERTIO patet, q dicit hanc mutationem fieri diuina virtute, seu virtute diu benedictionis: nulla autem virtus requirebatur ad mutãd significationem, cùm sit res merè volũtaria. Hæc autem s verba eius: *Diuinum illud corpus panis nutrimẽtum accepi idem quodammodo erat cum illo cibo, (vt diximus) in eius c poris naturam immutato.* Et infrà: *Quamobrem rectè etia nunc Dei Verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus cr dimus immutari.* Et infrà: *Hæc autem tribuit virtute bene dictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (id e panis, & vini) naturam mutans.* Hæc ille. Quæ tam perspic sunt, vt non fuerit ausus vllus aduersariorum, quod sciam, ad hęc loca respondere, vel aliquid ex hoc auctore nobis ob cere.

CAPVT XVII.

Testimonium Optati Mileuitani.

OPTATVS MILEVITANVS floruit eodem tem pore, quo Ambrosius, & Basilius, vt patet ex lib. contra Parmenianum, vbi scribit se vixisse tempo re Siricij Papæ, qui Damaso successerat. Is igitur 6. lib. contra Parmenianum, sic ait: *Quid enim est tàm sacri legum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando & vos obtu stis, frangere, radere, remouere? in quibus vota populi, & me bra Christi portata sunt: quo Deus omnipotens inuocatus fu quo postulatus descendit Spiritus sanctus, vnde à multis hoc salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta es* Et infrà: *Quid est altare, nisi sedes corporis, & sanguinis Chri sti?* Et infrà: *Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus, & sanguis habitabat?* Et infrà: *Hoc tamen*

immu

immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices Christi sanguinis portatores. Hæc ille.

Quod autem per corpus Christi, quod tam sæpe repetit Optatus in altari manere solitum, non intelligatur corpus significatiuè, sed verè, id est, non solus panis, qui Christi corpus repræsentet, sed ipsum verum, & propriè dictum corpus, multis modis probari potest ex hoc ipso loco. PRIMO ex eo, quod cùm toties id repetat, ne semel quidem dixerit, signum corporis in altari manere vel offerri, sed perpetuò, corpus Christi, aut membra Christi.

SECVNDO ex eo, quod dicit, inuocari super altare Deum omnipotentem, & descendere super idem altare Spiritum sanctum, quod sine dubio referendum est ad consecrationem: videmus enim in omnibus Liturgiis antiquis inuocari Spiritum sanctum, vt descendat, & transmutet panem in corpus Christi; neq; potest reddi alia ratio huius descensus Spiritus sancti, nisi ad Sacramentum conficiendum. At quorsum iste descensus, quorsum inuocatio omnipotentis, si nihil mirabile, & supernaturale fieri deberet?

TERTIO ex eo, quod Eucharistiam vocat Optatus, pignus salutis, tutelam fidei, & spem resurrectionis: alludit enim ad id, quod veteres, Irenæus, Hilarius, Cyrillus, Nyssenus, & alij dicere solent, ideò coniungi cum corpore nostro corpus Christi, vt ex illo trahat vim quandam ad beatam immortalitatem assequendam.

QVARTO ex eo, quod dicit, per certa momenta habitare corpus Christi in altari. Si enim loqueretur de signo corporis, non diceret: *Per certa momenta*, sed, semper; semper enim in altari manere solet crux, vt Chrysostomus testatur in orat. quòd Christus sit Deus; immò etiam (vt ipse ibidem ait) in culminibus, in parietibus, in vasis, &c. Crux autem signum est Christi crucifixi; & ipsum etiam altare figura quædam est, & signum Christi, vt fatetur Petrus Martyr libro contra Gardin. obiecto 38. alio igitur modo, quàm per significationem, Eucharistia corpus Christi est.

CAPVT XVIII.

Testimonium Gregorij Nazianzeni.

DIVVS GREGORIVS NAZIANZENVS, qui eodem tempore floruit, quo superiores Patres, in oratione de Paschate ita loquitur: *Absq; cõfusione, & dubio comede corpus, & sanguinem bibe, si saltem vitæ desiderio teneris, neq; sermonibus, qui de carne habentur, fidem deneges, neq; ob passionem offendaris, constans esto, firmus, & stabilis, in nulla re propter aduersariorum sermones, fluctues.* Hæc ille. Vbi hortatur ad fidem erga tantum mysterium, etiamsi aduersarij, id est, Philosophi Gentiles non irrideant, quod dicamus nos carnem Christi manducare: hæc autẽ cohortatio superuacanea esset, si tantùm in signo Christi carnem manducaremus.

Respondet Petrus Martyr, Gregorium loqui de fide passionis Christi, atque hortari Christianos, vt certa fide credant Christum habuisse veram carnem, & verè esse mortuum, & hoc modo spiritualiter manducent carnem Christi. AT non disputabat eo loco Gregorius de passione, sed de Eucharistia, cuius figura fuit manducatio Agni Paschalis; explicat enim eo loco varios ritus, quibus manducabant Iudæi Paschalem Agnum, & accommodat illos ad manducationem Eucharistiæ. Et quoniam inter alios ritus Iudæorum vnus erat, vt baculis nixi manducarent, dicit eo baculo significari, vt etiam nos firmi, & stabiles, & sine vllo dubio mãducemus carnem, & bibamus sanguinem.

ALIVD testimonium exstat in orat. de obitu Gorgoniæ sororis suæ, vbi refert, Gorgoniam morbo incurabili affectam, nocte quadam sese in templum proripuisse, ac procumbẽtem ante altare coram venerabili Sacramento ita orasse, vt statim conualuerit: *Ad altare*, inquit, *cum fide procumbit, eumq; qui super illud colitur magno cum clamore obtestans, &c.* Quid autem super altare colatur, dubium esse non potest, cùm nihil ibi ponatur à Christianis, nisi panis, & vinum mutanda in corpus & sanguinem Christi: vnde Optatus paulò antè citatus, vocabat altare sedem corporis Christi.

Petrum Martyrem valde vsit, pupugitque hic locus, vt apparet ex libro eius cõtra Gardinerum, obiecto 38. Nam PRIMVM conatur se expedire, ac dicit, super altare coli quidem Chri-

Christum, sed coli in symbolo, sicut in symbolo significatur. AT hæc responsio nihil eum iuuare potest. Nam si colitur in symbolo, vel est ipse reuera in eo symbolo, vel non est. Si est; errant Sacramentarij, qui id negant: si non est; ergo licet saltem coram symbolis procumbere, & ibi Christum licet absentem adorare; ergo licet Eucharistiam, & imagines CHRISTI venerari, neque est idololatria, vt ipsi passim clamant.

Sed hac solutione non contentus Petrus Martyr, paulò infra aperit mentem suam, ac dicit, mulierculam illam parùm in Christiana religione fuisse instructam; & abusum, ac superstitionem esse, quod illa fecit, cùm nec vllum sit altare Christianis, nec vllus Sacramenti vsus esse debeat, nisi ad sacram cœnam. AT illam sanctam fœminam satis defendit ab istius impij Apostatæ petulantia tum sancti Gregorij auctoritas, qui illam non solùm prædicat, vt sanctissimam, & optimam; sed etiam testatur fuisse doctissimam in literis vtriusque Testamenti; tum euidens miraculum, quod illa ipsa nocte accidit, siquidem continuò curata est ab incurabili morbo. Quis autem credat abusum, & superstitionem tanti miraculi caussam esse potuisse? ADDE, quòd si imperitia, & superstitio est, mensam Domini vocare altare, & CHRISTVM in Eucharistia colere, non sola Gorgonia, sed etiam ipse Gregorius accusandus erit imperitiæ, & superstitionis. Nam ipse est, qui mensam vocat altare, & qui CHRISTVM in Eucharistia coli dicit; ipsius enim Gregorij, non Gorgoniæ verba sunt illa: *Ad altare cum fide procubuit, eum, qui super illud colitur, magna voce obtestans, &c.*

CAPVT XIX.

Testimonium S. Ephrem.

SANCTVS EPHREM, æqualis superiorum Patrum fuit, quippe sancto Basilio familiaris, ac tantæ auctoritatis, vt eius scripta publicè post diuinas Scripturas in Ecclesia legerentur, vt testatur sanctus Hieronymus in Catalogo scriptor. Is ergo in libro de natura Dei minimè scrutanda, cap. 5. *Quid scrutaris*, inquit, *inscrutabilia? si ista curiosè rimaris, non tam fidelis vocaberis, sed curiosus. Esto fidelis, atque innocens, participa immaculato*

culato corpori Domini tui, fide plenissima, certus quod agnum ipsum integrum comedis. Ignis immortalis sunt mysteria Christi, noli temerè ea perscrutari, ne in ipsorum perscrutatione comburaris. Hæc ille. Et infrà: *Hoc sanè excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemq; sermonem, quod fecit nobis Vnigenitus Filius Christus Saluator noster. Ignem, & spiritum manducandum, ac bibendum præstitit nobis, corpus scilicet, & sanguinem suum.* Hæc ille.

Ad hoc testimonium neque respondent aduersarij, neque respondere aliquid possunt. Nam difficultas ad credendum mysterij inscrutabilitas, & miraculum superãs omnem mentem, (quæ tria in hoc Sacramento prædicat sanctus Ephrem) clarissimè testantur, non esse Eucharistiam panem materialem, qui tantùm significet corpus Domini, sed esse ipsum verum Domini corpus. Adde, quòd Ephrem facit antithesim quandam: dicit enim mirabile fuisse, quod Angeli, qui sunt incorporei, in corpore assumpto manducarint cibos corporeos: sed mirabilius esse, quod nos homines corporei, & luteo comedamus ignem, & spiritum, id est, corpus cœleste Christi. At nulla esset admirationis caussa, si tantùm in signo corpus Christi manducaremus; immò mirabilior multò fuisset illa Angelorum manducatio, quàm nostra sit.

CAPVT XX.

Testimonium S. Epiphanij.

SANCTVS EPIPHANIVS omnium superiorum æqualis (nam etiam Athanasio familiaris fuit, licet omnibus superuixerit) in Ancorato, circa medium, cùm docere vellet, hominem verè esse factum ad imaginem Dei, licet nõ facilè appareat, in quo consistat similitudo inter Deum, & hominem, cùm homo sit corporalis, finitus, mutabilis; Deus incorporalis, immensus, immutabilis, dicit, multa esse eiusmodi, quæ aliud sunt, aliud videntur esse; & ponit exemplum de Eucharistia, quæ verè est corpus Christi, & tamẽ nihil minus esse videtur; cùm id, quod apparet exterius, sit rotundum, & insensibile, & proinde valde dissimile corpori Christi: *Videmus,* inquit, *quod accepit Saluator in manus suas, veluti Euangelista habet, quod surrexit à cœna, & accepit hæc, & cùm gratias egisset, dixit; Hoc meum est,*

est, Hoc & Hoc. Et videmus quod non æquale est, neq; simile, non imagini in carne, non inuisibili Deitati, non lineamentis membrorum: hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere; Hoc meum est, Hoc & Hoc: & nemo non fidem habet sermoni; qui enim non credit esse ipsum verum, excidit à gratia, & salute. Hæc ille.

Hic sanè locus omninò conuincit. Nam quod dicit Epiphanius, oportere credere esse ipsum verum, excludit tropos, & præsertim cùm addat excidere à salute, qui id non credunt. Quod etiam addit esse id credendum, licet sensus repugnent, apertissimè testatur non loqui eum de significatione, sed de reipsa: nam sensus non modò non repugnant, sed etiam iuuant, vt credamus Sacramentum significare.

Respondent aduersarij, ac præcipuè Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 186. Epiphanium loqui de repræsentatione corporis Domini, ac velle dicere, credendum esse panem Eucharistiæ verè esse corpus Christi repræsentatiuè, licet nulla appareat in pane similitudo cũ corpore Christi. Id verò ex eo potissimùm colligit, quod Epiphanius panem dicit esse corpus Christi: affirmat enim id, quod Dominus accepit in manus, quodque ait rotundum, & insensibile esse; illud, inquam, ipsum vocatum à Christo per gratiam corpus ipsius. Panis autem rotundus, & insensibilis, id est, panis verus, ac materialis non potest esse corpus Domini, nisi repræsentatiuè.

Sed hæc solutio facilè refelli potest duplici ratione. Primo, quia Epiphanius non sine caussa mutauit conclusionem in comparatione Eucharistiæ cum homine. Nam cùm dixisset hominem esse imaginem Dei, licet non appareat similitudo inter Deum, & hominem: debuisset dicere consequenter, panem Eucharistiæ esse imaginem corporis Domini, licet nõ appareat similitudo inter panem, & corpus Domini; id enim requirere videbatur ratio exempli allati. At non ita dixit, sed ait panem Eucharistiæ esse ipsum verum corpus Domini. Et certè non dixisset de homine esse ipsum verum Deum, sicut dixit de Eucharistia, esse ipsum verum corpus; & tamen non minus homo est verus Deus repræsentatiuè, cùm sit eius imago, quàm sit per aduersarios Eucharistia verum corpus repræsentatiuè. Quorsum igitur hæc mutatio, nisi vt intelligeremus,

geremus, non conferri Eucharistiam, vt imaginem cum homine; sed Eucharistiam, quatenus in ea verè continetur corpus Domini?

SECVNDO, refellitur solutio aduersariorum, quia si Epiphanius vellet solùm dicere panem Eucharistiæ esse corpus Domini repræsentatiuè, exemplum ipsius nihil valeret. Nam Sacramenta signa quidem sunt repræsentantia rem aliquam sacram, sed non repræsentant ratione figuræ, aut formæ, vel colorum, quemadmodum repræsentant imagines depictæ vel sculptæ; sed repræsentant partim vt signa ad placitum, partim ob analogiam naturalem inter effectus ipsorum signorum, & rei significatæ, quemadmodum etiam verba sunt signa rerum, & hedera signum est vini. Quare nihil est nouum, vel mirum, quod Sacramentum Eucharistiæ repræsentet Christum, licet non sit illi simile, vel æquale, quoad figuram, & formam: non enim repræsentat vt imago. Et quemadmodum stultus esset, qui miraretur, quomodo voces possint esse signa rerum, cùm non sint illis in figura, vel colore similes, vel magnitudine æquales: sic etiam stultus esset, qui miraretur, quomodo panis Eucharistiæ possit Christum repræsentare, cùm non sit Christo æqualis, nec habeat lineamenta corporis Christi. Atqui Epiphanius adfert in medium, vt rem mirabilem, & sola fide comprehensibilem, quod panis Eucharistiæ dicatur verè esse corpus Christi, cùm non sit illi similis, nec æqualis, nec referat vlla corporis illius lineamenta; non igitur Epiphanius loquitur de pane repræsentante corpus Domini, sed de ipso vero corpore, quod verè adest in illa sacra hostia, quam oculis videmus, & manibus tangimus, licet sensus omnes reclament.

Ad argumentum autem Petri Martyris, RESPONDEO, Epiphanium nunquam dixisse panem materialem esse corpus Christi; sed tantùm dixisse, Dominum accepto pane, gratias egisse, id est, consecrasse eum panem; atque Eucharistiam fecisse, & tunc demum dixisse: *Hoc est corpus meum.* vbi pronomen, *Hoc*, non demonstrat panem, sed id quod in manibus Domini erat, siue quod sub speciebus illis continebatur, vt supra diximus: quod quidem antea fuerat panis, sed probatur illis verbis, corpus Domini erat.

AT, inquit Petrus Martyr, de ea re, quam vocat rotundam, & insensibilem, de eadem pronunciat quod sit corpus Domini.

mini. Illa autem res panis sine dubio est. RESPONDEO, res illa rotunda, & insensibilis non est panis eo loco, sed aliquid speciem panis præ se ferens: vult enim Epiphanius dicere, sacram Eucharistiam verè esse corpus Domini, licet exteriori forma, ac specie rotunda, & insensibilis sit, vt panis merus videatur. Immò in hoc consistit (vt diximus) tota sententia Epiphanij, quod videlicet credere debeamus, verũ Domini corpus nos in Sacramento Eucharistię percipere, cùm tamen nihil videamus, nisi panis materialis accidentia.

CAPVT XXI.

QVINTA ætas Ecclesiæ ab anno Domini CD. ad D.

Testimonium Gaudentij.

BEATVS Episcopus GAVDENTIVS ad initium QVINTI seculi floruit, vt patet ex serm. ipsius de dedicatione basilicæ Concilij Martyrum. Vbi dicit, se accepisse reliquias quasdam à duabus neptibus S. Basilij; & ante paucos annos refert inuẽta fuisse corpora sanctorum Geruasij, & Prothasij à S. Ambrosio. Hic igitur insignis auctor tract. 2. de Exodo, dicit, in veteri Testamẽto Agnum Paschalem non fuisse eundem omnium Iudæorũ, sed multos; siquidem vnaquæque familia suum occidebat, & manducabat: ille enim agnus figura erat, non veritas. At in nostra veritate vnum, & eundem in omnibus Ecclesiis immolari, & manducari affirmat. Quæ comparatio manifestè indicat in nostro Sacramento verum Christi corpus in seipso, non in solo symbolo adesse: alioqui etiam Iudæi, vnũ & eundem agnum habuissent, cùm omnes illi eorum agni vnum Christum significarent.

DEINDE idem auctor sic loquitur: *Ipse naturarum Creator, & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus (quia & potest, & promisit,) efficit proprium corpus: et qui de aqua vinum fecit, & de vino sanguinẽ suum.* Et infrà: *O altitudo diuitiarũ sapientiæ, & scientiæ Dei. Pascha est Domini, hoc est, trãsitus Domini. Ne terrenum putes, quod cœleste effectum est, per eum, qui transit in illud, & fecit illud suum corpus, & sanguinẽ.* Et infrà: *Quod annunciatum est credas, quia*

quod

quod accipis, corpus est illius panis cœlestis, & sanguis est illi sacræ vitis. Nam cùm panem consecratum, & vinum discipulis suis porrigeret, sic ait: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Credamus cui credidimus: nescit mendacium veritas. Et infrà: *Non infringamus os illud solidissimum; Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Si quid autem superfuerit etiam nunc in vniuscuiusq; sensu, quod expositione ista non capitur, ardore fidei concrementur.* Ad hæc loca aduersarij non respondunt, nec respondere possent.

CAPVT XXII.

Testimonium Chrysostomi.

AD initium anni CD. floruit etiam S. IOANNES CHRYSOSTOMVS, qui multis modis testatus est, quid sentiret de Sacramento corporis Domini. PRIMVM testimonium eius habetur homil. 60. ad populum Antiochenum, & homil. 83. in Matthæum. *Credamus*, inquit, *vbiq; Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui, & cogitationi nostræ absurdum esse videatur, quod dicit. Superet & sensum, & rationem nostram sermo, quæso, ut quod in omnibus rebus, sed præcipuè in mysteriis faciamus, illa, quæ ante nos iacent solummodò aspicientes, sed verba quoque eius tenentes: nam verbis illius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facillimus est. Quoniam ergo ille dixit: Hoc est corpus meum; nulla dubitatione teneamur, credamus, &c.* Et homil. 51. in Matthæum: *Qui*, inquit, *mundum id est, animam suam, pro te posuit, quare dedignabitur suam tibi tradere corpus? Audiamus igitur tàm Sacerdotes, quàm alij, quàm magna, quàm admirabilis res nobis concessa est, admiremur, oro, & perhorrescamus; carnes suas nobis tradidit, ipsum immolatum proposuit.* Sanè non potuisset Chrysostomus clarius loqui, si Caluinistam aliquem ante se habuisset, quem hortari ad fidem voluisset.

SECVNDVM testimonium habetur in iisdem duobus locis: *O, quot modò dicunt, vellem formam, & speciem eius, vellem vestimenta ipsa, vellem calciamenta videre; ipsum quem videtis, ipsum tangis, ipsum comedis.*

Ad hunc locum respondet Petrus Martyr, Boquinus, & alij, Chrysostomum tribuere nomen rei significatæ symbolicè

ipsis,& hyperbolicè loqui. Et probant eum loqui de symbolis, non de ipso vero corpore, quia dicit videri Christum, & tangi in Sacramento,cùm tamen sola symbola tangantur, & videatur:de ipso autem vero corpore suprà dixit, oculis mentis per fidem esse videndum; & infrà dicit, in rebus sensibilibus donum insensibile nobis dari. Quod autem insensibile est,nec tangi,nec videri potest: non igitur de ipso vero Christo loquitur,sed de pane, cùm ait: *Ipsum videes, ipsum tangis, ipsum comedis.*

At solutio ista facilè refellitur. Chrysostomus enim cùm dicit,Christum ipsum videri,& tangi, intelligit ipsum verum Christum videri,& tangi,sed in specie aliena,nō in sua, id est, verè adesse,& recipi sub illis speciebus,quæ propriè videntur, & tanguntur; licet in propria specie Christus in Sacramento non videatur,nisi oculis fidei,neque sensibilis sit, vt in Sacramento est. Exemplum habemus in Angelis. Nam verè dicebantur videre, tangere,& hospitio excipere Angelos,qui illos recipiebant in corpore assumpto,vt Abraham,Loth,Tobias, & alij. Id autem velle Chrysostomum,patet ex eo,quod dicit, multos cupere videre vestimenta,& calciamenta, & in Sacramento plus habere,quàm cupiant, cùm ipsum Christum habeant: illi enim qui cupiunt vestimenta, vera vestimenta cupiunt,non imaginem vestimētorum. Et sanè optabilius esset videre, vel habere vera Christi indumenta, quàm imaginem corporis eius: non ergo verè dicit Chrysostomus,illos habere plus quàm optent,nisi ipsum verum Christum verè habeant.

Praeterea ibidem dicit Chrysostomus, nullum vnquam pastorem pauisse oues carne, & sanguine suo, vt Christus facit, & multas matres dedisse filios aliis nutriendos; at Christum carne sua nos alere. Quæ comparationes omninò frigebunt,si tantùm in symbolo carne sua nos nutrit.

Adde,quod homil.24. in priorem ad Corinth. dicit, Magos hoc ipsum corpus adorasse in præsepi: nos autem aliquid amplius habere,quàm habuerint Magi: nam illi habuerunt in præsepi,nos in altari;illi in vlnis mulieris, nos in manibus Sacerdotis; illi simplex corpus viderunt, nos & corpus idem videmus,& scimus eius potentiam,& virtutem,&c. At si tantùm in signo Christum habemus,non modò non sumus Magis superiores,sed tantò inferiores,quantò inferior est imago Christi ipso vero Christo.

IBIDEM dicit, amantes consueuisse personis amantibus donare vestes, pecunias, & alia id genus: at carnem suam non posse dare; Christum autem rationem inuenisse per hoc mirabile Sacramentum, quo se nobis verè donaret habendum. Sed falsum erit, quod Chrysostomus dicit, si tantùm in symbolo se nobis Christus donat: possunt enim etiam homines se donare, & reipsa donant amicis in symbolo, cùm imagines suas illis donant.

ITEM homil.51.in Matth. *Adeamus*, inquit, *Christum singuli ægrotantes magna cum fide. Nam si qui fimbriã vestimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quanto magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus?* Vbi non loquitur Chrysostomus de Christo habito tantùm in symbolo: non enim maior est virtus imaginis Christi, quàm fimbriæ illius, quam qui tangebant, curabantur omnes.

ITEM homil.3.in epist.ad Ephes.dicit, Eucharistiam non prorsus differre ab illo corpore, quod in cœlo ab Angelis adoratur: *De corpore*, inquit, *nobis sermo est, & eo, quod nihil illo dissidet. Quot istius corporis efficimur participes? quot eius sanguinem gustamus? Recolito, quia illius corpus, & sanguis est, qui supra cœlos residet, qui ab Angelis supplicibus adoratur.*

DENIQVE homil.3. de incomprehẽsibili natura Dei prope finem, reprehendit acerrimè populum, quòd ad eius auditionem frequentissimè accederent, ad sacrum autẽ mysterium *Me*, inquit, *vehemens cœpit suspirium, quod cùm ego dilig. vester conseruus, studium adhibetis, & ingenium, contendit animum, alter alterum impellit, & iactat, vt ipse propinquet sit, frequentes ad finem vsq; dicendi patientissimi perseuerant: cùm autem ipse Christus communis omnium Magister, & Dominus in sacris mysteriis se ostensurus est, vacua Ecclesia reditur. Proh fidem hominum Christianorum!* Hæc ille. Quam nè comparatio, & exclamatio ineptissima esset, si nihil in Eucharistia præter signum haberemus: potuissent enim illi respondere, se domi satis multas habere imagines Christi, quibus eum videre possent.

TERTIVM testimonium habetur in iisdem locis, homil. videlicet 60. ad popul. & 83. in Matthæum, vbi Chrysostomus sic ait: *Non sufficit ipsi, hominem fieri, flagellis interim cedi, sed nos secum in vnam (vt ita dicam) massam reducit, neq; ad hoc solum,*

solùm, sed reipsa nos corpus suum effecit. Et homil. 61. ad popul. & homil. 45. in Ioan. addit non sola charitate, sed reipsa nobis commisceri carnem ipsius per hoc Sacramentum. Et homil. 24. in priorem ad Corinth. dicit, sic nos vniri corpori Christi per Eucharistiam, quemadmodum corpus illud vnitũ est Verbo per Incarnationem, id est, verè & realiter. Et ibidem dicit, amantes aliquando præ nimio amore morsu appetere eos, quos diligunt, vt eo modo indicent cupere se, si posset fieri, intimè vniri, & fieri vnum cum illis: Christum autem hoc mirabili modo per Eucharistiam effecisse, vt verè corpori eius intimè vniremur. Quæ omnia frigidissima, & ridicula essent, si tantùm in signo Christi corpus acciperemus.

Respondet Petrus Martyr, duplicem esse vnionem fidelium cum Christo; vnam per fidem, & charitatem: alteram, quæ ex ista sequitur, qua sumus membra Christi, & ipse caput nostrũ: & de hac posteriore loqui Chrysostomum, cùm dicit, nos reipsa vniri Christo, & non sola fide, aut charitate.

SED contrà. Nam ista vnio membrorum cum capite, qua efficimur vnum corpus mysticum Christi, propriè obtinetur per Baptismum, & necessariò præcedere debet sumptionẽ Eucharistiæ: qui enim non est membrum Christi, non nisi indignè ad hoc Sacramentum accedit. At Chrysostomus dicit, per Eucharistiam nos coniungi Christo noua quadam, & vera vnione. PRAETEREA, quod ait Chrysostomus, reipsa nobis coniungi corpus Christi: non minus opponitur coniunctioni mysticæ membrorum cum capite, quàm coniunctioni per fidem, & dilectionem: neque enim illa magis realis est, quàm ista. DENIQVE illa exempla Incarnationis, & amantium, satis refellunt figmenta ista aduersariorum.

QVARTVM testimonium est in his locis, vbi miraculo tribuit Chrysostomus, quod Christi corpus simul sit in cœlo, & in altari, lib. 3. de sacerdotio: *O miraculum, ó Dei benignitatẽ, qui cũ Patre sursum sedet in illo ipso temporis articulo omniũ manibus pertractatur, ac se ipse tradit volẽtibus illum excipere, & amplecti.* Item homil. 2. ad popul. Antiochenũ, in fine: *Helias melotem discipulo reliquit: Filius autem Dei ascendens suam carnem dimisit: sed Helias quidem exutus, Christus autem, & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit.*

Ad hunc locum respondet Beza in Cyclope, Christi carnem in cœlo esse propriè, in terra symbolicè. Et probat, quia

ibidem Chrysostomus dicit, Heliam simul fuisse sursum deorsum; quia nimirum sursum erat in sua persona, & deorsum erat, quia requieuerat spiritus eius in Helisæo: & sic in lio erat deorsum, non in se. Adducit etiam Beza eundē Chrysostomum homil. 24. in priorem ad Corint. vbi dicit, per hoc mysterium fieri, vt terra nobis sit cœlum, & hortatur, vt mente conscendamus in cœlum, vbi Christum habeamus.

Sed nihil Beza dicit. Nam etiamsi Helias nō erat prop sursum & deorsum, tamē alia ratio est de Christi carne, quam Chrysostomus non confert cum Helia, sed cum eius mel

Quod autem propriè carnem Domini Chrysostomus tellexerit in terra nobis relictam, & simul in cœlo, patet, ex loco citato ex lib. 3. de sacerdotio, vbi miraculum re agnoscit Chrysostomus; neque enim miraculum esset tantùm in symbolo carnem Domini haberemus; tum ex ipso loco, de quo agimus. Dicit enim Chrysostomus, tem bis longè maiorem à Christo relictam, quàm ea fuerit, quam Helias Helisæo reliquit: quia Helias vestem, Christus nem reliquit. At certè non est res maior caro in symbo quàm vestis propriè dicta.

Denique locus alius à Beza productus ex homil. 24 priorem ad Corinthios, vel solus sufficeret ad eum con tendum ad veram fidem, nisi in sua hæresi planè obdur Nam non dicit Chrysostomus, vt mente in cœlum ascen mus, vt ibi tantùm Christum habeamus, sed vt videamus hil esse in cœlo præstantius Christo, & ideò terram per Sacramentum fieri cœlum, quia verè habemus in terris quod est in cœlo præstantissimū. Verba eius hæc sunt hom 24. in priorem ad Corinth. in fine: *Dum in hac vita summ terra nobis cœlum sit, facit hoc mysterium. Ascende igitur cœli portas, & diligenter attende, immò non cœli, sed cœli cœ rum, & tunc quod dicimus intueberis. Etenim quod summ honore dignum est, id tibi in terra ostendam; nam quem ad dum in regiis non parietes, non tectum aureum, sed regium pus in throno sedens, omnium præstantissimum est: ita quoq in cœlis regium corpus, quod nunc in terra videndum tibi p ponitur: neque enim Angelos, neque Archangelos, non cœl non cœlos cœlorum, sed ipsum horum omnium Dominum ostendo.* Quo loco Chrysostomus si solùm in signo Christi in terra esse vellet, planè deciperet auditores; nec antepon

ret eum Angelis, & Archangelis. Quis enim non malit veros Angelos videre, quàm solam Christi imaginem? Adde quod ibidem rursus ait Chrysostomus: *Si puer regius purpura, & diademate ornatus tibi ferendus traderetur, nonne omnibus rebus humi abiectis eum exciperes? Verùm nunc cùm nõ hominis regium puerum, sed vnigenitum Dei Filium accipias, non horrescis, & omnem secularium rerum amorem abiicis?* Hæc ille. Vbi si de Christi signo, non de ipso Christo loqueretur, nullo modo eum cum regio puero, sed cum imagine pueri regij conferret; aut certè ineptissimus esset.

QVINTVM testimonium, est in his locis, vbi Chrysostomus dicit, Christum in Eucharistia, nõ modò ab hominibus, sed etiã ab Angelis adorari. Homil.41.in priorem ad Corinth. *Non frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus pro istis agnum illum iacentẽ, & peccata mundi tollentem deprecantes.* Hæc ille. Vbi apertissimè dicit inuocari (quæ species est summę adorationis) agnum in altari iacentem; & fortè alludit ad illa verba: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona eis requiem.*

Idem in oratione de S.Philogonio, loquens de Magis, qui ad Christum adorandum ex Perside venerunt, sic ait: *Si cum fide accesserimus, proculdubio videbimus eum in præsepi iacentem. Nam hæc mensa vicem explet præsepis: siquidem & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem fasciis inuolutum, sicut tunc, sed vndequaq; Spiritu sancto conuestitum. Ac Magi quidem nihil aliud, quàm adorarunt: tibi verò si cum pura accesseris conscientia, permittemus vt sumas, & sumpto domum abeas.* Vbi indicat nos non tantùm adorare posse, quod Magi fecerunt, sed etiam sumere.

Idem hom.60.ad popul.Antioch. *Cogita quali sis insignitus honore, qua mensa fruaris. Quod Angeli videntes horrescunt, neq; liberè audent intueri, propter emicantem inde splendorem, hoc nos pascimur, huic nos vnimur.* Et homil. 61. *Huic & supernæ potestates assistunt, quoniam et illæ nobis manifestius propositorum virtutem speculantur, & inaccessibiles admirantur splendores.* Et homil.3.in epist.ad Ephes. *Et tu ad salutarem hanc hostiam accessurus, quam Angeli ipsi cum tremore suspiciunt.* Et lib.6.de sacerdot. *Per id tempus*, inquit, *& Angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem,*

qui immolatur, Angelorum choris plenus est: id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tunc peragitur. Ego verò, & commemorantem quendam audiui, cùm diceret senem quendam, virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitus fuissent detecta, sibi narrasse tali olim visione dignum habitum à Deo fuisse; ac per idem quidem tempus derepentè Angelorum multitudinem conspexisse (quatenus aspectus humanus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circundantium: denique capitè inclinatorum, vt si quis milites præsente Rege stantes videat. Homil. 21. in acta: *Quid dicis? hostia in manibus est: adsunt Angeli, adsunt Archangeli, adest Filius Dei: cum tanto horrore astant omnes, &c.* Denique homil. de Eucharistia in encæniis: *Agnus Dei immolatur: Seraphim astant sex alas faciem tegentia, &c.*

Ad hæc aduersarij neq; respondent, neq; respondere possunt. Si enim Angeli ad altare astant capitibus inclinatis, cum timore, ac tremore, vix audent liberè propter splendorem inde emicantem; quis negare potest ibi aliud esse, quam panem? & si Angeli adorant, quis homines reprehendere potest si & ipsi adorent?

SEXTVM testimonium est in his locis, vbi Chrysostomus dicit mutari panem, homil. 83. in Matthæum, & homil. 60. ad populum: *Non sunt humanæ virtutis opera proposita: nos ministrorum locum tenemus, qui verò sanctificat ea, & immutat, ipse est.* Et infrà: *Qui dixit; Hoc est corpus meum, & verbum factum confirmauit.* Et in homil. de proditione Iudæ dicit illa verba: *Hoc est corpus meum*, similia esse illis: *Crescite & multiplicamini.* Et homil. de Eucharistia in encæniis: *Num videtur panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum euadit? absit, ne sic cogites. Quemadmodum enim si cera igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit, sic hic puta mysteria consumi corporis substantia.*

Ad hunc vltimum locum respondet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, parte quarta, Chrysostomum non negare in Eucharistia esse verum panem; sed modo illo loquendi significare velle, non esse attendendum ad panem, sed ad id, quod per eum significatur: neque substantiam panis potiùs velle consumi ab ipso Domini corpore superueniente, sicut ceram ab igne; sed istum esse tropum, quo indicetur corpus

portere nos mentem abstrahere à pane, & vino, & in rebus significatis eam ponere. Id autem probat, quia Chrysostomus non solùm substantiam panis, sed etiam accidentia consumi dicit, cùm ait mysteria consumi, & cùm ait nihil superfluere, & cùm adhibet ceræ similitudinem, quæ tota omninò perit in igne, tùm quoad substantiam, tùm quoad accidentia. Atqui accidentia panis non cõsumuntur verè, & propriè, cum adhuc sensibus percipiantur; ergo neque substantia verè, & propriè cõsumitur. SECVNDO idem probat, quia ibidem Chrysostomus dicit: *Ne putetis quod accipiatis diuinum corpus ex homine, sed ex ipsius Seraphim forcipe ignem.* Quæ certè verba propriè accipienda non sunt, quia falsa essent: eodem igitur modo, cùm idem auctor dicit, non esse panem, & vinum, & consumi mysteria, intelligenda sunt omnia impropriè.

SED hæc solutio nullo negotio refelli potest. Nam si Chrysostomus non negaret reipsa panem adesse, & tantùm vellet, non adesse quoad cogitationem nostram; nõ diceret Eucharistiam non emitti in secessum, sicut alios cibos: ista enim nihil ad cogitationem, sed ad rem ipsam pertinent. Vnde Petrus Martyr, quamuis multa dixerit de hoc loco; nunquam tamen respondit ad istam sentẽtiolam, sed eam semper, quasi scopulum quendam infestum euitauit. Præterea valdè absurda esset similitudo illa de cera ab igne consumpta, si non reipsa panis consumeretur.

Ad argumentum eius PRIMVM respondeo, Chrysostomum non dicere consumi accidẽtia panis; immò disertis verbis expressit ille substantiam discedere adueniente alia substantia. Vnde cùm ait mysteria cõsumi, intelligit quoad substantiam, de qua loquebatur; & cùm ait, nihil superfluere, nihil substantiæ remanere significat. Et denique cum cera, quæ tota consumitur, solam substantiam panis comparat, non quidquid in pane est.

Ad SECVNDVM dico, non esse similes illas loquutiones: *Ne putes diuinum corpus ex homine te accipere*; &, *Num panem vides? num vinum?* Nam in priore manifesti sunt tropi, dum sacerdotem vocat Angelum Seraphicum, & corpus Domini ignem, & manum sacerdotis forcipem: neque negat accipi corpus Domini à sacerdote, sed negat illum eo tempore gerere se, vt hominem, sed potius Angelico ministerio,

illum vti confirmat. At in posteriore omnes circumstantiæ clamant non esse ibi tropum, cùm dicat, eum panem non in in secessum, & totam substantiam consumi.

SEPTIMVM testimonium est in his locis, vbi dicit, in Eucharistia esse veritatem sanguinis, cuius figura præcesserat in Testamento veteri. Homilia ad Neophytos disputans de sanguine agni, quo liniebãtur postes filiorum Israël in Ægypto vt ab Angelo percutiente liberarentur: *Sicut*, inquit, *regum statuæ, nonnunquã ad se confugientibus hominibus sæpe uenire consueuerunt, non quia sunt ære confectæ, sed quia tenent imaginem principalem: ita & sanguis ille liberant, non quia sanguis fuit, sed quia huius sanguinis ostendebat adumbratum. Nunc ergo si viderit inimicus non postibus impositũ sanguinem typi, sed fidelium ore lucentem sanguinem veritatis, multò magis se subtrahet. Si enim Angelus cessit exemplo, quanto magis terrebitur inimicus, si ipsam perspexerit veritatem.* Similia repetit homil. 45. in Ioan. & homil. 61. ad populũ Antiochenum. AD quæ loca nihil omninò responderi potest: nam sanguinis veritatem ponit Chrysostomus, non solùm in animo, sed etiam in ore fidelium.

Iam contra Catholicam veritatẽ ex Chrysostomo nonnulla testimonia Petrus Martyr adducit in lib. contra Gardinerum obiecto 197. & sequentibus, sed sex ex illis, nullam habent difficultatem. VNVM sumit ex homil. 83. in Matth. vbi Chrysostomus Eucharistiam vocat symbola passionis Christi. Quod quidem & nos fatemur, vt suprà sæpe diximus.

ALTERVM sumit ex eadem homilia, vbi dicit Israëlitas Agnum Paschalem comedisse habitu viatorum, quia in Palæstinam profecturi erant; nos autem in cœlum profecturos esse: ex quo loco deducit Petrus Martyr, nos, dum manducamus Eucharistiam, debere in cœlum mente cõscendere, & ibi Christum quærere, non in Sacramento. AT QVI ista mira est, vel stupiditas, vel pertinacia. Nam non docet Chrysostomus, vt dum sumimus Eucharistiam ascendamus in cœlum, sed vt sumamus Eucharistiam tanquam cibum, & viaticum, quo roboremur in hac vita, dum proficiscimur ad patriam cœlestem, ad quam post mortem perueniemus. Id quod ex alterna comparatione perspicuum est: neque enim Israëlitæ dum comederent agnum, ibant in Palæstinam, vt ibi quærerent agnum; sed comedebant agnum, quem præsentem habebant, habitu

habitu tamen viatorum, quia paulò pòst iter facturi erant ad terram promissionis.

TERTIVM testimonium sumit ex homil.24. in priorem ad Corinthios, vbi Chrysostomus ait: *Quid est panis? corpus Christi: Ergo*, inquit Petrus Martyr, *panis est corpus Christi; ergo verus panis manet in Eucharistia.* RESPONDEO; Chrysostomus non de pane materiali, sed de pane consecrato prædicat corpus Christi: verissimè autem panis consecratus non est panis communis, sed panis vitæ, id est, corpus Christi. Vnde ibidem Chrysostomus disertis verbis dicit, in calice sacro illud esse, quod ex latere Christi fluxit, id est, sanguinem eius.

QVARTVM testimonium sumit ex eadem homilia, vbi Chrysostomus dicit, Eucharistiam esse cibum aquilarum, iuxta illa verba Domini: *Vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.* proinde more aquilarum debere nos in altum euehi, & ad Christum accedere. Hinc autem nititur ostendere Petrus Martyr, Christum non esse quærendum in altari. SED frustrà nititur. Chrysostomus enim loquitur de ascensione non in cœlum corporale, sed in Deum, ac res æternas, & spirituales, neglectis terrenis curis, quod sanè facit, qui Christum quærit, eique adhæret, vbicunque tandem is sit.

QVINTVM testimonium sumit ex homil.27. in priorem ad Corinth. vbi panem, & calicem vocat Eucharistiam. SED ad hoc iam sæpe responsum est: vtitur enim Chrysostomus verbis Pauli.

SEXTVM testimonium est in homil.20. in posteriorem ad Corinthios, vbi Chrysostomus dicit, nõ solùm Eucharistiam esse corpus Domini, sed etiam pauperes esse corpus Domini, de quibus Dominus ait: *Quod vni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis.* At pauperes non sunt corpus Christi nisi repræsentatiuè; ergo & Eucharistia solùm repræsentatiuè corpus est Christi. RESPONDEO; Non dicit Chrysostomus eodem modo corpus Christi esse pauperes, quo est Eucharistia: & ex aliis eius locis infinitis satis iam probatum est, Eucharistiam esse ipsum verum Christi corpus, quale certum est non esse pauperes.

SEPTIMVM testimonium sumit ex commentario. Psalm. 22. Sic enim ibi legimus: *Vt quotidie in similitudinem corporis, & sanguinis Christi panem, & vinum secundum ordinem Melchisedech nobis ostenderet in Sacramento.*

RESPONDEO; Commentarium in eum Psalmum, sine dubio non esse Chrysostomi, immò neque Græci alicuius; phrasis enim Latina est, & cùm res, tum verba longissimè absunt à scriptis Chrysostomi: potest tamen responderi, (cuiuscumque sit illa sententia) panem, & vinum in Sacramento ostendi quoad externam speciem. Nam vt suprà diximus, etiam more Scripturarũ res denominantur ab exteriore specie: quomodo serpens æneus vocatur serpens, & Angeli qui apparebant in forma humana, passim dicuntur in Scriptura homines. Nos negamus panem Eucharistiæ similitudinem gerere corporis Domini, quoniam eius Sacramentum est, licet simul etiam doceamus, præsens Domini corpus, non absens eo Sacramento significari. Porrò ille auctor panem, & vinum appellare voluit Eucharistiam, non corpus, & sanguinem, quia exponebat illa verba Salomonis: *Venite comedite panes meos, & bibite vinum, quod miscui vobis.*

OCTAVVM testimonium sumit ex libro, siue epistola ad Cæsarium Monachum, vbi legimus, panem post consecrationem non vocari amplius panem, licet natura panis in ipso permaneat.

RESPONDEO; Nihil eiusmodi vnquam scripsisse Chrysostomum: neque enim in toto Chrysostomi opere vllus est liber, vel epistola ad Cæsarium. Verba autem huius auctoris (quicunq; ille fuerit) eandem prorsus sententiam habent cum sententia Theodoreti, & Gelasij; ideò, quod postea ad illos respondebimus, idem & huic responderi poterit: nolo enim cum Chrysostomo miscere testimonia incerta, & nullius auctoritatis.

NONVM testimonium sumit ex homil. II. in Matth. vbi legimus: *Si ergo hæc vasa sanctificata ad priuatos vsus transferre sic periculosum est, in quibus non verum corpus Christi, sed mysterium corporis eius continetur; quanto magis vasa corporis nostri, quæ sibi Deus ad habitaculum præparauit, non debemus locum dare Diabolo agendi in eis, quod vult.*

RESPONDEO; Non dubium est, opus homiliarum imperfectum, vnde sumptum est ab aduersariis testimonium, non esse Chrysostomi: nec minus certum est, opus illud variis erroribus scatere. Id annotauit Erasmus in præfatione; idem fatetur Petrus Martyr; & omnes, qui legerint, facilè iudicabunt. Porrò verba illa: *In quibus non est verum corpus Domini, sed corpo-*

corporis eius mysterium continetur: ab aliquo Berengarij discipulo inserta illi homiliæ esse videntur. Nam non sunt in omnibus exemplaribus, vt ibidem ad marginem annotatur: & præterea ad rem non faciunt. Nam loquebatur auctor homiliæ de vasis sacris templi Salomonis, quæ Balthasar transtulit ad prophanum vsum; & propterea regnum, & vitam perdidit. In illis autem vasis, non solùm non erat verum corpus Domini, sed nec mysterium eius. Denique constat opus illud multis modis corruptum à variis hæreticis, & varia hinc inde inserta habere. Id quod rectè probat Sixtus Senensis lib. 4. Bibliothecæ sanctæ, pag. 413. tribus argumentis. PRIMO, quia in quibusdam antiquissimis exemplaribus non inueniuntur hi errores. SECVNDO, quia si auferantur, nihil perit de sensu & contextu verborum. TERTIO, quia non solùm sunt in hoc libro errores diuersissimorum hæreticorum, vt Montani, Donati, Manichæi, Arij, Pelagij, Berengarij; sed etiam inueniuntur contrarię sentētię, & planè Catholicæ, & præsertim aduersus Arianos: id enim argumentum est manifestum, non esse illa omnia eiusdem auctoris. Habemus igitur, nihil solidi ex vero Chrysostomo ab hęreticis adferri potuisse, cùm tamen nos tā multa ex indubitatis eius libris attulerimus pro Catholica veritate.

CAPVT XXIII.

Testimonium S. Hieronymi.

DIVVS HIERONYMVS ęqualis Chrysostomi fuit, licet ei aliquandiu superuixerit: obiit anno Domini CD.XXII. cùm obiisset Chrysostomus anno CD. IX. Ex hoc igitur auctore quædam testimonia produci possunt. PRIMVM est in comment. Matt. cap. 26. vbi sic legimus: *Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur Sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech, summi Dei sacerdos panem, & vinum offerens fecerat: ipse quoq; veritatem sui corporis, & sanguinis repræsentaret.*

Hunc locum etiā hæretici pro se adducunt, vt Petrus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 210. propter illam vltimam voculam, *repræsentaret;* sed locus planè noster est totus. Nam repręsentare apud Hieronymum, exhibere reipsa significat,

ficat, vt suprà diximus in testimoniis Tertulliani: qua significatione vtitur etiam AMBROSIVS lib.1. de officiis, cap.36. cùm ait: *Intellige prius, quæ habẽtur in ferculis dapes, & tunc mitte manum, vt quæ legis, vel accipis à Deo, tu operibus exequaris, & collatam in te gratiam officiis repræsentes:* vbi pro eodem accipit, exequi, & repræsentare.

Sic accepisse Hieronymum, patet PRIMO ex eo, quod opponit typicum Pascha Iudęorum vero Sacramento Paschatis Christianorum. Nam si Eucharistia solùm repręsentaret corpus Christi in symbolo, & non reipsa; nulla esset caussa cur diceretur verum Sacramentum, & cur opponeretur typico: nam etiam Pascha Iudæorum repræsentabat in symbolo corpus Christi. SECVNDO patet ex eo, quod dicit Melchisedech illum offerendo panem, & vinum præfigurasse; Christum autem instituendo Eucharistiam repręsentasse corporis veritatem: vbi antithesis requirit, vt Christus exhibuerit corporis veritatem, cuius figura in Melchisedechi oblatione præcesserat. Quod ipse idem clarius exponit in commentario Psal.109. *Quomodo*, inquit, *Melchisedech Rex Salem obtulit panem, & vinum, sic & tu offeres corpus, & sanguinem tuum, verum panem, & verum vinum. Iste Melchisedech ista mysteria, quæ habemus, tradidit nobis. ipse est, qui dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, &c.* Hic videmus apertè opponi pani, & vino Melchisedechi corpus, & sanguinem Christi, quæ dicuntur verus panis, & verum vinum, non ratione naturæ, sed ratione effectus; quomodo idem Dominus ait: *Ego sum vitis vera.* Nam alioqui etiam panis Melchisedechi fuit verissimus panis, si naturam spectes.

SECVNDVM testimonium est in epist.ad Hedibiam, quæst. 2. *Nos*, inquit, *audiamus, panem, quem fregit Dominus, dedit suis discipulis, esse corpus Domini Saluatoris.* Et infrà: *Nec Moses dedit nobis panem verum, sed Dominus IESVS ipse convivium, & conuiuium, ipse comedens, & qui comeditur.*

Hunc etiam locum pro se Petrus Martyr adducit, quia nomen panis in hoc testimonio legit: sed locum esse pro nobis, dubium esse non potest, tum quia declarat Hieronymus panem illum non esse panem materialem, sed ipsum Domini corpus; tum quia non verè diceret, Mosem non dedisse panem verum, id est, Christi corpus, si Eucharistia non esset corpus Christi, nisi significatiuè.

Tri-

TERTIVM testimonium est in comment.1.cap. ad Ephes. *Dupliciter*, inquit, *caro Christi, & sanguis intelligitur, vel spiritualis illa, atque diuina, de qua ipse dixit; Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: vel caro, & sanguis, quæ crucifixa est, & qui militis effusus est lancea. Iuxta hanc diuisionem & in Sanctis eius diuersitas sanguinis, & carnis accipitur: vt alia sit caro, quæ visura est salutare Dei, alia caro, & sanguis, quæ regnum Dei non queant possidere*. Hæc ille. Vbi distinguit carnem, quæ est in Eucharistia, ab illa, quæ fuit crucifixa, solùm quoad accidentia, nimirum quod in cruce fuit caro passibilis; in Eucharistia sit impassibilis, & spiritali ac diuino quodam modo se habens: quemadmodum distinguitur caro nostra mortalis, ab ipsa nostra carne immortali, qualis erit post resurrectionē. Nec potest responderi, carnem spiritalem, quæ est in Eucharistia, solùm esse in signo, & non reipsa: nā si ita acciperet, destrueret id, quod astruere volebat, veram carnē resurrecturam, contra Origenistas. Deinde caro Christi, vt in Eucharistia significatur, non potest distingui ab ea, quæ fuit in cruce, nec vocari diuina; Eucharistia enim Sacramentum est, siue symbolum passionis Christi: non ergo Hieronymus distingueret vnam ab alia, si de symbolo tantùm loqueretur. Neque etiam respondere possunt aduersarij, Hieronymum nō loqui de Eucharistia, sed de spirituali manducatione carnis Domini, de qua intelligunt ipsi verba Domini ab Hieronymo citata. Hoc, inquam, respondere non possunt: nam verba Domini secundum aduersarios intelliguntur de carne Domini, vt fuit in cruce, quæ per fidem manducatur spiritualiter, cui manducationi adiunxit postea Dominus, vt ipsi dicunt, symbola externa. At Hieronymus distinguit carnem Domini, quæ verè est cibus, & quam manducamus, à carne crucifixa; ergo non loquitur de manducatione per fidem, sed de vera, & reali, vt diximus.

QVARTVM testimonium est in commen. cap.1.ad Titum, vbi cùm dixisset, oportere ab officio coniugali eos abstinere, qui corpus Domini suscipere volunt, & attulisset exemplum Achimelech, qui noluit Dauidi panes ꝓpositionis dare manducandos, nisi prius audiuisset, eum ab vxore se aliquandiu continuisse, subiungit: *Tantum interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter imaginem, & veritatem; inter exemplaria verorū, & ea ipsa, quæ per exemplaria*

præfigu-

præfigurabantur. Hic sanè locus apertissimus est. Nam si in Eucharistia est ipsa veritas, quæ per panes propositionis figurabatur; certè non est in Eucharistia panis materialis significans corpus Christi, sed ipsum verũ corpus: id enim omnium consensu est veritas per illos panes adumbrata. Quod autem Petrus Martyr dicit, Eucharistiam vocari ipsam veritatem, quia est symbolum clarius, quàm fuerint panes propositionis; suprà refutatum est, cùm ageremus de figuris.

Porrò ex Hieronymo quædam loca adducit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 207.208.&209. in quibus videtur Hieronymus dicere, nõ manducari corpus Christi ab impiis. SED nihil ea loca concludunt: nam loquitur de manducatione vtili, & fructuosa, id est, quæ reuera spiritualiter nutriat, ac reficiat. Loca, quæ ipsi citant, sunt in commen. in cap. 66. Isaiæ, in cap. 22. Hieremiæ, & in cap. 8. Oseæ, quibus locis opponi debet commentarius in 1. cap. Malachiæ, vbi disertis verbis Hieronymus dicit, ab impiis pollui mensam Domini, dum immundi ipsi mundissimum sanguinem bibunt.

CAPVT XXIV.

Testimonium S. Augustini.

SANCTVS AVGVSTINVS proximè S. Hieronymum sequitur, quippe qui eius amicissimus fuit, & annos circiter decem illi superuixit: obiit enim teste Prospero in Chronico Augustinus anno Domini CD. XXXIII. cùm obiisset Hieronymus, eodem Prospero auctore, anno CD.XXII. Hunc autem Patrem Calvinus totum suum esse mentitur lib. 4. Instit. cap. 17. §. 28. Eundem Petrus Martyr, & ceteri Caluinistę prętet ceteros omnes citant, ac suum esse iactant: vt etiam olim Berengarius teste Guitmundo lib. 2. solum Augustinum non respuebat. Proferam igitur ad hanc eorum iactantiam comprimendam, testimonia ex omnibus omninò tomis operum Augustini.

Ac primum ex PRIMO tomo testimonium habemus in lib. 9. confess. cap. 13. *Tantummodò*, inquit, *memoriam sui ad alterum fieri desiderauit, vnde sciret dispensari Sictimam sanctam, qua deletum est chyrographum, quod erat contrarium nobis.* Et infra: *Ad cuius precij nostri Sacramentum ligauit aduersa*

cilla tua animam suam vinculo fidei. Hæc ille. Qui per victimam, qua deletum est chyrographum contrarium nobis, nõ potest intelligere, nisi veram Christi carnem, quæ pro nobis immolata fuit in cruce; neque enim panis est eiusmodi victima: & cùm dicit eam victimam dispensari ex altari, apertissimè indicat, carnem Christi non tantùm fide, sed etiam manibus, & ore suscipi. Denique cùm dicit sanctam Monicam alligasse animam suam vinculo fidei, ad Sacramentum corporis Domini, manifestè significat in eo Sacramento non esse nudum signum, sed ipsum etiam verum Domini corpus: neque enim alligasset mulier sapientissima animam suam pani, vt per eum secura esset.

In SECVNDO tomo in epist.44.ad Maximum, cùm Maximus homo gentilis obiecisset Augustino, quòd Christiani in abditis locis Deum suum se videre credant: nihil omninò respondit. Nam neque negare poterat Christum videri in Sacramento altaris, cùm ipse idem dicat lib.3. Trinitat. cap.10. in specie panis Dominum oculis apparere mortalium: neq; tamen tutum, aut æquum putauit homini gentili explicare hoc mysterium. At certè si non nisi in signo Christus in Eucharistia adesset, potuisset, & debuisset obiectionem illam refellere.

Exstat testimonium in epist.86. ad Casulanum, vbi reprehendit Augustinus quẽdam Vrbicum, qui dixerat, ita mutatum esse Testamentum vetus in nouum, vt cederet pecus pani, & sanguis poculo: *Dicit*, inquit, *cessisse pani pecus, tanquã nesciens, & tunc in Domini mensa panes propositionis poni solere, & nunc se de agni immaculati corpore partem sumere; dicit cessisse poculo sanguinem, non cogitans etiam nunc se accipere in poculo sanguinem.* Et infrà: *Quantò ergo melius, & congruentius vetera transisse, & nouam Christo facta esse sic diceret, vt cederet altare altari, gladius gladio, ignis igni, panis pani, pecus pecori, sanguis sanguini?* Hæc ille. At certè si vera esset aduersariorum sentẽtia, Vrbicus ille rectissimè dixisset: nam verè cessisset pecus pani, & sanguis poculo. Quod enim ad signum attinet, in pecore illo non minus fuisset Christus, quàm in nostro pane: & sanguis Domini non minus fuisset in sanguine illo, quàm in nostro vino. Quocirca tũc habuissent Christum in pecore, quẽ nos habemus in pane; & sanguinem in sanguine, quem nos habemus in vino: ac per hoc cessisset

pecus

pecus pani, non pecus pecori; & sanguis poculo, non sangu-
sanguini. Vult igitur Augustinus ita esse omnia mutata, vt pro
pane propositionis panem cœlestem habeamus; pro pecore
irrationali, agnum Dei; pro sanguine brutorum animatorum
sanguinem Christi

Idem in epist. 118. cap. 3. dicit, Eucharistiæ deberi singu-
rem venerationem: & ibidem comparat eos, qui ex deuotio-
ne accedunt quotidie ad hoc Sacramentum, vel ex deuotio-
ne etiam aliquando non accedunt, cum Zachæo, & Centu-
rione, quorum alter Dominum excepit in domum suam gau-
dens, alter dixit: *Domine non sum dignus*, quę comparatio in-
gida, & inepta esset, si nihil nisi signum corporis Domini de-
meremus.

In epist. 120. ad Honoratum, cap. 27. idem Augustinus ex-
ponens illud Psal. 21. *Manducauerunt, & adorauerunt omnes*
diuites plebis. Et ipsi, inquit, *adducti sunt ad mensam Christi*
& accipiunt de corpore, & sanguine eius, sed adorant tantum
non etiam saturantur, quia non imitantur: manducantes enim
pauperem, dedignantur esse pauperes. Hoc loco Augustinus
apertè dicit, homines superbos accipere de mensa Domini
corpus Domini, & adorare, sed non saturari. Ex quo sequitur
vt per corpus Domini non intelligat signum corporis, id est
panem, quia panis non adoratur: nec intelligat corpus Do-
mini, vt est in cœlo, sed vt est in altari; quia dicit sumi ex mu-
sa Domini, & sumi ab impiis. Vide etiam epist. 162. & 163.

In TERTIO tomo sunt duo alia testimonia. VNVM cap. 11.
3. de Trinitate, cap. 4. vbi cùm dixisset aliter significari Chri-
stum per linguam, & voces scriptas, aliter per Sacramentum
corporis, & sanguinis, subiungit: *Nec linguam quippe, nec*
membranas, nec atramentum, nec significantes sonos linguæ
editos, nec signa literarum conscripta pelliculis, corpus Christi
& sanguinem dicimus, sed illud tantùm, quod ex fructibus ter-
ræ acceptum, & prece mystica consecratum, ritè sumimus ad
salutem spiritualem in memoriam pro nobis Dominicæ passio-
nis. Hæc ille. At certè si Eucharistia tantùm esset corpus Chri-
sti significatiuè, cur non possent corpus Domini vocari vetera
ipsa, seu scripta, seu pronunciata, quæ clarissimè idem corpus
significant?

Sed paulò pòst idem Augustinus subiungit: *Quod cùm per*
manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non
sanctifi-

sanctificatur, vt sit tam magnum Sacramentum, nisi operante inuisibiliter Spiritu Dei: cùm hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur, &c. Vbi dupliciter asseritur ab Augustino veritas corporis Domini. PRIMO, quia dicit, operãte inuisibiliter Spiritu sancto fieri hoc Sacramentum: nec enim illa operatio necessaria esset, si tantùm significatiuè esset Eucharistia corpus Domini. SECVNDO, quia numerat hanc operationem inter miracula: ibi enim de miraculis agit, ac multa profert exempla, vt de pluuia ab Helia impetrata, de tonitruis in monte Syna, de aqua mutata in vinũ à Christo, de virga Aaron quæ floruit, & de virga Mosis versa in draconem. Quæ porrò mirabilis operatio in confectione huius Sacramenti esse potest, si nihil omninò fit?

Ex his refelli potest solutio Petri Martyris, quam ad hunc locum adhibet in lib. contra Gardinerum, parte 4. dicit enim operari inuisibiliter Spiritum sanctum in hoc Sacramento; tum quia Sacramenta à solo Deo instituuntur, tum quia efficacia Sacramenti, qua mentes nostræ excitantur, à Spiritu sancto est. SED sunt hæc mera effugia. Nam Sacramenti institutio, & etiam confectio, si nihil sit nisi signum, nullam requirit inuisibilem operationem Spiritus sancti: operatio autem, qua mentes nostrę excitantur ad fidem, in mentibus nostris est, non in Sacramento.

ALTERVM testimonium est lib. 3. Trinitat. cap. 10. vbi sic ait: *Illas etiam nubes, vel ligues quomodo fecerint, vel assumpserint Angeli ad significandum quod annunciabant, etiamsi Dominus, vel Spiritus sanctus illis formis ostendebatur; quis nouit hominum? sicut infantes non nouerunt, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsum religionis assumatur. Et si nusquam discant experimento vel suo, vel aliorũ, & nunquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationem Sacramentorum, cùm offertur, & datur, dicaturq; illis auctoritate grauissima, cuius corpus, & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omninò in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso liquorem illum omninò fluxisse.* Hæc ille. Vbi disputat de formis, in quibus Angeli, vel Deus apparuerunt in Testamento veteri. Ac vt ostendat nos ignorare, quomodo illæ formæ factæ sint, & tamen certò credere, in illis Deum vel Angelos apparuisse; assumit similitudinem ab

Eucharistia: ignorant enim infantes cùm sacris interfu quomodo fiat illa forma, in qua consecratur Eucharistia, tamen certò credunt in illa forma apparuisse Dominum, in calice sanguinem Domini esse, quia dicitur eis, Christ in Euangelio hoc docuisse, cùm ait: *Hoc est corpus meum, est sanguis meus.*

Habemus autem hinc argumentum firmissimum con aduersarios. Nam infantes, quibus dicitur auctoritate g uissima, in illa forma visibili esse corpus Christi, & liquo qui est in calice, esse sanguinem, non credunt illa esse c pus, & sanguinem significatiuè, sed verè, & propriè: non cu valent ipsi per se intelligere istos tropos, sed credunt simpli ter id, quod eis dicitur. Vnde Augustinus ait: *Nihil aliud d dent, nisi Dominum oculis apparuisse mortalium in illa fo & liquorem illum de latere Christi omnino fluxisse.* Nec dicendum est hos infantes falsam fidem habere; tum q Augustinus dicit, illos id credere, quia dicitur eis auctori grauissima; tum etiam quia si falsa esset ista fides, debui instrui, & admoneri, præsertim cùm etiam ipsi eo tempore Communionem admitterentur. Præterea comparat Aug stinus Eucharistiam cum formis, in quibus Angeli appa bant; sed in illis formis Angeli verè, & propriè aderant p sentes. Igitur etiam in forma panis verè, & propriè præsen adest corpus Christi: alioqui nihil valebit comparatio, & Augustini disputatio corruet. Vide præterea eundem Aug stinum libro quarto de Trinitat. capite 14. & in Enchirid cap.100.

In tomo QVARTO habemus testimonium in lib.3. Leuiticum, quæst.57. *Quid sibi vult*, inquit, *quod à sangu sacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantopere pp prohibetur, si illis sacrificiis vnum hoc sacrificium significa tur, in quo vera sit remissio peccatorum: à cuius tamen sacri cij sanguine in alimentum sumendo, non solùm nemo prohi tur, sed ad bibendum potius omnes exhortantur, qui vo habere vitam?* Hæc ille. At certè quæstio ista non modò peruacanea, sed etiam ineptissima esset, si tantùm insig & spiritualiter sanguinem Domini sumeremus: non cu prohibebantur Iudæi sanguinem bibere spiritualiter pr dem, sed corporaliter. Quare Cyprianus, vel quicunque fu auctor, in sermone de cœna Domini rectè dixit, nouam e

&inauditam hanc doctrinam, quæ iubet sanguinem bibi, cùm lex vetus esum sanguinis districtissimè prohiberet.

In QVINTO tomo exstat testimonium lib.17.de ciuit.Dei, cap.20.in hæc verba: *In alio libro, qui dicitur Ecclesiastes, vbi ait; Non est bonum homini, nisi quod manducabit, & bibet; quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos ipse mediator Testamenti noui exhibet secundum ordinem Melchisedech de corpore, & sanguine? Id enim sacrificium succeßit omnibus illis sacrificiis veteris Testamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri. Propter quod etiam vocem illam in Psalm.39.eiusdem mediatoris per prophetiam agnoscimus; Sacrificium, & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: quia pro illis omnibus sacrificiis, & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.* Hæc ille. Quo loco non potest Augustinus loqui de signo corporis, sed de ipso vero corpore, cùm dicit offerri & ministrari illud corpus, quod successit sacrificiis antiquis: nam etiam illa erant signa corporis Domini. Ac preterea illud corpus offerri, & ministrari dicit Augustinus, de quo scriptum est in Psal.39. *Corpus autem aptasti mihi:* quod quidem verum, & naturale corpus fuisse, nemo negat. Neque possunt aduersarij respōdere, loqui Augustinum de vero corpore, sed quod fide tantùm percipiatur; nam cùm ait: *Offertur, & ministratur,* apertissimè loquitur de corporali tractatione corporis Domini. Vide etiam de hac re expositionem eiusdem Augustini in Psal.39. vbi vocat corpus, quod nōrunt fideles, & quod sumunt in Eucharistia, completiuū omnium veterum sacrificiorum.

In SEXTO tomo lib.12. contra Faustum, cap.10.dicit, fideles eum sanguinem ore percipere, quo redempti sunt. & cap. 20. dicit, nunc bibi, quod ex latere Christi manauit. & lib.2. contra aduersar.legis, & prophet.cap.9. *Mediatorem,* inquit, *Dei, & hominum hominē Christum* IESVM *carnem suam nobis manducandam, bibendumq; sanguinem dautem fideli corde, atq; ore suscipimus: quamuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quàm perimere; & humanum sanguinem potare, quàm fundere.* Hæc ille. Vbi NOTANDVM est, quod dicit, non solùm corde, sed etiam ore sumi à nobis carnem Domini.

In SEPTIMO tomo lib.2. contra literas Petiliani, cap.37.

Aliud est Pascha, quod adhuc illi de oue celebrant: aliud ec
quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus. Hæc li
Vbi opponit Agno Paschali corpus Domini, quod sumim
in Eucharistia; quod certè non faceret, si de signo corpo
non de vero corpore loqueretur: nam etiam ille agnus e
corpus Domini significatiuè, & expressiùs, quàm panis. V
etiam lib.1.contra Cresconium, cap.25. & lib.1.de peccat.m
ritis, cap.24.

In OCTAVO tomo sunt apertissima testimonia. In Psal.
conc.1.explicans Augustinus titulum Psalmi, in quo scripto
erat: *Et ferebatur in manibus suis: Hoc,* inquit, *quomodo po*
fieri in homine quis intelligat? quis enim portatur ma
suis? Manibus aliorum potest portari homo; manibus suis no
portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum li
ram non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebat
enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsu
corpus suum, ait; Hoc est corpus meum, ferebat enim illud c
pus in manibus suis.

Ad hunc locum dignatus est Caluinus respondere lib.4.
stit.cap.17.§.28. qui tam multa testimonia omnium Patru
& ipsius Augustini alto silentio præteriit. Dicit igitur, Ch
stum, seipsum manibus suis tulisse, sed impropriè, ac figura
quia nimirum Sacramentum corporis sui ferebat. Id a
probat, quia Augustinus conc.2. in eundē Psalmum rem
dem repetens, addidit particulam, *Quodammodò*; sic e
ait: *Quomodo ferebatur in manibus suis? quia cùm com*
daret ipsum corpus suum, & sanguinem, accepit in manus su
quod nórunt fideles, & ipse se portabat quodammodò, cùm
ceret; Hoc est corpus meum. Eandem etiam solutionem a
bet ad hunc locum Petrus Martyr.

SED facilè refelluntur. Nam Augustinus non solùm di
Christum suis ipsius manibus portatum, sed addit rem ill
esse difficillimam, & impossibilem aliis hominibus; sic e
ait: *Quomodo posset fieri in homine, quis hoc intelligat? &*
sus: *Manibus aliorum portari potest homo; manibus suis no*
portatur. At quàm facilè est, vt quis seipsum in signo port
certè cùm princeps monetam suam in sacculo portat, seipsum
portat in signo, cùm in ea moneta imago ipsius inuenitur
impressa, & vnusquisque nostrûm, cùm literas ad se datas
git, vbi nomen suum scriptum habet, nónne seipsum in sig
portat

portat? Cùm igitur tam frequenter, & vsitatè hoc fiat, cur diceret Augustinus id non posse fieri, & vix etiam intelligi, si de signo tantùm loqueretur?

SED inquit Petrus Martyr: *Nemo potest se portare, quomodo Christus se portabat, quia nemo potest Sacramentum instituere, & eo modo seipsum in Sacramento portare.* At RESPONDEO; Nemo potest Sacramentum instituere, quatenus Sacramentum est instrumentum gratiæ conferendæ, vel infallibile signum eiusdem gratiæ: sed benè potest instituere, quatenus est simplex alicuius rei signum. Christus autem si portare se ipse dicebatur, quia Sacramentũ portabat; ideò dicebatur se portare, quia Sacramentum illud erat signum ipsius, non quia erat instrumentum gratiæ, vt etiam ipsi fatentur, qui dicunt Sacramentum corporis Domini vocari corpus Domini, quia nomen rei signatæ aliquando tribuitur signo. Quicunq; ergo portat imaginem suam à se depictam, ille non minus se ipse portat, quàm se Christus portaret, si vera est sententia aduersariorum.

Addit Petrus Martyr: *Velint, nolint Papistæ, non potest vllo modo fieri, vt corpus suum Christus portauerit propriè, quia duo corpora tunc fuissent.* Hoc nimirum est, quod illi dolebat, mysterium esse sublimius, quàm vt ipse illud capere posset. Sed si Arianus quispiam illi diceret, non posse fieri, vt vna natura sit in duabus personis distinctis reipsa, nisi natura illa geminetur; quid, quæso, respondebit, nisi fide opus esse ad ista intelligenda, quæ humanam rationem superant? idem ergo sciat à nobis responderi de hoc mysterio. Vel si Ariano ipse respondeat, diuinam essentiam ob suam infinitatem posse esse in pluribus personis re distinctis: & nos ei dicemus, corpus Christi ob omnipotentiam Christi posse simul statui in diuersis locis. Sed de hoc in sequenti libro disseremus.

Ad illud igitur obiectum ex particula *quodammodò*, respõdeo, illam particulam significare Christum non se portasse in propria specie, sed in aliena, nec se portasse quomodo ordinariè portantur corpora humana, nimirum magno labore in humeris, vel alio simili modo, sed mysticè, & sacramentaliter, sic tamen, vt verè sub eo mysterio corpus eius continerẽtur. Ac breuiter quidquid illud *quodammodò*, significet, id nobis hoc loco sufficit, non significare, *in signo*, vel *figuratè*; vt ostendimus.

ALIVS insignis locus est in commen.Psal.98.vbi explicans illud: *Adorate scabellum pedum eius*, dicit, scabellum pedum Domini esse terram, iuxta illud Isaiæ 66. *Terra autem scabellum pedum meorum*: & quærit quomodo liceat terram adorare sine impietate: *Fluctuans*, inquit, *conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio, quomodo sine impietate adoretur terra, adoretur scabellum pedũ eius: suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem manducandam nobis ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit; inuentum est, quomodo adoretur tale scabellum pedum Domini, Si scabellum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Hæc ille.

Respondet Petrus Martyr in lib.contra Gardinerum pag. 4. loqui S.Augustinum de vera, & propriè dicta carne Domini, quam spiritualiter ore fidei manducamus, & quam in cælo existentem adoramus: atq; ibidem obiter notat, impiis secundum Augustinum non manducare carnem Domini, quia impij non adorant Christi carnem; & secundum Augustinum nemo eam carnem comedit, nisi prius adorauerit.

AT falsus iste Martyr, non bene legit Augustinum, & audacter colligit ex Augustino omninò contraria iis, quæ Augustinus scripsit. Nam in Psal.21.conc.1. de diuitibus superbis & impiis, inquit Augustinus: *Manducauerunt corpus humilitatis Domini sui etiam diuites, non sicut pauperes saturati, sed tamen ad imitationem, sed tamen adorauerunt.* & in epist.120. supra citata: *Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Domini, accipiunt de corpore, & sanguine eius, sed adorant tantum, non etiam saturantur, quia non imitantur.* Hæc ille. Vides igitur secundum Augustinum impios adorare, & manducare carnem Domini de ipsa mensa, id est, de altari acceptam. Ex iis igitur locis hunc locum explicamus, ac ex ipso Augustino discemus loqui ipsum de ipsa manducatione carnis Domini per corporale instrumentum, quandoquidem etiam impij eam carnem manducant.

PRAETEREA si tantùm vellet Augustinus dicere terram sine impietate adorari, quia caro Christi vt est in cœlo, adoratur; sine caussa dixisset, eam carnem nobis manducandam datam esse. Quorsum enim Eucharistiæ meminit, si non

ipsa Eucharistia carnem Domini præsentem adoramus? Voluit igitur Augustinus ostendere, carnem ipsam Domini adorari, & quia non habemus aliud argumẽtum illustrius, quàm ex quotidiano vsu adorandę Eucharistię, ideò illius meminit: nam præter istam adorationem non facilè potest discerni, an quis adoret carnem Domini, an solam diuinitatem.

DENIQVE probabile est Augustinum totum hunc locum desumpsisse ex Ambrosio, qui vt supra citauimus, apertè dicit carnem Domini a nobis in mysteriis adorari, vt eam Apostoli in propria specie adorârunt: & hoc esse adorare scabellum pedum Domini. Vide præterea in Psal.33.65.93.94.&100.

In NONO tomo tract.11. in Ioannem explicans illud: *IESVS autem non se credebat eis*, dicit istud conuenire Catechumenis, quibus non se præbebat Dominus per Eucharistiam: *Si dixerimus*, inquit, *Catechumeno, Credis in Christo? respondet, Credo; & signat se cruce Christi, portat in fronte, & non erubescit de cruce Domini sui. Ecce credit in nomine eius. Interrogemus eum, manducas carnem filij hominis, & bibis sanguinem filij hominis? nescit quid dicimus, quia IESVS non se credidit ei.* Et infrà: *Quò perducit credentes, & baptizatos? ad Manna, ecce dico Manna. Notum est quid acceperint Iudæi, populus Israël; notum est quid illis pluisset Dominus de cælo: & nesciunt Catechumeni, quid accipiant Christiani? Erubescant ergo, quia nesciunt, transeant per mare rubrum, manducent Manna, vt quomodo crediderunt in nomine IESV, sic se ipsis credat IESVS.* Hæc ille. qui etiam lib.2. de peccatorum meritis, & remiss. cap.26. dicit, Catechumenis dari solitum panem sanctum, qui non esset quidem corpus Christi, tamen sanctus esset, & sanctificaret, & Sacramentum etiam dici posset, ac proinde sacræ rei signum. Ex his habemus argumentum insigne. Nam PRIMO, si non esset in Eucharistia verum Christi corpus, & si non manducaretur Christi caro, nisi in symbolo, & per fidem, non esset verum, Christum non se credere Catechumenis; nam & illi habent Christum in signo, & manducant eum fide; nam & signant se signo crucis, & credunt in Christum. SECVNDO, nulla esset ratio cur non daretur eis Eucharistia, cùm dentur illis alia signa clariora, vt sunt verba Dei scripta. TERTIO, potuisset etiam ille panis sanctus dici corpus Domini, vt patet, cùm tamen id Augustinus constanter neget.

Idem auctor tract.26.in Ioan.explicans illud: *Panis quem ego dabo,caro mea est; Hoc*,inquit,*quando caperet caro, quod dixit panem carnem? Vocatur caro,quod non capit caro,&c.* profectò facillimè caperet caro,panem esse carnem significantiuè.Vide etiam tract.27.& 31. in Ioan.

In tomo DECIMO serm.2. de verbis Apostoli: *Audiamus veracem Magistrum,diuinum Redemptorem,humanum Liberatorem commendantem nobis precium nostrum sanguinem suum: loquutus est enim de corpore,& sanguine suo,quod corpus dixit escam,& sanguinem potum.Sacramentum fideles agnoscunt fideles.*Hæc ille.Vbi sanè loquitur de sanguine Christi nõ de figura sanguinis: nec enim figura est precium nostrum, atque hunc sanguinem potum esse dicit, sicut etiam corpus escam. Ac ne dicerent aduersarij, potum, & escam istam solo fide, ac mente sumi, adiunxit, Sacramentum esse fidelibus, quod nôrunt fideles: vbi indicat, esse mysterium solis fidelibus notum, quomodo corpus Christi, & sanguis sint esca, & potus. Quam phrasim,*nôrunt fideles*, in infinitis locis in Augustino reperimus,vt lib.10.de ciuitat.Dei,cap.6.in Psal.33. Psal.109.lib.50.hom.42.& alibi.At profectò non est arcanum solis fidelibus notum,quod Christi corpus,&sanguis fideles accipiatur: id enim publicè prædicatur etiam gentilibus,& notissimum erat non solùm fidelibus, sed etiam Catechumenis. Intelligit igitur Augustinus id, quod Ecclesia Catholica intelligit, arcanum esse verè mirabile in Eucharistia, quod non debet aperiri infidelibus,nec sine fide intelligi potest.

In serm.ad Neophytos,vt testatur Iuo Carnotensis Episcopus in epist.ad Haymericum, & Paschasius in epist. ad Fredegardum:*Hoc accipite in pane,quod pependit in cruce;hoc accipite in calice,quod manauit de Christi latere.* Lib.50.hom.21. monet,vt summa diligentia caueant,ne aliqua particula Eucharistię in terram cadat. Serm.2.de tempore:*Inuitatis summum ad mensam, vbi non inuenitur cibus hominum,sed panis ponitur Angelorum.*Denique citat etiam Gratianus ex Augustino in libro sententiarum Prosperi apertissimas sententias. Vide dist.2.de consecratione,can. Nos autem,& can.Hoc est quod dicimus. Easdem citat Algerus lib.1.cap.5. *Caro*,inquit Augustinus, *eius est, quam forma panis opertam in Sacramento accipimus, & sanguis eius, quem sub vini specie,& sapore potamus.*

Obo-

Obiectiones ex Augustino.

VIDEAMVS nunc quid aduersarij obiiciant ex Augustino, ac eodem ordine per Tomos eius progrediamur.

Ex SECVNDO tomo (nam ex PRIMO nihil obiiciunt) proferunt duo loca. VNVM ex epist. 23. ad Bonifacium. ALTERVM ex epist. 57. ad Dardanum. In epist. 23. loquitur Augustinus in hæc verba: *Si Sacramenta quãdam similitudinem earũ rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omninò Sacramenta non essent: ex hac autem similitudine plerumq; etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum Sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita Sacramentum fidei, fides est.*

Producunt hunc locum Caluinus, Petrus Martyr, & omnes alij, sed ante eos olim protulit etiam Berengarius, & responsum ei fuit. quare vt aduersarij repetunt argumenta suorum maiorũ, & nos repetemus solutiones maiorum nostrorum. PRIMO igitur PASCHASIVS in epist. ad Frudegardum, & Lantfrancus in lib. contra Berengarium, respondent, Sacramentum corporis Domini vocari quodammodò corpus Domini; quia licet in Sacramento Eucharistiæ sit verum corpus Domini, quoad substantiam, nõ tamen est ibi eo modo, quo fuit in cruce, nisi per similitudinem: loquitur enim ibi Augustinus de passione & morte Christi, quæ in sacrificio altaris repræsentatur. Idem itaque est, ac si dixisset, Celebratio mysteriorum altaris est quodammodò passio Christi: non enim est verè, sed tantùm repræsentatiuè passio Christi; vel si dixisset, Corpus Domini, vt est sub specie panis, est quodammodò corpus in cruce pendens: non est enim verè, sed repræsentatiuè corpus in cruce pendens. Et illustrat Lantfrancus rem totam insigni similitudine. Luc. vlt. Dominus finxit se longius ire: quod exponit Augustinus lib. contra mendac. cap. 13. vbi dicit, Christum ea fictione significasse, se supra omnes cœlos ascensurum. Idem igitur Christus sui ipsius figura fuit, & dici rectissimè posset, Christus fingens se longius ire, erat quodammodò Christus in cœlum ascendens.

GVITMVNDVS lib. 2. adhibet duas alias solutiones. VNAM, quòd loquatur de Sacramentis veteribus, vt de Manna, vel de pane Melchisedech, quæ secundum quendam mo-

dum erant corpus Domini, quia Sacramenta, id est, signa, & figuræ corporis Domini. ALTERAM, quòd loquatur de Eucharistia, quatenus signum est corporis Christi mystici: nam ipse idem Augustinus tract.26.in Ioãnem dicit, Eucharistiam esse fidelium societatem, quia est signum, seu Sacramentum eius societatis.

Porrò ALGERVS lib.1.cap.5.de Sacram.Eucharistiæ exponit aliter, nec minus rectè hunc locum Augustini. Vult eum loqui Augustinum de speciebus panis & vini, quæ sunt maximè propriè Sacramentum corporis, & sanguinis Domini, id est, signa sensibilia repræsentantia corpus, & sanguinem Domini, ac de iis rectissimè dictum esse, Sacramentum corporis Christi est quodãmodò corpus Christi: neq; enim illæ species sunt corpus Christi, nisi quodã modo, id est, repræsentatiuè. DICES; Non solemus ita loqui, vt dicamus species illas esse corpus Domini. RESPONDEO; Nec solemus etiã dicere Baptismum esse fidem: & tamen Augustinus hoc loco ait, Sacramẽtum fidei, id est, Baptismum quodammodò esse fidem. Sicut igitur Augustinus dicit posse Baptismum vocari fidẽ, quia est Sacramentũ fidei: licet reuera non sic loqui soleant homines ordinariè; ita etiam dicit, Sacramẽtum Eucharistiæ quodammodò esse corpus Domini, quia est Sacramentum corporis Domini, licet non ita loqui soleamus.

ALTER locus, quem Caluinus, & Petrus Martyr, & alij passim obiiciunt, est in ep.57.ad Dardanum: *Spacia tolle corporibus, & nusquam erunt, & quia nusquam erunt, nec erunt omnino corpora qualitatibus corporum: non erit vbi sint, & idem necesse est, vt non sint.* Hinc probare nitũtur, neq; esse posse corpus Christi indiuisibiliter in Sacramento, vt nos dicimus, neque accidentia panis, & vini sine proprio subiecto.

RESPONDEO; Loquitur Augustinus de rebus secundum naturæ cursum, non secundum omnipotentiam Creatoris: fatemur autem naturaliter non posse intra cœlum corpus non occupare locum, neque accidentia posse sine subiecto existere: siue (quod idem est) loquitur de corporibus, quæ modum existendi corporalem retinent; vtrum autem possit aliquod corpus per omnipotentiam Dei accipere modum existendi spirituum, & proinde non occupare locum, non disputat eo loco Augustinus. Sed de toto hoc argumento tractabimus infrà suo loco.

Et

Ex TERTIO tomo obiiciunt PRIMO cap.9. lib.3.de doct. Christ.vbi dicit Augustinus, Christum instituisse pauca quædam signa, vt Baptismum, & Eucharistiam. SED locus non est ad rem, quia non negamus Eucharistiam esse Sacramentum, & proinde signum. Sed negamus nihil esse nisi signum.

SECVNDO obiiciunt cap. 16. lib.3. de doctr.Christ.vbi dicit, figuratè accipiendam manducationē carnis Christi. SED hoc explicatum est suprà, vbi tractauimus cap.6. Ioannis.

TERTIO proferunt cap.19.libri de fide ad Petrum, vbi vocatur Eucharistia Sacramentum panis, & vini. SED nulla est in hac re difficultas: siquidem à materia rectissimè potest eo modo Eucharistia nominari.

QVARTO proferūt cap.4.lib.3. de Trinit.vbi sic legimus: *Apostolus potuit significando prædicare Dominum Iesum, aliter per linguam, aliter per epistolam, aliter per Sacramentum corporis, & sanguinis eius.* Atqui hîc etiam nulla difficultas est. Nunquam enim Catholici nō asseruerunt per Sacramentum corporis Domini significari ipsum corpus Domini; sed præsens, non absens: id quod Augustinus ibidem apertè asseruit, cùm ait, aliter significari per hoc Sacramentum, aliter per sonos, & literas; ista enim sunt nuda signa rei absentis, illud est signum rei præsentis. Vnde ibidem dicit, nec literas, nec sonos dici corpus Christi, licet illud significēt, sed tantùm panem consecratum, corpus Christi dici.

QVINTO proferunt ca.10.eiusdem lib.3.de Trinit.vbi Augustinus dicit, panem in altari positum peracta pietatis celebratione consumi: *At corpus Christi verū*, inquiunt, *non consumitur; igitur verus panis est, qui sumitur, cùm Eucharistiæ sumitur.* RESPONDEO; Panis, qui in altari ponitur, peracta celebratione consumitur; nam consumitur quoad interiorē substātiam peracta consecratione; quoad externam verò formam consumitur, dum manducatur. Nec enim dubium est, quin Augustinus loquatur de symbolo tantùm visibili: nam loquitur de corporalibus formis, in quibus Deus, vel Angeli apparebant, & cum eis comparat symbola Eucharistiæ.

Ex QVARTO tomo nihil habent. Profert quidem Petrus Martyr vnum locum ex lib.de catechiz. rudib. cap.26. vbi Sacramenta dicuntur signacula visibilia rerū inuisibilium. SED neq; constat an loquatur eo loco Augustinus de Eucharistia, an de Baptismo, an de pane benedicto, qui dabatur Catechu-

menis,

menis, & præterea nunquam negauimus Sacramentum Eucharistiæ signaculum esse visibile rei inuisibilis, sed præsentis tamen.

Ex QVINTO tomo nihil etiam habent solidi. Proferunt illud lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 5. *Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est, sacrum signum est.* At locus iste non facit ad rem, quia loquitur Augustinus de sacrificiis Testamenti veteris. ITEM illud lib. 21. cap. 25. vbi Augustinus dicit impios non comedere corpus Christi. SED loquitur de corpore mystico, vt suprà ostendimus, cùm explicauimus locum Pauli 1. Corinth. 11.

Ex tomo SEXTO producunt Caluinus, Petrus Martyr, & alij locum illum ex libro contra Adimantum, cap. 12. *Non dubitauit Dominus dicere, Hoc est corpus meum; cùm signum daret corporis sui.*

AD hunc locum respondent nostri multis modis. Dicunt aliqui, nec malè, Augustinum loqui ex Manichæorum sententia, vt eos ex propriis ipsorum sententiis refellat. Ipsi enim cùm Christo non tribuerent corpus verum, sed externa tantùm specie, & apparentia; & quidquid Christus passus est, dicant, in signo & apparentia passum: illa etiam verba: *Hoc est corpus meum*, in eo sensu accipiebant, ac si dictum esset, Hoc est signum, & apparentia corporis mei. Consueuisse autem Augustinum, disputare cum Manichæis ex eorum principiis, constat ex lib. 2. de bono perseuerantiæ, cap. 11. & 12. Vbi cùm Augustino obiiceretur, quod scripsisset in libris de libero arbitrio, naturalem esse ignorātiam, & difficultatem, cum quibus nascimur; cùm ipse contra Pelagianos contrarium asseueraret, nimirum non esse naturalem, sed ex peccato primi parentis ortam: respondit se loquutum in libris de libero arbitrio ex mente Manichæorum, vt eorum errorem redargueret ex ipsis ipsorum sententia.

ALIA solutio est, Augustinum hoc loco per signum intelligere non nudum signum, sed cum quo reipsa coniuncta res significata. Nam explicat illa verba Deuteronom. 12. *Sanguis est anima*; ac docet sanguinem dici animam, non quia sit anima, sed quia signum sit animæ; & ad hoc illustrandum adfert illam sententiam, Eucharistiam appellari corpus Domini, quia est signum corporis Domini. Porrò sanguis nō est signum animæ absentis, sed præsentis: longè enim aliter sanguis

guis animam demonstrat, quàm statua principem. Quare idem Augustinus quæst.57.in Leuiticum,explicans, quomodo sanguis dicatur anima, docet animam dici, quia continet animam. Sic igitur sanguis animam significat, vt simul eam contineat,& cum ea reipsa coniunctus sit: eodem autem modo Eucharistiam signum esse corporis Domini, omnes Catholici fatentur.

TERTIA solutio est, loqui Augustinum de signo corporis,vt in cruce immolati:quomodo panis Eucharistię,de quo Dominus ait: *Hoc est corpus meum*, & est verè corpus Domini,& signum eiusdem corporis. Sic respondet ad alium similem locum Guitmundus lib.2. Vide quæ suprà diximus ad testimonium ex epist.23. nam eadem est,meo iudicio, sententia vtriusq; loci.

Et hinc etiam soluitur, quod proferunt ex lib. 20. contra Faustum,cap.21.vbi sic ait Augustinus:*Huius sacrificij caro,& sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinũ promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur:post ascensum Christi per Sacramentum memoriæ celebratur.* Hæc ille. Videmus autem hoc loco Augustinum manifestè loqui de memoria passionis,& mortis Domini.

Deniq; ex eodem tomo SEXTO profert Petrus Martyr,& alij testimonium Augustini lib. 3. cõtra Maximinum, cap.22. vbi dicit,Sacramenta signa esse rerum,aliud existentia, aliud significantia. SED quid hoc ad rem? quis enim Catholicorũ id non semper docuit de Sacramentis in genere,de quibus ibi loquitur Augustinus?

Ex tomo SEPTIMO nihil habẽt. Ex tomo OCTAVO duo testimonia producunt. PRIMVM ex comment. in Psalm.3. *Christus adhibuit Iudam ad conuiuium, in quo corporis sui figuram discipulis commendauit.* RESPONDEMVS, quod ad superiora respondimus,loqui Augustinum de figura corporis in cruce suspensi,id est,de repræsentatione Dominicæ passionis;eodem enim modo Augustinus Eucharistiam figurã corporis vocauit, quo veteres Græci antitypa,de qua voce diximus in testimoniis Basilij.

ALTERVM locum proferunt ex comment. in Psalm.98. *Non hoc corpus,quod videtis,manducaturi estis,& bibituri illum sanguinem,quem fusuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod commendaui vobis,&c.* RESPONDIT olim

Lant-

Lantfrancus lib. contra Berengarium, voluisse Augustinũ dicere, non idem corpus manducandum, id est, nõ eodem modo. Nam corpus in specie mortali, & visibili aderat tunc præsens; comedendum autem erat in aliena specie, & impassibiliter, ac inuisibiliter se habens. Itaque idem erat (vt ait Lanfrancus) & non erat idem; idem quoad substantiam, nõ idem quoad modum, speciem, & qualitatem. Nam & Apostolus 1. Corinth. 15. *Non corpus*, inquit, *quod futurum est, seminas sed nudum granum.* Vbi similiter intelligit, non idem corpus humanum mori, & seminari in sepulchro, quod postea resurrecturum est: non quod non sit idem corpus numero futurum, quoad substantiam (idem enim maximè probare volebat) sed quia non erit idem, quoad qualitates; seminatur enim, vt ipse explicat, corruptibile, & surget incorruptibile. Et hunc modum loquendi notauit Augustinus in epist. 14. Et Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 10. refert quendam rectè dixisse: *Ego non sum ego*, quia mutauerat vitam, & mores. Et Hieronymus in cap. 1. ad Ephesios, dicit aliam esse carnem in Eucharistia, aliam fuisse in cruce; cùm tamen euidenter probatum sit, eum in Eucharistia ponere veram carnem, & eandem cum illa, quæ fuit in cruce, quoad substantiam, licet non qualitate. Denique Dominus ipse Lucæ 24. distinguit se ipse à se, cùm ait: *Hæc loquutus sum vobis, cùm adhuc esset vobiscum.* PORRO hãc fuisse mentem Augustini, ex illo ipso loco colligimus. Nam verum corpus Domini sumi in Eucharistia, ibidem docet, cùm ait, esse ipsam carnem, in qua Dominus ambulauit, & à nemine manducari, nisi prius adoretur. Quomodo autem non idem corpus manducetur, explicat ibidem cùm ait, putasse Capharnaitas scindendam in particulas Christi carnem, & sic manducandam: ad hanc ergo absurdam cogitationem respondet Dominus, cùm ait: *Non hoc corpus, quod videtis, &c.*

SED obiicit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum obiecto 220. vnum dilemma: *Cùm Dominus in vltima cœna corpus suum discipulis dedit, vel erat mortale illud corpus, vel, immortale. Si mortale; non ergo differebat qualitate ab eo, quod tunc videbatur: nec poterat rectè dici, Non hoc corpus, quod videtis, &c. Si immortale, quomodo paulò post mortuum est?*

RESPONDEO; In vltima cœna corpus datum discipulis

fuisse mortale, sed datum illis modo immortali, & impassibili: vt enim erat sub specie panis, lædi non poterat, licet alioqui in propria forma pati, & moti posset.

Ex tomo NONO multa proferunt testimonia, sed vel leuissima, vel alibi explicata. PRIMO illud tractatu 25. in Ioan. *Quid paras dentem, & ventrem? crede, & manducâsti.* AD hunc locum suprà respondimus in explicat. cap. 6. Ioannis, loqui Augustinum de manducatione Christi spirituali per fidem Incarnationis, non autem de Eucharistia.

SECVNDO addunt illud tract. 26. in Ioan. quòd manducârint Hebræi eandem escam nobiscum. AD hoc respondimus suprà in explicatione figurarum Testamenti veteris; quod manducârint eandem significatione, non reipsa.

TERTIO proferunt illud tract. 30. in Ioan. *Corpus Christi, in quo resurrexit, vno in loco esse potest: veritas eius vbiq; diffusa est.* SED nō negat hoc loco Augustinus, corpus Domini pluribus in locis esse posse, sed negat eius veritatem posse restringi ad vnum locum, cùm sit vbique diffusa: quod verissimum est. Quale etiam esset, si quis diceret, Christi humanitas vno in loco esse potest, diuinitas non potest.

QVARTO proferunt illud tract. 50. in Ioan. vbi dicit, nunc non adesse Christum secundum præsentiam carnis. AD hunc locum respondimus, cùm tractaremus locum illum: *Me autem non semper habebitis*; ac diximus loqui Augustinū de præsentia visibili.

QVINTO proferunt illud tract. 59. *Illi manducabant panē Dominum, Iudas autē panem Domini.* AD quem locum respondimus, cùm tractaremus cap. 11. prioris ad Corint. vbi demonstrauimus corpus Domini ab impiis etiam manducari.

SEXTO proferunt illud tract. 10. in epistolam Ioannis, vbi Augustinus dicit corpus Christi naturale esse in cœlo, quo sublatum est per ascensionem: in terra autem relictū esse corpus Christi mysticum, id est, Ecclesiam. AT ipse se explicat Augustinus; nam sic ait: *Iam non inuenis loqui Christum in terra.* & ibidem: *Ascensurus dixit verba nouissima; post ipsa verba non est loquutus in terra.* Itaq; loquitur de præsentia Christi visibili, & more humano cum hominibus conuersantis: hoc enim modo non est in terra, nisi in corpore suo mystico.

Ex DECIMO tomo PRIMO profert Petrus Martyr, & etiam Caluinus, ex sermone de verbis Apostoli, quod impij non

verè

verè sumant corpus Domini. SED ad hoc respondimus supra, cùm exponeremus cap. II. prioris ad Corinth. vbi diximus impios dici non manducare, quia non nutriuntur spiritualiter: nam ibidem ait Augustinus: *Illud manducare reficit, illud bibere, quid est, nisi viuere?* Ex eodem fundamento soluitur quod Petrus Martyr citat ex Augustino in sentẽtiis Prosperi, vbi legimus non manducare panem Domini, nec bibere eius sanguinem, qui ab illo discordat, licet Sacramentum eius accipiat.

SECVNDO profert ex lib.50.homil. serm. 26. quod Augustinus dicat, æquale esse peccatum, si quis corpus Domini in terram cadere sinat, & si quis verbum Dei sibi ex corde permittat effluere. Quæ comparatio non videtur vera, si corpus Domini verum, & naturale sit in Eucharistia: maius ẽm peccatum esset sinere corpus Domini in terram cadere, quam verbum Christi ex corde perire.

RESPONDEO; Non comparat Augustinus verbum Christi ratione soni, aut characterum cum corpore Christi, sed ratione veritatis diuinæ, quæ illis sonis, & characteribus significatur. Vnde non dicit verbum Dei ex auribus effluere, sed ex corde: neque dicit idem esse peccatum si quis Eucharistiam, & si quis Biblia in terram cadere sinat. Si enim hoc Augustinus dixisset, tum verè Petri Martyris argumẽtum aliquid valeret. Porrò veritas diuini verbi in multis similis, & æqualis est corpori Christi. Nam vt illud est immortale, impassibile, Deo vnitum: ita veritas verbi Christi est æterna, immutabilis, diuina. Et sicut illud corpus datur nobis in specie rerum visibilium, ac terrenarum: ita hæc veritas datur nobis in signis externis literarum, & sonorum. Quare ista collatio Augustini nobis maximè fauet. Nam hinc sequitur, verè esse peccatum, & graue peccatum, sinere Eucharistiam in terram cadere, sicut est peccatum, & graue peccatum, conceptam in corde veritatem extingui sinere: nõ autem est peccatum, aquam Baptismi in terram proiicere, quæ tamen apud aduersarios non minus sancta est, quàm Eucharistia.

VLTIMO proferunt sermonẽ ad infantes, cuius fragmentum recitat Beda in cap.10. prioris ad Corinthios: *Quod videtis*, inquit, *panis est, & calix, quod nobis etiam oculi renunciant: quod autem fides vestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, & calix est sanguis.* Et infrà, cùm dixisset Christum

ſtum eſſe in cœlo, quærit: *Quomodo eſt panis corpus eius? & calix, vel quod habet calix, quomodo eſt ſanguis eius?* deinde reſpondet: *Iſta fratres ideò dicuntur Sacramenta, quia in illis aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur ſpeciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet ſpiritualem. Corpus ergo Chriſti, ſi vis intelligere, audi Apoſtolum dicentem; Vos eſtis corpus Chriſti, &c.*

RESPONDEO; Tota vis huius teſtimonij in duobus poſita eſt. PRIMO in eo, quod Auguſtinus dicat, panem eſſe id, quod eſt in altari, vt oculi ipſi renunciant. SECVNDO quod ad quæſtionem; Quomodo panis eſt corpus Chriſti, ſi Chriſtus eſt in cœlo? non reſponderit Auguſtinus per tranſmutationem, aut aliquid eiuſmodi, ſed dixerit, Sacramenta eſſe ſigna quędam viſibilia, & corporalia rerum ſpiritualium, & intelligibilium.

Ad PRIMVM facilè eſt reſpondere. Auguſtinus enim declarat quid ſit, quod eſt in altari, ac dicit, panem eſſe, quoad ſpeciem exteriorem, vt oculi rectè iudicāt; quoad interiorem ſubſtantiam, eſſe corpus Chriſti, vt fides rectè iudicat. Nam ſi Auguſtinus vellet dicere in altari eſſe panem etiā quoad ſubſtantiam, & id probaret teſtimonio oculorum, vt verba eius prima fronte ſonare videntur: repugnaret apertiſſimè Cyrillo, Ambroſio, Nyſſeno, Epiphanio, Gaudentio, Chryſoſtomo, qui diſertis verbis dicunt ſenſus falli, & non eſſe iudicandum ex guſtu, & denique non eſſe panem. Quis autem credat Auguſtinum in re tam magna tot Patribus repugnâſſe? & prętera ſi repugnâſſet, quomodo nec ipſe vnquam eos reprehendiſſet, nec ipſe ab aliis reprehēſus fuiſſet? Quare cùm verba eius dupliciter exponi poſſint, & vno modo repugnent Patribus ceteris, alio modo cum eis congruant, quis non videt vter ſenſus præferendus ſit? Adde quod non ſolùm aliis Patribus, ſed etiam ſibi ipſe repugnaret, ſi ſenſuum iudicio in hoc myſterio locum dare vellet, vt patet ex tot locis à nobis citatis.

Ad SECVNDVM reſpondeo, Auguſtinum ad quæſtionem, Quomodo panis ſit corpus Chriſti? noluiſſe directè reſpondere, quia non erant auditores capaces; homilia enim illa habebatur ad pueros recens baptizatos: ideò monuiſſe, vt ſimpliciter crederent, panem illum eſſe corpus Chriſti, & operam darent, vt eſſent ipſi corpus Chriſti per fidem, & opera

bona, quia postea vbi creuissent, & profecissent in via Dei mysteria ista eis aperirentur. Id ita esse patet, quia cùm esset propositum de corpore Christi naturali, quod est in cœlo quomodo sit in Eucharistia; ipse omisso corpore Christi naturali, transiit ad corpus mysticum, ac dixit, Eucharistiam esse signum societatis fidelium, & nos esse corpus Christi, & nos manducare quod sumus, & mysterium nostrum esse in mensa, & alia id genus; nunquam autem dixit, panem esse signum corporis Christi naturalis, aut corpus naturale non esse in altari, aut esse symbolicè, quæ certè dicere debuisset, directè ad quæstionem respondere voluisset, & in hæreticorum uinistarum fuisset. Sicut ergo illi à nobis quærunt, quare Augustinus non soluit quæstionem dicendo panem esse corpus per transubstantiationem? sic & nos ab illis quærimus, quare non soluit quæstionem dicendo, esse corpus Christi repræsentatiuè? & pro vtrisque respondemus, Augustinum debuisse opera dissimulasse quæstionem, & ad moralem cohortationem digressum. Ac de Augustino hactenus.

CAPVT XXV.

Testimonium S.Cyrilli Alexandrini, & Synodi Ephesinæ generalis.

SANCTVS CYRILLVS Episcopus Alexandrinus, qui paulò post Augustini tempora floruit, multa nobis testimonia præbet. Sed PRIMO loco pro nobis debet testimonium, quod à III. Synodo generali, cui ipse præsedit, ac deinde in IV. & V. approbatum fuit. Exstat epistola sancti Cyrilli ad Nestorium cum duodecim anathematismis, quæ vt dixi, ab EPHESINA Synodo, & ab aliis duabus approbata fuit: in ea sic legimus: *Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis, & preciosi sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris effecti: non vt communem carnem percipientes, quod absit, nec vt viri sanctificati, &c. sed ipsius Verbi propriam factam.*

Ad hunc locũ respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardin. extremo, Cyrillum loqui de participatione veræ carnis Christi, sed quæ fit animo, & fide, non ore corporali.

VERVM

VERVM falsam esse istam interpretationem facilè probati potest, tum ex hoc ipso loco, tum ex aliis testimoniis eiusdem Cyrilli: nullus enim interpres melior ipso auctore inueniri potest. Et quidem hoc loco apertè loquitur de Eucharistia, ad quam accedimus communicaturi, quam ille vocat sacram benedictionem, & illam ipsam dicit esse carnem Verbi Dei. Sed videamus alia eius loca adhuc clariora. Lib.4. in Ioan. cap. 13. explicans illud: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum: Firmam*, inquit, *fidem mysteriis adhibentes, nunquam in tam sublimibus rebus, illud (quomodo?) aut cogitemus, aut proferamus.* Hæc ille. Deinde ostendit, Deo nihil esse impossibile, & probat potuisse nobis dare carnem suam ad manducandum, quia multa alia mirabilia fecit, vt cùm virgam in serpẽtem, & aquas in sanguinem mutauit; cùm diuisit mare, cùm ex petra scaturire fecit aquas &c. quæ omnia ineptissimè dicerentur, si nihil esset Eucharistia, nisi signum corporis Domini. Eodem lib.4. cap.14. docet non solùm animam per Spiritum sanctũ in beatam vitam ascendere, sed etiam corpus nostrum corruptibile per contactum, & manducationem carnis Christi incorruptibilis, immortale fieri. & cap.15. idipsum repetit, atque illustrat similitudine insigni: *Sicut enim scintilla ignis in fœnum, aut paleam immissa totum inflammat; sic Verbum Dei per Eucharistiam naturæ nostræ corruptibili coniunctum totam resurgere faciet immortalem, & gloriosam.* & cap.16. dicit, nos membra Christi esse, quia per Eucharistiam ipsum Dei Filium suscipimus, & cap.17. dicit, rem istam esse arduam, & sola fide comprehensam, & rursum illustrat alia similitudine de cera liquefacta, & alteri ceræ admixta. Idem Cyrillus lib.10. in Ioannem, cap.13. *Non negamus*, inquit, *recta nos fide, charitateque syncera Christo spiritualiter coniungi, sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idque à diuinis Scripturis omnino alienum dicimus.*

Et quia nugatur Petrus Martyr loqui Cyrillum de coniunctione corporali, quæ nobis est cum Christo per incarnationem, quia natura nostra in Christo est; audi quomodo Cyrillus ipse se exponat: is enim paulò infrà exponens, quæ sit ista coniunctio, sic ait: *An fortassis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? quæ cùm in nobis sit, nonne*

corporaliter quoq; facit communicatione carnis Christi Christum in nobis habitare? Et infrà: *Vnde considerandum est, non habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verùm etiam participatione naturali.* Et infra: *Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem, & vitam traduci, nisi naturalis vnitatem corpus ei coniungeretur. non credis mihi hæc dicenti, Christo, obsecro te, fidem præbe.* Similia fusè repetit libro vndecimo, cap. 26. Denique citari solet passim epistola sancti Cyrilli ad Calosyrium, in qua tria dicit. PRIMO, firmiter esse credendum verbis Domini: *Hoc est corpus meum.* SECVNDO, in Eucharistia esse corpus Domini, etiam extra vsum manducationis. TERTIO, transmutari panem in veritatem carnis Christi. Vide hunc locum apud Ioan. Garetium.

Iam ex Cyrillo contra veritatem multa aduersarij colligere conati sunt, sed planè frustrà. PRIMO proferunt ex libro ad Euoptium in explicatione 11. anathematismi, vbi Cyrillus dicit, in Sacramento Eucharistiæ, non contineri hominis manducationem; id enim esse ad crassas cogitationes carnentium mentes deducere. Addit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 211. id ipsum haberi in Concilio Ephesino, siue in epistola Cyrilli à Concilio approbata: *Inter cetera*, inquit Petrus Martyr, *ait Eucharistiam nostram non esse comestionem nudi, & puri hominis: quod non est aliud quàm mutatis verbis negare* ἀνθρωποφαγίαν. Hæc ille.

SED excæcauit eos malitia eorum. Nam Cyrillus in vtroque loco negat Eucharistiam esse manducationem puri hominis, vt Nestorius existimabat, & affirmat esse manducationem hominis Dei: & id vocat crassam, & humanã cogitationem, si quis existimet in Eucharistia esse carnem puri hominis, quæ nihil reuera esset, nisi caro, id est, res terrena, & corruptibilis, quæ vitã adferre non posset. Legatur tantùm vtroque locus, & nulla remanebit quæstio.

SECVNDO profert Petrus Martyr quædam loca, vbi Cyrillus dicit, carnem Christi adferre vitam, vt lib. 4. in Ioan. cap. 10. 14. & 17. & in epist. ad Calosyrium: & inde concludit, carnem Christi non manducari ab impiis; proinde non manducari ore corporali.

Sed

SED hæc inaniſſima ſunt, & ſæpe refutata. Non enim ſequitur, impios nõ manducare carnem Chriſti, etiamſi vitam inde non accipiant: caro enim Chriſti ex ſe virtutem habet viuificandi, ſed ob indiſpoſitionem accedentium aliquando mortem adfert, non vitam, quomodo ſol ſanos oculos illuſtrat, infirmos lædit.

TERTIO profert idem Petrus Martyr teſtimonium ex eadem epiſt. ad Caloſyrium, vbi Cyrillus dicit, in pane, & vino ſumi carnem, & ſanguinem Domini. Item aliud ex lib. 4. in Ioan. cap. 24. vbi Cyrillus dicit, Chriſtum dediſſe Apoſtolis fragmenta panis, cùm ait: *Accipite, & manducate, hoc eſt corpus meum.*

RESPONDEO; Cyrillus panem, ſeu fragmenta panis vocat Euchariſtiam, quia in ſpecie panis datur: nam alioqui in eadem epiſtola ad Caloſyrium diſertis verbis Cyrillus ait, panẽ mutari in veritatem carnis Chriſti.

QVARTO profert Petrus Martyr teſtimonium ex lib. 6. in Ioannem, cap. 14. vbi legimus Chriſtum præſentiam corporis ſui hinc ſubduxiſſe, tamen diuinitatis maieſtate ſemper adeſſe.

HIC verò prodit Pſeudomartyr negligentiam, & impudentiam ſuam. Nam ſextus ille liber non eſt Cyrilli, ſed Iodoci Clicthouei, vt etiam inſcriptio librorum indicat: perierunt enim ex duodecim libris Cyrilli in Ioãnem quatuor intermedij, ſed eos ſuppleuit Clicthoueus. Cùm autem Clicthoueus ante paucos annos vixerit, & ſcripſerit contra Oecolampadium de Euchariſtia, & apertiſſimè hoſtis Sacramentariorum fuerit, dubitari non poteſt, quin illa eius verba non repugnent veritati Euchariſtiæ. Atque hinc diſcimus non eſſe mirandum, ſi Auguſtinus, Theodoretus, & alij veteres, quædam dixerint, quæ in ſpeciem videantur fauere hæreticis, cùm etiam Iodoco quædam acciderint, quæ ab aduerſariis trahantur ad ſuam cauſſam. Voluit igitur dicere, Chriſtum ſecundum præſentiam carnis, non vbique, nec ſemper nobis adeſſe, ſecundum diuinitatem autem vbique, & ſemper.

CAPVT XXVI.

Testimonium Procli Episcopi Constãtinopolitani.

PROCLVS eodem tempore Episcopus erat Constantinopolis, quo Cyrillus Alexandriæ. Exhibet eius testimonium breuissimũ, & robustissimum in lib. de traditione diuinæ Liturgiæ. Nam postea quam multa dixerat de mirifico affectu Apostolorũ, aliorum Patrum antiquissimorum, erga Sacramentum Eucharistiæ, & quod semper in mente habebant illa verba: *Hoc est corpus meum*, & longissimas preces, & psalmodias inter sacra mysteria peragebant; ita subiunxit: *Per has preces Spiritum sancti aduentum exspectabant, vt eius diuina præsentia propositum in sacrificio panẽ, & vinum aqua permistũ, ipsum illud corpus, & sanguinem Saluatoris nostri Iesu Christi efficeret.* Hæc ille. His enim verbis tam apertè docet iste auctor mutari panem, & vinũ in corpus, & sanguinem supernaturali virtute Spiritus sancti, vt nullum hîc locum habeant solutiones aduersariorum de mutatione Sacramentali per additionem solius significationis: ad istam enim mutationem non est opus inuocare præsentiam Spiritus sancti.

CAPVT XXVII.

Testimonium Theodoreti, & Gelasij.

THEODORETVS æqualis Cyrilli fuit, & ei etiam superuixit, vt patet ex epistola Theodoreti ad Ioannem Antiochenum de obitu Cyrilli, quæ legitur in V. Synodo.

Duo loca proferuntur ex Theodoreto, tum à Catholicis tum ab hæreticis. PRIOR est in I. Dialogo: *Seruator, inquit, noster nomina commutauit, & corpori quidem id, quod erat symboli, ac signi nomen imposuit: symbolo autem quod erat corporis.* Hæc ille. quæ verba pro se accipiũt aduersarij. SED pòlò pòst ita subiungit, reddens caussam mutationis nominum: *Volebat enim*, inquit, *eos, qui sunt mysteriorum participes, non attendere naturam eorum, quæ videntur, sed propter nominum permutationem mutationi, quæ fit ex gratia, credere.* Hæc ille, vbi dicit, panem vocatum esse corpus, vt ex nominis mutatione intelligeremus, & crederemus rei mutationem. Non ergo vult

vult Theodoretus (vt aduersarij dicunt) Eucharistiam vocari corpus, solùm, quia repræsentat externa specie corpus Domini; sed quia reuera interiùs mutatus est panis in corpus.

POSTERIOR locus est in 2. Dialogo: *Neq; enim*, inquit, *signa mystica post sanctificationem recedunt à sua natura, manent enim in priore substantia, & figura, & forma, & videri, & tangi possunt, sicut priùs: intelliguntur autem ea esse, quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa sint, quæ creduntur.* Hæc ille. Huius loci priorem partem arripiunt hæretici, posteriorem Catholici.

Sed OBSERVANDVM est locum istum in specie quidem iuuare nonnihil caussam Lutheri, qui putauit cum pane vero coniunctum esse corpus Christi verum: at caussam Caluini, & Petri Martyris, & aliorum Sacramentariorum penitus destruere. NAM apertissimè asserit hoc loco Theodoretus præsentiam corporis Domini in Eucharistia, cùm dicit, intelligi, credi, & adorari corpus Domini in Eucharistia, & ideò intelligi, credi, & adorari, quia panis Eucharistiæ, id est, panis consecratus, est verè id quod intelligitur, creditur, & adoratur. ADDE, quòd ibidem nolebat Theodoretus apertè loqui, metuens ne adesset inter auditores aliquis non initiatus: *Non oportet*, inquit, *apertè dicere; est enim verisimile adesse aliquos non initiatos.* At de Eucharistia, vt iam intelligũt Caluinistæ, potuisset quibusuis infidelibus apertissimè loqui, cùm nihil in ea mirabile, nihil arduũ sit. DENIQVE probare vult Theodoretus in illis omnibus Dialogis, in Christo verè esse duas naturas, idque exemplo Eucharistiæ, vbi verè credimus cum symbolis panis esse corpus Christi. At si negasset veram præsentiam corporis Domini in Eucharistia, contra seipsum pro aduersariis pugnasset.

SED nec Lutheri caussam adiuuat, si diligenter consideretur Theodoretus. Nam cùm dicit, substantiam symbolorum remanere, & non mutari, non loquitur de substantia, quæ distinguitur contra accidentia, & quam in prima categoria posuit Aristoteles, sed de essentia, & natura accidentium, quæ ipse perpetuò symbola appellat, quomodo alij auctores Græci & Latini passim accipiunt vocabulum substantiæ: sed maximè Græcæ voces, φύσις, & οὐσία, quibus Theodoretus vsus est, omnẽ essentiam & naturam amplectuntur. Nec solùm Græci, sed Latini etiam interdum per substantiam intelligũt

naturam accidentium. PETRVS CLVNIACENSIS in libro de sacrificio, & transubstãtiatione: *Annón cernis*, inquit, *praeter glacialem duritiam, praeter lapideam firmitatem (quae ad speciem, vel perspicuitatem iam dicti elementi pertinet) nihil vtiq; substantiae detractum?* vbi per substantiam intelligit naturam externae figuræ & perspicuitatis, quæ manet, quando mutatur glacies in crystallum.

Hoc igitur Theodoretus docet, naturam symbolorum, id est, accidentium sensibilium, quæ sunt in Eucharistia, fuisse etiam ante consecrationem. Eum ita loqui patet. PRIMO quia in Dialogo 2. hæreticus ex communi fide vrgebat mutationem panis in corpus Christi, vt inde probaret suum errorem de mutatione vnius naturæ in alteram in mysterio incarnationis. Catholicus autem non negat mutationem aliquam panis in corpus Christi fieri; quod certè facere debuisset, si esset vera sententia Lutheranorum. Immò ipse potius debuisset ex Eucharistia argumentari contra Eutychianum. Si enim verum esset, quod Lutherani dicunt, manere in Eucharistia panem, & corpus sine vlla reali mutatione panis, exemplum Eucharistiæ nihil omninò ne quoad speciem quidẽ, Eutychianos iuuisset. Catholicus ergo in Dialogo Theodoreti, quia non poterat negare mutationem essentiæ panis, confugit ad symbola externa, ac dixit, naturam symbolorum non mutari, & eo modo esse in Eucharistia duas naturas impermixtas. SECVNDO, quia ita se ipse explicat. Nam vbi dixisset naturam symbolorum manere, probat, quia videmus, & tangimus eundem colorem, eandem figuram, & formam, quam antea videbamus, & tãgebamus. TERTIO, quia alioqui pugnaret secum. Nam ipse dicit mutari, & nõ mutari symbola; & videri quidem ac tangi symbola, tamen intelligi & credi corpus Domini; quę non cohærent, nisi dicamus mutari, quoad internam substantiam panis, non mutari quoad exteriorem naturam, & proprietates accidentiũ. QVARTO, quia non est vllo modo credibile, Theodoretum tam apertè repugnare voluisse Chrysostomo, Ambrosio, Cyrillo, & aliis, qui negant panem manere in Eucharistia: hos enim auctores in illis Dialogis frequentissimè citat, & præcipuè Chrysostomo Theodoretus addictissimus fuit.

Eadem prorsus ratio est de sententia GELASII in lib. de duabus naturis. Nam quicunq; fuerit is Gelasius (neque enim

ſatis conſtat, quis ille fuerit) idem prorſus docet, quod Theodoretus, & ad eandem rem confirmandam: dicit enim manere naturam panis in Euchariſtia, & tamen ibidem dicit mutari Spiritu ſancto perficiente in diuinam ſubſtantiam; & eſſe Euchariſtiam rem diuinam; ita vt eius perceptione efficiamur diuinæ conſortes naturæ.

Vbi obiter eſt NOTANDVM, Gelaſium iſtum non fuiſſe Romanum Pontificē, vt aduerſarij impudenter iactant. Nam Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilij ſeſs. 13. cap. 4. mirabiliter triumphat ex hoc teſtimonio, tanquam Romani Pontificis. At non eſſe Romani Pontificis, argumento certiſſimo eſſe poteſt, quòd cùm dicat ſe velle referre teſtimonia omnium Patrum, nullam mentionem facit Hieronymi, Auguſtini, Leonis, & ſimilium, qui Gelaſio Papæ notiſſimi erant. PRAETEREA quòd multa teſtimonia adferat iſte Gelaſius ex Euſebio Cæſarienſi; quod nunquam Gelaſius Papa feciſſet, cùm Euſebij libros reprobauerit in ſuo decreto de libris authenticis, & apocryphis. ADDE, quòd videtur iſte Gelaſius ſcripſiſſe ante Concilium Chalcedonenſe, & is ipſe eſſe, quem Theodoretus citat in 3. Dialogo, & cuius meminit Hieronymus in lib. de ſcriptor. Eccleſ. nimirum Gelaſius Epiſcopus Cæſarienſis, qui non potuit niſi valdè ſenex eſſe, cùm librum iſtum ſcripſit contra Eutychianos. Sed quicunque tandem fuerit, non diſcrepat ab aliis Catholicis ſcriptoribus, vt iam oſtendimus.

CAPVT XXVIII.

Teſtimonium S. Leonis.

BEATVS LEO, licet iunior Theodoreto eſſet, eodem tamen ſeculo floruit, vt patet ex epiſt. Theodoreti ad Leonem, & ex altera Leonis ad Theodoretum.

Quatuor teſtimonia ex Leone citari ſolent. PRIMVM eſt ſerm. 7. de paſſione Domini, vbi ſic ait: *Vt ergo ſimbræ cederent corpori, & ceſſarent imagines ſub præſentia veritatis, antiqua obſeruantia nouo tollitur Sacramento, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguinem ſanguis excludit, & legalis feſtiuitas, dum mutatur, impletur.* Hæc ille. SECVNDVM eſt ſerm. 14. de paſſione Domini: *Ipſum*, inquit, *per omnia & ſpiritu, & carne guſte-*

mus. TERTIVM est serm. 6. de ieiunio septimi mensis: *Sic sacra mensa communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur, & frustrà ab illis, Amen respondetur, à quibus contra id, quod accipitur, disputatur.* QVARTVM est in epist. 23. ad Clerum, & populum Constantinopolitanum: *In Ecclesia Dei, in omnium ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis Sacramenta fidei taceatur.* In duobus postremis locis probare nititur S. Leo Christum habuisse veram carnem, cõtra errorem tunc exortum Eutychetis; id verò probat ex Eucharistia. Neque enim acciperemus veram carnem, si Christus non haberet veram carnem.

Respondet Petrus Martyr, argumentum Leonis in eo consistere, quòd non esset Eucharistia symbolum corporis Domini, si Christus non haberet corpus. SED fallitur, nam adhuc esset symbolum corporis, quale ponebant Eutychiani, nimirum apparentis: possunt enim etiam corpora apparentia signo aliquo repræsentari. PRAETEREA Leo dicit idipsum ore sumi, quod fide creditur. At fide credimus Christum habere veram carnem: veram igitur carnem ore sumimus. Et quia respondet, *Amen*, dum suscipit Sacramentum, non confirmat confessione sua, id quod accipit, esse symbolum, sed esse corpus: sacerdos enim non dicit, Accipe symbolum, sed, Accipe corpus, vt etiam ex Ambrosio suprà notauimus. DENIQUE dicit linguas infantium non tacere corporis Domini veritatem in Sacramentorum celebratione: infantes autem simpliciter loqui solent, non figuratè, & symbolicè.

CAPVT XXIX.

Testimonium Hilarij Papæ.

HILARIVS Papa S. Leoni successit. Ex ipsius decretis proferũt aduersarij vnum testimonium, quod planè pro nobis, nõ pro illis facit. Testimonium exstat apud Gratianum de consecrat. dist. 2. cap. Corpus, in hæc verba: *Corpus Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extrà videntur: veritatem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur.* Hæc ille. Sententia huius testimonij ista est; Si species sacra-

Sacramentum Eucharistiæ, quoad ea, quæ exteriùs videntur, figura est, immò & panis est; at si consideres, quid intùs lateat, & quid ibi fides videat, corpus & sanguis in veritate est.

CAPVT XXX.

Testimonium Eusebij Emisseni, seu Fausti Rhegiensis.

POSTREMVS in hac ætate quinta sit nobis EVSEBIVS EMISSENVS, seu quicunque fuit auctor eiꝰ celeberrimi sermonis de corpore Domini, qui incipit: *Magnitudo cœlestium beneficiorũ.* Citatur quidem hic sermo nomine Eusebij Emisseni à Paschasio Corbiensi, qui ante annos fermè DCCC. floruit: tamen certum est non esse illius Eusebij Emisseni Græci, cuius meminit Hieronymus in Catalogo viror. illustr. meminit enim in hoc ipso serm. hæresis Pelagianæ, quæ exorta est post mortem Eusebij illius Emisseni Græci. Et præterea auctor huius sermonis sine dubitatione Latinus fuit, non Græcus: & vt ex eius homiliis ad Monachos, & ex homilia de S. Maximo, colligitur, Abbas fuit Monasterij Lirinensis. Quare nonnulli non sine caussa suspicãtur auctorem omnium illarum homiliarum esse Faustum Gallum, qui teste Gennadio, ex Abbate Lirinensi Episcopus Rhegiensis factus est, & floruit ad finem IV. seculi. Alij tamen existimant eas homilias esse B. Cæsarij, qui teste Trithemio ex Abbate Lirinensi Episcopus Arelatensis factus est.

Quicunq; tandem fuerit, insignis auctor est etiam aduersariorum testimonio: ac de Eucharistia hæc docet. PRIMO nihil esse ambigendum de veritate corporis Domini in Eucharistia: *Recedat*, inquit, *omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor est muneris, ipse testis est veritatis.* Et infrà: *Ad cognoscendum, & percipiendum sacrificium veri corporis, ipsa te roboret potentia consecrantis.*

SECVNDO docet, non esse credendum sensibus: *Verè*, inquit, *vnica, & perfecta hostia fide æstimanda, non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu.*

TERTIO docet, verè & realiter mutari panem in carnem: *Inuisibilis*, inquit, *sacerdos visibiles creaturas in substãtiam corporis, & sanguinis verbo suo secreta potestate commutat.* Hæc ille. Ac deinde probat, id esse credẽdum exemplis rerum simi-

similium, quia eodem iubente Deo repentè ex nihilo subsiterunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, &c.

QVARTO docet, corpus Christi totum esse in qualibet parte Sacramenti: *Quod corpus*, inquit, *sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto, quod cum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenũ in vniuersis, ita integrum esse probatur in singulis.* Hæc ille. Vbi si loqueretur de pane, non diceret, tantum esse in exiguo, quantum in magno, sine in toto: & si loqueretur de corpore Christi, vt est in cœlo, & fide solùm à fidelibus mentibus apprehenditur, non diceret, dispensari à sacerdote.

QVINTO docet, post consecrationem non esse amplius panem: *Quando*, ait, *benedicendæ verbis cœlestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi numinis consecrentur, substantia illic est panis, & vini; post verba autẽ Christi, corpus & sanguis est Christi. Quid mirum autem si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere? Immò iam minoris videtur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia, & inuisibilia voluntatis imperio suscitare.*

Porrò ex hoc auctore vnum proferunt testimonium aduersarij. Confert enim hic auctor mutationem panis in corpus Christi, cum ea mutatione, quæ fit in nobis per iustificationem: quæ sanè mutatio non est substantialis, sed accidentalis, vt omnes fatentur.

ATQVI hoc ipsum nobis maximè fauet. Iste enim auctor non probat mutationem substantialem fieri in Eucharistia ex alia substantiali mutatione, sed probat non esse impossibilem mutationem substantialem in Eucharistia ex alia mutatione, accidentali quidem, sed vera, ac reali, & magis difficili, ac mirabili, quàm sit mutatio substantialis panis in corpus Christi. Iustificatio enim impij, & vera, ac realis mutatio animę à peccato ad gratiam: & mirabilior est, quàm ipsa creatio cœli, & terræ, vt Augustinus testatur tract. 72. in Ioan. Et simul ostendit, non esse mirum, si dicamus panem mutari, cùm nulla exteriùs apparet mutatio: nam etiam in nobis nulla mutatio apparet exteriùs, cùm tamen interiùs in anima maxima mutatio fiat. Sed verba Eusebij audiamus: *Vt vidi*

mus

nouum, & impossibile non debeat videri, quod in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur, teipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas, subitò initiatus Christi legibus, & salutaribus mysteriis innouatus in corpus Ecclesiæ non viuendo, sed credendo transisti, & de filio perditionis adoptiuus Dei filius fieri occulta puritate meruisti, in mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter, &c.

CAPVT XXXI.

Testimonia Patrum VI. ætatis, Remigij, & Primasij.

HACTENVS expendimus testimonia Patrum, qui primis quinque seculis floruerunt, quos sibi fauere Caluinus iactauerat. Nunc breuiter annotabimus sequentium ætatum pauca testimonia, tum propter audaciam Petri Martyris, qui posteriores etiam, vt Theophylactum, & Bernardum pro suo errore citare non dubitauit; tum etiam, vt appareat continuatio doctrinæ Catholicæ ad nostram ætatem à temporibus Apostolicis, quod aduersarij de sua doctrina demonstrare nullo modo possunt. Igitur ex ætate sexta duo testimonia proferemus; vnum Remigij, alterum Primasij.

REMIGIVS floruit in Gallia tempore Clodouei Regis ad initium anni Domini D. & in hæc verba scripsit in comment. cap. 10. prioris ad Corinth. *Panis*, inquit, *quem frangimus in altari, nónne participatio corporis Domini est? Vtiq; primùm consecratur, & benedicitur à Sacerdotibus, & à Spiritu sancto, & deinde frangitur, cùm iam licet panis videatur, in veritate corpus Christi est.* Et infrà: *Caro quam Verbum Dei Patris assumpsit in vtero virginali, in vnitate suæ personæ, & panis, qui consecratur in Ecclesia, vnum corpus sunt: sicut enim illa caro, corpus Christi est, ita iste panis transit in corpus Christi, nec sunt duo corpora, sed vnum corpus.*

PRIMASIVS floruit tempore V. Synodi, circa annum Domini DL. vt patet ex ipsa V. Synodo collatione 1. Scripsit autem in cap. 10. epistol. ad Hebr. in hæc verba: *Est vnum corpus Christi cum illo, quod suscepit de vtero virginali; non multa*

corpo-

corpora, &c. vbi contendit hoc interesse inter sacrificia vetera, & sacrificium Christianorum, quòd illa quotidie mutabantur, nec enim idē agnus bis immolabatur, sed hodie vnus, cras alius: at Christiani in diuersis altaribus, & temporibus, semper idem Christi corpus sacrificant. Quod certè non potest intelligi de pane materiali: is enim quotidie mutatur, nec de pane vt significat corpus Christi; nam hoc modo etiam Hebræi idem corpus semper immolassent, quippe qui omnibus suis victimis eundem Christum repræsentabant: nec potest intelligi de corpore, vt est in cœlo, & fide apprehenditur, nam Primasius dicit immolari à sacerdotibus in altari: cogimur ergo intelligere, ipsum verum Christi corpus, quod vnum est, verè in altari adesse, & sub specie panis ac vini, à sacerdotibus immolari. Ex quo testimonio apertissimo illud etiam colligitur, S. Augustinum nihil aliud sensisse, quàm Catholici sentiunt. Fuit enim Primasius Augustini doctrinæ addictissimus.

CAPVT XXXII.

Testimonia Patrum VII. ætatis, S. Gregorij, & Isichij.

SANCTVS GREGORIVS, qui ad initium anni DC. Romæ sedebat in cathedra S. Petri, ita loquitur, homil. 22. in Euangelia: *Quid sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis; qui sanguis super vtrumq; postem ponitur, quando non solùm ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur.* & li. 4. Dialog. cap. 58. *Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo* IESV *Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus rungi, & num quid ex visibilibus, atq; inuisibilibus fieri?* Hæc illic vbi satis apertè descripsit præsentiam veram & realem corporis Christi cœlestis, summi, & inuisibilis, in specie panis terreni, imi, & visibilis.

Idem quoque Gregorius insigni miraculo probauit, vera panem in carnem Domini conuerti, vt testantur Ioannes Diaconus lib. 2. vitæ S. Gregorij, cap. 41. & Paulus Diaconus in vita eiusdem Gregorij. Addit verò PAVLVS Diaconus postrato miraculo ita Gregorium fuisse loquutum ad mulierem, quæ de veritate corporis Domini in Eucharistia dubitauerat:

Dijs-

Disce Veritati, Vel modò etiam contestãti credere; Panis quem ego dabo, caro mea est, & sanguis meus Verè est potus. Sed prescius conditor nostræ infirmitatis, ea potestate, qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus sibi ex carne semper Virginis operante Spiritu sancto fabricauit, panem & vinum aqua mistum, manente propria specie, in carnem et sanguinem suum, ad Catholicam precem ob reparationem nostram Spiritus sui sanctificatione conuertit. Hæc ille.

ISICHIVS Hierosolymæ Presbyter, ac deinde Episcopus, S. Gregorij ęqualis fuit: falluntur enim, qui eum Hieronymi, & Augustini temporibus floruisse dicunt. Nam Episcopus fuit Hierosolymæ, vt Glossa ordinaria in Leuitic. testatur: nullus autem fuit Hierosolymæ Episcopus, qui Isichius diceretur, nisi ille ad quem scribit S. Gregorius lib. 9. registri epist. 40. Et præterea exponit hic auctor in comment. in Leuit. versionem Hieronymi, tanquam communem, & receptam in Ecclesia, cùm satis constet eam non fuisse ita communiter receptam, nisi longo tempore post ipsius Hieronymi obitum.

Igitur Isichius lib. 2. in Leuit. cap. 8. *Est*, inquit, *locus sanctus altare, ibi enim Sanctus sanctorum requiescit.* & infrà, explicans ritum, quo igni tradebatur quidquid ex Agno Paschali homines comedere non potuerant, dicit eo ritu significari, vt quod non possumus capere in mysterio Eucharistię, id omnipotentiæ Dei relinquamus: *Ergo*, inquit, *ex hoc, quod agitur sensibiliter, significatio cuiusdam intelligibilis rei eis, qui intendunt, prouenit; vt quando ad comestionem sacrificij deficimus, & comedere illud integrè non possumus, mente forsan lassescente, siue deficiente, vtrum ea quæ videntur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec Angeli possunt prospicere; non relinqui, sed etiam tradi ea igni oportet Spiritus, vt ea comedat, quæ nobis sunt ex infirmitate inesibilia. Quomodo autem comedat? cùm cogitauerimus virtuti Spiritus esse possibilia ea, quæ nobis impossibilia videntur.* Et libro 6. cap. 22. *Per ignorantiam*, inquit, *percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundum veritatem.* Et infra: *Sanctificationem*, inquit, *mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem siue commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet* CHRISTO *oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum credere, & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum*

ab eo

ab eo verbum, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quàm cu-ctum carnis excedunt sensum.

SED obiicit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, ob-iecto 187. illa verba Isichij ex lib. 2. in Leuitic. cap. 8. *Propter-carnes cum panibus comedi præcipiens, vt nos intelligeremus illud ab eo mysterium dici, quod simul panis, & caro est.* A hoc testimonium si quos hæreticorum iuuaret, Lutheranos iuuaret, qui in Sacramento verum panem, & verum Christi corpus agnoscunt, non autem Zvvinglianos, & Caluinistas, qui tanto interuallo separant panẽ à corpore Christi, quanto summum cœlum abest ab ima terra. Sed nec Lutheranos iu-uat, quia ibidem Isichius dicit, Eucharistiam esse panem, & carnem, quia corpus Christi, quod in Eucharistia sumimus, est panis vitæ, qui de cœlo descendit.

SED instat Petrus Martyr: *Si per panem hoc loco intelligen-debemus non panem triticeum, sed panem cœlestem, id est, car-nem Christi; ergo cùm Isichius ait, mysterium Eucharistiæ, panem, & carnem, sensus erit, esse carnem, & carnem; quod nè per absurdum videtur.* RESPONDEO; Obiectionem istam non nobis, sed ipsi Isichio fieri debere. Ipse enim sententiam suam ita exposuit, vt per panem non panem triticeum, sed pa-nem cœlestem intelligẽdum diceret. Nulla autem est in eis verbis absurditas: id enim dicere voluit, Eucharistiam eiu-modi cibum esse, vt carnis, & panis appellationem mereatur ob varios suos effectus, quemadmodum etiam Dominus, Io-an. 6. ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* Sed de his satis.

CAPVT XXXIII.

Testimonia Patrum VIII. ætatis, Ioannis Damascæni, & Epiphanij, eius æqualis.

IOANNES DAMASCENVS tempore Leonis Ico-nomachi floruit circa annum Domini DCC. XL. Scripsit verò de Eucharistia lib. 4. de fide, cap. 14. pro instituto suo plenissimè, & apertissimè. Nam cùm aliquot argumentis probasset, nihil esse Deo impossibi-le, ita subiungit: *Quemadmodum omnia, quæcunq; fecit Deus, Spiritu sancto cooperante fecit, sic & nunc Spiritus sanctiqui-ratione hæc super naturam operatur, quæ non potest capere nisi sola fides.* Et infrà: *Panis, vinumq;, & aqua per inuocationem*

Spiritus

Spiritus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus, & sanguinem Christi: & non sunt duo, sed vnum, & idem. Non est figura panis, & vinum corporis, & sanguinis Christi; absit enim hoc, sed est ipsum corpus Domini deificatum.

EPIPHANIVS Damasceni æqualis, & doctissimus, in disputatione cum Gregorio, quæ habetur in VII. Synodo act. 6. tomo 3. multis verbis probat, Eucharistiam non esse figuram corporis & sanguinis, sed ipsum verum corpus, & sanguinem Domini: *Nunquam inuenies*, inquit, *neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse; verum ipsum corpus, & ipsum sanguinem.*

CAPVT XXXIV.

Testimonia Patrum IX. ætatis, Theophylacti, & Paschasij.

THEOPHYLACTVS post annum Domini DCCC. omnium consensu floruit, ac de veritate corporis Domini Chrysostomum imitatus, apertissimè, & copiosissimè scripsit. In cap. 26. Matth. *Porrò dicens; Hoc est corpus meum, ostendit quod ipsum corpus est panis, qui sanctificatur in altari, & non respondens figura. Non enim dixit; Hoc est figura, sed, Hoc est corpus: ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi nobis videatur panis.* Vide etiam eundem in cap. 14. Marci, & in cap. 6. Ioan. & in cap. 10. & 11. prioris ad Cor. in quo vltimo loco explicans illa verba: *Non diiudicans corpus Domini.* Sic ait: *Si certiores essemus, quisnã, & quantus sit ille, qui nobis in conspectu adiacet, nulla fermè rei alterius ope indigeremus, sed solus ille, & continentiam nobis, & vigilantiam compararet.*

Sed inuenerunt in Theophylacto vnum verbum, quod pro se arriperent aduersarij. Nam in cap. 14. Marc. dicit Theophylactus, panem transmutari in virtutem carnis Christi; ex quo exponi volunt, quod idem habet in cap. 26. Matth. & in cap. 6. Ioan. panem transmutari in carnem Domini. Itaque sensum esse volunt omnium istorum locorum, panem per mutationem Sacramentalem fieri instrumentum diuinę virtutis, quo nimirum animi nostri excitentur ad fidem. Ita Petrus Martyr disputat lib. contra Gardinerum, obiecto 13.

At nimia impudentia est de Theophylacti testimoniis disputare, cùm ipse in cap.6.Ioan. disertè dicat, non esse panem post consecrationem, licet oculis videatur; & transformari ineffabili operatione (nulla autem ineffabilis operatio recipitur vt sit instrumentum excitandę fidei) & non esse figuram sed ipsum corpus; & ita verti panem in carnem Christi per consecrationem, vt vertebatur olim per nutritionem, cùm Dominus hic in terris viueret: & denique oportere in Eucharistia sumenda simpliciter credere, & non dicere, Quomodo potest id fieri? &c. Quod ergo Theophylactus dicit mutari substantiam panis in virtutem carnis Christi, significat mutari in essentiam carnis Christi, quę vim habet nutriendi animos, vt substantia panis vim habet nutriendi corpora: idem enim est, ac si dixisset, sub speciebus panis antea erat vis quædam nutriendi corpora, nimirum substantia panis, nunc est vis quædam nutriendi animos, nimirum substantia carnis Christi. Adde, quòd si Theophylactus dicere voluisset panem fieri instrumentum diuinæ virtutis, non dixisset mutari in virtutem carnis Christi, sed in virtutem Spiritus sancti: nam Spiritus sanctus est (vt ibidem ait Petrus Martyr) qui sacra functione vtitur Sacramento tanquam instrumento, immò nec dixisset, transelementari, sed fieri. Quis enim tam absurdè loqueretur, vt si dicere vellet, calamum aptari oportere, vt fiat instrumentum scribæ, diceret calamum transelementari in virtutem scriptoris?

Eodem seculo floruit Paschasius Abbas Corbeiensis, qui librum accuratissimum scripsit de corpore Domini decentis fermè annis, antequam Berengariana hæresis nasceretur. In eo sic ait cap.1. *Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cælo & in terra, & quia voluit, licet figura panis, & vini hic sit, tamen omninò nihil aliud, quàm caro Christi, & sanguis post consecrationem credēda sunt:* & infrà prolixè id probat. Idem in epist. ad Frudegardum ex professo idem probat: & rursus in libello de institutione Sacramenti: *Nec, inquit, ita dixit cùm fregit, & dedit eis panem; Hæc est, vel in hoc mysterio est quædam virtus, vel figura corporis mei: sed ait ut ficte; Hoc est corpus meum: & ideò, hoc est quod dixit, non quod quisq; fingit.*

CAPVT

CAPVT XXXV.

Testimonia Patrum X. ætatis, Stephani Heduensis, & Fulberti Carnotensis.

STEPHANVS Episcopus Heduensis, qui floruit circa annum Domini C M.L. (vt Ioannes Garetius testatur) sic ait in lib. de Sacramento altaris, cap.15. (Exstat hic liber tomo 4. Bibliothecæ sanctorum Patrum) *Itaq; fides nostra est, & verè credendum est, quod sacerdote proferēte hæc verba, Hoc est corpus meum; iam non est panis terrenus, sed ille panis, qui de cœlo descendit, mediator Dei, & hominum* IESVS CHRISTVS.

FVLBERTVS Episcopus Carnotensis vir sanctissimus, & doctissimus floruit ad finem huius decimæ ætatis. Nam Adelmannus Episcopus Brixinensis in epistola ad Berengarium indicat, se & Berengarium discipulos olim in adolescentia fuisse sancti senis B. Fulberti, quem suum Socratem appellat. Si igitur Berengario adolescentulo Fulbertus senex erat, necesse est Fulbertum floruisse ante annum Domini M. Siquidem constat Berengarium circa annum Domini M. XL. cum sua hæresi apparere cœpisse.

Hic igitur sanctissimus vir in epistola ad Adeodatum, quæ excudi solet cum libris Paschasij, sic loquitur: *Quia corpus suum, quod semel pro nobis offerebat in precium, paulò post à nostris visibus sublaturus erat in cœlum; ne sublati corporis fraudaremur præsenti munimine, corporis nihilominùs, & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit, non inanis mysterij symbolum, sed compaginante Spiritu sancto corpus Christi verum, quod quotidiana veneratione sub visibilis creaturæ forma inuisibiliter virtus secreta in sacris solenniis operatur.* Et infrà: *Dubitari nefas est, vt ad cuius nutum cuncta subitò ex nihilo substiterunt; si pari potentia in spiritualibus Sacramentis terrena materies panis, & vini naturam, & meritum generis sui transcendens, in Christi substantiam commutetur, cùm ipse dicat; Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.*

CAPVT XXXVI.

Testimonia Patrum XI. ætatis, Anselmi, & Oecumenij.

IAM verò ætate XI. exorta hæresi Berengarii plurimi ex professo scripserunt de veritate corporis Domini in Eucharistia, vt S.Anselmus, Lanfrancus, Guitmundus, Adelmanus, Algerus, Hugo Lingonensis, & alij, qui floruerunt ab anno M. ad MC. Eodem seculo scripsisse creditur Oecumenius Græcus. Satis vero hoc loco erit S.Anselmi, qui sanctitate, & eruditione præ ceteros claruit, & Oecumenij testimonia ponere.

Igitur S.ANSELMVS in cap.II. primæ ad Corint. exponens illud: *Hoc est corpus meum; Manducate*, inquit, *quod tradetur, quia hoc est corpus meum. Sensibus quidem exterioribus videtur esse panis, sed sensibus cognoscite mentis, quia hoc est corpus meum, non aliud, sed idem substantialiter, quod pro vobis in dimendis tradetur ad mortem.*

OECVMENIVS in cap.II. prioris ad Corinth. *Cùm sæpe dicit, corpus, & sanguinem memoret: indicat, nequaquam carnem esse hominem, qui sacrificatur, immò ipsum Dominum omnium Creatorem.* Et infrà: *Si sciremus quantus sit, qui appositus est (in altari) nullo alio indigeremus, verùm hoc ipsum probrios nos redderet.*

CAPVT XXXVII.

Testimonia Patrum XII. ætatis, Euthymij, & S. Bernardi.

IN ætate XII. plurimi quoq; de hac re apertissimè, & fusissimè scripserunt, vt Petrus Cluniacensis, Petrus Lombardus, Hugo, & Richardus de S.Victore, Euthymius Zigadenus, S.Bernardus, & alij. Nobis autem satis erit duo testimonia ponere, vnum S.Bernardi pro Latinis, alterum Euthymij pro Græcis.

S.BERNARDVS in vita S.Malachiæ: *Fuit*, inquit, *quidem clericus, probabilis, vt fertur, vitæ, sed fidei non ita: is seculis in oculis suis præsumpsit dicere, in Eucharistia esse tantummodo Sacramentum, & non rem Sacramenti, id est, solam sanctificationem*

tionem, & non corporis veritatem. Hæc ille. vbi subnectit insigne miraculum, quo ille à B. Malachia coactus est, vel inuitus veritatem tandem amplecti, & confiteri.

EVTHYMIVS in cap. 26. Matth. *Non dixit,* inquit, *Hæc sunt signa corporis mei, & sanguinis mei, sed, Hæc sunt corpus, & sanguis meus.* Et infrà: *Quemadmodum supernaturaliter assumptam carnem deificauit, si ita loqui liceat; ita & hæc ineffabiliter transmutat in ipsum viuificum corpus suum.* Vide etiam Panopliam eiusdem titul. 21. vbi ex Patribus Nysseno, & Damasceno fusè probat, transmutationem panis in carnem Domini.

Audet tamen Petrus Martyr testimonia ex Bernardo proferre in lib. contra Gardinerum, obiecto 252. 253. & 254. Scribit enim Bernardus serm. 33. in Cant. *Habeo & ego Verbum, sed in carne; & mihi apponitur veritas, sed in Sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo satiatur grano. Me oportet interim quodam Sacramenti cortice esse contentum, carnis furfure, literæ palea, velamine fidei.* Et infrà: *At quantalibet sanè abundantia pinguescant ista; non pari omninò iucunditate sumitur cortex Sacramenti, & adeps frumenti: fides, & opes: memoria, & præsentia: æternitas, & tempus: vultus, & speculum: imago Dei, & forma serui.* Idem quoque Bernardus in serm. de cœna Domini, comparat Sacramenta annulo, & baculo, quibus tanquam signis confertur dignitas aliqua, vel possessio.

Hæc illi proferunt, ex quibus nos multum omninò lucramur. Nam dubitari non potest de sententia S. Bernardi, tum ex testimonio à nobis paulò antè citato, & ex aliis plurimis, quæ adferri possent; tum quia constat eum fuisse coniunctissimum Romanæ sedi, quæ multis Conciliis damnauerat hæresim Berengarij; necnon amicissimum Hugoni de S. Victore, & Petro Cluniacensi, qui ex professo scripserant de Sacramento contra hæresim paulò antè exortam; tum deniq;, quia Petrus Martyr in fine obiecti 252. dicit, Bernardum non rectè de hoc negotio sensisse, quòd illa tempora tenebris essent miirabiliter obfuscata. Quæ cùm ita sint, necesse est, verba eius, quæ ab aduersariis citantur, Catholicum sensum habere, quidquid tandem significent.

Ex quo intelligimus, non debere videri mirum, si antiquiores Patres, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & alij,

ante exortam hæresim quædam scripserint, quę possent tra
in malam partem, cùm videamus Bernardum post hæres
exortam & damnatam, quædam scribere, quæ ab aduersa
ad suam hæresim stabiliendam rapiuntur: quare oportet
verbis apertis, & perspicuis sanctorum Patrum exponere
quæ videntur obscura, & dubia in aliis Patribus, cùm con
eos omnes idem sensisse.

Vt igitur ad locum Bernardi ex Canticis respondeam, q
fert Bernardus modum, quo Angeli fruuntur Verbo æter
in cœlo, cum eo, quo nos eodem fruimur in terris, ac di
Angelos esse longè feliciores, quòd illud apertè, & perspic
videant: nos autem habeamus velatum, & occultatum in co
tice Sacramentorum, in furfure carnis, in palea literæ, in v
lamine fidei. Quibus verbis non dicit nos habere solùm co
ticem, furfurem, paleam, & velamen; sed habere ipsam
tiam Verbum, sed occultatum in his quasi inuolucris: v
nihil ista pugnant contra veritatem corporis Domini in Eu
charistia.

Quod verò paulò infrà adiungit, Angelos habere præs
tiam, nos memoriam; quod maximè vrget Petrus Marty
cillimè soluitur. Nam per præsentiam intelligit conspectu
id enim appellat præsens, quod cernitur, id absens, quod n
cernitur. Id verò inde patet, quia non loquitur de præsen
carnis Domini, sed de præsentia Verbi æterni. Illud enim
cit esse Angelis præsens, quia facie ad faciem ab illis cernit
nobis verò dicit esse absens, & in memoria, non in præsen
quia non cernimus illud vt est, sed tantùm cum eo cogita
ne versamur; licet alioqui Verbum Dei, cùm Deus sit, vbiq
sit. Neque est hic modus loquendi alienus à Scripturis: Scr
pturę enim Deum vbique esse testantur, & hortantur tam
vt eum quæramus, dum inueniri potest. Si vbique est, ve
tè præsens est; & tamen si quærendus est, aliquo modo ab
sens est.

Eodem modo intelligimus quod ibidem Bernardus dic
nos habere corticem, Angelos adipem: significat enim Ang
los frui ipsa adipe, quia facie ad faciem intuentur Verbum
nos autem in conspectu non habere nisi corticem Sacramen
ti. Nec enim videmus aliud, quàm species panis & vini sicut
men intra eum corticem, latere etiam adipem, suprà dixim
Bernardus. Deniq; id sufficere deberet, quod (vt antè dixi) non
loquitur

loquitur de carne Christi, de qua nostra quæstio est cum aduersariis; sed de præsentia, seu fruitione Verbi æterni.

In sermone autem de cœna Domini, non dicit Bernardus per Sacramentum Eucharistię dari carnem Christi, tanquam per signum, vt datur dignitas aliqua per baculum, & annulum; sed dicit gratiam Dei, dari per Sacramenta vt per signa; sic enim loquitur: *In hunc modum appropians paßioni Dominus, de gratia sua curauit inuestire suos: vt inuisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur.* Hæc ille. Quomodo autem Sacramenta non sint nuda signa, sed etiam caussę instrumentales gratiæ, explicuimus in disputatione de Sacramentis in genere, vbi etiam hunc locum S. Bernardi tractauimus.

CAPVT XXXVIII.

Testimonia ætatum reliquarum.

IN ætate XIII. præter plurima testimonia insignium Theologorum, Alexandri Alensis, Alberti, S. Thomæ, S. Bonauenturæ, & aliorum, exstat testimonium Concilij generalis LATERANENSIS sub Innocentio III. in ipso 1. cap. decretorum eius Concilij; vbi sic legimus: *Christi corpus & sanguis in Sacramento altaris, sub speciebus panis, & vini veraciter continetur, &c.*

In ætate XIV. præter plurima Doctorum testimonia, vt Scoti, Henrici, Durandi, & aliorum, exstat decretum Concilij generalis Viennēsis sub Clemente V. de festo corporis Domini, vbi expressa testimonia permulta leguntur de veritate corporis Domini in Eucharistia. Vide Clementinam vnicam de Reliq. & vener. Sanctorum. Exstat etiam decretum de adoratione huius Sacramenti contra errores Begardorum. Vide Clementinam Ad nostrum, de hæret.

In ętate XV. exstant testimonia duorum generalium Conciliorum, Constantiensis sess. 13. & Florentini, tum in decreto de vnione cum Gręcis, tum in instructione Armenorum. Quo etiam tempore non solùm multi Latinorum de hac re scripserunt, vt Thomas VValdensis, Ioannes Gerson, & alij; sed etiā multi Græci scriptores, vt Samonas Episcopus Gazæ, Nicolaus Methonensis, Nicolaus Cabasilas, Marcus Ephesius, & Bessarion Cardinalis, qui omnes disertè asserunt verā ac realē

transmutationem panis in corpus Christi. Vide tomum I. Bibliothecæ sanctorum Patrum.

In ætate denique XVI. exstat testimonium Concilij generalis Tridentini sess.13. Exstat etiam Græcorum perspicuum testimonium, in censura, quam ante paucos annos edidere ad Confessionem Lutheranorum. Nam cap.10. eius censuræ disertis verbis affirmāt panem per consecrationem verè conuerti in ipsum verum Christi corpus. Habemus igitur continuationem Catholicæ doctrinæ per omnes ætates Ecclesiæ non solùm in Occidente, sed etiam in Oriente.

CAPVT XXXIX.

Compendium argumentorum, quæ sumuntur ex Patribus.

SI quis velit ad classes reducere argumenta omnia ex quibus probamus, quid Patres locis iam antè à nobis citatis, de hoc Sacramento senserint, poterit ad sex classes omnia reuocare.

PRIMA erit ex modo loquendi Patrum de hoc Sacramento. Vtuntur enim veteres Patres vocabulis quibusdam, à quibus Sacramentarij nostri valdè abhorrent; quod certè non facerent, si cum Patribus in sententia conuenirent. Nam Sacramētarij vix vnquam aliter Eucharistiam appellant, quam symbola corporis, & sanguinis Domini. At veteres omnes passim appellant, corpus & sanguinem Domini, quod non faciunt, cùm de aliis signis loquuntur. Præterea vocant pretiosum corpus, tremenda mysteria, pignus salutis, precium nostrū. Vide Optatum, Chrysostomum, Ephrem, Augustinum, & alios. Denique Damascenus, Theophylactus, Euthymius, Paschasius, & alij, disertis verbis dicunt non figuram esse, sed ipsum verum corpus.

SECVNDA erit ex comparatione huius Sacramenti cum aliis rebus: ac PRIMO cum Sacramentis Hebræorum. Patres enim palam affirmare non timent, differre hoc Sacramentum à Manna, agno Paschali, pane propositionis, & similibus rebus; vt veritatem à figuris, & corpus ab vmbra, & rem coelestem, diuinam, & inconsumptibilem à re terrena, & consumptibili. Vide Origenem, Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum, Chrysostomum, Augustinum, Cyrillum Alexandrinum.

SECV-

SECVNDO comparant cum mysterio Incarnationis, vt Iustinus, Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Gelasius, Remigius, Damascenus. TERTIO cōparat Chrysostomus Christum, vt est in altari per Eucharistiam, cum eodem Christo in præsepi, & cum Christo in cœlo. QVARTO comparat Augustinus Christum in Eucharistia, cum Angelis apparentibus in forma corporali. QVINTO comparant Tertullianus, Cyprianus, Basilius, & alij, indignè tractātes Eucharistiam cum illis, qui Christum occiderunt.

TERTIA classis sumitur ex mutatione panis; nam indicant Patres realem mutationem fieri multis modis. PRIMO, quia dicunt, non remanere panem post mutationem, vt Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Gaudentius, Chrysostomus, Gregorius Nyssenus, Emissenus. SECVNDO dicunt, sensus falli in hac re: vt iidem auctores, & præterea Hilarius, & Epiphanius. TERTIO dicunt, sic mutari panem in carnē, vt mutabatur per nutritionem Christo comedente, vt Nyssenus, Damascenus, & Theophylactus. QVARTO comparant cum realibus mutationibus aquæ in vinum, virgarum in serpentes, & similibus. Vide Ambrosium, Cyrillum Hierosolymitanum, Cyrillum Alexandrinum, Augustinum, Emissenū, Damascenum. QVINTO dicunt, ad istam mutationē requiri omnipotentiam Dei; Iustinus, Irenæus, Cyprianus, Hilarius, Ambrosius, Nyssenus, Gaudentius, Proclus, & alij.

QVARTA classis sumitur ex mysterio altissimo, quod Patres in Eucharistia agnoscebant. Nam PRIMO dicebant, non posse intelligi sine fide, vt Andreas Apostolus, Ephrem, Gaudentius, Augustinus, Damascenus. SECVNDO hortabantur sæpe ad fidem certam, & ad non dubitandum de veritate huius mysterij; vt Hilarius, Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Nazianzenus; Epiphanius, Ephrem, Gaudentius, Chrysostomus, Emissenus, Cyrillus Alexandrinus. TERTIO dicebant, miraculum esse superans humanum captum; Ephrem, Chrysostomus, Augustinus, Gaudentius, Isichius. QVARTO non loquebantur de eo coram ethnicis, & catechumenis, nisi tectè, vt illis verbis: *Nōrunt fideles.* Vide Tertullianum, Origenem, Chrysostomum, Augustinum, Theodoretum. QVINTO interrogantes, Quomodo potest fieri? remittebāt ad omnipotentiam; vt Cyrillus Alexandrinus, Euthymius, Theophylactus, & alij.

QVINTA classis sumitur ex veneratione. Nam PRIMO adorabant Eucharistiam. Vide Cyrillum Hierosolymitanum, Ambrosium, Nazianzenum, Chrysostomum, Augustinum, Theodoretum. SECVNDO inuocabant, vel inuocandam dicebant. Vide Dionysium Areopagitam, Origenem, Nazianzenum, & Chrysostomum. TERTIO diligẽtissimè cauebant ne caderet in terram. Vide Pium Papam, Tertullianum, Origenem, Cyrillum Hierosolymitanum, Augustinum. QVARTO non permittebant videri ab infidelibus, vel catechumenis. Vide Basilium, & Augustinum. QVINTO asserebant, Angelos astare prope altare dum peragitur sacrificium, Ambrosius, Chrysostomus, Gregorius Papa: ex quibus Chrysostomus apertè dicit, Angelos capite inclinato astare coram Eucharistia.

SEXTA classis sumitur ex effectu, quem tribuunt Eucharistiæ. Nam PRIMO dicunt nobis per eam vniri Christum corporaliter; Hilarius, Nyssenus, Chrysostomus, Cyrillus Hierosolymitanus, & Cyrillus Alexandrinus. SECVNDO dicunt, nostra corpora resurrectura, quia vniuntur cum Christi corpore; Concilium Nicænum, Irenæus, Hilarius, Ambrosius, Optatus, Nyssenus, Gaudentius, Chrysostomus, Cyrillus. TERTIO dicit Chrysostomus, donare Christum se nobis per Eucharistiam, vt eum verè habeamus intra nos, quemodo cupiunt, & non possunt donare se homines iis, quos amant. QVARTO dicunt, Chrysostomus, & Cyrillus Alexandrinus, & alij, coniungi Christum nobiscũ, non solùm per fidem, & charitatem, sed etiam reipsa, cùm eum in Eucharistia percipimus. QVINTO dicunt, per huius Sacramenti perceptionem, nos fieri diuinæ consortes naturæ, vt Cyrillus Hierosolymitanus, & alij.

LIBER

LIBER TERTIVS, DE VERITATE CORPORIS DOMINI IN EVCHARISTIA.

CAPVT PRIMVM.

Proponitur quæstio; An possit fieri, vt corpus Christi præsens constituatur in Eucharistia.

EX VERBO DEI, ET VETERVM PATRVM sententiis disputauimus hactenus controuersiam de veritate corporis Domini in Sacramento altaris: nunc ad plenam quæstionis huius grauissimæ explicationem fingemus, nõ posse ex solo verbo Dei, aut Patrum sententiis quidquam certi colligi (tametsi contrarium duobus superioribus libris apertissimè docuerimus) ac inuestigabimus ratione adiuta variis principiis fidei, quid tandem de hac re sentiendum sit homini sapienti, & pio. Secabitur autem quæstio tota in partes duas. PRIMVM enim quæremus, an potuerit Deus reipsa præsens exhibere corpus & sanguinẽ Domini in specie panis, & vini. DEINDE an voluerit.

De PRIMA quæstione Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap. 72. & 73. & eius discipulus Ioannes Caluinus apertè negant id posse fieri. Nam etiamsi ad inuidiam declinandam Caluinus sic loquitur lib. 4. Instit. cap. 17. §. 24. *Non quæritur quid Deus potuerit, sed quid voluerit.* Tamen paulò infrà sic ait: *Cur (inquiunt) nõ faciat Deus, vt caro eadem plura, diuersaq; occupet loca, vt nullo loco contineatur; vt modo, & specie careat? Insane, quid à Dei potentia postulas, vt carnem faciat simul esse, & non esse carnem?* Et infrà, §. 29. respondet ad argumenta, quibus Catholici probant

fieri

fieri posse, vt vnum corpus sit in duobus locis, vel non occupet locum. Similia habet Petrus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 10. 11. & 12. & 106. & Theodorus Bezain lib. de cœna Domini contra VVestphalum. Catholici contrà certò credunt, id fieri potuisse.

Tres autem sunt difficultates, in quibus ab aduersariis dissentimus. VNA, an possit vnum corpus poni simul in diuersis locis. ALTERA, an possit corpus alicubi esse non occupando locum; & hæ sunt nobis cum solis Sacramentariis, nõ autem cum Lutheranis, & hoc loco tractandæ. TERTIA est etiam cum Lutheranis, an possint accidentia manere sine subiecto, & de hac disputabimus in sequenti libro, vbi tractabitur de transubstantiatione.

Vt igitur quæstionem de potentia Dei in hoc mysterio cõtra Sacramentarios disputemus, & ordine rem totam explicemus: PRIMO inuestigabimus, quæ sit certa regula cognoscẽdi quid Deus possit. SECVNDO probabimus posse Deum facere, vt vnum corpus simul sit in diuersis locis. TERTIO soluemus obiectiones aduersariorum. QVARTO probabimus posse Deum facere, vt vnum corpus indiuisibiliter maneat, ita vt locum non repleat. QVINTO soluemus obiectiones.

CAPVT SECVNDVM.

Quæ sit regula cognoscendi quid Deus possit.

REGVLA cognoscendi quid Deus possit, vel sumitur potest ab ipso Deo, de cuius potentia agitur, vel ab homine, qui eum cognoscere debet, vel à rebus ipsis, quæ per eam potentiam fiunt.

A Deo regulam quandam sumunt Ioannes Caluinus in Catechismo breui, vbi explicat primum articulum Symboli, & in Instit. cap. 6. §. 27. & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini prope finem, vbi de omnipotentia disputant. Dicunt ij homines potentiam Dei non esse separandam à voluntate, & operatione: id enim Deum posse facere, quod reipsa vult facere, & facit; nullam autem esse in Deo potentiam, qua possit facere id, quod non decreuit facere.

Hæc regula falsa est, & inutilis. Falsa est, quia Scripturæ apertissimè docent, Deum posse facere multa, quæ nunquam faciet. Matth. 3. & Luc. 3. *Potens est Deus de lapidibus istis*

suscitare

ſuſcitare filios Abrahæ. In quem locum Chryſoſtomus, Ambroſius, & Hieronymus, dicunt, poſſe Deum ex veris lapidibus homines formare: quod tamen nunquam fecit, & probabile eſt nunquam facturum. Item Matth.26. *Poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò pluſquam duodecim legiones Angelorum.* Et Marci 14. *Omnia tibi poſſibilia ſunt, transfer calicem hũc à me.* Vbi ſatis apertè indicat Dominus, potuiſſe reparari mundum ſine morte ſua, & potuiſſe impediri paſſionem ſuam per diuinam potentiam, & tamen ſcimus hoc non eſſe factum. Quod etiã notauit Gregorius Nazianzenus in epiſt.1.ad Chelidonium: qui rurſus lib.4. de Theologia dicit, poſſe Deum facere, vt camelus tranſeat per foramen acus; & vt ſenex iterum redeat in vterum matris ſuæ, & renaſcatur; quæ tamen nunquam fecit. Quare Auguſtinus in Enchirid. cap. 95. rectè ſcribit multa Deum poſſe, quæ nõ velit, nihil autem velit, quod non poſſit; & lib. de ſpiritu, & litera, cap.1.docet, multa eſſe poſſibilia Deo, quæ nunquam fient, & ponit exemplum de camelo trãſeunte per foramen acus. Sed quamuis iſta regula vera eſſet, eſt tamen inutilis, quia nõ magis notum eſt nobis, quid Deus velit facere, quàm quid poſſit facere.

Si quis autem diceret, regulam cognoſcendæ diuinæ potentiæ eſſe eius voluntatẽ, vel intellectum, in hoc ſenſu; quod id omne poſſit Deus facere, quod poteſt velle facere, vel quod intelligit eſſe factibile; regulam veriſſimam daret, ſed inutilem. Veriſſimam quidam, quia in hoc differt Deus à creatuis, quòd creaturæ multa poſſunt animo concipere, vt factibilia, & etiam velle facere, quæ tamen non poſſunt reipſa facere: at Deus quidquid poteſt velle, vel intelligere vt factibile, id totum poteſt facere, & nihil poteſt facere, quod non poteſt velle, aut quod non intelligit eſſe factibile. Sed regula eſt inutilis, quia non minus obſcurum eſt nobis, quid Deus poſſit velle, aut intelligere, vt factibile, quàm quid poſſit facere.

Ex parte hominis poſſet accipi hæc regula: Id omne poſſe Deum facere, quod poteſt homo concipere. Nam cùm obiectum mentis noſtræ, ſit ipſum ens, & verum in vniuerſum, id quod poteſt cõcipi, ſiue intelligi, reuera exiſtere poterit: quod autem non poteſt concipi, nihil erit; proinde omnia poterit facere, qui poterit id totum, quod homo poteſt concipere.

Sed

Sed hæc regula partim est vera, partim falsa. Vera quidem est, quatenus affirmat posse Deum facere, quidquid potest homo intelligere: at quatenus negat posse Deum facere, quod homo non potest intelligere, fallax est, & contraria diuinis literis. Nam etiamsi totũ ens est ex se intelligibile, & id solùm, quod non est, non potest intelligi: tamen mens nostra ob suam imbecillitatem, nisi diuinitus adiuuetur, sæpe fallitur in rebus intelligendis, & multa putat non posse existere, & proinde nec esse intelligibilia, nec factibilia, quæ tamen intelligi, fieri, & existere possunt. Hinc dicit Ioannes: *Maior est Deus corde nostro*, 1. Ioan. 3. Et Apostolus Ephes. 3. dicit, Deum operari suprà quàm petimus, aut intelligimus. Et sanctus Augustinus, lib. 21. ciuit. cap. 5. 6. & 7. ostendit multa esse vera, quæ tamen homines intelligere non possunt. Et similiter Hilarius, lib. 3. de Trinitate, & alij Patres. Et sanè multa nostræ fidei mysteria ethnici Philosophi prorsus impossibilia esse iudicabant, quæ tamen fideles homines non minùs, quàm illi periti naturalium scientiarum, verissima esse credunt. Et si potest vnus homo interdum ea facere, quę alij homines nõ capiunt, & nisi facta viderent, crederent nullo modo fieri potuisse, qualia sunt, quæ de Archimede narrantur à Plutarcho in vita Marcelli: quantò magis poterit Deus multa facere supra captum omnium hominum? Atq; hoc ipsum verbis fatentur etiam aduersarij, vt Caluinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 10. & 24. & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini, vbi mysterium Eucharistiæ dicunt sublimius esse, quàm vt à nobis plenè intelligi possit: tamen reipsa satis indicant se nihil velle credere, nisi quod capiunt, cùm passim asserant non posse fieri, id quod orbis terrarum credit non modò fieri potuisse, sed etiam factum esse; & mysterium quod ipsi dicunt, superare humanum captum, nullam habeat difficultatem, vt supra ostendimus.

Restat igitur, vt regula sumatur à rebus ipsis. Posset autẽ dupliciter sumi regula a rebus. VNO modo, si diceremus, Deum habere tantum actiuæ potentiæ, quantũ est passiuæ potentiæ in omnibus rebus, siue in tota natura. Et hoc modo Deũ omnipotentẽ Philosophi ethnici fortasse facerent; at Christiani maiorẽ aliquam potentiã Deo tribuere debent, cùm fateantur Deum ex nihilo mundum procreasse: qui enim ex nihilo aliquid facit, non pendet à potentia passiua subiecti.

Alio

ALIO igitur modo, regula sumetur à rebus, si dicamus Deum posse facere omnia, quæ vllo modo existere possunt, iuxta illud verbum Angeli Gabrielis, Lucæ 1. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Et illud Saluatoris Marci 14. *Omnia tibi possibilia sunt.* Id autem omne existere potest, quod in sua ratione non dicit, non esse, sed tantùm esse. Et hoc est, quod scribit sanctus Thomas 1. parte, quæst. 24. artic. 3. & omnes Theologi, Deum dici omnipotentem, quia potest id omne, quod non implicat contradictionem: quod enim implicat contradictionem, no est possibile vllo modo, quia ponit esse, & non esse simul, & proinde si illud fieret, fieret aliquod, cuius esse esset non esse. Solùm autem non esse, non potest à Deo fieri, quia omne quod fit, debet esse aliquo modo simile ei, à quo fit: Deo autem qui est ipsum esse, omne quod est, simile est, & solùm non ens, non est ei vllo modo simile. PRAETEREA facere quod non est, non est facere, sed deficere, & proinde ad illud non potentia, sed impotentia requiritur. Et hinc dicimus, Deum non posse mori, non posse peccare, non posse deficere, quia mors, peccatum, defectus formaliter sunt, non entia, & illa posse non est potentiæ, sed impotentiæ. DENIQVE est primum principium in lumine naturæ; Omne est, aut non est: quo sublato tollitur omnis cognitio. Itaque etiam aduersarij in hoc conueniunt, id non posse fieri, quod implicat contradictionem. Et siquidem in particulari euidenter constaret, quæ sit essentia vniuscuiusque rei, simul etiam constaret quid implicet, & quid non implicet contradictionem; & quęstio omnis finita esset: sed quia id non satis constat, ideò laborandum est nobis, vt ostendamus quod volumus.

CAPVT TERTIVM.

Posse vnum corpus simul esse in pluribus locis.

ACCEDAMVS nunc ad singula capita mysterij Eucharistiæ, quæ aduersarij contendunt implicare contradictionem, atque ideò esse impossibilia. Ac vt incipiamus ab eo quod est omnium difficillimum, probabimus non implicare contradictionem, & proinde possibile esse, vt vnum corpus sit in pluribus locis.

PRIMVM

PRIMVM argumentum sumitur à Scriptura, quæ testatur Deo nihil esse impossibile, Matthæi 19. *Apud Deum omnia possibilia sunt*. Explicabunt aduersarij, omnia præterea, quæ implicant contradictionem, quale est, vnum corpus esse in duobus locis. AT refelli potest hæc explicatio multis modis etiam ex eorum principiis.

PRIMO, principium eorum est, nihil esse credendum sine Verbo Dei. At Verbum Dei nusquam excipit à Dei omnipotentia, vnum corpus esse in duobus locis. Excipit quidem ab cubi, mentiri Deum, Hebr. 6. *Impossibile est mentiri Deum*. Et alibi: *Negare seipsum non potest*, 1. Timoth. 2. Ex quibus rectè colligitur, Deum illa tantùm non posse, quæ facere non est facere, sed deficere. Sed vnum corpus in duobus locis esse, non potest clarè ad ista reduci; proinde excipi non debuit.

SECVNDO, principium eorum est, eam esse veram doctrinam, quæ Deum exaltat, & hominem deprimit; & contrà falsam esse, quæ hominem exaltat, & deprimit Deum. At quis dicit, inter ea, quæ potest Deus, esse etiam, ponere vnum corpus in pluribus locis, hic Deum exaltat, & hominem deprimit, cùm fateatur plura posse facere, quàm nos intelligamus: qui autem id negat, Deum deprimit, & hominem exaltat, cùm dicat, Deum non posse facere, quod homo non potest facere.

TERTIO, illa implicant contradictionem, quæ pugnant cum essentia rei, ita vt dicatur res esse, & non esse. At esse in loco, non est de essentia corporis, sed quid extrinsecum, & accidentarium: nam vltimum cœlum est verum corpus, & non est in loco; ergo nõ repugnat essentiæ corporis esse in vno, vel pluribus locis, cùm sint omnia extrinseca, & posteriora ipsa corporis essentia.

SECVNDVM argumentum ducitur ab exemplo Scripturæ diuinæ. Christus cùm Apostolo Paulo apparuit, Actor. 9. & 22. fuit simul in summo cœlo, & in terra, siue in aëre terræ vicino, igitur vnum corpus in pluribus simul locis esse potest. Christum fuisse tunc in cœlo aduersarij non negant, & patet ex illo Actor. 3. *Quem oportet cœlum suscipere usq; ad tempora restitutionis omnium*.

Ad hoc argumentum duplex solutio dari potest. Vna, quòd Paulus non viderit reipsa Christum in propria persona, sed

ſed in ſpecie aliqua ſibi apparente, & audierit vocem non ex ipſo Chriſti ore, ſed vocem quandam diuinitus factam, qualis fuit vox Dei Patris ſuper ipſum Chriſtum in Baptiſmo, & in monte Thabor. Ita videtur totum hunc locum intellexiſſe Caluinus in cap. 9. Actorum.

ALTERA, quod Paulus viderit quidem, & audierit Chriſtum, ſed in cœlo exiſtentem, ita vt diuina virtute factum fuerit, vt oculi & aures Pauli penetrarent cœlos. Et hoc modo reſpondit ad argumentum propoſitum Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 29. Cui ſanè commodum eſſet obiicere, quod ipſe idem ſcribit lib. 3. Inſtit. cap. 20. §. 24. vbi ridet Sanctorum inuocationem: *Quis*, inquit, *eouſque longas eſſe illis aures reuelauit, quæ ad voces noſtras porrigantur? oculos etiam tam perſpicaces, qui neceſſitatibus noſtris aduigilent?* Hæc ille. Quid igitur, ſi illi obiiciamus non habuiſſe Paulum tam longas aures, nec oculos tam perſpicaces, vt in cœlum vſque penetrarent, & ibi Chriſtum viderent, & audirent? quid, quæſo, reſpondebit, niſi diuina virtute id fieri potuiſſe? At ſi diuina virtute fieri poteſt, vt oculi carnei, & aures carneæ in cœlum penetrent: non poterit eadem virtute fieri, vt oculi, & aures ſpirituales animarum glorificatarum in terram vſque penetrent?

Sed his omiſſis probandum nobis eſt, à Paulo ipſum Chriſtum verè, & propriè viſum fuiſſe oculis corporalibus; idque in terra, non in cœlo. Ac PRIMVM quidem non modò certiſſimum, ſed etiam euidentiſſimum eſt. Nam Actorum 9. cùm dicit Lucas de comitibus Pauli: *Viri autem illi, qui comitabantur, cum eo ſtabant ſtupefacti, vocem quidem audientes, neminem autem videntes.* Ponit antitheſim inter Paulum, & comites eius, quaſi dicat; Comites eius audiebant vocem loquentis, ſed non videbant quis loqueretur, Paulus autem, & vocem audiebat, & videbat eum, qui loquebatur. Ibidem narrabat Barnabas Apoſtolis, quemadmodum Paulus vidiſſet Dominum. Et cap. 22. Ananias dicit ad Paulum de viſione illa, quam habuerat in via: *DEVS Patrum noſtrorum præordinauit te, vt cognoſceres voluntatem eius, & videres iuſtum, & vocem audires ex ore eius.* Hæc ibi. Vidit igitur tunc Paulus Chriſtum, & vocem audiuit, non ex aliqua nube, aut Angelorum miniſterio formatam in aëre, ſed ex ore Chriſti. Et cap. 26. ipſe Chriſtus Paulo dicit: *Ad hoc apparui*

tibi, & constituam te ministrum, & testem eorum, quæ vidisti. Vbi facit illum Apostolum, & testem oculatum resurrectionis: non autem fuisset verus testis, nisi ipsum corpus vidisset, quod resurrexerat, idque oculis corporalibus. PRAETEREA 1. Corinth. 9. idem Paulus probaturus Apostolatum suum: *Nonne*, inquit, *Dominum nostrum vidi?* Et 1. Corinth. 15. enumerans testes oculatos resurrectionis Christi, postea quam posuerat Petrum, Iacobum, & alios, tandem ait: *Nouissime tanquam abortiuo visus est & mihi:* quæ probatio nihil valeret, nisi vidisset ipse, vt alij viderant. Itaque dubitari non potest, quin verè oculis corporalibus corpus ipsum Christi viderit.

IAM verò quòd Christum viderit, non in cœlo, sed in terra, vel in aëre propinquo terræ, probatur; quia tanta lux eum, qui illi apparuerat, Paulum circumfulsit, vt eum planè excæcauerit, vt patet Actorum 9. non autem lædere potuisset eius oculos lux illa corporis Domini, nisi propinqua fuisset. DEINDE lumen quoddam etiam comites eius viderunt, & sonum quoque vocis audierunt, Actorum 9. & 22. quod argumentum certissimum, in terra, vel in aëre proximo Christum apparuisse: nec enim comites Pauli summum cœlum oculis & auribus penetrare potuissent. AD HAEC licet comites Pauli audierint vocem, Actorum 9. tamen non distinctè intellexerunt, quid Dominus dixerit, Actorum 22. Quare propinquior Paulo Dominus fuit, quàm aliis, & quasi in aurem ei loquutus est. Si autem de cœlo vox facta fuisset, omnes æquè audiuissent. PRAETEREA illa interrogatio: *Quis es Domine?* & illa responsio: *Ego sum IESVS, quem persequeris.* apertè indicant præsentiam Domini. Si enim vidisset Paulus Christum in summo cœlo, vt eum vidit Stephanus, non dubitasset quisnám esset: sed quia repentè vidit coram se hominem quendam supra lucem solis rutilantem, ideò dixit: *Quis es Domine?* DENIQVE si solùm in cœlo Paulus Christum vidisset, non fuisset idoneus testis resurrectionis: potuissent enim facilè homines calumniari eius testimonium, ac dicere eum deceptum fuisse, aut sola imaginatione vidisse.

Confirmatur argumentum ex aliis Christi apparitionibus. Nam INPRIMIS Petro Apostolo Christum apparuisse in terra, & cum eo collocutum testantur grauissimi auctores,

res, vt Ambrosius in oratione contra Auxentium. Egesippus lib.3.de excidio vrbis Hierosolym. cap.2. Et Athanasius, licet paulò obscuriùs, in Apologia pro fuga sua. DEINDE Christum apparuisse sancto Antonio, posteaquam à Dæmonibus grauissimè cæsus fuerat; & ad Christi præsentiam Dæmones fugisse, & plagas Antonij repentè curatas, testatur Athanasius in vita eius. Sanctus Gregorius, lib.4.Dialog.cap.16.affirmat ipsum Christum verè apparuisse sanctæ Tharsillæ amitæ suæ paulò antè obitum; & realem, non imaginariam fuisse visionem probat ex immensa odoris fragrantia, quæ in cubiculo relicta est. Et ipsi Gregorio Dominum humana specie verè apparuisse, testatur Ioannes Diaconus, lib.2. vitæ ipsius, cap.22.aliaque id genus multa ex probatis auctoribus adduci possent: quæ si quis velit omnia negare, meritò impudentiæ, ac temeritatis argui posset. Sed præter ceteras apparitiones legatur ea, quam fusè narrat sanctus Paulinus in epistola ad Macharium, quæ sola abundè sufficit testatissimum efficere id quod volumus.

TERTIVM argumentum sumitur à testimoniis Patrum, qui rem vnam in pluribus simul locis esse posse docent. Ac primùm Chrysostomus, lib.3. de sacerd. (vt suprà citauimus) disertis verbis affirmat, eundem Christum eodem temporis articulo, & sursum in cœlo cum Patre sedere, & in terra omnium communicantium manibus pertractari: & non loqui eum de pertractatione solùm in symbolo, patet, quia tribuit id miraculo. Idem etiam Chrysostomus, & cum eo Primasius, & Anselmus, & commentarius Ambrosio adscriptus in cap.10.ad Hebræ.idem corpus Domini in multis altaribus simul offerri dicunt, nec loquuntur de signo corporis, sed de vero corpore (vt suprà ostendi lib.2.cap. 31.) Item Cyrillus lib. 12.in Ioannem, cap. 32. & Theophylactus in cap.19. Ioannis, disertis verbis docent, Christum per carnem suam in Eucharistia perceptam sanctificare animas, & corpora omnium communicantium in toto mundo, & esse in omnibus totum, & impartibilem. AVGVSTINVS lib. de cura pro mortuis, cap.16.proponit quæstionem, vtrum cum in diuersis locis simul, fiant miracula ad memorias alicuius Martyris, sit ipse Martyr præsens vno tempore tam multis locis, an ista fiant ministerio Angelorum: ac respondet, quæstionem esse suprà ingenij vires.

Ex quo intelligimus, non existimasse Augustinum impossibile esse, vt vna res sit in diuersis locis; alioqui non dubitasset, sed apertè dixisset (vt Caluinistæ dicunt) implicare contradictionem, vt sit vnum aliquid in diuersis locis simul. Præterea cap. 17. refert historiam quandam sancti Ioannis Monachi, qui cùm ex monasterio suo non discessisset, apparuit tamen adhuc viuens in somnis cuidam alteri longè posito; ac deinde dicit dubium esse, an spiritus eius reuera fuisset in vtroque loco, an id esset factum alio modo: *Si ipse*, inquit, *interfuit somnianti, mirabili gratia vtique id potuit, non natura; & Dei munere, non propria facultate, &c.* Ac denique dicit se, si cum sancto illo Monacho loqui potuisset, ab eo quæsiturum fuisse solutionem vtriusque quæstionis, & verbis eius crediturum.

Si quis obiiciat, aliam esse rationem corporum, aliam spirituum; Augustinum autem spiritibus concedere, vt possint esse in pluribus locis simul, non corporibus: is facilè refelli poterit. Nam ratio, cur corpora non videantur posse esse in pluribus locis, non tàm est moles, quàm vnitas. Non enim quæstio est, an possit corpus occupare duo loca: nam corpus Christi, non occupat nisi vnum locum ordinariè; in Sacramento enim non est localiter, nisi ratione dimensionum panis. Et licet etiam localiter arbitramur posse vnum corpus esse in pluribus locis, & id probant exempla allata in 2. argumento; tamen ad mysterium Eucharistiæ defendendum, non requiritur, vt vnum corpus possit occupare seu implere plura loca, sed satis est, si possit quocunque modo esse in pluribus locis.

Ideò autem non videtur posse esse, quia non potest diuelli à seipso, & videtur necessariò debere diuelli, ac distrahi à se, si ponatur in variis locis. Quocirca Petrus Martyr cùm negat idem corpus posse esse in duobus locis, rationem reddit, quia geminaretur. Porrò ista repugnantia, quæ sumitur ab vnitate rei, non minus inuenitur in spiritu, quàm in corpore: vtrumque enim est vnum, & à se diuidi non potest: quare perinde est in hac quæstione siue de corpore, siue de spiritu probetur.

Quartum argumentum sumitur ab exemplis Dei, & animæ rationalis. Deus enim cùm sit res vna, & simplicissima, atque indiuisibilis; tamen est simul in infinitis locis: est enim præsens,

præsens totus Deus omnibus rebus creatis. Quod certè superat captum hominū: nec enim possumus cogitare rem vnā in diuersis locis, nisi cogitemus, aut loca illa fieri vnum locum, aut rem vnā diuidi in plures. Vnde AVGVSTINVS in epist. 3. ad Volusianum de hac existentia Dei in tot locis simul, sic ait: *Miratur hoc mens humana, et quia non capit, fortasse non credit.* Pari ratione anima rationalis tota est in qualibet parte corporis; alioqui enim si extenderetur ad extensionem corporis, esset materialis, & à corpore penderet, proinde non esset immortalis, quod cum fide Catholica pugnat.

AD HOC argumentum nihil responderi potest, nisi, Deum & animam, non esse in diuersis locis, sed in vno: replet enim Deus totum mundum, quasi vnum locum, & anima totum corpus. Cuius rei signum est, quod si separetur vnum membrum à corpore humano, in eo desinit esse anima, quia membrum illud incipit esse corpus aliud per se existens. AT non magno negotio id refellitur. Nam etsi non possit naturaliter anima esse in membro abscisso, tamē nulla prorsus ratio fingi potest, cur non possit Deus in brachio abscisso conseruare animam, vt ante abscissionem erat. Denique posset Deus alium mundum creare, qui istum, qui nunc est, nulla ex parte cōtingeret; & in eo etiam esset Deus, sicut in isto, ac proinde esset in locis dissitis, ac distantibus. Constat igitur nullam esse implicationem, vt res sit in pluribus locis.

QVINTVM argumentum sumitur à mysteriis nostræ fidei, vel difficilioribus, vel æquè difficilibus, atque hoc est, de quo agimus. PRIMVM mysterium Trinitatis est, quod etiam Lutherani, & Caluinistæ admittunt, in quo vnam naturam in tribus personis reipsa verissimè distinctis credimus, quod sanè mirabilius est, quàm vt corpus vnum sit in pluribus locis. Nam sicut hîc est realis distinctio locorum, ita ibi personarum: sicut hîc est vnitas corporis, ita ibi vnitas naturæ; sed mirabilius est mysterium Trinitatis, quia natura in Trinitate identificatur realiter, & formaliter cum singulis personis, corpus autem non identificatur vllo modo cum locis. Si ergo potest vna numero natura non distrahi à seipsa, licet identificetur cum personis realiter distinctis, cur non faciliùs poterit vnum corpus coniungi extrinsecus cum distinctis locis, & tamen non distrahi à seipso?

SECVNDVM est mysterium Incarnationis, in quo vnam hypostasim in duabus naturis perfectis, & dissimillimis cõfitemur. Et quia longè maior vnio est inter hypostasim, & naturam, quàm inter locatum & locum, cùm illa intrinseca & substantialis, hæc extrinseca & accidentaria sit: profectò rectè inspiciẽti mirabilius videbitur vnam esse hypostasim in duabus naturis, quàm vnum corpus in duobus locis. Adde, quòd illa hypostasis identificatur, prsus realiter, & formaliter cum altera naturarum, id est, cum natura diuina, & tamen vnitur intimè cum natura humana, quæ realiter, & formaliter differt à natura diuina. Ex quo sequitur, vt sit planè incomprehensibile, quomodo in illa vnione, vel non cõfundantur naturæ, vel non diuidatur hypostasis.

TERTIVM est mysterium resurrectionis mortuorũ, quod vt semper Philosophis impossibile visum est, ita semper à fidelibus certa fide creditum est, & nunc etiam à Lutheranis, & Caluinistis creditur, si tamen creditur. Porrò in hoc mysterio id maximè difficile, & mirabile est, vt vnum & idem individuum bis fiat. Si enim bis fit, quomodo non duplici actione? si duplici actione, quomodo nõ sunt duo? nam effectus pendet ab actione dependet, vt eius terminus. Atq; id maximè conuenitur in accidẽtibus, quæ penitus perierunt, & tamen eadem numero restituuntur à Deo.

QVARTVM est creatio, & annihilatio, quę ab omnibus fidelibus diuinæ potentiæ cõceduntur, licet à Philosophis negentur, & contradictionem implicare credantur. Nam qui dicit ex nihilo aliquid fieri, quod est creari, vel ex aliquo nihil fieri, quod est annihilari; videtur dicere, nihil esse aliquid, vel aliquid esse nihil. Et sanè superat humanam cogitationem, quod a liqua res nunc existat, quę paulò antè nihil omninò erat. Quis enim concipiat, vnde venerit? vnde extracta sit? vnde processerit in lucem, si nusquam latebat, nisi ipsum nusquam aliquid sit? Pari ratione quis intelligat ex aliquo nihil fieri, nisi ipsum nihil sit aliquid? Et tamen ista credunt, aut credere se dicunt, qui nolunt credere ea, quæ sunt faciliora; vt vnum corpus posse à Deo poni in pluribus locis.

QVINTVM mysterium æternitas est. Difficilius enim videtur, vt vnum instans durationis simul sit in diuersis temporibus, siue coëxistat diuersis temporibus, quàm vt vnum corpus simul sit in diuersis locis. Tempora enim fluunt, & impossibile

ſibile eſt ſimul manere præteritum & futurum; at loca ſimul permanent, licet diſtincta, & ſeparata ab inuicem. Iam æternitas eſt vnum inſtans durationis non fluens, & proinde coëxiſtens toti tempori præterito, & futuro; & tamen nec ipſum inſtans diuiditur, nec tempora confunduntur, quod ſuperat planè humanum captum.

SEXTVM argumentum ſumitur à ſimili. Nam poteſt vnus locus capere duo corpora ſibi adæquata ſimul, & tamen neq; locus ille diuiditur in duo loca, neq; corpora illa confunduntur in vnum corpus: ergo poterit etiam vnum corpus replere duo loca, etiamſi nec ipſum corpus diuidatur in duo corpora, nec loca illa conueniant in vnum locum.

Conſequentia videtur optima, quia ita ſe habet locatũ ad locum, ſicut locus ad locatum. Antecedens verò certum eſt exemplis diuinæ Scripturæ de egreſſu corporis Chriſti ex clauſo ſepulchro, & aliis, quæ in ſequenti difficultate tractabuntur.

Quidam tamen Catholici, atque in eis ſanctus Thomas in 4. diſtinct. 14. quæſt. 2. art. 2. quæſt. 3. exiſtimant non poſſe vnum corpus eſſe in duobus locis localiter, ſed tantùm Sacramentaliter; & ideò negant conſequentiam argumenti adducti. Et rationem hanc reddunt, quia vnum eſt illud, quod eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum à quocunq; alio: ex quibus cõditionibus, prior, nimirũ indiuiſum eſſe in ſe, eſſentialis eſt, & inſeparabilis: poſterior autem, nimirũ diuiſum eſſe à quocunque alio, accidẽtaria eſt, & ſeparabilis. Cùm autem duo corpora ſunt in vno loco, tollitur tantùm poſterior conditio vnitatis, ac proinde non deſtruitur vnitatis eſſentia: cùm verò vnum corpus ponitur in diuerſis locis, tollitur prior cõditio, ac deſtruitur tota eſſentia vnitatis.

Sed hæc ratio, pace tanti Doctoris, nõ eſt ſolida. Nam duplex eſt indiuiſio in ſe, & diuiſio ab aliis. VNA reſpectu loci, quæ extrinſeca eſt, & planè accidentaria. ALTERA reſpectu rei ipſius, quę intrinſeca eſt, & vel eſt de eſſentia, vel certè proprietas quædã vnitatis. Iam igitur, quãdo duo corpora ſunt in vno loco, nõ tollitur indiuiſio à ſe, nec diuiſio ab aliis intrinſeca, ſed extrinſeca ſolùm, quæ eſt reſpectu loci. Nam licet ſe penetrent duo corpora, ſunt tamen duo diuerſa, & diſtincta, quoad omnia principia eſſentialia, immò etiam, quoad accidentalia, excepto ſitu. Sic etiam, cùm vnum corpus eſt in di-

uersis locis, non tollitur indiuisio intrinseca, sed solùm extrinseca respectu loci: nam non diuiduntur principia intrinseca, quæ corpus constituunt, sed solùm diuiduntur situs, & Vbi illius corporis.

Adde, quod si nõ posset esse vnum corpus localiter in duobus locis, quia diuideretur à seipso: profectò nec esset possit Sacramentaliter, eadem ratione. Licet enim esse alicubi Sacramentaliter, non dicat esse per loci occupationem; tamen dicit esse per realem, & veram præsentiam in pluribus hostiis, siue altaribus, quæ realis præsentia in tot altaribus, & non in locis intermediis, non minus tollere videretur indiuisionem rei, quàm repletio plurium locorum. Sed iam ad solutionem obiectionum veniamus.

CAPVT QVARTVM.

Soluuntur obiectiones, quibus aduersarij probare conantur implicare cõtradictionem, vt vnum corpus sit in pluribus locis.

ADVERSARII multa argumenta proponunt, & PRIMVM ex Scriptura, & Patribus duo argumenta proferunt. PRIMO, Caluinus in vlt. admonitione ad VVestphalum, vrget illam cõsequentiam Angeli, Matth. vlt. *Non est hic, surrexit enim*; quæ consequentia infirma esset, si posset idem corpus esse in pluribus locis; posset enim discedere, & remanere.

SECVNDO, proferunt ea loca, vbi Deo tãquam proprium tribuitur, vt non circumscribatur loco, sed vbique sit: *Cœlum & terram ego impleo*, Hierem. 23. ET confirmant ex Patribus, qui probant Spiritum sanctum esse Deum, qui vbique est, iuxta illud Psalm. 138. *Quò ibo à Spiritu tuo?* Vide Ambrosium 1. libro de Spiritu sancto, cap. 7. Hieronymum, & Cassiodorum in Psalm. citatum. Augustinum 3. lib. contra Maximinum, cap. 21. Basilium lib. de Spiritu sancto, cap. 21. Didymum lib. 1. de Spiritu sancto. Cyrillum lib. 7. Dialogorum de Trin. At si corpus Christi posset esse in multis locis, eadem ratione posset esse in omnibus, & tamen non esset Deus; ergo ratio Patrum nihil concluderet. PRAETEREA Patres, qui scripserunt contra Eutychetem, probant humanam Christi naturam

naturam non esse confusam cum diuina, quia diuina est vbique, humana autem etiam post resurrectionem certo loco circumscribitur. Vide Theodoretum Dialogo 2. & 3. Vigilium lib. 1. & 4. contra Eutychetem, & Fulgentium lib. 2. ad Trasymundum, cap. 17.

ADDIT VViclef apud VValdensem tomo 2. cap. 72. alium locum ex Augustino in epist. 3. ad Volusianum, vbi Augustinus dicit, nullum corpus posse esse vbique totum. Posset DENIQVE addi alius locus ex lib. 20. contra Faustum, cap. 11. vbi sic loquitur AVGVSTINVS de Christo secundum presentiam corporalem: *Simul & in sole, & luna, & in cruce esse non posset.*

RESPONDEO ad locum Sctipturæ: *Non est hic, surrexit enim*; facilè responderi potest, duobus modis. PRIMO, consequentia illa Angeli optima est, sed si applicetur (vt applicanda est) ad mentem illarum sanctarum mulierum, cum quibus Angelus loquebatur: illæ enim quærebant corpus Domini mortuum in sepulchro, vt illud vngerent. Quare cùm Angelus ait: *Non est hic*, sensus est: Nō iacet mortuus in sepulchro, vt vos creditis. Et id probat, cùm addit: *Surrexit enim*. nec enim poterat mortuus iacere, si resurrexerat.

SECVNDO, consequentia illa optima est etiam absolutè, sed moraliter loquendo, vt Angelus loquebatur, non metaphysicè. Nam moraliter loquendo, qui resurgit à morte, non remanet in sepulchro, sed egreditur: sepulchrum enim est locus mortuorum, non viuentium; tamen fieri etiam potest, vt aliquis viuens in sepulchro iaceat, si velit. Itaq; moraliter verissimè dixit Angelus: *Non est hic, surrexit enim*; quanquam absolutè potuisset ibi esse Christus, licet surrexisset. Simile est si quis dicat; Talis homo non sedet ad mensam, cœnatus enim est.

Ad alias Scripturas, & testimonia Patrum dico duas esse differentias inter Deum, & corpus Christi, quod pertinet ad existentiam in loco. PRIMA est, quòd Deus reipsa, ac de facto est vbique; corpus Christi, reipsa, ac de facto non est vbique, neque vnquam erit, sed vno in loco est localiter, nimirum in cœlo, in multis, Sacramentaliter, in multis aliis, nullo modo. Et hoc sufficit ad saluanda argumenta Patrum de Spiritus sancti diuinitate; & de differētia naturarum in Christo. Nam si solus Deus de facto est vbique; certè Spiritus sanctus con-

uincitur Deus esse, quia est vbique, & Christi humanitas conuincitur non esse confusa cum diuinitate, quia non est vbique. SECVNDA differentia est, quòd diuinitas non solùm est vbique, sed etiam non potest constringi ad vnum locum, immò non potest non esse vbique, cùm sit intrinsecè, & essentialiter immensa. At Christi corpus licet possit esse, & sit per Dei potentiam in multis locis, tamen potest etiam redigi ad vnum solum locum, quemadmodum ante Sacramenti institutionem in vno solo loco erat; & post mundi consummationem in vno solo loco erit. Et hinc habemus, argumentum propositum optimè concludere contra Vbiquistas, sed nihil contra Catholicos. Nam Vbiquistæ docent, Christi corpus per vnionem ad Verbum semper reipsa, & de facto esse vbiq;, nec posse redigi ad vnum locum. Et hoc est, quod ex professo oppugnant Theodoretus, Vigilius, & alij, qui scribunt contra Eutychetem.

Ad locum autem ex epist. ad Volusianum, respondeo, loqui Augustinum de corpore existente in loco naturaliter, id est, secundum modum naturæ suæ conuenientem. Omne enim corpus quantum est, & quia quantum, etiam extensum est, ita vt maior pars, maiorem locum, & minor minorem occupet; & implicat planè contradictionem, vt corpus extensum maneat, & tamen sit totum in qualibet parte. Eodem modo in lib. 20. contra Faustum, loquitur Augustinus de corpore Christi. Manichæi enim, non arbitrabantur Christum esse vnum hominem, sed lucem quandam expansam per solem, lunam, & omnia alia loca; vt ibidem Augustinus testatur: illum autem qui in forma humana crucifixus fuit à Pilato, dicebant phantasma fuisse, non verum hominem. Quare Augustinus vtitur hoc dilemmate: Si Christus est spiritus, seu phantasma, crucifigi non potuit; si autem est corpus expansum per solem, lunam, & alia loca, non potuit totus simul esse in sole, & in luna, & in cruce, quia corpus expansum per loca non potest totum esse in singulis locis. Quòd si Augustinus loqueretur de corpore Christi, vt est reuera, & non secundum sententiam Manichæorum; respondere possemus, eum loqui de corpore secundum ordinarium cursum naturæ, & non secundum id, quod potest in illo facere omnipotentia Creatoris. Nam ibidem dicit, spiritum nullo modo pati posse in cruce; quod necessariò intelligi debet, secundum ordi-

naturam

narium cursum naturæ, alioqui Augustinus pugnaret secum; quippe qui li.21.de ciuit.Dei,cap.10.scribit,spiritum pati posse ab igne corporeo per diuinam potentiam. Et certè si potest alligari spiritus igni corporeo, vt ab eo recipiat pœnam miris,sed veris modis,vt Augustinus loquitur, cur non posset alligari cruci, & ab ea pœnam recipere miris, sed veris modis? Sed de hoc argumento satis.

SECVNDO, adferunt etiam Philosophicas rationes. Ac PRIMVM Ioannes VViclefus illo argumento vtebatur; Non potest aliquid simul esse in duobus temporibus; ergo nec in duobus locis.

SECVNDO, Caluinus, & Petrus Martyr argumentantur ab vnitate rei; Si vnum corpus sit in diuersis locis simul, erit vnum,& multa.Nam non continuatur corpus vt est in altari, cum eodem, vt est in cœlo; ergo diuisum est; ergo non vnum; & tamen ponitur esse vnum; ergo vnum, & non vnum.

Confirmatur PRIMO, quia si ponatur corpus vnum in pluribus locis,erit in loco,& non in loco;nam erit in loco,immò in locis,vt ipsi ponimus, & tamẽ non erit in loco: quia omne, quod est in loco,aut circumscribitur loco,aut saltem ita continetur, vt non sit alibi, quod Theologi vocant esse in loco definitiuè. At corpus Christi non ita est in cœlo, aut in altari aliquo,vt non sit etiam alibi; non igitur est in loco.

SECVNDO, quod incipit esse alicubi, vbi antea non erat, aut venit eò per motum localem, aut ibi generatum est. Sed corpus Christi non venit de cœlo ad altare per motum localem: quia quod mouetur localiter, deserit vnum locum, vt acquirat alium; Christus autem nunquam deserit cœlum. neque generatur in altari; non enim potest id, quod est, fieri: non ergo potest fieri, vt sit Christus simul in cœlo, & in altari.

TERTIO, sequuntur multæ contradictiones, si idem corpus sit in pluribus locis. Nam poterit esse sursum & deorsum, proinde remotum, & non remotum ab eodem loco: item moueri, & quiescere, accedere ad vnum locum, & simul ab eo recedere: item poterit vno in loco summè calefieri,in altero summè frigefieri: vel etiam vno in loco vulnerari, & occidi, in altero benè valere; quæ sunt apertissimè repugnantia.

RESPON-

RESPONDEO, de his argumentis rectissimè dici potest quod ait AVGVSTINVS lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 11. *Ecce qua libus argumentis omnipotentiæ Dei humana contradicit ar mitas, quam possidet vanitas.* Nam quod vna res non po esse in duobus temporibus, non nascitur ex ipsa re, sed ex tem poribus, quæ non possunt esse simul, cùm semper fluant; non est simile in locis, quę permanent. Ad illud autem de vn tate, iam antea responsum est, vnitatem essentialem rei n pendere ab vnitate loci, cùm prius sit rem esse vnam, qua esse in vno loco, sed pendere ab internis suis principiis. Itaq imaginatio quidem non potest concipere vnum corpus diuersis locis, sed ratio tamen iudicare potest, si sana sit, fa imaginationem, sicut fallitur dum Deum, vel animam n potest cogitare in diuersis locis, vel duo corpora in vno loc

Ad illud de continuatione dico, corpus Christi, vt est in tari, non continuari cum corpore, vt est in cœlo, nec tam esse discontinuum, vel diuisum ab illo. Nam continuari & uidi, est eorum, quæ multa sunt, siue sint tota quædam, partes eiusdem. Corpus autem, vt in cœlo, & in altari, nō sun duo tota, nec partes eiusdem, sed idem omninò totum.

AT, inquies, *intercedunt multa corpora inter corpus Chri sti, vt in cœlo, & vt in altari est; ergo discontinuum, & diuisum est à seipso.* RESPONDEO, hoc argumento rectè probari, ipsa esse discontinua, nimirum cœlum, & terram, & per hoc etiam corpus Christi diuisum esse à se respectu loci, sed n respectu proprię substantię, siue quantitatis, vt suprà dictum

Ad PRIMAM confirmationem responderet S. Thomas Corpus Christi esse in cœlo circumscriptiuè, in Sacramento autem non esse in loco, nec circumscriptiuè, nec definitiuè secundum se; tamen ratione dimensionum panis esse circum scriptiuè in omnibus locis, vbi sunt hostiæ consecratæ.

At quia nos existimamus, posse corpus Christi esse in plu ribus locis etiam localiter, & visibiliter, ideò dicimus corpus idem posse esse circumscriptiuè, & etiam definitiuè in plu bus locis. Nam vt corpus sit circumscriptiuè in aliquo loco, tantùm requiritur, vt commensuretur illi loco; ita vt termini loci & locati sint simul; non autem requiritur vt non sit alibi, tanquam in alio loco: & hoc seruatur in præsenti. Nam cor p us Christi in cœlo commensuratur loco suo, quem ibi habet, & quando simul erat in terra, cùm videlicet apparuit Paulo

com-

commensurabatur loco suo, quem in terra, vel in aëre habebat. Itaque in vtroque erat circumscriptiuè.

DICES, si corpus aliquod commensuretur loco trium cubitorum, & ponatur in duobus, vel tribus locis æqualibus, nónne occupabit spacium sex, vel nouem cubitorum? Quomodo ergo commensuratur, & circumscribitur loco trium cubitorum?

RESPONDEO, dupliciter potest intelligi, vt corpus trium cubitorum, occupet spacium nouem cubitorum. VNO modo, quia magnitudo talis corporis commensuretur tali loco: & hoc modo fieri non potest, vt corpus trium cubitorum, occupet spacium nouem cubitorum.

ALTERO modo, vt magnitudo talis corporis non commensuretur, nisi loco trium cubitorum, tamen eadem magnitudo, bis aut ter ponatur in loco: & hoc fieri posse contendimus. Idem dici potest de modo existendi definitiuè. Nam vt aliquid sit definitiuè in loco, satis est si definiatur certo quodam spacio, ita vt in toto illo sit, & non in maiori; siue sit in alio loco etiam definitiuè siue non: & hoc modo corpus Domini in qualibet hostia potest dici esse definitiuè, quia est in tanto spacio, quantum occupat hostia consecrata, & non in maiori. Quod si quis contendat, esse in loco tam circumscriptiuè, quàm definitiuè, id requirere, vt res nullo modo sit alibi; dicere possumus dari tertium modum existendi in loco, nimirum per solam præsentiam, quomodo Deus est in loco: & hoc modo esse in loco ea corpora, quæ per diuinam potentiam simul sunt in variis locis.

Ad SECVNDAM confirmationem dico, Domini corpus incipere esse in altari, vbi antea non erat; non per generationem, nec per motum localem, sed per conuersionem panis in ipsum. Nec desunt exempla similia. Nam cùm homo per nutritionem augetur, anima rationalis incipit esse in materia illa addita, vbi antea non erat, & tamen non producitur anima noua, nec mouetur localiter, sed solùm incipit informare materiam sibi adiunctam, quam non informabat. Et contrà, cùm membrum aliquod abscinditur, anima desinit ibi esse, & tamen nec perit, nec recedit localiter: sic etiam Deus cùm aliquid in mundo nascitur, incipit in ea re esse, & cùm illud perit desinit ibi esse, & tamen nec generatur, aut corrumpitur Deus, nec localiter accedit, aut recedit.

Ad

Ad TERTIAM confirmationem variè Theologi respon-
dent. Alij enim existimant ex positione vnius corporis in di-
uersis locis, multiplicari respectus, non autem absoluta; vt
verbi gratia, dicunt idem corpus in cœlo, & in terra existens,
habiturum varias relationes, ita vt dicatur esse propinquum
terræ, vt est hic, quam relationem non habebit, vt est in cœlo,
& contrà. At si hic calefiat, etiam ibi erit calidum, &c. Alij po-
tant etiam absoluta multiplicari, & eousque progredium-
vt dicant posse eundem hominem vno in loco ebrium esse, a
alio sitire; immò in vno mori, in altero viuere.

Sed media via tutissima esse videtur, pro qua intelligendu
NOTANDVM est, vnum corpus in pluribus locis positum, ha-
bere vnum esse substantiale, sed multa esse localia. Ex quo
vt illa omnia multiplicari debeant, quæ consequuntur e
locale: illa autem non multiplicentur, quæ aliunde pro-
niunt, quàm ex esse locali.

Ac PRIMVM relationes ad loca necessariò multiplica-
buntur: quia cùm sit corpus verè in pluribus locis, & relatio
terminetur ad ipsa loca, quæ plura sunt; non potest ipsa re-
tio non multiplicari. Itaque erit idem corpus sursum & de-
sum; remotum & propinquum; poterit moueri ad locum
quiescere in alio loco. Neque absurdum est in eodem subie-
cto esse contrarias relationes, cùm insint in eo subiecto
diuersa fundamenta, aut diuersas fundandi rationes. Ne-
men implicatur hic vlla contradictio.

Nam etsi possit dici propinquum, & remotum; & non
remotum, & non remotum: sed sub diuersa ratione, vt ma-
rum est in diuersis locis; illa enim dicuntur contradicere
quæ conueniunt vni respectu eiusdem, eodem tempore, eo-
modo, &c. Ac ne mirum id esse videatur, exemplum adhibe-
possumus animæ humanæ, quæ cùm in toto corpore, &
quolibet membro sit tota, certè vt est in capite, est remota
terra, vt est in pedibus, nõ est remota: & si quis vnam manum
moueat, altera quiescente, nónne etiam anima simul mo-
bitur, & quiescet? Hæc igitur de relationibus ita se habent.

IDEM porro iudicium esse videtur de actionibus, quæ de-
minantur ad loca, vt si verbi gratia, vna facula ponatur
multis locis, omnia illa simul illustrabit, & si applicentur
omnibus locis combustibilia, omnia comburet. Itaque po-
set fieri per diuinam potẽtiam, vt vna facula totum mundum
illustra-

illuſtraret, ſi poneretur in pluribus locis. Nam cauſſa cur vna facula poſita in vno loco non illuminet ea, quæ procul abſunt, eſt, quia illa non ſunt intra ſphæram actiuitatis, illius faculæ.

At ſi facula ponatur in pluribus locis, iam erunt illa omnia intra ſphæram actiuitatis eius, nec propterea tamen ſequetur, faculam illam eſſe ſoli æqualem, aut agere vltra ſuam virtutem; nam ipſa ſua virtute non illuminat, niſi modicum ſibi proportionatum, ſol autem ſua virtute illuminat totum orbem: ſed ex poſitione in multis locis id illi faculæ accedit, vt multas habeat ſphæras actiuitatis, omnes tamen exiguas, & ſibi proportionatas. Et ſimile eſt omninò de corpore trium cubitorum, quod (vt ſuprà diximus) occupare poteſt ſpacium ſex, & nouem cubitorum, non vnica extenſione ſua, ſed quia ſæpius illa extenſio ponitur in loco. Atque hæc dicta ſint de actionibus corporis locati, quæ recipiuntur in ipſis locis, vel aliis extrinſecis corporibus.

Contrarium porrò iudicium eſſe debet de his, quæ recipiuntur in corpore locato: quæ enim recipiuntur in corpore, ſiue ſint actiones, ſiue qualitates, ſiue quæcunque alia; non multiplicantur, quia corpus vnum eſt, non multa. Itaq; ſi corpus vno in loco calefiat, etiam in alio erit calidum; & ſi vno in loco ſit prope ignē, in altero prope glaciem; nec ſummè frigefiet, ſed eodem modo alterabitur, atque alteraretur, ſi in eodem loco applicarentur ei contraria illa agentia: & ſi vno in loco vulneretur, aut occidatur; in altero etiam vulneratum apparebit, & morietur: & ſi vno in loco comedat, in altero non eſuriet, etiamſi non comedat, quia idem eſt corpus. Sed de his ſatis multa dicta ſunt.

CAPVT QVINTVM.

Proponitur, & explicatur Secvnda *difficultas, quæ in eo poſita eſt, quòd corpus non occupet locum.*

Antequam ad probationem Secvndi pronunciati veniamus, duo ſunt obſeruanda. Primvm eſt, duas opiniones particulares falſas, & erroneas excogitatas fuiſſe in Scholis, ob huius

myſterij

mysterij magnitudinem; quæ etiam nonnullam occasionem dederunt hæreticis huius temporis, argumenta subtilia contra veritatem fidei obiiciendi. VNA fuit Durandi in 4. dist. 10. quæst. 2. qui probabile esse putauit in Eucharistia substantiam corporis Christi esse absque magnitudine; & argumenta fecit ad hoc probandum, quæ nunc etiam à Sacramentarijs fiunt, vt quod de essentia magnitudinis sit occupare locum, & alia, quę postea adferemus. ALTERA sententia veterum quorundam, quam sine nomine refert, & refellit Albert. in 4. dist. 13. art. 10. & quam postea sequutus videtur Okam in 4. quæst. 4. qui dicunt esse quidem in Eucharistia magnitudinem corporis Christi, quam ipsi à substantia distingui re ipsa non putant; sed addunt, ita penetrari singulas partes cum omnibus aliis, vt nulla figura sit in corpore Christi, nec distinctio, nec ordo partium corporis.

AT sententia communis scholarum, & Ecclesiæ est, in Eucharistia totum Christum existere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad locum cœlestem, quam habet, vt est in cœlo, & iis, quæ ad existentiam in eo loco consequuntur: & contrà in cœlo totum existere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad species panis, quam habet, vt est in Eucharistia: & præterea corporis Christi partes, & membra non se penetrare, sed distincta esse & disposita inter se, vt & figuram, & ordinem habeant corpori humano conuenientem. Ita docent Albertus, S. Thomas, Bonauentura, Richardus, Scotus, & alij in 4. dist. 10. vel 13. & Alexand. 4. parte summæ, quæst. 10. m. 7. art. 1. & alij. Et hanc esse doctrinam Ecclesiæ dubitari non potest. NAM Ecclesia vniuersa, vt patet ex Concilio Tridentino sess. 13. can. 1. non solùm corpus, & sanguinem, sed etiam animam & diuinitatem, atque adeò totum Christum in Eucharistia esse docet. Certum autem est animam, & Diuinitatem non esse in Eucharistia ex vi consecrationis, sed ex naturali concomitantia; quia vbi est vnum, ibi esse necesse est quidquid cum illo est vnitum. At magnitudo & figura, vnita sunt corpori Christi, & quidem naturaliter, & inseparabiliter; igitur & illa adsunt.

PRAETEREA cùm Dominus ait: *Accipite, & comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, idem corpus manducandum dedit, quod ad mortem tradendum fuerat, sequeb-

ſequenti die: ad mortem autem non fuerat tradendum corpus ſine magnitudine, & figura, & aliis accidentibus, quæ in ipſa magnitudine fundantur.

AD HAEC, in Euchariſtia ſub ſpecie panis caro Domini propriè continetur, iuxta illud, Ioan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt.* Et rurſus: *Caro mea verè eſt cibus.* Et illud Eccleſiaſticum: *Verbum caro panem verum verbo carnem efficit.* At certè ſubſtantia ſine quantitate, & complexione quadam accidentium caro dici non poteſt.

DENIQVE in Euchariſtia non ſola caro, ſed etiam anima continetur, vt ſuprà ex Concilio Tridentino probatum eſt. Atqui anima in corpore eſſe nequit, niſi diſpoſito, & organizato: ſine quantitate nulla eſſe poteſt diſpoſitio, nulla organizatio; non igitur fieri poteſt, vt Durandi opinio cum Eccleſię doctrina facilè concilietur. Sed hęc fuſiùs tractanda Scholaſticis relinquemus.

SECVNDO, obſeruandum eſt, vt Eccleſię ſententia planius intelligatur, magnitudini tria quædam conuenire, quorum vnum ex altero ſequitur. PRIMVM eſt, extenſam eſſe in ſe, & partem habere extra partem, ac proinde ſitum quendam intrinſecum, & ordinem, ac diſpoſitionem partium; & hoc primum omninò eſſentiale magnitudini eſt. Quid enim eſt linea, niſi extenſio in longitudinem? quid ſuperficies, niſi extenſio in longitudinem & latitudinem? quid corpus, niſi extenſio in longitudinem, latitudinem, & profunditatem? Si tollas itaque extenſionem, & partes, tolles pariter magnitudinem. ALTERVM eſt, coëxtendi loco, ſeu commenſurari loco, & habere ſitum extrinſecum in ordine ad locum: atq; hoc poſterius eſt, & ex primo ſequitur, & ideò ſeparari poteſt ab illo. Nam ſupremum cœlum reuera extenſum eſt in ſeipſo, & tamen nullum occupat locum, cùm à nullo corpore ambiatur. TERTIVM eſt, extrudere aliud corpus ex loco, ſeu non pati ſecum aliam magnitudinem in loco ſibi adæquato: & hoc eſt poſteriùs ſecũdo, & ex illo ſequitur. Ideò enim corpus vnum non patitur alterum ſecum, quia replet totum locum. Quia tamen ſemper poſterius per Dei potentiam ſeparari poteſt à priore, ita vt maneat prius ſine poſteriore, non contrà; quia non pendet prius à poſteriore: inde eſt, quod ſecundum Catholicos, poteſt vnum corpus occupare locum, & tamen non expellere aliud; quæ dicitur propriè penetratio corporũ.

His notatis, Catholicorum communis sententia est, in Sacramento Eucharistię verè adesse totam magnitudinem corporis CHRISTI, sed habere primam conditionem, quæ (dixiimus) essentialis est, non autem secundam, & tertiam, quæ separabiles sunt. Et quamuis in Sacramento, nulla sit propter corporum penetratio, cùm desit secunda conditio: tamen existimamus posse etiam per Dei potentiam dari penetrationem, ita vt corpus aliquod habeat primam, & secundam conditionem sine tertia. Quæ quia aduersariis impossibilia videntur, nunc ea probare aggrediemur duplici argumentorum genere. Quorum ALTERVM sumitur ab omnipotentia Dei, quam Scripturę prędicant. ALTERVM ab exemplis, tum à Scriptura, tum aliundè petitis.

CAPVT SEXTVM.

Posse corpus alicubi esse, & locum non occupare.

PRIMVM igitur argumentum sumitur ab illis Scripturis, quæ dicunt esse apud DEVM omnia possibilia. Matth. 19. Marci 14. Lucæ 1. Porrò inter illa omnia esse etiam id, de quo nunc agimus, probari potest ex principiis aduersariorum, vt suprà fecimus probando alio Catholicorum pronunciato. Vide caput tertium.

Sed præter ea probatur ex ipsa rei natura. Conuenit enim inter nos, non debere excipi ab eorum numero, quę Deus potest facere, nisi ea, quæ implicant contradictionem. Corpus autem esse alicubi, & non occupare locum, vel occupare, & non expellere alterum, nullam implicat contradictionem. Nam id est implicare, repugnare essentiæ: non autem repugnat essentiæ magnitudinis, non occupare locum, aut non expellere alterum corpus. Id quod probatur PRIMO, quia occupare locum, est quid posterius ipsa magnitudine: prius enim res in se magna est, & apta replere locum, deinde replere locum. Nihil autem posterius est de essentia prioris: essentiæ enim in indiuisibili consistunt. SECVNDO, potest magnitudo intelligi, atque etiam definiri sine loco, siue repletione loci; immò nemo hactenus in definitione magnitudinis posuit locum. Et quod maius est, potest esse sine loco, vt patet de vltima sphæra, & de corporibus, quæ sine dubio à Deo collocan-

cari possent supra conuexum vltimæ sphærę: non igitur de essentia magnitudinis est occupare locum. TERTIO, officium, seu functio non est de essentia vllius rei creatæ: solùm enim in Deo, qui infinitus & simplicissimus est, idem est esse, & agere. At replere locum, & expellere alia corpora, est officium magnitudinis, & functio quædam externa: non igitur ad essentiam pertinet. QVARTO, ita se habet moles, seu extensio ad magnitudinem, vt se habet grauitas ad corpus graue. Nam vt magnitudo sua mole replet locum, & aliud corpus extrudit: ita corpus graue, sua grauitate ponderat, & alia corpora deprimit. At non est de essentia grauis ponderare, vt patet, quia in propria regione aqua, & aër non ponderant: igitur neque est de essentia magnitudinis, replere.

ALTERVM argumẽtum sumitur ab exemplis diuinæ Scripturæ. PRIMVM exemplum est Matthæi 19. Marci 10. & Lucæ 18. *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.* Et cùm Apostoli dicerent: *Quis ergo poterit saluus fieri?* Respondit Dominus: *Hoc apud homines impossibile est, apud Deum omnia possibilia sunt.* Vbi Dominus, cùm dicit, possibile esse Deo, id quod difficilius est, significat esse etiam possibile id, quod facilius est: facilius autem esse dicit, vt transeat camelus per foramen acus: igitur hoc Deo possibile esse voluit. At non potest camelus transire per foramen acus, nisi locum non occupando: alioqui maius esset minus suo minore.

Et PRAETEREA quomodocunque hoc fiat, certè non minus repugnare videtur rationi, vt camelus intret per foramen acus, quàm vt corpus Christi contineatur in parua specie panis: immò minor est proportio foraminis acus ad camelum, quàm hostiæ consecratæ ad corpus Domini, nisi quis dicat per camelum non intelligi magnum illud animal, quod camelum vocamus, sed funem nauticum, vt quosdam sensisse testatur Theophylactus in cap. 19. Matthæi. Sed tum erit quidem minor proportio corporis Domini ad hostiam consecratam, quàm cameli ad foramen acus; tamen etiam hoc erit hominibus impossibile, vt Dominus dicit, & vt experientia docet. Quis enim intelligat, qua ratione possit crassissimus funis, quales nautici sunt, per foramen acus transire?

ADDE, quod expositio communis Patrum animal gibbosum, non funem nauticum intelligit. Vide Origenem, Hieronymum, Hilarium, & Chrysostomum in Matthæum. Ambrosium in Lucam, & Augustinum li. 2. quæst. Euangel. quæst. 47. Adde etiam, quod funis nauticus Græcè scribitur per ita, κάμιλος, vt est apud Suidam, in Euangelio autem scribitur per ita, κάμηλος, qua voce non funem, sed animal gibbosum intelligunt.

Quòd autem quidam dicunt, per foramen acus intelligi portam quandam angustam Hierosolymæ, per quam camelos intrare non poterant onusti, nisi magno labore genua flecterent, (quam sententiam Caietanus etiam approbauit) non solùm fabulosum est, & sine vllo fundamento assertum; non solùm Patribus omnibus repugnat, sed etiam verbis Domini aduersatur, dicentis Luc. 18. *Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.* Quomodo enim ista impossibilia sunt apud homines, si poterat arte humana fieri, vt cameli genua flecterent, & intrarent?

Ex eodem refellitur, quod Pelagiani dicebant apud Augustinum, epistol. 89. quæst. 4. verba Domini esse intelligenda in sensu diuiso, non in sensu composito; ita vt impossibile sit diuitem, si maneat diues, ingredi in regnum cœlorum, non autem si abiectis diuitiis desinat esse diues: & eodem modo impossibile sit camelum, si maneat camelus, transire per foramen acus, non autem si extenuetur ad fili subtilitatem. Hæc, inquam, refelluntur ex eodem fundamento. Nam non est impossibile apud homines, vt camelus transeat per foramen acus, si desinat esse camelus, & conuertatur in subtilissimum filum. Quare Augustinus epist. 89. quæst. 4. rectè docet, possibile hominem diuitem, etiamsi nõ desinat esse diues, per Dei gratiam, & potentiam ingredi in regnum cœlorum; licet tamen gratia Dei solis viribus naturæ non solùm impossibile sit, sed etiam valde impossibile: omnibus enim hominibus impossibile est sine gratia Dei saluari, sed multò magis diuitibus, quam pauperibus. Idem etiam Augustinus, libro de spiritu, & litera, cap. 1. apertè dicit, posse camelum per Dei potentiam transire per foramen acus, licet id nunquam sit factum, & nunquam fortasse futurum. Quod idem affirmat Gregorius Nazianzenus, lib. 4. de Theologia, & Origenes in cap. 19. Matth. vbi dicit, quomodo id fieri possit, soli Deo esse notum.

ALTE-

ALTERVM exemplum Scripturæ est Ioan.20.vbi Euangelista scribit, Christum venisse ad discipulos, cùm fores essent clausæ; & rursum post dies octo iterum ad eos intrasse ianuis clausis. Ex quo necesse est, vt corpus Christi, vel non occupauerit locum, cùm transiuit per ianuas clausas, vel se cum alio corpore penetrauerit: quorum vtrumque est impossibile viribus creatis, & intelligentiam nostram superat.

Hunc tamen locum deprauare semper hæretici conati sunt. Nam & Berengariani, teste Guitmundo, lib.3. negabant, Christum intrasse ianuis clausis: & nostro tempore Ioannes Oecolampadius Christum intrasse voluit per fenestram, aut alium aditum, cùm fores essent clausæ, nec eas penetrare posset; quod accepisse videtur à Durando in 4. dist. 44. quęst. 6. qui satis temerè singulares suas opiniones in medium adducit. Ioannes Caluinus, lib.4. Institutionum, cap.17. §.29. dicit, Christum diuina virtute sibi aditum patefecisse: atq; idipsum clarius explicans in vltima admonit. ad VVestphalum dicit, Christum intrasse ianuis clausis secundum Euangelium, quia non exspectauit, donec Apostoli aperirent, sed ipse sua virtute ostium aperuit, vel etiam in nihilum redegit, & continuò restituit. Petrus autem Martyr libro contra Gardinerum obiecto 11. & 12. dicit, Christum intrasse per aditum patefactum, siue rarefecerit Dominus portas illas, siue etiam cedere iusserit.

AT HAE sunt meræ corruptelæ, & deprauationes Euangelij. Nam INPRIMIS Euangelista Ioannes miraculorum Domini diligentissimus enarrator, & qui alioqui non solet verba sine caussa multiplicare, magno studio addere curauit: *Ianuis clausis*, idque non semel, sed bis. At si per fenestram intrauit Dominus, aut aditu, quocunque modo patefacto, nullum erit miraculum intrare ianuis clausis.

DEINDE Lucas cap.24. eandem apparitionem narrans, dicit, Dominum repentè constitisse in medio Apostolorum, & propterea spiritum esse putatum: quæ certè indicant, Dominum nullo strepitu facto, sed tota domo immota manente comparuisse.

PRAETEREA, Patres communi consensu agnoscunt miraculum in eo, quod Dominus corpus suum solidum per aliud solidum introduxerit. Vide Chrysostomum, Cyrillum, Augustinum, Euthymium, Theophylactum in hunc locum

Ioannis. Et pręterea Iustinum quęst.117.ad Orthodoxos. Ambrosium in cap.vlt. Lucæ. Amphilochium apud Theodoretum in 2. Dialogo. Epiphanium hæres.64. Hieronymum in epist. ad Pammachium de erroribus Ioan. Hierosolymitani. Leonem epist.10.ad Flauianum. Gregorium homil.26.in Euangelia. Bernardum serm.1.de resurrect. & præter ceteros HILARIVM, lib.3. de Trinitat. vbi videtur præuidisse impudentiam nostri temporis hæreticorum: *Integra*, inquit, *sunt omnia, & obserata, sed ecce assistit medius, cui per virtutem suam omnia peruia. Nihil cedit ex solido, neque per naturam suam aliquid tanquam lapsu insensibili, ligna & lapides amittunt. Corpus Domini à sese non desicit, vt sese resumat ex nihilo; & vnde qui assistit, in medio est? Cedit ad hæc & sensus, & sermo, & extra rationem humanam est veritas facti. Idcirco ergo, vt de natiuitate Domini fallimur, ita & de ingressu Domini mentiamur: dicamus factum non fuisse, quia intelligentiam facti non apprehendimus, & cessante sensu nostro, facti ipsius cesset effectus. Sed mendacium nostrum facti ipsius fides vincit. Assistit Dominus clausa domo in medio discipulorum & Filius est natus ex Patre.*

ADDE, quòd Patres maximam habuerunt occasionem negandi, Christum intrasse per ianuas clausas. Nam Marcionitæ, Valentiniani, Origenistæ, & alij, qui negabant veram corporis resurrectionem, ex hoc loco argumentabantur, vt patet ex Cyrillo, Epiphanio, Hieronymo locis citatis: non videbant enim verum corpus esse posse, quod ianuis clausis intrare potest. Huic autem obiectioni facillimè occurrere potuissent Patres, si dixissent, Christum intrasse per fenestras, aut per ianuam à se antea patefactam, vel annihilatam: & tamen nunquam ante Berengarij tempora ista solutio venit in mentem; immò contrà potiùs, ex hoc principio tanquam certissimo & explorato probabant alia dogmata. Nam Hilarius loco notato probat, non esse impossibile Deum Filium ex Patre generari sine vlla substantiæ paternæ diminutione, quandoquidem corpus CHRISTI potuit ingredi per clausas ianuas sine vlla læsione, vel sua, vel ianuæ.

TERTIVM exemplum est de Domini natiuitate. Existimant enim Dominum de vtero Matris clauso, inuiolata videlicet manente integritate carnis, colligitur ex verbo Dei, & à Patribus disertis verbis asseritur. NAM B. MARIAE virginitatem

in partu, habetur in symbolo Apostolico: *Natus ex* MARIA *Virgine*. Symbolum autem Apostolorum, verbum Dei esse non scriptum, Catholici omnes fatentur, & hæretici nostri temporis non solent apertè symbolum illud reiicere. Et hæc veritas Symboli ex illa Scriptura colligitur Isaiæ 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium*; vbi dicitur non solùm Virgo conceptura, sed etiam Virgo paritura. Et Ezechiel. 44. describitur porta quædam clausa, per quam solus Dominus intrat, quam portam, vterum semper clausum Virginis Deiparæ esse docent, Ambrosius libro de Institut. Virg. cap. 7. & Hieronymus in comment. huius loci. Præterea Iouinianus hoc nomine inter hæreticos ponitur à Siricio, & Ambrosio in epistolis, quæ sunt apud Ambrosium 80. & 81. & Augustino lib. de hæresibus, cap. 82. quòd asseruerit, B. MARIAM pariendo fuisse corruptam.

IDEM Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei, ca. 8. hoc ipsum probat alio simili miraculo, quod tempore ipsius accidit; scribit enim fœminam quandam nobilissimam nomine Petroniam accepisse à quodam Iudæo annulum, in quo esset lapis quidam vtilis ad sanandum morbum nescio quem, quo illa vexabatur; fuisse autem annulum illum capillatio vinculo inuolutum, ac diligentissimè alligatũ; sed cùm illa iret ad memoriam S. Stephani primi Martyris, apud quẽ verè curanda erat, ne tribueretur virtus miraculi alligaturę Iudaicę, repentè annulum illum ante pedes mulieris astitisse illęso, illęso etiam vinculo, & vndiq; diligentissimè clauso. De hoc miraculo sic loquitur AVGVSTINVS: *Non credunt hoc, qui etiam Dominum* IESVM *per integra Virginalia Matris enixum, & ad discipulos suos ianuis clausis ingressum fuisse nõ credunt. Sed hoc certè quærant, et si verum inuenerint, illa credant. Clarissima fœmina est, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat: ampla ciuitas, ampla persona, rem quærentes latere non sinunt. Martyr certè, quo impetrante illa sanata est, in filium permanentis Virginis credidit, in eum, qui ostiis clausis ad discipulos ingressus est, credidit.* Idem beatus Augustinus in epistola tertia ad Volusianum de vtroque isto miraculo disserens, id est, de ingressu in mundum per non reseratum Matris vterum, & ingressu ad discipulos ostiis clausis, dicit in huiusmodi operibus totam rationem facti, esse potentiam facientis. Idem communi consensu docẽt alij Patres, qui etiam

coniungunt hæc duo miracula, vt Gregorius Nazianzenus in Tragœdia Christus patiens, Theodoretus Dialogo 2. Hieronymus in Apologia pro libris contra Iouinianum, Maximus homil. 2. de Natali Domini, Gregorius, homil. 26. in Euang. Fulgentius in sermone de laudibus B. MARIAE, & Bernardus serm. 1. de resurrect. Domini.

Pudet iam referre quid ad hæc Durandus, vel Beza respondeant. Ille enim in 4. distinct. 44. quæst. 6. dicit, integra quidem fuisse claustra pudoris, sed tamen dilatatas à Deo fuisse naturales meatus, ac per eos liberè Christum exiuisse. Ille autem in libro de omnipotentia carnis Christi contra Bertium vltra medium, audet dicere, Virginis vterum reuulsum & apertum, Christo egrediente, sed continuò diuina virtute coaluisse partes vteri, vt etiam post partum Virgo dici posset.

AT quæro, PRIMVM, vnde nam ista didicerint? nec enim Scripturam, aut Patrem vllum proferent. DEINDE, si dilatati sunt meatus, non peperit Virgo sine dolore: dolor enim parturientium in sola illa dilatatione consistit. Immò (si verum diceret Beza) supra omnes mulieres beata Virgo dolorem experta esset: grauius enim sentitur carnis reuulsio, quam dilatatio. At ne Mahumetani quidem admitterent, beatam Virginem cum dolore peperisse. PRAETEREA, si ita esset, vt isti dicunt, beata MARIA non fuisset Virgo in partu; quia Virginem esse in partu, nihil aliud significare potest, quam in ipsa actione pariendi inuiolatum, illæsumque vterum permanere. At hoc negant isti, vt olim negabat Iouinianus. Nam quod Durandus ait, inuiolatam mansisse carnis integritatem, & solùm meatus dilatatos; iuxta doctrinam peritissimorum Medicorum, implicat contradictionem. Nam, vt Ioannes Fernelius docet, in 1. lib. de partium corporis humani description. cap. 7. integritatis virginalis amissio non in fractione membranæ alicuius consistit, sed in sola dilatatione partium coniunctarum, sed contiguarum. Verùm nec post partum Virgo mansisset. Nam virginitas carnis semel amissa reparari nequit, vt rectè ait Hieronymus in epistol. ad Eustochium de custodia virginitatis. Nam etiamsi possint iterum coniungi partes reuulsæ, tamen fieri nequit, quin reuulsæ fuerint, si reuulsæ fuerunt. Atqui esse Virginem, est nunquam fuisse corruptum.

Sed

SED obiicit Beza Ambrosium, & alios quosdam Patres, qui dicunt, Christum aperuisse vterum Matris cùm natus est. Sic enim scribit AMBROSIVS lib.2.in Lucam, cap. 7. *Qui vuluam sanctificauit alienam, vt nasceretur Propheta, hic est, qui aperuit matris suæ vuluam, vt immaculatus exiret.* Similia habet Origenes, homil.14.in Lucam, & Tertullianus in libro de carne Christi.

Ac de Tertulliano quidem ambiguum est, quid sibi voluerit, nec magni facienda est eius auctoritas, cùm contradicit aliis Patribus, cùm cõstet eum (vt Hieronymus loquitur) hominem Ecclesiæ non fuisse. De Origene, & Ambrosio, facilis solutio est: id enim solum docent, Christum sua virtute, non auxilio obstetricum, vel alia humana opera de vtero egressum, sed ipsum sibi aperuisse aditum. Porrò aperuisse sibi aditum per clausum vterum, non eum diuidendo, sed mirabiliter penetrando, docet idem AMBROSIVS locis suprà citatis. Sic enim ait in libro de Instit.Virgin.cap.7. *Quæ est hæc porta nisi MARIA, ideò clausa, quia virgo? Porta igitur MARIA, per quam Christus intrauit in hunc mundum, quando virginali fusus est partu, & genitalia virginitatis claustra non soluit. Mansit intemeratum septum pudoris, & inuiolata integritatis durauêre signacula, cùm exiret ex Virgine, cuius altitudinem mundus sustinere non potest.* Et cap.8. *Hæc porta clausa erit, & non aperietur: bona porta MARIA, quæ clausa erat, & non aperiebatur: transiuit per eam Christus, sed non aperuit.* Origenes quoque tract.26.in Matth.asserit, B.MARIAM etiam post partum virginem fuisse.

QVARTVM exemplum est de egressu Domini ex clauso monumento. Nam vt colligitur ex Matthæo cap.28. & Marco cap. 16. lapidem ab ostio monumenti non reuoluit Christus, cùm resurrexit, sed post resurrectionem Angelus de cœlo descendit, & reuoluit lapidem, vt ostenderet sanctis mulieribus, quæ Christum vngere volebant, monumẽtum vacuum esse. Vnde S.Hieronymus in epist.ad Hedibiam, quæst. 6. docet, nulli hominum notam esse horam, qua Dominus resurrexit, cùm tamen ex Euangelio satis constet, qua hora fuerit lapis reuolutus à monumento.

Ad hoc argumentum Caluinus lib.4.Instit.cap.17.§.29.Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 11.& Theodorus Beza in libro de omnipotentia carnis Christi suprà citato,

tato, non negant Christum surrexisse, atque exiuisse de monumento antequam lapis amoueretur per Angelum: hinc existiment probabilius esse, amotum prius fuisse lapidem: de more suo respondent eodem modo, quo ad superiora, nimirum diuina virtute lapidem cessisse, vel annihilatum, & cõdenuò restitutum.

SED ista non possunt ipsi probare, nisi propria auctoritate; cui nos obiicimus testimonia Patrum, qui in eo ponunt miraculum, quod per clausum sepulchrum verũ corpus exiuerit. Iustinus quæst. 117. Nazianzenus in Tragœdia, Christus patiens, Chrysostomus homil. de S. Ioanne Baptista, tomo 5. Hieronymus in epist. ad Hedibiam, quęst. 6. Augustinus serm. 138. de tempore, qui est tertius de resurrectione. Beda homil. in vigilia Paschę. Euthymius in cap. 28. Matth. Bernardus serm. 1. de resurrectione.

QVINTVM exemplum est de ascensione Christi, & beatorum in cœlum. Nam fide certissima tenemus Christum ascendisse super omnes cœlos, Ephes. 4. & similiter corpora beatorum post resurrectionem ascensura. Nulla autem est in cœlo ianua, nulla fenestra, nulla rima, per quam supra cœlum ascendi possit, & vt dicitur Iob. 37. *Solidissimi quasi æra fusi sunt cœli.* Necesse igitur est, vt possint plura corpora esse in eodem loco.

Ad hoc argumentum id solùm responderi posse videtur, quod respondet Durandus in 4. distinct. 44. quæst. 6. diuina virtute cœlum diuidi, quando corpora beatorum illuc ascendunt.

AT si cœlum natura sua solidum est, & incorruptibile, vt ferè omnes hoc tempore Theologi, & Philosophi docẽt, cum tè probabile non est, tot foramina in cœlo esse facienda, quot corpora beatorum ascendent, præsertim cùm illa plurima sint futura. Sed quidquid de hoc sit, de corpore Christi non nisi temerè dici potest, cœlos omnes disruptos fuisse, cùm ipse ad Patrem ascenderet. Nam PRIMO, Scriptura aliquam id habet; immò contrarium insinuat Hebr. 4. cùm dicit, Christum penetrasse cœlos. Et sanè tam nouum, & inauditum miraculum sine Scripturæ testimonio affirmare, temerarum est, si non insignis temeritas iudicetur, præsertim apud eos, qui nihil credere volunt, nisi quod in diuinis literis continetur. SECVNDO, si corpus Christi clausis ianuis in cœnaculum

culum intrauit, vt ex Scriptura antè probauimus, cùm tamen facillimè potuisset eas aperire, quantò credibilius est non disrupto cœlo, quod natura sua disrũpi nequit, idem illud corpus supra sydera collocatum?

Neque his repugnat quod in Scriptura sæpe legimus apertum vel diuisum esse cœlum, vt Matth.3. Ioan.1. Actor.7. & 10. & Apocalyp.19. NAM Scriptura in his locis, loquitur de apertione cœli secundum apparentiam, ac metaphoricè: significat enim speciem quandam in cœlo apparuisse, ac si diuideretur. Non fuisse autem reales cœli diuisiones, vel ex eo colligi potest, quòd eodem modo loquitur Scriptura de apertione cœli, quæ facta est in sola imaginatione & intelligentia, qualis est illa, quæ describitur Actorum 10. & Apocalyp.19. & de ea, quæ facta est in oculis corporalibus, Matth.3. Ioan.1. & Actor.7. constat autem illam priorem non fuisse realem. DEINDE, nulla fuit caussa, cur cœlum diuidi deberet. Nam Matthæi 3. dicitur diuisum cœlum, cùm de cœlo Spiritus sanctus descendit in forma columbæ: at neque Spiritus sanctus egebat cœli apertione, vt descenderet, cùm sit vbique: neque ea columba de cœlo propriè dicto missa est, sed in aëre, & ex aëre producta fuit: tamen vt intelligerent homines, rem illam fuisse diuinam, ita apparuit, quasi è summo cœlo missa fuisset. Ioan. 1. dicit aperiri cœlum ob descensum Angelorum. Angeli autem cùm spiritus sint, omnium consensu, per quælibet corpora penetrare possunt. Actorum 7. aperitur cœlum, vt sanctus Stephanus videat Christum in dextera Patris. At neque tum vlla ratio fuit, cur cœlum scindi deberet. Nam aut oculis corporis, aut oculis mentis vidit Stephanus Christum; cœlum autem, cùm sit perspicuum, aut diaphanum, neutram visionem impedire poterat. Itaque vocata est eo loco apertio cœli, non scissio corporis cœlestis, sed noua quædam illustratio, qua factum est, vt oculis Martyris appareret, quod antea non apparebat: quemadmodum Lucæ vltimo dicuntur aperti oculi duorum discipulorum, quando Dominum agnouerunt; non quòd antea clausos oculos habuerint, sed quia tunc agnouerunt, quem antè cognoscere non potuerant.

SEXTVM exemplum est de pœnis damnatorum; sunt enim in his pœnis multa miracula difficiliora, vel æquè difficilia, atq; est hoc de quo agimus. Ac PRIMVM quod corpora damna-

damnatorum ab igne corporali comburantur, & verè, ac realiter torqueantur, & tamen non dissoluantur: nam dolor corporalis, ad dissolutionem corporis tendit. Si est igitur in illis pœnis verus dolor corporalis, quomodo nunquam dissoluitur corpus? si nulla dissolutio, vnde dolor? Itaque ethnici hinc ridebant, vt impossibilia, & tamen Catholici non propterea voluerunt vnquam spiritualiter, vel metaphoricè interpretari illa supplicia, certò persuasi Deum posse facere supra id quod cogitare possumus, vel intelligere.

DEINDE, non minus difficile videtur, vt spiritus teneatur, & impediatur à corpore, & transeat quocunque voluerit, quàm vt corpus non teneatur, nec impediatur à corpore, sed liberè transeat per solida corpora, ac si nulla essent: nón enim minus conuenit naturæ spirituali non posse impediri, quàm corporali posse impediri. At diuina potentia alligat spiritus hominum, & etiam Dæmonum in Gehenna certis locis & corporibus, quasi carceribus, vt nullo modo egredi valeant. Et quid opus est in Gehennam descendere, vt hoc miraculum videamus? annón potest vnusquisque in seipso id cernere? Nequidem animus noster spiritus est per se existens, & à corpore independens, & tamen tam mirabili artificio est inclusus à Deo in corpore mortis huius, quasi in carcere, vt non possit inde egredi, nisi prius corporis constitutio dissoluatur.

DENIQVE, illud est supra modum mirabile in pœnis damnatorum, vt non solùm animæ, ac Dæmones teneantur ab igne corporali, sed etiam affligantur, & torqueantur: quod tam difficile est, vt adhuc nemo inuentus sit, qui rationem huius rei, in qua alij acquiescerent, reddere potuerit. Nam ab ignis incendium non affligit, nisi (vt diximus) dissoluendo continuum: quomodo potest intelligi, vt affligat indiuisibilem spiritum? Vide de hoc toto argumento Augustinum lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 2. 3. 4. 5. 6. & 10. vide etiam epist. 49. ad Deo gratias, quæst. 6. vbi Augustinus quosdam reprehendit, qui quædam miracula Christianæ religionis credebant, quædam credere nolebant. Id enim rectissimè in Sacramentis conuenit: deberent enim, aut omnia credere, quæ ex diuinis literis Ecclesia proponit, aut omnia negare.

SEPTIMVM exemplum sumitur à multis rebus similibus. Nam non magis conuenit corpori quanto occupare locum, quàm graui, ponderare, colorato videri, lucido lucere, calido

calefa-

calefacere. Sed potest Deus efficere, vt graue non ponderet, vt coloratum non videatur, etiamsi sit in lumine, & medium sit diaphanum, & oculi astantium sint aperti, & intenti; vt lucidum non luceat, & calidum nõ calefaciat: cur igitur facere non poterit, vt corpus quantum non occupet locum?

Assumptio perspicua est in diuinis literis. Nam Matth. 14. Christus, & Petrus cùm adhuc corpora mortalia haberent, super aquas ambulârunt: & Iosue 3. aquæ Iordanis non modò non descendebant, sed etiam ascendebant, & instar montis eleuabantur, dum transiret populus Dei: & simile miraculum scribitur à S. Hieronymo in vita B. Hilarionis. Christus item non semel inuisibilem se fecit, ita vt à vicinis hominibus non videretur, cùm tamen ibi esset, neque colorem amisisset, neque aliquid inter se, & illos opposuisset. Luc. 4. *Ipse autem transiens per medium illorum ibat*. Et Ioan. 8. abscondit se, ne lapidaretur: non autem se abscondit in aliquo angulo, quod nec decebat eum, nec poterat commodè fieri, cùm esset in media turba, & omnium oculi in eum coniecti. Et Luc. vlt. cùm euanuit ex oculis eorum. Ex quibus locis Marcionitæ probare nitebantur; Christi corpus non verum, sed phantasticum fuisse, vt B. Hieronymus refert in epistola ad Pammachium de erroribus Ioannis Hierosolymitani, quibus ipse B. Hieronymus respõdet: verum fuisse corpus Domini, sed diuina virtute se inuisibile facere potuisse, qua etiam per ianuas clausas potuit penetrare. Idem etiam Domini corpus post resurrectionem sole isto cœlesti lucidius est, vt Paulus testatur Actor. 26. qui & ex eius aspectu excæcatus fuit: & tamen sæpius apparuit Apostolis, & cum eis familiarissimè conuersatus sine vllo insolito splendore. Potuit ergo id efficere, vt corpus lucidum non luceret: & sicut de corpore suo fecit, ita prorsus de sole isto cœlesti facere posset, si vellet. Denique ignem diuina virtute non calefacientem habemus Daniel. 3. & sæpe idem legimus in historiis Sanctorum. Qui ergo potuit tam multa æquè difficilia, cur non poterit hoc vnum de quo ambigimus?

Respondet Petrus Martyr ad hoc argumentum in libro contra Gardinerum, obiecto 12. ac dicit, nõ esse similia exempla, quæ adducimus: siquidem facile fuit Deo suspendere grauitatem corporis, ne mergeretur in aquis, & actionem ignis, ne calefaceret; nõ enim propterea destrui naturam corporis,

aut

aut ignis: sed vt corpus sit præsens, & non occupet locum, pos-
posse fieri sine destructione corporis.

AT nostrum argumentum, non est nostrum, sed Patrum,
qui illam ipsam consecutionem probant, quam Petrus Mar-
tyr improbat. Nam Iustinus quæst.117. ad Orthodoxos, Hie-
ronymus in epist. de erroribus Ioannis Hierosolymitani, & in
epistola de obitu Paulæ; Augustinus in lib. de agone Christia-
no, cap.24. & Cyrillus lib.12. in Ioan. cap.53. qui obiicientibus
hæreticis non potuisse Christi corpus intrare per clausas ian-
nuas, obiecerunt exemplum de ambulatione Christi, & Petri
super aquas. & Augustinus lib.13. de ciuit. Dei, cap.18. & lib.22.
cap.4. & 11. multum laborat, vt respondeat Gentilibus, qui po-
tabant, fieri nullo modo posse, vt corpora terrena, id est, hu-
mana, post resurrectionem supra aërem ascenderet, cùm ipsa
grauiora sint aëre.

PRAETEREA ratio planè conuincit, exempla esse similia.
Nam tota ratio cur possit diuina potentia fieri, vt graue non
ponderet, lucidum non luceat, calidum non calefaciat, conde-
ratum non videatur, est, quia caussa est prior effectu, & proin-
de ab eo non pendet, & sine illo esse potest. At eadem ratio va-
let in magnitudine, quæ est caussa, & occupatione loci, quæ
est effectus. Neque multum interest, sitné caussa formalis, an
efficiens, quod ad rem præsentem pertinet. Nam etiamsi effi-
ctus formalis à sua propria caussa separari nequeat, & idcò non
possit à Deo suppleri, possit autem effectus efficientium cau-
sarum: tamen caussa ipsa quęcunque, etiam formalis, sine
effectu esse potest, cùm nulla caussa ab effectu pendeat. Adde
quòd grauitas in eodem genere caussę dat corpori graui pon-
derare, in quo moles dat quanto replere: & tamen fatetur Pe-
trus Martyr, posse Deum facere, vt corpus graue etiam cum
regionem suam non ponderet.

Quod autem videatur destrui natura corporis (vt dicit Pe-
trus Martyr) si non occupet locum, idem etiam videtur in e-
xemplis allatis. Nam si lapis ingens marmoreus, Deo impe-
diente grauitatis officium, duobus digitis attolli posset, & in-
star plumæ huc atque illuc iactari; quis non diceret, illud ma-
deri marmor, sed non esse? Et si ignis ardens, Deo impedien-
actionis calorem, manibus tractari posset sine vllo sensu ca-
loris, quis non diceret depictum illum esse, nõ verum ignem?
Et si niuem candidissimam manibus tractaremus, & tamen
vidi-

videre non possemus, quis non arbitraretur se deludi? Denique si solem in medio cœlo conspiceremus non lucentem, & nihil tamen interpositum esse videremus, quis non assereret naturam solis mutatam esse? Si igitur fieri possunt ista omnia sine destructione naturæ, vt Petrus Martyr affirmat, licet ignorantibus miraculum videatur omninò destrui natura in eiusmodi suspensione caussalitatum: cur non idem fieri poterit in magnitudine locum non occupante?

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

DVo sunt aduersariorum argumenta præcipua. VNVM ex Augustino in epistol. 57. ad Dardanum, quod & à Caluino, & à Petro Martyre millies repetitur; sic enim AVGVSTINVS loquitur: *Non potuit obtinere quantitas corporis, quod potuit qualitas; nam ita distantibus partibus, quæ simul esse non possunt, quoniã sua quaq; spatia locorum tenent, minores minora, & maiora maiores, non potuit esse in singulis quibusq; partibus tota, & tanta, sed amplior est quantitas in amplioribus partibus, breuior in breuioribus, & in nulla parte tanta, quanta per totum.* Et infra: *Spatia locorum tolle corporibus, & nusquam erunt; & quia nusquam erunt, nec erunt.* Et supra iam dixerat, destrui naturam humanam Christi, si non detur ei certum spatium, quo more aliarum rerum corporatarum contineatur.

RESPONDEO; AVGVSTINVS in ea epistola quædam dicit de corpore Christi, quædam de corporibus generatim, quæ non sunt confundenda. De corpore Christi docet, illud non esse vbique diffusum, ita vt forma, & figura humana careat; id enim esset naturam eius destruere. Sic enim loquitur initio epistolæ: *Hinc fortasse intelligendum dicis, Paradisum quasi in aliqua cœli parte compositum; aut quia vbiq; Deus sit, hominẽ quoq; illum, qui in Deo sit, vbiq; esse diffusum.* Et infrà hoc ipsum refellens: *Sic venturus est,* inquit, *illa Angelica voce testante, quemadmodum ire visus est in cœlum, id est, in eadem carnis forma atq; substantia; cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formam non est putandus vbiq; diffusus: cauẽdum est enim, ne ita diuinitatem astruamus hominis, vt veritatẽ corporis auferamus.*

Non

Non est autem consequens, vt quod est in Deo, ita sit vbique, vt Deus. Hæc ille: nec alia dicit de corpore Christi in particulari.

Hæc autem directè pugnant cum sententia Vbiquistarum Lutheranorum, qui per vnionem hypostaticam, ita Christi corpus vbique diffusum esse volunt, vt nusquam seruet figuram, formam, & situm humano corpori cõuenientem: quod est (vt Augustinus dicit) destruere naturam humanam Christi. At nos fatemur Christi corpus nõ esse vbique diffusum; & vbicunque est, habere suam formam, & figuram humanam, & partium situm, ac dispositionem; quamuis hæc figura, forma, dispositio partium in cœlo conspiciatur, vbi locum replet. In Sacramento autem sit quidem, sed non repleat locum, nec videri à nobis possit: quemadmodum etiam vt suprà diximus, non caruit figura, & forma Christus, cùm se non semel invisibilem fecit; neq; carne, & ossibus caruit, quando super aquas ambulauit, & per clausas portas intrauit.

Iam verò de corpore generatim duo dicit Augustinus. PRIMO corpora magnitudinem habentia extensa esse, & habere certum ordinem partium, & proinde non posse fieri vt tanta sit magnitudo vnius partis, quanta totius; vel tanta in paruo corpore, quanta in magno: cuius contrarium videmus, non solùm in rebus spiritualibus, sed etiam in qualitatibus corporalibus. Nam eadem anima, & tota potest esse in parte corporis, & in toto corpore; & similiter in paruo corpore, & in magno; & potest fieri, vt tantus sit candor, vel calor in parte corporis, quantus in toto, immò etiam vt maior sit candor, vel calor in paruo corpore, quàm in magno.

Quæ omnia verissima sunt, & nihil pugnant cum sententia nostra de Eucharistia; quia solùm requirit Augustinus, vt omne verum corpus sit extensum in se, non autem, vt necessariò coextendatur loco. Quòd si in verbis Augustini primo loco allegatis ab hæreticis, fit mentio loci, id fit, quia à posteriori probat Augustinus corpus in se extẽsum esse ex eo, quod occupat certum spatium loci, sed non inde sequitur non posse extensum esse in se, nisi occupet locum. Ac per hæc explicata manent prima verba Augustini suprà citata: *Non potuit obtinere quantitas, &c.*

SECVNDO Augustinus dicit corpora ita esse in loco, vt non pendeant à loco, cùm è contrario Deus ita sit in loco, vt non pendeat

pendeat à loco, ſed potius locus pendeat à Deo. Sed hoc dictum intelligendum eſt de corporibus, quæ ſunt infra cœlum, & quatenus naturaliter exiſtunt: nam alioqui falſum eſſet. Siquidem, vt ſæpe diximus, vltimum cœlum nõ eſt in ſpatio, vel loco aliquo, ſed eſt in ſeipſo, & in Deo: & ſicut vltimũ cœlum non eget vllo ſpatio, in quo ſit, ita poſſet ſine dubio Deus conſeruare alia corpora ſine ſpatio, tametſi naturaliter egeant ſpatio.

Neque mirum, aut durum videri debet, dictum Auguſtini non eſſe verum abſolutè, ſed ſolùm cum duabus illis limitationibus: id enim abundè ſufficit propoſito ipſius; ſolùm eũ docere volebat, Deum ita eſſe in loco, vt non pendeat à loco. Vt autem oſtenderet, quid ſit eſſe in loco, & non pendere à loco, explicuit per contrarium, quod eſt nobis notius, id eſt, per exempla corporum, quæ ita ſunt in loco, vt pendeant à loco: ad huius autem exempli veritatem, ſatis eſt, ſi quædam corpora non poſſint naturaliter exiſtere niſi in loco ſint. Atque hinc explicata manent illa alia verba: *Spacia locorum tolle corporibus, &c.*

ALTERA obiectio Philoſophica eſt: nituntur enim oſtendere deſtrui eſſentiam quantitatis, ſi alicubi ponatur, & tamen non occupet locum. Sic enim Caluinus argumentatur lib.4.Inſtit.cap.17.§.29. *Hæc eſt propria corporis veritas, vt ſpacio contineatur, vt ſuis dimenſionibus conſtet, vt ſuam faciem habeat: faceſſat igitur ſtultũ illud cõmentum, quod tam mentes hominum, quàm Chriſtum pani affigit.* SECVNDO Petrus Martyr in lib. contra Gardiner. obiecto 74. probat quædam eſſe ita intrinſeca rei, vt licet ſint poſteriora, tamen ſeparari nequeant vllo modo: *Nam facultas intelligendi eſt poſterior ipſa hominis eſſentia, cùm illa qualitas, iſta ſubſtantia ſit, & tamen nõ poteſt ſeparari ab homine facultas intelligendi; neq; enim homo erit, ſi ratione careat. Similiter quantitas eſt poſterior corporata ſubſtantia, et tamen ſeparari nequeunt, ſine interitu ſubſtantiæ. Sed occupare locum, eſt quædam intrinſeca proprietas quantitatis; ergo ſeparari non poterit à quantitate, licet poſterior ſit.* TERTIO idem ibidem argumentatur: *Non poteſt ſeparari quaternarius à modo quaternariy, ita vt exiſtat per modum vnitatis; ergo nec poterit linea, aut alia quantitas cõtinua ſeparari à modo ſuo, ita vt exiſtat non extenſè, ſed indiuiſibiliter.* Huc pertinet aliorũ etiam argumẽtum, quod

sit QVARTVM: *Non potest substantia existere nisi substantialiter; ergo nec quantitas, nisi quantitatiuè:* & aliud quod sit QVINTVM: *Non potest vllo modo spiritus indiuisibiliter existere per modum corporis diuisibiliter, & extensè, ergo nec potest corpus diuisibile existere vllo modo per modum spiritus indiuisibiliter.* SEXTVM: *Videtur implicare cõtradictionem, quod corpus trium cubitorum cõtineatur sub dimensionibus frustulum panis vnius digiti: nam si ita fiat, erit idem corpus maius, & minus; & proinde maius, & non maius respectu eiusdem.* SEPTIMVM: *Si corpus Domini suam habet in Eucharistia figuram, & partium distinctionem, & ordinem; ergo distant partes magis quàm pectus à capite. At distantia maior, & minor sumitur relatione ad locũ intelligi nequit: illa enim magis distant inter se, inter quæ maius interuallum interiectum est.* OCTAVVM: *De essentia quantitatis est habere partem extra partem; ergo vbi est vna pars non est alia: non igitur tota quantitas corporis Domini in eadem hostia particula esse potest.*

Sed hæc omnia solui possunt ex fundamentis iactis cap. Ad PRIMVM igitur Caluini argumentum Respondeo, illum admiscuisse vera falsis, vt aliquid dicere videretur. Nam quod ait ad corporis veritatem requiri, vt suas dimensiones, vel suam faciem habeat, verum est: neq; nos dicimus, Christi corpus in Eucharistia dimensionibus, aut facie carere. Quod verò addit, requiri etiam, vt spatio contineatur: falsum est, vt suprà ostendimus. Et sanè si ex tota hac aula, in qua nunc sumus, Deus totum aërem auferret, nec alium ingredi permitteretur, nos omnes retineremus dimensiones nostras, & faciem, & tamen nec spatio contineremur, nec vllus alterius faciem videret.

Ad SECVNDVM Petri Martyris dici posset, IN PRIMIS illa non esse similia, quæ ipse vt similia adducit. Nam replere locum est actus quidam, non potentia; at facultas intelligendi est potentia, non actus: & magis absurdum est, rem carentem potentia, quàm actione. Vnde nos qui dicimus quantitatem aliquando diuino miraculo non replere locum: tamen simul dicimus, illam ex se aptam esse replere locum, & repleturam, si suæ naturæ relinquatur.

DEINDE etiam respondeo, facultatem intelligendi per diuinam potentiam tolli posse, nec tamen inde sequi, vt homo desinat esse homo, sed tãtùm, vt desinat exercere, quæ homi-

minis sunt, quia instrumentis actionum humanarum careat: quemadmodum infantes, ac moriones homines sunt, quia rationabilem animum possident, licet non minus careant vsu intelligendi, quàm si facultatem illam penitus non haberent. Quod idem dico de substantia, & quantitate; licet enim naturaliter seiungi nequeant, tamen nullam inuoluit contradictionem, vt vnum sine altero sit.

Ad TERTIVM eiusdē respondeo, quaternarium non posse separari à modo quaternarij essentiali, sed posse ab accidentario, id est, nō potest fieri vt quaternarius redigatur ad essentiam vnitatis, ita vt quatuor homines sint vnus homo: sed potest fieri, vt redigatur ad locum vnitatis, ita vt quatuor homines occupent locum vnius hominis. Et eodem modo nō potest linea, vel corpus separari à modo suo essentiali, ita vt fiat in se indiuisibile, sed potest tamen separari à modo accidentario, ita vt non occupet locum diuisibilem.

Ad QVARTVM de substantia, quæ non videtur posse existere, nisi substantialiter, respondeo eodem modo, substantiam non posse separari à modo suo essentiali, quod fieret, si inhæreret in subiecto more accidentium: tamen posse separari à modo suo intrinseco, & proprio, sed non essentiali, qui est per se existere. Nam substantia humanitatis Christi, ab isto modo separata est, cùm existat in Verbo, & non habeat propriam subsistentiam: sic igitur & quantitas non potest existere nisi quantitatiuè, quantum ad essentialem modum, quia non potest existere sine extensione, & partium distinctione in se; tamen benè potest existere non quantitatiuè in ordine ad locum, vt sæpe diximus.

Ad QVINTVM de spiritu & corpore, Respondeo, ex eodem principio colligi posse, cur non possit spiritus extendi in loco, & possit corpus non extendi. Nam extendi in loco est effectus formalis extensionis in se; ideò enim potest aliquid extendi in loco, quia in se est extensum; non è contrario. Potest autem caussa formalis ab effectu separari, non contrà, effectus à caussa; quia caussa prior est, effectus posterior. Hinc igitur potest corpus in se extensum non extendi in loco, quia per hoc separatur tantùm caussa ab effectu: non autem potest spiritus in se indiuisibilis extendi in loco, quia per hoc poneretur effectus formalis sine caussa, & posterius sine priore; quod fieri nequit.

Ad SEXTVM respondeo, si consideremus dimensiones corporis Christi seorsim, & dimensiones hostiæ consecratæ, maiores multò esse illas, quàm istas; tamen si consideremus eadem corporis Domini dimẽsiones, vt sub specie panis inestimabiliter continentur, non esse maiores nec minores, quia non commensurantur illæ istis, sed existunt sine ordine ad locum eo modo ferè, quo anima est in corpore, quæ nec minor, nec maior corpore dici potest.

Ad SEPTIMVM respõdeo, distantiam, quæ est inter membra corporis, quatenus in se extensum est, non esse distantiam localem, sed alterius cuiusdam generis: dicuntur enim ea distare inter se, quæ non sunt immediatè coniuncta; & ea magis distare, inter quæ plura sunt interiecta, non interualla, sed membra. Quod perspicuè cernitur in corpore humano, quod supra cœlum collocatum esse cogitare possemus: in eo siquidem distarent pedes à capite, non per spacium locale, quod ibi nullum est, sed per interiectionẽ pectoris, aliorumque membrorum.

Ad OCTAVVM, quod omnium videtur esse difficillimum, ob ingenij humani imbecillitatem, respondeo, corpus quantum habere partem extra partem, si illud (extra) dicat habitudinem ad subiectum, non autem si dicat habitudinem ad locum. Et similiter cùm in argumento colligunt; Ergo vbi est vna pars, non est alia; dico rectè colligi, si illud (vbi) dicat situm internum partium in subiecto, nõ autem si dicat situm in loco; & hoc modo intelligitur quod ait Philosophus in praedicamento quantitatis, quandam speciem quantitatis constare ex partibus habentibus positionem; loquitur enim de positione in toto, siue subiecto, non de positione in loco.

SED contra solutionẽ quidam acutè instant; Corpus quantum habet partem extra partem in ordine ad totum seu subiectum; ergo & in ordine ad locum. Probatur consequentia. Nam pars corporis coexistit certæ parti loci: vel ergo cuidam parti loci coexistit alia pars corporis, vel non; si non, ergo quam in loco habet corpus illud partem extra partem, & proinde non est totum in qualibet parte: si coexistit, ergo cum inter se partes corporis coexistunt. At hoc fieri nequit, cum inter se distent, & vna sit extra aliam, vt dictum est.

RESPONDEO; Nego primam illam consequentiam. Ergo & in ordine ad locum habet partem extra partem. Ad probationem

tionem dico, duas partes corporis, coexistere eidem parti loci. Cùm infertur; Ergo coexistunt etiam inter se; dico coexistere etiam inter se in loco, non tamen in subiecto; cuius ratio est sæpe reddita, quia videlicet extensio, & distinctio partium in subiecto non impeditur, nec impediri potest, cùm sit essentialis; extensio & distinctio quoad locum, impediri possit, & reipsa impediatur à Deo, cùm corpus Domini in Sacramento manet. Sed de his satis.

CAPVT OCTAVVM.

Ostenditur Deum voluisse, et fecisse, vt reipsa corpus Domini in Eucharistia præsens adesset.

DEMONSTRAVIMVS hactenus, non esse impossibile DEO corpus Domini in Eucharistiæ Sacramento verè ac realiter constituere: sequitur vt videamus, an voluerit id facere. Et Sacramentarij quidem vno ore Deum noluisse dicunt, quidquid tandem de potentia sit: id verò non aliter probant, nisi quia non videtur id neque vtile, neque decens. At nos habemus omissis etiam Scripturis, & Patribus, testimonia credibilia nimis, & ad quæ nihil omninò respōderi possit ab iis, qui Christianæ fidei nomen dederunt.

AC PRIMVM quidem argumentum sumitur à natura, & cōditione hæresis. Illa enim tam aptè quadrat in opinionem Sacramentariorum, vt nulla sit in mundo hæresis, si illa non est hæresis. Quod si illa est hæresis, contraria erit veritas fidei, proinde veritas à Deo reuelata: atque ita cōstabit Deum hoc voluisse, & fecisse.

Conditio primaria hæresis est nouitas doctrinæ, vt veritatis Catholicæ antiquitas. Porrò nouitas his coniecturis conuincitur, si notari possint auctor, locus, tēpus, si incipiat cum paucis sectatoribus, si cum admiratione, & perturbatione fidelium appareat; & si ei cōtradicatur, ad iudicium & examen adducatur, & tandem à Concilio Episcoporum, & cōsequenter à populis fidelibus condemnetur. Id enim in omnibus hęresibus grauioribus inuenitur, vt in Ariana, Nestoriana, Eutychiana, Pelagiana, & similibus.

Iam sententia Sacramentariorum habet auctorem suum certū, Berengarium Turonensem natione, & Andegauensem

Archidiaconum. Id patet ex PASCHASIO, qui in lib. de verbis Institut. Sacramenti, affirmat suo tempore non defuisse aliquos, qui quæstiones mouerẽt de veritate corporis Domini in Eucharistia (fuerãt enim Ioannes Scotus, & Bertramus) tamen nullum fuisse, qui apertè negaret: *Et ideò*, inquit, *quamuis ex hoc quidam de ignorantia errent, nemo tamen est addubitans in aperto, qui hoc ita esse contradicat, quod totus orbis credit, et confitetur.* Hæc ille. Itaq; tẽpore Paschasij adhuc nullus fuerat, qui apertè profiteri ausus esset, non esse verè, & realiter Christi corpus in Eucharistia. Post Paschasij autem tempora nullus fuit ante Berẽgarium, qui apertè vel obscurè de hac re scripserit; sed ipse primus se doctorẽ noui dogmatis venditare ausus est. Quare Adelmannus Episcopus Brixienſis, & Hugo Episcopus Lingonensis in epistolis ad Berengarium ad eum scribunt tanquã primum assertorem eius hęresis, & seriò monent, ne Ecclesiam perturbet, & vt meminerit, quem enim habuerint Hæresiarchæ, qui ante eum fuerũt. Deniq; GVIDMVNDVS lib.3. non procul à fine: *Notissimum*, inquit, *est hoc tempore, priusquam Berengarius insanisset, huiusmodi vesanias nusquam fuisse.* Itaq; auctor notissimus est.

Tempus æquè notum; quippe ab Historicis, & Chronologis, aliisque scriptoribus eorum temporum annotatum. Scribit Sigebertus in Chronico, anno M. LI. cœpisse Berengarius nouo suo dogmate Gallias perturbare; quod idem indicant Lantfrancus, & Guitmundus, & alij, inter quos præcipuè legendus est Gulielmus Bibliothecarius Malmes Beriensis lib. 3. de gestis Anglorum, qui illo ipso tempore floruit.

Locus item notissimus; nam in Gallia cœpit suam hæresim prædicare, vt omnes citati auctores scribunt.

Paucitas sectatorum initio, describitur à Guitmundo lib. 1. vbi dicit, Berengarium cœpisse audiri à pauperibus scholasticis quibusdam, quos ille data stipe ad se alliciebat. Admiratio, & perturbatio Ecclesię, quæ est euidens iudicium nouitatis, describitur ab iisdẽ auctoribus, & præsertim ab Adelmanno in epist. ad Berengarium, & à Lantfranco initio libri contra Berẽgarium, vbi dicit lectam fuisse in Concilio Romano sub Leone IX. epist. Berengarij à se; in qua epistola cùm scriptum esset, panem & vinum Eucharistiæ esse tantummodò Sacramentum, omnes Episcopos miratos esse, quòd illa verba adhuc versarentur vsitatissimæ fidei Catholicæ Ecclesiæ.

Deni-

Denique contradictio, examen, iudicium, & condemnatio habentur ibidem. Sic enim scribit LANTFRANCVS: *Tempore S.Leonis Papæ delata est hæresis tua ad Apostolicā sedem. Qui cùm Synodo præsideret, ac resideret secum non parua multitudo Episcoporum, Abbatum, diuersiq; ordinis à diuersis regionibus religiosarum personarū, iussum est in omnium audiētia recitari, quas mihi de corpore, & sanguine Domini literas transmisisti.* Et infrà: *Intellecto, quod cōmuni de Eucharistia fidei aduersa sentires, promulgata est in te damnationis sentētia, priuans te communione sanctæ Ecclesiæ, quam tu priuare sancta eius communione satagebas.* Hæc ille.

Videmus igitur omnia signa nouitatis in opinione Berengarij reperiri: quorum ne vnum quidem in sententia nostra reperitur. Neque enim hactenus vllus hæreticorum dicere potuit, quis auctor fuerit nostræ sentētiæ: vnde etiam Berengarius vocabat eam sententiam vulgi, vt ibidem Lantfrancus testatur. Neque tempus, aut locum, aut paucitatem primorum sectatorum, aut admirationem populorum, aut deniq; vllum publicum iudicium contra eam proferre vnquam potuerunt aduersarij.

Et sanè non esse inuentum Papistarum (vt aduersarij nos vocant) sententiam nostram de Eucharistia, sed rem antiquissimam, patet euidenter ex consensu Græcorum. Græci enim à Romanis Pontificibus à longissimo tempore dissidere cœperunt, & proinde eorum noua dogmata non facilè recepissent; & tamen in hac re nunquam a Latinis dissenserunt, neque hoc tempore dissentiunt, vt ex censura Orientalium ad Confessionem Lutheranorum patet. Confirmatur hoc totum argumentum à facilitate sententiæ aduersariorum, & difficultate nostræ sententiæ. Nam cùm sententia aduersariorum sit facillima, & humanis sensibus accommodata, facilè potuisset occultè irrepere, & à plurimis continuò admitti, ita vt laterent signa illa nouitatis. At sententia nostra, quæ difficillima est, & repugnat sensibus, ac superat rationem, nō potuit occultè irrepere, nec potuit facilè tantæ multitudini persuaderi. Cùm ergo videamus in sententia nostra nulla apparere signa nouitatis, quæ tamen non potuit vllo modo occultè subintrare; & cōtrà inueniamus omnia signa nouitatis in sententia aduersariorū, quę tamen facilè potuisset occultè insinuari: euidenter sanè ostenditur nostram esse antiquissi-

mam, & proinde veram; contrariam verò nouam, & proinde falsam, & hæreticam.

ALTERVM argumentum veritatis fidei nostræ, est consensus Ecclesiæ. Nam habemus consensum Ecclesiæ tot Latinæ, Græcæ, Barbaræ. Scribit enim Paschasius in libro de Institut. Sacramenti, vbi explicat verba Domini: *Hoc est corpus meum*, nullum omninò fuisse, qui se Christianum diceret, qui negare auderet carnem Domini verè esse in Eucharistia. LANTFRANCVS autē de suo tempore sic scribit in extremo libro contra Berengarium: *Interroga vniuersos, qui Latinæ linguæ, nostrarúmue literarum notitiam perceperunt; interroga Græcos, Armenios, seu cuiuslibet nationis quos cumque Christianos, vno ore hanc fidem se testabuntur habere.* Nostro autem tempore tantus consensus erat in nostro orbe terrarum, antequam Carolstadius, & Zvvinglius apparere cœpissent, vt Zvvinglius scribat in commentario de vera, & falsa religione cap. de Eucharistia, se valde occultè initiò egisse, & cum paucis amicis contulisse negotium istud noui dogmatis proponendi: metuebat enim, ne omnes offenderet, cum nullum omninò sciret esse eius sententiæ, quam ipse inuehere in Ecclesiam cogitabat.

Hoc igitur consensu posito, necessariò sequitur, vt vel nostra sit vera fides de Eucharistia; vel nunquam fuerit Ecclesia in mundo; vel fuerit, sed perierit, vel manserit in solis Berengarianis; vel simul maneant Ecclesia Dei, & summum ac publicum sacrilegium, summaque & publica idololatria. Ecclesiam nūquam fuisse in mundo, pugnat cum Scripturis, & cum Symbolo, & à nullo vnquam vel hæreticissimo id fuit assertum. Ecclesiam fuisse, sed periisse omninò, pugnat cum apertissimis promissionibus Dei. Lucæ 1. *Regni eius non erit finis.* Matth. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Matth. vlt. *Et ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi.* Mansisse in solis Berengarianis dici non potest, quia tunc, ante Berengarium non fuisset. Nam saltem per annos ducentos ante Berengarium constat ex testimonio Paschasij, & omnibus historiis, totam Ecclesiam credidisse id, quod nos credimus. Deinde Berengariani paucissimi fuerunt, & vix alibi, quàm in Gallia, & breui tempore ad nihilum redacti. Et licet post annos circiter CCC. à Ioanne VVicleso, renouata fuerit hæresis Berengariana, tamen extra Angliam, & Bohe-

Bohemiam pedem non posuit;& in illis etiam locis,ita extincta fuit, vt annis circiter centum ante Zvvinglium nusquam fuerit. At Ecclesia semper viuit,semper conspicua est, nec potest(vt ista hæresis fecit)modò interire, modò renasci,nisi falsæ sint promissiones suprà citatæ. Denique Ecclesiam esse, & simul in summo errore,sacrilegio, & idololatria versari, nullo modo fieri potest: nam alioqui nulli hæretici essent extra Ecclesiam, & falsò Paulus diceret 1. Tim.3. Ecclesiam esse columnam,& firmamentum veritatis.

Videtur Petrus Martyr in sua precatione ad Deũ, qua concludit librum suum contra Stephanum Gardinerum, existimasse Ecclesiam veram esse posse, vbi hæresis, & idololatria regnent: sed ita aduersus eum pugnat illa ipsius precatio, vt mirum sit ipsum etiam non id animaduertisse. Sic enim alloquitur Christum: *Si desperata*, inquit, *est plaga, neque veritati tuæ in tua Ecclesia amplius futurus est publicus, & apertus locus, ad exercendum iudicium quamprimum venito.* Hæc ille; qua quidem precatione nullam vnquam stultiorem legi. Nam si per veritatem intelligit sententiam Zvvinglij, quam in toto eo libro asserere conatus est; fateri cogitur apud nos esse veram Ecclesiam Christi, & proinde se esse extra Ecclesiam: nostra enim Ecclesia est, in qua non permittitur locus sententiæ Zvvinglij. Si verò suum cœtum vocat Ecclesiam Christi; tum fateri cogitur, sententiam nostram de Eucharistia esse veritatem Dei: nam sententia nostra est, cui non datur locus in cœtu Zvvinglianorum. Quare quocunque se vertat,suo se gladio ferit: vt omittam,nimiam esse stupiditatem, dicere in Ecclesia Dei non dari locum veritati Dei. Vbi enim erit veritas Dei,si in Ecclesia Dei nõ est?Sed iusto iudicio Dei, qui Ecclesiam Dei perdiderunt, iam nec qualis illa sit, videre possunt.

Tertivm argumentum sumi potest à diligentia, quam Ecclesia adhibuit in præsenti controuersia examinanda, & à constantia in veritate retinenda.Si enim Ecclesia quęstionem discutere noluisset, aut leuiter discussisset: possent hæretici aliquem colorem obtendere, cùm dicunt Ecclesiam in errore versari. At nulla vnquam quæstio sæpius,ac diligentius examinata est.

Primvm discussa fuit in Concilio Romano sub Leone IX. & damnata hęresis Berengarij. Secvndo in Vercellensi,eo-

dem Leone præsente, ac præsidente, eadem quęstio discussa et eodem modo explicata: quò etiam Berengarius vocatus est, & cùm accedere noluisset, cum eius confœderatis, quiſe Berengarij legatos nominabant, disputatum est. TERTIO mortuo sancto Leone iterum in Concilio Turonensi præsidentibus legatis Victoris Papæ, qui Leoni successerat, cum ipso Berengario acerrimè disputatum, eoque conuicto & hæresim abiurante, eadem fides confirmata est. QVARTO cùm Berengarius ad vomitum rediisset, iterum Romæ in generali Concilio Nicolao II. præsidente, & Berengario præsente, eadem quæstio proposita, & discussa diligentissimè fuit, & rursus secundò Berengarius abiurauit, & librum ipse suum coram omnibus cremauit. Atque horum quatuor Conciliorum meminit Lantfrancus in lib. contra Berengarium, qui omnibus interfuit. QVINTO cùm Berengarius iterum secunda abiuratione contempta, ad suam hæresim rediisset, coactum est quintum Concilium Romæ à Gregorio Papa VII. & rursus quæstio discussa diligenter, & hæresis damnata fuit: vbi etiam Berengarius tertiò abiurauit; neque amplius defecit. Hinc Concilij non meminerunt Lantfrancus, & Guitmundus, quia nondum celebratum erat, cùm illi scriberent: sed meminit Thomas VValdensis tomo 2. de Sacramentis, cap. 4. SEXTO in Concilio amplissimo totius orbis sub Innocentio III. Romæ celebrato, iterum eadem hæresis damnata est. SEPTIMO eadem veritas explicata est in Concilio generali Viennensi, anno Domini M. CCC. XI. vnde exstat Clementina vnica de reliq. & vener. Sanctorum. OCTAVO idem factum in Concilio generali Romano sub Ioanne XXIII. anno Domini M. CD. XIII. vt testatur Ioannes Cochlæus lib. 1. historiæ Hussitarum. NONO idipsum actum est in Concilio Constantiensi propter hæresim eandem à Ioanne VViclefo renouatam. DECIMO in Concilio Tridentino nostris diebus propter Zvvinglianos, & Caluinistas: vt omittã Concilium Florentinum, & plurima alia, in quibus obiter idem est definitum.

Quæ cùm ita sint, quis poterit sibi persuadere, Deum permissurum fuisse, vt Ecclesia in hac re erraret? Quid enim fecerre debuit, & non fecit? congregauit homines doctos, rem excussit, Deum inuocauit, idque non semel, nec bis, sed sæpius. Quod si dubitare possumus an hac in re errauerit Ecclesia, de omnibus

omnibus aliis definitionibus contra varias hæreses dubitare poterimus:immò etiam,an Deus sit,siue an res nostras curet, dubitare poterimus;quid enim curat, si ista non curat?

Hvc accedit quòd Ecclesia Catholica semper in eadem sententia mansit, neque deterrita est ob argumenta varia, & difficilia, quæ vel Berengariani, vel postea VViclefistæ, vel Zvvingliani excogitauerunt:in omnibus enim citatis Conciliis eadẽ sententia inuenitur. Contrà verò aduersarij,nec vlla Concilia Episcoporum habuerunt,nec inter se vnquam conuenerunt. Scribit enim Guitmundus lib.1. & Algerus in Prologo librorum de corpore,& sanguine Domini,statim in ipso initio Berengarianæ hæreseos ortas esse sex diuersas opiniones,ac sectas,quas ipsi enumerant. Nostro autem tempore(vt suprà diximus)multò plures existunt, præsertim si coniungamus errores Lutheranorum cum erroribus Zvvinglianorum.

Qvartvm argumentum sumi potest à patronis sententię nostrę. Nam sententia nostra ab eo tempore,quo propter Berengarium clarissimè explicata est, id est, ab anno Domini M.LI. patronos habuit plurimos viros tam claros vitæ sanctitate,& miraculis,vt etiam ab hęreticis huius temporis sancti habeantur, & nominentur. In hoc numero sunt S.Anselmus, S.Bernardus,S.Malachias, S.Dominicus, S.Franciscus, S.Antonius de Padua, S.Petrus Martyr, S.Thomas, S.Bonauentura,S.Nicolaus Tolentinas,S.Ludouicus Rex,S.Bernardinus, S.Vincentius, S.Antoninus, S.Franciscus Paulanus, & alij plures. Istivero sancti, & amici Dei fuerunt, & cum Christo nunc in cœlis regnant:nam præter commune Ecclesiæ testimonium, omnes miraculis claruerunt, & aliqui eorum pluribus, & certioribus, quàm vlli ferè veterum; vt Bernardus, cuius miracula præ multitudine numerari non possunt; vt Vincentius, in cuius canonizatione dicuntur certis testibus probata plusquam octingenta miracula; vt Franciscus,cuius etiam propè innumerabilia,& maxima narrantur à S.Bonauentura. Sunt autem hæc miracula certiora, quàm veterum Sanctorum, quia Ecclesia his posterioribus seculis non solet referre in numerum Sanctorum aliquos, nisi miracula certissimis testibus comprobentur,quod olim nõ fiebat. Et deniq; aliquos horum,vt Bernardum,Franciscum,Dominicum sanctos esse fatentur etiam aduersarij.Lutherus in lib. de captiuit. Babyl.cap. de Eucharistia, Thomam Aquinatem vocat sanctũ. & cap. de Baptismo, sanctos vocat Bernardum,

Domi-

Dominicum, & Franciscum. Philippus Melanchthon in Apologia Confession. art. 4. & 5. & 27. sanctos vocat Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciscum. Et Petrus Martyr in comment. 3. cap. 1. ad Cor. in illud: *Dies enim Domini declarabit*, saluatos affirmat eosdem. Caluinus in Instit. cap. 10. & 11. Bernardum pium scriptorem vocat. Hos autem in nostra sententia de Eucharistia fuisse, tum ex libris eorum constat, tum ex eo, quod omnes Romanis Pontificibus adhæserunt; tum denique quia Romana Ecclesia nunquam eos in Sanctorum catalogum retulisset, si in tanta re ab illa dissensissent.

AD HAEC extra controuersiam est, sanctos, & amicos Dei esse non posse, qui vera fide carent; cùm sine fide impossibile sit placere Deo, Hebr. 11. & cùm iustus ex fide viuat, Hebr. 10. ET deniq; non est vllo modo credibile, Deum, qui sanctis illis dedit spiritum Prophetię, & reuelauit plurima etiam non necessaria, tanquam amicis, noluisse saltem alicui eorum reuelare veritatem huius rei tam necessariam.

NEQVE potest dici sanctos istos excusari posse, licet errauerint, quòd in re parui momenti, aut in re nondum explicata, & definita, aut certè non pertinaciter, sed simpliciter, & ex ignorantia lapsi fuerint. Nam INPRIMIS res grauissima est, & in qua vel summa pietas, & religio, vel summa impietas, idololatria, & sacrilegium continetur. DEINDE res tractata, discussa, & definita iam erat in multis Conciliis, vt diximus, & inter hæreticos iam numerabantur, qui aliter sentiebant. DENIQVE ipsi homines sancti non simpliciter hoc asseruerunt, sed ferè omnes contra hæreticos propugnârunt; vel libris, vel concionibus, vel etiam disputationibus cum hæreticis habitis. Quare necesse est omninò aut veram esse sententiam nostram, aut homines illos hæreticos, & inimicos Dei fuisse, neque aduersarij nostri vnquam inter se conciliabunt ista dicant viros illos sanctos fuisse, & in errore grauissimo versatos, atque ideò idololatras, & sacrilegos tota vita sua fuisse.

QVINTVM argumentum sumitur ab auctoribus, & patronis contrariæ sententiæ: tales enim fuerunt, vt nullo modo probabile sit, Deum per tales homines Ecclesiam suam corrigere, vel reformare voluisse. Etsi enim Deus eligere solet aliquando homines simplices, ignobiles, imperitos, vt per eos magnalia sua operetur; tamen ipse eos instruit diuina sapientia, charitate, dono miraculorum, & similibus ornamentis,

tis, vt homines ceteri tutò credere possint illos à Deo missos. Tales fuerunt Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Institutores Ordinum religiosorum, & alij similes.

Inspiciamus nunc qualis fuerit Berengarius, quem parentem suũ agnoscit Caluinus, in vltima admonitione ad VVestphalum, vbi dicit se non ægrè ferre, quod sententiam suam olim in Berengario damnauerit Nicolaus Papa in Concilio Romano, & Gregorius VII. in Concilio Vercellensi, sed contrà potius suspectam sibi futuram fuisse, si Romani Pontifices illam approbassent.

Iste igitur Berengarius multis modis insignis fuit. PRIMO præuisus fuit diuinitus. Nam vt scribit Gulielmus Bibliothecarius in li. 3. de gestis Anglorum, S. Fulbertus Episcopus Carnotensis in extremis agens, cùm inter alios, qui illi morienti aderant, Berengarium tunc adolescentem, & nondum Hæresiarcham vidisset, iussit eum expelli, protestatus videre se immanem Dæmonem prope illum, qui etiam blando anhelitu multos ad eum allicere videbatur. Quæ sanè visio apertè significauit Berengarium opera Diaboli plurimos per nouam hæresim seducturum. In quo Berengarius æqualis Ario dici potest; nam Arij futuram hæresim S. Antonio Deus præmonstrauit, vt in eius vita testis est Athanasius. Solet enim Deus grauissima mala vt iustissimo iudicio suo interdum permittere, ita etiam ex magna sua misericordia præsignificare, vt homines sibi caueant, & minus inde lædantur.

SECVNDO excellit Berengarius in periuriis, & inconstantia. Nam (vt suprà diximus) ter diuersis temporibus hæresim abiurauit, ac proinde bis periurus fuit; ideò enim ter abiurare coactus est, quia post primam abiurationem bis periurus fuit, cùm in hæresim relapsus esset: tandem tamen Catholicus obiit, vt idem Gulielmus ibidem refert.

Fuit PRAETEREA Berengarius, (vt patet ex 1. libro Guitmundi, qui eius vitam breuiter describit) supra modum superbus, & arrogans, & ex ipsa superbia occasionem accepit noui dogmatis promulgandi. Nam prima illi controuersia cum Lantfranco fuit de rebus ad Dialecticam pertinentibus; sed cùm ab eo superari, & ab auditoribus quotidie magis ac magis deseri se videret, ignominiam illam non ferens, Dialectica omissa, ad Theologiam se transtulit: & quia malebat (vt ait Guitmundus) cum aliqua hominum admiratione esse hæreticus,

ticus, quàm in oculis Dei occultè Catholicus viuere, ta di-
gentissimè sectabatur, quæ noua & inaudita ceteris essent.
Inde ergo initium hæresis.

ACCEDIT ad hæc, quod præter hanc sententiã de Euchari-
stia, duas alias promulgauit, quas ne ipse quidem Caluinus
negaret hæreses esse. Docuit enim, vt ibidem Guitmundus
testatur, legitima Matrimonia destrui posse, ac licere omni-
bus fœminis vti, & non esse infantes baptizandos; quæ duo
Anabaptistis huius temporis, Caluinus, & Lutherus dam-
nant. Quis igitur credat voluisse Deum per hominem in-
roneum, aduersariorum etiam iudicio, atque adeò manifi-
stè hæreticum, Ecclesiam illustrare & reformare?

De sectatoribus Berengarij scribit ibidem Guitmundus,
homines sceleratos ad eum concurrere solitos, qui lætabun-
tur se magno metu liberatos, cùm intelligerent Eucharistiam
non esse rem tam diuinam, vt propter eius perceptionem a
sceleribus, & flagitiis se continere deberent.

Iam de VViclefo, de Carolostadio, Zvvinglio, Calvino,
Petro Martyre, & aliis huius hæresis patronis, nimis longum
esset, quales fuerint, explicare. Illud constat, neminem ipso-
rum vllum vnquam miraculum edere, aut signum vllum ab
Apostolatus ostendere potuisse.

POSTREMVM argumentum sumitur à miraculis, quæ in
confirmatione huius veritatis facta sunt; qualia hæretici pro
suo errore, neque à Deo, neque à Dæmone extorquere potue-
runt. Nam nec Deus testis mendacij esse potest, nec permis-
hactenus hæreticis, vt saltem opera Diaboli, si non vera, ali-
tem apparentia miracula facerent. Multa referuntur miracu-
la circa Sacramentum Eucharistiæ à Ioanne Garetio in lib. de
vera præsentia corporis Domini, & à Tilmanno Brendelen-
chio toto lib.1.sacrarum collationum. Septem mihi videntur
ad rem nostram maximè facere.

PRIMVM est in vita B.Gregorij à Paulo Diacono scripta,
& in lib.2.cap.41. vitæ eiusdem Gregorij per Ioannem Diaco-
num scriptæ. Summa historiæ hæc est. Cùm S.Gregorius Eu-
charistiam populo distribueret, venit ad mulierem, quæ furti
panem, qui in altari fuerat consecrandus, suis manibus fere-
rat. Cùm ergo illi S.GREGORIVS diceret: *Corpus Domini no-*
stri IESV CHRISTI *custodiat animam tuam*; illa Diabolo
tentante subrisit, & Pontifex manum retraxit, & particulam

in altari reposuit. Deinde completis solenniis interrogauit mulierem coram populo, cur in tam tremenda actione risisset. Illa diu mussitans tandem respondit, recognouisse se panem, quem suis manibus fecerat, atque inde credere non potuisse corpus Domini reuera esse. Tum S. Gregorius à Deo petiit, & impetrauit, vt etiam specie externa panis, in carnem mutaretur; quo facto, tàm illam ad fidem reduxit, quàm totum populum confirmauit.

ALTERVM miraculum exstat apud Paschasium in lib. de corpore Domini, cap. 14. vbi refert Presbyterum quendam valde pium & sanctũ, optasse aliquando videre corporalibus oculis speciem eius, quem certa fide credebat sub speciebus panis, & vini latere: & tandẽ quod petebat obtinuisse, ac vidisse Christi corpus in forma humana, sed puerili, quod etiam ipse petierat. Vt enim eo loco idem Paschasius refert, duplici de caussa Deus hæc miracula facere solet, vel ad dubitantes in fide confirmandos, vel ad consolãdos eos à quibus ardenter amatur.

TERTIVM est S. Malachiæ, quod refert Bernardus in eius vita. Cùm enim Clericus quidam aliquando dicere præsumpsisset, in Eucharistia solum esse Sacramentum, non corporis veritatem, S. Malachias secretò, ac sæpe eum conuenit, & admonuit: non resipiscentem adducit in conuentum Clericorum, ibiq; data facultate pro suo errore dicendi, cum illo disseruit, eumque apertissimè confutauit. Nondum ad mentem redire volentem, coram omni populo publicè arguit, hæreticumque denunciat, & cum aliis Episcopis, qui fortè aderant, anathemate ferit. Sed cùm adhuc ille furens diceret, omnes fauere homini, se autem solum non accipere personas, nec deserere veritatem, S. MALACHIAS dixit: *Dominus faciat te veritatem fateri, vel ex necessitate.* cui ille respondit, *Amen.* Sed ecce die eodem corripitur grauissimo ac lethali morbo, redit ad mentem, reconciliatur Ecclesiæ, expirat. Poterátne clarius Deus ostendere à qua parte sit veritas?

QVARTVM est ipsius S. BERNARDI. Nam vt scribitur in eius vita li. 2. cap. 3. Mediolani præsente populo innumerabili inter Sacramentorum celebrationem curauit Dęmoniacam, cuius sanitas desperata iam videbatur. Siquidem multos annos Diabolus eam possederat, & oculorum, aurium, ac linguæ vsum illi eripuerat; ipsam etiam linguam in morem promuscidis elephantinę illi extenderat, vt monstrum horribile,

non

non mulier videretur. Igitur sacram hostiam patenæ impo-
tam super caput Dæmoniacæ tenens, atque in hunc modu
loquens, Diabolũ expulit: *Adest, inique spiritus, index tu*
adest summa potestas: iam resiste si potes: adest ille, qui pro
stra salute passurus, Nunc, inquit, princeps huius mundi eiec
tus foras. Hoc illud corpus, quod de corpore Virginis sumpt
est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo tacu
quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit
cœlum. In huius ergo maiestatis terribili potestate, tibi spiritu
malignè præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens, contingere
eam deinceps non præsumas. Hæc ille. Vbi sicut fides veritatis
Deo exaudiri meruit; ita prorsus deceptionis, & erroris auctor
dici posset (quod absit) Deus, si falsum esset quod S. Bernardus
dixit, & tota Ecclesia credit.

QVINTVM est S. ANTONII de Padua, quod insignet
nec tamen à Ioanne Garetio, vel Tilmanno Brendebach
annotatum. Describitur in eius vita apud Surium, tomo 2.
S. Antonino in summa historiali, par. 3. tit. 24. cap. 3. § 2. Dis
tante S. Antonio de veritate corporis Domini in Euchari
cum hæretico quodam in partibus Tolosanis (siquidem
tempore Albigenses vexabant Ecclesiam, qui cum aliis pl
mis hoc etiam errore infecti erant) petiit hæreticus ab A
nio, quem nouerat dono miraculorum præditum esse, a
modi signum: *Habeo*, inquit, *iumentum, cui per integrum
duum cibum non dabo. Exacto triduo adsis tu cum Sacram
ego adero cum iumento, atq; ante illum hordeum effundam
iumentum hordeo derelicto ad Sacramenti Generationem
cesserit, credã.* Factum est vt ille voluit, & triduo exacto S. A
tonius, turbis fidelium comitatus, & venerabile Sacram
tum manu tenens, sic ad iumentum loquutus est: *In Virtu
& nomine Creatoris tui, quem in manibus, licet indignus, v
raciter teneo, tibi dico animal, & præcipio, vt confestim
humiliter modo tuo, & ei reuerentiam exhibeas: vt ex hoc
gnoscat hæretica prauitas, quod omnis creatura suo subdit
Creatori, quem sacerdotalis dignitas iugiter tractat in alta
His verbis prolatis, iumentum hordei ante se effusi & f
oblitũ, ad Sanctum occurrit, & capite inclinato, ac genib
curuatis, eo modo quo potuit, Dominum adorauit, & hæ
ticum confutauit.

SEXTVM narrat Thomas VValdensis testis oculatus, tom

2.cap.63.Scribit enim sartorem quendam hæreticum publicè in Ecclesia S.Pauli Londini in iudicio coram Archiepiscopo & aliis Prælatis constitutum, dixisse, digniorem esse araneam cultu, ac reuerentia, quàm Eucharistiam; & continuò de alto tecti culmine horribilem araneam directo filo ad os eius properasse; ac vix multorum manibus prohibitam, ne ingrederetur.

SEPTIMVM narrat Tilmannus Brendebachius lib.7. sacrarum collationum, cap.60. quod quidem in illis partibus, vbi contigit, dicit esse notissimum, & celebertimum, ac non solùm soluta oratione, sed etiam carmine conscriptum. Eius hæc est summa. Anno Domini M. D. LXI. die 8.Aprilis, feria 2. Paschæ tribus horis ante meridiem, Nouiomagi, quod oppidum est in Geldria, Parochus quidam nomine Antonius VVorstius, completis Missarum solenniis, venerabile Sacramentum ad fœminam ægrotam de more Catholico deferebat. Casu accidit, vt tempore eodem ad ianuam tabernæ, iuxta quam Parocho transeundum erat, duo iuuenes consisterent, Nouiomagensis vnus, alter Traiectensis, qui oua Paschalia in manibus habentes, inter se contendebant, vter celerius ouum deglutiret. Interea Parocho propinquante Traiectensis blasphemus, & irrisor tanti mysterij, & vt apparet, hæreticus Caluinista, sodali suo dixit, se multò citiùs ouum suum deuoraturum, quàm muliercula Deastrum illum: & continuò ouum in os iniecit. Sed ouum in medio gutture constitit, & cùm ille suffocari se sentiens vndique circumspiceret, vidit candelam sebaceam ex pariete dependentem, eaq; arrepta, atq; in os iniecta, vt ouum detruderet, ita hęsit totum sæuum in ouo, vt nudum filum, seu stamen candelæ miser extraxerit; tum demum concidit, & in Æthiopum nigredinem mutato vultu, elisoq; gutture expirauit. Repertum est autem postea ouum instar tuberis in altera parte colli, non in gutture, vt par erat. Ita nimirum Christus, nõ Deastrum, sed verum Deum se esse demonstrauit. Sed de his hactenus.

Ad hoc argumentum ex miraculis Petrus Martyr breuiter respondet in lib. contra Gardinerum, obiecto 158. esse meras prestigias ista, quę à nobis dicuntur miracula. Id verò probat, quia Irenæus lib.1.cap.9.testatur, Marcum Hæresiarcham, & Magum præstigiis quibusdam solitum fuisse in sua Eucharistia efficere, vt in calice cruor appareret.

AT quænám est ista consequentia? Marcus Hæresiarcha, Magus præstigiis cruorem in calice apparere faciebat; ergo S. Gregorius vir sanctissimus, S. Bernardus, S. Antonius, & alii quos sanctos fuisse etiam hæretici confitentur, non nisi præstigiis miracula circa Eucharistiam fecerunt. Sanè si ita licet argumentari, poterimus etiam hoc modo colligere; Magi Pharaonis per incantationes, conuertebant virgas in dracones, & aquam in sanguinem; ergo & Moses cùm similia faceret, per incantationes faciebat: & breuiter omnia miracula Christi, & Apostolorum calumniari possemus.

Dico SECVNDO, responsionem Petri Martyris vtcumque aptari posse ad miracula, quæ fiunt, cùm exterius in Eucharistia apparet caro, vel aliquid eiusmodi; at nullo modo aptari posse ad ea miracula, quæ consistunt in interitu hominum, qui est tertium & septimum à nobis recitatum: illæ enim vera mortes fuerunt, non simulatæ, ac fictæ.

Dico POSTREMO, in hoc mysterio maximè locum habere dilemma Augustini lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 5. Nam aut facta sunt miracula ad hoc mysterium confirmandum, aut non sunt facta. Si facta sunt, credamus igitur, quod tot miraculis confirmatum est. Si non sunt facta, hoc ipsum est summum miraculum, quod sine miraculis res tam difficilis credi potuerit à tot Philosophis, atq; à toto orbe terrarum. Nam sententia aduersariorum, quæ facillima est, non est mirum, absq; vllis miraculis admittatur: nostram autem sententiam, quæ non modò cum sensibus, sed etiam cum ratione pugnare videtur, quis credat tantæ multitudini, sine multis, magnisque miraculis persuaderi potuisse, nisi vt dixi, hoc ipsum summum miraculum esse dicatur?

CAPVT NONVM.

Soluitur obiectio deprompta ab inutilitate realis præsentiæ.

DVAE sunt, vt suprà diximus, obiectiones aduersariorum. PRIMA est eiusmodi: Deus nihil frustra facere solet. At frustrà poneretur in Eucharistia vera corporis Domini præsentia, cùm satis sit, si eam illic habeamus in signo. PRIMO, quia finis, ac fructus Eucharistiæ est, nutrire animas. Non minus autem nutrit

animas Christus in symbolo existens, quàm reipsa delitescens in pane. Animæ enim nutriũtur fide, & charitate: fides autem, & charitas tàm bene possunt complecti Christum in cœlo, quàm in Eucharistia. Caluinus lib. 4 Instit. cap. 17. §. 32. *Fidem, inquit, nos ista, quam enarrauimus, corporis participatione non minus lautè, affluenterq; pascimur, quàm qui ipsum Christum è cœlo detrahunt.* Similia habet Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, obiecto 52. & 60. vbi etiam addit Scripturæ testimonium. Nam Ioan. 16. Dominus ait Apostolis: *Expedit vobis, vt ego vadam: Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.* Non erat igitur vtilis Apostolis corporalis Christi præsentia, alioqui expediuisset ipsum manere cum eis, nõ autem ab eis recedere. At non potest esse vtilior corporalis Christi præsentia in Eucharistia, quàm esset illa eadem cum Apostolis manifesta, & visibilis: igitur si illa inutilis erat post certum quoddam tempus, quantò magis ista inutilis erit?

Secvndo, Baptismus confert gratiam, regenerat animam, ac proinde vitam spiritualem confert, licet non transmutetur aqua in Christum, vel Spiritum sanctum, sed vera & sola aqua maneat, vt antea erat: cur ergo non poterit Eucharistia conferre gratiam, & vitam iam acceptam conseruare, & augere, etiamsi non mutetur panis in carnem, sed verus & solus panis maneat, vt antea erat?

Tertio, ista præsentia Christi inuisibilis est, immò nullo sensu, ac ne ipsa quidem mente perceptibilis, nisi per fidem. At fides non egebat ista præsentia, vt Christum apprehendere posset: nihil igitur confert præsentia ista Christi in Eucharistia.

Qvarto, qui sola fide in symbolo Christum recipiunt, fructũ passionis Domini sine dubio consequuntur: qui Christum reipsa in Eucharistia sine fide percipiunt, nullum fructum consequuntur.

Qvinto, argumentatur Caluinus contra VVestphalum: *Ista præsentia realis plus incommodi, quàm commodi adfert: nam facit, vt corpus Christi sit commune piis, & impiis, quod certe incommodum est non leue. Et præterea breuissimo tempore nobis adest, nimirum quandiu species illæ conseruantur; quod exiguum commodum est: igitur inutilis est ea præsentia.*

Respondeo, ista argumenta leuissima sunt. Ad Primvm negari potest consequẽtia, & antecedens. Consequentia enim

illa si quid probat, solùm probat, non fuisse necessarium ab
solutè, vt in Sacramento reipsa corpus Domini poneretur, sed
non probat nõ fuisse vtile, vel frustrà poni. Id enim omne vtile
est, & non frustrà fit, per quod nobis aliquid boni conferri
licet illud ipsum alia via conferri potuisset. Id verò manifestè
colligitur ex multis similibus. Nam eodem modo argumen-
tari possemus in mysterio Incarnationis: Poterat Deus sine
Incarnatione Filij nos liberare; frustrà igitur Deus homo fa-
ctus est. Item poterat Christus homo, per quodcunque opus
bonum nobis reconciliationem apud Patrem mereri; frustrà
igitur labores, & dolores sustinuit. Item poterat vna san-
nis gutta nos redimere; quorsum igitur tot ludibria, verbera,
vulnera, & sanguinis totius effusio? Item poterat sine delen-
su ad Inferos sanctos Patres inde eruere, Dæmones alligare,
aliaq; id genus operari solo imperio; quorsum igitur illa de-
scensio? Deniq; poterant ægroti sola fide in Christum sanari
sine contactu manuum, vel fimbriæ eius; quorsum igitur Do-
minus manus imponebat? quorsum illi tanto studio ad fim-
briam accurrebant? Atque id genus infinita exempla possem
adferre. Sic igitur non sequitur frustrà corpus Domini reip-
in Eucharistia exhiberi, etiamsi eundem fructum ex solo sym-
bolo per fidem recipere possemus.

Deinde nego eundem fructum recipi ex solo symbolo
per fidem. Nam Primvm magis excitatur fides, charitas, de-
uotio, pietas, reuerentia, cùm cogitamus reipsa nobiscum
vniri Christum, quàm si solum in cœlo eum sedere credamus.
Et hoc experimentum ipsum abundè testatur: longè enim
aliter afficiuntur pij fideles erga venerabile Sacramentum,
quàm erga imagines Saluatoris, quæ sunt mera Christi sym-
bola. Deinde Christus ipse dum nobis reipsa coniungitur,
multa nobis largitur, quæ non largiretur sine ista coniun-
ctione, etiamsi posset. Quemadmodum omnes, quotquot
tangebant eum, curabat ab omnibus languoribus, quos cum
non curasset, nisi eum tetigissent; vt infinitos alios, qui eum
non tangebant, non curabat: & tamen quis negat potuisse
eum sine illo contactu omnes curare? Sæpe etiam Principes
carceres inuisant, multos liberant, quos alioqui non liberas-
sent, tametsi possent solo imperio omnes liberare sine ista
carceris visitatione.

Ad locum Euangelij dantur à Patribus duæ expositiones

neutra nobis aduersatur. VNA est Augustini tract.94.in Ioan. & Bernardi sermon.3.de ascensione Domini, qui dicunt Apostolos allectos dulcissima Christi consuetudine amasse illum humano quodam amore, dum is in terris degeret: sed oportuisse eos abstrahi, & quasi ablactari ab humana illa consolatione, vt ad amorem spiritualem Christi proueherentur. Quę expositio nostræ sententiæ non aduersatur, quia præsentia Christi in Eucharistia cùm sit inuisibilis, non conciliat amorem humanum (nec enim illum videmus, aut audimus, aut cum eo versamur, vt Apostoli faciebant) sed planè diuinum, & spiritualem: quare præsentia ista solùm prodesse, non autem obesse vllo modo potest.

ALTERA expositio est Græcorum, Cyrilli lib.10. in Ioan. cap.32. & Theophylacti in cap.16.Ioan. qui dicunt expediuisse, vt Christus recederet, non quia præsentia eius corporalis vnquam possit esse inutilis, sed quia vtilior erat Apostolis & nobis omnibus, eius recessus per mortem, & ascensionem in cœlum, quàm conuersatio illa in terris. Deus enim constituerat non mittere Spiritum sanctum, nisi prius sacrificium crucis perageretur, & nisi dispensatio Christi per eius Ascensionem compleretur. Itaque non impediebat aduentum Spiritus sancti præsentia corporalis Christi, sed impediebat decretum illud Dei, quo statuerat, vt mors, & ascensio Christi præcederent.

Ad SECVNDVM argumentum concedo, potuisse Deum, per Sacramentum Eucharistiæ etiam sine reali præsentia corporis Domini conseruare, & augere in nobis vitam spiritualem in Baptismo acquisitam; sed non ideò inutilis est ea præsentia. Nam etiam potuisset Deus sine symbolis aquæ, & panis, id est, sine Sacramentis sensibilibus, Baptismi & Eucharistiæ eandem nobis gratiam conferre, quam per ea symbola confert: & tamen non dicunt aduersarij inutilia esse symbola externa aquæ, & panis.

ADDE, quòd non est eadem ratio Baptismi, & Eucharistię. Nam Baptismus nihil est aliud, nisi Sacramentum regenerationis: Eucharistia autem non est solum Sacramentum refectionis, seu mutationis, sed præterea est memoriale omnium miraculorum, & quasi compendium vitæ, passionis, & resurrectionis Domini, iuxta illud Psal.110. *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus, escam dedit timen-*

timentibus se. Quare debuit esse res plena miraculo, non autem simplex aliquod symbolum, vt non esset inferior, sed superior Mannę Iudæorum, quod similiter fuit memoriale mirabilium, quæ in deserto Hebræis contigerunt. DEINDE testimonium, & quasi pignus amoris Christi ergo sponsam suam Ecclesiam: & ideò sicut amor ille est infinitus, & potentia ipsius Christi est infinita, ita debuit hoc pignus supra modum esse mirabile. De qua re multa præclara exstant apud Chrysostomum, homil. 24. in priorem ad Corinthios & alios. TERTIO est caussa, & quasi semen resurrectionis corporum nostrorum, idque per contactum, & cõiunctionem corporum gloriosi cum corporibus nostris mortalibus, vt supra erat Ireneo, Hilario, Cyrillo, aliisque Patribus demonstratum est. DENIQVE est sacrificium religionis Christianę (velint nolint hæretici) & quia sacrificium Christianorum impletium et debuit figurarum veterum, & proinde præstantius sacrificiis omnibus Hebræorum, non potuit in solo pane, & vino constitui, quę sunt longè inferiora vitulis & arietibus, sed necesse fuit ipsum verum Domini corpus in hoc sacrificio contineri, vt eo modo veritas imagini, & exemplar figurę, & corpus umbræ quàm aptissimè responderet.

Ad TERTIVM nego, corpus Domini in Eucharistia non percipi, nisi fide. Nam etiamsi in propria specie, & immediatè non attingitur ab vllo sensu, nec ab ipsa mente, nisi per fidem; tamẽ in specie aliena, & mediatè attingitur oculis, manibus, lingua, & ipso etiam pectore. Quomodo etiam interdum salluberrima pharmaca ita inuoluta dantur ægrotis in variis tegumentis, vt nullo sensu immediatè percipiantur, & tamen quia ipsa reuera ad stomachum penetrant, vtilissima sunt.

Ad QVARTVM concedo, sola fide sine reali præsentia corpus Domini apprehensum prodesse; & contrà solo corpore per realem præsentiam acceptum nihil prodesse: sed nego inde sequi, realem præsentiam, & corporalem perceptionem inutilem esse. Nam etiamsi ista sine fide non prosunt, & fides sine istis prodest: magis tamen prodest fides cum istis, quam sine istis. Quemadmodum opera bona sine fide non prodesse, fides autem sine operibus prodest, cùm quis videlicet ab operibus legitimè impeditur. Et tamen plus prosunt opera bona cum fide, quam sola fides: & B. Mariæ nihil profuisset Christum corpore concipere, & parere, nisi etiam mẽte per fidem

& charitatem eundē concepisset: & contrà multum profuisset sola mente concipere, licet eundem corpore non concepisset. Et tamen quis dicere auderet, non magis ei profuisse mente & corpore Christum, quàm sola mente concipere?

Ad VLTIMVM dico, nullum incommodum, sed maximum commodum consequi ex reali præsentia: nam non læditur corpus Domini ex eo, quod impiis communicatur; & in eo demonstratur summa Dei charitas. Quamuis autem breui tempore intra nos Dominū habeamus, tamen breui illo tempore maxima dona nobis largitur; alioqui etiā breui tempore tangebant fimbriam Christi multi ægroti, qui tamen ex eo contactu curabantur.

CAPVT DECIMVM.

Soluitur altera obiectio, quæ sumitur ab indignitate rei.

ALTERA, eaq; postrema hæreticorum obiectio ab indignitate rei sumitur. Scribit enim Caluinus lib.4.Instit.cap.17.§.32.absurda oportere reiicere, quæ cœlesti Christi maiestate indigna sunt. Quæ autem illa sint absurda, ipse eo loco non dicit: sed ab aliis ista ferè enumerari solēt; quòd oportebit concedere Christum in terram cadere, dentibus atteri, in ventrem, & in secessum ire, à muribus corrodi, vel etiam deuorari, putrescere, vel acescere, denique etiam cremari. Quæ omnia, & nunc ab hæreticis obiiciuntur, & olim à Berengarianis obiiciebantur, vt patet ex Guitmundo, lib.2.& ex Algero, lib.2.cap.1.

SED respondemus, quod ad similia obiecta veteres Patres maiores nostri responderunt. Neque enim solùm hoc mysterium, sed omnia ferè alia Iudæi, pagani, hęretici tanquam indigna, & stulta irriserunt: de quibus AVGVSTINVS in epist. 49.ad Deogratias, quæst.6. *In ipsum*, inquit, *Christum non crederemus, si fides Christiana cachinnum metueret paganorum.*

Ac PRIMVM apud Iudæos Saducæi ipsi Christo quęstionem ridiculam proponere ausi sunt contra resurrectionem, vt ex absurditate, quæ inde sequebatur, concluderent, nullam futuram esse corporum resurrectionem. Videtur enim sequi, vt si mulier aliqua hîc habuerit septem viros per mortem sibi inuicem succedentes, in altera vita, aut pro vxore litigent, aut vna sit vxor septem virorum simul. Eodem modo Marcionistę

apud Tertullianum in libro de resurrect. carn. & Origenis apud Hieronymum in epist. ad Pammachium contra errores Ioannis Hierosolymitan. vt resurrectionem carnis explodi rent, argumēta petebant ab absurdis: quia si erunt tunc sexus distincti, erit etiam procreatio, erunt nutrices, & obstetrices; si venter & palatum, erunt etiam cibi, erunt egestiones, erunt latrinæ, &c. DOMINVS autem respondit: *Errat, non scientes Scripturam, & virtutem Dei: in resurrectione enim neq; nubent, neq; nubentur*, Matth.22. QVOD idem nos hæreticis dicere possumus; Erratis, ignorantes Scripturam, & virtutem Dei. Christus enim verè in Sacramēto existit, sed non modo lædi potest; proinde non cadit in terram, non teritur, non roditur, non putrescit, non crematur: ista enim in speciebus illis recipiuntur, sed Christum nō afficiunt, licet connectæ sint species illæ cum Christo. Ipsa quoq; Diuinitas omnino vbiq; est præsens, & tamen nec sordescit in sordibus, nec crematur in flammis, nec putrescit in putrescentibus rebus.

DICES, si verè corpus Domini in Eucharistia est, cadente Eucharistia in terram, non cadit corpus Domini; ergo separatur in illo casu corpus Domini ab Eucharistia, & vnum manet in terra, alterum in altari, vel in manibus eius, cui cecidit Eucharistia.

RESPONDEO, Corpus Domini non separatur ab Eucharistia, donec species illæ integræ manent: & ideò, si Eucharistia cadat in terram, corpus Domini in terra erit, sed non dicetur cecidisse; id enim propriè cadit quod corpus est, & corporaliter existit; ac mouetur. Quare cadente homine, corpus cadit, anima non cadit, licet per accidens moueatur: sic etiam corpus Domini, quod indiuisibiliter manet in Eucharistia, locum mutat cadente hostia, sed non propriè cadit.

SECVNDO, multi Philosophi, ac præsertim Epicurei, negabant prouidentiam Dei respectu rerum earum, quæ sunt infra lunam, quòd dicerent, indignum Deo, vt ad res tam viles procurandas se deiiciat. SED Christiani ex Scripturis docuerunt, non esse Deo indignum, immò dignissimum, vt absque vllo suo labore, & incommodo erga passeres, fœnum, & res omnes, quamuis minutissimas beneuolentiam suam ostendat. QVOD idem nos hæreticis dicere possumus: non enim indignum est, sed dignissimum CHRISTO, sine vlla sui læsione ita se nobis præbere, vt summum erga nos amorem ostendat.

TERTIO

TERTIO, qui negabant Incarnationem, nulla ferè argumenta fortiora sibi videbantur obiicere, quàm ab indignitate. Hinc Marcionistæ apud Tertullianum in libro de carne Christi, obiiciebāt indignū esse Deo in vtero fœminæ includi, poni in præsepi, & alia id genus. Et Nestorius apud Theodoretum, lib.4. hæret. fabular. & Euagrium lib.1. histor. cap. 2. nihil fortius adferebat, quàm, indignum esse, si Deus dicatur bimestris, & bicubitus; quæ tamen dici posse videntur, si verè infans aliquando fuit Christus, & simul Deus. Porrò Iudæi & Pagani nihil magis horrebant, & ridebant in Christiana religione, quàm indignitatē illam, quòd dicerentur Christiani credere in hominem suspensum, & spem habere in homine inter latrones crucifixo, vt videre est apud Iustinum in Dialogo cum Triphone, & Minutium Felicem in Octauio. SED contempsit Ecclesia illorum irrisiones edocta ab Apostolo, 1. Corinth. 1. mysterium crucis Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam esse, sed ipsis electis, Dei virtutem, & Dei sapientiam. Neque enim ex omnibus Christi passionibus, Diuinitas lædi vllo modo potuit, & tamen inde ingens Deo gloria, & summa hominibus vtilitas nata est. IDEM nos, & multò maiore ratione Sacramentariis possumus respondere. Nam maior indignitas videtur, Christum Deum, & hominem in propria specie, quàm in specie panis lædi potuisse. Et præterea Christus homo in specie panis, nihil omninò patitur: at in specie propria, verè passus est verbera, vulnera, & ipsam mortem, camq; cum summa ignominia in patibulo, atq; inter latrones.

QVARTO, Ariani, vt oppugnarent Christi Diuinitatem, semper obiiciebant, id requirere honorem Dei Patris, vt ex Hilario colligitur lib.12. de Trinit. & in lib. contra Constantium. Nouatiani quoque (vt Ambrosius refert, lib.1. de Pœnit. cap. 2.) vt negarent Ecclesiæ potestatem absoluendi peccatores, dicebant, indignum esse, si id hominibus tribuatur, quod est proprium Dei, SED responderunt Patres, à nullis magis Deum Patrem affici contumelia, quàm ab illis, qui nō crederent verbis eius: *Hic est Filius meus*. Et: *Quæcunq; solueritis super terram*. IDEM & nos Sacramentariis respondemus: non enim clarius dixit illa Deus, quàm Christus dixerit: *Hoc est corpus meum*. Non amat Deus eiusmodi patronos, qui nesciant honorem, & dignitatem ipsius tueri, nisi ver-

ba eius corrumpant, & mendacem (quantum in se est) efficiant.

DENIQVE, quia nonnulli vix ferre possunt, Christum quocunque modo posse includi in parua pixide, cadere in terram, comburi, rodi à bestia; ab ipsis ego libenter discerem, si non credant Christum infantulum inclusum verè fuisse primùm in angustissimo, & obscuro fœminæ vtero, deinde fasciis ac pannis inuolutum? eundem non modò cadere in terram potuisse, sed etiam humi sæpe iacuisse? eundem infantulum remoto miraculo, & comburi, & à bestia morderi potuisse? Si igitur ista pati potuit in propria specie, & cum ratione, cur mirum videri debet, si similia in specie aliena, & sine vlla læsione eidem accidere posse dicamus?

CONTROVERSIA SECVNDA.

De modo existentiæ corporis Domini in Eucharistia.

CAPVT XI.

Recensentur variæ de hac re sententiæ.

GRAVISSIMA controuersia de reali præsentia Dominici corporis expedita, sequitur alia de ratione, & modo, quo corpus Domini in Eucharistia adesse incipit. Et quidem Catholica Ecclesia semper docuit per cõuersionem substantiæ panis, & vini in corpus, & sanguinem Domini, quæ conuersio postmodum transubstantiatio appellata est, fieri, vt corpus & sanguis Domini, verè ac realiter in Sacramento Eucharistiæ præsentia sint. Sed præter hanc sententiam, quæ sola est antiquissima, & verissima, septem omninò exstiterunt errantium opiniones.

PRIMA Berengarij, & discipulorum eius fuit, vt ex libro

1.& 3. Guitmundi colligitur. Illi enim conuicti fidelium argumentis, cùm defendere non possent, Eucharistiam nihil esse aliud, nisi signum corporis Domini; ab isto quidem errore recesserunt, sed ad veritatem non peruenerunt: docuerunt enim verum panem & vinum, simul cum vero corpore & sanguine Domini in Eucharistia consistere. Et licet impanationem Christi rem istā Guitmundus appellet, non tamen apertè declarat, an panis hypostaticè à Verbo assumeretur ex illorum sententia, an non; immò ita illos impugnat, ac si solùm docuissent, misceri simpliciter Christi corpus pani.

ALTERA sententia aliorum fuit, qui, vt ibidem Guitmundus ait, panem asserebant partim mutari in corpus Domini, partim non mutari: id quod ea de caussa asserebant, quia putabāt omninò improbabile, vt verum corpus Domini ab impiis sumeretur. Itaque volebant eam panis partem, quæ à piis sumenda erat, verti per consecrationem in corpus Domini, eam verò, quę ab impiis erat accipienda, non conuerti. Cuius sententiæ auctores, Guitmundus dicit, Berēgarij hostes fuisse, & tamen iisdem ferè argumētis ad suum dogma stabiliendum vti consueuisse.

Huc referri possunt duæ aliæ sententiæ isti similes. Nam vt isti docebant, partem integrantem panis conuerti, & partem non conuerti: ita DVRANDVS docuit, partem vnam essentialem, id est, formam panis conuerti, partem alteram, id est, materiam non conuerti. Existimat enim Durandus in 4. distinctio. 11. quæst. 3. conuerti panem in corpus Domini per consecrationem, sed ita, vt forma panis recedente, materia panis maneat informata Christi anima, omninò ad eum modum quo cibus conuertitur in carnem nostram per nutritionem.

ALII autem (vt nullus error deesset) è contrario docuerunt, materiam panis mutari in corpus Christi, sed formam panis substantialem remanere eandem. Refert hunc errorem sine nomine auctoris, sanctus Thomas 3. parte, quæst. 75. artic. 6.

QVINTA sententia est Ruperti Abbatis Tuitiensis, qui circiter XL. annis Guitmundo posterior fuit. Rupertus igitur docuit, panem Eucharistiæ hypostaticè assumi à Verbo, eo prorsus modo, quo natura humana ab eodē Verbo assumpta est. Id patet ex lib. 6. in Ioan. vbi exponens illa verba: *Panis,*

quem

quem ego dabo, caro mea est, dicit Verbum æternum per incarnationem factum hominem non destruendo, vel mutando, sed assumendo personaliter humanitatem, & eodem modo per consecrationem Eucharistiæ, idem Verbum fieri panem non destruendo, vel mutando, sed assumendo personaliter panem. Vbi apertè fatetur, Christum dici, & esse panem facta consecratione, sicut dicitur, & est homo, per Incarnationem. Idem auctor in 2. libro de diuinis officiis, cap. 1. fusè idipsum docet: vbi declarat, ipsum panem fieri corpus Christi, non quia vertatur in carnem Domini, sed quia assumatur à Verbo. Ex quo sequitur panem esse corpus Christi, sed corpus non humanum, neque carneum, sed panaceum; & longè diuersum ab illo, quod de Virgine sumptum est. Ibidem docet, hæc duo corpora posse dici vnum, quia vnum est suppositum vtriusque, siue vnus est Christus, qui vtrumque assumpsit: & disertis verbis dicit, illa corpora, panaceũ, & carneum, esse vnum, quia idem Christus sursum, id est, in cœlo, est in carne, deorsum, id est, in altari, est in pane. Denique in eodem lib. 2. cap. 9. multa similia docet, & addit impios in Communione sacra nihil accipere, nisi corpus panaceum; pios autem accipere vtrumque corpus. Nam quia idem Dominus sursum est in carne, deorsum in pane, ideò solùm in pane sumitur ore corporali, quod est commune piis, & impiis; in carne autem, quę est sursum, non sumitur nisi ore spirituali, quo carent impij.

Hunc errorem notauit, & refutauit Algerus, lib. 1. de Sacram. cap. 6. vbi dicit, hanc esse nouam hæresim, & absurdissimam: Algerus enim vixit eodem tempore, quo Rupertus. Siquidem Rupertus viuebat anno M. C. XXIV. teste Trithemio; Algerus autem vixit, & obiit tempore Petri Cluniacensis, vt idem Petrus testatur in epist. ad Alberonem Episcopum Leodiensem: Petrus autem Cluniacensis æqualis sancti Bernardi fuit, qui floruit circa annum M. C. XL. Et notat ibidem Petrus, Algerum refutasse accuratissimè modernorum quorundam errorem de corpore Domini.

Hinc refelli potest communis quidam error, quo hoc tempore plurimi tenentur de auctore huius hæresis. Nam vt testatur Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacramen. cap. 47. & 93. exstabat olim quidam liber de diuinis officiis sine nomine auctoris, quo Ioannes VViclefus mirabiliter triumpha-

bat,

bat,& Catholicos vexabat,nunc Ambrosij, nūc Isidori, nunc Fulgentij nomine eum librum venditans. Quare Catholici diu quæsierunt auctorem verum eius libri, & tandem certò deprehenderunt eum auctorem, vixisse tempore sancti Anselmi,& ab ipso Anselmo refutatum; & nescio quibus coniecturis suspicati sunt auctorem illum fuisse VValramum, seu Valeramum, ad quem exstant duo opuscula sancti Anselmi, vnum de azymo,alterum de diuersitate Sacramētorum.Hinc Dominicus à Soto,Claudius Sanctius,Gulielmus Alanus, & alij,qui scribunt de Eucharistia,primum auctorem impanationis faciunt VValeramum. Sed nec ille fuit primus, cùm præcesserint Berengariani;nec fuit Valeramus, sed Rupertus Tuitiensis,ex cuius libris eruenda est eius sententia,quam sanè perperam exponit Dominicus à Soto in 4.distinct.9.quęst. 2. artic.2.

Esse autem Rupertum auctorem illorum librorum de officiis diuinis,in quibus isti errores continentur,dubitari nullo modo potest. Nam sententiæ omnes,quas citabat VViclefus apud VValdensem,inueniuntur ad verbum in secundo libro Ruperti de officiis, cap. 9. Initium quoque librorum de officiis apud VValdensem est: *Ea, quæ per anni circulum*; & idipsum est initium librorum Ruperti. Denique conueniunt isti errores librorum de officiis diuinis cum aliis eiusdem Ruperti in commentar. in Exodum, & in Ioannem. Vnde non sine caussa libri isti Ruperti sine honore, & titulo iacuerunt annis fermè CD. nam ætate nostra primùm lucē liberè aspexerunt. Neque dubium esse potest, an libri isti de officiis diuinis eiusdem Ruperti sint,cuius sunt omnia alia opera, quæ eidem adscribuntur:nam in prologo horum librorum de officiis diuinis enumerat ipse omnia alia sua opera.

SEXTA opinio, seu potiùs hæresis est cuiusdam Ioannis Parisiensis,qui(vt refert Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 65.) palàm oppugnauit hæresim præcedentem, & aliam excogitauit: docuit enim panem assumi à Verbo,sed mediante corpore parte,id est,mediāte corpore Christi,vt corpus accipitur pro parte hominis, nō vt accipitur pro toto homine. Dixit autem mediante parte hominis,non mediante toto,ne admittere cogeretur,Deum esse panem. Quomodo enim Æthiops non dicitur albus absolutè, quia non est candor in toto ipsius corpore, sed solùm in dentibus: ita existi-

existimabat Deum non debere dici panem absolutè, quia non coniungitur Deo panis, nisi mediante parte humanitatis eius.

SEPTIMA opinio, seu hæresis, Lutheranorum est, quæ quatuor capitibus continetur. Lutherus in libro de captiuit. Babylonica, cap. de Eucharistia, duo dicit. PRIMO, non esse articulum fidei, vtrum panis maneat, vel non maneat cum corpore Domini in Eucharistia, sed vtrumque posse defendi sine periculo hæresis. Et in hoc valde distinguuntur Lutherani à Caluinistis. Caluinistæ enim dicunt, transubstantiationem, sceleratam esse hæresim, & rem prorsus impossibilem: Lutherani dicunt, esse possibilem, & non pugnare apertè cum fide. Vnde etiam Brentius in Confessione VVittemberg. cap. de Eucharistia, & Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Tridentini, sess. 13. cap. 4. magis reprehendunt Catholicos, quod transubstantiationem faciant articulum fidei, quàm quod eam defendant. SECVNDO dicit, videri illud probabilius & conformius Scripturis, & hoc etiam receperunt omnes Lutherani, vt panis maneat. TERTIO, addit veram esse propositionē; Panis est corpus Christi, propter vnionem panis cū corpore, sicut est vera; Christus homo est Deus: vbi insinuat impanationem Ruperti, vel Ioan. Parisiensis; tamen non apertius id explicat. Et Martinus Kemnitius in 2 part. Exam. ad cap. 4. sess. 13. Concilij Triden. disertis verbis dicit, Lutheranos nō ponere vnionem personalem Christi cum pane: vnde etiam ceteri Lutherani magis adhærent primo errori ex citatis, quā quinto vel sexto. QVARTO idem Lutherus in serm. de Sacram. cœnæ Dñi, & in lib. *Quod Verba Christi; Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stent.* Et in lib. qui inscribitur: *Confessio Mart. Lutheri, de cœna Domini*, explicat modum seu rationem, quo corpus Domini cum pane cōiungitur, ac dicit, corpus Domini per vnionē ad Verbum id assequutum esse, vt sit vbicunq; est Verbum, id est, vbique: quod si vbiq; est, certè etiam in pane cœnæ Domini erat.

Atq; hanc Lutheri sententiam sequuti sunt postea Ioan. Brentius in Apologia pro Confess. VVirtemberg. in tractatu de cœna Dom. & in lib. de duabus naturis Christi, & Ascensione, & sessione à dextris, & in lib. de Maiestate Christi hominis. Matthias Illyricus in lib. de Ascensione Domini. Iacobus Schmidelinus in Thesibus de Maiestate Christi hominis.

Marti-

Martinus Kemnitius in lib. de duabus Christi naturis. Ioan. VVigandus in lib. de communicat. idiom. Ioan. Tilmannus in libro quem vocat Farraginem sententiarum. Denique ferè omnes Lutherani, vt apparet ex libro Concordiæ nuper edito. Itaque Lutherani hoc tempore maxima ex parte sequuntur quartum hoc dictum Lutheri de Vbiquitate. Si qui tamẽ sunt qui ab eo abhorreant, ij sequuntur tria priora, & proinde primum errorem suprà citatum Berengarianorum: & in hoc numero videtur Kemnitius in Exam. sess. 13. cap. 4. vbi dicit, fundamentum præsentiæ corporis Domini, non esse vbiquitatem; tametsi ipse idem in libro de duabus naturis satis apertè vbiquitatem tueatur.

CAPVT XII.

Refellitur SECVNDVS *error Berengarianorum.*

ANTEQVAM ad sententiam Ecclesiæ confirmandam veniamus, refellendi sunt errores delirantium; idque quàm breuissimè fieri poterit, quod errores illi, excepto primo & postremo, extincti ac sepulti iam sint: postremus autem, qui est de Vbiquitate, à nobis alio loco diligenter fuerit confutatus; primus autem iisdem argumentis confutandus sit, quo sententia vera confirmanda.

Igitur SECVNDVS error (PRIMVM enim differemus in alium locum) facilè refutari potest. PRIMO, quia (vt Guitmundus scribit lib. 3.) fundamentum huius erroris erat, ne daretur indignis corpus Domini. At hoc fundamentum pugnat cum Apostolo, 1. Corinth. 11. *Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat, &c.* quem locum suprà lib. 1. exposuimus, vbi etiam ostendimus consensum Patrum in eandem doctrinam, & respondimus testimoniis Augustini, quæ contrà à Caluino adferuntur, & olim ab auctoribus huius secundi erroris adferebantur.

SECVNDO, cùm Sacerdos solus communicaturus est, vt sæpe accidit, si is fortè indignus sit, vel consecrabitur panis, & conuertetur in carnem Domini ipso impio Sacerdote agente, vel non. Si consecrabitur; ergo impius sumet corpus Domini: si non consecrabitur; ergo pendet consecratio à bonitate, & malitia ministri, quæ est antiqua hæresis Donatista-

natiſtarum, iamdudum exploſa à Catholica CHRISTI Ecclesia.

TERTIO, ſi eſſet vera ea ſententia, nunquam ſciremus an aliqua hoſtia ſit verè conſecrata; nec poſſet Sacerdos, niſi temerè, dicere; Corpus Domni Ieſu Chriſti; nec liceret vllam hoſtiam venerari. Nam nemo ſcit, qui ſint iuſti, qui peccatores & ſecundum hanc ſententiam non eſt hoſtia verè conſecrata niſi quam iuſti accipiunt.

QVARTO, oporteret nouum, & continuum miraculum Dei in cõſecratione, & diſtributione Euchariſtiæ adeſſe, quo fieret, vt Sacerdote conſecrante, vel nulla pars conſecraretur, ſi omnes communicaturi eſſent indigni, vel totum conſecraretur, ſi omnes eſſent digni; vel partim conſecraretur, & partim non conſecraretur, ſi pars communicantium digna eſſet, pars indigna: & rurſum in diſtributione opus eſſet nouo miraculo, quo fieret, vt Sacerdos non erraret in diſtributione, licet ignoraret, quæ ſint partes verè conſecratæ, & qui ſint homines verè digni. At eiuſmodi miracula ſine vllo fundamento Scripturæ, Conciliorum, Patrum aſſerere, mera ſtultitia eſt. Sed de his ſatis.

CAPVT XIII.

Refellitur error Durandi.

TERTIVS error eorum, qui volunt ſolam materiam panis remanere, pugnat INPRIMIS expreſsè cum Tridentino Concilio, ſeſſ. 13. cap. 4. & can. 2. vbi legimus, mutationem fieri totius ſubſtantiæ panis in corpus Domini: & cum Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 8. vbi reprobatur ſecundus error VVicleſi, qui erat accidentia non manere ſine ſubiecto. Nam ex ſententia Durandi, ſi materia panis manet, manent etiam accidentia omnia in ſuo ſubiecto: ſubiectum enim accidentium materia eſt ex ſententia meliorum Philoſophorum. Immò etiam cum Concilio Lateranenſi pugnare videretur hæc Durandi ſententia. Neque enim Concilium illud tranſubſtantiari dixiſſet panem in carnem, niſi totam panis ſubſtantiam mutari, ſignificare voluiſſet: illa autem mutatio, quam Durandus inducit, non tranſubſtantiatio, ſed transformatio dici poteſt. Itaque ſententia Durandi hæretica eſt, licet ipſe non ſit ob-

cendus hæreticus, cùm paratus fuerit Ecclesiæ iudicio acquiescere.

SECVNDO, refellitur hæc sententia. Nam vel informaretur materia panis sola Christi anima, vel tota Christi humanitate. Vtrumque autem est apertissimè falsum. Non enim vllo pacto dici potest informari materiam illam tota Christi humanitate: nec enim fingi potest, quomodo materia informetur à materia; materia enim potentiam habet ad formam, non ad materiam. Sed neque hoc Durandus dicit, qui vult conuersionem panis similem esse nutritioni. At nec potest dici, materiam panis à sola Christi anima informari: nam illud compositum ex materia panis, & anima Christi, non esset caro, aut certè non esset illa caro, quæ de Virgine sumpta est, & in cruce suspensa. Scriptura verò disertis verbis affirmat, Eucharistiam esse carnem illam, quæ crucifixa est, Ioan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Et Matth. 26. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

DICET aliquis pro Durando; Per concomitantiam erit in Sacramento etiam caro illa, quæ de Virgine sumpta est. SED hoc non sufficit ad Scripturæ veritatem: Scriptura enim testatur id, quod ex vi Sacramenti est in Eucharistia, esse corpus illud, quod pro nobis ad mortem traditum est: debet igitur nõ per concomitantiam, sed ex vi Sacramenti esse in Eucharistia caro illa Domini, quæ de Virgine sumpta est.

TERTIO, vel materia panis accedit reliquo corpori Christi, & in eo manet; vel accedit, sed non manet; vel non accedit. Si accedit, & manet; ergo quotidie augetur, & crescit corpus Domini, & iam in immensam molẽ excreuit: si accedit, & postea recedit; ergo quotidie crescit, & decrescit, quod sanè quis ferat? si non accedit; ergo tria sunt Christi corpora re ipsa distincta; vnum de Virgine sumptum, alterum cõflatum ex materia panis, & Christi anima; tertium ex materia vini, & forma sanguinis Domini. Ecce qualia figmenta Patribus omnibus contraria Durandi temeritas admittere cogitur.

QVARTO, si materia manet, & Christi anima informatur: ergo dimensiones panis, dimensiones Christi erunt; ergo extensè, & corporaliter corpus Christi in loco erit; ergo verè, & propriè diuidi, calefieri, corrumpi poterit. DICES; Non poterit: quia gloriosum est, & incorruptibile. AT hoc ipsum

probat argumentum, corpus illud non esse gloriosum, & incorruptibile, aut certè corpus gloriosum & incorruptibile lædi, & corrumpi posse: experimur enim cõsecratum panem, qui per Durandum est materia panis, Christi anima informata, diuidi, alterari, corrumpi.

Sed videamus, quid pro se Durandus adferat. Ille satis oppositè ad persuadendum probat PRIMO, sententiam cõtrariam esse impossibilem. SECVNDO, suam esse possibilem. TERTIO, suam re ipsa esse veram.

PRIMVM hoc pacto probat: *Conuersio fieri nequit, nisi manente materia, seu subiecto in vtroque termino conuersionis. Hoc enim interest inter creationem, annihilationem, & conuersionem; quod in creatione fit, quod non erat; in annihilatione desinit esse id, quod erat; in conuersione transit aliquid de vno esse ad aliud: oportet igitur, vt maneat id, quod transit.*

RESPONDEO, hoc argumentum tolerabile esset, si ab ethnico Philosopho fieret. Verè enim naturaliter fieri nequit conuersio, nisi manente materia: nec enim possunt agentia naturalia materiam ipsam producere. At Christiani, qui certa fide tenent Deum ex nihilo fecisse materiam, & eam in nihilum posse redigere: mirum profectò est, si non credant ab eodem omnipotente Deo posse mutari materiam, & quodlibet in quodlibet, ex creatis rebus videlicet; nam in Deum nihil verti potest, nec ipse in aliud, siquidem repugnat actui puro omnis potentia passiua. Ad argumentum ergo dico, conuersionem posse fieri totius in totum; distingui autem eam ab annihilatione, & creatione, quia per conuersionem vna & eadem actione ex vno fit aliud, cùm per creationem ex nihilo fiat aliquid, per annihilationem ex aliquo nihil.

SECVNDVM probat Durandus hoc modo: *Christus post resurrectionem verè manducauit*, Luc. vlt. *& proinde verè nutritus est; ergo potest verti in corpus eius gloriosum panis per modum nutritionis.*

RESPONDEO, Christum post resurrectionem verè comedisse, quia vero palato, verisque dentibus, & lingua verum cibum sumpsit, & ad stomachum traiecit. Sed potuit non inde nutriri, sed eum cibum in aërem conuertere; id quod indicare videtur Beda in comment. cap. vltimi Lucæ, vbi ponit hanc simili-

ſimilitudinem inter manducationem noſtram, qui ex indigentia manducamus, & illam Chriſti, quæ ex poteſtate facta eſt: *Sicut*, inquit, *aliter aquam terra ſitiens abſorbet, aliter ſolis radius candens: ſic etiam aliter nos manducamus, aliter ille manducauit*. Porrò terra verè ſibi adiungit aquam, & ea iuuatur; & pinguescit: ſolis autem radius non ſibi adiungit aquam, quam abſorbet, ſed eam in auram, & vapores diſſoluit. Poſſet etiam dici cum Ioanne à Louanio, in lib. de corpore Domini, Chriſtum verè nutritum eo cibo poſt reſurrectionem, ſed ſine vlla acceſſione, vel mutatione ſua: potuit enim totum eum cibum vertere in carnem ſuam præexiſtentem, ita vt nec materia, nec forma panis remaneret. Sed prior ſolutio facilior eſt.

TERTIVM probat Durandus ex Damaſceno lib. 4. de fide, cap. 14. cui poſſumus addere Gregorium Nyſſenum in orat. Catechet. cap. 37. & Theophylactum in cap. 6. Ioannis, qui dicunt eo modo mutari nunc panem in carnem Chriſti per conſecrationem, quo mutabatur olim, dum ipſe in terris viueret, per nutritionem.

AT Patres illi ſimilitudine nutritionis vtuntur, vt veram, & realem mutationem oſtendant, non autem, vt in omnibus ſimilia eſſe velint conſecrationem, & nutritionem; neque exempla, & ſimilitudines id vnquam exigunt, vt in omnibus omninò conueniant.

CAPVT XIV.

Refellitur QVARTVS *error.*

IAM verò QVARTVS error de forma panis, ineptiſſimus eſt, nec alio fundamento nititur, niſi imperitiæ. Exiſtimabant enim auctores eius erroris, panem rem eſſe merè artificioſam, quia manibus, & arte hominum fit, & proinde formam panis nihil eſſe, niſi figuram illam externam, & accidentariam, quam in Sacramento remanere videmus. AT panis non eſt res merè artificioſa, nec ſola arte humana fieri poteſt, vt fiunt ſcamna, veſtes, ædificia; ſed res eſt naturalis, & actione naturali agentium naturaliũ ab hominibus applicatorum conficitur. Quẽadmodum etiam ranæ, ſcorpiones, apes, calx, vitrum, & alia nonnulla, humana arte fieri poſſunt, quæ tamen naturalia

sunt, & formam substantialem habent, eò quòd ad ea producenda adhibeantur agentia, seu caussæ naturales.

Porrò formam substantialem panis, quam esse in pane præter figuram externam, iam ostendimus, in Sacramento Eucharistiæ non remanere, facilè probari potest. Nam aut cum materia sua maneret, aut sine illa; & si absque illa, aut informaret materiam corporis Domini, aut sine informatione, & separata à materia omni maneret. Si PRIMVM, tunc nulla fieret conuersio, & coincideret hæc sententia cum prima. Si SECVNDVM, tunc nõ panis fieret corpus Domini, sed è contrario corpus Domini fieret panis, & Eucharistia formaliter esset panis, non corpus, & Dominus non dixisset accepto pane: *Hoc est corpus meum*, sed ostenso corpore dixisset: Hic est panis meus: à forma enim res vnaquæq; accipit esse & nomen. Si TERTIVM, frustrà fieret miraculum hactenus inauditum, vt forma essentialis, & tamen corporalis sine materia maneret. Quorsum enim istud miraculum? Nam accidentia quidem externa vtiliter manent in Eucharistia ad velandum corpus Domini; at ista forma inuisibilis sine vlla caussa maneret.

CAPVT XV.

Refellitur error Ruperti.

QVINTVS error, quem Ruperti esse diximus, refellitur PRIMO, quia repugnat apertissimis verbis Domini. Dominus enim ait Ioan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* At panis ille assumptus à Verbo, est quidem corpus Christi, sed non caro Christi; nam enim per assumptionem illam speciem suam mutat: panis autem corpus est, caro non est. Rursus Dominus ait Matth. 26. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* At corpus illud panaceum non fuit pro nobis traditum; corpus igitur datum Apostolis à Christo manducandum in vltima cœna, non fuit panaceum, sed carneum. Vel si contendas corpus panaceum datum discipulis; oportebit etiam fateri corpus panaceum pro nobis fuisse crucifixum, vt facetè deducit Tertullianus lib. 4. contra Marcionem.

Responderi posset, de corpore panaceo propter vnionem hypostaticam prædicari corpus carneum; ac proinde dicipotuisse; Hic panis est corpus illud, quod pro vobis tradetur, & hic

hic panis est caro mea pro mundi vita; sicut dicimus, Hic homo est Deus, & hic Deus est homo.

At non potest ita responderi. Nam prædicatio diuersarum naturarum propter vnionem hypostaticam non valet, nisi in iis, quæ significantur vt tota quædam, & integra supposita. Vnde non dicimus, Corpus est anima, vel homo est anima: neq; dicimus, Hic Deus (Christus) est corpus Christi, vel anima Christi, sed tantùm, est homo. Eodem igitur modo posita assumptione hypostatica panis à Verbo, liceret dicere, Hic panis est Deus, vel est Christus, vel est homo; non tamen posset dici, Hic panis est caro Christi, vel hic panis est corpus carneum Christi: caro enim, seu corpus carneum significantur, vt partes naturæ humanæ, non vt integra supposita. Nec potest dici, carnem & corpus Ioan. 6. & Matth. 26. accipi pro supposito, seu pro re totali, saltem per figuram intellectionis, quomodo legimus: *Omnis caro corruperat viam suam*, Genes. 6. & *Verbum caro factum est*, Ioan. 1. Nam pronomina addita in vtroque loco cogunt, vt accipiamus carnem & corpus pro parte, non pro toto. Sic enim Dominus ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est.* & *Hoc est corpus meum*, vbi *mea*, & *meum*. non permittunt vt illa accipiantur pro toto, seu supposito.

Posset quis rursus pro Ruperto respondere, corpus Christi carneum per concomitantiam naturalem esse in Eucharistia simul cum corpore Christi panaceo, quandoquidem vnita sunt illa corpora in eodem supposito: & ideò verè dici potuisse de Eucharistia: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

At neque hæc responsio solida est. Nam vnio hypostatica non trahit secum concomitantiam vnius naturæ cum altera; alioqui vbicunque est Verbum cum sua Diuinitate, ibi etiam esset humanitas Christi per naturalem concomitantiam: quod falsum esse docent omnes Catholici contra Vbiquistas. Adde, quod Rupertus ipse non admittit istam concomitantiam: nam lib. 2. de officiis diuinis, cap. 2. dicit, eundem Christum sursum, id est, in cœlo esse in carne; deorsum, id est, in altari, esse in pane.

Secundo posset hic error refutari omnibus fermè testimoniis Patrum, quæ suprà toto lib. 2. adducta sunt: omnes enim vna voce clamant, nobis in Eucharistia dari corpus

Christi carneum de Virgine sumptum, & in ligno crucis extensum, &c.

TERTIO, ratione refelli potest. Nam nulla omninò causa reddi potest, cur panem hypostaticè Christus assumere voluerit: cur enim hominem assumpserit, tota caussa fuit, vt hominem liberaret. Ideò enim neque Angelum, neque naturam aliam assumpsit, quia res ceteræ aut non egebant liberatione, aut non poterant liberari: solus homo capax, & indigens liberationis erat. Quorsum igitur panem assumeret, qui nulla liberatione egebat?

ADDE, improbabile esse omninò, vt vnio hypostatica Dei cum creatura quotidie fiat, & quotidie destruatur: nihil enim maius, & mirabilius Deus creaturis donauit, quàm suâ ipsius personalitatem, cùm Verbum caro factum est. At quis fieri donum tam singulare quotidie cum pane communicari, & iterum paulò pòst auferri?

Adde VLTIMO, quòd hæc opinio fidem nostram sine caussa facit odiosam, & ridiculam infidelibus, & dat ansam eorum fundamento blasphemandi. Nam absurda, quæ hæretici falsò colligunt, cùm dicunt, Christum in Eucharistia posse cadere in terram, rodi à muribus, ire in secessum, comburi, &c. secundum hanc sententiam verissima essent. Si enim panis materialis per vnionem hypostaticam est corpus Christi, atque adeò Christus ipse: quomodo negari posset, Christum, siue eius corpus, cadere, rodi, putrescere, ire in secessum, cremari, cùm panis ille cadit, roditur, putrescit, in secessum abit, crematur?

SED pro hac sententia adduci posse videntur quædam Patrum testimonia. Nam CYPRIANVS in sermone de Cœna Domini comparans Eucharistiam cum Incarnatione, sic ait: *Sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat Diuinitas, ita Sacramento visibili diuina sese infudit essentia.* REMIGIVS Remensis in cap. 10. prioris ad Corinth. Caro, inquit, *quam Verbum Dei Patris assumpsit in vtero Virginis, in vnitate suæ personæ, & panis, qui consecratur in Ecclesia, vnũ corpus sunt. Diuinitatis enim plenitudo, quæ fuit in illa, replet & istum panem.* Similia habent Haymo in commentario eiusdem loci; & Damascenus lib. 4. cap. 14. Huc etiã trahi possent testimonia Theodoreti in 1. & 2. Dialog. & Gelasij in libro de duabus naturis Christi, qui videtur ita velle panem & corpus

pus Domini vniri in Sacramento, quomodo vniuntur in Christo Diuinitas, & humanitas.

Sed hæc omnia facilè solui possunt. Nam Cyprianus, Remigius, & Damascenus cùm dicunt, pani se infundere Diuinitatem, intelligunt ita se infundere, vt conuertat panem in corpus Domini omnipotentia sua, non autem, vt hypostaticè sibi coniungat. Nam Cyprianus dicit ibidem apertè, panem mutari quoad naturam, & sic fieri carnem omnipotētia Verbi. Remigius quoque (quem Haymo sequutus est) dicit esse idem corpus panem cōsecratum, & corpus ex Virgine, quia panis in corpus vertitur. Sic etiam Damascenus multis verbis conuersionem panis in carnem docet, & probat. Porrò Theodoretus, & Gelasius comparant Eucharistiam cum Incarnatione propter quandam similitudinem, non quod in omnibus paria sint: similitudo autem in eo sita est, quòd sicut in Eucharistia sunt species panis, & etiam est caro Christi, & non confunduntur ista, nec permiscentur, ita in Christo sunt duæ naturæ inconfusæ, & impermistæ. Quod autem attinet ad substantiam panis, mutari illam non negant. Nam etiam ipsi ibidem (vt suprà docuimus) apertè meminerūt mutationis terreni panis in rem cœlestem, id est, carnem Christi gloriosam. At Rupertus contraria via ingreditur, quippe qui in cap. 6. Ioannis apertissimè docet, à Christo panem fieri corpus non mutando, vel destruendo panem, sed assumendo ad personam suam.

CAPVT XVI.

Refellitur error Ioannis Parisiensis.

Sextvs error Ioannis Parisiensis iisdem argumētis refellitur, quibus error præcedens Ruperti: & præterea habet aliud maius incommodum, quod vult panem immediatè assumi à corpore Domini. Multi em̄ non sine caussa dubitant an possit fieri, vt creatura creaturam hypostaticè assumat. Et præterea corpus Domini in Christo caret propria personalitate; quomodo igitur poterit aliis communicare, quod in se non habet?

Sed nec obtinet iste error, quod cupit, nimirum, vt possit dici verè, Panis est corpus, & non cogamur admittere, panem esse Deū. Nam adhuc posita illa assumptione panis à Verbo,

mediante corpore Christi, non est vera propositio, Panis e
corpus: siquidem corpus, vt hîc sumitur, est pars quædam n
turæ humanæ, & proinde non potest prædicari, vel de tot
vel de altera parte coassumpta. Sicut enim nõ dicimus, De
est corpus Christi, nec Diuinitas est corpus Christi, sed solu
Deus est homo: ita nõ posset dici, Panis est corpus Christi,
essentia panis est corpus Christi; licet in eodem supposito
sisterent. Quomodo etiã non dicimus, Digitus est manus,
annulus est digitus; licet digitus mediante manu in corpo
subsistat, & annulus mediante digito sit in manu. Et præter
posita illa assumptione, poterit omninò verè dici, panis
Deus, & Deus est panis; quod est alterum incõmodum, qu
Ioannes ille vitare cupiebat. Nam licet panis à verbo assum
tur mediante solo corpore Christi: tamen quia Verbum in
uisibile est, à toto Verbo assumitur, & in toto Verbo subsi
ille panis, perinde planè, ac si mediãte tota humanitate Chr
sti assumeretur; quare verè dicetur Deus Verbum esse pan
Nec similitudo æthiopis repugnat: nam si candor, qui ei
dentibus æthiopis, mediantibus dentibus in toto corpo
existeret, totus æthiops diceretur, candidus. Vide plura ap
Durandum in 4. distinct. 10. quæst. 1.

CAPVT XVII.

Refellitur error Vbiquistarum.

DE ERRORE Vbiquistarum fusè tractauimus
libris de Christo, ad quẽ locum lectorem rem
tendum putauimus Hîc autem contenti erimus
breuissimè demonstrare, per figmentum Vbiqu
tatis, non modò non explicari vel confirmari, sed planè o
scurari, & euerti Sacramentum Cœnæ Domini.

PRIMO igitur ex Vbiquitate sequitur, Eucharistiam no
esse Sacramentum. Sacramenta eim noui Testamenti à Chr
sti institutione pendent, & à ritu, & verbis, quę ille præscripsi
At præcipuum quod est in Eucharistia, ab institutione, ritu
& verbis Christi non pendet, si vera est Vbiquistarum docti
na; non igitur Eucharistia Sacramentum Christi est. Propo
sitio conceditur ab omnibus, & suprà à nobis in lib. de Sacra
mentis in genere probata est, nullo ex aduersariis dissentiẽ
te. Assumptio autem est ipsius Lutheri in lib. quod verba Do

mini, Hoc est corpus Domini, adhuc firmiter stent Ibi enim affirmat ex eo, quod Christus sedet ad dexteram Dei, euidenter sequi vt eius corpus sit in pane, etiamsi illa verba, *Hoc est corpus meum*, neq; à Christo dicta fuissent, neq; scripta essent. Et quanquam id Lutherus non diceret, tamen apertè sequeretur ex eius sententia. Si enim ex vnione hypostatica Christi corpus est vbique, certè fuit in pane ante Sacramenti institutionem, neque ab ea vllo modo pendet præsentia ista Christi in cœna.

DICENT fortasse, Sacramentum Cœnæ pendere ab institutione, & verbis Christi quantum ad symbola panis, & vini, quæ non essent symbola, nisi à Domino ad hoc instituta fuissent. SED hoc est incidere in sententiam Sacramentariorum, ob quam cauendā, inuenta erat Vbiquitas. Nam Sacramenta & eorum efficacia & veritas integrè pendent ab institutione & verbis Christi. Si ergo ab institutione & verbis Cœnæ non pendent, nisi symbola illa, & eorum significatio; ergo Sacramentum Cœnæ nihil omninò est, nisi symbolum externum significans corpus Christi: & proinde illa verba; *Hoc est corpus meum*, quibus hoc Sacramentum conficitur, exponenda erunt, vt Sacramentarij faciunt, per illa, Hic panis significat corpus meum, vel est signum corporis mei.

SECVNDO, ex Vbiquitate sequitur, Christi corpus non posse verè manducari ore corporali, sed solùm ore spirituali per fidem & gratiam, seu energiam & effectum; & consequenter non posse manducari, nisi a piis. At hæc est ipsissima hæresis Sacramentariorum, ob quam destruendā Vbiquitas in mundo apparuit. Quod id sequatur, sic ostendo. Quod est vbique, non potest moueri, nec transire de loco ad locum; ergo licet corpus Christi sit in pane, tamen non manducatur, cùm panis manducatur, quia non mouetur, nec transit cum pane à manu ad os, & ab ore ad stomachum: nam etiam antea erat in ore & in stomacho, priusquam panis eò veniret. Et explicatur exemplo Dei. Deus vbique est, & quia vbique, non mouetur cum rebus, in quibus est; nec per se, nec per accidens; & ideò licet sit in pane, non tamen manducatur cum pane; & licet sit in aëre, non tamen attrahitur cum aëre intra pectus, neq; eiicitur cùm respiramus. Et confirmatur. Nam si corpus Domini, quia est in pane, cum pane mãducatur; ergo quia in terra, cum terra calcatur; & quia est in ligno, cum ligno com-

buritur; & quia est in saliua, cum saliua expuitur. At hæc & similia, falsa esse constat. Quòd si Christi corpus re ipsa & corporali non sumitur, sequitur aut esse inanem Cœnam Domini, aut saltem spiritualiter sumi per energiam, & per fidem, & solùm à piis, qui habent fidem, & hoc est quod volunt Caluinistæ.

TERTIO, etiamsi posset sumi corpus Christi ore corporali, cogentur nihilominùs fateri, nullum esse fructum Cœnæ Domini, nisi energiam quandam, vt dicunt Caluinistæ. Nam si Christi corpus est vbique, non egemus Cœnæ Domini, vt Christi corpus habeamus, neq; opus est ad Ecclesiam ire, aut parare se ad Communionem, aut institutionem audire, sed possumus domi nostræ in pane, & vino, & in quolibet cibo immò & in aëre quem inspiramus, Christi corpus habere. Quorsum igitur Cœna Domini? quid illa nobis prodest?

Lutherus hoc argumentum sibi ipse obiecit, in libro quod verba Domini firmiter stent: ac respondit, Christi corpus esse vbique, sed non posse vbiq; capi, sed solùm in ea re, quam ipse ad hoc instituit. Et ponit exemplum de radiis solaribus, qui licet vndique nos circundent & impleant, cùm in Sole consistimus, tamen non possumus ex eis cistam implere, & nobiscum deferre. Similia dicit in sermone de Eucharistia, vbi docet Christi corpus esse vbique, sed non debere quæri, vel accipi citra verbum eius: verbum autem non dicit Christi corpus debere quæri, vel accipi, nisi in pane Cœnæ Domini. Nam etiam in laqueo (istis enim exemplis nouus Propheta mirifice delectatur) est, & tamen non debeo collum in laqueum iniicere, & longam literam facere; quia verbum Dei hoc non dicit.

AT hæc omnia frustrà dicuntur. Nam aut vult Lutherus corpus Domini, quod vbique est, non vbiq; posse vtiliter haberi, aut simpliciter non posse vbiq; haberi. Hoc autem, quod posterius dixi, nulla ratione defendi potest. Nam quod vbique est, impossibile est non vbique haberi; implicat enim contradictionem, vt habeam panem, & non habeam in illo corpus Domini, si vbique est corpus Domini. Neque exemplum de radiis solaribus ad rem facit: radij enim illi non sunt vbique. Neque valet quidquam illa ratio de verbo Dei. Nam aut verbum Dei docet, Christi corpus esse vbique, vel non: si non id docet, ergo temerè Lutherani docent Vbiquitatem: si verò id

docet,

docet, ergo non citra verbum, sed planè duce verbo vbique Christum habemus, & sumimus. Sed verisimile est Lutherum id intellexisse, quod primo loco posuimus, nimirum, non vbique, sed solùm in Cœna, Christi corpus haberi vtiliter, & efficaciter: nam ita exponit Brentius in lib. de duabus naturis, & ascensione Christi. Dicit enim corpus Domini esse vbique personaliter, sed in Cœna esse etiam definitiuè, id est, ex definitione, & decreto Dei; qui modus essendi addit solùm efficaciam, nam in Cœna Domini sumitur efficaciter, & nusquam alibi. At quid est hoc aliud, nisi Caluinismum inducere, dum oppugnare conaris? Nam hoc modo nihil habemus in Cœna, quod non habeamus extra Cœnam, nisi efficaciam quandam; & proinde vi Cœnę non sumi corpus, sed energiam eius, quæ est Caluini sententia.

QVARTO, dogma est à Lutheranis omnibus receptum, corpus Domini non esse in Eucharistia extra vsum, id est, non esse nisi dum sumitur: & ea de caussa non seruant species consecratas, neq; deferunt ad ægrotos. At Vbiquitas destruit istud dogma: si enim corpus Domini vbiq; est, erit etiam ante vsum in pane.

Ridicula autem responsio Smidelini est in libro aduersus Albertum Sperlingum, vbi dicit: *Quod aiunt Lutherani, corpus Domini non esse in Eucharistia extra vsum, non intelligi de præsentia, sed de distributione, quia nimirum non distribuitur extra esum.* AT vel Smidelinus loquitur de quocunque vsu in genere, vel de vsu Cœnæ Domini, id est, de ritu illo, quo vtimur in consecratione, & distributione Eucharistiæ. Si de quocunque vsu, idem est dicere non distribui extra vsum; & non distribui, nisi cùm distribuitur; quod est certum, sed nunquam fuit in controuersia. Si de vsu, & ritu Cœnæ Domini, falsum est non distribui corpus Domini extra illũ vsum. Nam quidquid porrigimus, seu distribuimus in quocunque loco, in eo distribuimus corpus Domini, si corpus Domini ita est vbique, vt tamen distribui possit. Nam (vt suprà demonstraui) quod est vbique, non potest distribui, cùm necessariò sit immobile.

QVINTO, accedat confessio ipsorum Vbiquistarum, qui etsi valde vrgeant Vbiquitatem, tamen satis apertè indicant, se coactos inopia rationum ad eam confugisse. Nam Brentius in lib. qui inscribitur, Recognitio Brentij; apertè fatetur,

non

non posse Lutheranos euadere, quin cogãtur admittere consecrationem Papistarum, nisi ponatur ista Vbiquitas. Itaque videmus, Vbiquitatem nõ per se placere, sed solùm quia non habent quod dicant, quando ab eis petitur, vnde fiat, vt corpus Domini sit in Eucharistia, si reiicitur consecratio.

Illyricus autem in lib. de mystica, Sacramentali, & externa præsentia corporis Domini in Cœna, dicit oportere admirare Christi præsentiam in Ecclesia, etiam hîc in terris secũdum humanam naturam, quia alioqui Ecclesia careret capite, & cogeretur admittere eius Vicarium, id est, Papam. Quare Vbiquitas ista, non ideò placuit Illyrico, quia sit in se valde speciosa, sed quia videtur conferre aliquid contra Papam.

Kemnitius quoq; in 2. par. Examinis, cap. 4. sess. 13. & libro Concordiæ in præfatione, monent, fundamentum præsentiæ corporis Domini in Eucharistia non esse ponendum in Vbiquitate, sed in verbis Domini: *Hoc est corpus meum*; & tamen postea, cùm ad rem venitur, quia non possunt reddere vllam rationem illius præsentiæ, cùm reiecerint consecrationem, ad Vbiquitatem confugiunt, eamq; totis viribus tuentur. Sed de his satis.

CAPVT XVIII.

Explicatur sententia Ecclesiæ.

ERRORIBVS confutatis, explicãda, & confirmanda est veritas. Ecclesiæ igitur sententia est, rationem proximam, & propriam cur sit in Eucharistia verum Domini corpus, non esse assumptionem panis ad personam Verbi, neq; Vbiquitatem, neq; simplicem, & quasi localem vnionem panis cum corpore, neq; mutationem partialem panis in corpus, sed totalem conuersionem substantiæ panis & vini in corpus & sanguinem Domini. Et quamuis in hoc Theologi conueniant ob Conciliorum, & Ecclesiæ auctoritatem, tamen in modo explicandi nonnihil discrepant. Sequar autẽ in hoc mysterio explicando communiorem, & tutiorem viam S. Thomæ, atque aliorum grauiorum Theologorum.

Igitur tria sunt obseruanda. PRIMVM est, ad veram conuersionem quatuor conditiones requiri. PRIMA, vt aliquid desinat esse: nõ enim est intelligibile, vt vnum conuertatur in aliud, nisi id quod conuertitur, desinat esse, quod antea erat.

Hinc

Hinc Augustinus lib.18. de ciuit.Dei, cap.18.docet, non fuisse veras conuersiones illas, quas Gentiles iactabant factas à suis Magis, vel Diis, vt Arcadum in lupos, sociorum Diomedis in aues, sociorum Vlyssis in varias bestias, Iphigeniæ in ceruam, & alias similes. nam cùm Iphigenia inuenta esset alibi viua, post conuersionem in ceruam, intelligi potuit non eam verè conuersam fuisse, sed Dæmonis arte subitò inde adductam, & in eius locum ceruam substitutam.

SI OBIICIAS, in conuersione vxoris Loth in statuam salis, nulla pars substantiæ illius fœminæ periit, sed tantùm translata est anima in alium locũ, & in materia eius introducta est forma salis: & tamen ea verissima conuersio fuit. RESPONDEO; Conuersio non requirit vt desinat esse, nisi id, ꝙ conuertitur. Quare si id ꝙ conuertitur, sit aliquod compositum, satis est si desinat esse ipsum compositũ; etiamsi fortè pars aliqua, vel etiam omnes, post dissolutionẽ compositi maneant. Ita igitur vera cõuersio fuit vxoris Loth, quia illud compositum, id est, illud corpus carneũ, & illud animal rationale, verè desiit esse: quomodo etiam Philosophi verè dicunt, conuerti aquam in aërẽ, licet materia remaneat; quia quod conuertitur est aqua, non materia, & verè post conuersionem nõ remanet aliquid, quod sit aqua, vel quod fuerit aqua. At si id quod conuertitur, non solùm sit compositum, sed etiam partes eius, tunc etiam partes debẽt simpliciter desinere esse; & hoc fit in Eucharistia. Nam ideò Concilium Tridentinum dixit, conuersionem fieri totius substantiæ panis, id est, tàm formæ, quàm materiæ.

SECVNDA conditio est, vt aliquid succedat in locum eius, quod desinit esse; alioqui non esset conuersio, sed corruptio, vel annihilatio, si terminus illius actionis esset non esse rei. Atque hoc significamus cùm dicimus, vnum conuerti in alterum, siue quod fuit vnum, nunc esse alterum: indicamus enim his sententiis vnum alteri successisse.

Hinc intelligimus inanem, & superuacaneam fuisse Caietani subtilitatem, in comment. sancti Thomæ 3.part. quæst. 75.art.4. vbi concedit quidem nullam partem substantiæ panis remanere post consecrationem, & tamen docet remanere id quod fuit panis, nimirum vt verè dici possit; Quod fuit panis, nunc est corpus Christi. Sed non erat opus ista speculatione: verè enim dici potest; Quod fuit panis, est corpus Christi; licet nihil omninò maneat, quod prius fuerit panis. Nam illę

senten-

ſententiæ ex communi modo loquendi, ſignificant ſolùm, id quod conuertitur, non deſinere in nihil, ſed in aliquid, quod ei ſuccedit. Hoc enim modo ſine vllo myſterio, dicunt de naturalibus mutationibus Philoſophi; Quod fuit lignum, nunc eſt ignis, & quod fuit aqua, nunc eſt aër: & tamen nihil manet, quod prius fuerit lignum, vel aqua; materia enim quę manet, nunquam fuit lignum, vel aqua.

TERTIA conditio eſt, vt ſit connexio quædam, & dependentia inter deſitionem vnius, & ſucceſſionem alterius, ita vt vnum deſinat, vt alterum ſuccedat, & vi deſitionis fiat ſucceſſio. Nam ſi iſta non eſſent connexa, non eſſet vna actio, quæ dici poſſet conuerſio, ſed eſſent duæ actiones per accidens ſe concomitantes, quarum vna annihilatio, altera creatio diceretur. Vt exempli gratia; Si Deus annihilaſſet vxorem Loth, & deinde vbi illa fuerat, creaſſet ſtatuam ſalis, nulla eſſet ibi conuerſio. At conuerſio fuit; quia illa ipſa actio, per quam deſiit eſſe vxor Loth, introduxit in eius locum ſtatuam ſalis.

Atque hinc intelligi poteſt, cur panis in Euchariſtia reuera non annihilatur, licet nihil eius remaneat poſt conſecrationem, quia nimirum actio per quam panis deſinit eſſe, non terminatur ad nihil, ſed ad aliquid, nimirum ad corpus Domini; annihilatio autem eſt actio, quæ terminatur ad nihil. Id quod etiam cernimus in naturali tranſmutatione. Nam cùm aqua vertitur in aërem, nihil prorſus remanet formæ aquę, & tamen ea forma non annihilatur; quia actio, qua illa deſtruitur, non terminatur ad non eſſe illius formæ, ſed ad eſſe formæ aëris: nam ab eodem agente, eadem actione, & iiſdem diſpoſitionibus, vna pellitur, & alia introducitur, immò idem vna pellitur, vt alia introducatur. Quod enim quidá dicunt, non annihilari formam aquæ, quia remanet in potentia materiæ, inane eſt. Siquidem in potentia materię manet quidem forma aquæ in vniuerſum, ſed non illa ſingularis forma, quæ tunc corrumpitur, cùm generatur aër: illa enim nuſquam manet, niſi in potentia Dei obiectiua. Sed hoc non impedit annihilationem, alioqui nihil annihilari poſſet.

QVARTA conditio eſt, vt tam terminus à quo, quàm terminus ad quem, ſit verè poſitiuus. In hoc enim diſtinguitur perfecta conuerſio, non ſolùm à creatione, & annihilatione, ſed etiam à naturali conuerſione, licet ex vno fiat aliud, vt ex aqua aër, & proinde ſit aliquando vterq; terminus poſitiuus.

tamen

tamen quia non introducitur forma aëris in materia aquæ, nisi prius ea disposita sit per certas qualitates; inde est quòd præcedit priuatio formæ aëris in materia aquæ, ipsam introductionem formæ aëris: tunc enim materia dicitur priuata, cùm habet dispositionem ad formam. Itaque terminus à quo in tali conuersione, non tàm est aqua, quàm priuatio aëris, & proinde terminus à quo non est positiuus, sed priuatiuus propriè loquendo. At in conuersionibus supernaturalibus, qualis fuit vxoris Loth in statuam salis, & aquæ in vinum in Cana Galilææ, & virgæ in draconem tempore Mosis, vterq; terminus propriè positiuus erat. Non enim Deus disposuit materiam vxoris Loth, ad formam salis recipiendam, aut aquę materiam ad formam vini, aut virgæ ad formam draconis, sed in momento effecit, vt vnum desineret in ordine ad alterius successionem: atque ita non fuit facta statua illa, aut vinum, aut draco ex materia habente priuationem, sed ex materia habente formam contrariam.

Ex quo intelligimus conuersionē panis in corpus Domini esse perfectissimam conuersionem, & distingui ab omnibus aliis mutationibus, sed similiorem tamen esse conuersionibus supernaturalibus iam dictis, quàm vllis aliis: solùm enim in duobus ab his distinguitur. PRIMO, quod in illis conuersionibus probabile est materiam primam mansisse sub vtroq; termino, in hac autem certum est non manere. SECVNDO, quod in illis accidentia, aut omnia, aut aliqua mutata sunt cum forma substantiali, in hac autem omnia accidentia remanent, quæ prius erant, sola substantia mutata. Hæc igitur dicta sint de conditionibus, & natura conuersionis.

SECVNDO notandum est. Ad veram conuersionem non requiri, vt id, in quod aliquid conuertitur, de nouo producatur, sed satis esse si vnum alteri succedat (vt diximus) siue id tunc producatur, siue aliundè adducatur, siue alio modo id fiat. Tribus enim modis fieri potest conuersio. NAM si terminus ad quem non existat, vi conuersionis, necessariò producetur, & inde vocatur à quibusdam ea conuersio productiua; qualis fuit conuersio aquæ in vinum in Cana Galilææ, & aliæ permultę. SI verò terminus ad quē existat, sed non in eo loco, vbi est terminus à quo, tunc vi cōuersionis adducetur ad eum locum, & inde vocatur ea conuersio adductiua: talis ferè est conuersio cibi in hominem per nutritionem; nam anima non

produ-

producitur, sed tantùm per nutritionem fit, vt incipiat esse in ea materia, vbi antea erat forma cibi. SI deinque terminus a quem existat, & in ipso loco eodem, vbi est terminus à quo, verbi gratia, si duo corpora æqualia se penetrent, & vnum di uina virtute totaliter vertatur in aliud, tunc vi conuersionis non producetur, neque adducetur terminus ad quem, sed solùm conseruabitur, & inde dicitur ea conuersio conseruatiua: nam cùm non possint naturaliter duo corpora simul esse, si Deus vnum interimeret, vt alterum naturaliter ibi seruaret, diceretur vnum in alterum conuerti, ex eo quod vnum desineret esse, vt alterum permaneret in esse.

Ex his colligimus conuersionem panis in corpus Domini non esse productiuam, nec conseruatiuam, sed adductiuam. Nam corpus Domini præexistit ante conuersionem, sed non sub speciebus panis: conuersio igitur nõ facit, vt corpus Christi simpliciter esse incipiat, sed vt incipiat esse sub speciebus panis. Porrò adductiuam vocamus istam conuersionem, non quia corpus Christi per hanc adductionem deserat suum locum in cœlo, vel quia per motum localem huc de cœlo adducatur, sed solùm quia per eam fit, vt corpus Christi, quod antea solùm erat in cœlo, iam etiam sit sub speciebus panis, & non solùm sub illis sit per simplicem præsentiam, siue consistentiam, sed etiam per vnionem quandam, qualis erat inter substantiam panis, & accidentia panis, excepta tamen inhærentia: de qua re plura infrà dicemus.

SED obiiciet aliquis. Si per conuersionem istam non producitur corpus Christi, sed tantùm fit præsens; ergo terminus ad quem, non est substantia, sed accidens; ergo conuersio illa non substantialis, sed accidentalis est.

Respondeo PRIMO, in conuersione attenditur præcipuè terminus à quo, sicut in corruptione, & annihilatione: illa enim conuertitur, quod desinit esse. Cùm ergo panis substantialiter mutetur, hæc conuersio substantialis, non accidentalis dicenda est. SECVNDO etiam terminus ad quem, est substantia. Non enim per conuersionem istam fit præsentia illationes enim non fiunt, sed consequuntur) sed fit, vt corpus Christi succedat pani: proinde substãtia in substantiam transit, & substantia substantiæ succedit non enim panis conuertitur in præsentiam corporis Domini, sed in ipsum corpus Domini.

TERTIO

TERTIO notandum est. Subiectum in quo recipitur actio diuina huius conuersionis, partim esse panem, partim corpus Christi. Nam illa actio, vt conuersio, in pane recipitur; panis enim est, qui conuertitur, proinde panis solus mutatur substantialiter. At illa eadem actio, vt adductiua corporis Christi, in ipso Christi corpore recipitur: illud enim est, quod adducitur, id est, acquirit esse sub speciebus panis, quod antea non habebat.

Quod autem S. Thomas, & alij dicunt, corpus Christi incipere esse in Sacramento, non per mutationem sui, sed per mutationem panis in ipsum, verum est, sed intelligi debet de mutatione deperditiua; nõ autem de omni mutatione. NAM verè corpus Christi quod est in cœlo, non mutat, nec substantiam, nec vlla accidentia, nec ipsum etiam locum; tamen acquirit aliquid quod non habebat, nimirũ esse Sacramentale, quod sine aliqua mutatione intelligi nequit. Nam si absque conuersione vlla in ipsum, idem corpus Domini in cœlo manens, poneretur à Deo etiam in terra, quod fieri posse nos suprà docuimus; immò & factum esse probauimus ex apparitionibus Domini post ascensionem: certè negari non posset, quin actio Dei, qua illud corpus in terra poneretur, in ipso corpore, tanquam in subiecto reciperetur, & proinde ipsum corpus aliquo modo mutaretur. Eodẽ igitur modo, cùm per conuersionẽ panis, idem corpus in sacra hostia ponitur, actio illa in corpore Domini recipitur, non quidẽ vt conuersio, sed vt adductio est. PRAETEREA corpus Domini per illam conuersionem acquirit nouam, & realem relationem præsentiæ, ad species panis, & ad altare: requiritur igitur aliquod fundamẽtum illius relationis, quod sanè aliud fingi non potest præter mutationem aliquam. DENIQVE conuersio, quatenus panem destruit, non tàm est actio, quàm negatio actionis: Deus enim destruit panem, dum desinit eum conseruare. At per negationem nihil positiuè, & realiter fieri potest; ergo positio corporis Domini sub illis speciebus, quæ est quid positiuum, non fit ab illa conuersione, vt ea est in pane, sed vt est, & recipitur in corpore Christi.

DICES; Si panis destruitur per negationem actionis, & corpus Domini ponitur in Eucharistia per actionem positiuam; ergo transubstantiatio non est vna actio, sed continet duo quædam, nimirum negationem actionis, & actionem.

RESPONDEO; Transubstantiatio est vna actio, quia est quadam voluntas, seu volitio Dei, qua ipse vult non conseruari panem, vt in eius locum ponatur corpus Domini.

CAPVT XIX.

Probatur ex verbo Dei transubstantiatio.

NVNC tandem confirmanda est sententia Catholicæ Ecclesię, quę docet, panem conuertii in corpus Domini, & eam conuersionem esse propriam mutationem præsentiæ corporis Domini in Eucharistia: ex quo simul confutabitur prima sententia Berengarianorum, quam etiam Lutherani sequuntur, de simplici coniunctione panis cum corpore Domini in hoc Sacramento.

PRIMVM autem argumentum ducitur ex illis Domini verbis: *Accipite, & manducate, hoc est enim corpus meum*, Matth. 26. Hæc enim verba necessariò inferunt, aut veram mutationem panis, vt volunt Catholici, aut mutationem metaphoricam, vt volunt Caluinistę, nullo autem modo sententiam Lutheranorum admittunt: nam Dominus accepit in manibus panem, eumque benedixit, & dedit discipulis, & de eo dixit: *hoc est corpus meum*. Itaq; panem accepit, panem benedixit, panem dedit, & de pane dixit: *Hoc est corpus meum*. Vel igitur panem benedicendo mutauit in corpus reipsa verè, & propriè, vel mutauit impropriè, & figuratè, addendo significationem, quam non habebat; vel nullo modo mutauit. Si mutauit reipsa verè, & propriè; ergo panem mutatum dedit, & de pane mutato verissimè dixit: *Hoc est corpus meum*, id est, quod specie panis continetur, non est amplius panis, sed corpus, & hoc est quod dicunt Catholici. Si verò quis dicat, panem mutatum esse figuratè, tamen datus erit Apostolis panis, qui figuratè erit corpus Domini, & illa verba: *Hoc est corpus meum*, hunc sensum habebunt, Hic panis est figura corporis mei. Hæc autem est sententia Sacramẽtariorum, quam & nos, & Lutherani communi consensu reiicimus. Si quis denique dicat nullam fuisse mutationem, is cogetur dicere, panem non mutatum dictum esse Apostolis, & de illo esse dictũ: *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis verus ac triticeus, verè, & propriè est corpus meum. Atqui hoc nullo modo admitti potest, siue agamus de repiscentia, siue de propositione: nec enim vllo modo fieri potest, vt vna

res non mutetur, & tamen fiat alia; esset enim ipsa, & non esset ipsa. In propositione autem affirmatiua, necesse est, vt pro eodem supponant subiectum, & prædicatum; alioqui esset falsa prędicatio. Nõ igitur potest fieri, vt vera sit propositio, in qua subiectum supponit pro pane, prædicatum autem pro corpore Christi: panis enim & corpus Domini res diuersissimę sunt.

Ad hoc argumentum respondit Lutherus in lib. de Babyl. capti. cap. de Eucharistia, non oportere Aristotelem iudicem facere rerum tam sublimium. DEINDE addit, si propter istam regulam Philosophicam, oportet panem transubstantiari, oportebit etiam propter eandem transaccidentari; alioqui dicemus, Hoc album, & hoc rotundum est corpus Christi. DENIQVE ponit exemplum, in quo apparet posse prædicari diuersum de diuerso sine transubstantiatione: dicimus enim in Christo, Hic homo est Deus, & Hic Deus est homo; & tamen nulla fit transubstantiatio hominis in Deum, vel contrà. Ex his ita concludit: *Ego sanè, si non possum consequi, quomodo panis sit corpus Christi, captiuabo tamen intellectum meum in obsequium Christi, & verbis eius simpliciter inhærens, credo firmiter, non modò corpus Christi esse in pane, sed panem esse corpus Christi.*

SED hæc nullo negotio refelluntur. Nam quod ad PRIMVM attinet, si Aristotelem iudicem vocaremus in quęstione Dialectica, seu Philosophica, qualis est hæc de natura enunciationis affirmatiuę, nõ deberet Lutherus id tantoperè ægrè ferre. Sed non hîc opus habemus Aristotele, cùm sensus communis sufficiat. Nam si liceat affirmare disparata de disparatis, licebit eodem iure affirmare de nihilo aliquid, de aliquo nihil, de luce tenebras, de tenebris lucem, de Christo Belial, & de Belial Christum: neq; fides nostra ad id nos obligat, vt ea defendamus, quę euidenter implicant contradictionem. Adde, quòd nusquam Dominus disertis verbis dixit; Hic panis est corpus meũ; vt opus sit in ea re ita captiuare intellectum, vt non obstante euidentia contradictionis, cogamur credere panem triticeum esse corpus Christi.

Quod verò Lutherus SECVNDO loco adfert de transaccidentatione, leuissimum est. Non enim admittimus illas propositiones; Hoc album, vel hoc rotundum est corpus Christi; neque cogimur eas admittere, licet fateamur panis accidentia in Eucharistia remanere. Nam illud: *Hoc est corpus meum,*

non significat, Hoc album est corpus meum; pronomẽ enim *Hoc*, non supponit pro accidente, sed pro substantia. Itaque non cogimur dicere, Hoc album est corpus meum, sed possumus admittere. Nam Hoc album, ante consecrationem supponit pro pane; post consecrationem non supponit pro pane, quia panis ibi non est; nec pro corpore Christi, quia corpus Christi non est subiectum illorum accidentium, sed supponit pro quantitate remanente, quæ est subiectum accidentium reliquorum: porrò quantitas illa alba, & rotunda non est corpus Christi, vt patet.

Vide de ista quæstione, An hoc album sit corpus Christi, miras fraudes VViclefi apud Thomam VValdensem, tomo 2. c. 52. Ille enim iubebat vno verbo responderi, an hoc album & rotundũ (demonstrata sacra hostia) sit corpus Christi. Si enim concederetur, inferebat; Ergo corpus Christi est album, & rotundum, &c. Si negaretur, turbabantur simplices fideles, qui putabant negari veritatẽ corporis Domini in Eucharistia. Sed respondendum fuit; Hoc album non est corpus Christi, sed est quantitas quædam rotundæ figurę, & albi coloris; tamen sub hoc albo & rotundo, verè & realiter corpus Christi latet.

Denique illud exemplum de Incarnatione non est ad rem. Nam in Christo propter vnionem hypostaticam veridicæ sunt illæ propositiones: Hic Deus est homo, &, hic homo est Deus; quia in vtraque tàm subiectum, quàm prædicatum pro eadem persona supponit. At in ista propositione, Hic panis est corpus Domini, pro diuersis supponunt subiectum, & prædicatum, vt suprà dictum est.

Porrò Martinus Kemnitius in 2. p. Examinis, sess. 13. cap. 4. ad idem nostrum argumentum respondere conatur. Ac PRIMVM respondet, panem in Eucharistia mutari, quia vt dicit Irenæus, ex pane communi fit Eucharistia, duabus rebus constans, vna terrena, altera cœlesti. Atque hoc dicit sufficere, vt rectè & verè dicamus, Panis est corpus Christi; licet panis non conuertatur in corpus, sed simul cum illo maneat.

Deinde paulò infrà repetitis Lutheri nugis de Philosophia Aristotelis, dicit secundum morem Scripturę sanctę illa non cẽ prædicari, quæ diuina ordinatione peculiari modo vniuntur, licet in eiusmodi propositiones non quadret regula Aristotelis. Ad veritatem autem harum propositionum dicit requiri tantùm, vt significetur vnio, & præsentia vnius rei cum altera.

Excu-

Exempla verò hæc adfert. PRIMVM de Christo, in quo rectè dicimus; Hic homo est Deus; tametsi ad regulas prædicabilium non congruat ea propositio. Vbi tamen monet se non ponere vnionem personalem inter panem, & corpus Christi, sed tantùm vti similitudine Incarnationis, vt ea vsi sunt nonnulli veterum in eadem caussa. SECVNDVM exemplum. Ioan. 20. Dominus insufflauit, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum*, vbi ipsum corporis flatum, Spiritum sanctum vocauit, vt significaret cum eo flatu dari Spiritum sanctum. TERTIVM exemplum Matth. 3. Columba vocatur Spiritus sanctus, cùm dicitur Ioannes Spiritum vidisse, qui tamen non viderat, nisi columbam. QVARTVM exemplum dicit esse posse illas visibiles species, in quibus Angeli, vel Deus olim ostendebantur: nemo enim ausus fuit articulum inde facere, quòd species illę fuerint accidentia sine subiecto. QVINTVM exemplum; Progrediente arca dicebat Moses: *Exurgat Dominus*, nec tamen opus fuit transubstantiari lignum, vel aurum arcæ. SEXTVM exemplum in vulgari loquutione. Nam de dolio & vino, dicimus, Hoc est vinum; de marsupio & pecuniis dicimus, Hæ sunt pecuniæ; de fasciis & infante dicimus, Hic est infans veteri mei. His exemplis iactat Kemnitius gladio Spiritus se feliciter dissoluisse vel præcidisse telam nostri argumenti.

SED profectò nos non egemus gladio, vt telam solutionis eius destruamus: est enim ea telæ aranearum simillima, quæ leui flatu dissipari queat; nam multa dicit, sed nihil ad rem. AD illud igitur de mutatione ex pane communi in Eucharistiam duabus rebus constantem, dico illam mutationem secundum veram Irenæi sententiam (vt nos li. 2. cap. 6. ostendimus) substantialem mutationem esse panis in carnem Christi, manentibus accidentibus, & proinde rem terrenam esse accidẽtia panis sensibilia, rem cœlestem, carnem Christi gloriosam: & hoc modo verè prædicari corpus Christi de pane Eucharistiæ, quia panis ille non est panis communis, id est, triticeus, sed panis cœlestis. At secundum Lutheranos, qui per rem terrenam exponunt panẽ, per rem cœlestem intelligunt corpus Christi, nulla est ibi vera mutatio panis, sed sola adiunctio corporis Domini ad panem, quæ non est satis, vt possit verè dici, Panis est corpus Christi: alioqui etiam verè dicere possemus in homine, Anima est corpus; & in Christo, Humanitas est Diuinitas; & in ferro ignito (quod est exemplum

Lutheri loco suprà citato ad illustrandam coniunctionem panis cum corpore Christi in Eucharistia) Ferrum est ignis, vel ignis est ferrum; quæ tamen nemo concederet.

Ad illud quod subiungit Kemnitius de more, & vsu Scripturæ, dico falsum esse in Scripturis vllas tales propositiones inueniri, quales ipse fingit. Ac in PRIMO quidem exemplo bis peccat Kemnitius. PRIMO, quia dicit illam propositionem, Hic homo est Deus, non esse veram secundum regulas Aristotelis: in quo satis ostendit, se non legisse, vel quod credibilius, non intellexisse regulas Aristotelis. Posita enim assumptione humanæ naturę ad personam Verbi, illa propositio verissima est secundum omnes regulas Philosophię, cum pro eodē supposito supponant tàm *hic homo*, quàm *hic Deus*. Nisi fortè Kemnitius non agnoscat in Christo veram, & hypostaticam vnionem duarum naturarum; quod sanè infinuat, cùm ait eiusmodi propositiones tantùm significare vnionem, & pręsentiam vnius rei cum altera. Sed si hoc velit, apertè se Nestorianis fauere significat: illi enim volebant inter hominem & Deum in Christo, esse tantùm vnionem, & pręsentiam quandam mutuam.

SECVNDO, quia dicit inter panem, & corpus Domini non esse personalem vnionem; & tamen contendit, ita esse veram istam, Hic panis est corpus Christi, vt est illa, Hic homo est Deus. Nam aut vult non esse etiam personalem vnionem inter Deum & hominem in Christo, quod est apertè Nestorianum; aut certè nescit quid loquatur, cùm similitudinem ponat, & interim tollat fundamentum similitudinis. Tota enim ratio, cur illa sit vera, Hic homo est Deus, est vnitas personalis. Cùm igitur hæc vnitas ponatur in Christo, & non ponatur in Sacramento Eucharistiæ, nullo modo fieri potest, vt sint æquè veræ, illa, Hic homo est Deus, & illa, Hic panis est corpus Christi.

SECVNDVM exemplum non est ad rem. Non enim Dominus dixit, Hæc insufflatio est Spiritus sanctus; sed insufflando dixit: *Accipite Spiritum sanctum*. vbi solùm ostendit, se signo exteriori repræsentare id, quod interna, & inuisibili operatione faciebat. Vnde illa verba; *Accipite Spiritum sanctum*, non faciunt hunc sensum; Accipite hanc insufflationem, quæ est Spiritus sanctus, sed hunc; Accipite in hac insufflatione,

ſeu per hanc inſufflationem, vt per ſignum & cauſſam inſtrumentalem, donum Spiritus ſancti.

TERTIVM exemplum ſimile eſt ſuperiori. Nuſquam enim expreſsè legimus, Columba eſt Spiritus ſanctus: ſed ſolùm legimus, viſum à Ioanne Spiritum ſanctum deſcendentem ſicut columbam: nam omnes Euangeliſtę, Matth.cap.3. Marc.cap. 1. Luc.cap.3. Ioan.cap.1. addiderunt particulam ſimilitudinis, vel tanquam, vel ſicut, vel quaſi. Ex quo intelligimus, columbam ſignum duntaxat Spiritus ſancti fuiſſe, & Spiritum ſanctum in columba, vt in ſigno viſum.

QVARTVM exemplum, eſt merum parergum. Nec enim diſputamus nunc, an accidentia panis maneant ſine ſubiecto, ſed an ſit vera propoſitio in proprio ſenſu, Hic panis eſt corpus Chriſti: nuſquam autem inueniet Kemnitius hanc propoſitionem in totis Bibliis, Corpus ab Angelo aſſumptum eſt ipſe Angelus.

QVINTVM exemplum ſimile eſt ſecundo. Cùm enim eleuabatur arca, dicebat Moſes: *Exurgat Dominus*, non quòd arcam appellaret Dominum, ſed quia ſimul cum arca Dominus procedebat cum filiis Iſraël, & viam demonſtrabat.

SEXTVM exemplum indicat ſapientiam Kemnitij. Nam antea dixerat cum Luthero, eiuſmodi propoſitiones nõ conuenire cum regulis Philoſophiæ, & eſſe Scripturarũ proprias, & oportere intellectum captiuare, ſi eæ credendæ ſint; nunc autem vult eſſe adeò vulgares, tritas & faciles, vt in communi ſermone quotidie vſurpentur. Iſtud nimirũ eſt ſapere. Sed nec in iſtis vulgaribus exemplis aliquid ſimile noſtrę propoſitioni inuenire potuit. Nam etſi dolium vino plenum, & marſupium plenum pecuniis, & infantem faſciis circumligatum, ſimpliciter vinum, pecunias, & infantem nominamus: tamen nemo diceret, Dolium eſt vinum, marſupium eſt pecunia, faſcia eſt infantulus; vt ipſi verè dici volunt, Panis eſt corpus Chriſti.

Sed licet aduerſarij euidentiſſimè conuincantur ex eo, quod volunt illud pronomen, *Hoc*, ſignificare Hic panis; poſſet tamen aliquis dicere, in Euchariſtia manere quidem panem cum corpore Domini, ſed illa verba: *Hoc eſt corpus meum*, dicta eſſe ſolùm de corpore Domini, ita vt pronomen, *Hoc*, ſupponat in confuſo pro eo, quod continetur ſub ſpeciebus (vt nos ſuprà diximus) & tamen virtute prædicati determinetur ad corpus Domini, & nulla mentio fiat ſub

ſtantiæ panis, licet ibi maneat. Nam abſtrahentium non es mendacium: & exempla eſſe poſſunt illa, quæ attulit Kemnitius. Nam de dolio vini, rectè dicimus, Hoc eſt vinum; cum tamen ſint ibi duæ ſubſtantiæ, vna vini, altera dolij: & ſimiliter de marſupio, & pecuniis dici poteſt, Hæ ſunt pecuniæ.

Respondeo; Abſolutè ex verbis Domini, colligi tranſubſtantiationem. Nam in propoſitionibus de re continente & contenta, pronomen, *Hoc*, poteſt quidem demonſtrare alterutrum, id eſt, tàm rem continentem, quàm rem contentam: rectè enim dicimus de dolio vini, Hoc eſt dolium, & etiam Hoc eſt vinum. At cùm demonſtratur res contenta, demonſtratur vna res tantùm, & excluduntur omnes aliæ, quæ ibi contineri poſſent, & proinde ex modo communi loquendi falſa eſt demonſtratio ſi plura contineantur. Verbi gratia, ſi quis de dolio, vbi ſit vinum & oleum, dicat, Hoc eſt vinum, fraudator cenſetur: Illud enim, (Hoc eſt vinum) ex modo communi loquendi ſignificat, In hoc dolio nihil eſt, niſi vinum. Pari ratione, ſi quis de marſupio pleno partim auro, partim argento, dicat, Hoc eſt aurum; vel de ſacco pleno partim tritico, partim arena, diceret, Accipe & vtere, hoc enim eſt triticum; deceptor iure haberetur. Eodem igitur modo illa verba *Hoc eſt corpus meum*, ex modo communi loquendi, quidquid ſit de Metaphyſicis ſubtilitatibus, ſignificant ſub illis ſpecibus non fuiſſe aliud, quàm corpus Domini; ſi enim fuiſſet etiam panis, debuiſſet Dominus dicere, Hic, id eſt, in hoc pane eſt corpus meum, aut certè, hoc non tantùm eſt panis, ſed etiam corpus meum.

Sed dicet aliquis; Totus panis eſt res continens reſpectu corporis Domini; ergo, &c. ſicut de dolio vini dicimus, Hoc eſt vinum; licet dolium ſit ſubſtantia, & ſicut de Angelo apparente in forma humana, dici poſſet, Hic eſt Angelus Raphael, licet illa forma corporalis eſſet etiam ſubſtantia.

Respondeo; In Euchariſtia ſola accidentia locum habent rei continentis; ſubſtantia autem panis, aut ibi non eſt (vt Catholici credunt) aut ſi ibi eſt, vt volunt Lutherani, eſt res contenta ſimul cum corpore Chriſti, & proinde falſa eſt propoſitio, Hoc eſt corpus, ſi ibi ſint duæ ſubſtantiæ. Quod autem ſola accidentia ſint res continens, ex eo patet, quòd corpus Chriſti non eſt in pane, vt in vaſe, aut in loco, ſed eſt vt ſubſtantia ſub accidẽtibus. Nam inde eſt, quod ex natura rei,

posita consecratione, ad motum illorum accidentium mouetur corpus Christi, & ad illorum eleuationem eleuatur, ad illorum depressionem deprimitur, & ad illorum corruptionem desinit ibi esse corpus Christi, quomodo desineret substantia panis, si ibi fuisset. Quod non videmus in exemplis allatis de vino, & Angelo, quia illa non manent vt substantiæ sub accidentibus, sed vt res in vase, vel in loco: non enim ad motum corporis assumpti, mouetur Angelus necessariò, & ex natura rei, sed posset non moueri, & quando mouetur, voluntariè mouetur, immò ipse est, qui mouet illud corpus; & quando dissoluitur illud corpus, non necessariò Angelus desinit esse in eo loco, sed potest manere, si velit.

ADDE, quod licet in verbis Domini esset aliqua obscuritas, vel ambiguitas, ea tamen sublata est, per multa Concilia Catholicæ Ecclesiæ, & Patrum consensum.

CAPVT XX.

Transubstantiatio probatur testimoniis Patrum.

IAM testimoniis veterum Patrum res eadem est demonstranda, id quod necessariò faciendum est: siquidem aduersarij iactant, transubstantiationem, non fuisse cognitam ante annum Domini, M. C C. id est, vsque ad Concilium Lateranense sub Innocentio III.

Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. non semel affirmat, transubstantiationem esse inuentum sancti Thomæ, & opinionem Thomistarum, & ibidem indicat eam opinionem probatam fuisse à Papa, in cap. Firmiter, quod caput depromptum est ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. vbi Lutherus turpiter labitur in historia: siquidē S. Thomas, nondum natus erat, cùm ederetur cap. Firmiter, & Cōcilium illud celebraretur. Constat enim Concilium celebratum anno M. C C. XV. sanctum verò Thomam natum postea anno M. C C. XXIV. Petrus Martyr in libro contra Stephanum Gardinerum obiecto 128. Innocentium III. cum Concilio Lateranensi facit auctorem primum transubstantiationis, tum quoad nomen, tum etiam quoad rem. Ioan. Caluinus

lib.4.Institut. cap. 17. §. 15. eodem respexit, cùm ait, tempore S.Bernardi nondum innotuisse orbi transubstantiationem. Idem quoque significat Martinus Kemnitius in 2.part.Exam. Concil.Trident. sess.13. cap.4. vbi dicit, tempore Petri Lombardi nihil certi de hac re fuisse in Ecclesia.

Igitur ad hoc mendacium refellendum, adducenda erunt testimonia Patrum ab Apostolorum tempore, vsque ad tempora Innocentij III. siue ad annum Domini M.CC. PRIMA ætate post Apostolos ab anno Domini C. ad CC. floruerunt Iustinus, & Irenæus. IVSTINVS in Apologia 2. prope extrema, dicit, eum cibum ex quo carnes nostræ aluntur, id est, panem prece verbi Dei sanctificatum, esse carnem Domini. IRENAEVS lib. 4. cap. 34. *Quomodo*, inquit, *constabit eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini suis, etc.* Vterque igitur vult hanc propositionem esse veram, Panis consecratus est corpus Domini. Atqui hæc vera esse non potest, sine mutatione panis in corpus Domini: neque enim panis manens panis, esse potest corpus Domini, vt supra ostendimus; igitur mutatio fit, & eo modo panis mutatus, verè est corpus Domini.

Ab anno CC. ad CCC. floruerunt Tertullianus, & Cyprianus. TERTVLLIANVS lib.4.in Marcionem: *Acceptum panem*, inquit, *corpus suum facit, dicendo: Hoc est corpus meum.* At quomodo potuit panis fieri corpus sine sui mutatione? CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: *Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus omnipotentia Verbi factus est caro.* Hic planè vides, panem mutari quoad naturam seu substantiam, & tamen effigiem, id est, accidentia remanere: & hoc est, quod vocamus transubstantiationem.

Ab anno CCC. ad CD. floruerunt, Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Gregorius Nyssenus, & Gaudentius. CYRILLVS Catechesi 4. mystagogica: *Aquam*, inquit, *aliquando mutauit in vinum, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutarit?* En realem mutationem. Paulò infrà: *Sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur tibi sanguis.* En accidentia panis, quæ remanent. Et infrà: *Hoc sciens, & pro certissimo habens panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentit.*

tiat. En absentiam substantiæ panis, manente colore, & sapore, & proinde integram transubstantiationem.

AMBROSIVS libro de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 9. *Quantis vtimur exemplis, vt probemus, nõ hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit? maiorem q̃ vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiã natura ipsa mutatur?* Ecce non manet panis, quem natura formauit, & tamen accidentia manent, vt experimento constat; ergo substantia mutata est, accidentibus non mutatis.

GREGORIVS NYSSENVS in orat. magna catechetica, cap. 37. *Rectè Dei verbo sanctificatũ panem in Dei Verbi corpus credimus immutari.* Et infrà: *Hæc autem tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (panis, & vini) naturam mutans.* Et hic vides naturam panis mutari, manente specie exteriore: nam ideò dicit mutari naturam rerum, quæ videntur.

GAVDENTIVS tract. 2. de Exodo: *Ipse naturarum creator et Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus, quia & potest, & promisit, efficit proprium corpus; & qui de aqua vinum fecit, de vino sanguinem suum facit.*

Ab anno CD. ad D. floruerunt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus Alexandrinus, & Eusebius Emissenus. Ioan. CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. *Non sunt humanæ virtutis opera proposita: nos ministrorum locum tenemus; qui verò sanctificat ea, & immutat, ipse est.* & homilia de Eucharistia in Enceniis: *Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? absit: ne sic cogites. Sicut enim si cera igni adhibita, illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantia.* Hic etiam videmus totam substantiam mysteriorum, id est, panis consecrati, consumi ab adueniente substantia corporis Domini, vt ceram ab igne: & tamen manere exteriorem speciem panis, vt sensus ipsi testantur.

AVGVSTINVS in sermone, quem citat Beda in cap. 10. prioris ad Corinth. *Non omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi, fit corpus Christi.* Aduerte, non dixisse Augustinũ, Panis est corpus Christi, vt Lutherani loq̃ solẽt, sed, *Fit corpus Christi.* Quæ verba mutationẽ significant panis in corpus: vt quidẽ Zvvingliani vtcumq; respõdere possent, mutatione significationis ex pane fieri corpꝰ; at Lutherani quod respõdere possint,

possint, nescio. Nam ipsi volunt realiter corpus Domini adesse in Cœna: Augustinus autem dicit, panem fieri corpus, proinde fateri debent ex Augustini sententia, panem realiter conuerti in corpus. Item serm.28. de verbis Domini: *Dixi vobis quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur; sed Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica ait; Panem nostrum? panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον, hoc est, supersubstantialem: non iste panis, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit.* Thomas VValdensis tomo 2.cap.83. citat alium locum ex lib. Augustini de corpore Domini, quem dicit se transcripsisse ex antiquissimo libro, antiqua valde manu descripto: *Nec credendum est*, inquit, *quod substantia panis, vel vini remaneat; sed panis in corpus Christi, & vinum in sanguinem vertitur, solummodò qualitatibus remanentibus.* Suspicor eum librum non Augustini, sed Alcuini esse; nobis tamen satis est antiqui auctoris fuisse.

CYRILLVS ALEXANDRINVS in epist. ad Calosyrium: *Ne horreremus carnem & sanguinem, apposita sacris altaribus, condescendens Deus nostris fragilitatibus, influit oblatum vim vitæ, conuertens ea in veritatem propriæ carnis, vt corpus vitæ quasi quoddam semen inueniatur in nobis.*

EVSEBIVS Emissenus, seu quicunque fuit auctor serm. de corpore Domini: *Quando benedicendæ verbis cœlestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi Numinis consecrentur, substantia illic est panis & vini, post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. Quid mirum est autem, si ea quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere?*

Ab anno D. ad DC. floruit S. REMIGIVS Remensis, qui in cap.10. prioris ad Corinth. sic loquitur: *Caro, quam Verbum Dei Patris assumpsit in vtero virginali, in vnitate suæ personæ, & panis, qui consecratur in altari, vnũ corpus Christi sunt: sicut enim illa caro corpus Christi est, ita iste panis trãsit in corpus Christi, nec sunt duo corpora, sed vnum corpus.*

Post annum Domini DC. GREGORIVS Papa I. teste Paulo Diacono in eius vita, ita coram populo loquutus est: *Prescius conditor nostræ infirmitatis, ea potestate, qua cuncta fecit ex nihilo, panem & vinum aqua mistum manente propria specie,*

specie, in carnem & sanguinem suum spiritus sui sanctificatione conuertit.

Post annum Domini DCC. BEDA in serm. de Epiphania: *Panis, & vini creatura in Sacramentum carnis & sanguinis eius, infallibili Spiritus sanctificatione transfertur.* NOTA, per Sacramentum intelligi ipsum corpus sub specie panis existens: nam alioqui non opus esset ineffabili Spiritus sanctificatione, si sola significatione panis mutaretur. Præterea idem Beda in libro de mysteriis Missæ, quem citat Thomas VValdensis tom. 2. cap. 82. *Ibi*, inquit, *forma panis videtur, vbi substantia panis non est, nec est ibi panis alius, quàm panis, qui de cœlo descendit.*

Ioan. DAMASCENVS in 4. lib. de fide, cap. 14. *Panis, vinumq; & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus sancti, supernaturaliter transmutatur in corpus, & sanguinem Christi, & non sunt duo, sed vnum & idem.*

Post annum Domini DCCC. multi scripserunt. THEOPHYLACTVS in cap. 6. Ioannis: *Transformatur arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionē S. Spiritus in carnem Domini.*

STRABVS auctor Glossæ ordinariæ in Glossa capitis II. prioris ad Corinth. *Nos*, inquit, *incerta relinquentes, quod ex auctoritatibus certum est, profitemur, scilicet substantiam panis & vini, in substantiam corporis & sanguinis Dominici cōuerti: modum verò conuersionis nos ignorare non erubescimus fateri. Quæ autem remanent de priori substantia accidentia, scilicet color, sapor, forma, pondus, nec ipsum corpus Christi afficiunt, nec in eo fundantur.*

ALCVINVS, qui floruit circa annum Domini DCCC. in lib. de diuinis officiis, cap. de Missa, exponens illa verba Canonis: *Ratam, rationabilem*, &c. *Panis*, inquit, *per se irrationabilis est, sed orat Sacerdos, vt ab omnipotente Deo consecratus, rationabilis fiat transeundo in corpus Filij sui.* Et infrà: *Consulens Deus infirmitati nostræ, qui non solemus carnes crudas manducare, & sanguinem bibere, facit vt in pristina remaneant forma duo illa munera, & est in veritate corpus Christi & sanguis.*

REMIGIVS Antisiodorensis in Psalm. 21. *Panis & vinum à Christiana veritate dicuntur, non quòd naturam panis & vini post consecrationem in se retineant, nisi quantum ad speciem*

ciem & saporem & odorem: illi namq; qui carnē in vtero Virginis assumptam Verbo suo personaliter & ineffabiliter vnire potuit, qui etiam mortalia corpora nostra imperij sui potentia faciet immortalia, panis et vini materiam in sui corporis & sanguinis naturam transferre possibile est.

AMALARIVS Treuirensis lib. 3. de Ecclesiast. officiis, cap. 24. *Hic credimus naturam simplicem panis & vini mutari in naturam rationabilem, scilicet corporis & sanguinis Christi.*

PASCHASIVS Corbeiensis in lib. de corpore & sanguine Dñi, cap. 1. *Licet figura panis et vini hic sit, omninò nihil aliud, quàm caro Christi & sanguis post consecrationem credenda sunt.* Si nihil aliud; non igitur substantia panis & vini.

SED omittenda non est elegantissima & acutissima responsio Kemnitij ad hunc locum. Nam in fine disputationis de transubstantiatione, in 2. part. Exam. Concil. Trident. sess. 13. cap. 4. volens exemplo quodam ostendere, quid sit respondendum ad loca Patrum, obiecit sibi hunc locum tanquam Ambrosij (cùm tamen non Ambrosij, sed Paschasij sit) ac respondet, nihil aliud credendum esse in Eucharistia, quàm carnē & sanguinem Domini; non quòd panis ibi non sit, sed quia panis non creditur, sed videtur; corpus autem Domini solaē fide apprehenditur. AT si id voluit dicere Paschasius; ergo ante consecrationem panis non videbatur, sed credebatur: ipse enim dicit, post consecrationem non credi, nisi corpus. Et cur, obsecro, idem auctor præmisit Deum omnia posse conuertere & mutare pro arbitrio?

Post annum Dñi CM. floruit S. FVLBERTVS Carnotensis, qui in epistola ad Adeodatum: *Dubitari*, inquit, *nefas est, cui ad cuius nutum cuncta subitò ex nihilo substiterunt, si parvi potentia in spiritualibus Sacramentis terrena materies naturā & meritum generis sui transcendens, in Christi substantiam cōmutetur, cùm ipse dicat; Hoc est corpus meum, et paulò post, Hic est sanguis meus. Si Deum omnia posse credis, & hoc consequitur vt credas; nec humanis disputationibus discernere curiosiùs insistas, si creaturas quas de nihilo potuit creare, has ipsas multò magis valeat in excelsioris naturæ dignitatem conuertere, & in sui corporis substantiam transfundere.*

Atq; hactenus de Patribus, qui floruerunt primis mille annis, antequam hæresis Berengarij oriretur: nunc subiiciemus

eadem

eadem breuitate eorum testimonia, qui scripserunt duobus posterioribus seculis, qui omnes vt manifestam hæresim refellunt, remanentiã panis & vini in Eucharistia. Igitur ab anno M. ad MC. hi scripserunt. LANTFRANCVS in lib. de corpore & sanguine Dñi: *Ecclesia Christi*, inquit, *panẽ in carnem, vinum conuerti credit in sanguinem.* Et infrà: *Confitetur Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad sacrandum proponi in altari, sed inter sacrandum incomprehensibiliter, et ineffabiliter in substantiam carnis & sanguinis commutari.*

ADELMANNVS in epist. ad Berengarium: *Qui dixit in principio: Fiat lux, & facta est lux de nihilo: non potuit dicendo de pane; Hoc est corpus meũ, ita fieri efficere? Et qui tacita virtute aquam conuertit in vinum: non efficacius poterat (si quid tamen efficacius de Deo dici debet) sonante velociter eadem virtute, vinum ipsum in sanguinem suum transferre?*

HVGO LINGONENSIS in epistol. ad Berengarium: *Sicut non capis, quomodo Verbum caro factum est: sic non potes iterum capere, quomodo panis iste mutetur in carnem, & vinum in sanguinem transformetur, nisi te docuerit omnipotentia fides.*

GVITMVNDVS Auersanus lib. 3. contra Berengarium: *Nunc*, inquit, *contra illos habenda est ratio, qui Ecclesiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt, substantiam corporis Christi cibo inesse Dominico; panem tamen & vinum per verba Saluatoris in carnem eius, & sanguinẽ verti nequaquam credentes, sed Christum pani & vino commiscentes, tanquam subtiliori ratione hæresim alteram condiderunt.* Vidéne hæresim appellari eam sententiam, quam nũc Lutherani defendunt? & tamen nondum notus erat Innocentius III.

ANSELMVS Cantuariensis in lib. de corpore Domini apud Ioannem Garetium (nec enim librum ipsum Anselmi adhuc videre potui) *Contra omnem secularis Philosophiæ rationem et intellectum mutata panis substantia in aliam substantiam, ad quoddam mysterij obsequium quædam accidentia, quæ illi inhærebant, sic transtulit non mutata, vt corpus Domini (licet adsit albedo) non faciat album, nec rotunditas rotundum.*

Ab anno Domini M.C. ad M.CC. sequẽtes auctores floruerunt. ALGERVS lib. 1. de corpore Domini, cap. 7. sic in titulo posuit:

posuit: *Quòd remanentibus qualitatibus suis substantia panis, & vini in verum corpus Christi mutetur.* Et ibidem, cap.8.fusè docet;cur Deus noluerit substantiam panis mutare,& cur voluerit accidentia manere. Petrus CLVNIACENSIS in lib.de sacrificio,& transubstantiatione contra Hericum,& Petrum Bruis: *Hoc sacrum, & salutare Sacramentum aliud esse videtur, & aliud est; per virtutem Verbi diuini substantia (vt iam sæpe dictum est) mutata, specie reseruata.* Vt etiam fusè docet, omninò esse credendum,per consecrationem mutari substantiam panis,& accidẽtia remanere,exemplis plurimis in medium adductis, quibus probat id non esse impossibile. HVGO VICTORINVS lib.2.de Sacramen.parte 8.cap.7. *Videtur,* inquit, *species panis, & vini, & substantia panis & vini non creditur: creditur autem substantia corporis, & sanguinis Christi, et tamen species nõ cernitur.* Et cap.9. *Per verba sanctificationis vera panis, & vera vini substantia, in verum corpus, & sanguinem Christi conuertitur, specie panis & vini remanente, & substantia in substantia transeunte. Conuersio autem ipsa non secundum vnionem* (NOTA contra Lutheranos) *sed secundum transitionem intelligenda est.* PETRVS LOMBARDVS lib.4.sentent.distinct.11. lit.D. *Post consecrationem,* inquit, *non est substantia panis, & vini, licet species remaneant.* EVTHYMIVS Zigabenus in cap. 26. Matth. *Panem,* inquit, *& vinum ineffabiliter transmutat in ipsum corpus, & sanguinem suum.*

Cyrillus Alex. Hieronymus

32. Habemus triginta duos probatissimos testes,quorum postremi quinque tempore S.Bernardi, omnes autem antè Innocentium III. floruerunt. Ex quibus colligimus, PRIMO verissimum esse, quod ait Concilium Trident. sess.13. cap.4. Ecclesiæ Catholicæ semper fuisse persuasum, ita transmutari panem in corpus Domini,vt substantia panis recedente, solum maneret Christi caro sub accidentibus panis. SECVNDO mendacia esse impudentissima tum Lutheri, tum Lutheranorum, qui hanc mutationem excogitatam esse volunt, non ab Innocentio III. vel à S.Thoma. TERTIO, mentiri Calvinum,cùm lib.4.Institut.cap.17.§.14. de hac transubstantiatione sic loquitur: *Vetustatis patrocinio, quod eudem Dominum Verbo sæpe opponere audent, in confirmando isto dogmate destitui palàm est. Nec enim ita pridem excogitatum fuit, sed ratum quidem non melioribus illis seculis modò, quibus parum*

adhuc vigebat religionis doctrina; sed cùm iam admodum inquinata esset illa puritas. Nemo est veterum, qui sacra Cœnæ symbola non fateatur disertis verbis panem, & vinum esse, etsi (vt dictum est) variis epithetis illa interdum insigniunt ad commendandam mysterij dignitatem. Hæc ille: cui satis fuit dixisse; nam probare quod dicebat; & vel vnum ex Patribus testem adducere, indignum erat grauitate tanti hæresiarchæ.

CAPVT XXI.

Probatur idem ex definitione, & consensu Ecclesiæ ab annis quingentis.

NVNC probanda est eadem veritas ex definitione sub anathemate, & consensu totius Ecclesiæ saltem ab annis quingentis. Quæ probatio duabus de caussis adhibenda est. PRIMO, quia aduersarij, etsi fateantur à tempore Innocentij III. inuectam esse opinionem transubstantiationis in Ecclesiam, tamen Kemnitius loco citato contendit, non fuisse definitam sub anathemate, nisi hoc nostro seculo à Concilio Trident. idq; probat, quia Græci in Concilio Florentino noluerunt huic dogmati assentiri, & Latini cum eis non obstante ea discordia, recõciliati sunt. Petrus etiam Martyr in lib. contra Gardin. obiecto 84. dicit, Græcos semper à transubstantiatione abhorruisse, & ex eodem Concilio Florentino id probat. Nos igitur Deo volente, facillimè demõstrabimus in sex Conciliis ante hoc nostrum seculum fuisse sub anathemate definitam veritatem transubstãtiationis, quorum duo ante annos quingentos celebrata sunt. Ex quo sequitur, saltem ab annis quingentis, id est, à tempore hæresis Berengarianæ dogma transubstantiationis sub anathemate stabilitum, & ipsos etiam Græcos cum Latinis in hac re semper mirificè consensisse.

SECVNDO, adhibenda est hæc probatio, quia hoc fundamento posito, duæ rationes colligi poterunt, cur de hac veritate dubitari non debeat. PRIMVM enim fieri nequit, vt Ecclesia vniuersa tot seculis in grauissimo errore versata sit. DEINDE hoc ipso tempore, quo hæc veritas tanquam certissimum dogma, atque adeò vt fidei articulus colebatur, floruerunt in Ecclesia plurimi sanctissimi viri, vitæ innocentia, miraculis, aliisque diuinis donis clarissimi, quos nulla ratio

admittit, vt & Deo amicissimi fuerint, & simul in fide grauiter errauerint.

PRIMVM igitur generale Concilium ROMANVM, sub Nicolao II. quod celebratum est circa annum Dñi M. LI. Berengarium abiurâsse coëgit illis verbis: *Ego Berengarius anathematizo eam hæresim, de qua hactenus infamatus sum, quæ astruere conatur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodò Sacramentum, & non verum corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse.* Hæc abiuratio, & anathematizatio apertissimè significat rem a Concilio definitam sub anathemate fuisse: nec enim cogitur vlli abiurare, & anathematizare sententias dubias, sed ea tantùm, quæ damnantur ab Ecclesia, tãquam hæreses exploratæ. Quod autem Concilium hoc generale, cùm iussit credi panem post consecrationem esse corpus Domini, intendexerit nõ esse corpus, manendo panem, sed desinendo esse panem per mutationem in corpus; ac proinde definierit mutari substantiari panem in corpus, testantur tres optimi viri, qui illis temporibus vixerunt, Lantfrancus, Guitmundus, Anselmus, quorum vnus ipsi Concilio interfuit & fortasse etiam duo interfuerunt.

LANTFRANCVS igitur, qui Concilio interfuit, in lib. de corp. Dom. sic alloquitur Berengarium: *Nicolaus Papa tuum periens te docere, panem vinumq; altaris post consecrationem sine materiali mutatione in pristinis essentiis remanere, cùm ei tibi respondendi licentia, cùm nõ auderes pro tua parte defensione aliquid respondere, pietate motus ad preces tuas pauperis tradi scripturam tibi. Eius principium est; Ego Berengarius &c.* Itaque voluit Concilium (vt Lantfrancus affirmat) illa confessione destruere hæresim, quæ asserit, panem non mutatum in Sacramento remanere.

GVITMVNDVS, qui eidem Concilio videtur interfuisse, sic de eodem Concilio loquitur lib. 3. de corp. Dom. *Panem & vinum altaris Domini in corpus & sanguinem Christi substantialiter conuerti, non sicut delirat Berengarius, corporis & sanguinis Domini figuras tantùm esse, & vmbras, aut intra se latentem Christum tegere, vniuersalis Ecclesia consensione roboratum est.* Et ibidem vtitur hoc argumento; Si quod vniuersa Ecclesia tenet, Apostolicum censendum est, etiamsi nullis sit munitum Conciliis: quantò magis illud Apostolicum censen-

censendum erit, quod vniuersa Ecclesia tenet, & Conciliis roboratum est?

Deniq; S. ANSELMVS, qui etiam eodem tempore vixit, in epist. de corp. Domini, sic ait: *Panis substantiam post Dominici corporis consecrationem in altari superesse semper abhorruit pietas Christiana, nuperq; damnauit in Berengario Turonensi, eiusq; sequacibus.* Vides igitur ab Ecclesia apertè definitum ipso tempore Berengarij, id est, ante annos quingentos, non remanere substantiam panis in Eucharistia, ac proinde definitam transubstantiationem, vt Catholicam veritatem.

SECVNDVM Concilium fuit ROMANVM, sub Gregorio VII. celebratum anno Dñi M. LXXIX. mense Februario, vt refert Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacram. cap. 43. in quo alia fidei professio clarior edita est, ppter fraudes varias, quibus Berēgariani priorem illam professionem editam sub Nicolao II. deprauare solebant. Sic igitur habet posterior fidei confessio: *Ego Berengarius, corde credo, & ore cōfiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, & verba nostri Redemptoris substantialiter conuerti in veram, ac propriam, & viuificatricem carnem, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, &c.* Nihil igitur noui, si de re ipsa agatur, statuit Concilium Lateranense, & multò minus Tridentinum.

TERTIVM est Concilium generale LATERANENSE, sub Innocentio III. celebratum anno Domini M. CC. XV. in quo non negant aduersarij hoc nostrum dogma, etiā sub nomine transubstantiationis confirmatū: sed negant aliqui eorum, vt Kemnitius, & quidam alij, definitum sub anathemate, atque vt decretum de fide, à quo non liceat dissentire sine periculo hæreseos. At hoc nullo negotio demonstrari potest. Nam initiū capitis 1. eius Concilij sic incipit: *Firmiter credimus, et simpliciter confitemur.* Ac deinde subnectitur integra confessio fidei de Trinitate, de creatione mundi, de Incarnatione Verbi, de Ecclesia & Sacramētis; & deinde ca. 3. de prædicta confessione sic loquitur idem Concilium: *Excōmunicamus, & anathematizamus oēm hæresin extollētem se, aduersus hanc sanctā, Orthodoxam, Catholicā fidem, quam superiùs exposuimus.* Ecce igitur anathema, quod Kemnitius requirebat. Quid quod Lutherus ipse in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. agnoscit in cap. Firmiter, quod ex hoc Cōcilio sumptum est,

transubstantiationem, vt articulum fidei definitam? Quæ cùm ita sint, Kemnitij mendacium, & temeritas non modò cum ipso nostro Concilio, sed etiam cum suo Propheta, & Apostolo pugnat.

QVARTVM Cōcilium est ROMANVM generale, celebratum anno Domini M.CD.XIII. in quo damnati sunt tanquam hęretici articuli Ioan. VViclefi, quorum PRIMVS est: *Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis manet in Sacramento altaris.* SECVNDVS est: *Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento.* Huius Concilij meminit, & decretum ipsum recitat Ioan. Cochlæus lib.1. hist. Hussitarum.

QVINTVM Concilium est CONSTANTIENSE generale, celebratum anno Domini M.CD.XIV. in cuius sess.8 confirmatur sententia Romani Concilij, & rursus nominatim, & sub anathemate damnātur articuli Ioan. VViclefi, & damnatio ipsa in fine Concilij iterum approbatur à Martino V. vero, ac legitimo summo Pontifice.

SEXTVM denique Concilium est FLORENTINVM generale, in cuius sessione vlt. celebrata anno Domini M.CDXXXIX. consentiente vniuerso Concilio Latinorum, & Græcorum, data est instructio Armenis de fide, & Sacramentis: in ea instructione sic habemus de Eucharistia: *Substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur.* Ex his ergo euidenter apparet, quàm apertè & impudenter Kemnitius mentiatur.

Quod autem Petrus Martyr, & idem Kemnitius obiiciunt de Græcis, aliud est mendacium, & impostura planè digna iis hominibus, qui auctorem illum sequuntur, qui pater mendacij ab ipsa veritate nominatur. Nam vt ex ipsius Concilij actis cognosci potest, nunquam fuit quæstio inter Latinos, & Græcos, an panis verè, & substantialiter mutaretur in corpus Domini, sed quæstio fuit, & adhuc est de verbis, quibus fit illa ineffabilis mutatio. Latini enim sentiebant, vt etiam semper sentient, solis Christi verbis fieri illam mutationem, Græci contrà sentire videbantur, non solis Christi verbis, sed quibusdam aliis precibus ab hominibus cōpositis mutationem illam fieri. Hanc autem solam fuisse quæstionem partim ex ipso Concilio prope finem, tum ex auctoribus Græcis, qui de hac ipsa quæstione illo tempore scripserunt, qui sunt

Bessa-

Bessarion Cardin. Nicenus, Nicolaus Cabasilas, Marcus Ephesius.

Quod autem Græci nunquam abhorruerint à transubstantiatione (vt Pseudomartyr audacter mentitur) colligitur PRIMO ex antiquis auctoribus suprà citatis, Cyrillo Hierosolymit. Gregor. Nysseno, Ioan. Chrysostomo, Cyrillo Alexandrino, Ioan. Damasceno, Theophylacto, & Euthymio.

SECVNDO, ex auctoribus recentioribus, Nicolao Methonensi, Samona Gazensi, Nicolao Cabasila, Marco Ephesio, & Bessarione, quorum opuscula exstant nuper impressa, qui omnes apertissimè confitentur mutationem istam, de qua loquimur.

TERTIO, ex Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. suprà citato: siquidem interfuerunt Græcorum etiam Patriarchæ, & cap. 4. eius Concilij indicat Innocentius eo tempore Græcos ad obedientiam Romanæ Ecclesiæ rediisse.

QVARTO, ex Concilio Florentino. Nam in instructione Armenorum disertis verbis ponitur hæc mutatio substantiæ panis in corpus Christi. Consensisse autem in eam instructionem etiam Græcos, patet ex initio, & fine illius instructionis; initiò enim dicitur facta sacro approbante Concilio, & in fine dicitur data in publica Synodali sessione.

QVINTO, patet ex eo, quod cùm Græci tẽpore Leonis IX. & deinceps multa obiecerint Latinis, ob quæ ab illis dissentire se dicerent: nunquam tamen hoc obiecerunt de mutatione panis in corpus Christi, quam ab Ecclesia Latina doceri, vt dogma fidei, ignorare non poterant.

SEXTO, denique patet ex censura Orientalium ad Augustanam Confessionem: diuina enim prouidentia factum est, vt Lutherani ad suam ipsorum sempiternam cõfusionem, iudices facerent controuersiarum, quas nobiscum habent, inimicos nostros. Itaq; miserunt Augustanam Confessionem ad Patriarchã Constantinopolitanum, qui cẽsuram remisit pro approbatione, & cùm in aliis articulis eos reprehendit, tùm potissimùm in artic. 10. qui est de cœna Domini. Sic em̃ habetur in ea censura, cap. 10. *Multa in hac parte de vobis* (Lutheranis Confessionistis) *referuntur; quæ nobis nullo pacto probari possunt. Ecclesiæ igitur sanctæ illud iudicium est. In sacra Cœna post cõsecrationem, & benedictionem, panem in illud ipsum corpus Iesu Christi, vinum autem in illum sanguinem virtute*

Spiritus sancti transire, ac immutari. Et paulò infrà dicit: Corpus Christi non descēdere de cœlo, vt in Eucharistia p sens adsit, sed fieri præsens per transmutationem, & trā nem panis in corpus. Et paulò pòst dicunt; Sub speciebus nis, verum corpus Domini contineri. Desinat igitur Pfe martyr dicere, Græcos semper à transubstantiatione ab ruisse: desinat etiam Kemnitius mentiri, Græcos in Con Florentino admittere noluisse mutationem istam pa corpus Domini. Ecce enim inimici nostri sunt iudices, sunt, qui & Caluinistas reprehendunt, quòd solum sig corporis Domini in Eucharistia agnoscant, & simul Co sionistas arguunt, quòd verum corpus Domini, sed sine p mutatione in eodem Sacramento confiteantur.

CAPVT XXII.

Probatur eadem veritas ex conuenientia rationis.

NVNC VLTIMO probanda est eadem verita congruentia secundum rationem. Nam po quod Deus voluerit, Corpus Christi, verè ac liter communicari fidelibus manducandum, Lutheranis (cum quibus nunc disputamus) concedunt: profectò indicat omninò conueniens fuisse, vt non solum pane & vino, qui est cibus & potus communissimus & mus, id fieret, sed etiam vt substantia panis recederet, & dentia remanerent.

AC PRIMVM congruum fuisse, vt substantia panis ab probatur his rationibus. PRIMA ratio est, quia corpus mini, vt suprà diximus, manet sub accidentibus panis, non in vase, aut in loco, sed planè ad eum modum, quo substa panis manet sub accidētibus suis, excepta informatione ideò ex natura rei mouetur ad motum accidentium, & nit esse Sacramentaliter ad accidentium illorum desitione Quod si cum corpore Domini maneret substātia panis, duæ substantiæ haberent ordinem ad eadem accidentia, & iisdem accidentibus, tanquam externis signis demonstra tur. Et quia substantia panis informaretur illis accidentib non autem corpus Christi; primarius ordo ad illa accidentia esset substantiæ panis, secundarius autem corporis Christi, & conse-

consequenter ipsa accidentia per se primò demonstrarent, & significarent panem, secundariò autem corpus Christi: quod sanè absurdum esset. Nam si quis peteret, quid sit quod est in altari, oporteret respondere; Est panis triticeus, & etiam corpus Christi: & si quis quæreret, quid significant illa accidentia, respondendum esset, substantiam panis illic esse, & simul corpus Christi: & si alius interrogaret; Quid frangit Sacerdos, & communicantibus tanta religione distribuit? diceremus, panem triticeũ, & simul corpus Christi. Profectò igitur multò cõuenientius fuit vt solum Christi corpus ad illa accidentia ordinem haberet, & illa soli Christi corpori deseruirent.

SECVNDA ratio est ob venerationem Sacramenti. Nam si vnà cum corpore Domini substantia panis sub iisdem accidentibus contineretur, periculum esset, ne simpliciores adorarent panem: illi enim nõ distinguunt, sed simpliciter adorant, quod sub illis speciebus continetur.

TERTIA ratio est ob dignitatem; quia non videtur rationi consentaneum, vt simul maneant cibus ventris, & cibus mentis, panis terrenus, & panis cœlestis.

QVARTA ratio est, quia si panis substantia adesset, non posset corpus Domini sumi, quin solue retur ieiuniũ: ex quo sequeretur, vt nemo posset eodem die sæpius communicare; siquidem ex decreto Apostolorum, teste Augustino in epist. 118. cap. 6. non nisi à ieiunis corpus Domini ritè sumi potest. Et tamen constat ante M. annos fuisse in Ecclesia morem, vt Sacerdotes ter sacra celebrarent in die Natalis Dñi, vt patet ex Gregorio, homil. 8. in Euãgelia, & pręterea extra eum diem certis de caussis permittu nt canones, vt vnus presbyter sæpius eodem die sacrum faciat, & corpus Domini sumat.

IAM verò con gruum fuisse, immò etiam necessarium, vt panis accidentia manea nt, multis rationibus probari potest; quæ notandę sunt, quoniam & Lutherus, & Petrus Martyr, & Kemnitius, & alij mirantur, cur sicut dicimus, panem transubstantiari, non etiam dicamus transaccidentari.

PRIMA igitur ratio est, quia si etiam accidentia abessent, nullum esset in Eucharistia signum sensibile; proinde nullum esset Sacramentum. SECVNDA, quia non posset vllo modo vera esse Domini sentẽtia: *Hoc est corpus meum*, si ita mutaretur totum in totum, vt nihil in vtroq; termino commune remaneret. TERTIA, quia hoc modo maius est meritũ fidei.

QVARTA, quia horror esset humanam carnem in propria specie manducare.

Quam rationem oppugnandam sumpsit Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum multis in locis, sed maximè parte. PRIMO, quoniam etsi Christi caro velatur speciebus panis, tamen nõ propterea assatur, sed adhuc remanet cruda, ac per hoc non tollitur horror. SECVNDO, quia maior est horror mentis, quàm oculorum: horret enim qui scit se occidendum, etiamsi oculis non videat gladium. Et certè magis horrore quis, si deberet comedere artocream, quã sciret ex carne humana confectam, etiamsi non videret, nisi panaceum illud tegmen; quàm si iuberetur comedere verum panem, sed humani corporis similitudinem conformatum. TERTIO, quia Deus non solet parcere sensibus, quando aliquid nobis vtile est: vnde proponit fidelibus suis calicẽ passionis, & martyrtis, horroris plenum. Sed hæc facilè solui possunt.

Ad PRIMVM respondeo, per illas species panis Christi, carnem non assari, neque vllo modo coqui; tamen magis tollit horrorem, quàm si assaretur. Nam caussa horroris in carne humana comedenda est læsio ipsius carnis: horret enim naturaliter homo vesci, & nutriri carne humana, quia horret lacerare, & destruere carnem suę speciei. At si quis posset amicum suum totum, & integrum sine vlla eius læsione intra pectus suum recipere, libentissimè faceret. Nam ex vehementi amore hoc desiderari, testantur amplexus arctissimi eorum, qui se valde diligunt: & in hoc modo comedendi magis horret animus assam carnem, quàm crudam, & viuam recipere, siquidem nouit sine læsione assari non posse. Iam igitur, quia in specie panis sumitur Christus integer, & viuus, & sine ullo eius læsione, & nostra summa cum vtilitate, inde fit, vt animus non horreat.

Ad SECVNDVM dico, maiorem esse horrorem mentis, quàm sensuum; sed per species panis, & doctrinam fidei, tollitur vtrumq; horrorem in Eucharistia sumenda.

Ad TERTIVM dico, Deum non parcere sensibus, quando agitur de sola pœna; parcere autem quando horror sensuum cum scelere cõiungeretur: scelus autem esset, Christi carnem in propria specie sumere, quia deberet necessariò lacerari, & destrui. Deinde in hoc Sacramento Deus consolari suos credentes,

piebat, non affligere: vnde debuit in hac re tollere horrorem, etiamsi in aliis rebus aliquando non tollat.

ADDE, quòd hęc ratio sumpta ab horrore, non est solius S. Thomæ, & Scholasticorum, sed multorum veterum Patrum; Ambrosij lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. & lib. 6. cap. 1. Cyrilli in epistol. ad Calosyrium; Gregorij apud Paulum Diaconum in eius vita; Damascenij li. 4. cap. 14. Theophylacti in cap. 6. Ioan. & Augustini apud Gratianum, de consecr. dist. 2. can. Vtrum.

CAPVT XXIII.

Refelluntur Kemnitij obiectiones.

SVPEREST, vt ad ea respondeamus, quæ aduersarij contra transubstantiationem obiiciunt. Ac PRIMVM soluam argumenta Kemnitij: ipse enim omnia collegit, quæ Lutherus in lib. de captiuit. Babylon. cap. 1. & Caluinus in lib. 4. Instit. cap. 17. §. 13. 14. & 15. contra transubstantiationem scripserunt. DEINDE soluam argumenta Petri Martyris, qui multa noua addidit ad superiora.

Igitur Kemnitius Lutherum & Caluinum sequutus, PRIMO loco proponit argumentum à nomine transubstantiationis. Sed obiiciunt Lutherus, Caluinus, Petrus Martyr, Kemnitius, & alij, quòd nomen peregrinum & barbarum transubstantiationis, Concilium hoc inuenerit, quod signum est nouæ, peregrinæ, & barbaræ sententiæ.

Respondeo PRIMO, stultum esse, cùm de re constet, litigare de nomine: de re autem ita constat, vt nõ possit magis constare. Nam Patres, vt suprà vidimus, dixerunt panem substantialiter conuerti in carnem Christi, manentibus tamen accidentibus panis: & Hugo dixit, substantiam in substantiam ire; & Guitmundus, Algerus, Petrus Cluniacensis ante hoc Concilium ex professo disputârunt, mutari substantiam panis, accidentibus non mutatis, quæ actio non potest vno verbo significari, nisi dicamus transubstantiari.

SECVNDO, licuit Concilio Niceno in ipso Symbolo ponere nomen ὁμοούσιον, & Concilio Ephesino nomen θεοτόκον; maiori igitur ratione licuit Concilio Lateranensi in confessione fidei nomen transubstantiationis ponere. Nam in Concilio Nicæno CCC. XVIII. Episcopi fuerunt, in

Ephesino CC. at in Lateranensi Episcopi suprà CD. & Patres in vniuersum plusquam M. DEINDE ante Nicænum, & Ephesinum Concilium pauca testimonia veterum exstabant de reipsa: at ante Lateranense innumerabilia. NEQVE obstat, quod nomen ὁμοούσιον, non fuerit primò inuentũ in Concilio Nicæno, vt nos ostendimus in 2. libro de Christo, cap. 1. nam satis est, quod in eodem Concilio fuerit publicè ab Ecclesia receptum, & stabilitum, vt Augustinus affirmat libro 5. contra Maximinum, cap. 14. PRAETEREA, ante Nicænum Concilium non exstabat vnum aliquod nomen æquiualens nomini ὁμοούσιον: at ante Concilium Lateranẽse exstabant multa nomina æquiualentia nomini transubstantiationis. Nam Patres passim vocant conuersionem, & transmutationem, & Theophylactus in cap. 14. Mar. vocat transelementationem, quæ certè vox nihil minus significat, quàm transubstantiatio: nam transelementatio significat mutationem totius rei vsque ad prima elementa, id est, vsque ad ipsam materiam, quæ ab Aristotele elementũ vocatur. DENIQVE, si mutatio solius formæ rectè dicitur à Græcis μεταμόρφωσις, & à Latinis transformatio, & mutatio externæ figurę dicitur transfiguratio etiam in Euangelio, cur mutatio substantiæ non poterit rectè dici transubstantiatio?

DEINDE proponit argumentum negatiuum hoc modo: *Verissimum est illud axioma: nihil pro articulo fidei Ecclesiæ proponendum esse, quod nõ ex manifestis, certis, & firmis Scripturæ testimoniis apertè ostendi, & probari potest. Sed transubstantiatio ab Andradio* (vno videlicet ex Catholicis Doctoribus) *collocatur inter illas res, quæ nullis Scripturæ sacræ testimoniis apertè definitæ, & explicatæ sunt: Scotus item, Camerarcensis, & alij disertè fatentur, nec verbis Scripturæ, nec symbolis fidei, nec veterum sententiis cogi nos ad dogma transubstantiationis.*

RESPONDEO ad singulas partes argumẽti. Axioma Kemnitij falsissimum est: Nam si nihil pro articulo fidei proponendum est, quod non ex manifestis Scripturis probari possit; certè pro articulo fidei proponi non poterit, quod libri Euangelistarum, & epistolæ Pauli sint Scripturæ diuinæ: id enim ex nulla Scriptura, sed ex traditione sola probari potest. Remoto autem ab articulis fidei, quod libri illi sint Scripturę diuinæ,

diuinæ, simul concident omnes alij articuli, qui ex Scripturis illis probantur: axioma igitur Kemnitij vniuersam fidem destruit.

Quod autē ex Andradio, & Scoto, atq; Cameracensi Kemnitius refert, mala fide, vt ei solenne est, refert. Nam ANDRADIVS in lib. de Cœna Domini, non dicit absolutè transubstantiationem in his rebus numerari, quæ ex Scripturis probari nequeunt; sed ex hypothesi loquitur, ac dicit: *Etiamsi trāsubstantiatio ex manifestis Scripturis, vt tu*, inquit, *arbitraris, probari non posset, tamen furor esset, in iis rebus, quæ ex certis locis Scripturarum, nec probari, nec refelli possent, velle suo iudicio potiùs, quàm toti Ecclesiæ credere.* Itaque Kemnitius ex hypothetica Andradij sententia, absolutam fecit, vt calumniandi occasionem haberet: qua ratione posset etiam dicere, Christum esse mendacem, idq; probare ex ipsius Christi testimonio, qui dixit, Ioan.8. *Si dixero, quia non noui eum, ero similis vobis mendax.*

Vbi etiam obiter NOTANDA est alia impostura Kemnitij contra eundem Andradium. Sic enim Kemnitius loquitur loco citato: *Andradius meus texit tale argumentum; Scriptura affirmat non esse apud Deum impossibile omne verbum: ergo credenda est transubstantiatio, etsi natura vires, ac modum superet.* ac deinde argumentum ineptum facilè eludit. SED nunquam Andradio venit in mentem, vt tale argumentum faceret: nec enim ex omnipotentia probat transubstantiationem fieri, sed non esse impossibilem. Legatur locus Andradij, & per se mendacium cadet.

Non dissimili arte in Scoto, & Cameracensi Kemnitius ludit: Scotus enim in 4.dist.11.q.3. quem sequitur Cameracensis, tria dicit. PRIMO, potuisse Deū efficere, vt in Sacramento verè adesset corpus Christi cum pane; & si hoc fecisset, mysterium futurum fuisse facilius, & minus miraculorum in se continēs. Quod quidem aliqui negant, alij concedunt: sed res ad fidem non pertinet, neq; de eo est nobis cum hęreticis controuersia.

SECVNDO dicit, non exstare locum vllum Scripturæ tam expressum, vt sine Ecclesiæ declaratione euidēter cogat transubstantiationem admittere. Atque id non est omninò improbabile. Nam etiamsi Scriptura, quam nos suprà adduximus, videatur nobis tam clara, vt possit cogere hominem non proteruum: tamen an ita sit, meritò dubitari potest, cùm homi-

homines doctissimi, & acutissimi, qualis in primis Scotus fuit, contrarium sentiant.

TERTIO addit, quia Ecclesia Catholica in generali Concilio Scripturam declarauit, ex Scriptura sic declarata manifestè probari transubstantiationem. Non enim potest non esse verus Scripturæ sensus, quem is tradit, qui Scripturam condidit: idem autem Spiritus sanctus est, qui & Scripturam dictauit Apostolis, & Prophetis, & qui eam per Ecclesiam declarauit. Vtinam modum istum loquendi Scoti Kemnitius, & ceteri Lutherani imitarentur; nulla enim controuersia remaneret.

VNVM tamen addit Scotus, quod minimè probandum est, ante Lateranense Concilium non fuisse dogma fidei transubstantiationem: id enim ille dixit, quia non legerat Concilium Romanum sub Gregorio VII. neq; consensum illum Patrum, quem nos suprà adduximus.

Ad argumentum igitur Kemnitij RESPONDEO, dogma transubstantiationis ad fidem Catholicam pertinere, quia colligitur ex Scriptura diuina, secũdum applicationem communem Patrum, & iuxta declarationem Ecclesiæ in Conciliis generalibus.

TERTIVM argumentum sumit Kemnitius ex illis Scripturis, quæ Eucharistiam panem appellant: siquidem ante benedictionem vocatur panis, Matth. 26. *Accepit panem.* & de ipso quod accepit, ait: *Hoc est corpus meum.* Et ne dubium esset, an particula demonstratiua denotaret id, quod acceperat Dominus: Lucas & Paulus id expresserunt in altera specie, siquidem dicunt: *Accepit poculum, benedixit, dedit illis, & ait, Hoc poculum, &c.* ergo simplex historia cogit, vt dicamus panem esse corpus Domini, & poculum vini esse poculum sanguinis. At quomodo potest panis esse corpus, si nullus sit ibi panis? & vinum esse sanguis, si nullum sit ibi vinum? Deinde post benedictionem in ipso vsu Paulus Eucharistiam 1. Cor. 10. & 11. quinquies panem appellat: *Panis quem frangimus. De vno pane participamus. Quoties manducabitis panem hunc. Qui manducauerit hunc panem indignè. Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat.* Ergo verus panis est in Euchatistia, non autem spectrum panis, id est, accidentia sine substantia: *Hæc argumenta,* inquit Kemnitius, *sunt perspicua, firma & valde urgentia.*

RESPON-

RESPONDEO, quòd pronomen, *Hoc*, non demonstret panem materialem, satis apertè demonstrauimus in 1.lib.cap. 10.& 11.neq; opus est illa repetere, quia quod pronomen, *Hoc*, demonstret panem materialem, vtile est Caluinistis, contra quos tunc disseruimus, Lutheranis autem non modò nihil prodest, sed vehementer obest. Quare valde mitor Lutheri, Kemnitij, & aliorum imprudentiam, qui tantoperè vrgent, panem demonstrari pronomine illo: quantò enim fortius id probant, tantò seipsos fortius ligant, & impediunt. Nam (vt suprà deduxi) si Dominus ait; Hic panis est corpus meum, necessariò sequitur, vt aut falsa sit Domini sententia, si nimirum propriè panis materialis dicatur esse corpus Domini, quod apertè implicat contradictionem: aut panis sit corpus non propriè, sed figuratè, quod volunt Caluinistæ: aut denique panis non manens panis, sed benedictione mutatus sit in corpus Domini, quæ est sententia Ecclesiæ Catholicæ, & verissima.

Ad illas ergo argutias: *Si panis est corpus Domini; ergo panis manet*, RESPONDEO, falsum esse, panem esse corpus Domini, nisi addas, aut certè subintelligas, mutatum. Panis enim mutatus verè est corpus Domini: sed tunc non sequitur, debere manere panem; nam panis mutatus non est, sed fuit panis. Simile est, si dicas; Homo occisus est cadauer: neque enim inde colligi potest; ergo homo manet, sed potiùs colligitur non manere, quia homo occisus non est homo.

Quod attinet ad alteram partem argumenti de nomine panis post benedictionem, respondi etiam lib.1.cap.vlt. siquidem ea loca à Caluinistis obiiciebantur: nunc breuiter RESPONDEO, apud Paulum panem vocari post consecrationem non spectrum, nec accidentia sine subiecto, sed verum cibum supersubstantialem, qui panis dicitur, vel quia ex pane factus est, vel quia figuram externam panis retinet, vel quia habet effectus, & proprietates panis, vel quia more Hebraico omnis cibus dicitur panis: siquidem Manna vocatur panis in Scriptura frequentissimè, Exod.16. Sapient.16. Psal.77.& Ioan.6.

SED solutio ista Kemnitio non satisfacit: dicit enim esse valde absurdum in Scripturis ita ludere, vt in eodem capitulo modò panis accipiatur propriè, modò metaphoricè. Cùm ergo 1.Corint.11. panis omnium consensu accipiatur propriè pro pane triticeo, quando Paulus ait: *Accepit panem, & gratias*

tias agens, &c. oportet etiam paulò infrà propriè accipere, quando idem ait: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, &c.*

RESPONDEO, non est ita absurdum, vt Kemnitius putat, in eodem capitulo variè accipere aliquam vocem, quando analogia aliqua, & similitudo inter eas res inuenitur. Nam Exod.7. Virga Aaron vocatur virga, antequã verteretur in colubrum; & rursum in eodem capitulo vocatur virga, cùm esset coluber, non virga: *Deuorauit*, inquit Scriptura, *virga Aaron virgas Magorum.*

At instat Kemnitius; nam Exod.7. apertè declarata est conuersio virgarum in colubros: ea autem declaratione facta, non est absurdum idem nomen tribui rei ante & post conuersionem. Paulus verò non declarauit transubstantiationem, 1. Corinth.11. quare sine fundamento asseritur, panis nomen accipi variis modis apud Paulum.

RESPONDEO, aliud exemplum ex ipso Paulo adduci potest, vbi nulla notatur conuersio, & tamen idem nomen variè accipitur, 1. Corint.10. cùm dicitur: *Panis quem frangimus*, de pane triticeo Paulus loquitur secundum Kemnitium; & de pane cœlesti, id est, de corpore Christi naturali secundum Catholicos; & tamen ibidem Paulus ait: *Vnus panis multi sumus*, vbi non de pane triticeo, nec de corpore Christi naturali, sed de Ecclesia loquitur. ADDE, quòd Apostolus 1. Corinth.11. satis apertè declarauit variam panis significationem, ex mutatione facta in pane. Nam ante consecrationem absolutè nominauit panem, dicens: *Accepit panem*; post consecrationem autem, semper addidit pronomen, quo indicaretur hunc esse de pane consecrato, & mutato; ait enim: *Quotiescunque manducabitis panem hunc*, id est, panem sic benedictum, & consecratum, & proinde mutatum in aliam substantiam. ADDE, quòd de pane non mutato falsum esset, quod Paulus dicit: *Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat*, &, *reus erit corporis*, &, *non diiudicans corpus Domini.*

QVARTVM argumentum Kemnitius sumit à ratione Sacramenti. Nam secundum Scripturas Eucharistia Sacramentum est sicut Baptismus. At si desit substantia panis, tollitur ratio Sacramenti; ergo non est Scripturis conformis illa transubstantiatio. Assumptio probatur. PRIMO, in Sacramento requiritur, vt sint duæ res, materia, & forma; res terrena,

rena, & cœlestis: verbum enim accedens ad elementum, non annihilat elementum, sed facit Sacramentum. At transubstantiatio tollit materiam, & rem terrenam, & annihilat elementum.

SECVNDO, Sacramenta sunt instituta ad confirmandam fidem rerum inuisibilium per signa visibilia: ideò enim abluimur in Baptismo, vt credamus nos ita verè, & certò interius lauari per gratiam, vt exterius lauamur per aquam, & eodem modo panem manducamus in Eucharistia, vt credamus nos ita verè, & certò accipere corpus Domini, vt accipimus panem externum. Sed si ille non est panis, sed spectrum panis, & ludificamur, ac decipimur in symbolo externo; quomodo fides rerum cœlestium confirmabitur?

TERTIO, debet esse analogia inter Sacramenta, & rem cuius Sacramenta sunt, iuxta Augustinum in epist. 23. Duplex autem analogia est in Sacramento Eucharistiæ. VNA, quòd sicut panis materialis alit, & sustentat corpus animale; ita corpus Christi est cibus nutriens, & sustentans nouum, & internum hominem. ALTERA, quòd sicut panis triticeus est quædam substantia ex multis granis coacta; ita vnum corpus efficiuntur, qui de vno illo pane Eucharistiæ participant. Quæ significationes omnes intercidunt, si substantia panis tollitur.

RESPONDEO; Substantia panis non pertinet vllo modo ad rationem Sacramenti Eucharistiæ, sed sola accidentia externa, vt suprà ostendimus lib. 2. cap. 9. Sacramentum enim est signum sensibile, cui per accidens est, vt habeat substantiam annexam, vel non habeat.

Ad PRIMAM probationem dico, rem terrenam in Eucharistia esse species illas sensibiles, quæ terrenis sensibus percipiuntur, materiam autem, ex qua Sacramentum conficitur, dico esse verum panem triticeum; qui in Sacramẽto iam confecto remanet, quatenus opus est, id est, remanet quantum ad id, quo Sacramentum, id est, signum sensibile est. Porrò verbum ad elementum accedens, non annihilat elementum, sed tamen mutat eo modo, quo opus est, vt fiat hoc magnum, & mirabile Sacramentum. Quod autem nulla sit in hac mutatione annihilatio, & suprà breuiter docuimus, & infrà iterum docebimus in solutione argumentorum Petri Martyris.

Ad

Ad SECVNDAM probationem dico, ad fidem confirmandam rerum inuisibilium, satis esse si externum signum vere percipiatur, etiamsi non sequatur effectus eius signi, vt est naturalis. Explico: in Baptismo aspergimur aqua, ad significandam internam lotionem animę, & tamen non est opus, vt reipsa sordes corporis aqua illa purgentur, sed satis est si leuiter ab illa aqua contingamur. Non enim aspergimur, vt lauemus corpus, sed solùm gratia significationis; & ideò satis est, si ita ab aqua attingamur, vt est signum internæ ablutionis. Sic igitur in Eucharistia, quia non sumimus cibum corporalem vt caro inde nutriatur, & pinguescat; sed solùm gratia significandæ internæ refectionis, ideò satis est, si verè corporaliter sumamus panem, quatenus significare potest. Significat autem panis ratione accidentium, quæ sola sunt signa sensibilia; itaque satis est, si panis sumatur, quoad accidentia. Nec est hîc vlla ludificatio, quia nôrunt fideles, se non sumere panem illum, nisi caussa signi; signum autem verissimum, & verissimè sumunt. ADDE, quòd etiam aduersarij id fateri coguntur. Nam si fortè detur alicui ab ipsis tam exigua particula panis consecrati, vt non sufficiat ad hominem alendum corporaliter; vel detur magna quidem portio, sed homo qui recipit, & virium debilitate, & graui morbo nutriri nequeat, non propterea negabunt verum Sacramentum ab illo fuisse acceptum; non igitur est opus vt cibus ille nutriat, sed tantum vt sit nutritionis signum. Adde VLTIMO, quòd etiam species Sacramenti nutrirent, si in magna copia sumerentur: hæc enim diuino miraculo manent sine subiecto, ita etiam nutriunt, vt Theologi docent.

Ad TERTIAM probationem; analogiam inter panem, & Christum non requirere, vt panis verè nutriat, & ex multis granis constet, sed satis esse, si naturaliter repræsentet eum rem, quæ verè nutrit, & ex multis granis constat. Nam Spiritus sanctus apparuit in specie columbæ ob analogiam inter columbam, & Spiritum sanctum; & tamen non fuit opus, vt illa columba esset vera columba, quoad substantiam, sed satis fuit, vt speciem exteriorem columbæ haberet. Et serpens æneus Christum repræsentauit ob analogiam inter serpentem, & Christum; & tamen non fuit ille verus serpens, quoad substantiam.

VLTIMO ex Patribus multa collegit Kemnitius contra transub-

transubstantiationem, sed ea omnia explicata sunt à nobis in 2.libro: nam illa eadem adferebātur etiam à Caluinistis contra veritatem corporis Domini in Eucharistia. Vide quę diximus de testimoniis Irenæi, Ambrosij, Theodoreti, Gelasij, & Isichij. Horum enim duntaxat testimonia adducit, & cùm nihil noui adferat, frustrà in eorum confutatione immoraremur.

CAPVT XXIV.

Refelluntur obiectiones Petri Martyris.

PETRVS Martyr in lib. contra Stephanum Gardinerum multa argumenta, vel proponit, vel ab aliis antea proposita confirmat contra transubstantiationem: sed ex iis multa, quæ ex verbo Dei, vel ex Patribus sumuntur, suprà à nobis refutata sunt. Nunc iis omissis, reliqua persequemur.

PRIMVM argumentum habetur obiectione 13. cui argumento ad marginem libri hoc elogium adscripsit: NOTA *vtile argumentum.* Sic igitur argumentatur: *Sicut Dominus Ioan.6. de se dixit, Ego sum panis; ita Matth.26. de pane dixit, Hoc est corpus meum. Sed cùm ait, Ego sum panis; non se mutauit in panem: ergo cùm ait, Hoc est corpus meum; non mutauit panem in corpus suum.*

RESPONDEO; Non sunt omninò similes illæ duæ sententiæ. Nam cùm Dominus ait: *Ego sum panis*, non loquebatur de pane triticeo, sed de pane cœlesti; nunquam enim dixit absolutè: *Ego sum panis*, sed, *Ego sum panis viuus*, aut *panis vitæ*, aut aliquid huiusmodi. Quare non fuit opus vlla mutatione, vt illæ sententiæ veræ essent, cùm pro eodem Christo supponerent, tam pronomen, *ego*, quàm nomen *panis*. At cùm idem Dominus ait: *Hoc est corpus meum*; ex aduersariorum sententia, illud, *Hoc*, demonstrabat panem triticeum; ex sententia autem Catholicorum demonstrabat id, quod continebatur sub triticei panis speciebus. Itaq; ex sententia aduersariorum, sensus erat, Hic panis triticeus est corpus meum; quæ sententia non potest esse vera, nisi panis mutetur in corpus Domini, vt suprà ostendimus. Ex sententia etiam Catholicorum non potest esse verum illud Domini pronunciatum, nisi fiat mutatio panis in corpus; non enim ante mutationem, id quod sub speciebus illis continetur, est corpus Domini, sed panis

triticei substantia. Quare in illo vtili argumento maior propositio est falsa, si illud, *sicut*, dicat similitudinem propositionum: si autem ita accipiatur illud, *sicut*, vt solùm significet eiusdem Christi esse vtramq; sententiam; tunc maior propositio est vera, sed consequentia est mala, quia in alio sensu Dominus vnum dixit, & in alio sensu aliud.

SECVNDVM argumentum in obiectione 14. *Transubstantiatio aperit fenestram Marcioni, Valentino, Eutyches, aliis haereticis, qui Christi corpus phantasticum esse dicebant; nam si substantia corporis eius inuisibiliter volitat per innumera loca, & modò hic incipit esse, modò illic, quis non suspiceatur esse phantasma?*

TERTIVM argumentum est ibidem: *Non potest panis totaliter desinere esse, quin annihiletur. At quod annihilatum non potest conuerti, vel transire in aliam substantiam, & proinde nec transubstantiari, nisi vocabulis abuti velimus; ergo est impossibilis transubstantiatio, qualis à Catholicis ponitur.* Probat PRIMAM propositionem: nam panis erat aliquid, nunc iam est nihil; ergo est annihilatum. Quod autem sit nihil, probat, quia nusquam est, nullus est, nulla pars eius remanet. Nec potest responderi non annihilari, quia succedit ei res nobilior; nam quando cibus in stomacho vertitur in carnem humanam, succedit ei res nobilior, & tamen dicitur simpliciter corrumpi. Probat autem SECVNDAM propositionem, quia conuerti, vel transire vnum in aliud, significat, si proprie loquendum sit, vnum & idem manere sub vtroque termino; alioqui non transit, sed resilit, vel recedit vnum ab alio, si veniente alterum cedit. Et quia hoc argumentum videtur Petro Martyri insolubile, ita loquitur nobiscum: *Si ageretis cum belluis, non deberetis audere tam ἀσύστατα, & monstrosa loqui. Gratia sit Deo, qui tam manifestè perdit sapientiam sapientium, & intelligentiam intelligentium reiicit. Ipse nouit cogitationes hominum quoniam vanae sunt. Hoc quoq; temporis ad nostram institutionem non dedignatur comprehendere sapientes in astutia ipsorum.* Hæc ille.

Caluinus quoquelib.4.Institut.cap.17.§.14.contendit, Catholicos non ponere veram conuersionem, sed annihilationem panis. Quod idem asserit Kemnitius loco notato: & ante eos Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap.68. vbi etiam deducebat Christum esse Deum maium

Mani-

Manichæorum, si vera sit transubstantiatio, quia annihilabit res bonas à Deo creatas.

RESPONDEO; Argumentum de phantasmate Marcionistarũ, verum phantasma mihi esse videtur: habet enim faciem quandam argumenti, sed verum argumentum non est, cùm nihil concludat pro aduersario. Nam phantasmata, seu phãtastica corpora, quale esse putabant Christi corpus Marcionistę, Manichæi, Eutychiani, videntur esse vera corpora, si externis oculis considerentur, & tamen reipsa non sunt vera. At corpus Christi in Eucharistia ex Catholicorum sententia non videtur oculis externis esse verum corpus, & tamen reipsa est. Itaque habet corpus Christi in Eucharistia contrarias conditiones iis, quæ conueniunt corpori phantastico. Quare argumentum aduersarij concludit contrarium eius, quod ipse volebat.

Ad ALTERVM ex iis, quæ suprà diximus cap. 18. patet solutio: sed ne Martyr nimium glorietur, respondebo ad singulas partes argumenti ipsius. Nego igitur panem annihilari, atq; assero verissimè conuerti. Ad illam probationem: *Panis aliquid erat, & nunc nihil est, nullus est, nusquam est, &c.* RESPONDEO, nõ propterea esse annihilatum. Nam etiamsi panis nihil sit, tamen id in quod ipse conuersus est, non est nihil, nec nullum, nec nusquã. Non enim dicitur annihilari quod manet nihil in se, sed quod terminatur in nihil, ita vt terminus actionis, qua ipsum desinit esse, nihil sit: alioqui aqua, quæ à Domino versa est in vinum, annihilata fuisset; nam post conuersionem nihil fuit, nulla fuit, & nusquam fuit. Neq; obstat quod fortè materia manserit: nam materia non est aqua: & præterea saltem forma substantialis aquæ, & multa eius accidentia annihilata fuissent, quia nihil omninò eorum mansit.

Ad exemplum de cibo, qui in stomacho corrumpi dicitur, etiamsi succedat ei res alia nobilior, RESPONDEO propriè loquendo, cùm succedit res nobilior, tota illa actio generatio dicitur, non corruptio, sicut è contrario, cùm succedit res ignobilior, corruptio dicitur, non generatio. Quia tamen reuera vbicunque est generatio vnius, ibi est corruptio alterius, admitto cibum verè corrumpi, vt caro humana generetur, & eodem modo admitto panem per consecrationem interire, vt ei succedat corpus Christi: sed aliũd est corrumpi, & interire, aliud annihilari. Corrumpitur enim, siue interit,

quidquid desinit esse: at non annihilatur, nisi quod ita desinit esse, vt nihil ei succedat, ita vt eius desitio terminetur ad nihil. Itaq; cibus corrumpitur quidem, quia desinit esse, sed nõ annihilatur, quia non desinit in nihil, sed in carnem humanam.

Quantum autem ad ALTERAM propositionem argumenti Petri Martyris. RESPONDEO, aliud esse transire de vno in aliud, aliud transire vnum in aliud. Cùm enim dicimus transiuisse aliquid de vno ad aliud, tunc significamus permanentiam eiusdem rei in vtroque termino: & hoc modo quando vnum sic cedit alteri venienti, vt migret ad aliud, dicitur resilire, seu recedere, & transire ab illo, cui cedit, non autem in illud transire. At verò, cùm dicimus, vnum transire in aliud, tunc non significamus permanentiam eiusdem rei in vtroque termino, sed significamus desitionem vnius rei, & inchoationem alterius. Sic dicimus vsitatissimè noctem conuerti, seu transire in diem per ortum solis, & diem in noctem per solis occasum; ligna in ignem per combustionem; cibum in hominem per nutritionem; & elementa in inuicem per mutuum conflictum; atque hoc modo dicimus panem conuerti, seu transire in corpus Christi; non autem aliquid tertium de pane transire ad corpus Christi. Hinc igitur patet, quàm inepta, & frigida fuerit Pseudomartyris gloriatio.

QVARTVM argumentum habetur obiectione 59. vbi ex confessione Berengarij, quæ habetur can. Ego Berengarius, de consecrat. dist. 2. argumentum sumit. Nam in ea confessione, quæ à Concilio Romano approbata fuit, habetur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem esse non solùm Sacramentum, sed etiam verum corpus, & sanguinem Domini, & sensualiter, & in veritate sacerdotum manibus tractari, & frangi, & fidelium dentibus atteri. Ex qua confessione apertè colligitur, panem verum esse in Eucharistia, & eum sensualiter tractari, frangi, atteri: neque enim ista de Christi carne dici possunt sine ingenti blasphemia.

Idem argumentum antea fecerat Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap. 42. & 43. obiiciebat enim VViclefus, Ecclesiam tempore Innocentij III. defecisse ab Ecclesia, quæ fuit tempore Nicolai II. quòd illa negauerit substantiam panis manere in Eucharistia, cuius contrarium posuerat ista in abiuratione Berengarij. Caluinus etiam libro 4. Instit. cap. 17. §. 12. & alij tum Lutherani, tum Caluinistæ istam

contes-

confessionem Berengarij aut contra nos obiiciunt, aut eam vt monstrosam irrident. Et deniq; primus omnium Berengarius (teste Lantfranco in libro de corpore Domini) post illam abiurationem periurus cœpit obiicere fidelibus, ex illa confessione colligi posse verum panem esse in Eucharistia: *Sicut enim qui dicit, Christus est lapis angularis, Christum non tollit, sed ponit; ita etiam (dicebat ipse) qui ait, Panis est corpus Christi; panem non tollit, sed ponit.*

RESPONDEO, confessio illa Romani Concilij, quòd ad verba attinet, tota desumpta est ex antiquis sanctis Patribus, & ideò non potest reiici, vel irrideri, quin simul veteres sancti Patres reiiciantur, & irrideantur. Quod autem attinet ad rem ipsam, nihil continet falsum, aut contrarium fidei, quam & antea, & postea Catholica Christi Ecclesia tenuit.

Quatuor sunt partes eius confessionis. PRIMA est, panem post consecrationem esse Sacramentum: & hoc nullus negat aduersariorum, & habetur expressè apud Augustinum lib.20. contra Faustum, cap.13. vbi dicit, panem & calicem certa consecratione fieri mysticum, alioqui esse alimentum refectionis, non Sacramentum religionis.

SECVNDA pars est, eundem panem post consecrationē esse verum, & naturale Christi corpus: quod intelligitur de pane mutato substantialiter virtute consecrationis, vt suprà cap.21. probauimus ex Lantfranco, Guitmundo, & Anselmo. Itaque panis consecratus, quoad species externas, est Sacramentum; quoad internam substantiam, est verum, & naturale Christi corpus. Et hoc non solùm est verum quoad sensum, sed etiam conforme sententiis Patrum suprà citatis, cap.20. ac præsertim S.AVGVSTINI in hom. ad infantes, apud Bedam in commen.1.Cor.10. vbi dicit: *Panis est corpus, & Vinum est sanguis.*

Ad argumentum autem Berengarij, VViclefi, Petri Martyris, & aliorum, qui dicunt; Si post consecrationem panis est corpus Domini; ergo post consecrationem manet panis: respondit optimè Lantfrancus, omninò manere panem post consecrationem, sed panem cœlestem, non triticeum; panis enim post consecrationem est panis mutatus substantialiter in carnem Domini, vt sæpe diximus.

TERTIA pars est, corpus Domini sensualiter manibus tractari, frangi, & atteri dentibus; qui modus loquendi inuenitur apertissimè in Patribus. CHRYSOSTOMVS homil.83. in

Matth. *Ipsum*, inquit, *videbis, ipsum tangis, ipsum comedis.* Et homil. 45. in Ioan. *Non se tantùm videri permittit desiderantibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni suæ infigi.* Et homil. 24. in priorem ad Corinthios: *Quod in cruce passum non est, id in oblatione patitur, & propter te frangi sustinet, & omnes satiet.* Hæc ille. Itaque Chrysostomus asserit, corpus Domini in Eucharistia, videri, tangi, frangi, & dentes in illud infigi: qualia etiam leguntur apud Cyrillum lib. 12. in Ioan. cap. 58. & alios Patres. Sensus autem horum verborum est, Christi corpus videri, tangi, frangi, & teri mediantibus speciebus panis, quæ solæ formaliter videntur, tanguntur, franguntur, terentur. Quomodo Luc. 8. dicebat Dominus: *Quis me tetigit?* Et rursus: *Tetigit me aliquis.* Et tamẽ nemo ipsum, siue eius corpus immediatè tetigerat, sed solùm mediante fimbria vestis: & nos vsitatè dicimus; Pluuia me totum madefecit, & humectauit; etiamsi fortè solum pallium aspersum fuerit aqua. Denique in Scripturis frequentissimè dicebantur Angeli videri, & tangi, cùm in corporibus assumptis videntur, & tangerentur.

QVARTA pars est, contactum istum sensualem carnis Christi non esse tantùm in Sacramento, id est, in symbolo, sed etiam in rei veritate: quæ particula addita est ob fraudes hæreticorum. Nam duobus modis potest Christi caro sensualiter videri, & tangi, mediantibus speciebus panis. VNO modo mediantibus speciebus, vt signis quibusdam; quomodo qui imaginem Christi depictam, vel sculptam videt, & tangit; dicere potest se sensualiter vidisse, & tetigisse Christum mediante illo signo: & hoc modo tantùm Christum videri & tangi in Eucharistia, negat confessio illa Romani Concilij. ALTERO modo mediantibus illis speciebus, vt reipsa tegentibus præsentem Christi carnem; & hoc vult illa confessio, & ad hoc faciunt exempla allata de tactu Christi mediante veste; & de tactu Angelorum mediante corpore assumpto: atq; hunc modum loquendi habet etiam CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. vbi sic ait: *O, quot modò dicunt, Vellem speciem eius, & formam videre.* Et subdit: *Ipsum igitur vides, ipsum tangis, etc.* Vbi opponit præsentiam Christi in Eucharistia, præsentiæ eius in imagine, & forma ad viuum expressa; quod certè non faceret, si in Eucharistia non haberemus Christum, nisi in signo.

QVIN-

QVINTVM argumentum habetur obiectione 63. 64. 121. 122.123.129. Sensus falli non possunt circa sensibilem substantiam: at illi iudicant in Eucharistia esse panem. Item Patres probant, Christum fuisse verum hominem, contra Marcionem, Manichæum, & similes hæreticos, quia manducabat, bibebat, dormiebat, fatigabatur; ergo eodem modo probare possumus in Eucharistia esse verum panem, quia ibi est color, sapor, odor, figura veri panis. Vel si hîc sensus falluntur, & licet nobis dicere; Non est panis, licet videatur omnibus sensibus, cur non licebit Marcionitis dicere, Christus non fuit homo, licet omnibus sensibus videretur esse homo? ergo ista transubstantiatio præiudicat fidei, & fauet hæreticis, &c. Hęc est summa illarum obiectionum. Similia habet etiam Ioannes VViclefus apud Thomam VValdensem, tomo 2. cap. 45. & 46. vbi argumentatur, in Eucharistia esse verum panem, quia ita iudicant mures.

Potest addi argumentum paulò grauius ex Scoto, qui & proponit, & soluit. Est autem huiusmodi: *In Sacramento Veritatis nihil decet esse falsum. At si substantia panis desit, erit falsitas in accidentibus: accidentia enim externa, sunt naturalia signa interna substantiæ, Vnde etiam per ea à posteriori indagatur à Philosophis substantia.*

RESPONDEO ad PRIMVM; Illa sententia Philosophorum, sensum nõ falli circa suum obiectum, vera est, sed eget multis limitationibus, quæ notandæ sunt, vt videamus, quam debile fundamentum habeant aduersarij. PRIMO, vera est de obiecto per se, id est, de accidentibus, non de substantia, quæ est obiectum sensuum per accidens. Videmus enim circa substantias etiam sensibiles, homines falli frequentissimè, cùm ex sola apprehensione sensuum iudicant, vt patet in glacie, quę videtur crystallum, in aurichalco, quod non discernitur ab auro, & sic de aliis: & hoc sufficeret ad argumentum soluendum. Fatemur enim sensus non falli in accidentibus panis, quæ sunt obiecta per se, sed in substantia tantùm, quæ est obiectum per accidens. Allatum est anno M.D.LXXXV. à quibusdam ex Syria, fragmen ligni conuersum in lapidem, manentibus accidentibus quibusdam ligni, vt figura, colore, asperitate, &c. quod quidem ita verum lignũ videbatur iudicio oculorum, vt sanè qui rem non nosset, iuraturus fuisset illud esse lignum, cùm tamen non lignum, sed verissimus lapis esset.

SECVNDO, vera est ea sentẽtia de obiecto proprio, non de obiecto communi. Vnde videmus homines passim decipi in iudicanda magnitudine stellarum, in figura baculi in aqua existentis, in motu & quiete cùm nauigamus: putamus enim littora recedere, & nauim quiescere.

TERTIO, vera est de obiecto proprio, si sint organum & medium bene disposita: nam alioqui etiam circa proprium obiectum falli possumus; sæpe enim per viridia perspicillum colorem album putamus esse viridem, & gustus infectus dulcia iudicat esse amara.

QVARTO, vera est de obiecto proprio in generali; nam in particulari videtur posse contingere error, etiam organo & medio rectè dispositis. Vera est (inquam) de obiecto in genere, quia sensus videndi non errat vnquam in eo, quod apprehendit colorem, vel lumen: nullo enim modo fieri potest, vt apprehendat saporem, & odorem, aut aliquid aliud, excepto colore, & lumine. Quomodo etiam intellectus non errat in eo, quod apprehendit ens in genere: at in particulari videtur posse contingere error, nimirum, vt apprehendat vnum pro alio. Nam in iride iudicant oculi verissimos esse colores, quamen non sunt, nisi lumen reflexum. Cùm igitur hæc ita sint, meritò Patres reprehendunt eos, qui ex apprehensione sensuum, de hoc Sacramento, & aliis rebus fidei iudicare volunt. Vide Cyrillum catechesi 4. mystagogica. Chrysostomum homil. 83. in Matthæum, & Augustinum serm. 33. de verbis Domini.

Ad SECVNDVM respondeo, contra Marcionem, Manichæum, & similes probari à Patribus, Christi corpus verum & solidum, non autem phantasticum fuisse, experimento sensuum: idque rectissimè propter duas caussas, quarum vtra que deest argumento aduersariorum circa panem Eucharistiæ. PRIMA caussa est, quia disputabatur cum illis hæreticis de obiecto proprio sensuum, id est, de soliditate corporis; phantasma enim tangi nequit. Vnde etiam Dominus Luc. 24. probauit se non esse spiritum seu phantasma, sed corpus solidum, ex tactu: *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Nos autem cum Lutheranis disputamus de substantia panis, quæ non est obiectum sensuum, nec proprium, nec commune, nisi per accidens, & in quo sæpe erratur.

SECVN-

SECVNDA caussa est, quia Scriptura nusquam dicit, Christum non habere verum corpus, immò contrarium affirmat, & similiter Ecclesia in Conciliis idem semper docuit. Posito autem hoc fundamento fidei ex verbo Dei per Ecclesiam explicato, rectè adhibentur omnia argumenta alia, quæ idem confirmare possunt; licet alioqui non possint certitudinem fidei Catholicæ efficere. At in caussa Lutheranorum, verbum Dei per Ecclesiam Catholicam in multis Conciliis declaratum affirmat, in Eucharistia non esse panem: proinde argumenta ex experimento sensuum, quæ (vt ostendi) in se fallacia sunt, in hac re fallacissima iudicanda sunt.

Ad argumentum Scoti, dico nihil esse falsi in signo sensibili Eucharistiæ; quia accidentia illa significant naturaliter sub illa specie latere substãtiam panis, & ideò, nisi præter cursum, ordinemque naturæ Deus aliquid faciat, per illa accidentia venitur in cognitionem substantiæ. In Eucharistia autem non naturaliter, sed supra ordinem naturæ fit, vt sub illis accidentibus desit substantia panis. Itaque in ipsis signis nulla est falsitas, cùm id solùm significẽt, naturaliter sub illa specie latere substantiam panis. Quòd si imaginatio hominum fallitur in hac re, id nascitur ex ipsorum vitio: nam vel sunt fideles, vel infideles. Si fideles, non falluntur, quia sciunt testimonio Dei & Ecclesiæ, ibi esse accidentia sine substantia. Si infideles, falluntur, vel quia credere nolunt Deo, & Ecclesiæ, vel si fortè non audierunt quidquam de hoc mysterio, falluntur simpliciter ex ignorantia mysterij, non ex falsitate, quæ sit in re. Et hoc nullum est absurdum: nam hoc modo fallebantur etiam sancti viri, Abraham, Loth, Tobias, Manue, Gedeon, & alij, qui Angelos in specie humana sibi apparentes, veros homines esse credebant, & vt homines tractabant: & duo discipuli fallebantur, qui Dominum peregrinum aliquẽ esse existimabant; & Magdalena, quæ eundem hortulanum esse putabat.

Argumentum SEXTVM est apud eundem obiectione 66. 67. 68. 69. 70. 71 72. 73. *Panis Eucharistiæ mutationes varias recipit, quæ nullo modo fieri possunt sine substantia panis, quæ sit subiectum illarum mutationum; ergo substantia panis, & non sola accidentia in Eucharistia reperiuntur. Antecedens probatur, quia panis Eucharistiæ potest alterari, & calefieri, immò etiam veneno inficiri: constat enim Victorem III. Papam,*

& Henricum VII. Imperatorem veneno periisse, quod in Eucharistia positũ fuerat. Item panis Eucharistiæ aliquando corrumpitur, & inde aliud generatur: nam ex eo homines nutriri constat, & vermes inde procreari, & illum etiam posse corrumpi, & vinum Eucharistiæ verti aliquando in acetum.

RESPONDEO; Tractantur hæc omnia accuratè à Scholasticis: sed quod attinet ad argumenta aduersariorum, facile solui possunt. Nam vel mutatio in pane Eucharistiæ est solùm alteratio, vel est corruptio. Si sola alteratio, vt calefactio, condensatio, &c. tum non requiritur materia, seu substantia; nam accidentia omnia pro subiecto habẽt quantitatem, quæ in Sacramento manet. Vnde hostia consecrata dicitur alba, sapida, rotunda, parua, &c. hæc enim omnia denominant quantitatem, alioqui non posset fieri ista denominatio: non enim accidentia de se ipsis dicuntur in concreto, sed solùm de subiecto, excepta quantitate, quæ & dicitur quantitas, & quanta. Et sicut fieri potest, vt maneant qualitates à quantitate separata à materia, sic etiam potest fieri, vt introducantur nouæ qualitates in eandem quantitatem à materia separatam. Si verò sit corruptio specierum, vt in mutatione humana, combustione, &c. tum requiritur quidem materia, sed ea substituitur à Deo in illo ipso instanti, quo desinũt esse illę species, & in quo aliud generatur; & hoc sine miraculo. Sicut enim cùm disposita est materia corporis humani sufficiẽter, Deus animam creat, & infundit, & hoc non dicitur miraculum, quia hoc exigit ordo rerum à Deo institutus: ita etiam quando per alterationem specierum panis eò venitur, vt adsint dispositiones requisitæ ad aliquam formam introducendam, exigente ordine rerum, Deus materiam substituit, & in illo ipso instanti ab agente naturali, mediantibus dispositionibus præmissis, introducitur forma substantialis. Atque hæc est simplicissima, & tutissima explicatio huius rei; sic enim omnia cohærẽt. Nam nec dicimus, fieri generationem, & corruptionem sine materia, nec multiplicamus miracula, nec dicimus ab agente naturali fieri materiam, aut certè nihil ab eo fieri, sed totum à solo Deo: & simul ostendimus nihil materiæ mundo deperire ex tot panum consecratione.

SED obiicit Petrus Martyr obiectione 67. argumentum suo iudicio insolubile, re autem vera prorsus ineptum, & indignum vel mediocri Philosopho: *Nam si disponuntur*, inquit ipse,

ipse, *illæ species ad materiam recipiendam, vel id fit manente Christi corpore in Eucharistia, vel post eius abscessum. Manente Christi corpore id fieri nequit, quia nunquam simul esse debent materia panis, & corpus Christi; essent autem simul si dispositio fieret manente Christi corpore: nam simul est vltima dispositio, & introductio eius, ad quod fiebat dispositio. Abscedente autem corpore Christi, species pereunt, nec vsquam sunt, vt omnes Theologi docent, qui volunt corpus Christi manere, donec species manent. At quod perit, non potest disponi; igitur fictitia est illa dispositio.*

RESPONDEO; Dispositiones non fiunt ad materiam recipiendam, vt imperitè Martyr dicit, sed ad formam: sed quia forma introduci non posset, nisi adesset materia, ideò (vt dixi) materiam Deus substituit. Porrò dispositiones illæ inchoantur manente Christi corpore: vltima autem dispositio, cum qua simul, & materia substituitur à Deo, & forma ab agente naturali introducitur, fit in illo instanti, quod est primum non esse corporis Domini in Eucharistia, & primum esse rei genitæ.

SED, inquit Martyr, *tunc species non sunt.* RESPONDEO; Non sunt in sua natura, sed sunt tamẽ in natura aliarum qualitatum introductarum: neque est hoc nouum, aut singulare, sed commune, & ordinarium in omni generatione, & corruptione.

Ad illud autem de veneno in Eucharistia propinato, RESPONDEO, quidquid sit de veritate historiarum (neque enim desunt, qui eas historias falsas esse contendant) vel venenum consistebat in sola qualitate aspersa vino Eucharistiæ, vel in substantia aliqua admista illi vino ante vel post consecrationem. Si in sola qualitate, tum nullũ sequitur absurdum, si dicamus in ipsa specie consecrata posse manere, vel introduci istam qualitatem, vt possunt aliæ, quæ se compatiuntur cum accidentibus panis, & vini. Si verò sit aliqua substantia venenata, vt aliquis liquor, in illo corpus Domini non erit, licet in eodem calice sit ille liquor cum vino consecrato; nihil enim verti potest in corpus, & sanguinem Domini, nisi quod ipse Dominus instituit, id est, panis & vinum.

Argumentum SEPTIMVM est in obiectione 106. *De accidentium ratione, & essentia est, vt inhæreant in subiecto. Sed in pane Eucharistiæ accidentia panis inueniuntur; ergo & subie-*

subiectum eorum, quod est substantia. Probat maiorem propositionem. PRIMO, quia accidentis esse est inesse, vt colligitur ex libro 5. Metaphys. tex.35. Vnde accidens non tàm dicitur ens, quàm entis, id est, aliquid entis, siue aliquid in ente existens.

SECVNDO, Aristoteles Platonem reprehendit, quod posuerit Ideas à materia separatas. Quod si formæ substantiales quales Ideæ sunt, à materia separari nequeunt, quantò minus poterunt separari formæ accidentales?

TERTIO, sicut accidenti conuenit inhærere in alio, ita substantiæ non inhærere. Sed nullo modo fieri potest, vt substantia inhæreat in alio; ergo neque vt accidentia non inhæreant.

QVARTO, ista accidentia vel sunt in se, vel in alio. Si in se; ergo subsistunt per se, & proinde substantiæ sunt, non accidentia. Si in alio; ergo inhærent; ergo non manent in subiecto.

QVINTO, AVGVSTINVS in epist.57. ad Dardanum: *Tolle*, inquit, *ipsa corpora qualitatibus corporum, nõ erit, vbi sint, & ideò necesse est, vt non sint.* Alium locum huic similem afferebat Ioannes VViclefus ex lib.2. Soliloquiorum, cap.11. vbi sic loquitur Augustinus: *Cui fieri posse videatur, vt id, quod in subiecto est, maneat ipso intereunte subiecto?*

RESPONDEO, falsum esse ad accidentis essentiam pertinere inhærentiam in subiecto: id enim negant non solùm veteres Patres, & omnes Theologi, ac Philosophi Christiani, sed etiam multi ex Ethnicis. Ex Patribus Basilius, non solùm credidit, accidens sine subiecto esse posse, sed etiã reipsa fuisse initio creationis rerum. Nam homil. 2. de opere sex dierum, & clarius homil.6. docet lucem solis creatã fuisse prima die, & mansisse absque sede, & vehiculo tribus diebus, & tandem die quarta creatum fuisse corpus solare, & in eo, vt in subiecto positam fuisse lucem illam, quæ fuerat prima die creata. Et ne quis dicat, per lucem non intelligi à Basilio verum, & solam qualitatem, sed substantiam aliquam lucidam: ipse id clarissimè explicat. Dicit enim, aliud esse albedinem, aliud esse corpus, quod per eam fit album; & eodem modo aliud esse lucem, aliud corpus lucidum: & quamuis nos separare non possimus vnum ab alio, nisi sola cogitatione, tamen possit Deo reipsa separari, quæ nos mente, & cogitatione separamus.

mus. Nec potest etiam dici Basilium fortè confundere lucem cum lumine, & solùm velle dicere primis illis tribus diebus fuisse lumen in mundo sine sole, ita tamen, vt non defuerit subiectum (lumen enim in aëre, & aqua, vt in subiecto erat) sed defuerit caussa secunda efficiens, id est, corpus lucidum, à quo illuminatio illa fieret. Hoc, inquam, dici non potest. Nam homil.2.distinguit Basilius lucem primigeniam, quam postea in corpore solari collocatam dicit, à lumine quod per aquam, & aërem diffundebatur: ait enim lucem illam per emissionem radiorum, & rursus per eorundem cõtractionem effecisse diem, & noctem; dum enim lux illa emitteret radios, omnia corpora diaphana illustrabantur, dum radios contraheret, eadem corpora obscurabantur. Similia habet Ioannes Damascenus Basilium sequutus lib. 2. de fide Orthodoxa, cap.7.

Porrò Thomas VValdensis, tomo 2. cap.76. profert multa testimonia veterum Philosophorum, qui docebant posse accidentia existere sine subiecto. Aristoteles autem id quidem non concedit, quia non potest naturaliter fieri: tamen apertè docet non esse inhærentiam de essentia accidentis; quod nobis hoc loco sufficit ad refutãdam Petri Martyris vanitatem. Nam Aristoteles lib.3.de anima, tex.9.dicit: *Aliud est magnitudo, aliud magnitudinis esse*. Quod si ipsum esse, id est, existentia accidentis, distinguitur ab eius essentia, certè multò magis inhærentia distinguetur, quæ est modus quidam existentiæ. Rursus lib.4. Phys. tex. 58. quærit Aristoteles, an spatium censendum esset vacuum, vbi solus esset color, aut sonus: quę sanè quæstio inanis esset omninò, si inhærentia esset de essentia; qui enim diceret colorem, necessariò includeret etiam subiectum, & proinde corpus.

Ad PRIMAM igitur probationem dico, illam sententiam Accidentis esse est inesse; &, Accidens non ens, sed entis: nihil significare aliud, nisi accidentis naturam esse imperfectam, & habere ordinem quendam ad substantiam, ob cuius gratiam existit.

SCIENDVM enim est, accidentia habere propriam essentiam, vt patet: nam accidẽtia habent sua genera, & species distinctas planè à substantiæ generibus, & speciebus; sunt enim diuersa prædicamenta. Rursum negari non potest, quin habeant accidẽtia propriam existentiam distinctam ab existen-

tia

tia subiecti, seu substantiæ, vt patet, quia terminant actiones reales; nam alteratio propriè qualitatē producit, & augmentatio quantitatem: tamen habent accidentia triplicem ordinem ad substātiam. PRIMVS est essentialis, quia, vt dixi, sunt entia essentialiter imperfecta, & ideò essentialiter respiciunt substantiam. Hic autem ordo non est relatio propriè dicta, sed est ipsa natura imperfecta; & ratione huius dicitur ens non tàm ens, quàm entis, & eius esse dicitur inesse, quia ordinatur ad inhærendum in subiecto. SECVNDVS ordo est quædam potentia, seu aptitudo ad inhærendum: & hic ordo non est de essentia, sed est proprietas quædam accidentis, quæ oritur ex natura illa imperfecta, vt diximus. TERTIVS ordo est actualis inhærentia, qui est quasi actus quidam, & officium accidentis, & proinde quid posterius ipso accidēte. Non enim accidens, verbi gratia, candor talis est, quia facit parietem candidum, sed contrà, ideò facit parietem candidum, quia ipse in se est candor. Nulla igitur repugnantia admittitur, si diuina potentia separaretur accidens ab eo, quod nec est de essentia eius, & a quo ipsum non pendet, cùm sit prius.

Ad SECVNDAM probationem dico, meritò reprehendit ab Aristotele eos, qui ponebant formas substantiales separatas; illi enim existimabant, hanc esse naturam rerum, vt formæ separatæ sint. Sed hæc reprehensio ad nos non pertinet, qui fatemur naturaliter non solùm non existere, sed etiam nō posse existere formas separatas.

Ad TERTIAM respondeo, fallaciam latere in argumento; nam cùm dicit Petrus Martyr; Sicut accidenti conuenit inhærere, ita substantiæ non inhærere: comparat actum accidentis, non cum actu substantiæ, vt debuit, si rectè comparare voluit; sed cum negatione actus accidentis. At si rectè comparâsset hoc modo; Sicut accidenti conuenit inhærere, ita substantiæ conuenit subsistere: vel negatiuè; Sicut accidenti conuenit non subsistere, ita substantiæ non inhærere; vidisset argumentum suum nihil valere, immò pro nobis esse. Nam sicut substantiæ conuenit naturaliter subsistere, & tamen supernaturaliter potest separari à sua substantia, vt patet in mysterio Incarnationis, vbi natura humana est substantia, & tamen non subsistit, id est, non per se existit, sed à Verbo sustentatur: ita accidenti conuenit naturaliter inhærere, & tamen fieri

fieri poteſt diuinitus, vt non inhæreat. Sic etiam, ſicut ſubſtantia nullo modo poteſt inhærere, ita accidens nullo modo poteſt ſubſiſtere per ſe: nam in Sacramento licet non ſint accidentia in ſubiecto, tamen non per ſe ſubſiſtunt more ſubſtantiæ, ſed à Deo ſuſtentantur modo ſupernaturali. Ratio autem cur non poſſit ſubſtantia inhærere, vel accidens per ſe exiſtere, in promptu eſt; quia non poteſt effectus formalis ſeparari à cauſſa ſua, à qua intrinſecè pendet, licet è contrario poſſit cauſſa ſeparari ab effectu, quia prius non pendet à poſteriori. Porrò inhærere, eſt effectus formalis accidentis, ſicut ſubſiſtere, ſubſtantiæ; inde ergo non poteſt vllo modo illa res inhærere, quæ non eſt accidens, neque illa ſubſiſtere, quæ non eſt ſubſtantia.

Ad QVARTVM, quod erat eiuſmodi: *Accidentia iſta, vel ſunt in ſe, vel in alio. Si in ſe, ergo ſubſiſtunt: ſi in alio, ergo inhærent.* RESPONDEO, eſſe in ſe, & non ſubſiſtere, quia ſunt in ſe negatiuè, non poſitiuè. Nam ideò dicuntur eſſe in ſe, quia non ſunt in aliquo ſuppoſito, & tamen reuera non ſubſiſtunt per actum poſitiuum, qualis manat ex naturis ſubſtantialibus; ſic etiam dico eſſe in alio, & non inhærere, quia ſunt in alio, vt in conſeruante, non vt in ſubiecto.

Ad QVINTAM probationẽ ex Auguſtino, RESPONDEO, eum loqui de eo, quod poteſt fieri naturaliter.

Argumentum OCTAVVM habetur in obiectione 125. & 126. *Tranſubſtantiatio, vel fit ante verba conſecrationis, vel poſt, vel ſimul. Si ante; ergo non fit virtute verborum illorum: ſi poſt; ergo verba illa ſunt falſa, Hoc eſt corpus meum: ſi ſimul; ergo tranſubſtantiatio fit ſucceſſiuè, non autem in inſtanti, vt omnes Theologi docent.*

RESPONDEO, fit ſimul: & ad argumentum in cõtrarium, dico fieri non toto tempore quo durat pronunciatio, ſed in vltimo inſtanti terminatiuo illius prolationis. Etſi enim non detur vltima pars illius motus, quo proferuntur verba, neque etiam temporis ei reſpondentis: datur tamen vltimum mutatum eſſe terminatiuum illius motus, & vltimum inſtans terminatiuum illius temporis.

Quod autem Petrus Martyr obiicit, ſequi ex hac ſolutione totam vim conſecrationis conſiſtere in illo vltimo (VM) quod videtur eſſe ridiculum; leue eſt. Nam illud (VM) non operatur virtute ſua ſola, quippe quod per ſe nihil ſignificat, ſed

virtute

virtute totius sententiæ, quæ tunc habet esse completum cùm finitur tota prolatio.

SED posset aliquis obiicere; Sicut corpus Domini incipit esse in Sacramento in instanti, sic etiam panis desinit esse in instanti: non enim corrumpitur paulatim per dispositiones præuias, sed per simplicem actionem diuinam desinit esse. Sed ea, quæ desinunt in instanti, desinunt per vltimum sui esse, sicut ea quæ incipiunt in instanti, incipiũt per primum sui esse: ergo dandum est instans affirmatiuum tàm desitionis panis, quàm successionis corporis Domini. Rursus, aut est idem instans desitionis, & successionis; aut diuersum. Si idem; ergo simul erunt sub illis speciebus, panis, & corpus Domini: si diuersum; ergo in tempore intermedio (nec enim dantur duo instantia immediata) erunt species illæ sine substantia panis, & sine corpore Domini.

RESPONDEO; Licet panis desinat in instanti, tamen illud instans non potest assignari, vel notari, nisi negatiuè, sic vt sit primum non esse panis, non autem vltimum esse panis. Cuius ratio est, quia panis desinit ad desitionem verborum, in quorum virtute fit illa conuersio: verba autem non habent vltimum esse, sed primum non esse. Itaque illud instans terminatiuum prolationis verborum, est primum non esse verborum, & consequenter substãtiæ panis: & simul est primum esse corporis Domini sub illis speciebus. Quod idem contingit in naturali transmutatione. Nam substantia quæ corrumpitur, in instanti desinit esse: nõ enim sunt gradus in substantia, sicut in qualitatibus; & tamen, quia desinit ad desitionem dispositionum, non habet vltimum esse, sed primum non esse: dispositiones enim per motum successiuum desinunt.

Argumentum NONVM habetur obiectione 108. & sequentibus vsque ad 116. *Posita transubstantiatione; sequitur ex panis fieri corpus Christi: at hoc multis nominibus est absurdum: igitur transubstantiatio admittenda non est. Probatur assumptio.* PRIMO, *si ex pane fit corpus Christi; ergo generatur corpus Christi: mutatio enim ad substantiam nulla est, nisi generatio. At absurdũ est quotidie Christum generari.* SECVNDO, *in Eucharistia est Christus Deus & homo; ergo, si quod est in Eucharistia, fit à sacerdote per consecrationem; ergo Deus & homo fit à sacerdote.* TERTIO, *corpus Christi, quod fuerat*

cruce, & in vtero matris, non fuit factum ex pane, sed ex carne Virginis. At quod est in Eucharistia, fit ex pane; ergo corpus Domini quod est in Eucharistia, nõ est illud, quod fuit in cruce, & in vtero Matris. Hoc argumentum sæpius, ac sæpius repetit, & in varias formas syllogismorum redigit, vt nullus cauillis relinqui possit locus.

RESPONDEO; Non est vllum absurdum ex pane fieri corpus Christi: ita enim loquitur Ambrosius lib.4. de Sacramentis, cap.4. Gaudentius tract.2. in Exod. & alij Patres.

Ad PRIMAM probationem miror imperitiam, vel audaciam Petri Martyris, qui toties inculcat, corpus Christi necessariò dicendum esse generari, si conuersio ista terminatur ad substantiam. Nam etiamsi generatio rectè distinguatur à Philosophis ab alteratione, augmentatione, & latione; quia generatio terminatur ad substantiam, alteratio ad qualitatem, augmentatio ad quantitatem, & latio ad vbi, siue ad locum: tamen quis Christianorum ignorat generationem distingui à creatione, licet vtraque sit ad substantiam? & rursus, conuersiones miraculo factas aquæ in vinum, & vxoris Loth in statuam salis, terminatas fuisse ad substantiam, & tamen non esse propriè generationes? Dico igitur transubstantiationem terminari ad substantiam, & tamen non esse generationem, sed conuersionem supernaturalem; per quam (vt suprà ostendi) corpus Christi non producitur, sed succedit substantiæ panis.

Ad SECVNDAM nego, Christi corpus, vel ipsum Christum Deum, & hominem absolutè à sacerdotibus fieri. Aliud enim est Christi corpus ex pane conficere, quod sacerdotes faciunt, aliud absolutè Christi corpus efficere: ex pane enim Christi corpus efficere, non est ipsum producere, sed in ipsum præexistens panis substantiam commutare. Quanquam si de modo loquendi agatur, non dubitauit Hieronymus in epistola ad Heliodorũ, & in altera ad Euagrium dicere, sacerdotes Christi corpus sacro ore conficere.

Ad TERTIAM dico, corpus Christi ex pane fieri, non tanquam ex materia, quomodó factum est ex carne sanctæ Virginis, & quomodo ex ligno fit sedes, ex auro & argento vasa preciosa; sed tanquam ex termino à quo, quomodo ex nihilo factum est cœlum, ex die fit nox, & etiam ex aqua factum est vinum. Neque enim aqua mansit, vt materia vini, licet man-

ſerit materia prima, quæ aqua dici non poteſt. Porrò iſta ma-
ria effectio, non mutat rei naturam. Nam ſi quis à Deo cre-
hilo produceretur, non eſſet diuerſæ naturæ ab aliis homi-
bus, qui ex materia præexiſtente fiunt, neque vinum fac-
ex aqua in Cana Galilææ fuit diuerſæ naturæ à vino, quod
ex vuis. Quamuis autem nunquam mutetur ſpecies, tam
nouum indiuiduum producitur diſtinctũ ab omnibus al-
quando conuerſio eſt productiua: in præſenti autem nego
conuerſio non eſt productiua, vt ſuprà oſtendimus. Panis
nim conuertitur in ipſum corpus Chriſti præexiſtens; ſed
corpus ex carne Virginis factum, & ex pane factum, non
diuerſa, ſed vnum & idem omninò.

Ad argumentum autem Petri Martyris comprehen
ſyllogiſmo expoſitorio, in quo ille tantoperè confidit,
ſpondeo in forma. Argumentum hoc eſt: *Hoc corpus (demon-
ſtrando corpus crucifixum) non eſt factum ex pane. Hoc corpus
(demonſtrando corpus Domini in Euchariſtia) eſt factum ex
pane; ergo hoc non eſt illud.* RESPONDEO; Si per *factum ex
pane*, intelligatur productum, conceſſa propoſitione, nega-
tur aſſumptio: non enim corpus Domini in Euchariſtia pro-
ducitur, ſed ſolùm ſuccedit pani. Si verò per *factum ex pane*
intelligatur ſucceſſiſſe pani in ipſum conuerſo, & mutato
tunc aſſumptione conceſſa, negatur propoſitio. Nam vero
corpus illud quod fuit crucifixum, factum fuit ex pane: illud
enim eſt, in quod panis per conſecrationem conuerſus
fuit à Chriſto, ipſo dicente: *Hoc eſt corpus meum,
quod pro vobis tradetur.* Atq; hactenus de
tranſubſtantiatione.

LIBER

LIBER QVARTVS, DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, & num extra vsum sit verè corpus Domini sub specie consecrati panis.

HACTENVS DE VERITATE CORPORIS Domini in Eucharistia disseruimus, quod erat fundamentum controuersiarum omnium de Sacramento Eucharistiæ. Nunc de Sacramento ipso disseremus, atque eas controuersias explicabimus, quæ de ipsa natura Sacramenti, deque eius caussis, & partibus, id est, de materia, forma, fine, & efficiente, & denique de vsu eius existunt.

PRIMA igitur quæstio est, quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, consecratione panis, & vini, an res ipsa consecrata, an potius sumptio, & manducatio. ex qua quæstione pendet alia quæstio; Num corpus Domini sit in Eucharistia solùm, dum sumitur, an verò permaneat in ea, dum seruantur species illæ consecratæ. Nam cùm Domini corpus non sit in specie panis, nisi quatenus illæ ad Sacramentum pertinent, si fortè sola sumptio Sacramentum sit, non erit corpus Domini in illis speciebus, quando seruantur in pixide, vel quando deferuntur ad ægrotos, &c. ex qua quæstione rursus pendent aliquo modo aliæ controuersiæ de adoratione Eucharistiæ, & de sacrificio, vt notum est. Hoc autē ordine præsentem cōtrouersiam explicabo. PRIMO, referam aduersariorum

sententiam. SECVNDO, eam refutabo, & respondebo aduersarum obiectiones. TERTIO, explicabo sententiam Catholicorum.

Quod ad PRIMVM attinet, Lutherani, & Caluinistæ, aliique huius temporis hæretici in ea sunt opinione, vt enim ment, Sacramentum Eucharistiæ non esse rem permanentem, sed actionem transeuntem: cùm è contrario Catholici omnes sentiant, Sacramentum Eucharistiæ propriè rem permanentem esse, nimirum hostiam consecratam. Auctor primus sententiæ aduersariorum Martinus Bucerus fuit: nam (vt scribit Ioannes Cochlæus lib. 3. Miscellaneorum tract. 1. anno Domini M. D. XXXVI. 23. die Maij, persuasit Lutheranis Bucerus, corpus Domini non esse in Eucharistia, nisi dum sumitur, & proinde ipsam sumptionem propriè Sacramentum esse. Excogitauit hanc sententiam Bucerus, vt per eam conciliaret inter se Lutheranos, & Zvvinglianos: videbatur enim temperamentum quoddam, & quasi medium quid inter extremas illorum sententias. Sed quamuis concordia non successerit, tamen hanc sententiam libenter arripuerunt, tum Lutherani, tum Zvvingliani, quòd viderent per eam defendi adorationem Eucharistiæ, & alia nonnulla quæ in vsu erant apud Catholicos. Itaque Philippus Melanchthon ex Lutheranis eam tuetur in locis communibus, loco de cœna Domini. Ioannes Brentius in Confessio. VVirtemberg cap. de Eucharistia. Matthias Illyricus in Apologia pro Confess. Antuerpiensi, cap. de Cœna Domini. & Martinus Kemnitius, qui verbosissimè de hac re tractat in 2. parte Examinis Tridentini Concilij, sess. 13. cap. 3. & cap. 6. Ex Zvvinglianis, Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 37. & 39. & Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 88. & 132. & alibi.

Sed OBSERVANDVM est, non eodem modo vsum istum Sacramenti explicari. Nam Caluinus, & Martyr, & Illyricus contendunt tunc solum panem & vinum esse Sacramentum, dum comeditur, & bibitur, sicut aqua Baptismi tunc solum est Sacramentum, cùm abluit: vnde negant manere Sacramentum, si deferatur ad ægrotos. At Kemnitius, vt ex testimonia Patrum, docet in tota actione Cœnæ Domini Sacramentum, & corpus Domini manere, id est, dum panis benedicitur, frangitur, distribuitur, & etiam dum ex ipsa Cœna immediatè defertur ad ægrotos, vel ad absentes, vt illum co-

medant, non vt seruent. Quidam etiam eò vsque progressi sunt, vt dicerent toto triduo posse seruari Eucharistiam propter ægrotos, & toto illo spatio temporis esse Sacramentum, & in ea reipsa manere corpus Domini, vt ex Lindano refert Claudius Sanctes, repetitione 4. de Eucharistia, cap. 12. extremo. Sed profectò qui concedunt triduum, mirum est, cur nõ etiam quatriduum, & octiduum, & eadem ratione integrum mensem, vel annum concedant.

Porrò fundamenta aduersariorum tria sunt. PRIMVM institutio Domini, qui ait: *Accipite, edite.* SECVNDVM similitudo Baptismi, & aliorum Sacramentorum, quæ omnia in actione consistunt. TERTIVM testimonia quædam veterum, qui iubebant reliquias cœnæ Domini, vel comburi, vel dari puerulis edendas, ne quid superesset.

CAPVT SECVNDVM.

Probatur ex verbis institutionis Dominicæ, Sacramentũ Eucharistiæ esse rem permanentem, & in eo corpus Domini permanenter existere.

HAM verò Catholici omnes conueniunt, panem ritè consecratum, siue corpus Domini sub specie panis contentum verè, & propriè esse Sacramentum, siue sumatur, siue seruetur in pixide. Id quod expressè habetur in Concilio Tridentino, sess. 13. cap. 3. & 6. & can. 4. & 7.

Esse autem hoc verissimum, probatur PRIMO ex verbis Domini in institutione Sacramenti prolatis. Verba Domini (*Hoc est corpus, Hic est sanguis*) prius dicta sunt, quàm fieret actio manducandi, & bibendi; ergo ante illam actionem fuit corpus Domini præsens in cœna, & proinde etiam Sacramentum Eucharistiæ confectum. Consequentia probatur dupliciter. PRIMO, quia iuxta Augustinum tractatu 80. in Ioan. *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Sed ante actionem comedendi, & bibendi, verbum ad elementum accessit; ergo ante actionem comedendi, & bibendi factum est Sacramentum. SECVNDO, verba Domini mox atque prolata fuerunt, vera fuerunt. Sed prolata sunt ante illam actionem manducandi, & bibendi; ergo ante illam vera fue-

runt; ergo fuit verè corpus Domini, & proinde Sacramentum, ante illam actionem.

Ad hoc argumentum Illyricus, Caluinus, & Kemnitius respondent. Illyricus negat antecedens: dicit enim Dominum locutum esse de pane in actu existente, id est, dum comedebatur. Et posset id confirmari ex verbis Domini: nam Euangelistæ dicunt, panem datum discipulis, & postea dictum esse: *Hoc est corpus meum.* nam Matth. 26. sic legimus: *Accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum.* Itaq; videmus simul concurrisse prolationē verborum Domini, & actionem manducādi: nam sicut post panis distributionem immediatè sequuta est prolatio verborum, ita etiam post eandem distributionem immediatè sequuta est manducatio.

RESPONDEO; Non oportet attendere in hac re, quæ verba Euangelistæ prius posuerint, & quæ posterius: illi enim certis de caussis sibi notis aliquando mutāt ordinem verborum. Nam Marcus cap. 14. sic ait de calice: *Et accepto calice gratias agens dedit eis; & biberunt ex illo omnes, & ait illis; Hic est sanguis meus noui Testamenti.* Vbi si attendamus ordinem verborum Euāgelistæ, colligemus verba illa (*Hic est sanguis*) dicta esse post actionem bibendi; quod nemo admittit: quia tunc nihil demonstraret pronomen (*Hic*) & verba essent falsa, vel oporteret post actionem bibendi remansisse partem aliquam vini consecrati, & de ea dictum esse: *Hic est sanguis*; quod apertè pugnaret cum sententia aduersariorum. Oportet igitur colligere ex verborum sensu, & significatione, non ex ordine, quo sunt scripta, quid prius, & quid posterius in sacra cœna factum sit.

PORRO sensus verborum cogit, vt dicamus prius fuisse à Domino prolata illa verba: *Hoc est corpus*, &, *Hic est sanguis*, quàm dederit discipulis cibum illum, & potum. Nam illa verba: *Hoc est corpus*, continent rationem, cur debuerit comedi ille cibus; & similiter illa verba: *Hic est sanguis*, continent rationem, cur debuerit bibi ille potus. Vnde Matth. 26. ponitur particula caussalis, cùm dicitur: *Hic est enim sanguis, &c.* Prius autem debuit ratio illa à Domino explicari, & etiam percipi ab audientibus, quàm eis daretur panis ille comedendus, nimirum vt scirent, quid acciperent. PRAETEREA fideliuitantur ad bibendū, quia est sanguis; ergo prius fuit sanguis, quàm

quàm illi biberent. ADHAEC Lucas cap.22. & Paulus 1. Corinth.11.scribunt: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo.* Ergo in calice fuit sanguis, & non solùm in ore sumentium: & sanè prius in calice, quàm in ore sumẽtium; nam ex calice ad os peruenit, non contrà. ADDE verba Pauli 1. Corinth.10. *Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Domini est? & calix cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Domini est?* Hìc enim apertè Paulus indicat, panẽ prius consecrari, & mutari in corpus Domini, quàm frangatur, & distribuatur: dicit enim id, quod frangitur, non esse futurũ, sed iam esse corpus Domini. Vnde CHRYSOSTOMVS in commentario eius loci: *Quid est,* inquit, *in calice? quod ex latere Christi fluxit.* Huc etiam pertinent illa capitis 11. *Non diiudicans corpus Domini.* vbi dum arguit Corinthios, quod non discernerent corpus Domini ab aliis cibis, qui in mensa ponebantur, significat potuisse discerni, & proinde ibi fuisse ante manducationem. DENIQVE, in omnibus Liturgiis etiã antiquissimis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi, & in nostra Latina, quę S. Petri, & Clementis esse censetur, verba Dominica: *Hoc est corpus, Hic est sanguis,* multò antè pronunciantur, quàm panis sanctificatus distribuatur, & manducetur.

Alia solutio (si tamen alia) est Ioannis Caluini lib.4. Institut. cap.17. §.37. vbi non disputat, quid Dominus priùs pronunciauerit, sed contendit verba Dñi: *Hoc est corpus meum,* non antè impleri, & verificari, quàm ipsa manducatio reipsa exerceatur. Id verò probat, quia Dominus simul coniunxit præceptum, & promissionem; præceptum enim fuit: *Accipite, & comedite,* promissio autem: *Hoc est corpus meum,* non debet autem promissio impleri, nisi præceptum impleatur. Itaque accipientibus, & manducantibus, iuxta Domini mandatum, panis ille fit corpus Christi: sed extra illum vsum non fit, quia non est annexa promissio, nisi tali mandato. Illustrat rem totam Caluinus similitudine: *Mandatum,* inquit, *dedit Deus, cùm diceret; Inuoca me: promissionem addidit; Exaudiam te. Si quis inuocato Petro, aut Paulo, hac promissione glorietur, nónne omnes clamabunt eum perperam facere?*

Hæc Caluini solutio non magno negotio refutari potest. Nam INPRIMIS, si verba illa, *Hoc est corpus,* promissionem cõtinerent, certè per verbum futuri temporis expressa fuissent,

vt factum videmus in similibus promissionibus; sic enim de Baptismo legimus Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.* Et in exemplo Caluini: *Inuocame, & exaudiam te.* Hoc autem loco non dixit Christus, Hoc est, sed, *Hoc est corpus meum.*

DEINDE, si ista verba promissionem præcepto annexam continerent, impletio eius promissionis non comitaretur, sed sequeretur actionem manducationis; proinde non haberent fideles Sacramentum, & ipsum corpus Domini, dum manducarent, sed solùm posteaquam manducâssent; atque ita nõ manducarent corpus Domini, ne in Sacramento quidem, quod est absurdissimum, & ipsis etiam Caluinistis repugnans. Id autem sequi probatur, quia id videmus in omnibus similibus promissionibus; semper enim actio præcedit, quæ imperata fuit, & tandem sequitur impletio promissionis. Et ratio etiam reddi potest huius ordinis, quia impletio promissionis est effectus actionis imperatæ, & semper causa est prior suo effectu, saltem natura. Itaque sicut prior est Baptismus, quàm remissio peccatorum, & prior est annuntiatio, quàm exauditio: ita prior erit manducatio, quàm præsentia corporis Domini, siue in re, siue in Sacramento. Quod autem hoc sit absurdum, etiam ex Caluini sententia, probatur. Nam cùm tractatur de Communione impiorum, de quibus Apostolus ait, 1. Cor. 11. *Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat.* Caluinus dicit, hoc interesse inter pios, & impios, quod pij, dum sumunt ore corporali Sacramentum, simul sumunt ore fidei ipsum verum Domini corpus: impij autem dum sumunt ore corporali Sacramentum, vt non sumant ore fidei corpus Domini. Vide Caluinum lib. 4. Institut. cap. 17. §. 9. Omnes igitur, qui communicant, Sacramẽtum manducant ore corporali: at quomodo manducant, si non prius incipit esse Sacramentum, quàm absoluta sit manducatio?

TERTIO, Scriptura, & Patres corpus Domini non solùm in ore fidelium, sed etiam in altari, & vasis sacris agnoscunt: ergo verba illa extra manducationem verificantur, & non in sola manducatione Sacramentum consistit. Antecedens probatur ex illis Pauli locis: *Panis quem frangimus*, &c; *Calix benedictionis*, &c; *Hic calix nouum Testamentum est*, &c; *Non dijudicans corpus Domini.* 1. Corinth. 10. & 11. Concilium Nicænum dicit, in sacra mensa Agnum Dei situm esse: quem

Can-

Canonem Nicæni Concilij esse fatetur Caluinus lib.4. Instit. cap.17.§.36. Optatus Mileuitanus li.6.contra Parmenianum, vocat altare sedem corporis Christi, & calices, Christi sanguinis portatores. Chrysostomus homil.24. in priorem ad Cor. dicit eundē Christum nunc in altari consistere, qui aliquando in præsepi à Magis fuit adoratus. Cyprianus in serm.de lapsis dicit, corpus Domini fuisse in arca. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 5.mystagogica, iubet accipi dextera manu. Augustinus concione 1.& 2. in Psal.33.dicit, Christum portasse in manibus corpus suum, quando de eo, quod in manibus habebat, dixit: *Hoc est corpus meum*. Siue autem portauerit corpus suum verum, & naturale, vt nos credimus, siue in Sacramento tantùm, vt Caluinistæ volunt, nihil interest ad id, quod nunc tractamus: semper enim concludimus, Sacramentum ante manducationem confectum fuisse, & proinde falsum esse, quod ait Caluinus, verba illa: *Hoc est corpus meum*, non adimpleri, nisi dum panis manducatur. Et quia eiusmodi testimonia passim occurrunt, non modò in Patribus, sed etiam in ipsis hæreticorum scriptis; manifestè colligimus Caluini sententiam improbabilissimam esse, & cum ipso suo auctore pugnantem.

Restat Kemnitij responsio. Is animaduertens, nō posse vllo modo defendi, quod maiores sui responderant, in sola sumptione Sacramentum consistere: alia via sibi ingrediendum esse censuit. Itaq; docuit, quod Lutherani dicunt, Sacramentum hoc in solo vsu consistere, non debere restringi ad solum vsum manducationis, sed ad omnē vsum, siue omnem actionem, quæ exercetur in cœna. In cœna autem quinq; actiones fuisse, acceptionem panis in manibus, benedictionem, fractionem, distributionem, manducationem; & de his omnibus intelligi posse illud: *Hoc est corpus meum*, vt sit sensus: Hoc quod accepi, quod benedixi, quod fregi, quod distribui, quod manducatis, est corpus meum. Ex quo deducit, Sacramētum Eucharistiæ, & ipsum corpus Domini fuisse ante manducationem in sacra mensa, tamen non fuisse ante omnem actionem cœnæ; nec superesse post omnem actionem cœnæ, & eo modo in sola actione consistere.

At hæc responsio est omnium absurdissima. Nam aut vult Kemnitius in istis quinq; actionibus simul sumptis consistere hoc Sacramentum, aut in singulis seorsim. Si in omnibus

ſimul ſumptis, tunc redit opinio Caluini, & Illyrici: nam non erit perfectum, & integrum Sacramentum, niſi peracta manducatione, atque ita falſum erit, quod dicit Kemnitius, ante manducationem eſſe corpus Domini in menſa. Si in ſingulis ſeorſim; ergo quinque erunt Sacramenta Euchariſtiæ, eaque diuerſiſſima.

PRAETEREA, vel ita eſt in ſingulis, vt ſit formaliter quælibet illarum actionum, aut vt tantùm coëxiſtat ſingulis. Non poteſt eſſe formaliter quælibet illarum actionum, quod ſic probo. Actio accipiendi, quæ eſt omnium prima, non potest eſſe formaliter Sacramentum Euchariſtiæ; nam quod eſt formaliter acceptio, non exiſtit, niſi dum accipitur. At hoc Sacramentum exiſtit poſt acceptionem, dum frangitur, diſtribuitur, manducatur; ergo, &c. RVRSVS, actio manducandi, quę eſt vltima, non poteſt eſſe formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non exiſteret, niſi dum manducatur: exiſtit autem ante manducationem, dum accipitur, frangitur, &c. DEINDE, actiones intermedię, benedictio, fractio, diſtributio, non poſſunt eſſe formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non exiſteret, niſi dum illæ actiones fiunt. Atqui exiſtit ante illas, & poſt illas; ergo non eſt aliqua illarum, ſed tantùm coëxiſtit illis; ergo eſt res permanens: nam quod eſt aliquid, & non eſt actio tranſiens, neceſſariò eſt res permanens.

TERTIO probo, Sacramentum hoc neceſſariò eſſe rem permanẽtem ex doctrina Kemnitij, ac per hoc probo doctrinam ipſius ſeipſam deſtruere. Sacramentum Euchariſtiæ, & præſentia corporis Domini durant toto tempore, quo fit ſacra cœna. Sed inter vnam actionem, & aliam, ſæpe intercedit, aut certè intercedere poteſt tempus (quis enim prohibet quominus miniſter poſt fractionem panis aliquantulùm quieſcat, antequam illum diſtribuere incipiat? vel qui Sacramentum de manu miniſtri accepit, aliquãdiu retineat, antequam manducare aggrediatur?) Quæro igitur, vtrum illo tempore interiecto inter duas actiones, Sacramentum, & corpus Domini perſeuerent, an non. Dici non poteſt non perſeuerare, nam tunc non in toto tempore cœnæ Sacramentum, & corpus Domini adeſſent, quod eſt contra aduerſarium: & præterea oporteret Chriſti corpus tempore cœnæ ſæpius accedere, & recedere, quod eſt omninò ridiculum. Quis enim credat Chriſti corpus adeſſe, dum panis accipitur in manibus, & fra-

tim euanescere,deinde iterum adesse,dum panis frangitur,& finita fractione euanescere;tum iterum redire,dum distribuitur panis, & rursus continuò abire? Ergo necesse est confiteri Sacramentum, & corpus Domini præsens adesse tempore illo interiecto inter duas actiones, & proinde rem esse permanentem: quod enim manet omni actione cessante, non potest dici res transiens, sed manens.

QVARTO, ex posito fundamento in argumento superiori,probo etiam post omnem actionem cœnę,Sacramentum, & corpus Domini perseuerare in ea parte Sacramenti, quæ non fuerit à communicantibus consumpta. Nam perseuerat Sacramentum,& corpus Domini in eo tempore,quod est interiectum inter distributionem, & manducationem, si quis velit(vt diximus) aliquātulùm hærere,& quiescere ante manducationem; ergo perseueraret etiam, si quis differret manducationem illam in alterum diem,vel mensem. Si enim perseuerare potest per quadrantem horæ, cur non per integram horam? & si per horam, cur non per diem? & si per diem, cur non per mensem?& si per mensem,cur nō per annum? & tandem semper dum species illæ non consumuntur?

Ex his soluitur argumentum primarium aduersariorum, quod ex Scriptura petitū huiusmodi est: *Sacramenta pendent à diuina institutione, ita vt Sacramenta non sint, si non seruetur in illis conficiendis ritus, & institutio Domini. At Dominus iussit panem benedici,frangi,distribui,manducari, non autem iussit seruari in pixide, gestari in supplicatione, exhiberi adorandum in Ecclesia; ergo non est Sacramentum, cùm seruatur in pixide,gestatur,adoratur, sed solùm cùm benedicitur, frangitur, distribuitur, manducatur.*

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, negando consequentiam, quia asseruatio in pixide, gestatio, & adoratio non repugnant vllo modo diuinæ institutioni. Dominus enim iussit panem benedici, & manducari; sed non iussit continuò post benedictionem manducari, pręsertim totum,& ab omnibus: vnde non repugnat institutioni dilatio manducationis, modò ad eum finem benedictio, seu consecratio ordinetur. Atq; hoc facit Ecclesia: semper enim consecrat Eucharistiam in ordine ad manducationem, sed conseruat aliquam partem Sacramenti, non vt non manducetur, sed vt tēpore oportuno manducetur, nimirū, vt deferatur ad ægrotos, quandocunq; neces-

necesse fuerit. Oportet enim ob varios, & maximè repentinos casus Eucharistiam semper esse paratam: eo autem tempore quo conseruatur, nihil impedit, quò minus possit vel gestari vel ostendi ad deuotionem populi excitandam.

SECVNDO dico, si quis legitimus Sacerdos existens Eucharistiam consecraret, iis seruatis, quę ad Sacramenti essentiam requiruntur, non tamen in ordine ad manducationem, sed ad quemuis alium finem, is quidem malè faceret, tamen verum Sacramentum conficeret, & perseueraret Sacramentum illud, quamdiu species illę panis perseuerarent. Ratio est, quia institutio Domini non complectitur solùm essentiam Sacramenti huius, sed etiam Sacramenti vsum: benedictio enim seu consecratio ad Sacramentum faciendum pertinet; distributio, & manducatio ad vsum. Porrò res non pendet quoad esse suum, ab vsu. Sicut ergo, si quis faciat sedem, cuius sedendo vsus est, & tamen nemo vnquam ibi sedeat, non propterea desinet esse sedes; immò etiam si quis faciat sedem, non vt sedeatur, sed vt in spectaculo exhibeatur, adhuc erit verissima sedes: sic etiam sacrosanctum Sacramentum non desinit esse Sacramentum, licet nemo illo vtatur ad id, ad quod est institutum.

CAPVT TERTIVM.

Probatur ex dissimilitudine Baptismi, & Eucharistiæ, Eucharistiam rem esse permanentem.

NVNC iam expendemus alterum aduersariorum fundamentum, & sicut ipsi ex similitudine Sacramentorum probare nituntur, Eucharistiam in solo vsu consistere: ita nos ex dissimilitudine contrarium ostendemus. Sit igitur hæc ratio. In Baptismo non est aliqua res permanens, sed sola actio, quę dicatur, & fit Baptismus; in Eucharistia è contrario, non est aliqua actio, sed sola res permanens, quę dicatur, & fit Eucharistia, siue corpus Domini, siue Sacramentum corporis Domini; ergo Sacramenta ista dissimilia sunt, & vnum in actione, alterum in permanente consistit.

Probatur antecedens. Ac PRIMVM de Baptismo notum est, aquam, quæ est res permanens, non dici Baptismum, nec Sacramentum Baptismi, sed ablutionem, quæ est actio, dici Baptis-

Baptiſmum,& Sacramentum Baptiſmi.B.Paulus Baptiſmum vocat lauacrum aquæ in verbo vitæ, Epheſ.5. & lauacrum regenerationis, Tit.3. Si autem de reipſa agatur, certum eſt, aquam, vt eſt res permanens, non eſſe Sacramentum Baptiſmi: nam Sacramenta, vt Auguſtinus dicit lib.20. contra Fauſtum, cap.13. non naſcuntur, ſed fiunt per myſticam precem, aqua autem non fit per myſticam precē, ſed olim à Deo creata fuit. Neque obſtat quod in Eccleſia benedici ſolet; nam illa benedictio non eſt de eſſentia Sacramenti: poſſent enim in aqua fluminis, aut maris ſine vlla præcedente benedictione aquæ, homines verè baptizari. Et ſimiliter certum eſt, Sacramenti definitionem optimè conuenire ablutioni; illa enim eſt ſignum & cauſſa inſtrumentalis inuiſibilis gratiæ, & à Deo per miniſtrum efficitur. Et deniq; verba, quibus efficitur Baptiſmus, non diriguntur ad aquam, ſed ad hominem, qui Baptiſmum recipit. Dicimus enim: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Vnde baptizare non eſt aquam conſecrare, ſed hominem abluere.

Atque hinc apparet ineptiſſimè ratiocinari Kemnitium in 2.par. Examinis Tridentini Concilij, ſeſs.13. cap.3. cùm ait; Si quis verba inſtitutionis Baptiſmi pronunciet ſuper aquam, & nemo adſit qui baptizetur, nullum fieri Sacramentum. Nam verba Baptiſmi: *Ego te baptizo, &c.* non poſſunt niſi à ſtulto aliquo pronunciari ſuper aquam, cùm non ad aquam, ſed ad hominem referantur. At alia ratio eſt de verbis Euchariſtię, vt mox dicemus. Itaque de Baptiſmo nullum eſt dubium, quin propriè in actione conſiſtat.

At in Euchariſtia omnia aliter ſe habent. Nam INPRIMIS, ſi agamus de modo loquendi, nemo vnquam vocauit Euchariſtiam, vel corpus Domini fractionem, vel conſecrationem, vel diſtributionem, vel manducationem, vel aliam actionē, ſed rem permanentem, id eſt, panem ſanctificatum. Sic IVSTINVS in Apologia 2. *Hic cibus*, inquit, *à nobis Euchariſtia appellatur.* IRENAEVS lib.4.c.34. dicit, panem communem poſt acceptam benedictionem non eſſe amplius panem communem, ſed Euchariſtiam conſtantem ex re terrena, & cœleſti. Sic TERTVLLIANVS in lib. de reſurrectione carnis: *Caro*, inquit, *corpore & ſanguine Domini veſcitur.* vbi corpus Domini non appellatur actio veſcendi, ſed cibus ipſe quo veſcimur. Sic Auguſtinus lib.20. contra Fauſtum, cap.13. panem conſe-

consecratum appellat Sacramentum religionis. Optatus lib. 2. queritur de furore Donatistarum, qui Eucharistiam canibus dederunt: & Victor Vticensis lib.1. historiæ, cap.3. narrat Arianos Eucharistiam in terram abiecisse, & pedibus concalcasse. At quomodo potuerunt ista fieri, si Eucharistia non res permanens? ITEM Iustinus, Ambrosius, Eusebius Emissenus, Theodoretus, Gelasius, & alij passim conferunt Eucharistiam cum Verbo Incarnato; quia sicut in Christo duæ sunt naturæ, ita in hoc Sacramento duæ sunt naturæ, nimirum corpus Christi, & accidentia panis. DENIQVE Patres passim dicunt, Eucharistiam, seu corpus Domini offerri, confici, portari, manducari, quæ nullo modo conueniunt actioni, sed rei permanenti.

Quod autem ad rem attinet, Sacramentum Eucharistiæ non consistere in actione, sed in re permanente, probatur. 1. PRIMVM, quòd non in actione consistat, patet; quia nulla est actio, cui conueniat tota ratio Sacramenti. Præcipua actio per aduersarios est manducatio: at hæc nullo modo potest esse Sacramentum. Nam ista est actio solius suscipientis, non Dei, aut ministri: nec enim Deus, aut minister manducat, sed suscipiens manducat. At Sacramenta non sunt actiones suscipientis, alioqui essent opera nostra: vnde in Baptismo Sacramentum est ablutio, vt à Deo per ministrum datur. PRÆTEREA verba Sacramentalia, sine quibus Sacramentum non fit, non dicuntur à manducante, neque ad manducantem, sed à ministro super panem: illa enim verba: *Hoc est corpus*, ad panem pertinent, non ad manducantem. Et hinc est, quod non dicitur Eucharistiæ Sacramentum facere, qui manducat, sed potiùs illud consumere: & tamen reuera dici posset Sacramentum facere, si in illa actione consisteret; sicut dicitur baptizare, qui abluit. IDEM probari potest de actione frangendi, & distribuendi panem sanctificatum. Illæ enim actiones non sunt Sacramenta; nam non significant gratiam inuisibilem: nec dicitur Sacramentum facere, qui frangit, aut distribuit. RESTAT sola consecratio, quam aduersarij præter ceteras negligunt: sed nec est ipsa propriè Sacramentum Eucharistiæ. Nam consecratio non est signum, neque caussa proxima inuisibilis gratiæ, quæ duo requiruntur ad rationem Sacramenti nouæ legis. Consecratio enim, vt verba ipsa sonant, solùm significat, & efficit corpus Domini ex

ex pane; proinde Sacramentum efficit, non est ipsa Sacramentum.

QVOD autem rei permanenti, id est, pani consecrato conueniat tota definitio Sacramenti, perspicuum est. Nam ille panis est signum sensibile, & caussa internæ atque inuisibilis nutritionis spiritualis. PRAETEREA fit à Deo per ministrum, idque ritu, & cæremonia à Deo instituta. DENIQVE elementum & verbum concurrunt ad hoc Sacramentum, vt ad omnia alia. Neque obstat, quod non maneat in hoc Sacramento iam confecto elementum, id est, panis triticeus, neq; verbum. Nam elementum, & verbum requiruntur ad Sacramenti effectionem, & ideò in his Sacramentis, quæ in actione consistunt, & quorum idem est fieri & esse, elementum & verbum sunt principia, tum effectionis, tum essentiæ ipsius Sacramenti. At in hoc Sacramento, in quo aliud est fieri, aliud esse, principia illa concurrunt propriè ad Sacramēti effectionem: in ipsa autem re effecta manent, sed alio modo. Nam elementum manet, quoad externas species, & verbum manet, quoad virtutem: sicut etiam in mistione elementorum manent elementa, sed alterata, & secundum multos manent solùm, quoad virtutes, non quoad substantiam.

Ex his soluitur argumentum SECVNDVM aduersariorum, quod huiusmodi est: *Sacramentum Baptismi in actione consistit; ergo & Sacramentum Eucharistiæ. Probatur antecedens; nam Sacramenta nouæ legis eiusdem generis sunt. Et præterea, si Sacramentum Baptismi in actione consistit, quia Dominus dixit; Baptizate omnes Gentes,* Matthæi vltimo: *quantò magis Eucharistia in actione consistet, cùm Dominus in eius institutione non vno verbo, vt in Baptismo, sed multis actionem declarauerit, dicens; Accipite, manducate, bibite, hoc facite, &c.*

RESPONDEO, Sacramenta nouæ legis sunt eiusdem generis, sed non eiusdem speciei: & quamuis eiusdem speciei essent, adhuc posset vnum in actione, alterum in re permanente consistere; ista enim differentia materialis est, & ad rationem formalem Sacramenti non pertinet. Verba autem Scripturæ citata, vsum Sacramenti continent, non essentiam, nisi per accidens, quando vsus ab essentia non distinguitur, vt in Baptismo.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

Probatur eadem veritas testimoniis Patrum.

VLTIMO loco probanda est eadem veritas testim niis Patrum: semper enim in Ecclesiâ ista fide guit. Ac PRIMVM ipso tempore Apostolor CLEMENS Romanus lib.8.constit.cap.13. in editione, cap.20. iubet peracta Communione, quod supe de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reuere tia in pastophorio. Quid autem sit pastophorium, expl Hieronymus in comment. cap.22. Isaiæ, vbi dicit, pasto rium significare tabernaculũ, seu thalamum, vbi templi Pr positus habitat. Hinc igitur Apostoli vas illud, in quo Sac mentum asseruandum recõdebatur, pastophorion dixeru quòd in eo Sacramento verè Christus sit, qui est verus tem Præpositus. Opera autem Clementis, etsi non ab omni recipiantur, tamen Kemnitius repudiare non potest, qu qui (vt infrà videbimus) vtitur eiusdem Clementis testim contra Catholicos.

Post annum Domini C. primo seculo post Apostolos I STINVS in Apologia 2. prope finem, scribit post sacra pera in Ecclesia, dari consueuisse Eucharistiam Diaconis defer dum ad absentes fratres, qui aliqua de caussa impedi fu rant, ne interessent celebrationi mysteriorum. Quo loco du bitari non potest, quin Diaconi non antè discederent: ex co uentu Ecclesiæ, quàm tota actio finiretur: ex quo aperti sequitur, post ipsam actionem totam, fuisse in Eucharistia re rum Sacramentum, ac verum Christi corpus. Nam aliqu quorsum ille labor deferendi Eucharistiam ad absentes?

Eodem seculo IRENAEVS in epistola ad Victorem Pap quam refert Eusebius lib.5.hist. cap.24. testatur morem illius temporis, vt Papa Eucharistiam mitteret in signum p cis, & communionis ad alios Episcopos. At quid, quæso, m tebat, si Eucharistia non est, nisi dum manducatur, vel d peragitur sacra Cœna?

Post annum Domini CC. TERTVLLIANVS in 2. libro ad Vxorem, testatur consueuisse suo tempore deferre Christi nos Eucharistiam ad suas domos, vt ibi eam oportuno tem pore sumerent: *Non sciet*, inquit, *maritus, quid in occulto ante omnem cibum sumas?*

Eodem

Eodem ſeculo CYPRIANVS in ſermone de lapſis: *Mulier quædam*, inquit, *cùm arcam ſuã, in qua ſanctum Domini fuerat, indignis manibus tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt.* At quid, obſecro, in illa arca includi potuit, ſi Euchariſtia (de ea enim loquitur) extra actionem Cœnæ, neque corpus Domini eſt, neque Sacramentum?

Eodem ſeculo DIONYSIVS ALEXANDRINVS in epiſt. ad Fabium, quam refert idem Euſebius lib.6. hiſt.cap.36. ſcribit, Serapionem quendam in extremis agentem miſiſſe puerum ad presbyterum, vt ad ſe veniret cum Sacramẽto Euchariſtiæ: ſed presbyterum fortè tunc ægrotantem non potuiſſe per ſe accedere, ſed miſiſſe per eundem puerum particulam Euchariſtiæ. Ex quo loco apertiſſimè patet, morem fuiſſe aſſeruandi Euchariſtiam propter ægrotos: neq; enim presbyter ille tunc ſacram Cœnam celebrauit, quippe qui ægrotabat, & fortè hora intempeſtiua erat.

Eodem ſeculo S.THARSICIVS Martyr (vt ſcribitur in vita S.Stephani I.Papæ, & apud Bedam in Martyrologio die 15. Auguſti) cùm Euchariſtiam deferret, & paganis quærentibus, quid illud eſſet, noluiſſet aperire, ab illis continuò necatus eſt, & tamen diuino miraculo ita Sacramentum diſparuit, vt nunquam ſacrilegi illi inuenire illud potuerint.

Poſt annum Domini CCC. exſtat inſigne teſtimonium Concilij I. NICAENI, can.14. aliàs 18. aliàs 20. vbi iubet Synodus, vt in abſentia presbyterorum, Diaconi Euchariſtiam porrigant. Ex quo euidenter colligitur, Euchariſtiam ſeruari ſolitam in Eccleſia, vt diſtribui poſſet quouis tempore, etiam quando Cœna non celebratur. Nam loqui Conciliũ de tempore, quo ſacra Cœna non celebratur, perſpicuum eſt; quia Cœna ſine presbyteris celebrari non poteſt: Diaconis enim non eſt data auctoritas offerendi, vt in eodem canone legimus. Eſt autem hîc OBSERVANDVM, iſtam partem canonis non haberi in omnibus editionibus, tamen haberi expreſsè apud Ruffinum, lib.10. hiſtorię, cap.6. Canones autem, quos Ruffinus deſcripſit, eſſe ipſos veros, & authenticos Nicæni Concilij canones, teſtatur etiam S. Cyrillus in epiſtola ad Concilium Carthaginenſe, quæ exſtat in tomo 1. Conciliorum in actis Concilij Africani: quod eſt obſeruandum propter Kemnitium, qui in dubium reuocare iſtum canonem contendit.

In eodem Niceno exstat canon 13. & quidem in omnibus editionibus, in quo Patres iubent, vt secundum antiquã regulam in mortis articulo nemini denegetur sacra Communio: qui canon sæpe postea renouatus fuit in Conciliis posterioribus. Certum autem est ægrotos in articulo mortis existentes ad Ecclesiam venire non potuisse: certum est etiam non potuisse celebrari in cubiculis singulorum ægrotantium totam actionem Cœnæ, & præsertim secundum opinionem aduersariorum, qui damnãt Missas priuatas: ergo necesse est, vt Eucharistia seruaretur consecrata pro ægrotis, vel certè extra actionem publicæ Cœnæ, quam solam pro vera Cœna agnoscunt aduersarij, Eucharistia ægrotis præberetur.

Eodem seculo BASILIVS in epistola ad Cæsariam Patriciam, testatur, Anachoretas qui non poterant commodè sæpius Ecclesias frequentare, consueuisse Eucharistiam secum in eremum deferre: quę epistola, licet non habeatur in omnibus exemplaribus, tamen passim citatur etiam ab ipso Kemnitio.

Eodem seculo Gregorius NAZIANZENVS in orat. in Gorgoniam testatur, sanctam illam fœminam nocturno tempore in Ecclesia ad altare procubuisse, & partem Eucharistiæ, quam fortè seruauerat de more illius temporis, in conspectu habuisse. Quod etiam testimonium clarissimum est; neque enim tunc sancta Cœna celebrabatur, cùm & nocturnũ tempus esset, & ipsa sola in templum ad orandum se recepisset.

Eodem seculo AMBROSIVS in orat. de obitu Satyri fratris sui, cap. 7. scribit, eum in orario inuolutam Eucharistiæ particulam suspendisse ad collum suum in periculo naufragij, & eo auxilio fretum se deiecisse in mare, ac liberum ad littus euasisse.

De hoc exemplo multa garrit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 88. PRIMO dicit, hanc esse fabulam ab Ambrosio, nõ tàm vt Episcopo, aut Theologo, quàm vt Rhetore narratam. SED refellitur mendacium istud ab ipso Ambrosio, qui eam historiam narrat, vt inde religionem Satyri demonstret, & vt rem verissimam, & multis notam refert.

SECVNDO, reprehendit Ambrosium, ac dicit, eum excusari non posse, quod factum illud Satyri laudauerit. SED ad Ambrosij defensionem satis est illum esse Ambrosium, istum esse infelicem apostatam.

TERTIO

TERTIO dicit, inde refutari huius temporis superstitiones. Nunc enim Eucharistia sub clauibus asseruatur, nec sine pompa, & luminibus producitur; tunc omnibus etiam Catechumenis, qualis erat Satyrus, permittebatur. AT nunc sub clauibus seruatur propter abusus, qui paulatim exorti sunt: tunc autem, cùm simpliciores essent Christiani, nec dum cœpissent ad magias abuti Sacramentis, faciliùs permittebantur, nec tamen etiã tunc licebat Catechumenis Eucharistiam sumere, aut etiam videre. Vnde ibidem Ambrosius dicit, Satyrum non fuisse ausum Eucharistiam videre, & multò minus ore percipere, sed ne omni præsidio careret, iussisse sibi à fidelibus, qui in eadem naui erant, & Eucharistiam secum habebant, particulam inuolutam orario sibi tradi. Quod autem creuerit honor externus sanctissimi Sacramenti, præsertim deuotione interna decrescente, nemini displicere potest, nisi hostibus Christi, & religionis.

QVARTO dicit, crimen idololatriæ Satyrum commisisse, dum spem in Eucharistia posuit; & tamen ibidem continuò addit, fortasse Deum ornare voluisse reliquias illas Eucharistiæ, miraculo, vt quondam ossa Helisæi, & pallium Helię. AT quomodo ista cohærent, vt Deus miraculo ornauerit Eucharistiam in gratiam idololatræ? num Deo fortasse placet idololatria, vt etiam miraculis confirmare voluerit?

QVINTO dicit, Satyrum fortè alicunde suffuratum illam particulam Eucharistiæ. AT Ambrosius dicit, eum accepisse à Christianis, qui erant in naui.

SEXTO dicit, illas reliquias non fuisse Sacramentum, sed tantùm reliquias quasdam panis, quæ extra vsum Cœnæ Sacramenta dici non possunt. AT AMBROSIVS disertis verbis vocat Sacramentum: *Quos*, inquit, *initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramentum poposcit.*

Post annum CD. S. Ioannes CHRYSOSTOMVS in epist. priore ad Innocentium Papam, quæ exstat tum inter opera eiusdem Chrysostomi, tomo 5. tum apud Nicephorum lib. 13. cap. 19. scribit, milites quosdam ad vesperam magni Sabbati Sanctuarium ingressos tantum excitasse tumultum, vt etiam sacratissimus Domini sanguis, qui in Sanctuario erat, in eorum vestes effunderetur. Quod autem id gestum non fuerit, dum sacra Cœna celebraretur, sed extra illam actionẽ, patet ex eodem loco: ibi enim Chrysostomus dicit, hoc factum esse,

cùm mulieres iam præpararentur ad Baptismum. Itaque tum imminebat Baptismus, qui in Sabbatho Paschali celebrari solet: constat autem mysterium Eucharistiæ semper celebrari post Baptismum, non ante, vel simul cum Baptismo, nimirum, vt Neophyti tunc primùm sancto illi mysterio interfint, & Eucharistiam percipiant. Quare sanguis ille Dominicus, qui in Sanctuario erat, non tunc consecrabatur, aut distribuebatur, sed aliquo alio die consecratus fuerat.

Eodem seculo S. HIERONYMVS in epistola ad Rusticum laudat S. Exuperium Tholosæ Episcopum, quod ob inopiam voluntariam cogeretur Christi corpus in canistro portare.

Eodem seculo S. CYRILLVS in epist. ad Calosyrium, insanire dicit eos, qui asserunt, Eucharistiam, si in alterum diem seruetur, vim suam amittere: vbi apertissimè errorem istum nostrorum aduersariorum reprehendit.

Post annum Domini D. S. BENEDICTVS, vt in eius vita scribit S. Gregorius, li. 2. Dialogorum, cap. 24. cùm defunctus quidam Monachus sepeliri nequiret, misit aliquos, qui Eucharistiam super pectus mortui ponerent, & eo facto sepeliri potuit. Et sanè delatio Eucharistiæ cùm supra mortui pectus poneretur, non fuit vlla actio Cœnę Dominicę; neq; S. Benedictus Eucharistiam tunc consecrauit, quippe qui Sacerdos non erat, sed habebat in Ecclesia sua asseruatam, de more totius Ecclesiæ. Vbi etiam NOTANDVM est mendacium Petri Martyris in lib. contra Gardinerum, obiectione 38. quo in loco, vt hoc exemplum odiosum faciat, scribit iussu Benedicti, Eucharistiam in os mortui fuisse iniectam: *Benedictus*, inquit Pseudomartyr, *iussit Eucharistiam in os inseri defunctæ mulierculæ*; quod est apertum mendacium. Nam hæc sunt verba S. Benedicti referente S. Gregorio: *Ite, & hoc Dominicum corpus supra pectus eius cum magna reuerentia ponite.* Neq; credendum est, relictum Dominicum corpus in sepulchro cum homine mortuo, sed tantùm positum supra pectus eius, dum collocaretur in tumulo, ac deinde continuò ablatum. Nisi fortè loquatur Petrus Martyr de eo, quod scribit Gregorius, cap. superiore de duabus sanctimonialibus: sed in eo etiam mentiretur iste miserrimus Pseudomartyr; non enim Benedictus iussit inseri Eucharistiam in os earum defunctarum mulierum, sed pro illis Domino immolari.

Eodem seculo Monachi quidam S. Gregorij à Constantinopoli

nopoli Romam nauigantes, in naui secum Eucharistiam deferebant, vt in periculo naufragij non sine Communione discederent. Refert Ioan. Diaconus in vita S. Gregorij, lib. 2. c. 33.

Post annum Domini DC. in Synodo, quæ dicitur Quinisexta, can. 52. statuunt Patres illi, vt in Quadragesima solùm die Sabbathi, & die Dominico consecratio fieret, aliis diebus communicarent ex præsanctificatis. Itaque seruabant Eucharistiam consecratam, vt minimum sex diebus, id est, à die Dominico vsque ad sequentem feriam sextam.

Atque hæc ex Patribus satis esse possunt: nam tempora posteriora ab aduersariis planè contemnuntur. Et præterea exstant multa decreta Conciliorum de hac re, vt Turonensis, VVormatiensis, Aurelianensis; quæ vide apud Burckhardum, lib. 5. decreti, & Iuonem parte 2. decreti, & Gratianum de consecr. dist. 2.

CAPVT QVINTVM.

Diluuntur responsiones aduersariorum ad testimonia Patrum.

AD HAEC, & huiusmodi testimonia Ioannes Caluinus vno verbo respondens, lib. 4. Instit. cap. 17. §. 39. *Sed enim*, inquit, *qui sic faciunt, habent Veteris Ecclesiæ exemplum. Fateor. Verùm in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est, quàm ipsam Veritatem sequi.* Hæc ille. SED non fuit vnquam quæstio, tutiúsne sit sequi veritatem, an falsitatem, sed quæstio est à qua parte stet veritas: & sanè nisi planè desipimus, tutius est in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, veterem Ecclesiæ consuetudinem, & doctrinam, quàm nouas adinuentiones sequi.

Petrus Martyr à Caluino in hac parte non dissentit, nisi quod impudentiùs, & nominatim, nunc Ambrosium, nunc Nazianzenum, nunc Bernardum, nunc Damascenum, nunc alios reprehendit.

Vnus est Martinus Kemnitius, qui sic omnia confundit, vt nescias, vtrum Patres sequi, an ab eis dissentire constituerit. Duæ tamen colliguntur ex eius verbosissima disputatione responsiones. PRIMA est, illa testimonia simpliciter admittenda, quæ habent ab ipsa actione Cœnæ missam fuisse Eucharistiam ad absentes, vel ad ægrotos, vt eam continuò sumerent:

existimat enim toto illo tempore perseuerare actionem, siue vsum Cœnæ.

Hîc autem multis modis deficit responsio Kemnitij. PRIMO, quia hæc responsio non potest aptari manifestè, nisi vnico testimonio S.Iustini; reliqua enim asseruationem indicant Eucharistiæ, non delationem ab ipsa Cœnæ actione.

SECVNDO, quia si verum est, quod toties Kemnitius repetit, non esse Sacramentum, nisi dum fit, quod Christus expressè fecit, aut fieri iussit, quomodo erit Sacramentum in illa delatione ad absentes? neque enim Christus detulit ad absentes, aut deferri iussit.

TERTIO, superuacanea est ista delatio, secundum principia Lutheranorum; ergo à Kemnitio non fuit admittenda. Nam (vt rectè Calvinus colligit ex communi Lutheranorum doctrina, quam etiam agnoscit, & recipit Kemnitius in fine disputationis in cap. 6. sess. 13. Concilij Tridentini) vel qui deferebant Eucharistiã ad absentes aut ægrotos, in domibus eorum erant recitaturi institutionem, & Cœnæ ritum repetituri, aut non. Si recitaturi institutionem, ac Cœnæ ritum repetituri erant, quid opus erat tamlongè panem asportare? nonne ex illa ipsa domo panem accipere potuissent? Et præterea si illa delatio intra actionem Cœnæ concluditur, & ideò perseuerat in ea corpus Domini, vt ibidem Kemnitius docet, quid opus est noua consecratione? Si autem non erant institutionem repetituri, nihil vtilitatis absentibus illis attulissent: non enim symbola externa sine verbo quidquam prosunt, nec Sacramenta dici possunt, nisi adhibeantur ad confirmandum verbum.

Adde QVARTO, certum esse illos, qui tempore Iustini deferebant Eucharistiam ad absentes, non consueuisse in domibus eorum ritum Cœnæ celebrare, & eo modo Eucharistiam consecrare; nam Diaconi erant, non Sacerdotes, vt Iustinus clarissimis verbis testatur. Diaconis autem nunquam lieuisse Eucharistiam consecrare, certissimum est, tum ex Concilio Nicæno suprà citato, & ex Hieronymo in epist. ad Euagrium, aliisque Patribus, tum ex perpetua Ecclesiæ praxi. Quare necesse est, vt Kemnitius, aut reiiciat testimonium Iustini, aut fateatur, non esse opus repetere consecrationem Eucharistiæ in domibus eorum, ad quos defertur, cuius tamen contrarium ipse affirmat loco notato.

ALTERA

ALTERA responsio Kemnitij complectitur alia testimonia Patrum, qui in hac re errasse videntur; quæ autem de iis dicit, ad quatuor capita reuocari possunt omnia. PRIMVM igitur dicit, posse illis ignosci, quia simpliciter errauerunt, vt Cyprianus dicit, de iis, qui ex ignorantia in calice Dominico solam aquam ponebant, lib.2.epist.3. SECVNDO dicit, non defuisse alios antiquos Patres, qui contrarium sentirent, & proinde non fuisse vniuersalem consuetudinem asseruandi Eucharistiam. Et citat Clementem, Origenem, Isichium, Nicephorum, Concilium Matisconense II. Humbertum, & Gabrielem. TERTIO dicit, consuetudinem, quæ alicubi fuit asseruandi Eucharistiam, fuisse abrogatam postea, quia nimirum aduertit tandem Ecclesia, pugnare cum institutione Christi illam asseruationem: citat autem pro hac abrogatione Concilium Toletanum, & Cæsaraugustanum. Denique QVARTO dicit, veteres, qui Eucharistiam asseruabant, sine superstitione id fecisse, quia asseruabant, vt manducaretur: nunc à Catholicis asseruari superstitiosè, quia non ad manducationem, sed ad pompam, & gestationem, & adorationem, & alios eiusmodi fines alienos à Christi institutione, asseruatur. Et hæc est summa verbosissimæ & confusissimæ disputationis Kemnitianæ.

Ad PRIMAM partem huius responsionis dico, valde dissimilem esse caussam illam, de qua Cyprianus loquitur, ab hac nostra. Nam Cyprianus loquitur de paucis quibusdam Sacerdotibus, qui ex simplicitate contrarium morem seruabant in sacrificio celebrãdo ab eo, qui in tota seruatur Ecclesia: quocirca meritò illos reprehendit, & tamen ignosci vult eorum simplicitati. At doctrina, & consuetudo asseruandæ Eucharistiæ, non à paucis, nec pauco tempore seruata est, sed à Patribus omnium ætatum, & ab ipso Nicæno Concilio, & ab omni omninò Ecclesia. Quis autem ferat, vt post annos M.D. LXVI. vnus minister Brunuicensis dicat se ignoscere Concilio Nicæno, plurimis Patribus, & toti Ecclesiæ Christi simpliciter erranti?

Ad SECVNDAM nego vlla esse testimonia contraria nostræ sententiæ. CLEMENS Romanus PRIMO loco adducitur, qui in 2.epist. iubet, vt tot ponantur in altari holocausta, quot populo sufficere posse videntur: si quid autem supersit post Communionem, non seruetur in crastinum, sed à clericis

absumatur. RESPONDEO; intelligi debere hunc locum exceptis his partibus, quæ seruandæ erant pro Communione infirmorum: nolebat enim nimis multum Eucharistiæ conseruari. Porrò ex ipso Clemẽte manifestè probo partem Eucharistiæ asseruari debuisse; nam in illa 2. epist. non procul ab initio, sic ait: *Tribus gradibus commissa sunt Sacramenta diuinorum secretorum, Presbytero, Diacono, & Ministro, qui cum more, & tremore reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debẽt, ne qua putredo in sacrario inueniatur, ne cum negligenter agitur, portioni corporis Domini grauis inferatur iniuria.* Hæc ille. At quæ custodia adhibenda esset, & quod nam periculum putredinis timeri potuisset, si nihil seruãdum fuisset? Idem etiam Clemens lib. 8. Constit. cap. 13. aliàs 20. iubet peracta Communione, quod superest corporis Domini, à Diaconis in pastophorium inferri, vt suprà citauimus. Addè, quòd Iuo Carnotensis parte 2. decreti, & Burchardus lib. 5. decreti inseruerunt decretum istud Clementis de consumendis reliquiis, in medio variorum decretorum, in quibus expressè iubetur Eucharistia asseruari pro ægrotis; quod certè non fecissent, si decretum istud aduersaretur asseruationi huius Sacramenti.

SECVNDO loco profertur ORIGENES, seu Cyrillus in c. 7. Leuitici hom. 5. vbi sic ait: *Dominus panem, quem discipulis dabat, non distulit, nec differri iussit in crastinum.* RESPONDEO; Verum est Dominum non iussisse Eucharistiam à se consecratam differri in crastinum; sed nõ potest inde colligi, non debuisse vnquã postea Eucharistiam conseruari: multa enim Dominus per se non iussit, quæ postea per Apostolos iussit, etiam circa Sacramentum Eucharistiæ, vt Augustinus testatur in epist. 118. Neq; Origenes hoc agebat, vt probaret non posse Eucharistiam conseruari, sed cùm docere vellet, placere Deo sacrificium laudis recens, & nouum, ac spirituale, non autem vetus; vsus est exemplo Domini, qui Eucharistiam à se consecratam, continuò manducari iussit; & illo etiam testimonio Euangelij, vbi Dominus prohibet portari panem in via, & altero testimonio ex libro Iosue, vbi Gabaonitæ reprehenduntur, quod panes veteres attulissent, vt deciperent Israëlitas. Et sanè non vult Origenes ostendere, nõ licere nunc deferre panes in via, aut vti pane veteri; sed simpliciter vtitur illis exemplis, quatenus aliquo modo propositum ipsius adiuuant.

TERTIO

TERTIO loco profertur ISICHIVS lib. 2. in Leuit. cap. 8. vbi dicit, morem esse Ecclesiæ comburendi id, quod superest ex Sacramento Eucharistiæ. SED ibidem est solutio. Nam Isichius addit, non prohiberi asseruationem Sacramenti per vnum, vel duos, vel plures dies, sed comburi debere, id, quod vel ob temporis diuturnitatem, vel alia de caussa per manducationem consumi nequit: id quod expressè etiam cautum est in Concilio Aurelianensi, testibus Iuone & Burchardo locis suprà citatis; statuit enim Cõcilium, vt species corruptæ duntaxat comburerentur, non autem id quod per manducationem absumi potest. Vide Guitmundum lib. 2. & Algerum lib. 2. cap. 1. qui docent, tunc solere absumi species Sacramentales igni, quando aliquid accidit, vnde horror sit eas manducare: ignis enim est elementorum omnium purissimum.

QVARTO profertur NICEPHORVS lib. 17. hist. cap. 25. vbi refertur morem fuisse in Ecclesia Græca, vt reliquiæ Eucharistiæ darentur pueris innocentibus manducandæ: quod idem antea scripserant Euagrius lib. 4. histor. cap. 35. & Gregorius Turonicus libro 1. de gloria Martyrum, cap. 10. SED & hîc nulla est difficultas: loquuntur ij auctores de reliquiis, quæ nimirum superabundabant. Nam (vt suprà diximus) nõ debent nimis multæ particulæ Sacramenti conseruari, sed quot pro ægrotorum necessitatibus requiruntur. Quare non quotidie fiebat illa reliquiarum consumptio, sed solùm feria quarta, vel sexta, quando videlicet renouabatur Sacramẽtum in pixide. ET eadem responsio adhibẽda est ad Concilium II. MATISCONENSE, can. 6 ibi cũ statuitur, vt feria quarta, & sexta aduocentur innocentes paruuli, & indicto eis ieiunio, detur ipsis si quid ex Sacramenti particulis cõsumendum est.

QVINTO profertur HVMBERTVS in libro contra Nicetam, qui reprehendit morem Græcorum, qui in Quadragesima, vt suprà diximus, ex Concilio Trullano, vtuntur præsanctificatis quotidie, excepto Sabbatho, & Dominica. VERVM Humbertus non reprehendit Sacramenti asseruationem, sed quòd Græci sacrificium Missæ ex illis præsanctificatis celebrarent: sacrificium enim verè fieri nequit, nisi panis consecretur, & consumatur.

SEXTO profertur GABRIEL Biel, qui lect. 36. in canonem Missæ sic ait: *Postquam corpus suum consecrauit, non sistebat in consecratione. Neque dedit discipulis, vt ipsum honorificè*

conseruarent, sed dedit in sui usum, dicens; Accipite, & manducate. RESPONDEO; Hoc verè est impudẽter tractare scripta Catholicorum auctorum, & velle per fas & nefas hæreticos facere eos, qui semper hæresibus fortissimè restiterunt. Gabriel em̃ in isto ipso opere fortissimè defendit sacrificium, & adorationem Eucharistiæ, & transubstantiationem, & alia id genus: ad quæ refellenda aduersarij excogitârũt istam sententiam de præsentia Christi solùm in vsu cœnæ. Præterea estant tres sermones eiusdem Gabrielis habiti in festo corporis Domini, in quo agitur celeberrima illa gestatio corporis Domini in publica supplicatione. In loco autem citato Gabriel disputat de primario fructu, & vsu Eucharistiæ, ac docet, multò amplius prodesse Eucharistiam, dum reipsa manducatur, quàm dum in pixide conseruatur. Id quod verissimum est, & probatur à Gabriele ex verbis Domini, in quibus nõ fit mentio asseruationis honorificę, sed solius manducationis: inde enim manifestè colligitur, primarium fructum nõ consistere in asseruatione, sed in manducatione.

Ad TERTIAM partem responsionis, nego fuisse vnquam in Ecclesia Catholica abrogatam consuetudinem asseruandi Eucharistiam. Concilium autem Toletanum I. canone 14. & Cęsaraugustanum, canone tertio, non prohibent asseruari in Ecclesia Eucharistiam, sed iubent fidelibus communicantibus, vt in Ecclesia communicent, & non secum asportent venerabile Sacramentum, vt aliquando fiebat. Ratio autem huius prohibitionis redditur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 20. ne videlicet abutantur aliqui tanto Sacramento ad veneficia, & alia huiusmodi scelera. Ex quo sequitur prohibitionem istam nihil facere contra sententiam nostram, sed eam potius mirificè confirmare. Nam si extra vsum Cœnæ non esset Sacramentum, neque corpus Domini, posset permitti cuicunq; panis ille sanctificatus: neque enim periculum esset vllius sacrilegij, si extra vsum Cœnæ nihil esset, nisi merus panis. Concilia igitur quæ tam seuerè propter pericula sacrilegiorũ prohibent Sacramenti asportationem, manifestè indicant etiam extra vsum Cœnæ verissimum permanere, tum corpus Domini, tum etiam Sacramentum.

Ad QVARTAM partem responsionis breuissimè respondeo, falsam esse, apud veteres non fuisse alium Sacramenti vsum, quàm ad manducandum: id quod patet ex testimoniis

suprà allatis. Nam Gorgonia soror Nazianzeni, ipso NAZIANZENO teste in oratione de obitu Gorgoniæ, Sacramẽto Eucharistiæ vsa est ad impetrandam à Deo corporalem sanitatem, Christi corpus in Sacramento adorando, inuocando, oculis applicando. Satyrus Ambrosij frater, eodem teste AMBROSIO in oratione de obitu Satyri, eodem Sacramento ad collum appenso, vsus est ad naufragium euitandum. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quinta mystagogica, monet communicantes, vt post Communionem digito tangant labia sanctificata cõtactu corporis, & sanguinis Domini, & deinde eodem digito sanctificent per contactum oculos, frontem, & alia membra. AVGVSTINVS libro vicesimo secundo, de ciuitate Dei, capite octauo, scribit à suis Presbyteris oblatum fuisse Deo sacrificium Dominici corporis ad curandam domum quandam à dæmonum vexatione. DENIQVE antiquissimus ille vsus mittẽdi Eucharistiam Episcopis peregrinis in signum pacis, & Communionis, cuius meminit Irenæus apud Eusebium lib. 5. histor. cap. 24. apertè indicat, Eucharistiæ vsum non fuisse solam manducationem: nulla enim necessitas erat, quæ cogeret Episcopos illos, vel in itinere communicare Dominico corpori, vel mox atque in vrbem venissent.

DEINDE falsum est etiam, quod Kemnitius dicit, apud nos non seruari Eucharistiam ad mãducationem, sed ad alios fines alienos ab institutione: nam, vt suprà diximus, primarius finis seruandi Eucharistiam semper fuit, & est, manducatio: seruatur enim potissimùm ob viaticum infirmorum. Interim autem dum non consumitur, nihil prohibet sumere ex eo alias vtilitates, vt Patres fecerunt.

DENIQVE quidquid de hoc sit, tota ista quarta pars responsionis extra propositum adducta est. Nam ad quæstionem quam tractamus, vtrum extra vsum manducationis, Eucharistia sit Sacramentum, & corpus Domini, impertinens est, in quem vsum hoc Sacramentum conseruetur. Quidquid enim sit de isto vsu, euidenter probatur ex consensu veterum, Sacramentum permanere extra vsum Cœnæ, quandoquidem illud conseruabant.

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

Explicatur quid propriè sit Sacramentum Eucharistiæ.

ERRORE Sectariorum confutato, nunc breuiter explicabimus, quid sit Sacramẽtum Eucharistiæ. Est autem obseruandum PRIMO, SACRAMENTVM tribus modis accipi posse. PRIMO, amplissimè vocabulo Sacramenti accepto pro omni signo rei sacræ; SECVNDO, paulò strictius pro signo rei sacræ sanctificantis animam. TERTIO, propriè & strictissimè pro signo non solùm significante, sed efficiente etiam animæ sanctitatẽ: quomodo vox Sacramenti non conuenit nisi Sacramentis nouæ legis propriè dictis.

SECVNDO obseruandum est, in Sacramento Eucharistiæ multa considerari posse, nimirum consecrationem, sumptionem, species panis, & vini, corpus, & sanguinem Christi: & denique ipsam Eucharistiam considerari posse, vel vt Sacramentum religionis, vel vt alimentum spirituale, vel vt pignus amoris diuini, vel vt victimam, & sacrificium nouæ legis. His autem fundamentis positis, res tota paucis propositionibus explicabitur.

PRIMA propositio: *Consecratio Eucharistiæ Sacramẽtum dici potest primo modo, non autem secundo vel tertio.* Nam signum est rei sacræ, nimirum corporis Domini, non tamen est signum, neq; caussa gratiæ sanctificantis animam.

SECVNDA propositio: *Sumptio Eucharistiæ Sacramẽtum dici potest secundo modo, non autem tertio.* Nam significat quidem illa externa manducatio internam manducationem, & refectionem, sed non est caussa internæ illius refectionis: caussa enim internæ refectionis, siue gratiæ interius nos reficientis, non potest esse actio nostra, sed esse debet actio Dei per ministrum Ecclesiasticum. Itaque illa sumptio concurrit, vt conditio sine qua non applicaretur nobis, neque in nos ageret diuinum hoc alimentum; nõ autem vt caussa propriè dicta.

TERTIA propositio: *Solæ species panis, et vini, non habent integram Sacramenti rationem.* Probatur: nam species illæ significant quidem cibum spiritualem, sed non sunt ipsæ cibus spiritualis; & proinde non reficiunt, nec sustentant animam,

mam, atque adeò non sunt caussa gratiæ. Dominus enim Ioan. 6. non de speciebus, sed carne, & sanguine dixit: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* DEINDE, Sacramentum Eucharistiæ excellit omnibus Sacramentis, & adoratur cultu latriæ, iuxta illud hymni Ecclesiastici: *Tantũ ergo Sacramentum veneremur cernui.* Atqui species illæ neq; excellunt aliis Sacramentis, immò sunt inferiores omnibus, cùm sint pura accidentia, neq; adorari possunt. DENIQVE, S. Patres ita loquuntur de hoc Sacramento, vt apertè indicẽt, se per hoc Sacramentum nõ intelligere solas species. Irenæus lib. 4. cap. 34. dicit, Eucharistiam constare ex re terrena & cœlesti. Augustinus lib. 1. de peccatorũ meritis, & remiss. cap. 24. dicit, Sacramentum Eucharistiæ rectè lingua Punica dici vitam, quia est panis viuus, qui de cœlo descendit.

QVARTA propositio: *Corpus Domini, & sanguis sine ordine ad species, non habet rationem Sacramenti.* Probatur: nam Sacramentum est signum externum, ac sensibile; non est autem eiusmodi corpus Domini, & sanguis sine ordine ad species.

QVINTA propositio: *Etsi tàm species panis & vini, quàm corpus & sanguis Domini ad essentiam Sacramenti Eucharistiæ pertineant; ratio tamen Sacramenti magis conuenit speciebus, vt continent corpus, quàm corpori Christi, vt est sub speciebus.*

Huius cõclusionis intelligendæ gratia, OBSERVANDVM est, hoc interesse inter Sacrameuta cetera, & Eucharistiam, quòd alia constant ex elemento externo, & virtute diuina illi impressa, vt possint esse signa, & caussæ. Eucharistia constat ex elemento, seu speciebus externis, & corpore, & sanguine Domini, quæ sunt loco impressæ illius virtutis: & hinc apparet singularis huius Sacramenti excellentia, quòd pro virtute eaque transeunte, quæ est in ceteris, hic est permanenter Christus ipse, qui est ipsa virtus, & potentia Dei. Hinc igitur habemus illa omnia esse de essentia; sed de modo loquendi dicimus Sacramentum Eucharistiæ debere potius dici species, vt continent corpus Domini, quàm corpus, vt est sub speciebus. Nam ita loquitur Concilium Tridentinum, sess. 13. cap. 3. dicit enim hoc esse commune Eucharistiæ cum aliis Sacramentis, vt sit symbolum externum, & visibilis forma, inuisibilis gratiæ. At certè visibilem esse formam magis conuenit

uenit speciebus, quàm corpori Christi. Deinde in aliis Sacramentis licet concurrant signum externum, & virtus operatiua, tamen nemo vnquam dixit, Sacramentum esse virtutem operatiuam, vt est in signo, sed è contrario signum, vt est operatiuum; & ratio est, quia in definitione Sacramenti signum est tanquam genus, virtus operatiua, vt differentia: semper autem genus ponitur primo loco, deinde differentia: in instrumentis etiam naturaiibus, nemo dicit gladium esse vim scindendi in ferro existentem, sed esse ferrum habens scindendi virtutem. Ita igitur Sacramẽtum Eucharistiẹ sunt species corpus Domini continentes, nõ corpus Domini sub speciebus, si propriè loqui velimus.

SEXTA propositio: *Ratio sacrificij, necnon pignoris, et alimenti diuini, magis conuenit corpori Domini, vt est sub speciebus, quàm speciebus, vt continent corpus Domini.* Ratio perspicua est: nam quod offertur Deo Patri, nõ sunt species panis, sed id, quod in cruce fuerat oblatũ: & similiter pignus amoris, & alimentum non in significatione, sed in re ipsa consistunt.

CAPVT SEPTIMVM.

De materia Eucharistiæ, sitné azymo pane, an fermentato Sacramentum conficiendum.

SEQVITVR nunc, vt materiam Sacramenti huius explicemus: de qua satis constat inter nos, & aduersarios, panem triticeum, & vinum ex vite ad materiam assumendum esse. sed duẹ restant controuersiæ. VNA circa panem, ALTERA circa vinum.

PRIOR controuersia est, vtrum panis azymus, an fermentatus esse debeat: quæ sanè controuersia circa annum Dñi M. LIII. est exorta, vt Leo Papa IX. testatur in epistola ad Michaëlem Episcopum Constantinopolitanum, cap. 5. tunc enim primùm Græci reprehendere cœperunt Latinos, quod azymum panem in Sacramento Eucharistiæ assumerent, vnde etiam azymitas nos vocare ausi sunt; in qua sententia ad hanc vsque diem perseuerant. Siquidem in censura, quam nuper edidit Hieremias Constantinopolitanus Patriarcha ad Confessionem Lutheranorum, cap. 10. quod est de Cœna Domini, affirmat Christum fermentatum panem consecrasse, nec posse in azymo hoc Sacramentum confici, quod azymus

mus non sit verus panis, quodque azyma ad Iudaismi figuras pertineant.

Hæretici autem Lutherani, & Zvvingliani non disputant de necessitate fermenti (quippe res etiam longè grauiores pro adiaphoris habent) tamen, & verbis, & factis Græcorum consuetudinem Latinorum consuetudini anteponunt, atq; fermentatum panem aptiorem esse censent ad Sacramentum conficiendum, quàm azymum. Nam INPRIMIS Illyricus cum suis collegis centuria vndecima, capite octauo, describit schisma Græcorum, & Latinorum propter quæstionem de azymo, sed ita describit, vt satis apertè victoriam Græcis tribuat. DEINDE Ioannes Caluinus libro quarto Institutionum, capite decimo septimo, §. 43. tria dicit. PRIMO, non multum referre azymóne, an fermentato vtamur. SECVNDO addit, ex historiis constare, vsque ad tempora Alexandri Papæ totam Ecclesiam pane fermentato vsam. TERTIO, dicit Alexandrum Papam instituisse, vt in azymo Sacramentum conficeretur, idque eum fecisse, non alia ratione, nisi vt nouo illo spectaculo populum in admirationem traheret; vbi satis apertè vsum azymorum reprehēdit. Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis Concilij Tridentini sessione vicesima secunda, capite septimo, Caluino assentitur, perinde esse vti azymo, vel fermentato, sicut proinde est vti vino albo, vel rubro. DENIQVE Caluinistæ, fermētato pane vtuntur Græcorum more, quod certè non facerent, nisi morem illum meliorem esse iudicarent.

Quia verò præcipuum fundamentum, tum Latinorum, tum Græcorum, est factum Christi (neque enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit) ideò ista quæstio ab alia pendet, vtrum Dominus Sacramentum instituerit primo die azymorum, quādo fermentum inueniri non poterat in omnibus finibus Israël, an verò ante eum diem. Si enim Dominus Sacramentum instituit in primo die azymorum, certum erit, azymo pane vsum fuisse in eiusmodi institutione. Nam Exod. 12. & 13. præcipitur sub pœna mortis, ne fermentatus panis inueniatur in domibus, aut in vllo alio loco filiorum Israël. Si alio tempore instituit, res non erit omninò certa.

S. THOMAS in 4. dist. 11. q. 2. artic. 2. q. 3. scribit, quocunq; tempore Christus Sacramētum instituerit, semper posse con-

uinci

uinci in azymo Sacramentum institutum fuisse. Nam ante Sacramenti institutionem Pascha manducauit, vt omnia Euangelia testantur; Pascha autem sine azymis manducari non poterat, vt patet ex cap. 12. Exodi.

Et quidem sanctus Thomas rectè iudicauit, ab immolatione Paschæ incipere vsum azymorum, sed tamen Græci nonnulli ex doctioribus contrà sentiunt, potuisse anteuertere immolationem Paschæ, licet vsus azymorum in reliquo vitare non anteuerteretur. Itaq; EVTHYMIVS in commentario capitis vicesimi sexti Matthæi, & post eum NICEPHORVS libro primo, histor. cap. 28. dicunt, Christum comedisse suum Pascha legale ante primum diem azymorum, & ideò manducasse quidem agnum Paschalem eo ritu, quem lex præscribebat, id est, cum azymis, & ceteris rebus necessariis: tamen et cœna legali finita, dimissis azymis rediisse ad panem cõmunem, quo vesci licebat, quia nondũ aduenerant dies azymorum, & proinde in pane cõmuni, id est, fermẽtato Sacramentum instituisse. Duo em̃ præcepta distincta de azymo inuenituntur. VNVM, vt agnus Paschalis cum azymis comedatur. ALTERVM, vt septem diebus sola azyma edantur in quouis conuiuio. Dominus igitur ex Græcorũ sententia seruauit primum præceptũ, quia ad illud obligabatur, cùm agnum manducare vellet: secundũ non seruauit, quia nondũ venerat tempus, quo illud obligare inciperet. Quare necessariò quæstio ista disputanda est de tempore, quo Christus Sacramẽtum instituit, vt nullum omninò Græcis effugium relinquatur.

Sunt igitur de præsenti quæstione sententiæ quatuor. PRIMA est Græcorum, qui affirmant, Dominum manducasse suum Pascha, & Sacramentum instituisse die 13. seu luna 13. mensis primi: sequenti autem die post Christi mortem ad occasum solis, incœpisse tempus Paschale Iudæorum, & fermenti abiectionem. Ita docent Euthymius, & Nicephorus suprà citati.

Est enim OBSERVANDVM apud Hebræos mẽses omnes numerari à nouilunio, & idem esse apud eos primam lunam, secundam lunam, &c. & primum diem mensis, secundũ diem mensis, &c. Porrò secundũ legem Exod. 12. die 14. primi mensis, id est, die 14. à nouilunio, post solis occasum, incipiebant dies azymorum, & durabant septem diebus, id est, vsque ad diem 21. inclusiuè. Qui omnes dies erant Paschales, & azymorum

morum dies vocabantur, tamen primus & vltimus, id est, XV. & XXI. soli erant solennes, & festiui, ita vt non liceret in eis opera seruilia facere, vt patet Leuit. 23. Dicunt ergo Græci feria quinta in Cœna Domini fuisse diem XIII. mensis apud Hebræos; & proinde nondum incœpisse tempus azymorum: feria autem sexta, in qua Dominus mortuus est, dicunt fuisse prophanum, non festiuum: sed illo ipso die post occasum solis cœpisse tempus azymorum, quia ille erat dies XIV. & postea die Sabbati fuisse XV. diem, & solennissimum.

Secvnda sententia est Ruperti in commentario Leuitici, capite vicesimo tertio, & Matthæi capite vicesimo sexto, vbi docet Hebræos, ex quadam traditione Patrum suorum, nunquam solitos fuisse celebrare duos dies festos continuos, & ideò quando festum azymorum occurrebat feria sexta, ex illa traditione differri solitum in Sabbatum sequens, sic tamen, vt celebratio Paschæ nunquam mutaretur. Ex quo colligit eo anno, quo Dominus mortuus est, die Iouis fuisse quidem XIV. lunam, contra Græcorum opinionem, & illo ipso die ad vesperam, tum Dominum, tum Hebræos comedisse suum Pascha: diem autem Veneris non fuisse festum azymorum, sed diem prophanum, vt etiam Græci volunt; sed prophanum fuisse, quia secundum prædictam traditionem dilatum fuerit illud festum in diem Sabbati.

Hæc sententia Ruperti non solùm falsa mihi videtur, sed etiam non respondet ad potissimum Græcorum fundamentum. Nam si dies azymorum incipiebant die Sabbati; ergo die Iouis ad vesperam post agnum Paschalem manducatum cum pane azymo licebat ex sententia Græcorum, redire ad fermentatum, & illo vti toto sequenti die: non ergo conuinci potest Sacramentum in azymo pane institutum secundum Ruperti sententiam, nisi prius ostendatur, cum immolatione agni quandocunq; illa fieret, cœpisse vsum azymorum per septem dies continuandum.

Tertia sententia est Pauli Burgensis in additione ad Lyranum in commentario capitis vicesimi sexti Matthæi, quem auctorem multi recentiores sequuntur. Et in iis est Caluinus, qui in illud Matthæi vicesimo sexto: *Scitis quia post biduum, &c.* ita hanc sententiam defendit, vt dicat nullo cauillo posse eludi eius argumenta. Hæc sententia non differt à sententia Ruperti, nisi in eo, quod Rupertus dicebat ex tradi-

tione maiorum differri festum azymorum aliquãdo in diem sequentem, celebrationem autem Paschæ nunquam mutari. Burgensis autem dicit vtrumque differri, & inde colligi eo anno, quo Dominus mortuus est, Hebræos manducasse suum Pascha die Veneris ad vesperam, Christum autem die Iouis ad vesperam.

Ceterùm hæc etiam sententia non probatur. SCIENDVM est enim mutationem illam dierum apud Hebræos ex traditione Patrum, quę à multis annis viguit, & modò viget, non sic esse intelligẽdam, quasi dies XV. lunæ, seu mensis aliquando occurrat die Veneris, & ipsi tunc transferãt festum in diem 16. id est, in Sabbatum: id enim falsum est, & absurdissimum. Sed qui Kalendariis præsunt apud Hebræos, ita accommodant nouilunia, præsertim initio anni, vt nunquam accidat diem primum, & consequenter diem 15. primi mensis esse feria 2. vel 4. vel 6. & hoc est quod ipsi לֹא בִּרְר פֶּסַח, vulgò dicunt, id est, contingit Pascha die 2. 4. & 6. Neq; videtur mala ista consuetudo: neq; pugnat apertè cum lege præcipiente festum azymorum celebrari die 15. mensis. Neq; enim loquitur de die 15. secundum calculum astronomicum, paucissimis notum, sed secundum computum communem & vulgarem Kalendariorum totius populi: secundum computum autem vulgarem communium Kalendariorum, semper illud seruatur, vt festum azymorum agatur die 15. mensis. Neq; absimilis est apud nos consuetudo, qui pro termino Paschali habemus lunam 14. post æquinoctium vernum, & tamen in æquinoctio, & in ipsa luna 14. inueniendis, nõ obseruamus motum verum solis, & lunę, sed obseruamus dies in Kalendario notatos, qui non rarò nonnihil discrepant à vero motu: sed aliter fieri non potest, si certa aliqua regula tenenda est. Immò ante correctiorem Kalendarij Gregorij XIII. iussu factam, distabat dies æquinoctij in Kalendario positus ab æquinoctio vero totis decem diebus, & nouilunia in Kalendario notata distabant quinque diebus à veris nouiluniis, & tamen melius erat Kalendarium illud quamuis incorrectum sequi, quam nullam habere communem regulam festorum inueniendorum. Ex quo sequitur, quod si tempore Christi fuisset tale Kalendarium, quale modò Hebræi habent, non fuisset licitum, nec liberum vlli aliter festos dies celebrare, nec etiã præter tu errantis Kalendarij: alioqui debuisset quisq; sibi suum Kalenda-

lendarium fabricare, & suo modo numerare dies mensium, quod intolerabile fuisset, & apertè malum, & illicitum.

Quare posita hac sententia, necessariò dicendũ esset Christum manducasse agnum Paschalem die 13. mensis, vt dicunt Græci, idq; fecisse, non vt mutaret ordinem festorum, sed vt quoquomodo (licet extra tempus) manducaret agnum Paschalem, quia sequenti die erat moriturus, & nõ poterat cum ceteris agnum comedere: proinde nõ tenebatur ad vsum azymorum (nisi in comestione agni Paschalis) quia nondum venerant dies azymorum: & idcircò potuisse in fermentato Sacramentum instituere. Vides igitur ex hac sententia fundamentum Ecclesiæ Latinæ funditus tolli.

QVARTA sententia est communis Theologorum in 4. distinct. 11. Christum Sacramẽtum instituisse illo ipso tempore, quo secundum legem, & secundum Hebræorum (qui tunc viuebant) consuetudinem abiiciebatur fermentum ex toto Israële, ita vt non licuerit vllo modo eo vti: qui erat dies mẽsis primi XIV. illo enim die ad vesperam inchoabantur dies azymorum, & sequens dies XV. erat dies solẽnis azymorum. Quę sententia verissima est, & sola Græcos euidenter conuincit: quocirca breuiter probanda est, & simul omnes aliæ refellendæ.

CAPVT OCTAVVM.

Probatur Christum instituisse Sacramentum 14. die mensis secundum legem, & secundum morem Hebræorum.

IGITVR probatur ex textu omnium quatuor Euangelistarum. Matthæus cap. 26. sic ait: *Prima die azymorum, accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes; Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* Marcus cap. 14. *Prima autem die azymorum, quando Pascha immolabant.* Luc. cap. 22. *Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.* Hæc loca refellunt tres superiores sententias.

Ac PRIMVS Græcorum error manifestè refellitur: nusquam enim in tota Scriptura dies primus azymorum dicitur dies XIII. mensis, sed solùm XIV. vel XV. vt patet ex lib. Exod. cap. 12. & 13. & Leuit. cap. 23. ex Num. cap. 28.

Respondent Græci aliqui, referente S. Thoma in 4. dist. 11. q. 2. art. 2. q. 3. tres Euangelistas errasse, & à Ioanne correctos fuisse. AT hæc ingens blasphemia est. Et deinde si Euangelistæ inter se non cõuenirent, quod tamen fieri nequit, cur potius vni crederemus, quàm tribus?

Euthymius & alij modestiores respõdent, Euangelistas loqui de die azymorum, non qui iam aderat, sed qui proximus erat: id enim volunt significare illud Lucæ: *Venit dies azymorum*, id est, imminet, seu appinquat. Refellitur hæc falsa expositio. PRIMO, quia si ita esset, Christus præuaricatus esset legẽ, & potuisset iustè accusari, & certè Hebræi si hoc illi obiicere potuissent, nõ tantum laborassent in quærẽdis falsis testibus.

Respondet Euthymius legem non prohibuisse anticipari, sed solùm postponi diem Paschæ. SED qui præscribit, vt aliquid certo die fiat, simul præscribit, vt non fiat antè, neque pòst. Præscripsit autem lex, & sæpissimè repetiuit, vt die 14. ad vesperam fieret Pascha; non ergo licuit id facere die 13. alioqui etiam licuisset die 10. vel etiam 1. Adde, quòd lex permisit Pascha celebrari post vnum mensem, modò seruaretur idem dies XIV. vt patet ex cap. 9. Numeri. Anticipari posse diem, aut mensem Paschæ, nullo neque præcepto, neq; exemplo probari potest.

DICENT fortasse quod ait Ioan. Hentenius in prefatione Euthymij, & alij qui sequuntur Burgensem, Christum egisse suum Pascha ita secretò, vt nemo sciuerit præter Apostolos, & patremfamilias, in cuius domo Pascha fiebat; atq; ita non fuisse periculum, vt accusaretur. AT nunquid Iudas proditor, qui cœnæ interfuit, & mox à cœna cucurrit ad principes sacerdotum, non potuisset id Iudæis indicare? Verum igitur est, quod ait Chrysostomus homil. 85. in Matthæum, Christum vsque ad mortem seruasse legem Mosis, & Pascha suo tempore legitimè celebrâsse. Neque iuuat Euthymium quod Lucas dixerit: *Venit dies*. Nam refellitur hæc falsa expositio ex Matthæo, & Marco, qui non dicunt, Venit dies azymorum; sed aiunt, primo die azymorum Apostolos Christo dixisse: *Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?*

ACCEDIT, quod omnes fermè Patres, & maximè Græci dicunt Christum 14. die Pascha celebrâsse. Origenes tract. 35. in Matthæum, vbi apertè dicit, luna 14. Christum fuisse captum. Chrysostomus hom. 85. in Matthæum dicit Christum come-

comedisse illo die, quem lex præcipiebat. Idem habet etiam Theophylactus, Theophilus Alexandrinus apud Bedam lib. de ratione temporum, cap.57. & 59. & Theodoretus q. 24. in Exodum; & ex Latinis Tertullianus lib. contra Iudæos, Cyprianus in serm. de Cœna Domini, Ambrosius in epistol. 83. Hieronymus in cap.26. Matth. Augustinus in epist.86. ad Casulanum, & Beda lib. de temporum ratione, cap.61.

PRAETER hoc argumentum ex tribus Euangelistis, & tot Patrum sententiis, habemus aliud argumentum ex Ioanne, quem Græci se profitentur sequi. Nam S. Ioannes affirmat diem passionis Christi, id est, sextã feriam fuisse illo anno solennem, ac festam; ex quo necessariò sequitur, vt die præcedente agnum comederint. Ioan. 13. *Ante diem festum sciens Iesu, quia venit hora, &c.* Hoc dixit Christus pridie passionis; ergo dies passionis, erat dies festus. Sed quia possent Græci tergiuersari, vt faciunt, ac dicere loqui eum de festo futuro die Sabbati, non de festo immediatè consequente eam ipsam noctem feriæ quintæ, in qua Dñs loquebatur; additur ibidẽ, quod cùm Iudæ Dominus dixisset: *Quod facis, fac citius*; ille exiuit continuò, cùm iam nox esset: & Apostoli putârunt, dictum illi esse, vt emeret quæ necessaria erant ad diem festum. At quomodo suspicari poterant tanta festinatione opus esse in parandis ad festum necessariis, si adhuc supererat totus dies sequens ante festi solennitatem?

PRAETEREA Ioan.18. Hebræi dicunt Pilato: *Nobis non licet interficere quenquam*; quod significat non licuisse id eis ob festum, quod tunc agebatur, vt exponunt Chrysostomus homil.82. in Ioan. & homil. 86. in Matth. Cyrillus lib.12. in Ioan. cap.6. Augustinus tract.114. in Ioannem, Beda in cap.18. Ioãnis, & alij. Nam alioqui licuisse eis alio tempore blasphemos occidere, patet ex Act. 7. vbi Stephanum in Concilio iudicatum publicè lapidârunt: & Act.24. conqueruntur apud Felicem Præsidem Syrię, quod volentibus Paulum secundum suam legem interficere, Tribunus Lysias violenter eum eripuerit de manibus ipsorum.

Quod autem Iansenius dicit, & quidam alij, potuisse Hebræos occidere reos mortis secundum legem suam, sed non potuisse crucifigere, nimis improbabile est. Nam nec Hebræi soliciti erãt pręcipuè de cruce, sed de morte Christi in genere, vnde eundem aliquando præcipitare, aliquando lapidare vo-

luerunt:nec est vlla ratio, cur eis licuerit occidere, & tamen non licuerit crucifigere.

ADDE, quòd illa verba subiuncta (*Vt sermo Iesu impleretur*) non quadrant nisi in nostram expositionem;nam Dominus prædixerat se à Gentilibus crucifigendum; quæ vera, & mirabilis prophetia fuit, si Hebræis etiam occidere licebat. Nam si eis id non licebat, facilè erat prædicere se non occidendum, nisi à Gentilibus, & illo supplicio, quod erat apud Gentiles frequentissimum.

DENIQVE Ioan.18.Pilatus ait: *Est autem consuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis Regẽ Iudæorũ?* Hinc ergo apparet, iam tunc agi cœpisse dies Paschales:& clarius Matth. 27. vocatur idem dies solennis, & Marci 15. & Luc.23.vocatur apertè dies festus.

ACCEDVNT adhęc testimonia Patrum, qui dicunt Christum occisum fuisse ipso die solenni Hebræorum. Vide Tertullianum in lib.contra Iudæos.Origenem hom. 23.in Num. Clementem Romanum lib. 5.constit.cap.14.& aliàs 16. Epiphanium hær. 70. Theophilum Alexandrinum in epistol. ad Theodosium apud Bedam de ratione temporũ, cap.57. Cyril. Hierosol.cateches.13.Chrysost.homil.86. in Matth. Augustinum tract.10.in Ioannem.Socratem lib.5.hist.cap.21.Leonem serm.7.de Paschate. Bedam in cap.18.Ioannis. Anselmum in cap.26. Matth. & Victorem Antiochenum nuper versum ex Græco in cap.14. Marci, vbi dicit Hebræos libenter diem festum, qui occurrebat illo anno feria sexta, fuisse translaturos in alium diem, si per legem id eis licuisset.

Iam SECVNDA opinio, quæ Ruperti erat, ex iisdem Scripturæ testimoniis confutatur. Nam si die Iouis, in quo Dominus Sacramentum instituit, erat primus dies azymorum, vt Euangelistæ tres diserris verbis affirmant, necessariò sequitur, vt festum azymorum fuerit illo anno die Veneris, non die Sabbati.

Est enim OBSERVANDVM aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos considerari. Nam dies festi incipiunt ab occasu solis, & desinunt in occasum solis, vt patet Leuit. 23. proinde festus dies azymorum continetur nocte sequente diem 14.& die toto artificiali 15. Dies autem naturalis, & ordinarius incipit ab ortu solis, & desinit in ortu solis, proinde continet diem, & noctem artificialem, non autem noctem & diem

diem artificialem. Id patet ex principio Geneseos: illud enim: *Factum est vespere, & mane dies primus*, vt exponũt Ambrosius, & Basilius, & alij in eum locum, significat ex die artificiali, qui terminatur in vesperam, & ex nocte sequente, quæ terminatur in mane, factum esse primum diem. Ex quo facilè conciliari possunt verba trium prædictorum Euangelistarũ, qui vocant primum diem azymorum diem 14. mensis, cum verbis Mosis in Exodo, Leuitico, & Numeris, qui semper primum diem azymorum vocat diem 15. mensis. Nam cùm dies primus azymorum quatenus festiuus, vt diximus, cõtineatur posteriore parte diei 14. & priori parte diei 15. accipiendo dies modo ordinario, seu naturali, potest dies azymorum vt festiuus, per intellectionis figuram vocari tàm XIV. vt Euangelistæ faciunt, quàm XV. vt Moses facit.

Ex his autem refellitur opinio Ruperti. Nam si dies XIV. vt Euangelistę dicunt, erat primus azymorum, nimirum ex parte, necesse est, vt etiam XV. dies esset primus azymorum pro alia parte. Ergo non potuit transferri in diem 16. vt ipse vult: nisi fortè velit (quod est absurdissimũ) mediam partem solùm illius diei solennis translatam fuisse.

Adde præterea, rationem cur debeat fieri illa translatio, quam Rupertus reddit, esse prorsus vanam. Affirmat em̃ ipse trãsferri diem primum azymorum in Sabbatum, quando occurrit feria sexta, ne sint duo festa continua, nimirum primus azymorum, & Sabbatum: & non aduertit, in idem incommodum se incidere ex ista ipsa translatione. Nam dies septimus azymorum est æquè solennis ac primus, vt patet Leuit. 23. Si autem dies primus ponatur in Sabbato, vt ipse vult, tunc septimus ponetur feria sexta, atque ita erunt duo dies festi continui, septimus azymorum, & dies Sabbati.

Denique cõtra Ruperti sententiam pugnant omnia testimonia Scripturæ, & Patrum, qui dicũt, diem mortis Christi fuisse festum, & solennem illo anno apud Hebræos.

Restat sententia Burgensis refellenda ex iisdem Euangelij locis, & quidem facilè refellitur. Nam cùm dicunt Euangelistæ primo die azymorum Christum comedisse Pascha, vel loquuntur de primo die azymorum secundũ ordinariam consuetudinẽ, & Kalendaria Synagogæ, vel non. Si detur primũ, tum refutata manet Burgensis opinio: nec enim verum erit, quod ipse ait, alio die Christum, alio die populum Hebræo-

rum Pascha comedisse. Si autem detur secundum, repugnabit Marcus, qui ait: *Prima die azymorum, quando Pascha immolabant*; id enim significat Hebræos eo die Pascha immolare.

SED respondent qui Burgensem sequuntur, illud (*immolabant*) vel referendum esse ad morem legitimum, vt sensus sit, quando Pascha secũdum legem immolari debebat, vel etiam ad aliquos paucos perfectiores, qui reipsa immolabant in die legitimo, non curantes Pharisæorum traditionem.

AT neutrum horum rectè dici potest. PRIMO, quia etiamsi facta esset illa mutatio, debuissent omnes etiã optimi viri illam mutationem sequi. Nam, vt suprà ostendi, non erat contra legem Dei, sed erat accommodatio quædam Kalendarij prudenter facta; vnde meritò vt schismatici, & vt inobedientes synagogæ puniri potuissent, qui secus fecissent.

SECVNDO, falsum est tempore Christi fuisse illam traditionem in vsu, vt nunquam festum azymorum celebraretur die 2. 4. vel 6. est enim traditio illa multò recentior. Atq; hoc est, quod decepit plurimos scriptores modernos, alioqui eruditissimos: crediderunt enim omnes Burgensi tãquam in sua arte perito; nam & ipse Rabinus Hebræorum fuerat. Esse autem falsum, traditionem illam tempore Christi in vsu fuisse, probo. INPRIMIS Rabbi Abenezra in commentario Leuitici, cap. 23. disertis verbis affirmat hanc traditionem non solùm non fuisse ab initio secundi templi, vt multi fabulantur, sed nec fuisse eo tempore, quo fiebat Thalmud. Nam & in Misna, & in Thalmud, vt ipse dicit, inuenitur Pascha in יום, id est, die 2. 4. & 6. constat autem Thalmud confectum fuisse aliquot annorum centuriis post passionem Christi.

PRAETEREA sanctus Epiphanius, qui etiam Hebræus fuerat, & optimè nouerat linguam, & ritus Hebræorum, hæresi 30. Ebionitarum, & hæresi 51. Alogorum, dicit festũ azymorum apud Hebræos incidere in quamlibet diem hebdomadæ, etiam in II. III. & IV. Neque dici potest, Epiphanium loqui de festo azymorum secundum legem, & non secundum consuetudinem, quæ erat tempore suo, aut tempore Christi. Nam loquitur de consuetudine, quæ erat tempore Christi: explicat enim illud Luc. 6. *Factum est in Sabbato secundo primo, & Apostoli ibant per sata, & vellebant spicas, &c.* ac dicit, Sabbatum secundo primum, non vocari septimam diem, quæ est Sabbatum naturale, sed festum azymorum, in quo

duo

duo dies erant ſolennes, & Sabbata vocabantur, nimirum primus dies azymorum, qui dicitur Sabbatum primum, & VII.dies azymorum, qui dicitur Sabbatum ſecundum, ſeu ſecundo primum, quia eſt ęqualis primo, vt apud nos dies octauus in feſtis quæ habent octauam, quia eſt ſolennis ſicut primus, vocari poſſet dies feſtus ſecundo primus. Dicit igitur Epiphanius, diem illum, in quo Apoſtoli vellebant ſpicas, non fuiſſe Sabbatum naturale, ſed alium diem hebdomadæ, nimirum II. III. IV. aut quemuis alium, in quem fortè inciderat illo anno VII. dies azymorum.

PRAETEREA eſt aliud argumẽtum omninò conuincens, quod hoc ſyllogiſmo comprehendi poteſt. Eccleſiæ Aſiaticæ initio naſcentis fidei celebrabant Paſcha eodem die, quo Hebræi ſui temporis. Eædem Eccleſiæ celebrabant Paſcha luna 14. primi menſis, quacunque die hebdomadæ luna illa incidiſſet: idque ſine vllo dierum diſcrimine, vel exceptione; ergo etiam Hebræi illius temporis Paſcha celebrabant quolibet hebdomadę die ſine vlla exceptione. Ergo feſtum azymorum incidere poterat in diem II. IV. & VI. & proinde nondum cœperat eo tempore illa traditio Iudaica, neq; adhuc fuerat auditum illud בדר לא פסח igitur tempore Chriſti non fuit illa traditio. Propoſitio huius argumenti certiſſima eſt, habetur enim expreſsè in epiſt. Nicæni Concilij, quam refert Theodoretus lib. hiſt. 1. cap. 9. & in epiſtola Conſtantini ex eodem Concilio ad Eccleſias miſſa, quæ exſtat apud Euſebium lib. 3. de vita Conſtantini, cap. 17. Idem fatetur Polycrates apud Euſebium lib. 5. hiſtoriæ, cap. 23. Tertullianus in lib. de præſcriptionibus hæretic. Athanaſius in epiſt. de Synodis Arimini, & Seleuciæ. Epiphanius hæreſi 50. Teſſareſcædecatitarum, & 70. quæ eſt Audianorum. vbi ſæpius repetit, Aſianos illos celebraſſe Paſcha quando Iudæi celebrabant, ita vt non computarent ipſi dies, & menſes, ſed tantùm obſeruarent tempus, quo Iudæi ſui temporis azyma incipiebant. Denique idem habet Auguſtinus libro de hæreſibus, cap. 29. Aſſumptio eiuſdem argumenti non minus eſt certa. Nam Euſebius lib. 5. hiſtoriæ, cap. 22. dicit Aſianos Paſcha celebrare ſolitos quolibet die hebdomadæ. Auguſtinus libro de hæreſibus, cap. 29. addit, quolibet ſeptem dierum. Philaſtrius in lib. de hæreſibus, cap. de hæreſi de feſto Paſchæ, adhuc expreſſiùs dicit, eos Paſcha

celebrare solitos, etiam die 2. vel 4. vel 6. quibus diebus non fuisset celebratum, si esset vera Burgensis opinio.

PRAETEREA est argumentum huic non dissimile. Epiphanius hær. 70. Audianorum, Theophilus in epist. ad Theodosium apud Bedam de ratione temporum, cap. 57. Ambrosius epist. 83. ad Episcopos Æmiliæ, & Beda de ratione temporum, cap. 59. ponunt aliud discrimen inter Pascha Christianorum, & Iudæorum, ac Iudaizantium, quòd Pascha Christianorum non solùm non fit luna 14. si illa venerit extra Dominicam, sed neque si venerit in Dominica. Quando enim id accidit, vt luna 14. venerit in Dominica, tunc exspectamus sequentem Dominicam, & Pascha celebramus luna 21. At Iudæi, & Iudaizantes in ipsa 14. luna celebrabant etiam si esset Dominica; quare aliquando fiebat (vt notat Beda) vt per integram hebdomadam distarent Paschata, & Christiani eo die inciperent, quo Iudæi finiebant. Ex hac autem obseruatione manifestè sequitur, Pascha Iudæorum tempore illorum Patrum aliquando incidisse in Dominicum diem, & diem festum azymorum in diem lunæ, ac per hoc nondum cœpisse traditionem illam Iudaicam, quæ cauit, ne die Lunæ, Mercurij, & Veneris festum azymorum celebrari liceret.

ADDE his omnia testimonia Scripturæ, & Patrum suprà citata, quibus probauimus in die passionis Domini fuisse Hebræis diem festum, ac solennem: inde enim necessariò sequitur, vt eodem die tum Christus, tum Hebræi Pascha celebrauerint.

CAPVT NONVM.

Soluuntur argumenta Græcorum, & aliorum, qui quocunque modo eis fauent.

RESTAT nunc, vt argumenta Græcorum, & eorum, qui eis fauent, breuiter diluamus. Argumenta ducunt PRIMVM ex Scripturis. DEINDE ex Patribus. POSTREMO ex ratione.

PRIMVM testimonium Scripturæ, Matthæi 26. *Dicebant autem; Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo.* RESPONDEO; Fuit illa quorundam sententia in eo Concilio, sed non obtinuit: præualuit enim eorum sententia, qui iudicârunt non esse negligendam occasionem Christum necandi quocunque tempore.

SECVN-

SECVNDVM testimonium Marci 15. Ioseph mercatus est sindonem, & Lucæ 23. mulieres parauerunt aromata. Ibidem Iudæi egerunt caussam criminalem contra Christum, & eum comprehenderunt, examinârunt, &c. Quæ sanè in die festo licita non erant: nam Leuit. 26. in festo azymorum prohibentur omnia opera seruilia. RESPONDEO; In festo prohibentur opera seruilia, sed non opera pietatis, & charitatis, & maximè necessaria. Sepelire autem mortuos, opus charitatis est, non opus seruile; & proinde etiam aromata parare, & sindonem emere ad corpus sepeliendum, non potuit esse prohibitum, præsertim cùm opus illud differri non posset, imminente iam Sabbato. In Sabbato enim maior quies præcipiebatur, quàm in vllo alio festo. Vnde in Sabbato neque ignis accendi poterat, neque cibi præparari: quæ licita erant in aliis festis, etiam in Paschate, vt patet cap. 12. Exodi. Quod autem attinet ad Iudæos, qui caussam criminalem egerunt, non erant illi tam delicatæ conscientiæ, vt putarent id fieri non posse: satis existimabant se detulisse honoris diei festo, quod non suis manibus Christum lapidârunt.

TERTIVM testimoniũ Ioan. 13. *Ante diem festum Paschæ.* RESPONDEO; Loquitur de die artificiali, vt suprà diximus. Etsi enim in illa nocte, in qua Dominus loquebatur, festum Paschæ inciperet, tamen dies festus erat is, qui sequebatur eam noctem, non qui præcesserat: quemadmodum & nos solemus in vespera Sabbati sancti dicere; Cras erit festum Paschæ; licet iam cœperit festum celebrari in officio Ecclesiastico.

QVARTVM testimonium Ioan. 18. *Ipsi non introierunt in prætorium vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.* RESPONDEO; Omissis aliis solutionibus; Pascha vocatur eo loco non agnus Paschalis, qui solùm 14. die ad vesperam immolabatur, sed victimæ Paschales, quæ ex ouibus, & bobus quotidie in diebus Paschæ immolabantur. Deuter. 16. *Immolabis Phase Domino Deo tuo de ouibus, & bobus in loco quem elegerit Dominus.* 2. Paralip. 35. *Dederunt sacerdotibus ad faciendum Phase pecora duo millia, & boues sexcentos.* Iosephus lib. 3. antiquit. cap. 13. referens id quod habetur Num. 28. de immolatione duorum vitulorum, arietis, & hirci, & septem agnorum, quæ fiebat singulis diebus Paschæ: dicit vitulos, arietẽ, & agnos holocausta fuisse, sed hircum fuisse sacrificium pro peccato, & ex eo quotidie parari solitum epulum

sacer-

sacerdotibus. Illa igitur victima Paschalis, quę edenda à sacerdotibus erat, est illud Pascha, de quo loquitur S. Ioannes, cùm ait: *Ipsi*, nimirum Pontifices, *non introierunt, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.* Nam non licuisse sacerdotibus, nisi purificatis, edere sacrificia, patet Leuit. 22.

QVINTVM testimonium Ioan. 19. *Erat autem Parasceue Paschæ hora quasi sexta.* RESPONDEO; Parasceue non erat apud Hebręos, nisi propter Sabbatum: siquidem ante Sabbatum necessaria erat Parasceue, id est, præparatio ciborũ, quia in Sabbato cibi parari non poterant. Quare Ioan. 19. sic legimus: *Propter Parasceuen Iudæorum, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato: erat enim magnus dies ille Sabati.* Vbi vides, Parasceuen fuisse nõ ad Pascha, sed ad Sabbatum, quod illo anno celebrius erat, & magnũ Sabbatum dicebatur, quia incidebat intra hebdomadam Paschalem, quæ tota solennis erat, licet primus, & vltimus dies solenniores essent. Hinc etiam Marcus cap. 15. ita illud idem expressit: *Erat Parasceue, quod est ante Sabbatum*, & Lucas cap. 23. inquit, *Erat autem Parasceue, & Sabbatum illucescebat.* Illud igitur Parasceue Paschę non significat Parasceuen ad Pascha, sed Parasceuen in Paschate occurrentem: quomodo si nos diceremus; Erat feria VI. Paschæ.

VLTIMO, proferebant olim Græci teste Anselmo illud Amos 4. *Sacrificate de fermentato laudem*, vel vt vertit Aquila: *Sacrificate de fermentato Eucharistiam.* RESPONDEO; Testimonium hoc, testimonium est imperitiæ, vel impudentiæ Græcorum. Nam Propheta ille dicit irridendo, & reprehendendo Hebræos, qui pro Deo idola colebant, & pro azymis fermentum offerebant. Sic enim præcedit: *Venite ad Bethel, & impiè agite: ad Galgalam, & multiplicate prævaricationem, &c.* Vide Hieronymum, & Rupertum in hunc locum Prophetæ. Atq; hæc sunt quæ ex Scripturis proferre solent.

Iam ex Patribus nonnulli proferuntur, quorum testimonia breuiter explicanda sunt. PRIMO S. IRENAEVS libro 4. cap. 23. dicit, Mosem Deuter. 16. prædixisse Christi passionem, quoad locum, cùm ait, immolandum esse agnum Paschalem in loco, quem elegerit Dominus, id est, in Hierusalem; quoad diem, cùm nominauit diem Paschæ, & quoad horam, cùm dixit ad vesperam esse immolandum. Ex his nonnulli colligunt, Christum occisum esse secundum Irenæi sententiam

luna

luna 14. quando agnus immolari solebat, & proinde cœnam Domini celebratam luna 13.

RESPONDEO; Quæ dicit Irenæus verissima sunt, sed nihil faciunt pro aduersariis: nam Christus occisus est in Hierusalem: item in die Paschæ, quamuis luna 15. non 14. Nam (vt suprà diximus) primus dies Paschæ incipiebat in vespera diei 14. & durabat vsq; ad vesperam diei 15. Denique occisus est ad vesperam, quia obiit hora nona, quæ est hora vespertina. Adde, quòd Irenæus per vesperam, nõ tàm intellexit vesperam diei, quàm vesperam mundi: dicit enim per vesperam significasse Mosem temporum extremitatem; ad quem modum exposuerunt illud, *ad Vesperam*, etiam Cyprianus lib. 2. epist. 3. & Ambrosius epist. 83.

SECVNDO obiicitur TERTVLLIANVS, qui in lib. contra Iudæos sic ait: *Hoc enim & Moyses initio primi mensis nouorum facturos Vos prophetauit, cùm omne Vulgus filiorum Israël ad Vesperam agnum esset immolaturum.* Vbi loquitur de Christi passione, ac dicit, prædictum fuisse, vt Christus occideretur illo tempore, quo agnus immolabatur: constat autem agnum immolari solitum luna 14. ad vesperam.

RESPONDEO; Significat Tertullianus illa ipsa die, qua agnus immolabatur, Christum immolandum, & hoc impletum est: nam (vt suprà diximus) dies prima Paschæ extendebatur vsq; ad vesperam feriæ sextæ. Non autem significat eadem hora præcisè fuisse immolandum Christum, qua agnus immolabatur; id enim fieri non poterat. Nam agnus immolabatur post occasum solis, & Christus immolandus erat in meridie. Et PRAETEREA si die Veneris ad vesperã fuisset agnus immolandus, vt aduersarij dicunt, tunc non fuisset Christus occisus in Paschate: nam ipse occisus fuit ante occasum solis; Pascha autem incipiebat post occasum solis. DENIQVE occisionem Christi non peractam, nisi die 15. apertissimè ibidem Tertullianus docet, cùm ait, fuisse diem illum Hebræis festiuum; & de illo exponit verba Amos 8. *Occidet sol in meridie, & conuertam diem festum Vestrum in luctum, &c.*

TERTIO obiicitur EPIPHANIVS, qui hæresi 50. sic ait: *Oportebat Christum in decima quarta die immolari secũdum legem.* Quòd si dies passionis Christi fuit XIV. certè sequitur (vt Græci volunt) diem cœnæ Domini fuisse XIII.

RESPON-

RESPONDEO; Loquitur Epiphanius de immolatione Christi non in se, sed in typo, & figura, ac si clarius diximus; oportuisse agnum, qui figura Christi erat, immolari luna 14. ad vesperam. Nam idcirco addidit, *secundum legem*: reprehendit enim eo loco Epiphanius Quartadecimanos iudaizantes, ac dicit, eos multum detrimenti accipere ex eo, quod celebrant Pascha 14 die cum Iudæis, & non potius die Dominico cum Christianis; & rationem reddit, quia immolatio Christi, typica nimirum, quæ fiebat secundum legem die 14. significabat Synagogam lumen suum amissuram Christo veniente. Nam dies XIV. est vltima incrementi ipsius lunæ; peracta autem die 14. incipit lunæ lumen deficere, nimirum in die 15. Itaque Iudæi cùm agnum immolabant luna 14. ad vesperam, obscurationem suam prophetabant: cuius obscurationis participes fiunt quotquot eos in Paschæ celebratione imitari malunt, quàm Ecclesiam Christi. Hæc est eo loco sententia Epiphanij, cuius auctoris apertissima testimonia pro nobis suprà retulimus.

QVARTO obiiciunt CHRYSOSTOMVM homilia 82. in Ioan. vbi duo dicit. PRIMVM est, Christum comedisse suum Pascha pridie, quàm illud comederint Iudæi. ALTERVM, Christum præuenisse vnum diem in cœna manducanda, vt reseruaret mortem suam Parasceuæ, quando etiam olim fuit Pascha. Ex quibus colligitur secundum Chrysostomum diem Parasceues, in quo Dominus necatus fuit, fuisse lunam 14. in qua Pascha secundum legem celebrari debuit. Similia omninò scribit THEOPHYLACTVS in cap. 18. Ioan.

RESPONDEO; Hic locus Chrysostomi, & Theophylacti explicandus est per alium eorundem auctorum. Nam Chrysostomus homil. 85. in Matthæum, & Theophylactus in cap. 26. Matth. scribunt Principes sacerdotum tota nocte occupatos fuisse in negotio mortis Christi procurandæ, & ideò non potuisse cum ceteris debito tempore Pascha manducare, nimirum in nocte feriæ quintæ, sed distulisse cœnam illam agni Paschalis in sequẽtem diem. Vbi etiam addunt ij auctores, in hac re præuaricatos esse legem Dei, Principes illos sacerdotum, quòd Pascha non egerint tempore debito, & hoc modo exponunt locum illum: *Ipsi non introierunt, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha*, Ioan. 18. Hinc ergo intelligendum est in testimonio nobis obiecto, cùm Chrysostomus,

stomus, & Theophylactus dicunt, Christum comedisse Pascha pridie, quàm illud ipsi comederint, non significare, Pridie, quàm populus Iudæorum, sed solùm pridie, quàm sacerdotes illi, qui in nece Christi tota nocte occupati fuerant. Itaque Dominus manducauit illa nocte, qua omnes alij communiter manducabant.

DEINDE quod Chrysostomus & Theophylactus addunt, Christum præuenisse vnum diem, vt seruaret mortem suam in Parasceuen, quãdo etiam olim Pascha fuerat, duobus modis exponi potest. PRIMVM, vt illud, (*quando etiam olim Pascha fuerat*) non referatur ad Parasceuen, sed ad præcedentem diem. vt sensus sit; Christus præuenit vno die Principes Iudæorum in Pascha edendo, vt cædem suam seruaret in Parasceuen. Ipse enim Pascha manducauit pridie Parasceues, id est, luna 14. quando etiam olim Pascha fuit: & secundum hanc expositionem nulla remanet difficultas.

SECVNDO dici potest illud (*quando etiam olim*) referri ad Parasceuen: sed Chrysostomum non loqui de Pascha, vt Pascha significat immolationẽ agni, vt falsò Græci existimant, sed vt significat festum Paschæ. Quare hic est eorum verborum sensus; Christus in manducando agno Paschali præuenit vno die Principes illos sacerdotum, & proinde manducauit die Iouis, qui fuit XIII. lunæ, vt seruaret mortem suam in ipsum Paschæ festum, id est, in diem 14. lunæ, quando etiam olim Pascha, id est, Paschæ festum erat. Quod autem hic sit verus sensus, & non velit Chrysostomus dicere, feria illa sexta fuisse diem 14. & tempus legitimum immolationis agni Paschalis, ex duobus manifestè colligitur. PRIMVM, quia si ita esset, Pontifices illi non fuissent præuaricati legem, dum distulerunt manducationem agni in feriam sextam. At Chrysostomus disertis verbis præuaricatos illos fuisse docet. DEINDE, quia idem Chrysostomus homil. 86. & 87. in Matth. affirmat, ipsum diem occisionis Christi fuisse festiuum, & solennem Hebræis.

QVARTO obiicitur AVGVSTINVS, & cum eo venerabilis BEDA. Nam Augustinus lib. 3. de consensu Euangelistarum, cap. 13. refert quosdam dixisse Pascha Iudæorum eo anno, quo Christus mortuus est, incœpisse in sequenti Sabbato: & ideò sextam illam feriam dictam esse Parasceuen Paschæ. SED cùm id Augustinus non approbet, sed simpliciter referat,

non

non est multum de ea re laborandum. Approbat quidem Augustinus, quod illi iidem dixerant, præparationem ad Christi immolationem cœpisse ab hora nona noctis; & proinde horam tertiam diei fuisse horam sextã Parasceues, Paschæ Christianorum, id est, Christi mortis: & hoc idem repetit tract. 117. in Ioan. & idem habet Beda in cap. 19. Ioan. Priorem autem illam sententiam de Pascha Iudæorum inchoante die Sabbati, nusquam approbat Augustinus, vel Beda, vel alius bonus auctor ex veteribus.

RVRSVS obiici solet, quod dicunt, Augustinus tract. 120. in Ioan. & Beda in cap. 19. Ioan. acceleratam fuisse Dominiſepulturam propter Parasceuen Iudæorum, quia illa nocte cœnam puram comesturi erant. SED nulla hic difficultas est: non enim cœna pura significat agni Paschalis manducationem, sed cœnam quandam solennem, quam Iudæi sumunt in vespera feriæ sextæ, ad initium videlicet Sabbathi. Vnde adhuc cœna, ipsa etiam feria sexta dicebatur ab eis cœna pura, vt patet ex Irenæo lib. 1. cap. 10. & lib. 5. cap. 23. & ex Beda in cap. 23. Lucæ.

SEXTO obiici potest ANSELMVS, qui in cap. 27. Matthæi, dicit, se certa ratione comperisse Christum luna 14. esse occisum, & luna 13. præter ordinem diuinæ legis celebrasse suum Pascha. SED dubium esse non potest, quin totus iste locus ab aliquo Græcorum fautore fuerit insertus in lib. S. Anselmi, & quidem parùm prudenter. Nam Anselmus apertissimè contrarium docet in commen. cap. 26. in illa verba: *Prima autem die azymorum*; vbi dicit, Christum 14. die comedisse agnum, & 15. die fuisse crucifixum.

SEPTIMO obiiciebant Græci can. 11. VI. Synodi, in quo cauetur, ne clerici, aut laici comedant azyma Iudæorum. RESPONDEO; Prohibetur eo canone commercium cum Iudæis, præcipuè circa ritus religionis. Itaque noluerunt Patres, ne Christiani celebrarent cum Hebræis dies azymorũ, aut alios eiusmodi ritus.

OCTAVO obiiciunt Ioannes Hentenius præfatione in Euthymium, & Cornelius Iansenius in commentario Matth. cap. 26. testimonium historici cuiusdam antiqui, qui Hebraicè scripsit librum סֵדֶר עוֹלָם seder olam, in quo asseritur, traditionem illam Hebræorum, ne festum Paschæ celebretur feria 2. 4. aut 6. initium habuisse statim à templo reparato post

post reditum à captiuitate Babylonica, ex quo sequitur, Christi tempore iam vsu receptam fuisse illam traditionem.

RESPONDEO; In libro Seder olam, tàm maiore, quàm minore, quem nuper Latinum fecit Gilbertus Genebrardus, non inuenitur ea traditio. Deinde etiamsi ibi inueniretur, cùm auctor ille vix ante quingentos annos scripserit, & multa alia falsa tradiderit, nihil mirum esset, si etiam in hoc mentitus esset. Certè falsum esse, Christi tempore eam traditionem in vsu fuisse, suprà euidentissimè demonstrauimus etiam testimonio Rabbi Abenezræ.

VLTIMO obiicit Caluinus loco citato testimonia historiarum, quæ dicunt, ab Alexandro Papa institutũ esse, vt ex pane azymo Eucharistia conficeretur, cùm ante Alexandrum omnis Ecclesia fermentato vti consueuisset. Itaque mos Græcorum fuit in primitiua Ecclesia, & Apostolicus censendus, ac meritò retinendus videtur.

RESPONDEO; Rectè fecit Caluinus, quod nullius historici nomen adscripsit: nullus enim id tradit, quod ipse dicit; nec verisimile est vllo modo. Nam loqui non potest Caluinus de Alexandro II. aut III. aut aliis posterioribus: isti enim fuerunt omnes post Leonem IX. qui acerrimè defendit sententiam Latinæ Ecclesiæ de Eucharistia in azymis conficienda. Loquitur igitur de Alexandro I. qui sedit circa annum Domini C. X. Ac vt omittam, à nemine scriptum esse, quod hic Alexander azyma instituerit, non est probabile primis illis annis, in quibus Ecclesiæ in plurimis iudaizabant, & factum Domini adeò recens erat, vt aliqua Ecclesia fermẽtato vti maluerit, quàm azymis. Adde, quòd Leo IX. in epist. ad Michaelem cap. 5. dicit, Romanam Ecclesiam à Petro, non ab Alexandro, vt Caluinus mentitur, didicisse qualiter diuina mysteria celebrari debeant: & per mille, & XX. annos à passione Domini retinuisse eundem morem. & cap. 24. dicit, sanctos Martyres primitiuæ Ecclesiæ nostris azymis saginatos. Atque hæc de testimoniis.

Restant argumenta ex ratione. Et quidem Græci triplici ratione potissimùm vtebantur, quæ sunt apud Anselmum in libro de azymo, & verbosissimè referuntur à Centuriatoribus Magdeburgensibus, ex libris Michaelis Episcopi Constantinopolitani, & Nicetæ, Centur. II. cap. 8. &

apud Euthymium in cap. 26. Matthæi, & nuper etiam repetitæ sunt ab Hieremia Episcopo Constantinopolitano in censura ad Confessionem Augustanam, cap. 10.

PRIMA ratio est eiusmodi: *Dominus cùm Eucharistiam instituit, panem accepit. At azymum non est panis. Panis enim Græcè dicitur ἄρτος à verbo αἴρω quod est, attollo: non autem attollitur farina, seu conspersio, nisi per fermentum.*

RESPONDEO; Hoc argumentum, vel nihil probat, vel pro nobis facit cõtra Græcos: nam in Scriptura nomen panis commune est ad azymum, & fermentatum. Et quia de fermentato nemo dubitat; probatur de azymo ex illis Lucæ vlt. *Accepit panem, benedixit, &c.* Et infra: *Quomodò cognouerunt illum in fractione panis.* Illum enim fuisse panem azymum, certum est, quia id factum est, quod Lucas narrat, tertia die azymorum, vel secunda die secundũ Græcos; quibus diebus non inueniebatur apud Hebræos nisi azymus panis. PRAETEREA Leuit. 7. dicuntur panes cum fermento, & panes absque fermento. DENIQVE Theodoretus, Græcus auctor in cap. 10. Danielis, notat insciitiæ eos qui panem azymum, panem vocari posse negant.

Hoc ergo fundamento posito, colligimus Matth. 26. illa verba: *Accepit panem, benedixit, &c.* de azymo exponi posse, cùm nomen sit commune: & præterea non solùm posse, sed etiam oportere, cùm iam ostenderimus id factum primo die azymorum. Vel igitur panis azymus differt specie à fermentato, vel non. Si differt, vt Græci volunt; ergo non potest Eucharistia confici in fermentato: non enim confici potest in alia specie, quàm in ea, quam Dominus instituit. Si non differt, vt verè Latini affirmant; ergo potest confici, tum in azymo, tum in fermentato; in azymo quidem, quia Dominus sic fecit; in fermentato autem, quia non differt specie ab azymo. Itaque videt argumentum, si quid valet, contra Græcos valere. Sed reuera nihil valet, cùm non differat essentialiter azymus, & fermentatus.

Porrò illa Etymologia vocis ἄρτος ab eleuando, aut ab accidentali conditione sumpta est, vt in aliis multis factum videmus: aut non dicitur ἄρτος, quia eleuetur per fermentum, sed potius quia eleuet naturam humanam nutriendo, & augendo corpora nostra, qui effectus communis est pani azymo cum fermentato.

Sed

Sed hinc nascitur argumentum Caluini loco suprà notato. Nam si accidentaria differentia est inter azymum, & fermentatum, qualis est etiam inter vinum album, & rubrũ; non oporteret in Sacramento Eucharistiæ maiori cura quærere panem azymum, quàm quærimus vinum album; sed esset omnibus permittendum, vt liberè vterentur quouis pane, vt liberè vtuntur quouis vino.

RESPONDEO; Multum interest inter differentiam azymi, & fermentati, & differentiam albi, & rubri vini. Nam INPRIMIS constat Dominum vsum esse azymo: non autem constat vtrum vino albo, an rubro vsus sit; & idcircò constanter retinemus azymum propter Domini exemplum, de vino non sumus soliciti, quia non habemus simile exemplum. DEINDE differentia azymi, & fermentati Deus sæpe vsus est ad varia mysteria significanda, vt patet extoto Leuitico, vbi ferè semper præscribuntur panes azymi, ob significationem puritatis, & synceritatis; nusquam autem Deus vsus est differentia vini albi, aut rubri ad aliquid significandum: ideò Ecclesia ob significationem retinet azymum, vinum autem indifferenter adhibet seu album sit, seu rubrum.

SECVNDA ratio Græcorum est, quia azyma sunt propria Iudæorum; ergo consecrare Eucharistiam in azymo pane, est iudaizare.

RESPONDEO; Non est iudaizare, vti iisdem rebus, quibus vtebantur Iudæi; sed vti eodem ritu, & ad eundem finem. Itaque vti azymis cum agno Paschali, & ad significandam Christi puritatem, & synceritatem futuram, & ipsius passionem, & mortem, est planè iudaizare; & illicitum: at vti azymis ad Sacramentum Eucharistiæ conficiendum, & ad significandam Christi puritatem & synceritatem, quæ fuit, & est; non est iudaizare, sed implere Iudaismi figuras. Alioqui non deberemus vti aqua in Baptismo, quia illa vtebantur etiam Iudæi in suis purificationibus: & denique Christus ipse nos iudaizare docuisset, si hoc esset iudaizare. Adde, quòd Iudæi in rebus sacris, non tantùm vtebantur azymis, sed etiam fermentato, vt patet Leuitici septimo, vbi iubentur offerri panes absque fermentato; & paulò pòst in alio sacrificio iubentur offerri cum fermento, & Leuitici vicesimo tertio, iubetur Phase fieri cum azymis, & ibidem præcipitur in festo hebdo-

madarum, id est, festo Pentecostes, sacrificium ex simila fermentata. Quare si vti azymis non licet, ne iudaizemus, eadem de caussa nec fermento vti licebit.

TERTIA ratio: *Immolatio agni Paschalis figura fuit passionis Christi. Sed agnus immolabatur die 14. ergo & Dominus pati debuit die 14. ergo cœnam instituit die 13.*

RESPONDEO; Agnus Paschalis, vt suprà diximus, cùm explicaremus figuras Eucharistiæ, figura fuit Christi, vt in Sacramento nobis apponendus erat manducandus, & ideò illa immolatio potius significabat immolationem Christi mysticam, quæ fit in sacrificio Missæ, quàm immolationem cruentam, quæ in cruce peracta est: nam ideò ritus agni Paschalis potius tradit modum manducandi, quàm immolandi. Quia tamen agni immolatio erat etiam figura passionis Domini, debuit eodem die passio peragi, quo agnus immolabatur. Et sic factum est: nam illa vespera diei 14. in qua agnus immolabatur, ad diem sequentem pertinebat, vt dies ille festiuus erat. Itaque institutio Eucharistiæ, quæ principaliter figurata fuerat per agnum Paschalem, peracta est eodem die; & eadem hora, qua agnus secundum legem immolabatur: Christi autem passio, quæ minus principaliter, per eandem immolationem figurata fuerat, eodem die, licet non eadem hora, peracta fuit.

QVARTA ratio addi posset, non parùm difficilis. Nam secundum legem dies Pentecostes celebratur die quinquagesimo à 2. die azymorum, vt patet Leuitici 23. Sed eo anno, quo Dominus mortuus est, dies Pentecostes fuit in Dominica die, vt ex traditione Ecclesiæ patet; ergo etiam secundus dies azymorum fuit in Dominica die. Nam si numerentur dies quinquaginta à secundo azymorum inclusiuè, vt lex præcipit, necessariò fiet, vt in eodem die hebdomadæ occurrat Pentecostes, in quo occurrit dies secundus azymorum. At si dies Dominica fuit secundus azymorum; ergo dies Sabbathi fuit primus azymorum. Ergo dies passionis fuit ante diem azymorum, & multò magis dies Cœnæ Domini; atque ita vera esse videtur Græcorum sententia.

RESPONDEO; De hoc argumento fusè tractaui in tertio libro de Ecclesia triumphante, propè extremo. Summa ra-

ma responsionis est: dies Pentecostes numerandos esse à primo die prophano post festum primæ diei azymorum: & ideò si secundus dies azymorum sit prophanus, vt plerumque accidit, ab eo numeraridebere dies Pentecostes. Si autem fortè sit dies festus, vt si occurrat in Sabbatho dies secundus azymorum, tunc à tertio die azymorum numerandos esse dies Pentecostes. Quia igitur eo anno, quo Dominus mortuus est, secundus dies azymorum fuit Sabbathum, propterea illo anno à tertio die azymorum, qui fuit de Dominico, qui apud Iudæos prophanus est, numerari cœperunt dies Penteconstes; & inde factum est, vt in diem Dominicum incideret illo anno Pentecostes.

Atque hæc de tota ista disputatione dicta sint, in qua negare non possum, quin multum me iuuerit egregium opus Doctoris Marcelli Francolini de horis canonicis, in quo fusissimè quæstionem istam pertractat, cap. 51. & sequentibus. Illud autem omninò miratus sum, quemadmodum in eandem solutionem inciderimus, circa difficultatem de tempore Pentecostes; nam neque ego librum eius videram, cùm scriberem de Festis in tertio libro de Ecclesia triumphante, neque ipse scripta mea viderat, cùm librum suum conscriberet, vt idem mihi postea confirmauit.

CAPVT DECIMVM.

De vino temperando aqua in sacro calice.

ALTERA controuersia de materia Eucharistiæ est de mistione vini, & aquæ. Ac PRIMVM referendæ erunt sententiæ aliorum, seu potius errores. DEINDE confirmanda veritas. Ac DEMVM confutanda argumenta, & mendacia aduersariorum.

Quod ad PRIMVM attinet, non defuerunt olim, qui prætextu sobrietatis solam aquam in calice offerendam dicerent: vt Ebionitæ apud Epiphanium, hæresi 30. & Tatiani apud eundem, hæresi 46. Aquarij apud Augustinum libro de hæresib. cap. 64. SED ea opinio continuò à Patribus explosa fuit, quod satis constaret, Dominum non aquam solam, sed vinum etiam in sacro calice ponendum esse docuisse.

cuisse. Vide Cyprianum libro secundo, epistola tertia, ad Cæcilium, & Chrysostomum homil. 83. in Matthæum, qui ex instituto disputant contra eam sententiam.

Vbi etiam non est omittenda impudentissima calumnia Magdeburgensium, qui Centur. 3. cap. 6. & 7. affirmant, errorem istum de sola aqua in calice offerenda, ab Episcopis Romanis excogitatum esse, & à Cypriano refutatum in epistola ad Cornelium Romanũ Pontificem; quod quidem sine vllo fundamento ex sola mentiendi libidine Centuriatores affirmãt. Nam epistola Cypriani non est ad Cornelium, vt ipsi mentiuntur, sed ad Cæcilium, nec in ea vlla mentio fit Episcoporum Romanorum.

Non defuerunt rursus, qui solum vinum offerendum censerent, ij fuerunt Armeni, vt Patres Trullani Concilij affirmant, can. 32. Caussam autem, cur Armeni in eam sententiam descenderint, refert Nicephorus libro decimo octauo, histor. cap. 53. vbi scribit Armenos non miscere aquam vino in sacrificio, ne significare videantur vnionem duarũm naturarum in Christo, quam ipsi non credunt. Eiusdem erroris accusantur Græci à Guidone Carmelita in catalogo hæreticorum, & ab Innocentio III. libro quarto, de officio Missæ, cap. 32. Sed contrarium tamen colligimus ex ipsorum scriptis, tum veterum, tum recentiorum, vt infrà ostendemus. Quare credibile est, Innocentium, & fortasse etiam Guidonem per Græcos intellexisse quosuis Orientales, non autem eos, qui propriè Græci dicuntur.

Lutherani, & Caluinistæ Armenos imitantur: nam absque aqua vino vtuntur. Lutherus in primo scripto contra Regem Angliæ, anno M. D. XXII. edito, fatuos & stolidos vocat eos, qui peccatum esse putant sine aqua celebrare; & ibidem sic addit: *Meo sensu melius, & tutius foret, aquam non miscere vino, cùm sit merum figmentum humanum, & sinistram, immò pessimam habeat significationem.* Et in formula Missæ, seu communionis pro Ecclesia VVittembergensi anno M. D. XXIII. edita: *Nondum constitui*, inquit, *mecum, miscendane esset aqua vino, quamquam huc inclino, vt merum vinum paretur absque aquæ mixtura.* Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 7. & can. 9. docet rem esse omninò indifferentem, aquæ mixtionem in calice; & multis conatur

natur ostendere non esse certum, quid Dominus fecerit, id est, an vino aquam admiscuerit; & præterea non esse id necessarium, nec posse præcipi ab Ecclesia: & tandem addit, Ecclesias Lutheranorum reipsa, & factis ostendere voluisse hanc libertatem. Tilmannus Heshusius in lib. de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. tres errores Pontificiis adscribit. VNVM, quòd dicant aquam miscendam vino in calice. ALTERVM, quòd doceant sine peccato mortali non posse omitti aquam. TERTIVM, quòd velint Apostolicam esse traditionem, misceri debere aquam vino.

Caluinistæ longius progrediuntur. Nam Petrus Richerus Caluinista (referente Nicolao Villagagnonio lib. 1. contra articulos quosdam Caluinianos, cap. 73.) affirmat esse hæreticos, blasphemos, sacrilegos, falsarios, qui vino Cœnæ aquam admiscent; quod ad puritatem Euangelij adiiciant sua commenta: & à Caluino se hæc omnia didicisse fatetur. Quare non est mirum, si Caluinus, nec in Institutione, nec in Catechismo, nec in formula Sacramentorum ministrandorum illam aquæ mentionem facit in mysterio Cœnæ Domini.

Porrò Ecclesia Catholica semper credidit ita necessarium esse aqua vinum misceri in calice, vt non possit id sine graui peccato omitti. Vtrum autem sine aqua Sacramentum consistere possit, non est adeò certum; communis tamen opinio in partem affirmatiuam propendet. Quare falsò Kemnitius Catholicis in commune tribuit, quod asserant, aquam in Eucharistia esse de necessitate Sacramenti, cùm paucissimi id affirment. Probatur Ecclesiæ sententia. PRIMVM ex facto Christi. Dominus vinum aqua mixtum consecrauit; igitur & nos ita facere debemus.

Antecedens huius argumenti Kemnitius fatetur esse probabile, sed non certum, & ideò incertam conclusionem ex eo colligi contendit. Deinde etiam si certum esset antecedens, infirmam esse vult consequutionem. Nam Dominus si aquam admiscuit, id fecit pro more illius regionis; in Oriente enim vinum est fortius, quàm in his partibus, & ideò ordinariè solet in illis locis aqua temperari. At si in hac regione nostra, vel in partibus frigidioribus Dominus fuisset, cùm Sacramentũ instituit, pro more patriæ aquam non miscuisset.

Ceterùm multum in vtroque errat Kemnitius. Antecedens enim illud non minus certum est, quàm quòd Dominus vinum consecrauerit, non siceram, aut aquam solam: quod sanè nemo negat esse certissimum. Nam ex Euangelio, & ex Paulo expressè non habetur, nisi calicem sanguinis Apostolis propinatum, vini nulla mentio est, cùm agitur de calice Eucharistico. Legantur omnia loca Matthæi 26. Marci 14. Lucæ 22. Ioan. 6. 1. ad Corinthios 10. & 11. non inuenietur mentio vini, nisi in illis verbis: *Amen dico vobis, non bibam de hoc genimine vitis, donec illud bibam nouum in regno Dei*; quæ habentur in tribus locis citatis Euangeliorum. Sed ea verba, vt libro primo, capite vndecimo, fusè docuimus, non pertinent ad calicem Eucharistiæ, sed ad calicem qui datus fuit post agni Paschalis manducationem, vt ex Luca manifestè colligitur. Neque obstat, quòd aliqui Patres ea verba de calice Eucharistiæ exposuerint: nam alij, qui magis ex professo rem tractârunt, contrarium docuerunt, vt tunc ostendimus; non possumus autem ex Patrum sententiis aliquid certi colligere, quando inter se non conueniunt. Atque id potissimùm locum habet in sententia Kemnitij, qui (vt suprà vidimus in controuersia de transubstantiatione) non vult argumenta efficacia posse duci à Scripturis, quæ variis modis exponuntur. Quid ergo in calice fuerit ante consecrationem, an vinum purum, an vinum aqua mistum, an sicera, an aqua sola, ex sola Scriptura expressè non habetur, sed necessariò recurrendum est ad traditionem eorum, qui ab Apostolis, & eorum discipulis hæc mysteria didicerunt. Traditio autem habet, fuisse vinum aqua mistum; ergo ita certò credendum est, aut nihil certi de materia calicis habemus.

Sanctus IACOBVS in sua Liturgia (cuius Liturgiæ mentionem facit Concilium Trullanum, canone 32. ante annos nongentos) ita habet: *Similiter postquam cœnauit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua, & vino, & benedixit dedit, &c.* Sanctus CLEMENS lib. 8. constit. Apostol. cap. 17. refert Dominum in cœna vinum aqua miscuisse, antequam illud consecraret. S. IRENAEVS lib. 4. cap. 57. *Dominus*, inquit, *temperamentũ calicis sui sanguinem confirmauit.* S. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Admonitos*, inquit, *nos scias, vt in calice Domini offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud*

fiat

fiat à nobis, quàm quod pro nobis prior fecit, & vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Sanctus BASILIVS in sua Liturgia dicit Christum acceptum calicem miscuisse, & postea dixisse: *Hic est calix, &c.* THEODORETVS Dialogo 1. ait Christum suum sanguinem fecisse id, quod in calice commistum erat. EVSEBIVS Emissenus in serm. 5. de Paschate, qui est de corpore Domini, dicit Christum ipsum exemplo suo nos docuisse, vt calicem ex vino aqua misto consecraremus. Denique concilium III. CARTHAGINENSE, can. 24. (in quo etiam Augustinus interfuit) sic ait: *Vt in Sacramento corporis, & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis, & vinum aqua mistum.* Hæc testimonia certum argumentum faciunt, tum quia grauissimorum, & antiquissimorum auctorum sunt, tum quia nullus Patrũ contrarium scripsit.

Quod autem Kemnitius ait de consuetudine Orientalium, non multum facit ad rem. Nam si illa esset potissima caussa, cur Dominus calicem miscuisset, certè Patres variorum locorum nunquam tanto consensu, & absolutè dixissent, miscendam vino aquam in calice.

Habemus autem testimonia Patrum omnium regionum. Ac primùm ex Syria habemus testimonia citata sancti Iacobi, & Theodoreti: vterque enim in Syria Episcopus fuit. Et præterea ex recentioribus idem docet Samona Episcopus Gazæ, in disputatione cum Achmet Saraceno, quę exstat in 4. tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum.

Ex Italia habemus Iustinum Martyrem: is enim Romæ scripsit Apologias suas, & de Romanæ Ecclesiæ consuetudine loquitur in secunda Apologia prope finem, cùm dicit offerri poculum vino, & aqua temperatum. Habemus item Alexandrum I. in epistola prima, vbi omninò iubet, vt nec vinum solum, nec sola aqua, sed vtrumque simul offeratur. Habemus quoque Iulium I. apud Gratianum de consecratione distinctione secunda. Habemus præterea Ambrosium, qui in ea parte Italię scripsit, vbi certè vina non sunt adeò fortia, & tamen libro quarto de Sacramentis cap. 4. & libro quinto cap. 1. vinum, & aquam in calice ponenda esse affirmat.

Ex Africa habemus loca citata S. Cypriani, & Concilij Carthaginensis: & potest addi testimon. Augustini tract. 120. in Ioannem.

Ex Gallia habemus sanctum IRENAEVM Episcopum Lugdunensem, qui libro quinto, capite primo: *Quando, inquit, mistus calix & fractus panis percipit Verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis, & corporis Domini.* Eusebius quoque Emissenus, cuius locum antè citauimus, in Gallia scripsit: fuit enim is auctor, vt aliâs diximus, Abbas Monasterij Lirinensis. Adde etiam Bernardum epist. 69.

Ex Hispania habemus S. Isidorum lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. vbi satis copiosè de hac re agit.

Ex Lusitania habemus Concilium Bracarense III. can. 1. vbi idem habetur.

Ex Anglia habemus Bedam in comment. cap. 14. Marci, in illa verba: *Hic est calix sanguinis mei.* Item Anselmum Episcopum Cantuariensem in cap. 26. Matthæi, vbi ipsa Bedæ verba transcripsit.

Ex Germania habemus Amalarium Treuirensem libro tertio, de officiis Ecclesiasticis, capite decimo nono, Rabanum libro primo, de Institutione Clericorum, cap. 31. Item TRIBVRIENSE Concilium ante annos DCC. in media Germania celebratum, nimirum propè Moguntiam, canone 19. asserit à Papa Alexandro I. traditum, quod & ipsei Patribus suis, id est, ab Apostolis acceperat, vt in calice vinum aqua misceretur, & postea Concilium ita subiungit: *Cuius rei Veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne Vllus sine commistione Vini, & aquæ mysteria sacra perficiat.*

Denique ex Græcia habemus præter Basilium suprà citatum testimonium Gregorij Nysseni in sermone Catechetico, cap. 37. Ioannis Chrysostomi in sua Liturgia. Item Procli Episcopi Constantinopolitani, qui paulò iuniior Chrysostomo fuit, in tractatu de traditione diuinæ Liturgiæ. Item Synodi Trullanæ, can. 32. & in capitulis Græcorum Synodorum à Martino Bracarensi collectis, cap. 55. & præterea sancti Ioan. Damasceni libro quarto de fide cap. 14. Theophylacti in cap. 19. Ioannis, vbi reprehendit Armenos hunc morem non seruantes: & sancti Germani Episcopi Constantinopolitani in theoria rerum Ecclesiasticarum. Floruit autem S. Germanus eodem tempore, quo Damascenus, circa annum Domini DCC. Præterea exstant testimonia etiam recentiorum Græcorum, vt Nicolai Methonensis Episcopi in libro siue oratione de Eucharistia,

Nicolai

Nicolai Cabasilæ, in libro de sacrificio altaris, cap. 8. Marci Ephesij in lib. de verbis consecrationis, Nicephori lib. 18. hist. cap. 53. Ex quibus testimoniis apparet, falsò imponi Græcis hunc errorem, quod solo vino vtantur in sacrificio altaris.

ADDE, quòd Concilium Florentinum, in quo Græci, & Latini aderant, in instructione Armenorum, iubet Armenis, vt deinceps in calice vinum aqua temperent, quoniam omnes aliæ Ecclesiæ Latinorum, & Græcorum ita semper fecerunt.

DENIQVE refelli potest Kemnitij vanitas ex rationibus, quas Patres reddunt huius mistionis vini, & aquæ: nullus enim somniauit vnquam, nedum protulit, caussam illam, quòd in Oriente vina sint fortia. Rationes igitur, quas Patres adferunt, sex sunt. PRIMA & potissima, quia Dominus ita fecit. Hanc reddunt plurimi Patres, & Concilia recentiora. Florentinum & Tridentinum.

SECVNDA ratio est, quia de latere Domini exiuit sanguis, & aqua, Ioannis decimo nono. Nos enim in calice repræsentamus Christi sanguinem, vt effusum, sicut in pane consecrato repræsentamus Christi corpus, vt mortuum. Quare CHRYSOSTOMVS homilia vicesima quarta, in priorem ad Corinthios: *Quid est*, inquit, *in calice? quod ex latere fluxit.* Et AVGVSTINVS libro tertio de Trinitate, capite vndecimo dicit, de latere Domini percusso, illum fluxisse liquorem, qui est in calice. Quibus verbis significatur in calice esse verum Domini sanguinem, quoad substantiam, & esse eo modo, quo ex latere fluxit, id est, effusum, quoad repræsentationem. Quia igitur in calice repræsentamus id, quod ex latere fluxit; & quod ex latere fluxit, fuit sanguis, & aqua; ideò non solo vino, sed etiam aqua rem illam repræsentamus. Atq; hanc rationem attingunt Alexander Papa, Ambrosius, Chrysostomus, Eusebius, Germanus, Rabanus, & alij.

TERTIA ratio est, quia in mysterio Eucharistiæ significatur vnio Christi cum Ecclesia: id autem aptissimè fit, cùm admiscetur aqua vino. Vinum enim Christum, aquæ populos significant: vt etiam idem significatur ex admistione farinæ cum aqua in pane conficiendo. Hanc rationem habent Cyprianus, Iulius Papa, Eusebius, Isidorus, Rabanus, & Concilia Bracarense, & Triburiense citata. Quare ea

ratio,

ratio, licet à Lutheranis rideatur, magnos auctores, & plerimos habet.

QVARTA ratio est, quia calix Eucharistiæ non solùm figuratus fuit in Testamento veteri per vinum, quo vtebantur Hebræi in variis sacrificiis, & in vino, quod cum pane protulit Melchisedech Genes. 14. sed etiam in aqua, quæ fluxit ex petra, vt B. Paulus docet 1. Corinth. 10. Atq; hanc rationem attingunt Ambrosius & Eusebius locis notatis.

QVINTA ratio est, quia Eucharistia est cibus, ac potus spiritualis, & proinde dari debuit sub specie cibi, & potus corporalis. Porrò corporalis potus maximè conueniens naturæ humanæ est vinum aqua admistum, vt docet Gregorius Nyssenus in oratione Catechetica apud Euthymium, tit. 21. Panopliæ: & ante eum Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogi, cap. 2.

SEXTA ratio esse potest, quam ponit Nicephorus lib. 18. cap. 53. ad significandam duarum naturarum in Christo coniunctionem.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta Aduersariorum.

SVPEREST nunc, vt ad nugas Lutheri, & Kemnitij respondeamus. PRIMA obiectio Lutheri, & Kemnitij loco citato est huiusmodi: *Vini cum aqua permistio pessimam habet significationem. nam Isa. 1. dicitur; Vinum tuum mistum est aqua: quod significat teste Hieronymo in eum locum, Scripturæ, & Verbo Dei synceritatem corruptam fuisse à Pharisæis per admistionem humanarum traditionum.*

RESPONDEO; In Scripturis vna, & eadem res alio, & alio modo considerata, nunc bonam, nunc malam habet significationem. Leo propter fortitudinem Christum significat. Gen. 49. *Catulus Leonis Iuda*, & Apoc. 5. *Vicit Leo de tribu Iuda.* Idem Leo propter crudelitatem diabolum significat, Psal. 90. *Conculcabis Leonem, & draconem.* 1. Pet. 5. *Tanquam Leo rugiens circuit quærens, quem deuoret.* Significatur mistio vini cum aqua, si sumatur similitudo ab iis, qui vinum vendunt, significat fraudem, & corruptionem: decipitur enim qui pro vino mero emit vinum mistum aqua. Et de hac re agitur Isa. 1. vbi Hieronymus legit: *Caupones tui miscent*

miscent vino aquam. Si autem sumatur similitudo ab iis, qui bibunt, habet optimam significationem illa mistio: nam sobrietatem, & temperantiam significat. Vnde Prouerb. 9. *Bibite vinum, quod miscui vobis.* Quoniam igitur in calice vinum miscetur aqua, non ad vendendum, sed ad bibendum; optimè fit, & optimam habet significationem.

SECVNDVM argumentum Lutheri & Kemnitij est contra rationem illam de sanguine, & aqua, quę profluxerũt ex latere Christi. *Ea ratio non probat, miscendam aquam in calice. Et tamen adducitur à Catholicis, tanquam vnum ex præcipuis fundamentis; igitur non solidè probant Catholici suam sententiam.* Propositionem probant aduersarij. PRIMO, quia non fuit aqua illa mista cum sanguine, sed seorsim per se fluxit: nam alioqui quomodo discerni potuisset? non ergo pertinet ad istam mistionem aquæ cum vino. SECVNDO, illa effusio sanguinis, & aquæ significabat duo Sacramenta diuersa, nimirum Baptismum, & Eucharistiam, vt August. tract. 120. in Ioannem, & alij Patres dicunt: non igitur illa aqua ad Eucharistiam pertinet. TERTIO, ex figuris, & mysticis sensibus non sumitur solidum argumentum.

RESPONDEO; Primaria ratio, & verum, & solidum fundamentum nostræ sententiæ est Christi exemplum, & Ecclesiæ vniuersæ consuetudo: reliquæ rationes adferuntur ad confirmandum, & declarandũ id, quod iam credidimus esse faciendum. Sed tamen argumenta aduersariorum nihil concludunt.

Ad PRIMVM dico; Licet sanguis & aqua impermista fuerint dum fluerent, tamen si in vas aliquod recepta fuissent, non nisi permista in illo vase existerent. Nos autem repræsentamus in calice id totum, quod ex latere fluxit, non autem modum, quo fluxit: & ideò vinum aqua mistum in calice ponimus.

Ad SECVNDVM; Aliud est repræsentari, & significari, aliud repræsentare, & significare: hæc enim sunt diuersa, nec se inuicem impediunt. Nos igitur non dicimus, sanguinem & aquam significasse mistionem vini, & aquæ in calice; sed è contrario significari, & repræsentari per hanc mistionem calicis, quidquid tandem significauerit illa effusio sanguinis, & aquæ. Quare Augustinus, & Theophylactus, qui dicunt, sanguinem & aquam significare duo Sacramenta, iidem affirmant, inde colligi, miscendam esse aquam in calice Eucharistiæ.

Ad

Ad TERTIVM dico; Nullam hîc esse figuram, aut mysticum sensum: nam (vt diximus) non attendimus, quid illa significauerint; sed ea nos repræsentamus, quæ reuera facta sunt.

TERTIVM argumentum eorũdem, est contra aliam rationem nostram de vnione Ecclesiæ cum Christo. Nam PRIMO, non commemoramus in Eucharistia vnionẽ Christi cum Ecclesia, sed passionem Christi tantummodò; ergo frustrà quæritur illa significatio. SECVNDO, non vnimur Christo, nisi post sanguinis eius effusionem; illa enim effusio caussa fuit nostræ vnionis: non ergo rectè ante effusionem, imò ante consecrationem sanguinis Domini miscetur aqua vino ad significandam vnionem. TERTIO, solus Christi sanguis nos redemit sine permistione cum nostro; non igitur in calice, in quo Christi passio, & nostra redemptio repræsentatur, oporteret aquam miscere, ne videamur velle coniungere nostra opera cum Christi laboribus, quasi illi non suffecissent. Et hoc loco more suo Kemnitius calumniatur Ecclesiam Catholicam, quasi hoc præcipuè intendat in ista mistione aquæ, vt non solus Christus, sed etiam populus Deo Patri sistatur, cùm sacrificium offertur.

RESPONDEO; Frustrà conantur aduersarij eam rationem concutere, quam tot sancti Patres plurimi fecerunt. Ad PRIMAM probationem dico, falsum esse non commemorari in Sacramento Eucharistiæ vnionem Ecclesiæ cum Christo: nam Paulus apertè dicit, 1. ad Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.* Itaque principaliter quidem commemoratur in eo Sacramento Christi passio: sed commemoratur etiam secundariò effectus illius passionis, qui fuit, vt omnes vnum corpus cum Christo efficeremur.

Ad SECVNDAM, non ponitur aqua in calice ante consecrationem, vt tunc significet vnionem populi cum Christo, sed vt significet suo tempore, nimirum facta consecratione. Nam testimonio, & consensu aduersariorum, & maximè Lutheri in serm. de Eucharistia, & Kemnitij in secunda parte Examinis Concilij Tridentini, sessione decima tertia, capite quarto, panis consecratus factus est ex multis granis, vt inde significetur vnio fidelium, qui de illo vno pane participant: & tamen panis fit ex multis granis ante con-

consecrationem, & non significat illam vnionem nisi post consecrationem.

Ad TERTIAM, signa ad placitum, interpretanda sunt iuxta mentem imponentis. Aqua igitur, quæ in calice ponitur, varia significat in variis actionibus. Nam quatenus offertur cum vino ante consecrationem, non significat populum, sed repræsentat aquam illam, quæ ex latere Domini fluxit cum sanguine: quatenus autem aqua vnitur cum vino, & illi incorporatur, significat vnionem populi cum Christo, quæ consecuta est ipsius passionem.

ADDE, quòd oblatio præcipua, quæ fit in Missa, non est vini, neque aquæ, neque re ipsa, neque in signo (illa enim oblatio panis, & vini cum aqua, quæ fit ante consecrationem, non est propriè sacrificium Missæ, sed tantùm oblatio rei consecrandæ, & proinde præparatio sacrificij) sed est, oblatio veri corporis, & veri sanguinis Domini. Id enim offertur, quod reipsa est in calice, non autem quidquid est ibi significatiuè: reipsa autem non est in calice populus, sed solus Christi sanguis, non tamen à corpore separatus, & anima & diuinitate. Licet igitur aqua significet populum, non tamen offertur, vel ipsa, vel populus Deo Patri in redemptionem nostram, sed sola Christi passio. Ac vt intelligant aduersarij, se sine caussa reiicere aquam ex Sacramento; cogitent eandem rationem esse de pane misto ex aqua & farina, quæ est de calice misto ex aqua, & vino. Nam Cyprianus, cuius est ista ratio, libro secundo epistola tertia dicit, idem significari per farinam, & aquam in pane, quod per vinum, & aquam in calice. Si igitur aquam reiiciunt ex calice, ne populus cum Christo offerri Deo Patri videatur: reiiciant etiam aquam ex pane, ne idem incommodum consequatur. Vel si apud eos nulla fit oblatio, nullum sacrificium, sed sola communio corporis, & sanguinis Domini, non timeant illud incommodum significationis, quod nullum est, vbi nulla oblatio est.

Præter hæc argumenta Kemnitius sex obiectiones alias profert contra Concilium Tridentinum in materia mistionis aquæ cum vino, quæ non tàm Concilium premunt, quàm ipsum Kemnitium. PRIMO, accusat Concilium, quòd tam acriter pugnet pro aqua in calice, cùm interim totum calicem contra Dei mandatum populo abstulerit. SED de hac re infrà disputandum erit: interea id solùm obser-

obseruamus, defuisse aduersario, quod de re proposita diceret, & idcircò ad alia digressionem fecisse.

SECVNDO, accusat Concilium, quod falsò insimulet Lutheranos, quasi asserant, mistionem aquæ pugnare cum Christi institutione. AT Concilium non nominat Lutheranos, sed generatim damnat eos, qui id asserunt: non defuisse autem qui id assererent, suprà ostendi ex Nicolao Villagagnonio.

TERTIO, accusat Concilium, quod propter rem indifferentem, qualis est mistio aquæ cum vino, anathematizet eos, qui contrarium sentiunt. AT Concilium non anathematizat (vt patet ex canone nono) nisi eos, qui negant eam mistionem fieri debere tanqnam pugnantem cum institutione Christi. non est autem res indifferens, sed dogma necessarium, & ad fidem pertinens, quod Ecclesia nihil doceat pugnans cum Christi institutione. Deinde, licet ponere aquam in calice, ex se fortasse sit res indifferens, quia sine illa Sacramentum constare posset; tamen posteaquam expressè imperatum est, vel à Deo imediatè, vel per Concilia & Ecclesiã, vt id fiat, non est res indifferens, sed necessaria.

QVARTO, accusat Concilium, & totam Ecclesiam, quod istam mistionem aquæ faciant cum opinione falsa, quasi id esset necessarium & præceptum, cùm sit res libera. AT iam diximus, non esse liberum, quod per Ecclesiam expressè præcipitur. Deus enim non reliquit liberum obedire, vel non obedire Ecclesiæ, sed planè iussit, cum ait Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.*

QVINTO, accusat Ecclesiam, quod existimet non posse esse calicem Domini nisi aqua adsit, & hanc vocat falsam opinionem necessariò taxandam. AT opinio illa, quod attinet ad modum loquendi, sancti Cypriani est libro secundo, epistola tertia. Quod ad rem attinet, non est Ecclesiæ Catholicæ, fortasse etiam nec sancti Cypriani: nam, vt suprà diximus, maior pars Theologorum docet, non esse aquam de necessitate Sacramenti.

VLTIMO, accusat Ecclesiam, quod tribuat mistioni aquæ cum vino id, quod erat tribuendum communioni, nimirum vnire fideles cum Christo. AT Kemnitius nimis crassus fuit, si intelligere non potuit vnionem populi cum Christo fieri per mistionem aquæ cum vino, non reipsa, sed solùm quoad significationem. Sed de his hactenus.

CAPVT

CAPVT XII.

Quibus verbis fiat consecratio Eucharistiæ.

DE forma, quæ est altera caussa Sacramenti Eucharistiæ, quinque sunt controuersiæ, sed ex iis, aliis in locis explicatæ sunt quatuor. PRIMA controuersia est, vtrum aliqua verba necessariò requirantur ad Eucharistiam conficiendam. SECVNDA, vtrum ea verba debeant esse consecratoria, an cõcionalia, id est, vtrum dici debeant ad populum instruendum, an potius ad materiam consecrandam. TERTIA, vtrum certa quædam, & determinata verba esse debeant. Ac tres istæ satis accuratè explicatæ sunt in lib.1. de Sacramentis in genere, cap.19. 20. & 21. QVARTA est, quęnám sint illa verba, siue vtrum illa sola verba: *Hoc est enim corpus meum, Hic est enim calix, &c.* pertineant ad formam in Sacramento Eucharistiæ. Atque ista sola quæstio hoc loco explicanda est: ex cuius explicatione manebunt etiam aliæ tres explicatæ, vt notum est. Si enim illa sola verba constituant formam Sacramenti, certè sequitur, verba aliqua requiri, quod petebatur in prima quæstione: & verba illa esse consecratoria, non concionalia, quod secunda quæstio postulabat; & verba esse certa, & determinata, de quo erat quæstio tertia. QVINTA quæstio esse posset de sensu illorum verborum: sed de hac re fusissimè egimus in primo libro de Eucharistia, vbi singulas voces diligenter excussimus.

Est igitur quæstio hoc loco tractanda, vtrum illa sola verba: *Hoc est enim corpus meum, & Hic est enim calix sanguinis, &c.* ad formam Sacramenti huius pertineant. Et quidem Ecclesia Catholica magno consensu docet, illa sola verba ad formam pertinere. Ita enim habemus in Concilio Florentino in instructione Armenorum, & in Catechismo Concilij Tridentini; & idem docent Theologi cũm Magistro sententiarum lib.4. dist.8. & Iureconsulti apud Gratianum dist.2. de consecratione; & super caput, Cùm Marthæ, extra de celebratione Missarum. Et si enim Theologi disputent, nec inter se omninò conueniant, vtrum singulæ voces, quæ habentur in forma consecrationis calicis in Latinis Missalibus, sint de essentia formæ, tamen omnes conueniunt, omnes illas voces esse de integritate formæ, ita vt sine peccato nulla earũ omitti possit,

sit, & consensus in hac re sufficit, vt habeamus aliquid certi in consecratione, & confectione tanti Sacramenti.

Habemus autem contra hanc veritatem magnum numerum aduersariorum. Greci recentiores contendunt, non solis istis verbis, sed quibusdam aliis precibus confici Sacramentum. Ita ex professo docent, Marcus Episcopus Ephesinus in lib. de verbis consecrationis, & Nicolaus Cabasila in explicatione Liturgiæ, cap. 29. & 30. vbi conatur Latinos conuincere ex ipsa etiam Latina Liturgia, qua nos omnes vtimur. Eandem sententiam breuiter indicat Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in Cēsura ad Augustanam Confessionem, cap. 10.

Hæretici huius temporis nihil adhuc certi statuere potuerunt, cùm inter se valde dissentiant, & in hoc solo conueniant, vt non integrè admittant Ecclesiæ Catholicæ sententiam: referam igitur breuiter opiniones. PRIMA eorum est, qui verba omninò reiiciunt ab huius Sacramenti confectione: quam sententiam referunt Kemnitius in 2. par. Examinis Concilij Tridentini, sess. 13. cap. 1. & Ioachimus VVestphalus in libro qui inscribitur, Recta fides de Cœna. Videtur ea sententia Martinum Bucerum habere auctorem: is enim in cap. 26. Matth. apertè scribit, non esse necessarium, vt recitentur verba, quòd nulla Scriptura id doceat; Dominus enim iussit panem frangere, & manducare, sed non iussit dici super panem: *Hoc est corpus meum.*

SECVNDA sententia est aliorum, qui verba quidem recitari volunt, sed per modum concionis, seu lectionis ad instruendam fidem, non ad elemētum consecrandum. Ita Caluinus docet lib. 4. Instit. cap. 17. §. 39. Dominus enim non alloquebatur panem, sed Apostolos, cùm ait: *Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum, &c.* Quocirca in formula Sacramentorum ministrandorum præscribit Caluinus lectionem ex cap. 11. prioris ad Corinth. & concionem ministri, & paucas quasdam prefatiunculas. Hanc sententiam Lutherani passim reiiciunt, ac præsertim Kemnitius loco notato, licet eam ex Luthero hausisse Sacramentarij videantur. Lutherus enim in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Baptismo, apertè scripsit, parùm referre, quibus verbis Sacramentum conficiatur, modò adsit fides accipientis: Sacramenta enim consistere in promissione, quæ non accipitur nisi fide.

TERTIA

TERTIA est aliorum sententia, qui, quoad modum loquendi, proximè accedunt ad veritatem, tamen reipsa parùm dissentiunt à Caluino, & multùm dissentiunt ab Ecclesia. Hi dicunt, verba certa requiri ad consecrationem, quæ non historicè tantùm, siue ad instruendum, sed etiam ad consecrandum adhibeantur. Hæc est Kemnitij sententia loco citato, quæ in quatuor, vt ipse eam exponit, differt à sententia Catholicorum. PRIMO existimat ipse, ad essentiam formæ pertinere omnia verba, quæ Dominus in institutione loquutus est, nimirum: *Accipite, & manducate, &c.* & inde Catholicos reprehendit, quòd formam consecrationis valde mutilauerint. In quo tamen, vel fallitur, vel mentitur; nos enim in Missa etiam illa verba dicimus: *Accipite, & manducate, &c.* licet ea distinguamus à verbis, quæ sunt de essentia formæ. Quare non mutilamus verba Domini, sed tantùm indicamus, quæ in eis verbis ad essentiam formæ pertineant.

SECVNDO dicit, sola Christi verba debere pronunciari: ex quo arguit Catholicos, quòd quędam addiderint, vt ex canone Missæ perspicuum est. SED in hoc etiam fallitur, aut mentitur. Nam verba omnia quæ dicimus, Christi sunt, licet non ex eodem loco habeantur, vt infrà ostendemus: & præterea verba illa, quæ adduntur, vt, *enim*, in forma consecrationis corporis, &, *mysterium fidei*, in forma consecrationis sanguinis, non putamus ad essentiam formæ pertinere.

TERTIO affirmat, verba consecrationis pronunciari quidem à ministro, sed non pendere vllo modo à personæ ipsius qualitate, vt consecratione, vel intentione. Et hinc distinguit suam sententiam à sententia Catholicorum, quod nimirum ipse dicat, consecrationem fieri à Deo per os ministri; Catholici autem existiment, consecrationem esse opus hominis, & ideò considerent an sacerdos sit consecratus, & an intentionem habeat, &c. SED in hoc tertio valde Kemnitius apertè fallitur. Catholici enim non negant, consecrationem esse opus Dei per ministrum, sed dicunt Deum non vti ministerio humano in hac re, quomodo vteretur ministerio picæ, aut asinę Balaam, sed vti ministerio hominis, vt homo est, quomodo vtuntur Principes ministerio legatorum, aut iudicum; & proinde non posse quemlibet esse ministrum, sed eum solum, qui à Deo ad hoc ordinatus est. De qua re disputauimus fusè in libris de Sacramentis in genere.

QVARTO dicit, verba Sacramentalia non debere recitari merè historicè, vt nimirum Caluinistæ faciunt; nec etiam ita vt magicum quid sonare videantur, vt videlicet Catholici faciunt; sed ita vt Deo operante efficacia sint ad faciendum, vt panis sit, & dicatur corpus Christi, & vinum sit, & dicatur sanguis, quod ex natura sua illis non conueniebat. Est autem hoc loco diligenter NOTANDVM, verba Kemnitij aliud sonare, aliud significare. Nam dedita opera obscurè loquitur, quia facilè non poterat à Caluinismo recedere, quin in sententiam Catholicorum veniret; neq; contrà, à sententia Catholica recedere, quin in Caluinismum laberetur. Reuera autem in Caluinismum labitur, licet in modo loquendi ab eo alienissimus videatur.

Cùm igitur dicit, ac sæpius repetit, per verba Sacramentalia panem fieri corpus, & vinum fieri sanguinem, non idem affirmat quod similibus verbis Catholici solent. Nam nos Catholici dicimus verba Sacramentalia ex diuina institutione esse vera instrumenta consecrationis, ita vt vim habeant tanquam instrumenta Dei, conuertendi panem in corpus Domini, & vinum in sanguinem Domini; & hoc illi impiè & blasphemè magiam, & incãtationem vocant: ipse autem vult verba esse efficacia, vt instrumenta Dei, non ad faciendã conuersionem panis in carnem, sed ad significandam præsentiam corporis Christi cum pane. Nam quod hoc solum tribuat verbis Sacramentalibus, perspicuum est PRIMO, quia ipsi non credunt mutari panem in corpus Domini; ergo non tribuunt verbis efficaciam veram mutandi panem in corpus Domini. SECVNDO, sentiunt ipsi (vt suprà ostendimus) corpus Christi esse vbique; ergo verba non faciunt, vt corpus Christi incipiat esse præsens. TERTIO, Ioannes Brentius, à quo in hac re non dissentit Kemnitius, apertè docet, verba consecrationis non facere, sed annunciare solùm præsentiam corporis Christi. Nam in lib. contra Henricum Bullingerum, qui inscribitur Recognitio, illo argumento probat oportere Lutheranos credere Vbiquitatem corporis Domini, quia alioqui non possent probare præsentiam corporis Domini, nisi per efficaciam consecrationis Papisticæ; atque ita cogerentur fateri, verba Domini non solùm annunciare præsentiam corporis Domini, sed etiam facere. QVARTO, si Kemnitius veram efficaciam mutandi substantiam panis tribueret verbis Sacramentalibus,

talibus, sine dubio non obiiceret nobis magicam incantationem, nisi etiam sibi eam communem esse vellet. QVINTO denique, ipse ibidem Kemnitius cùm explicat quomodo per verba illa panis fiat corpus Christi, nihil aliud dicit, nisi nos certos reddi per ea verba, distribui in Cœna Domini verum corpus, & sanguinem Christi: ergo ex eius sententia per verba panis fit corpus, quia significatur, & annunciatur præsentia corporis Domini, vt alij clariùs dixerunt.

Hinc habemus, Kemnitium verbis quidem admittere verba Domini esse consecratoria, reipsa autem non agnoscere vllam veram consecrationem, sed solam instructionem fidei; quæ sententia refutata est in libris de Sacramentis in genere. Nos igitur hoc loco probare conabimur, contra Græcos, & alios siue schismaticos, siue hæreticos, verba Domini: *Hoc est enim corpus meum, & Hic est enim calix sanguinis, &c.* & necessariò requiri, & sola sufficere ad Sacramentum Eucharistię conficiendum: proinde reliqua, quæ in Liturgiæ actione pronunciantur, siue sint lectiones, siue preces, vtiliter quidem adhiberi ad præparandos animos ad tam magnum mysterium, non tamen in eis vim vllam inesse ad Sacramentum conficiendum.

CAPVT XIII.

Solis Domini verbis fieri consecrationem.

PRIMVM igitur id probatur exemplo Domini, & Apostolorũ. Nam vt Euangelistæ referunt, Matthæus cap.26. Marcus 14. & Lucas 22. & Paulus 1. Corinth. 11. Dominus cùm Sacramentum hoc instituit, & primus confecit, non solùm non iussit legi epistolam ad Corinthios, quæ nondũ exstabat, sed nec vllam aliam lectionem, neq; vllam habuit concionem. Pari ratione Apostoli antequam scriberentur Euangelia & epistolæ, nihil legebant, nisi fortè Psalmos, vel, vt S. Gregorius scribit libro 7. epist. 63. solam orationem Dominicam ad consecrationem addebant. Neque B. Paulus 1. Cor. 11. iubet, vt illud caput aut aliud eiusmodi deinceps legatur. Præterea Dominus verba illa: *Hoc est corpus meum, & Hic est calix sanguinis*, non historicè recitauit, sed significatiuè, vt notum est. Caluinistæ igitur, qui illa verba historicè recitant, & tanquam ad essentiam Sa-

cramenti, lectionem & concionem adhibent, non sequuntur Domini institutionem, sed capitis sui somnia, & figmenta.

Ex eodem Domini exemplo, & Græci refelli possunt. Dominus enim nec dixit, nec dici iussit illas preces: *Fiat hic panis corpus Christi, & hoc vinum sanguis Christi*; sine quibus non existimant ipsi Sacramentum ritè confici posse. Nam si Dominus dixisset, aut dici iussisset, id haberemus in Scriptura, vel in traditione. In Scriptura non habemus; solùm enim Euangelistæ referunt, Dominum egisse gratias Patri, & panem benedixisse, ac dixisse: *Accipite, manducate, Hoc est corpus meum, &c.* quibus verbis Dominus gratias egerit, non constat. Nec possunt Græci illa sua verba: *Fiat hic panis corpus Christi tui, etc.* includere in illis verbis Euangelij: *Gratias agens.* non enim ista verba sunt gratiarum actionis, sed petitionis cuiusdam. Benedictio autem, aut illis verbis facta est: *Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus*, vt Catechismus Romanus, & Theologi communiùs docét: aut certè in Euangelio non habetur, quibus verbis Dominus benedixerit. Nullus etiam veterum tradidit Dominum vsum fuisse illis verbis: *Fiat hic panis corpus Christi, &c.* Ergo neq; ex Scriptura, neq; ex traditione probari potest, Græcos id facere quod Dominus fecit, aut fieri iussit.

Neq; obstat, quod in Liturgia S. Iacobi, & aliorum Patrum habeantur illa verba: *Fiat hic panis corpus Christi tui.* Nam non omnia, quæ in Liturgia habentur, deprompta sunt ex Domini exemplo, aut præcepto; constat enim multa esse addita ab aliis. Itaque probare deberent Græci aliquo testimonio, quod tamen non possunt, verba illa ex Domini verbis, aut factis manasse.

Iam verò ex eodem loco probemus, formam Latinæ Catholicæ Ecclesiæ ex Christi exemplo, & præcepto rectissimè defendi. Ac PRIMVM, quod Dominus dixerit ea verba, quæ nos dicimus, dum Eucharistiam consecramus, Euangelistæ, & Paulus Apostolus disertis verbis testantur. Sed probandum est, quod Dominus illis verbis consecrauerit, & quod iusserit ea à nobis dici, & tandem, quod illis verbis à nobis prolatis continuò fiat consecratio.

Quod attinet ad Christi exemplum, sententia communis non solùm Theologorum recentiorum, sed etiam veterum Patrum est, Christum consecrasse illis verbis: *Hoc est corpus meum*

meum, Hic est sanguis meus. Ita enim docent Tertullianus, Cyprianus, Chrysostomus, Ambrosius, & alij; quæ Patrum testimonia paulò infrà adferemus. PRAETEREA sunt vrgentissimæ rationes. Nam si Dominus alio modo consecrasset, alio nos consecrare vellet, non dixisset: *Hoc facite.* DEINDE sacerdos in persona Christi consecrat, & ideò non dicit, Hoc est corpus Christi, sed: *Hoc est corpus meum.* & nihil est aliud nostra consecratio, quàm repetitio illius primæ, quæ à Christo facta est, vt Chrysostomus scribit homil. 83. in Matthæum. At quomodo in persona Christi id facimus, & quomodo ista est illius primæ repetitio, si Christus sola voluntate, nos verbis consecramus? DENIQVE conueniunt omnes, Dominum instituisse Sacramentum Eucharistiæ, cùm ipse primus Eucharistiam consecrauit: ergo oportuit eum non solùm consecrare, sed etiam consecrare ritu Sacramentali, & illo ipso ritu, quo deinceps nos vti debebamus. At consecrare sola voluntate, non est consecrare ritu Sacramentali, sed est miraculo quodam extraordinario effectum producere Sacramentalis consecrationis, sine Sacramentali consecratione, quemadmodum cùm idem Dominus Magdalenam absoluit sola potestate, non censetur Sacramentum instituisse, quia id non fecit ritu Sacramentali.

Quod illa verba ex Domini præcepto à nobis dici debeant, quidquid dicat Bucerus, patet ex illis verbis: *Hoc facite;* illud enim iubet, vt totam actionem Christi imitemur. Christus autem non benedixit, & fregit panem sine vlla prolatione verborum, sed dicendo: *Hoc est corpus meum.* Neque obstat, quod non dixerit, pronunciate hæc verba: satis enim est, quod iusserit nos imitari ipsius actionem, præsertim cùm accedat vniuersæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, quæ nunquam ista verba frequentasset in actione Missæ, nisi intellexisset hoc esse à Domino præceptum. Et est simile de Baptismo. Nam nusquam dixit Dominus, Baptizate dicentes, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; & tamen non solùm Ecclesia, sed etiam Lutherani, & Caluinistæ vtuntur istis verbis in Baptismo, ac sentiunt ita Dominum præcepisse.

Quod autē post illa verba recitata, statim adsit corpus Domini, & sanguis, & proinde vi illorum fiat consecratio, probatur: quia alioqui verba essent falsa; si differretur præsentia

corporis Domini, vsque ad aliorum verborum recitationem vt Græci volunt; non enim Dominus dixit, Hoc erit, sed: *Hoc est corpus meum.* Vnde etiam suprà in disputatione de transubstantiatione ostendimus, illa verba Domini non posse defendi vt vera, nisi per illa fiat transmutatio panis, & vini in corpus, & sanguinem Domini. IDEM patet ex consuetudine Ecclesiæ, quæ est, vt mox prolatis illis verbis Domini, Eucharistia demonstretur populo, & adoretur: quod certè nullo modo fieri deberet, si nondum esset facta consecratio. ADVLTIMO, morem esse Græcorum, vt Bessarion Cardinalis Græcus refert, in libro de verbis consecrationis, vt verba Domini: *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis, &c.* alta voce proferantur, & populus ad vtraque respondeat, *Amen.* Et rursus, vt verbis illis prolatis continuò à Diacono demonstretur populo oblata: qui duo ritus apertè declarant, etiam apud Græcos consecrari panem, & vinum per sola verba Dominica, licet contrarium sentiant aliqui ipsorum Doctores. Nam, *Amen*, est particula confirmantis: quomodo autem Græci populum docent, vt respõdeat *Amen* ad illa verba: *Hoc est corpus meum*, si nõ verè est corpus Domini, sed merus panis, dum dicitur *Amen?* & cur, quæso, Diaconus ostendit oblata post illa verba immediatè, si reuera nondum facta est transmutatio?

SECVNDO, probatur hæc veritas ex traditione Ecclesiæ, & Patrum. Ac PRIMVM contra Lutheranos, & Caluinistas, quod verba consecrationis Eucharistię dicantur ad panem benedicendum, & mutandum, non ad populum instruendum, perspicuum est ex omnibus Liturgiis etiam antiquissimis, vt Clementis, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, & Romana, quæ S. Petri esse censetur, & omnibus omninò, quæ vsquam exstant. Nam in omnibus verba Domini: *Hoc est corpus meum*, & *Hic est sanguis*, recitantur seorsim, & non solùm in lectione epistolæ ad Corinthios, vt Caluinistæ faciunt: & recitantur certo ritu, & admistis precibus antè, & pòst, vt planè appareat fieri Sacramentum, non concionem. Quare ritus Cœnæ Caluinistarum non solùm est nouus, sed planè inauditus in antiqua Ecclesia.

DEINDE, sancti Patres dicunt corpus Domini fieri mystica prece, aut inuocatione diuini nominis, aut solenni benedictione, aut gratiarum actione, aut certa consecratione; quæ omnia euidenter ostendunt, verba illa non dici ad instruen-

ſtruendum populum, ſed ad panem ipſum ſacrandum. IVSTINVS Apolog. 2. dicit, prece fieri Euchariſtiam. AVGVSTINVS lib.3.de Trinit.ca.4. dicit, myſtica prece. Idem CYPRIANVS lib.1.epiſt.vltima. CYRILLVS catecheſi 3. & 4. myſtagogica, & EVSEBIVS Emiſſenus ſerm. 5. de Paſchate dicunt inuocatione ſummi nominis fieri Euchariſtiam. CYRILLVS Alexandrinus lib.11.in Ioan.cap.24.& alij paſſim, dicunt benedictione fieri, immò ipſe APOSTOLVS 1.Corinth.10. *Calix benedictionis cui benedicimus.* IRENAEVS lib. 4. cap. 57. *Quomodo*, inquit, *conſtabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ ſunt, eſſe corpus Domini ſui, &c.* vbi vides gratiarum actione fieri corpus Domini. Denique AVGVSTINVS lib.20.cõtra Fauſtum, cap.13. *Panis noſter*, inquit, *& calix certa conſecratione myſticus fit nobis, non naſcitur: & quod non ita fit, alimentum eſt refectionis, non Sacramentum religionis.* Quare ſi ab Auguſtino quis quæreret, quid de Cœna Caluini ſentiret, reſponderet, alimentum eſſe refectionis, non Sacramentum religionis.

Atque hæc pauca contra Lutheranos ſufficiant: nunc contra Græcos adferamus teſtimonia Patrum Græcorum, & Latinorum. IVSTINVS in 2. Apologia prope finem dicit, panem fieri corpus Domini per preces verbi Dei. Quæ ſint autem illæ preces, ipſe paulò pòſt exponit, cùm dicit, haberi in Euangeliis, & eſſe illa verba, quæ Dominus dixit: *Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus.* IRENAEVS lib.5. cap 1. dicit, mixtum calicem, & panem percipere verbum Dei, & tunc fieri Euchariſtiam. Non eſt autem aliud verbum Dei in conſecratione Euchariſtiæ, niſi: *Hoc eſt corpus, &c.* nam illa verba, quæ Græci addunt, non ſunt verba Dei, ſed preces ab hominibus excogitatæ.

TERTVLLIANVS lib.4.in Marcionem diſertis verbis ait Chriſtum acceptum panem corpus ſuum feciſſe, dicendo: *Hoc eſt corpus meum.* CYPRIANVS non minus perſpicuè in ſermone de Cœna Domini, & Chriſtum his verbis cõſecraſſe, & nos iiſdem conſecrare debere affirmat: *Hoc eſt*, inquit, *corpus meum. Manducauerant, & biberãt de eodem pane, ſecundum formam viſibilem: ſed ante verba illa, cibus ille communis tantum nutriendo corpori commodus erat, & vitæ corporalis ſubſidium miniſtrabat. Sed ex quo à Domino dictum eſt, Hoc facite in meam commemorationem, hæc eſt caro mea, &*

hic est sanguis meus: quotiescunque his verbis, & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solemnis sacratus, ad totius hominis vitam, salutemq; proficit, simul medicamentum, & holocaustũ ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens. Hæc ille.

Gregorius NYSSENVS in oratione Catechetica apud Euthymium in Panoplia titulo vicesimo primo: *Panis*, inquit, *statim per verbum in corpus mutatur, vt dictum est à Verbo, Hoc est corpus meum.* Et suprà dixerat, panem verbo Dei sanctificatum, mutari in corpus Domini: non est autem verbum Dei, oratio illa Græcorum. AMBROSIVS libro quarto, de Sacramentis, capite quarto: *Cùm*, inquit, *venitur, vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi.* Et cap.5. explicat quæ sint verba Domini, quibus hoc Sacramentum conficitur, & recitat illa: *Hoc est corpus meum, &c.* & in libro de initiandis mysteriis, cap.9. *Ipse clamat Dominus Iesus, Hoc est corpus meum, ante benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur; post consecrationem, corpus Christi est.*

CHRYSOSTOMVS homil.2. in 2. ad Timotheum: *Quemadmodum*, inquit, *verba quæ loquutus est Christus, eadẽ sunt, quæ sacerdotes nunc quoq; pronunciant, ita & oblatio eadem est; eadem quoq; Baptismi ratio est.* Hæc ille. Vbi illud est OBSERVANDVM Chrysostomum probare voluisse, nihil minus habere Eucharistiam quæ conficitur à malo sacerdote, ab ea, quæ conficitur à bono, etiamsi ille sit B. Petrus, aut Christus ipse. Id autem probat, quia semper Eucharistia efficitur virtute eorundem Christi verborum: certum autem est Christum non dixisse verba illa, quibus Græci vtũtur: *Fiat hic panis corpus Christi tui, &c.* Quare ex sententia Chrysostomi falsa est Græcorum recentiorum sententia. Idem Chrysostomus in serm. de proditione Iudæ, tomo 3. operum ipsius: *Hoc est, ait, corpus meũ. Hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dixit, Crescite, & multiplicamini, et replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox illa semel dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsq; ad hodiernam diem, et vsq; ad eius aduentum præstat sacrificio firmitatem.*

Ad hunc locum respondere conati sunt Nicolaus Cabasilas, & post eum Marcus Ephesinus. Dicunt autem sententiam Chryso-

Chrysostomi esse, verbo Domini consecrari panem, sed cooperante prece sacerdotis: sicut etiam illis verbis: *Crescite, & multiplicamini*, producuntur animantia, sed non sine cooperatione naturalium caussarum.

Hanc solutionem multis verbis refellit Bessarion in suo libro de verbis consecrationis. Summa est, discrimen inter illa verba: *Crescite, et multiplicamini*; & ista: *Hoc est corpus meum*, ex ipso Chrysostomo sumi debere. Ipse enim dicit, illa verba: *Crescite, & multiplicamini*, esse efficacia operante natura, quia nimirum Deus per illa verba nihil immediatè produxit, sed tantùm tribuit naturæ fœcũditatem, & instituit, vt quandocunque tales caussæ existerent, talis etiam sequeretur effectus: quare non est mirum. Ista autem verba: *Hoc est corpus meum*, non dicit Chrysostomus, esse efficacia operante humana prece; sed simpliciter dicit, Christum per illa operari. Sicut enim in prima Cœnæ Institutione, Christus per illa verba sua sine vllius humanæ precis cooperatione corpus suum ex pane fecit: ita etiam nunc per illa eadem verba idem opus facit. Sed de Chrysostomo hactenus.

AVGVSTINVS sermone 28. de verbis Domini: *Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur in altari, panis dicitur; vbi verba Christi deprompta fuerint, iam nõ panis dicitur, sed corpus appellatur*. Et apud Gratianum de consecratione dist. 2. can. Vtrum, dicit Augustinus eandem esse Eucharistiam à bono, & malo consecratam, quia non merito precantis, sed verbo efficitur Creatoris. EVSEBIVS Emissenus serm. 5. de Paschate: *Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substãtiam corporis, & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit, ita dicens; Accipite, & edite, hoc est corpus meum: & sanctificatione repetita, Accipite, & bibite, Hic est sanguis meus*. ISICHIVS lib. 6. in Leuit. cap. 22. Per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ videtur, tàm sanctificata sunt, quàm cunctum carnis sensum excedunt. Ioannes DAMASCENVS libro 4. cap. 14. de fide: *Dixit*, inquit, *Dominus, Hoc est corpus meum, &, hoc facite in meam commemorationem: & omnipotenti eius præcepto efficitur donec veniat*. PASCHASIVS lib. de corpore Domini, cap. 12. *Virtute Spiritus sancti per verbũ Christi, fit sanguis Domini*.

Denique idem habent Alcuinus in lib. de diuinis officiis, cap. de Missa; Amalarius lib. 3. de officiis Ecclesiasticis, cap. 24.

Adelman-

Adelmannus in epist.ad Berengarium, & omnes Latini scriptores posteriores.

Atque hæc quidem sunt testimonia contra Græcos, quibus addi possunt rationes. PRIMA est huiusmodi. Eadem ratio est Baptismi, & Eucharistiæ, vt Chrysostomus docet in 2. homil. in 2. epistol.ad Timoth. & Augustinus apud Gratianum dist.2.de consecrat. can. Vtrum. At in Baptismo id, quod Sacramentum facit, non sunt humanæ preces quæ præcedunt, vel sequuntur infusionem aquæ; sed illa verba Domini: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, siue vt Græci dicunt: *Baptizetur talis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, quæ dicuntur dum infunditur aqua, vt omnes fatentur, & inde manifestè colligitur, quia si quis solis illis verbis baptizetur: *Ego te baptizo, &c.* nulla adiuncta prece, censetur ab omnibus baptizatus, nec vel ab ipsis Græcis rebaptizaretur. Ergo in Eucharistia id, quod Sacramentum facit, non sunt preces humanæ, sed verbum Domini: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis, &c.* alioqui vnum Sacramentum verbo Domini conficeretur, aliud autem verbis hominum.

SECVNDA ratio est. Sacramenti confectio debet esse certissima, siue à bono, siue à malo ministro fiat; ergo non debet pendere ab humana prece, nisi constet de pacto absoluto, & promissione facta eiusmodi precibus à Deo. Nam sine eiusmodi pacto preces humanæ non necessariò sunt impetratoriæ, præsertim si à malo ministro fiant: non autem constat tale aliquod pactum factum esse à Deo de exaudienda oratione illa Græcorum.

Neque valet responsio Cabasilæ, qui dicit, Sacramentalium precum effectum esse certissimum, quia Deus promisit se exauditurum; & ponit exemplum de extrema Vnctione, quæ est Sacramentum, & tamen eius forma sunt preces sacerdotis. Hoc, inquam, non valet, nam in extrema Vnctione habemus promissionem Dei expressam in sacris literis, Iacobi vlt. & eodem modo sentiendum est de aliis formis Sacramentorum, siue habeant formam precum, siue non, modò constet ex verbo Dei, aut ex testimonio Ecclesiæ, talia verba esse formam Sacramenti. Græci autem non possunt ostendere ex verbo Dei, neque vllo testimonio Ecclesiæ illas suas preces esse formam Sacramēti, aut illis annexam esse diuinam promissionem. Et confirmatur ex doctrina S.Augustini. Nam

lib.6.

lib.6.cõtra Donatistas, cap.25. cùm obiecissent quidam, precibus hæreticorum non posse aquam sanctificari, & ideò Baptismum ab hæreticis datum non esse ratum: respondit Augustinus, quidquid sit de precibus illis, quæ simul cum verbis Euangelicis in Baptismo dici solent, Deum adesse verbis Euangelicis, quibus iussit Baptismum dari, & ideò si illa verba rectè pronuncientur, Baptismum ratum esse: etiamsi preces adiunctæ non solùm ab hæretico dicantur, sed etiam fortassè hæreticę sint; quia nimirum promissio diuina alligata est verbis Euangelicis, non humanis precibus.

TERTIA ratio est. Quia fatentur Græci Christum consecrasse Eucharistiam verbis illis: *Hoc est corpus meum*, sine aliis precibus: id enim præter antiquos, quorum testimonia citauimus, ipse etiam Cabasilas fatetur in explicatione Liturgiæ, cap.30. & Latini etiam ferè omnes. Tametsi enim Innocentius III. lib. 4. de mysteriis Missæ, cap. 6. opinatus sit Christum nullis verbis consecrasse: id tamen communiter refelli solet; & ipse idem Innocentius in epistolis decretalibus cap. Cùm Marthæ, de celebratione Missarum, admittit, Dominum consecrasse illis verbis, quæ in Euangelio habentur. At profectò videtur euidenter sequi, etiam nos solis illis verbis consecrare; nam Dominus ait: *Hoc facite*, nimirum quod ego feci.

QVARTA ratio. Omnium consensu, sacerdos consecrat in persona Christi, siue quod idem est, Christus consecrat per os sacerdotis: vt sæpe Chrysostomus dicit, & habetur etiam in Concilio Florentino in instructione Armenorum. At illa sola verba: *Hoc est corpus meum, &c.* dicuntur à Christo per os sacerdotis; illa enim alia: *Fac panem istum preciosum corpus Christi tui*, non dicuntur in persona Christi, sed planè in persona ministri, vt minister est à Christo distinctus, vt patet. Consecratio igitur non fit aliis verbis, quàm illis, quæ à Christo initio prolata sunt.

QVINTA ratio. Si esset vera Græcorum sententia, simul fierent corpus, & sanguis Domini; nam ipsi vna oratione vtramque speciem cõsecrant: At Dominus seorsim, & diuersis verbis consecrauit, primò corpus, deinde sanguinem, vt ex Euangeliis apertissimè constat.

CAPVT

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones Græcorum & Lutheranorum contra formam consecrationis Eucharistiæ.

NVNC ad argumenta ipsorum veniamus. AcPRIMVM Græci argumentum petũt ex Liturgia sancti Clementis, quæ habetur lib. 8. constitut. Apostol. cap. 12. aliàs 17. S. Iacobi, S. Basilij, & S. Chrysostomi, in qua post verba Domini recitata: *Accipite, manducate, hoc est corpus meum, &c.* habetur illa oratio: *Fac Domine panem istũ corpus Christi tui, &c.* non eũ panem appellarent sancti isti Patres, neq; peterent mutari in corpus Domini, si id iam esset factum per verba Domini antea recitata.

RESPONDEO; Tres solutiones dari possunt ad hæc loca. PRIMA est, fortasse mutatum esse ordinẽ istarum Liturgiarum, & hanc orationem: *Fac panem istum, &c.* debere collocari ante verba Domini, non post ea. Ita sensisse aliquos testatur Bessarion in suo libro de verbis consecrationis: & coniectura nõ leuis esse potest huius mutationis; quòd in Liturgia Romana habeatur similis oratio ante verba Domini. Sic eũ nos dicimus: *Quam oblationẽ tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris, vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi, qui pridie quàm pateretur, etc.* quo ordine ista omnia recitat etiam Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Non est autem verisimile, Ambrosium, & Basilium, qui coætanei fuerũt, tam diuerso ordine Liturgiam celebrare consueuisse.

SECVNDA solutio est, quam attingit Bessarion loco citato, oratione illa Græcorum non peti, vt verba sonare videntur, mutationem panis in corpus Domini, quippe quæ iam facta est; sed peti confirmationem, & stabilitatem rei iam factæ, nõ quòd sacerdos timeat, ne euanescat munus iam consecratum, sed vt ostendat desiderium suum, & amorem erga præsentiam Dominici corporis. Similis loquutio est Matth. 9. vbi mulieri, quæ sanata iam fuerat per contactũ fimbriæ Domini, Christus ait: *Fides tua te saluam fecit, vade in pace, & esto sana à plaga tua.* Vbi illud: *Esto sana*, nõ significat, Volo vt sa-

vt ſaneris;iam enim ſana erat:ſed idem eſt,ac ſi diximſſet, Placet quod ſanata ſis;ratum habeo,quod factũ eſt.Similis loquutio eſt Luc.7.vbi primùm dicitur de Magdalena: *Remittuntur ei peccata multa, quoniã dilexit multum*; & poſtea tamen Dñs eidem dicit:*Remittuntur tibi peccata tua*;quaſi tunc primùm dimitterentur,cùm tamen antea iam remiſſa fuiſſent.

Tertia ſolutio,eaq; omnium ſolidiſſima eſt, per ea verba non peti abſolutè,vt panis fiat corpus Domini, ſed vt nobis fiat,id eſt,vt panis ille conſecratus, qui reuera iam eſt in ſe corpus Domini, fiat per effectum nutritionis ſpiritualis etiã nobis corpus Domini: *Qui enim indignè manducãt*,vt Paulus ait 1.Corinth.11.*iudicium ſibi manducant*. Hanc eſſe verã intelligentiam illarum precum, probari poteſt multis modis.

Primo, quia in Liturgia Clementis, & Baſilij, nõ dicitur:*Fac panem iſtum corpus Chriſti*, ſed, *Oſtende panem iſtum corpus Chriſti, &c.* Neq; dubium eſt, quin Iacobi, & Chryſoſtomi Liturgiæ, quæ habent *(Fac)* idem ſignificare voluerint: porrò *(Oſtende panem eſſe corpus Domini)* ſignificat, Oſtẽde per effectum ſalutarem in mentibus noſtris, iſtum panem ſanctificatum, non eſſe panem vulgarem, ſed cœleſtem.

Secundo idem patet ex ſimilibus precibus, ſed clarioribus, quæ habentur in Liturgia Latina. Nam ante conſecrationem (vt ſuprà notauimus) dicit: *Fiat nobis corpus, & ſanguis*:non autem fiat ſimpliciter;& poſt cõſecrationem iterum petimus idem per illa verba: *Iube hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum, &c.* vbi id ſolum petimus,vt ſacrificium nobis ſit vtile.

Tertio deniq;idem patet ex confeſſione multorũ Græcorum, qui in vltima ſeſſ. Concilij Florentini interrogati à ſummo Pontifice Eugenio, cur poſt conſecrationem Euchariſtiæ dicerent illas preces,quibus videtur peti cõſecratio, reſponderunt ſe nihil dubitare,quin cõſecratio fieret per verba Chriſti;illas autem preces addi, vt peteretur à Deo nobis vtilitas ex tanto ſacrificio,eo modo,quo Latini idem petunt per illam orationem: *Iube hæc perferri*.

Duæ aliæ ſolutiones ad idem argumentum ſunt apud Beſſarionem;ſed eæ minus ſolidæ eſſe videntur.

Secundum argumentum ſumunt ex teſtimonio ſancti Dionyſij Areopagitæ,qui in libro de Eccleſiaſtica hierarchia, capite tertio,poſt illa verba: *Hoc facite in meam commemo-*

rationem,

rationem, ponit consecrationem Eucharistiæ. At verba Domini: *Hoc est corpus meum*, dicuntur ante illa: *Hoc facite in meam commemorationem*; ergo ex Dionysij testimonio, consecratio non fit per verba Domini: *Hoc est corpus meum*.

RESPONDEO; Dionysius non explicat quibus verbis fiat consecratio, neque quid ante illa verba: *Hoc facite*, dictum fuerit; neque etiam quid post illa: quare incertum est, quidnam sibi Dionysius velit. Probabile autem est, in Liturgia, qua vtebatur Dionysius, bis fuisse illa verba: *Hoc facite*; semel in oratione quadam, qua se excusat Sacerdos, quod audeat tantum munus aggredi; quia Dominus ipse id iussit, dicēs: *Hoc facite*, & huius orationis meminit eo loco Dionysius; & rursus postea in loco proprio peracta consecratione, vt in omnibus Liturgiis habentur.

TERTIVM argumentum sumunt ex Ioanne Damasceno, qui lib. 4. cap. 14. dicit, Basilium in Liturgia vocare panem Eucharistiæ, antitypa corporis Domini ante consecrationem, non autem post consecrationem: & idem habet Epiphanius ille, qui in VII. Synodo, actione 6. tomo 3. disputat pro Catholicis contra Iconomachos. Apud Basilium autem habetur illa vox ἀντίτυπα post verba Domini: *Hoc est corpus meum*, non autem post illam orationem, qua Græci recentiores existimant fieri consecrationem; ergo existimarunt Damascenus, & Epiphanius, consecrationem non fieri per verba Domini, sed per illam orationem, quæ post verba Domini recitatur.

RESPONDEO, aliqui suspicantur tempore Damasceni, & Epiphanij, Liturgiam Græcam alium ordinē habuisse, quam modò habeat, & illa verba, vbi panis Eucharistiæ vocatur antitypum corporis Domini, & rogatur Deus, vt illum efficiat corpus Domini, fuisse posita ante recitationem illorum verborum Domini: *Hoc est corpus meum, &c.* & ideò rectè dixisse Damascenum, & Epiphanium, panem vocari à Basilio antitypum ante consecrationem, non postea. SED hæc solutio non videtur habere locum. Nam S. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, qui fuit Damasceni, & Epiphanij æqualis, in theoria rerum Ecclesiastic. exponens Liturgiam, quæ suo tempore erat in vsu, apertè indicat habuisse eam Liturgiam illum ipsum ordinem, quem modò habet: quare si

mora-

mutatio facta est, vt suprà diximus improbabile non esse, certè facta est ante tempora Damasceni.

ALIA igitur solutio dari potest, iuxta ea, quæ diximus in 2. solutione ad primum argumentum Græcorum. Nam quemadmodum diximus verba illa: *Fac panem istum corpus Christi tui*, sonare quidem mutationem panis in corpus tãquam futuram: tamen reuera non significare nisi confirmationem rei factæ, vt ibi explicuimus; sic etiam dicendum est, vocem (antitypa) ex sententia Damasceni, & Epiphanij vsurpatã esse à Basilio eo loco, quia loquebatur de pane, ac si nondum consecratus esset, licet reuera esset consecratus, & non esset amplius antitypum, sed ipsa veritas. Quod igitur Damascenus, & Epiphanius dicunt, antitypa vocari ante consecrationem, referendum est ad modum loquendi, nõ ad ipsam realem consecrationem: nam etiamsi tunc facta esset consecratio, tamen quoad modum loquendi significabatur, vt futura.

QVARTVM argumentum est Nicolai Cabasilæ, qui contendit ex nostra Missa probari posse, cõsecrationem fieri post verba Domini. Dicit eim illa verba: *Iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, &c.* significare, panem transferri per manus Christi, qui est magni cõsilij Angelus, in sublime altare, id est, vt sit corpus Domini, &c.

RESPONDEMVS, hanc esse deprauationem, non expositionem canonis nostri: nullus enim vnquam ita exposuit, sed omnes intelligunt, orari illis precibus, vt sacrificium, quod visibiliter offertur manibus Sacerdotis, offeratur in cœlo inuisibiliter per manus Christi, & sit Deo acceptum ministerium, & deuotio nostra.

QVINTVM argumentum est, Patres passim scribunt Eucharistiam precibus, & inuocatione Dei cõsecrari, vt patet ex testimoniis citatis contra Lutheranos. Sed illa verba: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis*, non habent formam precum, neq; inuocationis; ergo non consecratur illis verbis Eucharistia, sed prece consequente, vt Græci volunt.

RESPONDEO, duplici de caussa Patres consecrationem vocãt preces, vel inuocationes, vel etiam gratiarũ actionem, aut benedictionem. VNA caussa est, quia per consecrationem interdum accipiunt totam Liturgiam, vel certè totam actionem, quam nos Canonẽ vocamus: & quia in ea actione sunt preces, gratiarum actiones, benedictiones, inuocationes, &c.

ideò Patres nunc ab vna parte, nunc ab alia totam actionem denominant. Quando autem indicare volunt, quorum verborum virtute fiat consecratio, tunc separant verba Domini Euangelica ab aliis verbis precum, & inuocationum, quæ adhibentur in Missa, vt patet ex Ambrosio lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. & ex Augustino lib. 6. contra Donatistas, cap. 15. & alibi. ALTERA caussa est, quia ipsa etiam verba Domini *Hoc est corpus meum*, vt omnium aliorum Sacramentorum formæ, vt proferuntur à Sacerdote cum intentione Sacramentum faciendi, continent implicitè inuocationem diuinæ virtutis, quæ est caussa primaria effectus Sacramentalis: intendit enim Sacerdos per illa verba vt instrumenta Dei, consecrationem efficere.

SEXTVM argumentum pro Græcis. Possunt verba duobus modis dici, aut narratiuè ac recitatiuè, aut significatiuè. Vt exempli caussa, cùm ex Euangelio recitamus, dixisse Iudæos de Christo: *Hic blasphemat*, illa verba (hic blasphemat) à Iudæis dicebantur significatiuè, id enim significare volebant, Christum esse blasphemum: à nobis autem non dicuntur significatiuè, sed tantùm narratiuè, non enim significare volumus Christum esse blasphemum, sed Iudæos hoc dixisse. Hac distinctione posita, est hoc argumentum. Verba illa *Hoc est corpus meum*, vel dicuntur à Sacerdotibus recitatiuè, vel significatiuè. Sed neutro modo possunt esse forma Sacramenti; igitur non sunt ista verba forma Sacramenti. Probatur assumptio. Nam si verba ista dicerentur recitatiuè. PRIMO, sequeretur per illud *Hoc*, demonstrari panem qui fuit in manibus Christi, non istum, qui est in manibus Sacerdotis, ac proinde non consecraretur panis, qui consecrandus proponitur in altari. SECVNDO, sequeretur non posse consecrari quidquam his verbis. Nam verba consecrant, dum faciunt, quod significant; ista autem nihil significant, cùm dicantur materialiter tantùm, & non significatiuè. Si autem dicerentur significatiuè, PRIMO illud: *Hoc est corpus meum*, demonstraret corpus Sacerdotis, non Christi: ac dicere oporteret; Hoc est corpus Christi. SECVNDO, omnia verba præcedentia clamant non dici significatiuè, sed recitatiuè, cùm legamus: *Accepit panem in sanctas ac venerabiles manus, etc.* Et infrà: *Benedixit, fregit, deditque discipulis suis, dicens; Accipite, &c.*

RESPON-

RESPONDEO, verba illa dici vtroq; modo, & recitatiuè, & significatiuè; in cuius rei gratiam NOTANDA sunt tria. PRIMVM est, in actione Liturgię, Sacerdotē aliquando agere personam suam, aliquādo personam Christi. Nam quando confitetur peccata sua, quādo orat, quando laudat Christum, agit sine dubio personam suam, non Christi; quando dicit: *Hoc est corpus meum*, agit personam Christi. Quare vestes illæ sacræ partim significant Christi passionem, cuius personam Sacerdos agit, partim etiam virtutes Sacerdoti necessarias.

SECVNDVM est, in hac actione longè aliter Sacerdotem agere personam Christi, quàm in aliis Sacramentis. Nam in aliis agit quidem, vt Christi minister, tamen loquitur in persona sua, vt cùm dicit; Ego te baptizo, ego te absoluo: quomodo etiam Prætor, licet sit minister Regis, tamen in persona sua propria loquitur, cùm sententiam dicit pro Tribunali. At in consecratione Eucharistiæ Sacerdos nō solùm agit, vt minister Christi, sed induit omninò Christi personam, & loquitur, ac si ipse esset Christus: quomodo Exod. 3. Angelus dicit: *Ego sum Deus patris tui*. Et aliquando legati Regum referentes personam Principum suorum, admittūt honores, qui Regibus ipsis debentur.

TERTIVM est, Sacerdotem in actione Liturgiæ, vsque ad illa verba: *Qui pridie quàm pateretur*, agere personam suam, non Christi, vt patet; quia eousq; orat, vel laudat: ab illis autē verbis, vsq; ad finem consecrationis, agere personam suam & Christi, & ideò recitatiuè simul, & significatiuè verba pronūciare; intendit eā recitare, quid Christus egerit, & dixerit, & simul omnia imitari in psona Christi, ac si Christus per ipsius ministerium iterum omnia faceret, & diceret, sicut reuera inuisibiliter ita fit. Et hinc est, quod cùm dicit: *Accepit panem*, ipse simul accipit panem, & cùm ait: *Eleuatis oculis in cœlum*, & ipse eleuat oculos in cœlū, & cùm ait: *Benedixit*, & ipse benedicit, & cùm ait: *Hoc est corpus meum*, intendit, quod sicut Christus de pane illo, quem olim accepit, dixit: *Hoc est corpus meum*, & dicēdo fecit, vt esset; ita etiam de pane isto, qui nunc accipitur, idem Christus per os Sacerdotis dicat: *Hoc est corpus meum*, & dicendo efficiat. Quare longè alia ratione dicuntur ista verba in Canone Missæ, quàm recitentur ab eodē Sacerdote in epistola B. Pauli in festo corporis Domini; vel in Euangelio in die Palmarum: in Canone enim dicuntur

significatiuè; aliàs autem solùm narratiuè, & historicè. Atque hinc soluuntur omnia argumenta: nam priora probabant nō dici solùm significatiuè.

SEPTIMVM argumentum est Caluini, loco suprà citato. Dominus cùm ait: *Accipite, et manducate, Hoc est corpus meum*, non alloquebatur panem, sed Apostolos; ergo verba illa non referuntur ad panem consecrandum, sed ad fidem instruendam. ADDIT, virtute verborum transmutari panem, speciem esse Magicæ incantationis.

SED ad hoc VLTIMVM sæpe iam respōdimus. Et sanè intolerabilis blasphemia est vocare Magiam id, quod Christi verbis ex ipsius Christi instituto fieri dicimus: & si hæc Magia esset, multò magis Magia dici deberet, cùm Dominus luto & sputo cæcum sanauit. Sed his omissis, ad PRIMVM respondeo, verba Domini dicta esse ad Apostolos, sed de pane, & fieri per panem, & proinde circa panem efficacia fuisse, non circa Apostolos. Simile est Luc. 7. Dominus dixit ad Simonem de Magdalena: *Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hæc verba dicūtur ad Simonem, & tamen efficacia fuerunt circa Magdalenam, quę tunc liberata est à peccatis. Et Ioan. 8. cùm Dominus ait Regulo: *Vade, filius tuus viuit*; verba dicuntur ad Regulum, sed in filium eius, non in ipsum Regulum efficacia fuerunt.

OCTAVVM argumentum Buceri. Nusquam scriptum est debere Sacerdotes dicere: *Hoc est corpus meum*; ergo sufficit panem benedicere, & frangere.

RESPONDEO, iam suprà ostendimus, Dominum præcepisse, vt illa verba dicerentur, cùm ait: *Hoc facite.*

NONVM argumentum Kemnitij, & aliorum Lutheranorum. Oportet nihil addere, vel detrahere verbis Domini. At Catholici multa addunt, & detrahunt: nam addiderunt ad verba calicis multa; item detraxerunt: *Accipite, & manducate.* Et: *Quod pro vobis tradetur.*

RESPONDEO, ac dico duo. PRIMO, verba, quæ simpliciter necessaria sunt ad consecrationē, esse illa tantùm: *Hoc est corpus meum.* Et: *Hic est sanguis meus*, vel, *Hic est calix sanguinis mei*, reliqua omnia, etsi dici debeant iuxta Canonē ab Ecclesia institutum, & sine peccato omitti non possint, tamen non esse ita necessaria, vt sine illis consecratio non possit fieri. Probatur hoc dupliciter. PRIMO, quia hæc pauca verba sufficien-

sufficienter exprimunt effectum consecrationis. Neque est opus, vt exprimant actionem ministri, vt in aliis Sacramentis fit: nam alia Sacramenta in actione cõsistunt; hoc autem in re permanente. SECVNDO, quia hæc habentur in omnibus Liturgiis, & apud Matthæum, Marcum, Lucam, & Paulum; reliqua autem variantur. Non est autem dubitandum, quin forma Sacramenti huius sufficienter expressa sit à quolibet Euãgelista: alioqui enim sequeretur nõ habuisse veram Eucharistiam eos, qui non habuerunt nisi vnum Euangelium.

Quod si quis dicat, Euangelistas non voluisse tradere integras formas Sacramentorum, sed solùm historiam breuẽ passionis Domini, formas autẽ haberi ex traditione: vrgebimus argumentum ex Liturgiis. Certum enim est in Liturgiis poni integras formas, & simul certum est verum Sacramẽtum habuisse eos, qui vtebãtur Liturgia S. Clemẽtis, S. Iacobi, S. Basilij, S. Ambrosij, S. Chrysostomi, & tamen istæ omnes Liturgiæ variant, & nulla est, quæ habeat illa omnia verba, quę habentur in nostra Romana Liturgia. Nam illa verba: *Noui & æterni Testamenti*. Et: *Mysterium fidei*, in nulla inueniuntur, præterquam in nostra. Hinc ergo Kemnitio respondemus, si quid additum, aut detractum est in forma Sacramenti, id nõ pertinere ad essentiam eiusmodi formæ.

SECVNDO respondeo, nõ sine ratione, & exemplo detractum esse, vel additum quidquid in nostra forma additũ est, vel detractum. Quod sic ostendo. PRIMO, calumniantur detracta esse illa: *Accipite, & manducate*. RESPONDEO, illa nõ esse detracta; nam pronunciantur à nobis: separari autẽ à partibus formæ essentialis, quia illa verba significãt præceptum datum de vsu Sacramenti, nõ autem pertinent ad panem sanctificandum; quare etiamsi absolutè omitterentur, tamẽ Sacramentum fieret. Simile est in illis verbis, Luc. 7. *Dico tibi, remittuntur ei peccata multa*. in quibus verbis, illud (*Dico tibi*) non facit quidquam ad effectum remissionis peccatorum. Sic etiam Ioan. 8. *Vade, filius tuus viuit*. illud (*Vade*) nihil operabatur in sanitate pueri illius. Adde, quod Luc. 22. omittuntur illa verba: *Accipite, & manducate*. Et 1. Corinth. 11. omittuntur illa: *Accipite, & bibite*. quare etiamsi apud nos omninò omitterentur, reprehendi minimè possemus.

SECVNDO, calumniantur detracta illa verba ex consecratione panis: *Quod pro vobis traditur*, vel, *frãgitur*. RESPONDEO,

illa verba non haberi apud Matthæum, & Marcum: nec apud Iustinum Apolog. 2. Cyrillum Catechesi 4. mystag. & Eusebium Emissenum homil. 5. de Paschate, cùm tamen ij omnes referant formam consecrationis. Et sicut hos auctores reprehendere non possumus, ita nec nostram Missam reprehendere vllus deberet: præsertim cùm antiquior sit Liturgia nostra, si à S. Petro prodiit, vt S. Thomas docet, 3. part. quæst. 78. artic. 2. ad 4. & ante eum, Leo IX. epist. ad Michaëlem, cap. 5. quàm Euangelium Lucæ, & epistola Pauli, qui addiderunt illa verba: *Quod pro vobis frangitur.*

TERTIO, addita calumniantur illa: *Eleuatis oculis in cœlum ad te Deum, &c.* quæ non habentur in vllo Euangelio, nec apud Paulum. RESPONDEO, illa verba haberi in Liturgia S. Iacobi, & S. Clementis lib. 8. cōstit. cap. 17. & apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. omnes enim legunt: *Suspexit in cœlum.* Et præterea, vt argumētatur Innocentius III. cap. Cùm Marthæ. de celebrat. Missarum, semper Dominus consueuerat oculos in cœlum tollere, cùm Patri gratias ageret, vt patet Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. Ioan. 11. Quare dubium esse non potest, quin etiam in hac vltima gratiarum actione oculos in cœlum leuauerit.

QVARTO, calumniantur particulam *(enim)* additam ad formam consecrationis panis; & similiter ea verba: *Ex eo omnes;* cùm dicitur: *Manducate ex eo omnes.* non enim ista habentur in Scripturis. RESPONDEO, illas omnes particulas haberi in forma calicis, Matth. 26. *Bibite*, inquit, *ex eo omnes, Hic est enim sanguis, &c.* Ex quo intelligimus illas particulas subintelligi in consecratione panis: eadem enim ratio est vtriusq; formæ. Quid autem absurdi est, si exprimatur perspicuè id, quod alioqui subintelligēdum esset? Vnde Ambrosius etiam lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. illa omnia exprimit, vt in nostra Liturgia exprimuntur.

QVINTO, calumniantur addita illa in forma consecrationis calicis: *Noui, & æterni Testamenti.* Et: *Mysterium fidei;* nam in Euangelio non habetur, nisi *(noui Testamenti.)* RESPONDEO, istas particulas à S. Petro ex traditione haberi; proinde reprehendi non posse: præterea verissimas esse, & ex Scripturis colligi. Nam Testamentum Christi æternum esse ad distinctionem Testamenti veteris, quod fuit temporale, patet ex illo Psal. 109. *Tu es Sacerdos in æternum.* & ex Paulo ex pro-

fesso hoc probante in epist. ad Hebræos, cap. 7. Item mysterium fidei rectè vocari calicē sanguinis Domini, dubium esse non potest, cùm nulla in re alia magis, & frequentius exercenda sit fides reclamantibus omnibus sensibus, quàm in hac.

CAPVT XV.

Mendacia Kemnitij de forma Sacramenti Eucharistiæ.

PRAETER obiectiones notāda sunt etiam aliquot mendacia Kemnitij in hac disputatione de forma consecrationis Eucharistiæ, in 2. parte Exam. Trident. Concilij, sess. 13. cap. 1.

PRIMVM est pagina 336. & 337. Catholicos multum inter se disputare, quæ sint verba, quibus Eucharistia consecranda est: & Concilium Tridentinum noluisse determinare, quæ sint illa verba, cùm à multis id ab eo petitum esset. SED mendacia esse ista crassissima, patet ex omnibus Missalibus, vbi literis magnis, & sæpe rubeis adscribuntur verba consecrationis, vt nemo illa ignorare possit. Nec vllus id à Concilio petiit, neque Concilium id tractauit, quia sciebat rem esse notissimam, & iam antea sufficienter explicatam in Concilio Florentino. Non ignoro Scotum in 4. sentent. distinct. 8. q. 2. artic. 2. quæstionem mouisse, an solis illis verbis: *Hoc est corpus meum*, consecratio perficiatur. Sed idem Scotus affirmat, illa sola ad formæ essentiam pertinere: neque negat omnia, & sola illa recitanda esse in mysterio Eucharistiæ, quæ in Missalibus præscribuntur.

SECVNDVM est eadem pagina 336. vbi dicit, quosdam Theologos docuisse quatuor tantùm verba esse de substantia formæ in consecratione panis, nimirum illa: *Hoc est corpus meum*; sed sanctum Thomam existimasse alia quædam esse necessaria. AT mentitur in caput suum: nam S. Thomas 3. parte q. 78. artic. 2. de forma consecrationis panis in nulla re dissentit ab aliis.

TERTIVM est pag. 337. vbi dicit, Coloniensis in suo Antididagmate, & Lindanum publicè scribere, panem & vinū per sola Christi verba non consecrari, nisi addantur reliquæ preces Canonis Papistici. Hoc etiam esse mendacium patet ex

ipsis auctoribus. Nam in Antididagmate, tit. An sine prece canonica Ecclesiæ consecretur Sacramentum: & in Panoplia Lindani, lib.4. cap. 41. solùm docetur eos non verè consecrare, qui verba Domini solùm recitant in lectione epistolæ ad Corinthios, quod est verissimum, neque à Kemnitio negari solet.

QVARTVM est ibidem, vbi dicit, apud Catholicos dubitari, an ad consecrationem Eucharistiæ sit necessarium altare sacrum, sacræ vestes, sacer minister, & reliqua Papalis Missæ Panoplia. SED Catholici nunquam de his rebus dubitarunt. Omnes enim docent, ad essentiam consecrationis non requiri, nisi materiam, formam, & ministrum: reliqua adhibenda quidem esse, neq; sine peccato omitti posse; tamen ad essentiam non pertinere.

QVINTVM est pag.339. vbi Canonem Missæ ex corrupto, & integro, immò ex multis corruptis consarcinatum mentitur. SED debuisset vel vnum verbulum notare, quod corruptionem aliquam redoleret.

SEXTVM est pag.340. vbi dicit, Lindanum Basilio tribuere Eucharistiæ consecrationem fieri verbis, nõ scriptis. AT Lindanus hoc nõ dicit, vt ex loco notato patet: sed solùm ait veteres Patres non fuisse contentos verbis cõsecrationis, quando sacra faciebant, sed addidisse alia non scripta. Id quod verè exstat apud Basilium lib. de Spiritu sancto, cap.27.

SEPTIMVM est pag.346. vbi dicit, Catholicos existimare per sola verba institutionis nõ posse fieri consecrationem, nisi adhibeantur ea, quæ addita sunt in Canone Missæ. SED & hoc merum mendacium est. Catholici enim requirunt quidem vniuersum Canonem, vt ritè, & sine peccato consecratio fiat; fatẽtur tamen veram esse consecrationem, quæ solis verbis institutionis fieret.

OCTAVVM pag.347. vbi dicit, Proclum quendam fingere Apostolos intra diem Ascensionis, & Pentecostes composuisse Canonem, vt esset forma consecrationis. AT S. Proclus vnus est ex antiquis, & Orthodoxis Patribus; quippe qui paulò post Chrysostomum, Episcopus fuit Constantinopolitanus. Eius exstat libellus de traditione diuinæ Liturgiæ, in quo nõ dicit Apostolos Canonem composuisse ante diem Pentecostes, vt Kemnitius mentitur, quod nec vllo modo verisimile est: sed dicit eos post Ascensionem Domini, antequam diuide-

diuiderentur in varias regiones, totos se ad orationem colligere solitos, & maximè ad sacrificium celebrandum, semper in memoria habentes illud: *Hoc est corpus meum.*

VLTIMVM est ibidem, vbi dicit, Catholicos tribuere consecrationem non solùm recitationi verborum, sed variis sacrificuli gestibus, expansioni manuum, eleuationi, inclinationi ceruicis, conuersioni corporis, libri transpositioni. SED hæ sunt meræ nugæ: nemo enim Catholicorum in his ponit essentiã consecrationis; etsi cæremonias ipsas meritò omnes venerantur.

CAPVT XVI.

De ministro Sacramenti Eucharistiæ.

EXPLICATIS caussis intrinsecis Sacramenti huius, materia videlicet, & forma: sequitur vt de extrinsecis, efficiente, & fine, siue effectu disputemus. Ac de efficiente quidem primaria caussa, nulla controuersia est; constat enim Christum esse, qui & Sacramentum hoc instituit, & primus confecit, & nunc etiam per ministros suos quotidie conficit. De caussa secundaria, id est, de ministro, multa disputata sunt in lib. de Sacramentis in genere, vt, an requiratur fides in ministro, an bonitas, an intentio, & alia id genus, quæ sunt communia ministris omniũ Sacramentorum: tractatum quoque fuit, an ministri Sacramentorum quilibet Christiani sint, an solùm ij, qui certo ritu ad hoc ministerium consecrati sunt. Quare hoc loco id solum tractandum est in particulari, num ad Eucharistiæ consecrationem, requiratur certa ministrorum ordinatio, an verò non requiratur.

Et quidem Ioannes VViclefus in dubium hoc reuocauit teste Thoma VValdensi, tomo 2. de Sacramentis, cap. 7. & 28. Videbatur illi valde mirum, si posset malus Sacerdos consecrare Eucharistiam, & id non posset laicus bonus: non tamen omninò rem definire voluit.

At Lutherus audacior apertissimè rem definiuit: siquidem Lutheri sententia manifestissima est, quemlibet Christianum ex Baptismo potestatem habere Eucharistiam consecrandi, licet officium assumere nemo debeat, nisi legitimè vocatus, excepto casu necessitatis. Id habet Lutherus in libro de Babyl. captiu. cap. de Ordine; in lib. de instituendis ministris ad sena-

tum Pragensem; in libro de Missa abroganda; in lib.de notis Ecclesiæ, & alibi. Quare Lutherus ordinationem ministrorum solùm necessariam putat ob disciplinam, & ordinem Ecclesiæ; esset enim nimia confusio, si quilibet Sacramenta conficere vellet: non autem, quod Sacramẽtum non esset verum, si ab aliquo non ordinato conficeretur. Immò in libro de Missa priuata, & vnctione Sacerdotum, edito anno M.D. XXXIIII. eò vsque progressus est, vt diceret, Sacramentum verum futurum, etiamsi à Diabolo conficeretur.

Ab hac sententia Sacramentarij apertè recesserunt. Etsi enim initiò Zvvinglius Lutherum sequeretur, vt patet ex libro de vera & falsa religione, cap. de aliis Sacramentis; Caluinus tamen non solùm Eucharistiam, sed etiam Baptismum initum esse docet, si ab alio, quàm à publico ministro conficiatur, vt patet ex lib.4. Institutionum, cap.1.§.22. & cap.3.§.10. & cap.15. §. 22. & in antidoto Concilij, sessione 7. canone 10. & idem habet Henricus Bullingerus decade 5. sermone 8. & 9. Quare nihil hoc loco cum Sacramentariis negotium nobis erit.

Porrò Martinus Kemnitius, & alij recentiores Lutherani timidè Lutherum sequuntur: nam etsi idem sentiunt, quod ipse sensit, tamen istam quæstionem vt plurimum dissimulare solent. Nam ab vna parte vident argumenta Catholicorum euidentissima, quæ sine summa impudentia negari nequeunt; ab altera parte non possunt ad Catholicos accedere, quin deserant non solùm suum Prophetam Lutherum, sed etiam duo principia doctrinæ Lutheranæ ab omnibus receptissima: ob quę valde mirandum est, Sacramentarios dissentire in hac re à Lutheranis.

Principia communia hæc sunt. PRIMVM Sacramenta non operari nisi excitando fidem; ex quo principio (in quo omnes omninò conueniunt) euidenter sequitur Sacramentum non pendere ab vlla ministri qualitate. Verba enim Sacramentalia, & signa fidem excitare possunt à quocunque exhibeantur: idem enim verba significant, & significando mouent animum audientis, siue dicantur ab ordinato, siue à non ordinato; immò siue ab homine, siue à dæmone, siue etiam à psittaco vel coruo. Vnde Kemnitius in 2.par. Examinis Concilij, sess.13. cap.1. in fine, Catholicos reprehendit, quod Eucharistiæ consecrationem pendere velint non à sola verborum recitatio-

citatione, sed etiam à consecratione, siue ordinatione personæ recitantis.

SECVNDVM principium est, per ordinationem ministrorum non imprimi vllum characterem, neque dari vllam nouam spiritualem potestatem, sed solum vsum seu officium. Vnde tàm apud Lutheranos quàm apud Caluinistas potest vnus & idem hodie esse minister, cras non minister, siue hodie clericus, cras laicus: dimisso enim officio nulla est inter eos clericorum à laicis distinctio. Ex hoc etiam principio manifestè sequitur, non requiri vllam electionem, vel ordinationem ministrorum, vt verum Sacramentum Eucharistiæ conficiatur; sed tantùm vt ordo, & disciplina seruetur. Quare Lutherani omnes, nisi doctrinam suam destruere ipsi velint, coguntur Lutheri sententiam sequi de potestate consecrandæ Eucharistiæ omnibus Christianis communi.

At Catholica Christi Ecclesia longè aliam ab Apostolis doctrinam accepit, & in hanc vsque diem seruat: semper enim in Ecclesia pro indubitato habitum est, ita necessariam esse Ordinationem sacerdotalem ad Eucharistiam conficiendam, vt sine ea nullo modo confici possit.

Hęc autem veritas probatur, PRIMVM ex verbo Dei. Nam illud Christi, *Hoc facite*, Luc. 22. non est dictum, nisi Apostolis, qui eo mandato ordinati sunt primi sacerdotes noui Testamenti. Id autem probatur hoc modo: Illud, *Hoc facite*, non significat solùm Manducate, & bibite; quod conuenit omnibus Christianis, sed significat Consecrate, sumite, & aliis distribuite, vt me facere vidistis. Ista autem tria nõ possunt conuenire omnibus; ergo illud mandatum non est datum omnibus, sed solùm quibusdam, qui ideò dicuntur Sacerdotes; ergo ceteri nullo modo possunt Eucharistiam consecrare, & si id tentauerint, nihil facient. Nam Sacramenta conficiuntur in persona Christi: quare cui Christus id non commisit, is nihil facere potest.

Probatur maior propositio, PRIMO, ex ipso textu Lucæ. Lucas enim, qui solus inter Euangelistas habet illa verba: *Hoc facite*, non dixerat antea, Accipite, manducate, &c. sed solùm dixerat: *Accepit panem, benedixit, & dedit, dicens; Hoc est corpus meum.* Ergo non retulit Lucas illud: *Hoc facite*, ad actionem solam manducandi, cùm eius ne meminerit quidem; sed retulit ad actionem benedicẽdi, & distribuendi, quas expres-

expressérat, & simul ad actionem manducandi, quia Dominus etiam manducauit, vt est communis sententia, licet in Euangelio non exprimatur. SECVNDO, quia nulla est ratio, cur illud: *Hoc facite*, non debeat referri ad omnia, quę Dominus fecit. TERTIO, quia nisi ad omnia referretur, non haberemus mandatum diuinum in Verbo Dei expressum de consecranda Eucharistia: & proinde nõ posset ab aduersariis consecrari. Ipsi enim contendunt, non debere fieri, nisi id, quod est expressè in diuinis literis mandatum. DENIQVE aduersarij fatentur, illud: *Hoc facite*, referri ad omnes tres actiones, quas Christus fecit, videlicet benedicendi, distribuendi, & sumendi. Lutherus ita docet in lib. de instituendis ministris ad Pragenses, Confessio Augustana cap. de Missa. Caluinus lib. 4. Institut. cap. 15. §. 20. & Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 514. initio disputationis de Communione sub vtraq; specie.

DICET aliquis; Videtur B. Paulus 1. Cor. 11. restringere illud: *Hoc facite*, ad actionem manducãdi, & bibendi; ait enim: *Hoc facite, quotiescunq; bibetis, in meam commemorationem*, ac si dicat, quotiescunq; bibetis, bibite in memoriam passionis meæ. RESPONDEO, non restringit Apostolus, sed exemplum ponit in actione vna; quod etiam facere potuisset de aliis duabus: quare vera sunt verba Pauli, sed non pugnant cum verbis Lucæ magis vniuersalibus.

Probatur nunc minor propositio. PRIMO, si illud mandatum daretur omnibus; tenerentur omnes consecrare, & distribuere: id autem non solùm esset absurdissimum, sed etiam est contra consuetudinem omnium tum Catholicorum, tum hęreticorum. SECVNDO, quia ita semper intellexit hoc mandatum vniuersa Ecclesia, vt ex testimoniis, quæ iam adferemus, perspicuum erit. Neq; obstat, quod S. Thomas 3. p. quęst. 81. art. 11. colligit ex hoc loco esse de iure diuino, vt omnes aliquando sumant Eucharistiam; vbi videtur intellexisse illud: *Hoc facite*, dictum esse omnibus. Nam S. Thomas non vult colligi immediatè, sed mediatè. Quia enim Dominus iubet Apostolis, vt consecrent, sumant, & distribuant; consequenter iubet aliis, vt accipiant de manu Sacerdotum distribuentium. Quibus enim tenerentur Sacerdotes distribuere, simul li tenerentur accipere? Simile est illud, Ioan. vlt. *Pasce oues meas*, vbi mandatur Petro, vt pascat gregem, & consequenter mandatur gregi, vt pastori obediat. Quare idem S. Thomas 3.

pas.

par.quæst.82.art.1.docet,per illud:*Hoc facite*,institutos fuisse à Domino Sacerdotes.

Probatur igitur SECVNDO eadem veritas ex traditione, & consensu totius Ecclesiæ. Ac PRIMVM habemus quatuor generalia Concilia, Nicænum I. canon.14. Lateranense sub Innocentio III.cap.1. Florentinum in Instruct.Armenorum, & Tridentinum sess.22.cap.1.& sess.23.cap.1.& 4.

PRAETEREA sanctos Patres. Nam DIONYSIVS Areopagita cap.5.Eccles.hierar.parte 1. *Nec ipse*,inquit,*Sacerdos erit, nisi Pontificalibus officiis ad hoc fuerit promotus*.IGNATIVS in epist.ad Trallianos,dicit,esse infideli deteriorem eum, qui audet aliquid facere circa altaris ministerium,nisi fuerit Episcopus,aut Presbyter. CLEMENS lib.2.Apostol.constit.cap. 31.*Omnis laicus sine Sacerdote aliquid attentans,frustrà facit*. Et loquitur apertè de sacrificij oblatione. Et lib.8.c.vlt. dicit, CHRISTVM solis Apostolis dixisse: *Hoc facite*.Et deinde per Apostolos ad alios Presbyteros hanc potestatem deriuatam esse.IVSTINVS in Apologia 2.prope finem,dicit solis Apostolis dictum esse:*Hoc facite*. TERTVLLIANVS in lib.de præscript. irridet Marcionistas, quòd apud eos aliqui hodie sint clerici, eras laici, & quòd laicis sacerdotalia munia committantur. Quæ sententia apertissimè etiam Lutheranos nostros confutat: nam apud eos ministri qui sunt, volente Magistratu fiunt laici,immò semper sunt laici. Neque enim veras habent ordinationes, sed solùm iniungitur eis officium prædicandi, & Sacramenta ministrandi sine vera ordinatione: & hoc est (vt Tertullianus dicit) laicis sacerdotalia munia committere.

CYPRIANVS lib.1. epist.2. & 9.& lib.3.epist.25.non solùm docet, non posse Eucharistiam conficere nisi Sacerdotes: sed etiam inde colligebat,non esse apud hęreticos veram Eucharistiam, cùm non sit apud eos verum Sacerdotium. ATHANASIVS in 2.Apologia contra Arianos refert epistolã Synodi Alexandrinæ,in qua Patres probant quendam Hischiram Arianum non potuisse sacro calice vti, nec sacra celebrare, quòd non esset ordinatus à vero Episcopo. BASILIVS li.2.de Baptismo, cap.8. ex professo docet esse quidem omnes Christianos Sacerdotes,largo quodam modo,quia omnes offerre debent spirituales hostias operum bonorum: at propriè non esse nisi eos,qui ad hoc ordinati sunt,&c.EPIPHANIVS hæres.79. Collyridianorum, docet, solos Apostolos à Christo

ordi-

ordinatos ministros Eucharistiæ; & deinde ab Apostolis alios Episcopos, & Presbyteros: ceteris autem laicis, & maximè fœminis, adeò hoc non licuisse vnquam, vt ne ipsi quidem B. Virgini fuerit concessum. CHRYSOSTOMVS non rarò scribit, ob hanc vnam eximiam potestatē consecrandæ Eucharistiæ, Angelos à sacerdotibus superari. Vide lib.3. & 6. de sacerdotio, & homil.51. & 83. in Matth. & homil.60. ad populum Antiochenum. HIERONYMVS frequenter hoc asserit, non posse nisi Episcopos, & Presbyteros Eucharistiam conficere. In lib. contra Luciferianos docet, Hilarium quendam, quia solùm Diaconus erat, non potuisse Eucharistiam consecrare, neque clericos ordinare: & in epist.1. ad Heliodorum, & 85. ad Eustrium, illo potissimo argumento Diaconorum quorundam superbiam comprimit, & Presbyteris longè inferiores esse demonstrat, quòd nō habeant potestatem consecrandi Eucharistiam, quam Presbyteri habent.

De AMBROSIO scribit Theodoretus lib.5. historiæ, cap. 17. dixisse eum Theodosio: *Purpura Imperatores facit, non sacerdotes*, & in libro de dignitate sacerdotali, cap.2. anteponit idem Ambrosius sacerdotalē potestatem Regiæ. Quod etiam facit Nazianzenus in oratione ad populum timore perculsum, & Chrysostomus homil.4. in cap.6. Isaiæ. Quod etiam reipsa docuit S. Martinus cum in conuiuio Imperatoris antepositit presbyterum suum Imperatori, vt in eius vita scribit Sulpitius. At si sacerdotalis potestas communis esset omnibus Christianis, vt aduersarij dicunt, cùm Regia non sit omnibus communis, multò inferiores essent Regibus sacerdotes. Vide etiam Paulinum epist.4. ad Amandum, Isichium lib.2. in Leuiticum, cap.8. Deinq; Augustinum lib.20. de ciuit. Dei, cap.10. vbi distinguit sacerdotes spirituales, & impropriè dictos ab Episcopis, & Presbyteris, qui propriè dicuntur sacerdotes.

His ACCEDIT, quod nullum proferri potest exemplum antiquitatis, quo probetur in aliquo casu Diaconum, aut laicum consecrasse Eucharistiam, sicut exempla non pauca proferuntur, quibus ostenditur in certis casibus Diaconos, immò & laicos baptizasse. Constat enim ex cap.8. Actor. Philippum Diaconum baptizasse: ex Ruffino lib.1. historiæ, cap. 14. constat ratum fuisse Baptismum, quem Athanasius laicus, & puer contulerat. At de Eucharistia nullum tale exemplum

proferri

proferri potest: sed contrà in summis etiam necessitatibus constat Catholicos caruisse potius Eucharistia, quàm vt eam non sacerdos conficere auderet. Scribit THEODORETVS lib.4.historiæ, cap.12. cùm Valens Imperator Arianus omnes sacerdotes passim è suis sedibus exturbaret, zelo Dei motum Eusebium Episcopum Samosatenum militari habitu peragrasse illa omnia loca, & clàm ordinasse in variis locis Presbyteros, & Diaconos, vt populi Sacramentis non carerent. AVGVSTINVS in epist.180.ad Honoratum, scribit tempore belli non debere deseri plebes à clericis, etiamsi periculum vitæ immineat: ne desint, qui Sacramenta ministrent, sine quibus non euitatur mors æterna. Scribit quoq; EPIPHANIVS in epist. ad Ioannem Hierosolymitanum, se necessitate compulsum ordinasse presbyterum quendam in Monasterio sancti Hieronymi, quòd duo presbyteri, qui in eo monasterio erant, ob nimiam humilitatem Eucharistiam conficere non auderent. Ex quibus exemplis manifestè colligitur, falsum esse, quod Lutherus docet, posse in certis casibus quoscunque homines consecrare Eucharistiam.

His ADDE antiquissimos Ecclesiæ ritus. Nam PRIMO, imperabatur omnibus altaris ministris perpetua continentia, idque ex Apostolorum doctrina, vt habet Concilium II. Carthaginense, can.2.

SECVNDO prohibebantur laici tangere, vel seruare sacra vasa, vbi conficitur Eucharistia: vt præter alia testimonia, patet ex epistola Synodi Alexandrinæ in Apologia 2. Athanasij contra Arianos, vbi probant calicem quendam non fuisse sacrum, quia seruabatur in domo laici hominis. Et Nazianzenus in oratione contra Arianos, & de seipso, mysterij vasa populo ad tangendum prohibita esse dicit.

CAPVT XVII.

De effectu Eucharistiæ, & de præparatione ad Communionem: sententiæ hæreticorum.

QVAESTIO de effectu Eucharistiæ adeò coniuncta est cum quæstione de præparatione ad Communionem, præsertim ex sententia aduersariorum, vt nullo modo separari queant. Nos igitur

PRIMVM

PRIMVM fideliter referemus quid aduersarij de vtraq; quæstione sentiant. DEINDE explicabimus, & probabimus veritatem. TERTIO soluemus eorum obiectiones. QVARTO addemus aliquid de præparatione minus principali.

Quod igitur ad PRIMVM attinet, Lutherus nouorum paradoxorum in perniciem multorum millium animarum seminator, tria docuit. PRIMO, effectum primarium Sacramenti Eucharistię esse remissionem mortalium peccatorum. SECVNDO, non requiri ad dignam pręparationem Communionis, vt quis non sit sibi conscius peccati mortalis, immò quò plurium, & maiorum sibi conscius est, eò esse aptiorem ad Eucharistiam. TERTIO, ad præparationem Eucharistiæ non requiri, vt quis per confessionem, & pœnitentiam à peccatis iustificetur, sed satis esse fidem, qua certò credat sibi in eo Sacramento omnia peccata esse remittenda.

Hanc esse Lutheri sententiam patet ex multis eius testimoniis. In concione de digna præparatione ad Sacramentum Eucharistiæ, habita anno M.D.XVIII. *Optima*, inquit, *dispositio est, non nisi ea, qua pessimè es dispositus, & è contrario, tunc pessimè es dispositus, quando optimè es dispositus.* Et probat, quia Christus etiam in hoc Sacramento non venit vocare iustos, sed peccatores: & ibidem suadet pœnitentiam non agere ante Communionem, sed postea. Ibidem dicit esse perniciosum errorem, si quis accedat nixus ea fiducia, quòd sit confessus, & quòd non sit sibi conscius peccati, & quod orationes, & alia præmiserit. Hos enim omnes dicit, in iudicium accipere corpus Domini, quia his præparationibus non fiunt puri, sed magis polluuntur; fiunt autem puri per fidem, quam dicit esse solam, & summam dispositionem. Similia habet in concione de Confessione & Eucharistia, habita anno M.D. XIX. vbi dicit, illum esse aptissimum ad Communionem, qui in fœda crimina prolapsus est, quæ malè afficiunt animum. In lib. de captiu. Babyl. cap. de Eucharistia, edito anno M.D. XX. *Concludimus*, inquit, *ex omnibus his, quibusnam Missa parata sit, & qui dignè communicent; nempe soli illi, qui tristes, afflictas, perturbatas, confusas, & erroneas habent conscientias. Nam verbum diuinæ promissionis huius Sacramenti, cùm exhibeat remissionem peccatorum, securè accedit, quicunque peccatorum suorum vexatur, sine morsu, sine titillatione.*

Est

Est autem hîc obiter NOTANDVM, intra paucas lineas apertissimam contradictionem inueniri in verbis Lutheri: nam paulò infra, id est, in vltimis verbis illius capitis, sic habet: *Fides sola est pax conscientiæ, infidelitas sola, turbatio conscientiæ.* Hæc ille. & tamen ibidem in medio sententiarum allegatarũ, hortatur Christianos, vt cum fide indubitata accedant. Quæ sanè nullo modo cohærent. Nam si illi soli dignè accedunt, qui habent turbatam conscientiam, & sola infidelitas turbatio conscientiæ est; ergo soli illi dignè accedunt, qui carent fide; qui enim fidem habent, pacatam (vt ipse dicit) conscientiam habent, non perturbatam. Viderit ergo ipse, quomodo & cum fide, & cum infidelitate, cum pacata, & cum turbata conscientia accedendum sit.

In libro de abroganda Missa, edito anno XXI. docet, furorem esse præparatoriis confessionibus, & orationibus se mundos reddere ante Communionem, cùm non debeant accedere, nisi qui egent remissione peccatorum. In tractatu de Communione populi, edito anno M. D. XXIII. docet, non debere admitti ad Communionem, nisi eos, qui dicunt se accedere, quia vexantur conscientia peccati mortalis. Quo testimonio Lutherus B. Virginem, & omnes Apostolos post acceptum Spiritum sanctum excommunicauit: neque enim isti dicere poterant, se vexari conscientia peccati mortalis. In serm. de Eucharistia, habito anno M. D. XXVI. dicit, illum esse aptissimum ad communicandum, qui antè & retrò est peccatis contaminatissimus: & sine peccatis mortalibus nullum debere accedere. Denique similia habet in lib. contra articulos Louanienses, edito anno M. D. XLV. paulò ante vitæ ipsius finem. Atque hæc de Lutheri sententia.

Martinus Kemnitius in secunda parte Examinis, sessione 13. cap. 2. & 7. admittit, & propugnat pro viribus primum Lutheri pronunciatum, effectum primarium Eucharistiæ esse remissionem peccatorum mortalium. Alia duo non solùm non apertè affirmat, sed potius contrarium, saltem quoad modum loquendi, docet. Vult enim requiri ad dignam præparationem Eucharistiæ pœnitentiam, & propositum non peccandi: & addit etiam apud suos in more positum esse, vt prius examinentur, & absoluantur, qui accessuri sunt ad Communionem. Quod habetur quoque in Confessione Augustana, cap. de Confessione, & cap. de Missa, vbi dicũt, nemi-

nem se admittere ad Communionem, nisi antea discussum, & absolutum.

SED (vt mox videbimus) doctrina ista Kemnitij ipsa secum pugnat: nec enim vllo modo ista cohærere possunt, vt Eucharistia accipiatur ad remissionem mortalium peccatorum, & tamen nemo accedere permittatur, nisi prius à peccatis fuerit absolutus.

Addit Kemnitius, se non negare alios esse etiam effectus Eucharistiæ, vt quod animā nutriat, roboret, & omnia Christi bona illi communicet: & inde queritur de Concilio Tridentino, quod can.5. damnet Lutheranos, quasi sentiant, nullum esse alium effectum Communionis, nisi remissionem peccatorum.

SED immeritò Kemnitius conqueritur. Nam Concilium can.5. neque Lutheranos nominat; & sub distinctione loquitur: Hæc enim sunt verba Concilij: *Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ esse remissionem peccatorũ, vel ex ea non alios effectus prouenire, anathema sit.* Cùm igitur Kemnitius solam priorem partem huius canonis contra se esse fateatur, accipiat quod suum est, & reliquum dimittat aliis.

Multa præterea pro more suo mendacia admisceet Kemnitius, quæ longum esset referre. Vnum tantùm quàm breuissimè annotabo, quod est in Examine cap.2. pag.359. vbi dicit Catholicos ita diuidere gratiam iustificationis inter Missæ sacrificium, & sumptionem Eucharistiæ, vt Missæ sacrificio tribuant ex opere operato remissionem peccatorum mortalium sine vllo negotio vel periculo peccatoris, cui fit illa remissio: sumptioni Eucharistiæ tribuant solùm remissionem venialium, & eam non sine magno periculo sumentis, qui nisi purus accesserit, in iudicium sumet. Atque hinc fieri dicit, vt homines apud Catholicos retrahantur à Communione, & alliciantur ad emendas Missas.

SED hoc impudentissimum est mendacium. Nullus enim Catholicorum vnquam scripsit, sacrificium Missæ ex opere operato remittere peccata mortalia sine vllo negotio peccatoris, nec vllus in Ecclesia est vsus petendi, nedum emendi Missas pro remissione peccatorum. Immò multò amplius tribuimus sumptioni Eucharistiæ, quam dicimus ex opere operato conferre gratiam gratum facientem; quàm sacrificio

Missæ,

Missę, vt pro peccatore aliquo offertur, quod solum docemus impetrare peccatori aliquod speciale auxilium, quo is paulatim ad mentem redeat, & non sine vllo negotio, vt Kemnitius mentitur, sed per veram contritionem, confessionem, & satisfactionem ad remissionem peccatorum tandem perueniat.

Ioannes Caluinus lib.4. Instit. cap.17. §.40.41. & 42. multa dicit, quæ videntur inter se omninò pugnare, & ob quæ non eodem modo ab omnibus accipitur Caluini sententia. Nam §.40. sic ait: *Cibus hic spiritualis, si in animam inciderit malitia, nequitiaque pollutam, maiore illam ruina præcipitat.* Hęc ille. Vbi videtur negare, quod Lutherani dicunt, per Eucharistiam remitti peccata mortalia, & requirere cum Catholicis, vt homo antè per pœnitentiam iustificetur, quàm ad Sacramentum accedat. Præterea §.42. dicit requiri fidem, & charitatem ad dignam sumptionem Eucharistiæ, & reprehendit quosdam, quòd requirant fidem, & charitatem nimis perfectam, & absolutam, cui nihil addi potest: quos dicit errare nõ in re, sed in modo. Itaq; in his duobus locis videtur Caluinus cum Catholicis sentire. Quos autem reprehendit Caluinus, quòd requirant perfectissimam fidem, & charitatem, ij non sunt Catholici, sed Anabaptistæ. Nam de Anabaptistis refert Augustinus Marloratus in expositione, quam ex variis scriptoribus collegit in cap.11. prioris ad Corinth. eos ante Communionem protestari, se habere tantam charitatem, quantam habuit Christus in cruce pendens.

Porrò idem Caluinus, §.41. apertè Catholicos reprehendit, quod requirant ad dignam præparationem, vt homo sit in statu gratiæ: & in statu gratiæ esse definiant, purum, ac purgatum esse ab omni peccato. Et §.42. apertissimè testatur, Eucharistiam remittere peccata mortalia, & nisi peccata adsint, frustrà sumi, vt Lutherus dicebat: *Meminerimus*, inquit, *has sacras epulas ægrotis esse pharmacum, peccatoribus solatium, pauperibus largitionem; quæ sanis, iustis, & diuitibus, si qui reperiri possent, nullum adferrent operæ preciũ.* Et infrà: *Cùm in vitam detur, intelligimus nos sine ipso in nobis planè mortuos esse.* Hæc ille.

Quæ duo Caluini pronunciata secundum veram Theologiam inter se manifestè pugnant. Nam animam non esse pollutam nequitia, & habere fidem, & charitatem; quæ in primo

pronunciato Caluinus requirit, hominem sine dubio iustum, viuum, & sanum constituunt: & tamen in secundo pronunciato requirit idem Caluinus, vt homo non sit iustus, sed peccator; non sanus, sed ægrotus; non viuus, sed mortuus; & aliqui nihil ei prodesse dicit Eucharistiam. Sed quamuis hæc inter se pugnent, secundum principia veræ Theologiæ: tamen secundum principia ipsius aliquo modo cohęrent. Nam cum dicit, animam non debere esse pollutam, sed fide & charitate præditam, significat, vt ipse se exponit, nõ debere habere propositum peccandi, seu perseuerãdi in peccato, sed desiderium potius bene viuendi, & fiduciam remissionis. Quare simul erit homo immundus, & mortuus, quia reuera peccata mortalia habet; & erit tamen non immundus, quia non habet affectum, nec propositum permanendi in illis.

Iam verò Catholica Ecclesia in Concilio Tridentino, sess. 13. cap. 2. & 7. & can. 5. & 11. duo docet. PRIMO, effectum Eucharistiæ præcipuum non esse remissionem peccatorum mortalium, sed nutritionem animæ, & præseruationẽ à peccatis, & alia quæ sequuntur ex augmento gratiæ, & charitatis, quam secum adfert hoc Sacramentum. SECVNDO docet, præparationem ad Eucharistiam non esse solam fidem, sed veram penitentiam, & confessionem peccatorum, si quis post Baptismum in peccata mortalia lapsus sit.

Et quia de aliis effectibus Eucharistiæ conueniunt nobiscum aduersarij, vt Kemnitius fatetur, tota quæstio ad hunc vnum articulum reuocatur; Vtrum Sacramentum Eucharistiæ exhibeat remissionem peccatorum mortalium, quorum homo conscientiam habet: siue (& est idem) Vtrum ad dignè communicandum requiratur, vt homo nõ habeat conscientiam peccati mortalis. Catholici enim omnes docẽt, Eucharistiam non remittere eiusmodi peccata, quorum homo conscientiam habet, & ideò requiri vt antea purgentur. Hæretici autem contrariũ sentiunt: nec possunt aliter sentire, si sequi velint principia suæ doctrinæ. Nam illi non agnoscunt aliam iustificationem, quàm remissionem peccatorum: non enim volunt infundi gratiam, quæ hominem reipsa iustum coram Deo, vel iustiorem efficiat. Volunt autem Sacramenta omnia esse instrumenta iustificationis; quare coguntur dicere, Sacramenta omnia remittere peccata, eumq; esse proprium illorum effectum.

CAPVT

CAPVT XVIII.

Indignè sumere Eucharistiam omnes illos, qui accedunt cum conscientia peccati mortalis.

ESSE autem verissimam Ecclesiæ Catholicæ sententiam, probatur PRIMO ex cap.6.Ioan. Nam in eo capite etiamsi negent aduersarij, tractari de Sacramento Eucharistiæ, quod ad symbola attinet, tamen concedunt agi de spirituali manducatione, & etiam de fructu, seu effectu Eucharistiæ. Dicunt enim in eo capite tractari in genere de manducatione corporis Domini, quæ & in Sacramento, & extra Sacramentum fieri potest: sed postea Matth.26.Dominum addidisse symbola. In hoc igitur capite nusquam docetur, Eucharistiam institutam esse ad peccata remittenda, sed tantùm ad vitam spiritualem conseruandam, & augendam, vt patet ex cap.6.Ioan. vbi nusquam dicitur; Qui manducat hunc panem, resurget à peccatis, vel viuere incipiet, sed dicitur: *Non esuriet, non morietur, viuet in æternum, in me manet, & ego in eo*, & similia. Quare aduersarij si verum fateri velint, id quod docent, non ideò docent, quia in verbo Dei habeatur, sed quia necessariò sequitur ex doctrina Lutheri.

SECVNDO probatur ex illis verbis eiusdem capitis: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Ex quo loco discimus propriam rationem huius Sacramenti esse, vt sit cibus spiritualis. Quod etiam apertè clamat tum externa species panis, & vini; tum actio per quam nobis applicatur, quæ est manducatio, & potatio. At absurdissimum est cibum, & potum dare mortuis, cùm inde non magis nutriri possint, quàm si lapides essent.

Quare ineptè argumentatur Caluinus lib.4. Institut.cap. 17.§.42.vbi probat Eucharistiam nullum adferre emolumentum sanis, & iustis; quia est cibus quidam, & sine cibo homines tabescunt, & deficiunt. Nam quòd sine cibo homines tabescant, non id efficit, vt cibus non debeat dari nisi ægrotis, sed vt debeat dari sanis, ne ægrotent: sanis enim periculum imminet ægrotandi, & tabescendi; alioqui homines corporaliter sani, non deberent corporaliter manducare. Denique etiamsi cibus non daretur nisi ægrotis, tamen nunquam pro-

babit Caluinus, debere dari mortuis: non igitur dari debet illis, qui sciuntur mortui esse Deo.

TERTIO probatur ex figuris, & similitudinibus diuinæ Scripturæ. Nam INPRIMIS agnus Paschalis, qui erat figura euidentissima Sacramenti huius, non poterat edi, nisi ab hominibus purificatis, & mundis: & potius permittebat Deus, vt aliqui differrent in alterum mensem manducationem agni Paschalis, quàm vt non purificati manducarent, Numer. 9. & 2. Paralip. 30. DEINDE panes propositionis, qui etiam erant figura Eucharistiæ, non nisi à mundis edi poterant, vt patet 1. Reg. 21. DENIQVE quicunque aliqua immunditia polluto edebat de carne sacrificiorum, peribat anima eius de populo suo, Leuit. 22.

DEINDE in Testamento nouo Ioan. 13. Dominus lauat pedes discipulorum, antequam eis Sacramentum edendum porrigat, & Matth. 22. seuerissimè punitur, qui ad conuiuium Regium sine veste nuptiali intrare præsumpsit. DENIQVE Luc. 15. Filius prodigus, prius patri reconciliatur, & vestimentis, & annulo ornatur, & tum demùm ad vitulum saginatum edendum admittitur.

QVARTO probatur ex cap. 10. prioris ad Cor. vbi dicitur *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus.* Hinc enim intelligimus hoc Sacramentum non prodesse nisi membris vnitis cum capite & aliis membris, & de eodem spiritu viuentibus, vt declarat Augustinus tractat. 26. in Ioan & hoc idem testatur externum symbolum panis & vini, quæ fiunt ex multis granis, vel vuis in vnam rem coëuntibus. At qui sunt in peccato mortali, ij nõ sunt membra viua Christi, & Ecclesiæ, neq; viuunt de spiritu Christi; ergo nihil eis Sacramentum prodest; immò nocet potius, quia mentiuntur eo signo, se esse id, quod non sunt.

QVINTO probatur ex verbis S. Pauli 1. Corinth. 11. *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit.* Hunc locum aduersarij mirè deprauant; omnia enim referunt ad probationem, nunquidem habeamus.

Petrus Martyr in comment. illius loci, facit tres gradus indignè accedentium. PRIMVM eorum, qui planè sunt ἀθεοι, & nihil credunt. SECVNDVM eorum, qui habent fidem historicam, sed nihil curant de pœnitentia, & proposito emendandæ

dandæ vitæ:atque hos omnes,quia carent vera fide iustificante, in iudicium æternæ mortis sumere Sacramentum. TERTIVM eorum, qui sunt ornati vera fide, & tamen remissiùs, & negligentiùs viuunt;& hos dicit vtiliter accipere,non in iudicium, & damnationem æternã, sed tantùm in iudicium temporalis castigationis, de quibus idem Apostolus dicit: *Dum iudicamur autem à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.* Pari ratione Kemnitius, & alij, omnia exponunt de fide,seu fiducia erga promissiones.

SED longè abertant à scopo B.Pauli. Siquidem Apostolus non reprehendit Corinthios,quòd nihil crederent,aut quòd tantùm historicam fidem haberent, aut quòd non satis fiderent promissis Dei,aut denique quòd non haberent propositum vitæ mutandæ: nihil enim horum in toto illo capite inueniri poterit. Sed reprehendit Corinthios, quòd quidam ex eis ditiores adferrent in Ecclesiam sumptuosam cœnã, quam sumerent post Communionem mysteriorum,& eam seorsim ab aliis,maximè pauperibus,absumerent: in quo multis modis peccabant. Nam &Christi corpus iniuria afficiebant,dum cum illo miscerent alios cibos, vt notat Augustinus epist.118. cap.3.& proximum offendebant, & Ecclesiam ipsam scandalizabant, dum ipsi lautè conuiuarentur, pauperibus videntibus, & esurientibus: & denique peccabant intemperantiæ & crapulę vitio.Id patet ex verbis Apostoli,qui hæc sola vitia reprehendit: *Alius,* inquit, *esurit, alius ebrius est,* &; *Nunquid domos non habetis ad manducandum,& bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis,& confunditis eos,qui non habent?* Et in fine concludit:*Itaque fratres mei,cùm conuenitis,inuicem exspectate,si quis esurit,domi manducet,vt non in iudicium decidatis.* Cùm ergo B.Paulus solùm peccata quædam circa mores reprehenderit in Corinthiis;cùm addit: *Probet seipsum homo,& sic de pane illo edat:* nihil aliud monere censendus est, nisi vt quisque videat, an habeat conscientiam eiusmodi, vel aliorum peccatorum: qui enim cum conscientia peccati accedit, iudicium sibi manducat, & bibit.

DEINDE probatur hoc idem ex traditione, & consensu Patrum. Ac primùm in Græcis Liturgiis clamat Diaconus: *Sancta sanctis;* quibus verbis non arcentur soli Catechumeni,vt perperam exponit Kemnitius in 2.p.Examinis,pag.506. sess.13. cap.7. sed omnes peccatores, vt rectè exponit Chrysostomus

stomus homil.61.ad populum Antiochenum. IVSTINVS in Apologia 2.prope finem: *Porrò*, inquit, *alimentum hoc apud nos appellatur Eucharistia, quòd nulli alij participare licitum est, quàm veram esse doctrinam nostram credenti, & lauacro propter remissionem peccatorum, & regenerationem ablutis, & ita vt Christus tradidit, viuenti.* CYPRIANVS lib.3.epist. 14.reprehendens quosdam, qui admittebant ad Eucharistiam peccatores nondum absolutos: *Nondum*, inquit, *pœnitentia acta, nondum exomologesi, nondum manu eis ab Episcopo, & clero imposita, Eucharistia illis datur, cùm scriptum sit; Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini.* Similia habet in epist.15.&16.& in toto lib. de lapsis, vbi & verbis, & exemplis ostendit, quàm perniciosum sit ad Eucharistiam accedere cum conscientia peccati læthalis. BASILIVS ex professo de hac re agit lib.2.de Baptismo, cap.3.cuius capituli titulus est: *An tutum sit, si quis non repurgatus ab omni inquinamento carnis, & spiritus, edat corpus Domini.* AMBROSIVS lib.6.in Lucam, cap.37.exponens cap.9. *Vbique*, inquit, *mysterij ordo seruatur, vt prius per remissionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur; postea alimonia mensæ cœlestis exuberet.* Et lib.7.cap.66.in comment.cap.15.Luc.exponens parabolam de filio prodigo, affirmat non debere vllum ad Eucharistiam accedere, nisi signaculum iustitiæ custodierit, vel receperit. Deinde etiam facto idem probauit, cùm Theodosium Imperatorem non admisit post cædem quandam factam Thessalonicæ, ad Communionem, nisi publica pœnitentia peracta, & peccato planè purgato. Cuius rei meminit ipse in epist.28. ad Theodosium, vbi hortatur illum ad pœnitentiam; & in oratione de obitu eius, vbi eius pœnitentiam laudat. Scribit etiam totam historiam Theodoretus lib.5.cap.17.& Sozomenus lib.7.cap.24.& Paulinus in vita B.Ambrosij.

HIERONYMVS in commen.cap.1.ad Titum, ex figura panis propositionis probat summam puritatem requiri in his, qui ad Eucharistiam accedunt. CHRYSOSTOMVS nihil sæpius repetit, quàm puros, & purgatos esse debere, qui ad Eucharistiam accedunt, idque multis & argumentis, & exemplis probat, homil.30. in Genesim, homil.83.in Matthæum, homil.45. in Ioannem, homil.24. in priorem ad Corinthios, homil.3.in epistolā ad Ephesios, in quo vltimo loco fusissimè

vndique

vndique desumptis argumentis probat purissimam animam esse debere, quæ ad Sacramentum hoc accedat: *Cum tali*, inquit, *puritate accede semper, sine hac ne præsumas vnquam. Regem vtiq; non audeas osculari, si quidem os tuum olet graviter, & Regem cœlorum impudens oscularis anima tua vitiis olente, &c.* AVGVSTINVS tract. 26. in Ioan. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate.*

Denique vide Leonem serm. 2. de Resurrectione, Cyrillum lib. 4. in Ioannem, cap. 17. Isichium lib. 7. in Leuiticum, cap. 16. Gregorium lib. 2. cap. 1. in lib. 1. Regum, & Bernardum in sermone de cœna Domini.

POSTREMO accedant etiam rationes. PRIMA ratio. Sacramentum Eucharistiæ diuersum est à Sacramento Baptismi, & à Sacramentis ceteris; ergo finem proximum, siue effectum proprium habere debet diuersum à fine, & effectu aliorum Sacramentorum. Sed alia Sacramenta habent pro fine, seu effectu remissionem peccatorũ; igitur Eucharistia alium finem, seu effectum proprium habere debet, quàm remissionem peccatorum.

Et quidem apud Lutheranos illos, qui tria Sacramẽta admittunt, Baptismum, Eucharistiam, & Absolutionem, argumentum nostrum euidenter concludit. Nam Baptismus habet pro fine proximo remissionem originalis peccati, & aliorum, quæ cum illo adiuncta inueniuntur, vnde regeneratio propriè vocatur, & ablutio. Absolutio habet pro fine proximo remissionem peccatorum cõmissorum post Baptismum: quare Eucharistia, si Sacramentum est, & ab illis duobus diuersum, alium finem debet habere, quàm remissionem peccatorum. Apud Caluinistas autem, & alios Lutheranos, qui non agnoscũt nisi duo Sacramenta, idem argumentum paulò aliter fieri potest. Nam ipsi loco Sacramenti Absolutionis Baptismum substituunt; dicunt enim Baptismum sufficere ad peccata delenda vsque ad finem vitæ: per memoriam enim Baptismi semel accepti, omnia peccata deleri putant. Quod si ita est, quorsum opus fuit Sacramentum Eucharistiæ instituere ad peccata delenda?

SECVNDA ratio sumitur ex consuetudine Ecclesiæ antiquissima, Eucharistiam dandi Neophytis immediatè post Baptismum, vt patet tum ex Ambrosio, in libro de iis, qui initiãtur mysteriis, & ex catechesibus mystagogicis Cyrilli Hie-

rosolymitani; tum ex ipso vsu Ecclesiæ, qui adhuc viget. Sitq; per Baptismum homines ita abluuntur ab omnibus peccatis, vt sancti, & immaculati dici possint, iuxta illud Apostoli 1. Corinth. 6. *Abluti estis, iustificati estis, sanctificati estis*; certè Eucharistia immediatè superueniens post Baptismum, non inuenit peccata, quæ tollat: nõ igitur est effectus eius primarius remittere peccata.

TERTIA ratio. Semper in Ecclesia consuetudo fuit arcendi à Communione Catechumenos, energumenos, & pœnitentes, id est, eos, qui pœnitentiam agunt, sed nondum absoluti, & reconciliati sunt. Id patet; tum ex Chrysostomo, hom. 60. & 61. ad populum; tum ex vsu Ecclesiæ; tum ex antiquis Conciliis, vt Ancyrano can. 4. 5. 6. & 7. Nicæno I. can. 11. & 12. Elibertino in singulis ferè canonibus, & aliis multis: pleni etiam sunt tomi Conciliorum, eiusmodi decretis. At si Eucharistia nihil est aliud nisi pharmacum ægrotorum, & solatium peccatorum (vt Caluinus dicit) & si eius effectus primarius est (vt Lutherus, & Kemnitius volunt) remittere peccata; quare Catechumeni, & pœnitentes isto pharmaco fraudantur? quare non datur eis dum ægrotant, sed solùm, quando per Baptismum, vel reconciliationem sanati sunt?

Nec respondere possunt, Catechumenos, & pœnitentes non esse idoneos ad Communionem, quòd careant fide, vel proposito mutandæ vitæ, vel etiam pœnitentia, quæ sola aduersarij requirunt. Nam multi Catechumeni, & multi pœnitentes ista omnia habent: & non admittuntur ad Communionem, nisi prius per Baptismum Catechumeni, & pœnitentes per Absolutionem à peccatis soluantur. Effectus igitur Eucharistiæ non est tollere peccata mortalia, & vera præparatio ad Eucharistiam, est, à peccatis planè absolutum & purgatum esse.

QVARTA ratio sumitur ex doctrina, & consuetudine aduersariorum. Nam omnes fatentur ante Communionem requiri fidem; & aliqui eorum requirunt etiam pœnitentiam, & aliqui quoq; Absolutionem, vt suprà ostendimus. At fides etiam sola iustificat, apud Lutheranos; & multò magis pœnitentia cum fide; & maximè omnium, Absolutio cum fide & pœnitentia, quia tunc annunciatur remissio peccatorum ex verbo Dei, & fide apprehenditur. Quid igitur faciet Eucharistia? certè peccata inuenit sublata, & purgata.

Ad hoc

Ad hoc argumentum respondere conatur Kemnitius, sed quò magis se expedire nititur, eò se magis impedit, & inuoluit. Tres solutiones adhibet. PRIMA est in Examine, cap.2. pag.361.vbi dicit, remissionem peccatorum non esse in anima, sicut colorem in subiecto, ita vt hæreat immobiliter, & ideò opus esse perpetuo, & quotidiano exercitio fidei; immò nullum esse momentum, quo non oporteat per fidem apprehendere Christum, & remissionem peccatorum, si eam retinere volumus. Quare licet per fidem & pœnitentiam acquiratur remissio peccatorum, tamen per fidem in vsu Sacramẽti acquiri etiam remissionem peccatorum.

Hæc solutio ineptissima est. Nam vel vult Kemnitius remissionem peccatorum, non durare nisi quamdiu actus fidei durat: vel vult aliquãtulum quidem permanere, & hærere, sed non diu. Si dicat primum, vt reuera indicant eius verba, nihil vaquam dictum fuit absurdius. Nam tunc sequeretur, eos, qui desinunt actu credere, sine vlla sua culpa iterum recidere in omnia sua peccata; & qui dormiunt, semper esse peccatores; & qui moriuntur sine vsu rationis, quod plerisque contingit, non posse vllo modo saluari. Deinde esto ita sit, quid opus est Eucharistia? nónne facilius actu fidei repetito retinebitur remissio peccatorum? Si verò dicat hærere aliquandiu, sed non longo tempore remissionem peccatorum, tunc argumentum nostrum manet in suo robore. Nam poterit contingere, vt post actum fidei, & acceptam per eum iustificationem, cõtinuò sumatur Eucharistia, permanente adhuc remissione peccatorum accepta; non igitur tunc Eucharistia peccata remittet.

SECVNDA solutio habetur ibidem; dicit enim Kemnitius in tentationibus sæpe angi mentem, ac dubitare, an sibi peccata remittantur: & quia promissio verbi Dei loquitur in genere, non in particulari isti, aut illi, ideò additur Sacramẽtum Eucharistiæ, quæ in particulari applicat promissionem, & eo modo fidem iustificantem excitat.

Hæc solutio peior est, quàm superior. Nam INPRIMIS si quid valeret, solùm probaret Eucharistiam remittere peccata iis, qui ex sola promissione verbi Dei non potuerunt fidem concipere: aliis autem qui fidem ex promissione verbi Dei concipiunt, nihil prodesse. DEINDE, si Eucharistia non requiritur, nisi ad applicandam in particulari promissionem,

planè

planè ſuperuacanea eſt. Nam applicatio illa fit ante Communionem per Abſolutionem, quam Kemnitius dicit laudabiliter ſeruari in ſua Eccleſia: & præterea poteſt fieri facilius per memoriam Baptiſmi. DENIQVE, aut fidem habent homines ante Communionem, vel non habent. Si habent; ergo ſunt iuſtificati à peccatis omnibus: ſi non habent, ergo indignè accedunt, quia ſine præparatione neceſſaria accedunt. Quare quidquid dicatur, Euchariſtia aut peccata non inuenit, quæ remittat, aut ſi inuenit, ea non tollit, ſed auget, cùm indignè ſumatur.

TERTIA ſolutio habetur in Examine, cap.7. pag.499. dicit enim Euchariſtiam dari in teſtificationem, & obſignationem remiſſionis peccatorum, vt certiores efficiamur gratiam iam acceptæ.

Sed hæc ſolutio eſt teſtificatio victoriæ Catholicorum. Nam ſi Euchariſtia ſolùm obſignat remiſſionem peccatorum iam acceptam; ergo non illam exhibet, ſed præſupponit; ergo non licet cum peccati conſcientia ad Sacramentum accedere.

CAPVT XIX.

Soluuntur obiectiones aduerſariorum.

NVNC argumenta aduerſariorum diſſoluēda ſunt. Ac PRIMVM Lutherus illo argumento vtitur, quod Chriſtus dixerit: *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores:* & quod dum hîc in terris viueret, ſeſe tangendum omnibus exhibuerit, etiam peccatoribus.

RESPONDEO; Chriſtus cùm primùm ad ſe vocat, peccatores vocat: nulli enim ſine ipſo iuſti eſſe poſſunt. At quos ad ſe vocauit, & per fidem, & pœnitentiam, ac Baptiſmum iuſtificauit, & regenerauit, ac filios ſuos, ſeu potius membra ſua fecit, tum demùm illos cibo corporis ſui alit. Itaque cùm Dominus dicit ſe peccatores vocare, loquitur de prima vocatione ad fidem, & pœnitentiam; non de inuitatione ad Euchariſtiam. Quod autem idem Dominus ſe tangi paſſus fuerit à peccatoribus, dum hîc viueret, id faciebat, quia verſabatur cum hominibus more humano, loquendo, audiendo, tractando, & ea conuerſatio vtilis peccatoribus eſſe poterat. At in Euchariſtia Dominus non ita exiſtit vt videatur, loquatur,

tur, & doceat more humano, sed existit per modum cibi, & cibi vtilis solùm mentibus benè dispositis: quare peccatoribus nullum commodum adferret. Adde, quòd si argumentũ hoc aliquid concluderet, efficeret etiã dandam esse Eucharistiam ethnicis, & hæreticis, & pueris; nam Dominus etiam cum talibus versabatur, & ab eis tangi se permittebat.

Aliud argumentum proponit Caluinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 41. & 42. Si ab omni peccato purgatum esse oportet, qui accessurus est ad communionem Eucharistiæ, quotquot in terris vnquam fuerũt, aut sunt homines, ab hoc Sacramento arcebuntur. RESPONDEO; Non sequitur.

Probat ille hoc modo; Nam si hoc agitur, vt nostram à nobis dignitatem petamus, actum de nobis est. RESPONDEO; Non hoc agitur, vt à nobis dignitas nostra petatur, sed à gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: ipse enim reliquit in Ecclesia potestatem reconciliandi peccatores per veram pœnitentiam.

SED contrà obiicit Caluinus; Etiamsi quis contritione, confessione, & satisfactione peccata sua expiare conetur, tamen nunquam certus erit, se esse sine peccato; ergo si non nisi puri, & purgati accedere possunt, nemo audere debet accedere.

RESPONDEO; Non requirit Deus, vt qui accedit ad Sacramentum, certus sit se non habere peccata, sed solùm vt faciat, quod Apostolus iubet 1. Corinth. 11. nimirum, vt probet seipsum, & faciat, quod in se est, vt peccatum purgetur. Illi enim dignè accedunt, qui moraliter faciunt, quod in se est; nõ quidem dignitate æqualitatis, vel etiam meriti, quasi mereãtur tantum donum, vt Kemnitius mentitur nos dicere; cùm potius fateamur in ipso accessu ad Communionem, nostram indignitatem, dicentes cum pio illo Centurione: *Domine non sum dignus, &c.* sed dignitate illa, quam Deus à nostra imbecillitate exigit, quæ potius est non indignitas, quàm dignitas. Illi autem indignè accedunt, non qui habent peccata, sed qui habent affectum vel conscientiam peccati nondum expiati. Quare B. Thomas 3. part. quæst. 79. art. 3. docet eum, qui fortè habet peccatum mortale, sed non habet affectum, neq; conscientiam, quia post diligens examen non ei occurrit, & si occurreret, sine dubio daret operam, vt per Sacramẽtum expiaretur: & dolorem habet omnium peccatorum suorum, licet

non

non sit is dolor perfecta cõtritio; eum, inquam, dicit S. Thomas non indignè, nec inutiliter accedere, immò planè vtiliter. Quia etsi hoc Sacramentum non sit institutum ad peccata mortalia remittenda, tamen gratiam confert gratum facientem, & cõsequenter delet etiam peccata mortalia, si quæ inueniat in eo, qui nõ indignè accedit: gratia enim cum peccato simul manere nullo modo potest.

TERTIVM argumentum Kemnitij est in Examine 2. cap. Filius Dei Eucharistiam vocat Testamentum nouum, Lucæ 22. Sed in nouo Testamento includitur pactum de remissione peccatorum, vt patet ex Hieremia, cap. 31. Et confirmatur argumentum, quia in ipsa institutione Sacramenti fit aperta mentio remissionis peccatorum, dum dicitur: *Hic est sanguis, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

RESPONDEO; Testamentum nouum accipitur variis modis. PRIMO pro voluntate testatoris, & hoc modo Eucharistia non dicitur Testamentum. SECVNDO pro hæreditate, seu bonis à testatore legatis, & hoc etiam modo Eucharistia non est Testamentum. TERTIO pro instrumento publico, quod simul sit, & signum voluntatis testatoris, & caussa instrumentalis applicandæ hæreditatis: & hoc modo fatemur Sacramenta, & maximè Eucharistiam dici posse Testamentum nouum. Et quidem si Eucharistia dicatur Testamentum nouum, quia est signum voluntatis testatoris, nulla est difficultas. Nam Eucharistia, quia est signum, & repræsentatio mortis Christi, est etiam signum voluntatis testatoris, & omnium bonorum nobis promissorum, atque adeò etiam remissionis peccatorum. Neque vllus nostrûm negat in Eucharistia contineri remissionem peccatorum, quatenus per eam repræsentatur effusio sanguinis Domini, per quam omnia peccata remittuntur. Et hinc soluitur confirmatio argumenti Kemnitiani. Nam illa verba, quæ dicuntur in institutione: *Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, non significant, bibi sanguinem in remissionem peccatorum, sed effusum fuisse in remissionem peccatorum, & hoc per Eucharistiam repræsentari. Si autem dicatur Eucharistia Testamentum, vt caussa instrumentalis applicandę hæreditatis, tum respõdemus esse quidem Eucharistiam etiam hoc modo Testamentum, sed applicari per eam hæreditatem alio modo,

modo, quàm per alia Sacramenta, & ideò applicari per Christi merita, & gratiam Dei, quæ est hæreditas, non propriè ad peccata remittenda, sed ad animam nutriendam, & præseruandam à peccatis. Id quod patet ex ipsa ratione Sacramentorum. Nam in Baptismo applicantur Christi merita per modum lauacri, ad abluendas maculas; in Sacramento Pœnitentiæ applicantur per modum emplastri, vel pharmaci ad curanda vulnera: in Eucharistia autem applicantur per modum cibi, & potus ad reficiendum, & nutriendum, & præseruandum à morbis.

Posset etiam dici, Eucharistiam applicare hæreditatem etiam quantum ad remissionem peccatorum, sed tùm solùm, cùm ea est necessaria, nimirum, cùm ij qui non indignè accedunt, habent aliqua peccata mortalia, quorum tamen conscientiam non habent.

QVARTVM argumentum eiusdem Kemnitij ibidem; In omnibus Liturgiis habẽtur preces, quibus oratur Deus, vt faciat Sacramentum nobis esse in remissionem peccatorum.

RESPONDEO; Multis de caussis oratur, vt Sacramenti perceptio sit in remissionem peccatorum. PRIMO, quia prodest ad delenda peccata mortalia, quorum non habemus conscientiam, vt suprà diximus. SECVNDO, quia prodest ad tollendam pœnam, quæ remanet luenda etiam post culpam dimissam: vnde etiam pro peccatis defunctorum oramus in Missa. TERTIO, quia prodest ad delenda peccata venialia, & quotidiana, quæ charitatem, & vitam animæ non extinguunt.

Sed contra hoc est argumentum QVINTVM eiusdẽ Kemnitij in Examine tum 2. cap. tum etiam 7. Si Eucharistia delet peccata venialia, cur nõn etiã mortalia delere potest? num est tam exigua virtus sanguinis Domini in hoc Sacramento, vt delere non possit peccata, nisi venialia? Deinde si potest homo accedere cum peccato veniali ad Sacramentum, cur non etiam cum mortali?

RESPONDEO; Non negamus tantam esse virtutem sanctissimæ Eucharistiæ, vt peccata mortalia delere possit: nam cùm gratiã conferat, eo ipso peccata delere potest, quæcunq; inuenerit, quæ cum gratia pugnent, & aliquando etiam id facit. Sed dicimus, ex propria ratione Sacramenti, non ordinari ad peccata mortalia tollenda, sed ad vitam spiritualem

conser-

conseruandam; quia cibus est, non lauacrum, vel emplastrum: & ex eadem ratione cõuenit ei peccata venialia tollere. Nam peccata venialia debilitant quodammodò spiritum, & languorem quendam animi, ac lassitudinem inducunt: cibus autem id proprium habet, vt vires reficiat, & lætitiam, atque alacritatem adferat. Quare beatus Ambrosius lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. dicit, Sacramentum hoc dici panem quotidianum, quia medicina est contra peccata quotidiana. Et eadem ratione intelligimus, cur liceat accedere cum peccatis venialibus, & non cum mortalibus, quia nimirum homines debiles comedere solent, mortui non solent: & peccata mortalia occidunt animam, venialia non occidunt, licet, vt dixi, aliquo modo debilitent. Quare B. AVGVSTINVS tract. 26. in Ioan. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate, peccata ipsa sunt quotidiana, vel non sint mortifera.*

DICET aliquis, Si mortuis cibus non prodest, vt ratio euidenter docet; non igitur Eucharistia, quæ cibus quidam est, proderit iis, qui sunt in peccato mortali, licet conscientiam eius non habeant. Non em̃ magis prodest cibus iis, qui mortui esse nesciuntur, si verè mortui sint, quàm iis, qui & sunt, & sciuntur esse mortui.

RESPONDEO; Eucharistia eiusmodi cibus est, vt non solùm nutriat viuentes, sed etiam vim habeat mortuos excitandi, vt ex eo patet, quòd gratiam gratum facientem confert, vt sæpe diximus. Nec tamen ideò ad eam accedere debent, qui habent conscientiam peccati mortalis, quia tales indignè accedunt, & accedendo peccant, & proinde nõ prodest, sed etiam nocet: indignè autem accedunt, quia contra ordinem à Deo præscriptum accedunt. Deus enim instituit hoc Sacramentum per modum cibi, vt non nisi à viuentibus, & amicis, & filiis sumeretur: & pro remissione peccatorum mortalium alia remedia instituit.

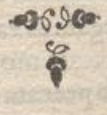

CAPVT

CAPVT XX.

Proponitur quæstio, & sentētia aduersariorum de Communione sub vna, vel vtraq; specie.

EXPLICATIS iis, quæ ad naturam, & caussas Sacramenti huius pertinebant: sequitur nunc, vt de vsu disputemus. Vsus autem primatius est ipsa cōmunicatio, seu participatio Eucharistiæ: de qua vna est controuersia principalis; Vtrum videlicet necessariò participanda sit Eucharistia sub vtraque specie, an satis sit sub altera. Est autem hæc quæstio diligenter explicanda, quia hęretici nihil sæpius, nec aliquid magis inuidiosum obiiciunt, cùm apud suos Romanam Ecclesiam accusant, quàm quod contra expressum Dei mandatum priuauerit populum vsu calicis.

Erunt partes sex huius controuersiæ. In PRIMA referemus hæreticorum sententias, & qui de hoc argumento fusè scripserint. In SECVNDA tractabimus, vtrum totus Christus sit in quauis duarū specierum: nam hæc est prima radix, cur necessaria videri possit vtraq; species. In TERTIA tractabimus, an tota ratio Sacramenti in vna specie reperiatur. In QVARTA, an omnis fructus, qui ex vtraq; specie habetur, haberi possit etiam ex altera tantùm. In QVINTA tractabimus, vtrum diuino præcepto aliquo præcipiatur sumptio vtriusq; speciei. In SEXTA tractabimus, vtrum Ecclesia iustis de caussis prohibuerit laicis vsum calicis.

Quantum ad PRIMVM. Controuersia de Communione sub vtraque specie, exorta est Pragæ in Bohemia circa annum Domini M. CD. XII. auctoribus duobus Germanis, Petro Dresdensi, & Iacobello Misnensi. Nam vt scribit Æneas Syluius in historia Bohemorum, cap. 35. Petrus ille Dresdensis cùm incidisset in illa verba Domini: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, Ioan. 6. miratus est cur contra tam apertum præceptum Domini, laici omnes fraudarentur vsu calicis. Itaque monuit Iacobellum, qui tum Pragæ concionator erat, atque illum impulit, vt pro concione populum instrueret, non posse eos saluari, nisi de calice Domini biberent. Placuit vehementer hic articulus omnibus hæreticis, vt Æneas

testatur, quòd se inuenisse tandem aliquãdo viderent expressum locum Euangelij contra vsum, & doctrinam Romanæ Ecclesiæ.

Successerunt deinde hoc nostro seculo hæretici Lutherani, qui licet non existiment Ioan. 6. tractari de Sacramento Eucharistiæ, & ideò nec magnifaciant fundamentum Hussitarum pro Communione vtriusque speciei; tamen in sententia cum illis ferè conueniunt, & aliunde argumentanõ pauca coaceruant.

Ac PRIMVM Lutherus varia scripsit de hoc articulo, vt patet ex Septicipite Ioannis Cochlæi, cap. 23. & ex tabula Gasparis Querhameri, vbi notantur 36. contradictiones de hoc vno articulo; sed tres sunt præcipuæ eius mutationes, ex quibus apparet quomodo semper in peius proficeret. Nam initio suæ apostasiæ scripsit declarationem quandam in sermonem de Eucharistia à se habitum; vbi sic loquitur: *Non dixi*, inquit, *neque consului, nec est intentio mea, vt vnus, aut aliquot Episcopi propria auctoritate incipiant alicui vtramque speciem porrigere, nisi ita institueretur, ac præciperetur in aliquo generali Concilio.* DEINDE paulò pòst in Assert. artic. 16. ita mutat illam sententiam: *Consultum mihi videtur nunc, vt non modò per Concilium, sed per quamq; diœcesim quilibet Episcopus etiam inuito Papa, Christum sequutus in Euãgelio, rursum vtramque speciem laicis daret.* Sed POSTREMO in formula Missæ ita scripsit: *Si quod Conciliũ statueret, aut permitteret vtramq; speciem, nos nequaquam vtraq; vti vellemus, sed in despectum Concilij, eiusq; statuti aut vna, aut neutra, & minime vtraq; vti vellemus, maledicturi vniuersis, qui ex potestate, aut statuto Concilij vtraq; vterentur.*

Similem progressum facit, quod attinet ad ipsos communicantes laicos. Nam in sermone citato de Eucharistia apertè dicit, non esse necesse dari vtramque speciem laicis. Postea tamen in libro de captiuit. Babylon. cap. 1. fusè probat, iure diuino compelli sacerdotes, vt dent laicis vtramque speciem, si ipsi eam velint; tamen addit liberum esse laicis vnam, vel vtramque, vel etiam neutram sumere. Sed in Assert. artic. 15. dicit eos, qui non possunt impetrare vtramque speciem, si omittant saltem eam desiderare, impios esse, & Christum ab eis negari: & in libro de Saxonica visitatione, damnat planè Communionem sub vna specie.

Ioannes

Ioannes Brentius in Apologia pro Confessione VVirtembergensi in 2. par. secundæ pericopes, prolixè disputat pro vsu necessario vtriusq; speciei; & idem facit Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ: sed fusissimè omnium, quos viderim, Martinus Kemnitius in 2. parte Concilij Tridentini, sess. 21. & Hermannus Hamelmannus in libro de Communione sub vtraque specie: & ex Sacramentariis Caluinus lib. 4 Instit. cap. 17. §. 47. 48. 49. & 50. & in Antidoto articulorum Parisiensium, artic. 7.

Ex Catholicis multi copiosè, & doctè scripserunt: & in iis Ruardus Tapper in explicatione articuli 15. Louaniensium, Albertus Pighius in controuersiis Ratisponensibus controuersia 7. Ioannes Eckius in homiliis de Sacramentis. Cardinalis Hosius in Dialogo de Communione sub vtraq; specie. Ioannes Roffensis in refutatione artic. 16. Lutheri. Æneas Syluius in epist. 130. Thomas Caietanus in 3. parte S. Thomę, quæst. 80. Dominicus à Soto in 4. sentent. distinct. 12. quæst. vnica, artic. 12. Censura Coloniensium contra errores Monhemij, articulo 27. cui adiungi debet, qui eam censuram contra Kemnitium eloquentissimè propugnauit. Dieghus Payua in lib. 7. qui est de Cœna Domini. Ioannes à Louanio in libro de Communione sub vtraque specie, vbi præcipuè refellit librum cuiusdam Consultoris, qui sine nomine auctoris librum edidit de hac re, sed postea cognitum est, auctorem illum fuisse Georgium Cassandrum. Iodocus Tiletanus in Apologia pro Concilio Tridentino. Scripserunt etiam nuper Claudius Sanctes in vltima repetitione de Eucharistia: & VVilelmus Alanus lib. 1. de Eucharistia, cap. 39. & sequentibus, vsque ad finem libri.

CAPVT XXI.

Totum esse Christum sub vtraque specie.

VT igitur ad PRIMAM quæstionem veniamus, Sacramentarij apertè rident concomitantiam corporis Domini cum sanguine in calice, & concomitantiam sanguinis cum corpore in pane, seu panis specie. Vide Caluinum lib. 4. Institut. cap. 17. §. 18. 35. & 47. vbi oppugnat istam concomitantiam: & Petrum Martyrem in libro de Cœna Domini contra Gardinerum in defen-

sione obiecti 36. Neque mirum est, si Sacramentarij concomitantiam non admittant, cùm corpus, & sanguinem tantùm in signo, non autem reipsa in Sacramento Eucharistiæ esse velint: signum enim corporis sine vlla Christi iniuria, vel læsione solum corpus significat, & signum sanguinis solum sanguinem.

Lutherus variè admodum de hac re loquitur. Nam in Assertione art. 16. fatetur apertè totũ Christum accipi sub qualibet specie: in informatione autem ad quendam amicum de Communione sub vtraque, ridet concomitantiam. In libro ad VValdenses de Eucharistia, dissimulat quæstionem tanquam minus necessariam; dicit enim quosdam se torquere inanibus quęstionibus, quomodo anima Christi, & diuinitas sit in Sacramento.

Lutherani autem tripliciter sunt diuisi. Quidam cum Sacramentariis audacter concomitantiam negant, cùm tamen verum corpus, & sanguinem in Eucharistia adesse cõtendant. In iis est Tilmannus Heshusius in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore 4. & 18. numerat enim inter errores, quòd totum Christum sub vtraq; specie contineri dicamus. Hermannus quoque Hamelmannus in lib. de Communione sub vtraque specie, dicit concomitantiam esse Diabolicum inuentum. Illyricus in libro contra Sacramentarios, parte 2. argumento 25. & parte tertia, in solutione tertiæ obiectionis, apertè negat totum Christum esse sub qualibet specie.

Alij contrà, cum Catholicis fatentur totũ planè Christum sumi sub qualibet specie, vt Ioannes Brentius in Confessione VVirtembergensi art. de Eucharistia, & Kemnitius in fine disputationis de vtraq; specie; & idem coguntur dicere omnes, qui defendunt Vbiquitatem. Si enim Christus totus vbique est, certè totus in pane, & totus in calice erit.

Alij deniq; prudentiores quęstionem istam dissimulant, vt sæpius Lutherus fecit, & in iis est Philippus Melanchthon in Apolog. artic. 10. Confessionis Augustanæ. Nam cùm Catholici petiissent explicari, an totum Christum sub qualibet specie Cõfessio Augustana ponat: Philippus nihil ad hoc expressè, & in forma respondere voluit; sed in fine tantùm illius Apologiæ dixit, se loqui de corpore viuo.

Ceterùm veritas est, eaq; necessariò credenda, totum planè Chri-

Christum in specie panis, & totum in specie vini contineri: ita enim expressè definiunt tria generalia Concilia, Constantiense sess.13. Florentinum in instruct. Armenorum, & Tridentinum sess.13.cap.3.& sess.21. cap.3. Ac non esse istam veritatem inuentum Scholasticorum, vt hæretici mentiuntur, probatur PRIMO ex verbo Dei. SECVNDO ex consensu Patrum.

Sed antequam fundamenta solida proferamus, breuiter refellenda est opinio quorundam. Sunt enim qui existimant, ex illis verbis Cœnæ Domini: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, colligi, sub specie panis esse integrum Christum. Dicunt enim voce corporis, eo loco significari corpus viuum, & proinde corpus cum anima, & sanguine. Significari autem corpus viuum probant, quia Dominus loquitur de corpore, quod habebat, cùm illa diceret: tunc autem viuum corpus habebat, non mortuum. Et præterea, quia loquitur de corpore, quod tradendum erat, nimirum ad mortem; ergo de corpore morituro, & proinde tunc viuo loquebatur.

SED hæc sententia repugnat Concilio Tridentino, sess. 13.cap.3.vbi Concilium docet, vi verborum non esse in specie panis, nisi corpus; animam autem, & diuinitatem, & sanguinem, per concomitantiam. At si in verbis Domini, vox (corpus) significaret corpus viuum; vi verborum esset ibi corpus cum anima, & sanguine. DEINDE repugnat mysterio Eucharistiæ. Eucharistia enim est repræsentatio mortis Domini; & proinde sub specie panis repræsentatur corpus à sanguine separatum, & sub specie vini sanguis separatus à corpore: ergo quod est sub specie panis, vi Sacramentalium verborum, non est nisi corpus.

NEQVE argumenta illa concludunt. Nam etiamsi Dominus viuus esset, cùm dicebat: *Hoc est corpus meum*, & proinde loqueretur de corpore, quod tunc viuum erat, tamen per vocem (*corpus*) non significabat nisi corpus, id est, illam partem naturæ humanæ, quæ cum anima componit hominem; illa em̃ pars corpus Domini erat, & quando viuebat, & quando mortua erat.

Hac ergo opinione dimissa, solida fundamenta ex verbo Dei sunt tria. PRIMVM est apud Ioannem in epist. 1. cap. 4. *Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus.*

tichristus. Nam etsi loquebatur Ioannes contra hæresim Ebionis, qui soluebat Iesum, quia negabat esse Deum, & hominem: tamen sentētia generalis est, & omnes illos damnat, qui quoquomodo soluūt hypostaticam vnionē Dei, & hominis, vel naturalem animæ, & carnis. Quare S. Patres ex hoc testimonio varios hæreticos confutare solent, vt patet ex Ireneo lib. 3. cap. 18. Augustino tract. 6. in epist. Ioannis, & Leone epistol. 10. Qui autem concomitantiam negant, apertissimè soluunt Iesum, cùm ponant alicubi corpus sine anima, & sanguine, & deitate.

ALTERVM fundamentum Ioan. 6. habetur. Nam illud caput ad Sacramentum Eucharistiæ pertinere, probatum est in 1. libro de Eucharistia. Dominus igitur Ioan. 6. *Qui manducat me*, inquit, *viuet propter me*. At non manducatur Dominus, nisi in specie panis; ergo in specie panis, non est solum corpus, sed totus Christus; neq; enim de solo corpore diceret: *Qui mādūcat me*. Ibidem: *Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi*. Et infrà: *Hic est panis, qui de cœlo descendit*.

TERTIVM fundamentum pendet ex tribus principiis Fidei, quæ euidenter habentur in verbo Dei. PRIMVM est, corpus Domini verè, & realiter esse in Eucharistia, propter illud testimonium Matth. 26. *Hoc est corpus meum*. De quo principio conuenimus cum Lutheranis.

SECVNDVM est, Christum post resurrectionem viuere, nec vllo modo amplius moriturum, iuxta illud Roman. 6. *Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur*. Ex hoc secundo principio manifestè colligitur, in specie panis non esse corpus Christi sine anima, & sanguine. Nam si exanimum, & exangue esset, mortuum esset: at Christus iam non moritur. Neque multum refert, vtrum possit Deus de potentia absoluta efficere, vt solum corpus Christi sine anima in specie panis existat, & proinde simul in cœlo sit viuus, in terra sit mortuus: nam non disputamus, quid Deus absolutè posset facere si vellet, sed quid sit facturus, & quid reipsa faciat. Ille autem non facit, nec est facturus in æternum, vt Christi corpus alicubi reperiatur mortuum: id quod scimus, quia reuelauit Spiritus eius per manum Pauli loco notato.

TERTIVM principium est, Christum esse vnam personam diuinam in duabus naturis subsistentem, iuxta illud Ioan. 1.

Verbum

Verbum caro factum est. Ex hoc autem principio manifestè colligitur, corpus Christi, vbicunque sit, non habere aliam, quàm diuinam subsistẽtiam Christi: & quia subsistentia idem est re cum diuina essentia, nec vllo modo ab ea separari potest, inde efficitur, vt vbi est corpus Christi, ibi sit etiam diuinitas Christi. Habemus igitur ex principiis fidei, & ex verbo Dei manifestè probari, in specie panis cum corpore Christi esse etiam animam, & sanguinem, & diuinitatem, & similiter in calice.

Accedat nunc Patrum consensus. Sanctus ANDREAS (vt in vita eius scribunt presbyteri Achaiæ, quam authenticam esse in 2. libro probauimus) apertè dicit, in altari agnum immaculatum offerri, & immolari, & à populo manducari, & tamen viuum, & integrum permanere. ORIGENES in diuersa loca Euangelij, homilia 6. meminit eius ritus, quo dicimus communicaturi: *Domine, non sum dignus.* CYPRIANVS lib. 4. epistol. 6. dicit eos, qui corpus Domini sumunt, in ipso Dominum suum amplecti. NICAENA Synodus in canone citato in 2. libro, quem canonem omnes etiam hæretici admittunt, dicit in sacra mensa situm esse agnum Dei, qui tollit peccata mundi. Neque responderi potest ipsum agnum esse in altari, sed partim in pane, partim in vino. Nam qui ita sentiunt, non ponunt reuera integrum agnum; non enim ponunt animam, sed corpus tantùm, & sanguinem: corpus autem, & sanguis sine anima non efficiunt agnum Dei, id est, Christum.

HILARIVS lib. 8. de Trinitate, scribit, & sæpius repetit, per manducationem Eucharistiæ, vt ipse Filius Dei in nobis sit. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica dicit, nos esse Christiferos, quando communicauimus; quia Christum ipsum in nobis habemus. 5. mystagogica dicit sub specie panis summum Regem sumi, & ideò maxima reuerentia sumendum, & cauendum ne in terram cadat. AMBROSIVS libro de initiandis mysteriis, cap. 9. dicit Christum in Sacramento illo esse, quia ibi corpus est Christi: colligit enim rectè totum esse Christum, vbi pars est vna, à qua ceteræ diuelli nequeunt. BASILIVS in Liturgia alloquitur Christum in Eucharistia latentem: *Qui suprà,* inquit, *cum Patre sedes, & hic inuisibiliter nobiscum es.* HIERONYMVS in epist. ad Hedibiam, quæst. 2. *Ipse,* inquit, *cõuiua, et conuiuium,*

ipse comedens, & qui comeditur. Et in Apologia pro libris in Iouinianum, reprehendens illos, qui post actum coniugalem non audebant in Ecclesia sumere Eucharistiam, & tamen domi sumebant: *An,* inquit, *alius in publico, alius in domo Christus est?* Ioannes CHRYSOSTOMVS homil.83. in Matthæum: *Ipsum,* inquit, *videbis, ipsum tangis, ipsum comedis.* Et homil. 24. in priorem ad Corinth. *Non regium puerum,* inquit, *sed ipsum vnigenitũ Dei Filium accipis, &c.* & lib.6. de sacerdotio dicit, in illa hora cõmunem omnium Dñm manibus tractari. AVGVSTINVS lib.3. de Trinit. cap.10. dicit, infantes, cùm sacram hostiam vident, nescire quomodo facta sit illa species, tamen rectè credere Dominum in illa specie oculis apparuisse mortalium. & tract. 11. in Ioannem de Catechumenis, quia non communicant, dicit eos credere in IESVM, sed IESVM non se credere ipsis. & in Psal.33. dicit, Christum seipsum portâsse manibus suis, quando dicebat: *Hoc est corpus meum.* CYRILLVS Alexandrinus lib. 10. in Ioan. cap.13. docet, per sacram Eucharistiam Christum in nobis manere, & habitare non solùm per affectum, sed etiam reipsa.

DENIQVE communis est Christianorum sensus, vt in Eucharistia sub specie panis se accipere credant non aliquod cadauer, sed ipsum viuum atque integrum Christum. Apud hæreticos autem, qui concomitantiam negant, non solùm sumitur cadauer ipsorum opinione, sed etiam ipsi eorum ministri quoties Cœnam faciunt, toties Christum reipsa occidunt, vel certè occidere se credunt: quæ sanè absurdissima sunt.

ACCEDIT etiam ratio Scholasticorum. Nam quandocunq; aliqua sunt, & manent inter se coniuncta, nisi nouum miraculum fiat, non potest vnum alicubi esse, vbi non sit etiam alterum, manente illa coniunctione. Sed corpus Domini, anima, sanguis, & diuinitas inter se cõiuncta sunt, nec potest iam solui illa coniunctio; ergo vbi est corpus, ibi sunt reliqua, & similiter vbi est sanguis, ibi sunt reliqua.

DICES; Ista ratio non videtur solida: nam inde probaretur, vbicunque est diuinitas, ibi etiam esse Christi corpus, & sanguinem; quæ est hæresis Vbiquistarum. RESPONDEO; Regula illa debet intelligi sano modo. Quæ enim adæquatè vniuntur, ita vt vnum non pateat latiùs, quàm alterum, in iis regula est simpliciter vera. Si verò vnum latiùs pateat, tunc

vbicun-

vbicunque est minus, ibi est etiam maius, non è contrario. Vt caussa exempli, quia gemma & annulus, sol & cœlum, anima & oculus non adæquatè vniuntur; inde est, quod vbicunq; est gemma, ibi est annulus; & vbi est sol, ibi est cœlum solis; vbi est oculus, ibi est anima, non contrà. Quoniam igitur diuinitas longè superat humanitatem, vbicunque est humanitas Christi, ibi est cum ea etiam diuinitas; non autem vbicunque est diuinitas, ibi est humanitas.

ACCEDANT miracula à Deo ostensa: nam vt credamus in specie panis esse corpus cum sanguine, non semel ex fractione panis, copiosus sanguis manauit. Exempla exstant in commentario Surij anni M.D.X. & M.D.LVI. Item apud Vincentium in speculo historiali lib.30. cap 24. & apud Alexandrum Alensem 4. parte quæst.53. memb.1. & in noua editione quæst.11.m.2.art.4.§.3.

ADDE, quòd argumenta hæreticorum leuissima sunt. Caluinus lib.4.Instit.cap.17.§.18. *Quod obtendunt*, inquit, *per concomitantiam in corpore esse sanguinem, & in sanguine vicissim corpus, nimis sanè friuolum est; cùm symbola, quibus includuntur, ita distincta sint.*

RESPONDEO; Nimis sanè friuola consequentia est, Symbola sunt distincta; ergo & res ipsæ sunt disiunctę atque ab inuicem separatæ. Solùm enim sequitur diuersa esse, quæ symbolis illis significantur; duobus enim signis duo significata respondent: non tamen sequitur res illas significatas à se inuicem distare, & vnam esse sine alia.

Idem Caluinus §.35. *Primùm*, inquit, *si sua illa, quam obtendunt, concomitantia ipsis negetur, quid facient? quis sanus, & sobrius Christi corpus Christum esse sibi persuadeat?*

RESPONDEO; Si negetur concomitantia, negandæ erunt Scripturæ, & principia fidei certissima, & Patrum omnium consensus. Neque sumus tam stulti, vt dicamus per concomitantiã fieri, vt corpus Christi sit Christus, sed vt corpus Christi nusquam sit absque anima, & sanguine suo; & ideò vbi corpus Christi est, ibi totum Christum esse.

Idem denique §.47. *Dominus panem ostendens corpus suum esse dicit, calicem dum ostendit, sanguinem vocat. humanæ rationis audacia contra reclamat, panem esse sanguinem, vinum esse corpus; ac si Dominus nulla caussa corpus suum à sanguine, & verbis, & signis distinxisset: & vnquam fando auditum*

esset, corpus Christi aut sanguinem, Deum & hominem appellari. Sanè si designare se totum voluisset, dicere poterat; Ego sum, non autem; Hoc est corpus meum.

RESPONDEO; Nemo nostrum dicit, panem esse sanguinem, & vinũ esse corpus, sed sub specie panis esse corpus cum suo sanguine, & sub specie vini esse sanguinem in suo corpore. PORRO Dominus non sine caussa distinxit verbis, & signis corpus, & sanguinem, quia ita oportebat passionem, & mortem eius repræsentari. Sed non ideò corpus, & sanguis reipsa ab inuicem diuulsa sunt, quia verbis, & signis distincta sunt: alioqui non posset pingi in vna tabella caput alicuius, & in alia pedes, nisi reipsa caput à pedibus diuelleretur. Etsi autem fando non est auditum, corpus Domini esse Deum, & hominem; quod neque nos dicimus: tamen qui sub specie illa panis latet esse Deum, & hominem, omnes Patres dicunt, quos suprà citauimus. DENIQVE non dixit Dominus, Ego sum; sed, *Hoc est corpus*, quia id solum exprimere voluit, quod eo signo repræsentatur. Nam alioqui Ioannis 6. satis apertè dixit: *Qui manducat me, viuet propter me.*

Hermannus Hamelmannus, præter Caluini argumenta, quæ ipse etiam repetit, argumentatur ex illis rithmis sancti Thomę: *Dogma datur Christianis, quod in carnem transit panis, & vinum in sanguinem.* Nullum autem datur dogma, quod in panem transit corpus, & sanguis. Et rursus profert illud: *Caro cibus, sanguis potus, manet tamen Christus totus sub vtraque specie.* Si enim sub vtraque totus; non ergo sub altera tantùm.

RESPONDEO; Hæc sunt testimonia verbi Dei, quæ se habere iactant contra dogmata Catholicæ Ecclesiæ: nisi enim sanctus Thomas rithmum illum scripsisset, non haberet Hermannus vllum argumentum, quo reprobaret inuentum diabolicum (vt ipse vocat) concomitantiæ. Sed nimis stupidus est, si existimat rithmum sancti Thomę pugnare cum doctrina eiusdem, & omnium Catholicorum. Dico igitur, nullum esse dogma, quod corpus, & sanguis in panem transeant: neque etiam rithmus habet; In panem transit corpus, sed: *In corpus transit panis.* Verè enim (vt sanctus Thomas dicit) panis in carnem, & vinum in sanguinem transit: non panis in carnem, & sanguinem, neque vinum in sanguinem, & carnem: tamen quod non est sub specie panis ex vi conuersionis, est ex vi con-

vi concomitantiæ naturalis;& quod non est sub specie vini ex vi conuersionis,est ex vi similiter concomitantiæ.

Quod autem nugatur Hermannus, totum Christum esse sub vtraque specie, non autem sub altera tantùm; ex mera vel imperitia,vel impudentia nascitur. Dum enim sanctus Thomas dicit,totum Christum esse sub vtraq;, intelligit sub vtraque disiunctim, & seorsum: nam alioqui non poneret particulam aduersatiuam (tamen) sed coniunctiuam(&). Et præterea caro, & sanguis non faciunt Christum totum, nisi addantur anima,& diuinitas: non ergo significat S. Thomas(vt Hermannus somniat) totum Christum esse in Eucharistia, quia in pane est caro, & sanguis in vino.

Habemus ergo principale fundamentum eorũ, qui Communionem vtriusque speciei necessariam esse iudicant,prorsus inutile,& planè putridum esse.Vnde Concilium Constantiense sess.13. & Basileense sess.30. cùm definiunt alteram speciem satis esse, hoc argumento vtuntur, quia totus Christus in altera, sicut in vtraque sumitur. Nunc ad alterum fundamentum de ratione Sacramenti accedamus.

CAPVT XXII.

Totam Sacramenti rationem in vna specie inueniri.

QVAERITVR igitur SECVNDO, num in vna specie tota Sacramẽti ratio inueniatur. Hinc enim valde in Catholicos hæretici inuehuntur, quod Sacramentum Domini mutilent, & sic mutilatum, & imperfectum laicis porrigant. Nam vel panis, & calix sunt duo Sacramenta, vel vnum. Si duo; ergo populum integro Sacramento fraudant, qui calicem ei negant. Si vnum; ergo dimidiatum Sacramentũ laicis datur. Et confirmatur argumentum. Nam Eucharistia est conuiuium spirituale:ad conuiuium autem non sufficit cibus, sed requiritur etiam potus; quare populum parùm ciuiliter tractant, qui ad sacras epulas eum inuitant, & solum cibum sine potu illi tribuunt.

Vt quæstio ista facilè, & perspicuè explicetur, reuocandum est ad memoriam, Eucharistiam tribus modis considerari posse. PRIMO, vt sacrificium. SECVNDO, vt pignus diuini amoris. TERTIO, vt Sacramentum. De singulis breuiter expli-

explicabimus, vtrum in vna tantùm specie saluari possint, tametsi præcipua nostra quæstio de Sacramento sit.

Sit igitur PRIMA propositio: *Eucharistia, vt est pignus amoris, potest optimè in quauis specie conseruari.* Nam Eucharistia est pignus, quatenus significat, & exhibet Christum præsentem: id autem quælibet species facit. Vnde etiam Ecclesia Catholica vnam tantùm speciem exhibet spectandam, extra sacrificium, & in processione circumfert.

SECVNDA propositio: *In vna specie non habetur perfectè, & integrè sacrificij ratio, sed vtraque necessaria est.* NAM Eucharistia, vt sacrificium, significat CHRISTI passionem: est enim quædam imitatio sacrificij in cruce peracti. Sola autem species panis non repræsentat exactè CHRISTVM, vt mortuum, nisi ab altera parte conspiciatur sanguis, vt effusus: Et similiter sola species vini non repræsentat sufficienter CHRISTVM, vt immolatum; non enim solus sanguis est victima. PRAETEREA in sacrificio Missę debet esse ipsa, quod fuit in typo in sacrificio Melchisedech, cùm sit CHRISTVS Sacerdos secundum ordinem Melchisedech; Psalm.109. Melchisedech autem obtulit panem & vinum, Genes.14. DENIQVE sacrificium propriè ordinatur ad remissionem peccatorum; vnde dicitur propitiatorium: sine sanguinis autem effusione, non fit remissio, Hebr.9. Necesse igitur fuit, vt perfectè repræsentaretur sanguinis effusio.

IDEM colligitur ex Ecclesiæ consuetudine, quæ nunquam passa in vllo casu est sacrificium offerri sine vtraque specie, si vtraq; species haberi possit. Nam in Concilio Toletano VII. can.2. statuitur, vt si Sacerdos post inchoatum sacrificium, id est, post consecratam vnam speciem (vt communiter exponitur illud decretum) adeò ægrotare incipiat, vt prosequi nequeat, alius Sacerdos succedat, & perficiat sacrificium. Et S. Thomas 3.parte quæst.83. art.6. addit, si Sacerdos post consecratam vnam speciem, recordetur se non esse ieiunum, aut esse in peccato mortali, aut excommunicatum, aut alio vinculo impeditum, doleat corde cum proposito faciendi postea, quod debet, & nullo modo imperfectum sacrificium relinquat. Itaque duarum specierum necessitas, quod non aduertunt aduersarij, potissimùm ad sacrificium pertinet.

TERTIA propositio: *In qualibet specie inuenitur tota essentia, ac ratio Sacramenti: ita vt hostia consecrata, vt conser-*

uatur in templis, & vt à laicis sumitur, sine specie vini, absolutè, verè, & propriè dici debeat Sacramentum Eucharistiæ, non Sacramentum mutilatum, aut dimidiatum. Quæ sententia habetur expressè in Concilio Tridentino sess. 21. cap. 3. vbi definitur, sub vna specie non solùm totum Christum sumi, sed etiam verum Sacramentum.

Probatur iam hæc sententia. Nam in quolibet Sacramento requiritur sanctificatio, & caussalitas: est enim Sacramentum signum, & caussa gratiæ. Hæc autem reperiuntur in qualibet specie, id est, tàm in specie panis, quàm in specie vini seorsim sumptis. Siquidem significatio Eucharistiæ, vt Sacramentum, duplex est, iuxta duplicem eius effectum. PRIOR est significatio internæ refectionis. POSTERIOR est significatio vnionis fidelium inter se, & cum Christo. De priore dicitur Ioan. 6. *Caro mea verè est cibus, &c.* De posteriore 1. Cor. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus.*

Vtraque autem significatio in qualibet specie reperitur. Nam in specie panis significatur sufficienter refectio animæ, etiamsi non adderetur species vini; & similiter in specie vini, etiamsi non adderetur species panis. Nam etiamsi species panis non significet refectionem spiritualem, nisi per modum cibi, & species vini non significet eandem refectionem, nisi per modum potus: tamen vt aliquid dici possit absolutè, & verè Sacramentum, satis est, si significet refectionem aliquam spiritualem, & eandem reuera efficiat. Quocirca duo illa signa, species videlicet panis, & species vini, non tàm essentiales, quàm integrales partes huius Sacramenti esse videntur: ex quo sequitur, vt Eucharistia sub vna specie sit verũ, & integrum Sacramentum essentialiter, licet etiam pars Sacramenti dici possit, si partes materiales symboli externi considerentur. Dixi autem, (ex parte symboli externi) nam ex parte rei significatæ, id est, ex parte refectionis spiritualis, nihil deest vlli speciei: siquidem in spirituali refectione non distinguuntur cibus, & potus, sed vna & eadem res & nutrit, quod est cibi officium, & refrigerat, siue irrigat, & inebriat mentem, quod est officium potus. Itaque in diuinis literis iustitia, & sapientia, & similia dicuntur esuriri, & sitiri, vt cibus & potus. Matt. 5. *Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Vides eandem iustitiam, & cibum esse, & potum. Et

Eccles.

Eccles.24. *Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient.* Et Cyprianus sermone de Cœna Domini diserte verbis dicit, ad eandem rationem pertinere cibum, & potum spiritualem: & similia docet Augustinus in illud Psalmi 103. *Panis cor hominis confirmet.* Quare Ioan.6. licet dicat Dominus: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus,* tamen ibidem ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum; & qui manducat me, viuet propter me.*

Iam quod attinet ad aliam significationem; manifestum est in specie panis etiam sola, optimè significari vnionem fidelium cum Christo, & inter se. Nam panis, quatenus constat ex multis granis in vnum redactis, significat vnionem fidelium; quatenus constat ex farina & aqua, significat vnionem Christi cum Ecclesia, vt Cyprianus testatur lib.2. epist. ad Cæcilium. Quocirca B.Paulus, cùm dixisset: *Vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus,* non putauit esse addendum, Et de vno calice bibimus; quia nimirum intelligebat et sola panis specie sufficienter significari hanc vnionem. Idem dici potest de specie vini. Vinum enim, quòd ex multis vuis confluat, vnionem fidelium inter se designat; quòd autem in sacro calice aqua vino admisceatur, eodem Cypriano teste, vnionem Christi cum Ecclesia repræsentat. Quod ergo ad hanc significationem attinet, nihil desiderari potest in qualibet specie ad verum, & integrum Sacramentum.

Iam verò quantum ad caussalitatem, seu efficientiam, eadem reperitur in qualibet specie Sacramenti huius: nam tota efficientia nascitur ex ipso Christo, qui sub illis speciebus continetur, vt suprà diximus, cùm de natura Sacramenti Eucharistiæ disputaremus. Christus autem idem, & totus est tam sub specie panis, quàm sub specie vini, vt capite superiore demonstratum est: quare eadem efficientia est in specie panis, quæ in specie vini; & eadem in singulis, quæ in vtrisque simul sumptis.

Huc accedit, quòd quælibet species habet propriam materiam, propriam formam, & quod est amplius, propria quadam actione, & consecratione conficitur, nec vllo modo, vt Sacramentum sit, vna species pendet ab alia. Nam Dominus prius sub specie panis Sacramentum confecit, & manducandum dedit, ac deinde manducatione absoluta, sub specie vini

Sacra-

Sacramentum confecit, & bibendum tradidit. Et Ecclesia Catholica, non sine caussa post speciem panis consecratam, Sacramentum populo adorandum exhibet, antequam sub specie vini consecrare aggrediatur.

Accedit etiam communis fidelium consensus: nemo enim hostiam consecratam videns, dicit esse partem Sacramenti, aut Sacramentum mutilum, sed Sacramentum simpliciter omnes appellant.

Accedunt denique typi, & figuræ Testamenti veteris. Quæ enim figuræ erant Eucharistiæ, vt Sacramentum est, in sola specie manducabili consistebant, vel in sola specie potus; vt patet de pane propositionis, de Agno Paschali, & de Manna, quæ sine potu data sunt: & in aqua de petra scaturiente, quæ sine cibo aliquo mystico data est. Nã etiamsi Apostolus coniungat, 1.Cor.10. cibum spiritualem, id est, Manna, & potum spiritualem, id est, aquam de petra: tamen illę duę figurę sunt distinctæ, & diuersis temporibus datæ. Manna enim datum est in deserto Syn. Exod.16. & postea aqua in Raphidim, Exodi 17. Quare Dominus Ioan. 6. vbi comparat Manna cum Sacramento Eucharistiæ, nullam mentionem facit aquæ; & ibidem Dominus in signum eiusdem rei multiplicauit panes insigni miraculo, vinum, vel aquam non multiplicauit.

QVARTA propositio: *Duæ species Sacramenti cùm simul sumuntur, non sunt duo Sacramenta, sed vnum.* NOTA duas species Sacramenti duobus modis posse sumi. PRIMO, simul vt iam sumuntur à Sacerdotibus, in Missa. SECVNDO, non simul, sed temporibus diuersis, vt si quis hodie solam speciem panis sumeret; alio die solam speciem vini. Et si quidem sumantur secundo modo, id est, temporibus diuersis; tum sine dubio sunt duo Sacramenta numero distincta. Nam quælibet per se est integrum Sacramentum, vt superiore propositione ostendimus, & sunt ibi duæ diuersæ refectiones, non secus, ac si quis sub specie panis duobus diuersis temporibus communicaret. At si sumantur simul, vt Sacerdotes faciunt, tunc non sunt duo Sacramenta, sed vnum, quia ad vnam refectionem ordinantur, & vnam rem significant, & vnum effectũ producunt. Simile quid cernimus in conuiuiis corporalibus; si quis enim tria, vel quatuor, vel plura fercula eodẽ tempore ponat in mensa, illa omnia vnum conuiuium facient: si verò duo tantùm ponãtur hodie, & cras reliqua, iam erũt duo

conui-

conuiuia. Similiter in Baptismo, si quis eodem tempore ter mergatur, vnus erit Baptismus: si autem diuersis temporibus, tria essent Baptismata. Et in Sacramento altaris, si quis vno tempore sumat duas, vel plures particulas, vnum Sacramentum accipit; si autem diuersis temporibus, plura Sacramenta erunt. Licet enim quælibet particula integrum Sacramentum contineat, tamen cùm adiungitur alteri, non multiplicantur Sacramenta, sed solùm augetur, quod est materialem symbolo.

Ex his ad argumentum aduersariorum initio factum respondemus, populo dari integrum Sacramentum, non mutilum, vel dimidiatum; siquidem in qualibet specie seorsim inuenitur veri, atque integri Sacramenti ratio.

DICES, si est integrum quod accipit laicus; ergo sunt duo integra Sacramenta, quę accipiuntur à Sacerdote. RESPONDEO, negatur consequentia. Nam duæ species simul sumptæ non faciunt duo Sacramenta; sicut nec duæ particulæ consecratæ simul iunctæ, vel duo calices sanguinis in eodem altari existentes: nec tres mersiones sunt tria Baptismata.

Ad confirmationem respondeo, populo datur cibus spiritualis, qui est integra, & totalis refectio, & virtualiter continet cibum, & potum, vt suprà ostendimus. Neq; obstat, quod à Sacerdotibus in ipso sacrificio distinctè sumatur Eucharistia per modum cibi, & per modum potus: id enim fit potissimùm ob sacrificij, non ob Sacramenti integritatem. Neque inde aliquid populus perdit; nam idipsum, quod sumit Sacerdos sub duplici symbolo, sumit populus sub vno: quemadmodum si vni alicui darentur in vna schedula 100. aurei à mercatore accipiendi, alteri darentur totidem aurei, sed in schedulis duabus.

CAPVT XXIII.

Non maiorem vtilitatem sumi ex Communione sub vtraque specie, quàm sub vna.

SEQVITVR quæstio TERTIA de fructu, qui ex Communione percipitur. Nam postquam totum Christum, & integrum Sacramentum in vna specie sumi demonstrauimus; id vnum superest, vt videamus vtrum aliquis fructus iis depereat, qui sub altera tantùm specie Eucharistiã sumunt. Et quoniam de fructu Sacramento-

mentorum longè aliter disputant hæretici nostri temporis, atque Catholici faciant, iuxta vtrorumque sententiam de Eucharistiæ fructu disseremus.

Ac vt à sententia hæreticorũ incipiamus, statuo hanc propositionem PRIMAM: *Eius fructus, quem Lutherani omnes in Sacramentis quærunt, non minus percipiunt, qui sub vna specie communicant, quàm qui sub duabus.* Probatur. Nam fructus quem Lutherani in Sacramentis quærunt, est excitatio fidei, vel confirmatio: dicunt enim Sacramẽta non aliter prodesse, quàm significatione sua, tanquam visibili verbo repræsentando promissiones Dei. Quam eorum sententiam copiosè declarauimus, & confutauimus in lib.2. de Sacramentis in genere, in disputatione de effectu Sacramentorum. Iste autem fructus melius obtinetur videndo Eucharistiã in mensa, quàm eam manducando. Nam dum manducatur, continuò perit significatio, at dum cernitur, & attentè cogitatur, semper repręsentat, & significat promissiones Dei, etiamsi per integrum annum quis eam cernere vellet. Præterea significatio melius apprehenditur per oculos, quàm per gustandi sensum, cùm sit ille longè spiritualior, & aptior ad intelligẽtiam adiuuandam. Nihil ergo fructus perit communicantibus sub vna, quia licet vnã tantùm ore sumant, tamen oculis vtramq; sumunt non minus, quàm Sacerdotes, & possunt, si volunt, ex illo aspectu significationem percipere.

Sit iam SECVNDA propositio de fructu Sacramenti secundum Catholicos: *Ex qualibet specie percipitur tantum eius fructus quem Catholici in Sacramento quærunt, quantum necessarium est ad salutem.* Habetur hęc propositio in Concilio Tridentino, sess.21. can.3. vbi Concilium directè damnat hæreticorum sententiam de necessitate vtriusque speciei. Nam fructus quem Catholici in Sacramento quærunt, est gratia Dei animæ infusa, per quam conseruatur vita animæ, vt per ciborum nutritionem conseruantur corpora: sed quælibet species confert gratiam, vt suprà demonstrauimus, cùm sit verum Sacramentum, & quilibet gradus gratiæ sufficit ad implenda mandata, immò ad pellenda etiam omnia peccata. Et confirmatur ex Ioan.6. vbi Dominus pollicetur vitã sumenti vnam speciem: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.*

TERTIA propositio: *Licet plus gratiæ, & fructus ex vtraq; specie, quàm ex vna tantùm caperetur, nõ propterea opus esset,*

Vel expediret vt omnes vtramq; speciem sumerent. Probatur. Nam ex duobus malis semper est eligendum minus malum: est autem minus malum, vt homines aliqui careant aliquo bono non necessario, quàm vt Sacramentum Dei euidenti periculo irreuerẽtiæ exponatur. Exponeretur autem euidenti periculo, si communiter populo daretur Eucharistia sub specie vini; moraliter enim fieri non posset, quin sæpius effunderetur sanguis Domini. Et confirmatur hæc ratio ab exemplis similibus. Certè Sacerdotium gratiam confert, nec tamen expedit omnibus fieri Sacerdotes. Paruulis Eucharistia gratiam conferret, & tamen quia ea non indigent necessariò, nec sine irreuerentia eis dari posset, non eis datur, neq; a Catholicis, neque ab hæreticis.

PRAETEREA plus gratiæ recipi potest ex frequenti Communione sub vna specie, quàm ex rara sub vtraque: non igitur est necessaria Communio sub vtraque, cùm facili negotio compesari possit damnum, si quod sit. Nam si communicant iam singulis mensibus sub vtraque; communicent decimo quinto, aut octauo quoque die sub vna, & sine dubio multò amplius lucrabuntur.

DENIQVE, posita veritate secundæ Conclusionis, quæ certissima est, magis lucratur qui (vt Ecclesiæ obediat) communicat sub vna, quàm qui sub duabus sine illo ingenti obedientiæ fructu.

Sit VLTIMA propositio: *Nihil spiritualis fructus capitur ex duabus speciebus, quod non capiatur ex vna.* Hæc propositio non est adeò certa, vt superior: de hac enim variè sentiunt Theologi, neque Concilium eam apertè definire videtur. Est tamen nostra sententia, atque assertio communis, & probabilissima, adeò vt simpliciter asseri, & ex pulpito in concione ad populum proponi possit. Nam INPRIMIS Concilium Tridentinum licet non apertissimè hoc definierit, tamen satis indicat, sess. 21. can. 3. cùm dicit, sub vna specie sumi integrum Christum omnium gratiarum fontem: significat enim his verbis sub vna specie sumi omnem gratiam, quæ ex Eucharistia sumi potest. In Concilio etiam Basileensi ea conditione concessus fuit calix Bohemis, vt Ruardus testatur, vt crederent non plus fructus sumi ex duabus speciebus, quàm ex vna.

PRAETEREA, est hæc sententia communis Theologorum,

rum, tum veterum, vt S. Thomæ, opusc.58.cap.29.in fine.&3. par.quæst.80.art.vlt. S.Bonauenturæ,& Richardi in 4.dist.11. tum etiam recentiorum, vt Gabrielis lection.84. in canonem Missæ, Ioannis Roffensis, Caietani, Dominici à Soto, Ruardi, Ioannis à Louanio, & aliorum.

Vnus est ex veteribus, qui contrarium sensit, Alexander Alensis in 4.parte summæ, quæst. 53. membro 1. Ex recentioribus autem Gaspar Cassalius in secundo libro de Cœna,& Calice, cap.25.rem in dubium reuocat. Et quamuis Ruardus videatur interdum in contrariam sententiam propendere, id facit, vt aliquo modo conciliet Alexandrum cum sententia communi: alioqui enim plurimis in locis apertissimè docet, nihil omninò plus vtilitatis recipi ex duabus speciebus, quam ex vna, quæ loca diligenter notauit Ioannes à Louanio.

Probatur igitur propositio nostra. Si sumptio vtriusq; speciei plus gratiæ, aut fructus spiritualis conferret, quàm sumptio vnius, id necessariò oriretur, vel ex symbolo continente, vel ex re contenta. Ex symbolo id nasci non potest, quia symbolum non operatur, nisi per virtutem sibi impressam; in Eucharistia autem loco virtutis impressæ est ipse Christus, siue corpus eius, & sanguis: non igitur ex symbolo oritur maior gratia.

Dices; Licet symbolum operetur per virtutem impressam, tamen id operatur, quod significat; ergo quando symbolum cumulatius, & plenius significat, effectum etiam pleniorem, & maiorem operatur. At duæ species cumulatius, & plenius significant, quàm vna.

Respondeo; Symbolum efficit quod significat, sed id non efficit per significationem, sed per vim operatiuã: significatio enim non operatur nisi in mente, excitando affectum aliquem dum apprehenditur. Id ergo symbolum, quod significat cumulatius, & plenius, si significet plenius, id est, aliquid plenius, & melius; tunc sine dubio operatur etiam effectum pleniorem, quia virtus operatiua proportionatur significationi. Si autem significet plenius, id est, distinctius, & clarius, rem eandem non efficit meliorem, vel maiorem effectum: alioqui moneta melius impressa plus valeret, quàm alia; & literæ, quibus diplomata continentur, quo accuratius scriptæ essent, eo maioris essent auctoritatis. Et vt exemplis

propriis vtamur, Baptismus trina mersione collatus magis iustificaret: & hostia sacra cum imagine crucifixi impressa in exteriore superficie magis reficeret. Talis autem significatio est duarum specierum, quia nimirum exactius, & clarius significat Christum esse alimentum animorum, non tamen aliquid significat, quod ab altera specie, licet paulò obscurius, non significetur.

Omisso igitur symbolo ad rem contentam veniamus. Siet re contenta maior illa gratia oritur, id fit, vel quia res contenta in vtraq; specie sunt reuera duæ, & diuersæ, & quælibet operatur aliquid in anima suscipientis; & hoc dici non potest, cùm vnus & idem Christus in vtraq; specie sit: vel quia vna res quidem, & eadem in vtraq; specie continetur, sed ea bis sumitur, cùm sumitur vtraque species, semel autem tantùm sumitur, cùm vna species sumitur. At neque hoc dici potest. Nam non augetur gratia vel fructus, quando bis sumitur eodem tempore, quia sumitur per modum vnius refectionis; alioqui, qui duas trésue particulas sumeret, vnam post alteram, in eadem participatione mysterij maiorem gratiam acciperet, quàm qui vnam tantùm: nam in singulis particulis Christus est. Et pari ratione cùm Sacerdos non vno haustu, sed duobus, aut tribus sumit sanguinem Domini, plus gratiæ acciperet, quàm qui vno haustu totum ebibit; quæ sanè absurdissima sunt omnium consensu.

Sed argumenta quædam, quæ contrà obiiciuntur, dissoluenda sunt. PRIMO, Caluinus obiicit lib. 4. Institut. cap. 17. §. 47. fraudari populum magna fidei confirmatione: nam multò clarius nobis significant duæ species, quàm vna, Christum esse cibum, & potum animarum nostrarum.

RESPONDEO, iam suprà docui fructum ex vtraq; specie à populo capi posse, etiamsi vtraque species non manducetur; nam videndo symbola melius percipit homo eorum significationem, quàm comedendo. Præterea sententia ista Caluini, & Lutheranorum, quod Sacramentorum fructus consistat in confirmanda fide, absurdissima est, & proinde argumentum, quo probare volunt vtriusque speciei necessitatem, falso nititur fundamento. Nam si fructus Sacramentorum in eo consisteret, vt apprehensa significatione moueremur, homines rudes nihil ferè vtilitatis ex Sacramentis perciperent; infantes autem ex Baptismo nihil omninò lucrarentur

rentur; & deniq; quo quis esset ingeniosior, eò maiorem fructum perciperet; atq; ita Sacramentorum effectus magis penderet ex natura, quàm ex gratia. Sed de hac re satis multa diximus in lib. de Sacramentis in genere.

SECVNDO, obiicit Georgius Cassander apud Ioannem à Louanio (nam librum ipsum Georgij non vidi) sancti Patres tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, qui ex calice sumitur. Sic enim AMBROSIVS loquitur lib.5. de Sacramentis, cap.3. *Quotiescunq; bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris spiritu.* Et CYPRIANVS lib.1. epist.2. *Quomodo docemus, aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?*

RESPONDEO, sancti Patres non tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, vt distinguitur contra corpus eiusdem Domini, sed simpliciter tribuunt effectum quēdam sanguini Domini, quia verè illi conuenit, sed non negant eundem conuenire etiam corpori Domini, quemadmodum sæpe multa tribuuntur DEO Patri, vel Filio, & tamen non negantur ea de Spiritu sancto, licet non exprimatur tunc Spiritus sanctus. Hoc autem esse verum patet, quia iidem auctores in aliis locis eosdem effectus tribuunt corpori Domini. AMBROSIVS enim qui lib.5. cap.3. tribuit sanguini remissionem peccatorum, idem lib.4. cap.5. sic ait: *Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum.* Et CYPRIANVS in illa ipsa epistola, vbi dicit, Martyres futuros confirmari, atque armari debere potu sanguinis Domini; ibidem dicit muniri debere protectione corporis Domini. Ipse quoque Apostolus cùm de fructu passionis Domini loquitur, nunc tribuit omnia corpori, nunc sanguini, vt patet Colos.1. *Pacificans*, inquit, *per sanguinem crucis eius.* Et infrà: *Reconciliauit in corpore carnis eius per mortem.* Adde quod Patres non tribuunt illum effectum speciebus vini, sed ipsi Dominico sanguini: sanguinem autem accipiunt, qui sub vna specie communicant, licet vini speciem non accipiant.

TERTIO, obiicit idem argumenta quædam Ruardi, qui ea proposuit, non vt probaret sententiam aduersariorum, sed vt rei difficultatem ostenderet. Sit igitur hoc argumentum TERTIVM. Alius est effectus cibi, alius potus; cibus enim famem sedat, potus sitim extinguit. Sed Eucharistia sub specie

panis est cibus, sub specie vini est potus: igitur Eucharistia sub vtraque specie plures effectus producit quam sub vna.

RESPONDEO, alius est effectus cibi, qui solùm est cibus, & alius potus, qui solùm est potus. At non alius effectus est cibi, & potus, quando vterque continet vtrumque, qualis est in rebus corporalibus lac, quo infantes nutriuntur: est enim ille potus cibalis, qui & sitim, & famem sedat: & panis vino, vel aqua maceratus, qui est cibus quidem, sed potum continens. Talis igitur est cibus, & potus animarum, vt suprà demonstrauimus: vna enim, & eadem res, siue detur sub specie panis, siue sub specie vini, siue vtriusque, & famem, & sitim anima sedat. Nec vlla differentia cerni potest, nisi in symbolis externis, quibus per quandam similitudinem effectus, & proprietates alimenti spiritualis explicantur.

QVARTVM argumentum. Eucharistia sub specie panis, Sacramentum est, ergo gratiam confert. Vel igitur superaddita sumptio calicis gratiam auget, vel non auget. Si primum, ergo maior fructus capitur ex duplici specie, quàm ex vna. Si secundum, ergo verum Sacramentum non confert gratiam, ergo frustrà sumitur à Sacerdotibus.

RESPONDEO, idem argumentum fieri posset de duabus particulis consecrati panis, & de duobus haustibus vini consecrati, vt suprà diximus: ex quo perspicuum est hoc argumentum de duplici specie non concludere. Dico igitur sumptionem Eucharistiæ sub specie panis gratiam conferre, sed eam gratiam in sumptionem vtriusq; speciei, vt in vnam causam esse referendam, quandoquidem ad vnam refectionem vtraque species confert. Quocirca Eucharistia sub specie vini, quæ paulò pòst sumitur, non nouam aliquam gratiam tribuit, nisi fortè maiori aliquo ardore spiritus percipiatur.

Posset etiam dici, Eucharistiam sub specie panis non conferre gratiam, nisi tota sumptione Eucharistiæ absoluta. Et quia cùm sumitur vtraq; species, non censetur absoluta sumptio, nisi cùm sumpta est vtraq; species; ideò Eucharistiam sub specie panis conferre quidem gratiam, sed non ante sumptionem alterius speciei. Tunc autem vtramque simul, gratiam conferre, sed eandem quam sola contulisset vna species, si sola sumpta fuisset; sicut etiam in Baptismo, cùm adhibetur vna mersio, non datur gratia, nisi vbi omnes tres absoluuntur, cùm tamen post primam detur, cùm adhibetur vna sola.

Neque

Neque ideò frustrà, aut inutiliter sumitur à Sacerdotibus vtraque species: non enim est inutile id quod aliquid facit, licet etiam sine eo id fieri potuisset. Id quod manifestè patet in miraculis Domini. Dominus enim aliquando sola voluntate operabatur miracula, vt cùm aquam in vinum conuertit; aliquando voluntate, & verbo, vt cùm Lazarum excitauit; aliquando voluntate, verbo, & contactu, vt cùm excitauit puellam mortuam; aliquando voluntate, verbo, contactu, & alio instrumento, vt sputo, vt cùm cæcum illuminauit, & alibi surdum, & mutum curauit. In his omnibus nihil erat inutile, & superfluum, quia omnia operabantur, & tamen non erant omnia necessaria, neque maiorem effectum producebant omnia simul, quàm vnum, aut duo tantùm. Non enim melius reuixit puella, quàm Lazarus, etiamsi illam, & voce appellauit, & manu apprehendit, Lazarum autem solum vocauit. Præterea Sacerdotes, non solùm nõ inutiliter sumunt vtramque speciem, quia vtraque species, vt dixi, operatur, sed etiam quia ea sumptio, licet non sit necessaria ex parte sumentis, est tamen necessaria ex parte Sacramenti. Nam quia Sacramentum sub duplici specie institutum est, vtraque species necessariò ab aliquibus sumenda est: sed non necessariò ab omnibus. Sed maximè omnium, vt suprà diximus, necessaria est vtriusque speciei sumptio ob sacrificij perfectionem.

QVINTVM argumentum est. Eucharistia sub specie vini instrumentum est conferendæ gratiæ, distinctum ab Eucharistia sub specie panis; ergo diuersam, ac distinctam gratiam operatur. Consequẽtia notissima est. Nam idem Deus per diuersa Sacramenta diuersam gratiam confert; quia vtitur instrumentis diuersis. Antecedens probatur; nam in Eucharistia sub specie panis instrumentum conferendæ gratiæ est solùm corpus Domini, non autem sanguis, aut anima; in Eucharistia autem sub specie vini instrumentum est solùm sanguis Domini, non autem corpus, aut anima. Id quod si fortè negetur, ita probabitur: In specie panis solũ corpus Domini est vi consecrationis, reliqua per concomitantiã, & planè per accidens, quod ad Sacramentum pertinet; ergo solum corpus Domini est instrumentum conferendæ gratiæ in Eucharistia sub specie panis. Illud enim solum est instrumentum, quod per se ad Sacramentum pertinet; anima autem, & sanguis, licet non per accidens, sed per se conueniant humano corpori viuenti,

tamen corpori, vt est in specie panis, non nisi per accidens. Nã si in triduo mortis Domini Eucharistiam Apostolus aliquis consecrasset, ea certè solum corpus sine anima, & sanguine habuisset, & tamen eiusdem virtutis fuisset, atq; modò est.

Respondeo, corpus, & sanguinem Domini etiam præcisè sumpta non esse duo instrumenta formaliter, sed vnum. Instrumenta enim formaliter differunt per diuersam virtutem operatiuam: eadem enim virtus operatiua est tàm in corpore, quàm in sanguine, sicut eadem erat in verbis, & in tactu, vel etiam in luto, & sputo, cùm Dominus illuminabat cæcos. Et ideò idem effectus sequebatur ex verbis solis, & ex verbis & tactu, & ex verbis, tactu, & luto. Esse autem eandem virtutem in corpore & sanguine, ex eo patet, quod Scriptura tribuit vtriq; eosdem effectus, Coloss.1. & alibi; & vtrumq; omnem suam vim habet ex coniunctione ad diuinitatẽ. Corpus enim ideò operatur, quia est corpus Filij Dei, & sanguis ideò operatur, quia est sanguis Filij Dei. Falsum enim est, quod in argumento assumitur, diuinitatem per accidẽs esse in Sacramento. Nam etiamsi panis non conuertitur in diuinitatem, sed in solum corpus, & ideò diuinitas est ibi per concomitantiam, tamen conuertitur in corpus non quodcunque, sed Filij Dei; dixit enim Dominus: *Hoc est corpus meum.* Quare vi verborum est in specie panis corpus non quodlibet, sed Filij Dei, & proinde corpus subsistens diuina Verbi subsistentia, & consequenter vnitum diuinitati. Per accidens igitur fortasse est anima, & sanguis sub specie panis, sed non diuinitas, neq; diuina hypostasis. Vnde Cyrillus lib.4. in Ioannem, cap.23. dicit, corpus Christi (de Eucharistia loquens) viuificare, quia non est corpus cuiusuis hominis, sed vitæ auctoris, & in quo habitat diuinitatis plenitudo.

CAPVT XXIV.

Non pugnare cum diuinis literis, seu cum Christi mandato Communionem sub vna specie, probatur variis rationibus.

Qvarta iam sequitur quæstio; Vtrum diuino mandato præcipiatur omnibus Communio sub vtraque specie. Iam enim ostendimus ex natura rei nullam esse talem obligationem, ideircò quærendum

rendum supereſt, vtrũ ſaltem præcepto diuino poſitiuo eiuſmodi obligatio in Eccleſia ſit. Quamuis autem Lutherus permiſſionem potiùs diuinam, quàm legem cogentem in pluribus locis agnoſcat, vt ſuprà citauimus: tamen Ioan. Caluinus lib.4.Inſtit.cap.17.§. 47. *Edictum*, inquit, *æterni Dei eſt, vt omnes bibant*. Et Kemnitius initio diſputationis de vtraq; ſpecie, omninò contendit mandato Domini teneri omnes ad vtramque ſpeciem ſumendam.

Porrò in hac quæſtione aduerſariorum eſt probare, noſtrum reſpondere: nos enim negamus, illi aſſerunt; probare autem illi incumbit, qui affirmat, non ei qui negat. Vt tamen accuratior, ac plenior diſputatio ſit, PRIMVM adferemus varias rationes, quibus omninò credibile fiat, nullum præceptum à Chriſto datum de vtraque ſumẽda ſpecie. DEINDE reſpondebimus ad omnia argumenta, quæ illi proferunt.

Quod igitur ad PRIMVM attinet. PRIMA ratio ſumitur ex figuris. Pleræque figuræ Euchariſtię manducationem ſub vna ſpecie ſignificant. Non eſt igitur vllo modo probabile, Chriſtum imperaturum fuiſſe manducationem vtriuſq; ſpeciei: figuratum enim figuræ reſpondere debet. Vnde Euangeliſtæ paſſim, cùm deſcribunt acta Chriſti, addunt: *Vt Scriptura impleretur*. Ioan.19. notat S.Ioannes ideò Deum non permiſiſſe, vt frangerentur crura Domino crucifixo, quia præceſſerat illa figura Agni Paſchalis, cuius oſſa confringi non poterant. Et Apoſtolus 1.Corinth.10. *Omnia*, inquit, *contingebant illis in figura*.

PRIMA figura fuit ligni vitæ in medio paradiſi, Geneſ.2.& 3. quod Sacramenti Euchariſtiæ figuram fuiſſe docet Paſchaſius lib.de corpore Domini, cap.7. Conſtat autem nullũ fuiſſe potum illi arbori adiũctum. SECVNDA fuit Agni Paſchalis, Exod.12. quæ notiſſima eſt.

Neque obſtat Kemnitij reſponſio, qui vult vtriuſque ſpeciei figuram præceſſiſſe in Agno Paſchali, quia & caro manducabatur, & ſanguis in poſtibus aſpergebatur; aſperſionem autem ſanguinis potum calicis ſignificaſſe probat ex Gregorio homil.22. Hæc, inquam, reſponſio non valet. Nam Gregorius ponit duas explicationes. VNAM minus probabilem & particularem, quòd per ſanguinem in poſtibus aſperſum ſignificetur potus ſanguinis Domini. Nec tamen dicit potum ſanguinis ſub ſpecie vini, de quo nos agimus, ſed potum ſan-

guinis absolutè, vt pro Eucharistia accipitur: non enim distinguit eo loco Gregorius duas species. Deinde ponit ALTERAM communem, quòd per sanguinem in postibus significetur signum crucis in fronte, vt exponit etiã Augustinus lib.12. contra Faustum, cap.30. Hieronym. in cap.66.Isaiæ. Cyprianus in tractatu contra Demetrianum, & Isidorus in cap.12. Exod. Et hæc sine dubio est vera: sanguis enim ille non potest referri ad potũ, cùm nec biberetur, nec daretur hominibus, & prius linirentur ex eo postes, quàm agnus manducaretur.

TERTIA figura est Manna, Exod 16. QVARTA, panes propositionis, Exod. 25. in quibus nullus admiscebatur potus. QVINTA deniq; erat participatio sacrificiorũ. Nam etiamsi in sacrificiis esset caro, & sanguis, & etiam libamina multa, vt patet ex eodem cap.25. Exodi, tamen sola caro manducabatur, sanguis, & libamina effundebantur Deo. Vnde 1. Cor.10. inquit Apostolus: *Qui manducant hostias, participes sunt altaris*; neque addidit quidquam de potu, quia non consueuerant Hebræi habere vinum libaminum.

DICES, ex ista figura colligitur non debere Sacerdotes bibere calicem Domini in altari, quandoquidem nec Sacerdotes Testamenti veteris bibebant libamina Deo oblata, sed solùm victimas comedebant.

RESPONDEO, quod Sacerdotes nunc faciunt, dum manducant, & bibunt sub specie panis & vini, corpus & sanguinẽ Domini, non respondet manducationi victimarum, sed consumptioni per ignem. Est enim Eucharistia aliquo modo holocaustum, aliquo modo hostia pacifica, aliquo modo hostia pro peccato. Et quia in holocausto omnia cõsumebantur, & victimæ, & libamina, ideò etiam nunc à Sacerdote, cuius est consumere holocaustum, omnia sumuntur. A populo autem, qui solùm participat de sacrificio, satis est manducari carnes agni immaculati.

DICES SECVNDO, etiamsi in istis figuris commendetur Communio sub specie cibi tantùm; sunt tamen aliæ, in quibus commendatur sub vtraq;. Vt Gen.14. vbi Melchisedech obtulit panem, & vinum, & vtrumq; dedit sumendum Abrahæ, & iis, qui eum sequebantur; & 1.Cor.10. vbi dicuntur Hebræi manducasse cibum spiritualem, & bibisse potum spiritualem: quem locum Kemnitius magni facit.

RESPONDEO, non contendimus nos pro necessitate vnius speciei.

speciei,sicut aduersarij pro necessitate duarum, & ideò contra nos non est, si aliquæ figuræ pro duabus speciebus inueniantur,sed planè contra aduersarios facit,si inueniantur aliquæ,vt reuera inueniuntur plurimæ, pro vna specie. Deinde non cōstat,an Melchisedech dederit panem, & vinum comedendum Abrahæ, an solùm Deo obtulerit; Scriptura enim id apertè non dicit. Quod enim Deo obtulerit,patet ex sequentibus verbis: *(Erat enim Sacerdos Dei altissimi)* quod autem dederit manducandum, ex nullo verbo colligitur. De potu autem spirituali,id est,de aqua ex petra iam suprà diximus, figuram illam fauere vni speciei. Aqua enim cùm data est populo in signum spiritualis potus, sola data est, sine vllius cibi spiritualis adiūctione:quomodo etiam sanguis, & aqua, quæ ex latere Domini fluxerunt,duo Sacramenta significant, Baptismum,& Eucharistiam,teste Augustino, & Theophylacto in cap.19.Ioan. vbi sub vna tātùm specie Eucharistia designatur,vt intelligamus vnam sufficere.

SECVNDA ratio sumitur ex doctrina, & exemplo Christi. Dominus enim cùm Ioan. 6. de fructu Eucharistiæ loquitur, non semel,sed quater vnam speciem sufficere docet ad salutē: *Qui manducat me, & viuet propter me. Qui manducat hunc panem, & viuet in æternum. Si quis manducauerit ex hoc pane, & viuet in æternum. Hic est panis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducet, non moriatur.* Non ergo fieri potest, vt idem Dominus mandauerit vtramque speciem sumendam, tanquam necessariam ad salutem. Esse autem hoc caput Ioan. de Sacramento intelligendum,suprà ostendimus in prima controuersia de Eucharistia.

Rursus exemplo suo Dominus idem comprobauit. PRIMVM Ioan. 6. vbi multiplicauit panes, & inde saturauit turbam remanentibus duodecim cophinis:nec vllū potum multiplicauit,neq; dedit. DEINDE Lucæ cap.24. cùm in Emaus in cœna cum duobus discipulis, accepit panem, benedixit, fregit,dedit eis, &c.

De hoc loco duæ sunt Catholicorum sententiæ. PRIMA est Ioan. à Louanio, & aliorum, qui contendunt Sacramentum Eucharistiæ datum fuisse à Christo duobus discipulis, & adducunt in hanc sententiam Augustinum lib.3. de consensu Euangel. cap.25. Auctorem operis imperfecti in Matth. homilia 17. Bedam, & Theophylactum in eum locum Lucæ.

Hiero-

Hieronymum in Epitaphio Paulæ, & Isichium lib. 2. in Leuiticum, cap. 9.

ALIA sententia est Cornelij Iansenij in expositione huius loci, qui docet, panem à Domino benedictum in Emaus, non fuisse quidem Eucharistiam, sed fuisse tamen figuram Eucharistiæ, & voluisse Dominum hoc exemplo demonstrare fructum, & vtilitatem Eucharistię in vna specie: quare ex hoc loco non minus probari vsum vnius specici, quàm ex multiplicatione panum, Ioan. 6. Id autem probat, tum ex Augustino, Beda, & Theophylacto locis citatis, qui hoc tantùm docere videri possunt, nempe fuisse in illa panis benedictione mysterium quoddam, quo significaretur vtilitas Eucharistiæ, quomodo etiam loquitur Innocentius III. lib. 6. de myst. Missæ, cap. 7. & 9. tum etiã ex ipso textu, nam fuisse hîc aliquod mysterium, patet partim ex benedictione, quam nõ legitur Dominus adhibuisse, nisi ad aliquid mirabile operãdum; partim ex effectu, nam per illum panem illuminati sunt.

Quamcunq; autem sententiam ex his duabus amplectamur, ostendit hoc exemplum Christi, eam esse vtilitatem Eucharistię in vna specie, vt minimè sit existimandum, fuisse imperatum omnibus illius vsum in specie vtraque.

SED occurrit hoc loco Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ, in articulo de vtraque specie, vbi fatetur hoc exemplum ad Eucharistiam pertinere, sed dicit, non colligi ex eo vsum vnius speciei, quoniam in fractione panis per figuram intellectionis significatur totum Sacramentum cum vtraque specie. AT facilè id refelli potest: historia enim Euangelica ita coniungit distributionem panis benedicti cum Domini recessu, vt nullum relinquat locum benedicendo, vel distribuendo calici. Sic enim loquitur: *Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipse euanuit ex oculis eorum.*

Instat Kemnitius, & probat ex Augustino tract. 2. in epist. Ioannis, Christum dedisse duobus discipulis vtramque speciem. Sic enim AVGVSTINVS loquitur: *Et verè, qui non sibi iudicium manducat, & bibit, in fractione panis Christum agnoscit.* AT argumentum est nimis longè petitum. Non enim Augustinus dicit, Christum dedisse vtramque speciem, sed dicit, in fractione panis Christum agnosci, vt illis discipulis cõ-

rigit

tigit in Emaus;ſed addit hunc fructum eos tantùm conſequi, qui non indignè ſumunt, & allegat verba Pauli, ſeu alludit ad illa, vbi legimus, 1. Corinth. 11. eos, qui indignè manducant, & bibunt, iudicium ſibi manducare, & bibere; quod veriſſimum eſt, ſiue vna ſpecies, ſiue vtraq; ſumatur indignè.

Deniq; addit Kemnitius, Chriſtum non addidiſſe: *Hoc facite*, cùm panem benedictum in Emaus dedit: ergo non tenemur eum in hoc imitari, ſi vnam tantùm ſpeciem dedit. SED neque nos dicimus teneri, ſed tantùm probamus hoc exemplo licere, & vtile eſſe communicare ſub vna.

TERTIA ratio ſumitur ex doctrina, & vſu Apoſtolorum. Nam Actor. 2. ita deſcribitur communicatio Euchariſtiæ: *Erant autem perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.* Quo loco negari non poteſt, quin agatur de Euchariſtia, tum quod coniungatur fractio panis cum doctrina, & oratione, tum etiã quod vituperatio potiùs quàm laus fuiſſet de fidelibus commemorare, perſeuerantes eos fuiſſe in prandiis, & cœnis corporalibus. Deniq; id fatetur Lutherus in ſermone de Euchariſtia, & Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 35.

Neque Kemnitius negat ita hunc locum à veteribus explicatum; ſed reſpondet per fractionem panis intelligi etiam calicem, per figuram videlicet intellectionis, qua ex parte ſignificamus totum. Id verò probat, quia Apoſtoli alioqui ſub vna ſpecie conſecraſſent, quod ne Catholici quidem admitterent. AT hæc eius ratio nihil concludit. Non enim Lucas deſcribit, quid Apoſtoli, ſed quid populi facerent, dum dicit, eos perſeuerantes fuiſſe in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & oratione. Apoſtoli igitur in vtraque ſpecie Euchariſtiam conſecrabant, ſed populis in vna ſpecie miniſtrabant.

Quod etiam ex eo confirmatur, quia plurimi in Hieruſalem Chriſtiani erant, qui in illis initiis ſeruabãt legalia Moyſis, Apoſtolis permittentibus, vt patet ex cap. 21. Actorum: & ex iis nonnulli vſque ad certum tempus Nazaræi erant, non bibentes vinum, nec radentes capita, vſque ad finem dierum voti ſui. Hos autem neque credibile eſt contra votum ſuum bibiſſe de calice Domini, neque probabile eſt abſtinuiſſe omninò à Communione, cùm Lucas dicat, omnes perſeuerantes fuiſſe, in doctrina, & communicatione fractionis panis.

Quare

Quare probabilissima coniectura est, ideò Lucam solùm meminisse fractionis panis, quod ab ea sola specie nulli abstinerent. Vnde etiam beatus Paulus 1. Corinth. 10. non sine causa de calice dicit: *Calix benedictionis, cui benedicimus*; de pane autem: *Panis quem frangimus*. Calix enim semper benedicebatur, sed non semper distribuebatur. Vnde etiam paulò infrà dicit: *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus*.

Et miranda est sanè Kemnitij sapientia, qui cùm vbique vulgatam editionem cõtemnat, hoc loco eam diligenter defendit. Scribit enim in sua disputatione pag. 600. in vulgata editione, quam Tridẽtinum Concilium nullo prætextu reici posse decreuit, haberi 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus sumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus*. SED Concilium Tridentinum non statuit recipiendam esse quamlibet lectionem vulgatæ editionis, sed eam, quam constet esse lectionẽ vulgatæ editionis; alioqui non iussisset idem Concilium vulgatam editionem quàm emẽdatissimè imprimi. Porrò illud (*& ex vno calice*) non habetur in Bibliis correctioribus vulgatæ editionis, sed solùm in paucis quibusdam minus emendatis; in Græcis autem nullis habetur.

QVARTA ratio sumitur ex testimonio veteris Ecclesiæ, quæ cùm vera Ecclesia fuerit, sine dubio contra expressum Christi mandatum nihil egisset. Tribus autem modis vetus Ecclesia testatur Communionem sub vna specie esse licitam. PRIMO, quia nũquam eam reprehendit, aut damnauit, cùm tamen non ignoraret eam saltem apud aliquos in vsu fuisse. Nam (vt alia interim omittam) Manichæi nunquam cõmunicabant, nisi sub specie panis, vt Leo I. testatur sermon. 4. de Quadragesima: arbitrabantur enim illi vinum esse fel draconis. Et præterea negabant Christi veram mortem: & ideò nec vinum, nec sub specie vini sanguinem Domini vnquã sumebant. Et tamen nec Epiphanius, nec Augustinus, nec alij, qui de erroribus Manichæorum scripserunt, notãtũt errorem illum, quod contra Domini mandatum sub vna tantùm specie Eucharistiam sumerent.

DEINDE, testimonium Ecclesiæ veteris haberi potest, ex duobus illustribus exemplis hæreticarum fraudum. Scribit Sozomenus lib. 8. histor. cap. 5. & Nicephorus lib. 13. cap. 7. Fœminam quandam hæreticam Macedonianam, cùm vellet

tegere

tegere suam hæresim, & se Catholicam simulare; accepisse in manibus Chrysostomo sacris operante, panem Eucharistiæ, tanquam paulò pòst illum manducaturam; sed clàm dedisse illum ancillæ, & ab ea sumpsisse panem prophanum, quem ex domo adferri iusserat, vt illũ palam comederet loco Eucharistiæ: sed eum panem continuò in lapidem esse conuersum. Ex hoc facto intelligimus, morem fuisse, vt acciperent, qui vellent, Eucharistiam sub vna tantùm specie. Nam si omnes coacti fuissent bibere de calice Domini, mulier illa nullo modo simulare potuisset: non enim pro calice Domini aliquid aliud sumere potuisset; siquidem calix non dabatur in manus, sed manu Diaconi admouebatur ori communicantium.

Alterum exemplum est apud Leonem serm. 4. de Quadragesima, vbi S. Leo dicit, Manichæos, vt hæresim suam tegerent, panem Eucharistiæ sumere solitos esse cum Catholicis, non tamen calicem bibere. Si autem Romæ non fuisset libera Communio sub vtraque specie, sed omnes semper sumere debuissent sub vtraque, non potuissent vllo modo Manichæi latere, qui sanguinem Domini nunquam sumebant. Vnde S. Leo non iubet obseruari eos, qui aliquando sumebant, aliquando non sumebant, sed qui nunquam omninò sumebant sanguinem: illud enim eo tempore pro signo Manichæismi haberi potuit.

TERTIO, ex variis ritibus, ex quibus apertè colligitur vsus vnius speciei: non enim vetus Ecclesia, quæ aduersariorum testimonio vera Ecclesia erat, contra Dei mandatum tam apertè pugnasset. Sunt autem hi ritus; asseruatio Sacramenti, communicatio domestica, communicatio infantium, communicatio ęgrotorum, communio laica, communio ex præsanctificatis.

Ac PRIMVM asseruari solitum Sacramentum Eucharistię fuisse, suprà probauimus multis Patrum & Conciliorum testimoniis. Quod autem solùm sub vna specie asseruarent, & proinde sub vna specie sumerent, patet, quia aliquando ad longissimum tempus asseruabant. Meminit enim Sophronius in Prato spirituali, cap. 79. aliquando per annum integrum seruatum fuisse; immò Græci vsque ad hunc diem seruant per integrum annum. Non autem posset vinum in parua quantitate tamdiu conseruari, quin acesceret, & corrũperetur. Præterea qui meminerũt asseruationis, vt Cyprianus in

sermo-

sermone de lapsis, & Ambrosius in orat. de obitu Satyri, & Sophronius iam citatus, solius speciei panis meminerunt, quam inuolutam orario, vel linteo dicunt.

Kemnitius contra hunc ritum obiicit, quod Gregorius Nazianzenus dicat, Gorgoniam reseruasse symbola corporis, & sanguinis; & quòd Ambrosius dum de Satyro loquitur, meminerit haustionis, & fusionis in viscera, quæ ad potum potiùs, quàm ad cibum pertinent.

Sed facilè est ista refellere. Nam Gregorius sub disiunctione loquitur, ac dicit, Gorgoniam recondidisse quidpiam signorum corporis, aut sanguinis Domini; & loqui eum de specie panis, non vini, satis colligitur ex communi vsu illius temporis. Quod autem de Ambrosio Kemnitius dicit, est omninò ridiculum. Nam Ambrosius loquitur de haustu, & transfusione ad viscera illius speciei, quam inuolutam in orario Satyrus habebat. Quis autem ambigat, quid illud fuerit: Neque vox, hauriendi, vel transfundendi, ita ad potum pertinet, vt non etiam ad cibum referri possit, quando aliquid integrum sumitur. Ambrosius autem eo modo loquendi vtitur, quia loquebatur de re signata, potiùs quàm de signo: res autem signata integra hauritur.

Secvndvs ritus erat Ecclesiæ antiquæ, vt Eucharistiam domum deferrent, & ibi tempore oportuno sumerent, quod certissimum est ex Tertulliano lib. 2. ad vxorem, Clemente Alexandrino lib. 1. Stromatum non procul ab initio, Cypriano serm. de lapsis, Basilio in epist. ad Cæsariam Patritiã, Hieronymo in Apologia pro libris in Iouinianum, & ex aliis Domi autem sub vna tantùm specie Christianos communicare solitos perspicuum est, tum ex eo, quòd sola species panis dabatur in manus fidelium, sanguis autem dabatur ex calice bibendus, vt Cyrillus demonstrat Catechesi 5. mystagogica; tum etiam quia non erant in domibus laicorum vlli calices sacri, seu vasa, quibus contineri posset sanguis Domini, vt clarissimè patet ex Apologia secunda Athanasij contra Arianos.

Hoc loco fatetur Kemnitius in domibus priuatis vsum fuisse vnius tantùm speciei: sed dicit, illos eosdem qui domi sumebant sub specie panis, in Ecclesia prius sumpsisse sub specie vini; & proinde sub vtraque specie per interualla temporum. Deinde addit se non disputare de eo, quod fiebat in priuatis

uatis domibus, sed de eo, quod fiebat in publica Cœnæ administratione.

Sed hæc solutio cum ipso suo auctore pugnat. Nam si in Ecclesia in publica Cœnæ administratione sumebant panis speciem, sed eam seruabant deferendam in domum, & alio tempore manducandam, solam autem speciem vini, quam deferre non poterant, in Ecclesia bibebant: ergo in Ecclesia non communicabant, nisi sub vna specie, nimirum vini. Non enim communicare est sumere in manibus Eucharistiam, sed manducare, & bibere.

Est præterea Advertendvm, haustum sanguinis in Ecclesia, & manducationem corporis Domini in priuatis ædibus, non potuisse haberi pro vna Communione, sed necessariò fatendum esse fuisse diuersas Communiones, & vtramque sub altera tantùm specie, neutram sub vtraque. Nam diuersis diebus sumebantur illæ species, non autem eodem die: ideò enim domum deferebant, vt possent sequentibus diebus communicare, etiamsi templum non adirent. Vnde Hieronymus in Apologia pro libris contra Iouinianum scribit, illis diebus consueuisse quosdam domi corpus Domini sumere, quibus ob actum coniugalem patratum non audebant ingredi Ecclesiam.

Neque obstat, quòd illa consuetudo deferendæ Eucharistiæ in priuatas ædes, fuerit postea abrogata: abrogata enim fuit ob irreuerentiam, qua tantum Sacramentum afficiebatur, non autem quòd Communio sub vna specie non sit licita.

Tertivs ritus erat, communicatio infantium. Communicabant em veteres aliquando infantes, sed sub vna tantùm specie, nimirum instillando in os eorum aliquid sanguinis Domini, vt patet tum ex Cypriano in sermone de lapsis, tum ex manifesta ratione, quia non possunt infantes cibum aliquem solidum sumere.

Qvartvs erat, communicatio ægrotorum, quæ vt plurimùm fiebat sub vna tantùm specie. Scribit Evsebivs lib. 6.hist.cap.36. ex epistola Dionysij Alexandrini, presbyterum dedisse puero particulam Eucharistiæ deferendam Serapioni seni ægroto, ac iussisse, vt eam prius madefaceret, quam seni porrigeret. Cùm enim seruarent lõgo tempore Eucharistiam pro ægrotis, necessariò fiebat, vt durescceret species illa panis,

ita vt nõ facilè deglutiri posset, præsertim à valde debilitate. PAVLINVS in vita S.Ambrosij scribit, eum paulò ante mortem ab Honorato Episcopo Vercellẽsi, sub vna specie Eucharistiam accepisse: dicit enim, corpore Domini sumpto, vbi illud deglutiuerat, continuò animam Deo reddidisse. AMPHILOCHIVS in vita S.Basilij scribit, eum in morte Eucharistiam accepisse in sola specie panis, quam lõgo tempore asseruauerat. Deniq; AMALARIVS de officiis Ecclesiast. lib.3.cap.35. & MICROLOGVS de rebus Ecclesiast. cap.17. testantur, ex antiqua consuetudine in Missa tres partes hostiæ consecratæ fieri solere, vt vna cum sanguine misceretur, altera sumeretur à Sacerdote ante sanguinis sumptionẽ, tertia seruaretur pro ægrotis, quæ viaticum morientium dicebatur.

QVINTVS ritus erat, vsus Communionis laicæ, quæ in pœnam grauis alicuius delicti olim dabatur clericis, ablata eis Communione clericali. Est autem huius Communionis laicæ cebra mentio in decretis antiquissimorũ Pontificum, & Conciliorum. Vide Felicem III. qui sedit ante annos mille, & centũ, epist.1.cap.2. & Siricium Papam, Felice III. antiquiorem annis circiter centum, in epist.1. cap.11. Concilium præterea Elibertinum ante Siricij tempora celebratum, can.76. & Sardicense, cap.2. & Agathense, cap.2.5. & 50.

SED hoc argumentum rident Philippus, & Kemnitius, ac mirantur inscitiam, vel impudentiam Papistarum. Philippus in Apologia Confess. August. dicit, Communionem laicam dictam esse Communionem laicorũ, non quòd esset sub vna specie tantùm, sed quod esset eorũ, qui non consecrabant: & hanc fuisse pœnã olim Sacerdotibus infligi solitam, vt priuati ministerio consecrandi Eucharistiam, contenti essent sola manducatione.

AT si res ita se haberet, vt Philippus dicit, hæc pœna non fuisset inflicta Diaconis, aliisq; inferioribus Clericis, ad quorum ministerium nunquam spectauit Eucharistiam cõsecrare, sed solùm Presbyteris & Episcopis. Decreta autem supra citata ferè omnia de Diaconis loquuntur, & aliis Clericis inferioribus: Falsa est igitur Philippi interpretatio.

Kemnitius loco suprà notato pag.667. & 668. dicit, Communionem laicam fuisse, quam sumebant Clerici inter laicos, id est, in loco templi inferiore, & post Clericos; ita vt Cõmunio laica distinguatur à Clericali solùm tempore, & loco, quòd

quòd videlicet Clerici priùs, laici posteriùs; Clerici intra sacrarium, laici extra eum locum communicarent.

Sed neq; hæc est vera expositio. Nam Felix Papa III. loco citato, iubet ob delicta quædam, Clericis nõ dari, nisi in morte, Communionem laicam. Et Concilium Sardicense, cap. 2. nein morte quidẽ laicam Communionem dari permittit ob crimina quædam grauiora. In morte autem cùm detur Cõmunio soli ægroto, idq; in priuato cubiculo, nulla distinctio notari potest loci, aut temporis inter Clericos, & laicos. Laica igitur Communio dicitur ea, quæ laicis permittebatur tãgenda, & etiam deferẽda si vellent. Sola autem species panis dabatur in manus: ex calice autem bibebant, qui volebant, in Ecclesia, sed non licebat laicis calicem tangere, nedum secum deferre. Vide Cyrillum Hierosolymitanum Catechesi 5. mystagog. extrema, vbi describit modum communicãdi. Eadem Communio dicitur etiam peregrina in Concilio Agathensi, can. 2. & 5. ex eo fortasse, quòd olim mitteretur peregrinis aduentantibus in signum communionis, & pacis. Pœna igitur inflicta Clericis, erat, quòd communicantibus aliis Clericis sub vtraq; specie, ipsi prohiberẽtur à calice Domini, & cogerentur vnam tantùm speciem sumere.

Sextus ritus erat, Communio præsanctificatorum, cuius vsus apud Græcos erat in tota Quadragesima, excepto die Dominico, & Sabbatho: in Latina Ecclesia iste vsus fuit, & adhuc manet feria sexta hebdomadæ sanctæ. Nam eo die non fit consecratio, & ipse etiam Sacerdos in publica actione communicat sub vna specie. Huius consuetudinis, quod ad Græcos attinet, meminit Laodicenum Concilium, can. 49. & Concilium Trullanum can. 52. Quod attinet ad Latinos, meminit Innocentius I. in epist. 1. cap. 4. liber Sacramentorum S. Gregorij in officio Parasceues, Ordo Romanus antiquus in officio eiusdem diei, Rabanus lib. 2. de Institut. Clericorum, cap. 37. & Micrologus in libro de Ecclesiasticis obseruationibus, cap. 19.

Quòd in Parasceue Communio fiat solùm sub specie panis, patet ex ordine Romano citato; ibi em̃ non solùm habetur, in Parasceue nõ confici Sacramenta, sed etiam cõmunicare Sacerdotem, & populum sub specie panis tantùm, absque sanguine Domini: sanguinem enim totum consumi iubet feria V. & solùm corpus Domini conseruari pro Communione

sequentis diei, quo Sacramenta non conficiuntur. Ex quo intelligimus in publico etiam cœtu Ecclesiæ vsum fuisse vnius speciei, idque ab annis plus mille.

QVINTA ratio sumi potest ex consensu, & testimonio Ecclesiæ posterioris. Nam constat ab annis plus octingentis fuisse vsum in quibusdã Ecclesiis Communionis sub vna specie, etiam in publico cœtu fidelium, & extra diem Parasceues. Et simul constat Græcos nunquam hoc Latinis obiecisse tanquam errorem, cùm tamẽ alia multa obiecerint, in quibus à nobis dissidebant. Ex quo intelligimus totam Ecclesiam tum Latinam, tum Græcam hunc vsum vt licitum approbasse.

Fuisse autem hunc vsum longo tempore in Ecclesiis quibusdam, testantur Concilia, CONSTANTIENSE, sess. 13. & BASILEENSE, sess. 30.

Deinde S. THOMAS qui floruit ante annos CCC. 3. p. q. 80. art. 12. dicit eas Ecclesias rectè facere, quæ non communicant populum nisi sub vna specie.

S. BERNARDVS qui ante annos CD. vixit, in Monasterio suo sub vna specie Communionem præbebat, vt apertè colligitur ex lib. 1. cap. 11. vitæ ipsius. Scribit enim Gulielmus Abbas S. Bernardi æqualis, in celebri quadam solennitate sancto Bernardo Eucharistiam ministrante, accessisse inter alios Monachum quendam, quem ob certã culpam, idem sanctus vir accedere prohibuerat: verùm, quia res occulta erat, datam illi etiam Eucharistiã, sed diuino miraculo non potuisse Monachum illum Eucharistiam deglutire. Finitis autem solenniis accessisse Monachum ad Abbatem, & aperto ore ostendisse, quid pateretur: & tum demùm cõfessum, & absolutum, Sacramenta Domini liberrimè ad viscera traiecisse. Ex hoc exemplo manifestè apparet, solam speciem panis à S. Bernardo dari solitam: nam speciem vini tamdiu in ore seruare ille non potuisset.

Cardinalis HOSIVS in Dialogo de vtraq; specie, ex historiis & monumentis Polonicæ Ecclesiæ scribit, non posse colligi, fuisse vnquam in Polonia vsum vtriusq; speciei in Communione populari: & inde suspicatur non sine caussa Ecclesiam illam ab ipsa prima sua fundatione, id est, ab annis plus minus quingentis, recepisse vsum vnius speciei.

BEDA, qui ante annos DCCC. floruit, non obscurè indicat in Anglia ab initio prædicationis discipulorum sancti Gregori-

rij Papæ cœpisse vsum publicum vnius speciei. Sic enim scribit lib.2.histor. cap. 5. de Regis cuiusdam Christiani defuncti paganis filiis: *Cùm*, inquit, *videret Pontificem celebratis Missarum solennitis Eucharistiam populo dare, dicebant; Quare non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri nostro dabas, & populo adhuc in Ecclesia dare non desistis?* Hæc illi, qui cùm sæpius id repeterent, nunquam tamen vllam vini mentionem fecerunt.

ORDO Romanus, qui vt minimùm ante annos octingentos editus fuit, cùm ab Alcuino Caroli Magni pręceptore, qui anno DCCC. florebat, citetur, apertissimè indicat in Romana Ecclesia publicum vsum fuisse vnius tantùm speciei. Nam in capite de ordine celebrādi Missam, significat, in paruo calice sanguinem Domini consecrari solitum: deinde pro Communione populi ex eo paruo calice effundi modicum sanguinis Domini in magnum calicem vino, & aqua plenū, atque ex eo magno calice consueuisse populum bibere post corpus Domini sumptum. Et quia calix vnus, quantumuis magnus, non sufficere poterat tantæ multitudini, verisimile est (quamuis ibi id non legatur) sæpius eundem calicem vino fuisse repletum. Porrò calix ille magnus dicebatur calix sanguinis, quia consecratus erat contactu sanguinis Domini, nō quòd reuera esset corpus Domini: non enim ex contactu illo mutari potuit vinum in sanguinem.

Est autem coniectura valde magna, etiam in aliis Ecclesiis, vbi dicebatur populus de calice bibere, non alium morem fuisse, quàm Romæ. Nam intelligi planè non potest, quo pacto in Ecclesiis valde numerosis potuerit dari Communio toti populo ex calice veri sanguinis Domini. Neque enim vnquam fuit vsus consecrandi simul multos calices, vt patet ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium Episcopum Moguntinum, vbi reprehendit quosdam, qui contra morem Ecclesiæ plures calices in altari simul habebant. Neque fuit vsus vnquam consecrandi vinum in altari in calice aliquo vastissimo, qui tantum vini caperet, quantum populo vniuerso sufficiat. Debuit enim calix non adeò magnus esse, vt posset à Sacerdote eleuari, & à Diacono huc, & illuc deferri. Neque inueniuntur vlli calices tam magni, cùm tamen multi in multis Ecclesiis antiquissimi inueniantur; ergo necesse fuit, vt idem calix sæpius repleretur inter ipsam Cœnæ actio-

nem,vt modò facimus in distribuendo vino ad ablutionem. Certum autem est non potuisse in eadem actione repeti sæpius consecrationem:vinum igitur,non sanguis Domini populis dabatur. Aduersarij quidem non laborant in hac re. Cùm enim existiment nullam requiri consecrationem, sed hoc ipso corporis,& sanguinis Domini symbola esse panem, & vinum, quòd in mensa ponuntur, & distribuuntur: facilè possunt sæpius pocula replere, & hoc ipso Sacramenta iuxta suum errorem conficere,sed veritas Catholica longè aliter se habet,vt ostendimus.

SEXTA ratio sumi potest,ab incommodis, quæ sequerentur ex necessitate vtriusq; speciei: ex quo colligitur Christum sapientissimum omnium legislatorum nunquam fuisse eiusmodi præceptum positurum.

PRIMVM incommodũ est,impossibilitas implendi legem istam in iis locis,vbi sit populus valde numerosus,& vnus tantùm sacerdos,vt sæpe accidit in frequentissimis pagis: de qua re paulò antè diximus.

SECVNDVM incommodum est, irreuerentia sanctissimi Sacramenti. Semper enim Ecclesia diligentissimè cauit, ne mica aliqua consecrati panis in terram caderet, vt suprà probauimus ex Tertulliano, Origene, Cyrillo Hierosolymitano, Augustino, & aliis: maioest autem irreuerentia in effusione sanguinis, qui rursus colligi nequit, quàm in casu panis, qui iterum colligi potest. Quare Ioannes Chrysostomus in epistola prima ad Innocentium, inter maxima mala numerat, quod ex quodam militari tumultu intra Ecclesiam facto, sanguis Domini in militum vestimenta effunderetur. Fieri autem non potest, vt sanguis Domini ministretur tantis populorum turbis, quantæ in Paschate ad Communionem accedunt, quin sæpius effundatur; præsertim cùm multi sint senes, debiles, rustici, qui vix ad bibendum de manu alterius accommodare se nõrunt. In deportatione etiam ad ægrotos, facillimum esset, vt vel effunderetur, vel ex illa agitatione turbidum, & ineptum ad bibendum fieret: quod non ratò accidisse testantur exempla, quæ referuntur ab Æneas Syluio in Dialogo de Communione sub vtraque specie, & in Actis inter legatos Basileenses, & legatos Bohemorum in Egra oppido Germaniæ, vbi communi consensu conuenerant.

Nequ-

Neque ad hoc incommodum satisfaciunt aduersarij, cùm dicunt, Christum ista omnia præuidisse, & tamen non propterea deterritũ ab institutione Eucharistiæ sub duplici specie;& Ecclesiam veterem ista eadem expertam esse,& tamen, iis non obstantibus, ministrasse Communionem sub vtraque specie. Nam Christus instituit quidem sub duplici specie, sed non iussit dari omnibus sub duplici. Ecclesia autem vetus ministrabat sub duplici specie, quando Christiani erãt pauci, & præterea non omnes accipiebant vtramque speciem, vt suprà ostendimus. Crescente autem multitudine magis, & magis apparuit incommodum, & sic paulatim desiit vsus sub vtraque, vt paulò pòst dicemus.

Tertium incommodum est, quod multi abhorrent à vino,& vel natura abstemij sunt, vel educatione, vt in calidis regionibus. Assuefiunt enim pueri, & puellæ etiam nobiles aquæ potui, vnde multi postea etiam in matura ætate nõ possunt absque nausea vinum gustare. Quid ergo isti facturi sunt? abstinebunt à Communione perpetuò? at id non licet per diuinas leges.

Ioannes Brentius hoc incommodo adductus in Apologia pro Confessione VVirtembergensi in 2. parte secundæ pericopes, admittit abstemios posse sub vna specie communicare, non obstante iure diuino vtramque speciem præcipiente. At vbi legit ipse à diuino mandato generaliter posito excipi debere abstemios? vel si Ecclesia Brentij ius habet interpretandi ius diuinum, ac declarandi in eo mandato nõ comprehendi abstemios, cur Ecclesia Catholica ius non habebit interpretandi idem ius diuinum, ac declarandi in eo non comprehendi nisi sacerdotes sacrificantes?

Quartum incommodum est, penuria vini. Siquidem in multis regionibus vinum non crescit, & quod aliunde affertur, partim summo precio emitur, partim non diu conseruatur: ex quo oporteret plurimos, aut nunquam, aut rarissimè communicare, si non posset fieri Communio sub vna specie. Certè in Iaponia, adeò nulla est copia vini, vt vix ad sacra facienda commodè haberi possit. Et scribit Volaterranus lib.7. Geographiæ, ab Innocentio VIII. concessum Norwegiis, vt sine vino sacrificarent, quod vinum in Norgeuia nõ crescat, & aliunde importatum continuò acescat. Quod quidem Pontifex ille concessit, si tamen concessit, vel quòd

eius sententiæ esset, non esse de iure diuino, vt sacrificium in vtraque specie necessariò confici debeat; quæ sententia suos habet patronos, vt Gabrielem lect. 84. in Canonem Missæ, & Ioannem Maiorem in 4. dist. 13. quæst. 3. & alios quosdam; vel quod indicauerit, ius diuinum ita interpretandum esse, vt excipiatur casus necessitatis. Etsi enim sacrificium est imperfectum sine vtraq; specie, tamẽ præstat imperfectum habere, quam nullum; præsertim cùm duæ illæ species, partes sacrificij sint integrantes potius, quàm essentiales.

Deniq; hoc incommodum ipsis etiam aduersariis adeò visum est magnum, vt Philippus Melanchthon in libro de vsu integri Sacramẽti, scripserit Ruthenos ob vini inopiam rectè facturos, si pro vino vterentur τῷ ὑδρομέλιτος, id est, aqua mellita, seu medone. SED quis dedit Philippo auctoritatem mutandi Sacramentorum materiam?

Quantò sapientius Ecclesia Catholica non mutat Sacramentorum materias, sed incommodo illi medetur, vnam speciem tantùm populis ministrando; quod quidem Deo placere, signis & prodigiis aliquando demonstratum est. Scribit Alexander Alensis in 4. parte summæ Theologicæ, quæst. 11. memb. 2. articul. 4. §. 3. in noua editione, quosdam Monachos aliquando, apud quos vsus erat vnius speciei, cœpisse vtramque speciem postulare: sed interim accidisse, vt cùm sacerdos inter sacrorum solennia hostiam frangeret, totum paterae concauum sanguine ex ipsa hostia profluẽte repleretur. Quo significare voluit Deus, frustrà illos tumultuari pro calice sanguinis, cùm omnia haberent in specie illa panis, quam de more solebant accipere.

CAPVT XXV.

Soluuntur obiectiones ex Scriptura petitæ.

RESTAT nunc, vt ad argumenta aduersariorum respõdeamus, quæ illi partim ex Scripturis, partim ex Patribus, partim ex ratione desumunt. PRIMVS Scripturæ locus est Ioan. 6. *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quem locum soli Bohemi obiiciunt: Lutherani enim, & Caluinistæ nõ existimant Ioan. 6. de Sacramento Eucharistiæ tractari.

Tres

Tres solutiones à Catholicis datæ sunt. PRIMA est communis, quam etiam in 1. lib. attigi, dum locum Ioannis exponerem; vim huius præcepti in re, quæ sumitur, non in modo sumendi consistere. Continent enim verba illa: *Nisi manducaueritis*, nõ simplex præceptum, sed medium, seu remedium conseruandæ vitæ per Baptismum acceptæ, & consequenter præceptum, quia tenemur conseruare vitam. Vnde non obligant ista verba Catechumenos, quia nondum vitam per Baptismum acceperunt, quam conseruare debeant; neq; infantes baptizatos, quia non egent conseruatione vitæ, cùm eam non possint amittere sine vsu rationis. Porrò remedium conseruandæ vitæ non consistit in speciebus panis, & vini, neque in modo manducandi, & bibendi, sed in sumptione corporis, & sanguinis Domini: quocunque enim modo illa sumantur, modò verè sumantur, sumentem nutriunt, & reficiunt. Caro enim Domini verè est cibus, & sanguis verè est potus: ad solam igitur sumptionem illa verba obligant, non ad modum sumendi. Sumuntur autem verè tàm corpus, quàm sanguis sub qualibet specie; igitur præcepto satisfaciunt, qui sub vna specie Sacramentum percipiunt. Accedit, quòd ipse Dominus quod dixerat: *Nisi manducaueritis, & biberitis*, declarauit cùm diceret: *Qui manducat me, viuet propter me*. Idem enim est manducare carnem Christi, & bibere sanguinem eius; & totum Christum sumere: totum autem manducando sumimus, vt ipse fatetur.

Quod si aduersarij omninò conuincerent, quod tamẽ non faciunt, vim præcepti consistere in modo manducandi & bibendi, & planè sub præcepti obligationem cadere sumptionem sub tali, vel tali specie, adhuc nihil obtinerẽt; tunc enim adhibenda esset SECVNDA solutio, quę eiusmodi est; In Scripturis sæpenumero coniunctio, *&*, accipitur pro disiunctiua: vt Act. 3. *Argentum, & aurum non est mihi*. Est enim sensus; Argentum, vel aurum non est mihi; siue, neque argentum, neque aurum est mihi: non enim aliter rectè S. Petrus docuisset, se pecuniariam eleemosynam facere non potuisse. Ioan. 15. *Si non venissem, & loquutus fuissem eis, peccatum non haberent*. Sensus est; Si neque venissem, neque loquutus fuissem: subintelligitur enim negatio præcedens, more Hebraicæ linguæ, quam aliquando interpretes imitantur. Hebræi enim vt plurimum simplicem coniunctionem ponunt, cùm tamen sub-

intelligant negationem præcedentem; vt Psalm.1.in Hebræo est: *Non surgunt impij in iudicio, & peccatores in Concilio iustorum.* Sed quia subintelligitur negatio, ideò rectè Latini verterunt: *Non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum.* Ceterùm, vt dixi, interpretes non rarò imitantur phrasim Hebraicam: & hoc modo verba Domini Hebraicè, vel Syriacè à Domino pronunciata, Ioannes quidem Græcè scripsit, sed phrasim Hebraicam seruare potuit, vt hic sit sensus: *Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & nisi biberitis eius sanguinem,* id est, si neque manducaueritis, neq; biberitis, &c. vel, si non manducaueritis, aut non biberitis. Esse autem hoc modo ista verba intelligēda, probatur ex verbis sequentibus. Nam Dominus paulò pòst addit: *Qui manducat me, viuet propter me.* Et rursus ibidem: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Quæ sanè falsa essent, si coniunctiuè, & non disiunctiuè intelligerentur illa verba: *Nisi manducaueritis, &c.*

Sed etiāsi aduersarij has duas solutiones confutare possent, quod hactenus non fecerunt, & omninò conuincerent, verba Domini intelligenda esse de modo manducandi, & bibendi, & coniunctim, non disiunctim: adhuc haberemus præsidium TERTIAE solutionis. Multa enim præcepta sunt in Scripturis, quæ dantur vniuersæ Ecclesiæ, sed implenda per aliquos, non per singulos; quod obseruandum esse monet B.Augustinus in explicatione Scripturarum, lib.3.doctrinæ Christianæ, cap.17. Tale est illud: *Crescite, & multiplicamini;* id enim dicitur humano generi, sic tamen, vt satis sit, si per aliquos species humana propagetur, & non cogantur omnes liberis procreandis operam dare. In hunc igitur modum possunt hæc verba explicari: *Nisi manducaueritis, &c.* id est, nisi sint in Ecclesia aliqui, qui hoc Sacramentum sub vtraq; specie sumant, non habebitis vitam in vobis. Si enim nulli tales sint, consequenter nulli erunt; qui Sacramentum conficiant, nulli qui ministrent: atque ita peribit totus fructus saluberrimi Sacramenti. Sed de hoc loco satis dictum est.

SECVNDVS locus, qui est planè Achilles, Lutheri, Buceri, Philippi, Caluini, Kemnitij, Hamelmanni, & omnium aliorum, sunt illa verba Matt.26. *Bibite ex hoc omnes;* id enim edictum esse dicit Caluinus, æterni Dei, quo omnes cogantur ad vtramque speciem Sacramenti percipiendam.

RESPON-

RESPONDEO; Hæc verba dicũtur ſolis Apoſtolis, qui tum ad menſam cũ Chriſto ſedebant. Id probo hac ratione: Particula, *omnes*, non ſemper in Scriptura accipitur vniuerſaliſſimè pro omnibus hominibus, ſed ſæpe pro omnibus certi alicuius generis. Alioqui illud Pauli: *Omnes quærunt quæ ſua ſunt*, includeret etiã ſanctiſſimos quoſque; & illud: *Omnes peccauerunt*, Chriſtum quoq; comprehenderet; & illud: *Clamauerunt oẽs, Crucifige eum;* & ſimilia, in Apoſtolos Domini conuenirent.

Videndum igitur eſt, an illud: *Bibite ex eo omnes*, vniuerſaliſſimè capiatur, an pro aliquo certo genere. Et quidem vniuerſaliſſimè, id eſt, pro omnibus hominibus capi non poteſt: nam ſequeretur debere Sacramentum dari Turcis, Iudæis, Ethnicis; & illi enim homines ſunt. Oportet igitur pro certo genere hominum illud accipere: quæro igitur quod ſit illud hominum genus. Si dixerint omnes viros, excludentur fœminæ: ſi omnes fideles, includentur infantes, quos tamen etiam aduerſarij excludunt. DICENT, eſſe omnes fideles adultos. SED INPRIMIS gratis hoc dicent; nec enim id facilè probare poterunt. DEINDE includentur abſtemij, quos tamen etiam ipſi plerumque excipere ſolent. DENIQVE repugnat Marcus apertiſſimè, qui ſic ait cap.14. *Et biberũt ex eo omnes*; iſta enim verba reſpondent illis: *Bibite ex eo omnes*. Quare eodem modo accipitur, *omnes*, apud Matthæum, & apud Marcum. Apud Marcum autem non intelliguntur per, *omnes*, omnes fideles adulti: nec enim verum eſſet: *Biberunt ex eo omnes*; ergo nec apud Matthæum intelligi poſſunt omnes fideles adulti. Quod ſi fortè dicant apud Marcum per, *omnes*, intelligi omnes fideles adultos, quia in Apoſtolis biberunt omnes; colligemus iam non obligari fideles ad calicem Domini bibẽdum, quia mandatum iam impleuerunt; iam enim biberunt, vt eis fuerat imperatum.

Reſtat igitur, vt mandatum ſolis Apoſtolis datum fuerit. Id quod poteſt etiam confirmari ex circumſtantiis totius illius loci Euangeliſtæ Matthæi. Omnes enim clamant, hæc verba ſolis Apoſtolis dicta eſſe: *Cœnantibus*, inquit, *eis*. Quid eſt, *eis*, niſi Apoſtolis? Sequitur: *Accepit* IESVS *panem, & benedixit, ac fregit, deditq; diſcipulis ſuis*. Quibus diſcipulis dedit, nónne illis qui cum illo cœnabant? Sequitur: *Et ait; Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum*. Certè illis dixit: *Accipite, & comedite*, quibus dedit comedendum; dedit autem Apoſtolis

ſolis,

ſolis, vt iam oſtendimus. Sequitur: *Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis.* Quibus illis? iiſdem, quibus dederat panem, id eſt, ſolis Apoſtolis. Sequitur: *Dicens; Bibite ex hoc omnes.* Quibus hoc dixit, niſi illis, quibus dedit calicem? nam dedit dicens. Dedit autem ſolis Apoſtolis; ergo ſolis Apoſtolis dixit. Sequitur: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti, tunc dicit illis; Omnes vos ſcandalum patiemini in me, etc.* Qui dixeruut hymnum cum Chriſto? qui exierunt in montem Oliueti? qui erant omnes illi ſcandalum paſſuri in illa nocte? nónne ſoli Apoſtoli? Clariſſimè igitur patet, verba illa ad ſolos Apoſtolos pertinere.

Sed videamus nunc quid adferant aduerſarij, vt probent illa dici ad omnes fideles. Lutherus in lib. de captiu. Babyl. cap. de Euchariſtia tribus argumentis probat, illud: *Bibite ex hoc omnes*, non ad ſolos Apoſtolos dictum eſſe.

PRIMVM eſt, quia non ſine myſterio Dominus non dixit, Manducate ex hoc omnes; ſicut dixit: *Bibite ex hoc omnes*; nimirum præuidebat futuros, qui dicerent, panem omnibus datum, calicem non item. Idem argumentum habet Caluinus in antidoto articulorum Pariſienſium, art. 7.

RESPONDEO; Negamus, Chriſtum non dixiſſe: *Manducate ex hoc omnes.* Tametſi enim id Euangeliſtæ non ſcripſerint, Eccleſia tamen ex Apoſtolica traditione edocta, in ſacro Canone Miſſæ diſertis verbis ponit, Chriſtum dixiſſe: *Manducate ex hoc omnes.* Quam partem Canonis refert etiam S. Ambroſius lib. 4. de Sacram. cap. 5. & poſt eum Paſchaſius in lib. de corpore Chriſti, cap. 15. Sed quid ſi etiam certò conſtaret, à Chriſto dictum non fuiſſe: *Manducate ex hoc omnes*, vt ab eo dictum fuiſſe conſtat: *Bibite ex hoc omnes*, quid inde aduerſarij noſtri lucrarentur? omninò nihil: cauſſa enim eius diuerſitatis eſſet in promptu. Dominus enim panem fregit, & vnicuique partem ſuam dedit, non autem dedit panem integrum, quem inter ſe diuiderent, ideò non fuiſſet neceſſe dicere: *Manducate ex hoc omnes.* At calicem vnum & eundem dedit, vt ex eodem biberent omnes; dixit igitur: *Bibite ex hoc omnes*, vt intelligeret primus, non totum ſibi exhauriendum, ſed tantum relinquendum, quod omnibus ſufficeret.

SECVNDVM argumentum. Iiſdem dictum eſt: *Manducate*, quibus dictum eſt: *Bibite.* Vel igitur totum Sacramentum datum eſt ſolis preſbyteris, vel ſimul etiam laicis. Si laicis

etiam

etiam,ergoomnibus dictum est: *Manducate, & bibite.* Si solis presbyteris, ergo non licet laicis dare vllam partem Sacramenti, nec eis dictum erit, Manducate; nõ enim temerè dandum est, cui Christus prima institutione non dedit. De hac ratione ita gloriatur Lutherus: *Ego,* inquit, *fateor, ista me ratione mihi inuicta superatum, nec legisse, nec audiuisse, nec inuenisse, quod contrà dicam.*

Respondeo; Christus prima illa institutione, Apostolis solis dedit totum Sacramẽtum, vt antè probatum est. Nec tamen valet illa Lutheri consequentia; Christus non dedit laicis, ergo non potest dari à nobis. Nam etsi non dedit, non tamen prohibuit dari: & alibi iussit etiam dari, cùm ait: *Hoc facite,* de quo loco postea dicemus.

Tertium argumentum. Christus dixit: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur.* Hîc clarissimè vides, sanguinem dari omnibus, pro quorum peccatis fusus est. Quis autem audeat dicere pro laicis non esse fusum? ergo omnibus datur, & omnibus dicitur: *Bibite.* De hoc argumento sic Lutherus triumphat: *Hoc,* inquit, *maximè omnium vrget, penitusque me concludit.*

Respondeo; Argumentum hoc verè concludit, non pro Luthero, sed contra ipsum. Nam si sanguis Domini dandus esset omnibus, pro quibus fusus est; dandus esset omnibus omninò hominibus, etiam Turcis, Iudæis, Ethnicis, & quibuscunque impiis. Sanguis enim ille pro omnibus fusus est, vt Scripturæ passim tradunt, Coloss.1. 1.Corinth.15. 1.Ioan.2. & alibi. Philippus in Confessione Augustana, in articulo de vtraque specie, probat illud: *Bibite ex hoc omnes,* dictum esse nõ solùm Apostolis, sed etiam aliis, quia Ecclesia Corinthiorum à Paulo, qui à Domino edoctus fuerat, instituta, vtraque specie vtebatur.

Respondeo; Argumentum est nimis infirmum. Ecclesia enim Corinthiorum vtebatur vtraque specie, quia Paulus, vel Domini exemplo, vel aliunde ostendit, & tradidit, licitam esse Communionem sub vtraque specie. Sed nec Paulus citauit illud mandatum: *Bibite ex hoc omnes;* nec vllo verbo docuit, esse necessariam omnibus Communionem sub vtraq; specie.

Ioannes Caluinus lib.4. Institut.cap.17.§.48.49.& 50.antequam solutionem nostram refellat, ita prefatur: *Alterum,* inquit, *effugium est, solos Apostolos in huius Cœnæ participationem*

nem à Christo admissos, quos iam in sacrificiorum ordinem allegerat, & cooptauerat. Velim tamen mihi ad quinq; postulata respondeant: quibus elabi non poterunt, quin facile cum suis mendaciis reuincantur. Hęc ille. Sed nec postulata illa quinq; aliquid momenti habent ad refellendum id quod asserimus.

PRIMVM postulatum est: *Quo oraculo reuelata sit nobis ea solutio?* RESPONDEO; Oraculo Spiritus sancti per Scripturam Matthæi, & Marci, vt suprà ostendimus.

SECVNDVM: *Cur meliore illo seculo ab Apostolis ad mille usque annos postea sine exceptione omnes fiebant vtriusque symboli participes? Ignorabatne Sanctus Ecclesia, quos Christus conuiuas ad cœnam suam admisisset?* RESPONDEO; Falsissimum est, quod Caluinus assumit: iam enim ostendimus in Communione domestica, & ęgrotorum, & laica clericorum, & in ipso etiam publico cœtu in templis sub vna specie fuisse communicatum in antiquissima Ecclesia. Deinde si esset verum, quod ipse assumit, non propterea sequeretur verba illa: *Bibite ex hoc omnes*; dicta esse aliis, quàm Apostolis. Nam Ecclesia vti potuit vtraque specie, quia Dominus id non prohibuit, etiamsi non iusserit.

TERTIVM postulatum: *Cur de pane simpliciter dixit, vt ederent, de calice, vt omnes biberent?* QVARTVM; *Si Dominus solis Apostolis, vt sacerdotibus, Sacramentum dedit, quo iure datur nunc, vel ex parte, laicis?* AD hæc responsum est paulò antè: sunt enim hæc Lutheri argumenta, primũ & secundum.

VLTIMVM postulatum: *An mentiebatur Paulus, cùm dicebat Corinthiis se accepisse à Domino, quod illis tradiderat? Nam postea traditionem declarat, vt omnes promiscuè vtroq; symbolo communicarent.* RESPONDEO; Apostolus nequaquàm mentiebatur: sed planè mentitur Caluinus, dum ei tribuit, quod ipse non dicit. Non enim Paulus ita declarat traditionem Domini, vt dicat debere omnes diuino mandato sub vtraq; specie communicare. Sed de loco Pauli infrà plura dicemus; & iam aliquid diximus in solutione argumenti Philippi.

Martinus Kemnitius loco citato in Examine, pag. 635. addit hoc argumentum, quod more suo verbosissimè persequitur. Christus dixit: *Accipite, edite, bibite*; sed priora duo Synodus Tridẽtina vult ad laicos etiam pertinere; ergo & tertium illud, *Bibite*, ad laicos pertinet: nulla enim assignari potest caussa diuersitatis.

RESPON-

RESPONDEO; Remoueantur mendacia, & argumentum per se corruet. Nusquam enim Synodus Tridentina scriptum reliquit, illa verba: *Accipite, edite*, ad laicos pertinere, illud autem, *Bibite*, non pertinere. Concilium id solum docet, non teneri eos, qui Sacramentum non conficiunt, siue laici sint, siue sacerdotes, iure diuino ad vtramque speciem; cur autem qui conficiunt ad vtramque speciem teneantur, ratio est, quia sacrificium integrum esse, & integrè consumi debet.

Hermannus Hamelmannus in lib. de vtraque specie par. 2. duo argumenta profert, præter argumenta Lutheri. PRIMVM est; Si solis Apostolis dictum esset: *Bibite ex hoc omnes*; ergo soli Episcopi communicare deberent sub vtraque; illi enim soli Apostolis succedunt. RESPONDEO; Etiam Sacerdotes succedunt Apostolis quatenus ad illos etiam pertinet præceptum conficiendæ Eucharistiæ, quod datum fuit Apostolis per illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*. Quare Sacerdotes etiam, propter perfectionem Sacramenti, tenentur sumere vtramque speciem, cùm conficiunt Eucharistiam.

SECVNDVM argumentum Hamelmanni. Dominus ait Marc. 13. *Quod vobis dico, omnibus dico*; ergo illud: *Bibite ex hoc*, dictum Apostolis, omnibus dictum esse censendum est. RESPONDEO; Marcus non absolutè, & simpliciter posuit: *Quod vobis dico, omnibus dico*, sed addidit, *Vigilate*. Id ergo omnibus dictum est, vt vigilemus, & ad iudicium præparemur, de quo in eo loco Dominus concionatus fuerat, & multa omnibus vtilia dixerat. Alioqui si omnia quæ dicta sunt Apostolis, ad omnes pertinerent, oporteret omnes ire per mundum vniuersum, & prædicare Euangelium omni creaturæ, & alia id genus, quæ nemo sanæ mentis concederet. Atque hæc de primario aduersariorum fundamento.

TERTIVM testimonium Scripturæ est illud Lucæ: *Hoc facite*; iubet enim Dominus, vt faciant, quod ipse fecit. Ipse autem tria fecit, consecrauit, sumpsit, & distribuit omnibus præsentibus vtramque speciem: debent igitur Apostoli, & qui eis succedunt nõ tantùm consecrare, & sumere, sed etiam omnibus præsentibus dare speciem vtramque. Et confirmatur argumentum ex illa particula: *Similiter & calicem*. Nam ista particula (vt Kemnitius diligenter obseruari iubet pa. 533. & 535.) significat eandem esse rationem panis, & calicis: & sicut Dominus accepit, & dedit panem, & dixit: *Hoc facite*; ita

quoque

quoque similiter accepisse, & dedisse calicem, & dixisse: *Hoc facite*.

RESPONDEO; Mirabilis est prouidentia Dei in sanctis literis: nam vt non haberent hæretici iustam excusationem, sustulit eis omnem tergiuersandi occasionem. Nam Lucas illud, *Hoc facite*, posuit post datum Sacramentum sub specie panis, post datum autem calicem illud non repetiuit, vt intelligeremus iussisse Dominum, vt sub specie panis omnibus distribueretur Sacramentum; sub specie autem vini non item.

Nec quidquam momenti habet illud, *similiter*, quod tantopere Kemnitius vrget: nam non refert illud, *similiter*, nisi acceptionem; est enim sensus, Similiter postquam cœnauit, accepit calicem. Quod autem non referat omnia, quæ Christus fecit circa panem, vt vellet Kemnitius, patet, quia Christus panem nõ solùm accepit, & benedixit, & dedit, sed etiam fregit, & fractum diuisit inter accumbentes: calicem autem non fregit, nec diuisit ipse discumbentibus, sed dedit integrũ, vt vnus alteri porrigeret. Præterea Paulus 1.Cor.11. cùm habeat eandem particulam, *similiter*, non tamen habet, *dedit*, sed solùm, *accepit*. Non igitur illud, *similiter*, referri potest ad verbum, *dedit*. Quod autem non referat illud mandatum, *Hoc facite*, perspicuum est ex ipso contextu; sic enim legimus: *Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens; Hic calix, &c.* Vbi debet subintelligi verbum, cum quo benè cohæreat ille accusatiuus *calicem*. tale autem verbum non est, *Hoc facite*. Quæ enim esset hæc oratio, Similiter & calicem hoc facite? Sententia ergo illa est, quam diximus: *Similiter & calicem accepit dicens, &c.*

QVARTVM testimonium Scripturæ est in verbis illis B. Pauli 1.Corinth.11. *Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis; &c.* Traditio Apostolica sine dubio omnes obligat: tradidit autem Paulus omnibus vtramq; speciem esse sumendam. Et præterea Paulus tàm post speciem panis, quàm post speciem vini repetit Domini mandatum: *Hoc facite*. Et denique postea adiungit: *De pane illo edat, & de calice bibat*. In hoc argumento mirè sibi placent aduersarij. Lutherus in libro de captiu. Babyl. cap. de Eucharistia: *Vltimo*, inquit, *stat inuictum Paulus, omnium obstruens ora, &c.* Et infrà: *Non dicit*, inquit, *permisi vobis*. Et infrà: *Tradidisse est præcepisse*. Et in li. contra Angliæ Regem: *Hoc argumentum*, inquit, *dixit assertori Sacramentorum, Noli me tangere*.

Re-

RESPONDEO; In vltimis verbis nulla est difficultas; illud enim: *De pane illo edat, &c.* sequitur post ea verba: *Probet seipsum homo, & sic de pane illo, &c.* Quibus verbis non iubet Apostolus, vt fideles edant panem, vel calicem bibant absolutè; sed modum præscribit, quo vti debent, si edere, & bibere velint vtiliter.

PORRO illa verba: *Ego tradidi vobis*, in nullo auctore significârunt vnquam, Ego præcepi, seu imperaui. Et DEINDE, quàm esset pulchra illa verborum Pauli connexio, si ita efferretur: Ego tradidi vobis, id est, mandaui, quoniam Dominus IESVS, in qua nocte tradebatur? Et illud 1. Corinth. 15. *Tradidi vobis, quoniam Christus mortuus est*, quàm pulchrè hoc modo interpretaremur: Præcepi vobis, quod Christus mortuus est? ADDE, quòd Kemnitius in secunda parte Examinis, pag. 541. non est veritus Prophetæ Germanico Luthero in faciem resistere. Scripsit enim illud *tradidi*, non significare Præcepi, cuius tamen contrarium, vt suprà citauimus, Lutherus dixerat.

Sed tamen alio modo ex eodem verbo Kemnitius argumentatur, & vt ipse dicit, pulcherrimum conficit argumentum. Paulus enim cùm ait, *tradidi*, non præcipit: non enim ausus fuit in vsu Sacramentorum aliquid præcipere, sed tradit Christi præceptum. Et ne putemus eum tradere præceptum solis presbyteris, qui erant Corinthi, in principio epistolæ dicit se scribere omnibus qui erant Corinthi; immò etiam omnibus aliis Christianis. Nam addidit: *Cum omnibus, qui inuocant nomen Domini nostri* IESV CHRISTI.

SED hæc omnia falsa, friuola, & ineptissima sunt. Nam IN PRIMIS falsum est, Paulum tradidisse præceptum Christi de vtraque specie sumenda. Quid enim tradiderit explicat, cùm ait: *Quoniam Dominus* IESVS, *in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c.* vbi videmus tradi historiam de institutione Sacramenti, non autem præceptum de vtraque specie sumenda.

DEINDE falsum est, Paulum nihil fuisse ausum præcipere circa vsum tanti Sacramenti; illud enim: *Probet seipsum homo*, præceptum Pauli est, nec enim in Euangelio legitur. Et illa: *Cùm conuenitis, inuicem exspectate*, &; *Qui esurit, domi manducet*, eiusdem Apostoli sunt. qui etiam plura se ordinaturum asserit, cùm ait: *Cetera cùm venero, disponam.* Quare

Augustinus epistol.118. Apostolorum præceptum esse dicit, vt hoc Sacramentum à ieiunis sumatur.

POSTREMO falsum est, epistolam ad Corinthios scriptam esse ad omnes fideles, ita vt omnia, quæ ibi habentur, ad omnes pertineant. Num enim ad omnes pertinet: *Auditurnter Vos fornicatio, qualis nec inter Gentes?* &; *Alius dicit: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ?* Porrò illud in inscriptione: *Cum omnibus qui inuocant nomẽ Domini*, non significat scribi epistolam ad omnes, sed significat scribi ad Corinthios, quibus Apostolus precatur pacem & gratiam cum omnibus, qui inuocant nomẽ Domini nostri IESV CHRISTI. Nec tamen negamus, quin epistola illa aliquo modo ad omnes pertineat; doctrina enim, quæ ibi traditur, communis est omnibus: sed non ideò omnia, quæ ibi dicuntur, ad omnes pertinent, ac si ad omnes scripta esset.

Iam verò illud, *Hoc facite*, quod in hac epistola bis ponitur, nihil caussæ nostræ officit. Nam post panis consecrationem absolutè ponitur: *Hoc facite in meam commemorationem*; post calicem autem idem repetitur, sed cum conditione: *Hoc*, inquit, *facite quotiescunque bibetis*. Et certè non sine caussa Spiritus sanctus modum loquendi mutauit. Non significant igitur hæc verba posteriora, vt calix debeat dari, vel sumi necessariò, sed modum præscribunt, vt si id fiat, fiat in memoriam Dominicæ passionis.

Quæritur à Doctoribus, quid propriè demonstret illud, *Hoc*, cùm Dominus ait: *Hoc facite*; an demonstret id, quod Dominus egit, id est, consecrationem, & distributionem, an quod egerunt discipuli, id est, manducationem, & bibitionem, an vtrumque simul. Sed ad rem nostram id non refert, quando constet illud præceptum non dari absolutè, nisi de vna specie.

Videtur tamen sententia Ioannis à Louanio valde probabilis, qui docet, verba Domini apud Lucam, ad omnia referri, id est, ad id, quod fecit Christus, & id, quod egerunt Apostoli, vt sensus sit; Id quod nunc agimus, ego dum consecro, & porrigo, & vos, dum accipitis, & comeditis, frequentate deinceps vsque ad mundi consummationem. Profert enim prædictus auctor veteres Patres, qui illa verba modò referunt ad Christi actionem, vt Cyprianum epist.3.lib.2 & Damascenum lib.4.de fide, cap.14. modò ad actionem discipulorum, vt Basilium

filium lib. regularum moralium, reg.21. & Cyrillum Alexandrinum lib.12. in Ioan.cap.58. Paulum autem idem auctor docet referre potissimùm illa verba ad actionem discipulorum, id quod ex verbis sequentibus colligitur: *Quotiescunq; enim*, inquit, *manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis*. Et præterea idem planum fieri potest ex instituto, & proposito beati Pauli. Nam Apostolus eo loco emendabat errorem Corinthiorum, Corinthij autem non errabant in consecratione, sed in sumptione, quia non debita cum reuerentia sumebant: quare accommodat ea verba ad suum vsum, ac docet, Christum præcepisse, vt actio cœnæ celebraretur in memoriam passionis, & ideò attentè, & reuerenter sumenda esse tanta mysteria.

CAPVT XXVI.

Refelluntur obiectiones ex Patribus.

MVLTA loca ex Patribus aduersarij citant; quæ duabus de caussis parum, aut nihil eis prodesse possunt. PRIMO, quia iisdem Patribus (vt Ioannes à Louanio rectè monuit) in rebus grauioribus nihil credunt. Maior pars eorum Patrũ apertissimè docet transubstantiationem panis in carnem vi consecrationis, quam tamen aduersarij magno consensu reiiciunt, & cùm citantur à nobis Patres, ipsi ad solum verbum Dei prouocant, Patribus omnibus contemptis. SECVNDO, quia reuera Patres benè intellecti nihil eorum habent, quæ ipsi illis tribuunt. Nec tamen mirandum esset, si aliquis eorum obscurius loqueretur, cùm tempore ipsorum non fuerit ista quæstio introducta, sitné vtraque species necessariò sumenda.

Percurramus Patres, quos illi citant, ordine temporum, quo floruerunt. IGNATIVS in epistola ad Philadelphienses: *Vnus est*, inquit, *panis omnibus confractus, & vnum poculum omnibus distributum*.

Respondeo PRIMVM; In Latinis codicibus, non habetur, vnus calix omnibus distributus, sed vnus calix totius Ecclesiæ. Est enim communis calix, quia pro omnibus offertur Deo. Neq; multum fidendum est Græcis codicibus, quos Kemnitio magni facit: multi sunt enim in eis errores, vt quiuis facilè animaduerteret qui conferret eos codices Græcos, qui nunc

exstant, cum testimoniis Ignatij, quæ citantur ab Athanasio in epist. ad Epictetum, & a Theodoreto in Dialogis contra Eutychianos. Adde, quòd ipsi Magdeburgenses, Cent.1.cap. 4.art.de Eucharistia, citant hunc locum Ignatij, vt nos habemus.

SECVNDO respondeo; Ignatium in illis verbis, etiam vt a Kemnitio citantur, facere vim in vnitate calicis, non in vniuersalitate bibentium. Docet enim vnum esse calicem, non autem debere, vel etiam solere ab omnibus sumi; vt hic sit sensus: Cùm in Ecclesia aliqui sumunt Eucharistiam sub specie panis, omnes illi vnum panem sumunt, non multos; & cùm aliqui sumunt sub specie vini, vnus calix omnibus illis distribuitur, non multi. Vnde ibidem ait: *Vna est caro, vnus est sanguis, vnus panis, vnum poculum, vnus Christus, vnum Baptisma, vna Ecclesia, &c.*

TERTIO denique addere possumus, ad summum quantumuis exprimantur ista verba, nihil aliud ex eis elici posse, nisi fuisse vsum illo tempore, cùm pauci erant Christiani, vt omnibus daretur potus calicis. Sed hoc exemplum est, non præceptum.

SECVNDO loco IVSTINVM proferunt: *Iustinus*, inquit Kemnitius, *vetustissimus scriptor, cùm descripsisset Communionem sub vtraque specie, mox subiungit: Apostoli in Euangeliis, ita sibi Christum præcepisse, tradiderunt.*

RESPONDEO, illa verba Iustini, vbi cōmemoratur Christi præceptum, non pertinent ad Communionem, sed ad consecrationem. Nam etiamsi de Communione aliquid dixerat Iustinus antea, tamen immediatè ante illa verba, quæ aduersarij citant, Iustinus declarat, quid sit, & quomodo fiat Eucharistia, ac dicit, panem per verbum Dei prolatum in consecratione, fieri Eucharistiam, & non esse amplius commenem panem, sed ipsius IESV carnem, & sanguinem: tum ne videatur rem tam miram ex capite suo finxisse, subiungit: *Apostoli enim in commentariis suis, quæ Euangelia dicuntur, ita præcepisse sibi IESVM tradiderunt.* Quibus verbis significat Apostolos tradidisse, sibi à Domino præceptum, vt verbo Dei consecrarent panē, & ea consecratione ex pane facerent corpus ipsius. Idem patet ex sequentibus verbis: Iustinus enim addere curauit verba illa Euangelij, quibus Domini præceptum continetur, atq; ait: *Eum enim pane accepto, cùm gratias egisset*

set, dixisse; Hoc facite in meam recordationem: hoc est corpus meum; & similiter accepto calice dixisse, Hic est sanguis meus. vbi nulla fit mentio Communionis, sed solius Institutionis.

TERTIVS est CLEMENS Alexandrinus, qui lib.2. Pædagogi, cap.2. ait: *Bibere sanguinem IESV, est participem esse incorruptionis diuinæ.* Hinc verò colligunt aduersarij, non posse participare incorruptionem, qui non bibit sanguinem.

Respondeo PRIMVM; Non sequitur illa negatiua ex affirmatiua. Nõ enim quia potus sanguinis dat incorruptionem, ideò non habet incorruptionem, qui non bibit sanguinem; potest enim aliunde, nimirum ex corpore Domini, haberi eadem illa incorruptio, iuxta illud Ioan.6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Nam etiam in rebus corporalibus argumentum non valeret; Vinum nutrit, ergo qui vinum non bibunt, nutriri non possunt. Non valet, quia non solùm vinum, sed multa etiam alia nutriunt.

SECVNDO; Sanguis Domini non dat incorruptionem, quia bibendo sumitur, sed quia sumitur. Vis enim in ipso sanguine est, non in modo bibendi; sanguinem autem verè sumunt, qui sub vna specie communicant, vt supra diximus.

Eadem solutio valet ad locũ TERTVLLIANI, qui QVARTVS numerari potest. Ex lib. de resurrectione citat Caluinus illud: *Caro corpore, & sanguine Christi vescitur, vt anima de Deo saginetur.* Sed præter communem solutionem, non est prętereundum Tertullianum dixisse, nos sanguine vesci, non, bibere sanguinem; vescimur autem sanguine, cùm eum sumimus per modum cibi sub specie panis.

QVINTO proferunt ORIGENEM homil.16. in Numer. *Populus Christianus in vsu habet sanguinem bibere.*

Respondeo PRIMO; Habet in vsu, non in præcepto. SECVNDO; Vt eum vsum habeat populus Christianus, non necesse est, vt singuli de populo bibant, sed satis est, si in Ecclesia aliqui sint, qui id faciant: multa enim sunt in vsu populi Christiani, quæ tamen non à singulis fiunt.

SEXTVS est S.CYPRIANVS, ex quo tria loca producunt. PRIMVS est in epist.2.li.1.vbi dicit, sanguinem Domini dandum esse fidelibus, vt roborentur ad martyrium. SED ad hunc locum respondimus suprà cap.22.

Vrgent porrò illa verba eiusdem epist. *Quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in*

Ecclesia poculum Domini iure Communicationis admittimus? Hinc enim colligi videtur, ius habere laicos ad sanguinem Domini petendum, ac proinde iustè non posse eis denegari.

RESPONDEO; Hoc loco confirmatur potius, quàm infirmatur sententia nostra. Cyprianus enim loquitur in ea epistola de lapsis, quibus ab Episcopis ablatum erat ius Communionis: ac hortatur Cornelium Papam, vt lapsis imminente noua persequutione restituatur ius communicandi, si nimirum ad pœnitentiam redierint, ne inermes ad prelium pro fide inueniantur. Ius ergo laicorum ad communicandum à sacerdotibus datur, & à sacerdotibus tollitur: & sicut possunt Prælati ob crimina tollere ius communicandi, ita possunt ob alias iustas caussas disponere, & ordinare de modo communicandi, sub vna specie, vel altera. Preterea si tempore Cypriani habuissent laici ius petendi calicem, certè habuissent ex consuetudine illius temporis: ergo cùm sit hoc tempore contraria consuetudo introducta, & lex præterea in generalibus Conciliis promulgata, non habent amplius ius illud laici, nisi fortè probare possint, quod hactenus non fecerunt, expresso Dei mandato se ius illud habere.

SECVNDVS locus est in lib.2. epist.3. vbi sic loquitur Cyprianus: *Quidam vel ignoranter, vel simpliciter in calice Domini sanctificando, & plebi ministrando non hoc faciunt, quod Christus fecit, & docuit.* Hinc colligunt Christum docuisse, vt calix plebi ministraretur. Et auget difficultatem Kemnitius; nam si illi reprehenduntur, qui loco vini aquam ministrabant, cùm tamen & calicem, & verba retinerent, quanto magis reprehendendi sunt, qui totum calicem sustulerunt?

RESPONDEO; Non agit eo loco Cyprianus, oporteàne calicem populo præbere, an non: sed tantùm, vt si ministretur, ex vino misto, non ex aqua sola constet, & hoc dicit Dominum docuisse, vt calix Eucharistiæ ex vino misto, non ex aqua sola constet.

Quod autem Kemnitius addit, omninò absurdissimum est, nimirum grauius, & reprehensibilius esse non dare plebi calicem, quàm dare in sola aqua consecratum. Nam qui dant in sola aqua consecratum, corrumpunt Sacramentum Christi, quia mutat materiam; & populum decipiunt, cui pro sanguine Domini meram aquam tribuunt, quæ grauissima sacrilegia esse, non dubium est: & deniq; pugnant cum Domini

præce-

præcepto, quod ſemper vrget Cyprianus, quia Dominus iuſſit fieri, quod ipſe fecit, dum ait: *Hoc facite*; ipſe autem calicem vini miſti conſecrauit, non calicem aquæ. At præbere populo Euchariſtiam ſub vna ſpecie, nullum ſacrilegium, nullam fraudem, nullius præcepti præuaricationem continet.

Et ſanè mirum eſt, aduerſarios tantoperè vrgere teſtimonium huius epiſtolæ, cùm in diſputatione de ſacrificio, & de miſcenda aqua vino in calice, hanc epiſtolam contemnant: & argumenta, quæ in ea habentur pro miſtione aquæ, refutare non vereantur.

TERTIVS locus eſt in ſerm. de cœna Domini, vbi ſic loquitur auctor: *Lex eſum ſanguinis prohibet, Euangelium præcipit, vt bibatur.*

Reſpondeo PRIMVM, nõ dicit auctor ſermonis (nec enim Cyprianus eſt, ſed aliquis poſterior) Euangelium præcipere, vt bibatur ſanguis ab omnibus, ſed tantùm vt bibatur. Hoc enim ipſo, quod Dominus inſtituit Sacramentum hoc ſub ſpecie cibi, & potus, iuſſit manducari, & bibi, ſed ad hoc ſatis eſt, ſi ab aliquibus bibatur, vt in Eccleſia fit.

DEINDE Cyprianus non facit vim in bibendo, ſed in ſumendo ſanguinem: promiſcuè enim loquitur de eſu, vel potu ſanguinis. Nam in loco citato: *Lex*, inquit, *prohibet eſum ſanguinis, Euangelium præcipit, vt bibatur.* Vbi cùm opponat tanquam contraria, bibere ſanguinem, & non edere ſanguinem, apertè ſignificat ſe pro eodem accipere eſum, & potum. Et in eodem ſermone idem auctor paulò pòſt dicit: *Potus, & eſus ad eandem pertinent rationem.* Accipiunt autem Catholici laici verè ſanguinem Domini cum corpore ſub ſpecie panis: id quod iſte auctor nõ ſolùm fatetur, ſed etiam dicit propter eam cauſſam in ſola ſpecie panis eſſe cibum & potum. Sic enim ait initio ſermonis: *Manducauerant, & biberant de eodem pane ſecundum formam viſibilem, &c.*

SEPTIMO proferunt AMBROSIVM ex lib. de initiandis myſteriis, cap. 9. *Illis aqua fluxit è petra, tibi ſanguis è Chriſto.* Item citat Caluinus verba Ambroſij ad Theodoſium teſte Theodoreto lib. 5. hiſt. cap. 18. *Qua audacia poculum ſanguinis precioſi, ore tuo participabis?* SED hæc nihil ad rem faciunt. Fatemur enim datam aliquando vtramque ſpeciem laicis, ſed negamus id iure diuino mandatum.

OCTAVO profert Caluinus HIERONYMVM in cap.2.Malach. *Sacerdotes, qui Eucharistiam conficiunt, & sanguinem Domini populo distribuunt.* RESPONDEO; Nihil noui audimus.

NONO proferunt CHRYSOSTOMVM homil.18.in 2.ad Cor. *Est autem,* inquit, *vbi nihil differt sacerdos à subdito, vt quando fruendum est horrendis mysteriis: similiter enim vt illa percipiamus, digni habemur. Non sicut in veteri lege partem quidem sacerdos comedebat, partem verò populus: verùm omnibus vnum corpus proponitur, & poculum vnum.* RESPONDEO; Vim facit in re, quæ sumitur, non in speciebus, vel in modo sumendi; alioqui falsum esset discrimen, quod ipse ponit inter nouam, & veterem legem. Nam si agatur de speciebus, etiam nunc partem sumit sacerdos, partem populus: nemo enim sumit integrum panem. Hoc igitur est discrimen inter veteris, & noui Testamenti sacrificium, quòd illud diuidebatur per partes, nec poterat ab vno sumi totum: & inde fiebat, vt alij maiorem partem, alij minorem haberent; & sacerdotum ordinariè erat pars potissima. At hoc nostrum totum, & integrum datur singulis: nec plus habet sacerdos, quàm laicus; licet symbola sint maiora vel plura in Communione sacerdotum. Fuisse autem Chrysostomi ætate, & in ipsa Chrysostomi Ecclesia liberum communicare sub vna specie, manifestè patet ex eo exemplo, quod suprà citauimus ex Sozomeno, & Nicephoro.

DECIMO loco proferunt AVGVSTINVM. Ac PRIMVM citant illud lib. quæstionum in Leuiticum, quæst.57. *Ad bibendum sanguinem, omnes exhortantur qui volunt habere vitam.* RESPONDEO; Augustinus eodem modo loquitur de potu sanguinis, quo supra diximus loquutum esse Cyprianum, seu quisquis fuit auctor in sermone de cœna Domini: non enim vim facit in modo bibendi, sed in ipsa sumptione sanguinis, qui idem efficit, siue sumatur per modum cibi, siue per modum potus. Nam idem Augustinus ibidem, sicut antea Cyprianus, opponit vt contraria, non comedere sanguinem, & bibere sanguinem: *A cuius,* inquit, *sacrificij sanguine in alimentum sumendo non solùm nemo prohibetur, sed ad bibendum exhortantur omnes, &c.*

SECVNDO proferunt ex eodem Augustino illa verba in sermone de Sacramentis apud Bedam in 10. cap. prioris ad Cor. *Simul hoc sumimus, simul bibimus, quia simul viuimus.*

RESPON-

RESPONDEO; Nulla concluditur hinc necessitas sumendi sanguinis Domini per modum potus. Nam etiamsi sanguis Domini sub specie vini sit signum, & caussa vitæ spiritualis, & ideò rectè dicatur: *Simul bibimus, quia simul & viuimus*, tamen non sequitur negatiua, Non simul bibimus; ergo non simul viuimus. Nam possumus simul viuere comedendo: est enim cibus Eucharistiæ eodem modo signum, & caussa vitæ, quo est calix.

TERTIO proferunt illud: *Nec caro sine sanguine, nec sanguis sine carne iure communicatur*. Quam sententiam ex Augustino citat Algerus lib. 2. cap. 8. RESPONDEO; Ea sententia non Augustini, sed Paschasij est, libro de corpore Domini, cap. 19. neque nobis vlla ratione aduersatur. Non enim PASCHASIVS loquitur de speciebus Sacramenti, sed de re contenta, ac docet non posse sumi carnem exanguem, neque sanguinem, nisi cum suo corpore: & illum non iure communicare, qui sentit vnũ accipi sine altero. Eodem sensu dixit idem Paschasius, cap. 17. *Non rectè caro Christi sine diuinitate sumitur, nec diuinitas sine carne præstatur*.

VNDECIMO proferunt GELASIVM, cuius ea verba recitantur à Gratiano, canon. Comperimus, de consecrat. dist. 2. *Comperimus quod quidam sumpta tantummodò corporis sacri portione, à calice sacri cruoris abstineant. Qui procul dubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut Sacramenta integra percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuisio vnius, & eiusdem mysterij sine grandi sacrilegio nõ potest prouenire*.

RESPONDEO; Duplex ad hunc locum dari solet solutio. VNA est, quòd loquatur Gelasius de solis sacerdotibus sacrificantibus, qui nullo modo debent vnam speciem sine altera sumere, cùm ipsorum sit, holocaustum consumere. Hæc solutio ex eo probabilis redditur, quod Gratianus, qui ex epistola Gelasij, quæ modò fortasse non exstat, capitulum illud desumpsit, hunc ei præfixit titulum: *Corpus Christi sine eius sanguine sacerdos non debet accipere*.

ALTERA solutio est, Gelasium reprehendere illos duntaxat, qui ex errore Manichæorum à calice abstinebant, quales erant tum ipsi Manichæi, tum Priscillianistæ. Isti enim ideò à calice abstinebant, tum quia abhorrebant à vino, tum quia existimabant Christum non habuisse verum sanguinem.

Quare Gelasius non damnat eos, qui iusta de caussa à calice se abstinent, sed qui ex superstitione, vt verba ipsius indicant: *Quoniam*; inquit, *nescio qua superstitione docentur obstringi*. Isti enim magno sacrilegio Sacramentum diuidebant, qui soluebant Iesum opinione sua, & ideò rectè iubebantur aut integra Sacramenta, & quidem sub vtraque specie sumere in signum correcti erroris, aut simpliciter à Sacramento arceri. Vnde (vt suprà diximus) S. Leo sermon. 4. de Quadragesima, ad Manichæos detegendos iubebat obseruari, non eos, qui modò sub vna, modò sub vtraque specie communicabant; sed eos tantùm, qui nunquam sub vtraque communicabant. Illud enim eo tempore signum erat Manichæismi: errore autem illo sublato, ordinariè omnes sub vna communicabant, vt ex Ordine Romano suprà ostendimus.

DVODECIMO proferunt GREGORIVM Papam, qui lib. 4. Dialog. cap. 58. dicit Christi sanguinem iam non in manu infidelium, sed in ora fidelium fundi: & homil. 22 in Euangel. dicit ore corporis, & ore cordis Christi sanguinem hauriendum esse.

DECIMO TERTIO proferunt BEDAM, qui similia verba habet in homilia festi Epiphaniæ. RESPONDEO; Sancti illi Patres sumi dicunt Christi sanguinem ore corporis, quod nos non negamus esse faciendum; bibi autem debere ore corporis, aut sub specie vini sumi, ipsi non dicunt.

DECIMO QVARTO proferunt HAYMONEM, qui in cap. 10. 1. ad Corinth. exponens illud: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est?* dicit eum calicem vocari participationem, seu cõmunionem, quia omnes ex illo vno participant. RESPONDEO; Loquitur iste auctor, vt suprà loqui diximus Ignatium, & Chrysostomum de vnitate calicis: significat enim eos, qui sanguinem Domini sumunt, ex vno calice sumere.

DECIMO QVINTO proferunt THEOPHYLACTVM, qui sic ait in cap. 11. prioris ad Corinth. *Tremendus hic calix cunctis, pari conditione est traditus.* RESPONDEO; Loquitur Theophylactus de eo tempore, quo scripta est epistola ad Corinth. edisserit enim Pauli sententiam, atque id loquitur, quod Paulus in summa, & breuissimè dixerat. Paulus arguebat diuites, qui in cœnis illis, quæ tunc fiebant in Ecclesia, non dignabantur communicare epulas suas lautiores cum

pauper-

pauperibus. Hos ergo arguit, quasi Pauli nomine Theophylactus, & inter alia hoc argumentum adducit, non debere eos abhorrere à pauperibus, quando calicem suum Christus exæquo omnibus dederit, id est, tàm pauperibus, quàm diuitibus. Hæc autem sententia etiamsi tunc maximè locum habuit, cùm Communio sub vtraque specie erat omnibus libera: tamen etiam nunc locum habet. Nam & nunc pari conditione calix iste cunctis, id est, tàm diuitibus, quàm pauperibus conuenit: sumunt enim ex calice cuncti sacerdotes, siue diuites sint, siue pauperes; laici non sumunt, siue diuites, siue pauperes sint.

Decimo sexto proferunt Paschasivm, qui in libro de corpore Christi, cap. 15. sic exponit illud: *Bibite ex hoc omnes; Id est*, inquit, *tàm ministri, quàm reliqui credentes*. Respondeo, tria sunt hîc breuiter obseruanda. Primvm est, locum istum videri omninò corruptum, & pro illa voce, *Bibite*, debere esse, Edite; vt Ioannes à Louanio non sine caussa suspicatur. Nam hæc verba præcedunt: *Hic solus est, qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum distribuit credentibus, dicens; Accipite, & bibite ex hoc omnes, &c.*

Secvndo obseruandum est, non exponere Paschasium verba Domini, vt sunt apud Matthæum: *Bibite ex hoc omnes*, sed vt videntur dici à Christo, dum in Ecclesia distribuitur Sacramentum. Nam ipse ait Christum hoc dicere, cùm per manus ministrorum Sacramentum distribuit credentibus: verba autem illa Domini Matth. 26. dicta sunt, cùm Dominus per se, non per ministros, Sacramentum distribueret. Et præterea verba illa, vt dicta sunt in prima institutione Sacramẽti, nullo modo admittunt illam explicationem; Bibite omnes, tàm ministri, quàm reliqui credentes: nulli enim tunc erant ministri à credentibus distincti in mensa Domini.

Tertio obseruandum est, verba Paschasij, vt iam se habent, nostræ sententiæ plurimum fauere: significant enim bibendum esse Domini sanguinem, sed in specie panis, non in specie vini; quomodo etiam Cyprianus serm. de cœna Domini dixit, panem manducari & bibi. Vnde Thomas VValdensis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 93. ex hoc loco Paschasij colligit sanguinem bibi posse sub specie panis.

Decimo septimo proferunt Bernardvm, qui sermon. 3. in ramis palmarum, dicit alimoniam corporis, & sanguinis

guinis Domini in prima cœna Domini exhibitam, ac deinceps frequentari mandatam.

RESPONDEO; Sub specie panis integra alimonia est corporis, & sanguinis Domini, vt suprà ostẽdimus: quare Dominus iussit frequentari istam alimoniam, sed non præcepit, an sub vna, vel sub vtraque specie id fieri deberet.

DECIMO OCTAVO proferunt Concilium TVRONICVM, quod Burchardo referente lib.5. cap.9. decreuit, dandam esse ægrotis Eucharistiam intinctam sanguine Domini, vt presbyter verè possit dicere: *Corpus, & sanguis Domini nostri Iesu Christi.*

RESPONDEO; Locus hic nihil iuuat aduersarios: nam panem intinctum comedere, præsertim exsiccatum, & in pixide diu retentum, vt in eo Concilio habetur, non est bibere, ipsi autem potum requirũt. Deinde decretum illud emendatum fuit: damnatur enim illa intinctio panis in Concilio Bracarensi III. can.1. & rectè. Nam intinctio vel fit vt habeatur sanguis Domini, vel vt habeatur per modum potus. Si vt habeatur, frustrà intingitur panis, quia in specie panis nõ deest sanguis cum corpore. Si vt habeatur in specie potus, frustrà etiã intingitur, quia (vt dixi) non bibitur ille panis sic intinctus, sed solùm editur.

DECIMO NONO proferunt Concilium III. BRACARENSE, citatum can.1. sed vt plurimùm nomine Iulij Papæ, quomodo citatur istud decretum etiam à Burchardo lib.5. cap.1. à Gratiano dist.2. de consecrat. can. Cùm omne, & à Micrologo de obseruationibus Ecclesiasticis, cap.19. Proferunt igitur testimonium huius decreti, vbi habetur non esse dandum populo panem intinctum in sanguine, quia Dominus legitur dedisse vtramque speciem seorsim, id est, primò speciem panis, posteà speciem vini.

RESPONDEO; Concilium prohibet quidem rectè illam intinctionem ex eo, quòd Dominus non intinctum panem dedit, nec poterat probari illa intinctio vllo testimonio, vel exemplo Scripturarum, non tamen Concilium addit, debere dari vtramque speciem. Præterea si hoc etiam Concilium diceret, respõderemus Concilium loqui de eo tempore, quo libera erat Communio sub vtraque specie: tunc enim iis, qui vtramque speciem cupiebant, Concilium iubet dari vtramq; speciem, non autem panem intinctum.

VICESI-

VICESIMO proferunt impudentissima tria mendacia sub nomine trium generalium Conciliorum. Lutherus in disputatione contra Concilium CONSTANTIENSE, dicit Concilium in hæc verba loquutum in suo decreto: *Licet Christus instituerit, vt omnes communicent sub vtraq; tamen hoc non obstante, nos volumus, vt omnes communicent sub vna.* Ex quibus verbis habemus Concilium agnouisse, & docuisse veritatem, quòd sit de iure diuino Communio sub vtraque: licet idem Concilium contrarium statuerit. Vnde Lutherus ibidem dicit, Concilium damnasse Christi doctrinam, & ipsum Christum pro Hæresiarcha habuisse. SED est mendacium intolerabile: nam nihil eiusmodi habet Concilium, immò è contrario definit, non esse de iure diuino, sumere vtramque speciem. Verba autem vnde Lutherus mendacium fabricauit, sunt ista in sess. 13. *Licet Christus instituerit, & dederit Sacramentum post cœnam sub vtraq; specie discipulis; hoc non obstante obseruanda est Ecclesiæ consuetudo, vt non sumatur nisi à ieiunis.* Vbi Concilium non loquitur de vtraq; specie, cùm ait: *Hoc non obstante*; sed tantùm de tempore communicandi. Neque dicit seruandum Ecclesiæ morem, non obstante Christi præcepto, sed non obstante Christi exemplo: ille enim dedit post cœnã ex peculiari caussa, quæ modò non habet locum.

Quamuis autem hoc mendacium iamdudum in Luthero à Catholicis detectum, & confutatum fuerit: tamen discipuli eius semper illud vrgent, vt apertissimè indicent, se ex electione, & ex pura malitia mentiri velle. Idem enim mendacium non ante multos annos repetiuit Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi, cap. 14. vbi expressè dicit, Concilium agnouisse Christum instituisse, vt daretur Sacramẽtum sub vtraque. Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 570. temperat nonnihil hoc mendacium, tamen ipse quoque mentitur, illud *non obstante*, quam vocat sceleratam clausulam, referri ad Communionem sub vtraque specie,

SECVNDO idem Lutherus in libro de captiuit. Babyl. cap. de Eucharistia, dicit Concilium BASILEENSE declarasse, licere Bohemis vtramq; speciem sumere, contra id, quod antè statuerat Concilium Constantiense. SED hæc est mera impostura. Concilium enim Basileense idem docet sess. 30 quod Constantiense sess. 13. Neque vsquam declarauit licere Bohemis

mis Communionem sub vtraque sine Ecclesiæ dispensatione; sed concessit eam facultatem (teste Ænea Syluio in historia Bohemica, cap.52.) cum ea conditione, vt crederent Communionem sub vna esse licitam, & proinde non esse contrarius diuinum.

TERTIO incredibili impudentia Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, cap.14. dicit Cõcilium TRIDENTINVM conuictum fulgore verbi Dei, tandem agnouisse suum errorem, & permisisse Communionem sub vtraq; sed legantur sess.21. & 22. Concilij, & mendacium euanescet.

CAPVT XXVII.

Refelluntur obiectiones ex ratione.

PRAETER testimonia Scripturæ, & Patrum, obiciunt aduersarij aliquot rationes ex Scriptura depromptas, quas breuiter diluemus. PRIMA ratio à figura. Hebræi omnes in deserto biberunt aquam de petra, dicente Paulo 1.Corint.10. *Et omnes eundem potum spiritualem biberunt.* Ergo in deserto huius vitæ debent omnes bibere sanguinem Domini: illa enim in figura contigerunt illis.

RESPONDEO; Non biberunt illi aquam de petra simul cum cibo spirituali, vt suprà ostendimus, sed diuerso loco & tempore: quare tàm cibus ille, quàm potus signum fuit Eucharistiæ sub vna specie sumendæ.

SECVNDA ratio ab institutione. Christus instituit cœnam sub duplici specie: ergo sub duplici sumenda est, alioquin non erit cœna Domini, sed pars eius.

RESPONDEO; Si propriè, & secundum Euangelium loqui velimus, cœna Domini non constat nisi ex vna specie. Nam Luc.22. sic legimus: *Cœnantibus illis, accepit Iesus panem.* Et postmodum multis interiectis: *Similiter & calicem postquam cœnauit.* Et 1.Cor.11. *Similiter & calicem postquam cœnauit.* Itaque in cœna non dedit nisi Eucharistiam, sub specie panis, quæ propriè respondet cœnæ Iudaicæ, & agno Paschali: post cœnam autem dedit calicem. Vnde etiam Cyprianus in serm.5. de lapsis dicit, calicẽ offerri solere præsentibus post expleta solennia, id est, finita iam Missa. Deinde etiamsi cœna Domini vtraque specie constaret: tamen quia quælibet

species

species continet rem vtriusque speciei, tàm esset integra cœna ex vna specie, quàm ex duabus; sola enim differentia esset in vasis, quibus inferuntur cibi. Pertinent tamen duæ species ad sacrificij perfectionem, vt sæpe diximus, sed nõ est necesse, vt sacrificium, quoad omnia signa, sumatur ab omnibus: satis enim est, si pro omnibus offeratur.

TERTIA ratio ab exemplo Domini, & Apostolorum. Dominus calicem omnibus præsentibus dedit: Apostoli quoque omnibus dabant. Vnde 1. Corinth. 10. *Non potestis bibere calicem Domini, & calicem dæmoniorum.* Et 1. Corinth. 12. *Omnes in vno Spiritu potati sumus.*

RESPONDEO; Exempla probant rem non esse illicitam iure diuino, nõ autem esse præceptam, vel necessariam; alioqui teneremur sumere Eucharistiã post alios cibos, & noctu, & post lotionem pedum: hęc enim omnia Dominus fecit. Locus autem ille: *Omnes in vno Spiritu potati sumus*, perperam adducitur, & sæpissimè inculcatur à Kemnitio: non enim ibi agitur de potu sanguinis Domini, sed de potu Spiritus, quem haurimus in Baptismo.

QVARTA ratio à Testamento. Christus proximus morti, Testamentum condidit, & eo legauit omnibus filiis suis corpus, & sanguinem suum, vt patet Lucæ 22. & 1. Corinth. 11. Ergo Testamentum corrumpunt, & iniustè filios Dei fraudant paterna hæreditate, qui laicis negant sanguinem Domini.

RESPONDEO; Hæreditas nobis relicta, non est panis, neque vinum, sed corpus, & sanguis Domini, quæ duo dantur tam sub vna, quàm sub duplici specie; hoc solũ interest, quod qui bibunt ex calice, accipiunt hæreditatem in duabus tabulis: qui non bibunt, accipiunt illud idem in vna tabula. Sed hæc differentia nullius momenti est, quod attinet ad participandam hæreditatem.

QVINTA ratio à fine huius Sacramenti. Finis est Sacramenti huius, vt commemoremus Christi mortem. Sed non significatur Christi mors integrè per vnam speciem; ergo debent vtramque sumere, qui volunt Christi mortem per hoc Sacramentum cõmemorare. Tenentur autem omnes mortem Domini commemorare, dum Sacramentum hoc percipiunt, teste Paulo 1. Corinth. 11. ergo tenentur omnes vtramque speciem sumere.

RESPON-

RESPONDEO; Dupliciter commemoratur in Sacramento Christi mors. VNO modo per repræsentationem, & significationem. ALTERO modo per memoriam, & narrationem. Aliter enim commemoratur aliqua victoria in comedia, vbi omnia repręsentantur ad viuum; alio modo cùm quis eius victoriæ recordatur, & aliis narrat, & inde lætatur. Priore modo commemoratio mortis Domini, non fit manducando, & bibendo, sed cõsecrando, & offerendo Deo Eucharistiam: imitatio enim mortis Domini est illa separatio corporis à sanguine in signis sensibilibus. Vnde Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 58. & alij Patres passim in immolatione constituunt repræsentationem mortis Dominicæ: atque ad hanc repræsentationem perfectè exprimendam fatemur requiri vtramq; speciem. Posteriore modo commemoratio fieri potest manducando, & bibendo: qui enim participãt de hoc sacrificio, recordari debent cum gratiarum actione mortis Domini, quæ in eo sacrificio repræsentatur. Sed ad hoc non requiritur vt vtraque species sumatur. Qui enim vnam speciem sumit, iam didicit ex consecratione, & oblatione per eam repræsentari corpus vt mortuum; atque ita illam vnam sumendo, in memoriam reuocare potest, & debet Christi mortem. Quare Paulus 1. Cor. 11. de vtraque specie seorsim dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

SEXTA ratio à fructu. Dicit enim Kemnitius dulcissimam consolationem sumi ex calice, qua necesse est priuari eos, qui sub vna tantùm specie communicant. RESPONDEO; Non dubium est, quin in potu optimi vini valde dulciter palatum, & gula oblectentur: sed Catholici nõ quærunt in Sacramentis istam corporalem palati, & gulæ consolationem. Si dicant se loqui de calice vt inuisibili, & insensibili modo sanguinem Domini continet; nos respondemus eundem sanguinem totum in specie panis contineri, & ideò non priuari laicos dulcissima consolatione spiritus, quæ ex Domini sanguine percipitur.

SEPTIMA ratio à simili. Si potest laicis tolli pars Eucharistiæ, ergo & pars Baptismi, vel Pœnitentiæ. RESPONDEO; Si agatur de partibus essentialibus, nulla pars Sacramentij, lius tolli potest: non est autem pars essentialis species vini, sed materialis, & integralis tantùm Eucharistiæ. Si agatur de integralibus, planè tolli potest pars aliqua, etiam in aliis Sacramentis.

mentis. Nam Baptismus olim fiebat per immersionem, nunc plerumque per aspersionem; & certè multò minus abluit aspersio, quàm immersio; immò trina mersione aliquando vtebantur fideles, aliquando vna duntaxat.

OCTAVA ratio. Si potest tolli calix, ergo & panis; & ita poterunt laici priuari penitus Sacramento. RESPONDEO; Potest tolli panis, si detur calix: vtrumq; autē simul tolli nequit, quia tenemur Sacramentum Eucharistiæ percipere.

NONA ratio à maiori. Datur laicis remissio peccatorum, ergo non potest eis negari signum illius remissionis: signum autem calix est. RESPONDEO; Argumentum contrario modo valeret. Datur signum remissionis, ergo remissio negari non potest, quia alioqui signum esset falsum. At remissio cur non potest sine signo dari? Præterea signum remissionis propriè non est calix, sed Baptismus, & Absolutio: calix enim signum est precij, quo peccata remissa sunt, & spiritualis potus, quo animæ nostræ reficiuntur.

DECIMA ratio, item à maiori. Datur laicis sanguis Domini, ergo negari non debet symbolum eius sanguinis, quod est longè vilius. RESPONDEO; Si habent ipsum Domini sanguinem, cur tantoperè litigant pro signo? certè qui pecunias per schedulam promissas iam accepit, non multum laborat de schedula. Deinde negatur symbolum, quia tutius datur res illa preciosissima sub vno, quàm sub duobus symbolis. Et hæc de ratiunculis Lutheri, & sectatorum eius: ex quibus manifestè colligitur nihil eos habere iustæ caussæ, cur tantoperè de Ecclesia querantur ob calicis ablationem.

CAPVT XXVIII.

Ecclesiam iustis de caussis præcepisse Communionem sub vna specie.

SEQVITVR iam illa quæstio; Vtrum iustè Ecclesia præscripserit modum cōmunicandi sub vna tantùm specie: quæ sanè quæstio, si vera sint quæ hactenus diximus, facili negotio explicari potest. Demonstrabimus autem Ecclesiam rectè id fecisse, si breuiter probauerimus Ecclesiam potuisse id facere, & iustissimas caussas habuisse, cur id faceret.

AcPRIMVM quidem illud ita demonstratur. Ecclesia potest ordinare, & præscribere ea, quæ ad substantiã Sacramentorum non pertinent, nec sunt iure diuino ordinata. Sed ritus communicandi sub vna, vel sub duabus speciebus eiusmodi est: potest igitur ab Ecclesia ordinari, & præscribi. Propositio certissima est, nam cùm à Deo nulla regula data sit, aut nulla erit regula, nullus ordo, aut is ab Ecclesia statui debet. Præterea patet exemplis. Nam aliquando Ecclesia iussit baptizari homines sub trina mersione, quando caussa id requirebat, vt patet ex canone quadragesimo nono Apostolorum, & Tertulliano libro de corona militis: & tamen eadem Ecclesia, postulante certa caussa contrarium ritum, contrarium statuit, nimirum, vt tantùm vna mersione daretur Baptisma, vt patet ex Concilio IV. Toletano, capite quinto. Denique id expressè docet Augustinus in epistola 118. & probat ex illo 1. Corinth. 11. *Cetera cùm venero, disponam.* Assumptio autem probatur. Nam non esse iure diuino mandatam Communionem sub vtraque, tota disputatione superiori probatum est: non pertinere autem ad Sacramenti substantiam, patet, quia vsus rei nunquam est de essentia rei permanentis, cùm sit reipsa posterior. Communio autem est vsus Sacramenti, & Sacramenti, vt suprà probauimus, quod est res permanens, non actio transiens; non igitur est de essentia eius.

IAM verò habuisse Ecclesiam legitimas caussas id præscribendi, probatur. Nam PRIMO mouit Ecclesiam consuetudo iam recepta, & approbata consensu gentium, & populorum: non enim Concilium Constantiense primum instituit istum vsum, sed prohibuit tolli, & abrogari.

SECVNDO mouit Ecclesiam ad hunc vsum stabiliendum, & lege firmandum, quod videret ab hæreticis & ex errore oppugnari. Nam primus, qui cœpit oppugnare vsum receptum Communionis sub vna specie, fuit Petrus Dresdensis, vt initio docuimus ex Ænea Syluio; ille autem infectus erat lepra VValdensium, & proinde erat Sacramentarius, vel ipso teste Luthero, qui librum de Eucharistia ad VValdenses scripsit. Sacramentarij autem non credunt concomitantiam sanguinis Domini cum corpore in specie panis; vnde etiã ij Lutheranorum maximè vrgent vtramque speciem, qui cum Sacramentariis rident concomitantiam, vt Illyricus, Hamelmannus,

nus, & Heshusius. Ceteri autem Lutherani qui concomitantiam non negant, ex alio pernicioso errore petunt vtramque speciem, quia nimirum existimant iure diuino esse præceptā, & propterea totam Ecclesiam à longo tempore in hac re turpiter errasse; quod nullo modo fieri potest. Cùm igitur Ecclesia certa fide teneret in qualibet specie totū esse Christum, & vsum eiusdem Ecclesię non posse esse erroneum, meritò ob huius grauissimi erroris detestationem non permisit abrogari consuetudinem vnius speciei.

TERTIO mouit Ecclesiam vniformitas, & concordia populi Christiani in Sacramento hoc percipiendo, quod est Sacramentum pacis, & vnitatis. Nam si in vna specie detur Cōmunio, in toto orbe terrarum poterit esse idem vsus, vt modò videmus in Ecclesia Catholica toto orbe dispersa: at si libera esset Communio, vel sub vtraq; specie imperaretur, nō posset vllo modo seruari vniformitas. Nam qui vinum non ferunt, vt abstemij, & qui vinum comparare non possunt, nisi difficulter, cogerentur aut nunquam, aut rarissimè communicare, aut vnam speciem vel inuiti accipere, cùm interim alij sub vtraque frequentissimè communicarent, quæ certè magna inæqualitas esset. Ex quo etiam nonnulli rectè colligunt, quòd si Dominus voluisset Communionem sub vtraque esse necessariam omnibus, non instituisset Sacramentum in pane, & vino, sed in pane, & aqua; vt esset materia facilis, & in promptu in qualibet regione. Nam alioqui possent Boreales prouinciæ, & aliæ, vbi vinum non inuenitur, existimare, se Christo curæ non fuisse, aut nō ita, vt alias prouincias, quando Sacramentum instituit.

QVARTO mouit, & quidem vehementer, irreuerentia, & prophanationes tanti Sacramenti, quæ vix euitari possent in tanta fidelium multitudine, si omnibus daretur vtraque species, vt supra demonstrauimus.

CAPVT XXIX.

De veneratione huius Sacramenti.

POSTREMA controuersia restat de veneratione sanctissimi Sacramenti; quæ quidem breuissimè disputabitur, quòd magna ex parte dependeat ab his, quæ iam dicta sunt.

Quod igitur ad adorationē attinet, Sacramentarij omnes negant, Sacramentum adorandum, & idololatriam appellant eiusmodi adorationem, vt patet ex Caluino lib. 4. Instit. cap. 17. §. 35. & alibi. Neq; id mirum videri debet, cùm ipsi non credant Christum reipsa esse præsentē, & panem Eucharistiæ reipsa nihil esse nisi panem ex furno. Quare Clebitius in lib. de victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici 3. parte, argumentatur, docet, ex Lutheranorum sententia, qui agnoscunt in Eucharistia verum Christi corpus, necessariò sequi adorationē esse concedendam. Et Ministri Tigurini in Apologia, edita anno M. D. XLV. contra vltimam Lutheri Confessionem, apertè fatentur, se cum Catholicis fideliter adoraturos Sacramentum, si crederent ibi esse verum Domini corpus.

Porrò Lutherani distinguunt de adoratione; vel enim fit adoratio in vsu Cœnæ Domini, vel extra eum, vt cùm deferitur Eucharistia honoris gratia per plateas cum facibus, & hymnis. Et quidem extra vsum, omnes ferè clamant idololatriam esse illam adorationem. Vnde Lutherus in lib. ad VValdenses vehementer agit contra processionem, quæ fit in festo corporis Domini.

De adoratione autem in vsu, non eodem modo loquuntur omnes. Nam alij simpliciter damnant eam adorationem, etiamsi credant ibi esse corpus Domini verè, vt Lutherus in libro de Eucharistia ad VValdenses, Philippus in iudicio suo de Cœna Domini, quod edidit anno M.D. LIX. quando iam Sacramētarius magna ex parte factus erat. Itē Illyricus in Confess. Antuerpiensi, & Apolog. eiusdem Confessionis, cap. 14.

Alij tamen in vsu Cœnæ contendunt Christi corpus esse adorandum, vt idem Lutherus in formula Missæ; & in libro de verbis: *Hoc est corpus meum*, & alibi. Bucerus in actis colloquij Ratisponēsis, Ioan. Brentius in Apologia pro Confessione VVirtembergensi pericope 2. Kemnitius in 2. parte Examen Tridentini Concilij, sess. 13. cap. 5. vbi tamen more suo insigne mēdacium admiscet, nullum esse, qui dubitet an Christi corpus in Cœna sit adorandum, nisi qui cum Sacramentariis autem neget, aut dubitet in Cœna verè Christum esse præsentē. Sed hoc mendacium redarguit abundè Illyricus cum aliis, qui cùm Sacramentarios acerrimè oppugnent, negant tamen Christum in Eucharistia esse adorandum.

Tametsi autem posteriores isti auctores concedant Christum

ſtum in Euchariſtia eſſe adorandum: vt tamen à Catholicis, ſaltem in modo loquendi diſſentiant, negant Sacramentum Euchariſtiæ eſſe adorandum, & eo nomine Catholicos reprehendunt, quaſi ἀρτολατρείαν doceant, quia Sacramentum ipſum abſolutè dicimus adorandum. Vide Kemnitium, & Brentium, loco citato, & Tilmannum Heſhuſium in lib. de erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore 21. & 22.

SED hæc mera calumnia eſt. Catholici enim cùm negent panem in Sacramento remanere, quomodo poſſent aſſerere ἀρτολατρείαν, id eſt, panis adorationē? Neq; vllus Catholicus eſt, qui doceat ipſa ſymbola externa per ſe, & propriè eſſe adoranda cultu latriæ, ſed ſolùm veneranda cultu quodam minore, qui omnibus Sacramentis conuenit, cultu autem latriæ dicimus per ſe, & propriè Chriſtum eſſe adorandum, & eam adorationem ad ſymbola etiam panis, & vini pertinere, quatenus apprehenduntur vt quid vnum cum ipſo Chriſto, quem continent. Quemadmodum, qui Chriſtum in terris veſtitum adorabant, non ipſum ſolùm, ſed etiam veſtes quodammodò adorabant, neq; enim iubebant eum veſtibus nudari, antequam adorarent, aut animo, & cogitatione ſeparabant à veſtibus, cùm adorarent: ſed ſimpliciter Chriſtum, vt tunc ſe habebat, adorabant; tametſi ratio adorandi nō erant veſtes, immò nec ipſa humanitas, ſed ſola diuinitas.

De modo autem loquendi, fatemur Sacramentum ipſum dici adorandum, vt Concilium Tridentinum loquitur: ſed hoc exponitur dupliciter. Qui enim ſentiunt Sacramentum Euchariſtiæ formaliter eſſe corpus Chriſti, vt eſt ſub illis ſpeciebus, concedunt etiam formaliter Sacramentum dici adorandum: qui autem docent Sacramētum Euchariſtiæ formaliter eſſe ſpecies panis, & vini, vt Chriſtum continent, illi docent conſequenter Sacramentum Euchariſtiæ materialiter adorandum. Sed quidquid ſit de modo loquendi, ſtatus quæſtionis non eſt, niſi an Chriſtus in Euchariſtia ſit adorandus cultu latriæ.

His præmiſſis, probatur Chriſtum in Euchariſtia eſſe adorandum hoc argumento. Deo vero debetur adoratio latriæ, Deuter. 6. & Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Chriſtus autem vt eſt in Euchariſtia, ſiue in vſu, ſiue extra, eſt Deus verus, vt omnes fatentur; igitur adorandus eſt cultu latriæ.

Ad hoc argumentum respondent Lutherus, Illyricus, & Caluinus. PRIMO, negando consequentiam; quia Christus adorandus quidem est, sed vbi ipse iubet se adorari, siue vbi est vt adoretur, nimirum in cœlo. In Eucharistia autem non est vt adoretur, sed vt manducetur; non enim ait; Accipite, & adorate: Sed; *Accipite, & manducate*.

SECVNDO respondent, Christum quidem esse adorandum, sed non esse in Eucharistia Christum, sed corpus Christi, nec esse idem corpus Christi, & Christum.

SED ista friuola sunt. Nam INPRIMIS adoratio Dei non est alligata certo loco, vt patet Ioan. 4. sed vbique Christus adorari potest, & debet, quando cum eo tractare debemus: non enim conuenit illi adoratio, quia in cœlo est, vel in alio loco, sed quia est Deus. PRAETEREA non erat Christus quondam in præsepi, vt adoraretur, sed vt membra eius ibi requiescerẽt, & tamen Magi illum in præsepi adorârunt, Matth. 2. sic etiam cùm ambularet in terris, non ambulabat, vt adoraretur, sed vt doceret, & tamen passim adorabatur, vt Matth. 8. 9. 14. 15. 20. Ioan. 9. & alibi. Et quando hîc in terris Principes aliquò proficiscuntur, non eunt ad eum finem, vt ab occurrentibus salutentur, & tamen nemo illis occurrit, quin se eis prosternat, ac reuerenter salutet. Quare aduersarij pluris faciunt Principem terrenum, immò quemlibet amicum suum, quam Christum, cùm solum Christum sine vllo honore excipiant, nec dignentur ei assurgere, nisi expressè id eis præcipiatur. ADDE, quòd licet non sit primaria ratio institutionis Sacramenti, vt Christus ibi adoretur, tamen etiam ista ratio quædam fuit, vt haberemus Christum magis præsentem, & vt præsentem honoraremus: vnde Eusebius Emissenus homil. 5. de Paschate, dicit institutum esse Sacramentum hoc, vt coleretur Christus iugiter per mysterium.

ALTERA solutio planè est impia, & Nestoriana. Nam etiamsi non esset nisi corpus Christi in Eucharistia, tamen adhuc adorari deberet ab iis, qui recipiunt mysterium Incarnationis: illud enim corpus vnitum esset diuinitati hypostaticè, etiamsi ab anima, & sanguine diuulsum esset, vt fuit, quando iacuit in sepulchro. Adde, quòd satis probauimus supra tomo Christum esse in quauis Eucharistiæ specie.

SECVNDO, probatur adoratio ex traditione Patrum: & quoniam loca plurima in 2. libro adducta, & expensa sunt, hic satis

satis erit loca ipsa annotare. Vide Dionysium de Ecclesiastica hierarchia, cap. 3. part. 3. Clementem lib. 2. constitut. Apostol. cap. 61. Origenem homil. 5. in diuersa loca Euangelij; Cyrill. Hierosolymit. Catechesi 5. mystagogica; Ambrosium lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. Eusebium Emissenum homil. 5. de Paschate; Theodoretum in 2. Dialogo; Nazianzenum in oratione de sancta Gorgonia; sed duos pro omnibus audiamus. Sanctus Ioan. CHRYSOSTOMVS homil. 61. ad populũ Antiochenum: *Si pura sunt vestimenta*, inquit, *adora, & communica*. Vide eundem homil. 83. in Matth. homil. 24. in 1. ad Corinth. homil. 3. in epist. ad Ephes. & in homil. de enceniis, & in altera de S. Philogonio. AVGVSTINVS in Psalm. 98. *Nemo*, inquit, *illam carnem manducat, nisi prius adorauerit*. Vide eundem epist. 118. cap. 3. epist. 120. cap. 27. in Psal. 21. concione prima.

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones.

SVPEREST vt obiectiones aduersariorum diluamus. PRIMO, Lutherus in libro ad VValdenses obiicit, in Sacramentis præcipuè ad verba Sacramentalia attendere oportere: & inde colligit, nõ debere homines occupari circa adorationem, ne videlicet adorationi intenti obliuiscantur verborum.

RESPONDEO; Nititur hoc argumentum fundamento illo putrido, quòd Sacramenta sint instituta ad instruendum animum, & excitandam fidem, quod millies iam refutatum est. Deinde adoratio ex verbis oritur: inde enim mouemur ad adorandum, quia audimus illũd esse corpus Domini. Vnde vnum iuuatur ex altero, tantum abest, vt vnum alterum impediat.

SECVNDO, obiicit idem. Adoratio ex fide procedere debet; fides autem nititur verbo Dei. Sed verbum Dei non dicit, Christum in Eucharistia esse adorandum.

RESPONDEO; Verbum Dei satis monet, & pręcipit, Christum adorari debere in Eucharistia, cùm docet illum verè esse Deum, & esse in Eucharistia: & alibi iubet Deum adorari.

TERTIO, obiicit Caluinus. Apostoli cùm primùm communicarent, non leguntur prostrati in terram adorasse Sacramentum.

RESPONDEO; Apostoli non debuerunt maiorem honorem exhibere Christo in specie panis latenti, quàm in forma humana visibiliter præsenti: nõ autem poterant semper prostrati cum Christo agere, & præsertim in cœna, quando recumbere cum eo illis necesse erat. Itaque certis vicibus illum proni adorabant, aliàs autem mente, & animo venerabantur agnoscentes verum Dei Filium. Reliqua Caluini argumenta ex Nicæna Synodo, & ex illa præfatione; *Sursum corda*, & ex aliis quibusdam locis, suprà soluta sunt in 2. libro.

QVARTO, argumentãtur alij. Si ideò Sacramentum Eucharistiæ adorandum est, quia ibi Christus est: igitur omnis creatura adoranda erit, quia in omni creatura Deus est.

RESPONDEO; Longè aliter est Christus in Eucharistia, & in aliis rebus Deus. Nam in Eucharistia vnum tantùm suppositum est, idq; diuinum; cetera omnia ad aliud pertinent, & cum illo vnum quid faciunt, licet non eodem modo: ideò rectè totum illud simul adoratur, vt antè diximus de Christo vestito. At in aliis rebus Deus quidem est, sed non est vnũ suppositum cum illis; neque dici possunt vnũ quid, Deus, & creatura in qua est Deus.

QVINTO; Ista adoratio exposita est manifesto periculo idololatriæ; fieri enim potest, vt impius Sacerdos fingat se consecrare, nec tamen reipsa consecret: igitur omittenda est.

RESPONDEO; Si argumentum valeret, omittenda esset non solùm adoratio, sed etiam Communio. Nam Communio exposita est periculo accipiendi merum panem pro corpore Christi. Sed nullum est periculum idololatriæ in eo, qui simpliciter, & bona fide Sacramentum adorat: adoratio enim ex intentione potissimùm pendet. Quare sicut is, qui panem non consecratum iniuria afficeret, putans consecratum esse, grauissimè peccasset in Christum: sic etiam contrà, qui panem eundem adorat, quòd certò credat non esse panem, sed Christum, is propriè, & formaliter Christum adorat, non panem.

SEXTO, Honorius III. instituit, vt Sacramentum adoraretur; & paulò pòst Vrbanus IV. addidit festum diem, & solennem processionem: ergo totus iste ritus nouus est, & ab humano ingenio excogitatus.

RESPONDEO; Honorius, vt ex cap. Sanè, de celebratione Missarum, intelligi potest, non instituit primus Sacramenti

huius

huius adorationem, sed monuit solùm, vt præsides Ecclesiæ operam darent, ne tantum Sacramentũ debito honore fraudaretur. Vrbanus autem IV. instituit quidem primus festum corporis Domini, & solennem illam processionem, & eius decretum confirmauit Clemens V. cum vniuerso Concilio Viennensi, vt habetur in Clementina vnica, de reliquiis, & veneratione Sanctorum; sed ea institutio nullo modo reprehendi potest. Nam aut reprehendenda esset, quia noua, & sine Dei mandato, vel quia sine iusta caussa introducta. Nouitas non potest reprehendi: omnia enim festa aliquando fuerunt noua, nec vlla inueniuntur in Testamento nouo ab ipso Christo instituta, vel imperata. Exstant etiam exempla legis veteris. Nam festum sortiũ à Mardocheo & Ester, sine vllo Dei mandato institutum fuit, & ab omni Synagoga receptum, vt patet Ester 9. Festum item victoriæ Iudith, institutum fuit ab Hebræis sine vllo Dei præcepto, Iud.16. Denique festum Enceniorum, institutum à Machabæis, 1.Machab.4. ipse etiam Dominus celebrare de more Iudæorum voluit, Ioan.10. vt intelligeremus licere Ecclesiæ noua festa introducere.

Fuisse autem optimas rationes eius festi introducendi, patet ex Clementina suprà citata; sed duæ videntur præcipuæ. PRIMA est, vt populus Christianus Deo gratias ageret, ob tantum & tam singulare beneficium nobis impensum; quæ ratio est omnium festorum, tum in veteri Testamento, tum in nouo institutorum. Quare nisi quis neget, in hoc Sacramento singulare beneficium à Deo nobis præstitum, aut certè non putet, Deo pro beneficiis gratias esse agendas, non video qua ratione possit hoc festum reprehendere.

ALTERA caussa est, vt populus instruatur circa mysteria fidei nostræ, & eorum assiduè recordetur, ac præsertim, quando ea mysteria ab hæreticis oppugnantur: faciliùs enim rudiores discunt, & retinent mysteria Incarnationis Domini, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis, & similia, ex celebratione festorum, quæ singulis annis recurrunt, quàm ex libris, vel concionibus. Pari ratione meliùs discunt rudiores in Euchatistiæ Sacramento verè esse Christum præsentem, & proinde falsam esse hæreticorum doctrinam, ex publica adoratione totius Ecclesiæ, & honore illo eximio, qui huic Sacramento exhibetur, quàm ex multis concionibus. Quare si hoc festum nondum institutum esset, expediret planè, vt hoc

tempore institueretur, tum vt fideles instruerẽtur, tum etiam vt re ipsa hæresim confutarent, & fidem veram facto protestarentur.

SEPTIMO, obiicit Kemnitius argumentum (vt ipse putat) insolubile, contra processionem, & circumgestationem venerabilis Sacramenti. Nam 1.Reg.4. legimus, filios Israël bona quidem intentione, sed absque Dei mandato, adduxisse arcam Dei in castra, existimantes per eam arcæ circumgestationem se victoriam de hostibus relaturos. Sed contra accidit; nam & exercitus fusus est, & Sacerdotes occisi, qui arcam adduxerant, & ipsa arca ab hostibus capta fuit.

RESPONDEO; Caussa tot malorum non fuit arcæ adductio ad castra, sed peccata præterita Israëlitarum, & præcipuè Sacerdotum Ophni, & Phinees filiorum Heli, vt Deus ipse testatur, 1.Reg.2.&3. Nam alioqui arca erat in castris, quando insignem victoriam retulit Saul 1.Reg.14. & rursus erat in castris, quando Ioab superauit filios Ammon, 2.Reg.11. Et cum Israëlitæ, Numer.14. ab Amalecitis victi sunt, Scriptura monendum putauit, nõ fuisse tunc arcam Dei cum illis, qui præliabantur.

Deniq; placuisse Deo, honorem arcæ impensum in solenni processione, & circumgestatione, siue ipse id mandasset, siue non, perspicuum est ex variis Scripturę diuinę testimoniis. Iosue 6. solennis circumgestatio arcæ septem diebus celebrata, effecit, vt Hiericho sine sanguine Hebræorum caperetur: & illa quidem processio à Deo mandata fuit. Sed 2.Reg.6.&7. & 3.Reg.8. solennissimæ, & Deo gratissimæ leguntur processiones, cùm arca Domini deferretur de loco in locum, quas tamen Dominus minimè fieri iusserat. Atque hæc de tota controuersia pro instituta breuitate sufficiant.

LIBER

LIBER QVINTVS DE EVCHARISTIA,

Qui est primus de sacrificio Missæ.

DE SACROSANCTO, AC DIVINissimo sacrificio Missæ, aduersus huius temporis hæreticos disputaturus, commodum esse duxi in tot controuersias disputationem vniuersam partiri; quot sunt de sacrificio eodem canones in Concilio Tridentino. PRIMA igitur controuersia erit, sitné Missa sacrificium verè, ac propriè dictum. SECVNDA, quale sacrificium sit, propitiatoriúmne, an solùm laudis, & gratiarum actionis. TERTIA, quibus prosit, viuentibus tantùm, an etiam mortuis. QVARTA, liceátne in Sanctorum honorem, & memoriam Missas celebrare. QVINTA, de modo, ac ritu celebrandi, an licitæ sint Missæ priuatæ. SEXTA, an Missa lingua vulgari celebranda sit. SEPTIMA, an quæ leguntur in Missa, debeant omnia alta voce legi. OCTAVA, de cæremoniis Missæ, quæ in actione, aut rebus consistunt. NONA, de veritate, & antiquitate eorum omnium, quæ leguntur in Missa.

Sed ante has omnes quæstiones duo quædam præmittenda sunt. VNVM, de vocabulo Missæ. ALTERVM, de voce, natura, definitione, & partitione sacrificij. His enim explicatis, intelligetur status principalis quæstionis, sitné Missa

verum

verum sacrificium: quem statum aduersarij, & Kemnitium maximè, dedita opera perperam explicant. Auctores, qui de sacrificio tractant, habes in fine capitis quinti.

CAPVT PRIMVM.

De voce, Missa.

VT IGITVR à vocibus incipiamus, de nomine Missæ, quatuor dicenda sunt, quæ sit eius antiquitas, quæ etymologia, quæ significationes, & quo sensu accipiatur à Catholicis, cùm dicunt Missam esse sacrificium.

Antiquissimam, & vsitatissimam in Ecclesia Latina esse hanc vocem, dubitari non potest. Exstat enim apud AMBROSIVM lib. 5. epist. 33. *Ego*, inquit, *mansi in munere, Missam facere cœpi, orare in oblatione Deum, vt subueniret.* Exstat apud AVGVSTINVM serm. 91. de tempore: *In lectione*, inquit, *quæ nobis ad Missas legenda est, audituri sumus, &c.* Exstat idem vocabulum apud Victorem Vticensem, lib. 2. hist. de persecutione VVandalica, apud Cassianum, lib. 3. de canonico diuinarum orationum, & Psalmorum ordine: apud Leonem epist. 81. ad Dioscorum, & 88. ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ: apud Felicem IV. in epist. 1. apud S. Benedictum in regula cap. 17. Apud Gregorium I. lib. 1. epist. 12. & lib. 4. epist. 10. & alibi passim. Denique in antiquissimis Conciliis, vt in Romano, sub Sylvestro I. in Carthaginensi II. can. 3. in Carthaginensi IV. can. 84. Ilerdensi can. 4. Valentino can. 1. Agathensi can. 47. Aurelianensi I. can. 28. quæ omnia testimonia ante annos circiter mille, & eo amplius conscripta sunt.

Quod verò attinet ad etymologiam, Lutherani solita impudentia deducunt à voce Hebraica מָעוֹזִים, quæ habetur Dan. 11. vbi de Antichristo legimus: *Deum autem Mahuzim colet in loco suo.* Itaq; volunt aduersarij, atque inprimis Kemnitius in 2. parte Examinis Concilij Tridentini, in ipso principio disputationis de sacrificio Missæ, Missam esse Deum, secureem, & robur Antichristi Romani, id est, Papæ: idque probant, quia diuina prouidentia factum videtur, vt Missa in voce congrueret cum Deo illo Antichristi.

SED

Sed nos ex hoc ipso loco Danielis, probamus Deum Mahuzim nihil habere commune cum Missa, & esse potiùs idolum aliquod, si in diuinis literis ludere liceat, Lutheranorum. Nam in eodem cap. legimus, Regem illum, qui colit Deum Mahuzim, esse Regem Aquilonis, & contra eum in prælium venturũ Regem Austri, & nominatim Romanos contra eundem illum Regem pugnaturos: nam voces illas Hebraicas צִיִּים & כִּתִּים testatur S. Hieronymus in commentario, ab Hebrẹis exponi, Romanos, & Italos. Quod si Australes, & nominatim Romani pugnant cum Rege, qui colit Deum Mahuzim; certè Deus Mahuzim non est Deus Romanorum, neque est Missa, nisi velint iam Missam à Romanis oppugnari, ab Aquilonaribus defendi.

Praetere a Rex ille, qui colit Deum Mahuzim, vt in eodem capite legimus, non colit vllos alios Deos, neque Deos patrum suorum, sed contra vniuersa numina consurgit. Porrò Romanos aduersarij asserunt colere Deos innumerabiles, & plurima idola, nimirum omnes Sanctos, & Sanctas, & eorum reliquias atq; imagines. Ipsi autem aduersarij nostri contra imagines, reliquias, & ipsos etiam Sanctos apertè consurgunt; deberent igitur, si consequenter loqui vellent, ingenuè confiteri, suum esse Deum Mahuzim, non autem Papistarum.

Ad haec, si Deus Mahuzim est Deus ab Antichristo fabricatus, & erectus, & Antichristus natus est post annum Domini DC. vt communiter Lutherani docent, quomodo potest Deus ille Mahuzim esse Missa, quæ longè est antiquior, vt iam ostendimus ex Ambrosio, Augustino, aliisque Patribus vetustioribus?

Denique Deum Mahuzim non palàm, sed clàm Antichristus colet. Sic enim conciliantur verba eiusdem Prophetæ, quæ inter se pugnare videntur, cùm dicat ab Antichristo omnes Deos contemnendos, vt solus ipse, vt Apostolus declarat ad Thessalonicenses, habeatur Deus; & tamen in eodem capite mox adiungat: *Deum Mahuzim Venerabitur in loco suo.* Nam hęc verba ideò non pugnant inter se, quia Antichristus palàm Deos omnes oppugnabit, sed clàm in arce quadam munitissima (id enim significat propriè Mahuzim) Diabolum pro Deo colet, cuius artibus ad illam potentiam deueniet, vt

Deus

Deus credatur, & signa, & prodigia mendacia patrabit. Quare si Deus Mahuzim solùm in abditissimo loco, atque occulto colendus est, quis non videt, quàm longè à veritate aberrent, qui de Missa Danielem interpretantur, cùm Missa in toto orbe terrarum, publicè, in mediis templis, spectantibus populis celebretur?

His ergo nugis omissis, veniam ad sententias Catholicorum. Plurimi conantur ostendere nomen MISSA esse Hebraicum, & oblationem voluntariã significare; habetur enim Deuter. 16. vox מִסָּה in ea significatione. Nec solùm Catholici, sed etiam Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanę in disputatione de vocabulo Missę agnoscit Etymologiam hanc, & significationem, atque eam ad suum propositum detorquere conatur.

SED non videtur Apostolis in vsu fuisse hoc vocabulum Hebraicum, multoque probabilior est eorum sententia, qui docent Missam, vocem esse Latinam, & à Latinis primùm vsurpatam in celebratione mysterij Eucharistiæ. Nam si vox ista Hebraica in vsu Apostolis fuisset, certè retinuissent eam etiam Græci, & Syri, atque aliæ nationes, vt retinuerunt alias similes voces, vt Amen, Alleluia, Sabaoth, Osanna, Satan, Sabbathum, Pascha. Vocabula enim Hebraica per Græcos ad nos deuenerunt; cùm ipsi etiam Apostoli, & primi Ecclesiæ Doctores Græcè scripserint. Porrò apud Græcos, nulla est mentio huius vocis Missa, sed pro eo λειτουργίαν dicunt. Est autem λειτουργία munus seu ministerium publicũ; & quamuis à Patribus Græcis vix aliter accipiatur, quàm pro ministerio sacrificij Eucharistiæ offerendi: tamen vox ipsa ex se latius patet. Nam & Demosthenes in oratione contra Leptinem, frequentissimè hanc vocem vsurpat pro publico munere; & ipse etiam Apostolus Philip. 2. Epaphroditum vocat τὸν λειτουργὸν necessitatis suæ. ADDE, quòd Syri, vt Maronitæ, qui Chaldaica lingua celebrant diuinum sacrificium, nõ habent Missę vocabulum, sed pro eo dicunt קוּרְבָּנָא, id est, sanctum, seu sacrum. Et tamen si Hebraica vox apud vllos conseruari debuit, apud eos maximè, qui semper ea lingua, licet nonnihil corrupta, vsi sunt. ADDE, quòd viri docti linguæ Hebraicæ, vt Origenes, Epiphanius, Iustinus, Hieronymus hac voce nun-

nunquam vtuntur, quod meritò admirandum videri posset, si ea vox esset Hebraica. ADDE vltimò, quòd si vox illa esset Hebraica, non Missa, sed Missah dicendum esset: quo modo tamen nemo scribit, aut loquitur.

Qui Latinam vocem esse volunt, non eodem modo omnes exponunt: alij enim Missam dici volunt, quod oblatio, & preces ad Deum mittantur. Ita Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 8. cap. vlt. Alij minus probabiliter, quod Angelus à Deo mittatur, qui sacrificio assistat, & illud ad Deum deferat, vt Magister in 4 dist. 13. & S. Thomas 3. par. quæst. 83. art. 4.

Alij, & ij vt plurimùm hæretici, dictam esse volunt Missam apud veteres à mittendis, & conferendis in medium muneribus, quasi symbolis quibusdã, vnde fieret sacra Cœna, & epulum daretur pauperibus, vnde etiam volunt idem fuisse Missam, & quam Græci dicunt ἀγάπην. Ita Ioannes Caluinus breuiter li 4. Instit. cap. 18. §. 18. & Petrus Martyr in cap. 5. prioris ad Corinth. & fusiùs, Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ in disputatione de vocabulis Missæ. Quæ expositio nullum habet ab antiquitate testimonium, & falsa est omninò, quatenus confundit Missam cum ἀγάπῃ. Erat enim ἀγάπη conuiuium Christianorum ob refrigerium pauperum potissimùm excogitatum, vt ex Tertulliani Apologetico, cap. 39. & Augustino lib. 20. contra Faustum, cap. 21. colligi potest, sobrium quidem, & temperatum, sed tamen humanum, & politicum. Per Missam autem Ambrosius, Augustinus, Leo, & ceteri omnes quos citauimus, semper accipiunt actionem sacram, & mysticam, & in qua præcipua pars religionis nostræ consisteret.

Probabilissima est eorum sententia, qui Missam dici volunt à missione, seu dimissione populi, vt idem sit Missa, quod Missio; sicut idem sunt apud veteres collecta, & collectio, & Græcè σύνοδος, & σύνταξις, & peccati remissa, & remissio: remissam enim passim vsurpat Cyprianus lib. 3. epist. 8. lib. de bono patientiæ, in epist. ad Iubaianum, & alibi. Hæc sententia est Isidori lib. 6. originum, Rabani lib. 1. cap. 32. de institut. Cleric. & Alcuini lib. de officiis Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missę. Hugo etiam loco notato, & alij recentiores hanc etymologiam admittunt.

Quam-

Quamuis autem à missione Missa dicatur, non tamen eam solam significat, sed traductum est inde vocabulum ad alia significanda. Sunt igitur quinque MISSAE acceptiones apud scriptores Ecclesiasticos.

PRIMO, accipitur simpliciter pro missione: ita accipitur in Concilio Carthaginensi IV. can. 84. *Episcopus nullum prohibeat usque ad Missam Catechumenorum, neque haereticum, neque Iudaeum, neque Gentilem Ecclesiam ingredi, & audire verbum Dei.* Quo loco Missa non potest accipi pro sacrificio, seu cœna sacra: nam illa non erat Catechumenorum, sed fidelium tantùm. Neque potest accipi pro Euangelio, & Lectionibus, quæ recitabantur præsentibus Catechumenis: nam Concilium volebat ea ab infidelibus etiam audiri. Quare non potest Missa eo loco accipi, nisi pro missione Catechumenorum. Eodem modo accipitur ea vox in Concilio Ilerdensi can. 4. vbi prohibentur incestuosi permanere in Ecclesia, nisi vsq; ad Missam Catechumenorum. Sic Augustinus in eodem sensu serm. 237. de tempore (qui absque dubio est Augustini) *Ecce*, inquit, *post sermonem fit Missa Catechumenis, manebunt fideles, &c.* Eodem modo accipitur Missa apud Cassianum, lib. 2. de canonico orationum, & psalmorum modo, cap. 7. & in titulo cap. 15. vbi Missam orationis, vocat dimissionem finita oratione. Et lib. 3. cap. 7. vbi vocat Missam congregationis, dimissionem congregationis, & cap. 8. vocat Missam vigiliarum, dimissionem post vigilias. Quomodo etiam accipiuntur Missæ, quæ iubentur fieri à S. Benedicto in Regula, cap. 17. post singulos nocturnos. Denique hoc modo accipitur in nostra Liturgia, cùm dicitur à Diacono: *Ite missa est.* vt enim recte exponit Alcuinus loco citato, sensus est; Iam dimissio est congregationis; abire omnibus licet.

SECVNDO, accipitur Missa pro diuino officio lectionum, precum, & aliorum id genus, quod celebratur in Ecclesia ante dimissionem Catechumenorum. Et sanè illa verba Concilij antiquissimi Valentini, cap. 1. *Hoc esse censuimus observandum, vt sacrosancta Euangelia ante munerum illationem, Missa Catechumenorum in ordine lectionum post legantur, etc.* non possunt intelligi de dimissione Catechumenorum, sed de officio diuino cui ipsi intererant.

TERTIO, accipitur pro illa parte Liturgiæ, quæ est ab Offertorio vsque ad finem, quæ propriè dicitur Missa fidelium, tes-

teste Alcuino, loco notato. Ita accipitur Missa ab Ambrosio, lib.5.epist.33. *Ego mansi in munere, Missam facere cœpi, orare in oblatione, &c.*

QVARTO, accipitur pro tota celebratione diuini officij, in quo Eucharistia consecrabatur, vt comprehendit simul Missam Catechumenorum, & fidelium. Ita accipitur in locis citatis, Leonis, Gregorij, Felicis IV. & Conciliorum Agathensis, & Aurelianensis: & hæc est communissima acceptio apud omnes posteriores auctores.

QVINTO, accipitur pro ipsis collectis, seu precibus, quæ dicuntur in Liturgia: ita accipitur in Concilio Mileuitano, can.12.

Sed quarta significatio est, in qua accipitur nomen Missæ, cùm quærimus; Vtrum Missa sit sacrificium: est enim sensus quæstionis; Vtrum actio illa sacra, in qua conficitur Eucharistia, multis præcedentibus, & sequentibus precibus & cæremoniis, sit sacrificium. Nec intelligimus quæstionem esse, an singuli illi ritus sint de essentia sacrificij, sed solùm, an inter illos ritus sit aliquis, qui propriè sacrificium dici debeat, ad quem reliqui omnes referantur.

Ex quo refellitur impostura Kemnitij. Nam in 2. part. Examinis Tridentini Concilij, pag.717. proponit explicandum; Quid illud sit in Missa, quod Pontificij propriè intelligunt sacrificium, ac dicit illud clarissimè explicari à Ioanne Eckio, lib.1. de sacrificio Missæ, cap.10. & tandem citatis quibusdam verbis Eckij, ita concludit, pag.719. *Sacrificium igitur Missæ, de quo Pontificij dimicant, in eo consistit, quod sacrificulus certis ornamentis, & instrumentis, super panē, & vinum Eucharistiæ variis vtitur gestibus, motibus, & actibus: vt sæpius geniculari, inclinari, strictis manibus, modò distendere, modò reducere brachia, subinde se conuertere, nunc esse clamosum, nunc magno silentio quadam demurmurare, suspicere in altum, esse pronum, consistere vno in loco, nunc in dextram, nunc in lauam altaris partem commigrare, &c.*

SED hæc est mira fraus noui istius Euangelistæ. Nam Ioannes Eckius vir doctissimus, & qui semper de Luthero, & eius sectatoribus triumphauit, dicit quidem in Missa repræsentari Christi passionem variis actibus, gestibus, ornamentis, ritibus, &c. Sed non ait in illa repræsentatione, & illis gestibus consistere essentiam sacrificij, de quo disputamus, vt Kemni-

tius impudēter mentitur, sed docet, sacrificium propriè consistere in oblatione corporis, & sanguinis Domini, quæ a Sacerdote fit Deo. Nam in fine illius capitis decimi a Kemnitio citati, facit quadrimembrem diuisionem. Est enim quædam actio sacrificium, & non repræsentatio sacrificij: quædam repræsentatio, & non sacrificium. Et hæc duplex est: nam alia est simplex repræsentatio, qualis esse solet cùm aliquid cernitur pictum, aut ex libro historia recitatur: alia est repræsentatio ad viuum per varias actiones, vt cùm prælium, vel triumphus in scena ab actoribus repræsentatur, vbi & personæ, & vestes, & arma, & ipsæ actiones cernuntur, & verba auduntur. Quædam denique sacrificium, & repræsentatio sacrificij.

Ad PRIMVM membrum pertinet mors Christi vera in cruce: illa enim fuit sacrificium, & non repræsentatio alicuius sacrificij. Ad SECVNDVM membrum pertinet manducatio Eucharistiæ. Qui enim id faciunt simpliciter, commemorant Christi passionem; sed nec sacrificium propriè offerunt, nec etiam sacrificium crucis ad viuum repræsentant. Ad TERTIVM membrum pertinet officium diuinum, quod in Ecclesia agitur in die Parasceues; in illo enim repræsentatur accuratè passio Christi variis gestibus, motibus, verbis, vestibus, instrumentis, &c. sed non est in toto eo officio vlla actio, quæ sit propriè sacrificium. Ad QVARTVM membrum pertinet Missa, in qua & repræsentatur variis gestibus, & actionibus sacrificium crucis, & simul offertur Deo verum & proprium sacrificium corporis Domini.

Hæc est Eckij doctrina, & omnium Catholicorum, ex qua perspicuè constat, sacrificium non consistere propriè in illis variis gestibus, & motibus: nam alioqui in die Parasceues verum sacrificium offerretur, cùm in officio eius diei plurimi eiusmodi gestus, & motus fiant, quod tamen Eckius diserte verbis negat.

Adde, quòd Eckius cùm probare vult sacrificium Missæ, in toto illo opere omnia sua argumenta dirigit ad probandum in Missa fieri oblationem Deo: non autem ad probandum fieri debere varios gestus, & motus. Non igitur ille per sacrificium intellexit gestus, & motus, vt Kemnitius calumniatur, sed oblationem corporis, & sanguinis Domini. Hæc de primo.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

De sacrificij definitione.

EXPLICVIMVS vocabulum Missę: nunc explicanda est vox sacrificium, vt planè intelligatur status controuersiæ; An Missa sit sacrificium. Porrò in voce SACRIFICIVM non est quærenda etymologia, aut vulgaris aliqua significatio, quæ notissima sunt: sed quid propriè sit sacrificium, siue quæ sit eius natura, & definitio; in hac enim re non pauci falluntur.

Ac PRIMVM Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis in artic. de Missa, ita sacrificium definit: *Sacrificium est caremonia, & opus, quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus.* Deinde diuidit sacrificium in duas species, in sacrificium videlicet propitiatorium, & sacrificium εὐχαριστικὸν. Propitiatorium esse dicit, quod est satisfactio pro peccatis, & Deũ placat. εὐχαριστικὸν esse vult, quod non reconciliat hominem Deo, sed est gratiarum actio, quæ à reconciliatis pro acceptis beneficiis exhibetur Deo: quo genere contineri dicit fidem, prædicationem Euangelij, orationes, castigationes carnis, & breuiter omnia bona, vnde laus Deo consurgit. Atque ex his fundamentis colligit Missam posse dici sacrificium hoc modo posteriore, quia sumptio Eucharistiæ fieri potest ad laudem Dei, sicut cetera opera bona, non tamẽ esse sacrificium prioris generis.

Ab hac Philippi sententia non procul abesse videtur opinio Doctoris cuiusdam moderni, hominis alioqui valde eruditi, & pij, qui in lib. de sacrificio cap.5. docet, sacrificium propriè dictum esse omne opus bonum, quod sit, vt sancta societate inhæreamus Deo, siue ex se sit opus virtutis, siue non, ita vt non minus propriè sit sacrificium castigatio corporis propter Deum assumpta, quàm sacrificium Eucharistiæ. Diuidit autem eadem opinio sacrificia propriè dicta in duas species, in sacrificia videlicet typica, & non typica. Typica vocat, quæ fiunt ad aliud significandum, qualia erant sacrificia omnia veteris legis, & qualia sunt omnia Sacramenta nouæ legis. Non typica, vocat opera virtutum, quæ tametsi nihil significent, tamen Deo gratissima sunt.

Hæc sententia falsa est, ac multis, & perspicuis argumentis refutari potest. PRIMVM, Scriptura sacra opponit opera

multarum virtutum sacrificiis, vt cùm ait Oseæ 6. *Misericordiam volo, non sacrificium.* Et 1. Reg. 15. *Melior est obedientia, quàm victimæ.* Et Psal. 50. *Si voluisses sacrificium, dedissem vtique, holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.* At si omnia opera virtutũ essent sacrificia propriè dicta, certè etiam obedientię, misericordię, pœnitentię opera essent propriè sacrificia: non igitur veræ essent illæ sententię Scripturarum suprà citatæ. Quomodo enim vult Deus misericordiam, & non sacrificium, si ipsa misericordia est verum, ac propriè dictum sacrificiũ? aut quomodo melior est obedientia, quàm victimæ, si ipsa obedientia verè, ac propriè victima est? quemadmodum autem non vult Deus sacrificium, & holocausta, sed cor contritum & humiliatum, si hoc ipsum est verissimum sacrificium?

Secvndvm argumentum. In omni sacrificio propriè dicto requiritur res aliqua sensibilis, quæ offeratur, nec in sola actione sacrificium consistere potest. At si sacrificium esset quælibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei factum, nihil obstaret quò minus in sola actione sacrificium consisteret, & qui voce psallit, aut genua flectit, aut aliquid eiusmodi facit, is propriè sacrificare diceretur: non igitur sacrificium est quælibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei factum. Probatur maior propositio. Gen. 22. Isaac ait patri: *Ecce ignis, & ligna, vbi est victima holocausti?* Hebr. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur: vnde necesse est & hunc habere aliquid, quod offerat.* Vbi Apostolus colligit ex ratione communi sacrificiorum; non potuisse Christum verè dici Pontificem, nisi habuisset victimam, quam offerret.

Tertivm argumentum. Negari non potest, quin sacrificare sit actus proprius, & elicitus religionis, vt præter Doctores Scholasticos docet S. Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 21. Non potest autem idem actus esse proprius, & elicitus diuersarum virtutũ: igitur opera propria misericordiæ, temperantiæ, aliarumque virtutum non possunt propriè sacrificia dici, sed solùm per quandam participationem. Quamuis enim vnus, & idem actus non possit esse proprius, & elicitus diuersarum virtutum, potest tamen ab vna elici, & ab alia imperari, & eo modo ad vnã propriè pertinere, ad alteram participatiuè. Quemadmodum sobrio cibum sumere, est actus

elicitus

elicitus temperantiæ; tamen si imperetur à fortitudine, vt homo sit magis aptus ad pugnandum, participabit fortitudinem; si à iustitia, vt nimirum habeat vnde debitum reddat pecuniarium, participabit iustitiam. Sic igitur opera quarumlibet virtutum, possunt imperari à religione, & participatiuè sacrificia dici, non tamen absolutè, & propriè, cùm à religione non eliciantur. Atque hinc est, quod in diuinis literis opera virtutum non vocantur absolutè sacrificia, sed cum addito, vt sacrificium laudis, hostiæ spirituales, vitúli labiorum, & de ceteris ad eundem modum: illa verò, quæ sunt propriè sacrificia, simpliciter, & absolutè talia nominantur, vt in locis allegatis in primo argumento: *Misericordiam volo, non sacrificium, &c.*

QVARTVM argumentum. In Ecclesia Christi, vnum est tantùm verum, ac proprium sacrificium: non igitur sunt propriè sacrificia omnia Sacramenta, vel omnia bona opera, quę fiunt ad colendum Deum. Antecedens est S. Augustini, & omnium sanctorum scriptorum. Lib. 8. de ciuitate Dei, cap. vlt. probare volens AVGVSTINVS non esse sacrificium epulas illas, quæ ponebantur à quibusdam super sepulchra Martyrum, sic ait: *Ea non esse sacrificia Martyrum nouit, qui nouit vnum, quod Deo offertur, sacrificium Christianorum.* Idem quoque lib. 3. de Baptismo contra Donatistas, cap. vlt. & lib. 1. contra aduers. legis, & Prophetarum, cap. 20. dicit, omnibus sacrificiis veterum, successisse vnicum & singulare Eucharistiæ sacrificium: lib. de spiritu, & litera, cap. 11. vocat Eucharistiæ sacrificium verissimum, & singulare: & lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. vnicum appellat. S. LEO serm. 8. de passione Domini: *Nunc*, inquit, *carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, vna corporis, & sanguinis tui implet oblatio.* Sanctus etiam Ioannes CHRYSOSTOMVS in Psalm. 95. *Magnus*, inquit, *erat & sine modo numerus sacrificiorum in lege, quæ omnia noua superueniens gratia vno complectitur sacrificio, vnam, & veram statuens hostiam.*

QVINTVM argumentum. Sacrificium, & sacerdotium relatiua sunt, ita vt sacrificio propriè dicto sacerdotium propriè dictum; & sacrificio impropriè dicto sacerdotium impropriè dictum respondeat. At non sunt omnes, qui operantur bona opera ad honorem Dei, Sacerdotes propriè dicti: non igitur sunt omninò talia opera sacrificia propriè dicta.

Maior propositio certissima est. Nam Sacerdotis, vt talis est, proprium munus est offerre sacrificium, vt Apostolus docet, Hebr.5. & Iustinus Martyr in Dialogo cum Triphone vltra medium, vbi dicit, Deum non accipere sacrificium, nisi Sacerdotibus. Augustinus quoque semper coniungit hęc duo tanquam inseparabilia, sacrificium, & Sacerdotem. Vide epist. 49. quęst.3. lib.8. ciuit. cap. vlt. & lib.22. cap 10. Id etiam docent ipsa vocabula. Latinè enim pro eodem accipiuntur Sacerdos, & sacrificus. Græcè à θύειν, quod est sacrificare, fit θυσία sacrificiũ, & θύτης Sacerdos, & ab ἱερεύειν sacrificare, ἱερεῖον sacrificium, & ἱερεὺς Sacerdos. Deniq; non alia de caussa Lutherani non agnoscunt in Ecclesia verum, & propriè dictum sacerdotium, nisi quod non agnoscant verum, & propriè dictum sacrificium.

Probatur nunc assumptio. Nam in Testamento veteri notissimum est non fuisse Sacerdotes propriè dictos, nisi filios, & nepotes, atque alios posteros Aaronis, vt Regi Oziæ sacerdotium vsurpare volenti, dictum legimus ab Azaria Pontifice, 2.Paralip.26. & tamen omnes filij Israël bona opera facere debebant. In Ecclesia verò Christi, velint nolint Lutherani, nunquam dicti, vel habiti sunt Sacerdotes propriè, nisi Episcopi, & Presbyteri. Hos autem hoc nomine appellant Dionysius Areopagita lib.de Eccles.hierar.cap.1.3.&5. Iustinus in Dialogo cum Triphone vltra medium. Tertullianus libro de præscript. vltra medium, & de velandis virginibus vltra medium. Cyprianus lib.1. epistola 4. & omnes posteriores passim. Ipse etiam Apostolus Hebr.5. de sacerdotio loquens: *Nemo*, inquit, *assumit sibi honorem, nisi qui vocatur à Deo, tanquam Aaron:* & hoc vsque adeò verum est, vt ipsum etiam Christum dicat ibidem Paulus non sibi per se sacerdotium assumpsisse, sed à Patre illud accepisse. Deniq; (vt multa prætеream) Concilium Nicænum cap.14. & Tridentinum, quod à Catholicis reiici non potest, sess.23. can.1. & 7. apertè docent, in Ecclesia non omnes, sed certos quosdam Sacerdotes esse. Quare id necessariò sequitur, vt aut ceteri fideles benè operari non debeant, quod est absurdissimum; aut non sint propriè Sacerdotes omnes, qui benè operantur, quod est verissimum.

SEXTVM argumentum. Altare, & sacrificium relativa sunt: non est autem altare propriè dictum propter omne opus bonum, nec propter omnes cæremonias, quibus Deum colimus;

mus;non igitur est sacrificium propriè dictũ omnis eiusmodi cæremonia,seu opus bonum. Propositio maior perspicua est. Nam INPRIMIS & Hebraicè,& Græcè ab eadem radice deducitur sacrificium,& altare.A זָבַח sacrificauit,fit זֶבַח sacrificiũ, & מִזְבֵּחַ altare, & à verbo θύειν sacrificare, fit θυσία, sacrificium, & θυσιαστήριον altare Latini à forma,& ritu nomen deducere maluerunt. Dixerunt enim altare quasi altum, & aram, quasi ansam, vt Varro interpretatur, quia Sacerdos aram tenere consueuerat, dum sacrificium offerret. Vnde est illud Poëtæ:

Talibus orantem dictis,arasq; tenentem.

DEINDE Gen.8.vbi primum altare erectum legimus, sacrificij caussa erectum fuisse legimus:& in omni gente,& religione semper altaria ad sacrificia erigebantur.Et sicut sacrificium soli Deo vero ritè potest offerri, ita etiã altare soli Deo vero ritè potest erigi, vt S.Augustinus docet li.20.contra Faustum,cap.21. Porro assumptio huius argumenti nulla probatione eget. Quis enim non videt, plurima bona opera, multasque cæremonias sine vlla ara fieri ad honorem Dei posse?

Non igitur verum est,quod Melanchthon scripsit,omnem cæremoniam, seu opus, quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus,esse sacrificium. Quare Ioannes Caluinus li. 4.Instit.cap.18. §.13. sine nomine auctoris, eam definitionem apertè reprehendit his verbis: *Qui sacrificij vocabulum ad omnes cæremonias, & religiosas actiones extendunt, qua ratione id faciant, non video.*

Vnum est argumentum in contrarium, ac præsertim Catholici illius Doctoris: testimonium videlicet S. Augustini, qui lib.10. ciuit.cap.6. sic definit sacrificium: *Sacrificium,* inquit, *verum,est omne opus,quod agitur, vt sancta societate inhæreatur Deo,relatum ad illum finem, quo beati esse possimus.*

SED facilis est responsio. Nam S.Augustinus non definit sacrificium in genere,nec sacrificium propriè dictum, sed solum sacrificium, quod præcipuè est internum, & opponitur sacrificiis legalibus, & merè externis. Et vocat sacrificium verum ratione dignitatis, & ratione effectus, non ratione formæ, & essentiæ sacrificij propriè dicti. Non enim vult dicere sacrificia interna esse magis propriè dicta sacrificia,quàm externa,cum oppositum sit verum,sed esse præstantiora, & Deo gratiora,& facilius Deũ placare.Similis sententia est,Ioan.15.

Ego sum vitis vera. Nec enim Dominus eo loco significare volebat se magis propriè esse vitem, quod attinet ad formam, & essentiam vitis, quàm sit illa, quæ plantatur in vineis: sed solùm esse vitem nobiliorem, & effectus excellentiores producere, vt Euthymius in commentario huius loci rectè exponit.

Expendamus nunc Caluini definitionem; reprehendit enim alios, sed nec ipse meliorem definitionem attulit. Sic autem loquitur loco citato: *Nos perpetuo Scripturæ vsu sacrificium appellari scimus, quòd Græci nunc* θυσίαν, *nunc* προσφορὰν, *nunc* τελετὴν *dicunt: quod generaliter acceptũ complectitur quidquid omninò Deo offertur.* Hæc ille: vbi apertè docet, idem esse sacrificium quod oblationem Deo factam. Ac deinde partitur sacrificium in duas species, ad eum modum, quo Philippus fecit, nisi quod sacrificium non propitiatorium, contendit vocari posse non solùm εὐχαριστικὸν, vt Melanchthon vocabat, sed etiam λατρευτικὸν, & σεβαστικὸν, id est, sacrificium cultus, & venerationis.

Sed omissa partitione, de qua nõ magna controuersia est, definitio certè à Caluino allata admitti non potest. Nam licet secundum Scripturę vsum, omne sacrificium oblatio quædam sit, non tamẽ omnis oblatio est sacrificium. Sacrificium enim præter oblationem requirit mutationem, & consumptionem rei, quæ offertur, quam nõ requirit simplex oblatio.

Id verò probatur Primvm ex nomine sacrificij. Nam Hebraicè זֶבַח dicitur à זָבַח quod est mactare; & Græcè θυσία vel dicitur à θύειν, id est, mactare: vnde est illud Matthæi 22. ταῦροι, καὶ σιτιστὰ τεθυμένα, tauri, & altilia occisa; vel dicitur à nomine θυμίασις, id est, exhalatio, vt Porphyrius contendit apud Eusebium lib.1. præparat. Euangel. cap.6. Vult enim sacrificia dicta esse ab exhalatione, & fumo, qui ex combustione sacrificij ascendit. Vnde etiam Chrysostomus, & Theophylactus in cap.10. epist. ad Hebr. notant, differentiam esse inter θυσίαν, & προσφορὰν, id est, sacrificium, & oblationem, quod θυσία, dicatur de rebus illis, quæ occiduntur, vel aliter consumuntur. Quò etiam pertinet, vox τελετὴ, dicitur enim ea vox à verbo τελέω, quod est consumo. Ex quibus colligitur, non rectè Caluinum confudisse illa

nomina-

nomina: προσφορὰν, quæ significat simplicem oblationē, θυσίαν ac τελετὴν, quæ addunt consumptionem supra oblationem.

SECVNDO, probatur ex vsu Scripturarum. Nam in Scripturis multa dicuntur Deo offerri, quæ nec secundum vsum Scripturæ diuinæ, nec iuxta communem loquendi modum dici possunt sacrificari. Exod. 25. & 35. offerenda Deo dicuntur aurum, argentum, æs, ligna, lapides preciosi, byssus, coccus, pili caprarum, & similia, quæ non nisi absurdissimè sacrificari dici possent. Numeri 8. Aaron offert Leuitas in munus Domino à filiis Israël, & tamen nec Scriptura dicit, homines illos sacrificatos fuisse, nec dici potest, nisi valde impropriè, cùm homines illi non sint occisi, sed solùm ad ministerium deputati. Contrà verò Isaac verè, & propriè sacrificandus dicebatur à Patre, quando occidendus, & cremandus Domino ducebatur, Genes. 22. Et omnia omninò, quæ in Scriptura dicuntur sacrificia, necessariò destruenda erant; si viuentia, per occisionem; si inanima solida, vt simila, & sal, & thus, per combustionem; si liquida, vt sanguis, vinum, & aqua, per effusionem, Leuitic. 1. & 2.

Neque his repugnat exemplum Melchisedechi, qui erat Sacerdos Dei altissimi, & obtulit panem, & vinū; nec tamen legitur illam oblationem consumpsisse, Genes. 14. Nam Scriptura non explicat modum illius sacrificij; sed ex aliis locis colligimus eum more solito sacrificasse, ita vt panem illum, & vinum ad honorem Dei consumpserit. Constat igitur sacrificium non esse quidquid offertur Deo, vt Caluinus dicit, nisi aliquid aliud addatur.

Denique TERTIO, accedant argumenta ducta à sacerdotio, & ab altari, quæ paulò antè fecimus aduersus Melanchthonem. Nam oblatio generatim sumpta, nec sacerdotium, nec altare requirit: verè enim ac propriè obtulit Deo vidua illa Euangelica duo æra minuta, cùm nec Sacerdos ipsa esset, nec altare vllum haberet.

Venio nunc ad Martinum Kemnitium: is initio disputationis de sacrificio Missæ in 2. parte Examinis Tridentini Concilij, pag. 712. & sequētibus, primo loco adfert acceptiones huius vocis, SACRIFICIVM, quas in genere tres esse dicit. PRIMO enim, accipi vult pro sacrificio externo, & cæremoniali,

moniali, quale dicit fuisse in solo Testamento veteri; & in hoc genere numerat holocausta, hostias pacificas, hostias pro peccato, & denique sacrificium professionis, vt decimas, & primitias. SECVNDO, accipi dicit pro morte Christi, quæ dicitur sacrificium crucis. TERTIO, pro sacrificio interiore, inuisibili, & spirituali fidelium; atque ad hoc genus reducit prædicationem Euangelij, orationes, eleemosynas, laudes Dei, mortificationem, & similia opera bona. Addit paulò infra, pag. 717. QVARTO, acceptionem pro sacrificio commemoratiuo, id est, pro ea re, quæ fit in memoriam sacrificij crucis, quamuis fateatur non haberi in Scripturis hanc acceptionem. Ex his concludit ob tam varias acceptiones sacrificij, bene definitum esse sacrificium in genere a S. AVGVSTINO lib. 10. ciuit. cap. 5. & 6. *Omne opus bonum, quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, &c.*

SED in hac doctrina Kemnitij plurima sunt errata. PRIMVM, non rectè numerantur decimæ, & primitiæ cum sacrificiis veteris legis propriè dictis: nusquam enim in Scriptura dicuntur sacrificia, eiusmodi decimę, & primitię, nec eis nomen aut ratio sacrificij conuenit, vt supra ostendimus. Adde, quòd sacrificium soli Deo offerri potest, vt omnes fatentur: decimę autem immediatè Sacerdotibus offerebantur, & offeruntur, non Deo.

DEINDE, quod Kemnitius dicit, sacrificia externa, & cęremonialia fuisse solùm in lege veteri, & iam omninò desiisse, pugnat cum eo, quod idem Kemnitius dicit, omne opus bonum factum ad Dei honorem esse etiam hoc tempore sacrificium. Nam certè Baptismi, & Eucharistiæ Sacramenta conficere, dare, sumere, sunt opera bona, facta ad Dei honorem, & tamen sunt externa, & cæremonialia. Immò idem Kemnitius paulò infra multis modis probat, Eucharistiæ consecrationem & sumptionem dici posse sacrificium: quam tamẽ externam, & cæremonialem esse nemo negare potest.

TERTIO, mirum est, cur admittat Kemnitius quartam sacrificij acceptionem, cùm eam fateatur non posse colligi ex diuinis literis, sed videtur eam admittere, vt possit eludere loca Patrum, in quibus Missa dicitur sacrificium. Ceterùm ea acceptio planè arbitraria, & conficta est: nam nec Scriptura, nec Patres sacrificium appellant, id quod est solùm figura, vel commemoratio sacrificij.

DENI-

DENIQVE, falsò concludit Kemnitius ab Augustino definiri sacrificium in genere, lib.10. ciuit. cap.6. Tantum enim abest, vt Augustinus definire voluerit eo loco sacrificium in genere, vt potiùs expressè excluserit à sua definitione omnia sacrificia veteris legis, quæ in mactatione ouium, & boum sita erant, quæ propriissimè sacrificij nomen, & rationem retinent. Quare Kemnitius, neque diuidendo, neque definiendo id assequi potuit, quod cupiebat, vt quid sit proprium sacrificium explicaret.

His ergo reiectis, vera definitio sacrificij propriè dicti in genere hæc esse potest: *Sacrificium est oblatio externa facta soli Deo, qua ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem diuinæ Maiestatis à legitimo ministro res aliqua sensibilis, & permanens ritu mystico consecratur, et transmutatur.* Hæc definitio paulò longior esse debuit, vt omnes conditiones sacrificij propriè dicti complecteretur.

PRIMO igitur dicimus, esse oblationem, vt genus sacrificij indicaremus: hoc enim loco sacrificium accipimus pro actione sacrificandi; nō pro ipsa victima, quę sacrificatur, tamesi ipsa etiam sacrificium dici solet. Sacrificium igitur pro actione acceptum, species est oblationis: id em̃ est sacrificium, quod propriè & per se ad actionem Sacerdotis pertinet. Porrò Sacerdotis proprium munus est offerre, Hebræ. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, &c.* Apud sacros, & Ecclesiasticos scriptores pro eodem accipitur offerre, & sacrificare. Genes. 4. vbi primùm fit mentio sacrificij, dicitur Abel obtulisse de primogenitis gregis sui: & Genes. 8. Noë obtulit holocausta; & eodem modo Scriptura passim loquitur. TERTVLLIANVS inter Patres in libro de velandis virginibus, & in libro de exhortatione castitatis, dicit tria esse munera Sacerdotum nouæ legis; tingere, offerre, docere, id est, baptizare, sacrificare, concionari. Denique idem indicat nomen, quo passim vtuntur Græci, cùm de sacrificio loquuntur, nimirum προσφορὰ, id est, oblatio, quod etiam Caluinus notauit, vt supra vidimus.

SECVNDO dicimus, externam oblationem esse sacrificiū. Duplex em̃ oblatio, & largo modo, duplex sacrificium distingui potest, vt S. Augustinus distinguit lib.10. ciuit. cap.5. inuisibile, siue internum, & visibile, siue externum. Inuisibile est

est pia voluntas, quæ diuinæ Maiestati, se, & sua omnia offert: visibile autem est testificatio quædam externa interni affectus. Quare ibidem AVGVSTINVS definiens visibile sacrificium, inuisibilis sacrificij Sacramẽtum, id est, sacrum signum esse dicit. Quamuis autem inuisibilis oblatio sit nobilior, & melior visibili; & placeat Deo inuisibilis, sine visibili, visibilis sine inuisibili Deo non placeat: tamen nomen, & ratio sacrificij propriè non conuenit inuisibili oblationi, sed solùm visibili, & externæ, vt nos in definitione posuimus. Oblatio enim inuisibilis, semper est occulta, & priuata; nomine autem sacrificij propriè omnes intelligũt publicum, & manifestum honorem Deo exhibitum à communi, & publico ministro. Itaque necessariò requiritur ad sacrificium propriè dictum, vt sit oblatio externa.

TERTIO diximus, in definitione: *Facta soli Deo.* Nam oblatio externa potest fieri etiam homini, vel homini & Deo, vt cùm dantur eleemosynæ pauperibus propter Deum; illæ enim offeruntur hominibus, & simul etiã Deo, dicente Christo: *Quod vni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis*, Matth. 25. Sed non sunt sacrificia eiusmodi oblationes: sacrificium enim propriè pertinet ad cultum latriæ, qui soli Deo exhiberi potest. Vt enim est interior quidam cultus, quem soli Deo exhibemus, cùm eum agnoscimus primum & summũ bonum, caussam efficientem, & finalem omnium rerum, & vt tali, cor nostrum illi demississimè prosternimus: sic etiam debuit esse externum aliquod signum quo protestaremur cultum istum soli Deo debitum. Tale autem signũ non est, nisi sacrificium: nam omnis alia externa reuerentia, quam exhibemus Deo, siue caput nudando, siue genua flectendo, siue corpus totum prosternendo, siue etiam supplicando, & inuocando, solet etiam hominibus aliquãdo exhiberi. Vnde Exodi 22. legimus: *Qui sacrificat Diis occidetur, præterquam Domino soli.* Neque id solùm Scriptura docet, sed etiam idipsum naturali lumine omnes Gentes agnouerunt: *Quis vero*, inquit S. AVGVSTINVS lib. 10. ciuit. cap. 4. *sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum, aut sciuit, aut putauit, aut finxit?* Et lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 18. *Dæmon sibi sacrificium non exigeret, nisi Deo vero deberi sciret. Nam obsequia cetera, qua diuinitati exhibentur, ausi sunt sibi etiam superbia fastu homines arrogare: rarissimi autem commemorantur, qui sibi vt sacrificarentur,*

caretur, cum regia potestate possent, ausi fuerint imperare. Quicunq; tamen ausi sunt, per hoc se Deos haberi voluerunt.

QVARTO diximus: *Ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem diuinæ Maiestatis.* Quoniam hic est finis generalis omnium sacrificiorum: sunt enim quasi tributa, quæ Deo redduntur in recognitionem supremi dominij ipsius, & nostræ subiectionis. Et hæc est etiam ratio, vnde laudem habet, & est opus virtutis actio sacrificandi. Nam ex se opera indifferentia sunt occidere, & cremare animalia, & similia; sed cùm ista fiunt ad significandum, omnia à Deo procedere, & in ipsius honorem consumenda esse; iam sunt opera religionis, & proinde bona, & laudabilia.

QVINTO diximus: *A legitimo ministro.* Non enim est cuiusque offerre sacrificium, sed publici, & certi hominis, qui communi nomine id peragat. In lege quidem naturæ, Sacerdotes erant, vel capita familiarum, vt Noë, Abraham, vel ij, quibus Deus id inspirabat. In lege autem scripta, soli filij Aaron. In lege gratiæ, soli Episcopi, & Presbyteri ritè ordinati, vt omnia Concilia, & omnes Patres, & omnium Ecclesiarum consuetudo docet. Atque hinc excluduntur à ratione sacrificij propriè dicti multæ oblationes priuatorum hominum, factæ soli Deo, vt cùm fideles candelas accendunt, & consumunt in templo ad honorem Dei.

SEXTO diximus: *Res aliqua sensibilis, & permanens*, vt nimirum excludantur à ratione sacrificij propriè dicti, actiones transeuntes, in honorem Dei factæ, quales sunt psalmodiæ, preces, genuflexiones, & alia quæ fiunt à Sacerdotibus actu externo ad honorem Dei, & tamen sacrificia propriè non dicuntur.

SEPTIMO diximus: *Ritu mystico consecratur.* Nam debet res illa, quæ Deo offertur, ex prophana fieri sacra, & Deo dicata: id enim significat sacrificare, sacrum facere, vt S. Thomas rectè monet in 2. 2. q. 85. art. 3. Ista autem consecratio, & dedicatio semper fiebat in lege veteri certo ritu, & cæremonia mysterium continente, vt impositione manuum super victimam, vel eleuatione oblationis in altum. Et in hoc distinguitur sacrificium à simplici oblatione, quæ non requirit ex se vllam eiusmodi mysticam consecrationem.

OCTAVO diximus: *Et transmutatur.* Quia ad verum sacrificium requiritur, vt id quod offertur Deo in sacrificium,

planè

planè destruatur, id est, ita mutetur, vt desinat esse id quod antè erat: & in hoc maximè differt à simplici oblatione, quæ interdum ritu mystico eleuabatur coram Deo, sed non destruebatur, nisi quando verè sacrificabatur. De qua conditione plura diximus paulò superiùs in refutatione definitionis Ioannis Caluini. Ratio autem huius rei duplex esse videtur. VNA ob significationem mortis Christi. Deus enim, qui primus sine dubio inspirauit Abeli, & aliis sanctis viris vsum sacrificiorum, voluit per ea sacrificia sacrificium omnium sacrificiorum præstantissimum adumbrari: illud autem morte, & destructione rei oblatæ constabat. ALTERA ratio est, quia sacrificiũ est summa protestatio subiectionis nostræ ad Deum, & summus cultus externus, qui exhiberi possit. Summa autem ista protestatio requirit, vt non solùm vsus rei Deo offeratur, sed ipsa etiam substantia: & ideò nõ solùm vsus, sed substantia consumatur.

CAPVT TERTIVM.

Mortem Christi sacrificium esse propriè dictum.

SED vna occurrit dubitatio circa sacrificij definitionem. Nam sacrificium crucis, id est, Christi passio & mors, verissimũ, ac perfectissimum sacrificium fuit, vt Augustinus docet lib. 1. contra aduers. leg. & Prophet. cap. 18. & tamen non videtur ei conuenire definitio assignata. Nam (vt alia omittam) ratio sacrificij à nobis descripta requirit, vt non sit actio alicuius virtutis, nisi religionis: mors autem Christi actio fuit charitatis, patientiæ, fortitudinis, humilitatis, obedientiæ, vt Apostolus prædicat Rom. 5. Philip. 2. Hebr. 12. & alibi.

RESPONDEO; Sacrificium crucis propriè actum religionis fuisse. Christus enim præcipuè in mortem se obtulit, vt esset oblatio, & sacrificium Deo pro expiatione peccatorum totius mundi, vt sacri scriptores passim docent, ac præcipuè Apostolus Ephes. 5. & Hebræ. 7. 8. 9. & 10. tamen nihil repugnat quò minus actus proprius religionis possit etiam participare multas alias virtutes, sicut è contrario actus omnium aliarum virtutum, vt suprà diximus, religionis rationem participant, & sacrificia suo quodam modo nominantur. Sicut enim si quis obedientiam superiori præstet ob Dei honorem,

rem, illa obedientia sacrificium erit: sic etiam si quis veram hostiam Deo offerat, quia id ei superior imperauerit, actio illa, obedientia dici poterit. Et quemadmodum eleemosyna pauperi propter Dei honorem data, sacrificium quoddam est; sic etiam sacrificium pro peccatore Deo oblatum, misericordia est.

DICET aliquis; Si res ita se habet, poterunt etiam Martyrum passiones verè, & propriè sacrificia dici, licet ad charitatem, & fortitudinem potissimùm pertinere videantur.

RESPONDEO; Martyrum passiones sacrificia dici possunt largo modo, vt omnia alia bona opera; non autem propriè, & in rigore, vt Christi passio: differt enim passio Christi a passionibus Martyrum quatuor modis, ratione videlicet personæ, actus, formæ, & finis.

Ratione personæ, quia Christus verè, & propriè erat sacerdos, Psalm. 109 *Tu es sacerdos in æternũ.* & sacerdos magnus, vt ait Apostolus Hebr. 10. immò planè summus, & maximus, qui posset hostiam quamlibet ritè offerre, & ideò etiã corpus suum. Sancti autem Martyres, vel sacerdotes non erant, vel certè non tales, qui possent eligere victimam pro arbitrio, sed tenebantur offerre victimam lege præscriptam.

Ratione actus, quia Christus propriè seipsum sacrificauit, cùm in eius potestate fuerit mori, & non mori. Isa. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit.* Ioan. 10 *Ego pono animam meam; nemo tollit eam à me, sed ego pono eam.* Ioan. 17. *Et pro eis ego sanctifico meipsum;* id est, sacrificium offero meipsum, vt exponunt Ioannes Chrysostomus homil. 81. in Ioan. & Cyrillus lib. 11. in Ioan. cap. 25. Martyres autem nec poterant mori, quando volebant, nec etiam impedire passionem suam, & mortem, quando volebant.

Ratione formæ, quia Christus verè mystico ritu sacrificatus est; non enim casu, sed ex electione ipsius factum est, vt in die festo Paschæ, & in altari crucis, & manibus extensis, & extra portam vrbis Hierosolymæ pateretur, vt S. Leo notat in epist. 83. ad Monachos Palæstinos. Et Ioannes Euangelista scribit, cap. 13. *Sciens Iesus, quia venit hora eius.* Et Paulus Hebræ. 13. *Quorum animalium infertur sanguis pro peccato, horum corpora cremantur extra castra; ita & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.* In mortibus Martyrum nihil eiusmodi reperimus.

Ratione

Ratione finis, quia ille fuit proximus, & principalis finis mortis Christi, placare Deum generi humano, qui est finis veri sacrificij. Colossens. 1. *Pacificans per sanguinem crucis, &c.* & idem clamant omnes Scripturæ. Quare omnia sacrificia legis veteris, figuræ erant, ac typi huius verissimi, & summi propitiatorij sacrificij, vt Augustinus testatur lib. 1. contra aduers. leg. & prophet. cap. 18. & alibi. Finis autem proprius mortis Martyrum, non erat Deum placare, sed testimonium veritati præbere; & ex genere suo mors Martyris actus est fortitudinis, quia magis eligit vitam perdere, quàm fidem negare. Quare B. LEO epist. 83. suprà citata: *Quamuis, inquit, in conspectu Domini multorum Sanctorum preciosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dedère coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ; singulares quippe in singulis mortes fuêre, nec alterius quisquam debitum suo sanguine persoluit.* Ac de definitione hactenus.

CAPVT QVARTVM.

De partitione sacrificij.

NVNC de partitione pauca dicenda sunt. Sacrificium igitur propriè dictum, duobus modis diuidi solet, ratione materiæ, & ratione formæ, & finis. Ratione materiæ diuiditur in tria genera, in victimas, seu hostias, immolationes, & libamenta. Victimæ, seu hostiæ dicuntur sacrificia ex animantibus, videlicet ouibus, capris, bobus, columbis, passeribus, & turturibus: nec enim vlla alia animantia sacrificari poterant. Et quamuis hæc nomina generalia sint, tamen apud Latinos deriuata sunt ab illis sacrificiis, quæ offerebantur post victoriam de hostibus reportatam. Victima enim à victoria, & hostia ab hostibus dicta est, iuxta illud Ouidij lib. 1. Fastorum:

Victima quæ cecidit dextra victrice vocatur,
Hostibus à victis hostia nomen habet.

Immolationes dicuntur sacrificia ex rebus inanimis, sed solidis, vt ex farina, pane, sale, thure: dicebantur autem immolationes à mola, siue à molendo. Quamuis deinde vocabulum immolandi ad omne genus sacrificij deriuatum sit: nam & in Scripturis sanctis, & in prophanis auctoribus sacrificare, & immo-

immolare pro eodem accipiuntur. Libamenta dicuntur sacrificia rerum liquidarum, vt vini, & aquæ.

Ratione formæ, & finis diuiditur in tria genera; in holocausta, hostias pro peccato, hostias pacificas. Holocausta offerebantur propriè in reuerentiam diuinæ Maiestatis, & ideò tota cremabantur, vt resoluta in vaporem tota sursum ascenderent, in signum quod quidquid habemus, Dei est. Hostiæ pro peccato, dicebantur eæ quæ offerebantur pro expiatione peccati; & hæ partim cremabantur, partim à sacerdotibus in ipso atrio sancto manducabantur. Erant autem multa genera hostiarum pro peccato, nam & variabantur pro varietate peccati, & pro varietate personarum. Aliud enim offerebatur pro periurio, aliud pro aliis peccatis; & similiter aliud pro Pōtifice, aliud pro Rege, aliud pro Synagoga, aliud pro priuatis hominibus. Hostiæ pacificæ partim cremabantur, partim manducabantur à sacerdotibus, partim ab iis, qui donauerant. Erant autem duæ species pacificorum; quædam em̄ offerebantur pro beneficio accepto: quædam pro beneficio accipiendo, quæ hoc solum differebāt à superioribus, quòd istæ poterant etiam in crastino manducari, illæ autem debebant consumi ipso die sacrificij.

Ex quo rectè colligit sanctus Thomas 1.2. quæst. 102. artic. 3. vbi de tota hac materia egregiè disputat, præstantissimum sacrificium fuisse holocaustum, secundum locum dignitatis obtinuisse sacrificium pro peccato, tertium sacrificium pacificum pro beneficio accepto, postremum sacrificium pacificum pro beneficio accipiendo. Maximè enim obligamur Deo honorem deferre ob ipsius infinitam maiestatem, deinde secundò ob offensam in ipsum commissam, tertiò ob acceptum iam beneficium, postremò propter sperata beneficia.

Colligit SECVNDO tribus illis generibus sacrificiorum significari tres fidelium status. Nam holocaustum significat statum perfectorum, qui totos se Dei obsequio dedicant. Sacrificium pacificum; statum proficientium, qui Deo gratias agunt pro accepta iustificatione peccatorum, & petunt perseuerantiam in bono: & ideò eius sacrificij fiunt tres partes, vna crematur Deo, altera manducatur à sacerdote, tertia ab offerente; quia perseuerantia in bono acquiritur gratia Dei, ministerio sacerdotum, & merito etiam proprio operum bo-

norum. Denique sacrificium pro peccato, significat statum incipientium, seu pœnitentium, qui quærunt a Deo veniam peccatorum. Et quia iustificatio a peccatis non potest acquiri propriis meritis, sed sola Dei gratia per ministerium sacerdotum: idcirco eius sacrificij vna pars Deo offertur, altera sacerdoti, nulla ipsi offerenti cedit.

CAPVT QVINTVM.

Explicatur status controuersiæ, & sententiæ ferunturur Catholicorum, & hæreticorum.

EXPLICATIS vocibus Missæ, & sacrificij, sequitur vt ipsa quæstio explicetur; Vtrum Missa sit sacrificium. Porrò quæstio principalis cum hæreticis huius temporis, non est de sacrificio spirituali, aut improprio; fatentur enim Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, & Martinus Kemnitius in Examine Tridentini Concilij, & Brentius in Confessione VVirtembergensi, & alij, Missam, siue sacram Cœnam multis modis sacrificium dici posse: sed de sacrificio externo visibili, verè, & propriè dicto; ac potissimùm de ipso genere sacrificij propriè dicti, id est, de oblatione visibili Deo facta ministerio sacerdotum.

Itaque status controuersiæ hic erit. Vtrum in Missa, seu in actione Cœnæ Domini, si ritè celebretur, Eucharistia Deo offerri debeat. Hunc esse verum statum quæstionis, facilè probari potest ex testimoniis aduersariorũ, & nostris. Ac primùm formulæ ab ipsis editæ, Cœnæ Domini celebrandæ, satis apertè indicant quid in nostra Missa illis displiceat.

Formula Missæ pro Ecclesia VVittembergensi à Luthero edita anno M. D. XXIII. admittit PRIMO, Introitum cum Psalmo. SECVNDO, Kyrieeleison cũ hymno Angelico: *Gloria in excelsis Deo.* TERTIO, Collectam, seu orationem cum lectione sequente. QVARTO, Graduale cum Alleluia. QVINTO, Prosas, seu Sequentias quasdam paucas, vt de Spiritu sancto, & de Natali Domini. SEXTO, Euangelium. SEPTIMO, Symbolum. Deinde ita subiungit, OCTAVO: *Sequitur tunc illa abominatio, cui seruire coactum est quidquid in Missa processit: vnde & Offertorium vocatur; & ab hinc omnia fere, ut*

nant, ac olent oblationes. Et infra: *Proinde omnibus illis repudiatis, quæ oblationem sonant cum Vniuerso Canone, retineamus, quæ pura & sancta sunt.* Hæc ille, qui deinde breuissimè præscribit consecrationem Eucharistiæ prolatis verbis Domini, & Communionem.

Formula Caluini Sacramentorum ministrandorum pro Ecclesia Geneuensi, & omnes aliæ, quas videre potui, diligentissimè cauent, ne vlla fiat mentio oblationis.

Præterea Lutherus in omnibus libris, quos multos de hac ipsa quæstione scripsit, id vnũ agit, vt doceat in actione Cœnæ, seu Missa nihil nos Deo offerre præter orationes, sed contra potius offerri nobis à Deo Sacramentum Eucharistiæ in testimonium promissionis. Anno M. D. XX. libellum edidit de captiuit. Babylon. vbi cap. de Eucharistia prope finem capitis, hoc fusè tractat. Anno M. D. XXI. edidit librum de abroganda Missa priuata, vbi illud idem fusius, & furiosius agit. Anno M. D. XXII. librum edidit contra Regem Angliæ, in quo idem repetit. Anno M. D. XXIII. edidit librum contra Canonem Missæ. Anno M. D. XXVII. in libro de verbis Cœnæ contra Zvvinglianos, idem habet. Similiter in Confessione sua, quam edidit anno M. D. XXVIII. supra omnes abominationes dicit se habere Missam, & nihil magis dolere, quam quod per annos quindecim Missas celebrauerit more Catholicorum. Anno M. D. XXXIV. librum edidit de Missa priuata, & vnctione sacerdotum: in quo non erubuit confiteri se à Diabolo edoctum, & persuasum, Missam esse summam abominationem, idque non per somnum, & quietem, sed palàm dum vigilaret.

Idipsum docent omnes huius temporis hæretici. Nam & Philippus Melanchthon in Locis, tit. de sacrificio. & Ioannes Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de Eucharistia, & Matthias Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi, cap. 15. & Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis Concilij Tridentini. & Ioannes Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 1. & 2. & sequentibus, & Petrus Martyr in cõmentario, cap. 4. & 10. prioris ad Corinthios, & Theodorus Beza in sua Cõfessione, cap. 7. §. 3. & alij negant Eucharistiam Deo offerri posse, aut debere.

E contrario verò Catholici scriptores, qui hoc nostro seculo de sacrificio Missæ scripserunt, omnes in eo potissimùm

laborant, vt ostendant, in Missa offerri Deo verè, ac propriè corpus, ac sanguinem Domini, sub specie visibili panis, & vini. Vide Ioannem Eckium in tribus libris de sacrificio Missæ, Iodocum Clictoueum, in propugnaculo Ecclesiæ lib. 1. Gasparem Schazgerum, tract. de Missa; Ioannem Fabrum lib. 2. 4. & 5. de Missa, & Eucharistia; Ioannem Roffensem in libro de visibili sacerdotio; Caietanum tract. de sacrificio Missæ, qui est tractatus decimus, tomi tertij; Martinum Peresium in lib. de traditionibus parte 3. consideratione 4. Ioannem Driedonem lib. 4. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 5. parte 4. Ambrosium Catharinum in libro de veritate incruenti sacrificij noui & æterni Testamenti; Dominicum à Soto in 4. sentent. dist. 13. quæst. 2. Iodocum Tiletanum in Apologia pro Concilio Tridentino cõtra Kemnitium; Ruardum Tapperum in explicatione articuli 16. Louaniensium; Albertum Pighium lib. 2. hierarch. Eccles. cap. 5. & controuersia 5. & 6. Antonium Democharem in lib. quatuor de sacrificio Missæ; Alphonsum de Castro in lib. 10. contra hæreses, verbo Missa; Gasparem Casalium in libris tribus de sacrificio Missæ; Hosium Cardinalem in Confessione Polonica, cap. 41. VVilhelmum Lindanum lib. 4. Panopliæ, cap. 37. & sequentibus. Melchiorem Canum lib. 12. de locis Theologicis, cap. 13. VVilhelmum Alanum lib. 2. de Eucharistia; Gregorium de Valentia in tractatu & Apologia de sacrificio Missæ.

Ex his colligimus Philippum, & Kemnitium perperam composuisse statum huius quæstionis. Philippus enim tum in Locis titulo de sacrificio, tum in Apologia Confessionis Augustanæ, cap. de Missa, quia nec benè definit, nec benè diuidit sacrificium, totam controuersiam in eo ponit, vtrum in Missa offeratur sacrificium propitiatorium. SED alia est cõtrouersia prior, vtrum verè, ac propriè sacrificium offeratur: possunt enim verissima sacrificia esse, quæ tamen non sint propitiatoria, vt suprà ostendimus.

Kemnitius autem non modò imperitè, sed etiam inuerecundè, & impudenter in secunda parte Examinis, pag. 738. 744. 761. 766. & 777. asserit, statum quæstionis esse, vtrum illa repræsentatio per varios gestus, & vestes, quæ in Missa Catholicorum cernitur, sit sacrificium à Christo institutum. Et in postremo loco à nobis notato dicere audet, Panopliam illam verborum, rituum, gestuum, actuum, ornamentorum, vestium,

vestium, quæ postea accessit ad simplicem Christi institutionem, esse ipsos neruos, & substantiam Missæ Pontificiæ: cùm tamen nullus Catholicorum id vnquam scripserit; omnes enim summo consensu docent, ista omnia quæ accesserunt ad Christi institutionem, esse accidentaria ornamenta. Quod autem ille obiicit ex libro Eckij, iam suprà in 1. capite refutatum est.

CAPVT SEXTVM.

In Missa verum sacrificium offerri, probatur: primo testimonio Scripturæ, & ex sacerdotio Melchisedech.

NVNC tandem ad argumenta pro veritate veniendum est. Ac PRIMVM adferemus testimonia Scripturarum. TVM veterum Patrum. POSTREMO rationes. Ac ex diuinis literis PRIMVM locum obtinebunt, figuræ Testamenti veteris. SECVNDVM, vaticinia Prophetarum. TERTIVM, testimonia ex Euangelio. QVARTVM, ex Actis Apostolorum. QVINTVM, ex epistolis B. Pauli.

PRIMVM igitur testimonium Scripturæ sit illud Gen. 14. *Melchisedech Rex Salem protulit panem, & vinum: erat enim sacerdos Dei altissimi*. Hunc locum ad Christum ita referunt Dauid Psalm. 109. & Paulus Hebr. 7. vt non dicant Melchisedechum figuram tantùm Christi gessisse, quod etiam de Aarone dici potuisset, sed Christum sacerdotem fuisse secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem Aaronis, vt apertè scribit Paulus.

Porrò differentiæ duæ sunt inter duo illa sacerdotia, ex quibus duo argumenta peti possunt. PRIMA & potissima differentia posita est in externa specie sacrificij. Nam etiamsi omnia sacrificia veterum conueniebant in re significata, cùm eundem Christum crucifixum significarent: tamen in signis diuersa erant. Sacrificia enim Aaronica cruenta erant, & sub specie animantium occisorum, Christi mortem repræsentabant: Melchisedechi sacrificium incruentum fuit, & sub specie panis, & vini eiusdem Christi corpus, & sanguinem figurauit. Quare si Christus sacerdos est secundum ordinem Mel-

chisedech, & non Aaronis, sacrificium instituere debuit incruentum, & sub specie panis, & vini, vt Ecclesia Catholica rectè canit in vesperis festi corporis Dñi: *Sacerdos in æternum Christus Dominus secundum ordinem Melchisedech panem, et vinum obtulit.* Quod si ex vi sacerdotij secundum ordinem Melchisedech nõ certò colligeretur, vt certò colligitur, Christum sacrificare debuisse hostiam in specie panis, & vini; id tamen colligeretur ex vi typi, & figuræ. Fuit enim Melchisedech in illa cæremonia panis & vini, figura manifestissima, consensu Patrum, quem paulò pòst adferemus, Christi Sacramẽtum Eucharistiæ instituentis in pane & vino. Sed Melchisedech panem, & vinum obtulit, vt sacerdos Dei altissimi, ac proinde verè sacrificauit; igitur & Christus in institutione Eucharistiæ, vt sacerdos egit, & verè sacrificauit, alioqui non exactè figuram illam impleuisset.

Est etiam ALIA differentia inter sacerdotium Melchisedechi, & Aaronis; quod illud fuit vnius tantùm hominis, qui nec successit alteri, & cui non successit alter; istud autem fuit multorum, qui per mortem sibi inuicem succedebant. Quam differentiam Apostolus persequitur Hebræ. 7. vbi dicit Melchisedechum fuisse sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habentem: & illa omnia ad Christum applicans dicit eum esse sacerdotem in æternum, qui nimirum nulli successerit, & cui nullus debeat succedere, cùm semper viuat, & cùm iurauerit Deus, sacerdotium ipsius non esse mutandum, aut transferendum in aliud, vt sacerdotio Leuitico contigit. Id enim Paulus probat ex illis verbis Psalm. 109. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum, &c.* Quod si sacerdotium Christi durat vsque ad mundi consummationem (id enim Scriptura æternum vocat) certè, & sacrificij ritus durare debet; nisi fortè ociosum habet Christus sacerdotium. At sacrificium crucis semel tantùm peractum est, nec repetiam plus potest, cùm Christus mori iam nequeat: ergo aliud sacrificium esse oportet, quod iugiter offeratur; nec enim sacerdos dici potest, qui nullum habet sacrificium quod offerat. Admittere igitur necesse est in Ecclesia veram sacrificandi actionem, quæ Christo summo sacerdoti per ministros suos tribuatur: qualis certè actio nulla erit, si Missæ sacrificium auferatur e medio.

Præterea

Præterea ante Christi incarnationem, quia Christus reipsa nondum erat sacerdos (sacerdotium enim Christo conuenit, vt minor est Patre, & proinde vt homo est, non vt Deus est, vt Augustinus etiam notat, in Psalm. 109. in illud: *Tu es sacerdos in æternum*) non poterat per se sacrificium offerre: tamen vt etiam eo tempore sacerdos dici posset, & esset, ipse vnus ab initio mundi, vsque ad finem summus Sacerdos; eo modo quo poterat, sacrificium offerebat, nimirum per typos, & figuras. Vt enim omnia sacrificia vetera figuræ erant sacrificij crucis, & in omnibus illis victimis ipse immaculatus agnus typicè mactabatur; vnde in Apocalypsi cap. 13. dicitur agnus occisus ab origine mundi: sic omnes illi sacerdotes, typi quidam Christi erant, & in omnibus sacrificantibus ipse sacrificabat. Quod si propter sacerdotij æternitatem, Christus etiam ante Incarnationem eo modo, quo poterat, sacerdotio fungebatur, quantò magis post Incarnationem, quando reipsa a Patre sacerdos appellatus est, & sacerdos sine successore, non debet vsque ad mundi consummationem ab officio sacrificandi cessare? quorsum enim sacerdotium illius manet, si nunquam deinceps sacrificare debet?

Ad hæc argumenta aduersarij respondere conantur. Siquidem Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 2. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pagina 740. & 747. & alij in expositione, quam vocant Ecclesiasticam, in Genesim, & Petrus Martyr in caput 5. 1. ad Corinthios, admittunt Melchisedech sacerdotem fuisse, & CHRISTI typum gessisse; sed negant panem, & vinum ab eo in sacrificium Deo fuisse oblata. Et inde colligunt, sacerdotium CHRISTI non consistere in oblatione panis, & vini, & tamen esse secundum ordinem Melchisedech: æternitatem quoque eiusdem sacerdotij CHRISTI, non in eo positam esse quod vsque ad mundi consummationem in Ecclesia sacrificium in specie panis, & vini Domino offeratur.

Quam solutionem vt accuratè refellamus, nos PRIMO expendemus textum Geneseos. SECVNDO adducemus consensum Patrum, qui disertè scribunt Melchisedech obtulisse Deo, panem, & vinum; & in eo ponunt æternitatem sacerdotij Christi, & similitudinem ad sacerdotium Melchisedech, quod in Ecclesia sacrificium offeratur in specie panis, & vini. TERTIO refellemus quæ ipsi contrà obiiciunt.

Quod ad PRIMVM attinet, hæc sunt verba Scripturæ in editione vulgata: *At verò Melchisedech Rex Salem proferens panem, & vinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, &c.* Gen. 14. Hic PRIMVM queritur Kemnitius in vulgata editione legi: *Melchisedech obtulit panem, & vinum*, & addit editionem Hebræam, Chaldæam, & Græcam nõ habere verbum sacrificatorium, *obtulit*, sed verbum quod simpliciter significat educere, vel depromere, nimirũ, *protulit*, quomodo etiam legisse Cyprianum. AT nos verius querimur de Kemnitio, quod tam apertè de nostra editione mentiatur. Nec enim in vlla editione Latina legi vnquam, *obtulit*, sed cõstanter video omnes habere *proferens*. Quod tamen verbum licet ex se nihil aliud significet, nisi proferre, seu adducere, tamen pro loci exigentia sæpe vsurpatur pro adductione hostiæ ad immolationem, vt Iud. 6. vbi bis habetur idem verbũ הֵבִיא quod hoc loco in Genesi cernimus, & apertè significat adductionem hostiæ. Quod idem videmus in verbo הֲבִיאוּ quod propriè adducere significat, & tamen passim in Scriptura restringitur ad sacrificium, vt idem sit quod offerre, vt patet Genesis 4. vbi describitur sacrificium Cain, & Abel.

Sequitur in sententia citata: *Panem, & vinum.* Hic Caluinus, & Kemnitius contendunt, panem, & vinum prolatum fuisse in refectionem Abrahæ, & sociorum eius, qui fatigati reuertebantur ex prælio. AT nos non negamus data illa in cibum Abrahæ, & sociis, sed dicimus prius fuisse Deo oblata, & consecrata, & tum data hominibus, vt de sacrificio participarent. Nam INPRIMIS nulla erat caussa cur corporalem refectionem præberet Melchisedech Abrahę. Nam vt Scriptura ibidem habet, rediit Abraham ex prælio cum ingẽti præda, in qua etiam erant ea, quæ ad cibum pertinent, vt illic dicitur, immò in fine capitis additur; milites Abrahæ cibum sumpsisse, antequam eis occurreret Melchisedech. Quid igitur opus erat pane, & vino iis, qui spoliis abundabant, & paulò ante comederant, & biberant? PRAETEREA cùm Scriptura tot in locis describat nobis sacerdotium Melchisedech, vt distinctum ab Aaronico, & vt simillimum sacerdotio Christi, debuit profectò alicubi tradere quale fuerit sacrificium Melchisedech. Siquidem ad sacrificiũ ordinatur sacerdotium, & sacrificio ignorato necesse est etiam sacerdotium ignorari.

Nusquam

Nusquam autem fit mentio sacrificij, quod obtulerit Melchisedech, nisi hoc loco: oportet igitur per panem, & vinum, non prophanos cibos, sed sanctificatos, & Deo prius oblatos intelligere. DENIQVE id probatur efficacissimè ex verbis sequentibus; subiungit enim Scriptura: *Erat enim sacerdos Dei altissimi.* Quæ ratio ab ipso Spiritu sancto reddita, cur Melchisedech panem, & vinum protulerit, omninò cogit, vt intelligamus panem, & vinum prolata fuisse ad sacrificium.

SED occurrit Kemnitius, & rursus editionem Latinam accusat, quòd posuerit particulam caussalem pro coniunctiua; non enim in Hebræo est כִּי caussalis, sed וְ coniunctiua. Quare sic ipse vertit, Caluinum sequutus: *Erat autem sacerdos Dei altissimi, & benedixit ei, &c.* Et sic distinguit actiones ipsius Melchisedech Regis, & sacerdotis, vt adductio panis & vini ad munificentiam Regis pertineat, benedictio autem ad sacerdotium. AT frustra Kemnitius vulgatam editionem lacerat. Licet enim ad verbum non sit in Hebræo: *Erat enim sacerdos*, sed; Et erat sacerdos: tamen illa particula coniunctiua apud Hebræos frequētissimè locum obtinet caussalis, & verti debet per, *enim*, si sententia eleganter Latina phrasi exprimenda sit, quod S. Hieronymus facere solet. Exempla sunt ad manus, Genes. 20. *En morieris propter mulierem, quam tulisti, habet enim virum.* In Hebręo erat וְהִיא בְעֻלַת בַּעַל. *& ipsa habet virum.* Genes. 30. *Experimento didici, quia benedixerit mihi Dominus.* In Hebræo est copulatiua: *Experimento didici, & benedixit mihi Dominus.* Isa. 64. *Tu iratus es, & peccauimus*; id est, Tu iratus es, quia peccauimus; vbi apertissimè ponitur וְ pro כִּי copulatiua pro caussali.

DEINDE perturbant aduersarij totam distinctionem orationis, vt ad suam sentētiam verba Scripturæ accommodent; quod si liceret, possemus totam Scripturam perperam interpretari. NAM in Hebræo codice, post illa verba: *Et erat sacerdos Dei altissimi*, inuenitur accentus, quem Hebræi vocant soph pasuch, qui indicat ibi terminari periodum. Quare non potest illud: *Et erat sacerdos*, coniungi cum sequentibus, *& benedixit*, sed debet superioribus illis annecti: *Protulit panem, & vinum.* Eandem quoque distinctionem inuenimus in Chaldæo, & Græco, & Latino textu. Posita autem hac vera, & communi interpretatione, & distinctione orationis:

etiamsi nulla adesset caussalis particula, per se clamaret oratio, panem & vinum prolata fuisse ad sacrificium. Quorsum enim cum illis verbis: *Protulit panem, & vinum*, contungerentur illa: *Et erat sacerdos Dei*, nisi vt intelligeremus panē, & vinum à Melchisedech sacerdote prolatū, vt offerretur Deo?

PRAETEREA non rectè aduersarij dicunt, Melchisedech vt sacerdotem, benedixisse Abrahę, & proinde malè ita interpretantur Scripturā, cùm sic reddūt: *Erat sacerdos, & benedixit ei*. vel (vt habet Caluinus) *Cùm sacerdos esset Dei, benedixit Abrahæ*. NAM etiam Abraham sacerdos erat, vt patet ex plurimis sacrificiis, quæ obtulit: non igitur Melchisedech vt sacerdos, vel quia sacerdos erat, benedixit Abrahę, sed quia maior sacerdos, vel quia absolutè maior erat, cùm & Rex, & sacerdos esset. Non enim est solius sacerdotis benedicere, sed omnis maioris. Nam Salomon Rex, qui sacerdos non erat, benedicit populo 3. Reg. 8. & idem fecit Dauid 2. Reg. 6. & antea idem fecerat Iosue cap. 8. & 22. cùm ne ipse sacerdos esset, sed princeps politicus. Et Iacob Gen. 48. precatur Angelum, vt benedicat filiis Ioseph. Quare B. Paulus Hebr. 6. ex eo, quod Melchisedech benedixit Abrahæ, non colligit, vt secundum Caluinum, & Kemnitium debuisset, Melchisedech sacerdotem fuisse, sed Abraham o maiorem fuisse: minor enim, vt ipse ibidem dicit, sine controuersia à maiore benedicitur.

ACCEDAT nunc, vt ad SECVNDVM veniamus, consensus veterum Patrum, qui certè vel solus sufficere deberet, vt confunderet nouorum istorum interpretum temeritatem. Ac PRIMVM tota Ecclesia in Canone Missæ id testatur, cùm ait: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel; & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*. Cuius partis Canonis meminit expresè Ambrosius libro 4. de Sacramentis, cap. 6. ex quo perspicuum est, esse antiquissimam, & publicam totius Ecclesiæ istam sententiam.

Sed PRAETEREA adducemus testimonia singulorum Patrum Græcorum, & Latinorum ordine temporis. CLEMENS ALEXANDRINVS lib. 4. Stromatum, non procul à fine: *Melchisedech*, inquit, *Rex Salem sacerdos Dei altissimi, qui vinum, & panem sanctificatum dedit nutrimentum in typum Eucha-*

ristiæ.

ristia. OBSERVA hoc loco, panem nõ prophanum in refectionem ventris, vt aduersarij volunt, sed sanctificatum datũ esse à Melchisedech. AD HAEC vides panem, & vinum dari à Melchisedech, vt sacerdote Dei altissimi, proinde oblatum antea fuisse Deo, & eo modo sanctificatum. DENIQVE panem, & vinum sacerdotis Melchisedech typum esse Eucharistiæ: ex quo sequitur, sacerdotium Christi ideò vocari secundum ordinem Melchisedech, quia in specie panis, & vini consistit.

S. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium, postquam illa verba Psalmi citauerat: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Ita subiungit: *Qui ordo vtiq; hic est de sacrificio illo veniens, & inde descendens, quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem, & vinum obtulit, quod Abrahã benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quã Dominus noster* IESVS CHRISTVS? *qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus, & sanguinem?* Hic perspicuè vides, Melchisedech obtulisse Deo panem, & vinum in sacrificium, & propter huius sacrificij imitationem, sacerdotium Christi, & Christianorum, votari secundum ordinem Melchisedech. Idem Cyprianus, vel quicunque fuit auctor, in serm. de cœna Domini, non procul ab initio: *Significata,* inquit, *olim à tempore Melchisedech prodeunt Sacramenta, & filiis Abrahæ facientibus opera eius, summus Sacerdos panem profert, & vinum; Hoc est, inquit, corpus meum.* Et infrà idem auctor æternitatem sacerdotij Christi ponit in eo, quod iugiter sacrificiũ Eucharistię offertur: *Perpes,* inquit, *est hoc sacrificium, & semper permanens holocaustum.* Et superiùs dixerat interituram esse religionem, si corpus Domini in Eucharistia manducando consumeretur, quia nulla superesset victima, sine qua religio esse non potest.

EVSEBIVS Cæsariensis in 5. lib. demonstrat. Euangel. cap. 3. *Et sanè,* inquit, *oraculi exitus admirabilis ei, qui contempletur, quemadmodum Saluator noster* IESVS, *qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquã videtur sacrificiis corporalibus functus; sed vino solo & pane, dum ipsi Abrahã benedicit: ita sanè primus ipse Saluator, ac Dominus noster, deinde qui ab eo profecti sunt sacerdotes, in omnibus*

gentibus

gentibus spirituale secundum Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentant; quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè Spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat. Et hîc vides Melchisedech in sacrificio solo pane, & vino vsum: & tum Christum, tum eius Ministros toto orbe terrarum in specie panis & vini sacrificium offerre, & hoc modo perpetuari, (vt sic loquar) sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech.

S. AMBROSIVS lib. 5. de Sacramentis, cap. 1. *Cognouimus*, inquit, *Sacramentorum istorum figuram Abrahæ temporibus præcessisse, quando obtulit Sacrificiũ S. Melchisedech.* Et infra: *Diximus quod in altari constituatur calix, & panis, in calice mititur vinum: & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis: Quomodo ergo Melchisedech panẽ, & vinum obtulit? quid sibi vnde admistio aquæ?* Vide similia lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. & 6. & de initiandis mysteriis, cap. 8. Idem, seu quicunq; fuit auctor, in cap. 5. ad Hebr. exponens illud: *Tu es sacerdos in æternum, &c. Constat*, inquit, *pecudum victimas periisse, quæ fuerunt in ordine Aaron: sed manere Melchisedech institutum, quod tota orbe terrarum in Sacramentorum erogatione celebratur.*

S. EPIPHANIVS hæresi 55. quæ est Melchisedecianorum, docet sacerdotium Aaronicum translatum esse per Christum ad sacerdotium Melchisedech: *Quod sanè*, inquit, *nunc viget in Ecclesia à Christo, & hucusque, dum non amplius semen secundum successionem eligitur, sed forma iuxta virtutem quæritur.*

S. HIERONYMVS in epist. ad Marcellam, vt migret Bethlehem: *Recurre*, inquit, *ad Genesim, & Melchisedech Regem Salem huius principem inuenies ciuitatis, qui iam tunc in typo Christi panem, & vinum obtulit, & mysterium Christianum in Saluatoris sanguine, & corpore dedicauit.* Et in epistola ad Euagrium de Melchisedech, scribit ex sententia antiquissimorum Patrum, Irenæi, Hippolyti, Eusebij tum Cæsariensis, tum Emisseni, Apollinarij, & Eustathij, ordinem Melchisedech in eo consistere, quòd ipse non immolauerit cruentas victimas, sed pane, & vino simplici, puroque sacrificio Christi dedicauerit Sacramentum. Idem in quæstionibus in Genesim, explicans cap. 14. *Mysterium*, inquit, *nostrum in verbo verbi dinis significatur, nequaquam per Aaron irrationalibus vtitur*

mis immolandis, sed oblato pane, & vino, id est, corpore, & sanguine Domini IESV. Idem in commentario Matth.22. in fine dicit, Melchisedechum pro Abrahamo obtulisse panem, & vinum. & cap.26. dicit Melchisedechum sacerdotem Dei summi panem, & vinum offerendo præfigurasse mysterium Eucharistiæ.

S.Ioannes CHRYSOSTOMVS homil.35.in Genes. *Videns typum*, inquit, *cogita, oro, & veritatem*. Et hom.36. *Postquam*, inquit, *& Melchisedech Rex Salem panem, & vinum attulit (erat enim sacerdos Dei altissimi) ab illo Abraham accepit oblata.*

S. AVGVSTINVS epist.95. ad Innocentium Papam, quam scribit nomine suo, & aliorum multorum Episcoporum: *Melchisedech*, inquit, *prolato Sacramento mensæ Dominicæ nouit æternum eius sacerdotium figurare*. Hic apertissimis, & paucissimis verbis Augustinus docet oblationem Melchisedech figuram fuisse Eucharistiæ, & in Eucharistia offerenda consistere æternitatem sacerdotij Christi. Et lib.16. de ciuitate Dei, cap.22. loquens de oblatione Melchisedech: *Ibi*, inquit, *primum apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo, toto orbe terrarum, &c.* Et lib.17.cap.17. & lib.18.cap.35. & in Psal.109. clarissimè dicit, sacerdotium Christi perpetuum secundum ordinem Melchisedech esse, id quod nunc in Ecclesia viget in oblatione, quæ ad altare fit. Quod idem fusius persequitur in lib.1. contra aduers.leg. & prophet. cap.20. vbi inter alia sic loquitur: *Ibi quippe, & hoc dictum est; Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nouerunt qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham; & iam sunt participes eius: Vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio: & quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit, mutauit quippe sacerdotium secundum ordinem Aaron.* Denique serm.11. de Sanctis, qui est quartus de Innocentibus, tractans de reliquiis Martyrum, quæ sub altaribus requiescunt: *Quid reuerentius*, inquit, *quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est; Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech?*

THEO-

THEODORETVS in commentario Psal.109. *Inuenimus*, inquit, *Melchisedech sacerdotem, & Regem esse, & afferentem Deo non sacrificia ratione carentia, sed panem, & vinum.* Et infrà: *Sacerdos nunc est Christus non ipse aliquid offerens, sed vocatur caput eorum, qui offerunt, quãdoquidem corpus suum Ecclesiam vocat.* Et suprà iam dixerat Christum ex otium esse sacerdotium secundum ordinem Melchisedech in cœna nouissima, quando panem, & vinum consecrauit. Vide eundem quæst.63. in Gen.

S.LEO I. serm.2. de anniuersario assumptionis suæ ad Pontificatum: *Tu es*, inquit, *sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, hoc est, non secundum ordinem Aaron, cuius sacerdotium per propaginem sui seminis currens temporalis ministerij fuit, & cum veteris Testamenti lege cessauit: sed secundum ordinem Melchisedech, in quo æterni Pontificij forma præcessit. Denique cùm huius diuini sacerdotij Sacramentum etiam ad humanas peruenit functiones, non per generationum tramitem currit, nec quod caro, & sanguis creauit, elegitur; sed cessante priuilegio patrum, & familiarum ordine prætermisso eos rectores Ecclesia accipit, quos Spiritus sanctus præparauit.*

EVSEBIVS Emissenus, seu quicunque fuit auctor, serm.5. de Paschate: *Melchisedech*, inquit, *oblatione panis, & vini hoc (nimirum quod in Eucharistia celebratur) Christi sacrificium figurauit.* Et antea dixerat, perpetuam esse futuram in Ecclesia hanc oblationem.

ARNOBIVS in Psalm.109. *Christus*, inquit, *per mysterium panis, & vini factus est sacerdos in æternum.*

EVCHERIVS lib.2.cap.18. in Genes. *Melchisedech*, inquit, *sacerdos Dei summi, panem, & vinum in sacrificium offerens.* Et infrà: *Sine aliqua sacerdotali genealogia, Christus homo existitit ex hominibus, vtpotè non ex tribu Leui, sed ex tribu Iuda; ex qua tribu nihil de sacerdotali præcepto accepit: vtique propter mysterium Sacramenti, quod Christianis celebrare præceptum est, vt non secundum Aaron pecũdum victimas, sed oblationem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius Sacramentum in sacrificium offeramus.*

PRIMASIVS in commentario cap.5. epistolę ad Hebræos: *Quare secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem*

dinem Aaron, dicatur existere sacerdos, diuersæ caussæ existunt: & prima quidem est, quia Melchisedech secundum legalia mandata non fuit sacerdos, sed secundum cuiusdam singularis sacerdotij dignitatem, panem offerens Deo, non brutorum animalium sanguinem: in cuius ordine sacerdotij Christus factus est sacerdos, non temporalis, sed æternus; nec offerens victimas legales, sed instar illius panem, & vinum, carnem videlicet, & sanguinem suum. Et infra: *Vnde patet sacrificium pecudum periisse, quod fuit ordinis Aaron: & illud manere potius, quod fuit ordinis Melchisedech, quia Christus corroborauit, & Ecclesiam tenere docuit.*

CASSIODORVS in Psal.109. *Quem ordinem*, inquit, *Melchisedech per mysticam similitudinem iustissimus Rex instituit, quando Domino panis, & vini fructus obtulit. Constat enim pecudum victimas periisse, quæ fuerunt ordinis Aaron: & Melchisedech manere potius institutum, quod toto orbe in Sacramentorum erogatione celebratur.*

REMIGIVS Antisiodorensis, & EVTHYMIVS Zigabenus in eundem Psal.109. non dissimilia scribunt.

IOANNES Damascenus libro 4. de fide, cap.14. *Mensa illa (Melchisedech) mysticam hanc adumbrabat, quemadmodum & sacerdos ille veri Pontificis Christi figuram, & imaginem præferebat.*

OECVMENIVS in commentario cap.5. epistolæ ad Hebr. *Melchisedech*, inquit, *fuit primus, qui hostiam sine sanguine, panem, inquam, & vinum obtulit.* Et infra: *Non ad ipsam*, inquit, *tantum, quæ à Deo semel facta est, hostiam & oblationem dixit, in æternum: sed ad nostri temporis sacerdotes inspiciens, per quos Christus, & sacrificat, & sacrificatur, quique eis in mystico illo conuiuio, ac cœna sacerdotij huius tradidit formulam.*

THEOPHYLACTVS in cap.5. ad Hebr. explicans illud: *Tu es sacerdos in æternum, &c. Apertissimè*, inquit, *de Christo dictum id esse constat. Hic enim & solus Melchisedech, in morem illius pane & vino sacrificabat.* Et infra: *In æternum dixit, quia quotidie offertur. in perpetuum offertur per Dei ministros oblatio, Christum Dominum, & Pontificem habens, & sacrificium, qui seipsum nostri ob gratiam sanctificat, frangit, & tribuit.*

ANSEL-

ANSELMVS in cap.5.ad Hebr. *Tu es sacerdos*, inquit, *id est, sacra dans per te, & per tuos in æternum, id est, quamdiu durabit hoc seculum, quia non transibit sacerdotium Christi, vt aliud succedat, sicut transiuit Leuiticum.*

Ad hæc testimonia, quæ mirum est si non sufficiant ad nouorum istorum hominum audaciam comprimendam, accedant etiam testimonia veterum Hebræorum, quæ recitantur in Bereschit Rabba. Nam inter alia habentur hęc verba R. Samuel in cap.14. Genes. *Actus sacerdotij tradidit: erat enim ipse sacrificans panem, & vinum Deo sancto, & benedicto.* Ibidem R. Phinees in cap.28. Numer. *Tempore Meßiæ omnia sacrificia cessabunt, sed sacrificium panis, & vini non cessabit, sic dictum est Genes.14. & Melchisedech Rex Salem protulit panem, & vinum. Melchisedech enim, id est, Rex Meßias excipiet à cessatione sacrificiorum sacrificiũ panis, & vini, sicut dicitur Psal. 110. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinẽ Melchisedech.*

Superest, vt videamus quid aduersarij contra nostrum argumentum, & pro sua solutione obiiciant. PRIMO igitur Caluinus lib.4. Instit. cap.18.§.2. obiicit sic: *Perperam trahunt ad panem, & vinum illa verba; Et erat sacerdos Dei altißimi, quæ Paulus ad benedictionem refert. Nam Hebr.7. colligit eum præstantiam, quia minor benedicitur à maiore.*

RESPONDEO; Falsum est illa verba: *Et erat sacerdos Dei altißimi*, à Paulo ad benedictionem referri: illa enim verba Paulus ne citat quidem, sed solùm breuiter, & verbis suis scribit, Melchisedech Regem Salem sacerdotem Dei summi occurrisse Abrahæ reuertenti à cæde Regũ, eiq; benedixisse; quæ verissima sunt, sed non inde sequitur, illa verba: *Et erat sacerdos Dei altißimi*, in textu Mosis coniungẽda esse cum sequentibus: *Et benedixit*; & non potius cum præcedentibus: *Protulit panem, & vinum.* Quod autem Apostolus subiicit, minorem à maiore benedici, non probat Melchisedech sacerdotem Dei fuisse, sed sacerdotem Abrahamo maiorem, vt nos suprà deduximus.

SECVNDO Caluinus ibidem obiicit hoc modo: *Quasi oblatio Melchisedech sacrificij Missalis figura esset, an Apostolus, obsecro, qui minima quæque excutit, rem adeò seriam, & grauem fuisset oblitus?*

RESPONDEO; Caussa cur Apostolus non meminerit sacrificij panis & vini, primaria notissima est: quia videlicet id ad propo-

propositum eius non faciebat. Volebat enim Apostolus ex Melchisedech ostendere Christi excellentiam supra Leuiticos sacerdotes: Hebræi enim ad quos ipse scribit, valde se efferebant ad sacerdotium Aaronicum. Itaque B. Paulus adducit in medium, quod Melchisedech, secundum cuius ordinem Christus Pontifex erat, benedixerit Abrahæ, & in eo Aaroni, & proinde maior fuerit Aarone. Item quod decimas acceperit ab Abrahamo, & in eo ab Aarone, qui tunc in lũbis Abrahę erat, & per hoc maior fuerit Aarone; summus enim Pontifex ab inferioribus sacerdotibus decimas accipit. Denique quod Melchisedech fuerit quodammodo æternus, cùm nec ortus, nec interitus eius in Scripturis describatur: quę omnia ad excellentiam Christi pertinent, & ideò commemoranda fuerunt. Quod autem obtulerit panem, & vinum, non perspicuè ad excellentiam facit, neq; Melchisedech, neq; ipsius Christi, & idcirco non mirum, si fuerit omissum.

Accedit præterea quod Apostolus dedita opera omisit oblationem panis, & vini, ne cogeretur explicare mysterium Eucharistiæ, quod altius erat, quàm vt ab illis capi tunc posset. Sic enim ipse Paulus dicit, cap. 5. *De quo* (Melchisedech) *grandis nobis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.* Et sanè cùm Apostolus omnia planè exposuerit, quæ de Melchisedech dicuntur in Genesi, excepta oblatione panis, & vini, non videtur posse negari, quin per sermonem ininterpretabilem, cui non erant idonei Hebræi, intelligi debeat mysterium Eucharistiæ.

Adde, quòd veteres Græci, vt Hieronymus refert in epistola ad Euagrium, dicebant Paulum omisisse quoddam Sacramentum Melchisedech, & hoc vocasse sermonem ininterpretabilem, quia scribebat Iudæis infidelibus: constat autem Sacramentum, quod non poterat infidelibus prodi, vix aliud fuisse quàm Eucharistiæ.

Neq; his repugnat quod Chrysostomus, & Theophylactus in argumento huius epistolę volunt, eam scriptam esse Iudęis fidelibus. Nam scripta fuit vtrisque, vel certè ita scripta fuit fidelibus, vt ab illis communicari deberet etiam cum infidelibus: nam idcirco in magna parte epistolæ multum Apostolus laborat, vt probet Christum esse Filium Dei, & vnicum orbis terræ doctorem.

Kemnitius loco citato pagina 750. postquam ex textu Hebræo perperam efficere conatus est, Melchisedech non obtulisse Deo sacrificium panis, & vini, quæ supra refutata sunt, addit, etiamsi constaret Melchisedech obtulisse Deo sacrificium prædictum, tamen non posse inde effici, CHRISTVM obtulisse simile sacrificium. Id quod probat duplici argumento.

PRIMVM est huiusmodi, quod erit ordine argumentorum TERTIVM: *Ex figuris non sunt fabricanda dogmata, quia in Scripturis ea figuræ clarè explicentur. Porrò Dauid explicat quidem Melchisedech fuisse Christi figuram, cùm dicit Psalm. 110. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech; sed non explicat in quo consistat illa similitudo inter Melchisedech, & Christum: Apostolus autem Hebr. 5 & 7. explicat in quo consistat, & multa dicit, sed non attingit oblationem panis, & vini. Non igitur affirmandum est Melchisedech typum Christi gessisse cùm panem, & vinum in sacrificium obtulisse Deo.*

RESPONDEO; Ex figuris dogmata fabricari possunt, quando ex Scripturis iuxta communem Patrum consensum intellectis colligitur explicatio. Non enim necesse est, vt semper Scriptura apertissimè loquatur, sed satis est, si ita loquatur, vt communem Patrum interpretationem sequuti, sententiam eius assequamur: alioqui paucissima, ac ferè nulla essent dogmata certa in Ecclesia. Iam verò Scriptura in Psal. 109. vel secundum Hebr. 110. testatur Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, quod idem sæpius repetit Apostolus ad Hebræos: in quo autem consistat iste ordo Melchisedech, Scriptura apertè non explicat. Paulus enim, vt diximus, non tractat quis fuerit ordo Melchisedech, sed solùm ostendit excellentiam Christi supra Aaronem. Sed licet Scriptura non apertè dicat in quo consistat ordo Melchisedech, & figura sacerdotij Christi, tamen ita insinuat & indicat, vt Patres omnes summo consensu in eandem expositionē inciderint, vt suprà ostendimus.

Et PRAETEREA ratio manifestè docet, eam esse veram expositionem. Nam si Christus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech; ergo debet in sacerdotio conuenire cum Melchisedech, hoc est, in eo quod est proprium sacerdotij Melchisedech: nihil autem est proprium illius sacerdotij, nisi

forma

forma talis sacrificij. Nam quod Melchisedech benedixerit, & quod decimas acceperit, non est proprium illius sacerdotij, sed commune etiam cum sacerdotio Leuitico. Quod Melchisedech non fuerit vnctus oleo sensibili, nec successerit alteri, nec ei alius successerit, non est proprium Melchisedech, sed commune cum Abel, & cum aliis nonnullis. Denique, quod non scribatur eius genealogia, & inde sit typus æternitatis sacerdotij Christi, præterquam quod est quid extrinsecum ad sacerdotium, non est proprium Melchisedech, sed commune cum Iob, Helia, & aliis, qui & sacerdotes erant, & non describitur eorum genealogia, vt Epiphanius ostendit hæres.55. At panem, & vinum offerre est proprium Melchisedech, & ad sacerdotium maximè pertinet, cùm sit proprius eius actus. Nulla igitur dubitatio remanet de explicatione huius figuræ; quanquam apud prudentes Christianos etiam sine hac ratiocinatione sufficere debuisset tot Patrum auctoritas, cùm nullus contrà proferri possit, qui id neget.

QVARTVM argumentũ, quod est SECVNDVM Kemnitij, contra hanc ipsam solutionem pugnat. Sic igitur ille loquitur: *Typus sacerdotij Melchisedech consistit in his, quæ non communia habet cum sacerdotio Aaronico, sed in quibus discernũtur Melchisedech, & Aaron. Sed sacrificium panis, & vini quotidianum fuit in sacerdotio Aaronico, Exod.29. Num.28.*

RESPONDEO PRIMVM; In sacerdotio Aaronico erat quidem sacrificium panis, & vini, sed vt pars quædam, & quasi condimentum alterius sacrificij; non autem vt sacrificium principale: nam in iisdem locis Scripturæ iubentur offerri agni, aut vituli, & simul cum eis simila, & libamentum. At Melchisedech, panem, & vinum per se in sacrificium obtulit. DEINDE panes, qui offerebantur in sacrificio Aaronico cum animalibus, vt diximus, semper conspergebantur oleo, & vt plurimum inde fiebant lagana. At sacrificium Melchisedech erat simplex panis. DENIQVE posset etiam dici, differentiam inter sacerdotia illa hanc fuisse, quod Aaron offerebat sacrificia omnium generum, id est, tàm cruenta, quàm incruenta. At Melchisedech vtebatur solo incruento, puro, ac simplici sacrificio, vt ex Hieronymo, Eusebio, & omnibus Patribus supra citatis docuimus.

SED contra hanc solutionem est QVINTVM argumentum. Nam si Melchisedechi sacerdotium hoc differt ab Aaronico,

quod in illo nihil cruenti sacrificabatur: sequitur Christum non posse dici sacerdotem secũdum ordinem Melchisedech, siquidem præcipuum Christi sacrificium cruentum fuit, nimirum sacrificium crucis.

RESPONDEO; Sacrificiũ crucis, si per se consideretur, non est secundum ordinem Aaron, nec secundum ordinem Melchisedech. Quod non sit secundum ordinem Aaron, certissimum fidelibus esse debet: nam Christus non erat sacerdos secundum ordinem Aaron, vt Apostolus apertè docet ad Hebræos 7. & patet etiam manifestissimè, quia non erat de tribu Leui, sed de tribu Iuda. Quomodo ergo sacerdos non secundum ordinem Aaron, sacrificium Aaronicum obtulisset? DEINDE sacrificium crucis est sacrificium omnium perfectissimum, & ipso etiam sacrificio Missæ præstantius, quatenus distinguuntur. At quis ferat, vt dicatur sacrificium Aaronicum præstantius omnibus sacrificiis; & ipsa etiam Missa, quæ est secundum ordinem Melchisedech? PRAETEREA Apostolus ad Hebr.7. disertis verbis docet, sacrificium Aaronicum imperfectum fuisse, nec potuisse consumare sacrificatos. At crucis sacrificium perfectissimum fuit, & consumauit in perpetuum sanctificatos, vt ibidem dicitur: non igitur sacrificium crucis ad ordinem Aaronis pertinere potest. DEINDE sacrificium Aaronicum duas conditiones necessariò requirit: alteram vt sit cruentum, alteram vt sit typicum, seu repræsentatiuum. Sacrificium autem crucis, etsi cruentum fuit, tamen non fuit typicum: nec enim opus fuit typis, vbi ipsa veritas aderat.

Ex qua ratione colligitur etiam non fuisse sacrificium crucis, si per se consideretur, secundum ordinem Melchisedech. Nam sacrificium Melchisedechi fuit typicum, sed incruentum: vnde conueniebat cum Aaronico, in eo, quod vtrumque erat typicum; immò eiusdem rei typus, seu figura, id est, passionis Christi; sed differebant in specie typorum, quod typus Aaronicus erat cruentus, vt in forma animalium, Melchisedechi autem erat incruentus, & in forma panis. Ex quo sequitur ratione sacrificij crucis Christum non esse sacerdotem, nec secundum ordinem Melchisedech, nec secundum ordinem Aaron, quia non obtulit se in cruce sub forma panis, nec sub forma agni, aut vituli, sed sub ipsa sua humana forma. Ex quo rursum sequitur, Christum non posse dici sacerdotem secundum

cundum ordinem Melchisedech, vt tamen in Scripturis passim dicitur, nisi sacrificium instituerit, vel obtulerit sub forma panis: quemadmodum non potest dici sacerdos secundum ordinem Aaron, quia non instituit sacrificium sui ipsius sub forma vituli, aut agni, aut alicuius alterius typi cruenti secundum ritum Aaronicum. Nam agnum Paschalem, vt dicemus, non obtulit secundum ritum Aaronicum; neque ipse instituit, sed potius abrogauit.

DICES; Si Christus obtulit sacrificium cruentum, etiamsi non obtulerit illud iuxta ordinē Melchisedech, tamen ipsum obtulisse tale sacrificium impedit, quò minus possit Christus appellari sacerdos secundum ordinem Melchisedech, cùm proprium sit huius ordinis non habere sacrificium vllum cruentum.

RESPONDEO; Christus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedech, non quomodocunque, sed in æternum, id est, respectu eius sacrificij, quod in æternum duraturum, id est, perpetuò frequentandum erat, abrogatis sacrificiis legalibus; & quod erat futurum proprium sacrificium Christianæ religionis. Et quia Christus non instituit, neque obtulit sacrificium perpetuò celebrandum, & proprium religionis suæ, nisi incruentum, ideò verè ac propriè est sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Vbi tamen illud est OBSERVANDVM, quod licet Christus non fuerit sacerdos secundum ordinem Melchisedech ratione sacrificij crucis, sed solùm ratione sacrificij Eucharistiæ, tamen sacrificium crucis dici potest secundum ordinem Melchisedech ratione ipsius sacerdotis Christi, à quo offerebatur: ipse enim absolutè sacerdos erat secundum ordinem Melchisedech. Quare Apostolus ad Hebræos 5. etiam in ipsa cruce Christum sacerdotem vocat secundum ordinem Melchisedech.

SEXTVM argumentum sumit Matthias Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, cap. 15. à dissimilitudine sacrificij Melchisedech, & nostræ Missæ. Melchisedech enim, si quid obtulit, panem & vinum obtulit. At in Eucharistia non manet panis, & vinum, sed sola accidentia, vt Catholici ipsi docent.

RESPONDEO; Sacrificium Missæ est verè secundum ordinem Melchisedech, tum quia est incruentum; id enim erat proprium sacrificij Melchisedech: tum etiā quia Missa Christum

stum repræsentat in specie panis, & vini, vt etiam illum repræsentabat sacrificium Melchisedech, atque ita in symbolo exteriore planè conueniunt. Quod autem substantia interior sit diuersa, non refert, quia, vt ostendimus suprà, significatio, seu repræsentatio in accidentibus, non in substantia est. Addo, quòd necessariò substantia sacrificij Missæ, debuit esse diuersa à sacrificio Melchisedech, cùm illud præstantius, ac diuinius esse debuerit, in quo ipsa veritas cum symbolo, quam illud, in quo solum symbolum continetur.

SEPTIMVM argumentum sumunt ex Patribus. Nam Petrus Martyr in cap. 5. primę ad Cor. probat Melchisedech non obtulisse Deo panem, & vinum, quia R. Salomon in caput 14. Genes. & Ambrosius in libris de Sacramentis, & Augustinus in quæstionibus veteris, ac noui Testamenti, dicunt à Melchisedecho panem, & vinum datum esse Abrahamo. In eandem sententiam citat Kemnitius loco citato Iosephum, & Chrysostomum.

SED hæc loca nihil omninò efficiunt. Nam INPRIMIS R. Salomon non modò Hebræus est, & nullo modo conferendus cum tot sanctis Patribus, quos citauimus, sed etiam apertissimus hostis Christianæ religionis. PRAETEREA ipse ibidem indicat, vt etiã Petrus Martyr fatetur, oblationem illam Melchisedech significasse futurum aliquando, vt in Hierusalem offerretur sacrificium panis, & vini. At quomodo sacrificium futurum significare poterat oblatio illa, si erat tantum prophanum conuiuium, & non potius conuiuium sacrum, ex participatione nimirum rei Deo prius oblatæ? Itaq; R. Salomon, licet dicat panem, & vinum prolatum à Melchisedech in refectionem Abrahæ & sociorum fuisse, non tamen negat, immò subindicat prius Deo fuisse oblatum. Quod apertissimè docent Rabini antiquiores, vt iam ostendimus.

S. Ambrosius totus est noster, vt suprà demonstratum est, & ideò fortasse Petrus Martyr, vt est in huiusmodi rebus cautus, certum librum & caput noluit annotare.

Locus ex Augustino citatus, neque Augustini est, neq; pro aduersariis facit, sed pro nobis. Auctor enim illarum quæstionum multos habet errores, qui ab Augustino refelluntur, & inprimis in illa ipsa quæst. 109. quam pro se Martyr adducit, contẽdit ille auctor Melchisedechum esse Spiritum sanctum, quem errorem ex professo refellit Hieronymus in epistola ad Eu-

Euagrium de Melchisedech. Quod autem ille auctor, quicunque fuerit, de oblatione Melchisedech scribit, pro nobis facit contra aduersarios: dicit enim Melchisedechum obtulisse Abrahamo Eucharistiam corporis, & sanguinis Domini. Ex quo intelligimus, illi auctori non fuisse commune, & prophanum conuiuium, quod exhibuit Melchisedech Abrahæ, sed sacrum typum Eucharistiæ, quod nunc aduersarij pertinaciter negant,

Porrò Iosephus quem citat Kemnitius, scribit panem illum datum Abrahæ, quod non negamus, sed non negat prius Deo fuisse oblatum, quod nos affirmamus.

Denique Chrysostomus noster est, vt suprà est demonstratum.

OCTAVVM argumentum oppugnat alteram partem nostræ rationis, ductam ab æternitate sacerdotij secundum ordinem Melchisedech. Est autem argumentum tale: Vt Christus sit sacerdos in æternum, non necesse habet quotidie per Ministros offerre; non igitur ratio illa concludit. Antecedens probat Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 742. vbi demonstrat ex Apostolo Hebr. 7. & 9. negatiuè, & affirmatiuè, vt ipse loquitur, quemadmodum sit Christus, aut non sit sacerdos in æternum. Ac PRIMVM dicit non esse sacerdotem in æternum, quia sæpius offerat seipsum; id enim expressè Paulus non semel repetit. DEINDE addit ob quinque caussas dici Christum sacerdotem in æternum. PRIMA est, quia viuat in æternum. SECVNDA, quia virtus vnicæ oblationis eius in sempiternum duret, & efficax sit. TERTIA, quia semper in cœlo intercedat pro nobis. QVARTA, quia per ipsum vt sacerdotem, habeamus accessum ad Patrem. QVINTA, quia in perpetuum saluare possit, & saluet qui per ipsum ad Deum accedunt.

RESPONDEO; Quod attinet ad partem huius argumenti negatiuam, cùm Paulus dicit non fuisse opus, vt Christus sæpius se offerret; apertissimè loquitur de cruenta oblatione, quę sufficientissima, immò infiniti precij, & valoris fuit: ceteræ oblationes repetebantur, & repetuntur, quia finiti sunt valoris. Quod autem ad æternum sacerdotium Christi necesse sit, vt sæpius offerat per se, vel per suos ministros, non quidem cruentè, sed aliquo alio modo, idem Paulus docet Hebræ. 8. vt sanctus Thomas in commentario præclarè exponit. Cùm enim Apostolus dixisset, Christum esse Pontificem, &

ministrum sanctorum, & tabernaculi, quod fixit Deus, & non homo, id est, esse Pontificem Ecclesiæ, non Synagogæ, subiungit: *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur, vnde necesse est, & hunc habere aliquid, quod offerat.* Vbi vides Paulum per necessariam consequentiam colligere, debere Christũ, si verè est Pontifex, habere aliquid quod offerat, & consequenter debere offerre, quia omnis Pontifex constituitur ad offerendum. Quare secundum Pauli sententiam, Christus non est Pontifex in æternum, nisi assiduè aliquid offerat, nec satis est, quod semel cruentè obtulerit seipsum. Subiungit postea idem Apostolus, declarans victimam quam nunc assiduè Christus offert, non esse aliquid terrenum, vt oues, & boues, sed aliquid cœleste, nimirum sacratissimam Eucharistiam: *Si ergo,* inquit, *esset super terram, nec esset sacerdos, cùm essent qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari, & vmbræ deseruiunt cœlestium.* Quorum verborum hæc est sententia: Si hostia immolanda esset super terram, id est, si esset aliquid terrenum, & mortale, vt oues, & boues, &c. Christus non esset sacerdos, quia non esset vlla necessitas noui sacerdotij, cùm satis multi sine ipso secundum legem eiusmodi munera terrena assiduè offerant. Deinde pergit Paulus, ac ostendit, Christum esse Pontificem melioris Testamenti, quàm antiquum fuerit, ex quo sequitur offerre nunc meliores hostias, quàm antiquæ illæ fuerint.

Atque hinc etiam perspici poterit, quinque illas causas, quas attulit Kemnitius, non sufficienter ostendere, cur Christus dicatur sacerdos in æternum. PRIMA illa, quia viuit in æternum: non est sufficiens. Nam requiritur quidem vita æterna, in eo, qui debet sacerdotium æternum habere, sed non sufficit: alioqui omnes Leuitici sacerdotes post resurrectionem dicerentur sacerdotes in æternum, quia habuerunt sacerdotium, & viuent in æternum. Requiritur igitur, vt viuens fungatur sacerdotio in æternum. Quemadmodum non potest aliquis rectè dici fuisse Rex per 30. annos, si non regnauerit, nec regnare potuerit, nisi per vnum diem. Id quod maximè locum habet in sententia aduersariorum, qui existimant sacerdotium seu ministerium Ecclesiasticum, esse merum officium. Denique id apertissimè beatus Paulus requirit, vt ostendimus, cùm ait, oportere Christum, si esset Pontifex, habere aliquid quod offerat. Paulus autem Hebr. 7. vbi

vbi ponit istam caussam Kemnitij, cùm ait: *Christus autem, eò quòd maneat in æternum, perpetuum habet sacerdotium*: non probat ideò solùm Christum esse æternum sacerdotem, quia manet in æternum; sed probat ex eo, quod manet in æternum, posse illum perpetuò fungi sacerdotio, nec esse opus, vt quis illi succedat; sicut in sacerdotio Leuitico opus erat continua successione, quia nullus eorum poterat perpetuò ministrare, cùm morte prohiberentur permanere.

SECVNDA caussa, quòd virtus oblationis crucis perpetua sit, non etiam est sufficiens. Illa enim ostendit, effectum sacrificij crucis esse perpetuum, & proinde impropriè ipsum etiam sacrificium posse dici perpetuum. Propriè tamen non dicitur sacrificium æternum, quod semel factum est, nec dicitur æternum sacerdotium, cùm non iugiter sacrificatur: alioqui sacerdotium, & sacrificium Noë, æterna dici possent, quia (vt colligitur ex cap. 8. Genes.) effectus sacrificij oblati à Noë post diluuium, semper manet, & manebit: impetrauit enim, ne iterum diluuium aquæ rediret super terram. Pari ratione Christi natiuitas ex matre, passio, & mors, dici possent æterna, & Christus dici posset semper nasci, pati, & mori, quia effectus horum omnium semper manet.

TERTIA ratio, quòd Christus in cœlo semper intercedat pro nobis, aut non probat illum esse sacerdotem, aut probat illum nunc per ministros offerre. Nam si volunt aduersarij Christum intercedere per solam orationem, non habent inde illum esse propriè sacerdotem: nam quilibet homo, quantumuis laicus, potest pro alio per orationem intercedere. Si verò contendant illum intercedere, vt sacerdotem, id est, mediante oblatione victimæ: tum necesse est Christum semper offerre, & proinde Eucharistiã esse sacrificium: quod à Christo per ministerium humanum Deo iugiter offeratur.

DICENT, Christum offerre seipsum in cœlo, dum passionem suam assiduè Patri repræsentat, & per eam nos reconciliat. Hoc enim videtur sentire Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 2. vbi dicit, non esse amplius in terris vllum sacerdotium, cùm sit translatum in cœlum, Christo ibi in æternum sacerdote existente.

RESPONDEO; Aut volunt oblationem, quæ fit in cœlo, esse verum ac proptiè dictum sacrificium; aut solùm impropriè, & figuratè. Si primum, plurima sequentur contra ad-

uersarios, & aliqua eorum etiam contra veritatem. PRIMO, religionem, ac legem Christianam non esse amplius in terris, sed translatam esse in cœlum: nam translato sacerdotio, necesse est vt etiam legis translatio fiat. Hebræ. 7. SECVNDO, in cœlo non esse nudam veritatem, sed vmbras etiam, & figuras, ac cæremonias: nam omnia sacrificia propriè dicta debent esse repræsentatiua sacrificij crucis, & cæremonia quædam religionis. TERTIO, oportebit aduersarios concedere, repeti sæpius oblationem Christi, quod illi nullo modo concedere volunt. Si secundum, tùm necesse erit confiteri Christi verum sacrificium in terris offerri, quod nos contendimus, aut certè Christum non esse verè, ac propriè sacerdotem, quod est absurdissimum, & contra manifestas Scripturas. Id autem sequi, perspicuum est, quia non potest esse verè, ac propriè sacerdos, qui sacrificium verum, ac proprium offerre non potest.

QVARTA Kemnitij ratio similis est superiori: perinde enim est Christum sacerdotem pro nobis intercedere, quæ erat tertia ratio; & nos per sacerdotem Christum aditum habere ad Patrem, quæ erat quarta.

QVINTA ratio, quòd saluare in perpetuum possit, probat eum Saluatorem esse, non autem sacerdotem. Neque hæc ratio dissimilis est secundæ ac tertiæ, proinde eodem modo refellitur. Quare non probauit Kemnitius Christum dici posse æternum Sacerdotem sine oblatione victimæ per Ecclesiæ Ministros.

CAPVT SEPTIMVM.

Probatur sacrificium Missæ ex figura Agni Paschalis.

ALTERVM testimonium pro sacrificio Missæ sumitur ex lib. Exod. cap. 12. & similibus locis, vbi agitur de Agno Paschali. Est autem hoc argumentum: Celebratio Agni Paschalis figura erat expressa celebrationis Eucharistiæ. Sed illa immolatio quædam erat victimæ Deo oblatæ; ergo celebratio Eucharistiæ immolatio victimæ Deo oblatæ esse debet, vt figura figurato respondeat. Quia verò aliqui, vt Kemnitius, negant propositio-

positionem, aliqui assumptionem: vtraque probanda erit, ac deinde argumenta Kemnitij diluenda, quibus hāc rationem infirmare conatur.

Quod igitur celebratio Agni Paschalis fuerit figura celebrationis Eucharistiæ, probatur PRIMO ex Scripturis, 1. Corinth. 5. *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus: itaq; epulemur in azymis sinceritatis, et veritatis.* Ex hoc loco certò cōstituere possumus, Agnū Paschalē, qui & Pascha dicitur in Euangelio, figurā immolationis Christi fuisse: quando aūt fuerit impleta, nō ita certò ex hoc solo loco constitui potest.

DICENT enim aduersarij, Apostolum loqui de immolatione in cruce facta, & de manducatione spirituali, quę fit per fidem. SED nos ex Euangelio probabimus figuram illā propriè impletam fuisse in institutione, & celebratione Eucharistiæ. Nam INPRIMIS ex Euangelio constat, Apostolos ante Christi passionem manducasse carnem Christi in nouissima cœna, & proinde manducasse verum Agnum Paschalem, ad cuius epulas nos hortatur Apostolus, cùm ait: *Itaq; epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.* Sed epulum sequitur immolationem: prius enim agnus immolatur, postea comeditur; non è contrario, prius comeditur, & postea immolatur. Debuit ergo præcedere immolatio Christi illam manducationem cœnæ, quam fecerunt Apostoli ante passionem Domini; nō ergo sola passio est immolatio de qua loquitur Paulus, sed etiam consecratio, & oblatio Eucharistiæ est immolatio per Agni Paschalis immolationem figurata.

PRAETEREA, vt ex eodem Euangelio constat, Dominus post cæremoniam Agni Paschalis continuò subiunxit celebrationem Eucharistiæ; neque distulit in aliud tempus, aut locum, vt apertè ostēderet se noua ista cæremonia finem imponere cæremoniæ veteri.

DEINDE, si consideremus circumstantias vtriusq; celebrationis, videbimus nullam figuram à Christo manifestiùs impletam, quàm istam. Agnus Paschalis 14. die primi mensis ad vesperam immolari debuit, Exodi 12. & fuit hæc circumstātia summè necessaria, vt ex multis locis Scripturæ probari posset: Eucharistiam Christus instituit hoc ipso tempore, vt notum est. SECVNDO, agnus immolabatur in memoriā transitus Domini, & liberationis populi de Ægypto: & Eucharistia celebratur in memoriam transitus Domini per passionem ex

hoc

hoc mundo ad Patrem, & nostræ liberationis de potestate Satanæ, quæ per ipsam Christi mortem facta est. TERTIO, agnus immolabatur vt manducaretur & esset quasi viaticum peregrinorum; nam ideò manducabatur à Iudæis, habitum peregrinorum præ se ferentibus cum baculis, & calceis, &c. Et Eucharistia quid est aliud, nisi refectio, & viaticum peregrinantium ad veram ac cœlestem patriam? QVARTO, agnus non poterat manducari, nisi à circumcisis, & mundis, & in Hierusalem; ita Eucharistia non potest sumi, nisi à baptizatis, & mundis, & intra Ecclesiam Catholicam existentibus.

ADHAEC, si non impleuit Christùs eam figuram in institutione Eucharistiæ, dicant aduersarij, quando eam impleuerit: nam cùm, teste Paulo, figura fuerit, debuit necessariò impleri.

DICENT fortasse impletam eam figuram à Christo, vel quando ipse manducauit Agnum Paschalem, vel certè quando fuit crucifixus: nec enim aliud occurrit, quod verisimiliter dici possit.

AT illud PRIMVM, nulla ratione defenditur. Cùm enim Dominus Agnum Paschalem manducauit, legem obseruauit, quod semper faciebat dum in terris viueret, non figuram impleuit. Siquidē implere figuram, non est, illud ipsum quod lex præscribit agere, sed aliquid aliud ei substituere excellentius, ad quod significandum figura illa præcesserit; quemadmodum figuram Circumcisionis non impleuit cùm Circumcisionem accepit, sed cùm Baptismum ei substituit. Vnde à Paulo Coloss. 2. Baptismus vocatur Circumcisio Christi non manufacta.

Illud autem ALTERVM de passione Domini, est quidem aliquid, sed non eiusmodi, vt sufficiat. Nam immolatio Agni Paschalis potest quidem dici figura passionis Christi. Nam à agnus ille figura est Eucharistiæ, & Eucharistia est repræsentatio passionis, quis neget etiam agnum illum, fuisse figuram & repræsentationem passionis? Quare Ioan. 19. videmus Euangelistam reddere caussam, cur non fuerunt Christi crura à passione confracta, quia scriptum est de Agno Paschali: *non comminuetis ex eo*; tamen magis immediatè, & principaliter cæremonia Agni Paschalis figura fuit Eucharistiæ, quam passionis, vt patet ex circumstantiis paulò antè explicatis. Passio enim non incidit in diem 14. nec in vesperam, sed in meri-

meridiem diei 15. Neque fuit Christus crucifixus in memoriam transitus alicuius, aut liberationis. Neque crucifigebatur vt manducaretur, nec fuit vllus tunc, qui eum sic immolatum manducauerit. Neque in domo, aut Hierusalem, sed extra portam in aperto campo immolatus fuit. Denique non solùm baptizati & mundi, sed etiam alij possunt ac debent Christum, vt in cruce immolatum, fide mãducare: fides enim præcedit, & Baptismum, & iustificationem.

Probatur nunc ex Patrum communi consensu, Agnum Paschalem Eucharistiæ figuram fuisse. TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem non procul à fine, exponit de Eucharistia illud Luc. 22. *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum. Professus*, inquit, *se concupiscentia concupisse edere Pascha vt suum (indignum enim vt quid alienum concupisceret Deus) acceptum panem, corpus suum fecit, &c.* Et paulò antè dixerat, Christum non concupiuisse veruecinam Iudęorum, cùm ait se desiderasse edere Pascha. Quare Tertullianus per Pascha intelligit Eucharistiam, non Agnum Paschalem: non autem per Pascha Eucharistiam intelligeret, nisi Eucharistiam esse crederet per Agnum illum Paschalem figuratam.

CYPRIANVS lib. de vnit. Eccles. probat non posse extra Ecclesiam manducari vtiliter Eucharistiam, quia scriptum est de Agno Paschali: *In domo vna comedetur*. Et serm. de cœna Domini: *Cœna*, inquit, *disposita inter Sacramẽtales epulas obtinuerunt sibi instituta antiqua, & noua: & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis.*

AMBROSIVS in cap. 1. Luc. *Quando*, inquit, *sacrificamus, Christus adest, Christus immolatur; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.*

Gregorius NAZIANZENVS orat. 2. de Pascha, exponens cæremonias Agni Paschalis, dicit imperasse Deum, vt ad vesperam agnus immolaretur, quia Christus ad vesperã Sacramentum corporis sui discipulis tradidit.

GAVDENTIVS tract. 2. in Exodum, totam celebrationem agni de Eucharistia exponit: *In vmbra*, inquit, *illius legalis Paschæ, non vnus agnus occidebatur, sed plures. Singuli enim occidebantur per domos, nam sufficere vnus non poterat vniuersis.* Et infrà: *Idem per singulas Ecclesiarum domos in my-*

sterio

sterio panis, & vini reficit immolatus, viuificat creditus; consecrantes sanctificat consecratus, hæc agni caro, hic sanguis est.

HIERONYMVS in cap. 26. Matth. *Postquam*, inquit, *typicum Paschæ fuerat impletum, et agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur Sacramentum.*

Ioan. CHRYSOSTOMVS homil. de proditione Iudæ, tomo 3. *In ipsa mensa*, inquit, *vtrumq; Pascha, & typi, & veritatis celebratum est.* Et infrà: *Fuit quidem aliquando Pascha Iudaicum, sed exemptum, & euacuatum est. Paschæ spiritualis aduentu, quod Christus tradidit. Nam cùm manducarent, & biberent, accepit panem, & fregit, & dixit; Hoc est corpus meum, &c.* Et homil. 83. in Matth. de institutione Sacramenti loquens: *Veritatem*, inquit, *figuræ adiunxit.* Et paulò pòst: *Si figura à seruitute liberauit, multò magis veritas orbem terrarum vindicabit.*

AVGVSTINVS lib. 2. contra literas Petil. cap. 37. *Aliud*, inquit, *est Pascha quod illi de oue celebrant, aliud quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.*

LEO serm. 7. de passione Domini, de Pascha loquens: *Vetusta*, inquit, *vmbræ cederent corpori, & cessarent imagines præsentia veritatis; antiqua obseruantia nouo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, et legalis festiuitas dum mutatur, impletur.* Et infrà de Sacramenti institutione loquens: *Vetus*, inquit, *Testamentum consumabat, & nouum Pascha condebat. Discumbentibus enim secum discipulis, &c.*

ISICHIVS lib. 2. in Leuitic. cap. 8. *Prius*, inquit, *figuratam ouem cum Apostolis cœnans Dominus, postea suum obtulit sacrificium.* Vide etiâ lib. 6. cap. 23. Procopius Gazæus in cap. 12. Exodi, idem habet.

GREGORIVS homil. 22. in Euangelia, totam cæremoniam Agni Paschalis exponit accommodatè ad Eucharistiam. *Quid*, inquit, *sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis, &c.*

BEDA in cap. 22. Lucæ, & ex illo ANSELMVS in cap. 26. Matth. *Finitis*, inquit, *veteris Phasæ solenniis, quæ in commemoratione antiquæ de Aegypto liberationis populi Dei agebantur, transit ad nouum, quod in suæ redemptionis memo-*

riam Ecclesiam frequentare volebat, vt scilicet pro carne agni, ac sanguine, sui corporis, sanguinisq; Sacramentum instituret.

RVPERTVS lib. 2. in Exodũ, cap. 6. *Tandem*, inquit, *quartadecima die ad vesperam, vbi illum veteris Paschæ Agnum comedit cum discipulis suis, tunc ipse noui sacrificij agnus continuò capiendus, & ducendus ad immolandum, iam in angustia passionis agonizans, prius propriis manibus Deo Patri semetipsum immolauit, accipiens panem, & vinum, & mira atque ineffabili sanctificationis potentia, transferens hæc in corporis sui, & sanguinis Sacramentum.*

Ex his igitur propositio nostri argumenti satis confirmata videtur. Assumptio verò, celebrationẽ Agni Paschalis, sacrificium quoddam fuisse, minori adhuc negotio comprobabitur. Nam legimus Exod. 12. *Immolate Phase.* Et infrà: *Victima transitus Domini est.* Numeri 9. *Ecce*, inquit, *quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase, in die illo accedentes ad Moysem, & Aaron dixerunt; Immundi sumus super anima hominis, quare fraudamur, vt non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israel?* Et infrà: *Si quis mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo.* Ex his habemus Agnum Paschalem verè, & propriè sacrificium fuisse, cùm & victima, & sacrificium in Scripturis absolutè dicatur, & præterea offerri Domino per immolationem, quod est veri sacrificij proprium, debuerit.

ADDE, quòd eodem modo loquitur Euangeliũ, Marci 14. *Et primo die azymorum, quando Pascha immolabant.*

DENIQVE, quid clarius verbis Pauli primæ Cor. quinto: *Pascha nostrum immolatus est Christus?* neque enim negabunt Christi passionem verum sacrificium fuisse. Cur autem Paulus sacrificium Christi Paschæ immolationem appellaret, si non fuisset verum sacrificium Agni Paschalis immolatio? Neque obstat, quod non offerebatur à solis Sacerdotibus, sed à multis non Sacerdotibus. Nam hoc sacrificium fuit institutum, antequam familia Aaron determinaretur ad sacerdotium, & ideò quantum ad hoc sacrificium, mansit antiquum priuilegium, vt omnes patresfamilias sacerdotio fungerentur. Vide Philonem lib. 1. de vita Moysis.

Sed

Sed iam videamus, quid Kemnitius contra hoc nostrum argumentũ obiiciat in 2. part. Examinis, pag. 758. & 759. PRIMO, obiicit testimonium AVGVSTINI, libro de vnitate Ecclesiæ, contra literas Petiliani, cap. 16. *Non ea colligant & commemorent, quæ obscurè, ambiguè, vel figuratè dicta sunt, quæ quisque sicut voluerit, interpretetur secundum sensum suum: talia enim rectè intelligi, exponiq; non possunt, nisi prius ea, quæ apertissimè posita sunt, firma fide teneantur. Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos aliud ad vestrum sensum detorquere conemini.* Et capite 19. *Hæc mystica sunt, aperta sunt, figurata sunt; aliquid manifestum, quod interpretem non egeat, flagitamus.* Item: *Quod si ambiguè posita & pro nobis, & pro vobis possunt interpretari, nihil vtique adiuuant caussam vestram, sed planè talia malam caussam, vel mores faciendo sustentant.*

RESPONDEO; Testimonia Scripturæ figurata, quia possunt variis modis exponi, non faciunt fidem, nisi ex alio loco Scripturæ certò constet, quemadmodũ sint accipienda. Scriptura autẽ tribus modis solet figurã aliquam explicare. PRIMO, quando immediatè, & in particulari exponit propriis verbis, quod figuratè dictum erat. Hinc ex parabolis Dñi de piscibus bonis, & malis in iisdem retibus; & de ouibus, & hœdis in eodẽ ouili, & aliis similibus, Catholici conuicerunt Donatistas negãtes in Ecclesia esse bonos, & malos: quia Dominus ipse parabolas explicuit, applicãs eas ad Ecclesiã, Matth. 13. & 25. De qua re vide Augustinum in breuiculo collationis tertiæ diei. SECVNDO, quando Scriptura immediatè figuram non explicat, tamen approbat Ecclesiæ explicationẽ, dum ei apertissimis verbis testimoniũ perhibet, quod sit columna, & firmamentum veritatis, 1. Timoth. 3. Augustinus lib. 1. contra Cresconium, cap. 33. & alibi passim tradit hanc formam argumentandi. TERTIO, quando Scriptura docet, in verbis quibusdam figuram in Christo, vel à Christo implendã contineri: & deinde manifesta ratione colligimus, quo tẽpore, & loco fuerit impleta, licet Scriptura id non explicauerit. Nam cùm constat aliquam esse figuram, simul constat impleri debuisse: proinde si possimus ratiocinando cõcludere, aut tali tempore, & loco fuisse impletam, aut absolutè non fuisse impletam, firmissimè quod volumus demonstramus.

Nostrum

Nostrum igitur argumentum ex figura Agni Paschalis, & eiusdem figuræ explicatio, habet testimonium à Scriptura secundo, & tertio modo. Nam INPRIMIS protulimus cõsensum veterum Patrum Græcorum, & Latinorum, qui est consensus eius Ecclesiæ; quam & nos, & aduersarij veram Ecclesiam esse, & proinde iuxta Apostolum columnam, & firmamentum veritatis esse non dubitamus. DEINDE, Scriptura testatur illam esse figuram in Christo implendam, vt ex eodem Paulo ostendimus, 1. Corinth. 5. Et nos ex manifestis circumstantiis euidenti ratione conclusimus, aut nunquam, aut in nouissima cœna in institutione Sacramenti fuisse impletam.

PORRO Augustinus in locis à Kemnitio citatis, loquitur de figuris illis, quarum explicatio nullum habet à Scriptura testimonium; & ideò semper adiungit esse obscuras, opertas, interprete indigentes, & quæ possint pro arbitrio in varios sensus detorqueri. Non enim simpliciter reiicit argumentum ex figuris, sed ex figuris obscuris, & nondum explicatis, vel in alio Scripturæ loco, vel ab Ecclesia. Nam alioqui in ipso libro eodem de vnitate Ecclesiæ, cap. 13. probat Augustinus Ecclesiam constare ex bonis & malis, ex parabolis zizaniorum, & bonorum, ac malorum piscium, & similibus figuratis loquutionibus. Solum igitur reiicit argumentum ab illis figuris, quarum est incerta interpretatio; quale illud erat ex Canticis: *Vbi cubas in meridie*, quod semper Donatistæ iactabant, vt probarent in sola Africa esse Ecclesiam; quibus Augustinus rectè obiicit illud Psalm. 47. *Latera Aquilonis ciuitas Regis magni*; & similia æquè obscura.

ADDE, quòd Augustinus in eo libro, ideò petit à Donatistis testimonia Scripturæ apertissima, nec libenter admittit obscura, quia habebat ipse pro se apertissima testimonia. Nam agebatur de loco Ecclesiæ, an esset Africa sola, an totus orbis terrarum. Et quia sunt plurima testimonia, quæ sine vlla obscuritate docent, Ecclesiam in toto orbe terrarum esse futuram; meritò Augustinus requirit ab aduersario similia testimonia: non enim debent aperta & propria, obscuris & figuratis cedere. At in aliis quæstionibus obscurioribus, qualis fuit eo tempore quæstio de Baptismo, Augustinus nõ prouocat ad aperta Scripturæ testimonia, sed ad Ecclesiæ auctoritatem, quæ non potest errare in Scriptura explicanda, vt pa-

tet ex loco citato contra Cresconium. Quare si Kemnitius putat, caussam suam similem esse caussæ Augustini, proferat apertum testimonium Scripturę, quod non egeat interprete, vbi legamus Eucharistiæ celebrationem non esse sacrificium, & tum iure poterit cum Augustino reiicere argumenta ex figuris.

SECVNDO, Kemnitius obiicit, ex figura Agni Paschalis multa sequi absurda, si ea ad Eucharistiã applicanda sit. Nam INPRIMIS non respondebit figura figurato, cùm immolatio Agni Paschalis cruenta fuerit; Eucharistia sit incruenta. DEINDE Agnus Paschalis non à Sacerdotibus, vt Eucharistia, sed à multitudine immolabatur. Et DENIQVE sacrificium Agni Paschalis non erat propitiatorium pro peccato, vt nos Eucharistiam esse dicimus, sed in memoriam fiebat liberationis de Ægypto.

RESPONDEO; Eucharistia non à solo Agno Paschali, sed etiam à sacrificio Melchisedech, & à Manna, & ab aliis rebus in Testamento veteri figurata fuit: ideò non omnia, quæ in Agno Paschali fiebant, ad figuram Eucharistiæ pertinent, sed illa tantùm, quę non pugnant cum impletione aliarum figurarum. Itaq; ex figura Agni Paschalis, habemus in Eucharistia veram carnem, & sanguinẽ Christi agni immaculati: sed modo incruento, & in specie panis, & vini, vt locum habeat alia figura sacrificij Melchisedech in pane & vino oblati. Atq; ita oblatio & manducatio agni, ad figuram Eucharistiæ pertinet, modus cruentæ mactationis, ad hanc figuram nõ pertinet, quia pugnaret cum figura sacrificij Melchisedech, sicut è cõtrario forma seu species externa panis & vini in sacrificio Melchisedech, ad figuram Eucharistiæ pertinet: substãtia panis, & vini interior ad hanc figuram nõ pertinet, quia pugnaret cum figura Agni Paschalis, quæ veram carnis substantiam requirit in figurato, ne sit figuratum sua figura vilius. Quod autem modus illę cruentæ mactationis non impediat, quominus Agnus Paschalis figura fuerit Eucharistię, patet ex Augustino lib. 17. ciuit. cap. 20. & lib. 1. contra aduers. leg. & Prophet. cap. 18. & Leone serm. 8 de passione Domini, qui omnia sacrificia veteris legis, quantumuis cruenta, figuras fuisse docet sacrificij Eucharistiæ.

Iam verò, quod attinet ad ALTERVM absurdum, nulla est difficultas. Nam quod in Scriptura dicitur, Agnum Paschalem

lem debuisse à tota multitudine filiorum Israël immolari, non sic intelligitur, quasi debuerint singuli de populo agnum immolare: sed quod debuerit in singulis domibus, ac familiis immolari, patrefamilias propriè, & per se immolāte, reliquis per illum immolantibus, & voluntate, ac participatione in sacrificium consentientibus. Quod etiam in Ecclesia circa Eucharistiam obseruatur: presbyteri enim, qui in Christi familia patres sunt; propriè ac per se immolant, populus autem per illos immolat, & simul voluntate, & participatione in sacrificium consentit.

Deniq; TERTIVM absurdum, quod Kemnitius proferebat, nullius ponderis est. Nam Eucharistiæ sacrificium, vt diximus, non solo Agno Paschali, sed multis aliis typis adumbratum fuit. Et quidem Agnus Paschalis typus Eucharistiæ fuit, non vt sacrificium propitiatorium, sed vt commemoratiuum liberationis, & vt propriè Eucharisticū: sacrificia autē, quæ plurima in lege pro peccato fiebant, eiusdē Eucharistiæ, vt sacrificij propitiatorij, typi ac figuræ fuerunt.

TERTIO obiicit Kemnitius, Agnum Paschalem figuram gessisse passionis Dominicæ, id quod operosè probare nititur ex Scripturis, & ex ipso etiā Ecclesiastico testimonio, ex præfatione Missæ deprompto.

SED argumentum iam antè solutum est. Agnus em̄ Paschalis vtriusq; rei typus fuit, & passionis, & Eucharistiæ; immò nō potuit Eucharistiæ typus esse, quin etiam passionis esset, cùm Eucharistia repræsentatio, & commemoratio passionis sit. Neq; id proprium est Agni Paschalis, sed commune omnibus sacrificiis legis veteris, vt simul & passionis Dominicæ, & Eucharistiæ figuræ fuerint.

CAPVT OCTAVVM.

Probatur sacrificium Missæ ex figuris variorum sacrificiorum Testamenti veteris.

TERTIVM argumentum sumitur ex cap. 24. Exodi, vbi describitur dedicatio, ac celebratio Testamēti veteris. Nam post datam legem in mōte Syna, pepigit Deus fœdus cum Hebræis, ac promisit eis multa bona, & ipsi vicissim obedientiā mandatorum promiserunt Deo. Sancitum autē fuit hoc fœdus solēni sacrificio, &

sanguinis aspersione, illis verbis: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus*, vt Apostolus recitat, Hebr.9 allegans verba Moysis, Exod.24. Hanc figuram impletam esse in vltima cœna, in institutione Sacramenti Eucharistiæ, nos probauimus supra in 1.lib.de Eucharistia: nec videtur vllo modo negari posse. Nam INPRIMIS expresè Lucas cap.22.& Paulus 1.Corinth.11.dicunt: *Hic calix nouum Testamẽtum est in sanguine meo.* Matth.cap.26.& Marcus cap.14.dicunt: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.*

DEINDE Patres veteres apertè docent, Christum in vltima cœna condidisse Testamentum nouum. TERTVLLIANVS lib.4 in Marcionem: *In calicis mentione*, inquit, *Testamentum constituit sanguine suo obsignatum.* Idem expresè docent Chrysostomus, & Theophylactus in loca allegata Matthæi, & Pauli: necnon Ambrosius in Paulum, & Beda in Marcum, & Lucam locis citatis.

PRAETEREA id Lutherani negare non possunt, cùm eorum præcipuum argumentum contra sacrificium Missæ hoc sit: *Missa est Testamentum Christi, non igitur est sacrificium.* Hoc argumentum præ omnibus vrget Lutherus in lib.de captiuit.Babyl.cap.1.& in lib.de abrogãda Missa, & alibi. Vrget idem argumentũ Kemnitius in 2 parte Exam. pag.753.& seq. vrgent etiam alij communiter. Quid momẽti hoc argumentum habeat, postea videbimus: interim accipimus, quod dicit Missam esse Testamentũ Christi; inde enim manifestè sequitur, Christum in vltima cœna condidisse suum Testamentũ, & proinde implesse figuram Testamenti veteris.

Accedit POSTREMO, quod si Testamẽtum Christi in cœna factum non fuisset, certè factum fuisset in cruce, vt quidã suspicari videntur. At omnes conditiones Testamenti in cœnam quadrant, nullæ in crucem. PRIMVM qui testatur, viuere debet vsq; ad completum, & obsignatum Testamentum. Christus in cœna semper vixit, in cruce mortuus est. Quare recte B. Paulus Hebr.9. non ait Christi morte Testamentum nouum factum fuisse, sed confirmatum: non enim testamentum valet, dum viuit, qui testatus est. DEINDE qui testatur, sui iuris esse debet. Christus in cœna sui iuris erat; in cruce nũ modò captus, & vinctus, sed etiam damnatus, & iam patibulo affixus erat. TERTIO qui testatur, semper aliquid mãdat hæredibus. Christus in cœna: *Hoc est*, inquit, *præceptum meum*,

Vt alibi

Vt diligatis inuicem. Et rursum: *Hoc facite.* In cruce nihil mandasse legitur. QVARTO qui testatur, aliquid promittit, seu relinquit, idq; nominatim exprimere solet, vt etiam personas, quibus relinquit. In cœna Dominus expressit remissionem peccatorum, quæ est promissio propria Testamenti noui, Hierem. 31. & expressit etiam hæredes, cùm ait: *Pro vobis, & pro multis.* In cruce nihil eiusmodi, excepta promissione soli latroni facta. QVINTO qui testatur, testes adhibet, & sicut Moyses, non testes quoscunque, sed ipsum populum conuocauit cùm Testamentum vetus nomine Dei sanciebat: sic etiam Christus testes, & nō quoscunque, sed ipsam Ecclesiam conuocare debuit; id fecit in cœna, aderāt enim omnes Apostoli, qui Patriarchæ fuerunt, & veri Patres totius Christiani populi. Ad crucem nec aderant, nec facilè conuocari potuissent. SEXTO qui testatur, solet disertis verbis explicare Testamentum se facere. In cruce Testamentum Christus ne nominauit quidem: at in cœna expressit nomen Testamenti, & quidem illis ferè verbis, quibus olim Moyses; vt enim ille dixerat: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus*; ita ipse dixit: *Hic est sanguis meus noui Testamenti.* SEPTIMO qui testatur, instrumentum publicum conficit, quod perpetuò vim habeat applicandæ hæreditatis. Id instrumentum Christus in cœna confecit, dum Sacramentum instituit; in cruce nihil omninò eiusmodi. Maneat igitur ratum & certum, in cœna Testamentum nouum conditum, & proinde figuram Testamenti veteris impletam.

Hoc fundamento posito, ita argumentamur; Sanguis Testamenti veteris apud Moysem, erat sanguis victimæ iam immolatæ, & verè, ac propriè sacrificatæ, vt patet Exod. 24. ergo sanguis Testamenti noui apud Christum, est sanguis victimæ immolatæ, & verè, ac propriè sacrificatæ. Est autē sanguis ille sanguis Christi, vt ipse dicit: *Hic est sanguis meus*; ergo ipse fuit victima in cœna immolata, & sacrificata.

Neque responderi potest, sanguinem Christi in cœna fuisse sanguinem victimæ futuræ in cruce. Nam in Exodo prius immolata est victima, deinde sanguis aspersus in populum illis verbis: *Hic est sanguis, &c.* ergo etiam Christus prius debuit se ipse victimam facere, & immolare; deinde de sanguine dicere: *Hic est sanguis, &c.* PRAETEREA, nulla ratio patitur, vt prius sanguis victimæ hauriatur, deinde victima immole-

tur, cùm è contrario eximmolatione sanguis sequatur. DINIQVE, cùm in figura Testamenti veteris, Exod. 24. tria inueniantur, PRIMO, promulgatio legis coram populo, SECVNDO, immolatio victimæ fœderalis, seu pacificæ, TERTIO, aspersio sanguinis, & mãducatio victimæ; & Christus impleuerit primũ, cùm ait: *Hoc est præceptũ meum, &c.* Ettertium, cùm ait: *Comedite, hoc est corpus meum; Bibite, hic est sanguis meus:* quis credat prætermissum fuisse secundum, nimirum victimæ immolationem? Ad hoc argumentum nullam legi, vel Kemnitij, vel aliorum confutationem.

Huc referri possunt omnia illa Scripturæ diuinæ loca, vbi describuntur varia sacrificia veteris legis propriè dicta. Illa enim omnia fuerunt typi, ac figuræ sacrificij Eucharistiæ; ex quo sequitur, vt etiam Eucharistia verum sacrificium esse debeat.

Respondet ad hoc argumentum Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 771. sacrificia veteris Testamenti fuisse quidem figuras implendas in nouo Testamento, sed impletas esse in vnico sacrificio crucis; & nunc etiam impleri in sacrificiis spiritualibus operum bonorum.

SED nos contrà probamus, figuras fuisse sacrificia illa non solùm crucis, & operum bonorum, sed etiam Eucharistiæ dupliciter. PRIMO ex Patribus. TERTVLLIANVS in libro contra Iudæos, cap. 1. apertè dicit, sacrificium Abel figuratum fuisse sacrificij Eucharistiæ. IVSTINVS in Triphone: *Similæ*, inquit, *oblatio, figura fuit Eucharistiæ.* CHRYSOSTOMVS in Psalm. 95. *Omnia veterum sacrificia noua superueniente gratia vno complectitur sacrificio.* AVGVSTINVS lib. 17. ciuit. cap. 20. *Mensa quam Sacerdos noui Testamenti exhibet, de corpore ac sanguine suo est, id est enim sacrificium, quod successit omnibus sacrificiis, quæ immolabantur in vmbra futuri. Propter quod etiam agnoscimus vocẽ illam in Psalmo 39. eiusdem Mediatoris, Corpus autem aptasti mihi; quia pro illis omnibus sacrificiis, & oblationibus corpus eius offertur, et participantibus ministratur.* Leo serm. 8. de passione Domini: *Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, vna corporis & sanguinis tui implet oblatio: & sicut vnum est pro omni victima sacrificium; ita vnum de omni gente fit regnum.* Vide etiam Isichium in Leuiticum lib. 5. Isidorum lib. 1. de officiis, cap. 17. & Damascenum lib.

lib.4 de fide, cap.14. Ex quibus testimoniis Patrum refellitur mendacium Kemnitij, pag. 778. vbi sic ait: *Ignota est veteribus illa disputatio, quod abrogatione Leuiticorum sacrificiorum, praeter sacrificium Christi in cruce, aliud succesisset caeremoniale sacrificium in nouo Testamento.*

SECVNDO probatur, quia sacrificium crucis non fuit impletiuum figurarum illarum, nisi quoad ipsam mactationē, & paucas alias cæremonias. Multæ autem aliæ cæremoniæ sacrificiorum, quæ sine dubio figurales erant, vt quod in tabernaculo offerrentur, quod coram multitudine populi fidelis, quod manus imponerentur super victimam, quod victima immolata continuò manducaretur, & aliæ similes, in cruce impleri non potuerunt: quare aut in Eucharistia implentur, aut simpliciter non implentur.

CAPVT NONVM.

Probatur sacrificium Missæ ex vaticiniis Prophetarum.

QVARTVM argumentum principale, sumi potest ex vaticiniis Prophetarum. Nam vt rectè ait Augustinus epist.49. quæst.3. *Nostrum sacrificium nō solùm Euangelicis, sed etiam Propheticis libris demonstratum est.* Sex testimonia Prophetarum adduci solent, sed postremum est præcipuum, & ideò cetera breuiter solùm attingemus, vt in postremo diutius liceat immorari.

PRIMVM testimonium habetur lib. 1. Regum, cap.2. prope finem, vbi quidam Propheta innominatus prædicit Heli Sacerdoti, futurum aliquando tempus, vt cesset sacerdotium ipsius, & patrum suorum, & surgat nouus Sacerdos, qui ambulet coram Christo Dei, omnibus diebus. Quem locum exponunt de sacerdotio, & sacrificio Christianorum, quod successit Aaronico, & manebit vsq; ad mundi cōsummationem, Cyprianus lib.1 contra Iudæos, cap.17. Augustinus lib.17. ciuit.cap.5. Eusebius lib.4. demonstrat. Euangel. cap.26. Gregorius, Beda, & Eucherius in comment. eius loci.

SED contrà obiici posset, videri impletū illud vaticinium in Samuele, vel in Sadoc. Nam Samuel successit Heli; & deinde Salomō eiecit Abiathar, qui descēdebat de familia Heli, &

constituit pro eo Sadoc, & addit Scriptura lib. 3. Regum, cap. 1. id factum esse, vt impleretur verbum Domini contra Heli in Silo.

RESPONDET ad hanc obiectionem AVGVSTINVS loco citato, vaticinium illud impletum fuisse in Samuele, vel Sadoc, quatenus illi gerebant figuram Christianorum Sacerdotum. Itaq; eiectio Heli, erat figura eiectionis sacerdotij Aaronici, & assumptio Samuelis, & Sadoc, fuit figura assumptionis sacerdotij Christiani: id quod probat Augustinus ex eo, quod Scriptura, cùm dicit, eiiciendum Heli cum patribus suis, apertè loquitur de Aarone; siquidem nominat eum, qui primus in exitu de Ægypto constitutus est à Deo Sacerdos.

SECVNDVM vaticinium sumitur ex cap. 9. Prouer. *Sapientia ædificauit sibi domũ, immolauit victimas suas, miscuit vinum, & posuit mensam suam.* De hoc loco ita CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Per Salomonem Spiritus sanctus typum Dominici sacrificij præmonstrat, immolata hostia, & panis, & vini, sedet altaris, & Apostolorum faciens mentionem.* Vide etiam Augustinum lib. 17. ciuit. cap. 20. vbi totum hunc locum de Eucharistia exponit.

TERTIVM testimonium sumitur ex illo Isaiæ cap. 19. *Cognoscent Aegyptij Dominum in die illa, & colent eum in hostiis, & muneribus.* Eusebius lib. 1. demonstrat. Euangel. cap. 6. & Hieronymus in commentario ex hoc loco probant, legem esse translatam, quandoquidem sacerdotium est translatum, cùm apud Ægyptios, id est, apud Gentiles sacrificia Deo vero offerantur. Neque valet responsio Caluini, lib. 4. Instit. cap. 18. §. 4. Isaiam loqui de sacrificiis spiritualibus, quæ à Christianis omnibus offeruntur. Nam in eodem loco fit mentio altaris Domini in loco visibili constituti: *In die illa*, inquit, *erit altare Domini in medio Aegypti.* Ad sacrificia autem spiritualia nullum altare visibile necessarium est.

QVARTVM testimonium habetur Isaiæ 66. *Et assumam ex eis Sacerdotes, & Leuitas, dicit Dominus.* Cui simile est illud Hierem. 33. *Non interibit de Dauid vir, qui sedeat super thronum domus Israël: & de Sacerdotibus, & de Leuitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocaustomata, &c.* Hæc loca Hieronymus in Isaiam, & Theodoretus in Hieremiam, exponunt de Sacerdotibus Christi, qui perpetuò permanebit vsq; ad mundi consummationem. Nec possunt aliter exponi

cùm

cùm apertissimè vterque Propheta loquatur de conuersione Gentium, & ædificatione Ecclesiæ.

Kemnitius in 2. parte Examinis pag.753. agnoscit ista loca debere exponi de noui Testamenti Sacerdotibus: neq; aliud respondet, nisi ista vaticinia partim impleta esse in Christo, qui fuit verus Sacerdos, & successit Sacerdotibus Testamenti veteris; partim impleri in omnibus Christianis, qui sunt spirituales Sacerdotes. At neutra expositio facit ad rem. Nõ enim de solo Christo possunt intelligi ea vaticinia, cùm disertè in numero multitudinis ponant Sacerdotes, & Leuitas: neq; de omnibus Christianis intelligi possunt, cùm vterque Propheta distinguat Sacerdotes futuros à reliquo populo.

Dicet aliquis; Loquuntur vaticinia de ministris Testamenti noui, qui successerunt ministris Testamenti veteris in ministerio doctrinæ, & Sacramentorum, licet non successerint in ministerio sacrificandi. At si ita esset, cur vocarentur Sacerdotes? cur Hieremias diceret, illos holocausta oblaturos? Succedere igitur debent veteribus illis veri Sacerdotes, qui sacrificia verè, & propriè offerant.

Quintum testimonium est Daniel. 8. & 12. vbi dicitur Antichristus ablaturus iuge sacrificium: quem locum de sacrificio Missæ exponit Hyppolitus Martyr in lib. de Antichristo. Nec obstat, quod Daniel loqui videatur de Antiocho, loquitur enim de Antiocho, vt figuram gerebat Antichristi, vt patet ex collatione huius loci, cum Apocal. cap. 13.

Respondet Kemnitius, pag.733. locum intelligi ad literam de Antiocho, & per allegoriam tantùm de Antichristo: ex allegoriis autem non duci solida argumenta. Sed ex hac allegoria solidissimum argumentũ sumi potest. Nam explicata est à Ioãne in Apocal. cap. 13. & à Paulo, 2. Thess. 2. immò ipse etiam Daniel eam explicat, cùm dicit, Regem istum, qui auferet iuge sacrificium, contra omnes Deos pugnaturum, & contra ipsum Deum patrum suorum. Non enim ista de Antiocho intelligi possunt, quem constat palàm coluisse Deos patrum suorum, vt Hieronymus in commentario ostendit; sed in Antichristum optimè conueniunt, de quo Paulus scribit, 2. Thessalon. 2. quod extollet se super omne quod dicitur Deus.

Respondet Secundo Kemnitius, posse intelligi locum istum Danielis de sacrificio spirituali, id est, de prædicatione

verbi, & Sacramentorum administratione; immò conatur probare, ablatum esse iuge sacrificium ab Antichristo, quia Papa Romanus, vt ipse dicit, sustulit puritatem verbi, & Sacramentorum. At ista omnia vanissima sunt. Nam Inprimis aliud est tollere, aliud corrumpere. Antichristus non corrumpet, sed simpliciter auferet iuge sacrificium saltem ex publicis templis: vnde, vt ibidem additur, manebit locus sacrificij desolatus. Deinde, in Scriptura nusquam appellatur sacrificium absolutè, & presertim in numero singulari, nisi id, quod est verè ac propriè sacrificium. Denique, iuge sacrificium apud Hebreos, non erant sacrificia spiritualia, sed sacrificium propriè dictum, id est, duo agni, qui offerebantur quotidie in holocaustum, vnus mane, alter vesperi, vt patet Exodi 29. & Num. 28. Quare Daniel cùm vocet sacrificium iuge, loquitur de vero ac proprio sacrificio, cuius typus fuit iuge illud sacrificium Hebræorum.

CAPVT DECIMVM.

Probatur idem ex Malachia.

Sed insigne testimonium pro sacrificio Missæ habetur Malachiæ 1. in illis verbis: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis, vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.*

Hoc testimonium non potest intelligi de sacrificio crucis, quia illud non offertur in omni loco, sed semel tantùm vno in loco oblatum fuit, nec de sacrificio aliquo Iudaico, quia Propheta dicit à gentibus offerendum, & apertè illud opponit sacrificiis Hebræorum. Neque etiam de sacrificiis Gentilium piorum, qui erant in mundo ante Christi aduentum, vt Melchisedech, Iob, & similium. Hi enim viri sancti inter Gentiles paucissimi erant, ac præsertim temporibus Prophetarum, quando idololatria mundum planè repleuerat, vt ait Dauid diceret: *Notus in Iudæa Deus, in Israël magnum nomen eius*, Psal. 75. Malachias autem contrario modo vaticinatur: *Magnum est nomen meum in gentibus, & ab ortu solis vsq; ad occasum, &c.* Nec deniq; potest locus hic Malachiæ intelligi

vt quidam suspicati sunt, de sacrificiis Gentilium idololatrarum: non enim illa oblatio munda vllo modo dici posset, nec Deo vero offerebatur, sed Diis alienis: *Quæ enim gentes immolant*, inquit Apostolus 1. Cor. 10. *Dæmoniis immolant, & non Deo.*

Quare nullo modo admittenda est expositio Benedicti Ariæ Montani in hunc locum: nam non tantùm repugnat omnium Patrum, quos paulò pòst citabimus, sententiis, sed etiam ipsi Apostolo, & apertissimæ veritati. Quorsum enim tot millia Martyrum sanguinē profundere maluerunt, quàm communicare in sacrificiis Gentilium, si illa erant sacrificia munda, & Deo grata?

At, inquit ille, *cognouerunt Gentiles magnum quendam Deum ex motibus cælorum, & illi sacrificabant.* Respondeo; Cognouerunt quidem illi Deum, sed non sicut Deum glorificarunt, & creaturæ potiùs, quàm creatori seruierunt, vt Apostolus dicit, Rom. 1. Itaq; vel magno illi Deo nō sacrificabant, vel paucissimi, & rarissimi id fecerunt. Malachias autē loquitur de sacrificiis, quæ in omni loco offeruntur, qualia apud Gentiles non nisi idolis, & dæmonibus offerebantur. Restat igitur quod nobiscum fatētur etiam aduersarij, vt Malachias vaticinetur de sacrificio Ecclesię Christianę, quod & successit Iudaicis sacrificiis, & Deo placet, ac mundū est, & in toto orbe terrarum à Gentibus ad Deum verum conuersis iugiter offertur. Neque obstat, quod Malachias loquitur in præsenti, non in futuro; id enim Prophetę faciunt, quia res futuras ita certò norunt Deo eis indicante, ac si præsentes intuerentur.

Tota controuersia circa hunc locum est, an Malachias loquatur de sacrificio propriè dicto, quale in Ecclesia aut est Eucharistia, aut nullum omninò est; an verò de sacrificio impropriè dicto, quales sunt orationes, laudes, bona opera, patientia in persecutionibus, & similia. Nam Philippus in Apologia Confessionis, & Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 4. Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 760. & alij contendunt, Malachiam loqui de sacrificiis spiritualibus, ac impropriè dictis.

Adducit autem Kemnitius tria argumenta pro sua opinione, quæ facilè solui possunt. Primum est: *Malachias non dicit, sacrificulum debere mimicis gestibus, ritibus, & actibus in pane, & vino repræsentare passionem Christi, & illam actionem esse sacrificium Deo gratum pro viuis, & mortuis, etc.*

Respon-

RESPONDEO; Hoc non argumentum, sed impostura est. Neque enim de gestibus, & ritibus, sed de substantia rei, id est, de oblatione sacrificij propriè dicti nostra quæstio est: ac sane probamus, quod volumus, cum ostendimus ex Prophetæ testimonio, esse in Ecclesia sacrificium propriè dictum.

SECVNDVM argumentum: *Malachias in genere prædicat futurum in Ecclesia sacrificium mundum, non autem explicat, quale sacrificium. In Testamento autem nouo inuenimus sacrificia fidelium esse sacrificia spiritualia*, 1. Petri 2. Rom. 12. Hebr. 12. Philipp. 2. *ergo loquitur Propheta de sacrificio spirituali.* RESPONDEO; Si in nouo Testamento legeremus, nulla esse sacrificia fidelium, nisi spiritualia, argumentum Kemnitij rectè concluderet. At nusquam id legimus. Non autem licet concludere ex eo, quod sunt in Ecclesia quædam sacrificia spiritualia; nulla esse propriè dicta, vel Prophetam loqui de spiritualibus. Alioqui quoniã in Testamento veteri, multa erant etiam sacrificia spiritualia, liceret eodem modo cõcludere, non fuisse in Testamento veteri sacrificia propriè dicta & cùm Malachias ait: *Non accipiam munus de manu vestra*, intelligeremus eum loqui de sacrificio spirituali, non de propriè dicto, quod apertè falsum est.

TERTIVM argumentum sumit ex Patribus, quod postea discutiendum est.

Catholici contrà his argumentis probant verba huius Prophetæ intelligenda esse de sacrificiis propriè dictis. PRIMO ex voce, qua vtitur Propheta, nam vocat absolutè מִנְחָה minhha, vbi duo consideranda sunt. PRIMO, Scripturam non solere nomen sacrificij absolutè ponere, cùm loquitur de sacrificio impropriè dicto, sed cum adiuncto aliquo, vt sacrificium laudis, sacrificium iustitiæ, hostiam vociferationis &c. hoc autem loco absolutè ponitur oblatio munda. Deinde ipsa vox Hebraica מִנְחָה significat propriè certum genus sacrificij externi, quod ex simila, oleo, & thure conficiebatur, vt patet Leuit. 2. & 6. & alibi passim.

AD hoc primum argumentum respondent Caluinus, & Kemnitius. Caluinus dicit, Prophetam vti vocabulo sacrificij, quoniam mos est Prophetarum cùm de conuersione Gentium vaticinantur, cultum spiritualem externo legis ritu designare: Sic enim pro conuersione ad Dominum, alcensum in

Hieru-

Hierusalem, pro Dei adoratione, munerum omne genus oblationem, pro ampliore eius notitia, qua in regno Christi fideles donandi erant, somnia, & visiones ponunt.

Respondeo; Negari non potest, quin sæpissimè in Scripturis Testamenti veteris, describantur res futuræ, per typos, & ritus externos legis, vt cùm per Hierusalem intelligitur allegoricè Ecclesia, per Leuitas clerici, per sacrificia ouium & boum, sacrificium Eucharistię, tamē id fieri solet, cùm describuntur res nouæ, & futuræ, quæ non erant eo tempore in vsu: ideò enim describuntur per figuras, seu per voces tunc cognitas, quia nō potuissent aliter intelligi. Ea verò, quę sunt communia omnibus temporibus, & locis, & quæ non minus tunc in vsu erant, quam modò sint, nulla caussa est, cur per figuras significari deberent. Porrò sacrificia spiritualia, orationes, hymni, eleemosynæ, & similia, communia sunt omni loco, & tempori, & passim occurrunt in Scripturis, tum veteris, tum noui Testamenti. Quare per vocem illam מִנְחָה non debet intelligi sacrificium spirituale, quod non erat nouum, nec futurum, nec vllo modo inusitatum, vel incognitum; sed verum aliquod sacrificium in Ecclesia celebrandum, & tunc incognitum; quale reuera est Eucharistia. Non enim ita errasse intelligimus Prophetam, vt existimemus oportere nunc offerri minhha propriè dictum, id est, similā consperſam oleo, & thuri admistam: sed intelligimus Prophetam per vocem tunc cognitam descripsisse sacrificium nouum, & verum, per illud antiquum adumbratum.

Falsum est etiam, quod Caluinus dicit, pro adoratione Dei futura in Ecclesia, poni in Scripturis oblationes munerum omnis generis. Nam illis oblationibus debet respondere aliquid verè futurum & nouum; adoratio autem semper fuit in vsu.

Iam verò Kemnitius alia via ingreditur, scribit enim istam ipsam vocem מִנְחָה accipi in Scripturis pro sacrificio spirituali; legimus enim in Psalm. 141. *Eleuatio manuum mearum sacrificium Vespertinum)* & nomen oblationis haberi, Rom. 15. & Philip. 2. pro conuersione Gentium.

Respondeo; Dauid propriissimè sacrificium vespertinum vsurpauit pro vero, atq; externo sacrificio, quod secundum legem quotidie offerebatur ad vesperam, Leuit. 6. Neq; enim

enim dicere voluit, eleuationem manuum suarum in oratione, esse sacrificium vespertinũ, eleuatio enim manuum omni tempore fieri potest, sed orat Deum vt gratam habeat orationem suam, sicut habere solet gratum sacrificium vespertinum. Sic enim ait: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum*; id est, dirigatur oratio sicut incensum, & eleuatio manuum sit velut quoddam sacrificium vespertinũ. Quod etiam clarius posuit Daniel cùm ait, cap.3. *In animo contrito, & in spiritu humilitatis suscipiamur, sicut in holocausto arietum, et taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium.* Loca autem illa, Rom.15. & Philip.2. ad rem non faciunt. Nam in vtroque loco ponitur nomen sacrificij, & oblationis cum adiuncto, non autem absolutè: vocat enim oblationem Gentium, vel fidei. Manet igitur nostrum argumentum primum, ex nomine oblationis depromptum.

SECVNDVM argumentum sumitur ex illa voce: *Munda*, opponit enim Propheta oblationem Ecclesiæ mundam, oblationibus immundis Sacerdotum Iudæorum. Quod argumentum duobus modis concludi potest. PRIMO, ex opinione aduersariorũ, opera bona, quæ à nobis procedunt, omnia sunt immunda, cùm sint peccata, & quidem mortalia natura sua. Per oblationem igitur quam Spiritus sanctus mundam appellat, non debent intelligi opera nostra, id est, sacrificia impropriè dicta, sed sacrificium à Deo institutum, quod à ipso Deo, non à nobis vim suam habet.

Respondet Kemnitius, opera nostra, esse quidem immunda, vt pannum menstruatæ, tamẽ in Scripturis aliquando vocari munda, & Deo accepta, 1.Petri 2. *Offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per* IESVM CHRISTVM, & fideles dicuntur eleuare puras manus, 1.Timot.2. & omnia dicuntur munda mundis, Tit.1.

SED quererem libenter à Kemnitio, quomodo in Scripturis dicantur munda, & acceptabilia ista opera. Nam vel sunt verè, ac propriè munda; & tunc ruit eorum opinio de operum nostrorum bonitate: vel non sunt verè & propriè munda, sed dicuntur talia, vel ob imputationem Dei, vel quacunque alia de caussa, & tunc si Malachias loquitur de sacrificio spirituali, oportebit illa verba: *Offertur nomini meo oblatio munda*, sic exponere; Offertur nomini meo oblatio verè immunda, sed

sed quam ego mundam esse reputo. Quæ expositio absurdissima est: nam sententia Malachiæ indicat oblationem istam Deo placere, quia est munda: non autem esse mundam, quia Deus eam reputet talem.

SECVNDO, Propheta opponit sacrificium ita mundum ex se, & generaliter, vt non possit malitia ministrorum fieri immundum, ei sacrificio, quod facilè pollui potest, & quod non est semper mundum. Id patet, nam de sacrificio Iudaico dicit: *Offertis panem pollutum.* Et: *Si offeratis cæcum, & claudum, nonne malum est? &c.* vbi ostendit sacrificia illa potuisse pollui. Neque credibile est, ita generaliter fuisse reiecta ratione pollutionis tantùm ex parte offerentium, quia eadem ratione & nostrum reiici posset. Et præterea multi Hebræorum bene offerebant: quare si ista esset caussa reiectionis, reiecisset Deus in particulari ista, vel illa, non ita in genere omnia. Itaque reiecta sunt generaliter omnia, quia caussa erat generalis, cùm omnia pollutioni obnoxia essent.

Quod verò illis opponat sacrificium mundum generaliter, & non obnoxium pollutioni, patet, quia dicit: *In omni loco offertur oblatio munda.* Nam si esset mundum ratione offerentium, non in omni loco offerri mundum diceretur, cùm in plurimis locis mali ministri, quod est in se, sacrificium polluant: sed dicitur in omni loco offerri mundum, quia tale est in se, nec potest reuera pollui ex malitia ministrorum. Et præterea, si caussa repudiationis illorum sacrificiorum est, obnoxia fuisse pollutioni, certè opponi debet illis oblatio non obnoxia pollutioni. At sacrificia spiritualia, cùm ab opere nostro pẽdeant, obnoxia sunt pollutioni, & reipsa sæpe polluuntur, non minus nunc à Christianis, quam olim polluerentur à Iudaeis; ergo loquitur Propheta de sacrificio Eucharistiæ, quod vnum, & solum est verè mundum, & quod nullius ministri malitia pollui potest, cùm præcipuus Sacerdos sit Christus, & ipse idem sit sacrificium.

TERTIVM argumentum sumitur ex illis verbis: *Non accipiam munus de manibus vestris, etc.* Hinc enim colligitur: oblationem Ecclesiæ nõ solùm esse mundam, sed etiam nouam, & quę antea non fuerit: nam oblatio ista munda, succedit oblationibus Iudæorum, quæ occasione pollutionis reprobantur. Non autem succederet, si vnà cum illis in vsu fuisset: debet

igitur

igitur esse noua oblatio. Et præterea distinguitur à Propheta sacrificium Gentilium, à sacrificio Iudæorum; proindè loquitur de sacrificio nouo, & quod Iudæis in vsu non fuerit. Constat autem sacrificia spiritualia precum, psalmorum, & similium rerum, omnia fuisse apud Iudæos; ergo non loquitur de sacrificio spirituali Malachias, sed de sacrificio proprè dicto, quale nullum est in Ecclesia, si Eucharistia non esset sacrificium propriè dictum.

QVARTVM argumentum sumitur ex antithesi contemptus, & gloriæ Dei, quæ describitur hoc loco à Propheta. Dicit enim S. Malachias per Hebræos Sacerdotes contemptum ac despectum fuisse nomen Dei: sed per oblationem Gentilium glorificatum. Hebraici autem Sacerdotes Deum offerebant in publico, & visibili sacrificio: ergo gloria Dei apud Gentes nasci debuit etiam ex publico, & visibili sacrificio. Alioqui maior fuisset contemptus illarus nomini Dei in sacrificiis Hebræorum, quàm gloria in sacrificio Gentium: illic enim fuisset contemptus interior, & exterior, & priuatus, & publicus; hæc autem gloria esset solùm priuata, & magna ex parte interior.

QVINTVM argumentum sumitur ex antithesi Sacerdotum. Opponit enim Malachias non omni populo, sed Sacerdotibus tantùm veteris legis, non omnes Christianos, sed certos homines, qui propriè Sacerdotibus illis succedunt: ergo non loquitur de sacrificio spirituali, quod ab omnibus Christianis offerri solet, sed de sacrificio propriè dicto, quod à solis veris Sacerdotibus offerri potest. Et quidem quod loquatur de Sacerdotibus tantùm, non de omni populo, patet ex illis verbis: *Ad vos ô Sacerdotes, qui despicitis nomen meum, &c.* quod autem illis opponat solos Sacerdotes, non autem omnem populum; patet ex eodem Propheta. Nam postquam dixerat cap. 1. *Offertur nomini meo oblatio munda, &c.* exponit cap. 3. à quibus offerenda sit ista munda oblatio: *Purgabit, inquit, filios Leui, & colabit eos, quasi aurum, & quasi argentum, & erunt offerentes Domino sacrificium in iustitia, &c.* vbi per filios Leui non possunt intelligi Leuitæ Testamenti veteris, quia loquitur Propheta apertissimè de sacrificio Ecclesiæ Christianæ: & Sacerdotes Leuiticos iam reprobauerat. Et denique initio capitis legimus: *Ecce ego mitto Angelum meum.* Quæ verba exponit ipse Dominus de Ioanne Baptista Matth.

Matth.11. & inde cogimur totum hunc locum intelligere de aduentu Domini, & tempore Testamenti noui. Nec possunt intelligi per filios Leui omnes Christiani, quia filij Leui vna tantùm pars erat in populo Dei, non totus populus; quare respondet eis pars quædam populi Christiani, non totus populus. Et confirmatur ex cap. 66. Isaiæ, vbi, vt paulò antè ostendimus, distinguuntur Sacerdotes à populo Christiano, cùm dicitur: *Assumam ex eis Sacerdotes.* Non igitur omnes Christiani sunt propriè Sacerdotes, sed certi quidam ex eis assumpti, ac proinde sacrificium propriè dictum esse debet, quod ab illis tantùm & non ab omnibus offeratur.

Denique accedat consensus veterum Patrum, qui locum hunc Malachiæ de sacrificio Eucharistiæ semper intellexerunt, non de operibus bonis, quæ ab omnibus fieri possunt. IVSTINVS Martyr in Dialogo cum Triphone, disertis verbis (Kemnitio etiam teste) hunc locum exponit de sacrificio Eucharistię, quod in specie panis, & vini totò orbe terrarùm Deo offertur: *De nostris,* inquit, *Gentium, quæ in omni loco offeruntur sacrificiis, hoc est, pane Eucharistiæ, & poculo similiter Eucharistiæ, iam tum loquutus Malachias, prædixit nos quidem glorificare nomen eius, vos autem prophanare.*

Kemnitius nititur hunc locum deprauare, ex eo quod Iustinus ibidem addit, Eucharistiam fieri in memoriam passionis Christi, & in gratiarum actionem Deo, qui mundum pro nobis cõdidit, & nos à peccatis liberauit. Hinc enim ipse colligit, sacrificium, de quo Malachias secundum Iustinum loquitur, esse sacrificium spirituale, id est, memoriam passionis Domini, & gratiarum actionem Deo pro beneficio creationis, & redemptionis.

SED frustra laborat. Nam Iustinus illis verbis explicat caussam finalem sacrificij à Malachia prædicti, non ipsum sacrificium. Sacrificium enim esse dicit oblationem Eucharistiæ ex pane, & vino confectæ; caussam autem sacrificij esse dicit memoriam passionis Domini, & actionem gratiarum. Et sanè si liceret hoc modo cauillari, probare possemus, nulla vnquam fuisse, ne apud Iudæos quidem, sacrificia propriè dicta: omnia enim fiebant in repræsentationem passionis Domini, & gratiarum actionem, aut similem aliquam caussam.

IRENAEVS lib.4. cap.32. *Eum,* inquit, *qui est ex creatura panem accepit, & gratias egit, dicens; Hoc est corpus meum, &*

calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti, nouam docuit oblationem. Quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, offert Deo in vniuerso mũdo ei, qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum. de quo & in duodecim Prophetis Malachias sic præsignificauit, Non est mihi voluntas in vobis, &c. Similia habet cap.33.& 34.

Hunc etiam locum Kemnitius ad suam sententiam detorquere conatus est, sed vsque adeò debiliter, vt vix vlla responsione sit opus. Dicit enim Irenæum loqui de oblatione eleemosynarum, quæ inter actionem Cœnæ Domini fieri solebat: atque has eleemosynas sacrificium appellasse, quod Deo offerri dici possit, id quod propter Deum pauperibus offertur, iuxta illud: *Qui miseretur pauperis, fœneratur Deo.* Et illud: *Esuriui, & dedistis mihi manducare*, quæ duo loca Irenæus allegat cap.34.

SED non aduertit Kemnitius Irenæum à simili ducere argumentum. Nam cùm vellet ostendere, sacrificium Deo exhiberi, non quod ipse indigeat, sed quia nobis vtile est gratitudinem erga illum ostendere: adfert in exemplum eleemosynam, quæ Deo fieri dicitur, cùm tamen non sit vtilis Deo, sed nobis. Quod autem Irenæus intelligat Malachiam de sacrificio propriè dicto, non de eleemosynis, patet ex illis verbis, quæ habentur in fine capitis 32. *Manifestè*, inquit, *significans Malachias per hæc, quoniam prior quidem populus cessabit offerre Deo; omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in Gentibus.* Et ex illis quæ habentur cap.34. *Et genus oblationum reprobatum est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hic, sacrificia populo, sacrificia & in Ecclesia.* Vbi Irenæus dicit, sacrificium nostrum succedere illi, quod cessauit apud Hebræos: & Deum non reprobasse sacrificia absolutè, sed genus quoddam sacrificiorum, nimirum Iudaicorum. Porrò apud Iudæos non cessarunt eleemosynæ, & orationes, & alia impropriè dicta sacrificia: sed cessarunt veræ, ac propriè dictæ immolationes, quæ non nisi in Hierusalem fieri poterant; ergo loquitur Irenæus de sacrificio propriè dicto, & tale vult esse sacrificium Eucharistiæ. Denique illa verba cap.32. *Noui Testamenti nouam docuit oblationem*, nónne clarissimè, quod volumus, ostendunt? non enim eleemosyna est noua oblatio, nec pro-

pria

pria Testamenti noui, cùm etiam apud Iudæos sit, & fuerit in vsu.

TERTVLLIANVS lib. 3. contra Marcionem, declarans sacrificium à Malachia prædictum: *In omni loco*, inquit, *offertur sacrificium nomini meo, & sacrificium purum, gloriæ scilicet relatio, & benedictio, & laus, & hymni, quæ omnia cum in te quoq; deprehendantur, & signaculum frontium, & Ecclesiarum Sacramenta, & mundicies sacrificiorum, &c.*

Hunc locum ad se rapit Kemnitius, ob illas voces: *Gloriæ relatio, laus, & hymni.* SED Tertullianus describit breuiter, & more suo, paulò obscuriùs, totum ritum sacrificij Missæ: siquidem in eo sacrificio, & ante, & post consecrationem, & oblationem sacrificij, laudatur Deus, & oratur, & hymni canuntur, vt notum est. Vocat autem Tertullianus benedictionem, ipsam consecrationē Eucharistiæ; vnde mox subiungit: *Ecclesiarum Sacramenta, & mundiciem sacrificiorum.* Denique alludit Tertullianus ad ipsam primam huius sacrificij oblationem. Dominus enim in vltima cœna primò gratias egit, deinde benedixit, & tandem hymnum cecinit: nam hymno dicto exiit in montem oliuarum, vt in Euangelio legimus. Quæ omnia totidem ferè verbis Tertullianus expressit, cùm ait: *Gloriæ relatio, benedictio, laus, & hymni.*

Profert Kemnitius duo alia loca ex Tertulliano. VNVM ex libro contra Iudæos, vbi dicit de sacrificiis spiritualibus loquutum esse Malachiam, non de terrenis. ALTERVM ex li. 4. contra Marcionem, vbi legimus simplicem orationē de conscientia pura esse sacrificium, de quo loquitur Malachias.

SED facile est respondere. Tertullianus enim non vocat Eucharistiam sacrificium spirituale, quia non sit verè, ac propriè dictum sacrificium: sed tum quia à Spiritu sancto est, non ab humano, & carnali sensu excogitatum; tum etiam quia nō constat victima terrena, sed cœlesti, nec carnali modo per gladium & ignē, & sanguinis effusionem, sed modo spirituali per verborum benedictionem, & consecrationem sacrificatur. Neq; id durum vlli videbitur, qui cogitet ab eodē Tertulliano in eodem loco, sacrificium Abelis vocari spirituale respectu sacrificij Cain, quia nimirum Abel Spiritu sancto duce sacrificauerit, Cain autem non tàm spiritum, quàm sensum carnis suæ in sua oblatione ducem habuerit. Quod si sacrificium Abel, licet spirituale dicatur, non desinit esse verū, immò etiam

cruentum sacrificium; quantò magis Eucharistia potest spirituale sacrificium appellari, & tamen veri sacrificij nomen, & rationem retinere? Adde, quòd ibidem Tertullianus dicit, sacrificium Abel fuisse figuram Eucharistiæ: ex quo sequitur sic ab eo appellari Eucharistiam sacrificium spirituale, quemodo sacrificium Abel.

In Altero loco Tertullianus non exponit testimonium Malachiæ per orationem, vbi nominat sacrificium, sed vbi nominat incensum. Nam in Hebræa, & Græca editione fecimus: *Incēsum offertur nomini meo, & sacrificium mundum.* Vbi vocem illam *incensum* Tertullianus interpretatur orationem, quod etiā ante eum fecit Irenæus loco citato, & post eum Hieronymus in commentar. Malachiæ; sed posteriorem vocem, sacrificium, communiter exponunt de Eucharistia.

Cyprianus lib. 1. contra Iudæos, cap. 16. ponit in titulo capitis, quod sacrificium vetus euacuetur, & nouum celebretur: ac deinde citat hunc locum Malachię. Non est autem nouum sacrificium, nisi sacrificium Eucharistiæ: illa enim spiritualia, quæ hæretici commemorant, semper fuerunt.

Eusebius Cęsariensis lib. 1. demonstrat. Euangel. cap. 1. citato loco Malachiæ, sic ait: *Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificium laudis, sacrificamus Deo plenum, & odorem adferens, & sacrosanctum sacrificium, sacrificamus nouo more, secundum nouum Testamentum, hostiam mundam.* His verbis apertissimè describitur sacrificium Eucharistiæ; hoc enim solum est proprium Testamenti noui, & nouo more offertur, & est Deo plenum, & sacrosanctum: orationum, & eleemosynarum sacrificia, nec sunt propria Testamenti noui, nec nouo more offeruntur, nec sunt Deo plena, &c.

Kemnitius citat ex eodem Eusebio lib. 1. demonstr. Euangel. cap. 6. aliud testimonium. Scribit enim Eusebius Malachię sacrificium significare, quòd Gentes in toto mundo orationis incensum, & sacrificium mundum, non per cruorem, sed per pias actiones essent oblaturæ.

At non videtur intellexisse Eusebium Kemnitius; illa enim verba Græca Eusebij: τὸ δὶ εὐχῶν θυμίαμα, non significant orationis incensum, quasi ipsa oratio sit incensum, sed sacrificium, de quo loquitur Malachias, sed incensum, seu sacrificium quod per orationem, id est, per verba consecrationis

nis perficitur. Solent enim Patres consecrationis verba, orationes, seu mysticas preces appellare. Deinde etiamsi per incensum intelligere deberemus orationem: tamen sequentia verba ad Eucharistiam pertinent; ipsa enim est sacrificium mundum, quod non per cruorem, sed per pias, & religiosas actiones, id est, per mysticas consecrationes offertur. Itaque Eusebius in vtroque loco per sacrificium à Malachia prædictum intelligit Eucharistiam.

Ioannes CHRYSOSTOMVS in comment. Psal. 95. postea quam verba Malachiæ citauerat, subiungit: *Vide quàm luculenter, atq; dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Thymiama autem purum vocat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur.* Ex quo loco exponi potest alius eiusdem Chrysostomi ex homil. 2. contra Iudæos, quem citat Kemnitius, vbi verba Malachiæ intelligit de cultu spirituali, qui carnali cultui Iudæorum successit. Vocat enim cultum spiritualem sacrificium Eucharistiæ, quia, vt suprà diximus, non carnali modo per gladium, & sanguinis effusionem, sed per Spiritum sanctum, & per verba consecrationis efficitur. Vnde ibidem Chrysostomus scribit, nostrum vocari sacrificium mundum, quia adeò excellenter est mundum, vt comparatione eius omnia alia videantur immunda. Quod encomium certè non quadrat in opera nostra, quæ sunt sacrificia impropriè dicta, sed in Eucharistiam optimè conuenit.

HIERONYMVS in comment. Malachiæ, licet per incensum intelligat orationem (quem locum frustrà vrget Kemnitius) tamẽ per sacrificium intelligit Eucharistiæ oblationem; dicit enim offerri Deo hostiã mundam in cæremoniis Christianorum.

AVGVSTINVS lib. 1. contra aduers. legis, & prophet. cap. 20. tractans hunc locum Malachiæ: *Ecclesia*, inquit, *per successiones Apostolorum immolat in corpore Christi sacrificium laudis.* Vbi quòd loquatur de vero sacrificio, quod à solis Sacerdotibus propriè dictis offerri potest, patet ex illis verbis: *Per successiones Apostolorum.* Illi enim soli rectè immolant sacrificium corporis Christi, qui legitimè Apostolis succedunt, qui primi à Christo Sacerdotes instituti fuerunt. Quare friuolum est, quod Kemnitius ad hunc locum respondet, ideò non esse contra se, vel pro nobis, quòd Augustinus non meminerit mimicæ repræsentationis. Nam, vt sæpe diximus, non

de illa repræsentatione, sed de oblatione Eucharistiæ Deo facta controuersia est. Quod etiam Kemnitius addit, ab Augustino per incensum intelligi orationes, iam supra declaratum est.

Idem Augustinus de sacrificio corporis Domini in Eucharistia loquens, lib.18. de ciuit.Dei, cap.35. *Hoc sacrificium, inquit, per Sacerdotes secundum ordinem Melchisedech cùm in omni loco à solis ortu vsq; ad occasum Deo iam videant offerri sacrificium Iudæorum, de quibus dictum est; Non est mihi voluntas in vobis, iam cessare, negare nõ possunt, aut alium Christum exspectant.* Vide eundem lib.19. de ciuitate Dei, cap.23. In oratione contra Iudæos, cap.9. & in Psal.106. in illa verba: *Posuit desertum in stagna aquarum.*

THEODORETVS in commentar. Malachiæ disertis verbis dicit, secundum Malachię prædictionem, nunc immolari agnum immaculatum, loco victimarum irrationalium, quæ erant in lege Iudæorum.

DAMASCENVS lib.4. de fide, cap.14. *Hoc*, inquit, *illud est purum & incruentum sacrificium, quod à solis ortu vsq; ad occasum Dominus oblatum iri per Prophetam prædixit.* Denique Rupertus in comment. apertissimè de sacrificio Eucharistiæ vaticinium exponit.

CAPVT XI.

Idem probatur ex cap.4. Ioannis.

ARGVMENTVM QVINTVM duci potest ex cap.4. Euangelij secundum Ioannem, vbi Dominus ipse vaticinium Malachiæ, de quo satis iam disseruimus, explicare videtur, cùm sic ait: *Venit hora, quando neq; in monte hoc, neq; in Hierosolymis adorabitis Patrem.* Et paulò pòst: *Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate.* Hoc enim loco per adorationem non intelligitur quæuis adoratio, sed solennis, & publica, per sacrificium propriè dictum. Id verò tribus argumẽtis comprobabimus, si primùm breuiter ostenderimus, in Scripturis non esse inusitatum, vt per adorationem intelligatur sacrificium.

Gen.22. Abraham instructus gladio, & igne ad sacrificandum, dixit famulis suis: *Exspectate hic cum asino, ego & puer illuc vsque properantes, post quam adorauerimus, reuertemur ad*

ad vos. Hoc loco *adorare*, sacrificare significat: nam alioqui vbique adorare potuisset, si tantùm per adorationem incuruatio quædam intelligeretur; sed iusserat ei Dns, vt in monte sacrificaret, & eò proficiscebatur, vt diximus, ad sacrificādum gladio, atq; igne instructus. Ioan.12. *Erant quidam Gentiles, qui ascenderant, vt adorarent in die festo*. Actor.8. Eunuchus Æthiops venerat adorare in Hierusalem. In his, & similibus locis (adoratio) sacrificiū significat; ideò enim ex longinquis regionibus homines in Hierusalem veniebant, quia non poterant in alio loco Deo vero sacrificia ritè offerri: adoratio autem simplex, vt etiam preces, vbique fieri poterant.

His ergo præmissis. PRIMVM argumentum, quo probamus illa verba Domini: *Veri adoratores adorabunt in spiritu, & veritate*, intelligenda esse de sacrificio, ducitur à principali scopo totius illius loci. Quæstionem proposuerat Samaritana Domino de schismate Iudæorum, & Samaritanorum: *Domine*, inquit, *video, quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet*. Ista quæstio necessariò de adoratione per sacrificium intelligenda est. Nam (vt ex Iosepho intelligi potest, lib.11. antiquit. cap.8.) schisma Iudæorum, & Samaritanorum exortum est ex eo, quòd Samaritani templū ædificarunt in monte Garizim, & ibi sacrificandum esse contendebant: Iudæi autem contrà docebant, in solo templo Hierosolymitano legitimè sacrificari posse. Hanc igitur quæstionem, quæ tunc multos vexabat, Samaritana Christo vt Prophetæ proposuit.

Præterea ipsa verba Samaritanæ cogunt, vt per adorationem intelligamus sacrificium: nam loquitur de adoratione alligata certo loco, & quæ alibi non ritè fiat: *Vos*, inquit, *dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet*; ac si dixisset; Vos Iudæi reprehenditis nos, quòd extra Hierusalem adoremus iuxta ritum Patrum nostrorum, neque alibi, quàm in Hierusalem licitam esse adorationem asseritis. At certè nunquam fuit apud Iudæos adoratio alligata certo loco, nisi ratione sacrificij: loquitur igitur Samaritana de adoratione per sacrificium. Quod si hoc ita se habet, necesse est, vt etiam Domini responsio de adoratione per sacrificium intelligatur: alioqui Dominus non satisfecisset quæstioni propositæ. Ergo cùm Dominus ait: *Mulier crede mihi, quia veniet hora,*

quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem: sensus erit; Veniet tempus, quando non erit alligata adoratio per sacrificium, neque huic monti, neque Hierosolymis, sed in omni loco offerretur Domino sacrificium. Et hoc est quod prædixit Malachias: *In omni loco offertur nomini meo oblatio munda.*

Verba autem sequentia: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate,* hunc sensum faciunt; Veri adoratores, id est, qui verum Deum legitimè colent, nimirum Christiani, adorabunt Patrem, id est, Deo sacrificabunt: in spiritu & veritate, id est, sacrificio spirituali, & vero, non carnali, & typico, vt Iudæi faciebant. Opponitur enim spiritus carni, & veritas figuræ: erant enim sacrificia Iudaica carnalia, quia in mactatione carnis, & sanguinis effusione consistebant, & simul typi, & vmbræ erant futurorum. At Eucharistia sacrificium est spirituale, quia (vt sæpe diximus) per Spiritum sanctum, & verba consecrationis efficitur, & simul est verum ac impleuit veterum figurarum. Nam etsi est etiam typicum respectu sacrificij crucis, tamen respectu sacrificiorum Iudaicorum, non typicum, sed verum dicendum est. Ita exponunt has partículas: *In spiritu, & veritate,* Chrysostomus, Cyrillus, Eutymius in hunc locum. Possent tamen etiam ita distingui hæc voces, vt Theophylactus, & sanctus Thomas in commentario distinguunt, vt spiritualis cultus, opponatur cultui carnali Iudæorum: verus autem opponatur cultui falso Samaritanorum, qui reuera non legitimè, & per hoc non verè Deum colebant sacrificiis suis.

Secvndvm argumentum ducitur ab illis verbis: *Venit hora, & nunc est.* Hæc enim verba manifestè significant Dominum loqui de adoratione noua, quę antea non erat, & cœpit initium haberet à Christo. At adoratio simplex, & omnia sacrificia impropriè dicta, vt hymni, preces, eleemosynæ, fuerunt in vsu fuerunt, tum in lege, tum etiam ante legem: non ergo Dominus loquitur de adoratione simplici, sed de adoratione per sacrificium, & per sacrificium non impropriè dictum, & commune omni ætati, sed per sacrificium proprè dictum, & proprium Testamento nouo, & Ecclesiæ Christianorum.

Tertivm argumentum sumitur ex eo, quod sine dubio loquitur Dominus de adoratione externa, publica, & solemni, non

ni;non de interna,& priuata. Nam & quæstio Samaritanæ id postulat, & præterea Dominus apertissimè loquitur de adoratione apud Christianos,quæ succedat illi,quæ apud Iudæos non fiebat legitimè,nisi in templo Hierosolymitano;illa autem erat externa, publica, & solennis. Atqui adoratio simplex, & sacrificia impropriè dicta, possunt omnia priuatim fieri, & sæpe sola mente: non ergo loquitur Dominus de ista adoratione, neque de istis sacrificiis, sed de vero, externo, & publico sacrificio Ecclesiæ, quod aut nullum est,aut Eucharistia est.

ADDE, quòd Theodoretus, & Rupertus in commentario Malachiæ hunc locum Ioannis,volunt omninò similem esse vaticinio Malachiæ suprà explicato, quod etiam ante eos asseruit Eusebius lib.1.de demonstrat.Euangel. cap.6. Quare si locus Malachiæ de sacrificio propriè dicto intelligitur, vt satis iam demonstrauimus,certè etiam locus hic Ioannis de sacrificio propriè dicto intelligendus erit.

CAPVT XII.

Probatur sacrificium Missæ ex verbis institutionis.

SEXTVM argumentum principale sumitur ab institutione, & prima celebratione huius mysterij, quæ habetur Matth.26.Marci14.Luc.22. & 1.Corinth.11. Est autē argumentum huiusmodi: Christus in vltima Cœna seipse sub specie panis, & vini Deo Patri obtulit, & idipsum iussit fieri ab Apostolis, & eorum successoribus vsque ad mundi consummationem. Sed hoc est sacrificium verè, ac propriè dictum obtulisse, & offerendum instituisse; ergo celebratio Eucharistiæ est sacrificium propriè dictum. Assumptio argumenti extra controuersiam est: sed propositionem aduersarij pertinacissimè negant. Antequam autem progrediamur ad eam comprobandam, operæ pretium erit, imposturam aduersariorum breuiter refutare.

Ioannes Caluinus in antidoto articulorum Parisiensium, fingit Catholicos ita probare propositionem nostri argumenti: *Christus dixit; Hoc facite. Sed facere, est sacrificare, iuxta illud Virgilij; Cùm faciam vitula: ergo Dominus iussit sacrificare.* Deinde argumento à se conficto, respondet, Do-

minum, cùm ait: *Hoc facite*, non esse loquutum Latinè, vt locum habeat acceptio illa Virgiliana, sed Syriacè, siue Hebraicè, vbi non habet locum illa subtilitas Grammaticalis: proinde argumentum nihil concludere. Martinus etiam Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 746. Catholicos ridet, quòd vtantur illo argumento ex vocabulo faciendi, quòd apud Virgilium accipiatur pro eo, quod est sacrificare.

SED errant in duobus aduersarij. PRIMVM, quòd non bona fide referant argumenta Catholicorum; non enim Catholici tam ineptè argumentãtur. DEINDE, falsum est, quod assumunt, in lingua Syriaca, vel Hebraica, verbum (facere) non posse accipi pro sacrificare: nihil enim sæpius occurrit in Scriptura, quam illud verbum in ea significatione. Leuitic. 15. v. 15. loquens Moyses de duobus turturibus in sacrificium offerendis: *Faciet*, inquit, *vnum pro peccato, & alterum in holocaustum*, vbi etiam in Hebræo est verbum עָשָׂה quod propriè significat facere, וְעַשִּׂיתֶם אַתֶּם הַבּוּחַ 3. Regum 18. v. 23. dicit Helias Prophetis Baal: *Dentur nobis duo boues, & illi eligant sibi bouem vnum, & in frusta cedentes ponant super ligna, ignem autem non supponant, & ego faciam bouem alterum* וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת־הַפָּר הָאֶחָד. Oseæ 2. v. 8. *Ego dedi ei frumentum, vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.* עָשׂוּ לַבָּעַל. Vide similia Leuit. 9. 14. 23. 24. Numer. 6. 8. 14. 28. 3. Reg. 8. Ezech. 46. & alibi.

Sed his omissis, probabimus propositionem nostri argumenti, quod videlicet Dominus in cœna obtulerit Deo, & iusserit offerri corpus suum in specie panis, & vini. Et quidem quod si ipse obtulit, iusserit etiam offerri, certum est ex illis verbis Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; illud enim, *Hoc*, demonstrat, vt suprà ostendimus, id quod Dominus fecit in cœna.

Quod autem Dominus in cœna obtulerit corpus suum Patri in Eucharistia, & non solùm Apostolis manducandum porrexerit, in quo tota est difficultas, vt etiam Kemnitius & alij fatentur, probatur PRIMO ex dictis in 1. 2. & 3. argumento principali. Non enim fuit verè sacerdos secundum ordinem Melchisedech, neque impleuit figuram agni Paschalis.

lis, neque fuit verè sanguis cœnæ, sanguis Testamenti noui, nisi in cœna se obtulerit in sacrificium, vt satis fusè demonstratum est.

Præter illa argumenta, habemus alia tria. PRIMVM Christus dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, Lucæ 22. vel vt habet Paulus 1. Corint. 11. *Quod pro vobis frangitur*. Item: *Hic est calix nouum Testamẽtum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur*, Lucæ 22. & addit Matthæus, cap. 26. *In remissionem peccatorum*. Illa verba temporis præsentis, *datur, frangitur, funditur*, non significant dari, vel effundi Apostolis ad manducandum, & bibendum, sed dari, & effundi Deo in sacrificium: nam non ait Dominus; Vobis datur, frangitur, effunditur, sed pro vobis, Et præterea non dabatur, aut effundebatur cibus ille, & potus tunc nisi Apostolis præsentibus, & tamen Dominus ait etiam: *Pro multis effunditur*, Matth. 26. sensus igitur est; Pro vobis, & pro multis datur, & libatur Deo in sacrificium propitiatorium, in remissionem videlicet peccatorum.

Ad hoc argumentum non potest responderi, nisi id quod respondet Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 716. illa verba: *Traditur, frangitur, effunditur*, referri ad crucem, vt sensus sit; Hoc est corpus meum, quod paulò pòst dabitur ad mortem, & hic est sanguis, qui paulò pòst in cruce fundendus est: quod enim paulò pòst futurum est, non inusitatè dicitur iam fieri. Et probat Kemnitius debere accipi hoc loco præsens pro futuro, his argumentis. PRIMO, quia in Canone Missæ legimus; *Effundetur*. SECVNDO, quia si in ipsa actione Missæ sanguis effunderetur, non esset Missa incruentum sacrificium. TERTIO, Scriptura tradit Christi sanguinem fusum esse in cruce. QVARTO, in Scriptura sæpe accipitur præsens, vel etiam præteritum pro futuro, vt in illis verbis; *Ego pon. animam meam. Puer natus est nobis. Agnus occisus est ab origine mundi*. Addit etiam QVINTO, quod si ista verba: *Quod pro vobis datur*, essent substantialia verba sacrificij Missæ, magnum scelus impingeretur Canoni Missæ, quod illa verba prætermiserit.

SED ista Kemnitij argumenta parum valent. Ad PRIMVM, non solùm Canon Missæ, sed etiam vulgata editio Scripturæ Lucæ 22. & Cyprianus lib. 2. epist. 3. legunt in futuro: *Effundetur*. Sed istæ lectiones nõ pugnant inter se, immò vna inducit alteram;

alteram; nam ex eo, quod Dominus in præsenti dixit, *funditur*, id est, offertur, ac libatur Deo in repræsentationem effusionis futuræ in cruce, sequitur effusionem in cruce fuisse futuram; & simul etiam sequitur, deinceps vsque ad mundi consummationem fundendum sanguinem Christi, id est, offerendum, & libandum Deo in sacrificio Missæ, quod omnibus veteribus sacrificiis successit. Itaque omnes sunt verę lectiones, siue dicamus, Funditur, id est, nunc in cœna, siue, Funditur, id est, in cruce, siue Fundetur, id est, deinceps in sacrificio per Ecclesiam frequentando. Sed nulla negari debet, & præsertim prima, cùm Euangelistæ, & Paulus scripserint in præsenti; *datur, effunditur*; & non oporteat negare proprium, & simplicem literæ sensum sine vrgentissima ratione.

Ad SECVNDVM, non effunditur in cœna sanguis in propria specie, sed in specie vini: dicitur enim sanguis in cœna fundi, dum in specie liquida in calice collectus offertur Deo, ac deinde in eadem specie funditur in ora sumentium. Sed hæc effusio non facit sacrificium cruentum, cùm sanguis ipsa de corpore non egrediatur.

Ad TERTIVM, Scriptura verissimè tradit Christi sanguinem fusum esse in cruce, sed non negat fusum etiam fuisse in cœna, immò id apertissimè docet: neque ista, vt diximus, inter se pugnant.

Ad QVARTVM, fateor in Scriptura sæpe accipi præsens, aut præteritum pro futuro; sed sæpius præsens pro præsenti, quàm pro futuro accipiendum nemo, credo, inficiabitur. Probandum igitur esset Kemnitio hoc loco, illud: *Datur, & funditur*, accipi pro futuro, non pro præsenti: vt interim omittam, quàm ineptum sit illud exemplum à Kemnitio adductum: *Agnus occisus est ab origine mundi.* Si enim, vt ipse iubet, exponas præteritum pro futuro, hic erit sensus; Agnus occidetur ab origine mundi, qui sensus quam repugnantiam includat, nemo non videt.

Ad QVINTVM illa verba: *Quod pro vobis datur*, non sunt verba substantialia sacrificij: quasi necessariò requiratur eorum pronunciatio, vt sacrificium perficiatur: sunt tamen eiusmodi, vt manifestè indicent sacrificium à Christo in cœna fuisse oblatum.

Non igitur probauit Kemnitius quod volebat: nos verò contrà probamus, illa verba, *datur, & funditur*, debere re-

ferri

ferri ad actionem cœnæ, & in præsenti accipienda esse. PRIMO, quia id requirit propria, & simplex eius loci sententia.

SECVNDO, quia Paulus 1. Corinth. 11. dixit: *Quod pro vobis frangitur*, frangi autem non conuenit Christi corpori, nisi in specie panis. Quare S. Ioannes Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinthios, scribit Christum in Sacramento pati fractionem, quam in cruce pati noluit. Et quamuis vtcunque possit fractio etiam ad passionem Christi in propria specie accommodari, propter confractionem cutis, & neruorum, ac venarum, &c. tamen vix dubium esse potest, quin Apostolus respexerit ad species panis, cùm ait, *frangitur*. Scriptura enim propriè vti solet hac voce cùm loquitur de pane, vt: *Frange esurienti panem tuum*. Isaiæ 58. *Panis quem frangimus*. 1. Corinth. 10. *Frangebant circa domos panem*. Actor. 2. Nec tamen possumus de solo pane intelligere illa verba: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur*. non enim panis pro nobis frangitur, sed nobis. Oportet igitur intelligere verba illa de vero corpore, sed sub specie panis, vt sensus sit; Hoc est corpus meum, quod nunc pro vobis in specie panis frangitur, id est, datur, & immolatur Deo.

TERTIO, quia Lucas cap. 22. cùm ait: *Hic est calix nouum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis funditur*; illud, *funditur*, non coniunxit cum voce, *sanguine*, sed cum voce, *calix*, vt ex Græco textu apparet, vbi habetur τοῦτο ἐστὶν τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου τῷ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. At certè si Lucas dicere voluisset, sanguinem fundendum in cruce tantummodò, dixisset; Hic est calix nouum Testamẽtum in sanguine meo, qui, nimirum sanguis, funditur: nunc autem dixit; Hic est calix, qui funditur. Itaque indicauit sanguinem fundi, vt erat in calice, & proinde fundi in cœna.

SECVNDVM argumentum principale ad probandã propositionem supradictam, quod Christus in cœna se obtulerit in sacrificium, sumitur ex vera præsentia corporis, & sanguinis Christi in cœna, quam Lutherani concedunt, & Caluinistæ concederent, nisi cum apertissimis Scripturæ verbis pugnare vellent. Nam Christi corpus, & sanguis in cœna sumuntur, vt caro, & sanguis victimæ pro nobis oblatæ; ergo necessariò in ipsa cœna prius immolantur, & offeruntur Deo, quàm à nobis sumantur.

Sum-

Sumi autem Christi corpus, & sanguinem, vt participationem victimæ, Lutherani non negant: & si negarent, facillimè probaretur. Nã IN PRIMIS ideò in cœna seorsim consecratur corpus, & seorsim sanguis, vt intelligamus, præsentiam corporis & sanguinis in cœna esse ad modum occisi, & mortui corporis. DEINDE corpus, & sanguis sunt in cœna, vt cibus, & potus. At caro, & sanguis, non sunt apta ad cibum, nisi prius animal moriatur: Christus autem non moritur, nisi per immolationem. Et hoc est argumentum Gregorij Nyssæni in prima oratione de Resurrectione, vbi colligit in cœna Christum immolari, quia non possemus aliter carne eius vesci. Hinc etiam Augustinus lib. 9. confess. cap. 13. dicit matrem suam omnibus diebus seruisse altari, vnde sciret dispensari victimam sanctam.

Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 772. & 773. egregiè se ad hoc argumentum respondisse putat. Dicit enim non sufficere præsentiam veram, & realem corporis Christi ad sacrificium: nam etiam in vtero matris, & postea in præsepi, fuit vera, & realis præsentia corporis Christi, vbi tamen nullum fuit sacrificium. Itaque vult quatuor conditiones requiri ad verum sacrificium. PRIMO, substantiam rei, quæ immolatur. SECVNDO, certam offerendi actionem à Deo præscriptam. TERTIO, certam personam à Deo deputatam ad offerendum. QVARTO, vt fiat ea intentione, & ad eum finem, qui in verbo Dei præscriptus est. Ex his autem conditionibus primam duntaxat haberi dicit in celebratione cœnæ, reliquas omnino deesse.

RESPONDEO primùm, quòd Christi corpus in vtero matris, vel in præsepi verè, ac realiter fuerit præsens, & tamen non fuerit sacrificium, ad rem nihil facit. Nam non erat in vtero, vel in præsepi, vt victima, sed vt viuens infantulus: in cœna autem esse, vt victimam, ipsi fatentur. Sic enim scribit ipse Kemnitius, vt alios interim omittam, pag. 717. *Ibi (in cœna) offertur, et sumitur victima, quæ pro peccatis nostris semel in cruce oblata est.* Hæc ille. Sic igitur nos argumentum instruimus: Christi corpus, vt in cœna reipsa adest, victima quædam est; ergo aliqua præcedente immolatione victima factum est. Quæro, quæ fuerit illa immolatio? dices; Immolatio crucis. At cùm primùm Apostoli participarũt istam victimam, nondum Christus in cruce fuerat immolatus. Præterea nequ-

nus-

nunc victima, quæ est in altari, potest dici facta per immolationem crucis: nam illa immolatio semel tantùm facta est, & victima per eam facta, paulò pòst desiit esse victima. Christi enim corpus post resurrectionem dum apparebat discipulis, & dum in cœlum ascendebat, victima dici non poterat; & multò minus nunc, vt in cœlis viuit ac regnat, victima dici potest. Cùm igitur victima per immolationem crucis facta, desierit esse victima; si iterum Christi corpus incipit esse victima, debet alia immolatione id fieri. Sed immolatio crucis nõ potest repeti; alia igitur noua requiritur immolatio. Quare aut immolatio, quæ victimam ponit in altari, seu in sacra cœna, est ipsa actio, celebratioq; mysterij Eucharistiæ: aut nõ est in sacra cœna vlla victima.

Quod verò attinet ad illas tres conditiones sacrificij, quas in Eucharistia desiderari Kemnitius putat, nos facilè possumus eas demonstrare. Nam inprimis certæ personæ deputatæ ad sacrificium, sunt Apostoli, & qui eis succedunt; illis enim solis Dominus dixit: *Hoc facite*. Intentio, & finis in verbo Dei præscriptus, habetur ibidem in illis verbis: *In meam commemorationem*. Nam vt finis erat sacrificiorum præcedentium Christum, repræsentare sacrificium crucis, vt futurum: sic finis est sacrificij Eucharistiæ, commemorare, & repræsentare sacrificium crucis, vt præteritum. Et sicut vetera illa sacrificia non amittebant suam, & veram, & propriam sacrificij rationem ex eo, quod essent repræsentatiua; ita etiam sacrificium Eucharistiæ, non amittit suam, & veram, ac propriam sacrificij rationem, quia simul est alterius sacrificij commemoratiuum.

Restat vna conditio demonstranda, nimirum actio offerendi, quam quidem certò scimus adesse, etiamsi fortè eam non facilè possemus distinguere, & separare ab aliis actionibus, quæ simul fiunt. Nam ex prima conditione, quam Kemnitius admittit, necessariò infertur secunda, quam ipse negat. Vbi enim est victima, ibi necessariò præcedere debet immolatio, & proinde oblatio, cùm victima non fiat, nisi per immolationem; sed satis manifesta est actio immolationis, & oblationis in Eucharistia, nimirum ipsa consecratio. Neque enim petere debent aduersarij, vt ostendamus vbi Dominus dixerit, Ego offero, vel sacrifico: aut vbi iusserit, Offerte, vel sacrificate: sed satis est, si actio ipsa offerendi, & immolandi osten-

ostendatur. Nam in Testamento veteri nusquam legimus dixisse sacerdotes; Ego offero, vel sacrifico: sed hoc ipso, quod ad Dei honorem, & ad significandam Christi mortem, animalia cæsa super altare ponebant, offerre Deo, & sacrificare censebantur. Quemadmodum etiam Dominus in cruce non legitur dixisse; Ego me offero, & sacrifico: & tamen quis dubitet spontaneam illam ascēsionem crucis, veram oblationem fuisse? Ad eundem igitur modum illa actio, qua Christi corpus ad Dei honorem super mensam ponitur, vt consumatur, idque fit ad repræsentandam eiusdem Christi passionem, oblatio, & immolatio dicenda est. Illa autem actio consecratio est: nam per consecrationem fit, vt Christi corpus verè, & visibiliter adsit super mensam, & adsit aptè ad repræsentandam passionem, & mortem eiusdem.

TERTIVM argumentum principale ad eandem probandam propositionem, sumitur ex Patribus, qui apertè dicunt, Christum in cœna seipsum Deo Patri sub specie panis, & vini obtulisse.

IRENAEVS li. 4. cap. 32. *Noui Testamenti nouam docuit oblationem.* CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. *Quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster Iesus Christus? qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, panem scilicet, & vinum, hoc est, suum corpus, & sanguinem.* AMBROSIVS in Psalm. 38. in illa verba: *In imagine pertransit homo: Vidimus*, inquit, *Principem sacerdotum ad nos venientem; vidimus, & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum. Sequamur, vt possumus, Sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium. Nam etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur: immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius verba sanctificat sacrificium quod offertur.* Gregorius NYSSENVS oratione 1. de Resurrectione: *Pro ineffabili, arcanoque, qui ab hominibus cerni nequit, sacrificij modo, sua dispositione præoccupat impetum violentum, ac sese oblationem, ac victimam offert pro nobis sacerdos simul, & agnus Dei. Quando hoc accidit? cùm suum corpus ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus præbuit.* Ioānes CHRYSOSTOMVS homil. 24. in priorem ad Corinthios: *Pro brutorum, inquit, cade seipsum offerendum præcepit.* Et homilia 2. in posteriorem

rem ad Timotheum, prope finem: *Sacra ipsa oblatio, siue illã Petrus, siue Paulus, siue alius cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quã dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modò quoq; conficiunt: nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? quia nõ hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sacrauerat.* AVGVSTINVS in Psalm.33.concione 2. *Ipse de corpore, & sanguine suo, sacrificium instituit secũdum ordinem Melchisedech.* Vide etiam librum 3.de Baptismo cõtra Donatistas, cap.19. lib. 20. contra Faustum, cap.21.epist.5. ad Marcellinum, lib.17.de ciuit.Dei, cap.20.& lib.83.quæst.61. LEO serm.7.de passione Domini: *Vt Ꝑmbræ cederent corpori, &c.* ISICHIVS lib.2.in Leuitic.cap.8. *Prius figuratam ouem cum Apostolis cœnans Dominus, postea suum obtulit sacrificiũ.* RVPERTVS lib.2.in Exodum, cap.6. *In angustia passionis agonizans, prius propriis manibus Deo Patri semetipsum immolauit, accipiens panem, &c.*

CAPVT XIII.

Probatur sacrificium Missæ ex cap.13. Actorum.

SEPTIMVM argumentum sumitur ex illis verbis, quæ S.Lucas in Actis ponit, vbi refert ordinationem Pauli, & Barnabæ: *Ministrantibus*, inquit, *illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus; Segregate mihi Saulum, & Barnabam, in opus, ad quod assumpsi eos*, Actor.13. Ministerium enim illud Domino exhibitum, non videtur aliud esse potuisse, quàm sacrificium, & sacrificium Missæ: aut enim hoc sacrificium est in Ecclesia, aut nullum.

Significari autem illa voce: *Ministrantibus*, sacrificiũ, probatur PRIMO ex voce Græca λειτουργούντων. Nam inprimis etiã aduersarij confitentur, & potissimùm Apologia Confessionis Augustanæ in artic.de Missa, vocem illam λειτουργέω, non significare quodcunq; ministerium, sed publicum. Itaq; hoc loco non significat aliquid priuatum, & internũ, sed publicum, & proinde externum. Neq; significare potest ministerium verbi, aut Sacramentorum: quia ista publica quidem sunt, sed non exhibentur Deo. Non enim concionamur Deo, neque Sacramenta Domino dispensamus, sed populo. Hic autem dicitur: *Ministrantibus illis Domino.*

DICES; Qui concionantur, aut Sacramenta populo præbent, Domino ministrare dici possunt, quia ad eius honorem id faciunt. AT si ista esset caussa, cur Lucas scripserit: *Ministrantibus Domino*, non addidisset, *& ieiunantibus*; nam etiam ieiunare, est eo modo Domino ministrare. Qui enim bonè ieiunant, ad honorem Dei ieiunant; iuxta illud Rom. 14. *Qui manducat, Domino manducat, & qui non manducat, Domino non manducat.*

PRAETEREA verbum illud λειτουργέω, licet possit accommodari ad sacra, & prophana ministeria, tamen cùm accommodatur ad sacra, & absolutè ponitur in Scripturis, ibique accipitur pro ministerio sacrificij, vt patet ex cap. 1. Lucæ, & epistola ad Hebræos, cap. 2. 8. 9. & 10. Quare hoc loco Erasmus, qui apud aduersarios in precio esse solet, vertere ausus est: *Sacrificantibus illis Domino*; & hinc etiam factum est, vt Græci Missæ celebrationem λειτουργείαν appellent.

CAPVT XIV.

Probatur sacrificium Missæ ex cap. 10. prioris ad Corinthios.

ARGVMENTVM POSTREMVM ex his quæ petitur à Scripturis, est apud Apostolum 1. Corinth. 10. *Fugite*, inquit, *ab idolorum cultura. Vt prudentibus loquor; vos ipsi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui benedicimus, nónne cõmunicatio sanguinis Domini est? & panis quẽ frangimus, nónne participatio corporis Domini est? quoniam vnus panis, et vnum corpus multi sumus qui de vno pane participamus. Videte Israël secundum carnem: numquid qui edunt hostias, participes sunt altaris? quid ergo? dico quod idolis immolatũ sit aliquid, aut quod idolum sit aliquid? Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & nõ Deo: nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: nõ potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.* Hæc ille.

Ex his verbis tria argumenta colliguntur. VNVM ex comparatione mensæ Domini, cum mensa Gentilium, & Iudæorum. Apertissimè enim comparat Apostolus mensam Domini, vnde sumimus Eucharistiam, cum altari Gentilium, vbi immola-

immolabatur idolis, & cum altari Hebræorum, vbi immolabantur sacrificia carnalia Deo vero. Inde autem sequitur mēsam Domini esse etiam quoddam altare, & proinde Eucharistiam esse sacrificium: nunquam enim altare propriè dictum erigitur, nisi ad sacrificia propriè dicta. Existimant quidem aliqui, vt Haymo, & alij nonnulli graues auctores non improbabiliter mensam Domini expressè vocari altare, Hebr. 13. in illis verbis: *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt:* tamen quia non desunt ex Catholicis, qui eo loco per altare intelligant crucem, aut ipsum Christum; non vrgeo eum locum.

ALTERVM argumentum sumitur ex comparatione Eucharistiæ cum sacrificiis Gentilium, & Hebræorum. Apostolus enim apertissimè dicit, ita nos fideles sumere de mēsa Domini corpus, & sanguinem Domini, vt sumunt Iudæi hostias, & Gentiles idolothyta ex suis altaribus, seu mēsis. Quæ comparatio inepta sit necesse est, & perperam ab Apostolo adducta, si Eucharistia non est sacrificium Deo immolatum, sicut cibi illi Iudæorum, & Gentilium sunt sacrificia Deo, vel idolis immolata.

TERTIVM argumentum sumitur ex comparatione societatis, quam habemus cum Deo per manducationem Eucharistiæ, cum societate quam habebant Gentiles cum idolis per manducationem idolothytorum. Paulus enim docet eos, qui manducant idolothyta ita coniungi cum idolis, vt censeantur veri idololatræ, ideò namque initio dixit: *Fugite ab idolorum cultura.* Vtitur igitur hoc argumento; Qui manducat idolothyta, fit particeps altaris idolorum; ergo consentit in sacrificium idolorum, immò fit socius immolantium idolis. Ergo est idololatra; sacrificium enim est proprius actus latriæ. Quare si apta est Pauli comparatio, oportebit etiam circa Eucharistiam ita argumentari; Qui manducat Eucharistiam, fit particeps altaris Domini, ergo consentit in oblationem Eucharistiæ Deo factā, immò fit socius eam offerentium; ergo Deum hac oblatione cultu latriæ honorat.

Ad hæc argumenta respondet Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 767. Ac PRIMVM more suo impudenter admodum, & scurriliter in re tam sacra se gerit: *Ex Ethnicorū,* inquit, *sacrificiis, quæ dæmoniis offeruntur, deploratæ Missæ suæ subsidium*

accersere non verentur: non dissimili ratione, sicut ille apud Virgilium, inquit:

Vos mihi Manes
Este boni, quoniam Superis auersa voluntas.

Hæc ille: nec animaduertit impius hæreticus, se hoc modo Apostolũ ipsum irridere; illiq; insultare. Si enim nos à Diis Manibus censemur subsidium petere, quia probamus sacrificium Missæ ex comparatione Eucharistiæ ad sacrificia Gentilium: multò magis Paulus censebitur à Diis Manibus auxilium petiisse, qui probauit non esse manducanda idolothyta ex eadem comparatione Eucharistiæ ad sacrificia idolorum. Sed hæc cessant impiæ nugæ, vel blasphemiæ potius: non enim à Diis Manibus, sed à verbis diuinæ Scripturæ, & à comparatione ex eadem Scriptura posita, subsidium flagitamus.

DEINDE Kemnitius seriò respondet, ac duo dicit. Primum mensam Gentilium, cum qua Apostolus comparat mensam Domini, non esse altare idolorum, sed mensam communem, in qua conuiuari solebant. Id probat, quia non erat consuetudo Gentilium, vt ad aras discumberent, sed vt de reliquiis immolatorum domi suæ conuiuium instruerent, & ad illum amicos suos inuitarent. Loquitur autem B. Paulus de mensa, in qua comedebantur idolothyta; ergo non loquitur de aliari, sed de communi mensa. Præterea non erat quæstio B. Paulli, an liceret Christianis apud aras Gentilium interesse piaculorum sacrificiis, & sacrificare dæmoniis; id enim Christianis notissimum erat: sed an liceret ire ad conuiuia Gentilium, vbi edenda apponebantur idolothyta.

Hæc PRIMA solutio Kemnitij parum valet. Nam IN PRIMIS falsum est non consueuisse Gentiles ad aras idolorum discumbere. Quid enim, quæso, est, quod ait Apostolus 1. Corinth. 8. *Si quis viderit eum, qui habet scientiam, recumbentem in idolio?* quid enim est idolium nisi locus vbi est idolum? Neq; obstat quod idem Paulus dicit 1. Corint. 10. *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne quod vobis apponitur manducate: si quis dixerit; Hoc immolatum est, nolite manducare, &c.* Nam vtrumque est verum, solebant quippe Gentiles, & ad aras idolorum discumbere, & etiam de reliquiis immolatorum domi suæ cõuiuium instruere. Quare malè proponit Kemnitius quæstionem Apostoli. Nam etsi non erat quæstio, an liceret idolis sacrificare; tamen nec erat quæstio, an liceret

an liceret in conuiuiis Gentilium interesse; sed an liceret vesci idolothytis, & præsertim in idolio: & Paulus negat licere, quia hoc est socium fieri dæmoniorum, & interpretatiuè sacrificare dæmonibus.

DEINDE etiamsi non consueuissent Gentiles ad aras idolorum discumbere, vt falsò dicit Kemnitius, tamen mēsa dæmoniorum, cui comparatur mensa Domini, adhuc altare ipsum, non mensam communem significaret. Apostolus em̄ vbi mensam dæmoniorum nominat, non loquitur de mensa, vbi comedebatur, sed de mensa, vbi immolabatur, & vnde cibi immolati ad mensam communem deferebantur, vt manifestè patet ex collatione cum altari Iudęorum: *Videte*, inquit, *Israël secundum carnem; nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris?*

DEINDE idem colligitur ex eo, quod Apostolus vocat mēsam Gentilium mēsam dæmoniorum: vocat enim eam mensam dæmoniorum, quia sacra erat dæmoniis. Non enim vocaret mensam dæmoniorum, mensam communem Gentilium, ad quam permittebat etiam fidelibus accedere. PRAETEREA non compararet mensæ Dñi si loqueretur de mensa communi & prophana, nisi velit Kemnitius mensam Domini esse mensam communem, & prophanam.

ADHAEC Apostolus cùm dehortatur à mensa dæmoniorum, dicit caussam esse, vt fugiant cultum idolorum: ergo loquitur de mensa, in qua immolabatur idolis, ex qua qui sumebant cibum, censebantur idololatræ.

DENIQVE idem Paulus in eodē capite dicit, licitū esse ire ad mensas Gentilium, & ibi manducare idolothyta, si quis ignoret cibos illos esse immolatitios; & simul dicit: *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorū*: ergo nisi secum ipse pugnet Apostolus, non potest per mensam dęmoniorū intelligere mensam Gentilium, vbi solùm materialiter comeduntur idolothyta. Quod autem Kemnitius dicit, Apostolum scribere, liberum quidem esse, tamen non conuenire, vt fideles simul mensæ Dñi, & mensæ dæmoniorum participes fiant; absurdissimū, & falsissimum est. Non enim Apostolus dicit liberum esse, sed absolutè dicit: *Non potestis mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum participes esse*. Et quid absurdius dici potest, quàm vt liberum sit fidelibus mensæ dæmoniorum participare, & dæmoniorum socios fieri?

Adde VLTIMO, quod etiamsi non possemus conuincere per mensam dæmoniorum intelligi altare idolorum, tamen argumentum nostrum esset solidum ex comparatione mensæ Domini cum altari Iudæorum, quod Apostolus expressè nominat.

Sed Kemnitius non fuit tam hebes, quin viderit hoc modo refelli posse solutionem suam; ideò ad finem addidit SECVNDAM solutionem, ac dicit, eos qui sumũt Eucharistiam, participare de sacrificio peracto in cruce; sicut ij, qui manducabant idolothyta, participant de sacrificio peracto in altari idolorum.

AT neque hac via euadere poterit. Nam Apostolus non comparat mensam dæmoniorum cum cruce, sed cum mensa Eucharistiæ, proinde vult esse mensam Eucharistiæ verum altare ad sacrificandum erectum; & in hoc sita est comparatio, quod sicut Gentiles manducabant immolata in altari, ita nos manducamus id quod immolatur in mensa Eucharistiæ. Deinde, vt suprà diximus, sacrificium ex immolatione factum in cruce fuit aliquando, & postea desiit esse, nec potest rursum fieri nisi per nouam immolationem. Atque hactenus de testimoniis Scripturarum.

CAPVT XV.

Probatur sacrificiũ Missæ ex traditione Patrum, ac primùm ex vocibus sacrificij, oblationis, immolationis, &c.

HACTENVS ex diuinis literis testimonia pro sacrificio Missę deprompsimus: nunc ad SECVNDVM locum accedimus, videlicet ad testimonia veterum Patrum. Rectè enim Kemnitius dicit pag. 775. bonas mentes plurimum moueri consensu, & testimonio antiquitatis, eius potissimùm, quæ fuit purioribus, optimis, & florentissimis Ecclesiæ temporibus. Sed quia nimis longum esset singula testimonia seorsim excutere, vt fecimus in disputatione de veritate corporis Domini in Eucharistia, reducemus omnia ad aliquot capita, & simul refellemus responsiones aduersariorum.

PRIMVM igitur caput, siue argumentum sumi potest ex nomi-

nominibus sacrificij, hostiæ, victimæ; & ex verbis, offerre, immolare, sacrificare, quibus Patres vtuntur cùm de celebratione Cœnæ Domini verba faciũt. passim enim tum Græci, tum Latini, non solùm dicunt Eucharistiam esse sacrificium, seu oblationem, sed dicunt, offerri Deo, immolari, & sacrificari. Neque opus est loca notari vbi eiusmodi voces habeantur: aduersarij enim fatentur eas apud Patres esse frequentissimas: *Negari non potest*, inquit Kemnitius pagin. 782. *Veteres quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, & surpare vocabula, sacrificij, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ; item vt verbis, offerre, sacrificare, immolare.* Hæc ille.

Hic igitur modus loquendi satis indicat quid Patres senserint: si enim existimarent Eucharistiam solùm esse Sacramentum, non etiam sacrificium, vt aduersarij sentiunt, nulla esset caussa cur aliter loquerentur de Eucharistia, quàm de Baptismo. Nusquam autem Patres Baptismum vocant sacrificium, hostiam, victimam; nec dicunt baptizare esse sacrificare, vel immolare. Præterea quæ caussa esset cur Patres de Sacramento Eucharistiæ aliter loquerentur, quàm aduersarij nostri loquantur? quomodo enim credibile erit veteres Patres in modo loquendi nobiscum, in sententia cum aduersariis conuenisse?

Sed videamus quid illi respondeant. Lutherus in libro de captiuit. Babyl. cap. 1. timidè dicit, Patres fortasse vocare sacrificium, non ipsam Eucharistiam, sed orationes, quæ in Missa dicuntur. Quia verò videbat istam solutionem nõ esse sufficientem, cùm Patres passim ipsam Eucharistiam sacrificium vocent, & offerri dicant Deo à sacerdotibus, vt paulò pòst ostẽdemus, audacter valedicit Patribus: *Si nihil habetur*, inquit, *quod dicatur, tutius est omnia negare, quàm Missam sacrificium esse concedere.* Et in libro de abroganda Missa, initio ita scribit: *Profiteor inprimis aduersus eos qui clamaturi sunt, quod contra ritum Ecclesiæ, contra statuta Patrum docuerim, nihil horum me auditurum.* Et infrà apertè dicit, se nõ curare quid Patres de Missa dixerint, sed qd debuerint dicere. Similia habet in libro contra Regem Angliæ: *Vltimò*, inquit, *dicta Patrum inducit Rex pro Missario sacrificio, et ridet meam stultitiam, quod solus velim sapere præ omnibus. Hoc est quod dixi, Thomisticos asinos habere nihil quod producant*

nisi multitudinem hominum, & vsum antiquum. Et paulò infra dicit, se nihil curare si mille Augustini, & mille Cypriani contra se stent. Denique in libro de Missa priuata: *Hic non curamur*, inquit, *si clamitent Papistæ, Ecclesia, Ecclesia, Patres, Patres: quia, vt dixi, hominum dicta, aut facta, nihil in tam magnis caussis curamus. Scimus enim ipsos Prophetas lapsos esse, adeoq; Apostolos: Verbo Christi iudicamus Ecclesiam, Apostolos, adeoq; ipsos Angelos.*

Ioan. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 10. respondet initio Sacramẽtum Eucharistiæ à Patribus vocari sacrificium, quia est memoriale sacrificij crucis. Quam solutionem fusius persequitur Kemnitius, & ideò paulò infrà cum Kemnitij solutionibus eam refellemus: præsertim cùm Caluinus non multum videatur in hac solutione confidere. Nam paulò post §. 11. non solùm fatetur veteres vsos esse vocabulis, quæ sacrificium significant, sed etiam agnoscit eos in modo actionis ad sacrificij rationem accessisse, & apertissimè eos reprehendit, quamuis ineptè sensum eorum excusare nitatur: *Quia veteres quoque*, inquit, *vt ideo aliò hanc memoriam detorsisse, quàm institutioni Domini conueniebat (quòd nescio quam repetitæ, aut saltem renouatæ immolationis faciem eorum Cœna præ se ferebat) nihil tutius piis pectoribus fuerit, quàm pura, simpliciq; Dei ordinatione acquiescere, cuius etiam idem vocatur cœna, quoniam sola hic eius auctoritas vigere debet.* Et §. 12. *Et certè si cogitamus Domini, non hominum cœnam esse, non est cur illa hominum auctoritate, vel annorum præscriptione patiamur nos ab illa vel latum vnguem dimoueri.* Hæc ille.

Itaq; Lutherus, & Caluinus non sunt homines bonæ mentis, iudice Kemnitio, cùm non moueantur consensu, & testimonio veteris ac veræ, & florentissimæ Christi Ecclesiæ. Ipse autem Kemnitius, vt se bonam mentem habere lectoribus persuadeat, quatuor quædam dicit de testimoniis Patrum. PRIMVM, pag. 776. & sequentibus multa nugatur de statu quæstionis; scribit enim nõ posse probari ex Patribus histrionicam illam repræsentationem, quam Pontificij Missam vocant, esse sacrificium. SED iam suprà respondimus, statum quæstionis non esse de cæremoniis, & ritibus Missæ; de his enim postea loco proprio disseremus; sed de substantia sacrificij. Quare non tenemur hoc loco probare ex Patribus ritus

Missæ,

Missæ, sed solùm Eucharistiam offerri Deo, & non solùm distribui populo: id enim est de quo nunc disputamus.

SECVNDO, pagina 780. & sequentibus disserit de vocibus Missæ, & sacrificij: ac tradit sex rationes explicandi loca Patrum, qui videntur asserere Missam esse sacrificium. PRIMA est, quòd loquantur de eleemosyna, quę fiebat in Missa. Offerebat enim populus panem, & vinum, ex quo pars quædam consecrabatur in Eucharistiam, pars cedebat in vsum pauperum; eleemosyna autem est genus quoddam sacrificij. SECVNDA, quòd loquantur de precibus, quæ fiebant in celebratione Cœnæ: sunt enim & preces sacrificia quædam. TERTIA, quòd loquantur de gratiarum actione, ad quam excitantur homines in celebratione Cœnæ, ex consideratione beneficiorum Dei; nam & gratias agere ad laudis sacrificiū pertinet. QVARTA, quòd loquantur de prędicatione, & annunciatione mortis Domini, quæ adiungi solebat celebrationi Cœnæ: nam Paulus Roman. 15. ministerium Euangelij sacrificium vocat. QVINTA, quòd loquantur de variis exercitiis pietatis quæ occurrunt in Cœna Domini, vt fidei, pœnitentiæ, spei, dilectionis: istæ enim dicuntur à B. Petro spirituales hostiæ. SEXTA, quòd loquantur de oblatione fidelium, qui in actione Cœnæ se ipsi Deo voueńt, & consecrāt, hoc est, corpus & animam suam, Paulus enim Rom. 12. vocat hostiam Deo placentem, exhibitionem corporis ad obsequium eius.

SED istæ omnes rationes nihil ad rem faciunt. Patres enim cùm de oblatione Eucharistiæ loquuntur, apertè dicunt, solis sacerdotibus licitum esse id sacrificium offerre Deo: eleemosynæ autem, preces, laudes, & cetera quæ Kemnitius laboriosè coaceruauit, à toto populo offeruntur. TERTVLLIANVS in libro de velandis virginibus: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui, nec docere, nec tingere, nec offerre*. Idem in lib. de exhortatione castitatis, dicit officium sacerdotis esse docere, tingere, offerre. EPIPHANIVS similiter hæresi 79. multis verbis contendit, non licere mulieribus offerre sacrificia, & ideò Christum ne ipsi quidem Matri suæ permisisse, vt sacrificaret, sed solis Apostolis, quos sacerdotes ordinauerat. Concilium NICAENVM can. 14. & HIERONYMVS in epist. ad Euagrium, & alia Concilia, & Patres, passim docent, non habere Diaconos potestatem offerendi sacrificium, sed id munus sacerdotum esse. At quis vnquam negauit licere

Diaconis, immò etiam laicis, & mulieribus offerre eleemosynas, orationes, & alia sacrificia spiritualia, & impropriè dictas.

PRAETEREA Patres disertis verbis dicunt sacrificiũ, quod in Ecclesia offertur à sacerdotibus, esse ipsum Domini corpus, & sanguinem; proinde solutiones illæ Kemnitij omnes sunt vanæ: nisi fortè velit inaudito aliquo tropo, per corpus Domini intelligere eleemosynas, preces, &c.

S. ANDREAS Apostolus, vt scribunt Presbyteri, & Diaconi Achaiæ in eius passione; dixit Ægeæ proconsuli: *Ego immaculatum agnum in altari offero, cuius carnes; posteaquàm omnis populus credentium manducauerit, agnus, qui immolatus est, integer perseuerat, & viuus.* HYPPOLITVS Martyr in oratione de Antichristo, inducit Christum ita loquentem ad sacerdotes: *Venite Pontifices, & Sacerdotes qui pretiosum corpus, & sanguinem meum quotidiè immolastis.* AMBROSIVS in Psalm. 38. *Et si nunc Christus non videatur offerre, ipse tamen offertur in terris, cùm corpus eius offertur.* Et in cap. 1. Luc. *Cùm sacrificamus*, inquit, *Christus adest, Christus immolatur.* Gregorius NYSSENVS in orat. de resurrect. *Dominus*, inquit, *præoccupans impetum Iudæorũ, seipsum victimam offert idem simul sacerdos, & agnus. Sed dices mihi, quando hoc accidit? tum cùm suum corpus ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus dedit.* CHRYSOSTOMVS homil. 24. priorem ad Corint. *Pro victimarum, & pecorum cædes sese ipsum offerendum præcepit.* Et homil. 17. in epist. ad Hebr. *In multis locis offertur, non plures Christi, sed vnus vbique Christus, hic & illic plenus existens, vnum corpus, non multa corpora.* Quod idem scribit auctor Commentariorum, quæ tribuuntur Ambrosio, in cap. 10. ad Hebr. & post eos Primasius in eundem locum. AVGVSTINVS lib. 2. quæst. Euangel. quæst. 3. reddens rationem, cur Dominus iusserit leproso, vt sacrificium pro sua emundatione offerret secundum ritum Mosis: *Quia*, inquit, *nondum institutum erat hoc sacrificium, sanctum sanctorum, quod corpus eius est.* Idem lib. 4. de Trinit. cap. 14. *Quid gratius offerri, aut suscipi posset, quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?* Similia habent Cyrillus lib. de adoratione in spiritu, & veritate. Leo sermone octauo de passione. Fulgentius libro secundo, ad Monymum, capite secundo, & alij Patres passim. Et ipsum Nicænum Concilium in eo canone, quem Caluinus, & alij omnes recipiunt, apertè dicit

dicit in sacra mensa situm esse agnum Dei incruentè immolatum.

Quod cùm non ignoraret Kemnitius, addit TERTIVM dictum pag.788. & sequentibus. *Sed excipiunt*, inquit, *non illa tantùm pietatis exercitia, sed ipsam actionem Cœnæ Dominicæ, & quidem ipsum corpus, & sanguinem in Cœna à veteribus vocari sacrificium, oblationem, hostiam, victimam; Ego verò non nego hoc, &c.* Deinde ponit tres modos explicandi loca Patrum, quæ ipsam Cœnæ actionem, vel Christi corpus, sacrificiũ vocant: quos modos singillatim refellemus, omisso tertio, quod is ad ea loca Patrum solùm pertineat, qui dicunt sacrificium altaris esse propitiatorium, quę est altera controuersia suo loco inferiùs explicanda.

Igitur PRIMVS modus est, vt sacrificium appellent actionem Cœnæ, quia consecratio, & dispensatio Eucharistiæ est quædã sacra actio, quæ à Dionysio vocatur Græcè ἱερουργία; Latini enim sacrificare dixerunt, quod Græci dicunt ἱερουργεῖν. Id verò probat. Nam Paulus ad Rom.15. describit per vocabula sacrificij, & oblationis ministerium Euangelij, quia est quædam sacra actio. Et AVGVSTINVS epist.59. ad Paulinum, vocat sancti altaris oblationẽ, quæ offertur Deo, quandoid, quod in mensa Domini est, benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur, & præparatur. Et CYPRIANVS lib.2. epist.3. vbi in principio totius epistolæ argumentum ponit de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, subinde ingeminat vocabula sacrificij, & oblationis, & quod Christus sumpsit calicem non sola aqua, sed vino, & aqua mixtum, illumque benedixit, & distribuit discipulis. Hoc Cyprianus ita effert: *Christus obtulit Deo Patri non aquam solam, sed vinum aqua mixtum in calice.* Non enim ista oblatio videtur posse esse ea, quam Catholici docent; nam corpus, & sanguinem, non vinum, & aquam Catholici Deo offerri dicunt. Vocat igitur Cyprianus oblationem Deo factam, ipsam consecrationem panis & vini, quemadmodum Actorum cap.13. Lucas dixit, Apostolos ministrasse Domino, cùm, interprete Chrysostomo, loqueretur de prædicatione Euangelij. Vnde etiam Augustinus epistola vicesima tertia, dicit Christum immolari nobis, & in Psalm. 79. dicit, immolari fidelibus: vbi immolationem vocat ipsam

conse-

consecrationem factam in vsum fidelium. Denique CYRILLVS in epist.ad Nestorium, vocat incruentum sacrificium, seu latriam, quando id, quod confectum est, nominamus corpus, & sanguinem Christi: quando accedimus ad mysticas benedictiones, & sanctificamur, participes effecti corporis, & sanguinis omnium redemptoris Christi. Hæc Kemnitius.

Ad hunc primum modũ RESPONDEO; Kemnitium multa dicendo nihil dicere, sed tantùm mentibus simplicium rem inuoluendo nebulas offundere. Nam si ideò solùm diceretur sacrificium actio Cœnæ, quia est quædam sacra actio; cur eodem modo non diceretur sacrificium, actio Baptismi, cùm & illa sit sacra actio, & eiusdem generis cum actione Cœnæ, cum vtraquè sit tantùm Sacramentum, secundum aduersarios?

DEINDE esto, quęuis sacra actio possit vocari sacrificium, ob vocabulorum similitudinem, quia sacrificium sonat sacrum facere: tamen non quælibet sacra actio potest dici oblatio, vt notum est. Non enim quicunque sacram actionem facit, continuò aliquid offert alteri. At Patres disertè dicunt in Cœna offerri Deo sacrificium corporis Domini: non igitur possunt verba Patrum exponi de sola consecratione panis ordinata ad communicationem fidelium, cùm illa non possit dici oblatio.

PRAETEREA etsi vocabulum sacrificij esset ambiguum, & posset accipi pro quauis sacra actione; tamen quando tribuitur ea vox rei permanenti, id est, cùm vocatur sacrificium non ipsa actio sacrificandi, sed res quæ illa actione sacrificatur, tunc certè non potest exponi nomen sacrificij pro sacra actione. At Patres ipsum corpus Christi, quod offertur, sacrificium vocant: nam determinatè dicunt in sacra Cœna offerri Deo sacrificium corporis Christi. Non igitur potest exponi sententia Patrum de sacra actione consecrandi, & dispensandi Eucharistiam: neque enim illa actio est, aut dici potest vllo modo corpus Christi.

Adde VLTIMO, quod Kemnitius non bene probauit quod assumpsit, & in quo totum robur suæ solutionis constituit, nimirum idem esse Latinis sacrificium, & sacrificare, quod Græcis ἱερουργία, & ἱερουργεῖν. Nam licet etymologia sacrificij sumatur à sacra actione, cùm sit sacrificare, sacrum facere: tamen non quælibet sacra actio est sacrificium, sed ea sola,

quæ

qua Deo res aliqua offertur cum certo quodam solenni ritu, & reali illius rei consumptione, vt supra ostendimus. Quare Latini eruditi interpretes Græcorum librorum, non reddunt per vocabulum sacrificij nisi Græcam vocem θυσίαν, quæ propriè significat sacrificium, aut certè vocem ἱερουργίαν, aut aliam similem ambiguam, & generalem, quando ex circumstantiis vident eo loco positam esse pro vero sacrificio. Id quod facilè potest intelligi ex testimoniis à Kemnitio allatis. Nam apud Dionysium, vocem ἱερουργίαν reddunt interpretes sacrum ministerium, non autem sacrificium: & quod Dionysius crediderit in Missa offerri Deo verum sacrificium, patet ex illis verbis, cap.3. par.3. de Eccles. hierar. *Pontifex excusat se, quod hostiam salutarem, quæ supra seipsum est, litet.* Apud Paulum Rom.15. vocem ἱερουργοῦντα vertit interpres non sacrificantem, vt debuisset secundum Kemnitium, sed sanctificantem: vocem autem προσφορὰν vertit rectissimè oblationem; nomen sacrificij in toto eo capite non legitur.

Porrò Augustinus altaris oblationem apertissimè vocat corpus Domini, quod in altari, vt verum, ac proprium sacrificium Deo offertur. Neque obstant verba à Kemnitio citata. Nam Augustinus non dicit, vt ille pessima fide citat, oblationem Deo fieri, cùm quod est in mensa, ad distribuendum comminuitur: sed posteaquam dixerat, id quod est in mensa benedici, & comminui, &c. multis interpositis dicit, voueri Deo id omne quod ei offertur, maximè autem sancti altaris oblationem. Itaque Kemnitius coniunxit ista cum superioribus, ac si vnam sententiam facerent, cùm ad diuersas sententias pertineant.

Iam verò Cyprianus cùm in argumento epistolæ ponit de calice sanctificando, & plebi ministrando: per sanctificationem non intelligit simplicem consecrationem, consecrationem videlicet solùm ordinatam ad Communionem, sed intelligit consecrationem ordinatam ad sacrificium: nam ipse frequenter dicit offerri Deo sacrificium illud. Vnde meritò Cyprianus ingeminat vocem sacrificij, & victimæ. Quod autem ponderat Kemnitius Cyprianum dixisse, oblatum à Christo panem, & vinum, non corpus, & sanguinem: nihil facit aduersus sententiam nostram. Loquitur enim Cyprianus de oblatione panis, & vini, quæ sacrificium præcedit, & quæ necessa-

necessariò requirit subsequens sacrificium: offertur enim panis, & vinum, vt etiam nunc in Missa fieri videmus, tanquam materia sacrificij futuri à Deo benedicenda.

De loco Actorum suprà disseruimus, atq; ostendimus probabiliorem esse illorum sententiam, qui per illa verba: *Ministrantibus illis Domino*, intēlligunt sacrificium Missæ. Sed etiamsi admitteretur alia sentētia, vt probabilis, quòd loquatur Lucas de ministerio concionandi: nihil inde lucraretur Kemnitius. Nam verba Lucæ sunt generalia, neque explicitè continent certum aliquod ministerium: non enim dixit Lucas, Offerentibus illis Domino sacrificium corporis Christi, sed in genere: *Ministrantibus illis Domino.* Quamuis autem non ineptè possit, qui concionatur, dici, ministrare Domino; & eodem modo possit qui Eucharistiæ, vel Baptismi Sacramentum dispensat, dici ministrare Domino: non tamē possit nisi valde durè, inusitatè, & ineptè dici is qui baptizat, offerre Domino aquam, vel is qui Eucharistiam dispensat, offerre corpus Christi Deo. Cùm igitur Patres passim dicant, in sacra Cœna offerri Deo corpus, & sanguinē Christi in sacrificium, non possunt eorum verba ita deprauari, vt Kemnitius velit.

Ad loca Augustini, vbi dicitur Christus immolari nobis vel populis, facilè responderi potest. Illud enim *nobis*, vel *populis*, significat in nostram vtilitatem sacrificium Deo offeri: nam etiam sacrificium crucis, quod est verissimum sacrificium Deo oblatum, potest dici factum nobis, quia pro nobis oblatum est. Immò Augustinus in posteriore loco, loquitur de sacrificio crucis; dicit enim tunc nobis Christum immolari, quando incipimus participare fructum mortis eius: perinde enim nobis est, ac si tunc primùm Christus in cruce oblatus fuisset.

Denique CYRILLVS nihil habet contra sententiam nostram. Vocat enim incruentam latriam consecrationem, & Communionem Eucharistiæ, quatenus per illas actiones offerimus Deo sacrificium, & deinde illud consumamus, vel de participamus: non enim appellaret latriam, nisi primarium finis illius actionis, esset Deum immediatè colere cultu illi soli debito, quod fit solùm per sacrificium propriè dictum. Hinc est enim quod neque Cyrillus, neque alij Patres, qui vocant Missam incruētam latriam, nunquam vocant incruentam latriam Baptismi celebrationem, quia nimirum Baptis-

mus

mus immediatè refertur ad nostram sanctificationem, non ad cultum Deo soli debitum reddendum. Atque hæc de primo modo.

ALTER modus exponendi dicta Patrum est, vt intelligamus Cœnam Domini vocari à Patribus sacrificium, oblationem, immolationem, quia est commemoratio quædam, & repræsentatio veri sacrificij, nimirum mortis Christi. Et eodem modo Christus dicitur in Cœna immolari, non quod reuera in se propriè immoletur, sed quod immoletur in Sacramento, id est, in imagine, & similitudine. Quam solutionem, vt suprà indicauimus, accepit Kemnitius à Caluino, eamque probat ex Patribus, qui sæpe dicunt, Christum semel tantùm verè fuisse immolatum: & Eucharistiam esse repræsentationem illius immolationis. Hoc enim habet Augustinus in sententiis Prosperi, de fide ad Petrum, cap 18. contra Faustum lib.20. cap.18. in epist.23. & in 120. & in Psal.79. Ambrosius, Chrysostomus, & Theophylactus in cap.10.epist.ad Hebræos.

Denique Longobardus lib.4. dist.12. quærit, si quod gerit sacerdos, dicatur propriè sacrificium, vel immolatio; & respondet id quod offertur, & consecratur à sacerdote, vocari sacrificium, & oblationem, quia memoria est, & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis factæ in ara crucis. Vbi notat Kemnitius, Concilium TRIDENTINVM sess.22. can.1. dixisse anathema huic sententiæ Longobardi ex Patribus confirmatæ. Nam Longobardus ex Patribus docet, sacrificium Missæ dici sacrificium, quia est memoria sacrificij crucis, non quod in se sit propriè sacrificium; Concilium autem ait: *Si quis dixerit in Missa nõ offerri Deo, verum & proprium sacrificium, anathema sit.*

Ad hunc SECVNDVM modum respondeo, verissimum esse quod Patres dicunt, Christum semel tantùm immolatum fuisse, & illius immolationis memoriã, & similitudinem esse actionem sacræ Cœnæ: nam loquuntur de immolatione in propria specie, siue de cruenta immolatione, quę semel tantũ verè, & propriè facta est: nunc autem non propriè, sed per repræsentationẽ agitur. Sed hoc non impedit quò minus Patres existimauerint in Missa offerri verum, & propriũ sacrificium.

Porrò Longobardus, cùm quærit, an quod sacerdos gerit, sit dicendum sacrificium, & immolatio; accipit nomen sacrificij

ficij & immolationis, pro occisione, ac si apertius quæsisset, an quod gerit sacerdos, sit dicenda Christi occisio: respondet autem rectissimè, Christum semel tantùm verè immolatum, id est, occisum fuisse; nunc autem non propriè immolari, id est, occidi, sed solùm in Sacramento, & repræsentatione. At autem sit quod sacerdos gerit, sacrificium propriè dictum, id est incruentum, Longobardus non quærit, sed præsupponit, ut omnibus notum, ex ipsa celebratione quotidiana sacrificij. Ad quem modum etiam S. Thomas, & alij Scholastici non fuerunt solliciti de eo, quod nunc est in controuersia, sed solùm qua ratione sacrificium Missæ possit dici Christi immolatio, id est, occisio, & ideò ferè respondere solent, dici immolationem, quia est repræsentatio immolationis, vel quia habet effectum similem cum ipsa vera, & reali Christi occisione. Quare Concilium Tridentinum nihil contrarium docuit Longobardi, aut Scholasticorum doctrinæ.

Quod autem Patres senserint, sacrificium Missæ, non esse solùm commemoratiuum, sed etiam verum, & proprium, probatur PRIMO, quia Augustinus in locis à Kempensi citatis de fide ad Petrum, cap. 18. & libro 20. contra Faustum, cap. 18. sicut dicit actionem Cœnæ esse commemorationem sacrificij crucis iam peracti; ita dicit sacrificia veteris Testamenti fuisse commemorationem sacrificij crucis postea futuri: & tamen negari non potest, quin sacrificia illa veteris fuerint in se verè, & propriè dicta sacrificia.

SECVNDO, si Patres putassent sacrificium Eucharistiæ non esse sacrificium, nisi repræsentatiuum, nunquam dixissent, numero multitudinis, offerri Deo victimas, & sacrificia immolari, vt loquitur passim Cyprianus lib. 1. epist. 2. lib. 2. epist. 3. lib. 3. epist. 2. 6. 25. in sermone de eleemosyna, & in alio de oratione Dominica; sed solùm in singulari, sacrificium. Vnum enim tantum est, quod repræsentatur: & ideò nomen eius non potest nisi in singulari efferri. Nam hac de caussa Calvinistæ nunquam dicunt multos panes consecratos, esse multa corpora Christi, quia vnum corpus repræsentant: & nos de imaginibus dicimus quidem nos habere, aut vidisse multas imagines Cæsaris, sed non dicimus, nisi ineptè, multos Cæsares.

TERTIO, Baptismus est Sacramentum repræsentatiuum mortis Christi, vt Apostolus docet Rom. 6. Dum enim immergimur in aqua, Christo commorimur; & cùm de aqua emergi-

emergimus, cum Christo resurgimus: & tamen nulli veterum Baptismum sacrificium Deo oblatum vnquam appellauerunt. Non igitur ista sola repræsentatio caussa esse potuit cur actio Cœnæ Domini sacrificium appelletur.

QVARTO, si celebratio Eucharistiæ non esset oblatio noua realis & vera, Deo facta, sed solùm imago quædam, ac repræsentatio oblationis in cruce peractæ, non possemus verè Deo dicere; Offero tibi hoc munus, seu, Accipe Domine hoc sacrificium. Qui enim dicit alicui, Offero tibi, seu Accipe, reipsa tunc aliquid porrigit, & non solùm repræsentat oblationem, nisi fortè irridere velit eum, quem honorare se simulat. Quare aduersarij nostri, cùm hoc probè intelligant, abstinent omninò in suæ Cœnæ celebratione ab eiusmodi vocibus, & eas in nobis maximè reprehendunt. At veteres Patres frequentissimè ita loquuntur, ac præsertim AVGVSTINVS lib.8. de ciuit. Dei, cap.vlt. *Quis*, inquit, *audiuit aliquando fidelium, sacerdotem stantem ad altare, dicere in precibus, Offero tibi Petre, aut Cypriane? &c.* ADDE, quòd Patres non solùm dicunt, se offerre, sed etiam dicunt, per hanc oblationem commemorari oblationem crucis; vbi duas distinguunt oblationes, vnam repræsentantem, & vnam repræsentatam, incruentam vnam, alteram cruentam. AVGVSTINVS lib.20. contra Faustum, cap.18. *Christiani*, inquit, *iam peracti sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis Christi.* Vbi illud etiam est obiter OBSERVANDVM, quòd sicut participatio corporis Domini non desinit esse vera, & realis participatio, licet sit commemoratiua: ita etiam oblatio, quæ simul fit cum illa participatione, non desinit esse vera, & realis oblatio, licet sit alterius oblationis commemoratiua.

QVINTO, Patres ad nomen sacrificij sæpe addunt epitheta, quę soli vero sacrificio conueniunt: & quę ineptè dicerentur de sola repręsentatione. Cyprianus lib.2. epist.3. vocat plenum, ac verum sacrificium. Chrysostomus homil.60. ad populum, & omnes Græci passim vocant sacrificium terribile, & plenum horroris. Augustinus lib.10. de ciuit. Dei, cap.20. vocat summum, & verissimum sacrificium, lib. de spiritu & litera, cap.11. appellat verissimum, & singulare sacrificium, Eusebius lib.1. demonstrat. Euangel. cap.vlt. vocat sacrificium Deo plenum.

DENIQVE vltimò accedit quod Patres apertissimè dicunt per hoc sacrificium, quod nunc ab Ecclesia toto orbe terrarum offertur Deo, exhiberi eidem Deo cultum latriæ illisque debitum, vt patet ex loco Augustini iam citato; vbi inde probat, nos non habere Sanctos pro Diis, quia nemo ad alium dicit, Offero tibi Petre, aut Cypriane: & ex Cyrillo, aliisque Græcis, qui, ipso etiam teste Kemnitio, vocant hoc sacrificium incruentam latriam. At si non esset hoc sacrificium nisi repræsentatio, & memoria sacrificij crucis, non esset cultus latriæ: non enim commemorare sacrificium alterius, sed vere & propriè sacrificare, est cultus latriæ. Ita igitur confutatus secundus modus à Kemnitio excogitatus.

VLTIMVM Kemnitij pronunciatum de testimoniis Patrum, habetur pag. 798. & 799. Nam post omnes datas solutiones, cùm animaduerteret non posse reuera lectoribus satisfieri, ipse quoque cum Magistris suis Luthero, & Calvino Patribus valedicit, oblitus eius, quod antea scripserat, bonorum mentes semper plurimi fecisse consensum antiquitatis: Nos, inquit, *Veterum qualescunq; sententia, sed Scripturarum sacra regula est, & norma fidei, & iudicij, in hac controversia.* Et paulò infrà, nævos appellat testimonia Patrum: tandem reddit tres caussas, cur malit ipse cum suis Eucharistiam vocare Sacramentum, & non sacrificium, licet Patres omnes appellauerint sacrificium. PRIMA est, quia Scriptura diuina Cœnam Domini nusquam vocat sacrificium. SECVNDA, quia ista appellatio sacrificij, non parum obscurat veram doctrinam, & vsum Cœnæ Dominicæ. TERTIA, quia ex illa catechesi appellationis sacrificij, non dextrè interpretata, emersum est theatricum Pontificiæ Missæ sacrificium. Hæc ille.

Istæ verò caussæ continent IN PRIMIS maximam Patrum reprehensionem: significant enim Patres non esse loquutos secundum morem Scripturę, & obscurasse veram doctrinam, & vsum Cœnæ Domini, & sua licentia, & improprietate loquendi, maxima incommoda Ecclesiæ attulisse. At quis credat de illis doctissimis hominibus, qui floruerunt purioribus, vt Kemnitius loquitur, optimis, & florentissimis Ecclesiæ temporibus?

DEINDE prima caussa ineptissima est, vt nihil de secunda & tertia, quæ meras calumnias continent, dicamus. Nam si displicet nomen sacrificij, quia Scriptura eo non vtitur, cur non

non eadem ratione displicet nomen Sacramenti? neq; enim, credo, locum ostendent in diuinis literis vbi Cœna Domini Sacramentum nominetur. Quid est ergo quod Kemnitius loquitur, cùm ait: *Hæc consideratio de nauis quorundam veterum ostendit, quare malimus Cœnam Dominicam Sacramẽtum potius, quam sacrificium appellari. Primò enim Scriptura, quæ omnium rectissimas, & commodissimas appellationes potest rebus ipsis tribuere, nullibi Cœnam Dominicam vocat sacrificium?*

ADDE, quòd Scriptura disertis verbis Cœnam Domini vocat sacrificium apud Isaiam, & Malachiam, vt supra ostendimus: apud Paulum autem tam apertè confert Cœnam Domini cum sacrificiis Hebræorum, & Gentilium, vt planè sit cæcus, qui non videt eam ex Pauli sententia sacrificium esse.

CAPVT XVI.

Probatur sacrificium propriè dictum ex ritu altarium.

ALTERVM caput, vnde cognosci potest sententia veterum Patrum, sumitur ex ritu altarium erigendorum ad huius sacrificij celebrationem. Nam altaria non consueuisse erigi nisi ad sacrificia propriè dicta, aduersarij non negant: nam ideò Caluinus libro 4. Institut. cap. 18. §. 12. ita loquitur de differentia Sacramenti Eucharistiæ, & sacrificij propriè dicti: *Mensam*, inquit, *nobis dedit, in qua epulemur, non altare super quod offeratur victima.* Et Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 3. in responsione ad obiectum 16. pag. 710. scribit, nullum esse debere altare in Ecclesia. Et denique non alia caussa est, cur hoc tempore aduersarij altaria vbique demoliantur, & pro altaribus mensas conuiuiales substituant, nisi quod intelligant altaria signa esse euidentissima sacrificij propriè dicti. Adde quæ supra diximus, cap. 2. vbi ex Scriptura, & Patribus, & ex ipso vocabulo Hebræo, Græco, & Latino id ipsum ostendimus. Quare si veteres Patres ad Eucharistiam celebrandam altaria semper habuisse demonstrare poterimus, demonstratum simul erit, Eucharistiam ex eorum sententia sacrificium esse verè, ac propriè dictum.

Ac primùm in Canonibus Apostolorum 3. & 4. aperta ab mentio altaris ad Eucharistiam offerendam erecti. DIONYSIVS quoq; cap. 3. Ecclesiasticæ hierarchiæ, altaris meminit. TERTVLLIANVS lib. de Pœnitentia, inter alia signa humilitatis pœnitentium, numerat, presbyteris aduolui, aris se aggeniculari. CYPRIANVS lib. 1. epist. 9. iubet, vt non offeratur sacrificium pro quodam Christiano defuncto, qui reliquerat presbyterum rerum temporalium procuratorem, & caussam reddit, quia non est dignus vt pro illo sacrificetur, qui sacerdotem Dei ab altari abstraxit. EVSEBIVS lib. 1. de monstr. Euangel. cap. 6. multa dicit de altari Ecclesiæ. OPTATVS Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum: *Quid est, inquit, tàm sacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando, & vos obtulistis, frangere?* Et ibidem altare esse dicit eadem corporis Christi. AMBROSIVS lib. 5. epist. 33. *Certum, inquit, milites nunciare, & irruentes in altaria osculo pacem significare.* S. ANTONIVS, vt in eius vita scribit Athanasius, cùm præuidit futuram hæresim Arianam, videre sibi visus est feroces quosdam mulos calcibus euertentes Christi altaria. Gregorius NAZIANZENVS oratione in Gorgoniam, scribit eam ad altare procubuisse, & inuocasse illum, qui semper altare coli solet. Gregorius NYSSENVS in lib. de Baptismo dicit, altare esse lapidem natura sua, sed consecratione fieri sanctum, &c. CHRYSOSTOMVS hom. 53. ad populum: *Si quis, inquit, vellet hoc altare subruere, nónne illum lapidibus obruueretis?* Et hom. 20. in posteriorem ad Cor. *Tu, inquit, altare honoras quod accipit corpus Christi.* Hieronymus in lib. contra Vigilantium. Augustinus lib. 8. de ciuit. Dei, cap. vlt. & lib. 22. cap. 8. & alij Patres, & etiam antiqua Concilia, frequentissimè altarium meminerunt.

SED fortè obiiciet aliquis MINVTIVM Felicem, qui in Dialogo, qui inscribitur, Octauius, inducit Cæcilium Ethnicum ita loquentem cum Octauio Christiano: *Cur nullas aras habent (Christiani) nulla templa, nulla simulachra?*

SED facilis est solutio; nam Christiani illis temporibus duplici de caussa diligentissimè caucbant; ne vlli Ethnici interessent sacris nostris. PRIMVM, quia non erant idonei ad tanta mysteria intuenda. DEINDE, ob metum persequutorum, propter quam caussam etiam frequenter in cryptis, & cauernis, vel certè in priuatis domibus furtim rem diuinam facere coge-

cogebantur: quare vulgò existimabantur Christiani planè athei, quod nullis Diis palàm sacrificare cernerentur. Ceterùm non solùm tempore Minutij Felicis, sed etiam multò antè habuisse Christianos altaria, perspicuum est ex locis citatis Tertulliani, Dionysij, & Clementis, qui sunt omnes Minutio antiquiores, & ex Cypriano, qui fuit æqualis Minutij.

CAPVT XVII.

Idem probatur ex nomine Sacerdotis.

TERTIVM caput sumitur ex vocabulo, SACERDOS. Fatentur enim Caluinus, & Martyr loco suprà notato, sacerdotes propriè ordinari ad sacrificium; & ideò contendunt non dedisse Christum Ecclesię sacerdotes, sed ministros tantùm verbi, & Sacramentorum.

Porrò veteres Patres adeò frequenter hac voce vtuntur, vt coactus sit Kemnitius confiteri in 2. par. Examinis, pag. 1140. vbi de Sacramento Ordinis disputat, inualuisse apud veteres vsum, vocandi ministros Ecclesiæ sacerdotes, & eorum ministerium sacerdotium, licet in Scriptura Testamenti noui, eiusmodi vocabulum in hac significatione non inueniatur: quod quidem verissimum est. Nam non solùm Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 10. & Chrysostomus in libris sex de sacerdotio, quos Kemnitius citat, & omnes posteriores passim vtuntur hac voce, sed etiam his antiquiores, vt GAVDENTIVS tract. 2. de Exodo: *Dominus*, inquit, *discipulis fidelibus mandat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, vt indesinenter istæ vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus per singulas totius orbis Ecclesias celebrari.* Item Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos prope finem. Ambrosius in Psal. 38. Eusebius lib. 5. demonstr. Euangel. cap. 3. Cyprianus in singulis fermè epistolis. Tertullianus de præscriptione, & de velandis virginibus. Dionysius cap. 1. 3. & 5. Eccles. hierar. & alij omnes hac voce vtuntur. Et quod amplius est, ipsum S. Ioannem Apostolum sacerdotio functum, & laminam Pōtificalem gestasse scribit Polycrates apud Eusebium libro quinto historiæ, capite vicesimotertio.

Neque obstat, quòd in nouo Testamento ministri Eccle-
siastici non dicantur sacerdotes; caussa enim in promptu est.
Quia enim tempore Apostolorum adhuc vigebat sacerdo-
tium Iudaicum, & sacrificia cruenta offerebantur in templo
Hierosolymitano, Apostoli (Domino inspirante) non vo-
bantur nominibus sacerdotij, sacrificij, templi, altaris, & si-
milium rerum, vt faciliùs distinguerent Christiana sacra a Iu-
daicis, & ne putarentur, si iisdem vterentur vocibus, eosdem
illos ritus innouare, aut confirmare. Sed paulò post euersio
templo Hierosolymitano, & cessantibus omninò sacrificiis
Hebræorum, liberè cœperunt antiquissimi Patres vti no-
nibus, templi, altaris, sacerdotis, & sacrificij, vt res ipsa poscebat
labat.

Quare manifestè fallitur, vel potius mentitur Caluinus li-
bro 4. Institutionum, cap.18.§.10. cùm dicit, honorem sacer-
dotij sic vni Christo veteres vendicasse, vt Antichristi vocem
fore affirmet Augustinus lib.2.contra Parmenianum, cap.8.
quis Episcopum inter Deum, & hominem intercessorem in-
ciat. Nam Augustinus contra Parmenianum non loquitur de
sacerdote, sed de mediatore, & non de quocunq; media-
sed de mediatore per modum redemptionis, quæ soli Chri-
sto propria est. Nam per modum deprecationis multos
intercessores, & mediatores, passim fatentur Patres. Nam
appellat sanctos Martyres Basilius in oratione in 40. Mar-
res, & Hieronymus in epistola ad Fabiolam de veste sacerdo-
tali, appellat Episcopos sequestres, id est, mediatores
Deum & populum, per oblationem sacrificij altaris; quod
tiam est apud Chrysostomum in 6.lib.de sacerdotio. Nec
lùm intercessores, sed nominatim sacerdotes AVGVSTINVS
vocat Episcopos, & Presbyteros, lib.20.de ciuitate Dei, cap.
Episcopi, inquit, *& presbyteri propriè dicuntur sacerdotes.*

Neq; valet responsio Kemnitij loco notato, vbi fatetur
men sacerdotij esse apud veteres, sed non vult accipi pro
nisterio sacrificandi, sed pro ministerio verbi, & Sacramen-
rum: istud enim solum ministerium tribui contendit in Scri-
ptura noui Testamenti illis hominibus, qui à Patribus sa-
dotes appellari consueuerunt. Hæc, inquam, solutio non
sufficiens. Nam INPRIMIS sequeretur omnes Patres Grae-
cos, & Latinos vel ignorasse vim huius vocis, vel de indu
illa abuti voluisse. Nam vt ait Apostolus ad Hebr. 5. Omnis
Pon-

Pontifex constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia. Et cap. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur.* Et inde probat idem Apostolus Christum non esse sacerdotem, si nihil habeat quod offerat. Quis ergo credat, doctissimos Patres nomen sacerdotis tribuisse iis, qui solùm docent populos, & iis Sacramenta ministrant; sed Deo nullum offerunt sacrificium? PRAETEREA docere, & Sacramenta ministrare, non solùm conuenit Episcopis, & Presbyteris, sed etiam Diaconis, & tamen Diaconi à veteribus non dicuntur sacerdotes; vt patet ex Augustino loco citato lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 10. vbi dicit Episcopos, & Presbyteros propriè sacerdotes nominari; & ex Concilio IV. Carthaginensi can. 4. vbi apertè dicitur, Diaconos non ad sacerdotium, sed ad ministerium ordinari.

DICES, Diaconi non poterant omnia Sacramenta ministrare, & ideò fortasse non dicebantur sacerdotes. At nec Presbyteri omnia Sacramenta ministrare poterant, vt patet de Sacramento Ordinis, & Confirmationis, & tamen sacerdotes dicebantur. Illa igitur sola vera caussa est, quam reddit Concilium Nicænum can. 14. quia videlicet Diaconi non habent potestatem sacrificia offerendi, sed solùm in sacrificio sacerdotibus ministrandi.

CAPVT XVIII.

Probatur sacrificium ex Liturgiis.

QVARTVM caput sumitur ex ritu celebrandi. Nam inprimis ex omnibus antiquis Liturgiis, quæ exstant, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, & ex lib. 5. & 6. de Sacramentis Ambrosij, & ex Catechesi quarta & quinta mystagogica Cyrilli Hierosolymitani, qui magnam partem Liturgiæ exponunt; clarissimè patet, veteres Patres eo ritu celebrasse mysterium Eucharistiæ, vt nihil dubitauerint, eam esse verissimum sacrificium: plena sunt enim nominum oblationis, sacrificij, victimæ, signorum, benedictionum, eleuationum, aliorumque eiusmodi rituum. Quare Lutherus (vt suprà notauimus) in libro de formula Missæ, totum Canonem abstulit, quod non putaret eo incolumi existente, posse defendi, Missam non esse sacrificium. Canon autem verbis non multùm mutatis, totus

fermè inuenitur in Liturgiis, & in libris Ambrosij, & Cyrilli iam citatis: illa certè inueniuntur omnia, quæ Lutherum offendebant, nimirum nomina oblationis, & sacrificij.

Caluinus libro 4. Institutionum, cap.18. §.11. excusandum non posse veteres, quin in actionis modo peccauerint: *Immuti sunt enim*, inquit, *propius Iudaicum sacrificandi morem, quàm aut ordinauerat Christus, aut Euangelij ratio ferebat.* SCILICET melius nouit Caluinus, qui heri natus est, quàm ordinauerit Christus, quàm Iacobus frater Domini, qui Cœnæ Domini cum ipso Christo interfuit, aut Clemens, qui à Apostolo Petro didicit, aut Basilius, Cyrillus, Ambrosius, Chrysostomus, qui mille, & ducentis annis Caluinum præcesserunt.

CAPVT XIX.

Idem probatur ex iis, pro quibus sacrificium Missæ offertur.

VLTIMVM caput, vnde Patrum sententiam adeò perspicuè cognoscimus, vt nullus pateat aditus ad contrariis exitus, nisi Patres omninò reiiciant, sumitur ex iis, pro quibus sacrificium veteres offerebant. Nam si Eucharistia nihil esset aliud, nisi Sacramentum, certè non prodesset nisi sumenti, & manducanti, quemadmodum Baptismus non aliis prodest, quàm iis, qui baptizantur. Quæ quidem aduersarij non negant: immò Philippus, Caluinus, Kemnitius, & alij totam controuersiam inter nos, & ipsos esse dicunt; An Eucharistia non solùm debeat distribui manducantibus, sed etiam offerri pro salute aliorum, tum viuentium, tum mortuorum: id enim posterius ad verissimum sacrificium pertinere non dubitant.

Iam verò Patres non solùm in Liturgiis citatis, offerunt Eucharistiam pro peccatis viuorum, & defunctorum, pro pace, pro incolumitate, pro omnibus denique necessitatibus tum spiritualibus, tum temporalibus: sed etiam in aliis libris passim docent, id fieri debere; quæ testimonia infrà suo loco adducenda erunt, cùm ad eam quæstionem venerimus, an sit hoc sacrificium propitiatorium. Interim autem vnus, aut alter ex Patribus sufficient.

Iam

Ioan. CHRYSOSTOMVS homil. 79. ad populum Antiochenum: *Altari*, inquit, *assistens sacerdos, pro terrarum orbe, pro Episcopis, pro Ecclesia, pro gubernantibus Ecclesiam iubetur Deo offerre.* Et homil. 72. in Matthæum, addit offerri etiam pro infirmis, pro sanis, pro terræ fructibus. Homilia 21. in Acta, & lib. 6. de sacerdotio, & alibi addit etiam pro mortuis. AVGVSTINVS lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. scribit à suis presbyteris oblatum sacrificium Eucharistiæ pro domo liberanda à dæmonum vexatione. & lib. 9. Confessionum, cap. 12. scribit, sacrificium pro matre sua defuncta oblatum. Et ne putemus meram esse cæremoniam pro defunctis offerre, ipse idem in Enchiridio, cap. 110. scribit, hostiam hanc pro nõ valde malis propitiationem esse. Sed de iis satis. Si quis autem velit testimoniorum farraginem, legat Ioannem Garetium.

CAPVT XX.

Probatur sacrificium Missæ ex coniunctione legis, & sacrificij.

VENIO nunc ad argumenta, quæ ex ipsa ratione Scripturarum, & Patrum lectione instructa peti possunt. PRIMA ratio desumitur ex coniunctione, quæ est inter religionem, seu legem, & sacrificium; & hoc syllogismo concludi potest. Tanta coniunctio est inter legem, seu religionem, & sacrificium externum, ac propriè dictum, vt omninò necesse sit, aut legem, & religionem verè & propriè in Christi Ecclesia non reperiri; aut sacrificium quoque externum, & propriè dictum in Christi Ecclesia reperiri. Nullum autem est, si Missam tollas: est igitur Missa sacrificium externum, & propriè dictum.

Propositio prima probatur. PRIMO ex eo, quòd omnis religio, seu vera, seu falsa, omni loco & tempore, semper ad cultum Dei sacrificia adhibuit. Hinc enim colligitur id prodire ex lumine, & instinctu naturæ, & esse primum quoddã principium à Deo nobis ingenitum. Falsissimum enim est, quod dicit Kemnitius, vt hoc argumentum eludat in 2. parte Examinis, pag. 743. hunc esse instinctum naturæ corruptæ; quæ est fons, & radix omnium superstitionum. Nam etsi natura corrupta reuera fons est, ac fuit idololatriæ, & aliarum om-

nium superstitionum: tamen cùm omnes Gentes in vno ad quo principio conueniunt, id sine dubio non ex corruptione naturæ, sed ex bono naturæ, id est, ex eo lumine prodit, quod Deus illi inseruit: quæ enim ex corruptione prodeunt, non sunt eadem apud omnes. Itaque Deum esse, colendum esse, inuocandum esse, illi sacrificia deferenda, & similia, quæ genere apud omnes sunt, & semper fuerunt eadem; ex bono naturæ sunt. At Deos esse multos, colenda idola, sacrificandos homines, & alia quæ multipliciter variantur, ex corruptione sunt. Præterea id quod ex corrupta natura prodit, non est commune bonis, & malis, nec à Deo probatur. At sanctè colendum esse, multi optimi, & sanctissimi viri censuerunt, ut Noë, Abraham, Iob, Melchisedech; & Deus ipse sacrificia approbauit, & iussit etiam fieri: non igitur ex corruptione naturæ oritur sacrificandi instinctus.

Probatur SECVNDO eadem propositio. Sacrificium cum ipsa religione natum est, & cum illa extinguitur; est igitur inter ea coniunctio quædam planè necessaria. Antecedens patet. Nam primi homines, qui Deum coluerunt, filij Adam fuerunt Cain, & Abel; illi autem sacrificia obtulisse legunt Genes. 4. Deinde mundo per diluuium abolito, cùm iterum renouaretur religio, simul renouata sunt sacrificia per Noë Genes. 8. & deinde cùm ob varias persequutiones, religio ipsa in periculum adduceretur, nihil Prophetæ magis lamentabantur, quàm sacrificiorum cessationem. 3. Reg. 19. inquit Helias: *Dereliquerunt pactum tuum filij Israël, altaria tua destruxerunt, & Prophetas occiderunt.* 2. Paralip. 15. inquit Azarias: *Transibunt multi dies in Israël absq; Deo vero, et absque Sacerdote, Doctore, & absq; Lege.* Danielis 3. inquiunt tres S. Pueri: *Non est in tempore hoc Princeps, & Dux, & Propheta, neq; holocaustum, neq; sacrificium, neq; oblatio, neq; incensum, neq; locus primitiarum apud te, vt possimus invenire misericordiam tuam.* Et Daniel. 12. dicitur Antichristus abolitturus iuge sacrificium, nimirũ, vt religionem penitus tollat. Deniq; Apostolus Hebr. 7. dicit, populum sub sacerdotio Leuitico accepisse legem, & deinde addit translato sacerdotio necesse esse, vt & legis translatio fiat.

Probatur TERTIO. Sacrificium propriè dictum est cultus proprius Dei, id est, qui soli illi omniũ consensu deberur; cum alia omnia genera honoris sunt aliquo modo cõmunia cum

creaturis, vt suprà probatum est; ergo nulla esse potest religio sine sacrificio propriè dicto. Nam religio ad colendũ Deum instituitur: non autem colit Deum, sed potius ignominia illũ afficit, qui cultum illi soli debitum, ei non adhibet. Certè inter homines si quis Regi non tribueret titulum honoris, qui solis conuenit Regibus, Maiestatem videlicet, etiamsi coacerauaret omnes inferiores titulos, nõ modò Regem non honorare, sed etiam contumelia afficere iudicaretur.

Probatur nunc assumptio primi syllogismi; sublato videlicet sactificio Missæ; nullum restare in Ecclesia Christi sacrificium propriè dictum. Nam si vllum assignari posset, id esset sacrificium crucis: id enim vnum aduersarij assignant, atque id esse volunt vnicum, & verum Christianæ religionis sacrificium. Sed nos probabimus, sacrificium crucis, quamuis vetissimum sacrificium fuerit, non esse eiusmodi, quale requiritur ad legem, seu religionem constituendam, & conseruandam; qualem in terris, vsq; ad mundi cõsummationem Christus esse voluit: & ideò si nullum aliud habeamus, planè sequi, vt nullam habeamus religionem.

Probatur igitur PRIMO, quia sacrificium crucis, non est proprium Christianæ religionis, sed commune omnibus veris religionibus, quæ ab initio mundi fuerunt. Nam, & in lege naturæ, & in lege scripta, omnia sacrificia in hoc vnum respiciebant, & hoc vnum profitebantur, & quotquot iusti fuerunt ab initio mundi, ob huius sacrificij participationem iusti fuerunt: non igitur distinguitur Christiana religio ab antiquis, per sacrificium crucis.

SECVNDO, sacrificium crucis semel peractum est, ac deinde desiit esse, neq; mansit postea nisi per effectum, & virtutẽ, vt notum est; immò nunquam fuit tempore Christianæ religionis; ea enim post Christi mortem propriè cœpit. At sacrificium proprium religionis debet ipsam perpetuò comitari, vt suprà probatum est.

TERTIO, religio quæuis sacrificium externum, ac visibile requirit, ad quod homines illius religionis peragendum conueniant, & quod ab ipsis frequentari possit. At nihil huiusmodi in sacrificio crucis reperitur. Est enim respectu Christianorum inuisibile, cùm sola fide, non oculis cernatur; vnde nec ad illud conueniri potest à populis; nec etiam si cerneretur, à populo, vel sacerdotibus Christianis frequentari posset,

posset, non enim fas esset vt Christum Christiani toties interficerent.

QVARTO, sacrificium Christianæ religionis debet esse ritus quidam à Deo Christianis præceptus, pertinens ad illum cultum, qui latria dicitur, vt rectè Augustinus affirmat libro vicesimo contra Faustum, capite vicesimo primo. At Christi occisio, quæ dicitur sacrificium crucis, neque ritus dici potest, cùm fuerit ipsa veritas, quam omnes ritus adumbrabant, & multò minus ritus Christianis præceptus dici potest, si quis velit nobis à Deo imperatum summum scelus, Christi videlicet interfectionem, & mortem. Et deniq; minimè omnium cultus latriæ dici potest, cùm potius Christum occidere summum sacrilegium dici debeat.

ACCEDANT testimonia Patrum, quos suprà citauimus in explicanda definitione sacrificij, qui dicunt sacrificium Eucharistiæ esse vnicum, & singulare sacrificium Christianorum.

ACCEDAT denique testimonium CYPRIANI in serm. de Cœna Domini, vbi dicit, si Eucharistia manducando consumeretur, fore vt nullũ nobis remaneret sacrificium, & per hoc tota religio interiret.

DICES; Cur ergo B. Paulus Hebr. 7. cùm dicit, translato sacerdotio debere etiam transferri legem; nõ dicit translatum esse sacerdotium Leuiticum ab Aarone, & successoribus ad sanctum Petrum, & successores; sed solùm in Christum? RESPONDEO; Apostolus non dicit translatum esse Leuiticum sacerdotium ab Aarone in Christum, sed translatum esse sacerdotium Leuiticum, in sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, quod sacerdotium æternum esse, & in Ecclesia perpetuò vigere debet. Vnde cùm postea nominat Christum sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, non ipsum considerat, vt præcisè obtulit sacrificium crucis: nam hoc modo Christus non succedit Aaroni, sed vt per ministros suos perpetuò sacrificat seipsum in Eucharistia: hoc enim solo modo, vt suprà ostendimus, perpetuum habet sacerdotium.

CAPVT

CAPVT XXI.

Probatur sacrificium Missæ, ex comparatione legis Christianæ ad Mosaicam.

ALTERA ratio principalis ducitur à collatione Ecclesiæ, & Synagogæ, siue legis nouæ, & veteris; populi Christiani, & Iudaici. Est autem hæc ratio; In populo Iudaico fuerunt sacrificia propriè dicta; ergo & in populo Christiano esse debent.

Probatur consequentia; nam antecedens extra controuersiam est. PRIMO, Christus non omninò sustulit ea, quæ Deus in veteri lege instituerat; nec enim contrarius erat Patri suo, aut sibi ipsi; sed aut perfecit, aut mutauit in meliora; vt patet in præceptis, & Sacramentis. Nam præcepta non sustulit, sed explicuit, Matth. 5. & consilia addidit, quæ ad præceptorum perfectam obseruationē conducunt. Pari ratione Sacramenta Circumcisionis, Agni Paschalis, & similia non sustulit, sed mutauit in alia verè, & propriè dicta Sacramenta, sed vt Augustinus dicit epist. 118. pauciora, faciliora, & præstantiora: ergo eodem modo sacrificia non debuit omninò tollere de medio, sed mutare.

SECVNDO, sacrificium est summus cultus, qui Deo tribui possit. Nam sine controuersia res verbis præstant; & inter res, sacræ prophanis; & inter sacras, publicæ priuatis; & inter publicas eæ, quarum ipsa substantia in Dei honorem consumitur, quàm eæ, quarum solus vsus. Tale autem est sacrificium propriè dictum, vt notum est. Quare si hoc genus cultus fuisset in veteri lege, & non in noua; fuisset Deus in veteri lege longè maiori honore affectus, quàm in noua: & pinde Christus Patris sui, non gloriam, vt dicebat, sed ignominiam procurasset.

TERTIO, caussæ cur populus Hebræorum sacrificia externa, & propriè dicta habuerit, omnes inueniūtur etiam in populo Christiano. Habuerunt illi sacrificia externa, & visibilia, quia & ipsi populus erant externus, & visibilis, nempè non ex solo spiritu, sed carne, & spiritu constans. At populus etiam Christianus externus, & visibilis est, & carne ac spiritu cōstat. Habuerunt illi sacrificia, vt Christi mortem, quæ est vnicum pretium, & vnica salus nostra, sæpe repræsentarent, & com-

memora-

memorarent, cùm eam præsentem intueri non possent. At nos etiam Christi mortem præsentem intueri nequimus; ergo egemus sacrificio, quo sacrificium illud crucis iugiter commemoremus. Habuerunt illi sacrificia, quibus Deum colerent honore summo, & soli illi debito. At nos etiam debemus Deum colere honore summo, & soli illi debito. Habuerunt denique illi sacrificia, vt Deum placarent, vel ab eo beneficia impetrarent, vel pro impetratis gratias agerent. At iisdem de caussis & nos sacrificiis indigemus; immò quòd plura à Deo beneficia accepimus, eò magis ad sacrificandum obligamur. Quare rectè Petrus Cluniacensis scribit, hæreticos qui sacrificium de Ecclesia tollere cupiũt, id tentare Diabolo suggerente, vt gens illa Deo præter ceteras sit ingrata, quæ præter ceteras pluribus, & maioribus à Deo beneficiis ornata est.

QVARTO, reipsa Christiani retinent omnia alia genera honoris, & cultus, quibus Hebræi Deum colebant, nimirum adorationem, inuocationem, votorũ nuncupationem, hymnos, psalmos, cantica, dies festos, ieiunia, eleemosynas, & similia. Quis igitur sibi persuadere possit solum illud genus honoris, quod est proprium Dei, nobis à Christo prohibitum esse, cùm omnia alia sint ab eo permissa? præsertim cùm Christus nihil ardentius procurauerit, quàm Dei gloriam, & honorem?

Neque satisfaciunt, qui dicunt, cultum internum esse nobiliorem externo: Christianos autem internum cultum Deo præstare. Nam etsi internus cultus nobilior externo sit, tamen vtriq; præstat internus cum externo coniunctus, siue internus cultus cum externa illius protestatione. Est autem signum & protestatio summi interni cultus, ipsum sacrificium, vt Augustinus sæpe docet lib.10. ciuit. Vnde tres pueri Daniel. 3. *animo*, inquiunt, *contrito, & in spiritu humilitatis suscipiamur; sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium; sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie.* Optant enim sancti pueri in captiuitate positi, vt internus eorum affectus sic Deo placeat, quemadmodum placeret si eum ostendere, & protestari possent, externo signo sacrificiorum.

QVINTO, sacrificia non sunt primùm in lege Moysis instituta, sed ex lege naturæ ortum habent, vt patet ex sacrificio Abel

Abel, Noë, Melchisedech, Iob, & aliorum: ergo etiamsi Christus abrogare voluisset omnia instituta legis Mosaicæ, non tamen sacrificia omninò abrogare debuisset.

CAPVT XXII.

Probatur idem ex differentia Sacramenti, & sacrificij.

TERTIA ratio ex differentia, quæ est inter Sacramentum & sacrificium, sumi potest. Nam commune est omnibus Sacramētis, vt ab alio dentur, ab alio accipiantur; neq; vllus sibi ipse Sacramentum administret. Ita videmus in Baptismo, aliisq; Sacramentis accidere; nemo enim se ipse baptizare sinitur, etiamsi extrema adsit necessitas. Pari ratione nemo se ipse confirmat, nemo se absoluit, nemo se sacris Ordinibus initiat, nemo se inungit. Eodem igitur modo si Eucharistia solummodò Sacramentum esset, nemo sibi eam ministrare posset; cuius tamen contrarium semper fuit in vsu quod attinet ad eos, qui Eucharistiam consecrant.

DEINDE, Sacramenta omnia in actione consistunt, non in re aliqua permanente, vt patet de Baptismo, & ceteris Sacramentis; non enim aqua consecrata, sed ablutio est Sacramentum Baptismi. Sola Eucharistia non in actione, sed in re permanente consistit, vt suprà probatum est, cuius differentiæ vix alia ratio reddi potest, nisi quia Eucharistia non solùm Sacramentum, sed etiam sacrificium esse debuit.

DENIQVE, nullum aliud Sacramentum continet reipsa corpus Christi, sed solùm sunt signa visibilia, continentia virtualiter gratiam sanctificationis: neque aliud requiritur ad rationem Sacramenti, cùm Sacramenta nihil sint aliud, nisi instrumenta sanctificationis. Quare etiam Eucharistia potuisset verè, & propriè Sacramentum esse, etiamsi Christi corpus reipsa non contineret. Quæ igitur caussa est cur debuerit necessariò Eucharistia Christi corpus reipsa continere, nisi vt posset verè, & propriè Deo Patri à nobis offerri, & proinde sacrificium esse verè, ac propriè dictum? Et sanè mirum est, cur Lutherani concedant, corpus Christi verè, & realiter præsens esse in Sacramento Eucharistiæ, & simul admittant vitimam esse omnium, quæ vnquam fuerunt, præstantissimam;

mam; & tamen pertinacissimè negent, posse, aut debere offerri Deo, quasi non sit omninò exploratum & certum, debere Deo offerri id, quod habemus optimum.

CAPVT XXIII.

Probatur idem ex consensu Ecclesiæ.

POSTREMA ratio, eaque meo quidem iudicio efficacissima apud illos omnes, qui non nimium sibi placent, quosque superbiæ fumus non omninò excæcauit, sumitur ex consensu, & testimonio totius Christianæ Ecclesiæ, Græcæ, Latinæ, Barbaræ; quæ ab annis mille floruit. Nam aduersarij fatentur Missam Pontificiam vt nunc est, sacrificium esse. Id habent expresè Lutherus in primo scripto contra Regem Angliæ. Caluinus lib. Instit. cap. 18. §. 1. & Kemnitius pag. 774. & alij. Missa autem vt nunc est, tempore S. Gregorij Papæ I. absoluta est, vt Kemnitius fatetur pag. 826. & 827. vbi de Canone Missæ disputat & constat à tempore S. Gregorij nihil ad Canonem Missæ additũ esse. Porrò Gregorius ante annos circiter mille floruit; ergo testimonio aduersariorum, Missa pro sacrificio habere cœpit in Ecclesia, ab annis vt minimùm mille.

Fuisse autem hanc sententiam receptam non in sola Vrbe Roma, sed in toto orbe terrarum, fatentur etiam aduersarij: nam ideò Lutherus in libro de captiuit. Babyl. cap. 1. *Missa* inquit, *creditur passim esse sacrificium, quod offertur Deo. Accedunt his dicta sanctorum Patrum, tot exempla, tantumq; per orbem constanter obseruatus.* Et infrà: *Nec moueat, inquit, quod totus orbis contrarium & sensum, & vsum habet.* Et in principio libri de abroganda Missa, seu potius in epistola dedicatoria eius libri: *Magnum est*, inquit, *certè tot seculorum consuetudini, tantæ multitudinis sensui, tantorumq; auctoritati reluctari.* Et paulò infrà apertè dicit se esse solum contra orbem terrarum; sic enim sibi ipse obiicit: *Tu solus sapis? ne errant vniuersi? tanta secula ignorauerunt?* Sic etiam Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 1. *Pestilentissimo*, inquit, *pro re Satan totum penè orbem obcæcauit, vt crederet Missam sacrificium, & oblationem esse ad impetrandam remissionem peccatorum.* Et paulò infra: *Congredi me lectores intelligant cum ea opinione, qua Romanus Antichristus, et eius Prophetæ*

totum orbem imbuerunt. Et infrà §.18. dicit, hanc sententiam, quod Missa sit sacrificium; inebriasse omnes Reges terræ, & populos à summo vsque ad nouissimum.

Et quamuis aduersarij id non dicerent, res tamen certissima esset. Constat enim apud Latinos semper fuisse eandem Missam, ex iis, qui diuersis temporibus illam exposuerunt, Isidoro, Amalario, VValfrido, Ruperto, Hugone, Innocentio III. Bonauentura, & aliis: & similiter apud Græcos id clarissimè constat, ex Maximo Monacho, Germano Constantinopolitano, Simeone Thessalonicensi, & Nicolao Cabasila; & nunc demùm ex censura Orientalium ad Confessionem Augustanam, cap. 13.

Ex hoc igitur principio certissimo, & ab aduersariis concesso, nempe Missam habitam esse pro sacrificio ab annis vt minimum mille, in toto orbe terrarum, sequitur necessariò, si non est verum quod nos docemus, PRIMO Ecclesiam totam periisse, & Christum sponsam suam, & hæreditatem amisisse: non enim Ecclesia Christi esse potuit, quæ palàm idololatriæ tot seculis seruiuit. SECVNDO sequitur falsa esse vaticinia Prophetarum Oseæ 2. & aliorum, qui prædixerunt post Christi aduentum idololatriam cessaturam. TERTIO falsam Christi promissionem Matth. 16. *Portæ inferi non praualebunt aduersus eam.* & Angeli Luc. 1. *Regni eius non erit finis.* QVARTO falsam Apostoli sententiam 1. Timoth. 3. Ecclesiam esse columnam, & firmamentum veritatis. QVINTO Sanctos omnes, qui plurimi his postremis seculis vita, & miraculis floruerunt, idololatras, impios, & sacrilegos fuisse. SEXTO Deum qui tam multa futura, & minus necessaria illis reuelauit, hoc tamen mysterium summè necessarium nullo omninò, quamuis sanctissimo viro, ante Lutherum reuelasse. Quod si hæc absurdissima sunt, & nullo modo credibilia, certè sequitur, vt verum sit quod nos cum Ecclesia Catholica docemus: quod sanè etiam aduersarij intelligerent, si non omninò in reprobum sensum dati essent. Istam enim consequentiam nulla ratione negare possunt; Orbis terræ ab annis mille credidit Missam esse sacrificium; ergo vel Missa est sacrificium, vel ab annis mille desiit Christi fides esse in terris; periit Ecclesia; rediit idololatria; vana fuerunt Prophetarum, & Christi ipsius oracula.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

NVNC demùm soluendæ sunt aduersariorum obiectiones, Lutheri, Caluini, Kemnitij; nam reliqui vix aliquid noui adferunt. PRIMVM igitur Lutherus in libro de captiuit. Babylon. & in libro de abroganda Missa, duo argumenta proponit, eaque confidenter opponit omnibus omnium Sanctorum testimoniis, & totius orbis terræ, atque omnium seculorum consensui. PRIMVM argumentum sumitur à verbis. SECVNDVM ab exemplo Christi.

PRIMVM eiusmodi est; Cœna Domini est Sacramentum, ac Testamentũ Christi; sic enim ipse ait: *Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine*; ergo sacrificium esse non potest. Nam sacrificij ratio cum ratione Sacramenti, & Testamenti omninò pugnat. Sacrificium enim est aliquid, quod nos Deo offerimus: at Sacramentum datur nobis à Deo, & similiter Testamentum continet promissionem hæreditatis nobis factam. PRAETEREA Sacramenti, & Testamenti promissio fide accipitur; sacrificium cõtrà ex fide procedit. Sacramentum, & Testamentum ad nos à Deo descendunt; sacrificium à nobis ad Deum ascendit. Item sicut non possunt idem esse oratio, & quod oratione accipitur; ita non possunt esse idem Testamentum, & sacrificium. DENIQVE sicut ridiculum est dicere per Testamentum dari aliquid testatori ab hæredi; cùm è contrario detur aliquid hæredi à testatore: sic etiam ridiculum videri debet, si quis dicat per Eucharistię Sacramentum nos Deo aliquid offerre, cùm ipse potiùs nobis aliquid promittat, & donet. Hoc argumentum per multas paginas versat Lutherus, ac fundamentum esse dicit totius doctrinæ suæ in hac materia: ac propter huius rei ignorantiam, pronunciat idololatras esse omnes Sacerdotes, & Episcopos, cum omnibus suis maioribus.

RESPONDEO, tribus modis peccat argumentum Lutheri. PRIMO, quia assumit, sacrificium esse opus, quod nos Deo exhibemus, & illud opponit, vt nostram actionem, actioni Christi. At nos non hoc dicimus, sed asserimus tam Sacramentum, seu Testamentum, quàm sacrificium esse Christi opus,

opus, & actionem: idem enim Christus, qui nobis seipsum per Eucharistiam præbet in cibum, idem seipsum per Eucharistiam Patri obtulit, & quotidie per Ministros suos se offert in sacrificium. Immò inter alia bona, quæ nobis Christus moriens Testamẽto suo reliquit, vnum fuit corpus ipsius, & sanguis, quo vteremur, tum vt illa Deo offerremus, tum vt inde animæ nostræ reficerentur. Neque dissimile est quod agunt homines pij, dum Testamenta sua condunt: primùm enim aliquid donant Deo in vsum Ecclesiarum, aut pauperum, deinde hæreditatem filiis relinquunt.

Sed etiamsi hoc sacrificium esset omninò opus nostrum, adhuc argumentum Lutheri non concluderet: nam peccat SECVNDO, quòd confundit promissionem cum signaculo promissionis. Siquidem in Sacramẽto, & Testamento Christi, distinguenda sunt in doctrina Lutheri, promissio, quæ consistit in verbis: *Accipite, manducate, &c.* & signaculum, quod est ipsum corpus Domini, & sanguis sub specie panis, & vini: ex his duobus promissio non est sacrificium. Et hoc probat, si quid probat argumentum Lutheri. Aliud enim est, promitti nobis aliquid à Deo, aliud, nos Deo aliquid offerre. At signaculum promissionis, nulla est ratio cur sacrificium esse non possit: cur enim non possit Deus victimam sibi oblatam, instituto & mandato suo, assumere in signaculum promissionis? immò reipsa in lege veteri sic Deus fecit. Nam Testamentum vetus Exod. 24. obsignauit sanguine victimæ, tunc sibi immolatæ, dicente Moyse: *Hic est sanguis Testamenti, quod misit ad vos Deus.* Sic etiam omnia sacrificia legis veteris, & vera sacrificia erant, & tamen signacula erant promissionis Christi venturi, & morituri. Quid igitur mirum, si sanguis Domini in altari existens, per consecrationem simul sanguis sit victimæ Deo oblatæ, & signaculum promissionis diuinæ?

TERTIO peccat argumentum Lutheri, quòd non distinguat rationes formales Sacramenti, seu Testamenti, & sacrificij. Ita enim argumentum procedit, ac si nos diceremus, sacrificium, qua sacrificiũ est, esse Sacramentum, vel Testamẽtum, & contrà; vel dare, idem esse quod accipere; petere, idem quod promittere. At non ita sumus hebetes, aut rudes, vt ista dicamus: sed quod dicimus, hoc est; Eucharistiam Sacramentum esse, quatenus est signum externum & visibile inuisibilis

gratiæ, & refectionis, quæ nobis cōfertur, dum Eucharistiam ritè sumimus: eandem esse Testamentum, quatenus est instrumentum publicum, & authenticum diuinæ voluntatis & promissionis: eandem esse victimam & sacrificium, quatenus Deo offertur. Neque repugnat, vnum & idem accipi, & dari: neque valet quidquam illa consequentia: Accipimus à Deo Eucharistiam; ergo non possumus eandem illi offerre. Nam nihil omninò habemus quod Deo offeramus, nisi quod à Deo accepimus; iuxta illud Dauidis in lib. 1. Paral. 29. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.*

SECVNDVM Lutheri argumentum sumitur ab exemplo Christi, qui in vltima cœna legitur in mensa sedisse, & Sacramentum discipulis distribuisse, non autem illud Patri obtulisse.

RESPONDEO; Christi exemplum nobis maximè faueret. Nam etiamsi Euangelistæ non expressè dixerint, Christum se Patri in cœna obtulisse; tamen neque expressè dixerunt, non se obtulisse. Et præterea nos ex loci illius circumstantiis, ex figuris, & vaticiniis Prophetarum, ex testimonio expresso antiquissimorum Patrum scimus; Christum se Patri in cœna sacrificium obtulisse; & hoc ipsum fieri mandasse, cùm ait: *Hoc facite.* Neque est id nouum in mysteriis fidei. Nam nullus Euangelista scribit, in vltima cœna Christum immolasse agnum Paschalem, & eundem comedisse accinctis renibus, & cum baculis in manu; immò neque expressè scribunt Euangelistæ, illum comedisse agnum Paschalem: & tamen nemo dubitat ista omnia facta esse, cùm esset Dominus obseruantissimus legis, & Pascha parari iussisset. Neq; dicunt expressè Euangelistæ, Christum in calice, quem sanguinis sui calicem appellauit, posuisse vinum; nam illa verba: *Non bibam ex hoc genimine vitis,* suprà ostēdimus dicta esse de calice, quem bibendum dedit Dominus post agni Paschalis manducationem, non de calice Eucharistię: & tamen quis hoc tempore inficiaretur, in illo calice fuisse vinum? id eū omnes scriptores tradunt. Quare si Lutherus ab exemplo Christi probare cupit Missam nō esse sacrificium; certum aliquod testimonium inferat, vbi legamus, Christum nō se obtulisse in cœna: nam illa argumēta negatiua; Non habetur expressè in Scriptura, ergo non est factum, iam ipsis etiam pueris ridicula sunt.

Præter hæc argumenta, habet idem Lutherus insignem impo-

imposturam in principio libri de abroganda Missa priuata, vbi dicit, Papam ingressurum in epistolas decretales, pro fundamento citare illa verba Pauli: *Translato sacerdotio necesse est, & legis translatio fiat*: & inde deducere, post Christi ascensionem translatũ fuisse sacerdotium à Christo in Petrum, deinde à Petro in Papam; & à Papa in suos successores. Quã Lutheri imposturã iterum repetit Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, cap. de Missa, vbi etiam addit Papam loqui de sacerdotio secundum ordinem Melchisedech.

Sed hîc tria sunt mendacia. Primvm, quod Papa ista dicat ingressurus in decretales epistolas, & pro fundamento iaciat. Nam ille Canon: *Translato sacerdotio*, non habetur in 1. titulo, sed in 2. nec in principio illius tituli; nam duo alij canones præcedunt.

Secvndvm mendacium est, quod Papa ista dicat. Nam in toto illo canone, non est nomen Christi, nec Petri, nec Papæ, sed ponuntur ipsa verba Pauli cum quadam annotariuncula S. Augustini, quæ solùm continet, legem & sacerdotium esse omninò connexa.

Tertivm mendacium est, quod in eo canone agatur de sacerdotio Christi, vel Melchisedech. Nam expresè agitur de sacerdotio Leuitico, vt glossa bis notat. Itaque mera sunt Lutheri somnia, translatum esse sacerdotium à Christo in Petrum, vel à Petro in Papam.

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Ioannis Caluini.

Ioannes Caluinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 1. quinque argumenta proponit, cùm dicit se verbo Dei clarissimè demonstraturum sacrificium Missæ insigni contumelia Christum afficere; crucem eius sepelire, & opprimere; mortem eius in obliuionem tradere; fructum, qui ex ea nobis proueniebat, tollere; Sacramentum, quo mortis memoria relicta erat, eneruare, & dissipare: quæ omnia argumenta exequitur in sequentibus sectionibus.

Primvm igitur tale est argumentum. Christus est sacerdos in æternum: ergo nulli substitui debent Christo successores, aut vicarij. Ergo nulli sunt modò sacerdotes in terris,

proinde nec sacrificia: nam in veteri lege ideò multiplicabantur sacerdotes, quia morte prohibebantur permanere, vt Apostolus dicit ad Hebr. cap. 7. Neque responderi potest, eos qui nunc ordinantur sacerdotes, non succedere Christo, sed eius suffraganeos esse. Nam Apostolus loco citato non concedit vllorum sacerdotum multiplicationē, nisi propter mortem præcedentium. Christus autem semper viuit, & sacerdos manet; ergo solus fungitur sacerdotio: vel si multi sunt in terris sacerdotes, Christo sacerdotium abrogatur.

RESPONDEO; Nullus Catholicorum affirmat, sacerdotes, qui sunt in Ecclesia, Christo succedere: quare non erat opus, vt id Caluinus refelleret; nam quod Lutherus, & Illyricus mentiuntur, id haberi in epistolis decretalibus, paulò ante refutatum est.

Quod autem attinet ad vicarios, & suffraganeos, vel potius ministros Christi in sacerdotio secundum ordinem Melchisedech, falsum est horum multiplicationem repugnare vnitati, & æternitati sacerdotij Christi. Nam Christus non solùm est sacerdos, sed etiam est vnicus, & æternus Magister noster, vt ipse dicit Matth. 23. Immò etiam ad sacerdotium pertinet docere, vt idem Caluinus fatetur eodem lib. 4. Instit. cap. 1. §. 5. & tamen quia Christus non docet nunc per se humano more, & visibiliter, vt hominum natura requirit, non repugnat vnitati, & æternitati magisterij ipsius, vt sint multi homines, qui dicantur Doctores, & Magistri, & in hac re vicarij, suffraganei, & ministri Christi, vt patet ex Paulo, qui 1. Timoth. 2. & 2. Timoth. 1. vocat se Doctorem, & Magistrum, & 1. Corint. 3. vocat se & alios nōnullos, Dei coadiutores, & ministros. & 2. Corinth. 5. dicit: *Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortāte per nos. Itaq; obsecramus pro Christo reconciliamini Deo:* quibus verbis se, & legatum, & vicarium Christi facit. Idem dici potest de officio pascendi, & Sacramenta ministrandi. Christus enim est pastor omnium ouium, & ipse est, qui baptizat, & Sacramenta cetera confert, omnium consensu; & tamen quis vnquā negauit, debere esse in Ecclesia multos pastores, & Sacramentorum ministros, qui loco Christi, & vt ministri Christi visibiliter ista faciāt? Nōne etiam aduersarij pastores, & doctores, & ministri dici volunt, & quotidie docent, & baptizant; & tamen non putant se derogare vnitati Magisterij, & Pastoratus CHRISTI? Eodem igitur

igitur modo, quia Christus non sacrificat nunc per se visibiliter, & humano more in terris: non repugnat vnitati, & ęternitati sacerdotij eius, vt habeat in terris sacerdotes ministros, & vicarios, per quos id faciat. Immò vt suprà demonstrauimus, non potest Christus alia ratione verè dici sacerdos in æternũ, nisi per ministros sacrificet, quandoquidem certum est, eum per se propriè non sacrificare.

Ad locum autem Apostoli, qui videtur absolutè excludere multiplicationem sacerdotũ in Testamento nouo, in promptu est responsio. Apostolus enim excludit absolutè multiplicationem sacerdotum in eadem dignitate, & potestate; nõ autem sacerdotum inferiorum, & qui respectu Christi, ministri sint, & dicantur. Nam in lege veteri ob mortem Aaronis, successit illi in eadem dignitate, & potestate Eleazarus, Eleazaro Phinees, & sic de aliis, & si nunquam Aaron mortuus esset, nullus ei successisset; tamen viuente etiam Aarone multi alij erant inferiores sacerdotes. Sic igitur Christo nemo succedit in eadem dignitate, & potestate, quia nunquam moritur: tamen ipso viuente, multi inferiores ordinantur, qui sint eius vicarij, & administri. Quod etiam videmus in regno temporali, vbi Regi, quamdiu viuit, nunquam succeditur, licet is multos habere soleat vel Proreges, vel ministros, per quos in variis prouinciis ius dicat.

SECVNDVM Caluini argumentum tale est. Non potest erigi altare, quin euertatur crux Christi, nec potest offerri sacrificium Missæ, sine iniuria sacrificij crucis. Nam sacrificium crucis habet vim infinitam, & æternam; ergo non egemus alio sacrificio; ergo multiplicare tot sacrificia Missæ, nihil est aliud, quàm negare virtutem, & sufficientiam sacrificij crucis. Neque valet effugium eorum, qui dicunt Missæ sacrificium idem esse cum sacrificio crucis. Nam si sacrificiũ crucis verè habet infinitam, & æternam vim, non solùm non egemus alio sacrificio, sed neque alia repetitione eiusdem sacrificij. Neque illud aliorum effugium valet, qui dicunt, repetitionem huius sacrificij ad id necessariam esse, vt applicetur singulis vis primæ oblationis sacrificij crucis. Nam ad hanc applicationem satis esse possunt media à Christo instituta, prædicatio scilicet Verbi, & sacræ Cœnæ administratio. Et confirmantur hæc omnia ex Apostolo Hebr. 9. & 10. vbi legimus Christum semel apparuisse per immolationem suam:

item voluntate Dei nos sanctificatos esse per oblationem corporis IESV CHRISTI semel: item Christum vna oblatione consumasse in perpetuum sanctificatos: denique acquisita semel remissione peccatorum, nullam amplius restare oblationem. Accedit vltimò Christi vox, Ioannis 19. *Consummatum est*; quibus verbis testatur Dominus vno suo sacrificio perfectum esse, & completum, quidquid in salutem nostram erat.

RESPONDEO; Quod Apostolus ait Roman. 3. de lege & fide: *Nunquid legem destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus*; idem nos de cruce, & Missa dicere possumus; Nunquid crucem euertimus per Missam? absit, sed crucem statuimus. Quomodo enim Missa crucem euerteret, quæ nihil fermè est aliud, nisi continua commemoratio crucis? Sed ad argumentum. Fatemur sacrificium crucis vim infinitam, & sempiternam habere ad sanctificandum, atq; inde sequi concedimus, non esse opus alio sacrificio crucis, aut eiusdem sacrificij crucis repetitione; id est, non esse opus, vt alius Christus moriatur pro nobis, aut vt idem Christus sæpius moriatur. Negamus autem inde sequi, non posse sine crucis Christi iniuria multiplicari sacrificia repræsentantia sacrificium crucis, & eius fructum nobis applicantia. Nam si ita esset, non solùm tollerentur Missæ de medio, sed etiam efficeremus omnia sacrificia Testamenti veteris fuisse peracta in iniuriam crucis Christi. Nam sacrificium crucis non solùm vim habuit sanctificandi futuros homines, sed etiam præteritos: inde enim dicitur; agnus occisus ab origine mundi, Apocalyp. 13. Illa igitur Caluini consequentia: Sacrificium crucis est perfectissimum; ergo non potest erigi altare, quin euertatur crux Christi; si quid valet contra altare Ecclesiæ, valebit etiam contra altare Synagogę: negemus igitur cum Manichęis, vt Caluino pareamus, Testamentum vetus, quod tot altaria erexerit in contumeliam crucis.

Illud autem, quod Caluinus addebat, fructum crucis fieri applicari per prædicationem Verbi, & administrationem Cenę Domini: proinde non esse opus sacrificio Missæ: nihil concludit. Nam INPRIMIS eodem argumento probarem superuacaneam esse Cœnam Domini, quia fructus crucis superuacaneum esse, quod sola prædicatione Verbi possit excitari fides,

fides, per quam applicatur fructus crucis. Placuit igitur Deo varia media instituere, quibus faciliùs, suauiùs, pleniùs fructum crucis consequeremur, atque vnum ex his, nos sacrificium Missæ esse contendimus: neque aduersarij contrarium adhuc ostendere potuerunt. DEINDE etiamsi ad applicandum fructum crucis, non esset sacrificium Missę necessarium, nec vtile, non tamen sequeretur esse in iniuriam crucis, quod Caluino probandum erat; immò nec sequeretur non esse necessarium. Nam adhuc necessarium esset ad religionem constituendam, quæ sine externo sacrificio esse non potest; ad Deum cultu supremo, & illi soli debito honorandum; ad sacrificium crucis commemorandum; & ad alios fines, de quibus suprà diximus.

Ad loca ex Paulo adducta facillimè respondetur. Nam verba illa capitis 9. *Neque vt sæpius se offerat, &c.* apertissimè omnium expositorum consensu de cruenta oblatione accipienda sunt; nam mox idem Paulus subiungit: *Alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.* Sensus igitur est; Christus non intrauit in cœlum per primam sui oblationem, id est, per mortem suam, vt deinde exeat, & se offerendo, & moriendo iterum intret; & hoc sæpius repetat, quemadmodum Pontifex Leuiticus per victimam intrabat sanctuarium, & exibat, & rursus iterum per aliam victimam intrabat, & exibat: alioqui oportuisset Christum ab origine mundi pro singulis generationibus se offerre, ac mortem pati; sed vnica oblatione, id est, vnica morte peccata totius mundi purgauit, & cœli aditum omnibus hominibus aperuit. Videmus igitur Apostolum non excludere quamlibet iterationem oblationis Christi, sed eam solam, quæ mortem ipsius requirit.

Illa quoque verba capitis 10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel.* Et illa: *Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos:* similiter de cruenta oblatione intelligenda sunt. Sensus enim est; Per vnam Christi mortem sanctificati sumus, immò etiam consummati sumus, adepti videlicet non solùm remissionem peccatorum, sed etiam ornamenta iustitiæ, & ipsam beatitudinem; & hoc in sempiternum; id est, pro omni ætate, & generatione, vt iam non egeamus alio Christo, qui morte sua nos redimat, vel vt idē Christus pro nobis, vel pro aliis sæpius moriatur.

Illud autem ex eodem capite: *Vbi est remissio peccatorum, iam non est oblatio pro peccato*, quod aduersarij maximè vrgent, si quid probaret, tantùm probaret, non esse locum post sacrificium crucis, vlli sacrificio propitiatorio, non autem vlli sacrificio absolutè: nam multa sunt sacrificia verè, & propriè dicta, quæ non sunt propitiatoria. Quare parum fideliter Caluinus ex Paulo citauit, nullam amplius restare oblationem, cùm Paulus disertis verbis dixerit, nullam esse oblationem pro peccato.

Sed neq; admittimus ex hoc loco posse colligi, Missam non esse sacrificium propitiatorium, seu oblationem pro peccato. Nam duo requiruntur ad remissionem peccatorum. VNVM, vt inueniatur precium liberationis, seu satisfactio iusta, & debita diuinæ iustitiæ. ALTERVM, vt precium in particulari applicetur hominibus. Quod attinet ad PRIMVM, sacrificium crucis remisit omnia peccata, præterita, præsentia, & futura; siquidem precium acquisiuit sufficientissimum pro peccatis totius mundi: & ideo illo sacrificio peracto, & peccatis remissis, non restat vlla similis oblatio pro peccato, id est, pro acquirendo precio ad remissionem peccatorum. Et hoc solum est, quod Apostolus eo loco scribit. Quantum ad SECVNDVM, nondum facta est remissio peccatorum omnium quæ adhuc sunt, & erunt vsque ad mundi consummationem, quibus applicandum sit precium liberationis, & remittenda peccata, & ideò remanet hostia pro peccato, nimirum sacrificium Missæ.

DICES; Videtur Apostolus, cùm ait: *Iam non est oblatio pro peccato*, respicere ad sacrificia Iudaica, quę pro peccato dicebantur; ac docere illa sacrificia esse omnia abrogata, cùm iam peracta sit remissio peccatorum: non ergo solùm excludit Paulus nouam oblationem, qua acquiratur precium, sed omnes alias oblationes pro peccato, etiamsi tantùm repræsentatiuæ, & applicatiuæ sint sacrificij crucis.

RESPONDEO; Non cogimur dicere, Apostolum respexisse ad sacrificia Iudaica: sententia enim eius hoc tantùm postulat, vt acquisito precio remissionis peccatorum, non requiratur oblatio acquisitiua illius precij. Potest tamen concedi Paulum respexisse ad illa sacrificia veteris legis, non vt erant repræsentatiua, & aliquo modo applicatiua sacrificij crucis, sed vt erant figuræ, & promissiones futuri sacrificij: peracto enim

enim sacrificio crucis, & precio acquisito, frustrà adhiberētur figuræ promittētes id, quod iam habemus. Quod autem non excludat Paulus sacrificia repræsentantia, & applicantia sacrificium crucis, manifestissimè patet ex eo, quod alioqui exclusisset etiam Baptismum, & Cœnam Domini, quæ sunt etiam Sacramenta repręsentantia, & applicantia fructum crucis; immò & verbum, & fidem, & orationem, & omnia media, seu instrumenta, quibus applicatur fructus crucis. Nam sic argumentari possemus; Per crucem sunt remissa omnia peccata; ergo frustrà sunt omnia instrumenta iustificationis.

Denique illud, *Consummatum est*, perperam à Caluino adducitur. Non enim significat, vt ipse somniat, vnica oblatione crucis consummata, & completa omnia, quæ in salutem nostram erant; quasi superuacanea fuerint cetera, doctrina, Sacramenta, exempla, & omnes labores ante crucem obiti: sed significat, vt Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Theophylactus, & alij exponunt, consummatas fuisse pœnas, & afflictiones, quas in carne passurus erat, vel, quod in idem recidit, consummata fuisse Prophetarum oracula, quæ passionem eius prædixerant.

TERTIVM argumentum Caluini sumitur ex eo, quod sacrificium Missæ vnam Christi mortem obliteret, & ex hominum memoria excutiat. Nam Testamenti confirmatio à morte testatoris pendet; ergo & Testamenti Christi confirmatio à morte Christi pendet. Sed Missa est nouum Testamentum; immò quot sunt Missæ, tot sunt Testamenta: ergo vt rata sint, oportet Christum toties mori, quoties dicitur Missa: ergo vnica illa Christi mors, aut non creditur, aut pro nihilo ducitur. PRAETEREA hostiam quæ offertur, occidi & mactari necesse est: ergo si Christus singulis Missis sacrificatur, eum singulis momentis mille in locis crudeliter interfici oportet. Neque valet si respondeant, sacrificium Missæ esse ἀναίματον: nam non pendet ex arbitrio hominum, vt sacrificij naturam mutent; & Apostolus ait: *Sine sanguinis effusione non fit remissio.*

RESPONDEO; Si Catholici dicerent, in sacrificio Missæ verè Christum mori, Caluini argumentum aliquid virium habere videretur: sed cùm dicant omnes, Christum non mori nisi in Sacramento, seu signo repræsentante vnicam illam mortem, quam aliquando obiit; tantum abest, vt Missa obliteret

Christi

Christi mortem, vt potius efficiat, ne vnquam obliteretur. SED inquit Caluinus: *Etsi dicant Papistæ, se Christum nec velle, nec posse interficere, tamen id sequi ex eorum dogmate, argumenta nostra probant.* Videamus igitur an ita sit.

PRIMVM argumentum ex nomine Testamenti, nihil probat. Nam Missa non est noua Testamenti Christi institutio, sed est repetitio illius eiusdem, quod Christus aliquando fecit, & sua morte confirmauit. Quemadmodum inter homines, cùm testamentum morte confirmatum sæpius in iudicio exhibetur, & recitatur, aut etiam describitur ad applicandum huic, aut illi hereditatem, non est opus vt testator iterum moriatur; sed satis est, si constet testatorem esse mortuum, nec ante mortem reuocasse, aut immutasse suum testamentum.

SED contrà probare nititur Caluinus, singulas Missas esse Testamenta noua, id est, diuersa ab illo Testamento quod Christus initio fecit, & morte sua confirmauit: *Singulæ Missæ* inquit, *nouam peccatorũ remissionem, nouam iustitiæ acquisitionem promittunt; ergo tot sunt noua, ac diuersa Testamenta, quot Missæ.*

RESPONDEO; Remissio peccatorum, & iustitiæ acquisitio, quam Missa promittit, respectu eius cui promittitur, noua dici potest, quippe qui eam antea non habebat: sed respectu sacrificij crucis, de quo Caluinus loqui debet, non est noua, sed est illa ipsa, quæ per sacrificium crucis parta est; nam vt sæpe diximus, sacrificium Missæ applicat fructum sacrificij crucis. Atque in hoc est totus error aduersariorum, quod dicit falsò persuaserint, nos tribuere Missæ vim remittendi peccata sine vllo ordine ad sacrificium crucis.

Ad aliud argumentum ex occisione hostiæ, quæ offertur. RESPONDEO; Sacrificium Missæ esse verissimum sacrificium, & tamen non exigere veram hostiæ occisionem. Solùm enim occisio requiritur in oblatione rei viuentis, & quatenus forma rei viuentis offertur, vt cùm offeruntur agni, vitulij, aues, & similia, quorum destructio in morte consistit. At cùm forma sacrificij est rei inanimæ, vt panis, vini, thuris, & similium, non potest requiri occisio, sed solùm consumptio rei conueniens. In Missa igitur offertur quidem Christus, qui est res viuens, & offertur in forma rei viuentis, quantum ad præsentationem, vbi solùm requiritur mors repræsentata, non autem mors reipsa: sed vt est sacrificium reale, & propitiatorium,

dictum, offertur in forma panis, & vini, iuxta ordinem Melchisedech, & proinde in forma rei inanimę. Vnde in Canone, vbi habentur verba oblationis potissimæ post consecrationem, dicimus: *Offerimus panem vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.* Quare consumptio huius sacrificij, non debet esse occisio, sed manducatio.

Ad illud: *Sine sanguinis effusione non fit remissio*; RESPONDEO; Apostolum loqui de sacrificiis legis veteris, in qua nullum erat sacrificium pro peccato sine sanguinis effusione. Sic enim ait Hebr.9. *Omnia penè in sanguine mundantur secundum legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio.*

PRAETEREA potest etiam absolutè, & generatim accipi Pauli sententia; non quod quotiescunque fit remissio, tum sanguinem fundi oporteat, sed quòd remissio nunquam fiat, nisi in virtute effusionis sanguinis, siue ea nunc fiat, siue facta, siue futura sit.

DENIQVE in sacrificio Missæ rectissimè potest dici sanguis Christi effundi, vt ipse Dominus loquitur, cùm ait: *Hic est sanguis meus, qui pro multis funditur*; siue consideremus mysticam sanguinis effusionem, siue realem effusionem, id est, libationem, seu oblationem sanguinis Domini. Vt enim vsitatè secundum Scripturas, dicitur panis frangi cum distribuitur, etiamsi integri panes dentur: sic etiam vinum fundi dici potest, cùm distribuitur, licet plenæ amphoræ donentur; & eodem modo corpus sub specie panis frangitur, & sanguis sub specie vini funditur, dum offertur, & donatur Deo in sacrificium.

QVARTVM Caluini argumentum ducitur à fructu mortis Christi, quem Missa nobis præripit, dum ne eum agnoscamus & cogitemus, facit. Quis enim cogitet, se morte Christi redemptum esse, vbi nouam in Missa redemptionem viderit? Quis peccata sibi remissa confidat, vbi nouam remissionem viderit?

RESPONDEO; Argumentum nôn est dissimile superioribus: nititur enim falso illo fundamento, quòd Missa Catholicorum sententia, vim habeat expiandi peccata sine crucis sacrificio. Si enim hoc diceremus, rectissimè Caluinus colligeret, Missam nobis præripere fructum mortis Christi: sed quia id nulli Catholici docent, aërem verberat Caluinus.

Sed contrà instat ille: *Neq; euadet*, inquit, *qui dixerit, non*

alia

alia caussa nos peccatorum remissionem in Missa obtinere, nisi quia morte Christi iam acquisita est. Non enim aliud adfert, quàm si iactet, nos ea lege à Christo redemptos esse, vt nos ipsi redimeremus: vt nihil iam passioni Christi relinquatur, nisi vt sit exemplum redemptionis, quo discamus nostri esse redemptores.

RESPONDEO; Mira est huius hominis cæcitas, vel malitia, qui nondum potuit, aut certè noluit Catholicorum sententiam intelligere. Nam INPRIMIS Missa non est opus nostrum, sed Christi: ipse enim est verus sacerdos, qui per Ministros sacrificium offert, & per illud purgat, & remittit peccata. Quare etiamsi Missa haberet vim per se absque sacrificio crucis, non ideò tamen nos ipsi redimeremus, sed Christus nos redimeret. DEINDE non ita comparamus, vt perperam facit Caluinus, passionem Christi cum sacrificio Missæ, vt dicamus ex passione Christi sumi tantùm exemplum redemptionis. Dicimus enim passione Christi totum precium redemptionis acquisitum, & propterea nos omnes ea morte redemptos, quod attinet ad sufficientiam precij pro omnibus persoluti: per sacrificium autem Missæ applicari precium illud, vt etiam applicatur per Sacramenta, quamuis alio, & alio modo, vt suo loco infrà dicemus. Sicut igitur qui baptizatur non dicitur exemplum tantùm sumere redemptionis à passione Christi, nec propriè redimere, sed applicare dumtaxat precium per passionē acquisitum: sic etiam de sacrificio Missæ cogitari debet.

QVINTVM argumentum iam est solutum: nihil enim adfert, præter id, quod Lutherus dicebat, non posse idem accipi & donari. Hęc sunt argumenta ex lib. Institutionum. Alia dicit addit in Antidoto art. 6. Parisiensis, quæ breuissimè solui possunt.

PRIMVM est hoc: *Institutio Christi sic habet: Accipite, & manducate; non autem: Offerte; ergo sacrificium non est instituto Christi est, sed palàm cum eo pugnat.* RESPONDEO: Nisi quam legimus Christum dixisse; Non offerte: quod si legeremus, tum verè pugnaret cum instituto Christi sacrificium Missæ. Quod si illud vrgeat Caluinus, quod non dixerit Christus; Offerte, iam suprà responsum est, tum nihil colligi ex negatione; tum satis Christum apertè iussisse offerri, cum ait: *Hoc facite.*

Arte-

ALTERVM argumentum est: *Nemo vsurpare debet honorem sacerdotij, nisi à Deo vocatus, teste Apostolo. Nemo autem præter Christum vocatus legitur.* RESPONDEO; Cùm Apostolos Christus ad honorem sacerdotij vocauerit illis verbis: *Hoc facite*, nemo potest dicere eos non esse à Deo vocatos, nisi qui Christum neget esse Deum. Qui autē Apostolis legitima ordinatione succedunt, non minus à Deo vocari censendi sunt, quàm olim à Deo iudicarentur vocari, qui Aaroni per carnalem propagationem substituebantur.

CAPVT XXVI.

Soluuntur obiectiones Kemnitij.

MARTINVS Kemnitius in 2.par. Examinis pag. 800. & sequentibus proponit argumenta sua sub hoc titulo: *Argumenta ostendentia abominationem Missæ Pontificiæ.* Sunt autem argumenta sex.

PRIMVM tale est: *Instituere cultum extra verbum, & sine verbo Dei, vanum est, immò idololatria est, cùm scriptum sit, Frustrà colunt me mandatis, & doctrinis hominum. Sed theatricaeprasentatio per verba, ritus, gestus, sicut in Pontificia Missa fit, nullum habet verbi testimoniū, immò nec exemplum Christi, aut Apostolorum. Fatentur enim Pontificij scriptores, Apostolos solaDominica oratione vsos in celebrationeCœnæ, & notant qui Romani Pontifices, & quo tempore singulos actus, & scenas mystici dramatis inuenerint: ergo, &c.* RESPONDEO; De propositione huius argumenti, sæpe iam in aliis disputationibus disseruimus. Hoc autem loco, etiamsi ea propositio verissima esset, nihil tamen argumentum concluderet: nam in assumptione etiam vitium est. Non enim, vt sæpe diximus, quæstio nostra est de cæremoniis Missæ, sed de substantia sacrificij: illam autem à Christo institutam, suprà demonstrauimus testimoniis Scripturæ, & Patrum, & totius Ecclesiæ.

SECVNDVM argumentum Kemnitij: *Sacramenta extra vsum à Christo institutum in aliam actionē toto genere diuersam transferre, ingens est piaculum. Christus autē Sacramenti; & non sacrificij actionem in verbis institutionis præscripsit: contumelia igitur Cœnæ Dominicæ est, Missa Pontificia.* RESPONDEO; Assumptio argumenti probanda fuerat: nam eam falsam esse, suprà plurimis & clarissimis argumentis demonstrauimus.

TERTIVM

TERTIVM argumentum: *Administrationem Cœnæ Christus moriturus testamenti forma instituit. Magnum autem scelus est, vel hominis testamento, quando ratum & confirmatum est, aliquid superordinare: Manifestum igitur est, quod sit Pontificia Missa, quæ Testamento Filij Dei aliquid superordinat.* RESPONDEO; Vltima particula probanda erat. Quæ enim Missa aliquid superordinet Testamento Filij Dei, falsum est, cùm nihil sit aliud Missa, nisi frequentatio eius rei, quam Christus moriturus frequentari mandauit. Sed facile est aduersariis, verba profundere, etiam cùm nihil habent, vnde sua probare queant.

QVARTVM argumentum: *Missa Pontificia, pugnat cum sacrificio crucis, &c.* QVINTVM: *Missa pugnat cum Vnico sacerdotio Christi, &c.* SEXTVM: *Missa obscurat cœnam Domini, & alia media à Christo instituta, ad applicandum fructum passionis Christi.* RESPONDEO; Hæc omnia sumpta sunt ex institutione Caluini, & à nobis paulò antè soluta.

CAPVT XXVII.

Soluitur vltima obiectio, & explicatur in qua parte Missæ propriè consistat essentia sacrificij.

POSTREMO loco soluenda est obiectio quædam, quam partim hæretici faciunt ad Missam oppugnandam: partim etiam Catholici ad rem modum explicandam. Si Missa sacrificium esset propriè dictum, certè in aliqua eius parte inueniretur ratio sacrificij propriè dicti, & suprà definitione explicati: nullam autem eiusmodi partem esse, sic ostenditur. Post Missam Catechumenorum, in qua certum est non consistere sacrificij rationem, quinque partes inueniuntur. PRIMA oblatio panis, & vini. SECVNDA consecratio, & transmutatio panis in corpus, & vini in sanguinem Domini. TERTIA oblatio corporis, & sanguinis per expressa verba. QVARTA fractio, & commistio Sacramẽti. QVINTA distributio, & consumptio eiusdem. In oblatione panis, & vini sacrificium Missæ non consistere, extra controuersiam est: non enim res terrenæ esse possunt illud vnicum sacrificium, quod in Ecclesia vigere post omnibus veteribus sacrificiis Patres affirmant.

In consecratione, quæ est secunda pars, non apparet vlla oblatio, quæ tamẽ de intrinseca ratione sacrificij est. Præterea non fit in consecratione vlla sensibilis immutatio rei, quæ offertur: quæ mutatio ad rationem externi sacrificij omninò pertinere videtur.

Oblatio corporis, & sanguinis, tertia videlicet pars, quę sequitur ad consecrationem, ad essentiam Missæ pertinere non potest; proinde neq; in ea ratio sacrificij constitui debet. Nam Dominus CHRISTVS, quem sacrificij huius auctorem habemus, post consecrationem continuò Sacramentum distribuit, ac manducari præcepit. Sic enim ait: *Accipite, & manducate, hoc est corpus meum.* Nullum igitur fuit tempus, in quo Dominus consecratum panem Deo offerre potuerit. Deinde, si verum est, quod S. Gregorius scribit, lib. 7. epist. 63. solummodò orationem Dominicam Apostolos addidisse ad verba consecrationis; certè nec ipsi faciebant illam oblationem, quam nos post consecrationem facimus: non igitur illa oblatio ad essentiam sacrificij pertinet.

Porrò fractio, quæ quarta pars est, sine dubio non habet Dominum auctorem. Dominus enim fregit quidem panem, sed fregit vel ante consecrationem, vt multi volunt, vel statim à consecratione, vt distribueret eum discipulis. At nostra fractio fit post consecrationem multis aliis actionibus interiectis, & non fit ad distribuendum, sed ad certum mysterium significandum.

Deniq; manducatio, seu consumptio non videtur propriè sacrificium, cùm non fiat à solo Sacerdote. Et quamuis ad essentiam sacrificij pertineret, non potest tamen in ea sola tota essentia sacrificij constitui: nam sine oblatione, & dedicatione præcedente, sacrificium esse non potest. Atque hæc est ratio cur apud Catholicos feria sexta maioris hebdomadæ non censeatur sacrificium Missæ propriè celebrari, licet vera hostia adsit & frangatur, & consummatur: quia videlicet consecratio, & oblatio deest.

RESPONDEO; Vt rem totam facilè, & breuiter explicemus, duo aperienda sunt. PRIMVM, quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro re, quæ sacrificatur. DEINDE, quid sit propriè sacrificium Missæ, accipiendo sacrificium pro actione sacrificandi. Vtrumq; autem ex sequentibus sententiis, seu propositionibus patebit.

PRIMA propositio: *Negari non debet, panem, & vinum aliquo modo in Missa offerri, & proinde pertinere ad rem, quæ sacrificatur.* Hæc patet PRIMVM ex ipsa Liturgia. Nam ante consecrationem dicimus: *Suscipe sancte Pater hanc immaculatam hostiam*, certè pronomen *Hanc*, demonstrat sensum id, quod tunc manibus tenemus: id autem panem. Et similes sunt in Liturgia non paucæ sententiæ, quæ panem offerri apertissimè demonstrant.

DEINDE veteres Patres passim idem tradunt. IRENÆUS lib.4.cap.32. dicit, Ecclesiam offerre Deo sacrificium ex creaturis, id est, ex pane, & vino. CYPRIANVS lib.2.epist.3. dicit Christum obtulisse Patri calicem vino, & aqua mistum. In serm.de eleemosyna, reprehendens diuites fœminas, quæ adferebant panem consecrandum: *Locuples*, inquit, *& ad in Dominicum sine sacrificio venis, & panē de sacrificio pauper obtulit, sumis*; vbi per sacrificium, panem intelligit, qui per Sacerdotes Deo sacrificandus erat. S.GREGORIVS li.2.Dialogorum, cap.23.de S.Benedicto loquens: *Manus*, inquit, *oblationem dedit dicens; Ite, & hanc oblationem offerri Domino facite, & vlterius excommunicatæ non ire. Quæ dum oblatio pro eis fuisset immolata, &c.* Et lib.4.cap. *Omnipotenti Deo*, inquit, *pro me offer hunc panem.* Sic sententiæ passim inueniuntur.

SECVNDA propositio: *Corpus, & sanguis Domini sacrificium, quod in Missa propriè offertur, & sacrificatur.* Hæc certissima est, & probata plurimis testimoniis.

TERTIA propositio: *Panis, & corpus Domini, vinum, & sanguis Domini, non sunt duo sacrificia, sed vnum.* Non enim offerimus Deo panem simpliciter, sed panem consecratum & transmutandum in corpus Domini: neque offerimus corpus Domini absolutè, tunc enim aut cruentum fieret sacrificium, aut reuera sacrificium nullum esset, sed offerimus corpus Domini in specie panis, & ex pane confectum. Ita sicut apud Hebræos offerebatur ouis viua, & offerebatur mortua, & licet specie differant viuum & mortuum, tamen physicè spectetur, tamen vnum erat sacrificium, non duo sacrificia; nam ouis viua offerebatur consecranda per mortem Deo, & deinde per ignem absumenda. Sic etiam, licet panis & corpus Domini resint diuersissimæ, si eorum natura consideretur: vnum tamen sacrificium faciunt, quod est panis

corpus Domini transmutatus, siue corpus Domini in specie panis Deo oblatum. Atque hinc est, quod in Missa non offertur panis, vt sacrificium perfectum, sed vt sacrificium inchoatum, & perficiendum, vt patet ex illis verbis: *Benedic hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatum.* Et in secretis aliquoties legimus: *Sacrandum tibi munus offerimus.* Vnde rectissimè IRENAEVS lib. 4. cap. 32. dixit: *Calicem, sanguinem suum confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem.* vbi oblatio noui Testamenti propriè vocatur vinum in sanguinem Domini commutatum.

Huc faciunt omnia loca Patrum, qui docent, vnicum esse Ecclesiæ sacrificium, quod successit toti multitudini veterum sacrificiorum; Leonis sermon. 8. de passione Domini. Ioannis Chrysostomi in Psalm. 95. & Augustini lib. de spiritu, & litera, cap. 11. lib. 3. contra Donatistas, de Baptismo, cap. vlt. lib. 1. contra aduersar. leg. & prophet. cap. 20. lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. & lib. 8. de ciuit. Dei, cap. vlt.

Hinc patet, improbabilem esse sententiam Gasparis Cassalij, lib. 1. de sacrificio, cap. 20. qui affirmat duo esse sacrificia Eucharistiæ, vnum panis & vini, alterum corporis & sanguinis Domini.

QVARTA propositio: *Oblatio panis & vini consecrationem præcedēs, ad integritatem & plenitudinem sacrificij pertinet, non tamen ad essentiam.* Quod ad essentiam non pertineat, extra controuersiam esse videtur. Nam oblatio vocalis, vt suprà ostendimus, non est ad sacrificium necessaria: satis enim Deo se demonstrat aliquid offerre, qui reipsa offert. Et quamuis oblatio aliqua ad essentiam sacrificij necessariò requiratur, non tamen necesse est, vt ea immolationem præcedat: ipsa enim immolatio, oblatio esse potest. Quod autem ad integritatem quandam pertineat, inde patet, quod in omnibus Liturgiis, quantumuis antiquis, seu Græcis, seu Latinis, pars actionis est oblatio rerum consecrandarum. Et quamuis Dominus non iisdem verbis panem consecrandum obtulerit, quo nos modò offerimus, tamen obtulisse aliquo modo, apertè scribit Cyprianus, lib. 2. epist. 3. & colligitur ex illa cæremonia eleuandi oculos in cœlum, & gratias agendi, quam Dominum consecrationi premisisse, partim Euangelistę, partim antiquissimæ Liturgiæ testantur.

QVINTA propositio: *Oblatio quæ sequitur consecrationem, ad integritatem sacrificij similiter pertinet, non ad essentiam.* Quod nõ ad essentiam, probatur, tum ex eo, quod Dominus eam oblationem nõ adhibuit: imò nec Apostoli in principio, vt ex Gregorio demõstratum est; tum ex eo, quod verba huius oblationis nõ dicũtur in persona Christi, sed in persona ipsius Ministri, & Ecclesiæ; vt patet ex illis verbis: *Vnde & memores nos serui tui, &c.* Sacrificium autem in persona Christi principaliter offertur. Itaque ista oblatio consecrationem subsequens, est quædam testificatio, quod tota Ecclesia consentiat in oblationem à Christo factam, & simul cum illo offerat. Quod autem ad integritatem pertineat, patet ex antiquissimis Liturgiis, quæ sine dubio ab Apostolis originem ducunt. Nam etsi Apostoli initio solam orationem Dominicam adhibuisse dicantur, tamen postea iidem ordinauerunt ritum celebrandi, & multa alia addiderunt, vt ex Liturgia Iacobi, & Clementis intelligi potest.

SEXTA propositio: *Fractio Sacramenti ad essentiam non pertinet, sed solùm ad integritatem.* Quod non ad essentiam pertinet, perspicuum est ex ipso vsu Ecclesiæ. Nam si fortè dum ex ipso Sacramento signum crucis exprimitur super calicẽ, prius consecratus in calicem decidat, non solet frangi, sed relinquitur ita integrum, vsq; ad sumptionem: nec tamen sacrificium irritum, aut essentialiter immutari creditur. Adde, quod in hac cæremonia Dominus non videtur esse vsus, vt initiò diximus. Pertinere autem ad integritatem, perspicuum est ex omnibus Liturgiis Græcis, & Latinis.

SEPTIMA propositio: *Sacramenti consumptio, vt à populo fit, non est pars sacrificij, vt autem fit à Sacerdote sacrificium, pars est essentialis, sed non tota essentia.* Quod attinet ad populi sumptionem, res certissima est: qui enim edunt victimam, participes sunt altaris, vt Apostolus ait, 1. Cor. 10. & Heb. 13. Non est autem idem, sacrificium offerre, & de altari participare. Consumptio autem, quæ fit à Sacerdote sacrificante, non tàm est comestio victimę, quàm consummatio sacrificij, & propriè combustioni holocausti respondere censetur, quæ adeò necessaria semper iudicata est ab Ecclesia, vt si forte sacerdos ante consumptionem moriatur, vel alio modo à consumptione impediatur, oporteat alium Sacerdotem illi succedere, & sacrificiũ consummare, vt patet ex Conc. Tol. XII. can. 5. & ex regulis libri Missalis.

Quòd autem sit pars essentialis, inde probatur, quia in tota actione Missæ, vt mox ostendemus, nulla est alia realis destructio victimæ præter istam: requiri autem realem destructionem, suprà probatum est, cùm definitionem constitueremus. Vnde Abraham Patriarcha, licet filium iam colligasset, & super aram constituisset, & manum ad mactandum sustulisset, quia tamen defuit realis occisio, non dicitur eum, nisi voluntate sacrificasse. Neque obstat, quod ista consumptio non videatur fieri in persona Christi, qui tamen est primarius sacerdos. Nam Christus quidem non se ipse manducat, neque immediatè consumit Sacramentum: tamen ipse dici potest consumere, quia ad consummandum tradit. Quemadmodum etiam in sacrificio crucis, Christus verè se ipse sacrificauit, quia occidendum obtulit, licet non se ipse occiderit manibus suis, sed manibus aliorum. Nam etiam in Testamento veteri de ratione holocausti erat combustio, quæ tamen immediatè non à Sacerdote, sed ab igne fiebat: sed verè dicebatur Sacerdos cremare victimam, quando ignem illi subiiciebat.

Octava propositio: *Consecratio Eucharistiæ ad essentiam sacrificij pertinet.* Hæc sententia ita generatim proposita, multos habet auctores. Nam ex Græcis eam apertè docet Nicolaus Cabasilas in explicatione sacræ Liturgiæ, cap.32. & ex Latinis, Ruardus in defensione art.16. Louaniensium, Iodocus Tiletanus in responsione ad Apologiam Illyrici, cap.15. Gaspar Casalius lib.1. de sacrificio, cap.20. Alanus lib.2. de sacrificio, cap.15. & alij; sed non omnes eodem modo illam exponunt.

Aliqui existimant ideò in consecratione consistere sacrificij essentiam, quia per consecrationem fit vera, realisque mutatio panis in corpus Christi: sacrificium autem verum requirit eiusmodi veram, & realem mutationem, qua res desinat esse, ad Dei honorem.

Sed hæc sententia habet contra se non leuia argumenta. Nam Inprimis, si ea vera sit, sequetur propriè solum panem triticeum sacrificari. Id enim propriè sacrificari dicitur, quod realiter mutatur, ita vt desinat esse: at solus panis ita mutatur. Id autem absurdissimum esse, nemo negare potest; quia si ita esset, haberet Ecclesia sacrificium inanimum, & vilius multò, quàm habuerint olim Hebræi. Deinde mutatio, quæ

ponitur quasi forma sacrificij sensibilis, & externi, debet esse externa, & sensibilis. At mutatio panis in corpus Christi, est omninò interna, & nullo sensu, sed fide sola perceptibilis. TERTIO, non esset idem sacrificium Ecclesiæ, & sacrificium crucis, quoad rem oblatam: nec esset verum, quod Patres docent, in sacrificio Missæ eundem esse sacrificium, & Sacerdotem: neq; illud, quod Chrysostomus, Ambrosius, Primasius, & alij notant in cap.10. epistolæ ad Hebræos, sacrificia Hebræorum fuisse multa, quia hodie vnum agnum, cras alium offerebant: nostrum autem esse vnum, quia semper eundem offerimus Christum; nam & nos, si de pane agamus, non semper eundem offerimus.

Alij volunt ideò in consecratione sacrificij essentiam consistere, quod per eam verè, licet mysticè, & incruentè, immoletur Christus. Nam cùm vi verborum: *Hoc est corpus meum*, solum Christi corpus sine anima & sanguine incipiat esse in altari, & vi aliorum verborum: *Hic est sanguis*, incipiat sanguis solus, & seorsim à corpore esse in altari: & vbi est verum corpus à sanguine separatum, ibi fit vera quædam immolatio: certè sequitur, vi totius consecrationis, verè immolari Christum: & tamen incruenta est immolatio, quia naturalis concomitantia impedit, quò minus verè sanguis, aut anima à corpore separentur.

Hæc sententia non videtur ita satisfacere, vt omninò animus conquiescat. Nam INPRIMIS verum, & reale sacrificium, veram, & realem mortem, aut destructionem rei immolatæ desiderat: consecratio autem, non veram, & realem mortem, sed mysticam tantùm efficit. Neque satis respondere videntur, qui dicunt consecrationem ex se veram mortem adferre, sed per naturalem concomitantiam fieri, ne mortem vera sequatur. Nam si naturalis concomitatia impedit mortem, hoc ipso impedit sacrificium. Certè, si tempore veteris Testamenti Sacerdos immolaturus ouem, ictum adhibere, qui ex se mactare posset, sed aliquo impedimẽto interueniente ouis non mactaretur, non diceretur peracta reipsa mactatio, sed voluntate sola.

PRAETEREA, si p consecrationẽ vera, & realis immolatio fieret, ea tamen nõ fieret in altari, sed in cœlo. Nã immolatio ibi fieri dicitur, vbi animal viuum occiditur; siue vbi diuisio fit corporis ab anima, & sanguine: porrò diuisio corporis Christi ab

ſti ab anima, & ſanguine, ſiqua ſit per verba Sacramentalia, non fit in altari, ſed in cœlo. Ibi enim fieri debet diuiſio, vbi præexiſtit res ante diuiſionem: Chriſtus autem ante diuiſionem iſtam, in cœlo, non in altari præexiſtit. Itaque ſecundum hanc ſententiam immolatio non fit in altari, ſed tantùm partes rei immolatæ poſt immolationem in altari collocantur. At quis concederet immolationem, quę eſt ſacrificium Chriſtianæ religionis, non in terra, ſed in cœlo tantummodò celebrari?

DENIQVE vel in Miſſa fit vera, & realis Chriſti mactatio, & occiſio, vel non fit. Si non fit, non eſt verum, & reale ſacrificium, Miſſa; ſacrificium enim verum, & reale, veram, & realem occiſionem exigit, quando in occiſione ponitur eſſentia ſacrificij. Si autem fit; ergo verum erit dicere, à Sacerdotibus Chriſtianis verè, & realiter Chriſtum occidi: at hoc ſacrilegium, non ſacrificium eſſe videtur.

His igitur omiſſis, ita rem explicandam arbitror. In conſecratione Euchariſtiæ tria fiunt, in quibus ſacrificij veri, & realis ratio conſiſtit. PRIMVM, res prophana fit ſacra: panis enim res alioqui terrena, & communis, per conſecrationem vertitur in corpus Chriſti, rem videlicet omnium ſacratiſſimam.

DICES; Ex hoc ſequi videtur, vt panis ſolus propriè ſacrificetur: quod eſſe abſurdum ſuprà diximus. Nam quod fit ſacrum ex prophano, id propriè ſacrificatur: ſi ergo panis fit ſacer ex prophano, panis propriè ſacrificabitur.

RESPONDEO; Quod ita fit ſacrum ex prophano, vt r neat, id ſine dubio propriè ſacrificatur: atque ideò apud braeos ouis ſacrabatur, & eadem ouis ſacrificabatur, quia manebat eadem etiam poſt mortem, ſaltem quoad partem materialem, & ouis tàm viua, quàm mortua dicebatur. At panis non manet dum ſacratur, ſed in aliud vertitur: & ideò non panis, ſed id quod ex pane factum eſt, propriè ſacrificatur.

SECVNDO, in conſecratione res illa ſacra ex prophana effecta, Deo offertur, dum in altari Dei collocatur. Nam, vt ſuprà diximus, victimam in altari ponere, eſt reipſa illam Deo offerre; & quia vi conſecrationis fit, vt corpus Chriſti, & ſanguis incipiat reipſa eſſe ſuper altare, mediante manu Sacerdotis, ideò verbis conſecrationis vera & ſolennis oblatio

celebratur. Neque his repugnat, quod aliquando sine altari celebratum est sacrificium. Nam non disputamus hic de altari lapideo; sed id omne vocamus altare, vbi recipitur victima per verba consecrationis effecta. Neq; obstat, quod videatur esse oblatio rei inuisibilis; cùm tamen externa, & sensibilis victima requiratur in externo, & propriè dicto sacrificio. Nam corpus Christi nõ est victima in sacrificio Missæ, absolutè sed vt est in specie panis: in specie autem panis planè visibile est.

TERTIO, per consecrationem, res quę offertur, ad veram realem, & externam mutationem, & destructionem ordinatur, quod erat necessarium ad rationem sacrificij. Nam per consecrationem, corpus Christi accipit formam cibi: cibus autem ad comestionem, & per hoc ad mutationem, & destructionem ordinatur. Neq; obstat, quòd corpus Christi nullam in se læsionem patiatur, neq; esse suum naturale amittat, cùm manducatur Eucharistia: nam amittit esse Sacramentale, & propinde desinit realiter esse in altari, desinit esse cibus sensibilis.

Hæc mihi S. Thomę sententia esse videtur, qui in 2.2.q.85. artic.3. cùm doceret ad sacrificij rationem pertinere, vt aliquid rem oblatam aliquid fieret, vt cùm animalia occidebantur, & cremabantur ad Dei honorem, non addidit, id quod fit in sacrificio Missæ, consistere in conuersione panis in corpus Domini, sed in fractione, benedictione, & manducatione panis.

Hac explicatione præmissa, probatur nostra propositio octaua, & postrema. PRIMO, quia sacrificium Missæ offertur in persona Christi: nihil autem facit Sacerdos tam perfecte in persona Christi, quàm consecrationem, in qua dicit: *Hoc est corpus meum, &c.*

SECVNDO, quia Christus ipse aut consecrando & commendo sacrificauit, aut nullo modo sacrificauit: nam vt ostendimus, non est alia Christi actio, quæ sacrificium dici possit, neque ante, neque post consecrationem.

TERTIO, quia Apostoli initio, si nihil addebant ad ritum consecrationis præter Dominicam orationem; necesse est, vt consecrando sacrificarent: neque enim oratio Dominica sacrificium dici potest.

QVARTO, quia in consecratione consistit repræsentatio sacrificij crucis, vt S. Thomas docet, 3.p.q.80.art.12. ad 3. Ad hoc mul esse debent sacrificium reale, & sacrificium repræsentatiuum: siquidem ipsum reale est alterius repræsentatiuum.

QVINTO

QVINTO, quia hæc est sententia veterũ Patrum. Nam IRENAEVS li.4.ca.32. dicit, Christum tunc docuisse oblationem noui Testamenti, quam Ecclesia per orbem terræ frequentat, cùm ait: *Hoc est corpus meum.* CYPRIANVS in sermone de cœna Domini, dicit, cùm verbis consecrationis panis benedicitur, tunc Eucharistiam fieri medicamentum simul, & holocaustum. CHRYSOSTOMVS homil. de proditione Iudæ, dicit verba Domini: *Hoc est corpus meum*, vsque ad mundi consummationem præstare sacrificio firmitatem. GREGORIVS lib.4. Dialogorum, cap.58. cùm ait in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem Angelorum choros adesse, cœlum aperiri, ima summis coniungi, vnum ex visibilibus, & inuisibilibus fieri: apertè docet immolationem consecratione perfici. Illa enim est hora, qua ad Sacerdotis vocem Christus verè in altari esse incipit sub specie panis; nam idest ima summis coniungi, terrena cœlestibus sociari, & vnum quid ex visibilibus, & inuisibilibus fieri; neque dubium est, quin ob Christi præsentiam, Angeli de cœlo in terram veniant. Atq; hæc de prima controuersia dicta sint.

LIBER SEXTVS, DE EVCHARISTIA, QVI EST SECVNDVS DE SACRIFICIO MISSÆ.

CAPVT PRIMVM.

Ponitur controuersia; An Missa sit propitiatorium sacrificium.

EXPEDITA PRIMARIA CONTROVERSIA, sequuntur aliæ multò quidem, & brevi-res, & faciliores, sed tamen in quibus minus quàm in prima, cum aduersariis cõuenit. Est igitur SECVNDA cõtrouersia; Quis sacrificium Missa sit, Eucharisticum tantum, & honorarium, an etiam propitiatorium, & impetratorium. Nam vt in principio libri superioris explicatum est, tria sunt genera sacrificiorum; seu potiùs quatuor, cùm postremum ex tribus in duo genera diuidatur. VNVM est, quod in Scriptura dicitur holocaustum, quod etiam λατρευτικὸν, & honorarium dici potest, cuius finis est solus Dei cultus, atque honor. ALTERVM dicitur in Scriptura sacrificiũ pro peccato, quod etiam propitiatoriũ appellatur: cuius finis est præter Dei cultum, propitiatio irati Dei, & peccatorũ remissio. TERTIVM in Scriptura nominatur pacificum, & hoc est duplex; alterum Eucharisticum, id est, oblatum ad agendas gratias pro beneficio accepto, alterum quod communi vocabulo impetratorium dici potest, cuius finis est impetratio beneficij.

Aduersarij facilè concedunt Missam esse sacrificium εὐχαριστικὸν, & λατρευτικὸν, nõ quidem quod velint eam sacrificium propriè dictum, sed impropriè, & largo modo

suprà demonstratum est. Nam ipsa Eucharistiæ distributio & manducatio, ad honorem Dei fit, & in gratiarum actionem pro beneficio accepto passionis Christi: ista enim conuenire possent Eucharistiæ, etiamsi non esset aliud, nisi Sacramentũ. At esse propitiatorium, & impetratorium, præsertim aliis, quàm ipsis sumentibus, nulla ratione admittunt, nec possunt admittere, nisi fateantur Eucharistiam nõ solùm esse Sacramentum, sed etiam sacrificium propriè dictum: non enim Sacramenta prosunt aliis, quàm sumentibus. Vide Lutherum in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. Apologiam Confess. Augustanæ, in art. de Missa. Confess. VVittembergensem, cap. 16. quod est de Eucharistia. Caluinum lib. 4. Instit. cap. 18. §. 13. 14. 15. & 16. & Kemnitium in 2. parte Exam. Trident. Concil. sess. 22. cap. de Missa.

Contrarium docet, ac docuit semper Catholica Christi Ecclesia; & Synodus TRIDENTINA, vt rem totam penitus declararet, sess. 22. can. 2. apertè docuit, sacrificium Missę non solùm propitiatorium esse pro pœnis, sed etiam pro culpis, nec solùm pro culpis leuibus, sed etiam pro grauibus, atque adeò mortalibus: id enim significat, cùm ait: *Crimina, & peccata, etiam ingentia dimittit.* Præterea non solùm impetratorium esse spiritualium beneficiorum, sed etiam temporalium, & idcirco offerri posse pro peccatis, pro pœnis, & pro quibuscunque aliis necessitatibus. Quam sententiam, vt ordine defendamus, & explicemus, probabimus PRIMVM, sacrificium Missæ propitiatorium esse. SECVNDO, esse impetratorium. TERTIO, ostendemus vtrumque illi conuenire ex opere operato, & breuiter explicabimus, quæ sit propria efficientia sacrificij. QVARTO, soluemus obiectiones hæreticorum.

CAPVT SECVNDVM.

Probatur sacrificium Missæ propitiatorium esse.

EGITVR sacrificium MISSAE propitiatorium esse probatur. PRIMVM, testimoniis veteris Testamenti. Scriptura enim Testamenti veteris apertè docet, fuisse in lege naturæ, & Moysis sacrificia propitiatoria. Nam Iob capite primo legimus sanctum Iob, qui

qui in lege naturæ viuebat, quotidie pro peccatis filiorũ suorũ sacrificasse Deo: & Iob vltimo, Deum ipsum iussisse, vt amici Iob sacrificarent pro peccato suo. Leuit. 4. 5. & 6. describuntur varia sacrificia pro peccato.

Hęc, & similia testimonia dupliciter probant, sacrificium Missæ esse propitiatorium. PRIMO, quia illa sacrificia erant typi, ac figuræ huius nostri sacrificij, vt suprà probatum est.

SECVNDO, quia si sacrificium crucis, quod est singulariter propitiatorium, non impedit, quò minus illa vetera fuerunt suo modo propitiatoria, nec impedire debet, quò minus sacrificium Ecclesiæ sit propitiatorium. Nam sacrificium crucis vim habuit ab initio mundi, & habebit vsque ad mundi consummationem; ac propterea si impediret sacrificium nostrum, quò minus esset propitiatorium, impediret etiam illa; & contrà, si illa non impediuit, nec nostrum impedire debet.

TERTIO, quia sacrificium nostrum est verè, ac propitiatorium sacrificium, non minus quàm vetera, vt libro superiori demonstratum est: est etiam cõmemoratiuum passionis Domini, vt illa, immò expressius quàm illa, denique continet hostiam Deo gratiorem, quàm illa continerent: quæ igitur caussa esse potest, cur illa propitiatoria dici possent, hoc non possit?

RESPONDET Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 13. illa vetera dicta esse sacrificia propitiatoria, non quòd verè expiarent peccata, Deumue placarent, sed quòd adumbrarent, ac significarent futurum aliquando sacrificium crucis, quo peccata verè purgarentur.

AT etiamsi sacrificia vetera nihil aliud, quàm typi, & vmbræ fuissent, adhuc solutio Caluini non satisfaceret: nam non solius sacrificij crucis, sed etiam sacrificij Eucharistiæ typi, & vmbræ erant. Vnde AVGVSTINVS quæst. 57. in Leuiticum: *Illis*, inquit, *sacrificiis vnum hoc sacrificium significabatur, quo vera fit remissio peccatorum, à cuius sacrificij sanguinis alimentum sumendo, nõ solùm nemo prohibetur, sed ad bibendum potiùs omnes exhortantur.* Deinde, si illa sacrificia tantùm significabant futuram purgationem, non etiam aliquo modo purgabant: falsa erunt verba Scripturæ, Leuitic. 4. quæ sæpe repetuntur: *Offerat sacrificium, & orabit Sacerdos pro peccato*

peccato eius, & dimittetur ei. Et similiter falsum esset, quod legimus Iob vltimo, Dominum placari voluisse iram suam sacrificiis. Illa igitur sacrificia non expiabant peccata quoad culpam coram Deo, quasi iustificarent, & homines verè Dei amicos efficerent ex opere operato; rectè enim Apostolus dicit, Hebr. 10. impossibile esse sanguine hircorum, & vitulorum auferri peccata: sed tamen expiabant maculas legales, & etiam Deum propitiabāt, quoad pœnas temporales, & etiam quoad culpas ex offerentium fide, cuius fidei protestationes erant sacrificia illa.

SECVNDVM argumentum sumitur à verbis institutionis. Nam illa verba: *Hic est sanguis, qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum*, apertissimè docent, Christum obtulisse in cœna sacrificium pro peccatis Apostolorum. Idem autem est sacrificium nostrum cum illo, quod in cœna oblatum fuit; iussit enim Dominus Apostolis, vt idem postea frequentarent.

PRAETEREA, sacrificium Missæ est sacrificium applicans promissiones Testamenti noui: nam ideò etiam Luc. 22. Testamentum nouum appellatur, vt suprà exposuimus. At inter promissiones noui Testamenti vna est de remissione peccatorum, vt patet Hierem. 32. & Hebr. 8.

DENIQVE fatentur Lutherani, vel potiùs contendunt, Eucharistiam institutam esse ad peccati remissionem: quare necesse est, vt peccata remittat, vel vt sacrificium, vel vt Sacramentum. Et quidem vt Sacramentum, non est propriè instituta ad peccati remissionem, sed ad vitæ spiritualis conseruationem. Nam, vt Sacramentum, non prodest nisi sumenti: sumens autem probare se antea iubetur, nec potest cum conscientia peccati accedere, nisi iudicium sibi manducare velit, & bibere, 1. Corinth. 11. Sequitur igitur vt ad remissionē peccati instituta sit Eucharistia, vt sacrificium est. Et sanè aduersarij non intelligunt quid loquantur, cùm Eucharistiam ad peccati remissionem institutam volunt, & tamen Sacramentum tantùm, non etiam sacrificium illam esse contendunt.

TERTIVM argumentū sumitur ex Apostolo, qui Hebr. 5. sic ait: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccato.* vbi videmus præcipuum munus Sacerdotis

dotis cuiuslibet esse offerre pro peccato. Si ergo, vt in superiore libro demonstratum est, habemus in Ecclesia sacerdotium, & sacrificium: necesse est, vt ad peccata purganda habeamus. Præterea sicut Apostolus dicit, Hebr. 10. *Vbi horum remissio, iam non est oblatio pro peccato*: ita nos contrario dicere possumus; Vbi nondum facta est remissio, adhuc relinquitur hostia pro peccato. At remissio perfecta nondum facta est, sed quotidie fit, & fiet vsque ad mundi consummationem; ergo manet adhuc, & manebit vsque ad mundi consummationem hostia pro peccato.

SECVNDO probatur testimoniis antiquorum Patrum. IACOBVS in Liturgia: *Offerimus*, inquit, *tibi incruentum sacrificium pro peccatis nostris, & ignorantiis populi*. IVSTINVS in Dialogo cum Triphone, dicit sacrificiũ vaccæ, quod offerebatur pro elephantiacis, fuisse figuram Eucharistiæ, quæ offertur pro expiatione peccatorum. ORIGENES homil.13. in Leuiticum, cùm adduxisset verba Domini, quibus iubemur mysterium Eucharistiæ conficere in memoriam eius: *Ista est*, inquit, *commemoratio sola, quæ propitium facit Deum hominibus*. ATHANASIVS in sermon. de defunctis, quem Damascenus citat in serm. eiusdẽ argumenti: *Incruenta*, inquit, *hostia oblatio, propitiatio est*. BASILIVS in Liturgia non procul ab initio: *Dignos*, inquit, *efficito nos, quorum corde stemus coram te, tibiq; ministremus, & offeramus sacrificium hoc reuerendum ad abolenda delicta nostra, & propitiaculo populi tui, &c.* CYRILLVS Catechesi 5. mystagogica vocat Eucharistiam hostiam propitiationis, & postea dicit: *Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis & illis cum, qui est benignissimus, propitium reddamus*. CHRYSOSTOMVS lib. 6. de sacerdotio: *Sacerdos, inquit, pro vniuerso orbe terrarum legatus intercedit, deprecatur apud Deum, vt hominum omnium non viuentium modo, sed etiam defunctorum peccatis propitius fiat*. Idem in Liturgia: *Idoneos*, inquit, *nos redde ad inferenda tibi dona, & sacrificia pro peccatis nostris, & populi ignorantiis*. Idem homil. 3. epist. ad Ephes. sæpe vocat sacrificium Eucharistiæ, hostiam propitiatorem. Denique DAMASCENVS lib. 4. cap. 14. dicit hoc sacrificio sordes peccatorum purgari.

Ex Latinis CYPRIANVS in serm. de cœna Domini: Eucharistiam esse holocaustum ad purgandas iniquitates.

AMB

AMBROSIVS lib.1.de officiis,cap.48. de Eucharistia loquēs: *Offert*,inquit, *Christus seipsum quasi Sacerdos, & peccata nostra dimittat.* Et in exhortatione ad virgines in vltimis verbis, vocat sacrificium, quod in altari offertur, hostiam salutarem,per quam peccatum mundi huius aboletur. HIERONYMVS in commentar. cap.1. epist. ad Titum: *Si laicis*,inquit, *imperatur, & propter orationem abstineant se ab Vxorum coitu: quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis, populiq; peccatis illibatas Deo oblaturus est Victimas?* Vide eundem in epist.ad Damasum de filio prodigo, & in epist.ad Fabiolam de veste sacerdotali. AVGVSTINVS quæst. 57. in Leuiticum: *In multis*,inquit,*sacrificiis, quæ pro peccatis offerebantur, & num hoc nostrum sacrificium significatur, in quo vera fit remissio peccatorum.* Et lib. 20. ciuit. cap. 25. scribit, sacrificium pro peccato offerri in Ecclesia,vsque ad diem Iudicij,sed non vlteriùs,quia post eum diem non erunt, quibus peccata remitti possint:& lib.1. contra Cresconium, cap. 25. vocat sacrificium Eucharistiæ, vnicum sacrificium pro salute nostra. Serm.11. de Sanctis, qui est IV. de Innocentibus, de altari loquens: *Ibi*,inquit,*pro peccatoribus Christi sanguis effunditur.* GREGORIVS lib.4 Dialog.cap.58. *Hæc Victima singulariter ab æterno interitu animam saluat.* Vide etiam homil.37. BEDA lib.4. hist. gentis suæ, cap.22. *Sacrificium*, inquit, *hoc salutare ad redemptionem valet anima, & corporis sempiternam.*

Accedat Concilium BRACARENSE III. quod ante Bedæ tempora celebratum fuisse constat,can.1.sic legimus:*Cùm omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cetero pro delictorũ expiatione Domino dabitur,quando in ipsa sacrificij oblatione erratur?*

Accedant denique omnia testimonia in sequenti controuersia adducenda, quibus probabimus sacrificium Eucharistiæ esse propitiatorium defunctis. Nam qui asserunt, hoc sacrificium propitiatorium esse defunctis; necessariò asserunt esse propitiatorium: quod nunc tantùm demonstrandum suscepimus. Hæc de testimoniis Patrum.

CAPVT

CAPVT TERTIVM.

Probatur idem sacrificium esse etiam impetratorium.

IAM verò non solùm propitiatorium sacrificium esse, ac pro peccatorum remissione offerri posse corpus Dominicum, sed etiam esse impetratorium omnis generis beneficiorum, ac pro illorum am ritè offerri, facilè probari potest testimoniis Scripturæ, & Patrum.

PRIMO, in Testamento veteri erant hostię non solùm pro delicto, sed etiam pacificæ, tum pro actione gratiarum, tum etiam votiuæ pro beneficio aliquo impetrando, vt patet Leuit. 7. & alibi passim: & Dauid 2. Reg. vlt. obtulit pacificas pro peste auertenda, & impetrauit. Onias obtulit hostiam salutarem pro vita temporali Heliodori, quam etiam impetrauit 2. Machab. 3. & Hebræi 1. Esdræ 6. immolabant hostias pro vita Regis Darij, & filiorum eius. Quare, si verum est, quod scribunt Chrysostomus in Psalm. 95. Augustinus lib. 1. contra aduers. legis, & Prophet. cap. 20. & Leo serm. 8. de passione Domini, omnes differentias hostiarum veterum vna Eucharistiæ oblatione contineri: necesse est, vt Eucharistia offerri possit etiam pro impetrandis eiusmodi beneficiis.

SECVNDO, quod scribit Apostolus, 1. Timoth. 2. faciendum in Ecclesia obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus, exponunt sancti Patres de publicis precibus, quæ fiunt in Missa: & volunt Apostolum hoc præcepisse, vt sacrificium etiam offeretur pro temporali pace, & tranquillitate Ecclesiæ. Vide Augustinum in epist. 59. ad Paulinum, & commentaria Chrysostomi, Theophylacti, & Oecumenij in hunc locum, & Ambrosium lib. 6. de Sacramentis, cap. vltimo.

TERTIO, Liturgię omnes, Iacobi, Clemẽtis, Basilij, Chrysostomi, non semel inter offerendum, orandum præcipiunt pro pace, pro copia fructuum, & pro aliis id genus temporalibus beneficiis.

QVARTO, sancti Patres idem passim testantur. TERTVLLIANVS in lib. ad Scapulam: *Sacrificamus*, inquit, *pro salute Imperatoris*

Imperatoris. Et in lib. de Corona militis scribit, oblationem pro natalitiis fieri solitam. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi 5. mystagogica: *Postquam confectum est*, inquit, *illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro Regibus, pro militibus, pro sociis, pro ægrotis, & afflictis, & in summa pro omnibus, qui egent auxilio.* CHRYSOSTOMVS homil. 18. & 21. in Acta Apostolorum, & alibi sæpe docet, offerri sacrificium pro fructibus terræ, proque aliis necessitatibus. AVGVSTINVS lib. 22. ciuit. cap. 8. meminit sacrificij Eucharistiæ oblati ad purgandam domum à Dæmonum vexatione. PROSPER in lib. de prædictionibus Dei, cap. 6. dimidij temporis, scribit suo tempore sacrificium Missæ oblatum pro dæmoniaca, & rursus ea curata, iterum oblatum in gratiarum actionem. GREGORIVS homil. 37. in Euãgelia, & BEDA 4. lib. hist. Angliç, ca. 22. scribunt diuersis temporibus idem miraculum contigisse, vt cùm sacrificium Missæ offerretur pro homine captiuo in alia regione posito, & ignorante quid pro se fieret, eius vincula diuinitus soluerentur ipsa hora sacrificij.

QVINTO & vltimò, ratio ipsa hoc docet: nam si oblatio Eucharistiæ pro peccatis dimittendis valet, certè etiam pro aliis necessitatibus, quæ ex peccato ortæ sunt, valere debet. Et si Deus hoc sacrificio placatus in gratiam cum inimicis suis redit, quantò facilius ob idem sacrificium adducetur, vt amicis, & reconciliatis bona temporalia tribuat, si id eis vtile fuerit?

CAPVT QVARTVM.

Explicatur efficientia propria sacrificij Missæ.

SEQVITVR nunc, vt explicemus, num sacrificium Missæ ex opere operato vim habeat, & simul, vt promisimus, quæ sit propria efficientia sacrificij. Sunt autem tria præmittenda, vt hoc rectè intelligatur. PRIMVM est, sacrificium Missæ à tribus offerri, à Christo, ab Ecclesia, à Ministro; sed non eodem modo. Christus enim offert, vt primarius Sacerdos, & offert per Sacerdotem hominem, vt per suum proprium Ministrum. Ecclesia

non offert, vt Sacerdos per Ministrum, sed vt populus per Sacerdotem. Itaq; Christus per inferiorem offert, Ecclesia per superiorem: Sacerdos enim quatenus talis, maior est populo, quippe qui, vt mediator quidam, pro populo ad Deum intercedit, nec est propriè in ea re Minister Ecclesiæ, sed Christi principalis mediatoris. Ex quo etiam sequitur, Ecclesia non propriè sacrificet exercendo actum sacerdotalem, sed tantùm offerat Sacerdoti rem sacrificandam, aut ut ret fieri sacrificium, aut certè consentiat in sacrificium, & voluntate, ac desiderio offerat, cùm Sacerdos offert.

Vbi est etiam OBSERVANDVM, totam quidem Ecclesiam offerre omnia sacrificia, quæ à Sacerdotibus omnibus offeruntur, sed non eodem modo. Nam aliqui solùm habitualiter offerunt, qui nimirum absunt, neq; de sacrificio cogitant, sed tamen habitualiter cupiunt offerri: aliqui offerunt actu, qui nimirùm intersunt sacro, & actuali desiderio offerunt: aliqui præterea offerunt etiam caussaliter, qui caussa sunt, vt sacrificium fiat, siue hortando, siue rogando, siue iubendo. Denique Minister ipse offert, vt Sacerdos, non rus, sed ministerialis.

SECVNDO, reuocandum est ad memoriam, quod saepe dictum est in disputatione de Sacramentis in genere: illud habere vim ex opere operantis, quod vim habet ex bonitate, & deuotione eius, qui operatur; ita vt opus multum, aut parum, aut nihil valeat, prout magna, parua, aut nulla est bonitas, & deuotio operantis: qualis est valor precum, & meritorum ministrorum. Illud autem habere vim ex opere operato, quod se valet, modò fiat sicut lex præscribit, quidquid sit de bonitate, vel malitia operantis Ministri, ita vt opus semperidem valeat, nec fiat melius ex Ministri bonitate, neque peius ex Ministri iniquitate. Talem esse valorem Baptismi, ne adversarii quidem hoc tempore negant, licet à vocabulo operis opere abhorreant: idem enim est Baptismus, & idem efficit, siue à bono, siue à malo Ministro conferatur. Quare controuersia est; Vtrum sacrificium vim habeat ex ipso opere, qualem habent Sacramenta, aut ex bonitate Ministri, qualem habent nostræ preces.

TERTIO, considerandum est, valorem ex opere operato posse duobus modis in aliquo opere inueniri. VNO modo, opus illud sit instrumentum quoddam efficienter, & mo-

diatè producens effectum, quasi per modum naturæ; & hoc modo Sacramenta vim habent ex opere operato, quia actio Sacramentalis est instrumentum Dei, quod efficienter, & immediatè iustificat, nisi ponatur obex: nec pendet virtus huius instrumenti à bonitate Ministri, sed à sola Dei institutione. ALIO modo, si opus quidem quod fit, non sit instrumentum efficienter, & immediatè producens effectum, sed tamen infallibiliter, & independenter à bonitate Ministri, moueat Deum ad effectum producendum. Exemplum esse posset in rebus humanis, si quis ignotus, vel etiam inuisus Principi aliquid ab eo peteret nomine alterius, cui Princeps nihil negare posset: ista enim huius hominis supplicatio infallibiliter impetrat, & tamen non habet vim ex opere operantis, id est, ex bona qualitate supplicantis, cùm sit ipse ignotus, vel inuisus Principi.

His notatis, ponam aliquot propositiones, quibus res tota aperiatur. PRIMA propositio: *Sacrificium Missæ non habet vim solùm, aut potissimùm ex opere operantis, sed etiam ex opere operato.* Dicimus *solùm*, quia negari non potest, sacrificium habere vim etiam aliquā ex bonitate, & deuotione Ministri sacrificantis. Si enim cetera opera virtutum Deo placēt, quatenus ab amico aliquo suo, & ex charitate, & deuotione procedunt, cur non placeat eadem ratione opus istud religionis præstantissimum? Sed negamus, hinc tātùm, aut hinc potissimùm vim habere sacrificium Missæ; atque asserimus vim habere præcipuè ex opere operato.

Quæ sententia communis apud Theologos est, cùm vnus tantùm, aut alter inueniatur, qui dissentiat: & est etiam Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 2. Vbi cùm docet Concilium per sacrificium hoc remitti peccata, reddit caussam, quia eadem est hostia, & idem offerens, qui fuit in sacrificio crucis: eadem autem est hostia, & idem offerens, qui fuit in cruce, siue Minister sit bonus, siue malus. Quæ ratio sine dubio est etiam omnium Patrum, immò & Scripturarum, ex quibus suprà probatum est CHRISTVM esse, qui (vt Sacerdos primarius, & sempiternus) nunc offert seipsum per manus omnium Ministrorum: quare non pendet effectus principalis huius sacrificij ex bonitate Ministri immediati.

SECVNDA propositio: *Sacrificium Missæ non habet vim ex opere operato ad modum Sacramentorum.* Explico propositionem.

nem. Non operatur sacrificium sufficienter, & immediatè
neq; est propriè instrumentum Dei ad iustificandum. Ideo
docet Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 2. vbi dicit,
hoc sacrificium peccata etiã ingentia dimitti, quia Deus
sacrificio placatus, gratiam & donum pœnitentiæ conce
Non igitur sacrificium immediatè iustificat, vt Baptismus
Absolutio faciunt; sed donum pœnitẽtiæ impetrat, per quo
homo peccator ad Sacramentum accedere velit, & per
iustificetur. Quod idem antea docuerat sanctus Thomas
sent. dist. 12. quæst. 2. art. 2. q. 2. ad 4. vbi dicit, sacrificium
stificare eos, pro quibus offertur, non vt caussam proxima
sed donum contritionis impetrando.

Quæ sententia S. Thomæ, & Concilij PRIMO probatur
quia si sacrificium immediatè iustificaret, requireret necessa
riò præuiam dispositionem in eo, pro quo sacrificium of
retur. Quod si verum esset, non liceret sacrificium offerre
iis, quos scimus in peccato libenter manere, nec pro obdu
tis, & impœnitentibus; quorum tamen contrarium com
mum est: peccarent etiam, qui pro se sacrificium offerri
rent, nisi simul se ad gratiam recipiendam præpararent;
falsum esse, nemo dubitat.

SECVNDO probatur ex sacrificio crucis. Non enim
iorem vim habere potest sacrificium Missæ, quàm sacrifi
crucis, cùm sacrificium Missæ vim suam habeat à sacrifi
crucis: sacrificium autem crucis non efficienter, & immed
tè iustificauit, sed tantùm impetratoriè, & meritoriè, ab
omnes homines continuò iusti effecti essent, cùm Dom
pro omnibus hominibus se Deo in sacrificium obtulerit
terea, quod non est in re, non potest efficienter operari sa
ficium crucis modò nõ est in re, sed solùm in mente Dei,
inde non operatur efficienter. Vt igitur sacrificium cruc
iustificauit immediatè peccatores, sed placauit Deum, a
petrauit, vt per debita media peccatores ad salutem pe
rentur: sic etiam sacrificium Missæ nõ iustificat homines
mediatè, sed impetrat, vt ex merito sacrificij crucis det
minibus gratia, & donum pœnitentiæ.

TERTIO probatur, quia ad peccatum immediatè
lendum, instituta sunt Sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ
illud pro infidelibus, hoc pro fidelibus; siue illud pro orig
li, hoc pro actuali diluendo: non igitur credibile est ad

dem prorsus effectum institutum esse aliud medium, siue aliam caussam à Deo, qui omnia facit in numero, pondere, & mensura.

TERTIA propositio: *Sacrificium Missæ vim habet per modum impetrationis: & eius propria efficientia est impetrare.* Probatur PRIMO, quia hęc est efficientia sacrificij in genere, & proinde huius etiam sacrificij: sacrificium enim propriè orantis, & supplicantis est, & ad orationem iuuandam adhibetur. Vt enim pulchrè explicat Gregorius Nyssenus in secunda oratione in orationem Dominicā, προσευχὴ, id est, oratio, dicitur ab εὐχὴ, id est, votum, quia solent præmitti vota, id est, promissiones, & oblationes ante orationem, vt oratio faciliùs impetret. vnde est illud Virgilij:

Aenea cessas in vota, precesque?

Quare sicut oratio, licet possit esse meritoria, quatenus fit ab homine iusto, & ex charitate, & simul etiam satisfactoria, quatenus est opus laboriosum; tamen ex se, & ex proprio officio impetratoria est: sic etiam sacrificium, quod est quædam oratio, vt sic dicam, realis, non verbalis, propriè impetratorium est.

SECVNDO probatur, quia sacrificium Missæ præcipuam vim habet, vt à Christo summo Sacerdote offertur. Christus autem nunc, nec mereri, nec satisfacere potest, sed solùm impetrare: igitur impetratio, propria est huius sacrificij vis, & efficientia.

Atque hinc tria sequuntur, quæ ad rem hanc illustrandam non parum faciunt. PRIMVM est, discrimen esse inter sacrificium Missæ, & sacrificium crucis, quatenus à Christo vtrumque oblatum est. Nam sacrificium crucis fuit meritorium, satisfactorium, & impetratorium verè, & propriè, quia Christus tunc mortalis erat, & mereri, ac satisfacere poterat: sacrificium Missæ, vt dixi, propriè solùm est impetratorium, quia Christus nunc immortalis, nec mereri, nec satisfacere potest. Cùm autem dicitur propitiatorium, vel satisfactorium, id est intelligendum ratione rei quæ impetratur. Dicitur enim propitiatorium, quia impetrat remissionem culpæ; satisfactorium, quia impetrat remissionē pœnæ, meritorium, quia impetrat gratiam benefaciendi, ac merita acquirendi. Quanquam non negauerim, dici etiam satisfactorium, quòd ex

Christi institutione per sacrificium hoc applicetur eius
Christi passio ad pœnas tollendas, seu viuentium, seu mo
tuorum, quæ post culpam remissam aliquando remanent
in hac vita, vel in purgatorio luendæ.

SECVNDVM est, ad sacrificium Missæ, licet non sit nec
saria bonitas Ministri offerentis, tamen alicuius offerentis
bonitatem necessariò requiri. Sacrificium enim, cùm ad
petrationem tendat, & simile sit orationi, sine dubio non po
test placere, nec impetrare, nisi offerens placeat: vnde dicit
Genes. 4. *Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius.* Nec
stat, quod in sacrificio Missæ res ipsa, quæ offertur, ex se
gratissima est. Nam non res illa, sed rei illius oblatio prop
sacrificium est; sacrificium enim est actio, non res permanens
Porrò licet res ipsa placeat ex se, tamen oblatio rei nõ pla
nisi offerens placeat, ac præsertim Deo, cuius sunt omnia
qui nulla re indiget. Vnde in Euangelio plus placuit Deo
latio duorum minutorum à sancta vidua facta, quàm ob
tiones multorum aureorum nummorum ab hypocritis
superbis factæ: quamuis ceteris paribus gratior sit oblatio
præstantioris, & proinde gratissima oblatio corporis Do
ni, rei videlicet omnium præstantissimæ.

TERTIVM est, sacrificiũ Missæ, vt à Christo offertur
habere ex opere operãtis, sed infallibiliter; quia placet ex
nitate offerentis Christi, quæ semper est eadem, & nec mi
nec crescere potest. Vt autem offertur ab homine, vim ha
re ex opere operato; quia placet Deo, etiamsi homo, qui
fert, Deo non placeat. Itaque quod est opus operantis re
ctu Christi, est opus operatum respectu Ministri. Absolu
men cùm dicitur Missa vim aliquam habere ex opere o
rantis, semper intelligitur de valore, quem habet ex bon
Ministri, quia ipse est, qui propriè operatur: Christus enim
operatur, nisi per Ministrum.

QVARTA propositio: *Valor sacrificij Missæ finitus*
Hæc est communis sententia Theologorum, & proba
pertissimè ex vsu Ecclesiæ. Nam si Missæ valor infinitus
frustrà multæ Missæ, præsertim ad rem eandem impe
dam offerrentur. Si enim vna infiniti valoris est, certè ad
nia impetranda sufficiet; quorsum igitur aliæ? Et confirm
ex sacrificio crucis, quod nõ alia de caussa vnum tantùm
neque vnquam repetitur, nisi, quia illud vnum infiniti va

fuit, & precium acquisiuit pro omnibus peccatis præteritis, & futuris remittendis.

Sed licet res ipsa certa sit, caussa tamen non est adeò certa: mirum enim videtur, cur valor sacrificij huius sit finitus, cùm idem sit hoc sacrificium cum sacrificio crucis; & cùm ipsa hostia, & offerens Christus, infinito modo sint Deo grata. Videntur mihi, saluo meliore iudicio, tres esse caussæ huius rei. PRIMA sumitur ex parte hostiæ, quæ offertur. Nam in sacrificio crucis destruebatur ad honorem Dei, ipsum esse naturale Christi in forma humana; in sacrificio Missæ destruitur tantùm esse Sacramentale: nobilius autem est, & magis preciosum, esse Christi naturale, quàm Sacramentale. Ceterùm hæc ratio solùm demonstrat maioris valoris fuisse sacrificium crucis, quàm sacrificium Missę, sed non reddit caussam, cur hoc sit finitum, & illud fuerit infinitum. Non enim est infinita distantia inter esse CHRISTI naturale, & Sacramentale: neque infiniti valoris fuit sacrificium crucis, quia in eo destruebatur esse naturale humanitatis Christi, sed quia eam destructionem spontè patiebatur, & in sacrificium offerebat Filius Dei, qui verè est infinitè Deo gratus, cùm & ipse sit verus Deus.

SECVNDA igitur ratio efficacior est, quæ sumitur ex parte offerentis. Nam in sacrificio crucis, offerēs est ipsa persona Filij Dei per se; at in sacrificio Missæ offerens est Filius Dei per Ministrum. Multum autem interest inter actionem Filij Dei per se, & per Ministrum: illa enim est actio immediatè producta à diuino supposito, ista ab humano. Quare licet multò sit gratior actio Ministri, quatenus fit in persona Christi, quàm si fieret in persona propria: tamen sine comparatione est gratior illa, quæ fit immediatè ab ipso CHRISTO. Quemadmodum inter homines, multò plus valet apud Principē aliquem postulatio Legati, nomine sui Principis, quàm nomine proprio: tamē multò adhuc magis valeret postulatio ipsius Principis, si ipsemet ore suo aliquid peteret.

TERTIA ratio sumitur ex ipsa CHRISTI voluntate. Nam etiamsi posset CHRISTVS per vnam oblationem sacrificij incruenti, siue per se, siue per Ministrum oblati, quælibet à DEO, & pro quibuscunque impetrare, tamen noluit petere, nec impetrare, nisi vt pro singulis oblationibus applicaretur certa mensura fructus passionis suæ, siue ad peccatorum

remissionem, siue ad alia beneficia, quibus in hac vita indi-
gemus. Cur autem id voluerit, non est nostrûm curiosius in-
quirere. Videtur tamen id voluisse, tum vt hoc modo fre-
quentaretur hoc sanctum sacrificium, sine quo religio con-
stere non potest; tum etiam, quia id requirebat ordo divinæ
prouidentiæ. Quæ est etiam caussa, cur Christus assidet, in-
terpellet pro nobis in cœlo, cùm tamen videatur vnica in-
pellatione potuisse omnia statim impetrare; & similiter
precium infinitum, quod in cruce acquisiuit, quo totus mun-
dus continuò saluari potuisset, non nisi quibusdam, & in cer-
ta mensura applicari voluerit: horum enim omnium causa
est, quia voluit Christus omnia fieri secundum ordinem di-
uinæ prouidentiæ.

CAPVT QVINTVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

NVNC obiectiones diluendæ sunt, quæ ab aduer-
riis contra efficaciam sacrificij propitiatorij, &
impetratorij fieri solent. Ac primùm argumen-
hæreticorum præcipua, iam soluta sunt in
superiore: illi enim omnia confundunt.

VNVM superest Lutheri argumentum ex libro de captiui-
tate Babylonica: *Baptismus vnius non prodest alteri, nec po-
test vnus pro alio baptizari: ergo nec sumptio Eucharistiæ po-
test ab vno pro alio fieri. Non igitur Missa est sacrificium pro-
pitiatorium, quia si ita esset, Missa & Communio vnius, alio
prodesset.*

RESPONDEO; Multum interest inter Sacramenti sum-
ptionem, & sacrificij oblationem. Susceptio enim Sacra-
menti ad sanctificandum suscipientem ordinatur, & illum
non sanctificat, nisi suscipientem: at oblatio sacrificij ordi-
natur ad impetrandum beneficia iis omnibus, pro quibus
fertur. Quare sacrificium, vt suprà diximus, simile est ora-
ni, quod attinet ad efficientiam: oratio enim non solùm pro-
dest oranti, sed etiam iis, pro quibus oratur. Ex his colli-
mus, manducationem Eucharistiæ, quæ fit à Sacerdote, vt
Sacramenti susceptio, soli sumenti prodesse; vt autem sacri-
ficij consummatio, prodesse illis omnibus, pro quibus ob-
latum est sacrificium.

SECVN-

SECVNDO obiiciunt alij, atque inter eos Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 405. & 861. *Si Missæ sacrificium propitiatorium esset, ac peccata remitteret: Vtile esset non accedere ad Sacramenta pro remissione peccatorum percipienda. Nam remissio peccatorum per vnam Missam ab alio dictam sine vllo labore, & periculo haberetur: per Sacramenta autem non nisi cum labore, & periculo haberi potest.*

RESPONDEO; Si Missa immediatè peccata remitteret, argumentum aliquid concluderet: at non hoc docemus, sed tantùm per Missæ sacrificium impetrari donum pœnitentiæ, quo homines peccatores moueantur ad Sacramenta desideranda, & quærenda, in quibus iustificentur, vt suprà diximus.

TERTIO, posset aliquis contra solutionem datam ab experimento argumentum ducere. Nam sæpe dicuntur Missæ pro peccatoribus, qui tamen non recipiunt donum pœnitentiæ: non igitur Missa præsertim ex opere operato, confert donum pœnitentiæ. Et idem argumentũ fieri potest contra vim huius sacrificij ad cetera beneficia obtinenda: non enim semper obtinentur ea, pro quibus Missæ sacrificium offertur.

RESPONDEO; Missæ sacrificium cùm pro peccatoribus offertur, infallibiliter impetrat nouum, ac certum auxilium diuinum, quo peccatores ad pœnitentiam perducantur; sed illud auxilium variè operatur, pro varia hominum dispositione. Nam si is, pro quo Missa offertur, dispositus est ad contritionem, efficietur in illo vi noui auxilij contritio, quæ propriè donum pœnitentiæ est: & hoc est, quod dicunt Concilium Tridentinum, & S. Thomas suprà citati; si verò non sit dispositus, efficietur in illo homine noua quædam dispositio, sed quæ fine suo frustrabitur, si ille ex arbitrij libertate vocationem Dei reiiciat. Itaque non est mirum, si peccatores non semper conuertantur, pro quibus Missæ sacrificium offertur, cùm tamen sine dubio semper iuuentur. Adde, quòd non est necessarium, vt effectus sacrificij continuò existat: sed solùm vt Deus auxilium, & gratiam det, quando ipsi opportunum videbitur. Nam etiam sacrificium crucis non continuò habuit suum effectum: & oratio S. Stephani, Pauli conuersionem impetrauit, sed futuram tempore à Deo determinato.

Quod autem attinet ad temporalia beneficia, multæ possunt esse caussæ, cur non continuò obtineantur, licet infallibilis sit efficacia sacrificij. Nam vel ea Deus non largitur, quia

non esse vtilia ad salutem æternam intelligit, vel differ
opportuniore tempore illa concedat, vel deniq; indigni
pro quibus sacrificium offertur, vt temporalia illa bene
accipiant, & contrà dignissimi, qui seuerissimè castigen
Nam etiamsi sacrificium offeratur ad Deum placandu
indignis, tamen aliquando maiora sunt hominum dem
quàm vt Deus vno, vel altero sacrificio placari possit: ita
dem, vt diximus, finitus ac limitatus est Missæ valor.

CAPVT SEXTVM.

Sacrificium Missæ omnibus viuentibus prodest.

TERTIA sequitur quæstio, pro quibus sacrificium
Missæ offerri debeat, aut possit: Sunt autem
hominum genera, de quibus dubitari posse vi
tur. Alij enim adhuc viuunt, alij mortui sunt
viuunt, aut sunt membra corporis viua, aut mortua, aut
modo, id est, aut sunt iusti, aut peccatores, sed fideles, aut
nique impij, & infideles: eorum qui mortui sunt, alij in
gatorio, alij in cœlo iam degunt, alij etiã apud inferos
nis suppliciis addicti sunt.

Et de iis quidem, qui viuunt intra Ecclesiam, & de iis
sunt in gehenna, id est, de primis & vltimis, nulla contro
sia est. Nam pro iis omnibus, qui sunt intra Ecclesiam,
iusti, siue peccatores sint, Catholici omnes docẽt, sacrifi
offerri posse, immò etiam reipsa quotidie offerri: dicimus
nim in Canone, pro omnibus Orthodoxis, & Catholicæ
Apostolicę fidei cultoribus nos offerre. Hæretici autem
habent peculiare, quod de hac re dicant.

Pro iis autem qui sunt in gehenna, certum est, sacrifi
offerri non posse: neque id vlli aut hæretici, aut Catholi
gant; nam damnatorum ad gehennam, & culpę, & pœnę
irremissibiles. Quare AVGVSTINVS ex professo docet,
de origine animę, cap. 9. & 11. sacrificium offerri non pos
defunctis paruulis sine Baptismo. & in Enchir. cap. 109. &
dicit, nihil prodesse damnatis sacrificium, si pro eis offera
Sed de hac re plura diximus in 2. lib. de purgatorio, cap.
De iis qui viuunt, & extra Ecclesiam sunt, facilè res ex
cari potest. Nam INPRIMIS constat eis saltem indirectè
crificium prodesse, & pro eis etiam indirectè offerri po

Dum enim offerimus sacrificium pro Ecclesia Catholica propaganda, vnienda, purganda; quod certum est licere, simul indirectè offertur pro conuersione infidelium, & hæreticorum. PRAETEREA in libris nostris Missalibus exstat Missa propria ad tollendum schisma: vbi licet pro Ecclesiæ pace sacrificium offeratur, tamen implicitè offertur pro schismaticis, vt videlicet conuertantur. DENIQVE in oblatione calicis, dum pro totius mundi salute orare iubemur; certè aliquo modo pro infidelibus etiam oramus.

DEINDE certum est, etiam ex natura rei, si nulla sit prohibitio Ecclesiæ, licere offerre pro eiusmodi hominibus. Nam sacrificium crucis pro omnibus fuit oblatum: cur igitur non possit etiam Missa pro omnibus offerri? DEINDE, in antiqua Ecclesia offerebatur pro Principibus, & Regibus, qui tamen erant omnes infideles: quod enim Apostolus ait, 1. Tim. 2. *Volo igitur fieri orationes, etc.* communiter à Patribus exponitur de orationibus, quę fiunt in sacrificio. Et CHRYSOSTOMVS expresè hom. 6. in hanc epistolam, dicit pro Rege gentili esse offerendum. Et TERTVLLIANVS in libro ad Scapulam: *Sacrificamus*, inquit, *pro salute Imperatoris*. Et in lege veteri, vt suprà ostendimus, sacrificabatur pro vita Regis Darij, & filiorum, 1. Esdræ 6. & in 2. Machab. 3. pro salute Heliodori gentilis. Præterea Clemens lib. 8. constitut. cap. 18. docet, Apostolos obtulisse sacrificium Eucharistiæ pro Regibus sui temporis, necnon pro Catechumenis, & pro reductione eorum, qui versabantur in errore. Et in Liturgia Iacobi fit expressa oratio pro extirpatione hæresum. Chrysostomus, & Basilius in Liturgia similiter orant pro toto orbe terrarum, & nominatim pro errantibus, vt reuocentur ab errore. Chrysostomus præterea lib. 6. de sacerdotio, dicit Sacerdotem sacrificantē orare pro peccatis omnium hominum, vt illis Deus propitius fiat: & in homilia de Adam & Eua, dicit, Sacerdotes publicè orare pro infidelibus, hæreticis, Iudæis, Catechumenis, &c. In Ordine Romano, vbi describitur scrutinium tertium, quod agitur Feria 4. post IV. Dominicam Quadragesimæ, instituitur Missa proprta pro Catechumenis, & infra actionem in illis verbis: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* expresè additur eam offerri pro Catechumenis. Non igitur dubitari potest, quin absolutè liceat sacrificium offerre pro iis, qui sunt extra Ecclesiam.

Neque

Neq; his repugnat, quod ait AVGVSTINVS, lib.1.de cura animæ, cap.9. *Quis offeratur sacrificium corporis Christi, nisi pro iis, qui sunt membra Christi?* Nam vt rectè respondit ad hanc obiectionem S. Thomas, in 4.dist.12.quæst.2.art.2.quæst.2.4. id intelligi debet de iis, qui sunt membra Christi, actu vel potentia: tunc enim offertur etiã pro membris Christi, quando offertur ꝓ aliquibus, vt fiant membra Christi. Adde, quod Augustinus non loquitur eo loco, nisi de defunctis: & quia defuncti aut sunt membra Christi actu, aut nullo modo, idcò absolutè dicere potuit, non posse offerri pro defunctis, nisi sint membra Christi.

Sed quamuis hæc ita se habeant, prohibuit tamen Ecclesia cap. A nobis, de sententia excommunicationis, publicè oratum pro excommunicatis, & consequenter pro hæreticis, qui sunt omnes excõmunicati: proinde etiam prohibuit, sacrificium pro eis directè, & expressè offerri; sacrificium enim semper est publicum.

SED quæret aliquis, vtrũ vbi Rex infidelis est, vt in Graecia, vbi Turca dominatur, & in India, in Iapone, apud Sinas, vbi Ethnici regnant, liceat sacerdotibus, qui ibi sunt, expressè offerre pro Rege. RESPONDEO; Existimo licere, modò ille non sit excommunicatus, vt sunt Reges hæretici; sed paganus, siue Ethnicus. Nam hæc traditio, immò & constitutio Apostolica est, vt paulò antè ostendimus; neque exstat, quod sciam, vlla Ecclesiæ manifesta prohibitio.

RVRSVS aliquis petet, vtrum liceat hoc tempore sacrificium offerre pro hæreticorum, siue infidelium aliorum conuersione: ratio dubitandi est, quia tota Liturgia Latinę Ecclesiæ, quæ nunc est in vsu, refertur ad fideles, vt patet ex precibus oblationis, tum extra, tum intra Canonem. RESPONDEO; Existimo id licere, modò nihil addatur ad Missam, sed solùm per intẽtionem sacerdotis applicetur sacrificium conuersioni infidelium, siue hæreticorum; id enim multi faciunt viri pij, & docti, quos reprehendere non possumus, neque exstat expressa Ecclesiæ prohibitio. Tutissimum tamẽ est, quod alij faciunt, qui intentionem suam ita moderantur, vt directè intendant, offerre pro augmento, vnitate, & pace illius Ecclesiæ, quæ inter hæreticos, vel ethnicos conuersatur: qui enim ita offerunt, eundem habent effectum, quem superiores. Nam enim potest augeri, & vniri, ac pacificari Ecclesia in illis locis,

nisi conuertantur infideles, aut hæretici: & simul horum intentio conformior est Ecclesiastico ritui, quàm superiorum.

CAPVT SEPTIMVM.

Sacrificium Missæ pro defunctis in purgatorio degentibus, ritè offertur.

DE mortuis duæ sunt cum hæreticis huius temporis controuersiæ. VNA de iis, qui sunt in purgatorio. ALTERA de beatis.

Quod attinet ad priorem, hæretici omnes in superiore controuersia nominati, & iisdem in locis, maximè detestantur sacrificia pro defunctis; nec tamen habent nisi leuissimum argumentum, quòd videlicet Christus dixerit: *Accipite & manducate*, cùm de vsu Eucharistię loqueretur; mortui autem neque accipere, neque edere valeant. Hoc enim argumentum, & Caluinus in Antidoto articulorum Parisiensium, & Kemnitius in 2. par. Examinis Concilij Tridentini in vltimo argumẽto, & alij passim obiiciunt; quod tamen nihil concludit. Nam quod mortui non manducent, probat eos non posse participare de carnibus sacrificij, non autem probat non posse eos participare fructum sacrificij: siquidem Iob, pro absentibus filiis, & Iudæi pro Rege Babylonis similiter absente, non inutiliter sacrificabant. Et Dominus cùm ait: *Accipite & manducate*, loquebatur iis, quibus Sacramentum porrigebat, non autem iis omnibus, pro quibus sacrificium offerebat: nam ibidem habemus, sanguinem Domini oblatum pro illis, & pro multis.

Nos igitur certissimam veritatem confirmare aggrediamur. PRIMO ex Testamenti veteris consuetudine, & ex ipsa Scripturæ auctoritate. Nam in 2. Mach. 12. Iudas Machabæus iussit offerri sacrificium pro peccatis mortuorum: & Scriptura hoc factum laudans, apertè dicit: *Sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis saluantur.*

Scio quid aduersarij respondere soleant, librum non esse Canonicum, sed hæc est antiqua cantilena, & à nobis duobus in locis refutata, lib. 1. de verbo Dei, & lib. 1. de Purgatorio. Sed esto, non esset liber Canonicus; quis tamen negauerit historicum esse antiquissimum, & bonę fidei, non minus quàm Iosephum, aut Sallustium? Quod igitur narrat, de facto Iudę, &

Hebræo-

Hebræorum consuetudine in sacrificiis pro mortuis offerendis, nulla caussa est, cur putetur non esse verum; nam si Iosephus narraret, aut quiuis alius bonæ fideiauctor, non crederet. Habemus igitur, vt minimùm, illam fuisse Ecclesiæ antiquæ consuetudinem; quam bonam, & laudabilem fuisse vel ex eo probatur, quod neque à Christo, neq; ab Apostolis, neque ab vllo Concilio, vllisue doctoribus, nisi Ecclesiæ hostibus, fuerit reprehensa. ADDE, quòd Augustinus, quem sanè tutius sequimur, quàm Caluinum, lib. de cura pro mortuis, cap. I. & lib. de origine animæ, cap. II. ex hoc loco pro defunctis prodesse sacrificia pro eis oblata.

SECVNDVM argumentum sumimus ex consuetudine Ecclesię Catholicę vniuersę. Nam vt scribit Epiphanius in compendiaria doctrina, & Augustinus libro de cura pro mortuis cap. I. & vlt. & serm. 34. de verbis Apostoli; Ecclesia vniuersa sacrificio Missæ pro defunctis orat. Id quod etiam patet ex omnibus Liturgiis, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, & ceteris. Ac denique patet ex Conciliis omnium prouinciarum, in quibus fit mentio sacrificij pro defunctis tanquam recepti, & vsitati. Vide pro Africa Concilium Carthaginense, cap. 29. & IV. cap. 79. pro Hispania Bracarense I. cap. 34. & 39. pro Gallia Cabilonense, vt habet can. II. est, de consecration. dist. I. pro Germania, VVormaticum cap. 10. pro Italia Concilium VI. sub Symmacho, pro Graecia cap. 69. capitulorum ex Græcis Synodis collectorum à Martino Bracarensi Episcopo. Ex quo refellitur mendacium Kemnitij; Kemnitius enim in 3. parte Examinis Tridentini Concilij in tractatu de purgatorio, scribit consuetudinem sacrificandi pro mortuis, fuisse quidem alicubi, sed non in tota Ecclesia.

TERTIVM argumentum sumitur ab Apostolica traditione. Nam constat hunc ritum sacrificandi pro peccatis mortuorum, ab Apostolis ad nos manasse: id enim aperte docet Rabanus lib. 2. de Instit. Clericorum, cap. 44. & ante eum Isidorus lib. I. de officiis diuinis, cap. 18. & ante Isidorum Cassiodorus lib. I. de officiis diuinis, cap. 18. & ante Isidorum CHRYSOSTOMVS homil. 69. ad populum Antiochenum: *Non merè*, inquit, *hæc ab Apostolis sancita fuerunt, vt in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio: sciunt enim inde multum contingere lucrum, multam vtilitatem.* Idem habet homil. 3. in epist. ad Philip. Idem docent Gregorius lib. 4.

nus, & alij, quos citat Damascenus in oratione pro defunctis. Idem apertè colligitur ex Liturgia Iacobi, qui Apostolus fuit, & Clementis, qui ea scripsit, quæ ab ore Apostolorum accepit.

Denique idem probatur ex regula S. Augustini lib.4. de Baptismo, cap.24. quę est, vt id certissimè credatur ex Apostolica traditione descendere, quod in omni Ecclesia seruatur, nec in aliquo Concilio institutum, sed semper seruatum, & retentum est. Talem autē esse hunc ritum, negari non potest. Nam in omni Ecclesia seruari, iam suprà ostendimus, in nullo autem Concilio institutum, sed semper seruatum fuisse, patet ex testimoniis antiquissimis Patrum eorum, qui omnia Concilia præcesserunt, vbi fit mentio de sacrificiis pro defunctis. Primum enim Concilium, in quo mentio huius rei habetur, est Carthaginense III. quod celebratum est circa annum Domini CD.XVII. At sacrificij pro defunctis meminit Eusebius Cæsariensis lib.4. de vita Constantini, qui fuit centum annis antiquior Concilio Carthaginensi; meminit etiam Tertullianus in libro de corona militum, qui fuit ducentis annis eo Concilio antiquior; meminit denique Clemens lib.8. constit. cap.19. qui trecentis annis idem Concilium præcessit.

Ad hoc argumētum multum laborat, vt respondeat Kemnitius loco citato, ac PRIMVM fatetur Chrysostomum dicere, hunc ritum ab Apostolis esse institutum. DEINDE falsam esse Chrysostomi sententiam conatur ostendere. PRIMO, quia in nulla diuina Scriptura reperitur ista Apostolica constitutio. SECVNDO, quia Hieronymus, & Gregorius dicunt solam orationem Dominicam adhibuisse Apostolos ad consecrationem. TERTIO, quia Tertullianus de corona militis, scribit hunc ritum ex consuetudine fluxisse.

AT nos etiamsi solum Chrysostomum haberemus, mallemus illi, quàm Kemnitio credere: plus em̄ multò valet illius auctoritas, quàm omnia huius argumenta. Nam quod dicit in Scripturis id non reperiri, quis negat? Neque enim nos ad Scripturam, sed ad traditionem non scriptam Apostolorum referimus hanc eorum constitutionem: & ad eiusmodi traditiones certò inuestigandas, valet regula S. Augustini.

Quod ex Hieronymo, & Gregorio allegatur partim est verum, partim falsum, & totum impertinens: verum est Gregorium id dicere, sed falsum quòd à Hieronymo idem dicatur.

Hiero-

Hieronymus lib.3. contra Pelagianos, dicit Christum Apostolos docuisse, vt in sacrificio Eucharistiæ recitarent orationem Dominicam, sed non dicit eam solam. Est autem tota impertinens, tum quia poterant Apostoli primo tempore solam orationem Dominicam adhibere post consecrationem, deinde alio tempore addere alias preces; tum etiam quia vlla certa prece poterant offerre sacrificium pro defunctis, hoc enim sola interior mentis intentio abundè sufficit.

Quod denique addit Kemnitius de Tertulliano, ex eodem auctore refellitur. TERTVLLIANVS enim non dicit hoc ritum sacrificandi pro mortuis ex consuetudine primum exisse, sed ex consuetudine retentum, & confirmatum, quod Apostolica traditione descenderat: *Traditio*, inquit, *est auctrix, consuetudo cõfirmatrix, & fides obseruatrix.* Adde, quod Tertullianus non loquitur de sacrificio pro defunctis absolutè, sed de sacrificio annuo. Quare potuit fieri, vt illud non ex aliquorum consuetudine manarit: sed hoc ipsum est argumentum, iam tunc vsu receptum, vt pro defunctis fieret. Et quamuis non apertè dicat Tertullianus, tamen hanc esse Apostolicam, tamen neq; id negat: & ex Augustini colligitur necessariò esse Apostolicam.

QVARTVM argumentum sumitur ab hæresi Aërij, publicè in Ecclesia damnata fuit. Aërius enim docebat esse pro mortuis sacrificium offerendum; quam hæresim Ecclesia antiqua, quæ etiam aduersariorum testimonio Ecclesia erat, damnauit, simul omnes Lutheranos, & Calvinistas damnauit.

Pupugit hoc argumẽtum valde Philippum, & ideo in Apologia Confessionis Augustanæ in disputatione de vocabulo Missæ prope extrema, mendacij medicamentum vulneribus hibendum curauit: *Falsò*, inquit, *citant aduersarij centum damnationem Aërij, quem dicunt propterea damnatum esse, quod negauerit in Missa oblationem fieri pro viuis, & mortuis.* Et infrà: *Epiphanius testatur Aërium sensisse, quod orationes pro mortuis sint inutiles: id reprehendit; neque nos patrocinamur.* Hæc ille: vbi duo insignia mendacia sunt.

VNVM quod Lutherani non patrocinentur Aërio, quod orationes pro mortuis esse vtiles. Nam quis, quæso, Lutheranorum non oppugnat purgatorium? quis non irridet orationem pro mortuis?

AT-

ALTERVM, quod Aërius negauerit orationes, non autem oblationes pro defunctis; quod mendacium disertis verbis Epiphanij, Augustini, & Damasceni, trium sanctissimorum testium confutabitur. EPIPHANIVS hæresi 75. subobscurè indicat Aërium negasse commemorationem mortuorum inter sacra mysteria, sed in alio lib. qui inscribitur Anacæphalæosis, id est, recapitulatio omnium hæresum, sic ait: *Aërius multa contra Ecclesiam docuit, fide quidem existens Arianus perfectissimus, verùm amplius docet, non oportere offerre pro iis, qui obdormierunt.* AVGVSTINVS in lib. de hæresibus, cap. 53. dicit Aërium propria dogmata addidisse, & inter ea primo loco numerat, orare, vel offerre pro mortuis oblationē non oportere. DAMASCENVS in lib. de centum hæresibus: *Negat*, inquit, *Aërius quidquam esse pro mortuis offerendum.*

QVINTVM argumentum sumitur à probatissimorum Patrum testimoniis Græcorum, & Latinorum. TERTVLLIANVS in libro de corona militum: *Oblationes*, inquit, *pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Similia habet in lib. de Monogamia, & in exhortatione castitatis, & in 2. libro ad vxorem.

CYPRIANVS li. 1. epist. 9. *Episcopi*, inquit, *antecessores nostri, religiosè considerantes, & salubriter prouidentes censuerunt, ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec pro dormitione eius, sacrificium celebraretur.*

EVSEBIVS Cæsariensis lib. 4. de vita Constantini, cap. 71. ex versione Christophorsoni, scribit Constantinum consequutum quod optauerat, vt sepeliretur in Basilica Apostolorum, & iam frui communione orationum, quæ ibi fundunturur, & mystici sacrificij.

CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi 5. mystagogica: *Maximum*, inquit, *esse credimus animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius, & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij.*

AMBROSIVS lib. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Itaque*, inquit, *non tàm deplorandam, quàm prosequendam orationibus reor, nec mæstificandam lachrymis tuis, sed oblationibus animam eius Domino commendandam.* Vide orationes de obitu Theodosij, Valentiniani, & Satyri, in quibus omnibus se pro animabus eorum sacrificaturum pollicetur.

EPHREM in testamento suo, quod exstat in 1. tomo [illegible] rogauit, sacrificium altaris pro anima sua offerri. EPHRENIVS in compendiaria doctrina, ponit inter dogmata [illegible] siæ, orare pro defunctis, & pro eisdem perficere diuinum [illegible] tum, & mysteriorum dispensationem. CHRYSOSTOMVS iam suprà citatus est, cuius sunt apertissima testimonia [illegible] 69. ad populum, & hom. 3. in epist. ad Philip.

AVGVSTINVS in singulis ferè tomis operum suorum [illegible] ius ritus meminit; tomo I. lib. 9. Confess. cap. 12. & 14. tom. [illegible] epist. 64. ad Aurelium. tomo III. in Enchiridio, cap. 110. [illegible] IV. lib. de cura pro mortuis, cap. 18. tomo V. lib. 20. de ci[illegible] cap. 9. tomo VI. lib. de sancta Virginitate, cap. 45. tomo [illegible] lib. de origine animæ primo, cap. 9. & 11. tomo IX. tract. [illegible] Ioan. tomo X. serm. 17. & 34. de verbis Apostoli.

POSSIDIVS in vita B. Augustini scribit, pro eius mo[illegible] crificium Deo fuisse oblatum. Vide Gregorium lib. 4. Di[illegible] cap. 55. & Theophylactum in cap. 12. Lucę, & Damasce[illegible] orat. pro defunctis, & Bedam lib. 4. hist. cap. 22. & lib. [illegible]

Ex his testimoniis cognosci potest, quàm sint leuia [illegible] pta quæ aduersarij ad Patrum testimonia respondere [illegible] Aliqui enim contendunt nos nõ habere nisi testimonia [illegible] gorij, & recentiorum, ad probandum sacrificium pro [illegible] ctis: ita Melanchthon in Apologia Confessionis Aug[illegible] in articulo de Missa.

Alij concedunt nos habere testimonia etiam Augu[illegible] Epiphanij, sed non antiquiora: ita Kemnitius in 3. par[illegible] minis loco citato. AT nos citauimus plurimos Patres, [illegible] lùm Gregorio, sed etiam Augustino, & Epiphanio ant[illegible] res, vt Ambrosium, Ephrem, Nyssenum, Cyrillum, Eu[illegible] Cyprianum, Tertullianum.

Alij contendunt Patres loqui de sacrificio precũ, au[illegible] mosynarum, non de sacrificio corporis Domini, cùm [illegible] offerri sacrificium pro defunctis: ita exponit loca Ter[illegible] ni & Cypriani Kemnitius loco citato, & loca Augustini [illegible] gius Maior in refutatione prophanationis Cœnæ. At [illegible] tur apertissimè. Nam Cyprianus lib. 1. epist. 9. citatus, [illegible] crificium celebrari pro defunctis in altari. Augustinus [illegible] distinguit tria, quæ offeruntur pro defunctis, & omnia [illegible] prodesse, eleemosynas, preces, & sacrificia, vt in Enchiridio [illegible] 110. & serm. 34. de verbis Apostoli, & lib. de cura pro mo[illegible]

cap.18.Item dicit offerri pro mortuis sacrificium precij nostri, lib.9.Confess.cap.12.& sacrificium corporis,& sanguinis Domini,lib.1.de origine animæ, cap.9.& 11.& sacrificium mediatoris,quæst.2. ad Dulcitium; & sacrificium altaris,lib.de cura pro mortuis, cap.18.

SED Kemnitius occurrit, ac dicit, in celebratione quidem Eucharistiæ consueuisse commemorari mortuos, sed non in eum finem, vt oblatio Eucharistiæ esset propitiatio pro peccatis mortuorum; verùm vt eo tempore adhiberetur confessio,& testificatio illius articuli: *Communionem Sanctorum*,vt nimirum profiteamur ad corpus Christi, & Ecclesiæ pertinere tum viuentes, tum mortuos.

AT hoc est merum figmentum. Nam Cyrillus,Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus & alij citati, clarè dicunt, multum prodesse animabus defunctorum ad refrigerium,sacrificium Eucharistiæ: & AVGVSTINVS in Enchirid. cap. 110. vtitur voce propitiationis,cùm ait: *Pro non valde malis, propitiatio est*. Et denique idem Augustinus, vbicunque agit de hac re, semper distinguit sanctos præcipuè Martyres, ab aliis fidelibus defunctis,ac dicit vtrosque in sacrificio altaris commemorari,sed Sanctos vt ipsi pro nobis orent, alios autem vt nos pro illis oremus. At si solùm ea commemoratio, testificatio esset communionis, & societatis, eodem modo omnes commemorarentur. Vide loca Augustini tractat.84.in Ioannem, libro de sancta Virginitate, cap.45. & serm.17. de verbis Apostoli.

CAPVT OCTAVVM.

Sacrificium Missæ rectè celebrari pro Sanctis.

EX iis, pro quibus sacrificium offerri potest, soli supersunt Sancti, qui iam in cœlo cum Christo regnant. Et quoniam aduersarij, & Kemnitius maximè, mira fraude statum quæstionis inuoluunt, & nobis affingunt, quæ nunquam somniauimus: PRIMO explicanda erit diligenter Ecclesiæ sententia; & aperiendus status quæstionis. DEINDE probanda veritas. VLTIMO respondendum ad obiectiones.

Quod ad PRIMVM attinet, Ecclesiæ sententia his tribus capitibus continetur. PRIMO, Sacrificia non prosunt Sanctis

ad culpæ vel pœnæ remissionem, nec ad gratiæ vel glori
sentialis augmentum. Hoc certum est apud Catholicos,
de eo contentio est vlla cum hæreticis. Quare S. Augu
tract. 84. in Ioan. & serm. 17. de verbis Apostoli, & alibi, m
in sacrificio memoriam fieri Sanctorũ, sed non orari pro
Et idcirco cùm in nostra Liturgia petimus, vt oblatio San
prosit ad gloriam, non tàm oramus pro Sanctis, quam
nobis: petimus enim à Deo gratiam ita sanctè, piè, de
rectè sacrificium offerẽdi, vt meritò Sancti inde gaudere
sint, & gloria illis coram hominibus accedat. Et similiter
Cyprianus, Cyrillus, Epiphanius, Augustinus, & Chrys
mus, quos infrà citabimus in probatione primæ propo
nis, dicunt sacrificium offerri ꝓ Apostolis, & Martyribus
intelligunt offerri pro eorum salute, sed pro eorum hon

SECVNDO; Sacrificium non offertur Sanctis, & pr
neque templa, neq; altaria eriguntur Sanctis, licet in e
memoriam ista omnia fieri possint, vt mox dicemus. Ho
betur expressè in Concilio Tridentino, sess. 22. cap. 3. &
AVGVSTINVM lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27. vbi sic legimus:
Martyribus non constituimus templa, sacerdotia, sacra
crificia. Quæ verba citat Kemnitius, pag. 818. & subiung
pudenti mendacio: *Atqui hoc in Papatu, & factum e*
adhuc defenditur. Sed poterat eodem modo in Augu
mentiri, ac dicere. Atqui hoc tempore Augustini fide
ipso defendebatur. Nam in quo sensu Augustinus negat
ria, templa, & sacrificia Sanctis, & nos pariter negamus
men in alio sensu cum eodem Augustino, templa, altaria
sacrificia Sanctis attribuimus. Negat Augustinus, & nos
illo, sacrificia offerri Sanctis, & proinde templa, & altaria
gi, vt in iis sacrificetur Sanctis: at concedit, & nos cum
riter concedimus, sacrificia offerri in memoriam Sanctor
& proinde templa, & altaria erigi in Sanctorum memor
vnde etiam templa, & altaria, in quibus soli Deo sacrifi
passim ab Augustino dicuntur memoriæ Sanctorum.

Probantur hæc omnia ex ipsius Augustini verbis. Na
co citato à Kemnitio lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27. ita AVGVS
NVS explicat quod dixerat, Sanctis non constitui templa
sacrificia: *Quis audiuit aliquando fidelium, stantem sacer*
tem ad altare dicere in precibus; Offero tibi sacrificium Pe
Vel Paule, Vel Cypriane, cùm apud memorias eorũ Dei offer

tur? Et li.20.contra Faustum, cap.21. *Nulli Martyrum*, inquit, *quamuis in memorias Martyrum, constituimus altaria. Quis enim Antistitum in locis Sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit; Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, Deo offertur, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit.* Porrò templa dedicari Sanctis in eo sensu, quem diximus, patet ex eodem Augustino lib.1.de ciuit.Dei, cap.1. *Testantur*, inquit, *hoc Martyrum loca, & Apostolorum Basilicæ.* & lib.de cura pro mortuis, cap.1.meminit Basilicæ S. Felicis. Vide testimonia plurima variorum Patrum de templis Sanctorum in nostro lib.3. de Sanctis, c.4.

TERTIO; Sacrificium Missę non est per se institutum tanquam ad finem proprium, & præcipuum, ad Sanctos honorandos, vel inuocandos. Hoc asserimus contra calumnias Kemnitij, qui pag.810. dicit Catholicos docere Cœnam Dominicam institutam esse, vt in eius celebratione implorentur Sancti, &c. Nos enim fatemur, sacrificium Missæ per se institutum ad Deum colendum, & propitiandum: & verum sacrificium futurum, etiamsi nulla in eo fieret Sanctorum memoria. Quare solùm secundariò, & consequenter existimamus ad sacrificium pertinere Sanctorum cultum, & inuocationem: nam ex eo quod aguntur Deo gratię in sacrificio pro victoriis Sanctorum, consequitur honor Sanctorum; & quia eos hoc modo honoramus, consequitur etiam vicissim, vt ipsi sint nostri memores in cœlo, & pro nobis orent. Atq; id vel ex ipsa nostra Liturgia intelligi potest: Nam in ea nusquam directè Sancti inuocantur, nisi bis, aut ter in aliquo versiculo, & in confessione, quæ præmittitur ante Missæ introitum: alioqui ipsa oblatio expressè dirigitur ad solum Deum; similiter Collectæ tàm publicæ, quàm secretæ, & omnes Canonis orationes diriguntur ad Deum, nullæ ad Sanctos. At si Missa esset instituta per se ad cultum, & inuocationem Sanctorum, certè directè Sancti inuocarentur in ipso Canone, vt inuocantur in Litaniis.

Non igitur est status quæstionis, quem proponit Kemnitius; An Cœna Domini sit instituta ad cultum, & inuocationem Sanctorum; sed an repugnet institutioni Cœnæ Domini, vt in eius celebratione fiat memoria Sanctorum, & consequenter honorentur, & inuocentur Sancti, siue directè, siue indirectè. Et quidem Catholici omnes affirmant vtrumque,

id est, non solùm non repugnare institutioni, vt in sacr[illegible] nominentur Sancti cum honore, sed nec etiam vt in[illegible] tur. Quæ duo tum ex Concilio Tridentino, sess.22.cap.[illegible] ex ipsa Liturgia manifesta sunt. At Kemnitius illud [illegible] admittit consuetum fuisse in antiqua Ecclesia, & [illegible] tolerari posse; secundum autem vult ad manifestam [illegible] nationem Cœnæ Domini pertinere, & aduersa fro[illegible] gnare cum institutione Dominica, idque non tam [illegible] quàm palpabiliter. Quare nos vtrumque breuiter co[illegible] bimus.

Quod igitur ad SECVNDVM attinet, statuo has [illegible] tiones.

PRIMA: *Non repugnat institutioni Cœnæ Domini, [illegible] nominentur, & honorentur Sancti.* Probatur PRIMO [illegible] stolo 1. Timot.2. vbi iubet fieri orationes, & gratiarum [illegible] nes in sacrificio Missæ (nam de hoc sacrificio locum [illegible] ponunt veteres, vt suprà ostendi) pro omnibus, & ma[illegible] Regibus; vult igitur Apostolus in Missa non solùm sup[illegible] Deo pro accipiendis beneficiis, sed etiam agi gratias [illegible] ptis. Est autem beneficium singulare, quod fratribus [illegible] Deus eam gratiam contulerit, vt mundum, & Satanam [illegible] rauerint, & post eam victoriam gloria, & honore eos co[illegible] uerit: quare licitum erit, vel potiùs dignum, & iustum, [illegible] crificium offeramus ad agendas Deo gratias pro victo[illegible] triumphis Sanctorum, & per hoc etiam Sanctos ipsos [illegible] crificio cum honore, & exultatione nominemus.

SECVNDO probatur testimonio omnium Liturgi[illegible] Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, & aliorum; [illegible] omnibus nominantur Sancti, idque non semel.

TERTIO probatur ex Patribus. Nam CYPRIANVS [illegible] epist.6. petit annotari, & ad se scribi diem mortis Mart[illegible] singulorum, vt possit nominatim in die anniuersario pa[illegible] nis eorum, pro eis sacrificium facere. EPIPHANIVS [illegible] 75. & CYRILLVS catechesi 5. mystagogica apertè scribu[illegible] sacrificio nominari Apostolos, & Martyres. CHRYSOS[illegible] MVS homil.21. in Acta, non solùm nominari dicit, sed [illegible] mat ingentem esse honorem Sanctis, quòd nominentur [illegible] mino præsente, dum horrendum illud sacrificium peragi[illegible] AVGVSTINVS in libro de sancta Virginitate, cap.45. & [illegible] frequenter dicit, Sanctos nominari in sacrificio; & pra[illegible]

lib.22.de ciuit.Dei,cap.10. *Ad quod sacrificium*,inquit,*suo loco, & ordine nominantur.*

QVARTO probatur ex vtilitate huius instituti: prodest enim PRIMVM ad protestandam communionem Sanctorum. Nam sacrificium corporis Christi veri, nomine totius corporis mystici offertur, & offerri debet: proinde sicut nominantur viuentes Pontifices, Reges, & multi alij, ita etiam mortui nominari debent, siue in purgatorio sint, siue in cœlo; omnes enim ad idem corpus pertinent. Accedit quod vt Augustinus scribit lib.10. de ciuit.Dei, cap.6. & lib.22. cap.10. in sacrificio altaris significatur sacrificium generale,quo vniuersum corpus Christi mysticum, id est, tota redempta ciuitas offertur Deo per Christum Sacerdotem magnum: & quia ad compagem huius corporis pertinēt etiam Sancti, qui sunt in cœlo; ideò etiam illi suo ordine in sacrificio altaris nominandi sunt.

ALIA vtilitas est,excitatio sanctæ æmulationis:quam vtilitatem attingit sanctus AVGVSTINVS libro 8. de ciuitate Dei, cap. 27. Nam reddens rationem, cur in memoriam, & apud memorias Sanctorum dicantur sacra,sic ait: *Vt ea celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem inuocato in auxilium ex eorum memoriæ renouatione adhortemur.*

SECVNDA propositio:*Non repugnat institutioni Cœnæ Domini, vt in ea inuocentur Sancti,eo modo, quo ab Ecclesia Catholica inuocari solent.* Explico; tribus modis Sancti in sacrificio Missæ inuocari possunt. VNO modo per ipsam oblationem,ita vt eis oblatio offeratur;ipsa enim oblatio tacita quędam, sed efficacissima est inuocatio; & hoc modo non inuocat Sanctos Ecclesia in Missa, nec inuocare posset sine peccato idololatriæ, vt diximus.

SECVNDO modo per precem ad eos directam, vt cùm dicimus:*Sancte Petre,ora pro me;* & hoc modo non inuocantur Sancti in Missa, vt supra diximus, nisi obiter,in versiculis post lectionē,idq; solùm in vna,vel altera Missa:qui tamen modus nihil habet absurdi. Nam si licet à viuētibus petere,vt nos iuuent orationibus suis, dū tam sublimi fungimur ministerio, vnde etiam dicimus in Liturgia: *Orate fratres;* cur non liceat idē à Sanctis petere?Sed non est opus nunc de ista re disputare,

quia nec aduersarij istos articulos oppugnant, quicatec
in Missa Catechumenorum, quę non est propriè sacrifi
in Missa autem fidelium, quæ incipit ab oblatione, nunq
ita directè Sancti inuocantur.

TERTIO modo per preces ad Deum directas, vt cùm i
petimus, vt intercedentibus Sanctis nos iuuet; & hoc
in Missa tum in Canone, tum extrà inuocantur Sancti
hoc est quod reprehendunt aduersarij, & ideò hoc solum
bandum est.

Probatur PRIMO ex Patribus. CYRILLVS catechesi
stagogica, explicans ritum sacrificij Missæ: *Cùm hoc sac
cium*, inquit, *offerimus, mentionem facimus eorum, qui
nos obdormierunt; primùm Patriarcharum, Prophetarum
postolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum, & o
cationibus, suscipiat preces nostras.* BASILIVS in Litu
post consecrationem, memoriam faciens Patriarcha
Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, sanctæ Dei genet
cis, & omnium Sanctorum: *Vt*, inquit, *assiduas preces pro
bis tibi offerant, eoq; memoriam illorum celebramus, vt
do nobis ipsi parum fidimus, memoria, & legatione illorum
tecti, per eos audeamus ad te accedere, atque tremendo
sacro munere defungi.* CHRYSOSTOMVS in Liturgia
norabilium, inquit, *incorporalium supercælestium S. Mi
præcursoris & Baptistæ, sanctorum gloriosorum Apostolo
Sancti huius, cuius memoriam agimus, & omnium Sanctor
tuorum, quorum supplicationibus, respice nos Deus.* Et
Stabili, inquit, *nostros gressus precibus, & supplicatio
sanctæ Deiparæ, & semper Virginis Mariæ, & omnium San
rum.* AVGVSTINVS tractat. 84. in Ioannem: *Ideo quipp
quit, ad ipsam mensam non sic eos (Martyres) commemora
quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro
oremus; sed magis vt orent ipsi pro nobis.* Idem habet serm
de verbis Apostoli.

SECVNDO probatur ratione. Nam Sancti sine vllo di
pro nobis in cœlo orare possunt, & orant; ergo bonum
Deo petere, tum vt Sanctos p nobis orare faciat, tum vt
pro nobis orantes exaudiat, quę duo in Missa petuntur. C
sequentia apertissima, & certissima est. Nam si vnum ex
diis nostræ salutis est, Sanctorum oratio, cur non liceat à D
petere, vt per hoc medium nos adiuuet? Et si licet pe

vt per bonos doctores, & pastores in terris nos dirigat, doceat, tueatur, cur nõ licet etiam petere, vt idem faciat per Angelorum & Sanctorum suffragia? Et si licet Deum rogare, vt excitet eos qui hîc viuunt, ad orandum pro nobis, eosque exaudiat, cur non idem licet in Sanctis?

Antecedens autem huius argumenti fusè probatum est à nobis in 1. lib. de Sanctis; nec aduersarij multum de hac re cõtendunt. Nam etiamsi pertinacissimè negent inuocandos esse à nobis Sanctos, quia nõ credunt illos audire posse nostras preces; tamen illos in genere sollicitos esse pro Ecclesia, & orare posse, atque etiam reipsa orare, fatentur Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, articulo de inuocatione Sanctorum, Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de inuocatione Sanctorum, Kemnitius in 3. parte Examinis Concilij Tridentini, Caluinus quoq; lib. 3. Instit. cap. 20. §. 21. & 24. non repugnat huic sententiæ, tametsi ægrè ad eam admittendam adduci se patiatur. Et sanè id negari non potest, nisi negetur inprimis Scriptura, quæ 2. Machab. vlt. testatur Hieremiam, & Oniam defunctos orasse pro populo, & Apocal. 5. describuntur viginti quatuor seniores in cœlo offerre incensum, quo Ioãnes ipse exponit significari orationes Sanctorum: nisi etiam negetur vnitas corporis Ecclesiæ, vel communio Sanctorum, quam in symbolo Apostolico cõfitemur. Si enim vnum corpus sumus, & alij aliorum membra, certè inuicem solliciti esse debemus: ea enim est membrorum natura, vt Apostolus docet 1. Corinth. 12. Denique Augustinus quæst. 108. in Exodum, dicit Martyrum orationibus propitiari Deum peccatis populi sui. & quæst. 149. dicit, Sanctorum meritis nos releuari posse apud Deum, quando mala nostra merita nos grauant.

Restat, vt Kemnitij obiectionibus respondeamus. PRIMO sic argumentatur pag. 810. *Christus dicit; Hoc facite non in Sanctorum, sed in mei commemorationem. Et præterea ideò corpus, & sanguinem suum nobis tradit in Cœna, vt adituri thronum gratiæ, misericordiam consequamur per merita vnicæ oblationis Christi: ergo prophanatur Cœna Domini cùm à Deo petitur, vt per merita, et preces Sanctorum, in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio.*

RESPONDEO; Christus nusquam dixit; Hoc facite non in Sanctorum, sed in mei commemorationem; neq; dixit: Hoc

facite in mei solius commemorationem: quare non pos
rectè colligi;Ergo repugnat institutioni Cœnæ, Sanctor
commemoratio. Præterea etiamsi Dominus dixisset;Hoc
cite in mei solius commemorationem; adhuc nihil adu
rij obtinerent:loquitur enim Dominus nõ de qualibet com
memoratione,sed de ea,qua per mysterium Cœnæ repræse
tatur ipsius passio, & mors; quo genere commemoratio
non solet,nec potest Ecclesia Sanctorum memoriam in Mis
sa facere:non enim Eucharistia est symbolum passionis San
ctorum, sed Christi solius. Alia igitur est memoria San
rum, quam in sacrificio celebramus: nimirum enim San
nominamus, vt pro eorum victoria Deo sacrificium grat
rum actionis offeramus, vt suprà diximus.

Ad aliam partem argumenti respondemus,aliter per Ch
sti intercessionem,& merita, & aliter per Sanctorum mer
& preces nos à Deo misericordiã exspectare, ac petere. N
per Christi merita immediatè à Deo misericordiam peti
ipse eim solus est immediatus intercessor noster apud De
Per Sanctorum autem merita, & preces à Deo miser
diam petimus, eodem Christo mediante: nam & ipsi
pro nobis orant,per Christum orant. Itaque sicut nostr
ratio pro nobis ad Deum,non est superuacanea,nec inter
Christo facit,licet ipse sit apud Deum aduocatus noster,
nos per illum pro nobis Deum oramus:ita Sanctorum p
ces pro nobis non sunt vel superuacaneæ, vel in Christi me
riam, licet Christus sit noster aduocatus, quia ipsi per Ch
stum petunt. Et sicut Sancti pro nobis Deum orare poss
non obstante Christi intercessione;ita & nos possumus ab
petere, vt pro nobis orent, & à Deo petere, vt illos ad ora
dum impellat, & orantes exaudiat, non obstante Christi
tercessione.

SECVNDA obiectio ex Augustino,qui lib.22. ciuit. cap.
dicit, in administratione Cœnæ Dominicæ à sacerdote Sa
ctos quidẽ nominari,nullo modo autẽ à sacerdote inuoca

RESPONDEO;Verba AVGVSTINI Kemnitius si citasset
fraudem suam etiam nobis tacentibus,omnibus patefecisset
Hæc autem sunt illius verba: *Vni Deo,& Martyrum, et no*
sacrificium immolamus: ad quod sacrificiũ, sicut homines De
qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco, & ordine
nominantur: non tamen à sacerdote, qui sacrificat, inuocantur

De

Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamuis in memoriâ sacrifices eorum, quia Dei sacerdos est, non illorum.

Vides hic PRIMO, Augustinum non dicere: *In administratione Cœnæ Domini*, sed *in sacrificio quod immolamus*, & bis, terve repetere, sacerdotem sacrificare Deo sacrificium, non Cœnam administrare. SECVNDO vides, Augustinum apertissimè dicere, sacrificium fieri in memoriam Sanctorum, & Sanctos in eo nominari: quod non solùm est contra horum sectariorum nouitates qui in sua Cœna nullam Sanctorum mentionem faciunt, sed est expressè contra Kemnitium, qui paulò antè disputabat Christum dixisse, Hoc facite, non in Sanctorum commemorationem. TERTIO vides, Augustinum, cùm is negat Sanctos inuocari, loqui de inuocatione per sacrificium, id est, de oblatione, quæ, vt suprà diximus, est efficacissima inuocatio: nam formaliter loquitur, cùm ait: *Non tamen à sacerdote, qui sacrificat, inuocatur.* vt patet ex verbis sequentibus: *Deo quippe, non ipsis sacrificat, quia Dei sacerdos est, non ipsorum.*

Quod autem Augustinus non neget, posse ac debere Sanctos inuocari in Missa, eo modo, quo facit Ecclesia Catholica, patet ex tract. 84. in Ioannem à nobis suprà citato, vbi dicit, Sanctos ad mensam Domini commemorari, non vt nos pro eis oremus, sed vt ipsi orent pro nobis. Ex his apparet, quàm inaniter propter locum Augustini Kemnitius exultauerit, & quam immeritò, & procaciter Synodum Tridentinã Thaidem Babylonicam appellauerit.

TERTIA obiectio ex historia antiquitatis; colligit autem Kemnitius hoc modo progressum antiquitatis. PRIMO dicit, in primitiua Ecclesia morem fuisse, vt annua memoria Martyrum solenniter celebraretur in ipsis locis, vbi corpora Martyrum sepulta erant: idque probat ex epistola Ecclesiæ Smyrnensis apud Eusebium lib. 4. histor. cap. 15. SECVNDO dicit, progressu temporis id accessisse, vt corpora Sanctorum sub ipsis mensis ponerentur: & probat ex Ambrosio lib. 10. epist. 85. TERTIO dicit, in orationibus Ecclesiæ factam fuisse memoriam Martyrum, quia Ecclesia orabat, vt aliquando consors fieret in vita æterna ipsorum Martyrum: id quod ex epistola suprà citata Smyrnensium probat. Atque hæc tria dicit esse secundum vsum purioris Ecclesiæ, & Scripturæ consentanea. QVARTO dicit, tempore Augustini ortas

esse

esse opiniones peregrinas, & vitiosas de singularibus Mr
rum pro suis cultoribus intercessionibus, de meritis, & o
rationibus Martyrum. QVINTO dicit, Augustinum has o
niones in medio reliquisse, tanquam nec veteres, nec cer
id quod probat ex lib.22.ciuit. cap.10. & de cura pro mort
cap.16. SEXTO dicit, Augustinum paulatim cœpisse aliq
tribuere his opinionibus; sed Hieronymum, Basilium, Na
zianzenum audaciores fuisse in hac quæstione. SEPTI
dicit, postremis temporibus, fabricatũ esse articulum fid
patrociniis, & meritis Sanctorum, & quod horribilius e
ipsam actionem Cœnæ Domini, eò detorqueri cœptam.

Ex hac longa narratione Kemnitius simplicioribus p
suadere nititur, rem esse nouam, & à Papistis confictam, de
uocatione Sanctorum in sacrificio Missæ. At si quis paulo
tentius rem expendat, ex hac ipsa disputatione Kemnitiana
eius sodales apertissimè refelluntur. Nam prima illa Tr
capita, quæ fatetur aduersarius fuisse in puriore Eccles
esse consentanea Scripturæ, contra nos nihil faciunt, c
non contineant aliquid contrarium nostrę doctrinæ: ac
tra aduersarios maximè faciunt cùm sint omninò con
scriptis, & factis ipsorum. Ipsi enim nec celebrant Sanct
memoriam apud Sanctorum reliquias; nec Martyrum
pora sub sacra mensa reponunt, sed eiiciunt potius; nec d
que in precibus, & mysterio Eucharistiæ vllam Sanct
mentionem faciunt: quare testimonio Kemnitij, concl
mus, Kemnitium, & eius sodales recessisse ab vsu primi
purioris Ecclesiæ, sacris literis consentaneo.

QVARTVM caput falsum est, & ex sexto refelli potest. N
si Basilius, Nazianzenus, & Hieronymus sequuntur eas
niones de intercessionibus, & meritis Sanctorum, vt hab
caput sextum: non igitur cœperunt illæ opiniones Aug
ni ætate, vt habet cap. quartum; nam ętas Augustini poste
est Basilij, & Nazianzeni ætate. Adde, quòd sententia Ec
siæ de inuocatione Sanctorum, non cœpit etiam Basilij a
te, sed lõgè antiquior est. Nam EVSEBIVS Basilio antiq
lib.13. præparat. Euangel. cap.7. *Vota*, inquit, *Sanctis fa*
quorum interceßione apud Deum non parum iuuari nos p
fitemur. Et IRENAEVS Eusebio antiquior lib.5. contra h
ses: *Vt Virginis Eua*, inquit, *Virgo Maria fieret aduocata*.

QVINTVM caput continet manifestum mendacium, a
impo

imposturam. Nam Augustinus in locis à Kemnitio citatis, non relinquit in medio tanquam rem incertam, an Sancti nos iuuent, sintque nostri intercessores, & aduocati, & vt tales, à nobis inuocandi; sed solùm quomodo nos iuuēt, quando miracula apud eorum sepulchra fiunt. Ambigit enim Augustinus, an id fiat opera Angelorum, an per ipsos Martyrum spiritus, an alio modo; atque hoc in medio relicto, asserit rem esse indubitatam, quod à Sanctis iuuentur, qui illos inuocāt. Nam lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. probat hoc ipsum innumerabilibus fermè exemplis, quæ certissima esse affirmat.

SEXTVM caput nō eget alia refutatione; nescio enim quis non videat, quantum præiudicium caussæ suæ Kemnitius fecerit, cùm tam apertè reprehendere ausus est quatuor illos Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ columnas, Basilium, Nazianzenum, Hieronymum, & Augustinum.

SEPTIMVM caput falsissimum esse patet ex testimoniis à nobis citatis, Cyrilli, Basilij, Chrysostomi, & Augustini, qui apertissimè scribunt, in sacrificio altaris peti à Deo Sanctorum intercessiones. Quanto enim mendacio postremis temporibus fabricatum fuisse fingitur, quod ante annos M. C C. in vsu Ecclesiæ Catholicæ fuit?

CAPVT NONVM.

De Missis priuatis.

SEQVITVR controuersia de Missa priuata, de qua post Lutherum scripserūt Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de Eucharistia, & Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 858. & sequentibus, & Philippus tum in Confess. August. tum in Apologia in articulo de Missa. Quam controuersiam ita tractabimus, vt PRIMVM doceamus sex modis posse Missam dici priuatam, & omnibus modis esse licitam. Deinde obiectiones aduersariorum refellamus.

Igitur PRIMO dici potest Missa priuata ratione loci; quæ enim celebrantur in priuato aliquo oratorio, seu sacello, dici possunt priuatæ, si comparentur ad eas, quæ celebrantur in publico templo. Ac de his non est magna controuersia: nam etiamsi aduersarij eas Missas odiosè traducant, & angulares per contumeliam vocent; tamen habemus de his exempla manifestissima antiquitatis. Nam inprimis Dominus primam

mam Missam instituit, ac celebrauit in priuata domo: & A-
stoli initiò frangebant circa domos panem, Actor. 2. ac de-
de sancti Pontifices tempore persequutionis, non in do-
bus tantùm priuatis, sed etiam in cryptis, & foraminibus
ræ sacra faciebant: immò S. Lucianus in carcere sacrifica-
& suo ipsius pectore pro altari vsus est, cùm iaceret on-
catenis, nec erigere seipsum posset. Refert id Nicephorus
8. historiæ, cap. 31.

Nec solùm ob persequutiones, sed etiam aliis de cau-
liquando veteres in priuatis locis sacrificia offerebãt. Gre-
rium NAZIANZENVM in exigua cellula extructo oratorio
cra fecisse ibidem, Sozomenus testatur, lib. 7. hist. cap. 5. re-
locum Kemnitius etiam citat. S. AMBROSIVS, teste Pau-
in vita ipsius, in domo clarissimę cuiusdam fœminæ ab eu-
gatus, sacrificium obtulit. S. AVGVSTINVS lib. 21. de ci-
Dei, cap. 8. testatur quendã è suis presbyteris in domo ru-
sacrificium corporis, & sanguinis Domini obtulisse. THEO-
DORETVS in hist. religiosa, cap. 20. scribit, se in cellula Ma-
anachoretæ sacra mysteria celebrasse. GREGORIVS hom.
in Euãgelia, scribit Cassium Narniensem Episcopum, vi-
sanctissimum, aliquando in Episcopij oratorio Missam ce-
brasse, quod videlicet ad Ecclesiã morbo impeditus de-
re non valeret. & lib. 5. epist. 43. ad Ioannem Syracusanum
scopum, iubet vt non prohibeat in domo Venantij pa-
Missas celebrari. S. IOANNES Eleemosynarius, vt in eius
scribit Leontius, cùm populũ de Ecclesia egredi videret, p-
tẽpore sacra celebrabat, ad illos conuersus ait: *Ego filij pro-
vos ad Ecclesiã descendo, nam mihi ipse in Episcopio Missa
cere poteram.* Deniq; (vt alia exẽpla prętermittã) Ioannes Da-
MASCENVS in historia de Barlaam, & Iosaphat, scribit
tum Barlaam presbyterum fuisse, & in sua cellula, solo
sente Iosaphat, Missæ sacrificium offerre solitum.

SECVNDO Missa priuata dici potest à tempore; vt pu-
sit, quæ festis diebus, priuata, quæ profestis celebratur.
quanquam aduersarij non nisi rarò admodum, ac ferè
in Dominicis, aut maioribus festis sacram Cœnam fa-
tamen non apertè reprehendunt vsum Missæ quotidiana
certè nullo modo reprehendi potest. Nam IN PRIMIS,
iuge sacrificium appellatur, Danielis 12. quia iugiter, & q-
tidie celebrari deberet.

DEINDE

DEINDE negari non potest, quin olim singulis diebus in multis locis Missæ celebrarentur. Nam CASSIVS singulis diebus Missam celebrabat, teste Gregorio loco citato, homilia 37. AVGVSTINVS epistola vicesima tertia, dicit Christum semel in cruce immolatum, omni die in Sacramento populis immolari. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Ephes. scribit, quotidianam oblationem suo tempore fieri solitam. HIERONYMVS in caput primum ad Titum dicit, sacerdotes quotidie pro peccatis populi, ac suis sacrificare. HYPPOLITVS Martyr in orat. de Antichristo, scribit Christum in die Iudicij dicturum: *Venite Pontifices, qui preciosum corpus meum quotidie immolastis*. Denique sanctus ANDREAS, vt in eius historia legimus, singulis diebus agnum immaculatum sacrificabat. Sed neque de hac re iam aduersarij multum laborant.

TERTIO dici potest Missa priuata à fine, quia nimirum pro aliquo particulari homine, vel negotio celebretur, vt pro hoc vel illo defuncto; pro ista, vel illa necessitate. Et quidem si Missa aliqua vni soli applicaretur, excludendo omnes alios homines, tum verè priuata dici posset: sed talis nulla est, aut fuit vnquam in Ecclesia. Nam omnis Missa offertur à Ministro publico, & publico nomine pro tota Ecclesia, tum quæ in terris, tum quæ in cœlis, vel in purgatorio est: nam horũ omnium in qualibet Missa mentio habetur. Si autem Missa applicetur vni peculiariter, sic tamen vt non excludantur ceteri; tum priuata Missa dici poterit, & erit, si comparetur ad alias, quæ nulli particulari applicantur.

Neq; dubium est, eiusmodi Missas priuatas fuisse in vsu antiquæ Ecclesiæ, & licitas esse. Nam in Testamento veteri sacrificia fiebant plurima pro particularibus. Leuitici 4. & 5. præscribuntur sacrificia pro sacerdote, pro principe, pro quolibet priuato, pro synagoga. Iob 1. habemus sacrificium pro filiis Iob. & Iob 42. sacrificium pro amicis Iob. 2. Machab. 3. pro Heliodoro.

In Testamento nouo Missæ in natalitiis Sanctorum, quas suprà defendimus, omnes erant priuatæ hoc tertio modo: & habemus insigne exemplũ, præter ea quæ suprà allata sunt, apud Bedam libro 4. historiæ, cap. 14. vbi sancti Apostoli Petrus, & Paulus cuidam apparentes, iusserunt Missas celebrari in die sancti Osvvaldi Regis, in memoriam eiusdem

sancti

sancti Osvvaldi, & visionem illam fuisse verissimam ma-
stè patuit ex mirabili euentu rerum, quas iidem Apoſto-
turas prædixerant. Pari ratione Missæ pro defunctis, vt
rimùm particulares erant, & priuatæ: sic enim scribit Au-
STINVS de obitu matris suæ lib.9. Confess. cap.12. Cum
retur pro ea sacrificium precij nostri, iam iuxta sepul-
posito cadauere, &c. Denique sacrificium illud à presby-
eiusdem Augustini oblatum pro liberatione domus a dæ-
num vexatione, lib.22. de ciuit. Dei, cap.8. & alia id genus
ne dubio priuata erant, nec reprehendi possunt, nisi tem-
tiquitas reprehendatur.

QVARTO Missa priuata dici potest à paucitate eo-
qui interſunt; vt dicatur publica, quæ fit coram populo,
lis est Missa quæ dici solet Parochialis, vel Conuentualis,
non celebratur, nisi populus adsit: priuata autem, ad qu
non exspectatur populus, sed pro arbitrio sacerdotis hab
siue multi adsint, siue pauci. Has Missas ita priuatas ad
rij non rarò reprehendere solent. Certè Philippus in Ap
gia Confess. accersit hinc inde argumenta, vt probet, non
bere fieri nisi vnam Missam, nimirum eam cui populus
sit: tamen alij ex aduersariis non volunt de hac re con
re. Nam Brentius in Confess. VVirtemberg. cap. de Eu
stia, contentus est, vt Missa celebretur si duo vt minimum
sint, vnus qui consecret & ministret Sacramentum, alter
cui porrigatur. Et hoc ipsum probant testimonia allata
Missis priuatis ratione loci; & de his Missis priuatis loq
S. Gregorius lib.4 epist.43. ad Castorium, vbi prohibet in
nasterio fieri Missas publicas, ne, vt ipse dicit, in secessibus
uorum Dei fiant conuentus populares. Ex quo loco colli
tur Missas publicas vocari, quibus interest populi multitu
priuatas autem, quæ sine conuentu populi intra Monas
vel alibi celebrantur.

Quare fallitur apertissimè Melanchthon in Apo
Confess. cùm dicit, ante Gregorij tempora nullam fieri
tionem priuatarum Missarum. Nam si apud Gregorium
uatæ Missæ censentur, quæ celebrantur absque popu
uentu, vt ex hoc loco perspicuum est; Missa priuata erat,
dicta est à presbytero Augustini in domo rustica, ipso rel
22. ciuit. cap.8. & ab Ambrosio in domo cuiusdam ma
Romæ, teste Paulino, & à Theodoreto, in cellula S. Mart
Lucin

Luciano in carcere; immò ab Apostolis cùm circa domos frangebant panem, vt suprà citauimus: & ab ipso Christo, qui non conuocauit populum, sed tantùm primarios discipulos duodecim.

QVINTO Missæ priuatæ dici possunt, quæ dicuntur in eodem templo, eodem die, præter vnam. Nam vna tantùm solet esse Missa publica, & solennis, quæ dicitur in summo altari; ceteræ quæ dicuntur in minoribus altaribus eodem die, priuatæ dici possunt, licet multi interdum adsint auditores. Et quidem hanc multiplicationem Missarum valde oderunt, ac reprehendunt omnes aduersarij. Sed nos probamus licitam esse, PRIMVM ex Testamento veteri, in quo plurima offerebantur sacrificia eodem die, & loco.

SECVNDO multi erant in eadem Ecclesia sacerdotes: nam tempore S. Cornelij Papæ Romæ erant quadraginta Presbyteri, vt ipse scribit ad Fabium, teste Eusebio lib. 6. hist. cap. 33. ac deinceps semper magis, ac magis creuit sacerdotũ multitudo. Multi autẽ quotidie celebrabãt: ergo vel omnes alij cessabant à sacrificio offerẽdo, vel multi eodem die, & loco sacra faciebant. Fuisse autem, qui quotidie sacrificiũ offerrent, dubitari nõ potest; id enim perspicuũ est ex testimoniis suprà citatis, vbi egimus de Missa priuata ex parte temporis.

TERTIO idem probat testimonium suprà allatum ex Beda lib. 4. hist. cap. 14. ibi enim Apostoli præcipiunt in die S. Oswaldi celebrari Missas per omnia Monasterij oratoria. Simile est quod scribit Eusebius lib. 4. cap. 45. de vita Constantini, Episcopos inuitatos ad templi dedicationem, incruentis sacrificiis Deo oblatis, diem festum celebrasse.

QVARTO idem probat antiquissima consuetudo, quæ est in Ecclesia, vt in die natalis Domini singuli sacerdotes Missæ sacrificium ter offerant, cuius ritus meminit Gregorius in homilia de natali Domini, & ante eum Telesphorus in epistola decretali. Quod si potest vnus sacerdos vno in loco ter sacrificium eodem die offerre, cur non poterunt multi singula offerre sacrificia?

QVINTO idem probat altarium multitudo in eadem Ecclesia. AMBROSIVS epistola 33. *Irruere in altaria, &c.* & loquitur de vna Basilica. GREGORIVS lib. 5. epist. 50. ad Palladium, scribit in vna Ecclesia tredecim altaria fuisse. & GVLIELMVS Abbas in vita S. Bernardi lib. 1. cap. 12. in Ecclesia

Monasterij S. Bernardi fuisse tria altaria, vnum in memo
B. Virginis, alterum S. Laurentij, tertium S. Benedicti. Vi
tiam Petrum Damiani initio vitæ S. Romualdi. Quorsum
tem tot altaria, si semel tantùm in die sacrificium offerr
terat in vna Ecclesia?

DENIQVE PROSPER in libro de prædictionibus d
dij temporis, cap. 6. scribit, bis intra paucas horas vno in
sacrificium oblatum. LEO epistol. 81. ad Dioscorum, m
vt Alexandriæ seruetur Romanus ritus de iterando sacrifi
eodem die.

VLTIMO priuata Missa dici posset, in qua solus sacer
communicat: & hæc est Missa priuata, de qua potissimùm
uersarij altercantur, & quam nullo modo admittũt. Sed
licitã esse, probatur PRIMO ratione Concilij Trident. sess
cap. 6. quæ talis est. Missę, in quibus solus sacerdos comm
cat, etiamsi priuatæ dici possent, ratione cõmunicantium
cramentaliter, tamen absolutè nõ priuatę, sed publicæ, &
munes sunt; ergo nõ debent vt priuatæ reiici, & dãnari. A
cedẽs probatur à Cõcilio dupliciter. PRIMO, quia in eiusd
Missis sæpe multi cõmunicant spiritualiter, pinde fruc
publicus, & cõmunis: & per hoc etiam Missa est ex hac
publica, & communis. SECVNDO, quia sacerdos public
Minister, & pro tota Ecclesia sacrificium offert.

Hanc totam rationem refellere conatus est Kem
pagin. 868. & sequentibus: sed non tam rationem Concil
futauit, quàm se mendacem, & ineptum demonstrauit. P
MO, miratur cur Concilium audeat vocare has Missas co
munes, & negare esse priuatas, cùm per multas annorum
turias sint à Catholicis appellatæ priuatæ, & cùm apud G
gorium in Registro crebra fiat mentio priuatæ Missæ; & c
Glossa in Canonem, & hoc attendendum, de consecra. di
eas priuatas appellet.

ATQVI hoc totum est mẽdacium: nam apud Greg
nusquam exstat vocabulum Missæ priuatæ. Exstat quidem
mel vocabulum Missæ publicæ lib. 4. epist. 43. sed vt supra
ximus, non vocat publicas Gregorius, in quibus cõmun
tur, sed in quibus adest populi multitudo: & iis opponit
sas, in quibus non adest populus, siue in iis cõmunicent
qui, siue nulli. Eodem modo accipitur vocabulũ Missę pub
cæ, & peculiaris, seu priuatæ in Canone, & in glossa citata.

SECV

SECVNDO, Kemnitius oppugnat argumentum Concilij ductum à spirituali Communione: & quia non poterat negare spiritualem Communionem, affingit nouo mendacio ipsi Concilio, quod affirmauerit per spiritualem communionem satisfieri institutioni, & præcepto Christi de sumenda Eucharistia.

SED nihil eiusmodi in Concilio reperitur: immò sess. 13. can. 9. Concilium docet teneri fideles adultos saltem semel in anno ad Communionem Sacramentalē, nimirum, vt eo modo satisfaciant Christi institutioni, & præcepto.

TERTIO, oppugnat alterum argumentū Concilij, sumptum ex eo quod sacerdos est publicus Minister, ac dicit argumentū non valere, quoniam Minister verbi, est etiā publicus Minister, & tamen non potest concionari nisi populo pręsente; & qui baptizat est publicus Minister, & tamen non potest baptizare nisi aliquis adsit baptizandus.

SED hæ sunt meræ ineptiæ. Aliter enim est sacerdos Minister publicus sacrificando, aliter concionando, & Sacramēta ministrando. Nam sacrificando dirigit actionem suam ad Deum pro populo; concionando, & Sacramenta ministrādo, dirigit actionem suam ad populum propter Deum.

Et hinc nascitur ALIA ratio ex natura sacrificij. Nam si aduersarij concederent Missam non solùm esse Sacramentum, sed etiam sacrificium, fortasse in hac re facilè conuenirent: siquidem ad sacrificium, vt sacrificium est, nihil refert, si multi, vel pauci, vel nulli intersint aut communicent, cùm sacrificium offeratur Deo pro populo; potest enim sacerdos pro populo offerre, etiamsi populus nec adsit, nec communicet. Et confirmatur ex lege veteri; cùm enim sacrificia offerebantur pro peccato, nihil inde māducabat is, pro quo offerebatur, vt patet Leuit. 6. & 7. & tamen illi proderat. Et confirmatur rursus à simili: nam sacrificium simile est orationi, vt suprà diximus, immò est quædam realis, & efficacissima oratio. Porrò orationem prodesse ei, pro quo fit, etiamsi ille non adsit, nec sciat quid agatur, certum & exploratum est.

TERTIO probatur ex cōsuetudine veterum. Nam etiamsi nusquam expresè legamus à veteribus oblatum sacrificium sine Communione alicuius, vel aliquorum, præter ipsum sacerdotem: tamen id possumus ex coniecturis facilè colligere. PRIMA coniectura ex Concilio NANNETENSI, cap. 30.

quod citatur ab Iuone in decret. parte 3. cap. 70. vbi
tur presbyteri non celebrare soli Missam, nisi habeat
vnum secum, qui respondeat. Ex quo intelligimus qu
planè solos celebrare solitos Missæ sacrificium; & pro
ne communicantibus. Item ex Concilio TOLETANO
can. 5. vbi grauiter reprehenduntur quidam sacerdotes,
crificium offerentes non communicabant: *Quale erit*
Concilium, *illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans pa*
passe dignoscitur? Quæ verba satis apertè indicant, in
di sacrificio nullum omninò fuisse, qui communicaret
men Concilium non requirit, nisi vt sacerdos ipse com
nicet: proinde admittit tanquam rata, & vt apparet, vbi
crificia, in quibus solus communicat sacerdos. Est autem
Concilium ante annos circiter C M. celebratum.

SECVNDA coniectura. Quidam initiabantur sacri
que vlla certa procuratione animarum, qui proinde non
terant vlli Sacramentum administrare, & tamen sine
Missas celebrabant. Exemplum habemus in sancto
no Nolano, qui presbyter ordinatus fuit, vt ipse scrib
stol. 6. ad Seuerum, in sacerdotium Domini, sed nul
Ecclesiæ alligatus.

TERTIA coniectura. Plurimi sacerdotes quotidie
brabant, vt suprà ostendimus, & tamen populus in mul
cis rarò admodum communicabat, vt vel ex illa quem
CHRYSOSTOMI cognosci potest, quæ habetur hom
epist. ad Ephes. *Frustrà*, inquit, *habetur quotidiana ob*
cùm nemo sit, qui simul participet. Et homil. 17. in epist
Hebræ. scribit, plurimos tantùm semel in anno ad
menti Communionem accessisse. AMBROSIVS etiam
5. de Sacramentis, cap. 4. dicit, Græcos post annum com
nicare solere.

QVARTA coniectura. Multa sacra fiebant pro cau
particulari, vt non sit vllo modo verisimile, ministratam
se Communionem in eiusmodi sacris: vt exempli causa,
scribit Augustinus lib. 9. Confess. cap. 12. oblatum sacrifi
pro matre sua, cadauere iuxta sepulchrum constituto; de
scribit lib. 22. ciuit. cap. 8. vnum è suis presbyteris sacrifi
obtulisse in domo rustica, ad eandem domum à malig
rum spirituum vexatione liberandam. Sed aduersarios
argumenta soluamus.

CAP

CAPVT DECIMVM.

Soluuntur argumenta contra Missas priuatas.

PRIMA obiectio Kemnitij in 2. parte Exam. pag. 862. (nam quę ipse fabulatur de origine Missę priuatæ, quia nullo argumento probauit, omitto) sumitur ex illis verbis Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem.* Iubet enim Christus, vt faciamus quod ipse fecit: ipse autem non solùm consecrauit, sed etiam dedit Sacramentũ iis, qui aderãt, manducandũ; quare consecrare, & non distribuere, est ipsam Cœnam Domini prophanare.

RESPONDEO; Iussit Dñs fieri quod ipse fecit, sed pro loco, tempore, personis: ea enim est vis affirmatiuorum præceptorum. Et sine dubio non iussit Sacramentum dispensari inuitis, aut indignis. Quare si fortè nulli sint, qui velint, aut possint communicare; non tenemur Sacramentum ministrare, nec tamen ideò prohibemur à celebratione cessare.

DICES; Si licet diuidere actiones, quas Dominus exemplo suo coniunxit, & Sacramentum aliquando consecrare, & nemini ministrare: licebit etiam consecrare, vel ministrare, & non sumere. RESPONDEO; Non est eadem ratio omnium illarum actionum. Nam consecratio & consummatio, de essentia sacrificij sunt, ideò nullo modo possunt omitti: at dispensatio, nec est de essentia, nec de integritate, sed solùm affirmatiuo Domini præcepto necessaria; & ideò facienda quidem est, sed pro loco & tempore, vt diximus.

SECVNDA obiectio. Apostolorũ Synaxis describitur Act. 2. per fractionem panis; ergo distributio, & dispensatio Sacramenti fuit in vsu primitiuæ Ecclesiæ in celebratione Cœnæ Domini.

RESPONDEO; Nihil verius dici potest: sed non inde sequitur non posse vnquam sacrificium sine dispensatione offerri. Nam & apud nos in templis omnibus celebratur Synaxis cum dispensatione Sacramenti, & tamen nõ ideò damnantur sacra, quæ in priuatis oratoriis, vel sacellis sine tali dispensatione celebrantur.

TERTIA obiectio. B. Paulus 1. Cor. 10. describens ritum Cœnæ Dñi, apertè scribit, corpus Domini communicari, & distribui fidelibus, & fideles participes esse mensæ Domini, non spectando vnum manducantem, sed manducando.

RESPONDEO; Apostolus eo loco non describit ritum
næ Domini, vt declaret quid sit ipsa celebratio huius
rij, vel in quo præcipuè consistat, sed tantùm vt ostendat,
qui Eucharistiam sumunt, participes esse mensæ Domi
socios Christi fieri: quemadmodum fiunt socij dęmoniorum
& participes sunt altaris idolorum qui scienter mandu
idolothyta. Ex quo non sequitur, Missam sine Commu
populi esse illicitam, vel eos, qui Missæ intersunt, & nõ
municant, nihil vtilitatis capere. Nam ista affirmans
sitio verissima est, & ex Paulo colligitur, Qui reipsa Euch
stiam manducat, cum Christo coniungitur: ista autem
falsa est, nec habetur in Paulo; Qui non sumit reipsa Euch
ristiam, sed solo voto ac desiderio, nullo modo cum Chr
iungitur, aut frustrà interest sacrificio.

QVARTA obiectio. Apostolus 1. Cor. 11. opponit
Dominicam Cœnam; & priuatam Cœnam; & quidem
confirmet, vbi priuata Cœna agitur, ibi non posse Dom
Cœnam celebrari. Definit autem priuatam Cœnam, vbi
priuatim, quod Cœnæ Dominicæ est, manducat, &
cupat non simul participantibus aliis: & dicit non
esse, ac si instrueretur talis cœna, vbi vnus saturaretur,
verò cogeretur esurire. *Hic certè locus tanquam fulmen*
quit Kemnitius, *prosternit priuatas Pontificiorum Mis*
quibus solus sacerdos celebrans Sacramentaliter commu
& clarissima est Chrysostomi sententia in illum Pauli
Quod Dominicum est, priuatum fecerunt; Cœna enim Do
ni debet esse communis, &c.

RESPONDEO PRIMVM; cùm Paulus opponit Cœ
Domini cœnæ priuatæ, non loquitur de Eucharistia,
conuiuio, quod in Ecclesia olim in pauperũ refrigeriu
solebat: quod conuiuium vocat Cœnam Domini, vt Chr
stomus interpretatur, quia fiebat ad repræsentandam
nam Domini vltimam cum discipulis; & etiam quia fieb
loco sacro, & denique quia coniungebatur cum Euchar
communicatione. Quod autem per Cœnam Domini
ligatur conuiuium illud, perspicuum est ex illis verbis:
esurit, alius autem ebrius est. Non enim in communica
Eucharistiæ poterat esuries, aut ebrietas inueniri, cùm
cibus mentis, non ventris. Deinde idem patet, ex propo
Pauli. Vult enim ipse (Chrysostomo, & omnibus aliis exp

tibus) Corinthios reprehendere, quod non amplius conuiuia illa faciant, sicut oportet, sed diuites seorsim & lautè conuiuentur, pauperes autem etiã seorsim, & vix ad satietatem reficiantur: hunc autem abusum reprehendit illis verbis: *Iam non est Dominicam Cœnam mãducare; Vnusquisq; enim suam cœnam præsumit, &c.* Hoc est; Vestra ista conuiuia, vt nunc celebrantur, non repræsentant amplius Cœnam Dominicã. Dominus enim simul cum discipulis in eadem mensa accubuit, etiamsi ipse Dominus, illi serui essent; vos autem fratres vestros, quòd pauperes sint, à mensa vestra excluditis, &c. Quæ omnia ad conuiuia illa pertinent, non ad Eucharistiam: nam quod attinet ad Eucharistiam, omnes æquè sobriè, & æquè lautè epulabantur, cùm omnibus daretur corpus Dominicũ in modica specie panis. Itaque totum argumentum Kemnitij in æquiuocatione laborat.

Secvndo, etiamsi B. Paulus de Eucharistia loqueretur, cùm cœnã communem priuatæ opponit, vt Theodoretus, & aliqui alij veterũ probabiliter docẽt: nihil inde colligi posset pro aduersariis. Paulus em̃ reprehendit cœnã priuatam, à qua excluduntur alij, non ad quã non coguntur. Porrò Missæ nostræ non excludunt cõmunicantes; immò vt Concilium Tridentinum affirmat sess. 22. can. 6. optat Ecclesia, vt in singulis Missis, qui adstant, communicent; sed si nulli sunt qui cõmunicare velint, nulla culpa est sacerdotis, nec potest reprehẽdi, quasi solus participare velit Cœnam Dominicam.

Qvinta obiectio. In veteri Ecclesia semper in actione Cœnæ Dñi fiebat distributio Sacramenti, vt patet ex descriptione omnium Liturgiarum, quæ apud Patres exstant.

Respondeo; Contrarium colligitur ex tam multis exẽplis, quæ nos suprà attulimus. Porrò in Liturgiis fit mentio distributionis: quia vt diximus, semper fieri potest, ac debet Sacramenti distributio in Missa, eorum sacerdotum, qui curam animarum ex officio gerunt, si sint aliqui parati ad communicandum. Sed non ideò cessandum est à sacrificio, si nulli sint, qui communicare velint.

Sexta obiectio. Commentum, quòd celebratio Cœnæ Dominicæ prosit illis, qui non cõmunicant, sed tantùm intersunt, & audiunt, & cum deuotione spectant quod sacerdos agit: nõ tantùm ignotũ est antiquitati, sed seriò, & grauiter à

veteribus reprehenditur. CHRYSOSTOMVS hom. 3. in 1. ad Ephes. *Frustrà*, inquit, *habetur oblatio quotidiana, cum nemo sit, qui simul participet.* Et infrà: *Quisquis mysteriorum sors non est, impudens, & improbus adstat.* Et rursum: *Dic*, inquit, *ad conuiuium vocatus, manus quidem lauerit, & cubuerit, & tamen nihil ciborum gustauerit, nonne infortunemeliam conuiuatori à quo fuerat vocatus? annon satis fuerit, eum qui talis est, prorsus non comparuisse? Audis*, subiungit Kemnitius, *non verba, sed fulmina cõtra Pontificiam persuasionem de spectaculo priuatarum Missarum.*

RESPONDEO; Veteribus non fuisse incognitum vsum assistendi Missæ sacrificio, & tamen in iis non communicare Sacramentaliter, perspicuum est ex Concilio Agathensi ante M. annos celebrato. Nam can. 18. iubentur omnes laici tem ter in anno communicare, in Natali, Pascha, & Pentecoste: & tamen can. 47. iubentur iidem laici singulis diebus Dominicis Missæ interesse, idque vsq; ad sacerdotis benedictionem, quæ datur in fine Missæ. Præterea non dubitasse veteres Missam prodesse adstantibus, licet non communicare: id tissimum est ex iis, quæ suprà diximus de Missis pro defunctis & pro qualibet necessitate. Si enim Missa prodest defunctis vt omnes Patres vno ore fatentur, necnon viuentibus absentibus, ægrotis, iter facientibus, immò etiam infidelibus, hæreticis, quantò magis proderit fidelibus præsentibus, & cum voto, ac desiderio offerentibus?

Ad locum Chrysostomi dico, illa verba: *Frustrà fit oblatio quotidiana*, non significare absolutè oblationem frustrà fieri, sed frustrà quatenus ordinatur ad Communicandum. Nam cùm celebratio Missæ partim ordinetur ad sacrificandum Deo offerendum, partim ad populum sacro illo pane reficiendum: cùm nulli sunt, qui communicent, frustrà fit, quatenus ordinatur ad posteriorem finem, sed non fit frustrà quatenus ordinatur ad finem priorem. Itaque Chrysostomus, etiamsi dicat frustrà fieri, non tamen propterea omittendum quotidie sacrificare: quod certè fecisset, si absolutè frustrà fieri existimasset.

Ad illud autem quod Chrysostomus dicit, melius esse interesse sacrificio, quàm interesse, & non communicare, dico Chrysostomum, vt quędam alia, per excessum ita esse locutũ, cùm solùm hortari cuperet homines ad frequentem

diligen-

dignè communicandum. Nam quia videbat excusare se homines à Communione, quòd se indignos, & imparatos dicerent, ipse animaduertens negligentiam, & desidiam totius illius damni caussam esse, vehementer illos arguit, ac dicit, indignos etiam esse, qui simul cum ceteris orent, immò dignos, qui ab Ecclesia eiiciantur tempore sacrificij, quomodo eiiciuntur pœnitentes, & Catechumeni; & melius facturos si non venirent; & alia id genus, quæ certum est, dicta esse amplificandi gratia. Simile est, quod ait Apostolus 1.Cor.6. *Contemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituite ad iudicandũ.* Non enim reuera iubet B.Paulus, vt contemptibiles iudices constituantur: sed ita loquitur, quia cuperet in Ecclesia nullas esse lites, aut tam sapientes, & bonos esse omnes Christianos, vt etiam minimi sufficerent ad diiudicandas temporales controuersias.

Porrò Chrysostomum non fuisse in ea sententia, vt putaret nihil prodesse sacrificium iis, qui adsunt, & non communicant, dubitari non potest; tum ex tam multis locis suprà citatis, vbi scribit sacrificium prodesse defunctis, & viuentibus absentibus; tum etiam ex homil.3. de incomprehensibili natura Dei: vbi grauiter reprehendit auditores suos, quod finita concione recederent, & sacrificio non interessent. Vbi nihil de Communione dicit, cùm tamẽ sciret plurimos non communicare nisi rarissimè; sed tãtùm hortatur vt maneant, & simul orent, ac spectent Christum, qui in mysteriis se ostendit.

Septima obiectio. In veteri Ecclesia prohibitas fuisse Missas priuatas, in quibus solus sacerdos communicat, testatur Chrysostomus homil.18. in 2. ad Corin. vbi scribit, in celebratione Eucharistię non fieri, sicut fiebat in Testamento veteri, vbi solus sacerdos quædam comedebat.

Respondeo; Chrysostomus eo loco in eo solùm ponit discrimen inter sacrificia Testamenti veteris & noui, quod in illis, aut solus sacerdos edebat victimas, aut ipse maiorem partem, populus minorẽ obtinebat ex immolatis: in his autem totam victimam sacerdos, & totam populus edit, idem videlicet, & integrum Christi corpus, & sanguinem. Sed nihil hoc facit contra Missas priuatas: quod enim nunc sæpe sacerdos solus victimam edat, non est culpa sacerdotum, aut natura sacrificij, sed populi negligentia.

Octava obiectio. Canon decimus Apostolorum iubet

excommunicari eos, qui nõ permanent in Ecclesia, vb
Missa peragitur, & non accipiunt sanctam Communio
atque hic canon renouatur in Concilio Antiocheno, can.
exstat etiam decretum ANACLETI in epist.1.& apud Gra
num, can. Peracta, de consecrat. dist.2. *Peracta consecratio*
omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere in
nibus: sic enim, & Apostoli statuerunt, & sancta Roma
net Ecclesia. Ergo prohibitæ tunc erant Missæ priuatæ.

Respondeo; PRIMVM isti canones iubent, vt fideles co
municent in Missa; sed non prohibent sacerdoti sacrificare
populus non adsit, aut communicare nolit. DEINDE ca
Apostolorum ita explicatur in Concilio Antiocheno, vt
telligamus non damnari eos, qui absolutè non comm
cant, sed eos, qui certa de caussa, nimirum ob aliquam
stitionem, aut prauam opinionem auersantur sacram C
munionem. Decretum autem Anacleti, si epistola eius co
latur, & non solùm fragmentum, quod est apud Gratia
solos obligat clericos Episcopo in diebus solennibus
canti solenniter ministrantes: quocirca si die aliquo so
lenni, aut sine aliorum clericorum solenni ministerio
crificet, non cogitur ex hoc decreto Communione
DENIQVE certum est, decreta ista, quæ sine dubio no
ni, sed humani iuris erant, si ad populum pertinebant
gressu temporis abrogata fuisse; constat enim tempo
brosij, & Chrysostomi, vt suprà citauimus, Græcos
post annum communicare solitos esse.

NONA obiectio. Humbertus contra Niceram scrib
perfectam esse Missam, in qua non simul fit consecratio
ctio, seu distributio, & communicatio: & VValfridus in
rebus Eccles. cap.22. similiter docet illam esse legitimam
sam, in qua adsunt sacerdos, respondens, offerentes, &
municantes. Ad idem citantur duo decreta, vnum Sotere
pæ apud Gratianum, can. Hoc quoque. de consecr. dist.
rum Concilij Nannetensis apud Iuonem p.3. decreti, ca

RESPONDEO; Si Missa præcisè accipiatur pro sacrifi
perfectam, & legitimam esse constat, etiam sine comm
cantibus, modò sacrificium à sacerdote consummatum
tamen, vt diximus, Missæ celebratio nõ solùm ad sacrifi
Deo offerendũ, sed etiam ad populum nutriendum spi
pabulo ordinatur; propterea ex hac parte negari non po

quin sit magis perfecta, & legitima Missa, vbi communicantes adsunt, quàm vbi desunt, & hoc solum volunt auctores citati. Porrò decreta illa Papæ Soteris, & Concilij Nannetensis ad rem nõ pertinent: non enim iubent, vt adsint qui communicent; sed tantùm vt adsint, qui sacerdoti respondeant. Vbi obiter NOTANDVM est mendacium Kemnitij: scribit enim Kemnitius, Conciliũ illud ridiculum iudicasse, muris, & parietibus à sacerdote insusurrari, quæ ad populum pertinent. At Concilium non meminit populi, sed iubet, vt saltem vnus adsit, qui respondeat in Missa, ne videatur sacerdos parietibus dicere: *Dominus vobiscum*; &, *Orate fratres*.

DECIMA obiectio. Ludibria sunt, quòd in Missa, in qua nulli communicant, dicat sacerdos: *Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus*. &, *Sacramenta, quæ sumpsimus*. Item, quòd hostia frangatur: fractio enim ad distribuendum ordinatur, vt Augustinus docet in epist. 59. ad Paulinum.

RESPONDEO; Illa verba dicuntur in numero multitudinis, tum propter præsentes communicantes, si qui adsint; tum etiam propter eos, qui alibi communicant: cùm enim vnum corpus simus, non solùm præsentes, sed etiam absentes pro omnibus oramus. Simile est in oratione Dominica, quã quisq; potest etiam solus in suo cubiculo recitare, & tamen ita composita est, ac si dicenda esset solùm à multitudine congregata.

Quod attinet ad fractionem, ea non solùm ad distribuendum, sed etiam ad significandum ordinatur. nam in Missa Chrysostomi fit confractio in quatuor partes in modum crucis, & vna ex illis particulis in calicem immittitur cum certa verborum recitatione: vt etiam Latini faciunt. Quare Kemnitius cùm cæremoniam fractionis ludibrium appellat, & apertè irridet; antiquam, & veram Ecclesiam, Græcam, & Latinam irridet. Atq; hactenus de obiectionibus Kemnitij.

VNDECIMA obiectio, est Ioannis Brentij in Confessione VVirtembergensi, cap. de Eucharistia: vbi præter ea, quæ illi sunt communia cum Kemnitio, facit hoc argumẽtum: *Christus instituit Cœnam suam, non vt esset priuata actio sacrificuli, sed communio totius Ecclesiæ: non igitur licitæ sunt priuatæ illæ Missæ, in quibus sacerdos sibi soli legit verba Cœnæ, & Eucharistiam consecrat.*

RESPONDEO; Missa Catholicorum nunquam est priuata actio sacerdotis, sed semper est cõmunis toti Ecclesiæ, quia à communi

communi ministro pro communi omniũ vtilitate offe
proinde semper est in Missa communio Ecclesiæ, si per co
munionem intelligas fructum communem sacrificij. Q
si per communionem intelligas Eucharistiæ manduca
nem: fatemur Christum instituisse Cœnam, vt esset sim
sacrificium, & communio, sed non iussisse vt illa duo nunc
separarentur, quasi non possit Deo sacrificium offerri, qua
do nulli adsunt, qui communicare velint.

DVODECIMA obiectio, est Philippi in Apologia Con
sionis Augustanę in articulo de Missa, vbi producit epistolam
quandã S. Francisci ad omnes fratres suos, in qua iubet vnum
tantùm Missam vno in loco celebrari, etiamsi plures adsi
sacerdotes.

RESPONDET Ioannes Eckius in Enchiridio, epist. 1. d
non agnosci à fratribus Ordinis Minorum, pro vera S. Fran
sci epistola. Addit præterea, auctorem illius epistolæ loqu
lùm de feria V. in Cœna Domini, non de aliis diebus, & la
epistola illa de quouis die loqueretur, falsum apertissime
tineret. Scribit enim auctor epistolę, secundum vsum Ro
næ Ecclesiæ vnicam Missam duntaxat vno in loco cele
At Honorius Papa III. qui sedit Romæ tempore S. Fran
cap. Cùm creatura, de celebratione Missarũ, iubet non
anniuersaria sacra pro defunctis, ob festum, vel feriam
rentem, sed vtraque sacra eodem die celebrari.

VLTIMA obiectio est aliorum, quam recitat Eckius
BASILIO in Psalm. 115. prope finem, vbi dicit: *Non in la*
delitescens sacrificabo, sed publicum exhibebo tibi sacrifi
Et infrà dicit, vnũ esse altare Ecclesiæ. Et confirmatur et
ronymo in cap. 3. Amos, vbi dicit vnum esse altare in Eccle
RESPONDET rectè Eckius, Basilium per sacrificium
cultum intelligere sacrificium schismaticorum, qui se ab
clesia segregant, & in suis conuenticulis sacrificia offerre
sumunt. & ideò etiam vnum altare agnoscere, id est, vnum
cerdotium, vnum ritum, &c. Nam subiungit ibidem BA
LIVS: *Audite qui Ecclesiam relinquitis, & in publicis de*
bus versati, miseras facitis corporis preciosi scissuras. Et
Tu aram erigis ex aduerso altaris tibi à Patribus con
quemadmodum etiam Augustinus, Optatus, Cyprianus
alij passim schismaticos describunt, cùm dicunt, quod
erigere altare contra altare. Hieronymus quoque diffi

vnum altare Ecclesię à multis altaribus hæreticorum, quia vt ipse dicit, tot habent altaria, quot schismata. Alioqui multa fuisse in Ecclesia altaria materialia, suprà ostendimus ex Ambrosio, Gregorio, & aliis: vnde Tertullianus in lib. de pœnitentia, ponit inter alias pœnitentium cæremonias, aris Dei aggeniculari.

CAPVT XI.

De genere linguæ.

SEQVITVR controuersia de genere linguæ, an scilicet necessarium sit Missam vulgari lingua recitari: id enim contendunt aduersarij, & maximè Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 883. & seq. Sed istam quæstionem maxima ex parte tractauimus partim lib. 2. de verbo Dei, extremo, partim lib. 2. de Sacramentis in genere, extremo. Nam tria quædam ad Missam pertinent. PRIMO, lectio Scripturarum, & publica oratio. SECVNDO, Sacramenti Eucharistiæ consecratio, & dispensatio. TERTIO, sacrificij oblatio. De lectione, & oratione disseruimus in lib. de verbo Dei, loco citato. De Sacramenti consecratione, & dispensatione tractatum est in libris de Sacramentis in genere, vt iam diximus: solùm igitur superest disputatio de ipsa sacrificij oblatione.

Sed ea facillima est: nam INPRIMIS sacrificij oblatio magis in re, quàm in verbis consistit. Nam, vt suprà diximus, illa actio, qua corpus Domini super altare ponitur ad Dei honorem, vera, ac realis oblatio est, etiamsi verbis non dicatur, Offero, vel offerimus. Porrò illa actio verba quidem aliqua necessariò requirit, nimirum verba consecrationis: sed illa verba non diriguntur ad instruendos auditores, sed ad elementum consecrandum, vt notum est. Elementum autem nullam linguam intelligit; quare impertinens est ad realem oblationem, vtrum Missa dicatur lingua vulgari, vel non vulgari.

SECVNDO, licet oblatio ipsa necessariò verbis exprimenda esset, vt iam reipsa in Missa exprimitur, tamen adhuc impertinens esset, qua lingua id fieret; siquidem oblationis verba diriguntur ad Deum, nō ad populum: Deus autem omnes linguas intelligit.

TERTIO, verba oblationis submissa voce pronuncianda sunt, vt in sequenti capite demonstrabimus: nō igitur necesse est,

est, vt ea lingua recitentur, quam intelligit populus. Qui nim prodest nosse quid verba significent, si sonum voci audire non valeas?

QVARTO, sacrificium non offertur ad populum instruendum, si de primario, & proprio fine agatur, sed ad Deum colendum, & ad impetranda populo beneficia: non igitur id requiritur, vt populus intelligat id, quod dicitur, sed satis est Deus intelligat.

QVINTO, si lingua vulgari sacrificium offerendum esset, duo grauissima incommoda sequerentur. VNVM, quòd oporteret frequenter mutare verba sacrificij, cùm vocabula, quæ vno tempore sunt vulgaria, non diu pòst desinant esse vulgaria. ALTERVM, quòd tolleretur communicatio Ecclesiarum; nec enim posset sacerdos Italus in Gallia, neq; Gallus in Italia; neq; Italus, aut Gallus in Germania, neque Germanus in Italia, aut Gallia sacrificium offerre; quod idem de Hispania, Anglia, Polonia, aliisq; regionibus intelligendum est.

SEXTO, accedit antiquissima Ecclesiæ consuetudo. Nam toto Oriente non inueniuntur antiquę Liturgię, nisi Græcæ aut Chaldaicæ; in toto autem Occidente antiquæ Liturgiæ nullę sunt nisi Latinæ; & tamen à multis iam seculis defecerunt omnes istæ linguæ esse vulgares, immò Germanis, Francis, Anglis, Polonis, nunquam fuit lingua Latina vulgaris. Ergo igitur Concilium Tridẽtinum sess. 22. can. vlt. statuit, Missam non esse lingua vulgari celebrãdam. Argumenta, quæ aduersarij contrà obiiciunt, sunt à nobis omnia refutata in diuersis locis paulò antè notatis. Quare non putaui operæ pretium esse illa repetere; prę sertim cùm non pugnent contra sacrificij actionem.

CAPVT XII.

Non esse omnia necessariò in Missa alta voce pronuncianda.

ALIA quæstio est superiori non multùm absimilis de modo vocis. Accusant enim aduersarij Ecclesiam Latinam, quod pleraque in Missa submissa voce pronunciari iubeat: de qua re exstat canon nonus in sess. 22. Concilij Tridentini. Vbi illud initio est seruandum, non esse quæstionẽ, an sit per se illicitum totam Missam alta voce celebrare; nec enim ignoramus modum

eis non pertinere ad substantiam sacrificij, & posse ista omnia ad arbitrium Ecclesiæ immutari. Tota igitur quæstio in eo sita est: vtrum consuetudo Latinæ Ecclesiæ, quædam submissa voce pronunciandi, repugnet Christi institutioni, ac proinde sit mala, & necessariò corrigenda.

Et quidem Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 890. contendit contra Christi institutionē esse, vt quædam submissa voce legantur in Missa: Concilium autem contrà definit. Concilij verò sententiam verissimam esse hę rationes ostendunt. PRIMO, vtile est ad reuerentiam tanti mysterij, vt non omnia alta voce dicātur: nam vt S. Basilius rectè docet lib. de Spiritu sancto c. 27. multùm confert ad dignitatem, & reuerentiam conseruandam mysteriorum, vt non assuescant homines eadem sępius audire, vel potius, vt nō efferantur ad aures vulgi. Qualia enim mysteria sunt, quæ ad omnium aures perferuntur?

SECVNDO, habemus exemplum antiquæ Liturgiæ, tum Græcæ, tum Latinæ. Liturgiæ Basilij, & Chrysostomi, quod etiam Kemnitius notauit, quædam præscribunt dicenda sub silentio, & concludenda alta voce: quod idem nos seruamus, cùm secretas orationes concludimus, vocē attollendo in illis verbis: *Per omnia secula seculorum.* Neque valet Kemnitij responsio, qui illud ita interpretatur, ac si Liturgiæ illæ præscriberent, quædam pronunciari moderata voce, sic tamen vt ab omnibus audiantur, concludi autem cum clamore, & cantu. Nam in Liturgia CHRYSOSTOMI, vbi legimus: *Sacerdos orat secretò*, vox Græca μυστικῶς, non significat voce moderata, sed planè secretò: nec enim dicuntur mysteria, quæ moderata voce publicantur, sed quæ omninò celantur. Et præterea ibidem monetur sacerdos illas preces secretò recitare, dum Diaconus alta voce canit Litaniam, vel dum cantores alia quædam concinunt: proinde non potest populus iis attendere, quæ dicit sacerdos, atque ideò verè & propriè secreta sunt.

De Latina autem Liturgia habemus testimonium Innocentij I. in epist. 1. ad Episcopum Eugubinum, cap. 1. vbi interrogatus de tempore, quo in mysterio Missæ pax danda est, apertè indicat, præcipuam partem Missæ esse secretam; nec audet aperire quæ sint illa, quæ recitantur antequam pax detur. At si totus populus illa omnia audire consueuisset, certè nihil fuisset secretum, nihil arcanum, & facilè potuissent literis committi, quæ erant vulgò omnibus nota.

TERTIO

TERTIO habemus exempla sacrificiorum veteris l
Nam (vt omittam quod in sacrificiis plerumque sola m
orabant, sine vllis verbis) Leuit.16. describitur solenne sac
cium incensi, ac iubetur solus sacerdos intra velum ingred
sacrificare, atq; orare pro se, & populo, omnibus aliis foris
spectantibus, & non modò non audientibus, sed nec vide
bus sacerdotem: quo etiam ritu sacrificasse Zachariam p
trem Præcursoris, legimus Lucæ 1.

QVARTO Christus ipse in sacrificio crucis, quod exe
plar fuit omnium sacrificiorum, in silentio oblationem p
git, nec trium horarum spatio loquutus est audientibus
cumstantibus, nisi septem breuissimas sententias: quot
etiam sententiæ, quæ in Canone nostræ Liturgiæ alta
pronunciantur.

Sed videamus quid pro sua sententia Kemnitius adi
PRIMO obiicit Christi institutionem, qui in sua Cœna
sui memoriam fieri, non per silentium, sed, vt Paulus
cat, per annunciationem. Et posset argumentum confi
Christi ipsius exemplo, qui verba consecrationis alta
pronunciauit, vt omnes qui aderant, audire potuerint.

RESPONDEO; Christi memoria, & annunciatio non
verbis, quàm reipsa fieri debet; sic enim scribit AVGVST
lib.20. contra Faustum, cap.18. *Christiani*, inquit, *tam p
sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & p
cipatione corporis Christi, &c.* Neq; posset alio modo i
quod Paulus præcipit, vt omnes annuncient mortem Do
ni: qualis enim confusio fieret, si omnis populus in Eccl
mortem Domini verbis annunciare deberet?

Quod attinet ad Christi exemplum, sciendum est, Chr
stum non solùm ea verba pronunciasse vt consecraret, sed
tiam vt Apostolos doceret ritum consecrandi: quocirca
tuit eum ita loqui, vt ab Apostolis audiretur. Quod etiam
tempore Episcopi seruant, cùm inter Missarum solemnia
dinant sacerdotes; sic enim pronunciant verba consecra
nis, vt omnes illi noui sacerdotes audire possint. Alia
ratio est eorum, qui ad populum Missas celebrant.

SECVNDA obiectio. Christus nõ ita Sacramenta instit
vt actio quidem esset visibilis, & publica, verbum verò, quod
præcipua pars Sacramentorum, occultetur, & sepeliatur.

RESPONDEO; Alia ratio Sacramenti, alia sacrificij est: n

enim de sacrificio propriè agimus. Sacrificium autem non in verbis, sed in oblatione rei consistit: verba verò in sacrificio Missæ requiruntur, non vt sint ipsa sacrificium, vel pars sacrificij, sed solùm vt victimæ præsentiam nobis exhibeant. Verbis enim consecrationis, vt suprà ostendimus, id efficitur, vt corpus Christi verè adsit in altari: quare sacrificium erit verè externum, & sensibile, etiamsi verba, quibus id efficitur, sentiri non possint. Adde, quòd in Sacramentis quoque, ad quorum essentiam verba potissimùm pertinent, non est necesse, vt verba ab iis percipiantur, qui Sacramenta suscipiunt, modò percipiantur ab iis, qui ea ministrant: alioqui Baptismus infantibus, amentibus, surdis collatus, irritus esset, quod ne Kemnitius quidem admitteret. Ad argumentum igitur respondemus, Christum non quidem instituisse, vt verba occultentur, & sepeliantur, sed neque instituisse ita pronunciari, vt ab omnibus qui adsunt, audiantur; sed solùm instituisse, vt reipsa adhibeantur: libertate relicta Ecclesiæ, vt modum recitandi constituat. Id quod non solùm Catholici docent, sed etiam Kemnitij præceptor & propheta Lutherus in lib. de formula Missæ, vbi liberum permittit, vt verba Cœnæ, alta vel submissa voce pronuncientur.

TERTIA obiectio. Apostolus 1.Cor.14. disertè distinguit hęc duo: In Ecclesia loqui, de iis scilicet, quę ad publicum ministerium pertinent; & priuatim sibi ipsi, & Deo loqui.

RESPONDEO; In Ecclesia loqui B.Paulo est exhortari, & instruere Ecclesiam; sibi & Deo loqui, est orare, vel laudare Deum: *In Ecclesia*, inquit, *Volo quinque verba in sensu meo loqui, vt & alios instruam*. Et rursus: *Si non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo*. Itaque distinguit concionem ab oratione. Ad neutrum autem propriè pertinet sacrificium: sacrificare enim non est loqui, sed facere; vel si quo modo loqui est, non est in Ecclesia, vel Ecclesiæ loqui, sed Deo. Qui enim sacrificium Deo offert, cum Deo agit, non cum hominibus, licet non priuatim, sed publicè agat, quia non pro se tantùm, sed pro Ecclesia vniuersa agit.

QVARTA obiectio. In antiqua Ecclesia dimissis iis, qui non poterant interesse mysteriis, alta voce pronunciabantur preces, gratiarum actiones, & ipsa etiam verba consecrationis. Quod quidem de verbis consecrationis, tradit Bessarion Cardinalis in lib. de verbis Cœnæ, & idem patet ex ritu anti-

quo respondendi, *Amen*, ad verba consecrationis: cuius meminerunt Dionysius Alexandrinus apud Eusebium hist.cap.9. & Augustinus in lib.ad Orosium quæst.49. Idem tet ex Chrysostomo homil.18.in posteriorem ad Corinthios mus preces, & gratiarum actiones in celebratione Eucha stiæ populo cum sacerdote fuisse communes. Denique colligitur ex Nouella constit.123. Iustiniani, vbi seuere pitur sacerdotibus, vt quę in oblationis celebratione da sunt, alta voce pronuncient, vt populus exaudire possit.

RESPONDEO; Verba consecrationis in Ecclesia Orientis alta voce recitari consueuisse, non negamus, cùm id apud mè constet ex Liturgia Chrysostomi. Neque nos id reprehendimus: non enim contendimus necessariò ea verba sublata voce recitanda esse, sed liberum esse Ecclesiæ statuere de tu, & proinde neque Græcorum, neque Latinorum ritum prehendi posse, aut debere. Sed quanquam verba consecrationis apud Græcos alta voce efferrentur, tamen alia quæ submissa voce, ac planè secretò pronunciata apud eos ex eadem Chrysostomi Liturgia euidenter ostendimus. stimonium igitur Bessarionis, & Dionysij Alexandrini opus est respondere.

Ad locum Augustini RESPONDEO; Nec librum Augustini, vt eruditi fatentur, nec ad rem facere: Ioquitur ille auctor de consecratione, sed de dispensatione Sacramenti; id enim solum dicit, eos, *Amen*, respondentes, qui accipiunt sanguinem Domini, dicente videlicet cerdote: *Sanguis Domini nostri* IESV CHRISTI. Cyprianus meminit etiam Ambrosius libro 4. de Sacramentis, capite 5.

Ad locum Chrysostomi respondeo, Chrysostomum tissimùm velle, vt populus non ocietur in templo, sed omnibus iis rebus, pro quibus & sacerdos orat: id quod potest fieri tiamsi tum sacerdos, tum populus in silentio oret. Immo prianus in tractatu de oratione Dominica, scribit omnes sacrificij imitandam esse Annam matrem Samuelis, quæ orabat, vt labia mouerentur, sed vox penitus non audiretur 1.Reg.1. & eam typum Ecclesiæ gessisse dicit, dum in silentio orabat. In nostra quoque Liturgia tunc dicitur populus: *te fratres*, cùm secretò est orandum. Adde, quòd Chrysostomus non dicit omnes preces esse communes populo cum

cerdote: quare etiamsi loqueretur de communione earundem omninò precum, nihil tamen aduersarij obtinerent. Nam in Liturgia Chrysostomi apertè distinguuntur, quæ ab omnibus, & quæ à solo sacerdote, & quidem secretò dicenda sunt.

Ad Nouellam Iustiniani responderi posset inprimis, non ad Imperatorem pertinere de ritu sacrificandi leges ferre: proinde non multum referre quid ille sanxerit. Sed illud etiam respondemus, non esse legem illam sententiæ nostræ contrariam: solùm enim ille iubet, vt quæ in Ecclesiis Orientalibus alta voce dici solebant, ab omnibus alta voce dicerẽtur. Erant enim quidam, vt ex illa ipsa Nouella colligitur, qui submissa voce pronunciabant ea quæ ex recepta consuetudine alta voce pronuncianda erant, vt eo modo ignorantiam suam tegerent: qui quidem iure reprehenduntur, tum quod contra morem Ecclesiæ facerent, tum quod ex imperitia legendi id facerent.

VLTIMA obiectio. Fatentur Pontificij, vsum istum non esse antiquum. Scribunt enim Honorius, & Belet, olim alta voce verba consecrationis pronunciari consueuisse: sed postea imperatum fuisse, vt sub silentio dicerentur, hac de caussa. Cùm verba illa ab omnibus audirentur, à multis etiam laicis memoria tenebantur: inde factum est, vt quidam pastores in agro super panem, & vinũ ea verba pronunciauerint. Continuò autem panis in corpus & vinum in sanguinem conuersa sunt: & pastores illi diuinitus percussi interierunt. Ex qua historia colligitur, vsum recitandi verba consecrationis sub silentio, non esse antiquum, & ex opinione superstitiosa natum, quasi verba illa magica essent.

RESPONDEO; Miraculum, cuius in hoc argumento mentio fit, verè accidit, sed aliter, & antiquiore tempore, quàm à Kemnitio narretur. Scribit enim Sophronius in Prato spirituali, cap. 196. suo tempore hoc miraculum accidisse: Floruit autem Sophronius ante tempora VII. Synodi, & Ioannis Damasceni; nam citatur eius liber, id est, Pratum spirituale à VII. Synodo, actione 4. & à Damasceno in 3. oratione de cultu imaginum. Proinde contigit hoc miraculum ante annos plus minus C M. quod etiam breuiter commemoratur ab Alcuino in lib. de diuinis officiis, cap. de celebratione Missę: Floruit autem Alcuinus ante annos D C C C. Porrò miraculum

illud non conuertit panem in carnem, nec pastores illo terfecit, vt Kemnitius ex obscuris, ac recentioribus auc bus colligit; sed igne de cœlo demisso, panem, & vinum lapidem, super quem illa sita erant, absumpsit, & pastores los obstupefecit, vt ad longum tempus vix loqui possent. Nec que scribit Sophronius istam esse caussam, cur verba illa cretò nunc dicantur: quanquam si ista esset caussa, non ... quid contrà obiici posset. Certè vsus iste antiquissimus ... etiamsi non antè cœpisset, quàm post miraculum illud ... nitus mundo ostensum.

CAPVT XIII.

De cæremoniis Missæ quid hæretici sentiant.

DE cæremoniis in genere disputatum est in 2. ... extremo de Sacramentis: nunc ea solùm tra da sunt, quæ propriè ad Missæ cæremonias p nent. Duo potissimùm hoc loco explicandi: PRIMO aperiendum erit, quid aduersarij sentiant de c moniis Missæ, & quid in controuersia sit. SECVNDO p da erit veritas, & simul refellendæ obiectiones.

Scribunt autem de cæremoniis, & partibus Missæ auctores. PRIMVS videtur fuisse Gelasius, cuius lib Missarum solenniis coarctauit Gregorius I. vt scribit Diaconus lib. 2. vitę Gregorij, cap. 17. & ipse eiusdem ... minit li. 7. epist. 63. SECVNDVS fuit Isidorus post annum mini DC. cuius libri duo exstant de diuinis officiis. T fuit auctor Ordinis Romani, qui floruisse videtur post Domini DCC. QVARTVS fuit Alcuinus eodem seculo, exstat liber de officiis Ecclesiasticis. QVINTVS Amalar dem seculo, cuius etiam libri exstant eiusdem tituli. S fuit Rabanus Maurus post annum Domini DCCC. S MVS eodem seculo VValfridus Strabo. OCTAVVS p num fortasse CM. Solitarius in libro de gemma animæ NVS Micrologus post annum M. DECIMVS Rupertus tiensis post annum MC. VNDECIMVS Hugo de S. V eodem seculo. DVODECIMVS Innocentius III. post an MCC. DECIMVS TERTIVS Bonauentura, eodem sec DECIMVS QVARTVS Gulielmus Durandus post an MCCC. DECIMVS QVINTVS Thomas VValdensis annum MCD. DECIMVS SEXTVS Conradus Brunus

annum MD. quo seculo scripsit etiam Rapsodiam Georgius Cassander, & nonnulla B. Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de corona militis: qui tamen auctor cautè legendus est; superior autem, etiamsi hæreticus fuerit, nihil tamen de suo addidisse videtur. Feruntur etiam multa collegisse de Liturgia Ioannes Garetius, & Iacobus Pamelius: sed eorum libros nondum videre potui.

His pręmissis, ad illa, quę proposuimus, accedamus. Quod ad PRIMVM attinet, Caluinistę omnes ferè cęremonias Missæ execrantur, & abrogandas censent. Nam nec illis vtuntur in sua Cœnæ Domini administratione: & Caluinus generatim eas reprehendit in lib. 4. Institut. cap. 17. §. 43. vbi admittit antiquissimas esse, immò scribit non longè ab ætate Apostolorum cœpisse; sed eas rubiginem Cœnæ Domini appellat, & ait natas esse ex procacitate humanę confidentię, quę se continere non potest, quin in Dei mysteriis ludat, & lasciuiat.

At Lutherus, & Lutherani non omninò cæremonias reiiciunt. Nam, & in suis Ecclesiis aliquas seruant, & Philippus in Apologia Confessionis articulo de Missa, in principio, dicit apud suos seruari in Missa cęremonias consuetas: quod est verum de quibusdam, non de omnibus.

Porrò Lutherus in lib. de captiu. Babyl. cap. de Eucharistia, tria de cęremoniis scribit. PRIMO, Missam eò esse magis Christianam, quo est simplicior, & similior Missæ Christi, in qua nulla fuit vestium, gestuum, cantuum, aliarumq; cęremoniarum pompa: quibus verbis obliquè cæremonias reprehendit.

SECVNDO addit, non esse propterea calumniandam vniuersam Ecclesiã, quæ multis aliis ritibus, & cæremoniis Missam ornauit, & ampliauit: & in lib. de formula Missæ, permittit lumina, & incensum, & aliqua alia eiusmodi. Sed hoc dictum secundum non valde cohæret cum primo. Nam si pompa cæremoniarum faceret Missam minus Christianam, vt habet primum dictum, meritò Ecclesia, quæ pompam illam inuexit, reprehendi posset, ac deberet, cuius contrarium asserit hoc secundum dictum.

TERTIO dicit, cæremonias sine fide, esse irritabula impietatis potiùs, quàm officia pietatis. Quod si Lutherus de fide Catholica loqueretur, qua credimus in Eucharistia verè esse præsens corpus Domini, & verè in sacrificium Deo offerri pro peccatis viuorum, & mortuorum, nõ malè dixisset, cæremonias

monias sine fide esse irritabula impietatis: sed quia loq
de fide quadam speciali, qua vult nos certò credere remi
se peccata, ideò dictum illud eius iure damnatur in Conc
Tridentino, sess.22. can.vlt. Cæremoniæ enim deuotio
reuerentiæ excitandæ seruiunt, etiam in iis, qui non
credunt sibi remissa esse peccata. sed de hac fide alibi disse
dum est.

Iam verò Kemnitius in 2. parte Examinis, pag.872. p
quadrimembrem partitionem cæremoniarum Missæ. Qua
DAM enim esse dicit, quæ habeant mandatum diuinum
exempla Scripturæ, & quæ substantiales sint, vt accipere
nem, benedicere, manducare, mortem Domini nunci
QVASDAM, quæ licet non habeant expressum mandat
neque omninò necessariæ sint, tamen pias, & bonas esse,
ædificationem vsurpentur, vt psalmos, lectiones, preces,
fessionem fidei per symboli recitationem. QVASDAM p
superstitiosas, & impias, vt oblationem pro viuis, & mo
inuocationem Sanctorũ, satisfactionem pro animabus
gatorij, Missam priuatam, consecrationem salis, bene
nem aquæ. ALIAS denique adiaphoras, vt vestes, va
menta cetera, quæ verbo Dei non repugnant. Ex h
eas, quæ sunt primi generis, omninò seruandas; quæ
tij, omninò abrogandas; quæ sunt secundi, & quarti,
das esse, sed cum libertate, ac vt minimè necessarias.

Nos cum Kemnitio in primo genere conuenimus;
tio ab illo dissentimus; in secundo & quarto partim con
mus, partim dissentimus. Sed non sunt ista omnia hui
nam non disputamus hoc loco de quibusuis cæremoni
solùm de illis, quæ sunt extra essentiam sacrificij, de q
Concilium Tridentinum loquitur; quare non disputam
primo genere. Deinde disputamus de cæremoniis pro
ctis, non de omnibus partibus, vel caussis, vel effectis M
porrò psalmi, lectiones, preces, non sunt propriè cære
& per hoc non agimus de secundo genere. Pari ratione
tio pro viuis, & mortuis, inuocatio Sanctorum, satisfa
Missa priuata, & similia, non sunt cæremoniæ, neque de
nunc disputamus. Solùm ergo de quarto genere nunc q
est, adiuncta aqua benedicta, quam in tertio genere Ke
tius posuerat.

Porrò de isto quarto genere, in tribus dissidemus à Ke

tio, & ceteris Lutheranis. PRIMO, quòd illi paucissimas, nos plures cęremonias in Missa adhibemus. SECVNDO, quòd illi nullo modo admittunt cæremonias esse necessarias, vel posse imperari ab Ecclesia: nos etsi fateamur non esse ex se necessarias, tamen iudicamus imperari posse, & hoc præcepto posito, non posse sine peccato omitti. TERTIO, quòd illi nullam vim tribuunt vlli cęremonię, & irrident consecrationes aquę, salis, thuris, cereorum, &c. nos quibusdam cæremoniis vim quandam tribuimus ex consecratione, & precibus Ecclesiæ. Sed de his duobus postremis quæstionibus satis multa diximus in 2. lib. de Sacramentis in genere, & in aliis locis: idcirco solùm hoc loco ostendendum erit: non solùm paucas illas cęremonias, quas Lutherani admittunt, sed omnes alias, quibus Ecclesia Catholica in Missa vtitur, esse antiquas & pias.

Sed antequam ad cæremonias nostras veniamus, refellenda sunt mendacia, quibus planè scatet Kemnitij disputatio. PRIMO, pag. 853. dicit, Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 5. sine distinctione omnes cæremonias approbare, siue piæ, siue superstitiosæ sint. AT Concilium non loquitur nisi de his cæremoniis, quas Ecclesia instituit, vt ex ipso textu Concilij patet, & quæ ad quartum genus à Kemnitio positum, pertinent; quas idem Kemnitius fatetur non esse superstitiosas.

SECVNDO ibidem dicit, à Concilio definiri, omnes cæremonias quæ in Missa adhibentur, esse ex traditione Apostolica: & probat ipse hoc esse falsum, quia Dominus in vltima cœna, eas non adhibuit, neque earum meminit Paulus, cùm describit Synaxim Apostolicam 1. Cor. 11. AT Concilium non dicit omnes, sed multas esse ex Apostolica traditione: & probatio Kemnitij ineptissima est. Nam traditio Apostolica cœpit post ascensionem Domini, & ideò non mirum si in vltima cœna Domini eæ cęremonię non fuerint adhibitę: quia videlicet nondum eas Apostoli instituerant. Porrò Paulus 1. Cor. 11. non refert totam Synaxim Apostolicam, sed solùm narrat quid à Domino acceperit.

TERTIO dicit, Pontificios veterum cæremonias cumulasse multis admistis ociosis, & superstitiosis ritibus. AT hoc falsissimum esse, patet ex Liturgia Gręcorum, & ex Ambrosiana, quas non instituerunt Pontificij, & tamen plures cęremonias habent, quàm nostra Romana, quam Kemnitius Pontificiam vocat.

QVARTO dicit, apud Catholicos ita necessariam esse
ri cæremoniarum obseruantiam, vt pronuncient mortal
peccare, qui aliquid in illis neglexerint. AT hoc etiam m
dacium est: non enim apud nos quælibet negligentia pec
tum est mortale, sed contemptus, aut notabilis negligentia
rebus grauibus.

QVINTO dicit, Pontificios vix credere rectè celebr
CœnamDomini, si non adhibeatur totus ille cęremonia
apparatus. AT si per illud, *rectè*, intelligat rectitudinem esse
tialem, vt videtur intelligere, mendacium est apertissim
constanter enim Catholici docent, totam essentiam hu
sacrificij à Christo institutam, & proinde sine his cęremon
quas postea Ecclesia addidit, nemo dubitat sacrificium ce
bratum esse verum, & ratum. Si autem Kemnitius per ill
rectè, intelligat rectitudinem accidentariam, nihil dicit m
quis dubitet non rectè fieri id, in quo faciendo aliqua om
tuntur, quæ omittenda non erant?

SEXTO dicit, cæremoniis illis, & ritibus per se absol
tribui à Catholicis peculiaria merita. AT hoc impuden
mum est mendacium: Catholici enim sine fide, & chari
nulla merita agnoscunt, neque vllus nisi planè insipiens
ret, attollere manus, vel curuare genua, & alia id genus
per se, & absolutè meritoria.

CAPVT XIV.

*Cæremonias, quæ Missam præcedunt, esse an
quas, & pias.*

NVNC vt faciliùs Missæ cæremonias defendam
ad quędam capita omnes reuocabimus. Qu
enim sumuntur à persona, quædam à loco, alia
tempore, & hæ in rebus consistunt, & præcep
runtur ad sacrificium. Aliæ consistunt in actione, & adhibe
tur inter sacrificandum, partim erga Deum, partim erga
pulum, partim erga ipsum sacrificium. Ex parte persona
quiruntur vestes sacrę, ex parte loci requiruntur templa, alt
ria, vasa sacra, vt calix, discus, corporalia, item lumina. E
parte temporis requiritur, vt fiat pręcipuè Dominicis diebus
vt ante meridiem, vt ante omnem cibum. De his igitur singu
lis breuissimè dicamus.

De

De vestibus sacris.

Ac PRIMVM de vestibus sacris, habemus exemplum Testamenti veteris, in quo sacerdos sacrificium oblaturus, certis vestibus à Deo præscriptis induebatur: fuisse autem eas vestes, typos, ac figuras vestium sacrarum, quibus nunc induuntur sacerdotes Christiani, ostendunt auctores quos iam citabo, qui singillatim demonstrant, quæ ex nostris vestibus cui ex Iudaicis respondeant.

Habemus DEINDE vsum Ecclesiæ antiquissimum: nam omnia indumenta, quibus nunc vtimur in Missa, enumerãt, & significationes eorum explicant, multi antiqui scriptores, vt Innocentius III. lib. 1. de mysteriis Missæ. Rupertus lib. 1. de diuinis officiis. Bonauentura in lib. de explicatione Missę. VValfridus Strabo in lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. 24. Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 4. Amalarius lib. 2. de officiis Ecclesiasticis. Rabanus lib. 1. de Institutione Clericorum, & Alcuinus in libro de officiis Ecclesiasticis, cap. de vestibus sacris. Floruerunt autem hi auctores, alij ante annos CCC. vt Innocentius, & Bonauentura: alij ante annos CD. vt Rupertus, & Hugo: alij ante annos DCC. vt VValfridus, & Rabanus; deniq; Amalarius, & Alcuinus ante annos DCCC.

Præter hos auctores, qui omnia indumenta ordine enumerant, nec dicunt suo tempore incœpisse, sed quod à maioribus acceperant, tradunt; non desunt alij antiquiores, qui breuiter aliquid attingant de eiusmodi vestibus. Nam Iulianus POMERIVS, qui ante annos CM. floruit, in vita sancti Hildefonsi, quæ exstat apud Surium tomo 1. scribit ab ipsa sanctissima Virgine de cœlo allatam vestem sacerdotalem, ac S. Hildefonso donatam, qua vteretur in Missa.

GREGORIVS Papa ante annos circiter M. misit in Britanniam ad nouam illam Ecclesiam præter sacra vasa, & reliquias Sanctorum, ac altarium ornamenta, etiam vestimenta sacerdotalia, & clericalia, vt scribit Ioannes Diaconus lib. 2. vitæ B. Gregorij, cap. 37. & Beda lib. 1. hist. cap. 29.

HIERONYMVS lib. 1. contra Pelagianos, vltra medium, scribit; Episcopos & Presbyteros, & omnem clerum in sacrificij administratione candidis vestibus vti. Quod idem habet Chrysostomus homil. 83. in Matth. qui etiam initio Liturgiæ describit orationes, quę dicuntur, dum sacerdos induit sacras

vestes. Idem etiam Hieronymus in epist. ad Heliodorum obitu Nepotiani, scribit sibi à Nepotiano Presbytero mortuo, relictam fuisse tunicam, qua vtebatur in ministerio Christi: floruit autem vterque ante annos M.C.

Concilium CARTHAGINENSE IV. tempore Augustini celebratum, prohibet can. 41. ne Diaconi vtantur Albis in sacro ministerio.

Auctor quæstionum veteris, ac noui Testamenti, quæ habentur tomo 4. operum Augustini, q. 46. scribit Diaconos solere Dalmaticis: vixit autem hic auctor ante Augustinum, vt patet ex quæst. 44.

SYLVESTER ante annos M.CC. vt in eius vita refert Damasus, constituit vt Diaconi in Ecclesia Dalmaticis vterentur, & palla linostina læuam cooperirent.

Deniq; huc referri potest, quod scribit Polycrates ante annos M.CD. apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 24. ipsum Ioannem sacerdotale petalon gestasse.

Accedit etiam manifesta ratio. Nam vt Reges, ac Magistratus in publicis actionibus non vulgari vtuntur vestitu, sed alio augustiore, & certis insignibus, quo & reuerentia conciliatur, & simul imperium ipsorum, & potestas repræsentetur: sic etiam omninò conueniebat, vt in hac publicam Ecclesiæ actione, sacerdos sacro, ac peculiari habitu vteretur, tum ad reuerentiam mysterij, tum ad ipsam Christi personam repræsentandam idoneo.

De templis & aris.

IAM verò de templis & aris, multa disputauimus in libro de Ecclesia triumphante, cap. 1. & sequentibus: & plena sunt scripta veterum, tum Patrum, tum Conciliorum, vbi fit mentio templi, & altaris; & nos libro superiore cap. 14. non pauca testimonia adduximus. Et quia aduersarij non tàm reiciunt templa, & altaria, quàm mysticas consecrationes cùm templi, tùm altaris; vide antiquissima testimonia eiusmodi consecrationis in Concilio V. Carthaginensi, can. 6. & Agathensi can. 14. & in scriptis Patrum, Eusebij lib. 4. de vita Constantini; Athanasij in Apologia ad Constantium; Basilij in Psalm. 114. Gregorij Nysseni in lib. de Baptismo; Ambrosij lib. 1. epistol. 5. ad Felicē; Gaudentij in tract. de dedicatione; Augustini sermon. 251. & sequentibus de tempore; Gelasij I. in epist. & c.

& Felicis IV. in epistol. decretali de Ecclesiarum, & altarium consecratione, qui Pontifex atauus sancti Gregorij fuit, & non modò Ecclesias, & altaria consecrari debere confirmat, sed etiam, quod est huius loci proprium, testatur antiquis Canonibus prohibitum, ne sacra Missarum solennia alibi quàm in locis Deo sacratis, magna necessitate excepta, vllus celebrare præsumat.

De vasis sacris.

De sacris autem vasis multa exstant antiquissima testimonia. Damasvs in vita S. Vrbani Papæ & Martyris, meminit argenteorum vasorum, quæ iam tum erant in Ecclesia ad vsum Sacramentorum. Sedit autem Vrbanus circa annum Domini CC. XXX. Prvdentivs in hymno de S. Laurentio, meminit aureorum vasorum, quæ erant tempore sancti Laurentij, id est, circa annum Domini CC. LX. *Libent & auro Antistites.* Tempore autem Sylvestri circa annum Domini CCC. plurimos fuisse aureos, & argenteos calices, patinas, candelabra, thuribula, testis est idem Damasus. Athanasivs in 2. Apologia contra Arianos, multa scribit de mystico poculo, quod ab eo confractum calumniabantur Ariani: ex quo loco constat calices Eucharistię sacros fuisse, & non nisi ab initiatis tangi, nec sine sacrilegio pollui potuisse. Gregorius Nazianzenvs in oratione de seipso contra Arianos, scribit ab Arianis direpta sacra vasa, laicis ad tangendum prohibita: & ideò comparat eos Nabuzardano, & Balthasari, quorum alter sacra vasa templi Hierosolymitani abstulit, alter prophanauit. Optatvs Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum, queritur de Donatistis, quòd sacra, & preciosa vasa Ecclesiæ, in quibus Christi sanguis continetur, diripuerint, conflauerint, & vendiderint: similiter pallas, & velamina. Ambrosivs lib. 2. de officiis, cap. 28. multa scribit de sacris Ecclesiæ vasis, atque ea aurea, & consecrata fuisse demonstrat. Avgvstinvs in Psalm. 113. *Et nos*, inquit, *pleraque instrumenta, & vasa ex auro, & argento habemus in vsum celebrandorum Sacramẽtorum, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur.* Denique Chrysostomvs homil. 4. in Matth. & fusiùs in libro de S. Babyla cõtra Gentiles, scribit Iulianum Iuliani Imperatoris auunculum, & alium quendã, qui Quæstoris officio fungebatur, sacra Ecclesię vasa diri-

diripuisse, ac prophanasse, sed continuò vltricem manũ Domini sensisse, ita vt Iulianus vermibus corrosus interiit, Quæstor autem subitò medius crepuerit. Similia exempla refert Gregorius TVRONENSIS de gloria Martyrum, cap. 8. quæ satis ostendunt, cæremoniam istam sacrorum vasorum antiquissimam, & Deo gratam esse.

Sed Caluinus in præfatione Institutionis obiicit duo loca Patrum. VNVS est AMBROSII lib. 2. de officiis, cap. 28. vbi sic legimus: *Aurum Sacramenta non quærunt, neq; auro placent, quæ auro non emuntur.* ALTER est ACACII, quem refert Socrates lib. 7. hist. cap. 21. sic aliquando loquutum, cùm accusaretur, quòd sacra vasa propter pauperes vendidisset: *Deus noster, neque discis, neque calicibus eget, quia non comedit, neque bibit.*

RESPONDEO; Vterq; locus nobis fauet; nam in vtroq; loco legimus Ecclesiam abundasse vasis preciosis, & sacris; & ea debuisse diligenter conseruari, nisi vrgeret summa pauperum necessitas. In tali autem necessitate volunt sancti illi Patres licere sacra vasa conflare, & vendere, & rationem reddere, quia vasa illa preciosa non sunt absolutè necessaria ad Sacramenta ministranda. Et hoc est, quod ait Ambrosius: *Aurum Sacramenta non quærunt*, id est, non necessariò exigunt; quod subdit: *Nec auro placent*, non significat, in auro displicent, vel, nullo modo placent magis in auro, quàm in vasis; sed, non ideò principaliter placent, quia ministrantur in auro. Nam si displicerent in auro, vel nõ magis placerent, quam in alia materia; Ambrosius ea non seruasset vsq; ad illam necessitatem, sed nunquam eis vsus fuisset.

Verba Acacij eundem sensum habent: significant enim vasa aurea nullam Deo adferre vtilitatem, sed esse in Ecclesia ad honorem Dei, & vtilitatem nostram; & ideò quando se offert occasio, quo possint nobis vtiliora esse si vendantur, vendi debent, quia id etiam Deo gratius erit, qui misericordiam potius vult, quàm sacrificium. Vide quæ diximus in 3. libro de Ecclesia triumphante, cap. 6.

De cereis.

DE cereis autem quibus in Missa vtimur, ac præsertim dum legimus Euangelium, nõ desunt antiqua testimonia. ATHANASIVS in epistola ad omnes Orthodoxos non procul ab initio,

initio, scribit inter alia sacrilegia Arianorum vnũ fuisse, quod cereos Ecclesiæ idolis adolerent. HIERONYMVS in libro contra Vigilantium, scribit in Ecclesia Catholica sole rutilante accendi cereos, dum legitur Euangelium, ad signum lætitiæ demonstrandum. CHRYSOSTOMVS in Liturgia scribit, sacerdotem procedere ad altare, ministro præcedente cum lumine. ORDO etiam Romanus meminit cereorum, quæ & ad Euangelium, & ad oblationem corporis Domini accenduntur. Concilium IV. CARTHAGINENSE, can. 6. docet, Acolutho in sua ordinatione tradi ab Archidiacono cereum, vt sciat ad suum ministerium pertinere lumina accendere in Ecclesia. Quo autem tempore lumina ab Acoluthis accendenda essent, explicat ISIDORVS lib. 7. Etymolog. cap. 12. vbi scribit, cùm Euangeliũ legitur, & cùm Christi corpus offertur, debere Acoluthos accendere cereum in Ecclesia. Deniq; MICROLOGVS cap. 11. asserit, Missam nũquam sine lumine celebrari, etiamsi in meridie celebretur.

De die celebrandi.

PORRO quod attinet ad tempus sacrificij celebrandi, Catholici sentiunt die Dominico præcipuè id faciendum; neq; hæretici repugnant. Habemus INPRIMIS testimoniũ Scripturæ, Actor. 20. *Vna Sabbati cùm conuenissemus ad frangendum panem.* Nam per vnam Sabbati, dies Dominica intelligitur, vt Chrysostomus, & Beda exponunt: & perspicuum est ex aliis similibus locis. Quod enim scribitur 1. Corinth. 16. *Per vnam Sabbati vnusquisq; apud se reponat, &c.* omnes interpretes Græci, & Latini exponunt de die Dominica, in qua Christiani conuenire solebant in Ecclesiam. Marci vlt. dicitur Christus vna Sabbati resurrexisse: quo loco per vnam Sabbati intelligi diem Dominicam, nemo vnquam negauit. Dicitur autem dies Dominica vna Sabbati, quia est prima dies hebdomadæ: phrasi enim Hebraica vnum accipitur pro primo, & Sabbatum pro hebdomada.

DEINDE IVSTINVS Martyr in 2. Apologia extrema, apertè scribit, die solis, id est, die Dominica Christianos solitos fuisse ad sacrificium Eucharistiæ conuenire. AVGVSTINVS in epist. 118. scribit in quibusdam locis, sacrificium omni die offerri solere, alibi solùm die Dominica, & Sabbato; alibi die solùm Dominico. Ex quo intelligimus nullos vnquam dubitasse,

bitasse, quin dies Dominica aptissima esset ad hoc sacrificium celebrandum.

De hora celebrandi, & de ieiunio necessario ad sacrificium celebrandum.

De hora diei conuenit apud Catholicos, sacrificium celebrandum esse horis antemeridianis, & ante omnem cibum: quidem veteres sacra faciebant ab hora 3. vsq; ad 9. quamdiu pore ad horam nonam protrahebatur ieiunium: aliquando tiam sub vesperam celebrabant, vt feria V. in Cœna Domini, & in Sabbato sancto; aliquãdo media nocte, vt in Natali Domini. Vide VValfridum, cap. 23. Nunc, excepta Missa, quæ huc media nocte canitur in Natali Domini, ordinariè ab hora prima siue ab aurora, vsq; ad sextam, id est, ad meridiem cra celebrantur, & ieiunia de more protrahuntur.

Lutherani, & Caluinistæ ista planè contemnunt: scilicet nim Lutherus in libro contra Regem Angliæ, edito anno M. D. XXII. esse articulum Papæ, tantùm mane, & antem nem cibum esse communicandum, & addit: *Nos autem merè fatuos, & stolidos appellamus, & Communionem ram habemus, siue per diem, siue per noctem, siue mane Vesperi. Apud nos non peccat, qui modestè ederit, & ante Communionem.* Et in libro de formula Missæ, permittit ieiunium ante Communionem, & solùm riò requirit, vt sobriè accedatur, id est, vt ipse exponit, crapula ructuet, aut distento ventre pigrescat. Similia in libro de abroganda Missa priuata: vbi tamen falsò Catholicis affingit, quòd doceant eum indignum esse Communione, qui guttulam vnam aquæ imprudens sorbuerit. Nequaquam nim tam rigidè Catholici ieiunium hoc exponunt: immo casu necessitatis permittunt etiam post cibum Communionem sumere, vt quando ægrotus aliquis de vita periclitatur, & nondum viaticum accepit, & periculum est in mora, quia enim quacunque hora dari solet Communio: & extra casum, qui inter abluendum aliquas aquæ guttas trahit ad stomachum, non censetur soluisse ieiunium, nec prohibetur à sacro faciendo, vel Communione sumenda, de qua re de S. Thomam 3. parte, q. 80. art. 8.

Quòd autem nostra consuetudo sine dubio antiquissima & Apostolica sit, & necessariò seruanda, excepto casu necessitatis

tatis: facilè demonstrari potest. TERTVLLIANVS in 2. libro ad vxorem: *Non sciet*, inquit, *maritus quid ante omnem cibum sumas, &c.* & loquitur omnium consensu de Eucharistia. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. propè extrema, obiicit sibi argumentum, quod postea fecit Lutherus, nimirũ ab exemplo Christi, qui post cœnam sacrificium obtulit, & respondet, Christum certa de caussa obtulisse ad vesperam, & post cœnam, quia sic prædictum fuerat à Prophetis; nos tamen mane offerre debere, quia resurrectionem Domini celebramus: & ibidem tanquam rem valdè absurdam infert: *Nunquid ergo post cœnam Dominicum celebrare debemus?* Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 27. in priorem ad Corinthios non procul à fine: *Tu*, inquit, *priusquam accipias, ieiunas, vt aliquo modo dignus communicatione videaris.* Idẽ Chrysostomus in epist. 3. ad Cyriacum Episcopum scribit, se accusatum, quod non ieiunis Communionem præbuerit, ac iurat id se non fecisse: *Si id feci*, inquit, *abiiciat me Christus à regno suo.*

AVGVSTINVS in epist. 118. cap. 6. proponit idem argumentum, quod suprà à Cypriano solutum diximus: *Et liquidè*, inquit, *apparet, quando primùm acceperunt discipuli corpus, & sanguinem Christi, non eos accepisse ieiunos; nunquid tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto vt in honorem tanti Sacramenti, in os Christiani prius Dominicũ corpus intraret, quàm ceteri cibi: nam ideò per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neq; enim quia Dominus post cibos dedit, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent; aut sicut faciebant, quos Apostolus arguit, & emendat, mensis suis ista miscere. Namq; Saluator quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinẽ, vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat, & ideò nõ præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locũ.* Ex hoc testimonio habemus multa. PRIMO, Dominum nihil de hac re præcepisse. SECVNDO, Apostolos Spiritu sancto inspiratos instituisse, vt à ieiunis Eucharistia sumeretur. TERTIO, id seruari in toto orbe terrarum ab omni Christi Ecclesia. QVARTO, rationem huius rei fuisse ob honorem tanti Sacramenti: quam eandem rationem attingunt etiam posteriores

aucto-

auctores, vt Isidorus lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. & Amalarius lib. 3. de officiis Ecclesiasticis, cap. 34. & VValfridus Strabo, libro de rebus Ecclesiasticis, cap. 19.

Sed Lutherus, vt erat omnium hominum impudentissimus, tanti Doctoris testimonium irridet in libro de abrogatione Missa, parte 2. his verbis: *Indignum est inquiunt, & in os Christiani aliud intret, priusquam corpus Domini intrauerit, & festiua ratio, fortè nec nebulam, nec aërem prius intrabit os Christiani, quàm corpus Domini intrauerit, & sacerdotis respiratione, & vita interdicatur, & usque post Missam, et Communionem.* Hæc ille.

Horrenda sanè, & planè Diabolica audacia, toti Ecclesiæ insultare non solida aliqua ratione, sed deprauato loco Augustini. Non enim Augustinus ait, indignũ esse, vt aliud quam intret in os Christiani, quàm corpus Christi: sed vt aliud cibus prius intret, quàm sacratissimus cibus carnis Dominicæ. Non igitur prohibemur aërem inspirare, vt nugatur Lutherus, sed cibum aliquem sumere.

Præter hæc Patrum testimonia, habemus etiam decreta Conciliorum antiquorum in variis mundi partibus celebratorum. Concilium III. CARTHAGINENSE in Africa celebratum ante annos M. C. can. 29. ita decreuit: *Vt Sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur.* Idem præcipitur can. 48. & rursus in Concilio Africano can. 8. Concilium Matisconense II. in Gallia celebratum ante annos M. CC. renouat canonem Concilij Carthaginensis, & addit poenam depositionis à propria dignitate. Ibidem etiam statuit, vt reliquiæ corporis Domini dentur pueris manducandæ, in ieiunio: quem vsum fuisse olim in Græcia testatur Euagrius lib. 4. historiæ, cap. 35. Concilium Bracarense I. celebratum in Lusitania ante annos CM. can. 16. statuit, vt etiam in feria V. in cœna Domini, Missæ à ieiunis celebrentur. Concilium Toletanum VII. celebratum in Hispania ante annos CM. item CM. can. 2. pœnam excommunicationis statuit in eos, qui post sumptum cibum quamlibet exiguum, Missam facere audent. Concilium Constãtiense in Germania celebratum ante annis centum ante Lutheri hæresim exortam sess. 13. damnat errorem, siue abusum quorundam, qui Sacramentum altaris post cibum sumptum celebrare audebant.

Huc demùm accedat horribilis vindicta, quam Deus eius

cuit in presbyterum quendam, qui in die Natalis Dñi Missas celebrare præsumpsit non ieiunus: de qua re vide Gregorium Turonicum, cap. 86. libri de gloria Martyrum.

Sed argumenta Lutheri videamus. PRIMO obiicit exemplum Christi, qui post cœnam Sacramentum instituit, & ministrauit. SED hoc est iam solutum à Cypriano, & Augustino, quibus addere possumus, Christum non post quamlibet cœnam, sed post cœnam agni Paschalis Eucharistiam instituisse, & ministrasse, vt indicaret vnam cœnam alterius vmbram, & figuram fuisse; nobis autem iam non licet cœnam illam Iudaicam præmittere, cùm sit abrogata, quemadmodum etiam CHRISTVS post Circumcisionem acceptam suscepit Baptismum, nec tamen Christiani iam debent Circumcisionem accipere antequam baptizentur.

SECVNDO obiicit testimoniũ Apostoli 1. Cor. 11. *Si quis esurit, domi manducet.* vbi videtur Apostolus pmittere, vt qui ieiunium ferre non valent, aut non volunt, post cibum domi sumptum ad Ecclesiam communicaturi accedant.

RESPONDEO, duobus modis hic locus exponi solet. PRIMO, vt sensus sit; Si quis non potest tamdiu ieiunus in Ecclesia permanere, prius domi suæ cibum sumat, & sic ad Ecclesiam veniat: ita exponit Anselmus, qui tamen addit, eum qui cibo sumpto ad Ecclesiam venit, non debere Eucharistiam sumere. SECVNDO, vt sensus sit; Si quis in Ecclesia constitutus, famem tolerare non potest, egrediatur, & domum redeat, atque ibi manducet, non in Ecclesia. Quæ tamen non dicuntur ab Apostolo, vt ita fiat, sed vt confundantur eiusmodi homines, gulæ addicti, tanquã qui indigni sacra Communione, ab Ecclesia expellantur, & ad suas domos amandentur: ita exponunt Chrysostomus, & Theophylactus, & alij, quæ expositio videtur omninò verior, sed neutra pro Luthero facit.

TERTIO obiicit, moderato cibo sumpto, hominem esse aptiorem ad Communionem, quàm ieiunum, quia post cibum sumptum caput solet esse purgatius, os mundius, halitus incorruptior, &c. RESPONDEO; Magis nos mouere debet Apostolica traditio, & totius Ecclesiæ consuetudo, quàm ista Lutheri Philosophia. Falsum præterea Lutherus assumit; nam etiamsi ad opera corporis cibus prosit, non tamen ad opera spiritus. Ac præcipuè ad orationem multum conferre

ieiunium, ex Scriptura diuina perspicuum est, quæ vbique coniungit orationem cum ieiunio. Tobiæ 12. *Bona est oratio cum ieiunio.* Iudith 4. *Ieiuniis, & orationibus.* Lucæ 2. *In ieiuniis, & orationibus seruiens Deo.* Matthæi 17. *Hoc genus non eiicitur, nisi in oratione, & ieiunio.*

VLTIMO obiicit, Christum id liberum reliquisse, proinde liberum esse debere. RESPONDEO; Multa Christus præcepit, quæ tamen libera esse noluit, siquidem ea per apostolos, aut eorum successores præcepit, & de illis dixit Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.*

CAPVT XV.

De cæremoniis, quæ fiunt in Missa, & in actione consistunt.

NVNC de cæremoniis illis breuiter est dicendum, quæ in ipsa Missæ celebratione adhibentur, quas ad quinq; capita reuocari possunt. ALIAE ad Deum referuntur, vt eleuatio manuum, eleuatio oculorum, adoratio per inclinationem corporis, aut per genuum curuationem. ALIAE ad sacrificium, eleuatio, ostensio, fractio, commixtio. ALIAE ad sacerdotem celebrantem, vt tunsio pectoris, & lotio manuum. ALIAE ad populum, vt salutatio, & dimissio. ALIAE ad ea, quæ fiunt in Missa, vt cantus, & instrumẽta Musica. Præterea hæc quidam ALIAE sunt communes multis rebus, vt signum crucis, aspersio aquæ, thurificatio, osculum.

PRIMA igitur cæremonia erga Deum, id est, eleuatio manuum, exemplũ habet in diuinis literis: Nam Exod. 17. Moses eleuatis manibus orans impetrauit. Item 3. Regum. 8. Salomon oraturus expandit manus in cœlum. Dauid Psal. 141. *Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.* Apostolus 1. Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus.* Denique naturalis hæc cæremonia esse creditur, cùm etiam apud Ethnicos passim legantur, qui oculos ad cœlum manus extendisse.

SECVNDA, quæ est eleuatio oculorum, Christo familiaris fuit: nam in plurimis locis oculos ad cœlum leuasse dicitur, vt patet Matth. 14. Marci 6. & 7. Lucæ 9. Ioan. 6. 11. & 17. quamuis in actione Cœnæ non legatur expressè in Euangelio.

lio, oculos ad cœlum sustulisse: id tamen constanter asserunt eum fecisse, S. Iacobus in sua Liturgia, & S. Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Tertullianus in Apologetico, cap. 30. scribit Christianos cœlum intuentes, manibus extensis, nudo capite orare solitos.

TERTIA, quæ est inclinatio corporis, aut genuum incurvatio, index est humilitatis, & reuerentiæ, & passim à Sanctis vsurpata. 2. Paral. 6. Salomon flexis genibus orat. Luc. 22. Dominus ipse positis genibus orabat. Act. 21. Paulus positis genibus orauit cum omnibus, qui secum erant. Neq; possunt hæ cæremoniæ erga Deum, vllo modo reprehendi: nam vt S. Cyprianus docet in serm. de orat. Dominica, placendũ est diuinis oculis etiã habitu corporis. Non solùm autem inter sacrificãdum sacerdos inclinat caput Deo, sed etiã cruci, aut imagini crucifixi, & ipsi etiam altari, & id sæpius: quam cæremoniam antiquissimam esse intelligi potest ex Liturgia CHRYSOSTOMI, vbi habẽtur hæc verba: *Sacerdos egreditur ex parvo ostio, & conuersus ad Christi imaginem, inflexo capite cum exclamatione dicit hanc orationem, &c.*

PRIMA cæremonia erga sacrificium, est eleuatio hostiæ consecrandæ coram Deo, quæ fit in Offertorio; quę cæremonia non potest reprehendi, si concedatur oblatio, quam libro superiore defendimus. Nam si licet offerre Deo sacrificium visibile; cur non liceat idipsum eleuare in signum oblationis? Habemus etiam in Scriptura exemplum, siquidem Leuit. 8. 9. 10. & alibi, sacerdos eleuat coram Deo id quod offertur. Denique habetur in antiquis Liturgiis.

SECVNDA, quæ est ostensio Sacramenti ad populum, antiquissima est: habetur enim inprimis in Liturgiis Basilij, & Chrysostomi, & apud Dionysium cap. 3. Eccles. hierar. Et præterea meminit eius, vt Apostolicæ traditionis, Sanctus BASILIVS in libro de Spiritu sancto, cap. 27. *Verba*, inquit, *inuocationis cùm ostenditur panis Eucharistiæ, et poculum benedictionis, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit?* CHRYSOSTOMVS crebram facit mentionẽ illius ritus, qui apud Græcos erat, vt Eucharistia consecraretur ad altare velis obducta, ac deinde reductis velis populo ostenderetur. Homil. 61. ad populum Antiochen. *Cùm vela*, inquit, *videris retrahi, tunc supernè cœlum aperiri cogita, &c.* Idem habet homil. 36. in 1. Corinth. & homil. 3. in epist. ad Ephes.

TERTIA, quæ est fractio & commixtio, habetur et in Liturgia Iacobi, & in Liturgia Chrysostomi: quam quoque antiquissima est. Vnde Chrysostomus homil. 2. priorem ad Corinth. scribit, Christum in altari confractum pati, quam in cruce pati noluit.

ALIA est cæremonia erga sacrificium, mixtio aquæ, vini, de qua nihil hîc dicimus, quia in 4. libro de Eucharistia copiosè de ea tractauimus.

PRIMA cæremonia, quam erga seipsum sacerdos adhibet est tunsio pectoris: ea enim vtitur in cõfessione, quæ fit ad initium Missæ, & ad illam precem: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, &c.* Et ad illa verba: *Domine non sum dignus.* Hæc autem cæremonia pœnitentiã indicat, & naturalis est, atque Euangelio exemplũ habet. Nam Luc. 18. Publicanus percutiebat pectus suum, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Et Luc. 23. *Reuertebantur percutientes pectora sua.*

SECVNDA est lotio manuũ, paulò ante consecrationem quæ habetur etiã in Liturgiis Græcorum: eiusdem cæremoniæ meminit Dionysius cap. 3. Eccles. hier. & Clemens lib. 8. cap. 5. & Cyrillus catechesi 5. myst. *Vidisti,* inquit, *Diaconum aquam lauandis manibus porrigentem sacerdoti?* Et ipse reddit caussam huius cæremoniæ, ac dicit, non adhibetur lotionem ad sordes corporis abluendas, cùm nemo in Ecclesiam sordidis manibus accedere audeat: sed obsymbolum puritatis animi, qua pollere debent, q tantũ peragunt sacrificium.

PRIMA cæremonia erga populũ, est salutatio per *Dominus vobiscum:* de qua in sequenti capite disseremus.

SECVNDA cæremonia est dimissio populi per *Ite Missa est,* de qua etiam infrà dicemus: nam istæ cæremoniæ in verbis consistunt, non in actione tantùm.

PRIMA cæremonia erga ea, quæ legũtur in Missa, est ritus: de qua non est hoc tempore magna cõtrouersia: nam etiã hæretici passim canunt. Et præterea habemus ipsum Christi exemplum. Nam Matth. 26. legimus Dominũ in vltima cœna, in qua prima Missæ institutio, & celebratio consistit, hymnum cecinisse: illa enim verba: *Et hymno dicto,* Graecè ὑμνήσαντες, propriè cantũ significant. Nam vt Augustinus docet, in titulũ Psal. 72. vsq; adeò de ratione hymni est cantus vt nisi cantetur, hymnus dici nõ possit. Vnde etiã Concil. Toletanum IV. c. 12. de hymnis canendis in sacro officio, dicit:

exemplum Domini habere: ex quo falsum esse colligimus, quod scribit Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. I. Missam Domini sine cantu celebratam esse. In disputatione de horis Canonicis, tomo 3. de hac re copiosiùs disseremus.

SECVNDA cæremonia, sunt instrumenta Musica, quæ in Ecclesia adhiberi cœpta sunt in sacro officio, tẽpore Vitaliani Papæ circa annum Dñi DC. LX. vt ex Pontificali refert Platina; vel vt mauult Aimoinus li. 4. de gestis Francorum, cap. 114. post annum Domini DCCC. XX. tempore Ludouici Pij. Licita autem esse, & vtilia eiusmodi instrumenta, si sobriè, & grauiter eis vtamur, negari certè nõ potest, cùm & habeamus exemplum Testamẽti veteris, & experiamur deuotionem per ea excitari, & tædium minui, quod ex longitudine, & grauitate officiorum alioqui oriretur.

Neque valet responsio Petri Martyris ad exemplum Testamenti veteris: scribit Petrus Martyr, in cap. 14. prioris ad Corinth. instrumẽta Musica pertinere ad Iudaicas cæremonias, neq; nobis magis conuenire, quàm Circumcisionem, & neomenias. SED fallitur apertissimè. Siquidem Iudaicę cæremoniæ duplices erant. QVAEDAM ipsorum propriæ, quę videlicet ad aliquid futurum significandum erant institutæ, vt Circumcisio, & similes: & hę nobis verè non conueniunt. ALIAE erant communes ipsis cum aliis Gentibus, eæ scilicet, quę naturali ratione nituntur, non autem significatione rerum futurarum, vt genua flectere, pectus tundere, &c. Et hæ nobis etiam conueniunt, atq; ad hoc genus pertinent Musica instrumenta, quippe quæ in Dei laudibus adhibentur, propter infirmos, quorum non pauci in Ecclesia numerantur: iuuant enim, vt dixi, tum ad excitãdam pietatem, tum ad fastidium, ac tædium minuendum.

Ex cæremoniis cõmunibus, PRIMA est, aspersio aquæ benedictæ. Nam in Dominicis diebus ante initiũ solennis Missæ, Sacerdos aquã benedicit, ac deinde aspgit se, & Ministros, & altare, & populũ: quæ aspersio est quædã expiatio, & præparatio ad futurũ sacrificium. De aqua benedicta fusè tractauimus in lib. 3. de Ecclesia triumphante, cap. 7. Hic solùm annotasse sufficiet aquę benedictionẽ à S. Basilio inter Apostolicas traditiones numerari, lib. de Spiritu sancto, cap. 27. & Dominicis diebus ad Missam adhiberi solitã aquę aspersionem, colligi ex Micrologo in lib. de obseruationibus Eccles. cap. 46.

SECVNDA cæremonia communis, est thurificatio: nã tu adoletur in Missa, tum ad altare, tum ad Euangelium, tum a Sacerdotem, tum etiam ad clerum, & populum; & quidem hæc cæremonia antiquissima est. Nam can. 4. Apostolorum dicitur thymiama, seu incensum offerendum ad altare, cum sacra celebratur oblatio. Dionysius, cap. 3. Ecclesiasticæ hierarchiæ, describens ritum celebrandi sacrificij Eucharistiæ, meminit etiam thuris. In Liturgiis Iacobi, & Chrysostomi, mentio fit benedictionis thuris, & thurificationis ad altare. Præterea Damasus in Pontificali in vita Soteris & Sylvestri Pontificum, inter alia sacra vasa Ecclesiæ numerat thuribula, seu thymiamateria: quare falsum est, quod Platina in vita Sixti I. & Polidorus Virgilius in libro de inuentoribus rerum scribunt, Leonem III. qui sedit anno DCCC. fuisse primum, qui thus in Missa adhibuit. Quod autem Arnobius scribit, lib. 7. contra Gentes, religionem thuris nouellam esse; intelligi debet de consuetudine Gentilium: nam apud populum Dei, antiquissima consuetudo est, thuris adhibendi sacrificio diuino, vt patet ex libro Exod. 25. 30. & sequentibus. Porrò Christiani thuris religionem non à Gentilibus, sed ab Hebræis acceperunt.

Caussa verò cur thuris odor, ac fumus in sacrificio adhibeatur, vt colligitur ex precibus Liturgiæ tum Græcæ, tum Latinæ, est, tum vt significetur bonus odor Euangelij, & eorum qui Euangelium prædicare debent; tum ob similitudinem quam habet incensum cum oratione; vnde dicitur in Psal. 140. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Et Apocalyp. 9. incensum Deo oblatũ interpretatur Ioannes esse orationes Sanctorum: tum etiam ad gloriam Dei repræsentandam, Deus enim in nebula se ostendere solebat in Testamento veteri: tum deniq; ad tetrum odorem, si quis ex multitudine hominum in Ecclesia existeret, abstergendum.

TERTIA cæremonia communis, est osculum: osculatur enim Sacerdos frequenter ipsum altare, deinde librum Euangelij; tum Ministrum suum, & per eum in vniuersum clerum & populum pacem diffundit. Quæ cæremonia habetur in Liturgiis omnibus, tum Græcis, tum Latinis; & eiusdem meminit Iustinus in fine 2. Apologię, Tertullianus lib. de oratione, cap. vlt. Cyrillus Catechesi 5. mystagogica, & Chrysostomus homil. 77. in Ioannẽ. Duplex autẽ ratio est huius osculi

nam altare, & librum in signum reuerentiæ osculamur, fratres autem in signum charitatis, & pacis.

QVARTA cæremonia est, signum crucis: quæ omnium communissima & antiquissima est. Nam signo crucis seipsum Sacerdos consignat, item librum, altare, res offerẽdas, & oblatas, ac denique populum dum ei benedicit.

NOTAT autem Micrologus, libro de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 14. signum crucis aut semel, aut ter, aut quinquies exprimi solere super oblationem, non bis aut quater: quia semel exprimitur ad essentiæ diuinæ vnitatem, ter ad personarum Trinitatem, quinquies ad quinque plagas Domini repræsentandas.

Esse autem antiquissimam cæremoniam, perspicuum est. PRIMO, ex Liturgiis sancti Iacobi, & aliorum, quæ plenæ sunt eiusmodi consignationibus. SECVNDO, ex Chrysostomo, homil. 55. in Matthæum, & Augustino tract. 118. in Ioannem, qui dicunt omnia Sacramenta, & ipsum diuinum sacrificium signo crucis perfici. TERTIO, ex Tertulliano in libro de Corona militis, Cyrillo Catechesi 4. & 13. & Hieronym. in epist. ad Eustochium de custodia Virginitatis, qui docent, in omni negotio signum crucis adhibendum. Quod si in omni negotio, cur non in actione tremendi sacrificij?

CAPVT XVI.

De iis, quæ recitantur in Missa Catechumenorum.

REstat Postrema controuersia de veritate Canonis, & aliorum, quę in Missa recitantur. Vbi illud est OBSERVANDVM, Missam in quatuor partes diuidi solere. PRIMA est, ab initio vsq; ad Offertorium, quæ dici solet Missa Catechumenorum. SECVNDA, ab Offertorio vsq; ad Consecrationem, quæ dicitur à Græcis ἀναφορὰ, à Latinis nonnullis Canon minor. TERTIA, à Consecratione vsque ad Communionem, quæ dicitur Canon maior. QVARTA, à Communione vsq; ad finem.

De Psalmo, Iudica; & Confessione.

PRIMVM igitur ante Missæ initiũ pronunciatur Psalm. 42. *Iudica me Deus*, & fit generalis confessio. Et quidẽ Psalmum

reprehendere nemo potest, neque etiam confessionem, quatenus fit Deo, & proximis astantibus: sed quatenus fit Sanctis, aduersarij eam non probant, quòd existiment Sanctos audire non posse, cùm tam procul absint. Sed Ecclesia Catholica nihil dubitat, Sanctos cognoscere, vt orationes, ita etiam confessiones nostras, tum ex ritu inuocationis Sanctorum, qui semper fuit in vsu apud veros Christianos, vt fusè docuimus in 1. libro de Ecclesia triumphante, tum ex miraculis, quæ omnibus seculis facta sunt ad Sanctorum inuocationem, quorum multa refert Augustinus, lib. 22. ciuit. cap. 8. Nos igitur confitemur Deo, Sanctis, & Ecclesiæ præsenti, quia omnes offendimus, cùm peccamus, vt ille etiam dicebat, Luc. 15. *Peccaui in cœlum, & coram te.*

Vsum autem confessionis antiquum esse ante Introitum Missæ, patet tũ ex Micrologo, cap. 1. vbi apertè dicit, præmitti solere confessionem, tum etiam ex Liturgia sancti Iacobi, quæ à confessione incipit.

De Introitu.

SEQVITVR Introitus, qui constat ex Antiphona, & Psalmo, cum *Gloria Patri*. Dicitur Introitus, quia canitur adhuc in Introitu Sacerdotis ad altare, vt vult Micrologus, p. 1. vel vt Conradus Brunus, lib. 2. cap. 1. & alij volunt, quia Introitus, id est, initium MISSAE. Conuenit ferè inter auctores, vsum Introitus introductum esse à Celestino I. Pontifice: sic enim scribit VValfridus, cap. 22. Micrologus, cap. 1. & alii passim. Sed non est hoc ita simpliciter accipiendum. Nam INPRIMIS non instituit ipse vsum canendi vnum versiculum, vt nunc facimus, sed vt Psalmi Dauidis 150. antiphonatim canerentur per ordinem ante sacrificium: vt in eius vita scribit Anastasius Bibliothecarius. Sed postea vitandæ prolixitatis caussa selecti sunt versiculi aliqui, qui ad excitandam deuotionem viderentur aptiores; & Psalmi integri relicti sunt horis Canonicis. DEINDE, Celestinus non fuit absolutè primus, qui Psalmos ad sacrificium adhibuit, sed fortè primus fuit, qui Romæ id obseruari voluit. Nam alioqui Dionysius Areopagita, capite 3. Ecclesiasticæ hierarchiæ, meminit Psalmorum, qui ad initium Missæ canebantur: & sanctus Basilius in sua Liturgia circa initium iubet tres aut quatuor versiculos Psalmi decantari. Sed etiamsi à Celestino hæc instituta

stitutio ortum habuisset, reprehendi non posset, cùm Introitus ferè semper, ex diuina Scriptura sumatur, & ab vniuersa Ecclesia iste vsus ab annis amplius mille retentus sit.

De Gloria Patri, &c.

VERSICVLVS: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, etc.* qui additur ad Introitum, putatur à nonnullis à S. Hieronymo compositus, rogatu Damasi Papæ; in qua opinione est Alcuinus, in libro de officiis diuinis: sed verius est, quod scribit VValfridus in libro de obseruationibus Ecclesiasticis, cap.25. compositum eum versiculum fuisse à Niceno Concilio. Nam ante Hieronymi, & Damasi tempus fuisse vsum in Ecclesia canendi eum versiculum ad finem psalmorum, patet ex Theodoreto, lib.2. hist. cap.24. & Sozomeno, lib.3. cap.19. qui scribunt Antiochiæ temporibus Constantij Imperatoris Catholicos, & Arianos in psalmorum fine discerni solitos, quod illi canerent: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, isti autem *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto*. Basilius etiam de hoc versiculo *Gloria Patri, &c.* disputat lib. de Spiritu sancto, cap. 28. Testatur quoq; Concilium Vasense, quod ante annos M. C. celebratum est, can.5. non solùm Romæ, sed etiam in toto Oriente, & per Africam, post *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, subiungi solitum: *Sicut erat in principio, &c.* Porrò epistolæ duæ, quæ circumferuntur de hac re, Damasi ad Hieronymum, & Hieronymi ad Damasum, suppositiæ, & ineptissimæ sunt, & ideò ad tomum 4. meritò relegatæ.

De Kyrieeleison.

SEQVITVR inuocatio KYRIEELEISON, quam Græci Litaniam vocant, à verbo Græco λιταυεύειν, quod est, supplicare. Esse autem antiquissimam hanc Missæ partem, patet ex Liturgiis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi. Disserit etiam de hac supplicatione Basilius in epist.63. quam scribit ad Neocæsarienses. Apud Latinos etiam antiquissima consuetudo est, eandem Litaniam Græcis vocibus canendi. Nam S. Gregorius, lib.7. epist.63. cùm accusaretur, quod Kyrieeleison, & alia nonnulla ex Græcorum cæremoniis in Latinam Ecclesiam inuexisset: respondit se cæremonias antiquas Ecclesię Romanæ conseruare, vel renouare, non autem à Græcis accipere; id quod etiam ex eo probat, quod apud Græcos dicatur Kyrieeleison à populo, apud Latinos à Sacerdote; & quod Græci

non interponant Christeeleison, vt Latini faciunt, sed simpliciter dicant, Kyrieeleison. Esse autem verissimum, quod Gregorius dicit, non à se introductam in Latinam Ecclesiam hanc supplicandi formam, intelligi potest ex Concilio Valensi, quod annis centum, & quinquaginta ante Gregorij aetatem celebratum est. Nam in eo Concilio, can. 3. iubentur sacerdotes in Galliis ad Missam dicere Kyrieeleison, & ratio redditur, quòd in sede Apostolica, & per omnem Italiam supplicatio illa ad Missas diceretur. Sanctus etiam Augustinus in altercatione cum Pascentio, quæ habetur inter epistolas numero 178. dicit ab omnibus Christianis Græcis, Latinis, Barbaris, supplicari Deo vt misereatur, lingua Græca.

De Gloria in excelsis.

De Gloria in excelsis Deo, qui Angelicus hymnus nominatur, tradunt ferè omnes, institutionem esse S. Telesphori Papæ, vt is hymnus ad Missas dicatur. Ita VValfridus, cap. 12. de obseruationibus Ecclesiasticis, & omnes alij. Et quidem quod attinet ad prima verba, ea in Euangelio habentur, Luca 2. recitantur etiam in antiquissima S. Iacobi Liturgia: sed quod adiecerit cetera, non est vsque adeò certum. Innocentius li. 2. de mysteriis Missæ, cap. 20. scribit eam additionem a nullis tribui Telesphoro, sed à pluribus tamen tribui Hilario Pictauiensi: sed quicunq; tandem auctor fuerit, nihil omnino offensionis habet, vnde etiam Luthero placuit, vt patet ex eius lib. de formula Missæ.

De Dominus vobiscum.

Sequitur salutatio: *Dominus vobiscum*, qua cæremonia vtimur, quotiescunq; populum excitamus, vel ad orandum, vel ad audiendum: vnde præmittitur ante *Oremus*, & ante Euangelium, & Præfationem, & alia huiusmodi. Itaq; est quædam religiosa excitatio, seu inuitatio, & seruit loco aduerbij vocandi, quomodo religiosi olim, Augustino teste in Psal. 132. cum alium vocarent, dicere solebant: *Deo gratias*, quod etiam nunc à multis seruatur: quomodo etiam S. Paula ad virgines conuocandas vtebatur illa voce: *Alleluia*, vt in eius vita scribit S. Hieronymus: & nunc in Monasteriis virginum dici solet: *Ave Maria*. Porrò hæc salutatio *Dominus vobiscum*, sumpta est ex more Hebræorum, qui salutãtes dicebant, Dominus tecum, aut vobiscum, vt patet Iudic. 6. Ruth. 2. 2. Paral. 17. & Luca 1.

Scrib-

Scribit de hac salutatione integrum librum Petrus Damianus, qui inscribitur, De Dominus vobiscum, vbi probat debere dici etiam ab iis, qui recitant soli Horas Canonicas: vbi etiam monet in Missa ab Episcopis dici debere: *Pax vobis*, loco Dominus vobiscum, quia Dominus, Matt.10. docuit Apostolos, quibus Episcopi succedunt, vt pacem annunciarent cùm ingrederentur aliquem locum. Et quamuis Concilium Bracarense I. can.21. iubeat omnes tum Episcopos, tum Presbyteros in Missa eodem modo populum salutare; tamen seruanda est in eiusmodi Ecclesiarum consuetudo.

Esse autem antiquissimam cæremoniam in Missa, vt Sacerdos populum salutet, perspicuum est, non solùm ex Concilio citato, quod ante annos C M. celebratum est, sed etiam ex vetustissimis Liturgiis, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, & aliorum, in quibus passim legimus, aut *Pax vobis*, aut *Dominus vobiscum*, & ad vtrumq; respondetur: *Et cum spiritu tuo*.

De Collecta.

Post salutationem dicitur Collecta, de qua tria dicenda sunt. Primo, de nomine. Secundo, de antiquitate. Tertio, de forma. De nomine multi multa non admodum probabilia scripserunt: duę sunt veriores opiniones. Vna, quòd Collecta dicatur, quia paucissimis verbis colligit quidquid pro toto populo à Deo postulandum est. Ita docent Strabo, cap.22. & Micrologus, cap.3. Altera opinio, quæ fortassè verior est, vult preces illas dici Collectas per intellectionis figuram, ab ipsa Missę celebratione, quę ab antiquis dicebatur Collecta, quia ad eam populus colligebatur: fuisse enim ab antiquis Missæ celebrationem appellatam Collectam, patet ex illis verbis S. Augustini in breuiculo collationis, collatione tertij diei: *Confitebantur se Collectam, & Dominicum egisse*. Exstant apud Surium in fine primi tomi acta Martyrũ quorundam, & videtur esse illa, quæ Augustinus citat, in quibus frequentissimè legimus, Collectam facere, seu celebrare, pro eo, quod est Missam celebrare. Hinc etiã Tertvllianvs in lib. de fuga in persecutione, extremo: *Quomodo colligemus*, inquit, *quomodo Dominica solẽnia celebrabimus?* Hinc igitur oratio, q̃ dicitur in Missa, Collecta dicta esse videtur, quia est finis; immò etiam principium, & mediũ totius illius actionis, quę Collecta dicebatur. Orationes eũ dicuntur eodẽ numero

&

& ordine initio Missæ, in medio, & in fine: qua etiam ratione aliquando eædem Collectæ, dicuntur Missæ, quia sunt pars quædam, eaq; potissima Missæ. Hæc de nomine.

Porrò antiquitas inde cognosci potest, quod vsus semper fuit in Ecclesia, vt nunquam Christiani congregarentur, quin finis esset oratio, vt patet ex Iustino Apologia 2. extrema, & Tertulliano in Apologetico, cap.39. immò & Apostolo hoc præcipiente 1. Tim.2. Collectæ autem nostri Missalis, quæ nè pulcherrimæ sunt, ab antiquis Pontificibus compositæ, & à S. Gregorio in vnum congregatæ creduntur, vt VValfridus Strabo significat, cap.22.

Quod ad formam attinet, præscribitur in Concilio III. Carthaginensi, cap.23. vt oratio, quæ in Missa dicitur, dirigatur ad Patrem, nec tamen inde sequitur, Filium, & Spiritum sanctum non esse inuocãdos, vel in Missa non inuocari: nam vt Tertullianus in lib. de oratione rectè docet, propter essentiæ vnitatem, semper in Patre intelliguntur Filius, & Spiritus sanctus. Idem videmus in oblatione sacrificij, quæ propria ad Patrem dirigitur, vt patet ex illo initio Canonis: *Te igitur, clementissime Pater, per* IESVM CHRISTVM, & tamen sacrificium toti Trinitati offertur, vt probat S. Fulgentius lib. de Monimum, cap.2. 3. 4. & 5. immò ex conclusione Collectæ pertè colligitur, cum Patre simul inuocari Filium, & Spiritum sanctum: dum enim dicimus Filiũ, & Spiritum sanctum cum Patre viuere & regnare per omnia secula seculorum, simul indicamus nos cum Patre Filium & Spiritum sanctum inuocare.

Cur autem Collectæ ordinariè dirigantur ad Patrem, non ad Trinitatem, duæ sunt caussæ. VNA, quia Dominus ita docuit nos orare, Matth. 6. *Pater noster qui es in cœlis*, & Ioan. 16. *Quidquid petieritis Patrem in nomine meo.* ALTERA, quia debet semper oratio concludi per Christum, cùm sit ille solus inuocatus noster, per quem omnia petimus. Incommodum autem fuisset dirigere orationem ad Trinitatem, & concludere: *Per Filium tuum, &c.* videremur enim eo modo facere CHRISTVM Filium Trinitatis: quod si omissa voce Filij, diceremus: *Per Christum Dominum nostrum*, videremur distinguere Christi personas, nam vnam includeremus in Trinitate, quam inuocamus, alteram excluderemus, per quam inuocamus. Tolluntur autem omnia incommoda, cùm dirigunt-

ad vnam personam: & quia persona Patris est prima, & ab illa ceteræ originem ducunt; visum est optimum, vt quando ad vnam personā dirigendæ erant, ad Patrem dirigerentur. Sunt tamen quædam Collectæ, quæ diriguntur ad Filium, & concludūtur: *Qui viuis & regnas, &c.* Sed eæ paucæ sunt, & fortasse non tam antiquæ, quam aliæ. Fortasse etiam dedita opera voluit Ecclesia aliquas Collectas dirigi ad Filium, ne homines crederent, non posse disertis verbis inuocari nisi Patrem.

Finita oratione, respondetur, AMEN, quod significat, verè, seu fideliter: à verbo Hebræo אָמַן, quod in Niphil significat credere, & in Niphal, stabilē esse. Græci vertere solēt γένοιτο, fiat: optat enim qui id respondet, verè, & fideliter ita fieri, vt in oratione postulatur. Esse autem vsum antiquissimum respondendi, *Amen*, patet ex Apostolo 1.Cor.14. *Qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit, Amen?* Idem patet ex Iustino in 2. Apologia extrema; Hieronymo in Prologo, lib.2.in epist.ad Galatas: & Augustino in epist.107.ad Vitalem.

De Epistola.

POST Collectam sequitur lectio ex Propheta, vel Apostolo: quem morem antiquissimum esse, patet ex Iustino Apologia 2.citata, vbi dicit, in Synaxi lectiones ex Prophetis, & Apostolis legi consueuisse. Idem patet ex Tertulliano in Apologetico, cap 39.ex Dionysio, cap.3.de Eccles.hierarch. Videtur autem hic mos ab Hebræis acceptus, apud quos per omne Sabbatum, adhuc hodie leguntur in Synagogis lectiones ex Prophetis. Vide Luc.4. Actor.13.15.17.& 18.

De Graduali, Alleluia, Tractu, Prosa.

LECTIONE finita, leguntur aliquot versiculi, qui vt plurimùm ex Scripturis sumuntur. Et quidem in Gręcorum Ecclesia, antiquissima consuetudo est aliquid interserendi inter Epistolam, & Euangelium, vt patet ex Liturgia Chrysostomi: apud Latinos non videtur vsq; adeò antiqua vniuersalis consuetudo. Nam in Concilio Toletano IV. celebrato ante annos C M. can.11. prohibentur Laudes post Epistolam, tamen postea Romana consuetudo interserendi Gradualia, & alia eiusmodi, paulatim omnibus placuit, & vbiq; recepta, & approbata fuit, vt scribit VValfridus, cap.22.

Sunt autem quatuor genera horum versiculorum: nam alij dicuntur Responsorium, seu Graduale, alij Alleluia, alij

Tractus,

Tractus, alij Sequentia, seu Prosa. Responsoriũ dicitur, q
vno incipiente alij respondent, vt scribit Rabanus lib.2.de
stit.Clericorum, cap.51.

Cur autem Graduale dicatur, non eodem modo ab omn
bus traditur: vera ratio esse videtur, quam tradit B.Rhena
in annotationibus ad librum Tertulliani de Corona mili
quod scilicet dicatur Graduale, quia canebatur dum Diac
nus gradus ascenderet ad Euangelium decantandum. Eu
etiam intelligi potest, cur eiusmodi versiculi decantentur,
mirum ne ociosè transigeretur tempus illud, quod necess
riò interponẽdum erat inter Epistolam, & Euangelium, d
se Diaconus ad illud cantandum præparabat. Fuisse antiq
rem Ecclesiæ, vt Euangelium ex loco altiore caneretur, q
etiam nunc in multis locis obseruatur, perspicuum est ex
verbis ORDINIS Romani: *Cùm ascendit Diaconus adlegen
dum Euangelium, solus ascendit vltimum gradum.* & Cy
no li.2.epist.5. vbi de Aurelio Confessore, quem ad legend
in Ecclesia Euangelium ordinauerat, dicit eum ad pulpi
post catastam venire. Deniq; in antiquis Ecclesiis vbiq
niuntur lapidea pulpita in vsum Euangelij legendi in
quæ à Micrologo cap.9. & ab aliis dicuntur Ambones, d
vocabulo; nam ab ἀμβαίνω, ascendo, fit ἀμβὼν, g
Concilio Laodiceno, cap.15. Latinus interpres vertit, g
tum.

Porrò Alleluia, quod significat, Laudate Dominum, p
tur post Graduale, teste VValfrido, cap.22. & eius loco in
bus ieiuniorum dici solet Tractus, qui sunt alij versiculi
Scripturis desumpti: dicũtur autem hi versiculi Tractus, q
grauiter, & tractim cani debent in signum mœstitiæ, vt p
Durando. Deniq; in festis solennissimis, vt in Paschate, S
tecoste addi solet Sequentia, seu Prosa, qui sunt versiculi
dam rythmici.

Nihil horum à Luthero reprehenditur, nisi quod no
camus semper Alleluia: quocirca statuit ipse in formula
sæ; vt etiam in Quadragesima, & in ipsa Hebdomada S
decantetur Alleluia. SED recedit in hac re omninò tem
vsu antiquitatis. Nam inprimis in Concilio Toletano
can.10. expressè cauetur, ne in Quadragesima cantetur A
luia. Augustinus in epist.119.cap.15. dicit, vsum fuisse eccle
mum, vt solùm à Paschate, vsq; ad Pentecosten quotidie
Do

Dominicis diebus caneretur Alleluia, in signum lætitiæ, ob Christi resurrectionem. Et S. Gregorius aliquando reprehensus fuit, quod extra tempus Pentecostes ad Missas cani iuberet Alleluia; nimirum in omnibus festis; exceptis iis, quæ incidunt inter Septuagesimam, & Pascha; quibus ipse respondet, vsum istum non a se incipere, sed introductum tempore Damasi, auctore S. Hieronymo. Vide lib. 7. epist. 63. ad Ioannem Syracusanum Episcopum. Esse autem canticum lætitiæ Alleluia, & meritò intermitti in diebus pœnitentiæ, & luctus, patet ex Scriptura diuina. Nam Tobiæ 13. vbi describitur gloria cœlestis Hierusalem, inter alia legimus: *Et per vicos eius Alleluia cantabitur*. Et Apocal. 19. describitur lætitia Sanctorum, quę erit in cœlo post diem Iudicij: *Et audiui*, inquit, *quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium, Alleluia, gaudeamus, & exultemus, &c.*

VNVM hîc addi potest ex Ruperto, lib. 1. de diuinis officiis, cap. 34. Graduale, esse versiculos ad pœnitentiam pertinentes: & ideò tempore Paschali omitti, & eius loco duplicari Alleluia, quia totum illud tempus remissionis, & lætitiæ est: sicut è contrario à Septuagesima vsq; ad Pascha omitti Alleluia, & duplicari ea, quæ ad luctum, & pœnitentiam pertinent.

Sequitur deinde lectio Euangelica, quam antiquissimā esse constat, non solùm ex omnibus Liturgiis, sed etiam ex Concilio Laodiceno, cap. 16. Carthaginensi IV. can. 84. & Valentino. can. 2. Item ex Patribus, Chrysostomo, homil. 6. de pœnitentia, & hom. 3. in posteriorem ad Thessal. Augustino præfatione in epist. Ioannis, vbi meminit certarum lectionum ex Euangelio, quæ pro festorum diuersitate legebantur, Hieronymo in epist. ad Sabinianum Diaconum, ac demùm ex epist. decretali Anastasij Papæ I. vbi iubentur omnes stantes Euangelium audire, ob reuerentiam Domini loquentis. Quam cęremoniam non ipse primus instituit, vt multi putant, sed confirmauit, & obseruari mandauit, etiam in his locis, vbi non seruabatur. Clemens enim lib. 2. constit. cap. 57. aliàs 61. dicit, Apostolos hoc præcepisse, vt omnes cùm clerici, tùm laici assurgant, cùm legitur Euangelium.

Porrò cæremoniæ petendæ benedictionis ante Euangelium, & excitatio populi, per illa verba: *Sequentia sancti Euangelij secundum Matthæum*; & responsio: *Gloria tibi Domine,*

Domine, habentur etiam in Missa S.Ioannis Chrysostomi apud Amalarium lib.de officio Missæ, cap.18. & Alcuinum lib. de officiis diuinis.

De Symbolo.

SYMBOLVM rectè post Euangelium pronunciatur, quia fides ex auditu verbi Dei sequitur. Vsus autē Symbolum Constantinopolitanum in Missa canendi, apud Orientales antiquior est, quàm apud Occidentales: nam in Missa Chrysostomi expressè habetur, & idem ex Concilio III. Toletano colligitur, quod tamen Concilium ante annos circiter M. celebratum est; in eo enim Concilio can.2. statuitur, vt iuxta morem Orientalium Symbolum dicatur ad Missam singulis Dominicis diebus. Scribit etiam VValfridus Strabo, cap.22. apud Germanos & Gallos, vsum Symboli ad Missas recitandi, tempore Caroli Magni potissimùm inualuisse, occasione Felicis Vrgelitani Episcopi, qui eo tempore hæreseos dānatus fuit.

CAPVT XVII.

De Offertorio, & Præfatione.

De Offertorio.

OFFERTORIVM ordine sequitur, quod ex oblatione perpetuò sumitur, & inde nomē accepit, quia canebatur dum populus offerebat, vt VValfridus tradit, cap.22. & Micrologus cap.10. Quinque tem illæ orationes: *Suscipe sancte Pater: Offerimus tibi Domine: Veni sanctificator: In spiritu humilitatis*, &: *Suscipe sancta Trinitas*; neq; antiquæ admodum sunt, neq; in Romana Ecclesia ante quingentos annos legebātur. scribit enim Micrologus cap.11. illas preces: *Veni sanctificator*, &: *Suscipe sancta Trinitas*, iuxta ordinem Gallicanum recitari, sed in Ordine Romano nullas orationes esse institutas inter Offertorium & Secretas. Vnde etiam VValfridus, Amalarius, Rupertus, Alcuinus, immò etiam Innocentius III. & alij veteres, non meminerunt illarum orationum, sed transeunt ab Offertorio ad Secretas: Quia tamen nihil continent, quod offendat, paulatim ab omnibus receptæ sunt.

Sed obiectiunculæ quædam soluendę sunt, quas Georgius Maior in preces illas euomuit. PRIMO obiicit, cur dicatur calix salutaris, in quo nihil est nisi vinū. RESPONDEO, Non

vocamus calicem salutarem, sed calicem salutaris: est autem calix ille vini, calix salutaris, id est, Christi, quia Christus Saluator eum calicem offerendum, & consecrandum instituit. Præterea possemus etiam rectè vocare calicem salutarem, calicem illum vini, tum quia salutem est allaturus post consecrationem, tum quia ipsum etiam vinum significando, & repræsentando salutem adfert, quomodo verba Dei dicuntur salutaria, quia saluant significando & fidem excitando.

SECVNDO obiicit, cur Sacerdos oret pro calice, & non potiùs pro se? RESPONDEO; Non orat Sacerdos pro calice, sed pro se & vniuerso mundo, cùm petit, vt oblatio illa ascendat ad Deum cum odore suauitatis; nam statim addit: *Pro nostra, & totius mundi salute.* Et etiamsi hoc non exprimeretur, per se posset intelligi: nam oblationem acceptari à Deo, non est vtile oblationi, sed nobis.

TERTIO obiicit, cur in illa oratione: *In spiritu humilitatis*, petat Sacerdos, vt oblatio placeat, postquam illam obtulit: id enim signum est, eum dubitare an placeat, & proinde peccasse offerendo sine fide. RESPONDEO; Non dubitat Sacerdos, quin placeat Deo sacrificium Missæ ex se, siue ex Christi instituto, & ideò certissima fide offert sacrificium Deo gratissimum, sed dubitat de propria dispositione, & idcirco petit sibi spiritum humilitatis, & contritionis, vt sacrificium inchoatum ita peragat, vt etiam ex parte sua Deo placeat: neque peccat offerendo sine certa fide propriæ dignitatis, quia non tenetur habere istam certitudinem, sed solùm tenetur non habere conscientiam peccati, dicente Paulo, 1.Cor.11. *Probet seipsum homo, &c.*

QVARTO obiicit, cur dicatur in illa oratione: *Veni sanctificator, &c.* sacrificium præparari, cùm iam antè sit oblatum. RESPONDEO; Illa prior oblatio, præparatio fuit ad posteriorem oblationem, in qua propriè sacrificium consistit: proinde rectè dicitur præparatum sacrificium, quando materia sacranda Deo, per quandam oblationem est dedicata.

De Præfatione.

OFFERTORIO finito, & materia sacrificij præparata, lotisque manibus, & oblatione Deo commendata per secretas Collectas, dicitur Præfatio, quæ quidem hoc nomine appellatur, quia est præparatio, & excitatio populi ad illam actio-

nem, in qua propriè sacrificium consistit. Ac PRIMVM verba: *Per omnia secula seculorum*, pertinent ad superiores rationes silentio recitatas, sed dicitur alta voce ista conclusio vt populus respondere possit, *Amen*; & ea voce confirmet superiores orationes. ita scribit Micrologus, cap.7.

DEINDE incipit Præfatio per illud: *Dominus vobiscum*, vsq; ad ea verba: *Verè dignum, & iustum est*. habetur in antiquissimis auctoribus Græcis, & Latinis. Nam vt omittam liturgias, in quarum nulla deest hęc Præfatio, meminerunt eiusdem verborum Clemens lib.8.constitut.cap.16. Cyprianus serm.6.de orat.Dominica. Cyrillus Hierosolymitanus Cat. 5.mystag. CHRYSOSTOMVS passim, vt hom.de Eucharist. *Quid facis ô homo, non promisisti Sacerdoti, qui dixit; Sursum corda, & dixisti; Habemus ad Dominum?* Vide etiam hom. de natura Dei. & Augustinus non minus frequenter, vt in ep. 57. ad Dardanum, & 120. ad Honoratum, & 156. ad Probam lib.de spiritu, & litera, c.11.li.2. de bono perseuerantiæ, etc.

RELIQVA verba, vsque ad illum versum: *Sanctus, Sanctus, etc.* non sunt eadem in Græcis, & Latinis Liturgiis: tamen quæ in nostra, id est, Romanæ Ecclesiæ Liturgia habentur, certum est antiquissima esse. Nam ante annos M Pelagius II. Pap. interrogatus ab Episcopis Germanię, & Gallię, quænam & quot authenticę Præfationes, respondit esse nouem. PRIMAM, de Natali Domini. SECVNDAM, de Epiphania. TERTIAM, de Quadragesima. QVARTAM, de Cruce. QVINTAM, de Pascha. SEXTAM, de Ascensione. SEPTIMAM, de Pentecoste. OCTAVAM, de Trinitate. NONAM, de Apostolis. Vide epistolam Pelagij, & Gratianum can. Inuenimus, de consecr. dist.1. DECIMAM, Præfationem, quæ est de S. Maria, addidit Vrbanus II. in Concilio Placentino circa annum Domini M.LXXX. teste Gratiano, can. Sanctorum, dist.70.

Sanctus, Sanctus, &c.

FINITA Præfatione dicitur canticũ: *Sanctus, Sanctus*, &c. quod quidem partim desumptum est ex hymno Angelorum, quem Isaias cap.6. audiuisse se narrat; partim ex cantico Hebræorum, quod Christo cecinerunt, cùm in die Palmarum intraret in Hierusalem, Matth.21. & habetur in antiquis liturgiis, Iacobi, Basilij, & Chrysostomi: & de eo extat pecculiaris canon in Concilio Vasensi, can.4. aliàs can.6.

CAPV

CAPVT XVIII.

De nomine Canonis.

NVNC ad sacrum Canonem à morsibus impiorum Lutheranorum defendēdum aggredimur: quem quidem vt summa veneratione semper Catholici retinuerunt, ita incredibili furore hæretici huius temporis lacerant.

Lutherus in libro de abroganda Missa, vt se ex malitia, non ex ignorantia peccare ostenderet, ita loquitur: *Et quanquam habeam, quod pro sano sensu Canonis dicere possim, vt aliàs feci, tamen nunc non dignabor eum tali honore.* & ibidem multa scommata, & iocos planè impios, & blasphemos iacit in sacrum illud mysterium. Sed longè adhuc furiosiùs agit in libro de abominatione Canonis, vbi ita rem amplificat, vt velit homines audito nomine Canonis signare se cruce, & fugere, ac si illis Diabolus occurrisset.

Martinus Kemnitius in 2. p. Examinis, pag. 825. & sequentibus, de Canone disputat, ac quatuor sunt, quæ præcipuè reprehendit. PRIMO, quod ritum illum celebrandæ Missæ Canonem esse velimus, id est, regulam fixam, & stabilem: vellet enim ipse, liberum esse debere vti his, aut illis precibus. SECVNDO, quod auctorem Canonis Tridentinum Concilium faciat partim Christum, partim Apostolos, partim antiquos Romanos Pontifices: ipse autē probat auctorem fuisse quendam Scholasticum, teste S. Gregorio. TERTIO, quod antiquum esse affirmemus: *Fumi*, inquit, *& nugæ sunt, quod de antiquitate Canonis fabulantur.* QVARTO, quod nullum errorem in toto Canone inueniri pronunciemus: enumerat autem ipse errores septendecim.

Scripsit etiam multa contra Canonē Missæ Georgius Maior, Zvvinglius, Illyricus, & alij. Nos igitur PRIMO, de nomine Canonis. TVM de auctore. DEINDE, de antiquitate. POSTREMO, de veritate eiusdem, & singularum eius partiū disseremus.

Quod ad PRIMVM attinet; exstat hoc nomen in hac significatione apud S. GREGORIVM, lib. 7. epist. 63. vbi rationem reddit, cur post Canonem recitari voluerit orationem Dominicam. Apud AMBROSIVM, seu quicunque fuit auctor, in commentar. cap. 2. epistolæ prioris ad Timotheum, vocatur regula Ecclesiastica, qua omnes Sacerdotes vtuntur. Apud

OPTATVM Mileuitanum Ambrosij æqualem lib. 1. con
Parmenianum, vocatur Legitimũ: *Nam quis dubitat, inq*
Vos illud legitimum in Sacramentorum mysterio pretermi
posse? Offerre Vos Deo dicitis pro Ecclesia, quæ Vna est, &c.
Legitimum vocat statum, & certum ordinem precum, q
bus in consecranda Eucharistia vtimur, in cuius ordinis
tio offerre nos dicimus pro Ecclesia. ISIDORVS, lib. 1. de
ciis diuinis, cap. 15. vocat Ordinem precum, quo oblatio
sacrificia consecrantur. VVALFRIDVS, cap. 22. vocat tu
Actionem, tum Canonem, quibus duabus vocibus omn
posteriores vtuntur: dicitur autem Actio illa pars Missæ, q
in ea celebratur actio sacrificij; cetera enim verba sunt po
quàm actiones. Porrò hæc nomina, Canon, Regula, Leg
mum, Ordo, satis apertè indicant, apud veteres ordinem
lebrandi non fuisse arbitrarium, vt Kemnitius vellet, sed
Ecclesia ita præscriptum, vt qui secus facerent, planè pr
ricari legem iudicarentur.

Sed obiicit Kemnitius, pag. 835. duo argumenta. VNV
Concilio Africano, can. 70. & Mileuitano, can. 12. vbi pro
bitur, vt in Missa non dicantur preces, nisi quæ prius
prudentioribus viris collatæ, aut à Synodo approba
fortè aliquid contra fidem contineant: hinc enim o
non fuisse antiquo tempore præscriptum certum C
orationum, qui omnes obligaret, sed permissum
quisque componeret preces, modò eæ analogæ essent
ALTERVM argumentum sumit ex diuersitate Liturgi
Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, Gregorij, Isidori.

SED hæc argumenta nihil concludunt. Nam inprimis
nones Conciliorum citatorum non loquuntur de Ca
Missę, sed de Collectis, quę semper fuerunt multiplices,
riæ. De Canone enim Missę iam audiuimus Optatum E
pum Mileuitanum dicentem, legitimum esse, & præter
non posse.

Neq; negamus verba Canonis diuersa fuisse, & etiam
die esse apud Græcos, & apud quasdam Latinorum Eccl
neq; cogit Romana Ecclesia, vt Kemnitius mentitur, pag.
vt omnes Canonem Missæ Romanæ tanquam necessa
omninò ad Eucharistiam consecrandã seruent: nam & in
Vrbe Roma, & alibi per Italiam, videmus Romano Pon
consentiente, à Græcis retineri Liturgiam Basilij, & Chry
stomi

stomi, & Mediolani, Ambrosianam, & Toleti in Hispania, quam dicunt, Morarabam. Sed quod asserimus, est, ordinem sacrificij celebrandi rectissimè Canonem nominari, quod debeat esse certus, & ab iis præscriptus, qui legitimè in Ecclesia præsident, non autem in arbitrio cuiusuis positus. Quocirca meritò reprehendimus Lutherum, & Caluinũ, & similes, qui propria auctoritate, cùm reuera priuati homines essent, ausi sunt mutare ordinem à summis Pontificibus institutum, & in Ecclesiis Germaniæ, & Galliæ ab annis, vt minimum DCCC. conseruatum.

CAPVT XIX.

De auctore Canonis.

IAM verò, quod attinet ad auctorem, non est vnius auctoris totus Canon Missę Romanę, sed vt Concilium Tridentinum rectè docet, sess. 22. cap. 4. partim constat verbis Domini, partim Apostolica traditione, partim sanctorum Pontificum institutione.

Primus quidem, qui formam aliquam sacrificij celebrãdi, adiunctis nimirũ ad verba Domini certis precibus, & ritibus, Romanæ Ecclesię dedit, S. Petrus fuit, vt Isidorus testatur, lib. 1. de officiis, cap. 15. sed postea tamen diuersi Pontifices preces diuersas addiderunt, vsq; ad Gregorium I. qui fuit vltimus eorum, qui ad Canonem aliquid adiunxerunt, vt ex VValfrido colligi potest, lib. de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 22.

Vbi illud etiam est OBSERVANDVM, quod licet quædam Liturgia dicatur Basilij, alia Chrysostomi, alia Ambrosij, alia Gelasij, seu Gregorij, nostra videlicet Romana, alia Isidori: non tamẽ isti auctores Liturgiam de integro composuerunt, sed solùm eam, quæ suo tempore erat in vsu, ad meliorem formã redegerunt, vel detrahendo, si quid irrepserat minus conueniens, vel addendo aliquid pro temporum varietate, vel denique ob tædium vitandum aliquid inde subtrahendo, sic tamen, vt substantiales partes Liturgiæ ab Apostolis institutæ, integræ permanerent. Nam S. Gregorius Gelasianum codicem coarctauit, vt scribit Ioannes Diaconus, lib. 2. vitæ Gregorij, cap. 17. & ipse epist. 73. lib. 7. asserit, se restituisse in Missa antiquas consuetudines, & sustulisse quædam, quæ postea irrepserant: itaq; fuit auctor non institutionis, sed reformationis Liturgię. Gregorius item VII. iterum emendauit officium

Ecclesiasticum, sed (vt ipse testatur, canone, In die, de con
dist.5.) non nouum instituit, sed antiquum reduxit; quod
stris diebus fecit etiam Pius V. tum in Breuiario, tum in Mi
sali restituendo, vnde dicitur Missale Pij V. seu Missale
num, cùm tamen non sit absolutè nouum, sed antiquem
dario, & restitutio.

Sed in his quæ diximus de auctore, Kemnitius Pa
prehendit, quod habeamus Canonem ab auctoribus
compositum.

At inanis est ista reprehensio. Nam etiam Symbolum
postolicum est vna simplex fidei confessio, & tamen compo
ta est à duodecim Apostolis, singulis sententiam suam
cientibus, vt S. Leo scribit in epist.13. ad Pulcheriam, &
Leonē Ruffinus in explicatione Symboli, & Augustinus
115. de tempore. Et deinde idem Symbolum auctum, fu
plicatum fuit in Concilio Nicæno, & Constantinopoli
vnde tandem prodiit Symbolum illud plenius, quod
Constantinopolitanū vocatur. Liber item Psalmorum
tos auctores habet, si S. Hieronymo credimus, in epist.
phronium, & in alia ad Cyprianum, cùm tamen vna
censeatur. Denique, id est maximè admirandum, & co
dandum, quod Canon Missæ sit multorum auctorum
men ita aptè partes omnes inter se iungantur, & cohæ
vt vnius auctoris videatur.

Secundo obiicit Kemnitius S. Gregorij testimoni
7. epist.63. vbi duo quædam scribit sententiæ nostræ, vt
ret, contraria. Vnum est, Apostolos ad solam Domi
orationem Eucharistiam consecrare solitos; ex quo re
detur, id quod nos diximus, auctorem nostri Canonis
B. Petrum, & multa in Canone haberi ex Apostolica tra
ne. Alterum est, Canonem compositum à Scholastico
dam: Scholasticum autem esse nomen proprium alicui
minis, probat Kemnitius ex eodem Gregorio lib.2. epist.
lib.9. epist.14. Quod si Scholasticus auctor Canonis fuit,
igitur verum est, quod nos cum Tridentino Concilio
mus, Canonem partim à Christo, & Apostolis, partim à
ctis Pontificibus compositum fuisse: nullus enim Apost
aut Pontifex fuit, qui proprio nomine Scholasticus dice
Hoc argumentum penè totum accepit Kemnitius ex
to Rhenano in annotationibus ad librum Tertulliani de

rona militis: sed non erit difficile respondere. Ac PRIMVM non desunt, qui negent Apostolos vnquam ad solam Dominicam orationem Eucharistiæ mysterium celebrasse. Videtur enim Gregorius id accepisse ex Hieronymo in libro 3. contra Pelagianos: sed Hieronymus dicit, Apostolos Dominico præcepto ad celebrationem Eucharistiæ adhibuisse orationem Dominicam, non autem dicit solam Dominicam orationem adhibuisse.

SED quidquid de hoc sit (non enim facile repudiandum est, quod S. Gregorius scripsit, neque est verisimile tantum virum non animaduertisse, quid Hieronymus antè scripserit) RESPONDEO, quod non semel suprà docuimus, Apostolos initiò solam Dominicam orationem ad verba consecrationis in mysterio Eucharistiæ addere solitos: tamen postea eosdem Apostolos multa alia adiunxisse: nam certè orationem pro defunctis in sacrificio Missæ ex Apostolica traditione descendere, constanter docet S. Ioannes Chrysostomus, hom. 3. in epist. ad Philip. & alibi.

Quod autem de Scholastico Gregorius scribit, contra sententiam nostram non pugnat. Nam inprimis non constat, Scholasticum eo loco esse nomen proprium: non enim quia tempore Gregorij aliqui nomine proprio dicebantur Scholastici, ideò vbicunq; inuenitur hoc nomen, ita accipiendum est, ac si alicui esset proprium; quin potiùs longè probabilius est, per Scholasticum eo loco intelligi virum insignem eruditione, & eloquentia. Sic Hieronymus libro de scriptoribus in Serapione, scribit Serapionem virum doctissimum ob ingenij elegantiam, Scholastici cognomen adeptum. S. Gregorius li. 10. ep. 2. vocat Matthęum Scholasticum virum clarissimum: & Gennadius in Catalogo scriptorũ, vocat Prosperum sermone Scholasticum, id est, eloquentia, & eruditione præstantem: & Honorius in Catalogo scriptorum, vocat Alcuinum officio Scholasticũ. In eodem sensu accipit Scholasticum in tractatu super Psalm. 44. S. Augustinus. Tales erant presbyteri quidam doctissimi, qui pręficiebantur olim Scholę Christianę, ad eos erudiendos, qui ex Iudæis, aut Gentibus ad Ecclesiam veniebant: quales fuerunt Pantenus, Clemens Alexandrinus, Origenes, & alij. Denique adhuc hodie in quibusdam Ecclesiis, & nomen, & dignitas Scholastici perseuerat, licet ipsa functio penè cessauerit.

Iam igitur si apud Gregorium accipiatur Scholasticus nomen pro homine doctissimo in vniuersum, admittere possumus, totum Canonem, exceptis verbis Domini, à Scholastico compositum, quia nimirum & S.Petrus, & ceteri sancti Pontifices Scholastici dici possunt. Neque hoc est alienum à sententia S.Gregorij: ille enim non loquitur de Scholastico per contemptum, sed eum opponit Christo, vt hominem Deo, ac si diceret; Si oratio ab homine composita super oblationem recitatur, quantò magis recitari debet oratio composita à ipsò Deo?

Si verò Gregorius per Scholasticum intelligat certum aliquem hominem, qui ętate ipsius vixerit, vt aduersarij contendunt, tum respondere cogimur, S.Gregorium non loqui de Canone Missæ, aut certè non de toto Canone, cùm dicit, precem Scholastici recitari super oblationem, sed de aliqua alia prece extraordinaria, quales sunt tres illæ, quæ dicuntur ante Communionem, post *Agnus Dei*: quę, vt scribit Micrologus cap.18. non sunt de Canone, neque ex ordinario præscribuntur; sed ex consuetudine religiosorum recitantur. Id autem ita esse, certum est, quia orationes quæ sunt in Canone, plurimum magna ex parte apud Ambrosium, vt paulò post monstrabimus, & proinde non potest fieri, vt composuerint tempore Gregorij, qui ducentis annis Ambrosio posterior fuit.

Neque hæc explicatio abhorret à verbis S.Gregorij: nam ille scribit se accusatum fuisse, quòd iussisset orationem Dominicam recitari mox post Canonem; & respondet id se fecisse, quia indignum existimabat orationem à Scholastico compositam super oblationem dici, & ipsam Christi orationem super corpus eius non dici: quibus verbis indicat Gregorius non agere de Canone, sed de orationibus, quæ dicebantur post Canonem. Et quidem ante ipsius tempora post Canonem ante Communionem videtur in vsu fuisse, vt diceretur aliqua oratio à Scholastico composita: oratio autem Dominica, vel diceretur post Communionem, oblatione consumpta, vel non diceretur. Sed Gregorius hunc ordinem mutauit, & voluit, vt oratio Dominica diceretur mox post Canonem, adhuc in altari corpore Domini præsente, oratio autem Scholastici sequeretur. Ex his duabus sententiis vtraque probabilis est, & neutra contra nos facit.

CAPVT

CAPVT XX.

De antiquitate Canonis.

SVPERESTnunc, vt de antiquitate dicamus. Ac PRIMVM, ridenda videtur Kemnitij leuitas, qui pag. 828. nugas, & fumos esse dicit, quòd Concilium scripserat, Canonem Missæ multis antè seculis institutum, & tamen pag. 826. idem Kemnitius affirmarat Canonem absolutum intra primos sexcentos à Christo nato annos; & pag. 827. scribit Canonis auctorem vixisse circa annum Domini D. XC. quod etiam repetit, pag. 828. vbi vltimum auctorem Canonis facit Gregorium anno D. XC. Nam si Canon anno Domini D. XC. absolutus est, quis non videt eum ante decem propemodum secula institutum, & proinde verum esse, quod ait Concilium; & Kemnitium sibi ipsum esse contrarium in eadem pagina? Deinde quærendum esset ab istis, qui negant, Canonem nostrum esse antiquum, vt ipsi sui Canonis vetustatem ostenderent: quale enim est, vt ij Canonem nostrum tãquam nouitium contemnant, quem ante annos prope mille editum esse fatentur; cùm ipsi Canonem habeant, si tamen Canon dici meretur, hoc ipso nostro seculo editum?

SED his omissis, veram antiquitatem nostri Canonis ostẽdamus. PRIMVM igitur illud cõstat, Canonem nostrum integrum, vt eum nunc in Missalibus habemus, fuisse in vsu Ecclesiæ ante annum Domini DCCC. Nam exstat in Ordine Romano, non procul ab initio, quem Ordinem citant Alcuinus, & Amalarius, qui tempore Caroli Magni vixerunt. Deinde Alcuinus in lib. de officiis Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missæ, totum Canonem verbatim exponit: ac deinceps ab omnibus aliis posterioribus idem omninò Canõ exponitur, vt ab Amalario, Hugone, Ruperto, Innocẽtio, & ceteris. Porrò Ordo Romanus non instituit Canonem, sed refert, vt rem vsitatam, & celebrem in Ecclesia. Quare necesse est, Canonẽ esse adhuc antiquiorem, quàm sit Ordo Romanus.

Quamuis autem non exster fortasse alius liber Ordine Romano antiquior, vbi totus Canon habeatur: tamen exstant libri multò antiquiores, vbi habentur partes Canonis, ex quibus coniectura fieri potest de reliquis.

Ac primùm apud Ambrosium, lib. 4. de Sacram. cap. 5. & 6.

habetur verbis parum mutatis illa pars Canonis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam, &c.* Et illa: *Qui pridie quàm pateretur, &c.* Et illa: *Fide & memores, &c.* Et illa: *Supra quæ propitio, &c.* quæ sunt quatuor partes potissimæ totius Canonis: duę enim proximè præcedunt, duæ proximè sequuntur cõsecrationem. Et quoniam S. Ambrosius non primus instituit has partes Canonis, sed eas allegat ex antiquo ritu Ecclesiæ ad confirmandum id, quod eo loco tractabat de veritate corporis Dñi in Eucharistia: sequitur necessariò, vt earum institutio Ambrosij ætatem præcesserit, proinde ante M. CC. annos in vsu fuerit. Idem Ambros. lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. apertè meminit primæ orationis Canonis, vbi oratur pro Ecclesia, & pro Rege, licet ipsa verba non ponat: eiusdem etiam meminit Optatus, lib. 2. contra Parmenianum, vbi dicit, Legitimum esse, vt offeratur pro Ecclesia Catholica. Illius autem orationis, vbi nominantur, & inuocantur Sancti, & illius, vbi oratur pro defunctis meminit Augustinus tract. 84. in Ioannem; immò earum orationum mentionem faciunt plurimi Patres, quos suis propriis locis adduximus. Itaque totus Canon partim quoad sententiam, partim etiam quoad verba, inuenitur in illis, qui ante M. C. vel. M. CC. annos floruerunt.

His accedunt aliquot coniecturæ insignes ad probandam Canonis antiquitatem. Prima coniectura est, quod in toto Canone nulla fit mentio Confessorum, aut Virginum, non Martyrum, sed Martyrum tantùm, seu virorum, non feminarum: quod etiam notauit Augustinus, libro de sanctæ Virginitate, cap. 45. Huius autem rei caussa nulla est alia, nisi quam reddit Innocentius, lib. 3. cap. 10. de mysteriis Missæ, quia videlicet eo tempore Canon compositus est, quo nondum cœperant publicè coli in Ecclesia sancti Confessores. Siquidem certum est, Martyres cœpisse publicè inuocari, & eorum nominibus dies festos coli, & Basilicas erigi, ab initio planè Ecclesiæ: Confessores autem multò seriùs hunc honorem in Ecclesia meruisse. Constat autem ex Cõcilio Moguntino, sub Carolo Magno celebrato, can. 36. festa Confessorum iam in vsu fuisse anno DCCC. Siquidem in Catalogo festorum dierum ponuntur dies festi S. Martini, & S. Remigij, ergo ante annum Domini, DCCC. Canonem compositum fuisse necesse est.

Sic

SECVNDA coniectura est, quia veteres diligenter annotarunt pauca quædam verba, quæ aliqui Pontifices ad Canonem addiderunt. In vita Leonis I. scribit auctor Pontificalis, addita fuisse à Leone illa verba ad Canonem: *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*; cuius rei, vt valde notabilis, meminerunt etiam Strabo, cap. 22. & reliqui auctores, qui de Missa scribunt. Gregorium I. addidisse ad Canonem pauca illa verba: *Diesq; nostros in tua pace disponas, &c.* non solùm annotarunt Strabo loco citato, & similes auctores, sed etiam Beda lib. 2. histor. Anglicanæ, cap. 1. & Ioannes Diaconus, lib. 2. vitæ B. Gregorij, cap. 17. Hoc autem est argumentum certissimum, Canonem esse antiquiorem Leone, & Gregorio, & habitum semper in maxima veneratione: alioqui enim cur tam diligenter historici annotassent, vnum, vel alterum verbum à Leone, vel Gregorio additum, si Canon esset recens, & ab aliquo priuato homine, qui Scholasticus diceretur, institutus?

TERTIA coniectura est, ipsa ignoratio auctoris præcipuarum partium Canonis. Nam orationes illæ, quarum meminit Ambrosius: *Quam oblationem*. Et: *Vnde & memores*, & ceteræ, si fuissent ab aliquo Romano Pontifice compositæ, certè aliquis historicus id prodidisset: si enim non omiserunt, quis aliquas particulas addiderit, quantò magis non omisissent, qui vitas Pontificum scripserunt, quis totum ferè Canonem composuerit? Relinquitur igitur, vt Canon sit omni memoria antiquior, & ab Apostolis, vt multa alia, per manus traditionem ad nos deuenerit. Neq; obstat, quod in Canone fit mentio Apostolorum, & Martyrum, qui primis trecentis annis floruerunt: nam ea nomina postea paulatim addita fuisse, dubium esse non potest.

QVARTA coniectura est VValfridi, cap. 22. qui inde colligit Canonem esse antiquissimum, quia dum enumerantur Apostoli, non seruatur ordo, qui est in Euangeliis per Hieronymum emendatis: id enim argumento est, eam partem Canonis prius fuisse compositam, quàm à Hieronymo Euangeliorum codices Latini ad vetera exemplaria Græca corrigerentur; ipse enim Hieronymus in præfatione Euangeliorum ad Damasum, testatur magnam fuisse in antiquis Latinis codicibus confusionem.

CAPVT

CAPVT XXI.

De veritate primæ orationis Canonis.

NVNC demùm veritas Canonis demonstranda est, quod facilè fiet, si ad ea respondeamus, quæ aduersarij cõtra singulas preces Canonis obiciunt.

PRIMA igitur oratio Canonis, quæ incipit: *Te igitur clementissime Pater*, extenditur vsq; ad illud: *Hæc igitur oblationem*; illud enim: *Memento Domine*. Et illud: *Communicantes, & memoriam venerantes*, non sunt diuersæ orationes, sed partes sunt primæ orationis, vt colligitur, tum ex conclusione: *Per eundem Dominum nostrum*, quæ ponitur in fine harum omnium precum; tum etiam, quia illud: *Communicantes*, non haberet vllum sensum, nisi continuaretur cum præcedentibus verbis. Itaque prima oratio Canonis continet nomina eorum, pro quibus offertur, & in quorum honorem offertur sacrificium, id est, mortalium, qui sunt in Ecclesia militanti, & etiam Sanctorum, qui cum Christo regnant in cœlis. Ac PRIMVM nominatur Ecclesia. SECVNDO, Papa. TERTIO, Episcopus loci. QVARTO, Rex in quibusdam Ecclesiis. QVINTO, omnes Orthodoxi in genere. Sed non particulares personæ, sed secretò. SEPTIMO & vltimò, Apostoli, & Martyres.

Vbi est OBSERVANDVM, orationem pro Ecclesia, habetur in omnibus Liturgiis, & vt suprà ostendimus, nominatim notatur ab Optato Mileuitano, lib. 2. contra Parmenianum. Et etiam pro Episcopo loci, habetur in Liturgiis omnibus.

Papæ nomen non habetur in antiquis Græcis Liturgiis, sed in Liturgia Chrysostomi à Leone Tusco Latinè reddita, inuenitur nomen Nicolai Papæ: ex quo intelligimus eum, qui Græcos posterioribus temporibus illud addere solitos. Apud Latinos videtur esse antiquissima consuetudo: nam non solùm Alcuinus ante annos DCCC. in lib. de officiis, Canonem explicans, meminit huius rei, & caussas reddit, cur pro Ecclesiam subiungatur nomen Papæ; sed etiam Vasense Concilium ante annos M. C. celebratum, can. 4. aliàs 6. cõstituit, vt in Gallicanis Ecclesiis nomen Papæ Vrbis Romæ in omnibus Missis recitetur.

Nomen Regis rectè etiam adiungitur in iis locis, quæ Regibus subsunt: nam & Innocentius III. & Bonauentura in explica-

explicatione Canonis agnoscunt hanc vocem; & omnes antiquæ Liturgiæ id seruant, & ex Apostolo, 1. Timoth. 2. id colligunt Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. & Augustinus epist. 59. ad Paulinum.

Quod sequitur: *Pro omnibus Orthodoxis*, Micrologus, cap. 13. scribit, esse superfluum, & non haberi in emendatioribus libris: tamen habetur apud Alcuinum loco notato, qui vixit CCC. annis ante Micrologum, & apud Innocentium III. & alios omnes; quocirca vsu ipso auctoritatem obtinuit, nec debet omitti. Intelligimus autem hîc per omnes Orthodoxos, vt S. Bonauentura exponit, non omnes omninò fideles; tunc enim verè esset superflua hæc particula, cùm idem sit offerre pro tota Ecclesia, & pro omnibus Orthodoxis: sed omnes alios præter Papam, Episcopum proprium, & Regem propriũ, ac si diceremus; Offerimus primò pro omni Ecclesia in vniuersum, deinde in particulari pro Papa, pro Episcopo, pro Rege, & pro omnibus aliis fidelibus, siue Principibus, siue priuatis.

Aduersus hanc primam orationem, PRIMA obiectio est Lutheri in lib. de abroganda Missa: *Quis non videat*, inquit, *Canonem esse compositum ab aliquo verboso, & parum spirituali? quid enim attinet verbis ita superfluere; Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia?* Similis obiectio est in libro cõtra abominationem Canonis, vbi reprehendit illud: *Omnibus Orthodoxis, atq; Catholicæ, & Apostolicæ fidei cultoribus:* idem enim esse videtur pro Orthodoxis, & pro Catholicæ fidei cultoribus.

RESPONDEO; Satis apparet, Lutherum solùm calumniãdi libidine hæc obiecisse; nam alioqui non poterat ignorare, ad affectum explicandum, multum facere repetitionem eiusdem rei, præsertim vocibus diuersis. Certè Liturgiæ Basilij, & Chrysostomi plenæ sunt eiusmodi repetitionibus, Confessiones item Augustini, quæ ad effectum excitandum potissimùm diriguntur, passim inculcant eadem multis vocabulis. Cantica Scripturarum, & Psalmi, vix aliquid semel pronunciant, quod non iterum aliis verbis repetant. Psalm. 92. *Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt.* Psalm. 115. *Ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* immò Psalmus ille 118. qui est omnium longissimus, idem ferè omnibus versiculis repetit. Lucas cap. 18. cùm narrasset

rasset Dominum prædixisse Apostolis mortem suam propi-
quare, subiungit: *Et ipsi nihil horum intellexerunt; & erat
verbum istud absconditum ab eis: & non intelligebant quæ di-
cebantur.* Si Lutherum consulamus, verbosum Lucam, & pa-
rum spiritualem appellabit: at ipse Spiritu sancto dictante illa
verba multiplicauit, vt intelligeremus, Apostolos eo tempo-
re longissimè abfuisse ab ea cogitatione, vt existimaret, Chri-
stum moriturum. Apostolus etiam 2. Corinth. 11. cùm ait: *He-
brei sunt, & ego; Israëlitæ sunt, & ego; semen Abrahæ sunt, &
ego:* certè idem ter repetit, nec tamen frustrà, quia repetitio ha-
la magnam emphasim habet.

SECVNDA obiectio eiusdem Lutheri in eodem loco. Ante
consecrationem vocantur panis & vinum sacrificia sancta, &
illibata, quod videtur absurdum; quia si sancta sunt, cur pe-
tur in eadem oratione à Deo, vt illa benedicat? Si sacrificia
ergo panem, & vinum Deo sacrificamus.

RESPONDEO; Panis, & vinum rectè dici possunt paulò ante
consecrationem, sacrificia sancta, & illibata. Sacrificia qui-
dem, quia sunt materia sacrificij, & iam dedicata, & parata
vt ex iis fiat sacrificium; nam & in lege veteri dicebantur pa-
sim sacrificia oues adhuc viuentes, quando scilicet adhibe-
bantur, vt immolarentur. vnde est illud CYPRIANI libro
de eleemosyna: *Diues, & locuples in Dominicum sine sacri-
cio venis?* Dicuntur autem meritò sancta, & illibata, quatenus
dedicata, & consecrata ad vsum diuinum per priorem obla-
tionem sunt; & etiam quia pura, & sancta intentione offeru-
tur ab Ecclesia. Sed quanquam eo modo sancta sint, tamen
sanctiora fieri debent per mutationem in corpus, & sangui-
nem Christi, & ideò rectè petimus, vt Deus illis benedicat, ea-
que sanctificet, nimirum vt sic fiant nobis corpus, & sanguis
Christi, vt infrà in alia oratione petimus.

TERTIA obiectio eiusdem ibidem. In Canone dicitur:
Quæ tibi offerimus inprimis pro Ecclesia tua. At illa sacrificia
ex mero pane, & vino constant; ergo panem, & vinum Deo
offerimus pro Ecclesia. Neque potest responderi, illud, *offe-
rimus,* accipi pro futuro, & referendum ad hostiam consecra-
tam, quasi sensus sit, Offerimus, id est, mox offeremus: nam
repugnat huic solutioni demonstratiua particula: *Hæc dona,
hæc munera, &c.* dicimus enim nos offerre illa dona, quæ ad
sensum tunc ostenduntur.

RESPON-

RESPONDEO; Mira est hæreticorum leuitas. Nam idem Lutherus qui in hoc libro de abominatione Canonis, tanquam rem valde absurdam ex Canone colligit, quod videamur Deo panem offerre, non Christum: idem in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Eucharistia, dicit, Catholicos existimare se Christum Patri offerre; & ibidem monet Sacerdotes, vt intentionem suam dirigant ad panem offerendum, non ad Eucharistiam: *Obseruent*, inquit, *se Sacerdotes hoc perdito, & periculosissimo seculo, qui sacrificant, vt verba Canonis maioris, & minoris, cum Collectis, quæ nimis apertè sonant sacrificium, dirigant non ad Sacramentum, sed ad ipsum panem, & vinum consecrandum: nam panis, & vinum antea offeruntur ad benedicendum, sed postquam est benedictus, & consecratus, iam non debet offerri.*

Sed ad argumentum RESPONDEO; Panem rectè dici offerri pro Ecclesia, non quod ista oblatio sit propriè sacrificiũ propitiatorium, sed quia est dedicatio rei, ex qua faciendũ est sacrificiũ propitiatorium: sicut paulò antè dicebamus de nomine sacrificij, quod tribuitur pani, quia est materia sacrificij. Quarè cùm dicimus, nos offerre panẽ Deo pro Ecclesia, sensus est, nos offerre Deo panem consecrandum, & ex quo per consecrationem verum sacrificium Deo immolãdum est pro Ecclesia. Neq; alienũ est hoc à modo loquendi Scripturę diuinæ, siquidem Leuit. 4. 5. 6. & alibi, iubentur singuli quiq; de populo offerre agnũ, vel aliquid eiusmodi in sacrificium pro peccato, & tamen non quilibet de populo propriè sacrificabat: id enim erat solius Sacerdotis munus, sed dicebantur illi offerre sacrificium pro peccato, quia offerebãt materiam, ex qua sacrificium pro peccato faciendum erat.

QVARTA obiectio Lutheri ibidem. In prima oratione Canonis dicitur: *Quæ tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro redemptione animarum suarum.* Et ibidem de iisdem offerentibus dicitur: *Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio.* Si igitur isti fideles & deuoti sunt, certè redempti sunt: si redempti sunt, quorsum offerunt pro redemptione animarum suarum? nónne idem est, ac si diceretur, redemptos Christi sanguine non esse verè redemptos, sed indigere iterum redimi vno panis frustulo?

RESPONDEO; Quod attinet ad frustum panis, iam diximus panem non offerri, vt sit sacrificium propitiatorium,

sed

sed vt sit materia sacrificij propitiatorij. Quatum ad redem-
ptionem fidelium & deuotorum, apud Lutheranos quidem
nulli putantur esse fideles, & deuoti, quin simul iusti sint, pro-
inde redempti, quoad animam: apud Catholicos tamen, qui
fidē sine charitate esse posse sentiunt, nō dubitantur esse mul-
ti fideles, & etiam deuoti imperfecta quadam deuotione, qui
tamen nondum iustificati, & per hoc nec redempti sint, eo
modo, quem mox explicabimus, quales sunt, qui penitentia-
tiam agere incipiunt, & cupiunt quidem ad Deum conuerti,
& pro hac re orant, & Missas deuotè exposcunt, licet nondum
ad perfectam contritionem peruenerint. De his igitur verba
Canonis commodè accipi possunt.

Sed præterea, vt Lutherani intelligant non esse absurdum
si redempti redemptione alia indigere dicantur, ANIMAD-
VERTENDVM est, in Scriptura quinq; modis accipi reden-
ptionem; & proinde posse eos, qui vno modo redempti sunt
opus habere, vt aliis modis redimantur. PRIMA dicitur re-
demptio ab omni malo culpæ, & pœnæ, per solutionem pre-
cij sufficientis: & hoc modo omnes omninò homines redem-
pti sunt per Christi crucem, iuxta illud Apostoli 1. Timoth.
Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.

SECVNDA est redemptio à malo culpæ per applicationem
illius precij in cruce soluti: & hæc redemptio est ipsa iustifica-
tio. Rom. 3. *Iustificati gratis, per gratiam ipsius, per redemp-
nem, quæ est in Christo Iesu.* & hac redemptione plurimi in-
gent, etiamsi prima redemptione redempti sint.

TERTIA redemptio est à debito pœnæ, quod sæpe manet
dimissa culpa, iuxta illud Prouerb. 13. *Redemptio animæ viri
diuitiæ suæ:* diuitiæ enim cùm in pauperes expēduntur, à pœ-
na liberant homines; & hac redemptione sæpe indigent illi
tiam, qui primo & secundo modo redempti sunt.

QVARTA redemptio est à peccato futuro; dicitur cum
Deus redimere eos, quos præseruat à peccato, in quod alii
qui incidissent. Psal. 33. *Redimet Dominus animas seruorum
suorum, & non delinquent omnes, qui sperant in eo.*

QVINTA redemptio est à corruptione, & ærumnis om-
nibus huius vitæ, quæ fiet tandem in vltima resurrectione.
Luc. 21. *Leuate capita vestra, quoniam appropinquat redem-
ptio vestra.* & hac vltima, vt etiā superiore redemptione, omni-
nes egent, quamuis sanctissimi sint. PORRO prima redem-

ptio non obtinetur per Missam, quia in cruce peracta est, tamen in Missa repræsentatur, & applicatur: ad reliquas omnes obtinendas Missa non parum confert, & ideò nihil est mirum, si dicatur offerri pro redemptione fidelium, & defunctorum.

QVINTA obiectio est eiusdem Lutheri ibidem, qui reprehendit illud: *Communicantes, & memoriã venerantes.* Christus enim instituit Cœnam, vt esset Communio viuorum; auctor autem Canonis facit etiam mortuos communicantes.

RESPONDEO, illud: *Communicantes*, dupliciter exponitur à veteribus. Quidam, vt Alcuinus, Amalarius, & alij, referũt illud, ad Communionem cum Sanctis, vt sensus sit; Offerimus hoc sacrificium cõmunicantes memoriis Sanctorum, & eosdem Sanctos venerantes: vbi non fit mentio Communionis per manducationem Eucharistiæ, quæ non conuenit mortuis: sed Communionis per societatem, & coniunctionem in corpore Christi mystico. Alij, inter quos est Micrologus, cap. 12. & Hugo Victorinus lib. 2. de officiis, cap. 29. volunt illud, *Communicantes*, referri ad offerentes inter se, non cum Sanctis, vt sensus sit; Offerimus communicantes, id est, inter nos vniti, & coniuncti, vt decet membra eiusdem corporis; & præterea memoriã Sanctorum venerantes. Id probat Micrologus optima ratione; nam in Natali, Epiphania, Pascha, Ascẽsione, & Pentecoste, post illud: *Communicantes*, additur, *& diem sacratissimum celebrantes, &c.* & paulò pòst, *sed & memoriam venerantes, &c.* vbi apertè videmus, illud *Communicantes*, non coniungi cum memoria Sanctorũ, sed per se manere, & ad solos offerentes referendum esse.

SEXTA obiectio est Georgij Maioris, qui ordinẽ reprehendit illorũ verborum: *Vt accepta habeas, et benedicas hæc dona.* prius em̃ debent esse benedicta, quàm acceptentur à Deo.

SED facilis est solutio. Nam vt est oblatio duplex, vt suprà diximus, vna rei consecrandæ, altera rei consecratæ; ita est acceptatio duplex; benedictio autem, & sanctificatio vnam earum oblationum, & acceptationum sequitur, alteram præcedit. Vnde sicut hoc loco, vbi agitur de prima acceptatione, postponitur benedictio: ita paulò pòst in illa oratione: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, benedictam, adscriptam, ratam, acceptabilem facere digneris*; vbi agitur de posteriore acceptatione, præponitur benedictio.

SEPTIMA obiectio est Zvvinglij, qui non probat illum *Memento Domine famulorum, &c. Videmur enim, vt ipse ait, metuere, ne Deus obliuiosus sit; & ideò tanquam immemorem eum commonefacere velle.*

SED videtur ipse potiùs obliuioni mandasse Scripturarum loquutiones, aut certè si earum meminerat, Spiritum sanctum corrigere voluisse: quid enim in Scriptura frequentius occurrit, quàm Memento, vel recordare Domine? Vide Exodum 32.v.13. Deuteronomium 9.v.27. Iudicum 16.v.28. Iudicum 20. v.3. 2. Esdræ 5.v.19. Psalm.131.v.1. Lucæ 23.v.42. & alibi. Nec solùm in Scriptura passim legimus: *Memento Domine*, sed etiam, quod videtur mirabilius: *Ne obliuiscaris*, vel, *Quare obliuisceris*, vt Psalm.9.v.32. Psalm.12.v.2. Psalm.41.v.10. & alibi, in Psalmis potissimùm: porrò dicitur Deus per metaphoram obliuisci, quando non iuuat, & contrà recordari, quando iuuare incipit.

OCTAVA obiectio est eiusdem Maioris, qui pondera verba: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt*; ac illam correctionem; *vel qui tibi offerunt*, apertè mentitur Canonem loqui de eleemosynis, quas populus offerebat altare pro pauperibus: proinde non rectè nunc illaqueri ad sacrificium Eucharistiæ.

Huc etiam pertinet PRIMA obiectio Kemnitij, qui septendecim, quas facit contra Canonem in 2.part. Examinis pag.839. & sequentibus. Nam prima obiectio solim dicebat, olim verba Canonis dirigi consueuisse ad benedicendas & commendandas eleemosynas; nunc autem perperam ad mimicam repræsentationem sacrificuli: & præterea non rectè offerri Deo panem pro Ecclesia. Cuius obiectionis prior desumpta est ex argumento Maioris, quod iam ostendimus: pars posterior ex argumento Lutheri, quod paulò ante solutum est.

RESPONDEO; Non est illa correctio, sed disiunctiua sententia, propter duos ordines eorum, quos sacerdos Deo commendauerat: alij enim sunt absentes, pro quibus offerunt, ipsi actu non offerunt; alij sunt præsentes, qui simul cum sacerdote offerunt astando, & consentiendo. Hic igitur ablatiuus eorum verborum; Memento Domine talium, & talium absentium, & omnium etiam circumstantium, atq; præsentium, pro quibus omnibus offerimus, vel etiam qui simul cum

biscum desiderio, & consensu offerunt. Non pertinere autem preces vllas Canonis ad commendandas eleemosynas, quod falsò assumunt Maior, & Kemnitius, ex toto contextu Canonis cognosci potest. Nam INPRIMIS hæc dona, quæ nominantur in Canone, dicuntur offerri Deo pro Ecclesia, pro Papa, pro Rege, pro omnibus Orthodoxis; at eleemosynæ non solent offerri, nisi pro iis, qui eas dederunt. DEINDE de eadem oblatione, quæ nominata est in principio Canonis, quã isti volunt ad eleemosynas pertinere, subiungitur paulò infra: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* vbi apertè ostenditur eam oblationem esse propriè sacrificium, quippe quæ per ministerium sacerdotum Domino offertur: & paulò post de eadem dicitur: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, &c. vt nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi Filij tui, &c.* vbi manifestè videmus in toto Canone de illa oblatione mentionem fieri, quæ per consecrationem efficitur corpus, & sanguis Domini. DENIQVE omnes expositores Liturgiæ, tum Græci, vt Germanus, & Cabasilas; tum Latini: vt Alcuinus, Amalarius, & ceteri totum Canonem explicant de Eucharistia.

NONA obiectio est Kemnitij, quam SECVNDO loco ipse ponit; ponderat enim ipse illud verbum: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis:* ac vult Canonem iuxta antiquũ ritum agere hoc loco de sacrificio spirituali, quod consistit in laude Dei, & gratiarũ actione pro redemptione acquisita in cruce. Deinde hoc fundamento posito, reprehẽdit Catholicos, tum quod sacrificium laudis mutauerint in silentiarium murmur sacerdotis, tum quod sacrificium laudis pro redemptione in cruce acquisita detorserint ad repræsentationem sacrificuli pro impetranda, & promerenda redemptione animarum.

RESPONDEO; Hæc obiectio, vt etiam superior, & aliquot sequentes, non sunt contra Canonem, sed contra intentionem sacerdotum, qui Canonem recitant: siquidem verba Canonis ipsemet dicit posse accipi de sacrificio laudis, vel de eleemosynis, &c. Proinde istæ obiectiones nõ multum ad rem faciunt: siquidem propositum Kemnitio erat, demonstrare multos errores in ipso Canone inueniri, vt patet ex pagina 839. vbi sic loquitur: *Tanquam in tabella spectandum proponemus, quos errores, & quæ vitia Pontificius Canon contineat:*

Hæc ibi. At vbi incœpit istos errores enumerare, nõ tàm verba Canonis reprehendit, quàm sacerdotes, qui ea vel submissa voce recitant, vel detorquent ad repræsentationem.

DEINDE falsa sunt ea, quæ in argumento Kemnitius more suo assumit, & non probat. PRIMVM enim falsum est, per sacrificium laudis, cuius in Canone fit mentio, debere accipi sacrificium spirituale, quod in laude, & gratiarum actione consistit: significatur enim ea voce sacrificium veri corporis DOMINI, quod sacrificium laudis dicitur, quia per illud DEVS magnoperè laudatur, & gratiæ illi agunturpro summis eius in nos beneficiis: vnde etiam sacrificium illud charisticum meritò nominatur. Id ita esse patet. PRIMVM ex ipso Canone; nam de hoc sacrificio laudis paulò post loquens Ecclesia, à Deo petit, vt hanc oblationem benedicere dignetur, & efficere corpus dilectissimi Filij sui. DEINDE idem patet ex Augustino, qui ipsam Eucharistiam non semel appellat sacrificium laudis, vt lib. 1. contra aduers. leg. & Prophet. ca. 20. vbi bis, tertiùe sacrificium laudis vocat id, quod offerimus secundum ordinẽ Melchisedech, ex pane, vinoque confectum. Quod si sacrificiũ laudis, non sunt laudes, quæ nuncupantur voce, sed est ipsa oblatio corporis Dominici; in quo falsum quod Kemnitius dicit, nos cõuertisse sacrificium laudis in silentiarium murmur; non enim in voce, sed in actione hoc sacrificium consistit. Et falsum est etiam, quod Kemnitius addit, nos detorsisse sacrificium laudis ad mimicã repræsentationem: non enim rei præteritæ repræsentatio, sed vera, & realis oblatio præsentis corporis Dominici est sacrificium, quod nos propriè in Ecclesia immolamus.

DECIMA obiectio, & Kemnitij TERTIA, est contra ipsa verba Canonis: *Reddũt tibi vota sua æterno Deo vivo, & vero.* Dicit enim Kemnitius, olim in Ecclesia vsum fuisse, vt nunc illa verba Psalm. 116. *Vota mea Domino reddam*, gratias agerentur Deo pro beneficiis; sed nunc sublato antiquo ritu Canonem Missæ referre illa verba ad Missas votiuas, quæ certa pecunia celebrari iubentur.

RESPONDEO; Ista omnia calumniæ, & mendacia sunt: nam enim Canon per vota intelligit Missas votiuas, sed pia desideria, & oblationem astantis populi; dicuntur enim hæc verba in omnibus Missis etiam non votiuis, & ab iis, qui pecuniam nunquam accipiunt, vel acceperunt pro Missæ celebratione.

Sed

Sed Kemnitius probare debuisset aliquo testimonio, quæ tam audacter affirmat.

VNDECIMA obiectio, quæ est Kemnitij QVARTA, est contra illud: *Et memoriam venerantes*; obiicit enim Kemnitius, quod olim in Ecclesia vsus fuerit prædicandi memorias Martyrum, & certamina, ac victorias ipsorum: nunc autem Canon Missæ solùm præscribat memoriam per nominum recitationem, idque submissa voce.

SED & in hac obiectione, præter calumnias, & mendacia inuenimus nihil. Veteres enim non in Liturgia, sed in cõcionibus, & lectionibus Martyres prędicabant, quod & nos facimus tum in concionibus ad populum, tum in lectionibus, quæ assiduè decantantur in Horis Canonicis: alioqui proferatur ex Liturgia Basilij, vel Chrysostomi, vel qualibet alia, iste vsus prædicãdi res gestas Martyrum; certè nihil in eis nisi nomina inueniuntur, vt in nostra Liturgia cernimus.

DVODECIMA obiectio, quæ est QVINTA Kemnitij, pugnat cõtra inuocationem, quæ annectitur memoriæ Sanctorum: sed nihil noui adfert præter ea, quæ suprà refutauimus, cùm ageremus de Missis in honorem Sanctorum, cap. 8.

CAPVT XXII.

De veritate secundæ orationis Canonis.

ALTERA oratio Canonis incipit in illis verbis: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* in qua continentur quatuor petitiones. PRIMA, vt oblationem nostram Deus placatus accipiat. SECVNDA, vt dies nostros in sua pace disponat. TERTIA, vt ab æterna damnatione nos eruat. QVARTA, vt in electorum grege nos numeret.

Contra hanc orationem est PRIMA obiectio Lutheri: *Hic rursus*, inquit, *offert panem, & vinum, vt fideles liberentur ab æterna damnatione. Tantam efficaciam pani, & vino tribuunt: nam ad hanc redemptionem nullius est momenti mors, & passio Filij Dei.*

RESPONDEO; Calumniæ sunt, non argumenta, quæ hîc à Luthero obiiciuntur: non enim sacerdos orat, vt per oblationem panis, & vini liberemur ab æterna damnatione, sed orat Deum, vt ipsam oblationem panis, & vini accipiat, vt materiã sacrificij futuri, & eam videlicet benedicat, & sanctificet.

Deinde adiungit alias tres petitiones, suprà enumeratas, & non precatur eas impleri per oblationē panis, & vini, sed per eundem Christum Dominum nostrum.

SECVNDA obiectio est Kemnitij, SEXTA apud ipsum. *Vetus Ecclesia*, inquit, *obtulit Deo in celebratione Eucharistiæ preces pro impetrandis per Christum beneficiis temporalibus, & æternis: ad hoc sacrificium precum commodè referri potuerunt hæc verba; Hanc oblationem placatus accipias, &c. Pontificius verò Canon hæc transfert ad mimicam sacrificii repræsentationem panis nondum consecrati, & orat vt Deus illam ita accipiat, vt propter illam dies nostros in sua pace disponat, & à damnatione nos eripiat.*

RESPONDEO; Quòd vetus Ecclesia obtulerit Deo preces pro beneficiis per Christum impetrandis, verissimum est, & idem nostra Ecclesia in hac ipsa oratione Canonis facit. Mendacium enim est apertissimum Kemnitij & Luthen, quod hic petamus beneficia propter oblationem panis: ipsa enim oratio non est obscura, neque ambigua, neque aliud continet, nisi quatuor petitiones: *Per Christum Dominum nostrum.*

Quòd autem Kemnitius dicit, illud: *Hanc oblationem* se commodè referri ad sacrificium precum, & contra Kemnitium, & contra veritatem est. Contra ipsum Kemnitium, quia ipse in prima obiectione referebat ad eleemosynas illa verba primæ orationis: *Hæc dona, hæc munera, &c.* At de eadem oblatione loquitur Canon in prima & in secunda oratione, vt patet ex illa particula (Igitur) *Hanc igitur oblationem, &c.* Quare si in prima oratione agebatur de eleemosynis, & in hac secunda agitur de eleemosyna: profectò Kemnitius sibi ipse repugnat. Est autem id totum contra veritatem, quia de eadem oblatione agitur in prima, secunda & tertia oratione Canonis. In tertia autem perspicuè ostenditur, per oblationem intelligi debere oblationem panis consecrandi, cùm expressè dicatur, vt fiat nobis corpus, & sanguis, &c. non igitur ad eleemosynam, nec ad orationem, sed ad Eucharistiæ sacrificium referendum est, quidquid dicitur in his orationibus.

CAPV

CAPVT XXIII.

De veritate tertiæ orationis Canonis.

ORATIO TERTIA Canonis incipit ab illis verbis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus*; & continuatur vsq; ad finem consecrationis.

PRIMA obiectio Lutheri est loco suprà notato, qui obiicit nos hîc orare pro Christo, & mediatores nos facere inter Christum, & Patrem, ac Deum rogare, vt benedicat, & sanctificet corpus, & sanguinem Christi.

AT Lutherus non videtur memor fuisse verborũ Canonis, cùm hæc scriberet: non enim oramus pro Eucharistia consecrata, sed pro pane, & vino cõsecrando, neq; petimus, vt Deus benedicat, & sanctificet corpus, & sanguinem Christi, sed vt benedicat, & sanctificet panem, & vinum, vt per eam benedictionem, & sanctificationem fiat corpus, & sanguis Dñi.

SECVNDA obiectio est eiusdem Lutheri ibidem contra illa verba: *Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris: Portenta*, inquit, *illa verborum neque ego intelligo, nec stolidus ille qui scripsit.*

AT ista eadem verba habentur apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & exponuntur multis, & variis modis elegantissimè ab Alcuino, Amalario, Ruperto, Hugone, Innocentio, Bonauentura, & aliis. Literalis expositio, vt ex Alcuino, & Hugone atque Innocentio colligitur, hæc esse videtur. Petimus à Deo, vt ipse oblationem nostram consecrando, benedictam ex prophana efficiat; eandem approbando, faciat adscriptam, id est, adscribat, & numeret inter dona, quæ ipsi probantur; confirmando ratam efficiat, id est, stabilem, & firmam, vt fructum certum, & perpetuum ad nos referat: rationabilem quoque faciat, vt non solùm bona, sed etiam benè, rationabiliter, & prudenter offeramus, ac sit rationabile obsequium nostrum, iuxta Apostolum Roman. 12. Denique acceptabilem faciat, id est, ita vndique benè se habentem, non solùm ex parte doni, sed etiam ex parte Ministri offerentis, vt digna sit, quæ à Deo acceptetur. Vide plura apud auctores allegatos.

TERTIA obiectio est Kemnitij SEPTIMA apud ipsum. Scribit autem Kemnitius hanc orationem haberi quidem apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & apud Augustinum

referente Gratiano canone Vtrum, de consecrat. dist. 2. fal-
lium sensum habere ista verba apud Ambrosium, & Augu-
num, alium autem apud Pōtificios: apud illos enim referun
sumptionem Sacramenti, apud nos ad repræsentationem.

SED in multis peccat Kēnitius. PRIMO, quòd non probat
id, quod se probaturum suscepit. Volebat enim, vt supra nota-
uimus, demonstrare errores Canonis; quæ autem nunc ad-
fert, non pugnant contra Canonem, sed cōtra sensum, in quo
illum Pontificij accipiunt.

SECVNDO, perperam allegat Augustinum: nusquam enim
illa exstant apud Augustinum; sed partim apud Ambrosium
loco notato, partim apud Paschasium in libro de corpore
Christi, cap. 4. quamuis in hac re Gratianus quoque videatur
fuisse deceptus.

TERTIO, fallitur apertè, cùm scribit, Augustinū illa verba
Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, &c. interpre-
tari de sumptione Eucharistiæ, quasi, iuxta errorem Luthera-
norum, in sola sumptione putauerit Augustinus panem esse
corpus Christi, per quod benedicimur, adscribimur in ratio
&c. Nam Augustinus, vt dixi, nusquam habet aliquid eiusmo-
di: Ambrosius autem, ex quo Paschasius, & Gratianus
perūt; non de sumptione, sed de consecratione illa omnia
ponit, vt patet legenti caput 5. lib. 4. de Sacramentis. Nec
obstant illa verba eiusdem AMBROSII, quę falsò Kemnitius
Augustino tribuit: *Quia in Baptismo similitudinem mortis
Christi accepimus, similitudinem quoq; carnis, & sanguinis
eius sumamus.* Nam illa dicuntur ab Ambrosio alio loco, ut
mitum cap. 4. lib. 4. & ad alium finem.

QVARTO, mentitur Kemnitius, nomen oblationis in illa
oratione Canonis: *Quam oblationem tu Deus, &c.* à Pontifi-
ciis detorqueri ad actionē sacrificuli, cùm reuera de pane, et
vino dicatur. Nullus enim tam fuit vnquā absurdus, vel stu-
pidus, vt non videret nomen oblationis hoc loco ad panem
& vinum, non ad actionem posse referri, siquidem à Deo pe-
timus, vt hanc oblationem ita benedicat, vt ea fiat nobis cor-
pus, & sanguis Christi. Quis enim vel per somnium diceret
actionem debere fieri corpus Christi? Sed benè facit Kemni-
tius, cùm ista mendacia de Catholicis fingit, quòd nullum ci-
tat, neq; librum vllius nominatim indicat, ne videlicet men-
dacium statim deprehendatur.

CAPVT

CAPVT XXIV.

De veritate quartæ orationis Canonis.

ORATIO QVARTA illa est, quæ proximè post consecrationem habetur in illis verbis: *Vnde & memores Domine, &c.* & extenditur vsque ad illud: *Memento etiam Domine*. nam ante (Memento) ponitur conclusio; *Per Christum Dominum nostrum.*

PRIMA obiectio contra hanc orationem, est Lutheri, qui iterum obiicit verbositatē, propter illam adiunctorum multiplicationem: *Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam.*

SED similia verba habentur apud Ambrosium lib.4. de Sacramentis, cap.6. & eodem planè spiritu Apostolus scripsit Rom.12. *Hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium.*

SECVNDA obiectio eiusdem Lutheri, & omnium aliorū, qui calūniantur illa verba: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris*; dicunt enim nos hic orare pro Christo, & reconciliare velle Filium Patri. Suspicantur etiam quidam illorum, hæc verba fuisse olim ante consecrationem, nunc autem ab indocto Canonis collectore posita esse post consecrationem.

SED facilis responsio est; nam inprimis habentur ista etiam apud Ambrosium post consecrationem lib.4. de Sacramentis, cap.6. Omnes item Græcæ Liturgiæ post verba consecrationis ponunt orationem pro donis preciosis, & sanctificatis; quare non est nouus, sed antiquissimus ritus orandi pro oblatione iam consecrata. Neque hoc est orare pro Christi reconciliatione apud Patrem, sed pro nostra potiùs infirmitate: etsi enim oblatio consecrata ex parte rei, quæ offertur, & ex parte Christi principalis offerentis, semper Deo placeat; tamen ex parte Ministri, vel populi astantis, qui simul etiam offerunt, potest non placere. Id igitur est, quod petimus, vt Deus benignè respiciat hoc munus vt à nobis offertur. Simile quid cerni potest in sacrificiis veterum Hebræorum: illi enim supplici ter postulabant, vt clementer Deus ipsorum sacrificia, ouium, & boum aspiceret, nec tamen orabant propriè pro ouibus, & bobus; nec mediatores se constituebant inter oues, & Deum, nec reconciliare pecora illa Deo volebant: sed pro se

orabant, & obsequium suum in illis rebus offerendis De
gratum esse cupiebant.

TERTIA obiectio Lutheri ibidem, vbi reprehendit illa
Sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel,
& sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ. Videmur enim no
plus tribuere hoc loco efficaciæ ipsi Christo pro nobis imma
lato, quàm irrationali pecori.

RESPONDEO; Habentur ista quoq; apud Ambrosium lib.
4. de Sacramẽtis, cap. 6. Porrò comparatio non fit inter sacri
ficium nostrum, & sacrificium Abelis, & Abrahæ absolutè, sed
tantùm ratione fidei, & deuotionis offerentium. Id eum
ptamus, vt det nobis Deus tanta fide, & deuotione sacrificium
offerre, quanta Abel, & Abraham obtulerunt; & proinde no
parte Ministri offerentis non minus placeat Deo sacrifi
nostrum, quàm illorum placuit. Fieri autem comparatio
inter sacrificium illorum & nostrũ ratione fidei, & deuo
nis, nõ absolutè, perspicuum est ex eo, quod sacrificia omn
& boum absolutè, & per se nihil habent, vnde placeat De
eumque placare possint. Quare B. Paulus Hebr. 11. non
crificium Abelis absolutè placuisse, sed propter fidem. Ide
inquit. *plurimam hostiam Abel, quàm Cain obtulit.* Ide
Moses: *Respexit*, inquit, *Deus ad Abel, & ad munera*

QVARTA obiectio Lutheri, contra id quod sequitur
quod tibi obtulit summus Sacerdos tuus Melchisedech. Ide
mendacij Canonem arguit Lutherus: *Mentiuntur*, inquit
eo, quod asserunt Melchisedech sacrificasse panem, & vinum

RESPONDEO; Non habet Canon Missę, Melchisedech
crificasse panem, & vinum, sed solùm sacrificium aliquod
tulisse: quod quidem qui mendacium esse dicit, mendac
facit Spiritum sanctum, qui per os Pauli Hebr. 5. & 7. Ide
chisedech sacerdotem fuisse testatur; & per eundem Paulum
Hebr. 5. & 8. docet, omnem sacerdotem aliquid habere de
re, quod offerat. ADDE, quòd Melchisedech panem, & vinum
sacrificasse, satis à nobis libro superiori, demonstratum
Adde VLTIMO, quòd hanc partem Canonis, vbi Melch
dech summus Sacerdos appellatur, non solùm agnoscit A
brosius lib. 4. cap. 6. de Sacramentis, sed etiam auctor quęst
num noui ac veteris Testamenti apud Augustinum con
quęst. 109. Est autem auctor ille Ambrosij æqualis, vt ex ist
quæstionibus manifestè colligitur.

QVI

QVINTA obiectio eiusdem contra illud: *Iube hæc perferri, per manus S. Angeli tui in sublime altare tuum;* absurdum enim videtur, vt sacerdos petat deferri in cœlum, quod ipse paulò pòst consumpturus est. Nec minus videtur absurdum, vt altare aliquod esse cogitetur in cœlo.

RESPONDEO; Non tam crassè hæc intelligenda sunt, vt existimemus in cœlo altare aliquod corporale, & sensibile erectum esse, atq; ad illud reipsa, & corporaliter Sacramentum corporis Domini manibus Angelorum oportere deferri: altare tamen aliquod, spirituale videlicet, in cœlo esse, vt etiam tabernaculum, thronum, incensum, tubas, coronas, palmas, & alia id genus, nemo negare potest, qui Scripturas negare noluerit. Siquidem Apocal. 6. 8. 9 & 14. sæpe legitur, altare aureum in cœlo coram oculis Dei: Apocal. 4. leguntur in cœlo throni, tubæ, & coronæ: Apocal. 7 leguntur etiam palmæ in manibus Sanctorum: Apocal. 8. legitur thuribulum, & incensum: Apocal. 21. legitur tabernaculum; cuius etiam tabernaculi cœlestis meminit Christus, Lucæ 16. & Paulus Hebr. 8. & 9. Eiusdem altaris in cœlo positi meminerunt Irenæus lib. 4. cap. 34. & Augustinus in Psalm. 25. in illud: *Lauabo inter innocentes manus meas.* non igitur somnium Catholicorum, sed ipsa diuina Scriptura altare in cœlo constituit.

Porrò altare istud cœleste, vel Christum ipsum significat, per quẽ ad Deum orationes, & oblationes nostræ ascendunt: vel certè altare dicitur esse in cœlo, quia in cœlo recipiuntur sacrificia, quæ Deo vero immolantur in terris. Deferri autem sacrificia nostra ad Deum per manus Angeli, nihil est aliud, nisi Angelorum intercessione iuuari, & commendari Deo nostrum obsequium, & cultum, quem illi immolando exhibere desideramus. Neque dissimile est, quod legimus Tobiæ 12. & Apocal. 8. orationes nostras ab Angelis deferri ad Deum: neque enim Angeli voces, & verba nostra corporalia sursum deferunt, sed vota, & desideria nostra intercessione sua Deo commendant. Itaque frustrà, & ineptè argumentatur Lutherus, non posse sacrificium deferri in cœlum, cùm totum consummatur in terris.

SEXTA obiectio eiusdem contra illud: *Vt quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus:* reprehendit enim Lutherus, quòd sacerdos loquatur quasi de multis communicantibus, cùm solus ipse sit communicaturus.

RESPON-

RESPONDEO; Non loquitur absolutè de multis, nec de vno: sed orat, vt quotquot sumpserint, siue vnus, siue multi, li sint, vtiliter sumant. Sed de hac re suprà etiam aliquid dixi mus, cùm ageremus de Missa priuata.

SEPTIMA obiectio est Georgij Maioris, qui reprehendit illud: *Panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ*; quæ verba suspicatur adiecta ab aliquo indocto, & superstitioso, qui sibi persuaserat, Christum in Missa Deo Patri offerri. Id autem probat, quia cùm paulò antè in eadem precatione dicatur: *Offerimus de tuis donis, ac datis*; quæ sine dubio de eleemosynas, quæ à populo offeruntur, referenda sunt: non potuit nisi indoctus aliquis, sermonem de eleemosynis in Canonem, continuò transferre ad Christum.

RESPONDEO; Verba quę adiecta ab aliquo indocto fuisse dicatur Maior, habentur etiam apud Ambrosium lib. 4. de sacramentis, cap. 6. tanquam vsitata, & recepta in tota Ecclesia, & quædam similia habentur etiam in Liturgiis Græcis, Habbi, Basilij, & Chrysostomi, & apud Clementem lib. 8. Constitutionum Apost. cap. 17. Neque malè cohærent ista cum illis: *De tuis donis, ac datis*; nam illa possunt referri ad panem, & vinum, ex quibus fit Eucharistia, vt sensus sit; Offerimus hostiam puram, panem sanctum, & calicem salutis, quem creaturis tuis à te datis, & donatis, ex pane scilicet, & vino consecrationem habemus: sic exponit Innocentius lib. 2. cap. 3. de mysteriis Missæ. Possunt etiam referri omnia ad ipsam Eucharistiam, siue ad Christum, vt in Eucharistia exhibetur: rectissimè enim dicitur Christus, Dei datum, & donum. Ita enim loquitur Isaias, cap. 9. *Filius datus est nobis*. & ipse Christus Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret*. & ipsum Sacramentum, & sacrificium nostrum rissimum est Dei donum, & datum?

OCTAVA obiectio est Kemnitij, qui fatetur illud: *Vnde & memores*, sumptum esse ex veteribus; sed ait apud illos aliter ce recitari consueuisse, cùm Cyrillus dicat fuisse annunciationem, & Dionysius vtatur verbo ὑμνεῖν: in Canone autem Pontificio cautum esse, vt submissa voce legatur.

RESPONDEO; Neq; hæc obiectio vllum in verbis Canonis errorem, aùt vitium inesse demonstrat, quod tamè solum aduersario propositũ erat; neq; aliquid solidi adfert. Nam illud: *Vnde & memores*, legitur post verba consecrationis scilicet, ...

tò, non solùm apud Latinos, sed etiam apud Græcos: in Missa enim Basilij notatur secretò id esse dicendum, & ea oratione finita, voce alta pronunciandum, *Tua ex tuis*. Quod item de mutatione istà vocis in fine orationis, legimus in Missa Chrysostomi. Porrò Cyrillus catech.5.mystag.vbi Liturgiam explicat, non meminit huius orationis, neq; enim omnia exponit: quare viderit Kemnitius vbi legerit, quod ex Cyrillo citauit. Sed neq; negamus, in Missa annunciari mortem Domini iuxta Apostolum 1.Cor.11. sed vt suprà non semel diximus ex Augustino lib.20.contra Faustũ, cap 18.id non tàm verbis, quàm oblatione, & participatione corporis Domini faciendum est. Dionysius verò de Eccles.hierar.cap.3. vbi ritum Liturgiæ describit, meminit quidem hymnorũ, quibus laudantur Christi opera, sed eos ponit ante verba consecrationis, & etiã in fine, cùm aguntur gratiæ Deo post Communionem: proinde non loquitur Dionysius de ista oratione: *Vnde & memores*. Sed licet Kemnitio in Patribus ludere, & ex qualibet voce, quidlibet concludere.

NONA obiectio eiusdem Kemnitij: *Antiquitus*, inquit, *de oblatis à populo donis, & datis sumebatur, quod sanctificabatur verbo Christi, vt fieret Eucharistia corporis, & sanguinis Domini, & hæc sumptio, & sanctificatio dicebatur oblatio. Nunc cùm mos ille non seruetur, verba transferuntur ad repræsentationem sacrificuli.*

RESPONDEO; Et hoc quid facit contra verba Canonis, quæ aduersarius oppugnanda suscepit? & nónne mendacium est apertissimum, quod verba transferantur à Catholicis ad repræsentationem sacrificuli? omnes enim Catholici verba illa: *Offerimus præclaræ Maiestati tuæ*, de quibus aduersarius loquitur, referunt ad ipsam hostiam puram, & sanctam, confectam per consecrationem ex Dei donis, & datis, vt verba ipsa Canonis sonant, non ad aliquam repræsentationem. Impertinens autem est, vtrum panis, & vinum, vnde fit Eucharistia, sint à populo data, an à sacerdote oblata: vndecunque enim venerint, Dei dona, & data rectissimè nominantur, & Eucharistiæ materia esse possunt.

DECIMA obiectio eiusdem. Reprehendit illa verba: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu, &c.* vbi horrendam comparationem fieri dicit inter Christum, & bruta animalia, quæ ab antiquis immolabantur. Et addit hanc orationem apud Basilium

lium exstare ante consecrationem, vbi comparatio fit sacrificij Abelis, Noë, Abraham, & aliorum veterum, cum oblationibus panis, & vini, quæ à populo adferuntur: sed imperatum auctoris Canonis, positam esse post consecrationem, & inde esse factum, vt intolerabilem errorem contineat.

RESPONDEO; Quod attinet ad comparationem Christi cum brutis animalibus, iam antè solutum est argumentum in 3. obiectione Lutheri. Quod verò ad transpositionem pertinet, falsum est hanc orationem esse transpositam; constat enim ex Ambrosio lib.4. de Sacramentis, cap.6 eam fuisse post consecrationem, etiam tempore Basilij; Ambrosius enim ... eam legit post consecrationem, æqualis Basilij fuit. Non ... stat, quod apud Basilium alia quædã similis oratio habetur ante consecrationẽ, nam in vtroq; loco ea oratio recitari potest. Vnde in nostro Missali habetur quædam similis oratio ante consecrationẽ, vt idem Kẽnitius annotauit, in Collecta secreta Dominicæ septimæ post Pentecosten: & tamen ... habetur post consecrationem in loco, de quo nunc agitur.

VNDECIMA obiectio eiusdem, est contra illa verba *hæc perferri, &c.* Nam INPRIMIS absurdissimum ... monstrat Kemnitius, quod petamus Christi corpus ... mùm in cœlum ab Angelis deferri, cùm Apostolus ... dicat Christum iam dudum in cœlum ingressum esse. DE affirmat, hæc verba debere ante consecrationem legi, ... preces, & eleemosynas esse referendas. Id probat tum ... næo, qui lib.4. cap.34. dicit orationes, & eleemosynas ... ad altare, quod est in cœlo; tum ex Augustino, can. Vnus ... consecr. dist.2. tum ex cap.12. Tob. & cap.5. Apocal. vbi ... dicuntur ab Angelis in cœlum deferri.

RESPONDEO; Fatemur absurdissimè dici Christi corpus nunc primùm in cœlum ab Angelis corporaliter oportere ... ferri: sed nemo Catholicorum ita sentit, aut loquitur. Solum enim, vt paulò antè explicuimus, docemus oblationem ... poris Christi ab Angelis in cœlum deferri, quatenus ... sua prece nostrum obsequium Deo commendant: quod ... Kemnitius de precibus, & eleemosynis dicere cogitur, ... ab Angelis in cœlum deferri ex Tobia, Ioanne, & Ireneo ... lò antè docebat. Neque enim dicturus est eleemosynas ... & corporaliter in cœlum deferri: quid enim pauperibus ... mosynæ prodessent, si reipsa deferrentur in cœlum? ...

modo deferri possunt in cœlum, si à pauperibus consumman-tur? Non igitur est absurdum, vel, vt ipse loquitur, horrẽdum, sacrificium Eucharistiæ in cœlum ab Angelis deferri, si id spi-ritualiter, vt par est, intelligatur.

Quod attinet ad ALTERAM partem obiectionis, falsum est hæc verba fuisse olim posita in Canone ante consecratio-nem. Nam, & Ambrosius ea legit post consecrationem, lib.4. de Sacramentis, cap. 6. & ita etiam habent Liturgiæ Iacobi, Clementis lib.8.constit. Basilij, & Chrysostomi, vt planè mi-randa sit audacia istorum nouatorum, qui ob leuissimas ra-tiunculas de iis rebus iudicant, quas omninò ignorant. Locus enim Tobię, & Apocalypsis nihil faciunt aduersus sententiam nostram, sed eam potiùs explicant, & confirmant. Locus Ire-næi deprauatè adducitur: non enim de eleemosyna, sed de Eucharistia loquitur Irenæus, vt suprà ostendimus lib.1.de sa-crificio, cap.8. & etiamsi de eleemosyna Irenæus loqueretur: quid inde Kemnitius lucraretur? Num quia Irenæus de elee-mosyna alicubi scribit, eam in cœleste altare deferri solitam, ideò oratio ista Canonis de eleemosyna intelligẽda erit, cùm eam orationem Irenæus ne nominet quidem?

Quod autem adducitur ex Augustino, vt suprà dixi, non est Augustini testimonium, sed rapsodia quædam fragmẽtorum ex Ambrosio, Paschasio, & aliis: in qua rapsodia non seruatur ordo Liturgiæ. Nam primò ille auctor meminit consecratio-nis, qua panis vertitur in carnem, & vinum transit in sangui-nem: deinde allegat illa verba: *Iube hæc perferri, &c.* tum sub-iungit illa: *Hanc oblationem benedictam, ratam, &c.* Sicut igi-tur contendit Kemnitius, illud: *Iube hæc perferri*, fuisse olim ante consecrationem, quia ista verba ponuntur ab auctore il-lius Canonis ante illa: *Hanc oblationem benedictam, ratã, &c.* ita nos contrà demonstramus, fuisse post consecrationem, quia ponuntur post ipsam consecrationem ab eodem aucto-re: sed veritas est, non seruari ab illo auctore ordinem Litur-giæ.

Sed illud hoc loco minimè prætereundum est, esse in isto testimonio duo quædam contra Kemnitium. PRIMO expo-nitur in hoc testimonio illud: *Iube hæc perferri*, de pane con-secrato, vt nos existimamus, aut certè de consecrando, vt vult Kemnitius: ergo non de eleemosyna intelligi debet, vt idem Kemnitius contendit; proinde contra se hoc testimonium

Kemni-

Kemnitius attulit. SECVNDO in hoc testimonio aperte ig-
mus, virtute Spiritus sancti ex pane fieri carnem, & vinum
transire in sanguinem, quod est contra omnes Lutheranos,
qui negant transubstantiationem.

CAPVT XXV.

De veritate quintæ orationis Canonis.

QVINTA oratio illa est: *Memento etiam Domine, etc.*
in qua fit memoria defunctorum.

PRIMA obiectio Lutheri est, qui hanc orationem secum ipsam pugnare, seque ipsam destruere affirmat. Nam hîc oramus pro iis qui dormiunt in somno pacis, & qui in Christo requiescunt: & tamen eis precamur cum refrigerij, lucis, & pacis. Si dormiunt, ac requiescunt, quid illis refrigerium petimus? si pacem habent, cur pacem illis optamus?

RESPONDEO; Pacem illi quandam, & quietem habent, quia certi, ac securi sunt de præmio æternæ felicitatis, & quia liberi sunt à bello tentationum, & concupiscētiæ, & à malo opere malo: sed nondum pacem, & quietem habent omnimodam, & à desiderio visionis diuinæ. Nec poterat aptius oratio componi, vt solis iis conueniret, qui in purgatorio sunt. Nam qui sunt in gehenna, ij nullam pacem, & quietem habent: qui sunt in regno, omnem pacem, & quietem possident: soli sunt ij, qui in purgatorio exercentur, qui ita in somno pacis requiescunt, vt adhuc refrigerio, & pace indigeant.

SECVNDA obiectio, est Kemnitij DVODECIMA, quam dacter affirmat, olim solam memoriam defunctorum fuisse solitam, ad imitationē scilicet, & in testimonium, quod mortui apud Deum viuant, teste Dionysio: postea ad illam memoriam accessisse etiam preces pro defunctis: postremò sacrificium ipsum pro defunctis offerri cœptum; ita nimirum primitiua latim veterum instituta in superstitiones degenerasse.

RESPONDEO; Multa de hac re suprà diximus, cap. 7. et etiam ex Tertulliano antiquissimo auctore ostendimus sacrificia offerendi pro defunctis, vt non possit non esse mendacium, quod hîc scribit Kemnitius, instituta veterum paulatim degenerasse in abusum. Hoc loco solius Dionysij testimonium proferam, vt Kemnitius erubescat, si frontem habet. DIONYSIVS igitur lib. de Eccles. hierar. cap. 7. par. 3. *Accedamus, inquit,*

Venerandus Antistes precem sacram super mortuum peragit, post quam precem, & ipse eum Præsul salutat, & suo deinceps ordine qui adstant omnes. Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumq; in luce statuat, & regione viuorum, &c.

CAPVT XXVI.

De sexta oratione Canonis.

SEXTA oratio, quę & vltima est in Canone propriè dicto, incipit ab illis verbis: *Nobis quoque peccatoribus*, & extenditur vsque ad *Per omnia secula seculorum*, ante Dominicam orationem: concluditur enim totus Canon alta voce illis verbis: *Per omnia secula seculorum*, vt populus totum confirmet, respondendo, *Amen*. Quare feria VI. maioris hebdomadæ, quia totus Canon, qui pertinet ad consecrationem, omittitur, nulla harum sex orationum legitur, nec dicitur, *Per omnia secula seculorum*, sed immediatè post lotionem manuum, fit transitus ad orationem Dominicam.

In hac oratione pro seipso orat sacerdos, ac de suis meritis diffisus, precatur sibi ex diuina misericordia partem, & societatem cum sanctis Apostolis, & Martyribus. Vbi illud est ANNOTANDVM, hîc nominari PRIMO loco Ioannem. SECVNDO Stephanum. TERTIO Matthiam: de quibus multi dubitant cur solus Ioannes hîc repetatur ex iis, qui nominantur ante consecrationem; & cur Stephanus Diaconus præponatur Matthiæ Apostolo, & cur Matthias in priori ordine non fuerit nominatus. Et quidem Innocentius, & quidam alij, respondẽt Ioannem bis nominari, quia fuit Apostolus, & virgo; & ideò etiam coniungi cum Stephano, qui excellere visus est continentiæ dono, cùm viduis præpositus fuerit. Sed verior mihi videtur VValfridi sententia, cap. 22. qui Ioannem, qui hoc loco nominatur, non Euangelistam, sed Baptistam esse dicit, qui Martyr etiam Domini fuit, & aliquo modo Apostolus, iuxta illud Ioan. I. *Fuit homo missus à Deo.*

Cur autem Stephanus Matthiæ præponatur, vera ratio est, quia seruat hoc loco Ecclesia ordinem passionis, non dignitatis; prius autem passus est Ioannes, quàm Stephanus, & prius Stephanus, quam Matthias.

Cur verò Matthias ante consecrationem in Canone cum aliis Apostolis non sit nominatus, existimo caussam esse duplicem, tum vt esset etiam aliquis Apostolus ex duodecim in hoc secundo ordine, ac verè dici posset: *Cum tuis Apostolis & Martyribus*; tum etiam quia Matthias non fuit Apostolus ante passionem Domini, neque legitur in ordine Apostolorum in Euangeliis. Neque obstat, quòd Paulus quoque non fuerit Apostolus ante passionem Domini, neque in Euangeliis nominetur, & tamen in priori ordine recenseatur: nam id est Pauli priuilegium, vt semper cum Petro coniungatur.

Iam contra hanc orationem, est obiectio PRIMA Lutheri, qui reprehendit sacerdotem, quòd non precetur hoc loco ut admitti ad consortium Christi, quasi eo non indigeat, sed tantùm ad consortium Sanctorum: & rursus, quòd solùm petat partem cum Sanctis, cùm Christus non partem, sed totum thesaurum suum dare paratus sit.

RESPONDEO; Meræ calumniæ sunt. Nam consortium Sanctorum, est Christi consortium: id enim petimus, vt in regno Christi, consortium Sanctorum habeamus, non in regno Diaboli consortium impiorum. Quod attinet ad vocem *partem*, ea desumpta est ex diuinis literis, quæ per partem Sanctis, describunt omne bonum, & felicitatem. Colos. 1. *dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum.* Et Ioan. 13. Dominus: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Adde, quod hanc partem orationis, quam Lutherus ita reprehendit, ridet; è contrario Kemnitius vehementer laudat, pag. 84. *altera*, inquit, *commemoratione Sanctorum, in Canone verba sunt pulcherrima. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis. Hæc absque dubio fuit formula veteris commemorationis Sanctorum.* Hæc ille. Vides igitur, Lector, quàm bene conueniant discipulo Lutheri cum magistro suo.

SECVNDA obiectio est Lutheri contra illud: *Per quem hæc omnia semper bona creas.* Obiicit enim quòd Christum non creare existimemus. Huc etiam pertinet obiectio DECIMA TERTIA Kemnitij, qui more suo contendit, hæc olim ante consecrationē dici consueuisse ad eleemosynas populi commendandas.

RESPONDEO; Hæc verba nusquam inueniuntur in Liturgiis, vel apud expositores, ante consecrationem posita: inueniuntur autem post consecrationem apud Alcuinum, & Amalarium

larium lib.3. de officiis Ecclesiasticis, cap. 26. & apud omnes posteriores; quocirca inanis est Kemnitij coniectura.

Nihil autem absurdi hęc verba continent, sed potiùs aptissimè conueniunt in Canonis conclusionem: commemorant enim breuissimè omnia beneficia diuina circa hoc Sacramentũ, inchoando à prima productione materiæ, vnde illud conficitur. Itaq; dicimus à Deo per Christum hoc Sacramentum ratione materiæ, PRIMO creari, cùm panis videlicet creatur. SECVNDO sanctificari, cùm dedicatur per primam oblationem ad Sacramentum conficiendũ. TERTIO viuificari, cùm efficitur mysterium vitæ, & in verum corpus Domini, & in ipsum Christum, qui est vita nostra, conuertitur per consecrationẽ. QVARTO benedici, cùm omnis benedictionis effectum recipit, vt scilicet Sacramentali efficacia caput cum membris vniat. QVINTO denique, nobis pręstari, cùm ad sumendum, vt ex eo vitã hauriamus, datur. Ita Alcuinus totum hunc locum exponit, & post eum Hugo lib.2. de officiis diuinis, cap.36.

CAPVT XXVII.

De oratione Dominica, & sequentibus orationibus.

POST Canonem sequitur oratio Dominica, & quędam aliæ orationes, quibus ad Communionem præparamur, & hîc incipit QVARTA pars Missę. Quamuis enim Innocentius, & alij recentiores, includant intra Canonem etiam orationem Dominicam, & aliqua aliã; tamen Gregorius lib.7. epist.63. & Strabo cap.22. scribunt, orationem Dominicam legi post Canonem. Porrò Dominica oratio habetur in omnibus Liturgiis, & præterea legendam esse ad Missam, perspicuum est ex Cyrillo catech.5. myst. ex Ambrosio lib.5. de Sacramentis, cap.4. ex Hieronymo lib.3. contra Pelagianos, ex Augustino epist.59. ad Paulinum, & ex Gregorio li.7. epist.63. & ex Concilio IV. Toletano, can. 17. Post eam orationem, subiungitur oratio quædam, quæ incipit: *Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus malis, &c.* quã reprehendit Kemnitius obiectione 14. quia in ea fit mentio intercessionis Sanctorum; sed de hac re satis multa dicta sunt, cap.8. Adde, quòd hæc oratio habetur apud Alcuinum, & alios veteres, proinde antiquissima est.

Sequitur deinde alia oratio dum hostia frangitur, & com-

miscetur corpus Domini cum sanguine: *Pax Domini, &c.* *Hæc commixtio, & consecratio.* Et quidem: *Pax Domini*, Lutherо, & Kemnitio non displicet; displicet autē valde id quod sequitur: *Hæc commixtio, & consecratio, &c.*

AC PRIMVM obiicit Lutherus, blasphemum esse, quod hic dicitur de commixtione corporis Christi cum sanguine, cùm vnus sit Christus, & indiuisus.

RESPONDEO; Non intelligunt Catholici, corpus & sanguinem in propria specie commisceri: id enim sciunt fieri non posse, nisi Christus iterum vulneretur; sed in specie panis, & vini. Quemadmodum enim ratione specierum, dicitur videri, tangi, & frangi, ita etiam ratione earundem dici potest commisceri.

SECVNDO obiicit, absurdum esse vt dicatur cum ista mixtione fieri consecrationem, cùm iam antea per verba Domini facta sit consecratio.

RESPONDEO; Illud verbū, *Consecratio*, non habetur apud Amalarium lib.3.cap.31. & apud Innocentium lib.5. sed solum *Fiat commixtio corporis, etc.* quocirca nonnulli superuacaneum esse credunt. At Ordo Romanus distinctè habet: *Commixtio & consecratio.* & eodem modo legit Micrologus, cum fuit auctor Ordinis Romani antiquior Amalario, & Micrologus Innocentio. Neq; habet aliquid incommodi ea vox, si bene intelligatur: non enim petimus vt nunc fiat consecratio, sed vt consecratio antea facta, sit nobis ad vitam æternam salutaris. Posset etiam fortasse commodè responderi, agi hic loco de noua quadam consecratione, quæ ex commixtione nunc primùm exurgit. Nam in Liturgia Iacobi, vbi fit ceremonia commixtionis, legūtur hæc verba: *Vnitum est, & sanctificatum.* Porrò hæc consecratio nihil est aliud, nisi noua quædam significatio Sacramentalis: vt enim consecrari dicitur quod acquirit Sacramentalem significationem; ita etiam dicitur iterum consecrari, quod acquirit aliam significationem Sacramentalem. Significatur autem per illam commixtionem, resurrectio Domini, vt Amalarius lib.3.c.31. & omnes alij scribunt: nam in resurrectione iterum caro Domini cum sanguine suo coniuncta fuit. Itaque in illa commixtione, noua fit consecratio, dum species illæ, quæ diuisæ, Christi mortem repręsentabant, nunc inter se coniunctę, resurrectionem Domini repræsentant.

TERTIO

TERTIO obiicit idem Lutherus, non rectè tribuiisti cõmixtioni vim cõferendæ æternæ vitæ: cùm enim commixtio illa opus nostrum sit, si eam vim habet salutis conferendæ, certè opere nostro salutem consequemur.

RESPONDEO; Non esse absurdum, si dicamur opere nostro ex diuinæ gratiæ auxilio procedente, salutem nostrã adipisci. nam & Paulus habet: *Cum timore, & tremore salutem vestram operamini*, Philip. 2. &, *Ore autem confessio fit ad salutem*, Rom. 10. Sed hoc loco tamen non dicimur propriè salutem acquirere per commixtionem, & consecrationem, vt illa opera nostra sunt. Nam commixtio, & consecratio, dicũtur fieri in nostram salutem, non quod ipsa actio commiscendi, & consecrandi nos saluet, sed quia res ipsæ commixtæ, & consecratæ dum à nobis deuotè suscipiuntur, multum prosunt ad salutem; vnde hîc dicimus: *Fiat sumentibus nobis in vitam æternam.*

QVARTO obiicit Kemnitius (& est eius obiectio DECIMAQVARTA) Canonem Missæ, dum istam commixtionem fieri iubet, non solùm nõ conuenire cum Scriptura, & Patribus, sed neque cum antiquis Romanis Pontificibus: exstat enim prohibitio Iulij Papæ apud Gratianum, canone, Cùm omne, de consecratione, distinct. 2.

RESPONDEO; Iulius Papa non prohibet commixtionem quæ fit in Missa, sed eam, quam nonnulli faciebant, cùm populo Sacramentum Eucharistiæ porrigere volebant. Vnde Micrologus cap. 18. describit cõmixtionem, quæ fit in Missa, vt antiquissimam, & legitimam: deinde cap. 19. reprehendit commixtionem illam, quam Iulius reprehendit. Concilium Toletanum IV. can. 17. meminit commixtionis, quæ fit in Missa, eamque probat: Concilium autem Bracarense III. canon. 1. prohibet commixtionem, quam Iulius prohibet. Non est autem verisimile in eadem Hispania, eodem ferè tempore, contraria decreta condita fuisse: Concilia enim illa eodem ferè tempore circa annum Domini DC.L. celebrata esse constat. Denique commixtio quæ fit in calice, habetur in omnibus Liturgiis Græcis, & in Ordine Romano, necnon apud Alcuinum, Amalarium, & omnes alios. Quis autem credat, aut Iulium damnasse vsum omnium Ecclesiarum, aut omnes Ecclesias, & Romanam inprimis, obtemperare Iulio noluisse?

Sequitur postea: *Agnus Dei, &c.* quod à Sergio Papa ante

annos CM. institutum referunt VValfridus cap. 22. Mittengus cap. 18. & omnes alij. Neq; aduersariis displicet.

Tum sequũtur tres orationes ante Communionem, quas (vt suprà notauimus ex Micrologo, cap. 18.) non præscripsit ordo antiquus Missæ, sed deuotio religiosorum inuenit. Earum primam reprehendit Lutherus, ob illa verba: *Non respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ.* Dicit enim his verbis sacerdotes damnare seipsos, quod affirment se sine fide indignè, instar canum, tractare hoc Sacramẽtum: & hinc fieri esse, vt Papistæ sentiant, hoc sacrificium placere Deo ex opere operato, sine bono motu vtentis.

At hîc ter peccat Lutherus. PRIMVM enim non dicit Sacerdos se nõ habere fidem, sed tantùm se habere peccata. Potest autem quis non solùm fidem, sed etiam charitatem habere, & tamen agnoscere se peccatorẽ: alioqui nemo iustus posset dicere in oratione Dominica: *Dimitte nobis debita nostra.* Sacerdos igitur fatetur se peccatorem, & non habere tantam fidem, quantam hoc mysterium requireret: vnde etiam postò dicit: *Domine non sum dignus*, & ideò mauult, vt Deus fidem Ecclesiæ, quàm ad suam propriam respiciat. Duplex nim dignitas circa hoc Sacramentum distinguitur. Vna quam Sacramentum necessariò requirit, & hæc in omnibus stit, vt quis non habeat conscientiam peccati mortalis. Qui ista carent, dicuntur indigni, 1. Corinth. 11. & grauissimè peccant accedẽtes. ALTERA dignitas est, quam Sacramentum requireret, si nõ nostram imbecillitatem, sed eius excellentiam respiciamus: & hæc in eo posita est, vt solis radiis, & ipsis etiam Angelis puriores simus; & de hac loquuntur sacerdotes, cùm se indignos fatentur.

DEINDE falsum est, Catholicos existimare sacrificium placere Deo, sine bono motu vtentis. Nam etiamsi ipse Minister offerens fortè sit malus, & careat bono motu, tamen Christus principalis offerens non caret bono motu: ideò hîc oramus, vt Deus respiciat fidem, id est, bonum motum Ecclesiæ, quia existimamus sine bono motu alicuius offerentis sacrificium Deo minimè placiturum. Quod si Lutherus agat de bono motu eius, pro quo sacrificium offertur, distinguẽdum est, de effectu sacrificij immediato, quod est placare Deum, & de mediato, qui est iustificare hominem. Nam si de priore agatur, non est absurdum, sacrificium pro

desse sine bono motu eius, cui prodest. Quemadmodum eũ orare possumus pro dormiente, & indeuoto, vel etiam impœnitente, ita etiam sacrificium offerre: & sicut oratio, ita & sacrificium illi prodesse poterit, licet ignoret quid agatur. At si de posteriore, falsum est, sacrificiũ prodesse sine bono motu eius, cùm ad hoc potissimùm sacrificium offeratur, vt Deus hoc sacrificio placatus, bonum illi motum, id est, conuersionem inspiret.

DENIQVE fallitur Lutherus, cùm opus operatum ex sententia Catholicorum, opponit bono motui, quasi idem sit, sacrificium prodesse ex opere operato, & prodesse sine bono motu vtentis. Nam Catholici omnes docent, Sacramẽta vim habere ex opere operato: & tamen requirũt bonum motum, id est, fidem, & pœnitentiam ex parte suscipientis.

Sequitur illa oratio: *Quod ore sumpsimus, &c.* Et illa: *Corpus tuum Domine, quod sumpsi.* quas Lutherus etiam approbat in formula Missæ, Collectas autem solùm reprehendit, quòd in eis fiat mentio sacrificij. sed de hac re satis multa dicta sunt.

Sequitur: *Ite missa est.* qua etiam dimissione vtuntur Græci, sed per illa verba: *In pace Christi eamus;* & respondetur: *In nomine Domini,* vt patet ex Liturgiis Iacobi, Basil. & Chrysostomi. Porrò: *Ite missa est,* vt Alcuinus rectè docet, nihil aliud significat, nisi, Ite, dimissio conceditur. de qua re initio primi libri disseruimus. Cur in quibusdam Missis, non dicatur, *Ite missa est,* sed, *Benedicamus Domino,* caussam reddit Micrologus cap. 64. Scribit enim, in Missis festiuis populum semper ad Missas conuenire; & ideò in fine publicè dimissionem denunciari: in diebus ferialibus, non conuenire, vt plurimùm, nisi Clericos, & Monachos, quibus non esse dicendum, *Ite,* sed potiùs inuitandos ad permanẽdum in Dei laudibus, cùm ipsorum officium sit, in precibus, & laudibus Domini occupari. Sunt tamen Missæ quædam solennes, & ad quas populus concurrit, & tamen in eis non dicitur, *Ite missa est,* sed, *Benedicamus Domino,* vt in Dominicis Aduentus, & Quadragesimæ. Sed hoc fit solùm ad significandam mœstitiam illius temporis: videtur enim nescio quid lugubre prę se ferre, quòd non publica denunciatur dimissio, sed vnusquisque per se discedit.

Sequitur postea: *Placeat tibi sancta Trinitas.* Quam orationem

tionem arguit Lutherus, quòd dicat in ea rursus omni Christo: sed hoc solutum est suprà in 2. obiectione Lut. contra 4. orationem Canonis.

Eandem orationem damnat Kemnitius obiectione ita dicit, hîc proponi Deo repræsentationem Sacerdotis pro crificio propitiatorio. SED Kemnitius semper hæret in eodem luto: non enim repræsentationem nostram, sed sacrificium corporis Domini, reipsa oblatum, Domino commendamus, vt illud benignus accipiat, & nobis propitiabile concedat.

Sequitur Benedictio: *Benedicat vos, &c.* quem ritum antiquissimum patet, tum ex Liturgiis Græcis, tum ex Concilio Agathensi, can. 47. vbi populis imperatur, vt diebus dominicis Missæ celebrationi intersint, neque inde ante Sacerdotis benedictionem recedãt. De hac benedictione vide crologum, cap. 21. vbi probat, non solis Episcopis, sed Presbyteris licere post Missam populo benedicere; & ad stolam Damasi de Corepiscopis; & ad Canonem 44. Concilii Agathensis, vbi id Presbyteris interdictum esse videtur respondet, ea decreta aut intelligenda esse de benedictione Presbyteri, Episcopo præsente, aut certe tandem abrogata fuisse. Atque hæc de sacrificio, pro instituta breuitate, dicta sint.

Finis librorum de Sacramento Eucharistiæ.

Ad honorem DEI.

Coll. Societ. Jesu. Paderb.
1661.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Bellarmini
Tom. 2 de
De Eucharist.

Pars 2da

Th
1507

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN